Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
LVII
G
3
NAPOLI

LVII
G
3

Digitized by Google

Digitized by Google

LVII
G
3

IOANNIS LVCII
DALMATINI
DE REGNO
DALMATIÆ
ET
CROATIÆ
LIBRI SEX.

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

AMSTELÆDAMI,
Apud IOANNEM BLAEV.
M. DC. LXVI.

CLARISSIMO VIRO

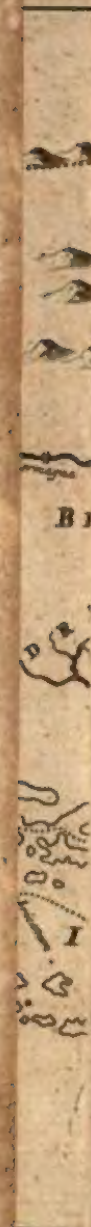
D. IOANNI LVCIO,

IOANNES BLAEV

SALVTEM.

AMicitiam illam, Vir Clariſſime, quam cum fratre meo CORNELIO, jam fatis functo, olim Romæ contraxiſti, ex humaniſſimis tuis, quibus utroſque GVILIELMVM & PETRVM filios meos ibidem excepiſti, officiis, hucuſque erga noſtram familiam viguiſſe, pleniſſime expertus ſum. Sed præcipue eam mihi notam facere voluiſti cum lucubrationes tuas præſtantiſſimas, quibus Patriæ tuæ illuſtriſſimæ monumenta, jam dudum denſis obvoluta tenebris, in lucem protraxiſti, typis meis exarandas obtuliſti. Eas ipſas jam abſolutas in grati animi & perpetuæ amicitiæ teſſeram, tibi offero; tibi enim debentur, cum reverâ tuæ ſint, nihilque iis à me ſit tributum quam quod eas Doctiorum orbi meis litteris communicem. Si grata hæc ſit oblatio, quod ſolitâ tuâ benignitate fretus, nullus dubito, omne me tuliſſe punctum exiſtimabo. Vale, Vir Clariſſime, & me amare perge. Amſtelædami, Pridiè Idus Septembris, *1665*.

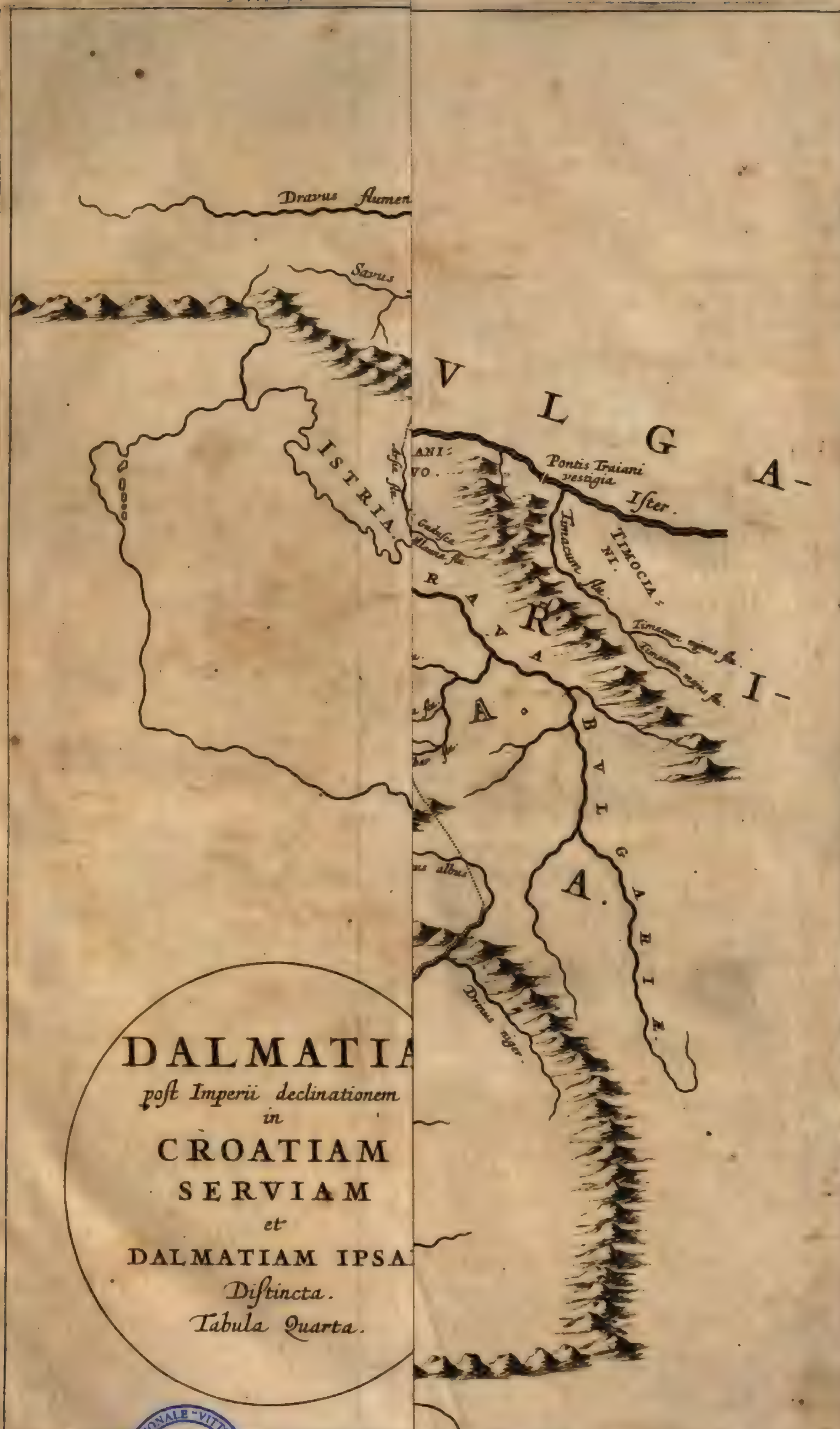
Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE "VITTORIO EMANUELE III" NAPOLI

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

97.

10

e, 1133.

tiæ 1189.

12 *filia.*

cena Veneta.

N. — Anna.

Otocharus — N.
R. Bohem.

Venceſlaus.

VENCESLAVS
Cor. 1301.

Henricus Dux Bavariæ.

OTHO
ron. 1

I I.

Carolus Rex utriuſque Siciliæ

a — Carolus II. Claudus, mor. 1309.

Eliſabeth, Ladiſlai Cunni uxor.

inc. — *Catharina filia Balduini Imper. Conſt.*
ior.

Ioannes Dux — *Agnes filia*
Dyrrachii. *Com. Petragor.*

Steph. Banus Boſnæ
mor. 1310.

Ninoſlaus. Vladiſlaus. Stephanus B. Boſnæ.

Wchich Banus.

Tuartko Rex Raſciæ, & Boſnæ.

Ladiſlaus Iagelonus, Dux Lithvaniæ. — Heduigi R Polon.

C

Ludovicus Rex Neap. mor. 1362.

Philippus mor. 1373.

Pr.
ep.

Maria poſthuma. — Carolus capite plexus 1348.

Ludov. mor. in carcere 1362.

Robertus occiſus in Gallia 1356.

Atre-
mor.

Agnes.

Margarita — CAROLVS III. Rex Neap. coron. Hungar. & Occid. 1385.

LADISLAVS coronat. Iadræ, 1403. vendit Dalmatiam Venetis 1409. mor. 1415.

Ioanna II.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III. NAPOLI

COMITES BREBERIENSES
de genere SVBICH.

- Stephanus Subich de Lika, Comes Breberii.
  - Stepco Com. Trag. 1229. Banus totius Sclavoniæ, 1251.
    - Iuachinus Banus Sclav. & Com. Spalati, 1271.
    - Gregor. Com. Almiſi Trag. & Siben. 1282.
    - Mladinus Comes Trag. 1276, Com. Spal. 1282.
    - Paulus Com. Spal. 1275, Banus Maritimus Horvat. Dalmat. & Dominus Boſnæ, mor. 1311.
      - Mladinus Banus Marit 1282, B. Boſnæ 1292, Comes Iadre, Princeps Dalmatiæ, & ſecundus Banus Boſnæ 1311.
      - *Elena*—Georgius Secundus C. Almiſi & civitatum Maritimarum 1292, & 1298, Comes Dalmatiæ 1303, 1319, 1326, mor. 1332.
        - Paulus.
        - Georgius.
        - Mladinus Iunior Com. Scardonæ 1303, Com. Cliſſi 1333, mor. 1348.—*Lelca.*
          - Mladinus.
        - Deodatus 1337.
      - Gregorius.
      - Paulus Comes Trag. 1315, Banus 1336, Com. Oſtrovize 1343.
        - Georgius 1340.
    - Nicolaus B. Dalmat. & Croatiæ, 1275.
  - Gregorius Com. Spal. 1229.
    - Marcus.

COMITES TININII.

- Iſanus.
  - Georgius 1284.
    - Vladiſlava Suadich.—Nelipτius 1326, Com. Tininii & Spaleti 1343. mor. 1344.
      - Margarita—Ioannes.
        - Eliſabeth 1420.—Ioannes inter cætera Comes Cetine, Cliſſi, & Rame 1410.
    - Iuan 1336.
      - Conſtantinus Com. Clave 1337, 1343.
        - Neliptius 1374, Caſtellanus Scardonæ 1388.

NAPOLI

COMITES CORBAVIÆ
de genere GVSSICH.

Curiacius Comes Corbaviæ.

- Gregorius, 1326.
  - Gregorius, 1343.
- Budiſlaus, 1326.
- Paulus, 1326.
  - Thomas, 1387.
  - Budiſlaus, 1380, & 1387.

REGES BOSNÆ.

Stephanus Banus Boſnæ, mor. 1310.

- Stephanus Banus mor. 1357.
  - Eliſabeth uxor Ludov. R. Ung.
- *Elena* — Vladiſlaus.
  - Steph. Tuartko Rex Raſciæ & Boſnæ, 1376.
    - Steph. Tuartko Scurus Rex pulſo Oſtoya, 1405.
  - Wchich Banus.
- Ninoſlaus.
  - Steph. Dabiſcia — *Elena.* Rex, mor. 1396.
    - Steph. Oſtoya Rex, 1397, mor. 1435.
      - Steph. Thomas Spurius à Mahumete ſecundo necatus, 1465.

JOANNIS LUCII

DE REGNO DALMATIÆ, ET CROATIÆ,

LIBER PRIMUS.

Dalmatia poſt extinctos Illyrici Reges innoteſcere cœpit, quomodo Reipublicæ, & Monarchiæ Romanæ tempore dilatata fuerit, ipſorum Hiſtorici referunt: quæ verò poſt Imperii declinationem in Dalmatia evenerunt, apud plures Auctores, ſed adeò confuſa reperiuntur, ut vix aliquid certi, vel diſtincti percipi queat. Cum autem hujus Operis propoſitum ſit obſcura illuſtrare, & confuſa diſtinguere, ideò pro antiquorum Scriptorum intelligentia, quædam breviter recenſenda erunt. Dalmatiam enim, ſicuti in Illyrico ſtatuunt, quicumque mentionem ejus faciunt, ita cum Græci terminos Illyrici diverſos quam Romani ponant, antequam Dalmatiæ fines inquirantur, breviter prænarranda erunt quæ de Illyrico ante Romanorum adventum referunt Scriptores; deinde relatis variis finibus, quos vigente Imperio Romano habuit Illyricum, & Dalmatia, tractanda erunt ea, quæ poſt ejuſdem declinationem in Dalmatia geſta ſunt, & quomodo, quove tempore Dalmatiæ pars in Regnum Croatorum tranſiverit: ut Regni Dalmatiæ & Croatiæ ſtatū antiquo cognito, & per temporum ſucceſſiones cum hodierno collato, clariora evadant, quæ de Rebus Dalmaticis ſcripta reperiuntur.

CAPUT I.
De Illyrico.

Illyriorum antiquam, ſed fabuloſam, originem Appianus refert, eos Adriatici maris accolas fuiſſe Scylax Cariandenſis teſtatur, conterminos Macedonas viciſſe, Amyntamque Philippi Patrem vectigalem reddidiſſe, Diod. Siculus, & Juſtinus referunt; ſed variante fortuna Philippus Bardileum Illyrici Regem, quamvis difficili, cruentoque prælio fugatum, partem Macedoniæ occupatam primo cedere, mox iterum victum, parere coëgit; ejus verò filium Clitum, & Glauciam alterum Illyriorum Taulantiorum Regem, jugum detrectantes, Alexander, qui Magnus cognominatus fuit, coërcuit, ut Arrianus refert. Alexandri deinde ſucceſſoribus de Macedonico Regno inter ſe pugnantibus, Illyriorum Reges jugum excuſſerunt; nam eundem Glauciam Pyrrhum puerum recepiſſe, & Caſſandro Macedoniam regenti, maximamque pecuniam pollicenti, tradere noluiſſe, ſed educatum in Regnum Epirotarum reſtituiſſe, Plutarchus tradit. *a* Quæ omnia ſicuti Illyrios ab antiquo bellicoſos, & Macedonibus conterminos demonſtrant; ita adeò exigua ſunt, ut ex eis ſtatus totius Illyrici, ejuſque termini percipi non poſſint, nec deinde Romana in Illyrico bella, niſi præcognito ejus maritimo ſtatu: ideò proximi maris memoriæ antiquæ colligendæ ſunt, ut inde, & fines Illyrici, & Romana in eo bella percipi poſſint. Sinum Adriaticum, quem Græci Ionium dicunt, antiquiſſimis temporibus Illyricū vocatū, teſtantur Poëtæ Argonautarum, & Colchorū itinera deſcribentes, ut Callimach⁹ à Strabone relatus libro primo de Colchis ait:

a In Pyrrho.

Seceſſum Maris Illyrici ſimul ac tetigerunt,
Finem remigio mox ſtatuere ſuo:
Harmoniæ dirūque ubi ſerpentem induit olim
Ad lævam ſedes conſtituère ſibi.

Et Apollonius Argonauticôn l. 4. de eiſdem:

Hi juxta Illyricum, ex profunditate nigrum
*flumen**
Ubi Harmonia eſt, & Cadmi buſtum, turrim excitarunt
Encheleanſium inquilini.

**Mare vel fretum.*

Virgilius quoque primo Æneïdos de Antenore:

Illyricos penetrare ſinus, atque intima tutus Regna Liburnorum, & fontem ſuperare Timavi. Quem ſequitur Epitomator Trogi Iuſtinus lib. 24. de Gallis Alpes transgreſsis: *Ex his portio in Italia Romam cepit, & portio Illyricos ſinus ducibus avibus (nam augurandi ſtudia Galli præter cæteros callent) per ſtrages Barbarorum penetravit*, quod mare deinde Adriaticum vocatum idem teſtatur Iuſtinus lib. 20. *Adria quoque Illyrico mari proxima, quæ & Adriatico mari nomen dedit.* & Stephani Epitomator: *Eſt item Inſula cum urbe ſibi cognomine Iſſa, in* Dalmatico *mari. & Illyrico.*

Hunc Sinum Pelasgos in poteſtate habuiſſe, Dionyſius Halicarnaſſæus tradit, nam relata eorundem peregrinatione, & ad unum ex Padi oſtiis Spineticum nomine, appulſu ſubdit, a *Ibique condiderunt Urbem Oſtio fluminis cognominem, proſperaque præ cunctis eum ſinum adcolentibus uſi fortuna, & diu potiti maris imperio, Delphos deo decimas è maritimis proventibus, ſi qua alia Civitas, magnificas miſerunt.* Similiter *b* Strabo, *Spina nunc vicus, quondam Græca urbs nobilis, quando & Spinetarum theſaurus Delphis oſtenditur, & alioquin fertur eos Maris dominium obtinuiſſe.* Hæc autem ante bellum Trojanum eveniſſe, teſtatur idem Dionyſius, qui de cæteris Pelasgis per Italiam ſparſis differens ait, c *Tempus quo res Pelasgorum cœperunt deficere, incidit in alteram ferè ante bellum Trojanum ætatem, duraverunt tamen penè ultra ejus belli tempora: donec contractæ ſunt in gentem minimam.* Poſt Pelasgos Diomedem eidem mari dominatum eſſe ex Strabone apparet. d *In ipſo autem intimo ſinu Adriatici Timavum eſt, Diomedis templum memorabile; habet enim portum, & elegantem lucum, & fontes ſeptem potabilis aquæ ſtatim in mare alto, & lato excidentis amne.* Et infrà. *Diomedem circa illud mare ditionem tenuiſſe teſtantur Inſulæ Diomedeæ, & quæ de Daunus, & Argo Hippio referunt.* Poſt Diomedem Liburnos eiuſdem maris dominium habuiſſe, arguunt quæ de ipſis Plinius, Strabo, & Appianus referunt e. *Flumen Batinum, Truentum cum amne, quod ſolum Liburnorum reliquum eſt. Ab Ancona Gallica ora incipit Togata Galliæ cognomine, Siculi, & Liburni plurima ejus tractus tenuere, inprimis Palmenſem, Pretutianum, Hadrianumque agrum, Umbri eos expulere, hos Etruria, hanc Galli.* Præter quæ Italiæ loca, Dyrrachium quoque in poteſtate habuiſſe *f* Appianus refert, & Corcyram Strabo, de quibus ſuo loco plura. Tuſcos deinde ſucceſſiſſe ex Livio elicitur g *Tuſcorum ante Romanum Imperium latè terra marique opes patuere, mari ſupero inferoque, quibus Italia Inſulæ modo cingitur, quantum potuerint, nomina ſunt argumento, quod alterum Tuſcum, communi vocabulo gentis, alterum Adriaticum Mare ab Adria Tuſcorum Colonia vocavere Italicæ gentes, Græci eadem Tyrrhenum, atque Adriaticum vocant.* Item Strabo *h Adriam ferunt illuſtrem fuiſſe urbem, unde & Sinui Adriatico nomen, exigua mutatione litterarum factum eſt.* Quod Plinius melius declarat relatis Padi Oſtiis i *Omnia ea flumina, foſſaſque primi à Sagis fecere Tuſci, egeſto amnis impetu per tranſverſum in Atrianorum paludes, quæ ſeptem maria appellantur, nobili portu Oppidi Tuſcorum Atria, à quo Atriaticum mare ante appellabatur, quod nunc Adriaticum.* nempe ex Adriatico, ſive Hatriatico, Adriaticum; ſed cum vetuſtiſſimi Pelasgorum dominii maritimi memoria apud quosdam tantum auctores reperiatur, Diomedis verò, & Liburnorum, præter Auctores relatos, Regionum & Inſularum nomina ad hæc uſque tempora ſervata, eorum dominium teſtantur: Adriatici quoque maris nomen Atrienſium Tuſcorum Imperium demonſtrat: & ſicut ex communi gentis vocabulo quintus ordo Architecturæ Tuſcanus dictus fuit, ita ex Atria particulari eorum Civitate, domorum laxiorum pars præcipua Atrium denominatum eſt, ut teſtatur Varro *k*. *Impluvium, Compluvium à pluvia, Tuſcanicum dictum à Tuſceis, poſteaquam illorum cavum adium ſimulare cœperunt, Atrium appellatum ab Atriatibus Tuſceis, illinc enim exemplum ſumptum.* Inde ex proximi maris dominii conſecutione, laxiarumque ædium inſtitutione, nomina impoſita, quæ hucuſque ſervantur, Atrienſium potentiam, opumque abundantiam indicant; ſed deinde Tuſcis à Gallis pulſis, quamvis circum-Padana regio ab eiſdem occupata Gallia Ciſalpina vocari cœperit, tamen mare Adriaticum nomen à Tuſcis impoſitum retinuit; ex quo Gallos maris uſu caruiſſe, veroſimile videtur: nam eorumdem expeditionum terreſtrium per Illyricum, Græciam, Italiam, & Aſiam uſque, memoriæ reperiuntur, maritimarum autem nulla; Illyrios quoque ex relatis Pelasgorum, Diomedis, Liburnorum, & Atrienſium rebus parum mari uſos dicendum videtur, & claſſibus deſtitutos, alieno nutu navigationem exercuiſſe, ut infrà latius; Atrienſibus autem ſede ſuâ pulſis, *l* Adriaticum Claſſibus deſtitutum latrociniis ſtatuiſſe; Navigantibusque infeſtum reditum ex Theopompo illis temporibus proximo refert Strabo, m *Bonarum frugum ferax eſt ora Illyrici oleis, & vitibus egregia; niſi quod quædam loca prorſus aſpera ſunt, & fuit tamen ab initio neglecta fortaſſe quod ſoli præſtantia ignoraretur, potior tamen cauſa fuit, quod eam homines ſævi & latrociniis dediti tenebant.* Propè quæ tempora Dionyſium Syracuſiorum Tyrannum colonias in Adriatico deduxiſſe, & cum Illyriis bellum geſſiſſe, Diodorus Siculus refert; qui relato quomodo ex Sicilia Carthaginenſes Dionyſius ejecerit, Italiæque proxima loca ſubegerit, ad Adriaticum quoque in poteſtate redigendum animum intendiſſe ſcribit n *Olymp. 98. an. 3. ſub idem tempus in Sicilia Dionyſius Syracuſiorum Tyran-*

a Lib. 1.
b Lib. 7.
c Lib. 1.
d Lib. 5.
e Plin. lib. cap. 13.
f Civil. 2.
g Decad. 1. l. 5.
h Lib. 5.
i Lib. 3. c. 16.
k De lingua latina l. 4.
l Intra An. ab Vrb. con. 232. & 359.
m Lib. 7.
n Vrb. con. 360.

Tyrannus Urbibus ad mare Adriaticũ condendis animum intendit: hoc ideò moliebatur, quod Ionium uti vocatur, ſinum ſuæ poteſtatis facere in animo habebat, ut tutam ſibi ad Epirum navigationem aperiret, Urbeſque ad manum haberet, quo navibus ſuis appellere commodè poſſet: & relatis auxiliis Illyriis præſtitis contra Molottos, ſequitur: *Intra hæc rerum eventa, Parii quodam oraculo excitati, colonia in Sinum Adriaticum deducta Inſulam, quæ Phari nomen habet, adjuvante illos Dionyſio in illo condunt; Is enim annis non multis ante in Adriam, coloniam Urbem a* (a Iſſam.) *Liſſum ædificaverat, cujus Urbis occaſione adjutus dum à cæteris negotiis vacat Dionyſius navalia pro CC. triremibus extruit.* Deinde narrata ↄↄIↄↄ Illyriorum ex adverſa Continenti in Inſulam Phari transvectione, & Civitatis oppugnatione, ſubdit. *At qui* * (* Iſſæ.) Liſſi *Præturam à Dionyſio commendatam habebat, numeroſa triremium claſſe navigia Illyriorum adortus, partem demergit, partem in ſuam poteſtatem redegit, Barbarorum ſupra quinquies mille interfectis.* Ex quibus Dionyſium, in Adriatico coloniam, & claſſem numeroſam habuiſſe conſtat, illum verò cum Gallis Senonibus Adriatici accolis, qui paulò ante Romam incenderant, ſocietatem contraxiſſe b (b Lib. 20.) Iuſtinus refert, cum Venetis autem, Gallis, vicinis, amicitiam habuiſſe arguitur ex iis, quæ de eodem refert Strabo. c (c Lib. 5.) *Dionyſius quoque Tyrannus Siciliæ inde equorum ad certamina educandorum armenta inſtituit, ut etiam apud Græcos pullorum Venetorum fama innotuerit, eoque nomine Veneti longo tempore claruerunt.* Nam ſicuti Venetos intima Sinus coluiſſe conſtat, ita euſque tutam navigationem, & cōmodam Dionyſium extendiſſe oportet, ut inde armenta equorum deduceret, & integrum maris Adriatici dominium ſortitum cenſendum eſt, filiumque ejus dominium prædictum retinuiſſe, ut innuit idem Diodorus: (d Lib. 16.) *In d Apulia duas condidit Urbes, quo tutum per Ionium navigantibus tranſitum præſtaret, nam barbari maris accolæ magno navium prædatoriarum numero divagantes, Sinum Adriaticum mercatoribus infeſtum reddebant, poſt hæc vitæ pacatiori ſe dedens, exercitationes militum bellicas exoleſcere permiſit.* & narrata Syracuſiorum rebellione: *ſub id verò tempus ad Cauloniam Italiæ morabatur Dionyſius, Philiſtum igitur exercitus Ducem circa Hadriam tum verſantem cum claſſe accerſit, utque recto curſu Syracuſas petat, injungit; cumque ad eundem uterque locum citato itinere properaret; Dionyſius ſeptimo die poſt reditum Dionis Syracuſas pervenit:* quæ Dionyſios in Adriatici ditione perſeveraſſe arguunt, donec ad Syracuſas recuperandas claſſem ex eo deduxerit junior. Quid autem poſteà uſque ad Romanorum adventum in Adriatico geſtum ſit, nemo refert: unus tantum Dionyſii temporibus proximus Scylax Cariandenſis Adriaticas oras deſcribens, Illyrici ſitum indicat. *Poſt Liburnos gens eſt Illyriorum, qui oram maritimam accolunt ad Chaoniam uſque, quæ juxta Corcyram Alcinoi Inſulam eſt.* quem ſequuntur Latini tempora Romanis antiquiora referentes; ut Virgilius loco ſupra relato, & T. Livius, relato Pelaſgorum in Adriaticum Duce Cleonymo adventu, ait: e *Læva importuoſa Italiæ littora, dextra Illyrici, Liburnici, & Iſtri gentes fere.* (e Dec. 1. L. x. Fr. Con. 453.) Ex quibus animadvertendum eſt, Iſtros, & Liburnos antiquitus ab Illyriis diſtinctos fuiſſe, quos deinde Romani in Illyrico incluſerunt, ejus fines ſæpè variantes, ut ſuo loco patebit. Ad quorum pleniorem intelligentiam, recenſenda ſunt ordinatim, prout apud Auctores reperiuntur Romanorum bella in Illyrico geſta, omiſſis brevitatis cauſa Iſtricis (cum Iſtriam Auguſtus Italiæ adſcripſerit) ut inde Illyrici Dalmatiæque termini melius elici poſſint.

Primum Romanorum in Illyrico bellum ejuſque cauſas Polybius refert l. 4. f (f L. 2. V. C. 516.) *Agron Illyriorum Rex, filius Pleurati copiis terreſtribus, & navalibus omnes priores Illyriorum Reges longe antecibat, hic Demetrio Philippi patri pecunias largienti receperat ſe Mydioniis, quos Ætoli obſidebant, opem laturum . . . interea loci adveniunt ad Mydioniam lembi C. in quibus erant ıↄↄ.* & relata Illyriorum victoria: *ita Illyrii peracto, quod mandatum à Rege fuerat, ſupellectile cæteraq; omni præda lembis impoſita confeſtim naves ſolvunt, & patriam ſuam repetunt. . . . . Rex Agro poſteaquam lembi rediiſſent, eique omnia Duces narraſſent quæ in pugna acciderant, incredibili exultans lætitia, quod Ætolos gentem ferociſſimam viciſſet, ebrietati, & id genus liberalioribus epulis indulgens, in pleuritim incidit, quæ poſt dies paucos ipſum ſuſtulit. Regnum Teuta uxor* g (g 522.) *ſuſcepit, fide amicorum in rerum adminiſtratione utens. Hæc more ingenii muliebris, cum nihil, niſi præteritam victoriam ob oculos habere, de externis nihil quicquam cogitare, ſuis primum conceſſit, ut ſinguli quoſcunque haberent obvios inter navigandum deprædarentur: deinde parata claſſe exercitum priorē non minorem emittit:* h (h 528.) *Facta ducibus poteſtate, ut pro hoſtibus populos omnes haberent. Prima expeditio in Eleorum, & Meſſeniorum fines ſuſcepta eſt, perpetuis Illyriorum incurſionibus obnoxios.* Deinde narrata Gallorum præſidiariorum perfidia, Phœnices Epiri Urbis occupatione, Epirotarumque obſidione, ſequitur *Scerdilaidam cum quinque Illyriorum millibus itinere terreſtri per fauces ad Antigoniam adventare.* inde victoria Illyriorum de Epirotis, & auxiliis Ætolorum, & Acarnanum, ſubdit: *Illyrii qui Phœnicem occupaverunt una cum Scerdilaida ſe conferunt, nec longè à copiis auxiliaribus metantur caſtra, cupientes initio dimicare, ſed difficultas locorum impediebat: ſimul allatæ ſunt à Regina litteræ, quibus quantocius redire, quod pars Illyriorum ad Dardanos defeciſſent, imperabat. Ita Epi-*

rum populati, inducias cum Epirotis faciunt: per quas quicquid liberorum hominum in poteſtate habebant, cum ipſa Urbe pretio accepto eis reſtituunt: poſtquam mancipia, & ſupellectilem omnem Lembis ſuis impoſuiſſent, cæteris navigantibus Scerdilaidas per Antigoniæ fauces pedibus remeavit . . . cæterum Illyrij anteà ſoliti eos, qui ex Italia navigabant, injuriis afficere, quo tempore Phœnicæ morabantur, plures ſimul à Claſſe diſcedentes, mercatorum Italicorum alios deprædati ſunt, alios trucidarunt, nec paucos cepere vivos, & ſecum abduxerunt. Romani, qui ſemper hactenus delatas ad ſe querimonias de Illyriis erant aſpernati, tunc cum plures ſimul ea gratia in Senatum veniſſent, Legatos in Illyricum decernunt Cajum, & Lucium Coruncanos, ut de iis, quæ diximus, accuratè cognoſcerent. Teutha reverſis ex Epiro Lembis, copiam, atque multitudinem advectæ ex Epiro ſupellectilis demirata, (longè enim fælicitate cæteras Epiri urbes anteibat Phœnice) ad laceſſendos injuriis Græcos duplo animoſior eſt reddita. Verum quia domi res turbatæ erant, nihil tunc movit; iſto autem negotio tranſacto eorum Illyriorum, qui rebellaverant, Iſſam, quæ ſola parere ipſi recuſabat, obſidione cinctam tenebat. Eodem tempore Romanorum Legati advenerunt, qui cum ad colloquium eſſent admiſſi, de ſuis injuriis expoſtularunt. Teutha quamdiu verba facientes audiebat, ingentem animi ferociam, & ſuperbiam præ ſe ferre: poſtquam verò dicendi finem feciſſent, ita inſit, curæ ſibi futurum, ne qua Romano populo ab Illyriis publicè fiat injuria: cæterùm ut impediat quominus privatim, quam poteſt quiſque utilitatem è mari capiat, hoc verò regibus in more nequaquam eſſe. Tulit indignè hæc illius verba junior Legatorum, & apud Reginam libertate uſus, conveniente illa quidem, ſed cui omninò tunc locus non erat: At Romanis, inquit, ô Teutha, mos hic eſt pulcherrimus, ut, privatim factas injurias publicè perſequantur, & injuriam paſſis opem feramus; operam igitur Deo volente dabimus, ut cupidè ac citò Regia inſtituta emendare te cogamus. relataque violatione Legati junioris, & Romanæ Claſſis apparatu, Teutha Veris initio, a lembos à ſe refectos majore quàm anteà numero in Græciam redire juſſit. & narrata obſidione Corcyræ, & Ætolorum ſubſidio profligato ab Illyriorum lembis, quaternis ſimul alligatis, & Acarnanum ſociorum nonnullis navibus armatis, Corcyrenſes verò propter illa quæ acciderant, planè omni ſpe ſalutis dejecti, non ampliùs diu obſidione tolerata, pacem cum Illyriis faciunt, & præſidium in Urbem ſuam recipiunt, ac ſimul cum eo Demetrium Pharium, ſecundùm hæc Illyriorum Duces naves extemplo ſolvunt, & claſſe Dyrrachium appulſa, ejus urbis obſidionem iterùm moliuntur. Circa idem tempus C. Fulvius Coſ. cum CC. navium claſſe, itemque Aul. Portumius Cos. alter cum terreſtribus copiis Roma proficiſcuntur, & relato Claſſis Romanæ ad Corcyram appulſu, & Corcyrenſium conſentiente Demetrio (qui apud Reginam criminatus fuerat) deditione; deinde Apolloniatum, & Dyrrachinorum ſolutis obſidionibus, Illyriorumque fuga. His quoque in fidem receptis ad ulteriora Illyrici progrediuntur, ſubactis obiter b Ardyeis. Adfuere mox plures legationes aliorum populorum, & in his etiam Parthinorum, nec non Atintanum, qui omnes quum ſe fidei Romanorum permitterent, ſunt in amicitiam recepti: ita ventum c ad Iſſam, quæ etiam Urbs ab Illyriis oppugnabatur, adventu Romanorum ſolutum eſt obſidium: Iſſei in fidem recepti: ſed & per vim dum oram illam prætervehuntur, ex Illyricanis oppidis quædam Conſules expugnarunt: in his Nutriam, ad quam non ſolùm multos milites, ſed etiam Tribunorum aliquos, & Quæſtorem ipſum amiſerunt: capti ſunt & lembi 20. præda onuſti redeuntes eorum qui Iſſam obſidebant. Pharij quidem in Demetrij gratiam immunes omni damno remanſerunt; alij omnes variè diſſipati Arbonem d confugerunt: Teutha cum Oppido paucis Rizonem evaſit: id nomen eſt oppiduli egregiè muniti, procul à mari ad ipſum Rizonem fluvium ſiti; poſt hæc Romani pleroſque Illyrici populos Demetrio ſubjiciunt, magnoque illi dominatu tradito utrumque exercitum Dyrrachium reducunt. Romam inde C. Fulvius cum majore parte copiarum eſt reverſus. Poſthumius cum 40. navibus longis eſt relictus, & novo exercitu, quē è circumjacentibus oppidis conſcripſit, ut ad omnes Ardyeorum, & aliorū qui fidei Romanorum ſe permiſerant, motus ſi quid ingrueret paratum eſſet ſubſidium. Sub initium Veris Teutha Legatis ad Romanos miſſis pacem hiſce conditionibus cum illis ſancit e. Ut tributa, quæ ipſi imperarentur, quotannis penderet: Illyrico toto, præter pauca admodùm loca, excederet (quod præcipuum erat maximéq. ad Græcos pertinebat) ne ultra Liſſum pluribus quàm duobus lembis, uſque inermibus liceret ei navigare. Hæc Polyb. in fragmentis autem Dion. f Quum Romani Iſſeis, qui ipſis adhæſerant, viciſſim rem gratam alacri mox animo facere vellent, ut iis opem ferrent, quorum egregia in ſe ſtudia fuiſſent, ac g Sardianos eo nomine, quod navigantes è portu Brunduſino maleficiis infeſtarent, ulciſci viderentur, miſere Legatos ad Agronem deprecatum pro Iſſeis, & cum eo, qui nulla injuria provocatus, ipſos læderet expoſtulatum; Agronem Legati non amplius ſuperſtitem reperere; quod relicto filio puero, cui nomen Pinnes, diem obiiſſet; At uxor ejus Teutha, quæ noverca Pinnes erat, jam h Sardianis imperabat, nec pro ferocia quidquam eis moderatè reſpondebat: ſed ut mulier, quæ præter inſitam à natura temeritatem, etiam à poteſtate, quam obtinebat difflueret, è Legatis alios vinxit, alios occidit, quod liberius loquuti eſſent: At nunc quidem hæc fecit, & animos inde, quaſi quæ vires ſuas, ex prompta crudelitate demonſtraſſet, ſumpſit; ſed paulò poſt fœminei generis imbecillitatem redarguit, quod celeri momento, præjudicij tenuitate, prolabitur in iram, nec minori celeritate, præ formidine ſibi metuit. Quum primum enim bellum contra ſe decretum

a 524.

b Simul

c iter directum verſus.

d Naronem

e 525.

f N. 12.

g Ardiæos.

h Ardiæis.

tretum à Romanis accepit, timore correpta, trepidavit, ac tū Romanos quos adhuc habebat, redditurам ſe promiſit: tum de iis, qui fuerunt interfecti, ſic ſe purgavit, ut a latronibus occiſos diceret. Itaque quum Romani expeditionem ſuam inhiberent, & cædis auctores ſibi dedi poſcerent, rurſus eos contempſit, quod pericula, necdum adeſſent, ac neque ſe dedituram illorum aliquem dixit, & exercitum in Iſſam Inſulam miſit. Poſt ubi conſules adeſſe ſenſit, iterum ſibi metuit, ac remiſit animos, & ad parendum eis in omnibus rebus paratam ſemet oſtendit. Non tamen ad modeſtiam penitus revocata fuit, nam ubi conſules ad Corcyram tranſmiſiſſent, reſumpſit animum, & a Romanis deſciſcens, adverſus Epidamnum copias miſit. Romanis autem civitates illas liberantibus, ejusque navigia cum pecuniis intercipientibus, rurſum dicto audiens futura videbatur. Sed quod iidem mare trajicientes, propter collem Atyrum damnum accepiſſent, rem diſtulit, eos, quod hyems jam adpetiiſſet, diſceſſuros concepta ſpe quadam arbitrata. Verum ubi ſenſit, Albinum loco ſe non movere, ac Demetrium ob ſtoliditatem, & amentiam Teutæ populiq; Romani metum tranſiiſſe ad hoſtes, aliosque nonnullos perſuaſiſſe uti transfugerent, tota formidine percuſſa Regno ceſſit. Appianus autem in Illyricis ex verſione Stephani Abbatis Gradii Patritii Raguſini Bibliothecæ Vaticanæ cuſtodis. Agron partis Illyrici Rex fuit, quæ ad Ionii maris pertinet ſinum, quem Pyrrhus Epirotarum Rex, & qui deinceps Pyrrho ſucceſſerunt, habuere. Is Agron rurſus & Epiri partem aliquam, & Corcyram præterea, & Epidamnum, Pharumq; bello capta præſidiis tenuit: cum autem cætero quoque Ionio immineret, inſula quædam, cui nomen Eſſos ad Romanos confugit: hi legatos una cum Eſſiis miſerunt, qui cognoſcerent Agronis adverſus eos objecta, in hos adhuc navigantes impetu facto quidam Illyrici lembi Legatum Eſſiorum Cleemporum, & Romanum Coruncanium interficiunt, reliqui fuga evaſerunt: hac de cauſa cum Romani Illyrios terra, marique bello aggreſſi eſſent, Agron infante filio ſuperſtite, cui Pine nomen fuit, diem ſuum obiit, regno eidem filio relicto ſub novercæ tutela. Demetrius autem Phari Præfectus eam inſulam, itemque Corcyram (utraque enim in ditione Agronis fuerat) Romanis illuc appellentibus prodidit, qui pellectis in ſuam amicitiam Epidamnenſibus, ad illos, Eſſiosque ab Illyriorum obſidione liberandos advenerant, nec fruſtra, namque Illyrii, non ſolum omiſſa ſtatim obſidione domum quisque ſuam reverſi ſunt, ſed pars eorum, qui Atintani vocantur ad Populum Romanum tranſiere, interea uxor Agronis miſit Romam Legatos cum captivis ac transfugis, veniam oratum eorum, quæ nequaquam ſuo, ſed mariti ſub imperio commiſſa fuerant: reſponſum accepere Legati, Corcyram, Pharon, Eſſon, Epidamnum, & ex Illyriis Atintanas in Pop. Rom. ditione jam eſſe: Pines autem cæterum Agronis imperium retinere licet, ac amicus Romanis eſſet, ſi ſe ab ſuperioribus injuriis abſtineret, daretque operam, ut Illyrici lembi non amplius duo, & hi quidem inermes, ultra Eſſum * ne navigarent, nec mora ulla in muliere fuit, quin acciperet omnia: & hæc prima inter Po. Ro. atque Illyrios irritamenta, fœderaque fuere. Secundum ea Romani Corcyram, & Appolloniam libertate donaverunt, ac ne Demetrio quidem proditionis merces defuit.

* Lyſſum.

Secundum Illyricum contra Demetrium, de quo Polybius. Demetrius Pharius, oblitus beneficiorum, quæ Romani in ipſum contulerant, quum iam ante contemnere eos cœpiſſet, quando formidabiles ipſis imminere Gallos videbat: tunc quoq; propter metū a Carthaginenſibus impendentem eoſdem flocci faciens, ſpe omni locata in Regia Macedonū, quod bello Cleomenico ſocia arma cum Antigono junxerat: hic inquā Urbes Romanæ ditionis in Illyrico vaſtare, & in ſuam poteſtatem redigere erat aggreſſus, & ultra Liſſum contra leges pacis L. Lembis navigans multas è Cycladibus Inſulas incurſaverat. Quæ cum animadvertiſſent Romani, & Regiam Macedonum florere intelligerent, res ſuas in Provinciis ad ortum Italiæ ſitis collocandas ſibi eſſe in tuto exiſtimarunt. Hannibalis enim molitiones antevertere poſſe ſperabant, & facile efficere, ut Illyriis errorem emendare contentis, Demetrio ſuccenſerent, ut ingratum ejus animum, ac temeritatem caſtigarent . . . . . Cæterum Romani id conſilium quod oſtendimus ſequuti vere ineunte anni primi Olymp. 140. a L. Æmilium ad res Illyrici gerendas cum exercitu mittunt. Hannibal vero cum omnibus copiis Carthagine nova profectus, Saguntum verſus iter inſtituit . . . . circa idem tempus ſimul, ac de conſiliis Romanorum reſcivit, extemplo idoneum præſidium cum omnibus, quæ poſtulat uſus, Dimalum mittit, in cæteris Urbibus occiſis, qui contrariæ factionis erant, illarum gubernacula amicis ſuis tradidit, ipſe ex omni ſubditorum numero fortiſſimos ſelegit ad ſex millia, eosque Phari collocat. Romanorum conſul ubi in Illyricum legiones perduxit, cognita hoſtium confidentia, tum propter Dimali munitionem, & copiam commeatuum, tum etiam, quod nunquam capta Urbs illa crederetur, ut hoſtes perterrefaceret, hanc omnium primam adoriri conſtituit. Igitur Tribunos militum, aliosque ordinum ductores hortatus, admotis etiam operibus variis locis eam inſtituit expugnare. Capta Urbs eſt die ſeptimo, eaq; res hoſtium animos confeſtim ita fregit, ut ex omnibus mox Urbibus advenirent, qui in Romanorum fidem ſe permitterent dederentq; Conſul convenientes quibusque leges dicere, eosq; in fidem recipere, deinde Pharum verſus ad ipſum Demetrium cum Claſſe navigare, & relata obſidione, & expugnatione Phari Demetriique fuga diruto Pharo, deinde Illyrico univerſo b in poteſtatem redacto, rebusque omnibus ex animi ſententia compoſitis, affecta jam æſtate triumphum egit magnificum, neque ſolertia duntaxat,

a 534.

b Reliquo.

verum etiam fortitudinis laudem ex Provincia reportavit. Dion in fragmentis. *Demetrius Pharius inſolentia elatus, cum ob tutelam Pinnei, tum ob conjugium Tritenta Pinnei matris, quam poſt obitum Teuta duxerat, gravis erat incolis omnibus, & finitimorum etiam agros vaſtabat. Cum autem fretus amicitia populi Romani, ea ſcelera agere videretur, Æmilius Paulus, & M. Livius Coſſ. hac re intellecta, eum accerſiverunt. Qui cum minimè pareret, ſed ſocios populi Romani in ſeſtare non deſineret. Iſſam contra eum copias duxerunt.* Appianus autem *cæterum fides, quam is Agronis filio fefellerat, meritò erat ſuſpecta, nec ille multum diſtulit ingenio ſuo uti; cum enim Romanis bello, quod per triennium adverſus Celtas, eos maximè qui ripas Eridani colunt, geſſere, occupatis, nequaquam ad ſe perſequendum ſatis ſpatii videret eſſe, ad infeſtandum latrociniis mare ſe contulit, adjunctis eam in rem Iſtris, Illyrica item gente, Atintanisq; auctor fuit deſciſcendi à Romanis. Hi autem, uti primum à Celticis rebus otium fuit, piratas quidem ſtatim claſſe comparata intercepere, dilata in ſequentem annum contra Demetrium, ejusque defectionis ſocios expeditione: porrò Demetrium ad partes Philippi Macedonum Regis tranſgreſſum, ejusque ope reverſum in patriam, & claſſe reparata novas agentem ex Jonio prædas intereme re, Pharumq; ejus patriam cum eo ſentientem funditùs delevere: cæterum Illyrii Pina precibus iterum enixè pro iis nitentis conceſſi ſunt. Et ſecunda quidem Romanorum cum Illyriis contentio, ejusque exitus, & compoſitio hujuſmodi maximè fuit.*

Tertium Illyricum cœpit contra Gentium Pleurati filium Illyrici Regem, tempore ſecundi Macedonici contra Perſeum belli, obortis de
a Dec. 5. lib. 2. Gentio ſuſpicionibus, de quibus T. Livius *a cũ Macedonicum bellum expectaretur, Gentium quoque Illyriorum Regem ſuſpectum Iſſenſes Legati fecerunt: Simulque quæſti fines ſuos ſecundo populatum, ſimul nuntiantes uno animo vivere Macedonum, atque Illyriorum Regem, communi conſilio parare Romanis bellum, & ſpecie Legatorum, Illyrios ſpeculatores Romæ eſſe, Perſeo auctore miſſos, ut quid ageretur ſcirent. Illyrii vocati in ſenatum, qui cum Legatos ſe eſſe miſſos à Rege dicerent ad purganda Crimina, ſi quæ de Rege I. enſes deferrent, quæſitum equid. ita non adiiſſent Magiſtratum, ut ex inſtituto loca lautia acciperent: Sciretur denique veniſſe eos; & ſuper qua re veniſſent, hæſitantibus in reſponſo, ut Curia excederent dictum, reſponſum tanquam Legatis, ut qui adire ſenatum non poſtulaſſent, dari non placuit: mittendos ad Regem Legatos cenſuerunt, qui nunciarent, qui ſocij quererentur apud ſenatum, exuſtum à Rege agrum non æquum eum facere, qui ab ſocijs ſuis non abſtineret injuriam* referensque Macedonicum bellum. *Lucretius frater Conſulis Dyrrachium trajicit ibi X. ipſorum Dyrrachinorum XII. Iſſenſium LIIII. Gentii Regis lembos nactus, ſimulans ſe credere eos in uſum Romanorum comparatos eſſe, omnibus abductis die tertio Corcyram, inde Cephaleniam trajicit* & lib. 3. ejusdem Dec. *In Macedonia bellum erat, ſuſpectum tamen, & Gentium Illyriorum Regem habebant, itaque, & octo naves ad C. Furium mittendas cenſuit ſenatus Iſſam, qui præſidio duarum Iſſenſium navium Inſulæ præerat . . . . . . Perſeus (cogitans) ſi domuiſſet proximos Illyriorum, Gentium quoque, jam diu dubium in ſocietatem perlici poſſe, Vſcanam, ubi cum Illyrica juventute præſidia Romanorum erant, aggreſſus eſt, Civitas deditione capta, Vſcanenſes, & Illyrii venditi, Romani in cuſtodiam poſiti in Peneſtiam exercitum reducit ad Oeneum Oppidum in poteſtate redigendum, & alioquin opportunè ſitum, & tranſitus ea eſt in Labeates, ubi Gentius regnabat . . . . . ad Gentium Legatum Pleuratum Illyricum apud ſe exulantem mittit.* idem refert Polyb. in fragmentis de Pleurato Illyrico apud Perſeum exulante, qui per juga Scodri montis maximo labore tranſiens, Gentium Liſſi invenit, at cum Is pecunias poſceret, Perſeus verò tradere nollet, dilata conventio eſt, donec fervente cum Romanis bello Perſeus promiſſis c c c. talentis, & x. tantum traditis, Gentio, ut Legatos Romanorum apud ſe exiſtentes violaret, ſuaſit, adeoque in bellum præcipitem egit, quo victus, & Scodræ obſeſſus cum univerſa familia Romanis ſe dedit, ut Livius Dec. 5. l. 4. refert. *Ad Scodram inde ventum eſt, id quod belli caput fuerat: Non eo ſolum quod Gentius eam ſibi ceperat veluti Regni totius arcem, ſed etiam quod Labeatium gentis munitiſſima longe eſt, & difficilis aditu. Duo cingunt eam flumina, Clauſula à latere Urbis, quod in Orientem patet præterfluens Barbana ab regione occidentis ex Labeatide palude Oriens: Hi duo amnes confluentes incidunt Oriundi flumini, quod ortum ex monte Scodro multis, & aliis auctum aquis mari Hadriatico infertur. Mons Scodrus longe altiſſimus regionis ejus ab Oriente Dardaniam ſubjectam habet, à Meridie Macedoniam, ab Occaſu Illyricum,* & relata Oppidanorum erumpentium fuga Inducias factas refert. *triduo in hoc dato, cum caſtra Romana quingentos fermè paſſus ab urbe abeſſent, navem conſcendit, & flumine Barbana navigat in lacum Labeatum, velut ſecretum locum petens ad conſultandum; ſed ut apparuit falſa ſpe excitus Caravantium fratrem multis millibus armatorum actis, ex ea regione in quam miſſus erat adventare, qui poſtquam evanuit rumor, tertio poſt die navem eandem ſecundo amni Scodram demiſit, præmiſſisque nuntiis, ut ſibi appellandi Prætoris poteſtas fieret copia facta in Caſtra venit.*

Hoc modo Regnum Illyricum extinctum, & à Romanis in Provinciam ordinatum fuit, ut
idem Livius ead. Dec. 5. l. 5. *b* (L. Anicius) b 587.
Scodræ quò quinque Legati ab Roma venerant, evocatis ex tota Provincia Principibus, conventum habuit, ibi pro Tribunali pronunciavit de ſenten-

ſententia conſilii S. P. Q. R. Illyrios eſſe liberos jubere, præſidia ex omnibus oppidis, arcibus, & Caſtellis ſe ſe deducturum, non ſolùm liberos, ſed etiam immunes fore Iſſenſes. & Taulantios, Diſſaretiorum Tiruſtas, Rizonitas, Olciniatas, quod incolumi Gentio ad Romanos defeciſſent, Daorſeis quoque immunitatem dare, quod relicto Caravantio cum Armis ad Romanos tranſiiſſent, Scodrenſibus, & Daſſarenſibus, & Salepitanis cæterisque Illyriis vectigal dimidium, eius quod Regi pendiſſent, imponere, inde in tres partes Illyricum diviſit, unam eam fecit, quæ ſupra dicta eſt, alteram Labeates omnes tertiam Agravonitas, & Rizonitas. & Olciniatas accolasque earum.

Quartum in Illyrico bellum Dalmaticum primum fuit, de cujus cauſâ Polyb. in fragmentis Num. 124.

a Iſſenſes. *Poſteaquam* Liſſii *a & Daorſii ſæpius communi conſenſu Legatos Romam miſiſſent, quibus*
b Iſſenſes. *ſignificabant,* Liin *b Delmatas, & Agros, & Urbes ſuæ ditionis infeſtare; Hæ autem ſunt Epetium, & Tragurium ſimilique modo etiam Daorſii de iisdem querebantur: Senatus miſit C. Fan-*
c 597. *niũ c ad res Illyrici viſendas, & maxime Dalmatarum hic populus, quamdiu vixit Pleuratus, ei paruit: poſt obitum verò illius, cum in Regno Gentius ſucceſſiſſet, ab illo defecerant Dalmatæ, &*
d Vibioi-cinoque. *bella cum finitimis gerebant,* vicinoſque *d populos Imperio ſuo ſubjiciebant: ita ut eorum nonnulli tributa ipſis penderent, tributum autem erat pecus, & frumentum, atq; hæc legationis Fannii cauſa fuit.* & n. 125. *Quum ex Illyrico reverſus C. Fannius renuntiaſſet Senatui, tantum ab eo abeſſe Dalmatas, ut ſatisfacere iis, quos continuis injuriis laceſſiverant, ullo modo vellent, ut ne aures quidẽ ſibi præbere ſuſtinuiſſent: quod dicerent, nihil ſibi commune eſſe cũ Romanis: addebat Fannius neq; hoſpitii factã ſibi copiam, neq; aliud quicquam eorum, quæ neceſſaria ſunt fuiſſe præbitum: equos quin etiam per vim ſibi ademptos eſſe, quos habebant ex alia Vrbe, ſed & manus ſibi inferre eos voluiſſe, niſi tempori cedentes cum magno ſilentio eorum finibus exceſſiſſent. His diligenter à Senatu auditis, & ſi offendebantur contumaci & ſævo Delmatarum ingenio, magis tamen eo movebantur, quod multas ob cauſas opportunum rebantur eſſe tempus belli cum gente illa gerendi. Nam Romani ex quò Demetrium Pharium ejecerant, penitus illam partem Illyrici, quæ ad Adriaticum mare inclinat, neglexerant. accedit, quod Italicos homines longa pace torpere omnino nolebant; agebatur autem duodecimus jam annus à bello cum Perſeo, & Macedonibus geſto: itaque bello adverſus iſtos ſuſcepto, quæ renovare in ſuis, ut ſic dicam ſpiritum illum militarem, & alacritatem pugnandi cupiebant, qua terrorem Illyriis injicere ut imperata facere poſthac cogerentur. Propter has cauſas Dalmatis bellum indixerunt, ipſi tamen apud exteros hanc afferebant cauſam, quod contumeliã Legatis ſuis factam bello ſibi proſequendam judicaſſent.* Appianus autem *Dalmatæ, alia item Illyriorum natio, in Illyrios Pop. Ro. ſocios incurſionem cum feciſſent, legatosque ea de cauſa Roma venientes, non recepiſſent, bello petiti ſunt. M. Figuli Conſulis ductu: hunc primo adventu metantem caſtra, cæſo præſidio, in plana pepulere, non intermiſſo ad fluvium usque Naronem receptu, Figulus domum reverſos aggredi conſtituit, improviſum hoſtibus impetum ſuum futurum nequicquam ſperans, offenditque populares excipiendi ſui cauſa undique ex civitatibus confluxiſſe: nec tamen eò minus in ſuſcepto conſilio perſeveravit, inque urbem Delminium (unde Dalmatearum, mox Dalmatarum cognomen profectum eſt) fugatos barbaros ſe recipere adegit; cum autem neque oppugnatione quicquam efficere poſſe animadverteret, adverſus oppidum egregiè munitum, & operum, machinarumque labor propter altitudinem mœniorum inutilis futurus videbatur, animum adjecit ad alias urbes, ob concurſum in Delminium infrequentes, aggrediendas, quibus in poteſtatem redactis, deinde reverſus ad Delminium ſudes bicubitales pice, & ſulphure, ſtupaque circumdatas in oppidum catapultis jaculari capit, quæ ipſo impetu ſuccenſæ, & facium inſtar ardentium volitantes, quæcumque attigiſſent, inflammabant, pluri maque novo illo teli genere apud obſeſſos exuſta, corruptaque ſunt; iisque fuit finis belli contra Dalmatas à Figulo geſti.* & Epitomator Livii Florus. *e Martius Conſul adverſus Dalmatas* e Lib. 47.
parum proſpere primum, poſtea feliciter pugna- 598.
vit, cum quibus bello confligendi cauſa fuit quod Illyrios P. R. vaſtaverant, eandemque gentem Cornelius Naſica Conſul domuit.

Quintum inde Illyricum bellum contra Ardizos, & Palarios Appianus refert:

Ardiaos, & Palarios, cum Illyricum Romanam Provinciam invaſiſſent, Pop: Ro: aliis diſtractus curis legatione miſſa ab injuriis deterrere conatus eſt, cumque nihil profeciſſet, vi ſibi agendum conſtituit, exercitu decem millium peditum, & equitum ſexcentorum eum in uſum conſcripto, cujus conſilii certiores Ardiæi facti, cum ad bellum ſatis parati non eſſent, confeſtim legatos Romam mittunt veniam oratum; Senatus damnorum æſtimationem, quibus indignè oppreſſos affeciſſent, exolvere illos juſſit, & adverſus negligentes parere Senatui Fulvius Flaccus cum exercitu miſſus; ſed bellum non ultra eſcurſionem proceſſit, neque enim finem illi imponere potuerunt. Florus autem f Fulvius Flaccus Conſ. Vardeos f Lib. 56.
in Illyrico ſubegit.

Sextum Illyricum contra Japodes de quo Appianus.

Adverſus Japodas, quibus intra Alpes ſedes eſt Sempronius Tuditanus, & Panduſa Tiberius geſſere bellum, veriq; ſimile eſt, eos ad imperata facienda compulſos. Itemque Segeſtanos per Lucium Cottam, ac Metellum, verum non multò poſt utroſque defeciſſe. & Florus *g C. Sempronius* g Lib. 59.
Coſ. contra Japodes primo rem male geſſit, mox 624.

victoria cladem acceptam emendavit virtute C. Iunii Bruti, ejus qui Luſitaniam ſubegerat.

Septimum in Illyrico bellum, & Dalmaticum ſecundum Appianus.

Secutis temporibus Cæcilius Metellus Conſulatum adeptus, nihil delinquentibus Dalmatis una triumphandi libidine bellum inferre decrevit, à quibus amicè ſuſceptus, apud Salonas eorum urbem tranſegit hyemem, & Romam reverſus
a Lib. 62. *triumphavit.* & Florus a *L. Cæcilius Metellus Dalmatas obſedit.*

Octavum Illyricum, & Dalmaticum Ter-
b L. 6. tium Eutropius. b

Ad Illyricum miſſus eſt Cneus Coſconius Proconſul. multam partem Dalmatiæ ſubegit, Salonas cepit, & compoſito bello Romam poſt biennium rediit.

Nonum Illyricum, & Dalmaticum quartum
c Circa 700. Appianus. c

Quo autem tempore Cæſar apud Celtas cum imperio erat, Dalmatæ, cæterique benigniori fortuna utentes Illyrii Liburnis, quæ item Illyriorum gens eſt, Promonam urbem abſtulere, Liburni in Pop. Ro. fidem concedentes, Cæſaris in propinquo agentis opes implorarunt: Cæſar miſit qui Promonam tenentibus denunciarent, ut oppidum Liburnis redderent, cumq; ii contemnere imperium viderentur, validam armatorum manum ſubmiſit, qui omnes ab Illyriis concisi ſunt, neque Cæſar ultus eſt: non enim Pompeiana diſcordia implicito ſatis eam in rem otii fuit; erumpente autem in bellum diſcordia, Cæſar cum copiis, quas habebat hyeme, à Brunduſio Ionium tranſmiſit, reliqui autem exercitus partem Antonius ad Cæſarem in Macedoniam duxit, ipſe quoque Ionio ſinu ſumma hyeme tranſmiſſo, cohortes autem peditum quindecim, & tria millia equitum Gabinius per Illyrios eidem adduxit, ora Ionii circuitu peragrata: Illyrii reputantes ea, quæ non multo ante in Cæſarem commiſiſſent, cum ejus victoriam exitio ſibi futuram providerent, impetu facto, univerſum Gabinii exercitum (excepto Duce, paucisque præterea fuga elapſis) conciderunt, magnamque ex tantis ſpoliis, & cæteri ad bellum apparatus copiam obtinuere. Cæſar gerendis rebus adverſus Pompeium, Pompeioque ſublato reliquiis ejus partium, quæ multæ, & variæ ſupererant profligandis, diſtentus erat: ſed cum omnibus conſtitutis Romam reverſus, expeditionem adverſus Getas, & Parthos ſuſcepit: metuentes Illyrii, ne ſe in itinere poſitos aggrederetur, Legatos Romam mittunt, qui præteritorum veniam poſcerent, ſeque in amicitiam ejus, ſocietatemque darent; Illyriorum gentem, veluti bello inclytam verbis extollentes: ille quamquam inſtitutam adverſus Parthos profectionem feſtinaret, tamen pro dignitate Pop. Ro. illis reſpondit: minime amicorum loco habiturum eos, qui talia perpetraſſent, veniam autem daturum, ſi ſe tributo ſubjicere, obſideſque dare vellent, Dalmatis utrumque pollicentibus, Atinium multis cum pedeſtribus, & equeſtribus copiis ad eos mittit, qui levia quædam tributa imponeret, obſideſque reciperet.

Decimum Illyricum, & Dalmaticum quintum, & ultimum fuit, de quo Appianus ſe-
quitur. d d 710 uſque 763.

Aſt ubi Cæſar interiit, rem Romanam, quæ illius ductu maximè valida, florenſque fuiſſet, eo ſublato, interituram rati, neque Atinii dicto amplius audientes eſſe, neque tributa conferre, neque obſides tradere ſuſtinuerunt: vim autem parante in eos Atinio, quinque cohortes, eorumque Ducem Bebium ordinis ſenatorii ceciderunt: Atinius autem cum reliquis Epidamnum ſe recepit: hunc exercitum ſenatus, itemque Macedoniam, & quidquid apud Illyricum in Pop: Ro: ditione erat M. Bruto, ei, qui Cæſarem interfecerat, quomodo Syriam Caſſio ejuſdem cædis participi conceſſit; ſed hi quoque bello adverſus Antonium, & alterum Cæſarem, cui Auguſto cognomen fuit, diſtenti, nihil quidquam adverſus Illyrios gerendi ſpatium habuerunt. Hoc bellum Auguſtus diu per ſe, per Agrippam, Tiberium, & Germanicum geſſit, ut Florus, Dion, & ipſe Appianus pluribus teſtantur, & Eutropius e *Dalmatiam* e L. 7.
ſæpè ante victam, ſed penitus tunc ſubactam.

Hæc Romanos in Illyrico geſſiſſe, uſque ad Auguſti tempora, auctores qui extant, referunt: ex quibus ſicuti Dalmatiam antiquitus in Illyrico fuiſſe apparet, ita ejus, & Illyrici fines elici non poſſunt, conſideranda idcirco nonnulla erunt circa unumquodque bellum, ut melius ſingula intelligi, fineſque Illyrici & Dalmatiæ perſcrutari poſſint.

Primum Romanorum in Illyrico bellum Polybius diligens, ſi quis alius hiſtoricus, quamvis accuratè deſcribat, tamen Illyrici Regni ſtatum, & quinam gentium Iſſenſes fuerint, quave de cauſa à Regina Teuta obſeſſi, ſolito ſuo more haud retulit, quod vel res ad Græcos pertinentes tradere feſtinaret, vel forſan cum apud alios prædicta reperirentur, ſuperfluum referre exiſtimaverit; Nam Dion, & Appianus, quamvis idem bellum ſummatim deſcribant, nonnulla, quæ Polybius omiſit, ab aliis ſumpſiſſe videntur, at cum præter Appianum nullus rerum Illyricarum ſcriptor extet, ideò obſcurus remanet Regum Illyriorum ſtatus; & quamvis hæc antiquitate obvoluta illuſtrare volentem temeritatis potius arguere, quàm diligentiæ commendare quis poſſet; tamen quia primo Romanorum in Illyrico bello non bene percepto, cætera quoque obſcura evadunt, ideo conſideranda erunt ea, quæ ad Illyrici ſtatum, qualis tunc fuerit, aperiendum conferant, ut clariora inde Romanorum in Adriatico geſta evadant.

Dionyſium ante Romanos Adriaticum in poteſtate habuiſſe, ſupra relatum eſt, quid autem ejecto juniore Dionyſio de Iſſenſibus, & Phariis Græcanicis Coloniis evenerit, ad Agronis uſque ac Teutæ Regnum hiſtoricorum ne-

mo

mo memorat, ſed cum per L. annos Adriatico potitos Dionyſios conſtet, eo temporis intervallo Civitates has, cum cæteris eorundem coloniis validas evaſiſſe cenſeri debet, & ex maris dominio, illius navigationem ad ſe traxiſſe, & majoribus navibus exercuiſſe argui debet; indeque opes non modicas (præſertim Iſſenſes, ubi Prætor, Claſſiſq; reſidebat) contraxiſſe, Inſularumque cæterarũ poſſeſſionem adeptos, & cum aliis Dionyſii Coloniis, ſociisque, quibus tuta navigatio conducebat, amicitiam continuaſſe: At cum Diodorus loco ſuprà relato referat, Illyrios ex adverſa continenti CCIƆƆ. transfretaſſe, & Pharũ obſediſſe, Prætorem verò Dionyſii Iſſæ commorantem, Pharios liberaſſe, multis Illyriis occiſis, pluribus ſimul cum eorum lembis captis: Hanc Illyriorum expeditionem ex littoribus continentis, Pharo proximis proveniſſe oportet; Ideò eadem loca Dionyſii Prætorem occupaſſe, ut Illyriorum moleſtias inhiberet, conjectari debet, circa quæ tempora Tragurii, & Epetii loca occupata veroſimile videtur, quæ Polybius Iſſenſium Civitates fuiſſe primo bello Dalmatico memorat, eorumque commoditate Iſſenſes cum Illyriis negotia exercuiſſe, conjici debet, cum hæc eadem loca Pharo, & Iſſæ opportuniora hodie quoque ab eisdem præ cæteris locis continentis frequententur, & quamvis à Dionyſii Iunioris ejusque Claſſis receſſu ab Adriatico, usque ad Agronis, contra Ætolos expeditionem. c. anni effluxerint, quo temporis intervallo multa in Adriatico eveniſſe oportet, quæ Iſſenſium, eorumque ſociorum ſtatum mutare potuerint, tamen prædictis Coloniis jam validis effectis, in communi neceſſitate navigationem tanto tempore exercitam continuaſſe, & cum cæteris Græcanicis Vrbibus in Ionio amicitiam ſervaſſe, conjectari poteſt: præterquã quod cum ipſis quoque Siciliæ Tyrannis obſequium, amicitiamve Iſſenſibus fuiſſe, argui poteſt, cum Agathoclem quædam Italiæ loca, & Corcyram habuiſſe conſtet. *a* Pyrrhum verò ſinus Jonii dominium tenuiſſe teſtetur Appianus, & eò magis, quod nullius Adriatici Accolarum claſſis memoria reperiatur, Illyrioſque Macedonibus primò ſubditos, deinde ſui juris effectos, cum eiſdem crebras contentiones exercendo, maris Dominium tentaſſe, argui non poſſit; Romanos autem alia ex parte primo de Italia ſubigenda ſollicitos, terreſtria tantum bella tractaſſe, deinde Siciliæ cauſa primas claſſes in Tyrrheno contra Carthaginenſes emiſiſſe, diutinaque cum eiſdem bella geſſiſſe conſtat, nec Adriaticum attigiſſe quiſquam memorat, prout neque Gallicæ Claſſis ulla memoria reperitur, ob id reliquias Siculorum dominii, Iſſenſium nomine, navigationem Adriatici continuaſſe conjectari volenti, nihil obſtare videtur; abindeque Iſſenſibus cum Romanis, Gallis, Venetis, cæteriſque quorum, ut tutò per Adriaticum navigaretur, intererat, amicitiam interceſſiſſe conjectari debet, & quamvis ex his, quales quales ſint, conjecturis, ſtatus Iſſenſium certiorari non poſſit, tamen cum Agronem *copiis terreſtribus, & maritimis omnes priores Illyrici Reges anteiſſe* teſtetur Polybius, ideo anteriores, & debiliores ipſo Reges Iſſenſium navigationi obſtare non potuiſſe, concludi poſſe videtur; cum ipſe quamvis potentior à Rege amico requiſitus, & pecunia conductus, claſſem lemborũ tantum deducere potuerit, inopinatamque victoriam conſecutus ſit, ex quo, ſicuti Illyriorum Reges terreſtribus copiis valuiſſe, ita maritima claſſe caruiſſe argui debet: & ex hac unica maritima victoria præter ſpem ſuccedente, ad majora inde emolumenta capienda, Agronem animum intendiſſe, ſuiſque militibus exercendis, piraticam iiſdem conceſſiſſe, ut inde Adriatici dominium, contra tenues Iſſenſium vires, ipſe militibus abundans conſequeretur, quamvis ex conviviorum intemperantia morbo contracto, celeriter vitam amiſerit. Teutha verò ejus uxor, muliebri imprudentia uſa, ut omnes navigantes aggrederentur ſuis permiſit, *b* quod *Illyrios cunctis exoſos, omnibus hoſtes effecit.* claſſes autem Illyriorum non publicas, Regiaſque, ſed ex privatorum lembis compoſitas arguunt prima Agronis pecunia Demetrii expeditio, & quæ de obſidione Phœnices refert Polybius. *plures ſimul à claſſe abſcedentes mercatorum Italicorum alios deprædati ſunt, alios trucidarunt.* neque enim ſi publici, Regiique juris lembi fuiſſent, Præfecti illos abſcedere, & vagari permiſiſſent, quod etiam verba à Regina Legatis Romanis dicta confirmare videntur, *c* ſcilicet *licere privatis utilitatem, quam vellent à mari capere.* Illyrios ergo ſicuti lembos tantum habuiſſe conſtat, ita majoribus navibus, publicaque claſſe, & propterea Inſularum, & maris dominio caruiſſe, concludendum videtur; ſed Phœnice quoque Teuthæ rebus proſperè ſuccedentibus, Demetrii forſan uſa conſilio, non amplius ad rapinas, ſed ad acquirenda ſibi proxima loca animum intendit, & aucto lemborum numero, ad acquirendas Græcas in Jonio Civitates claſſem amandavit, hiſque non contenta, muliebri imprudentia Iſſenſes quoque infeſtavit, & quamvis de Ætolorum Claſſe victoriam, & inde Corcyram conſecuta ſit; Demetrium tamen in diffidentiam deductum, ad Romanos cum Corcyra tranſire coegit, obſidionem Iſſæ fruſtrà tentavit, majoremque Regni partem amiſit: Hanc autem Iſſæ obſidionem, ex verbis Polybii diutinam fuiſſe elicitur; jam enim obſidebatur, quando Legati Romani ad Reginam venerunt, neque ſoluta eſt ante claſſis Romanæ adnavigationem ad eandem; ideò annuam fuiſſe ad minus oportet; ſed cum idem referat; Romana adveniente *d* Claſſe *capti ſunt, & lembi XX. præda onuſti redeuntes, eorum, qui Iſſam obſidebant.* hanc obſidionem

a *Diod. Plut.*

b *Polyb.*

c *Polyb.*

d *Polyb.*

non

non fuiſſe Civitatis aggreſſionem, machinis adhibitis, (prout in ſimilibus fieri ſolet) ſed potius Illyrios hominibus, & Lembis abundantes, mare percurrendo Iſſenſium navigationem perturbaſſe, Inſulam populaviſſe, & intra munitiones incluſos, obſeſſis ſimiles, tenuiſſe dicendum videtur, Romanaque claſſe adveniente, Illyriorum ſine ordine procedentium XX. lembos præda onuſtos captos, quod ex Dione clarius colligitur. Appianus autē, quamvis à Polybio diſcrepet in eo, quod Epidamnum quoque cum Corcyra captum ab Illyriis referat, quod obſeſſum Polybius tradit; tamen Iſſenſes ab Illyriis rectè diſtinguit, dum ait: *Corcyram, Pharum, Eſſon, Epidamnum, et ex Illyriis Atintanas in Pop: Ro: ditione jam eſſe*; Iſſenſes ſcilicet inter cæteras Græcanici generis civitates enumerando, ab Atintanis Illyriis diverſos fuiſſe declarat; neque Agroni ſubditos, cum eundem capto Pharo *cætero quoque Ionio imminuiſſe*, id eſt alieni juris loca occupare, tentaſſe ſcribat: qua de cauſa Iſſenſes vicinorum Pharenſium deditione, vel expugnatione territos, Illyriorum potentiæ impares, ad amicos *Romanos confugiſſe*, & proprium legatum *Cleemporum* cum Romanorum legatis ad Teuthã miſiſſe, cum eodem, & Dione concludendum eſt: animadvertendum tamen eſt, Iſſenſes cum reliquis in ditionem fidemque Romanorum ceſſiſſe, Polybium, & Appianum concordare; inter libertate autem donatos ab Appiano Iſſenſes non recenſeri, cum in fine primi belli ſcribat, *ſecundum ea Romani Corcyram, & Apolloniam libertate donaverunt, ac ne Demetrio quidem proditionis merces defuit.* ex quibus Iſſenſes libertate caruiſſe opinari poſſet, quod maximum abſurdum eſſet aſſerere: Romanos nempe, qui Iſſenſium libertatis tuendæ cauſà cum Illyriis bellum geſſerant, eoſdem libertate mulctaſſe, cæteris verò qui Agroni ſubditi fuerant libertatem conceſſiſſe; ſed qui dicendi modum utriusque auctoris obſervabit, cognoſcet, Iſſenſes cum cæteris qui in ditionem Romanorum pervenerant ex eo nominari, quia illos ab Illyriorum injuriis ſalvos eſſe volebant; & ob id cum in ſuo libero ſtatu permanerent, inter libertate donatos ab Appiano non numerantur, prout ex adverſo neque Pharii qui in poteſtate Demetrii relicti fuerunt.

Sed animadvertendum eſt relatum Polybii fragmentum Num. 124. de Cauſſis Dalmatici primi belli *Liſſios* de Dalmatis conqueſtos habere, originale verò à Fulvio Urſino Græcè editum *νισσίων*, ſed Fulvius ex ſimilitudine vocis, & auctoritate Stephani *Liſſum* in Illyrico ponentis, Polybiique, & Livii ejuſdē mentionem facientium, λισσίων legendum in notis declaravit, quam lectionem in ejusdem fragmenti verſione Caſaubonus retinuit: tamen loco *νισσίων* vel λισσίων, Ισσίων reponi debere, ex ipſius Polybiani fragmenti ſerie deprehenditur, cum non Liſſios longè à finibus Dalmatarum diſſitos, (ut infrà patebit) de eisdem conqueſtos appareat, ſed Iſſenſes, qui Tragurium, & Epetium ipſorum Urbes à proximis Dalmatis infeſtatas referebant: Has autem Iſſenſium Colonias fuiſſe Strabo confirmat, qui *Tragurium ab Iſſenſibus conditum* teſtatur, ſimili modo textus Diodori ſupra relatus corrigendus eſt, & loco *Liſſum* in Adriatico à Dionyſio ædificatum, *Iſſam* reponendum, cum Liſſum prope fluminis Drini oſtia in continenti Illyrica ſitum ſit, neque portum, tutamque navibus ſtationem habeat, & ad Ionii fauces transfretandas, tutamque navigationem in Epirum reddendam inepto loco jaceat; ad interiora autem Adriatici in poteſtate retinenda, Phariisque tanto ſpatio diſſitis auxilia præbenda prorſus inutili, & ſicuti Pharum à Græcis conditum fuit, adjuvante Dionyſio, eodem Diodoro teſte, Iſſamq; Græcanicam Vrbem fuiſſe *a* Scylax Cariandenſis refert. *nova Pharus Inſula Græca, & Inſula Iſſa, & hæ quidem Græcorum Urbes* ſcilicet tempore ejusdem cōditæ, Pharos, à Pariis, Iſſa à Dionyſio Siculo, quam Selymnus Chius, Syracuſiorum Coloniam teſtatur.

Iſſa nomine Inſula eſt,
Syracuſiorum continens Coloniam.

Ita pro *Liſſo*, *Iſſæ* in Diodori textu reponi debet, cum Iſſæ rectè congruant quæcumque ipſe Diodorus de ſtatione Claſſis Dionyſii & Prætoris reſidentia refert. In Adriatici nempe meditullio exiſtens portus bonos, ſolumq; ferax habens ad Claſſes, è Sicilia, Ionioque venientes excipiendas, proximisque Phariis auxilia præbenda opportuniſſimo loco ſita eſt: irrepſerunt quoque errores, in Polybii, & Appiani verſiones latinas: nam Polybii primus interpres, Iſſam ab Illyriis ad Romanos defeciſſe interpretatus eſt, quod Caſaubonus correxit, & pro verbo *defecerat*, *parere recuſabat* repoſuit: præſuppoſuit enim prior interpres, Iſſam ante Romanorum quoque tempora Illyricam Civitatem fuiſſe, & tunc ad Romanos tranſiiſſe; Simili modo Appiani prior Interpres inſulam *Eſſios nomine*, ad Romanos defeciſſe ait, quod neque Polyb. neque Dion ſcripſere, neque ipſum Appianum ſcripſiſſe ex textu Græco apparet: alterum quoque errorem in Appiani textu Græco irrepſiſſe conſtat; nam ubi *Lyſſum* ponendum erat, *Eſſum* repetitum eſt, indeque adnavigationem ad Eſſum vetitam prior Interpres ſcripſit: non enim adnavigationem ad Inſulam Iſſam Illyriis vetita fuit, ſed prænavigatio ultra Lyſſum in continenti ſitum, quod ad Græcos pertinebat, ut Polybius refert, & alio loco repetit; ex quibus ſic correctis Iſſenſes Græcanici generis fuiſſe, & uti liberos Romanis adhæſiſſe concludendum eſt, ut Sigonius quoque animadvertit: *b* Hoc modo Romani prima vice in Adriaticum venere Iſſenſium cauſa, & aliorum, ſi qui cum Iſſenſibus ſentiebant, ut infra dicetur. *c*

Secundum in Illyrico bellum contra Demetrium fuit, cujus exitum Polybius, Dion, & Appianus

a *In Perip.*

b *De antiquo jure Prov. lib. 1. cap. 7.*

c *Cap. 6.*

pianus referunt, Demetriumque victum, & ad Philippum Macedoniæ Regem fuga delatum ſcribunt; loca autem, quæ ei ademerunt, præter Dimalum, & Pharum non nominant; Sed Romanis deinde ab Hannibale ad Traſimenum victis, inſtigante Demetrio, Philippus fœdus cum Hannibale contra Romanos fecit, in quo enumerantur loca, quæ Ramani in Illyrico poſ- a Lib. 7. ſidebant, ut refert *a* Polybius, *neque in poteſtate Romani habeant Corcyræos, neque Apolloniates, neque Dyrrachinos, neque Pharum, neque Dimallem, & Parthinos, neque Atintaniam, reddanto iidem; & Demetrio Phario omnes illius propinquos, & neceſſarios, qui intra Romanorum ditionem fuerint.* Hinc belli Macedonici primi cauſam Demetrio Phario Polybius aſſcribit, & Scerdilaidam Illyriorum Ducem pluries nominat; tum inprimis Agronis, & Teuthæ expeditionibus, tum poſtea cum Demetrio Phario, contra pacta cum Romanis inita, Græcos infeſtante, quem etiam à Philippo contra Ætolos b L. 4. conductum his conditionibus refert, *ut* b *annua vicena talenta acciperet, & ut XXX. lemborum claſſe bellum cum Ætolis mari gereret.* Sed pecunia fraudatum. ditionem Philippi infeſtaſſe, qui cum properaret bellum in Italia contra Romanos gerere, centum lembos primus Regum Macedonum conſtruxerat in Ægæo, quibus in Jonium tranſmiſſis Scerdilaidæ ſuſpicionem præbuit, qui Romanis id ſignificavit & ſocietatem cum ipſis contrahens, auxilia decem navium obtinuit, quibus noctu inopinato prope Philippi claſſem advenientibus, in turpem fugam Philippus, nullo perſequente converſus eſt: eodemque tempore Romanos ad Philip- c Doc. 2. lib. 2. pum Legatos miſiſſe memorat *c* Livius *ad depoſcendum Demetrium Pharium, qui bello victus ad eum fugiſſet, alij in Ligures ad expoſtulandum, quod Regnum operibus, auxiliiſque ſuis juviſſent: ſimul ad viſendum ex propinquo, quæ in Boiis, atque Inſubribus gererentur: ad Pinnem quoque Regem in Illyrico Legati miſſi ad ſtipendium, cujus dies exierat, poſcendum, aut, ſi diem proferre vellet, obſides accipiendos, adeo, & ſi bellum ingens in cervicibus erat, nullius uſquam terrarum rei jura Romanos, ne longinqua quidem effugiebant.* Ita Romani poſt Traſimenam cladem omnes finitimos ſuſpectos habebant, ſed præſertim Philippum, quem deinde confecto Punico bello aggreſſi ſunt, ut *Polybius*, & Livius referunt; cujus Macedonici belli tempore nominatur alter Illyriorum Dux d Pol. l. 2. Pleuratus, ſimul cum Scerdilaida à Polybio *d*; e Liv. D. 3. lib. 3. à Livio *e* autem, cum Scerdileto, in fine verò belli, Pleuratum Scerdileti filium Livius nomi- f Doc. 4. l. 1. nat, & in pace cum Philippo declaratum *f Pleurato Lingus & Parthenis datis; Illyriorum utraque gens ſub ditione Philippi fuerat*; ex quibus Scerdilaidam Polybii cum Scerdileto Livii eundem fuiſſe, pronunciatione tantum Græca, à Latina diſcrepante cenſendum eſt.

Bellum tertium contra Gentium Illyriorum Regem fuit, cujus cauſas, geſta, & finem Livius refert: Gentium Pleurati filium fuiſſe Polybius & Livius teſtantur, cumque Pleuratum Illyrium eodem tempore apud Perſeum Macedoniæ Regem extitiſſe ſcribat, ideo ſuſpicari poteſt, Pleuratum hunc illius Scerdileti filium fuiſſe, cui in fine primi Macedonici belli Lingus, & Partheni dati fuerunt, ut ſupra relatum eſt, eundemque Illyrici Orientalem partem ultra Drinum, & Macedoniæ conterminam, quam olim Glaucias Taulantiorum Rex (qui Pyrrhum in Regnum reſtituit) tenuerat, poſſediſſe, & aliqua de cauſa à Romanis Regno privatum, exulem apud Perſeum moram traxiſſe, ipſumque ad recuperandum ſibi Regnum exemplo Demetrii Pharii inſtigaſſe, & Gentio (forſan conſanguineo) ut ſocietatem belli cum Perſeo iniret, ſuaſiſſe, conjectari poteſt, quæ ſocietas utrique Regno exitioſa fuit, & ſicuti eam partem Illyrici, quia Romani Teutham mulctarant, & Demetrio tradiderant, intra Drinum flumen, & Ceraunios montes fuiſſe apparet, ita Gentio Regno exuto, Illyrici Regni populos omnes ex nominum collatione intra Naronem fluvium, & Ceraunios montes ſitos fuiſſe conſtat: Iſſenſes verò, qui primi inter liberos, & immunes à Livio numerantur, ſicuti ex ejuſdem præcedentibus verbis Gentio non fuiſſe ſubditos, immo inimicos patet, ita Livium eoſdem cum cæteris Illyriis, quibus tunc *g quod incolumi Gentio ad Romanos tranſiiſſent*, libertas, & immunitas conceſſa fuit, Iſſenſes perperam nominaſſe conſtat: g Doc. 5. l. 5. & iis qui à Gentio defecerant, libertatem, & immunitatem, qua Iſſenſes Pop. Ro. ſocii fruebantur, conceſſam ſcribere debuiſſe, quod obſervandum eſt pro iis, quæ mox dicenda ſunt.

Quartum ſequitur bellum Illyricum, & Dalmaticum primum, cujus cauſam Polybius, geſta verò Appianus, & Florus referunt. Dalmatas Pleurato Gentii patri ſubditos fuiſſe, ſed eo mortuo à Gentio defeciſſe, Polybius narrat, ideò cum inter populos Gentio ſubditos Dalmatæ non eſſent, à Livio ſupra relato 3. bello non nominantur, ex quo citra Naronem illos fuiſſe oportet; Sed cum referat Appianus, à Dalmatis primum Romanos Naronam uſque fugatos, & deinde eoſdem à Romanis victos Delminiumque ipſorum Civitatem, à qua, & illis nomen exuſtam: hæc non longe à Narona flumine eveniſſe oportet; Dalmataſque regionem ſeptentrioni magis proximam, ob id frigidiorem Civitate Narona ab antiquo incoluiſſe apparet ex gis, quæ Vatinius quarto Dalmatico bello Præfectus ſcribit M. T. C.

h *Vatinius Imper. S. D. Ciceroni Dionyſio tuo* h Epiſtol. fam. l. 5. ep. 2. *adhuc nihil extrico, & cominus, quod me frigus Dalmaticum, quod illinc ejecit, etiam hic refrigeravit; Sed tamen non deſiſtam, quin illum aliquando eruam. Ceſar adhuc mihi injuriam facit, de meis ſupplicationibus, & rebus geſtis Dalmati-*

cis

Digitized by Google

cis adhuc non refert? quaſi verò non juſtiſſimi triumphi in Dalmatia res geſſerim: nam ſi hoc expectandum ſit, dum totum bellum conficiam: 20. Oppida ſunt Dalmatiæ antiqua, quæ ipſi ſibi adſciverunt amplius ſexaginta. Hæc niſi omnia expugno, ſi mihi ſupplicationes non decernuntur, longè alia conditione ego ſum, ac cæteri Imperatores. Ego poſt ſupplicationes mihi decretas in Dalmatiam profectus ſum: ſex oppidà in oppugnando capi; unum hoc quod erat maximum, quater à me jam captum: quatuor enim Turres, & quatuor muros capi, & arcem eorum totam, ex qua me nives, frigora, imbres, detruſerunt? indigneque mi Cicero Oppidum captum, & bellum jam confectum relinquere ſum coactus. Quare te rogo, ſi opus erit, ad Cæſarem meam cauſam agas, meque tibi in omnes partes defendendum putes, hoc exiſtimans, neminem te tui amantiorem habere. Vale, Nonis Decembris Narona.

Ex qua Vatinii Epiſtola diſtingui poſſe videntur ea, quæ in ſupra relato Polybii fragmento obſcura habentur, in quo Cauſabonus Delmatas populos *vicinos* ſubegiſſe vertit, tamen cum textus Græcus ἀςυγείτονας, id eſt *Urbi vicinos* habeat, non de quibuslibet vicinis, ſed de *Urbi vicinis* tantum intelligendus eſt, & exinde Dalmitanos Cives, libertate conſecuta, vicinos ſuæ Vrbi populos ſubegiſſe, vigintique Oppidis ſubactis, iiſdem ex Vrbe domina nomen Dalmatiæ indidiſſe cenſendum eſt, quæ *Dalmatia antiqua* Vatinius vocat, ac inter Naronam, & Tilurum flumina, ac montes Pannonios ſita fuiſſe ex dictis apparet: deinde, *T*iluro tranſmiſſo, ſexaginta alia Oppida ſibi aſciſcendo, uſque ad mare, Dalmaticum nomen protuliſſe; ſimulque Salonæ ſitu occupato *T*ragurium, ac Epetium proximas Iſſenſium Civitates infeſtando, cauſam primi belli Dalmatici præbuiſſe, & ſicut Salonam inter ſexaginta Dalmatarum recentiora Oppida numerandam ex eo colligitur, quod ſecundo, & tertio bello Dalmatico ejus mentio fit; ita Naronam quarti belli tempore nondum Dalmatiæ finibus incluſam diſertè docet Epiſtola ipſius Vatinii Naronæ ſcripta, & alia præce-
a Lib. 5. c. 9. dens *a* clarius.

Eodem quarto Dalmatico bello, Promonam Liburnis Dalmatæ ademerunt, quam intra *T*itium, & *T*ilurum non longè ab hujus fontibus fuiſſe, ſitus, nomenque montis *Promona* dicti demonſtrat, tuncque eò magis *D*almatiam dilatatam cenſendum eſt. Nam Cæſar bello civili impeditus, neque vindictam de exercitu à Dalmatis deleto ſumere; neque ipſos coercere potuit, ſed eo compoſito, leve tributum imponere ſat habuit.

Cæſare occiſo, Dalmatæ ſe in libertatem denuo vindicarunt, Romanos exercitus ſuperarunt, & eorum reliquias Epidamnum fugare, recipere coegerunt, quo tempore Naronam, cæteraque loca Drinum uſque, Dalmatas occupaſſe argui poteſt, cum eoſdem pluries Auguſtum fatigaſſe ſcribant, & eadem loca deinde Dalmatiæ adſcripta fuerint. De qua Dalmatia ſic aucta Velleii Paterculi verba intelligenda ſunt l. 2. *Universa Pannonia inſolens longæ pacis bonis, & adulta viribus Dalmatia tractu eju gentibus in ſocietatem adductis, ex conſtituto arma corripuit.* & infra. *tantus hujus belli metus fuit, ut ſtabilem illum, & firmatum tantorum bellorum experientia Cæſ. Aug. animum quateret, atque terreret.* Hoc ultimum Illyricum, & Dalmaticum Quintum bellum Auguſtus diu per ſe, & per Tiberium geſſit, quo tandem Dalmatæ ſubacti fuere, ut relati Auctores referunt, à quo etiam Inſulares maria infeſtantes, compreſſos Appianus memorat. *Deficientes verò Meliſenos, & Corcyræos, qui inſulas incolunt, propterea quod mare latrociniis infeſtum habebant, funditus delevit, interfectis puberibus, cæteris ſub corona venundatis: Liburnos maris itidem infeſtos navibus mulctare ſatis habuit.* His de Illyrico, proximique maris dominio uſque ad Romanæ Monarchiæ tempora obſervatis, Illyricæ oræ deſcriptio ad eadem tempora deducenda eſt.

CAP. II.

De Illyrici ora maritima.

ILlyricam oram à Cerauniis montibus antiquitus initium ſumſiſſe, Græci & Romani Scriptores concordes referunt, ſed Græci Liburnia ipſam terminant; Romani verò ad intima Sinus Adriatici Venetos uſque producunt, & Herodotus antiquiſſimus Scriptorum Henetos quoque Illyricam eſſe gentem aſſerit, quos tamen Paphlagonas fuiſſe Polybius, Livius, & Strabo teſtantur; ideò auctores Illyricam oram deſcribentes, ordinatim recenſendi ſunt, non ut ex eis (quæ adeo parva, vel depravata extant) certa locorum diſtinctio tradi poſſit; ſed tantum, ut obſervata temporum ratione, Illyricæ oræ finium diverſitas percipi queat, & inde quæ apud nonnullos Romanos Scriptores obſcura, vel confuſa videntur, declarari poſſint. Horum antiquiſſimus eſt Scylax Cariandenſis, cujus textus depravationem conati ſunt reſtituere multi. Hic Lucæ Holſtenii amici veteris, & in Geographia antiqua verſatiſſimi ponetur verſio, is enim Adriaticas oras deſcribens, ait in Periplo.

Tyrrheni.

Poſt Vmbros *Tyrrheni* ſunt: pertingunt autem, & hi à *Tyrrheno* mari in Adriaticum, eſtque Græcanica in illis Vrbs Spina, & fluvius, aſcenditurque in Vrbem adverſo flumine ad xx. ſtadia circiter, & *Tyrrhenia* ab infero mari in Adriaticum uſque ſinum porrigitur ab Vrbe Piſa; ad Spinam tridui itinere.

Celtæ.

Poſt *Tyrrhenos* Celtarum gens ſequitur: pars exercitus relicta in anguſto terrarum

tractu,

tractu, uſque in Adriaticum mare, iſthic intimus receſſus eſt ſinus Adriatici.

Heneti.

Celtas Henetorum gens excipit: per quos Eridanus fluit; & ad ipſos à Spina Vrbe unius diei navigatio eſt.

Iſtri.

Poſt Henetos Iſtrorum gens eſt, atque fluvius Iſter, exit autem hic fluvius in Pontum, fronte quaſi ad Ægyptum converſa; prætenavigatur Iſtrianorum regio unius diei noctiſque ſpacio.

Liburni.

Poſt Iſtros Liburnorum gens eſt, in qua gente Vrbes maritimæ ſunt a *Iadera*, Actienites, Dyirta, Alupci, Olſi, Pederæ, Hemioni: Hi fœminarum Imperio reguntur, ſuntque fœminæ iſtæ liberæ à viris, congrediuntur autem cum propriis ſervis, viriſque vicinarum regionum. Inſulæ autem huic regioni objacent, quarum quidem nomina recenſere poſſum, ſunt enim & aliæ multæ abſque nomine, vid. b *Apſyrtis* Inſula ſtadiorum cccx. lata autem cxx. c *Electrides*, *Iſtria*, Mentorides. Hæ autem Inſulæ magnæ ſunt, juxta eſt & d *Arbatis* fluvius. navigatio juxta Liburnorum regionem bidui eſt.

a *Liaildaſſa.* b *Iſtris.* c *Clitri Liſtria.* d *Catarbatis.*

Illyrii.

Poſt Liburnos gens eſt Illyriorum, qui oram maritimam accolunt ad Chaoniam uſque, quæ juxta Corcyram Alcinoi Inſulam eſt. In his Oppidum Græcum eſt nomine Heraclea, & Portus. Sunt & hic Barbari, quos Lotophagos vocant, Hieraſtamnæ, Bulini, Hyllini, Bulinis contermini Hylli: hi Hyllum Erculis filium conditorem ſuum aſſerunt; ſunt autem Barbari, habitantque peninſulam paulò minorem Peloponneſo: poſt peninſulam littus directum accolunt. Bulini autem Illyrica gens eſt. enavigatur Bulinorum regio die longiori uno uſque ad Neſtum ſinum.

Neſti.

Poſt Neſtum deinde ſinuoſa navigatio eſt, vocatur autem totus hic ſinus Maricus, qui uno die e * *circumnavigatur*. Sunt autem hoc in loco Inſulæ Proteras, Cratia, Olintha II. ſtadiorum intervallo, aut paulò majori à ſe invicem diſſitæ juxta Pharum & Iſſam; hic enim nova Pharus jacet Græca Inſula, atque Iſſa Inſula, & hæc Græca Oppida *. Antequam verò ad Naronem fluvium perveneris, ampla regio in mare provenit, atque Inſula littori vicina nomine Melita, tum alia huic vicina, quæ Corcyra nigra *f* * vocatur, altero autem promontorio juxta Naronem fluvium excurrit, diſtat à Melita ſtadiis xx. à continenti autem terra ſtadiis 8.

e * *Prœternavigatur.* f * *Et plurimum abeſt promontorio ſuo hæc inſula.*

Manii.

Poſt Neſtos verò Naron fluvius eſt, aditu ſatis amplo, nam & triremes, & Naves illum ſubeunt ad Emporium uſque LXXX. ſtadiis ſurſum à mari diſtans. Hi autem genere Illyrii ſunt nomine Manii. Lacus autem introrſum juxta Emporium illud magnus eſt, uſque ad Autariatas Illyricam gentem pertingens, in quo lacu Inſula eſt cxx. ſtadiorum, culta admodum & fertilis. Ex hoc lacu Naro amnis profluit, & à Narone ad fluvium Arionem diei navigatio eſt: poſt Arionem fluvium dimidii diei curſu, Cadmi & Harmeniæ ſaxa ſunt, templumque procul ab Arione fluvio, à dicto flumine navigatur ad Emporium Buthoam.

Encheles, ſive Enchelii.

Encheles quoque Illyrica gens eſt, vicina Rhizunitis, à Buthoa ad Epidamnum Vrbem Græcam diei noctiſque navigatio eſt: iter autem tridui.

Illyrii.

Taulantii ſunt gens Illyrica, in qua Civitas Epidamnus, quam fluvius allabitur nomine Palamnus. Ex Epidamno, Apolloniam uſque Græcam Vrbem iter bidui eſt: Apollonia autem L. ſtadiis à mari diſtat, & Æas amnis Vrbem præterfluit; ab Apollonia in Amantiam ſunt ſtadia cccxxx. juxta Apolloniam Æas fluvius ex Pindo monte ortus, defluit verſus Oricum interius in ſinum Ionium; Ab Amantia autem ſtadiis LX. in mare effluit; omnibus hiſce gentibus in mediterraneis contermini ſunt Atintanes, ſupra Oriciam & Chaoniam, uſque ad Edoniam; in Chania regione exigua quædam Inſula eſſe fertur, nomine Erythia. Huc Gerionem veniſſe perhibent, & boves paviſſe, circa hæc loca Ceraunii montes ſunt in Epiro, quibus Inſula exiguo nomine Saſon objacet, hinc tertia diei parte Oricum navigatur.

Orici.

Orici Amantiæ regionem incolunt. Amantienſes autem Illyrii *g* à *Bulinis* hucuſque pertingunt. Oſtium verò Ionii ſinus à Ceraunis montibus eſt uſque ad Iapygium promontorium, trajectus autem Oſtii hujus ſinus à Ceraunis montibus ab Hydruntum Oppidum Iapygiæ, 10. circiter ſtadiorum eſt, quidquid intra eſt, ſinus Ionius vocatur. In Adria crebri ſunt portus, idem autem eſt Adria & Jonius.

g *Bulliniibus.*

Scylacem ſequitur Schimnus Chius, qui oram maritimam ad Nicomedem Regem Bithyniæ perſcripſit, quem Marciani Heracleote nomine vulgatum, nuper idem Holſtenius vertit.

Europa.

360.

Poſt Italiam ſtatim occurrit Ionium mare
Ad cujus Oſtium atque fauces ultimi
Iapyges accolunt; ſub his Oenotrii, &
Meſſapiorum portus eſt Brunduſium
Monteſque trans fretum objacent Ceraunii.
Umbri dein Meſſapiis ſunt proximi
Quos delicatæ deditos vitæ ferunt
Ætatem agentes Lydio planè more
Sequitur deinde mare, quod Adriaticum vocant
Theopompus ejus optimè explicat ſitum,
Quod quà peninſulam facit cum pontico,
Ibi Inſulas ſimiles Cycladibus obtinet,
Quarum quidem alias nuncupant Apſyrtides,
Electridasque, ſed alias Liburnidas,
Feruntque nonnulli ſinum hunc Adriaticum
Turbis quibusdam barbarorum cingier
Ad L. ſupra C. Miriades
Agrum optimum atque fertilem colentium
Ferunt enim, & pecora gemellos gignere
Sed aer illos ambiens à Pontico
Differt, licet parum invicem diſtent loco
Neque enim nivoſus eſt, nec aſper frigore;
Sed pluvius usquequaque, & humidus manet,
Mutationes turbidas citasque habens
Æſtate præſertim atque crebros turbinum,
Et fluminum jactus, & iſtic quos loci
Dicunt Typhonas; L. autem oppida
Venetorum in intimo receſſu ſunt ſita,
Hos tranſiiſſe ex Paphlagonum ſolo ferunt,
Lareſque conſtituiſſe ad Adriæ ſinum:
Venetos ſequuntur Thraces, Iſtri uti vocant,
Iuxtaque eos duæ ſita ſunt Inſulæ,
Quas optimum proferre ſtannum exiſtimant.
Supra haſce degunt Iſtriani, & Mentores,
Eridanus hic fert ſuccinum pulcherrimum,
Id lachyrmam eſſe ſaxeam pellucidam,
Stillamque, quam altæ populi exſudem ferunt,
Olimque contigiſſe nonnulli aſſerunt,
Incendium Phaatontis hæc circa loca,
Ideoque turbas incolarum omnes adhuc,
Incedere atra veſte, & habitu lugubri,
Terras deinceps adjacentes proximè,
Illis Pelagones, & Liburni poſſident,
Queis Bulinum deinde adhæret natio,
Poſt hoſce mox peninſula ingens Hyllica eſt,
Quæ Peloponneſo comparier poteſt,
Sed Oppida illic XV. colere aſſerunt,
Hyllos originis quidem Græcanicæ,
Quorum auctor Hyllus gnatus Herculis fuit,
Malo propinquorum tamen contagio,
Feruntur evaſiſſe Barbari,
Ut aſſerunt Timeus, & Erathoſtenes,
Ac propter illos Iſſa nomine Inſula eſt,
Syracuſiorum continens Coloniam,
Porrecta deinceps Illyris, quàmplurimas
Gentes coercet: Nam frequentes admodum
Extare turbas hominum in Illyride ferunt,
Quorum una pars remota degit à mari,
Pars alia littus Adriæ internum occupat,
Pars obtemperat Regiæ potentiæ,
Pars alia ſervit unius libidini,
Pars legibus vivit ſuis: piiſſimos
Eos ferunt, juſtosque, & hoſpitibus bonos,
Civilem amare ſocietatem maximè,
Studere vitæ, & moribus cultiſſimis
Abhinc diſtat haud procul Pharus Inſula
Pariorum habens Coloniam, atque Corcyra
Quæ nigra dicitur Cnidi Colonia:
Prædicta regio maximum complectitur
Lacum, accolæ Lychnitim illum nominant,
Huic tractui Inſula eſt propinqua, in qua diem,
Vitæ ſupremum obiiſſe Diomedem ferunt,
Et inde Diomedea dicta eſt nomine,
Supra hoſce Phrygi ſunt feri, atque Barbari,
Et Civitas Epidamnus imminens mari,
Originis Græcæ Colonia Corcyræ,
Superque Phrygos Encheleï ſunt ſiti,
Queis imperaſſe Cadmus olim dicitur,
Vicina proxime his jacet Apollonia,
Corinthiorum Corcyrorumque opus,
Et Oricus maritima Græca Civitas,
Quam condiderunt Euboenſes Ilio
Capto, repulſi ad ea loca ventorum impetu
Deinde Theſproti

Schimnum ſequitur Dionyſius Afer, ſive Alexandrinus in Perygiſi

Quin etiam expanſus eſt Iapygiam ad terram
Inde verò dilatatum protenditur Adrium ſalum
Ad Boream, ſed ſurſum ad Occiduum receſſum ſerpit
Quod etiam Ionium accolæ dixerunt,
Duas verò continentes eructat; intranti quidem
Dextram ad manum cernitur Illyris terra
Dalmatia verò ſupra ultra martiorũ ſolum virorum
Ad Lævam verò Auſoniorum expanditur immenſus Iſthmus

378.

At deinceps poſt hos Calabricæ ſedes terræ,
Genteſque Iapygum extenſæ uſque ad Hyrium
Maritimam: Hyrium ubi trahitur Adrium ſalum,
Mare infinitimum Aquileenſe ubi condita eſt,
Urbs Tergeſtorum intimis in finibus maris.
Tot quidem Auſoniam circum depaſcuntur terrã,
Inde autem ad auroram converſum circumvolvitur ſalum
Littora ſubradens Liburnica circumque firmam
Hylleorũ terram omnẽ quæcunque adjacet Iſthmo
Bullineorumque littora. Poſt verò immenſum tractum ducens,
Illyricam circum terram volvitur uſq; ad jugũ,
Monteſque excelſos, quos Ceraunios vocant:
Illum autem circa ſinum videas inſignem tumulũ,
Tumulum quẽ Harmoniæ, Cadmique fama dicit;
Illic enim in ſerpentẽ flexuoſũ genus mutati ſunt,
Quando Iſmeno opulentã poſt ſenectã migrarunt
Ubi ipſis prodigium illud Dii fecerunt; circa namque terram

Illam

Illam utrinque ſita ſunt duo ſaxa
Quæ ambo concurrunt agitata, cum aliquod principium
Eſt incolis mali quod advolvitur ipſis

481.

Verum quum Adriatici ſiniſtrum alveum maris
Intraveris in navi Iapygiam in terram
Invenies fortis Diomedis confeſtim Inſulam
Quo heros venit, infenſa Venere
Quando peroptatorum adiit gentem Iberorum
Suæ Uxoris conſiliis, malevolæ Ægialeæ
Deinceps autem maris ad ortum Ionii
Abſyrti Inſularum apparet immenſus tractus
Quas olim Colchorum filii incurſarunt, quando defeſſi fuerunt
Deinceps autem poſt has Liburnicæ ſitæ ſunt
Verum ad Auſtrum poſt ſaltus Ceraunios navi currenti
Inſulæ apparent ex ulteriori loco Ambraciotarum
Atque pinguis Corcyra charum ſolum Alcinoi.

In his tribus Græcis auctoribus qui Antiquiorum de Adriatica ora opiniones tradunt, obſervanda ſunt nomina quædam populorum & locorum, quæ apud Romanos Hiſtoricos ſive Geographos non reperiuntur, & ſicut in ſtatuendo Illyrico à Cerauniis montibus ad Hyllos uſque vel Bulinos conveniunt, ita Liburnos & Iſtros ab Illyriis concordes excludunt, multa etiam obſcura continent, quæ ut rectius intelligi poſſint, infrà quando de Adriatici navigationis variatione tractabitur, explananda erunt. Hos ſequitur Strabo, qui Illyricam oram deſcribens ait:

Pertingit Pannonia etiam uſque ad Dalmatiam, & ferè a Sardiæos *verſus meridiem ſi proficiſcatur. Quidquid autem regionis ab intimo Adriæ ſinu, uſque ad b* Sardiæos, *& Rhizonicum ſinum protenditur, montoſum eſt, interpoſitum mari & Pannonibus; atque hinc ſanè videtur, non incommodè initium nos facturos continenti oratione, ambitum iſtum ſolùm deſcripturos, paucis modò repetitis, eorum, quæ ſupra dicta fuerunt. Docuimus enim, in Italiæ deſcriptione primos in Illyrici ora maritima eſſe Iſtros, contermínos Italiæ & Carnis: Principesque noſtros hodiè Italiæ fines ad Polam uſque Iſtriæ Urbem protuliſſe; hi igitur fines circiter DCCC. ſtadia ab intimo ſinus abſunt, totidemque ſtadia ſunt à Promontorio, quod eſt ante Polam ſitum ad Anconam, Venetico agro ad dexteram relicto. Tota ora Iſtriæ ſtadiorum 1300. ſequitur Iapodum ora ſtadiorum M. ſiti ſunt Iapodes ſub Albio monte, qui finis eſt Alpium admodum alto, ac partim ad Pannonios & Iſtrum pertingunt, partim ad Adriam: bellicoſa gens, ſed ab Auguſto Cæſare prorſus defatigata: Urbes eorum Metulum, Arupinus, Monetium, Vendum, regio eſt inops, Zea fere & Milio victitant: armatura iis Gallica: notis compuncta ſunt corpora in morem reliquorum Illyriorum & Thracum. Poſt Iapodum oram Liburnica ſuccedit, longior priore ſtadiis D. eſt in ea ora fluvius, quo adverſo ſubvehuntur merces uſque ad Urbem Scardon & Liburna: Iuxta totam quam explicavi oram Inſulæ ſunt Abſyrtides, ubi Medea dicitur fratrem ſuum Abſyrtum interfeciſſe, qui ipſam perſequebatur. Deinceps eſt Cyractica pone Iapodes. Sequuntur Liburnicæ numero 40. tum aliæ, notiſſima autem Iſſa, Tragurium ab Iſſenſibus conditum. Pharus quæ olim Parus Pariorum Colonia, patria Demetrii Pharii. Tum ora maritima Dalmatarum, & Navale eorum Salona, eſt hæc gens ex earum numero, quæ diuturnum cum Romanis bellum geſſerunt. Habuit Oppida memoratu digna ad L. de quibus & Urbes nonnullæ Salona, Priamo, Ninia, Sinotium novum ac vetus, ab Auguſto iſta ſunt combuſta, eſt & Andretium Caſtellum probè munitum, & Dalminium magna Urbs, unde nomen genti; eam Urbem Naſica exiguam redegit, agrumque pecori paſcuum ob incolarum avaritiam. Proprium hoc habent Dalmatæ, quod ſingulis octenis agros denuò dividunt, nam quod nulla utuntur, id reſpectu vicinorum Italorum eis eſt peculiare: alioquin id cum multis Barbaris habent commune, quod numiſmate inter ſe non utuntur. Porrò mons, cui nomen Ardium, Dalmatiam mediam ſecat; ut altera ejus pars ad mare ſpectet: altera in diverſum, ſequitur Naro amnis, & qui apud eum ſunt Daorizi, Ardiæi, Plerei, quorum his propinqua eſt Melæna Inſula, Corcyra appellata & Urbs à Creidiis condita, Ardiæis vicina eſt Pharos, ante Paros dicta: eſt enim à Pariis condita. Veraliosautem poſteri dixerunt Ardiæos. Sed hos à mari in mediterranea abegerunt Romani, coegeruntque agriculturæ vacare. Eſt autem regio, ea ſterilis atque aſpera, neque agricolis conveniens. Itaque ea gens tantum non funditus periit. Quod quidem aliis quoque in eo tractu gentibus uſu venit: quorum enim ſumma olim fuit potentia, nunc, vel omnino nulli ſunt, vel ad imam redacti conditionem, ut de Gallis Boii & Scordiſci, de Illyriis Autariatæ, Ardiæi, Dardani, de Thracibus Triballi, primum à ſe invicem attriti, deinde à Macedonibus & Romanis prorſus oppreſſi. Poſt Ardiæorum & Pleræorum oram Rhizeorum ſinus & Urbs, aliaque Oppida, & Drilo fluvius, quo adverſo navigatur Orientem verſus, uſque ad Dardanicam; attingit autem Macedonicas & Pannonicas gentes verſus meridiem, ſicut & Autariatæ & Daſſaretii, aliique populi, aliis partibus ſe & Autariatas attingunt.*

a Ardiaos.
b Ardiaos.

& deſcripta Dardania.

Poſt ſinum Rhizicum Liſſus eſt, & Acroliſſus, & Epidamnus à Corcyrais condita.

inde ad Ceraunios uſque Montes.

Et Montes Ceraunii initium faucium ſinus Ionii, & Adriatici. Fauces enim utrique ſunt communes, eoque tantum differunt, quòd prima maris ſeu exteriori parti nomen Ionii tribuitur, Adria autem interiori uſque ad intimum ſinus receſſum, quamquam hodie totum mare hoc nomen gerit.

Et relatis de Ionio, & Adriatico antiquorum opinionibus.

Qua ſupra hanc ſita eſt regio montuoſa eſt, tota frigida, ac nivalis, maximeq; ad Septentrionem vergit, ita ut vites rara ſint, & in editis, & in planis locis. Ha ſunt Pannonum montana Planicies verſus meridiem ad Dalmatas uſque, & Ardiaos pertinentes, verſus ſeptentrionem ad Iſtrum deſinentes, verſus ortum Scordiſcos attingentes ad Montes Macedonum & Thracum. Autariata autem maxima fuit, & optima Illyriorum gens, cui quondam contra Ardiaos bellum perpetuum fuit de Sale, qui in confinio coquebatur, ex qua verno tempore, ex quadam convalle defluente hauſta, & per quinque dies repoſita, pactum erat, ut Salina alternis fruerentur vicibus; pactis poſthabitis bellis decernebant, Sed Autariata cum Triballos domuiſſent, qui ab Agrianibus uſque ad Iſtrum XV. dierum itineris ſpacium occupabant, ſupra alios etiam Thracas & Illyrios ſeſe extulerunt, ſunt autem potentia ſua exuti prius à Scordiſcis, deinde ab ipſis Romanis, qui Scordiſcos etiam debellarunt, diuturna uſos potentia. & infra. *Quemadmodum autem Illyrici oram deſcribentes, uſque ad Ceraunios Montes progreſſi ſumus, qui extra Illyrici montes ſits, ſuum tamen proprium habent terminum.* & deſcriptis gentibus intra Dyrrachium, & Geraunios Montes. *His porrò Epirotis admixta ſunt Illyrica gentes.* item, *neque deſunt, qui omne id, quod ad Corcyram uſque eſt regionis, Macedoniam appellant, eam aſſerentes cauſam, quòd & tonſura, & lingua, & chlamyde, aliiſque id genus Macedonicis utuntur, nonnulli etiam duplici ſermone.* item, *In viam incidunt, & qui ab Apollonia, & qui à Dyrrachio proficiſcuntur. Tota hac via Ignatia vocatur, prima pars ad Candaviam Illyrici Montem per Urbem Lychnidum, & Pylonem, qui locus in via diſtinguit à Macedonia Illyricum . . . . inde Teſſalonicam uſque.*

Hæc Strabo partim è veteribus Geographis, partim de ſui temporis Illyrico tradit, quod ad quartum annum Tiberii, quo Strabonem ſcripſiſſe conſtat, referendum eſt; & ſicuti cum cæteris convenit à Cerauniis montibus ad intima uſque ſinus Adriatici Illyricum extenſum fuiſſe, ita fixum aliquem, certumve ejus terminum in intimo ſinus non ponit, & quamvis *primos in Illyrici ora maritima Iſtros conterminos Italia & Carnis* ponat, tamen utrum Italiæ an Illyrico tribuerentur Carni, non diſtinxit. Quos antequam Auguſtus rerum potiretur Illyrico tributos, ex Appiano *a* apparet. *Ceſar & Antonius totum Romanum Imperium inter ſe denuò partiti ſunt, feceruntque terminum utriuſque ditionis, Codropolim, Oppidum Illyricum, quod videbatur ſitum in intimo ſinu Adriatico*; Codropolim verò in Carnis fuiſſe hodiernum nomen loci fori Iulii Codropio dicti in ipſius ſinus intimo exiſtentis demonſtrat. Sed cum Gallia Ciſalpina Italiæ tributa fuerit, Carnos quoque (niſi prius) tempore ſaltem Auguſti ſimul cum Iſtria, ut Plinius *b* teſtatur, Italiæ acceſſiſſe oportet, & Imperante Tiberio Occidentalem Illyrici terminum Iſtriam fuiſſe, Orientalem autem, qui ad Montes Ceraunios extendebatur, Strabo ad Ignatiam viam, quæ à Dyrrachio ad Teſſalonicam ducebat, reducit; reliqua verò Macedoniæ tribuere videtur, quod Dion belli Pompeiani tempore cenſitum quoque fuiſſe *c* refert. *Dyrrachium ſitum eſt in terra, qua Illyriorum quondam Parthinorum erat nunc, veluti id quoque temporis pro Macedonia ducitur,* ita ut prope Dyrrachium Orientalem oræ Illyricæ terminum tempore Strabonis fuiſſe, & Iſtriam Occidentalem concludi debeat. His de Illyrici terminis relatis, ſingulos ejus oræ populos deſcribendo, primus Iapodes inter Iſtros & Liburnos poſuit Strabo, deinde Liburnos, Dalmaticam oram, Naronem amnem, & populos Daorizos, Ardiæos, Pleræos, Rhizonicum ſinum, Drilonem fluvium, Liſſum & Acroliſſum, inque Epidamno Illyricæ oræ deſcriptionem terminat, ex quo populos prædictos ſub generali nomine Illyriorum intellexiſſe Strabonem oportet, quamvis id non exprimat.

a Civ. 5.
b Lib. 3. c. 5. & 19.
c Lib. 41.

Proximus Straboni Pomponius Mela de Illyrico lib. 2. cap. 3.

Deinde Ceraunii montes, ab iis flexus in Adriam. Hoc mare magno receſſu littorum acceptum, & vaſtè quidem in latitudinem patens, qua penetrat tamen vaſtius, Illyricis uſq; * *d* Tegeſtum, *catera Gallicis, Italiciſq; gentibus cingitur. Parthini & Daſſareta prima ejus tenent, ſequentia** paulatim *Enchela, Pheaces; deinde ſunt quos propriè Illyricos vocant. Tum Pyrei, & Liburni, & Iſtria. Urbium prima eſt Oricum, ſecunda Dyrrachium, Epidamnos ante erat. Romani nomen mutavere, quia velut in damnum ituris omen id viſum eſt. Ultra ſunt Apollonia, Salona, Iadera, Narona, Tragurium, ſinus Polaticus, & Pola quondam à Colchis (ut ferunt) habitata, (in quantum res tranſeunt)*

d Tergeſte.
e Taulantii.

nunc Romana Colonia, Amnes autem Aeas, & Nar, * & *a* * Danubius, *qui jam dictus eſt Iſter, ſed Aeas ſecundùm Apoloniam, Nar inter Pyreos, & Liburnos, per Iſtros, Iſter emittitur.* * *b* Tergeſtum *intimo in ſinu Adria ſitum finis Illyricum.*

a Ex Danubio.
b Tergeſte.

& cap. 7. de Inſulis.

In Adria * *c* Abſoros, * *d* Celaduſæ, * *e* Abſyrtis, *Iſſa,* * *f* Trucones, *Hydria, Electridas, Corcyra, Tragurium, Diomedia, Aeſtria,* * *g Aſine, atque ut Alexandria, ita Brunduſio adjacens Pharos.* ex quibus, Melam auctores Strabone antiquiores, ſecutum cõſtat, cum hinc Iſtros, inde Macedonas in Illyrico includat, qui Strabonis tempore excludebantur, neque Japodes, & Dalmatas nominat, ſed univerſam Illyricam oram à Strabone deſcriptam in Iſtriam, Liburniam, Pirrheam, & Illyricum diſtinguat, Virgilium, & Livium imitatus. Melam ſequitur Plinius lib. 3. cap. 21.

c Apſoros.
d Dyſceladus.
e Abſyrtis.
f Prtyſa vel Titana.
g Saſon.

Illyricum * h

h Et Liburnia.

Arſia gens Liburnorum jungitur uſque ad flumen Titium; Pars ejus fuere Mentores, Hymani, Encheleæ, Dudini, & quos Callimachus Peucetias appellat: nunc totum uno nomine Illyricum vocatur generatim, populorum pauca effatu digna, aut facilia nomina; conventum Scardonitanum petunt Iapodes, & Liburnorum Civitates 14. è quibus Lacinienſes, Stulpinos, Burniſtas, Albonenſes nominare non pigeat. Ius Italicum habent eo Conventu Aluta, Flanates, à quibus ſinus nominatur, Lopſi, Varubarini, immunesque Aſſeſiates, & ex Inſulis Tulſinates Carieta: cæterum per oram oppida à Neſactio Alvona, Flavona, Tarſatica, Senia, Lopſica, Ortopula, Vegium, Argiruntum, Corinium, Enona Civitas, Panſinus, flumen Tedanium, quo finitur Iapidia; Inſulæ ejus ſinus cum oppidis præter ſupra ſignificatas Abſirtium, Arba, Tragurium, Iſſa, Pharus, Paros ante, Crexa, Giſſa, Portunata. rurſus in continenti Colonia, Iadera, quæ à Pola 160. m. P. abeſt inde 30. M. colentum Inſula 18. oſtium Titii fluminis.

Cap. 22. * *i* Liburnia.

i Dalmatia.
k Auctariatarum.
l Tarona.

Liburniæ finis, & initium Dalmatiæ Scardona in Amne eo XII. M. P. a mari * *k* dein Tariotarum *antiqua regio, & caſtellum* * *l* Tariona, *promontorium Diomedis, vel ut alii peninſula Hyllis circuitu C. M. P. Tragurium, Civium Romanorum marmore notum. Sicum in quem locum D. Claudius Veteranos miſit, Salona, Colonia ab Iadera 222. M. P. petunt in eam jura deſcripti in Decurias. 372. Dalmatæ 22. Devoni 239. Ditiones 69. Mezæi 52. Sardiates; in hoc tractu ſunt Manderrium, Tribulium, nobilitata populi Romani præliis Caſtella. petunt & ex Inſulis Iſſei, Colentini, Separi, Epetini. ab his caſtella Piguntia Rataneum, Narona Colonia tertii conventus à Salona 72. M. P. appoſita cognominis fluvio à mari 20. M. P. M. Varro 89. Civitates eo ventitaſſe auctor eſt. Nunc ſoli propè noſcuntur Cerauni decuriis 24. Daorizi 17. Deſitiates 103. Docleata 33. Deretini 14. Deremiſtæ 30. Dindari 33. Glinditiones 44. Melcomanni 25. Nareſii 102. Scirtari 72. Siculotæ 14. populatoresque quondam Italiæ, Vardei non amplius quam 20. decuriis: præter hos tenuere tractum eum Oenei, Partheni, Hemasini, Arthitæ, Armiſtæ. A Narone amne C. M. P. abeſt Epidaurum Colonia, oppida Civium Romanorum Rhizinum, Aſcrivium, Butua, Olchinium, quod antea Colchinium dictum eſt à Colchis conditum: amnis Drilo ſuperque eum Oppidum Civium Romanorum Scodra à mari 18. M. P. Præterea multorum Græciæ Oppidorum deficiens memoria, nec non & Civitatum validarum. Eo namque tractu Labeatæ, Enderudini, Saſſei, Grabei proprieque dicti Illyrii, & Taulantii, & Pyrei, retinet nomen in ora Nymphæum, Promontorium, Liſſum Oppidum Civium Romanorum ab Epidauro C. M. P.*

Cap. 23. Macedonia.

A Liſſo Macedonia Provincia.

& Cap. 26. De Inſulis Adriaticis.

Illyrici ora mille amplius inſulis frequentatur natura vadoſi maris æſtuariiſque tenui alveo intercurſantibus. Claræ ante oſtia Timavi calidorum fontium cum æſtu maris creſcentium juxta Iſtrorum agrum. Ciſſa, Pullariæ, & Abſyrtides Graiis dictæ à fratre Medeæ ibi interfecto Abſyrto. Juxta eas Electridas vocavere, in quibus proveniret ſuccinum, quod illi electrum appellant, vanitatis Græcæ certiſſimum documentum: adeò ut quos earum deſignent, haud unquam conſtiterit. Contra Iader eſt * m *Liſſa quoque* appellatæ contra Liburnos n *Creteæ*, aliquot, nec pauciores o Liburnicæ, Celaduſſæ: Contra Surium, p *bubus*, & capris laudata Brattia, Iſſa Civium Romanorum * *reliqua*, & cum oppido Pharia. Ab his q Corcyra, Melæna cognominata cum Gnidiorum oppido diſtat 22. M. P. inter quam, & Illyricum Melita, unde catulos Melitæos appellari Callimachus auctor eſt 12. M. P. ab ea tres Elaphites. In Ionio autem mari ab Orico M. M. P. Saſonis piratica ſtatione nota. Animadvertendum eſt primò titulos capitum non ſuo loco poſitos fuiſſe, nam c. 21. quamvis de Illyrico generatim aliqua, ſed mutila referantur, tamen Liburniæ fines, & loca deſcribuntur, ideo Liburnia ex cap. ſequēti ibi transferri debet: cap. verò 22. quod Dalmatiæ tantùm loca cōtinet (ut conferre volenti patebit) Dalmatia præponi: deinde obſervandum eſt, quamvis ſupra relata Plinii loca exſcripta ſint ex textu à Delicampio recognito, cæteris impreſſis correctiori; tamen extat in

m Liſſa ea.
n Grarea.
o Trucones.
p Bubus.
q Leucopetra ſaltem.

Digitized by Google

Bibliotheca Vaticana manuſcript. Plinii Codex membranaceus n. 1951. qui quamvis erroribus non vacet, præſertim in diſtantiis locorum, tamen aliqua habet, quæ reſtitutioni textus mirabiliter conferunt; nam quæ capiti 21 inſeruntur, *Trag. Iſſa, Pharos, Paros ante*, manuſcriptus non habet, neque eo loci poni debent, cum Tragurium cap. ſequenti inter Civitates Dilmatiæ rectè numeret Plinius, ut Pintianus animadvertit infra referendus; Iſſam autem & Pharum inter inſulas Adriaticas cap. 26. ponat: ideo hæc nomina uti ſuperflua omittenda ſunt cap. 22. *dein Tariatarum antiqua regio, & caſtellum Tariona*, cum de Tariotis neque Strabo, neque quisquam auctorum mentionem faciat, manuſcriptus autem habeat, *Aut ariatarum antiqua regio, & Caſtellum Tarona*. hæ duæ dictiones *Aut ariatarum*, ex Scriptoris incuria disjunctæ pro nomine proprio Autariatarum accipiendæ ſunt, (ut ex primo elemento *A* majuſculo dictionis *aut* dignoſcitur) & conjunctæ pro antiquiſſima gente Illyrica, & regione *Autariatarum* ſumendæ, quorum Strabo, & plures alii auctores mentionem faciunt, ut ſuo loco conſiderabitur, & *Tarona* vel potius Narona pro Tariona reſtitui.

In capite autem 26. major diverſitas inter manuſcriptos Codices, & impreſſum perſpicitur, nam Vaticanus pro *Liſſa quoque* habet *Liſſace*, & pro *Cretea*, *Grarea*, & inter *nec pauciores** *Liburnica*, ponit *Trucones*. Ferdinandus autem Pintianus in obſervationibus Plinianis Archietypon ſuum, *nec non Trucones Liburnica* habere; Salmaticẽſe verò exemplar cum excuſo concordare ſcribit: Mela tamen docet, Trucones ponendas, cum eaſdem inter Adriaticas inſulas memoret: dictio verò *Liburnica* ſuperabundare videtur, vel loco alterius nominis proprii inſulæ poſita: ſequitur contra Surium bubua, & capris laudata Bratia: *Iſſa Civium Romanorum reliqua & cum Oppido Phario*. Vaticanus autem *contra Surium bubua, & capris laudata Bratiaſa Civium Romanorum & cum Oppido Pharia*. Pintianus hic in notis contra Surium Bubus. Codex Salmanticenſis *contra Surium Bano*, Toletanus *Bona*, ut ſit proprium nomen inſulæ *Bano* ſeu *Bona*, quid ſi legas non *intra Surium*, ſed *inde* vel *item Tragurium*, nam Tragurium in hoc ſinu, Ptolomæus, Strabo, Pomponius celebrant: Superius quidem facta eſt mentio Tragurii, ſed falſo illic reddita creditur. Romana exemplaria *Banode contra Surium*, ut forte ſcribendum ſit *Bano, Decon, Tragurium*, nam *contra Surium* quid ſit, ego etiam cum Hermolao neſcire me fateor. Cum Pintiano fatendum eſt, textum eſſe corruptum, &, cum, ex caprarum abundantia, hodie quoque Bracchiam laudari, bubus autem carere conſtet, pro *Bubus* reponi debet ex Vaticano *Bubua*, vel pro ut hodie vocatur *Bua*, Ammiani *Boas*, quæ Civitati Tragurii ponte jungitur, & ſicuti dictionem *Bratiaſa* Vaticani malè exſcriptam pro *Bratia Iſſa* ſumendam facilè ſuaderi poteſt, ita in impreſſo *reliqua* (niſi ſit nomen proprium alicujus inſulæ, ſed malè ſcriptum) ſuperabundare videtur: ſed ſi verba *contra Surium* mutanda eſſent, ut vult Pintianus (cum revera quid ſignificent non conſtet) quamvis Tragurium inter inſulas ponant, Mela, & Ptolomæus, & de Inſula à proxima Civitate ſic dicta intelligi debeant, tamen quia Bubuæ, vel Buæ (quàmplures exemplares Plinii memorant) non relinqueretur locus; ideò potius eadem verba accipienda ſunt pro nominibus propriis inſularum, quæ à promontorio Diomedis Orientem verſus protenduntur, & ex Scylace ſupplenda ſic. Proteras, Solentum, Bubua, Bracchia &c. ut infra expẽdetur. Addenda quoque ſunt ante Corcyram ex Vaticano nomina Inſularum *Leucopetra, & Salle*.

Plinium ſequitur accuratiſſimus Geographorum Claudius Ptolomæus, qui Tabula Europæ Quinta Illyricum per dimenſiones certas latitudinum, & longitudinum, cælo reſpondentes, deſcripſit, & loca fineſque regionum ita ordinavit, ut ex ſimplici ejuſdem inſpectione omnia appareant, quæ alias etiam longa oratione difficile explicarentur, ideò omiſſis, quæ de tabulæ conſtructione tradit regionum, & locorum deſcriptionem pro tabulæ intelligentia ponere placuit. lib. 2. cap. 17. *Poſt Iſtriam Italiæ, reliqua Liburnia quæ in Illyride eſt maritima, ſequitur ora Alvona, Flanona, Tarſatica, Oenei fluvii: Oſtia, Volcera, Senia, Lopſica, Tedanii fluvii: Oſtia, Ortopola, Vegia, Argiruntum, Corinium, Enona, Iadera Colonia, Titi fluminis Oſtia, Scardona. Dalmatia autem Civitates juxta littus Sicum, Salona Colonia, Epetium, Peguntium, Oneum, Naronis fluminis Oſtia. Riſinum, Epidaurus, Aſcrivium, Rhizonicus ſinus, Bulua, Ulcinium, Drilonis fluminis Oſtia, Liſſus; fluit autem Drilon fluvius à monte Scardo, & ab altero Monte ſito, juxta medium ſuperioris Miſyæ; Ab eodem etiam alius amnis defluit Drinus nomine, qui in Saum flumen exit, ab Occidentali parte Taurunii Civitatis. Tenent autem Provinciam, qui Iſtriæ hærent Iapides, ſupra verò Liburniam magis Occidentales Mazæi, poſt Derriopes, & Deris ſupra Deriopes, Dindarii ſupra quos Ditiones, ſupra autem Derios Ceraunii, interiora autem Dalmatia tenent Daurſii, ſupra quos Comenii, & Vardei. ſupra hos Narenſii, & Sardiota, & iterum ſupra hos Siculota, Docleata, & Piruſtæ, & Scirtones verſus Macedoniam. Civitates autem mediterraneæ Liburnorum hæ ſunt: Tediaſtum, Arucia, Ardetium, Stlupi, Curcum, Auſacali, Varvaria, Salvia, Adra, Aranzona, Aſiſia Burnũ. Sidrona, Blanona, Ouporum, Nedinum. Dalmatia Civitates mediterraneæ Andecrium, Aleta, Nerona, Delminium, Equum Colonia, Salonana, Narbona Colonia, Enderum, Chinna, Doclea, Rizana, Scodra, Termidana, Siparuntum, Epicaria, Eiminacium, Inſulæ autem adjacent Libur-*

Liburnia, Abſorus, in qua Civitates duæ, Crepſa, Abſorus, & Curicta, in qua Civitates etiam duæ Tulſinum, Curicum, & Scardona Inſula, in qua Civitates duæ Arba, Colentum; Inſula verò adjacent Dalmatiæ Iſſa Inſula, & Civitas, Tragurium Inſula, & Civitas, Corcyra nigra, Melitine.

Diverſitas inter Melam, Plinium, & Ptolomæum, obſervanda eſt, nam quam partem Illyrici Strabo in Iapidiam, & Liburniam diſtinguit; Plinius & Ptolomæus Liburniæ ſoli adſcribunt, ac Iapidiæ tanquam partis Liburniæ mentionem faciunt. Poſt Liburniam Dalmaticam oram Strabo ponit, quam quamvis Naronam uſque extendere videatur, cum tamen inter reliquos Illyrici populos, Ardiæos, contra Pharum ſitos nominet, hos citra Naronem fuiſſe oportet, ideo hanc Ardiæorum oram Dalmatiæ detrahere, & cum cæteris nominatis reliquis Illyriis tribuere videtur, quos Plinius, & Ptolomæus Dalmatiæ adſcribũt, inter quos Illyrios propriè dictos, Plinius memorat; Mela verò, ſicuti Dalmatiam non nominat, ita Strabonis Dalmaticam oram cum Ardiæis, Naronem uſque in Liburnia includit. Inſulas quoque recenſens Strabo, Iapidicas nominat, Liburnicas vero 40: numero ſine nomine ponit, quibus notiſſimas Iſſam, Tragurium, & Pharum addit, ſed cujusnam regionis, populive fuerint, reticet: has autem Plinius inter Liburnicas numerat, Ptolomæus verò Dalmatiæ adſcribit, ſimul cum Corcyra nigra, & Melitine. Pro quibus concordandis, temporum ratio adhibenda eſt. Mela etenim antiquiora Strabone tempora refert, Strabo autem plura ab antiquis ſumens, Dalmatiæ fines ſui temporis ponere omiſſit: Plinius verò licet brevitatis ſtudio quædam confundat, majorem locorum diſtinctionem præbet; Ptolomæus denique ſicuti poſterior, & in Romanæ Monarchiæ apice conſtitutus, quando ſcilicet jam omnia explorata, & dimenſa reperiebantur, ita cæteris quoque accuratior, ordinatè, & diſtinctè loca, & regiones diſtinguit.

Quibus diverſitatibus, pro Scriptorum intelligentia, obſervatis, concludendum eſt, Illyricam oram Ptolomæi, ſive Monarchiæ Romanæ tempore, ab Iſtria, ſive ab Arſia flumine, ad terminum à Scardo monte provenientem, & inter Liſſum, & Epidamnum in mare terminantem, extenſam fuiſſe, & in Liburniam, ac Dalmatiam diſtinctam.

CAP. III.

De Finibus Illyrici, regionumque ejus nominibus mutatis, vel obſoletis.

Illyrici antiqui fines à Cerauniis montibus initium ſumpſiſſe, ab Oriente Macedonas, ab Occidente verò Liburnos conterminos habuiſſe ſuprà relatum eſt, à Septentrione verò Pannonas, ut infrà dicetur; in quo terrarum tractu plurima populorum, regionumq; nomina mutata, vel coarctata fuerunt: pro quorum intelligentia tres tabulæ exhibentur, in quibus conficiendis, ſicuti multæ difficultates occurrerunt; ita quis non credat, regionum nomina determinatis, certiſque finibus circumſcripta, ſed tantummodo deſcripta ea, quæ ex penuria auctorũ conjecturis elici potuerunt, ut ex tabularum inſpectione diverſitas Regionum, nominumque ob oculos poneretur: & exinde auctorum loca relata intelligibilia evaderent, ut cuilibet conferre volenti patebit. Prima enim tabula Illyricum antiquum ante Romanorum adventum exhibet; Secunda ejuſdem extenſionem, uſque ad Auguſti tempora declarat. Tertia verò Monarchiæ tempus uſque ad Imperii diviſionem præbet: ex quibus per temporum ſucceſſiones diverſitas Illyrici, regionumque ejus perſpicitur. Illyrici antiqui loca, populoſque oræ maritimæ Scylax deſcribit, de quibus capite ſequenti: ex mediterraneis autem duos tantùm populos nominat, ſcilicet Autariatas, & Atintanas, hoſque à Dyrrachio, uſque ad Ceraunios montes ſupra omnes populos ab ipſo nominatos collocat; illos autem attingere lacum, ex quo Naro fluit, ſcribit; ſed ſicuti Atintanorum ſitus etiam ex relatis Polybii, Appiani, & Strabonis locis percipitur, ita Autariatarum regio, quouſque extenderetur, neque Scylax, nec quiſquam alius auctorum tradit, quædam tantùm Strabo, & Appianus referunt, quæ expendenda ſunt, ut antiquiſſimæ Autariatarum regionis fines indagari poſſint. Autariatæ maxima, & optima Illyriorum gens, Triballos domuit, & ſimul cum Dardanis, Beſſos, Emum montem incolentes, conterminos habuit, ut ex antiquis auctoribus refert *a* Strabo; idcirco ultra Scodrum, ſive Scardum montem fines eorum antiquos ab Oriente extenſos fuiſſe neceſſe eſt, à meridie verò mare attigiſſe teſtatur Appianus. *Ardiæi cum maris finitimi optima Autariorum loca circa littus invaſiſſent, eos expulere. Poſt hos Liburni navibus plurimũ inſignes.* Ab Occidente autem quouſque extenderetur, nemo auctorum refert; ſed cum Plinius antiqua populorum nomina referre ſolitus, antiquiſſimam Autariatarum regionem poſt Scardonam ponat; ideò Titius fluvius pro Occidentali Autariatarum termino poni poteſt; quorum regionis amplitudinem Strabo ſignificare videtur, cum multos populos Autariatas attingere referat: deſcripto enim Drinonis fluxu ait: *attingit autem Macedonicas, & Pannonicas gentes verſus meridiem, ſicuti & Autariatæ, & Daſſaretii, aliique populi aliis partibus ſe, & Autariatas attingunt.* ſed quonam tempore res eorum floruerint, nemo memorat: id tamen ante tempora à Scylace relata eveniſſe oportet, Cum longè à mari ipſos collocet, ideò tunc temporis loca maritima jam Autaria-

a Supra cap. 2.

tariatas amiſiſſe dicendum videtur; Sed ſi ex relatis Appiani verbis de Autariatarum locis maritimis ab Ardiæis occupatis, tempora ſcrutari liceret, ante Liburnorum potentiam id eveniſſe dicendum eſſet, at cum neque Scylax, neque Poetæ Argonautarum iter per Illyricum ſinum deſcribentes, Ardiæorum mentionem faciant; ideo hæc ad antiquiſſima tempora ante bellum Trojanum referri deberent, quæ inter inexplorata relinquenda ſunt, & tantum Autariatas antiquiſſimã Illyricam gentem, ejusdem majorem partem tenuiſſe, rebusque eorum florentibus, ultra montes fines habuiſſe dicendum eſt. Hos ſimul cum Cimbris ad Delphos caſtra poſuiſſe, refert Appianus. *Fama eſt, Autarios Apollinis indignatione in extremam decidiſſe cladem, quippe eosdem, Celtasque quos Cimbros vocant, ad Delphos poſuiſſe Caſtra, ſtatimque omnes diſperſos aufugiſſe; multos ante inceptam pugnam pluvia in eos cum procellis, fulguribusque deſæviente. His verò, qui ad propria rediiſſent, infinitam ranarũ vim ſubortam, quæ putreſcentes flumina corruperunt. Vapore deinde ex terra exhalante peſtem Illyriorum, ac inſecutam corruptionem, quæ potiſſimum Autarios invaderet; Donec profugi à Patria, ac peſtem deſerentes, cum nemo ob timorem ſuſcipere auderet, 23. dierum progreſſi iter, ad Tellurem paluſtrem, inhoſpitamque venere, & juxta Baſternarum gentem condidere Urbes.* hæc Appianus, more ſuo fabulis proxima, ex aliquo antiquo auctore; certiora autem Diodorus lib. 3. *Qui Autariatæ nominantur, hos ranæ in nubibus cretæ, & pro uſitatis delapſæ guttis patriam deſerere, & in locum, ubi nunc ſedes habent, profugere compulerunt,* quem exſcribit Ælianus de Animalibus l. 17. cap. 41. *Quæ Animalia ſedi-*
a Illyrii. *bus homines expulerunt: Autariatæ * a* Indi, *plurimis ramis inchoatis, & imperfectis de Cælo lapſis, in alium locum migrare coacti ſunt.* hic *Indi* perperam pro *Illyriis* poſitum apparet, pro ut etiam Epitomatoris Stephani, qui Autariatas gentem Theſproticam, pro Illyrica, ponit, ut Caſaubonus in notis ad Strabonem animadvertit. Hos à Scordiſcis Gallis potentia exutos refert Strabo, modum autem Polyæn9 ſtratagematum lib. 7. cap. 49. tradit. *Galli expeditionem adverſus Autariatas ſuſceperunt, cum diu bellum duceretur, Celtæ cibaria, & vinum herbis venenoſis inficiunt, & ipſi noctu relictis Caſtris, fugam capeſſunt. Autariatæ credentes eos metu profugiſſe caſtra invadunt, & vino, cibariisque largiter fruuntur, ſtatimque immoderato ventris profluvio prolabuntur. Celtæ ſupervenerunt ac proſtratos occiderunt.* Autariatæ ergo à Scordiſcis debellati, ſimul cum Dominio ſenſim nomen quoque amittebant, & exinde montes ipſorum partim à Scordiſcis, partim à Pannonibus occupatos, nomen ab eisdem ſumpſiſſe conjectari poteſt: adhuc tamen tempore quo Alexander Magnus victor de Getis revertebatur à Danubio, nomen ſervabant, & cum cæteris Illyriis ſe eidem oppoſuiſſe, tamem ob eorum imbecillitatem cum *minus enim bello, quam cæteras ejus regionis gentes (Autariatas) valere,* ſcribat Arrianus lib. 1. ab Agrianis quoque facili repreſſos refert: Autariatæ quoque inter Lyſymachi milites recenſentur *b* à Diodoro, & *c* Polyæno; & tan- b *Lib.20.*
dem à Romanis, non proprio, ſed Dalmatarum c *L.4.c.11*
nomine ſubacti fuerunt, quamvis Strabo, antiquis Scriptorum nominibus uſus Autariatas à Romanis tandem oppreſſos ſcribat.

Ardiæos deinde Autariatis ſucceſſiſſe, arguunt ab Appiano relata de locis eorum maritimis ab Ardiæis occupatis & à Strabone de bello ſalis cauſa geſto; cum inter populos, quorum ſumma olim fuit in Illyrico potentia, poſt Autariatas immediatè Ardiæos ponat. *De Illyricis, Autariatæ, Ardiæi, Dardani,* ſed quando res eorum floruerint, quive fines regionũ fuerint, nemo refert; idcirco ea pauca, quæ de eisdem reperiuntur, expendenda ſunt, ut fines eorum coniici poſſint: refert etenim Polybius loco ſupra citato, Romanos liberatos ab Illyriorum jugo, vel moleſtiis Corcyræis, Appolloniatibus, & Dyrrachinis, ulterius in Illyricum progreſſos. *Subactis obiter Ardiæis adfuere mox plures legationes aliorum populorum, & in his etiam Parthinorum, nec non Atintanum, qui omnes cum ſe fidei Romanorum permitterent, ſunt in amicitiam recepti: ita ventum ad Iſſam.* hic animadvertendum eſt, verſionem Caſauboni, textui græco omninò non congruere, nam ubi græcè (*ἅμα καταστρεφόμενοι*) *ſimul* dicitur, *obiter* ipſe vertit, ita, ut facili ſubactos Ardiæos innuere videatur, quos integris viribus terra, marique diu oppugnatos, prorſusque ſubverſos, non leviter ſubactos, ſignificare videtur Polybius, cum non ſolùm milites multos, ſed etiam Tribunorum aliquos, & Queſtorem in expugnatione Oppidorum, & præſertim Nutriæ à Romanis amiſſos ſubdat; Simili modo verbum *ventum* ad Iſſam, nam Polybius non ad Iſſam appulſum, ſed iter directum Iſſam verſus ſcribit (*προῆγον ὡς ἐπὶ τὴν Ἴσσαν*) ut Nicolaus Perottus prior interpres verterat; ex quibus apparet, Ardiæos loca maritima poſſediſſe à Dyrrachio Iſſam verſus. Quod autem Ardiæi principale nomen inter Illyrici Regni populos haberent, argumentum ſumi poteſt ex dictis Polybii verbis, nam Parthini, quamvis Dyrrachio proximi, & Atintanes ſupra eosdem, & Appolloniatas exiſtentes, Romanis ad eorum loca delatis rebus Ardiæorum integris, ſe movere auſi non ſunt: ſed his debellatis quamquam Romani ab eorum finibus jam receſſiſſent, tamen eis ſe dediderunt, ut evenire ſolet, quando præcipua alicujus Provinciæ regio, & loca tutiora capta ſunt, cæteri ſaluti ſuæ conſulant: Itaque tunc temporis Ardiæorum regio præcipua Illyrici fuit, de qua Strabo pluribus in locis mentionem facit. *Ardiæis vicina eſt Pharos* ſcilicet Inſula, & deinde *poſt Ardiæorum oram Rizeorum ſinus, & Urbs,*

Vrbs, ex quo, Ardiæorum oram à viciniis Inſulæ Phari usque ad Rizonicum ſinum extenſam fuiſſe conſtat: At cum idem paulò ſupra referat, *Pertingit Pannonia etiam usque ad Dalmatiam, & ferè Sardiæos verſus meridiem ſi proficiſcatur. Quidquid autem regionis ab intimo Adriæ ſinu, usque ad Sardiæos & Rizonium ſinum protenditur, montoſũ eſt interpoſitũ mari, & Pannonibus.* & infra dicat. *Hæ ſunt Pannonum montanæ Planicies, verſus meridiem ad Dalmatas usq; & Ardiæos pertinentes, verſus Septentrionem ad Iſtrum deſinentes, verſus Ortum Scordiſcos attingentes ad montes Macedonum & Thracum.* ideo meritò ſuſpicatur Caſaubonus ſuperabundare in verbis Sardiæos litteram S. & Ardiæos ibi quoque legi debere, quod etiam ex ſupra relatis ejusdem Strabonis verbis proximos Rizonico ſinui Ardiæos ſtatuentis, confirmatur, quod ſi eandem litteram ſuperabundare quis diceret in relato Dionis fragmento, referentis *Sardiæos* circa Brunduſium mare infeſtaſſe, & Teutham *Sardiæs* imperaſſe, Illyrios Polybii eosdem cum Ardiæis Dionis, ponere poſſet; quod quodammodo ex Strabone elici poſſe videtur, qui relatis Peſſorum in monte Æmo habitationibus ſubdit: *inter hos & Ardiæos Daſſaretii ſunt, & Hybrianes, aliæque obſcuræ Gentes, quas Scordiſci infeſtaverunt, donec tandem regionem eam cultoribus vacuam redegerunt, feceruntque ut inviæ eſſent ſylvæ per aliquot dierum itineris ſpatium.* Daſſaretas autem circa Lacum Lichnytem & Drinonis fluenta intra Scodri montis juga habitaſſe Livius teſtatur: ideò ſi Ardiæi Daſſaretiis contermini fuerunt, ultra Rizonicum ſinum Drinonem verſus regionem eorum extenſam fuiſſe, & Strabonem diverſa tempora reſpexiſſe, dicendum ſit, quando ſcilicet Ardiæorum nomen florebat, regionem ipſorum Drinum usque extenſam fuiſſe, quod cum relatis Polybii verbis congruere videtur. Illyrios verò à quibus Polybius mercatores Italicos vexatos ſcripſit, Dion Ardiæos nominavit, & prout in fragmento Dionis abundat littera S. ita apud Florum quoque littera V. relato loco. *Fulvius Flaccus cons. Vardeos in Illyrico ſubegit*, ut ex verbis Appiani eodem quinto bello relatis patet; ſimiliter apud Plinium loco relato. *populatores quondam Italiæ Vardei* pro *Ardiæi* poſitum, florente ſcilicet Ardiæorum ſumma potentia, majorem Illyrici Regni partem poſſidentes, promiſcuum, cum Illyriis nomen Ardiæos habuiſſe, & in mediterraneis uſque ad Pannonas regionem eorum protenſam fuiſſe, ex ſupra dictis Strabonis locis elicitur, cum idem regionem quoque Ardiam ab Ardiæis denominare videatur: recenſens enim loca inter montem Æmum, & mare Adriaticum ſita ait: *ad verò Adriam tota pene eſt Ardia, & media Pannonia, ipſa quoque ſublimis tota.* ita inter Pannoniam & Adriaticum, Ardiam ſtatuens Strabo, de ea parte Illyrici locutus videtur, quam florentibus rebus Ardiæi poſſederunt, ſed ſucceſſu temporum, cum eorum nomen ſimul cum regione diminueretur à Rizonico ſinu usque ad vicina Pharo loca primo reſtrictum fuit, deinde citra Naronem: nam quando Gentio ultimo Illyrici Rege ſe dedente, Romani Regnum Illyricum in Provinciam redegerunt; inter populos à Livio numeratos, Ardiæi non nominantur, ob id tunc ad eam tantum regionem, quæ citra Naronem contra Pharum ſita eſt, reſtrictos fuiſſe argui poteſt, & Dalmatis qui à Gentio defecerant jam adhæſiſſe, ex qua tandem ob Piraticam à Romanis in mediterranea tranſlati, & in varias partes diſtributi, agriculturæ vacare coacti nomen amiſere, loco quorum ſucceſſere Varalii, ut idem Strabo refert, ſed Varalios antiquo nomine Ardiæorum nominavit, prout etiam ſupra Autariatas à Romanis oppreſſos ſcripſit. Hæc de Autariatis, & ipſorum loco ſuccedentibus Ardiæis occidentalem, & majorem partem Illyrici incolentibus, donec à Romanis ſubacti fuerunt, reperire licuit; Atintanes autem cæterique populi inter Drinum & Ceraunios montes ſiti, Teuthæ adempti, inter Demetrium Pharium ac Romanos diviſi fuerunt; mox Demetrio ejecto, Pleurato Lingus, & Parthini dati, deinde Atintanes conſentientibus Romanis Philippo Macedonum Regi acceſſere, ex quo, & exinde ſecutis inter Romanos & Macedonas bellis, ea pars Orientalis Illyrici in Macedonum nomen tranſiit, Epirusque nova nuncupari cepit, & à Cerauniis montibus ad Drilonem flumen fines Orientales Illyrici reducti fuerunt, ut capite præcedenti relatum eſt, & in ſecunda tabula apparent, Regnum nempe Illyricum, prout reperiebatur tempore Regis Agronis & Teuthæ, quando Romani prima vice transfretarunt, Illyricique, ex occidentali parte, usque ad Carnos dilatatio, ſimulque nomina locorum, prout ponuntur à relatis auctoribus bella in Illyrico per Romanos geſta, usque ad Auguſtum referentibus: ex nominum enim collatione ſituumque diſpoſitione res ab eisdem relatæ, facilius percipiuntur. Tertia autem tabula Illyrici coarctationes ex parte Orientali prope tempora Auguſti, & ab eodemmet Auguſto ex parte Occidentali factas, Dalmatiæque dilatationem: eademque ferè eſt cum tabula Ptolemaica; ſed continet tantummodo ea locorum nomina, quorum ſitus citra controverſiam exploratus habetur, ex quibus tabulis regionum nomina antiqua, obſoleta, mutata, vel coarctata per temporum ſucceſſiones apparent: Semper tamen inter mare & Pannonas Illyricum interpoſitum fuiſſe, ex ſupradictis conſtat, & Strabo loco ſupra citato confirmat, idem ferè etiam Plinius & Ptolomæus; At prout ante Strabonis tempora montes ex quibus proſpectus in Adriaticum ipſasque montanas Planicies Panno-

Pannones poſſederunt, ita tempore Strabonis ex parte ab eisdem retroceſſerant : Nam *Ardium montem Dalmatiam ita ſecare*, ſcripſit Strabo, *ut altera ejus pars ad mare ſpectet, altera in Diverſum*, quod de monte ab Ardiæis denominato, & Pannonibus olim finitimo intelligi debet : ex tabulis enim Ptolomæi, clarè perſpicitur, Pannones à Dalmatis receſſiſſe ad Savum, Dalmatiamque Savum usq; dilatatam fuiſſe: quod ſicuti ultimo bello tempore Auguſti eveniſſe, conjectari poteſt; ita hic Strabonem antiquos Illyrici fines referentem, terminos ſui temporis deſcribere, omiſiſſe cenſendum eſt ; niſi, eum ſibi ipſi contradixiſſe, concedi velit, & cum Piruſtas quoque & Mazeos Pannoniis adſcribat, quos intra Illyrici fines ponit Ptolomæus, ideò poſt Strabonem Pannonias ab Illyrico magis reſtrictas perſpicitur.

His de Illyrici finibus, regionumque nominum diverſitate, usque ad Monarchiæ Romanæ tempora obſervatis : cum Mela & Plinius Illyricum proprium memorent, non inutile erit indagare, quænam pars ejusdem, hoc nomine nuncupata fuerit. A Cerauniis Montibus usque Illyricum protendit Mela, populosque ejus recenſens, ait: *Parthini & Daſſaretæ, prima ejus tenent, ſequuntur* * *a* paulatim *Encheleæ, Phaaces, deinde ſunt, quos propriè Illyrios vocant, tum Pyrei, Liburni & Iſtria.* & infra. *Nar inter Pyreos & Liburnos emittitur.* Pyreos proximos Naroni flumini ponere videtur, eosdemque eſſe cum Plinii & Appiani Palariis, ac Strabonis Pleræis ipſos in peninſula contra Melitam ſituantis, dignoſcitur: exinde regionem aliquam ultra Naronem, Taulantiis, Encheleis, Phæacibus & Illyriis propriis Melam tribuere patet, quod ex Plinio clarius perſpicitur, qui c. 22. eadem loca deſcribens, ait: *eo namque tractu fuere Enderundini, Iaſſei, Grabei, proprieque dicti Illyrii, & Taulantii, & Pirei.* & infra. c. 26. in fine: *ab his Corcyra Melena cognominata, cum Gnidiorum Oppida diſtat 22. m. p. inter quam & Illyricum Melita.* Illyricum nempe proprium, ultra Melitam eſſe Drinum verſus indicat Plinius, quamvis ordine inverſo Pyreos (quos ante Illyrios proprios ponere debebat,) poſt Taulantios ponat, ipſosque Taulantios, citra Drinum ſituare videatur, qui ultra eumdem incoluerunt; Illyricum ergo proprium inter Naronem & Drinum ſitum fuit. Melam verò, qui antiqua Phæacum, & Encheleænſium nomina obſoleta addidit, potius ad antiquas fabulas reſpexiſſe, quam ſitum eorumdem indicare voluiſſe, cenſeri debet; nam Phæacas Inſulam Scheriam incoluiſſe, Homerus *b* memorat, quam deinde Corcyram denominatam teſtatur Strabo; niſi quis Dyrrachinos uti Corcyræorum Colonos, pro Phæacibus accipere velit.

a Taulantii.

b Odyſ. l.6.

Encheleas autem eſſe antiquum nomen obſoletum regionis ejusdem, quam Plinius & Mela Illyricum proprium vocant, ex eo dignoſcitur, cum ſupra relatus Schimnus referat, Encheleis imperaſſe Cadmum, ejusque poſteros Strabo. *Enchelei regebantur à Cadmi & Harmoniæ poſteris, ibique ea commonſtrantur, quæ fabulæ de iis prodiderunt.* Encheleas verò fuiſſe gentem Illyricam, teſtatur Stephanus, eosdemque pro ea parte Illyrici, quæ inter Naronem & Drinum ſita eſt, ſumit Scylax, & ſicuti populos Illyrici à Drino flumine, Ceraunios montes uſque, propriis regionum nominibus Romani in ſui poteſtatem redegerunt, ſcilicet Atintanum, Parthinorum, & citra Naronem Dalmatarum ita quando Gentius Regno exutus fuit, Illyricum Regnum intra Naronem & Drinum coarctatum erat, (ut ex nominibus populorum à Livio relatis conſtat,) quæ regio, ſicut apud antiquos ex fabula Cadmi, cæteris Illyricis celebrior habita fuit, ita eadem ex Regum ſede peculiaris vel proprii Illyrici nomen, ſimul cum Regno ſervavit, Illyricique nomine à Romanis in provinciam ordinata fuit, ac Illyricum proprium ab eorum Scriptoribus dicta, ad differentiam tam Orientalis partis antiqui Illyrici ultra Drinum, (quæ in Macedonum nomen tranſibat) quàm Occidentalis citra Naronem, cujus pars antiqua Dalmatiæ aſcribebatur, pars verò reliqua à Romanis addita, nomina antiqua Liburniæ & Iſtriæ ſervabat; Donec Dalmatæ Auguſtum fatigantes, Illyrici citra Drinum nomen ſibi vindicarunt; Auguſtoq; ipſo Iſtriam ab Illyrico avellente, Illyricum intra Drinum & Arſiam reſtrictum, in Dalmatiam & Liburniam dividi cœpit; ex quo tempore proprii Illyrici nomen obſoleviſſe, conjici poteſt: Melam verò & Plinium, antiquorum Scriptorum nomina ſecutos, proprii Illyrici mentionem feciſſe; at poſt Auguſtum, Illyricum univerſum, in ſuperius & inferius diviſum fuiſſe, lapis inter Epidauri ruinas inventus, declarat.

P CORNELIO DOLABELLÆ COS VII EPVLON
SODALI TITIENSI LEG PROP D AVG ET TIB CÆS AVG
CIVITATES SVPERIORIS PROVINCIÆ HILLYRICI

quem Dolabellam legatum proprætorem inferioris quoque, totiusque Illyrici fuiſſe, alter lapis Jadræ exiſtens teſtatur.

TIB CÆS D AVG F AVG IMP PONT MAX
TRIB POTEST XX COS III LEG IX LEG XI
P CORNELIO DOLABELLA LEG PROPR

Exqui-

Ex quibus Inſcriptionibus (quamvis nemo Auctorum id referat) argui poteſt, ſuperiorem Illyricum, Illyricum proprium ſimul cum Dalmatia comprehendiſſe; inferiorem verò Liburniam cum Iapidia, & prout oræ maritimæ Illyrici termini ſupra ex Ptolomæo ſumpti fuerunt, ita ex ejuſdem totius Illyrici tabula, tamquam ex certiori termino percipi poſſunt, & ea, quæ antiquitatis obſcuritate involuta præceſſerunt, & quæ deinde Imperantium voluntate mutata, & Barbarorum vaſtationibus perturbata, ſubſecuta ſunt: ſed animadvertendum eſt, aliquos locorum ſitus hodiernos à Ptolemaicis diſcrepare, quod erroribus, qui innumeros longitudinum & latitudinum textus ejus irrepſerunt, tribuendum eſt, ut obſervare volenti patebit; Illyrici ergo fines Romanæ Monarchiæ tempore fuere ab Oriente Drinus flumen & Scodrus mons, à Septentrione partim Savus, & partim Pannonia ſuperior: ab Occidente Arſia fluvius, à meridie mare.

CAP. IV.

De Illyrici ordinationibus à Romanis factis, & navigationis Adriatici variatione.

ILlyrii vectigales ſibi reddiderunt Macedonas, partemque regionis eorum occuparunt, ut Iuſtinus & Diodorus ſupra relati ſcribunt: à Philippo deinde Alexandri magni patre victi, in duo Regna diviſi, & poſt mortem Alexandri, ſucceſſoribus ejus inter ſe bellantibus, Macedonum jugum excuſſerunt, & in unum Regnum Agronis tempore coaluerunt, ut ex relato primo Illyrico bello conſtat: Agro etenim, *copiis terreſtribus & navalibus, omnes priores Illyriorum Reges longè anteibat*, ut ſcribit Polybius, quem vicinis formidabilem evaſiſſe ait; Sed ſuccedente Teutha, & cunctos navigantes vexari concedente, omnibus exoſos fecit Illyrios, muliebrique imprudentia uſa Romanos quoque offendit, eaque devicta, prima Illyrici Regni mutilatio ſecuta eſt: Romani enim Ardiæis ſubactis; Parthinis & Atintanibus in deditionem ſuſceptis, partem Demetrio Phario aſſignarunt, quam auctores non diſtinguunt, neque ubi Dimalum Vrbs Demetrii primaria exiſteret tradunt; Sed eamdem quoque paulò poſt Demetrio deficienti, ademerunt; Secunda mutilatio Regni evenit, quando mortuo Pleurato Rege, Dalmatæ à Gentio filio deficientes, ſe in libertatem vindicarunt, ſimulque circumvicinos populos citra Naronem ſubigentes, ab Illyrico Regno ſegregarunt; ita ut Gentii Regnum Romanis deditum intra Naronem & Drinum reſtrictum fuerit, & in Provinciæ formam primo ordinatum. Aliis deinde ſecutis in Illyrico bellis, varias quoque ordinationes factas fuiſſe oportet, quarum memoriæ exciderunt, cum tres tantum in Illyrico conventus Plinius memoret, quos ex Varrone deducit; Ideo Reipublicæ quoque tempore extitiſſe oportet, ſcilicet Scardonitanum, Salonitanum, & Naronenſem: Salonam autem bello civili Pompejano Coloniam fuiſſe innuunt, quæ Hirtius refert a *Salonam Oppidum maritimum, quod Cives Romani fortiſſimi fideliſſimique incolebant*, Illyriosque Cæſari a De bell. Alex.
adhæſiſſe ipſemet teſtatur b Cæſar. Hæc ad b Civ. 3.
Auguſti usque tempora referuntur de Illyriis. Sed ſicuti eumdem per ſe, & per Tiberium diù bellum geſſiſſe in Illyrico, ipſumque reſtrinxiſſe, ex ſupra relatis conſtat, ita tunc ſuo nutu ordinaſſe cenſeri debet, quamvis memoria ordinationis exciderit. At cum oræ maritimæ ordinatio ex Adriatici navigatione deducenda ſit, ideò ejus rationem, modosque ab antiquo uſurpatos tradere neceſſe erit, ut quæ de Illyrici ora dicenda ſunt, percipi poſſint.

Relictis ergo, quæ de Pelasgis, & Diomede fabulis involuta referunt Græci, Liburnorumque & Atrienſium rebus (quorum ditionis memoriam, quamvis Liburniæ & Adriatici nomina hucusque ſervent: tamen apud Auctores nulla eorumdem geſta reperiuntur) ad ea tempora deveniendum eſt, quæ ab Auctoribus relata, navigationis quoque rationem præbere poſſunt. Ad tempora ergo Dionyſii Syracuſiorum Tyranni reſpiciendum eſt, qui occupata Inſula Iſſa opportuniſſimo loco ſita, ibique Claſſe reſidente, Colonias per Adriaticas oras deduxit, aſſociatisque, quos potuit ex circumjacentibus populis, cæteris coercitis, navigationem Adriatici in poteſtate habuit, filiusque ipſius, poſt quos Iſſenſes, & eos, qui cum illis ſentiebant, usque ad Romanorum adventum, prout potuerunt, continuaſſe conjectandum eſt: Romanos autem navigationis rationem mutaſſe oportet: nam ſicuti Dionyſium partem Italiæ poſſidentem, Adriaticas tantum inſulas occupaſſe conſtat, ita cum cæteris amicitiam, ſocietatemve inire contentum fuiſſe argui debet: quod eo magis poſtea de Iſſenſibus, ipſorumve ſocus valida Claſſe deſtitutis præſumendum eſt. Romanos autem primò in Illyricum adventu, quamvis totius Italiæ Dominos, navigationem tamen in eo ſtatu, in quo reperierunt, reliquiſſe, ſed Gallis poſtmodum devictis, univerſaque Illyrica ora in poteſtatem ſuam reducta, ob id integro Adriatici dominio poſitos, & in eo variis Coloniis deductis, navigationem quoque tutiorem reddidiſſe oportet; ſicut enim providentiæ Romanæ inſigne fuit argumentum vias terreſtres immenſis ſumptibus publicæ commoditati ſtraviſſe, ita navigationis quoque commoditati ab ipſis conſultum cenſendum eſt, & antiquam navigationis formam mutatam; ſed ſicuti mutationem

nem non uno aut altero anno ſecutam dici debet, ita diverſa tempora reſpicienda ſunt, pro quibus expendendis, navigationis Adriatici modus, navigiorumque forma, qua hodie utuntur Nautæ, explicanda eſt, ut ex notis antiqua facilius conjici poſſint.

Qui extra Adriaticum degunt, majoribus navibus ad longum iter inſtructis utuntur, & ſinum illius intrantes, ex una parte Italica littora importuoſa, ex altera Inſulas Illyricas vitare ſolent, navigationemque per medium ſinum dirigunt; & ſi ventus propitius faveat, vela non demittunt, donec ad deſtinatum locum perveniant, & non, niſi contrario furente vento, inviti portum ſubeunt: eo quia longis itineribus aſſueti, & quidquid neceſſitas exigit intra navim habentes, ſtationes pro virili fugiunt; cum portus ſuis navibus excipiendis idoneos in promptu non habeant, eorumque appulſus ſæpè ingruente vento, periculoſus evadat, &, quod pluris pendunt, difficilis ab iisdem exitus propitio redeunte vento pateat; ideò quando neceſſitas cogit, exteriorum Illyrici Inſularum ampliores portus appellunt, internarum autem ſinuoſos antractus omnino fugiunt; idemque in reditu ex Adriatico ſervant; Qui verò Adriaticum accolunt mediocribus, & minoribus utuntur navibus. Qui mediocribus, neque per medium ſinum incedunt, neque omnes Inſulas fugiunt, imo inter exteriores & medias, vel inter easdem & continentem libenter navigant: hoc etenim pacto, undarum moles marisque fluxum vitant, & ad victum neceſſaria ex Inſulis habitatis ſibi comparant: qui autem minoribus utuntur lembis (hi utplurimum remis aguntur) littus continentis lambentes tutiori, pacatiorique, quamvis longiori, itinere, procedunt, & quocumque ingruente vento, portus ſibi notos in continenti, vel in proximis Inſulis ſitos (quorum infinitus penè eſt numerus) remorum auxilio ex arbitrio capiunt, tempore autem propitio redeunte, ex eisdem facile ſolvunt.

His tribus navium generibus Adriaticum hodiè frequentatur. At cum antiquitus Inſularum accolas navigationem exercuiſſe relatum ſit, hos mediocribus navibus uſos oportet, (cum ejusdem generis navibus hodie quoque utantur,) & quoad ipſis licuit, Illyriorum lembos à navigatione avertiſſe conjectari debet; ſed Romanorum Coloniis in continentem deductis, portubusque opportuno loco munitis, Lemborum Illyriorum numerum creviſſe, & continentis habitatores mediocribus fabricatis navibus promiſcuè cum Inſulanis navigationem exercuiſſe, dicendum eſt. His conſideratis, ſicuti Græcos ante Romanorum tempora majoribus navibus in Adriaticum invectos, navigationem exercuiſſe apparet, ita ex illis, quæ antiquiores ex relatis Scriptoribus de Illyrica ora referunt, ipſos faciliorem & ſuis navibus tutiorem viam tenuiſse, per medium ſcilicet ſinum & Inſulas, in quibus Græcorum Coloniæ erant, utplurimum procul à continenti appuliſſe, idcirco de ipſa continenti, uti de loco non benè cognito, quædam fabulis etiam involventes, commenti ſunt, & à Plinio vanitatis redarguuntur: tunc temporis autem inſulares cum Illyriis negotia exercuiſse dicendum eſt, & à continenti aſportatas merces exteris ad Inſulas venientibus communicaſse, atque ab eis quas cum Illyriis permutarent, recepiſſe, qua de cauſa, Iſſenſes in continenti Tragurium & Epetium Colonias habuiſse oportet, Ita duplici quæſtu Iſſenſes opibus floruiſſe, ante Romanorum adventum cenſendum eſt, & in eo ſtatu manſiſſe, donec Romanorum ditione per Illyricum extenſa, ipſi quoque continentis Illyricæ habitatores ad navigationis, quæſtusque maritimi participationem admiſſi fuerunt: indeque Inſulanorum, & præſertim Iſſenſium res ſenſim decreviſſe oportet, adhuc tamen bello civili Pompejano Iſſa prærogativam nobiliſſimi illarum regionum Oppidi retinebat: quibus congruunt, quæ Plinius de Illyrici ordinatione ex Varrone refert: Nam Romani Illyrico in poteſtatem ad Montes usque redacto, ſolita ſua Providentia, pro magiſtratuum reſidentia, loca, quæ claſſibus facilè adiri poſſent, & ſimul commoda Provincialibus evaderent, elegerunt, & in tres partes diſpertito Illyrico, Naronæ, Salonæ & Scardonæ conventus inſtituerunt, ex quo tres hæ Civitates cæteris celebriores evaſerunt: Naronam autem, ſicut antiquitus Emporium fuiſſe, teſtatur Scylax, ita Romanorum quoque tempore, ex navigabilis fluminis commoditate, Provincialiumque concurſu frequentatam fuiſſe oportet, ejusdem conditionis Scardona fuit, Salonæ verò ſicuti ante ſecundum Dalmaticum bellum memoria nulla reperitur, ita ante primum Civitatem fuiſſe, ex Tragurii & Epetii vicinitate argui non debet. Salonæ enim ſitus, quamvis cunctorum maritimæ oræ continentis Illyricæ pulcherrimus ſit, fertiliſſimo ſolo, nobili flumine, & portu capaci præditus, tamen cum ea maris uſu ab antiquo caruerit, Civitatis formam habere non potuit. At poſtquam Romani maris uſum Dalmatis permiſerunt, ex opportunitate ſitus, portusque commoditate, ad ripas fluminis Iadri habitationes brevi tempore dilatatæ fuerunt, Salonaque, Scardonam & Naronam habitatorum frequentia, & ædificiorum magnificentia ſuperavit, ſicut enim hæ duæ Civitates opportuno provincialibus ad conveniendum loco, & ad res ex continenti ad mare deducendas ſitæ ſunt, ita longè à mari aperto diſtantes, (cum difficilis ad ipſas acceſſus fuerit) raro ab exteris adibantur, quia verò Salona ex commoditate

portus,

portus, ſituque ad mediterranea etiam longè diſſita excipienda aptiſſimo, ab exteris frequentabatur; ideò ſumma Illyricæ oræ navigatio, ex Iſſa Salonam reducta fuit. Hæc ad Auguſti uſque tempora de Illyrici ordinatione, & Adriatici navigatione obſervanda ſunt. Claſſis deinde ſtationem apud Ravennam ipſe Auguſtus inſtituit, & per Illyricam oram Colonias plures deduxit, vel jam deductas reſtituit, ipſumque totius Adriatici navigationem ad rectiorem, tutioremque modum direxiſſe, & pro Claſſis Ravennatis commoditate ordinaſſe veroſimile eſt: hancque ab antiquiſſimis non diſcrepaſſe: Romanæ etenim Claſſis ſedes proxima fuit Spinetarum, & Atrienſium ſedibus, eodem modo hodiernam quoque ſupradictis omnibus ſimilem eſſe conſentaneum eſt, cum Civitatis Venetiarum ſitus non admodum ab eiſdem locis diſtet, & ſicuti Auguſtum, reliquoſque Imperatores maris ſimul, & circumjacentium populorum Dominos commoda in Adriatico auxiſſe cenſeri debet, quibus donec Romanum viguit Imperium uſi ſunt navigantes, ita ipſo declinante, Romanæ providentiæ Imitatores Veneti, qui propriam Rempublicam melioribus, quam cæteri mortalium legibus inſtituerunt, ac exinde omnibus rebus publicis, & Monarchiis, quarum memoria exiſtit diuturnius Imperium ſervant, navigationem per temporum viciſſitudines eximie dirigentes, maris Adriatici dominium conſecuti, eidem quoque nomen proprium impartiti ſunt, feliciterque per tot ſecula ſervant. & ſicuti in præcipuis Adriatici portubus Romanæ magnificentiæ veſtigia apparent, ita quoque Venetæ providentiæ, quocumque eorum dominium pervenit, monumenta exiſtunt: ita ut ex hodiernis Romana, & antiquiora de Adriatici navigatione facilè quiſque conjectari poſſit.

Illyricam oram, quamvis Strabo, Plinius & Ptolomæus accuratè deſcribere videantur, quædam tamen obſcura remanent, & nonnulla prætermiſſa ſunt, quæ indicare inutile non erit. Nam Strabo Liburnicam oram metitus ait: *eſt in ea fluvius, quo adverſo ſubvehuntur merces uſque ad Dalmatas & Vrbes Scardon & Liburna*: de Titio Strabonem locutum, quamvis ipſum non nominet, conſtat; Nam Scardonam Liburniæ Civitatem prope Titii Oſtia in ſinu ab ipſa Scardonitano dicto ſitam fuiſſe, nomen ruinæque adhuc extantes, argumento ſunt, quamvis autem ſinus ipſe per. XII. milliaria Sardonam uſque maritimus ſit, Titius tamen celeri adeò fluxu per eundem in mare apertum fertur; ut præter ſaporem, omninò fluminis fluxui ſimilis ſit: Hac de cauſa, unà cum Strabone Plinius quoque deceptus eſt, qui *Scardonam in amne eo* * *XII. M. P. à mari* exiſtere ſcripſit: per quem ſinum, quamvis maritimum, contra fluminis fluxum, Scardonam uſque, merces deferebantur, ubi Titius ex declivo in mare cadit, & ob id ulterius navigari nequit: quamvis ſupra declivitatem, & lacum Navium capacem, & Inſulas habeat, prout ſinus maritimus proximus: quæ autem de Civitate Liburna tradit Strabo, interpretes ejus, cum nullus auctorum Civitatis Liburnæ mentionem faciat, Scardonaque in ripa Liburniæ poſita ſit, textum ipſius multis in locis depravatum reſtituere côati, quod de duabus Vrbibus refert Strabo, de ſola Scardona intelligendum crediderunt, ita ut ſenſus eſſe debeat, *Vrbem Scardon Liburnam*, niſi quis de Burno,; cujus Ptolomæus, Plinius, tabulæ Peuting. & Procopius memorant, Strabonem intellexiſſe velit, cùm circa eadem loca ſitum fuiſſe Burnum, ex eiſdem conſtet.

* *Titio.*

Omiſerunt quoque iidem Tiluri fluvii mentionem, quem Neſtum olim vocatum teſtatur Stephanus; *Neſtus oppidum, & fl: Illyr: gentile Neſtius, ut Artemidorus L. 2 Geogr: & Neſtis regio*, hic prope Titium ortus longo Orientem verſus curſu delatus, flexoque in Occidentē fluxu, inter montium crepidines, naviū minorum, per tria milliaria capax, in mare exit prope Almiſſum, cujus fluminis pontem memorant Antonini itinerarium, & Tab. Peut.

Omiſerunt itidem Lacum Labeatidis regionis, & flumen Barnabam ex eo proveniens, Claſſium per XII. milliaria capax, à Livio memorata, cum enim ipſorum temporibus omnia jam in Illyrico, explorata & dimenſa eſſent; quid mirum, ſi ipſis antiquiores Græci auctores ſupra relati, obſcura quædam, quædam confuſa, & nonnulla hyperbolibus involuta fabuloſa referant? Præſertim de Peninſula Hyllis, quam paulò minorem Peloponneſo, & XV. Civitates habuiſſe [a] ferunt; cùm verò nullibi in Illyrica ora peninſula tanti circuitus exiſtat, ideò quidam peninſulam hanc Iſtriam eſſe crediderunt, quam tamen, cum ipſa Hylli, Græci nominant. Non inutile ergo erit hujus peninſulæ ſitum indicare, ut quæ de ipſa hyperbolicè ſcripta reperiuntur, una cum quibuſdam obſcuris eorundem auctorum locis, intelligi poſſint,

[a] *Schym. Steph.*

Situm peninſulæ Hyllis, inquirenti navigationis per Adriaticum, normam, quâ utuntur naves, quæ ventorum auxilio ſolis velis feruntur, ſcire oportet; hæ enim littora importuoſa, & ſinus inter Promontoria poſitos vitare coguntur, ut breviori, & tutiori via, iter conficiant. Primus, in Adriaticum intrantibus, ſinus littoris Illyrici curvus & importuoſus inter Epidamnum & Buduam occurrit, alter verò inter Liburnicas Inſulas & Iſtriæ Promontorium Polæ proximū: circa hæc loca, hinc inde delatæ naves, propitium ventum expectare coguntur, quo hoſce ſinus tranſire tuto poſſint: inter eos ſinus autem Inſulæ, continuato ferè ordine diſpoſitæ, faciliorem navigationem præbent, & littus Illyricum, ab Epidauro, Iſtriam uſque, abſcondunt, niſi ubi contra, Illam, Inſulæ quædam invicem diſtantes littus continen-

tis, ejuſque Promontorium, navigantibus aperiunt. Hoc quamvis neque in mare admodum porrectum ſit, neque, præter unicam Syrtim, quidquam ominoſum habere videatur, tamen à nautis experientiá edoctis, adeò timetur, ut in præternavigatione totius Adriatici, nuſquam majori cautelâ ſibi opus eſſe exiſtiment, quàm ibi, ubi (:cum in medio ſinus Adriatici ſitum ſit loco:) maximus fluxus, & velocior, quam in quibuscumque aliis ejuſdem ſinus locis exiſtit; nam mare, quod per Venetorum ſtagna reciprocando, ſtato ſex horarum ſpatio, ad evidentem certamque menſuram creſcit & decreſcit, circa dictum Promontorium inſenſibili penè decremento vel incremento, velocitate tamen ſummâ & incertitudine nautis formidabili fertur, quibus accedit aquarum motus velox, una ex parte à Titio, ex altera verò major & velocior à Narone & Tiluro fluminibus procedens, & inter Inſulas, & continentem, quaſi per canalia contrario curſu ad Syrtim in extremo Promontorii angulo ſitam, perveniens, ubi invicem pugnant non ſolum aquæ, verùm quod mirabilius eſt, ſæpè ſæpius venti contrarii hinc inde ad Syrtim uſque, ſimul perveniunt, naves verò plenis velis, ex contrariis partibus illuc delatæ, vento repentè deſtitutæ, vorticibus aquarum exponuntur, & ſi Auſter ſuperveniat, incredibile penè eſt, quam ingentes undæ Syrtim verberent, immaneſque vortices propè eam oriantur; ob id præter cautelas, quas ubique adhibere nautæ ſolent, circa hoc Promontorium exiſtentes, antequam è Portu ſolvant, diligentius omnia perſcrutari coguntur, ut eis tutò pertranſirè liceat, ventoque propitio flante, longè ab ipſâ Syrti navigant, eò quia, quò ab ea longius, eò aquarum vis reciprocatioque remiſſior eſt: inde Peninſula hæc, ſive Promontorium celebre evaſit; Diomedisq; appellationem ſortitum eſt, teſtem (ut ex loci natura concipere licet) rerum ab eo geſtarum. Græci autem præternavigantes, qui ipſius ſitus, è propinquo explorandi, neceſſitatem non habuerunt, peninſulæ magnitudinem commenti ſunt, & XV. Civitates eam habere, ut fertur, a ſcripſerunt, ex alieno tamen relatu, ipſiſmet, qui ſcripſerunt, non probato Quod autem hæc peninſula Hyllis, eo in loco ſit, quo Plinius eam ponit, circuitu C. M. P. quamvis ipſe plura perturbatè ſcribat, tamen ex eis, quæ Scylax, Schymnus & Dionyſius referunt, eodem in loco eſſe apparet; nam poſt Liburnos, & Bulinos, Hyllos ante Naronem amnem, & ſinum ejus (à Scylace Manium dictum) ponunt; ſed clarius Schimnus, qui ex Timæo, & Eratoſthene deſcriptis Hyllis, Illam prope illos ponit; eò, quia navigantibus, antequam in proſpectum Illæ perveniant, ex Inſularum impedimento Hyllis non appareat: quamvis verò de ſitu peninſulæ ex dictis lector ſatis inſtructus eſſe poſſit; eam tamen Peloponneſo magnitudine parem quis concedat? cùm neque in Peninſulæ formam, ſed tantùm mediocris Promontorii, inter tot Chorographicas tabulas deſcripſerit quisquam, quod autem illam magnitudine parem Peloponneſo tradant Græci, iis ſimile eſt, quæ de Iſtro in Ionicum confluente, & de Ponto Adriatico proximo, & cum ipſo peninſulam faciente, referunt; in Peninſulæ tamen formam revera exiſtere hoc Promontorium, gnaris locorum patet, ſed ſinus ex utraque parte Iſthmum efficientes, ac circumjacentia loca, adeò ſaxoſa & ſterilia ſunt, ut ab antiquo deſerta, vix à ſolis paſtoribus, piſcatoribusve adita fuiſſe cenſeri debeat, quæ nunc quoque nautis incognita eſſent, niſi, 150 abhinc annis Bulini, & Hyllini ſimul convenientes, & Turcarum vim fugientes, in intimo communis Orientalis ſinus littore, villam extruxiſſent, quam veteri quoque ac communi ejus vocabulo ſinus *Buſyllinam* nuncuparunt, ut in Patriæ Chronico latius; prout alia ex parte ad fauces occidentalis ſinus Stolponæ (ſive Strapini dicti) villam aliam ſupra inſulam, à cornibus dictam, fundarunt: quarum commodo, qui Promontorii pericula fugiunt, mariſq; agitationem, ac nauſeam vitant, alterutrum ſinuum adeunt, & per Iſthmum terreſtri itinere incedentes, ad alterum ſinum deveniunt, pacatiori deinde mari inter Inſulas procedentes, abindeque Peninſulam ſinusque ipſos notos effecerunt: in ea Peninſula ſicuti XV. Civitates fuiſſe, Græci commenti ſunt; ita nullibi Civitatis ullius veſtigium apparet, præter rudera Prætorii, ab Antonino, & tabulis Peut. memorati, in Peninſulæ Orientali parte ſiti, quod quadratæ ſtructuræ fuiſſe, forumq; in medio formæ eclipticæ habuiſſe, porticibusq; circumdatum & ciſternas in angulis pro aquarum, quibus ſitus indiget neceſſitate ſupplenda, ruinæ demonſtrant. Illud ſicuti ad navigantium tutelam, in portu deſerto ſed à Romanis frequentato ædificatum cenſeri debet; ita portus ipſe quibuscumque Illyricæ continentis portubus navigantibus comodior exiſtit, facilem etenim ingreſſum, tutam ſtationem, proſpectum in altum mare, facillimumq; egreſſum quibuſcumque generis navibus præbet; ita ut ad Promontorii pericula vitanda proximum à natura refugium paratum videatur; qui ab inſula, ex oppoſito ipſum ab undarum injuria tutante, Sancti Michaelis Archangeli nūcupari ſolet, indigente tamen vocabulo Mirara dicitur: ex deſcriptione itaque accurata Peninſulæ Hyllis, hyperboles à Græcis de ea relatæ, apparent.

Situs tamen Hieraſtamnorum & Bulinorum inquirendus eſt. Bulinorum enim regionem ſicuti conterminam Hyllis ponit Scylax, ita ejus præternavigatio longæ diei unde principium ſumere debeat, non apparet, prout neque ubi ſinus Neſtus, ad quem in fine diei pervenitur, ponendus ſit, ideò ex uſitato navigan-

a Schym. Steph.

vigandi modo conjecturæ ſumendæ erunt. Nautæ enim iter per diætas metientes, diſtantias à portubus, fluminibus, vel Promontoriis non ſumunt, ſed ab eorundem circumviciniis, præſertim verò, qui majoribus navibus per altum mare vehuntur, prout in aſpectu aliquas Inſulas, Promontoria, vel montium cacumina habent, recto itinere procedentes, diſtantias proſpectu tantùm, non appulſu, per diætas metiuntur. Ideò ſicuti Scylax præternavigationem regionis Liburnorum duorum dierum ponit, ita eandem ab Iſtriæ Promontorio, extra Liburnicas Inſulas, recto tramite Iſſam verſus, metitum dignoſcitur; cum tempore æſtivo flantibus æthesiis, bidui ſpatio eædem Inſulæ præternavigentur; ad quarum extremas cum nautæ perveniant, ſi ætheſiæ noctu quoque ſpirent, ut ſolent, Iſſam, Pharumve verſus iter proſequuntur; ſi verò ceſſent, inde non ſolvunt, donec ventum propitium longè diei ſpatio conſecuturos, non auſpicentur, nocturnam navigationem ob peninſulæ Hyllis pericula vitantes. Ideò Bulinorum, regionis præternavigatio ad Neſtum uſque ſinum, de qua Scylax, ubi ſupra intelligenda eſt eo modo, quo navigantes quando ex Occidente in proſpectum Promontorii Diomedis, ſive Peninſulæ Hyllis perveniunt, ut ſinum Manium pertranſire poſſint, Pharum verſus, navigationem dirigunt, & longæ diei itinere, vento propitio ipſum Phari portum appellunt, ſique ventus lenior ſit, ad primam ex ejuſdem ſinus Inſulis (Proteram forſan ex hoc à Scylace dictam) perveniunt, at ſi circa Promontorium vento forte deſtituantur, omni conatu contendunt, Miraræ portum ante noctem appellere; reliquum autem ſinus ii, quibus neceſſitas ineſt, Naronam flumen adeundi, intra ipſum ſinū, ſpatio unius diei navigant; qui verò itinere recto progrediuntur, extra peninſulam (Stagni dictā) Raguſinæ ditionis, contra Naronis Oſtia, & prope Melitam Inſulam, eodem temporis ſpatio perveniunt, ſi hæc Peninſula ſtagni, pro altero Promontorio ſinum Manium efficiente, ſumatur, quæ de illius præternavigatione longæ diei à Promontorio Hyllis ad Neſtum ſinum modo ſupradicto dicuntur, aptabuntur, & inde ad Naronem intra Peninſulam, vel extra Melitam uſque, diei: quod autem hæc peninſula Neſti ſit, præter relatarum diſtantiarū congruentiam, nomen Civitatis in Iſthmo ejus poſitæ, quamvis Manium, Ston indigetatæ indicat:

Obſervandum eſt hic Scylacem Inſulas, quæ in ſinu Manio ſunt, & quæ in exteriori parte Peninſulæ jacent, diſtinctim nominare, Naronæq; Empotii à mari diſtantiam ponere, & ejus circumvicina deſcribere, quod nullibi facit, quos autem Diodorus CCIↃↃ. ex adverſa continenti adverſos, Pharum obſediſſe ait, & generali vocabulo Illyrios nominat, hos Scylax in Bulinos & Neſtos ſinus Manii accolas diſtinguit, & quamvis textus Scylacis quibusdam in locis mutilibus appareat, ex eis tamen, quæ extant, Græcos, & ex ipſis, Scylacem, ex frequenti ad proximas Græcanicas Inſulas, præſertim Iſſam, appulſu majorem horum locorum notitiam habuiſſe, dignoſcitur, quam reliquæ oræ Adriaticæ, quod Strabo quoque innuere videtur, qui inter Liburnicas notiſſimas Iſſam, Tragurium, & Pharum ejuſdem ſinus Inſulas, aſſerit: quarum tres tantum nominat Scylax, cum quatuor revera ſint, præter parvos ſcopulos, & ſicut Cratia, reſpondet Bratiæ à Stephano, Plinio, Antonino, & Tab. Peut. nominatæ, ita Olynta, Inſulæ Solentii, in Tab. Peut. Bolentiæq; ab Antonino memoratę, nunc Solta dictæ, quarū parvam inter ſe intercapedinem, nautæ portulam vocare ſolent. Proteras autem eſt ea, quæ Girona dicitur, Soltæ proxima, duplicique portu prædita, quam ab Oriente quoque venientes adire ſolent, tranſitum opportunum Peninſulæ Hyllis expectantes; quarta à Straboņe, & Ptolomæo à Civitate proxima Tragurium dicta, Plinii Bubua, Amiani Boas, nunc Bua, vel Bove, quæ cum civitati ponte jungatur, indeq; continenti ob id, tantum aditur ab iis, qui Tragurium appellant, & ideò forſan à Scylace prætermiſſa fuit, ac regioni Bulinorum adſcripta, quam ſicuti proximam Peninſulæ Hyllis ponit Scylax; ita Tab. quoque Peut. eodem loco, quamvis in mediterraneis ſitam teſtantur. Bulinorum idcirco regio apud Scylacem exiſtimanda eſt, eſſe ea, quæ navigantibus inter Liburnicas Inſulas, & Iſſam in continenti montuoſa, ſimul cum Peninſula Hyllis apparet, ſicut Hieraſtamnorū regio Occidentalis Bulinis ponenda eſt, cujus præternavigationem omiſit Scylax, eò quia Liburnicarum Inſularum (quarum metitus eſt iter) objectu, non apparet, & ſi quis ad flumen uſque Titium, eam extendi diceret, finem antiquum inter Illyrios, & Liburnos eundem Titium eſſe ſtatuere poſſet, ut de Autariatis ſupra dictum eſt, & Romani Geographi ponunt; ſed ſicuti præternavigationem regionis Bulinorum diei unius ſpatio recto tramite Pharum verſus à Peninſula Hyllis metitus eſt Scylax, ita ejusdem deſcribens littus, ait: *poſt Peninſulam (id eſt Hyllis) littus directum accolunt Bulini*, littus autem à Peninſula Naronem uſque directum eſt, parvo Spalatenſis agri interjecto Promontorio.

Proſequitur deinde Navigationem Scylax à Narone fluvio ad Arionem, & ſic ex interioribus ſinus Manii, Orientem verſus, recto tramite, nullo habito reſpectu circuitus Peninſulæ Neſti, vel ejus Iſthmi, idem quoque Plinium feciſſe, ab eodem Narone Epidaurum verſus, infra patebit; Arion autem fluvius is eſſe dignoſcitur, qui prope Raguſium in portum, ab antiquis Agrovonitis, Gravoſa, indigetatum fluit, Ombla dictus, cum nullus alius fluvius Epi-

daurum uſque inveniatur, & portus hic tutus nautisque commodus diei navigatione à Naronis Viciniis diſtet, à quo Gravoſæ portu nunc (à S. Cruce dicto) Butoam navigantes Epidauritanos portus crebrò appellere ſolent, ubi rupes, & prope eas antrum ingens exiſtunt, in quo antro ſerpentes fuiſſe, poſteriorum quoq; temporum fert opinio; ibique Cadmum in ſerpentem mutatum, nec non tumulum ejus, fanum, & Oraculum extitiſſe commenti ſunt Græci, de quo Apollon. Argonaut. 4. de Colchis.

Hi juxta Illyricum ex profunditate nigrum
flumen, ubi Harmonia eſt, & Cadmi
buſtum turrim excitarunt Encheleanſium inquilini.

Quod inter Naronem, & Drilonem ponere videtur Nicander in Theriacis:

Accipe; & octipedem raptum de flumine can-
[redacted]
Lacte novo tritio, tum natam Naronis
oris
Marginibus, quaque Illyricis Drilo perfluit
agris,
Armoniaque, & Sidonis frondamina Cadmi
Paſcua ubi gemini ſerpunt per rura Dra-
cones.

Quod autem circa Epidaurum fuerint Saxa Cadmea, ex Scylace elicitur, qui abhinc Butoam navigari ſcribit, nullus enim opportunior locus navigantibus portubus Epidauritanis, quod ex Plinio confirmatur, qui loco ſupra relato Liburniæ, & Dalmatiæ portus continentis ad navigationem aptos recenſens, diſtantias quoque inter eoſdem ponit.

Iader a Colonia à Pola C. M. P.
* a LXXXXII *Salona Colonia ab Iadera * a CCXXII. M. P.*
Narona Salonis LXXII. à mari XX.
A Narona amne C. M. P. abeſt Epidaurum
Colonia
Liſſum oppidum Civium Rom. ab Epidauro
C. M. P.

Ex quibus inter Naronam, & Butoam Epidaurum navigantes appellere ſolitos, eo loci apparet, ubi Cadmi Saxa & antrum ſunt. Hos Cadmeos portus, uti navigationi opportunos Romani, cum cæteris Illyricis muniverunt, & in Peninſula, ipſos efficiente, Coloniam Epidaurum condiderunt, Civiumque & navigantium commodo conſulentes aquam X. abinde milliaribus eduxerunt, ut aquæ ductus ruinæ demonſtrant.

Sed ſi quis Scylacis textus reſtitutionem adhuc tentare vellet, prout in cap. Liburni, Holſtenius multa nomina rectè mutavit, ut ex margine apparet, ita in eodem capite aliqua præpoſterata videntur, nam ubi de inſulis refert illa verba, *& alia multa abſque nomine* ponenda videntur, poſt *hæ autem Inſulæ magnæ ſunt*, ita ut rectus ſenſus eſſe debeat. *Inſulæ autem huic regioni objacent, quarum quidem nomina recenſere poſſum, ſunt enim Abſyrtis Inſula ſtadiorum. CCCX. lata autem. CXX. Electrides, Iſtria, Mentorides, hæ autem Inſulæ magnæ ſunt, & alia multa absque nomine [*] juxta eſt Arbatis fluvius; navigatio juxta Liburnorum regionem bidui eſt.* Similiter in capite Neſti aſteriſco aliquid deeſſe ſignificavit Holſtenius, & poſt *Corcyra nigra vocatur* verba *Plurimum abeſt Promontorio ſuo hæc Inſula* (quæ Voſſius in ſua verſione poſuit) cum cuinam Inſulæ adaptari poſſint, non conſtet; omiſit; cum tamen in textu Græco extent, ideò eadem transponendo, & Inſulæ Phari adaptando, aliqualiter ſenſus percipi poteſt, hoc modo, *antequam verò ad Naronem fluvium perveneris, ampla regio in mare procurrit, atque Inſula littori vicina nomine Melita, tum alia huic vicina Corcyra nigra vocatur, à Melita abeſt ſtadiis * XX; à maritima Regione, ſtadiis VIII. & plurimum abeſt Promontorio ſuo (Pharus) Inſula à maritima iſthac regione, altero verò promontorio pertingit ad Naronem fluvium.* Cùm enim Inſulæ Phari Promontorium intra ſinum Manium ſitum ſit, contra Naronis Oſtia, & cum maritima regione, ſive Peninſula Neſti rectam navigationem earum interpoſitione impediant; ideò Scylax Phari, & maritimæ regionis promontoria, proximarumque Inſularum Melitæ & Corcyræ ſitum deſcribere voluit: adhuc tamen aliqua in textu deeſſe noſcuntur, quæ ex earundem Inſularum & Peninſulæ accurata delineatione, cuilibet per ſe ſupplere facile erit; nam ſi ſtadiis XX. inter Melitam, & Corcyram C. addantur (quæ facilè ab Exſcriptoribus prætermiſſa fuère) quadrabit diſtantia inter eaſdem Inſulas, prout VIII. ſtadiorum diſtantia à proxima maritima regione, ſive Peninſula Corcyræ congruit, & quamvis Holſtenius, pro *Lias Idaſſa* Scylacis Vrbibus, ab aliis auctoribus antiquis non nominatis, Iadram notiſſimam Liburnorum Civitatem, rectè repoſuerit; tamen cum Scylacem multa alia locorum nomina, quæ apud reliquos auctores non reperiuntur, uſurpare conſtet; ideò forſan Idaſſa antiquiſſimum Liburnicum nomen Civitatis erat, quod ab Atrienſibus deinde in Iadram, vel Iadertum ſimul cum Adriatico mutatum fuit.

Schymnus autem Illyriorum partem remotam à mari degere, partem littus Adriæ internum occupare, partem obtemperare Regiæ potentiæ, partem legibus vivere ſuis, hoſque hoſpitales eſſe aſſerit, (cum ipſum Romanorum temporibus ſcripſiſſe conſtet) ad ea tempora reſpexiſſe videtur, quibus poſt primum bellum inter Pinnem Demetrium, & Scherdilaidam Illyricum diviſum fuit; cum tamen eosdem vicinis moleſtos, piraticamque exercuiſſe referat Polybius, iis temporibus hoſpitalitas Illyri-

orum

orum adaptari non poteſt, neque Agronis ipſorum prædeceſſoris, ſed ſicut Schymnum multa ex antiquioribus auctoribus referre patet; ita hæc cum aliis de Adriatico, ex Theopompo ſe ſumpſiſſe ipſe teſtatur, qui poſt Dionyſii Iunioris ejectionem vixit. Hoſpitalitatem ante Romanorum adventum in Adriaticum à Dionyſio introductam, continuatam quoque, temporibus à Schymno relatis, concludendum videretur, niſi Livius loco citato latrocinia circa eadem tempora memoraret, quando Cleomenem cum Græcorum claſſe in Adriaticum veniſſe refert. His de totius Illyrici ordinatione, Adriaticique navigationis variatione pro antiquorum intelligentia relatis; partes ejusdem prout à Romanis conſtitutæ fuerunt, recenſendæ ſunt.

Illyricum Romani Imperatores in Liburniam & Dalmatiam diſtinxerunt, ſed cum Liburniæ mentio ante Romanorum tempora reperiatur, Dalmatiæ verò nomen ſerò apud eorundem Scriptores appareat; ideò primò Liburnia deſcribenda erit, deinde quomodo in Dalmaticum nomen tranſierit, explanandum; ut his perceptis, facilius intelligantur, quæ poſt Imperii declinationem in Dalmatia evenerunt, quorum cauſa hoc opus inſtitutum eſt.

CAP. V.

De Liburnia.

PRimam Illyrici ab Auguſto conſtituti, Provinciam, Iapidiam, Iſtriæ proximam ponit Strabo, antiquiores autem ſupra relati Auctores, Iapodes non nominant, quos intra Alpes habitaſſe refert Appianus ſexto relato Illyrico bello. Hos ipſos Celtas fuiſſe aſſerit Stephanus, *Iapodes natio Celtica, prope Illyricum, Dion. lib.* 12. & cum Scylax de Celtis intima ſinus colentibus, loco relato, dicat, *Poſt Tyrrhenos Celtarum gens ſequitur, pars exercitus anguſto terrarum tractu, uſque ad Adriaticum mare: iſtic intimus receſſus eſt ſinus Adriatici.* In intimo autem ſinus Strabo Timavum ponit. *In ipſo autem intimo ſinus Adriatici Timavum eſt*, de quo Virgilius Georg. 3.

Tum ſicut aerias Alpes, & Norica ſi quis
Caſtella in Tumulis, & Iapidis arva Timavi.

Et antiquus ejus Scholiaſtes Servius *Saluſtius (primam modo Iapidiam ingreſſus) hujus eſt Fluvius Timavus)* prout etiam Plinius, Venetorum, & Carnorum oram deſcribens l. 3. cap. 18. *Carnorum hæc regio junctaque Iapodum amnis Timavus.* Ideo Celtas, à Scylace relatos, Iapodes fuiſſe, eosque cum cæteris Celtis ſive Gallis, Alpes transgreſſos, & ipſarum extremis occupatis, propè mare in intimo receſſu ſinus Adriatici circa Timavum ab antiquo conſediſſe, cenſeri debet, quorum regionis prǽternavigationem, tamquam in intimo ſinus poſitæ, metiri omiſit Scylax, & à Venetis ad Iſtros tranſit. Ex his clariora evadunt, quæ de iisdem refert Strabo, relatis enim Alpium ramis, & fluminibus ex ipſis in Iſtrum influentibus, ait *Iapides quoque permixta nunc Illyriis & Celtis gens, circa hæc loca habitant, & extremitas his vicina eſt; Hi cum aliquando florerent, & ſuam habitationem ad utrumque terminum extendiſſent, latrociniisque invaleſcerent, tandem ab Aug. Cæſare debellati & confecti ſunt.* Et infra Segeſticæ civitatis ſitu deſcripto, *ſita eſt enim ſub Alpibus, quæ ad Iapodes usque porriguntur, gentem partim Celticam, partim Illyricam.* Celtas nempe Iapodes, qui antiquitus ad intima ſinus circa Timavum, & Alpium extremas conſederant, (ut ex Scylacis loco citato dictum eſt,) rebus deinde illorum florentibus, ad utrumque terminum, habitationem extendiſſe dicendum eſt; ut Strabo ait, & utraque latera Alpium inſediſſe, ut Dion. L. 49. *Cæſar (id eſt Auguſtus) Iapides ipſe bello petiit, quorum eos, qui citra montes haud procul à mari habitabant, non omnino difficulter in ſuam poteſtatem redegit, qui verò montium vertices, & utraque latera incolebant, eos, non ſine maximo labore, perdomuit,* & à tergo Iſtriæ proximam Liburniæ partem occupaſſe ut Plinius L. 3. cap. 19. Iſtria ut Peninſula excurrit latitudinem ejus XL. M. P. circuitum verò CXXII. M. prodidêre quidam, item adhærentis Liburniæ, & Flanatici ſinus alii Liburniæ CLXXX. M. Nonnulli in Flanaticum ſinum, Iapidiam promovere à tergo Iſtriæ CXXX M. P. Dein Liburniam C L M. fecere. Quorum Iapidum maritimos, & Subalpinos Sempronius Tuditanus Coſ. ſexto Illyrico vicit, ut Appianus loco citato refert, idemque fragmentum Faſtorum Triumphalium teſtatur.

C SEMPRONIVS C. F. C. N. TVDITANVS
COS DE IAPVDIBVS KAL OCT A DCXXIV

ex quo fragmēto declaratur inſcriptio ab eodem Plinio relata, qui loco proximè citato ſequitur. *Tuditanus qui domuit Iſtros, in ſtatua ſua ibi inſcripſit ab Aquileia ad Titium flumen ſtadia* * c c. Tuditanū ſcilicet eam regionem ſubalpinam ſubegiſſe, quæ ab Aquileia Titium uſque protenditur, quæ tunc temporis Iapidibus tribuebatur (cum Titius Liburnicum flumen non longè à Tedanii fontibus Iapidiam à Liburnia dirimentis oriatur) & de *IAPVDIBVS* triumphaſſe; Quam Iapidiam Subalpinam, in primam & ſecundam diviſam fuiſſe, Saluſtii fragmentum *Primam Iapidiam* memorantis à Servio ſupra relatum innuere videtur, cum prima, ſecundam quoque præſupponat, & cum ipſe Servius (qui integram Saluſtii hiſtoriam vidiſſe debuit) primæ tribuat flumen Timavum, eandem uti antiquiorem, & à Romanis primò ſubactam, primam quoque vocatam argui debet, reliquam verò, ad Flanaticum ſinum

pertingentem, ſecundam, & quamvis non conſtet ad quodnam tempus Saluſtii fragmentum referri debeat, tamen antiquam Iapidiæ diviſionem ſecutum, ex ſupra relatis Faſtis, & ſtatuæ inſcriptione dicendum eſt, ſicut, & Plinium, qui L. 3. cap. 5. Iapodes inter Carnos, & Iſtros ponit, Livius vero dum iter C. Caſſii ab Aquileia in Macedoniam refert, Iapodes poſt Iſtros nominat. a *ſub idem tempus Carnorum, Iſtrorum, & Iapidum legati venerunt, duces ſibi ab Conſule Caſſio primum imperatos, qui in Macedoniam ducenti exercitum, iter monſtrarent*, conqueſtoſque de injuriis ſibi illatis ſubdit; Caſſius autem aliam viam ab ea, quam deinde, 40. annis Tuditanus emenſus eſt, facere non potuit, ideò Livium ſui temporis nominibus Provinciarum uſum, apparet, quando nempe Iapidia prima, Carnis tribuebatur; Iapodes autem reliquos Auguſtum bis intra 20. annorum ſpatium fatigaſſe refert Appianus, *Iapodes Tranſalpini gens valida, ac fera, bis intra viginti ferè annos Romanas copias repulere*, & tunc primò Tranſalpinos domitos ſubdit, *ac Tranſalpini quidem Iapodes tunc primum Populi Ro. ditioni additi ſunt.* Deinde verò iidem Iapodes tam Inalpini, quam Iapidiæ ſecundæ, origine Celtæ mixti cum Illyriis (ſcilicet Liburnis) habitarunt, Iapidiæq; nomen retinuerunt, ut Strabo locis citatis refert, donec, & ipſis in Liburnorum nomen tranſeuntibus, antiquus terminus Liburniæ Iſtriam uſque reſtitutus fuit, ut ſupra ex Plinio, & Ptolomæo obſervatum eſt. Schimnus tamen Chius ſupra relatus poſt Iſtros (quos Thraces vocat) Pelagones ante Liburnos ponit, quod de Iapodum regione intelligendum videtur; ſed cum Scylax ipſo, & antiquior, & accuratior, cæterique uſque ad Strabonis tempora, neque Pelagones neque Iapodes hoc loco ponant, Ideò antiquitus Iapodes, cum cæteris Celtis Alpina incolentibus cenſitos, ad ſinum flanaticum non perveniſſe, & Liburnos Iſtris conterminos fuiſſe, concludendum videtur. Liburnos ergo ante Romanorum tempora ab Iſtria uſque ad Illyrios, oram maritimam coluiſſe, plures ex relatis antiquioribus tradunt, ſed terminum inter Liburniam & Illyricum, diverſimodè ſtatuunt; nam ſicuti Scylax, Livius & Mela poſt Liburnos, Illyrios immediatè ponunt, & Scylax Illyrios in Hieraſtamnos, Bulinos, Hyllinos, & cæteros diſtinguit, ita Schimnus & Dionyſius, Bulinos & Hyllos ab Illyrico ſeparare videntur, & quamvis Mela Naronem inter Pyreos, & Liburnos exire dicat, & inde Liburniam ad Naronem uſque protendere videatur, tamen Scylacem prædictos Illyrios citra Naronem ponere ex iis quæ proximè refert, apparet; Schimnus autem & Dionyſius poetico uſi dicendi modo, an locorum ſituationem ordinatim poſuerint, ambigi poteſt, & cum Strabo antiqua nomina Hieraſtam. & Bulin. non memoret; Plinius verò tantùm Peninſulæ Hyllis; ideò ſicut inter Peninſulam Hyllis, & fluminis Titii ſinum, terminus inter Liburniam, & Illyricum poni debet, ita ipſe Titius pro antiquo termino Liburniæ, ſtatui poteſt, prout tempore Romanorum fuit: Obſervanda tamen ſunt, quæ Scylax ſupra relatus ſcribit, qui Liburnos & Iſtros diverſos ab Illyriis ponit; Romani autem ſicuti in Adriatico primum bellum cum Illyriis geſſerunt, eiuſque partem conſecuti ſunt; ita reliquum quoque Adriaticæ oræ ſcilicet Liburnos, & Iſtros Illyrios appellarunt; prout etiam ab una Achæorum Republica univerſam Græciam Achaiam nominarunt: verùm qui ex ipſis antiquiora tempora referunt, Scylacem ſequuti, Liburnos ab Illyriis diſtinguunt, ut Livius, Virgilius, & Mela locis citatis: ſicuti ergo Liburnos inter Romani Illyrici populos numerare oportet, ita eoſdem, Illyrici generis, ab antiquo fuiſſe, affirmari nequit; Stephanus autem ſive ejus Epitomator Græcorum more omnium nationum origines fabulis involventium, ſibique tribuentium à quodam Attici generis viro, Liburnos dictos aſſerit: ſed prætermiſſa Liburnorum origine incerta, de Inſulis Illyricis repetenda ſunt, quæ Plinius eodem L. 3. cap. 26. tradit, ibi enim eaſdem cum cæteris Græcis auctoribus, Liburniæ adſcribere videtur, quod Apollonius in Argonauticis quoque fecit.

a Dec. 5. lib. 3. 583.

Lib. 4.

Idcirco ex Hylleo provecti ſolo navigabant
Longe ac præteribant quæcumque prius Colchis,
Erant ex ordine, Liburnas in mare Inſulas,
Cum Iſſam horriſſonam, tum Pityuſam deſiderabilem.
Verum poſt iſtas ex intervallo perſtrinxerunt Corcyram,
Ubi Neptunus deſtituerat Aſopi gnatam,
Comptis Corcyram capillis procul à regione Phliuntica,
Abreptam amoris imperio, ac quia iſtam hanc nigrantem
Undequaqe caliginoſa ſilva Nauta ex mari,
Contemplabantur, Corcyram Melenam cognominarunt,
Exinde Melitam quoque moderabili pergaudentes vento.

antiquus ejus Scholiaſtes. *Liburni gens habitantes has Inſulas Iſſam, Diſcheladum, & Pityam, poſt quas in Corcyram venerunt.* & de Ladeſta Stephanus *Ladeſta, vel Ladeſtum, una de Liburnidibus Inſulis Theopompo lib. 21. de rebus Philippicis.* & quamvis Corcyram, & Melitam inter Liburnicas non numerent ſupra relati auctores, tamen cum alteram Corcyram in extremis ſinus faucibus poſitam à Liburnis habitatam teſtetur Strabo; ideò totius ſinus Inſulas Liburnicas dictas cenſendum eſt, & prout Civitatum, Inſularum, & Promontorii Diomedis nomen ſervantium, ejus

in

in Adriatico ditionis memoriam demonſtrant, ita Liburnicarum Inſularum nomenclatura, eosdem mari potitos teſtatur, quos ſicut ante Atrienſes ſinui dominaſſe ex ſupradictis conſtat; ira quando cœperit ipſorum dominium, memoria non reperitur: Diomedi tamen ſucceſſiſſe conjectari poteſt, & viguiſſe donec Græci Corcyram iisdem ademerint, ut refert Strabo l. 6. *Iam Syracuſas condidit Archias, navibus à Corintho advectus; ſub idem tempus, Naxus, & Megara condita ſunt*, & relato oraculo *porro Archiam, cum in Siciliam navigaret cum parte exercitus reliquiſſe Cherſicratem, genus ab Herculis poſteritate ducentem, qui occuparet pro domicilio ſuis Corcyram, quæ ante Scheria fuit nominata: atque has quidem expulſis, qui tunc ibi habitabant Liburnis, Inſulam obtinuiſſe.* Quod evenit Olymp. XI. An: 2. & in annum, 16. Romæ conditæ cadit, ut Philippus Cluverius ex Thucydide probat, ſed cum facilè ex Corcyra ejecti fuerint, id jam ſeneſcentem Liburnorum potentiam indicat, tuncque Græcos Scheriæ Liburnicum nomen, in Corcyram mutaſſe, prout, & aliam Inſulam Colonia deducta occupaſſe, & ex ſylvarum nigredine Melenam cognominaſſe dicendum eſt; abindeque Atrienſes ipſius ſinus Liburnici dominium conſecutos nomen Liburnicum obliteraſſe, propriumque impoſuiſſe, ut Iuſtinus innuere videtur lib. 20. *Adria quoque Illyrico mari proxima, quæ & Adriatico mari nomen dedit*

Mari autem nomen impoſitum abſolutum, & diuturnum Atrienſium dominium indicat, quod absque Liburnicarum Inſularum poſſeſſione retineri non potuiſſe ſuo loco conſtabit; Ideò earundem quoque dominium Atrienſes habuiſſe cenſendum eſt, quod licet quonam tempore inceperit, non conſtet, illud tamen viguiſſe oportet, antequam à Gallis pulſi fuerunt, & priusquam Senones Vmbriam occupaverint, ſcilicet an. 359. Vrb. cond. ideo ſi quis ab excidio Trojæ uſque ad Dionyſii Syracuſarum Tyranni adventum in rebus Adriaticis aliquam temporis rationem adhibere vellet, ab eodem excidio, ſive à proxima morte Diomedis circiter ann: 400. qui effluxerunt, usquequò Corcyra à Græcis occupata fuit, veroſimiliter Liburnis tribuendi ſunt, reliqui verò 300. vel circà uſque ad Dionyſium Atrienſibus, at cum Scylax loco citato Vmbros, ac Tyrrenos in Adriaticæ oræ deſcriptione memoret, & Anconam Illàm atque Pharum nominet, quas tempore Dionyſii conſtructas referunt Strabo & Diodorus, ideò circa eadem tempora adhuc Tuſcos, & Umbros Adriaticam oram coluiſſe dicendum eſſet, ſed ex Diodoro conſtat Pharum, quam novam Scylax vocax, conditam poſtquam Galli Vmbros, ex Adriatica ora expulerunt, ſcilicet V.C. 359. ideò Scylacem in deſcriptione Adriaticæ oræ ſe antiquiores ſecutum dicendum videtur, & Tuſcos, ante Dionyſii tempora, & ante Vmbros, à Gallis pulſos. Tuſcos ergò ſicuti poſt Liburnos ditionem Adriatici in poteſtate habuiſſe conſtat; ita plura quoque per Adriaticas oras loca ſibiopportuna, vel acquiſiviſſe, vel aſſociaſſe oportet, ut de Piceno teſtatur *a* Strabo. *Firmum Picenum, ejusque navale Caſtellum, deinceps Cupræ fanum conditum dedicatumque ab Etruſcis; qui Iunonem Cupram vocant, tum Truentinus amnis, ejusdemque nominis Vrbs, inde Matrinus fluvius ab Adrianorum Vrbe profluens, & navale Adriæ habens nomen ſuum conveniens.* & Plinius loco ſupra *b* citato. *Siculi, & Liburni plurima ejus tractus tenuère, inprimis Palmenſe, Prætutianum, Hadrianumque agrum, Vmbri eos expulère, hos Etruria, hanc Galli.* Hæc autem maritima Piceni loca, Tuſcorum tempore, cæteris opportuniora, celebrioraque fuiſſe, cenſendum eſt, quæ Ancona deinde condita, & tractu temporis, navigationem ad ſe trahente, declinaverunt: Atrienſes autem, ſicuti in poteſtate ſua Liburnicas Inſulas habuiſſe oportet; ita utrum eas ſubegerint, an aſſociaverint, ut poſtea Dionyſius, Romani, & ultimo Veneti, nulla memoria reperitur; Ideò ex Venetorum geſtis, quæ ſuo loco referentur, ſimilia quisque de Atrienſibus præſumere poterit: Sed ſi in antiquiſſimis rebus, conjecturis uti fas eſt, ſicuti Liburnos ab Vmbris Italia pulſos memorat Plinius, hosque ab Etruſcis, ita ſi quis Liburnos contra expulſores Vmbros Tuſcis auxiliatos aſſereret, forſan incongruè conjectaſſe non videretur; Atrienſes verò ab amicis Liburnis, in mare deductos, imitatione Pelasgorum occupatis Padi Oſtiis, aptatisque Paludibus, ut Plinius loco citato *c* refert, ex opportunitate ſitus proceſſu temporum navigationem totius ſinus ad ſe traxiſſe, & ex diuturnitate poſſeſſionis ejusdem, circumjacentium Inſularum, & populorum dominium conſequutos, prout de relatis Piceni locis conſtat, ſinui quoque nomen ſuum impoſuiſſe, concludi poſſe videtur, prout de Venetis ſuo loco idem conſtabit. At ſicuti Tuſcorum partem mediterraneam, ad proximos montes à Gallis fugatam, Rhætiam à Duce ſuo Rhæto denominaſſe referunt *d* auctores; ita deinde Atrienſes ab eiſdem pulſos, uti maritimos propriis navibus ad proximiora ſuæ jurisdictionis loca adnavigaſſe, veroſimiliter credi poteſt, & ut navigationi addictos majorem ipſorum partem in Liburnicas Inſulas ipſis ſubjectas vel ſocias, ſe recepiſſe, poſteriora de Dalmatis exempla ſuo loco referenda ſuadent conjectari, ac deinde Atrienſes, Liburnis commixtos, communem navigationem continuaſſe uſque ad Dionyſii tempora; circa quæ Adriaticum inſeſtatum, ex Strabone loco citato apparet. Atrienſibus enim ſedem ſuam amittentibus, Claſ-

a *lib. 5.*

b *l. 3. c. 13.*

c *cap. 1.*

d *Iuſt. l. 20. Liv. l. 5. Plin. l. 3. c. 20.*

Claſſem quoque eorum debilitatam fuiſſe oportet, ex quibus ſicuti dominium Adriatici, absque Liburnicis Inſulis ſervari non poſſe cõſtabit, ita easdem Inſulas per ſe ſolas inſufficientes eſſe ad dominium ejus abſolutum retinendum, ex iisdem & infra dicendis, clarius patebit: infeſtatio autem Adriatici Illyriis ex Diodoro tribui poſſe videtur, ideoque Liburnos ad Dionyſii protectionem recurriſſe, Iſſamque, & Pharum eidem concedendo, ipſi adhæſiſſe, ac ejus Claſſis protectione Pharum ab Illyriorum obſidione liberaſſe, & armenta equorum ad certamina ex intimis ſinus Dionyſio deduxiſſe, ut Strabo refert: Dionyſio autem Iſſæ ſedem figente; proceſſu temporis ſummam Adriaticæ navigationis illic reductam fuiſſe oportet; Siculis deinde Adriatici dominium amittentibus, nomen ejusdem ſolis Iſſenſibus tributum argui poteſt, cum Iſſenſes quando cum Romanis amicitiam contraxerunt pro ſola Inſula accipiendi non ſunt: nam ſicuti eos Civitates proprias Tragurii, & Epetii Claſſemque habuiſſe, ex relatis Romanorum Hiſtoricis conſtat, ita alia quoque loca poſſediſſe, vel in ſocietatem habuiſſe, cenſendum eſt: at cum Iſſenſes ab antiquis inter Liburnos repoſiti fuerint, quid prohibet conjectari, Iſſenſium nomine omnes Liburnos amicitiam cum Romanis contraxiſſe, ut potè eorum, qui navigationis Adriatici ſedem à tempore Dionyſii per 150. annos uſque ad primum Illyricum bellum poſſidentes, univerſæ Liburniæ nomen Atrienſium imitatione ſibi vendicaverint, & Romanos prima vice in Adriaticum contra Illyrios acceſſiverint; eo magis quia nemo refert: quandonam Romani Liburnos ſubegerint, ſolus Appianus Nono Illyrico bello, & Dalmatico Quarto, Liburnos in Populi Romani fidem conceſſiſſe ſcribit, & Cæſaris in propinquo agentis opem imploraſſe, eo quia Dalmatæ Promonam Vrbem ipſorum cæpiſſent; ſed ad illud uſque tempus contermini Dalmatis Illyrii ante 175. annis, Iſtri 168. & Iapodes 76. à Romanis ſubacti, fuerant, quo temporis intervallo nulla Liburnici belli, prout cæterorum in Illyrico Romano, mentio reperitur, ideò cum Liburnos Romanis inimicos fuiſſe argui non poſſit, amicos ab antiquo ſimul cum Iſſenſibus; & creſcentibus Romanorum rebus ſocios fuiſſe, dicendum videtur, cum Iſſenſes 200. annos ante Liburnorum ſeditionem amicitiam Romanorum coluiſſe, ſupra oſtenſum ſit, & à Romanis liberos & immunes ſervatos pateat, quod de cæteris quoque Liburnis conjectari poteſt; ſed proceſſu temporum, decreſcentibus Iſſenſium rebus, iisdemque ad Civitates continentis ſe reducentibus, ut ſupra dictum eſt, eorum quoque nomen obſolevit, Liburnia verò antiquum recuperavit, quibus conjecturis Adriatici dominii ſerie, navigationisque ratione ab auctoribus prætermiſſis, per temporum ſucceſſiones deductis, melius intelliguntur, quæ apud antiquiores de Liburnis reperiuntur, & quæ Romanorum temporibus de iisdem referuntur, cum Navium Adriaticarum Liburnarum vocatarum belli Pompejani tempore memoria adhuc extaret, quarum agilitate deinde Actiaco prælio, Auguſto victoriam conſecuto, Liburnarum nomen denuò celebre evaſit, & ad earum ſimilitudinem deinceps Romani Imperatores, naves conſtruentes, Liburnas dixerunt, ut Vegetius *a* refert; Sic ex navium denominatione, inventorum nomen potentiæque antiquæ memoria ſervabatur, prout & Mandia genus veſtimenti eorumdem opulentiam denotat, ut Stephanus tradit. *Ab iis Liburnicæ naves ſunt excogitatæ, & Mandia, Liburnica veſtimenta.* Iſſenſium quoque inter Liburnos cenſitorum memoria reperitur, & uſque ad civilia bella eos cæteris præcelluiſſe Hirtius *b* teſtatur. *Iſſa erat nobiliſſimum regionum earum Oppidum.* & Plinius: *Iſſa Civium Romanorum.*

a l. 5. c. 3.

b De bello Alexan.

De Iadertinis autem Liburnis idem Hirtius refert: (*C. Octavium*) *Paucis navibus Iadertinorum, quorum ſemper in Republica ſingulare conſtiterat officium*, quod ut verificari poſſit, ante Civilia bella & antequam Liburni à Dalmatis preſſi, Cæſari ſe tradidiſſent, eveniſſe oportet: ideò Iadertinos (quos ex ſitus opportunitate, portusque excellentia, ab antiquo navigationis Adriatici, prima loca inter ſocios habuiſſe conjectari debet) ſimul cum cæteris Liburnis Romanorum amicitiam, indeque ſocietatem contraxiſſe, & ante Cæſarem libertatis tempore, eorum *ſemper ſingulare conſtitiſſe officium* argui debet; cum autem, & Iadræ nomen ab Adria non admodum differat, ideò ſi quis Iadertinos, cum ipſis Adriatico nomen imponentibus, Thuſcis communionem Civitatis habuiſſe, præſumeret, audax forſan conjectator non videretur, cum ejus ſitus Atrienſibus neceſſarius maximè fuerit, ut infra ſuo loco in rebus geſtis Venetorum expendetur. Iadram autem Coloniam Romanorum fuiſſe, Plinius, & Ptolomæus memorant, eamque ante Auguſtũ deductam, & ab ipſo reſtauratam, inſcriptio, quæ ad huc inibi cernitur, teſta- [illegible]

IMP CÆS D. F. AVG
PARENS COLONIÆ MVRVM
ET TVRRIS CIRCVMDEDIT
T IVLIVS OPTATVS TVRRIS
VETVSTATE CORRVPTAS
IMPENSA SVA RESTITVIT

Varia quoque præclari operis Templorum, Amphitheatri, Theatri, & Mœniorum Vrbis veſtigia, Romanam magnificentiam demonſtrant, inter quæ Columna ingens, poſt tot Vrbis caſus, adhuc in foro erecta cernitur, & arcus majoris ædificii pars nunc ad portam Civitatis ſancti Chriſogoni dictam, translatus, in cujus Epiſtilio hæc leguntur:

MELLA ANNIANA IN MEMOR
Q LÆPICI Q F SERG BASSI
MARITI SVI EMPORIVM STERNI
E ARCVM FIERI ET STATVAS
SVPERPONI TVSS EX HS DCDXX P

Verum cum ſitus circa Civitatem aquis perennibus careat, Trajanus Reipublicæ bono natus, ſicuti plures, per Imperium portus munivit, vel ampliores tutioresque reddidit, ut in Adriatico videre eſt Anconæ, ex arcu eximiè elaborato, ac pulchri operis indice, ita Iadrenſium quoque commoditati conſulens XXX. ab inde milliaribus, ex Titio flumine copioſiſſimas aquas deduxit, ut aquæductus parientinæ demonſtrant, quorum auctorem lapis nuper inventus indicat.

IMP NERVA TRAIAN
PONTIF MAX TR
AQVAEDVCTVM COLON
IN QVO DANTE IMPEN
SACRATISSIMI PRINCI

Extant aliæ quoque inſcriptiones ad Ivarios uſus translatæ, quæ in fine operis cum reliquis Dalmaticis poſitæ ſunt; ſequutis deinde temporibus Iadra in ditione ſua Liburniam habuit, ut infra patebit, & ex ſitus opportunitate, portusque commoditate ſemper inter præcipuas Adriatici Vrbes cenſita fuit. His de Liburnia maritima recenſitis, fines ejus mediterranei deſcribendi eſſent, ſed cum ab antiquis non tradantur, Romanorum verò temporibus à lapidibus coarctati fuerint, ut ex ſupradictis apparet, ideò ad Ptolomaicos reſpiciendo, Liburnia ab Occidente Iſtria, à Septentrione Pannonia, ab ortu Dalmatia, terminata fuit.

CAP. VI.
De Dalmatia.

Dalmatia ab Vrbe Dalmio; ut vult Stephanus, à Dalminio ut Strabo, à Delminio verò, ut Polybius & Appianus, dicta fuit; Sed ſi à Dalmio deducenda eſſet denominatio Dalmatarum, Dalmienſes cum Stephano, vel Dalmatæ cum Polybio, dicendi eſſent; invaluit tamen apud Scriptores Dalmatarum denominatio, ut ex relatis conſtat; & Stephanus *Dalmatia Italia regio hujus incola Dalmatæ vocantur, & Dalmates*, & ſicut à principio *Dalmienſes* vel *Dalmatæ* pro incolis tantùm Vrbis Dalmis, vel Dalminii accipiebantur, ita ante primum Dalmaticum bellum arctos terminos habuiſſe conſtat; variis deinde bellorum caſibus Dalmatia dilatata, Romanæ Monarchiæ tempore, uſque ad Titium & Drinum flumina, mare, & Pannonas extenſa fuit, ut ſupra relatum eſt, ita ut antiqui Illyrici partem, quæ citra Drinum eſt, comprehenderet, & ſimul cum Liburnia, Illyricum ab Auguſto definitum, conficeret. Dalminio autem primo bello Dalmatico exuſto in locum ejus Salonam ſucceſſiſſe conſtat, cum ſecundo tantum bello Salonæ mentio reperiatur, quia verò ſitus ejus Romanis opportuniſſimus fuit, ideò brevi tempore cæteras Illyrici Civitates præcelluit, ut ruinæ ipſius demonſtrant, magnificentiam verò ejusdem Amphitheatri, templorum, Aquæductus, & aliorum ædificiorum veſtigia, nec non numerus penè infinitus Columnarum, lapidumque ſepulchralium, & varii generis marmorum, per diverſa in Dalmatiam loca tranſportatorum, Inſcriptionumque inſignium fragmenta teſtantur; Hanc figuræ oblongæ fuiſſe præter id quod hæ ipſæ ruinæ per fluminis Iadri ripas ſparſæ, indicant, eleganter cecinit Lucanus l. 4 Phar:

Qua maris Adriatici longas ferit unda Salonas
Et tepidum in molles Zephiros excurrit Iader:

Hic utpote in loco cæteris commodiori navalia a extiterunt portus tutus, & ex proximo flumine in ipſum influente habitatoribus, & Nautis aptiſſimus fuit, cum Iader piſcium ferax, quamvis parvo ſpatio navigabilis ſit, pluribus tamen in locis ex ſaxoſis ripis cadente flumine, lacus profundos, & cavernoſos, atque ob id piſcoſos, ac molas frumentarias in promptu habuit; ad expeditiones quoque in mediterraneas partes faciendas, & ad Danubium uſque res deferendas & inde recipiendas, opportuniſſimo loco Salona ſita erat; nam, quamvis Danubio non adeò proxima fuerit, ut Narona, & Epidaurus, cum tamen inter has, & Danu-

a Strabo

Digitized by Google

Danubii, ac Savi confluentem Scardi montis aſperrima juga interponantur, hæcque commeantibus difficilia ſint; hinc factum eſt, ut rectus Salona ad Savum tranſitus deinde ſecundo Savo ad Danubii, ſive Iſtri confluentem omnium opportuniſſimus eſſet, & quò magis per Illyricum bella intercedebant, vel Romanorum dominium Septentrionem verſus dilatabatur, eò magis Salona frequentaretur: nam licet portus ipſius prætemavigantibus opportunus non ſit, uti Iadræ & Epidauri, tamen in Dalmatia quidquam negotii habentibus, Salona, quaſi neceſſariò, adeunda erat, cum Naronam alterum conventum, difficilè mari, ob Promontorii Neſti longitudinem. & non longè à Salonæ proſpectu præterire oporteret, & difficilius adverſo flumine perveniretur; ob id Dalmatiæ rerum ſummam Salonam deductam fuiſſe, cenſeri debet, prout Liburniæ Iadram: Salonæ autem, ſive Salonarum commoditati, militaribusque expeditionibus Auguſtum conſulentem, vias muniviſſe, fragmenta Inſcriptionum teſtantur:

ESAR DIV AVG III
VSTVS IMP PONT MAX
OTEST. XIIX CO II
A COLONIA SALONITAN

AESAR D AVG F
GVSTVS IMP PONTIFEX MAX
TRIB POTEST XXI .... SIII
VIAM AB SALONIS AD LII .... ASTEL
DAESITIATIVM PER M .... V VSV
CLVI MVNII
ET IDEM VIAM AD I ... AI ... ALN
QVOD DIVI F III ..... IBVS
A SALONIS MVNII .... RIB
CIVITI
CVIVIVS VIAI MILLIA PASSVS SVNT
CLXVII MVNIT PER VEXILIARIOS
LEG VII ET XI
ITE VIAM GABINIANAM
AB SALONIS ANDETRIVM APERVIT
ET MVNIT PER LEG VII

MVNIT .... LVM MONTEM
DIVONVM
MILLIA PASSVVM
LXXVII D
A LEG PRO

In hac Salonæ ſive Salonarum Civitate Magiſtratus Provinciales ſedem habuêre, in ea Chriſtianitatis Dalmaticæ cæpere primordia, à Tito Sancti Pauli diſcipulo in Illyricum invecta; martyrio autem B. Domnii, ſancti Petri diſcipuli Salonitana Eccleſia Metropoliſque Dalmatiæ fundata fuit. Verum Illyricum, quod in Deſcriptione à Claudio Ptolomæo facta Dalmatiam, & Liburniam comprehendit extendi uſque ad ripas Danubii cæpit. Quod in cauſa fuiſſe videtur, ut Illyrici maritimi nomen obſoleſceret, locoque ejus Dalmatiæ vocabulum frequentaretur, & non ſolùm veteres ſuos terminos ſed finitimam quoque Liburniam comprehenderet, ut Vegetius teſtatur: *Liburnia namq; Dalmatiæ pars eſt Jadertinæ ſubjacens Civitati, cujus exemplo nunc naves bellicæ fabricantur, & appellantur Liburnæ.* Dalmatia autem ſic dilatata, quamvis Pannoniis, prout, ab antiquo à Septentrione clauderetur, quia tamen earumdem termini quidam immutati fuerunt, inde Dalmatiæ quoque fines magis ampliati ſunt, qui ut percipiantur, Pannoniarum nomina indicanda ſunt, ut inde Dalmatiæ termini poſteriores apparere poſſint.

Pannonias Ptolomæus in Occidentalem, ſeu primam, vel ſuperiorem, & Orientalem, ſeu ſecundam, vel inferiorem diſtinguit, quarum dein-

deinde pars ſeptentrionalis Valeria, Auſtralis verò Savia, nuncupatæ fuerunt, ex quo Dalmatiæ fines Septentrionales dilatati ſunt, ut patebit. Nam Illyricum ſicut in 12. Provincias diſtinctum fuit ut Sex. Rufus teſtatur; ita deinde diviſo Imperio in Orientale, & Occidentale, in duas quoque partes diſtributum, & decem Provinciis Orientali relictis, ſeptem Occidentali aſſignatæ *a* fuerunt, *Noricorum duæ, Pannoniarum duæ, Valeria, Savia, & Dalmatia.* Declinante autem Imperio, & Barbaris, Iſtro ſuperato, utrumque Illyricum vexantibus, circa finem Imperii Theodoſii Junioris, Valeria inter Provincias numerari deſiit, vel quia Pannoniarum partis Danubianæ, ſeu Riparienſis (quæ Imperante Diocletiano recuperata ab ejus filia Valeria nuncupabatur,) nomen tunc in deſuetudinem abierat, vel à Barbaris vexata, Provinciæ jura amiſerat, ut ex notitia conſtat.

a Sex. Ruf.

Notitia dignitatum utriusq; Imperii

Illyrici Occidentalis Provinciæ Sex	Pannoniæ primæ
	Saviæ
	Dalmatiarum
	Pannoniæ ſecundæ
	Norici mediterranei
	Norici Ripenſis.

Sed cum eadem notitia Ducis Valeriæ mentionem faciat, ideò à nonnullis Valeria quoque inter Illyrici Occidentalis Provincias declinantis Imperii numeratur; inquirendum idcircò eſt, quæ regio, Valeria, & quæ Suavia, vel Savia nuncuparetur, ut inde quid nomine Dalmatiarum intellectum fuerit, dignoſci poſſit. Saviam & Valeriam Sex: Rufus memorat. *Batone Pannoniorum Rege ſubacto in ditionem noſtram Pannoniæ venerunt; Amantinis inter Savum, & Dravam proſtratis, regio Suavienſis, ac Secundorum loca Pannoniorum obtenta ſunt. Marcomanni, & Quadi de locis Valeriæ qui ſunt inter Danubium, & Dravum pulſi ſunt.* Valeriam ergo intra Dravum, & Danubium fuiſſe, conſtat; Amantinorum autem Civitatem ſimul cum Sirmio intra, Savum, & Dravum ponit Plinius l. 3. cap. 25. *Alter amnis Baeuntius in Saum Sirmio Oppido influit, ubi Civitas Sirmienſium, & Amantinorum inde 45. M. P. Taurunum, ubi Danubio miſcetur Saus.* Iornandes autem clarius: *Amantinis autem, qui inter Savum, Dravumque flumina inſident, Rege eorum interempto, ipſa vice Romanam fecit Provinciam,* ex quibus Saviam, inter Savum, & Dravum ponendam apparet, prout Guido Pancirollus in commentario ad Notitiam Occidentalem cap: 62. cenſet, ſimul cum VVolfgango Lazio de migrationibus gentium lib. XI. qui Sirmium Pannoniæ Saviæ Vrbem fuiſſe, ſcribit; quamvis ambo ſibi ipſis contradicentes, Saviam ex meridionali quoque parte Savi ponant; Pancirollus ubi ſupra cap. 63. & Lazius Commentario Reip. Rom. lib. 1. cap. 7.

Sequitur Notitia.

Sub diſpoſitione V. Sp. Ducis Prov. Pan. ſecundæ Ripari enſis ſive Saviæ.

Sub diſp. V. Sp. Duc. Prov. Valeriæ Ripenſis.

Præfect. Claſſis primæ Pan. ſervitii Claſſis Ægeten. ſive ſecundæ Pan. nunc Siſciæ.

Præpos. Theſaur. Siſcianorum Saviæ.

Procurator monetæ Siſcianæ.

Hic confuſæ apparent Pannonia ſecunda cum Savia, & Pan. prima cum ſecunda, id autem ob Barbarorum incurſionem eveniſſe oportet, & Magiſtratus Provinciarum limitis Danubiani, Ripari enſium dictarum, ſcilicet Pannoniarum, Valeriæ, & Saviæ, propter limitem Danubii deturbatum, ſimul cum Claſſe tunc ad tutiorem locum nempe ad confluentem Colapis, & Savi Siſciam receſſiſſe dicendum, eamque ob cauſam Valeriam amplius Præſidem non habuiſſe, ſed ſi quid reliquum erat, à Conſulari Pan. ſecundæ rectum, quamvis Valeriæ Dux adhuc nomen retineret, ut Pancirollus loco citato cap. 62. cenſet. Cùm ergò Savia ſumenda ſit, pro ea regione, quæ inter Savum, & Dravum flumina, continetur, reliquum usque ad Adriaticum mare poſt Imperii diviſionem nomine Dalmatiæ, vel Dalmatiarum cenſitum fuiſſe dicendum eſt; quamvis ſed rarò apud quosdam Liburnia, & Iapidia nominatæ reperiantur; ſed cum Dalmatia ab Antonini Pii *b* temporibus plurali numero ſcripta reperiatur, & notitia ſupra *Dalmatiarum* plures quoque fuiſſe Dalmatias, vel ejus partes omninò affirmandum eſt, & cum in primam, & ſecundam, ut Pannoniæ diviſam nemo memoret, in Superiorem, & Inferiorem ad inſtar Illyrici diviſam fuiſſe, argui poſſet; tamen in Ciſmontanam, vel Maritimam & Vltramontanam, vel Mediterraneam ad inſtar Norici potius diſtributam cenſendum videtur, ſitu ipſo montuoſo id ſuadente, & partim ad meridiem, mare verſus declinante, partim verò ad ſeptentrionem Savum verſus, eò magis quòd Monarchiæ quoque tempore eodem modo diſtingueretur, teſte *c* Strabone. *Calapis amnis, qui ex Albio monte per Iapides delabitur, inque Danubium exit,* (ſcilicet per Savum). Ecce Iapidia mediterranea, & paulò infra *ſequitur (ſcilicet poſt Iſtriam) Iapodum ora ſtadiorum M. ſiti ſunt Iapodes ſub Albio monte* ecce Iapidia maritima; Sed de ipſa Dalmatia clarius idem Strabo. *Porro mons cui nomen Ardion Dalmatiam mediam ſecat, ut altera ejus pars ad Mare ſpectet, altera in diverſum.* Dalmatias ergo, ſive Dalmatiam in maritimam, & mediterraneam diviſam fuiſſe concludendum eſt, Montibus Albio, Bebio, & Ardio intermediis. Hæc fuiſſe Provinciarum Illyrici Occidentalis nomina diviſionemque Dalmatiæ, declinantis Imperii tempore, elici poteſt.

b Itiner. Antonin.

c Lib. 7.

Ex-

Extinđo Occidentali Imperio donec Gothi Illyrico potiti ſunt, nullam mutationem nomina Provinciarum paſſa ſunt, ut ex Caſſiodori Epiſtolis conſtat.

L.7. Epiſt.24. forma Principis Dalmatiarũ.

L.8. Ep.4. Univerſ. Rom. per Italiam, & Dalmatias conſtitutis.

Ep.12. De partibus Dalmatiarum.

L.9. Ep.8. Dalmatiarum atque Suavia Provincias.

Sed recuperata, per Juſtinianum Italia, ſimul cum Illyrici parte Occidentali à Gothis poſſeſſa, quamvis Norici Pannoniarum, Saviæ, Liburniæ, & Dalmatiæ mentio reperiatur, ut infra conſtabit, cæteris tamen in deſuetudinem abeuntibus ſola Dalmatia antiquum nomen ſingulare retinuit: Nam ſicuti Romani Illyricum acquirentes, primò Occidentem verſus dilatarunt, mox ejusdem partem Orientalem Macedoniæ, Occidentalem verò Italiæ tribuentes contraxerunt, ita prolato ad Iſtrum usque dominio, Provincias omnes Illyrico adſcripſerunt: diviſo deinde Imperio Illyricum quoque diviſerunt, ſed ab eo tempore, quo Conſtantinus Auguſtus, ſedem, & decorem Imperii Bizantium tranſtulit, quatuor Præf. Pr. inſtitutis, cum Orientali parti Illyrici propriũ Præf. Pr. dediſſet, Occidentali verò ſimul cũ Africa Præf. Pr. Italiæ aſſignaſſet, Illyricum abſolutè ſumptum pro Orientali Illyrico ſumi cæpit: Occidentale autem pro parte Præfecturæ Italicæ cenſitum fuit, ut ex inſcriptionibus Epiſtolarum Theodoſii Imperat: Præfectis Prætorio utriusque Illyrici ſcriptarum, *a* obſervare licet, abindeque Occidentalis Illyrici nomen obſoleſcere cæpit: Barbaris deinde Occidentale Imperium occupantibus, ſi quid Illyrici Occidentalis recuperabatur, id ut plurimum Dalmatiæ adſcribebatur, ut ex Procopio *b* apparet. *Poſt hos (id eſt Græcos) ſub Heſperiarum Regno Dalmatæ deinceps Liburnia, Hiſtriaque, & Venetorum ſunt loca, & Ravennam uſque pertingunt, maritimique omnes ea habitant è regione, ſupra hos Stichii ſunt, & Suevi, haud tamen Francorum ſub ditione alii præterea qui mediterranea tenent, Carii deinde, Muricique, his verò ad dextram, Daca, Pannoniique incolunt, quibus ad aliorum locorum poſſeſſionem Singidones, Sirmiique accedunt, & uſque ad Hiſtrum fluvium eorum propagatur Imperium. His nationibus Gothi, qui extra Ionium ſinum erant, in hujus belli principio imperitabant,* item *ad id accidebat, quod Aſinarium, Vligislaumque Præfectos cum maximis copiis in Dalmatiam miſerat, (ſcilicet Rex Vitiges) ut in Gothorum hanc poteſtatem redigeret, imperarat, ut ex locis Suavia Provincia circumjectis, Barbarorum in ſocietatem aſcito exercitu, rectà ſe in Dalmatiam & Salonas conferrent . . . Aſinarius itaque ubi Suaviam venit, Barbarorum contraxit exercitum, Vligislaus verò ſolus in Liburniam Gothos ductabat . . . . Gepedes inſuper Sirmium Urbem, & Dalmatia alias Civitates majorem in partem præoccupantes tenebant, quas Imperator proximè à Gothis receperat . . . . inſuper (Langbardi) Dalmatiam omnem, & ſimul Illyrios ad uſque Epidamnum depopulati . . . . Eruli præterea alia Dalmatia loca Imperatoris permiſſu, & circa Singidonem Urbem habebant, ubi vel ad id temporis habitant, deinde Illyrios hi, & ſupra Thraciam omnia incurſantes*, & in oratione Longob. ad Imperat. *Gepedes Imperator Sirmium habent, Romanos in ſervitutem abducunt, & univerſam Dalmatiam ſui ſe juris feciſſe jactant*, in oratione Gepedum. *Proinde prædones iſti Sirmium Oppidum & cætera Dalmatia loca belli vobis cauſam fore prætendunt . . & ab eo itinere qui recta Teſſalonicam ducit (Sclavi) alio confeſtim divertunt, nil auſi prorſus in Campum deſcendere, ſed Illyricis Montibus ſuperatis in Dalmatiam pervenere.* Ex quibus Procopii locis, quamvis adhuc antiqua nomina Provinciarum Illyrici Occidentalis in uſu fuiſſe conſtet, tamen apparet, Dalmatiam ab Illyrico, diſtingui cæpiſſe, quod ex fragmento hiſtoriæ Menandri de Abaris, clarius perſpicitur, qui relata Sirmii obſidione, & Tiberii Imperatoris ſolicitudine ſequitur, *itaque exercituum Præfectos, Duces, & Turmarum Ductores, hos per Illyricum, alios per Dalmatiam mittit, ut præſidium Urbi imponerent, & quoad fieri poſſet, cuſtodirent*, ipſumque Illyricum pro Orientali Illyrico (quod integrum poſſidebant) ſumptum, conſtat, Dalmatiæque relictum quidquid Illyrici Occidentalis in poteſtate Romanorum reperiebatur, quod deinde tempore Mauritii apud auctorem hiſtoriæ Miſcellæ, diſtinctius apparet. *anno 17. Mauritii coacervatis virtutibus Chajanus in Dalmatiam properat, & cum veniſſet Belicham, (Anaſt. Baleam, Theophyl. Simoc. Banges, Cedrenus Balbam) 40. Civitates, quæ circa eam ſunt, omnes depopulatus eſt, quibus Priſcus agnitis, Gudoi, ad explorationem rerum direxit, qui in valle occultabatur, puſilla, & diluculo, in dorſa eorum advectus illico cunctos peremit, & acceptam prædam adduxit ad Priſcum: Porrò Chajanus infortunio comperto, in regionem ſuam regreſſus eſt, & Priſcus ad propria,* ſi lectio Velica retinenda eſſet, hic locus ſupra Savum in Zagrabienſi Comitatu reperitur, ideò Dalmatiam ultra Savum tunc extenſam fuiſſe argui poſſet; & quamvis, ex ſolo nomine hodierno unius loci totius Provinciæ antiquæ nomen determinari non debeat, tamen ipſum auctorem, regionem citra, propeque Iſtrum ſitam ſignificaſſe, apparet, nam paulò infra *19. Mauritii anno iterum Comentiolus aſſumptis armatis, venit ad Iſtrum, & unitur Priſco apud Singidonem, & ſolvitur pax.* Singidonem autem intra Savum & Dravum prope Sirmium Procopius loco ſupra citato ponit, & Theophylactus Simo-

a Codex Theod.

b De bello Goth. l.1.

Simocatta l. 7. cap. 11. *Priſcus, Gudoin accerſitum, ſumptis copiis, Singidoni ſuccurrere jubet. Gudois Singidonem duobus fluminibus Sao, & Drao cinctam navigat.* ex quibus tunc Romanis bella cum Avaribus circa eam partem Saviæ, quæ & Sirmienſis dicebatur, interceſſiſſe conſtat, quam cum ab eiſdem vexatam, integram & pacatam retinere non poſſent, forſan nullum in eam magiſtratum miſerunt, & ob id Provinciam amplius non nominarunt, ſed proximæ Dalmatiæ adſcribentes ejus Magiſtratui demandarunt, cum Proconſulis Dalmatiæ D. Greg. mentionem faciat lib. 7. Epiſt. 3.

Ex quibus colligitur, Dalmatiam uti partem Præfecturæ Italicæ, pro Italica regione à Bizantinis Scriptoribus ſumptam fuiſſe; nam Stephani Epit. *Dalmatia Italiæ eſt regio.* & Conſtantinus Pon. *Cæterum Dalmatia Italiæ regio eſt.* & idem Epitomator, Dalmatiam ab antiquo Illyrico ſecludens, inter Illyricum Orientale, & Italiam ſituat *Dalmium Dalmatiæ Urbs inter Illyridem, & Italiam* abinde dignoſcitur in ſupra relato Stephani loco de antiquiſſima maris Illyrici denominatione, ſuperabundare verbum *Dalmatico* Steph. *Iſſa eſt Urbs Lesbi, quæ Imera dicta fuit, deinde Pelasgia, huic ab Iſſa, Macarii filia, nomen factum fuit, eſt item inſula cum Urbe ſibi cognomine Iſſa in * Dalmatico mari, ** & *Illyrico: eſt etiam in fœminino genere Iſſeus in Lesbo apud Parthenium in Hercule.* Mare etenim Dalmaticum dici non poterat, antequam ipſi Dalmatæ mare attigiſſent, quod ex jam dictis diu poſt Romanorum adventum eveniſſe conſtat: neque aliquis ex relatis antiquis auctoribus Dalmatici maris mentionem facit, ſolus Ptolomæus aliquas ex Inſulis Adriaticis, quas cæteri inter Liburnicas ponunt, Dalmaticas nominavit, ideò Stephanum antiquiſſima regionum Illyrici nomina referentem *Illyricum mare* ponendo tempora antiquiora denominationis Adriatici reſpexiſſe cenſendum eſt: Epitomatorem verò ejus (cum raro apud auctores maris Illyrici mentio reperiatur) ut diſtingueret, quæ de Iſſa Vrbe Leſbi in Ægæo ſita, & de Iſſa Adriatici Inſula traduntur, declarationis gratiâ *Dalmatici* maris nomen tunc uſitatum pro *Adriatico* addidiſſe dicendum, prout etiam apud Conſt. Porph. in Vita Avi Baſilii *maris Dalmatarum* mentionem facientis videre eſt.

Abindeque ſicuti Illyricum Occidentale, in Dalmaticum nomen tranſiverat; ita mare ei adjacens, ex Adriatico, Dalmaticum nuncupari, cæpiſſe argui poteſt, cum revera, ex Inſularum Dalmaticarum tunc dictarum poſſeſſione, totius quoque ſinus Imperium penderet, ut ſupra relatum eſt, & ex infra dicendis clarius patebit. Dalmatia ergo apud Bizantinos Scriptores, pro Illyrico Occidentali ſumenda eſt; quod apud eundem Conſtant. Porphirogenitum clarè perſpicitur, qui Dalmatiam pro univerſo Occidentali Illyrico, præter Noricos, antiquitus ſumptam teſtatur, de Adminiſt. Imperii cap. 30. *Antiquitus igitur Dalmatia incipiebat a confinis Dyrrachii, ſive Antibaris, & ad Iſtriæ confinia pertingebat, ad latitudinem verò, ad Danubium flumen ſe extendebat, eratque omnis ille finitimus tractus ſub Romanorũ poteſtate, & præſtantiſſimũ Thema omniũ Occidentaliũ.* Ita per temporum ſucceſſiones dilatantur, contrahuntur, & mutantur fines Provinciarum, ut exinde diverſitas nominum apud Scriptores confuſionem pariat, niſi tempora diſtinguantur. Hinc ortum habuêre tot æquivocationes de Dalmatia & Illyrico apud plæroſque auctores, ut ſuo loco patebit.

De illis ergò Provinciis, quæ Dalmatiarum, & Saviæ nomine nuncupatæ fuerunt, tractandum eſt, ſed cum de Dalmatia præſertim maritima ſermo habendus ſit, ideò Suaviæ & mediterraneæ Dalmatiæ termini antiqui omittentur, maritimæque Dalmatiæ tantum fines antiquos, & quos tempore, quo à Slavis occupata fuit, habuerit, deſcribere ſatis erit.

Dalmatia ergò maritima, ſicut tempore Monarchiæ Romanæ in Iapidiam, Liburniam, & Dalmatiam diſtinguebatur, Iapidia ab Iſtria, Arſia à Liburnia Tedavio; Liburnia à Dalmatia Titio; Dalmatia à Macedonia Drino fluminibus diſterminatis; ita quando à Slavis occupata fuit, ſublatis his diſtinctionibus, ab Oriente Dyrrachio, ſive Drino flumine, ab Occidente Iſtria, ſive Arſia flumine, à Septentrione Albio, Bebio, & Ardio montibus, à Meridie mari Adriatico, ſive Dalmatico terminabatur.

Dalmatiæ, vel Dalmatia ſupra deſcripta ſive Savo terminetur, ſive ad Dravum extendatur, Dalmatiæ nomen retinuit, donec à Slavis ferè tota occupata, in Sclavoniam, ſive Croatiam, Serviam, & ipſam Dalmatiam diſtincta fuit: poſterioribus autem temporibus Servia in Ramam, Raſciam, Boſnam, ipſamque Serviam diviſa fuit, quæ ſingulæ, diverſis tamen temporibus, Regio nomine decoratæ fuêre, à recentioribus verò Scriptoribus ſicuti Savia, Sclavonia nuncupatur, ita apud Italos Dalmatiæ maritimæ nomen, cum Schlavonia confunditur, quæ, quomodo, quandove ſecuta ſint, indagandum erit.

D CAP.

CAP. VII.

Quomodo Dalmatia, à variis Barbaris vexata, ac poſſeſſa, & à Iuſtiniano ſimul cum Italia recuperata fuerit.

DEclinante Imperio Romano, Dalmatia à variis Barbaris vexata fuit; extincto verò Occidentali, quamvis Herulis, & Gothis Italiam dominantibus, ſubdita, nomen tamen Dalmatiæ retinuit, Gothis deinde à Iuſtiniano victis, licet à Gepidibus, Herulis, Hunnis & Slavis depopulata, nihilominùs nomen ſuum *a* ſervavit.

a Caſiodor. Procop.

Mauritio, vel Phoca Imperante Slavos in Dalmatiam irrepſiſſe ex Epiſtolis D. Gregorii Papæ tradunt *b* auctores, & tunc Dalmatiam ab ipſis occupatam, indeque nova nomina inducta communis eſt opinio Scriptorum: Conſtantinus autem Porphirogenitus de adminiſtratione Imperii cap. 29. & 31. tradit, Abares (quos etiam Slavos vocat) tempore Heraclii, Dalmatiam deſolaſſe, hoſque, eodem Heraclio Imperante, à Crobatis, & Serblis victos & pulſos; examinanda idcircò hæc ſunt, ut in rebus obſcuris, cum ex Scriptorum penuria certa tradi non poſſint, conjecturis ſaltem quædam aſſequantur, ideò ab Auctoribus plura ſparſim colligendo, cauſas, occaſioneſque inquirendo, & probabiliora deſumendo, nihil determinabitur, ne alienis erroribus, vel æquivocationibus patefactis, pejora forſan proferantur, & quamvis propterea opus imperfectum futurum ſit, melius tamen videtur, veritatem perſcrutando imbecillitatem propriam aperire, quàm ingenii oſtentationem affectando, inania pro veris, vel non probata pro certis aſſerere; Non deerit forſan poſteà quiſpiam, qui ingenium ad certiora ſtatuenda, & ad opus hac in parte perficiendum, felicius ſortietur: hæc interim legentibus profutura haud dubium eſt.

b Blond. l.1. Sabel. En.8 Bar.600.

Cùm ad dicendorum intelligentiam, ſeries rerum geſtarum in circumjacentibus regionibus, præſertim in Italia, ad res Dalmaticas conferat, ideò quæ in Italia evenerunt, quoad Dalmatia à Slavis occupata fuit, breviter deſcribentur: Sed cùm Italici motus cum Francicis, & Hunnicis, pro temporum varietate, multas connexiones habuerint, ideò harum quoque nationum caſus, qui ad dilucidationem dicendorum pertinent, tangentur, ut inde conjecturæ de rebus Dalmaticis, per ſe obſcuræ, & incertæ, probabiliores evadant, & quamvis ex iiſdem lector tædio afficietur, aptius tamen videtur in re obſcuriſſima, alienis ex eventibus conjecturas, qualeſquales ſint, rebus Dalmaticis adaptare, veritatemque indagare, quàm ipſis omiſſis, rem ſuæ obſcuritati relinquere.

Declinante Imperio Romano, quomodo & quando à variis Barbaris Italia vexata, totumq; Occidentale Imperium occupatum fuerit, (præter pauca quædam loca, in Hiſpania, & Gallia, quæ jus, & nomen Romanorum adhuc retinebant,) ſuperfluum eſſet recenſere, cum accuratè à variis auctoribus deſcripta facilè haberi poſſint, extincto verò opera Odoacris Herulorum Regis Occidentali *c* Imperio, c 476.
Gothiſque Arrianis cum Rege Theodorico in Thracia morantibus, Zeno Imperator, ut eodem tempore ſe hoc incommodo liberaret, Heruloſque gentiles Italia, & Dalmatia pelleret, Theodoricum in eos concitavit, qui rem ſtrenuè gerens, brevi Dalmatiam, Rhætiam, Italiam, *d* & Siciliam recepit, Gothorumque d 489.
in Italia Regnum *e* inſtituit: Franci interim, e 493
debellatis circumjacentibus nationibus, tranſmiſſo Rheno, ſedem in Gallia *f* fixerant, & f 456.
Siagrio Præfecto Prætorio Galliarum victo, ditionem in eadem Gallia *g* dilatarant; Suc- g 489.
ceſſor Zenoni Anaſtaſius, cùm in Aſia à Perſis, in Europa à Bulgaris (quorum metu muros longos in Thracia conſtruxerat) vexaretur, Italicam & Gallicam occupationem ſpectare coactus fuit: Theodoricus autem affinitatibus, Reges Francorum & Burgundionum ſibi jungens, Provinciam in Gallia, ſuam in poteſtatem redegit, Viſigothos Galliæ, & Hiſpaniæ vectigales fecit, & licet Arrianus erga Catholicos rectè ſe gerens, pacatum regnum poſſedit. At cum Bulgaris victis, Pannoniam ſibi *h* h 502.
vendicaſſet (quæ Orientali tunc tribuebatur *i* i Marcel.
Imperio) Anaſtaſio Imperatori ſuſpectus eſſe cæpit, cùm interim Franci Chriſtianam fidem *k* ſuſcepiſſent, eorum amicitiam Imperator k 499.
ſibi conciliandam duxit, ob id coronam auream pretioſiſſimam, & munera cum Conſulatu Clodoveo ipſorum Regi obtulit, conatuſque eſt illum, uti Catholicum contra Gothos Arrianos Italiæ poſſeſſores incitare, ſimulque bellum Theodorico indixit, & Tarentum oppugnavit; ſed cùm tunc Franci contra Burgundos bellum gererent, Theodoricusque iiſdem fœderatus, nollet copias ſuas in Gallia pro Francis periculo exponere, ne Italiam & Dalmatiam in diſcrimen adduceret, ideò ſpectator belli Burgundici, maluit peracto bello, ſoluta pœnâ fœderis à Francis victoribus partem pactam Burgundiæ *l* emere, quam bello ſe im- l Procop.
plicare; ſic aucta ditione Francorum amicitiam ſervavit, Anaſtaſiique conatus eluſit: & cum de bello Got.
Franci Burgundis devictis Viſigothos in Gallia quoque vexarent, illis obſtitit, ne prorſus hos delerent, ita ob ſuam prudentiam ab Anaſtaſio, & ejus ſucceſſore Iuſtino, vel à Francis nullam amplius moleſtiam accepit: Franci interim nullo obſiſtente, Thuringos domuerunt, Viſigothos è Gallia pepulerunt, Allemannos ſubegerunt, & uſque ad Saxones & Langobardos fines ſuos protulerunt,

a 533. lerunt; cum quibus Iuſtinianus fædus *a* iniit;
b 534. Africamque Duce Beliſario *b* recuperavit, &
cùm Italiam aggreſſurus eſſet, in Dalmatiam
Mundum cum exercitu miſit, deinde Siciliam
c 535. *c* recepit, quo tempore Mundus in Dalmatia
contra Gothos pugnans, quamvis victor, occu-
buit. Conſtantianus propterea in Dalmatiam
miſſus, Salonis recuperatis, muriſque ejus re-
ſtauratis, victis Gothis, cæteriſque Barbaris Iſtri
d Proc. de bel. Got. l. 1. accolis, qui iis in auxilium *d* venerant, *Dalma-*
tiam, & Liburniam in ditionem accepit, Gothis
ſibi adjunctis, qui in his locis reliqui fuerant, ſed
cùm Gothi, amiſsâ Dalmatiâ, Beliſarium capta
Neapoli in eos properantem timerent, ut con-
tra ipſum univerſas vires colligerent, præſidi-
um quod metu Francorum validum in Provin-
cia habebant (ſic ſuadente Vitige eorum Rege)
e 537. accerſivêre, Provinciâ, ſpe auxilii, Francis *e* ceſ-
ſâ, quod prætextu fæderis cum Juſtiniano Fran-
cis eluſêre, revera tamen, ut ex eventu conſili-
um caperent, ut paulò poſt egerunt, cum enim
iidem maximam Germaniæ partem, & acceſ-
f 540. ſione Provinciæ Galliam univerſam *f* poſſi-
derent, Theodebertus eorum Rex, Gothos bel-
lo implicitos agnoſcens, magno exercitu Itali-
am invaſit, Gothiſque fugatis Liguriam occu-
pavit, ſed majori parte exercitus morbo pere-
unte, domum inglorius rediit; Vitiges interim
Francorum auxiliis deluſus, cum pares Beliſario
vires non haberet, Perſas contra Iuſtinianum ir-
ritavit, qui, Oriente afflicto, Antiochiam cæ-
perunt, Hunni quoque tunc Illyricum populati
ſunt, adeò ut niſi Beliſarii virtus bello Gothico
citò finem impoſuiſſet, Iuſtinianus coactus
fuiſſet ipſum revocare, ac in Orientem mittere,
& cum Gothis paciſci, prout eadem ipſum me-
ditatum eſſe, tradit Procopius. Victis Gothis,
captoque Vitige, Beliſarius ſpecioſiſſimum
triumphum de Italia egit. ſed ipſo recedente in-
ſurgentes Gothi, Totila creato Rege, Italiam
totam perturbarunt, Romamque cæperunt, &
quamvis Beliſarius reverſus propria virtute, Ro-
mam recuperaverit, tamen ex virium imbecil-
litate parùm proficere potuit, abeunte verò ite-
rum Beliſario, Italia peſſum ivit, & Dalmatia à
g 548. Gothis vexata *g* fuit, eodemque tempore Illy-
ricum à Slavinis ſimiliter vaſtatum ex Proco-
h Procop. l. 3. pio *h* habetur. *Sclavini verò qui Imp. ante has*
terras invaſerant, & gentis ejus alii ſubſequuti,
Iſtro tranſmiſſo, cum ſuis ſtatim ſe jungunt, qui
jam regionem paulò ante, & licentiùs incurſa-
rant, nonnullis exiſtimantibus, Totilam ipſum
Barbaros hos pecuniâ non paucâ corruptos, atq;
adeò perſuaſos, idcircò in eam Romanorum Pro-
vinciam immiſſo, ut Imperatori adverſus Go-
thos, nulla de cætero foret ex æquo bellum ad-
miniſtrandi facultas, cum in expugnandis Bar-
baris vires intenderet ſuas; ſive igitur, ut Toti-
læ gratificaturi, ſive de ſe, nec vocati quidem
Sclavini, ſe eò contulerint, nil habeo, quod pro
certo affirmare ſat queam. Quum in tres uſq;
partes Sclavini partiti copias eſſent, diverſim va-
gati, Europam malis inſanabilibus affecere. Dal-
matiam tunc Slavorum incurſionem paſſam, &
prima vice forſan, conjectari poteſt. Franci
quoq; diſtractis bello Gothis, Venetiarum par-
tem *i* occupavere. Tandem maximo appara- i 549.
tu Narſes in Italiam miſſus, collectis multarum
nationum militibus, Saloniſque junctis copiis,
cùm terreſtri itinere per Venetos proficiſci à
Francis impediretur, (prætextu Longobardo-
rum ipſis infeſtiſſimorum, qui cum Narſete mi-
litabant, tamen ut Romanorum progreſſum
prohibentes Gothorum imbecillitatem in rem
ſuam verterent,) per æſtuaria Venetorum Ra-
vennam pervenit, variiſque conflictibus devi-
cit Gothos, quod Franci indignè ferentes, ante-
quam totam Italiam occuparet, duos exercitus
miſêre, quorum altero morbo pereunte, altero
cæſo, Narſes Francos totâ Italiâ expulit, paca-
tamque deinde *k* reformavit, ex ſupradictis k 557.
conſtat, Salonam in Dalmatia Civitatem ſuper-
ſtitem adhuc fuiſſe, maximaque commoda Iu-
ſtiniani Ducibus, bello Gothico præbuiſſe,
ideò falſum, quod Blondus & Bonfinius ex
Annalibus Vngaricis referunt, Attilam ſcilicet
Salonam cæteraſque Dalmatiæ Civitates de-
ſtruxiſſe, cū qui geſta Attilæ ſcripſerunt, ipſum
ne quidem in Dalmatia fuiſſe dicant, nunquid
verò tot Civitates ab eo everſas ſcribere præter-
miſiſſent, cùm Salonarum recuperatio à Iuſtinia-
ni Ducibus poſt mortem Attilæ plus centum
annis evenerit: fabuloſum itidem eſt, quod Dio-
cletianus Presbyter refert in hiſtoria Regum
Dalmatiæ à Mauro Orbino in tractatu: *Il Regno*
delli Slavi nuncupatio edita dum Anaſtaſii Im-
peratoris tempore, alterum Regem Salonæ, al-
terum in Iſtria ponit, hoſque à Gothis victos
narrat, & ex ipſis Gothis, Reges Dalmatiæ de-
ducit, aliaque his ſimilia ſubdens, fidem cæte-
ris ſibi contemporaneis detrahit, quem ſequi-
tur Thomas Archidiaconus Spalatenſis, qui ex
eo Gothos cum Slavis confundit, prout, &
Iacobus Luvari, in Annalibus Raguſinis multa
ex eo deſumens, & ſi qui alii ejuſmodi ſcripſere,
ſic non examinatis iis, quæ legerunt, vel audi-
verunt, more vulgi ſcribentes, fidem pro-
priam in cæteris, quæ vera referunt, in du-
bium revocant: Dalmatia ergò in Romano-
rum poteſtatem, cum Africa, & Italia hoc
modo rediit.

properat, & cum veniſſet Belicham (Theophylactus Simocatta, Banges, Georg. Cedrenus Balbam) 40. Civitates, quæ circa eam ſunt omnes depopulatus eſt, quibus Priſcus agnitis, Gendoni ad explorationem rerum direxit, qui in valle occultabatur, puſilla, & diluculo in dorſa eorum advectus, illos cunctos peremit, & acceptam prædam adduxit ad Priſcum. Porro Chajanus infortunio comperto, in regionem ſuam regreſſus eſt, & Priſcus ab propri Anno Imp. Maur. 19. iterum Comentiolus aſſumptis armatis venit ad Iſtrum, & unitur Priſco apud Singidonem, & ſolvitur pax, quæ ad Avares erat, quâ diſſoluta veniunt in Viminacium, quod eſt Inſula magni Iſtri, quibus auditis Chajanus collectis Potentatibus ad Romacia procedit rura; quatuor ergo filios traditis aliis virtutibus ad cuſtodienda vada Iſtri conſtituit. At vero Romani ratibus factis, fluvium tranſmearunt, & Prætore Priſco, bellū cum filiis Chajani inierunt. Comentiolus enim infirmatus in Viminacio ſedebat Inſulæ, cumque multas horas bellum tenuiſſet, & 300. jam Romanis interemptis, Sol occubuiſſet, 4000. Barbarorum intereunt, ſimiliter & tertia die præliantes ab excelſioribus Rom. ad Barbaros acceſſerunt, hosq; vertentes, Avares multos necaverunt ex illis, inter quos & filii Chajani necati ſunt, illuſtremque victoriam Romani induerunt. Chajanus vero coacervatis viribus copioſis, contra Romanos progreditur; bello autem manente vertunt Romani Barbaros, & hanc omnibus inſigniorem retulêre victoriam. Interea Priſcus, 4000. præmiſſis, Tyrſo (Tiſſon) amne tranſmiſſo, Barbarorum explorare motus præcepit, at verò nil eorum quæ facta fuerunt Barbari cognoſcentes, feſtum diem concelebrant, & pariter convivantur, in hos clanculum Romani inſidentes, maximum operati ſunt metum, triginta quippe millia Gepidorum, Barbarorumque aliorum occiderunt, & copioſâ prædâ comprehensâ, revertuntur ad Priſcum. Chajanus autem rurſus, potentatibus cumulatis, venit ad Iſtrum, & invito bello Barbari ſuperantur, & amnis fluentis necantur, pereuntque cum his plurimi quoque Sclavinorum, vivos autem obtinuerunt Avarum quidem 3000. Sclavinorum verò 800. & Gepidarum 3200. nec non & 2000. Barbarorum. Eadem Theophylactus Simocatta pluribus verbis refert, numerumque captivorum auget, quos in Urbe Tomea miſſos, & Chagani aſtu reſtitutos ſcribit, l. 8. c. 2. 3. & 4. ex quibus Dalmatiam ſæpiùs, ab Abaribus, & Slavis populatam dici poteſt, occupatam autem affirmari non poteſt: cum Imperii vires nondum in Aſia diſtractæ, validæ in utroque Illyrico eſſent, & ſæpè de iiſdem Abaribus, & Slavis victrices, non ſolùm in Dalmatia, ſed ad Iſtrum, & ultra, numquid Dalmatiam occupare permiſiſſent: neque ex epiſtolis D. Gregorii Dalmatiam occupatam fuiſſe concludi poteſt, cum Slavos Dalmatiæ imminentes, & Iſtriam ingreſſos tantum, non occupaſſe, memoret Gregorius; imò, ex ſerie verborum ejuſdem epiſtolæ, Dalmatiam ita debilem non fuiſſe, ut everſionem Civitatum, præſertim maritimarum, timuerit, comprehenditur; quod ex poſterioribus ejuſdem epiſtolis Io. Primæ Iuſtinianeæ, & Conſtantino Scorditano Epiſcopis, de Paulo Dioclealino Epiſcopo, prout, & Firmino Hiſtriæ Epiſcopo anno 602. ſcriptis, confirmatur, in quibus de Slavis ne verbum quidem: ideò ſicuti tunc Slavos Iſtriam populaſſe cum Paulo Diacono concordat Gregorius, ita Dalmatiam occupaſſe non conſtat; poſteriuſque id eveniſſe concludendum eſt, tempuſque indagandum.

CAP. IX.

Quando Dalmatia ab Abaribus, vel Slavis occupata, & Civitates maritimæ deſtructæ fuerint.

HEraclio Imperante Dalmatiam à Slavis, vel Abaribus occupatam, Porphirog. aſſerit, & Anaſtaſius Bibliothec. Ioannem Papam quartum Dalmatas captivos redemiſſe, corporaque Sanctorum, è Dalmatia, & Iſtria Romam transferenda curaſſe, refert; cùm verò Ioannem IV. tempore Heraclii fuiſſe conſtet, ideò ex hac captivorum redemptione, circa ea tempora Dalmatiam occupatam argui poteſt, nec non Dalmatas tunc in captivitatem ab Abaribus, vel Slavis Idolatris ductos, & à Papa Dalmata redemptos, Sanctorumque Corpora è Civitatibus deſtructis tranſlata affirmari, quod & Porphirogeniti dictis adſtipulatur: eodem tempore Salonæ everſionem ſecutam Archidiaconus Spalatenſis tradit, ut infra, ſed quæ cauſa, quæve occaſio Abaribus vel Slavis Heraclio Imperante Dalmatiæ occupandæ, fuerit, indagandum: cum præſertim Civitates maritimas, cæteris validiores, ac ſubſidia in promptu habentes occupare facilè illis non fuiſſe, cuilibet æquo æſtimatori cenſendum ſit.

Heraclium cum Longobardis uſque ad Rotharii Regnum nullum bellum geſſiſſe hiſtorici memorant, ab Abaribus vero maximas incurſiones paſſum, pacemque ſæpè renovaſſe tradunt: de Dalmatiæ autem occupatione nihil apud quemquam præter Phorphir. reperitur. Sed cum eodem Heraclio Imperante Coſroes Perſarum Rex bellum acre Romanis intuliſſet, a Hieroſolymamque occupaſſet, & a 614.
Abares, Sclavinos, Bulgares, & Gepidas con- Hiſt. Miſc.
tra eoſdem incitaſſet, atque ob id Heraclius pacem cum Chagano facere utcunq; coactus fuiſſet, ut Perſis reſiſtere poſſet, indeque in Aſia diu detentus, cum Perſis prius, deinde cum Saracenis longo tempore bellum geſſiſſet; hoc interim Rotharis Longobardorum Rex creatus b eſt, b 638.
quem primordio ſui Regni victis Romanis, Cottias, Alpes, & Venetæ Provinciæ, reliquum occupaſſe conſtat, ac proinde

ſi diceretur, Rotharim cognoſcentem, Francorum Regem Dagobertum ſedando Regno implicitum, & Saxonum, Slavorumque motibus occupatum: Romanos verò in Oriente afflictos, amiſſis Syria, Ægypto, Hieroſolyma, & Antiochia, occaſionem nactum, ad reliqua Occidentalis Italiæ ſubigenda animum intendiſſe, cumque Romanorum vires in Italia, ex Dalmatia maximam commoditatem, & adjumentum percipere animadverteret, præſertim à Salona, cæteriſque maritimis Civitatibus, ex uſu navigationis, ſupplementis militum, & comeatibus convehendis; ideò, vel exemplo Totilæ, & Agilulfi, Avares, Slavoſque Iſtri accolas, contra Imperium concitaſſe, (quid ſi ipſi Saraceni exemplo Coſroes idem fecere) ſi quis tunc Abares, cum Slavis, inſtigantibus Longobardis, & Saracenis, vel Romanorum in Aſia exercitibus devictis occaſionem nactos, per ſe ſolos propria utilitate ſuadente, Dalmatiam militibus vacuam non incurſionibus, ut ante, ſed validiori apparatu aggreſſos diceret, an incongruum quid conjectaſſe videretur: Quomodo autem quando Aſia vexabatur res Romanæ ſe in Europa habuerint Menander in fragmentis, Tiberio Imperante, refert. *Præterea copias non dico, quæ ſatis eſſent ad reſiſtendum Abaris, ſed ne minimas quidem omninò habebat. Etenim omnes exercitus, quos conſcripſerat, Perſico bello in Armenia, & Meſopotamia occupati erant*, & infra *vaſtata à Sclavinis Græcia, cum undiquè alia, ex aliis pericula imminerent, & exorirentur, neque Tiberius, ſatis copiarum haberet, quibuscum unâ parte hoſtium, nedum cum toto hoſtili agmine manus confereret, neque in ejus poteſtate eſſet, hoſtibus obviam ire, propterea, quod Romanorum vires ad Orientis bellum converſæ erant, legatum miſit ad Bajanum Abarorum Ducem.* Quod ſi tunc propter Perſicum bellum, nondum rebus eorum afflictis, ſcriptores virium Europæarum imbecillitatem fatentur, quantò magis tempore Heraclii ex diuturnitate belli Aſiatici, tot locis amiſſis imbecilliores evaſerint, Illyricumq; militibus deſtitutum fuerit, cenſeri poteſt; tunc ergo Dalmatiam occupatam, & Civitates maritimas propriis civibus (quà in Aſia, quà in Italia diſtractis) deſtitutas, facilè in poteſtatem Avarorum, vel Slavorum venire potuiſſe perſuaderi poteſt, maximè, ſi expugnandarum Vrbium rationem à quopiam edocti fuiſſent, quod verò ſimiliter Langobardis tribuendum eſſet, Civitateſque maritimas captas deſtruxiſſe, vel Longobardis gratificantes, ut Græcos hâc opportunitate ad Italiæ reliqua ſuſtinenda privarent, vel quia eædem Civitates ipſis parvo, vel nulli uſui eſſent, cum patrio more mapalia incolerent, ne Dalmatis ad Inſulas ſe reducentibus receptacula contra ipſos eſſent, poſſeſſionemque Dalmatiæ terreſtris inquietarent, tunc Salonam, Scardonam, Naronam, & Epidaurum deſtructas, quarum nunc tantum ruinæ cernuntur, veroſimile videtur, captivoſque à Præf. Pr. Joanne Dalmata redemptos temporibus congruit, hanc autem Dalmatiæ occupationem Conſt. Porph. Heraclii tempore ſecutam ſcribit; nam ait: a *Sclavi, vel Avares transdanubiani, occiſis equitibus Romanis, veſtibus eorum induti, ad clauſuram admittuntur, Salonam quoque capiunt*, & infra, *atque hi ipſi Rhauſ[illegible] olim tenuerunt Vrbem Pitaura, & poſtea cum reliquæ Vrbes expugnatæ à Slavis eſſent, qui in hoc Themate, hæc quoque Vrbs capta fuit, & Cives partim interfecti, partim vinculis abducti, qui fugâ ſalutem invenire potuerunt, loca prærupta inhabitarunt, ubi Oppidum eſt.* & infra cap. 30. narratâ Salonæ occupatione *interfecerunt omnes (ſcilicet Oppidanos) & ex eo tempore Dalmatiam univerſam tenuerunt, Sedemq; illic ſuam collocarunt, exceptis Oppidulis ad mare adjacentibus, qui ſe ſeipſis non tradiderunt, ſed in Romanorum poteſtate permanebant, eo quod ex mari victitarent*, ex quibus innuere videtur, Salonam tunc captam quidem, ſed non deſtructam, Oppidave quædam maritima, ne quidem occupata: Thomas autem Archidiaconus Spalat. diuturnâ obſidione, maximiſque conatibus oppugnatam, tandemque propter Civium ad naves fugam captam, & deſtructam Salonam prolixo ſermone b narrat; qui, quamvis trecentis ferè annis Porphir. poſterior fuerit, non levis fidei auctor cenſendus eſt, propter antiquitatem, quæ illi auctorum fortaſſè hodiè non extantium copiam præbuit; quamvis Gothos, ex Diocleate cum Slavis confundens in unam gentem coaluiſſe dicat, hancque Salonæ deſtructionem Ioh. Præf. Pr. tempore ſecutam c tradit. *eodem tempore Io. Sum. Pont. Apoſtolicæ ſedis cum eſſet Dalmatinus natione, audiens ſuæ gentis miſerabilem caſum, valdè condoluit, miſitque Abbatem quendam Martinum nomine cum multa pecuniæ quantitate pro redimendis captivis, qui veniens ad partem Dalmatiæ, multos redemit captivos à Slavis, eoſq; ad parentes ſuos remiſit: Iſte Martinus ex Apoſtolica juſſione multorum Sanctorum reliquias accepit in partibus Dalmatiæ, & Iſtriæ, & detulit eas Romam ad prædictum Papam Ioannem, qui Venerabilis Pontifex eas reverenter ſuſcipiens, recondidit apud Eccleſiam B. Iohannis Lateranenſis, ubi eſt fons Baptiſterii*, d quæ cum ad verbum ferè cum relatis ab Anaſtaſio Bibliothecario in vita Io. Papæ 4. conveniant, circa ea tempora occupationem Dalmatiæ, civitatumq; deſtructionē ſecutam, ſcilicet prope finem Heraclii dicendum videtur; ſed an cæteræ quoque Civitates maritimæ, cum Salona, & Epidauro deſtructæ fuerint, incertum: quamvis Porph. ſervatas ſcribat, inter quas Spalatum ponit, quæ tunc Civitas non erat, ſed Palatium quondam Diocletiani, in quo Gynæceum, ſive textrinam Pannorum memorat Notitia utriuſque Imperii, e & tunc deſertum jacebat, ut idem Archid. ait:

a Cap. 29.
b Cap. 7.
c Cap. 8.
d Bar. 640.
e Cap. 9. atcum & 10.

at cum ad Iadræ ruinas aliquos, ex Salonitanis profugos appuliſſe, narret Archid. Iadram quoque tunc deſtructam, fatendum eſſet, cum quo Porph. dicat. *Salonam tranſiiſſe Rauſium anni ſunt D. in hunc uſque diem*, ex hocque ſibi quodammodo contradicere videatur, & innuere, Salonâ deſtructâ, Salonitanos Rauſiū tranſiiſſe, niſi mendum annorum numeri in codice Porphir: ponatur, ipſum malè ſupputaſſe oportet, ne ad Attilæ tempora, ſuprarefutata, Salonæ deſtructio referatur, tamen in his non eſt immorandum, eò, quia, ſi cæteræ quoquè Civitates tunc deſtructæ fuerint, ab iiſdem quoque Romanis reædificatæ ſint, ut de Rauſio Porphir: ab Epidauris, & de Spalato Archidiaconus à Salonitanis, ac ob id, quodammodo etiam ſervatæ dici poſſunt.

Heraclii ergò temporibus Dalmatiam ab Abaribus, vel Slavis occupatam, potius, quam Mauritii, vel Phocæ, ex ſupradictis conjectandum eſt: ſed cum Porphir: Abares Slavos etiam vocet, Abares autem Hunni eſſent, proculdubio diverſi à Slavis fuêre, ut ſupra dictum eſt, Slavos autem Socios Avarorum fuiſſe, ex Zonara, & clarius ex Theophylacto Simocatta in Mauritio conſtat, ideò nil mirum ſi Porph. Slavos cum Abaribus confundens, in æquivocationem lapſus eſt.

CAP. X.

De reædificatione aliquot Civitatum Dalmaticarum.

INcertior eſt Civitatum maritimarum Dalmaticæ continentis reædificatio, quā earundem deſtructio, cum præter Porphir: de Rauſio, & Archidiaconum de Spalato nihil apud quemquam reperiatur, Porphir. enim de Rauſio cap. 29. ait: *Urbs Rauſium non appellatur Rauſa, dialecto Romanorum; ſed quia in locis præruptis ſita eſt, appellatur præcipitium. Lau, unde inhabitantes Lauſini, id eſt, præcipitium inſidentes, communis verò uſus, qui ſæpè litterarum commutatione, nomina corrumpit commutato nomine Rauſios appellavit. Atque hi ipſi Rauſini olim tenuerunt Urbem Pitaura, & poſteà cum reliquæ Urbes expugnatæ à Sclavis eſſent, qui in hoc Themate, hæc quoque Urbs capta fuit, & Cives partim interfecti, partim in vinculis abducti, qui verò fuga ſalutem invenire potuerunt, loca prærupta inhabitarunt ubi nunc Oppidum eſt, primo exiguum illud ædificantes, & poſteà majus, mox rurſus, & quartum pomæria protulerunt brevi temporis ſpacio, propter incrementum, & multitudinem*

Ex quibus apparet Epidaurenſes, cum Patriam ob virium imbecillitatem reſtaurare non poſſent, ad proxima littora deſerta, & prærupta confugiendo, rupem in peninſulæ formam exiſtentem, portumque efficientem inſediſſe, Lauſiumque, ſive Rauſium, exilem primò Civitatem fundaſſe, deinde tractu temporis pluribus vicibus auxiſſe, prout & Archid. de Spalato ſimilia refert: nam narrato quomodo Salonitani ad Inſulas refugientes, partim per varia loca ſint diſperſi, partim in ipſis Inſulis remanentes, Slavos infeſtando, littora incolere prohibuerint, ſequitur.

Erat a *autem inter Salonitanos, qui ad proximas Inſulas ſeceſſerant vir quidam Severus nomine, cujus domus fuerat juxta columnas Palatii, ſupra mare. Hic quia præ cæteris majori auctoritate pollebat, Magnus Severus appellabatur. Iſte capit adhortari Concives ſuos, ut ad patriam redirent, ſed quia non erat tutum inter ruinas Urbis antiquæ habitacula ponere, conſulebat iis, ut in ædificio Diocletiani ſe interim reciperent, ubi ſecurius commorantes, aliquam ſaltem particulam ſui territorii incolere, ſine magno timore valerent, donec rebus proſperius ſuccedentibus, Salonam reædificandi poſſibile foret, & tandem placuit hoc conſilium Nobilibus & popularibus univerſis, & tale pactum inter ſe ſtatuerunt, ut ditiores propriis ſumptibus ædificarent: cæteri verò quibus res non erat ſufficiens pro domibus conſtruendis, haberent turres circumpoſitas pro habitaculis ſuis: reliquum vulgus habitaret in fornicibus, & cryptis. Tunc auferentes omnia, quæ habebant in Inſulis, ac navibus imponentes, tranſtulerunt ſe cum mulieribus, & parvulis, exceptis animalibus, & venientes intraverunt prædictum ædificium, quod non pro Civitate, ſed pro Regia aula conſtructum erat, & quia ſpatioſum erat Palatium, ſpalatum appellare cæperunt. Ibi ergò ſe collocantes poſuerunt habitacula vilia, ſicut temporis neceſſitas exigebat, & ſic illa populoſa Civitas Salona nobilis, & antiqua pro multis peccatis, quæ in Deum commiſerat ad tantam extitit miſeriam devoluta, ut de illa magna ſui populi frequentia non tot remanſerant, qui poſſent illius parvi Oppidi ambitum Civibus replere, ſed in ea parte, quæ ſupra mare reſpicit, ſe componentes reliquam partem urbiculæ vacuam dimiſerunt* — a Cap. 10.

Ex quo apparet quam exiguus Salonitanorum Civium numerus, Spalatum occupaverit, qui tamen ex Turrium celſitudine, quibus ex tribus lateribus Palatium circumdabatur, & murorum craſſitie, & firmitate tutò ibi habitare poterant, de quibus Porphir: dict. cap. 29.

Vrbs autem hæc (Spalatum) neque è latere eſt, neque ex Enchorego, ſed ex lapidibus quadratis ulnarum ſæpè duarum longitudine, & unius latitudine, qui compaginati inter ſe junctique ferro in plumbum liquefactum impacto.

Quorum murorum pars major integra extans, magnificentiam Romanam teſtatur, ex iiſdemque cognoſcitur, quam facilè à Slavis Salonitanorum reliquiæ ſe defendere poſſent.

Tragurium verò in peninſula tunc exiſtens, tenui Iſthmo continenti jungebatur, ut Porphir. refert eod. cap.

Urbs Tetrangurium parva quadam in mari Inſula eſt, anguſtiſſima cervice ponticuli inſtar ad terram uſque porrecta, quâ Oppidani in Urbem tranſeunt.

Ideò facili, à parte continenti obverſa muniri potuit, & ex proxima Inſula, Boa dicta, portum efficiente, ipſique ſupereminente, defendi. Iadræ autem ſitus, ſicuti ad Inſulas Occidentales, Adriaticique dominium ſervandum Græcis neceſſarius erat, ita majorem diligentiam in ejus defenſione adhibitam cenſendum eſt; cùm in Promontorio ferè peninſulari ſita ſit, Claſſe Græca opem ferente, facilè defendi potuerit; ad cujus reſtaurationem cum Salonitanos conveniſſe, Archidiaconus ſcribat: ex cæteris quoque Civitatibus deſtructis alios etiam tamquam ad commodiorem & tutiorem locum illuc conveniſſe probabile eſt; cum ibi portum cæteris navigationi aptiorem, & ex vicinarum Inſularum numero & amplitudine, commoditatem majorem ſe habituros ſperaſſe, cenſendum ſit. Ad has ergò Civitates Iadram videlicet, Tragurium, Spalatum, & Rauſium in continenti Dalmatica, nomen Romanorum, vel Dalmatarum reſtrictum fuit, ſed cum terram vicinam colere, à Slavis prohibitos Spalatenſes, Archidiaconus ſcribat, loco ſupra citato, & ab Imperat. Conſtant. juſſionem impetraſſe, ob idque Duces Slavorum auſos non fuiſſe moleſtare Spalatenſes, permiſiſſeque terram colere, & inde mutua negotia, exercitia, & connubia juncta referat, ſed quando hæc evenerunt, non exprimit, at cum ſuperſtite Severo Salonitano Cive, Spalatum habitari cœptum referat, non multis annis poſt Salonæ everſionem id eveniſſe oportet: Sed ſi ex ſtatu Imperii conjecturam capere licet, Iuſſionem Imper. Conſtan. Slavos parvi pendiſſe dicendum videtur; uſquequo maximæ Saracenorum incurſiones viguerunt, quibus per tot annos vexatum fuit imperium, ipſaque Conſtantinopolis obſeſſa, ac pace cum iiſdem Con-
a 667. ſtantinum Pogonatum faciente, de qua *a* Zonaras.

Ea pace cognita, Occidentales Romanorum hoſtes, & ipſi Legatis cum muneribus ad Imperatorem miſſis pacem impetraverunt.

Et clarius Nicephorus Patriarcha.

Quæ ubi ad Occidentales Barbaros delata ſunt, Avarum ſcilicet Ducem, aliosque Principes, qui ultra eos ad Occidentem habitant, munera cum legatis ad Imp. mittunt, ac pacem poſtulant, quibus Imp. aſſenſus eſt; ita deinceps tàm in Oriente, quàm in Occidente altiſſima pax ac tranquillitas fuit.

Tunc pacem Occidentalibus Slavis facientibus, Dalmatas quoque quietè terras vicinas colere permiſſos conjectari poteſt; niſi maritimarum rerum indigentia Slavos, & victualium ex continenti Dalmatas, mutua neceſſitas convenire coegerit, negotiaque exercere, ac connubia juncta, prius quam Slavi Chriſtiani fierent, dicendum non eſt; quamvis Archidiaconus, ex Diocleate Slavos Gothos eſſe præſumens, eos Chriſtianos, ſed Arrianos fuiſſe, ſcripſerit.

CAP. XI.

De Croatis, & eorum Baptiſmo.

De Croatis, Porphirogenitus loco ſupra citato cap. 30. ſequitur. *Abares itaque pulcherrimam eſſe hanc terram (id eſt Dalmatiam) videntes ſedes illic poſuerunt, Chrobati verò tunc habitabant ultra Bagibaream, ubi nunc ſunt Belochrobati, una verò generatio nempe quinque fratres Clucas, Lobelus, Coſentzes, Muchlo, Chrobatus, duoque ſorores Tuga, & Buga, unà cum ſuis deſcendentibus ab ipſis in Dalmatiam veniunt, ubi Abares Incolas invenerunt, belloque per annos aliquot inter ſe geſto vicerunt Chrobati, Abarumque partem occiderunt, cæteros parere ſibi coegerunt, atque ex illo tempore à Chrobatis poſſeſſa hæc regio fuit, ſuntque etiamnum in Chrobatia Abarum, reliquiæ, & Abares eſſe cognoſcuntur.* & cap. 31. *Chrobati, qui Dalmatiæ partes incolunt, à Chrobatis Albis Baptiſmo expertibus, originem ducunt, qui ultra Turciam, prope Franciam, habitant, & Sclavis contermini ſunt non baptizatis, Serblis, qui Chrobati dicuntur, lingua Sclavorum, id eſt terram multam poſſidentes, atque hi ipſi Chrobati ad Rom. Imp. Heraclium confugerant ante Serblos, quo tempore Abares armis inde Romanos ejecerant: quos Româ advectos Diocletianus Imperator illic habitare fecerat, unde, & Romani dicti ſunt, quod Roma venientes ſedes poſuerunt in illis regionibus, nempe Chrobatia, & Serblia. Pulſis verò iis ab Abaribus in diebus ejuſdem Heraclii deſolata, eorum regio jacuit; quapropter ejus juſſu iidem Crobati armis arreptis Abares ex illis locis expulerunt, & in ipſorum terra, quam etiam hodiè tenent, ſedes collocarunt.*

Animadvertendum eſt Porphirogeniti χρωβάτοι Græcè *Hrouati* exprimi, latina autem verſione *Chrobati*, qui Slavè *Hruati* indigetantur, & ſicuti Græci aſperitatem vitantes ω tantum addentes *Hrouati* pronunciant, ita latini cum χ non habeant, prout Græci, & Slavi, loco ipſius *ch* ponentes, non rectè aſpirationem χ exprimant, ideò vox diverſificatur, & eò magis quod β Græcum in *b* latinum utplurimum vertitur, quod hic in *u* verti deberet, ut cum Slavorum *Hruati* propria prolatione conveniret, ſed commune eſt omnibus nationibus, ut altera, alterius voces in

ſuam

ſuam linguam vertendo, Characteres addendo, minuendo, vel mutando, diverſa à propria prolatione exprimat: quod autem Chrobati dicantur lingua Slavorum *terram multam poſſidentes*, dictio Slava *Hruati* nomen proprium Nationis eſt, nihil aliud ſignificans: ex iis verò, quæ ſupra cap.30. refert.

Cæteri verò Chrobati verſus Franciam commorabantur, & appellantur hodie.

βελοχρωβατοὶ ἤγουν ἄσπροὶ χρωβατοὶ
Belochrobati ſive Albi Chrobati.

Albos Chrobatos ex *Beli Hruati* aptè deducit cum *Beli*, *vel Bili* Slavè Albos ſignificet: ita idem verbum *Beli* b. in u. verſo *Veli* magnos ſignificat. quod clarius ſe explicando Porphirog: ſubdit: cap.31. in fine.

Magna autem Chrobatia, quæ etiam Alba cognominatur & cap. 32. in principio *magna Chrobatia Baptiſmi expers, & Alba quoque nuncupata.*

Sic magnos Hruatos, vel magnam Hruatiam pro Sarmatia, quæ ampliſſima Provincia eſt, ſumens, rectè verbum *Veli* Slavum græcè appropriando, multas terras poſſidere Chrobatos Sarmatas ſcribit, ob id ſupra cap.30. ait.

Chrobati verò tūc habitabāt ultrà βαγιβαρείας ubi nunc ſunt Belochrobati. *Bagibarias*

Bagibarias enim vocabulum Slavum eſt, Græcè detortum; id eſt βαβεικορεία (babia oria) id eſt Babii montes, Slavè *Babie Gore* id eſt Vetulæ, vel vetularum montes, quo nomine Carpatii montes Poloniam ab Vngaria diſterminantes, ab aliquibus vocantur, & cum Porphir. Franciam pro hodierna Germania, & Turciam pro Vngaria ſumat, Chrobatos à Sarmatia, nunc Polonia dicta, vel Bohemia veniſſe, innuere videtur: cui opitulantur Scriptores rerum Bohemicarum, & Polonicarum, à Cromero relati: Tamen probabilior videtur opinio ejusdem Cromeri, qui Serbos ex Sarmatia Aſiatica, cum Bulgaris vicinis in Europam tranſiiſſe narrat, eò magis quod Slavorum, qui Bohemiam, Poloniam, Lithuaniam, Charintiam, Stiriam, & Carniolam habitant, dialectus diverſi ſunt ab iis, qui Slavoniam, Croatiam, Boſnam, & Serviam incolunt, quorum ſermo Bulgaris, cæterisque Orientalibus Slavis ſimilior eſt & purior, præſertim Boſnenſium: Sed cum de origine Nationum non inquiratur, ideò in his, prout in incertis, non eſt immorandum, neque expendendum; an ante Mauritii tempora Slavi Illyricum utrumque, partemve habitaverint? Cum Cromerus ex diverſitate nominum à Slavis inductorum citra Mauritii tempora ex Oriente eos adveniſſe ſcribat; alii verò ex Iornande, & aliis Slavos, aliis nominibus dictos, circa Iſtrum habitaſſe credunt, & ſicuti Serbos in Sarmatia Aſiatica propè Volgam ponit Ptolomæus, ex quibus Serbos, vel Servios Cromerus non improbabili conjectura cum vicinis Bulgaris, à Volga ita dictis, in Europam tranſiiſſe ſcribit: ita cum Crobizos, *a* Herodotus, *b* Schimnus, *c* Strabo, & *d* Ptol. in Alyſia ponant, citra Iſtrum, qui an iidem cum noſtris Chrobatis ſint, & à Bulgaris ſuis ſedibus pulſi, gradatim alios expellentes, ſimul cum Beſſis regiones Croatiæ, & Boſnæ, quas hodie tenent, occupaverint, cum nullus hucusque dixerit, non affirmatur, neque ſi aliquis aſſereret, negaretur; cum non videatur impoſſibile, Slavos aliis nominibus dictos, ab antiquo, ſicut ultra Iſtrum; ita etiam citra habitaſſe; neque Iſtrum impermeabile fuiſſe, vel tanta religione cuſtoditum, ut pro temporum varietate eædem Nationes citra, & ultra habitare non potuerint, ſed ne in re incerta amplius vagetur, cum Croatos Dalmatiæ partem occupaſſe nomen hodiernum regionis comprobet, idque nullus Scriptor præter Porphirog. referat, ipſi deferendum eſt, etiam ſi multa æquivocare potuerit, circa eorum originem, quæ ex auctorum inopia corrigi non poſſunt.

a Lib.4. b Lib.7. c Lib.5. d Cap.9.

Heraclii tempore Chrobatos in Dalmatiam veniſſe Porphir: Loco ſupra citato ait: Baronius autem ultimo Anno Ioh. Papæ.IV. & ejusdem Heraclii redemptionem captivorum Dalmatarum ponit: Dalmatiam à Slavis, vel Abaribus deſolatam, & ipſos à Chrobatis, & Serblis pulſos ſub finem Imperii ejusdem Heraclii evenire non potuit, eò magis quod Chrobatos ante Serblos ad Heraclium confugiſſe, & cum Abaribus, non per unum, ſed per annos aliquot bellum geſſiſſe, eosque viciſſe Porphir. ſcribat, neque ullus Auctorum Heraclium ſeniorem, Adriaticis expeditionibus impeditum, quidquam in Illyrico Occidentali geſſiſſe memorat. Hoc eodem Heraclio Imperante Croatos baptizatos Porphir: aſſerit, nam cap.31. ſubdit:

Pulſis verò iis (id eſt Romanis) ab Abaribus in diebus ejusdem Imperatoris Heraclii deſolata eorum regio jacuit, quapropter ejus juſſu iidem Chrobati, armis arreptis, Abares ex illis locis expulerunt, & in ipſorum terra, quam etiam hodiè tenent, ſedes collocarunt. Erat autem illis tunc temporibus Princeps Perge Pater; Heracliusque Imperator Româ per Legatum Sacerdotibus accerſitis, conſtitutoque ex ipſis Archiepiſcopo, Presbyteris & Diaconis, Chrobatos baptizavit; & tunc quidem Principem habebant Porgam: terra verò hæc, quam incolunt Chrobati, ab initio ſub poteſtate erat Romanorum Imp. unde etiam illic in hodiernum uſque tempus Palatia, ac Circi Diocletiani ſuperſunt in Vrbe Salona, & propè Aſpalathum, neq; cupiunt Chrobati hi baptizati aliis bellum inferre, idque quia legem definitam habent à Pontifice Romano, qui ſub Heraclio Imp. Sacerdotes miſit, eoſque baptizavit; poſt acceptum enim baptiſmum pepigerunt, & Chirographis propriis, datis S. Petro Apoſtolo, iuraverunt nunquam ſe alienam terram armis invaſuros, ſed pacem habituros cum omnibus volenti-

lentibus, & imprecationem viciſſim à Pontifice acceperunt, ut ſi quando aliæ gentes ipſos invaderent, belloque infeſtarent, pro iis pugnaret, vindexque eſſet eorum Deus, victoriam conciliante Petro Chriſti diſcipulo.

Item cap. 30. ſupra relato ſequitur.

Cæteri verò Chrobati verſus Franciam commorabantur, & appellantur hodiè Belochrobati ſive Chrobati Albi proprio Principi ſubjecti. Parent autem Othoni magno Regi Franciæ, quæ & Saxoniæ, baptiſmiq; expertes, affinitatē cum Turcis, & amicitiā contrahunt. At à Chrobatis, qui in Dalmatiam venerunt, pars ſeceſſit, & Illyricum tenuit, atque Pannoniam, habebantque etiam ipſi Principem ſupremum, qui ad Chrobatiæ tantum Principem, amicitiæ ergo, legationem mittebat. Ad aliquot verò annos uſque, Dalmatiæ Chrobati Francis ſubjiciebantur, quemadmodum, & antea in ipſorum terra; tantâ autem crudelitate utebantur Franci, ut lactentes adhuc eorum pueros occidentes, canibus objicerent, quæ res cum intolerabilis Chrobatis eſſet, facto diſſidio, Principes, quos ex ipſis habebant, interemerunt, unde magnus contra eos exercitus movit è Francia, & poſt ſeptem annorum bellum, ægrè tandem ſuperiores facti Chrobati, omnes Francos, eorumque Principem Cotzilin è medio ſuſtulerunt, & exinde liberi, ac ſui juris, ſacrum baptiſma à Pontifice Romano petierunt, miſſique Epiſcopi, ipſos baptizarunt, Principatum tenente Porino.

Hæc Porphir. de Croatis jugum Francorum
excutientibus, & baptiſmum ſuſcipientibus,
tempore ejuſdem Heraclii ſenioris, ſcripta reliquit;
cùm verò Francorum hiſtorici de Croatis mentionem nō faciant, ſed quædam tantum
de Slavis ſcribant, tempore Heraclii geſta,
ideò referenda ſunt. Dagobertum enim Francorum
Regem Avares, & Slavos ſuæ ditioni
ſubegiſſe, regni ejus anno 7. geſtorum ejus
a 638. Scriptor *a* tradit; ſed ſicuti Avares tunc Pannonias
incoluiſſe conſtat; Ita Slavos Francis
in Germania à Septentrione, in Illyrico verò
ab Oriente conterminos fuiſſe patet, de quibus
autem Slavis hæc intelligi debeant, an de
Septentrionalibus, vel de Orientalibus incompertum
eſt. Similiter ea, quæ idem auctor tradit,
Longobardos ad ſolatium Dagoberti 9. ejus
b 640. *b* anno hoſtiliter in Slavos perexiſſe, & victoriam
obtinuiſſe, ad quos Slavos referenda ſint,
non conſtat, tamen de Orientalibus, qui Longobardis
proximi, Forojulienſique eorum Ducatui
contermini erant, intelligi debere videtur;
qui nomine Carnuntum, ſive Carantanorum
c *Paul. Diac.* *c* nuncupati; nunc autem in Carnos, Stirios,
& Carinthios diſtincti ſunt, quos ſubditos fuiſſe
Francorum Imperio, & in Regno Bojoariæ
comprehenſos Wolfgangus Lazius poſt
d *De migr. gentium.* alios *d* tradit, quibus Croati addi poſſunt,
quos ex Porphir. tunc Francis ſubditos fuiſſe
argui poteſt; ſed ipſorum jugum excuſſiſſe, &
Baptiſmum ſuſcepiſſe Imperante eodem Heraclio, temporibus examinatis, evenire non potuit; at ſicuti Heraclium expeditionibus Aſiaticis impeditum in Illyrico aliquid egiſſe, nullus præter Porphirogenitum ſcribit, ita de Heraclio Iuniore ante ejus expulſionem Zonaras.

Cum Bulgaris fœdus rupit, neque tributum quod Pater Conſt. Pogonatus ignominioſum nomini Romano pepigerat, ſolvit; ſed expeditione in plagas occidentales ſuſcepta, multas Slavicas gentes partim in deditione accepit, partim bello domuit, unde novas legiones conſcripſit, delectis fortiſſimorum juvenum circiter 30. millibus, quos populum acquiſitum appellavit. paucis verbis multa complectitur Zonaras, ſed clarius Cedrenus.

Anno ſecundo, profectus in Armeniam, recepit Mardaitas, in Libano degentes, ahenenm murum deſtruens. Pacem quoque cum Bulgaris factam confudit, formam à patre conſcriptam perturbans, & equeſtres exercitus in Thraciam traduxit. Anno tertio Iuſtinianus expeditionem in Slavinos, & Bulgaros ſuſcepit, atque hos quidem obviam ſibi factos, cum pepuliſſet, excurſione ad Theſſalonicam uſque factā, multas Slavinorum multitudines partim ad ſe deficientes, partim bello ſuperatos ſubegit, inque Opſicianam regionem deportavit, in reditu autem à Bulgaris intra fauces anguſtiarum interceptus, multis ſuorum amiſſis ægrè evaſit.

Ideò ſi Heraclii junioris tempore ſecutum poneretur Croatorum baptiſmum, rectiùs temporibus congruerent, quæ idem Porphir. de Croatis Francorum jugum excutientibus, baptiſmumque ſuſcipientibus, refert loco citato: quæ cum ſupra relatis ex Zonara, & Cedreno convenire poſſunt: Croatoſque, & Serblos primos ex Slavis fidem Chriſtianam ſuſcepiſſe conjectari poteſt. Româ autem accerſitos Sacerdotes, qui Croatos baptizarunt, ut Porph. ait, Latinus ritus ipſorum demonſtrat; & Archiepiſcopum ex ipſis conſtitutum fuiſſe concordat Porphir. cum Archid. Spalat. qui Ioannem Legatum Summi Pontificis, patriâ Ravennatem, primum electum Spalati Archiepiſcopum *e* tradit, qui olim Salonitanus, Dal- e *Cap. 11.*
matiæ, totiuſque Croatiæ Primas, ad hodiernum uſque diem nuncupatur, ut clarius poſteà patebit; tempus autem non tradit; ideò ſi ad hæc tempora Archiepiſcopi Electio poneretur, ſuppleretur, quod Archidiacono ſimul, & Porphirog. deeſt, ſed ſicuti Româ accerſitum Archiepiſcopum, ita è Dalmatia Epiſcopum, & Presbyteros jam gnaros linguæ Slavæ, Croatis datos fuiſſe, par eſt credere, Croatoſque baptizatos inde mitiores redditos, ut Porphir. ait, ad hæcque tempora connubia inter Slavos, & Dalmatas juncta dicendum eſt, ut Archidiaconus aſſerit de Spalato, quod ad reliquas quoque

Dal-

Dalmatarum Civitates extendi debere, auctorum ſilentium ſuadet conjectari.

CAP. XII.

De Diſtinctione Dalmatiæ, Croatiæ, & Serviæ.

Dalmatiæ partem Orientalem Heraclium Serblis aſſignaſſe Porphir. *a* ait, ejusque partem mediterraneam Serbliam nuncupatam, maritimam verò in Zachlumorum terram, Paganiam ſive Narentanorum, Tribuniam, Canalitarum, & Diocletanam diſtributam ſcribit, de qua cum in Regno Dalmatiæ, & Croatiæ incluſa non fuerit, tangentur ſuo loco tantummodo ea, quæ neceſſitas exiget. Occidentalem autem Dalmatiæ partem à Croatis occupatam idem tradit, loco ſupra citato, hodiernumque nomen regionis id demonſtrat. Sequitur, deinde Porphir. loco ſupra *b* relato.

a Cap. 32. & 33.

b Cap. 30. & 31.

At à Croatis, qui in Dalmatiam venerunt, pars ſeceſſit, & Illyricum tenuit, atque Pannoniam, habebantque etiam ipſi Principem ſupremum, qui ad Crobatiæ tantum Principem, Amicitia ergò, legationem mittebat.

Hic Porphir. Illyricum à Pannonia ſejungit, cum ſupra Dalmatiam uſque ad Danubium extendendo, Pannonias in Dalmatia incluſerit, ut dictum eſt; Ideò hic Illyricum pro Dalmatia, Pannonia verò, pro Pannonia Savia, ſumenda eſt, cùm reliquas Pannonias tunc, & poſterioribus temporibus Avares poſſederint, ut patebit, tuncque Croatos è Dalmatia recedentes, eam partem Pannoniæ occupaſſe; quæ olim Savia, ſive Interamnia dicebatur, inter flumina ſcilicet Sava, & Drava, nomenque regioni, à generali nomine Slavorum particulare Slavoniæ indidiſſe cenſendum eſt, quod hodiè etiam ſervant, & communi lingua utuntur: Croatos verò, qui in Dalmatiæ occidentali parte, tam maritima, quam mediterranea ſedem fixêre, regioni Croatiæ ſive Hruatiæ cognomen dediſſe, quod hodiè quoquè in parte retinet, cujus termini à Porphir. deſcribuntur cap. 30.

A Zentina autem fluvio Chrobatia incipit, extenditurque verſus mare ad Iſtria uſque confinia, ſive Albunum Urbem, verſus Montana, aliquatenus etiam ſupra Iſtria Thema excurrit, verſus Tzentina, & Chlebna Serblia regionem attingit.

Hos autem veros terminos Croatiæ fuiſſe, infra comprobabitur; quinam autem fines inter Croatos Dalmatiæ Croatorum nomen retinentes, & Croatos Saviæ, Slavorum nomine nuncupatos, tunc vel poſterioribus temporibus fuerint, ut de re incerta pauca inferius dicentur. Dalmatia ergò à Servis, & Croatis ferè tota occupata, Servia, & Croatia nuncupari cæpit, præter maritima quædam Oppida continentis, quæ cum Inſulis Dalmatarum, ſeu Romanorum nomen retinuere, quod ut rectius intelligatur, deſcribendæ ſunt ipſius Croatiæ partes, ſive Zupaniæ, ut inde melius dignoſcatur ea regio, quæ Dalmatiæ nomen retinuit.

CAP. XIII.

De Zupaniis, ſive Comitatibus Croatiæ.

A Zentina flumine (antiquitus Illuro) ab Oriente Croatiam cæpiſſe, & uſque ad Iſtriam in Occidentem protenſam fuiſſe, ſuprà narratum eſt ex Porph. at quia Chlebna ultrà Zentinam (ſive ut hodiè Cetinam) eſt; ideò ſubdit, *verſus Zentinam regionem attingit*, ut cognoſcatur flumen Cetinæ in maritima parte Orientalem terminum Croatiæ fuiſſe, in interiori verò, Chlebnam quoque in Croatia incluſam, ut paulò ſupra clarè tradit eodem cap. 30.

A Raguſio Zaclumorum Principatus initium habet, & ad Orontium flumen tendit, oraque maritima Paganis, Montana, quæ ad ſeptentrionem Chrobatis, quæ in fronte Serbliæ contermina eſt.

Hanc Croatiam in regiones XI. Zupanias dictas, vocabulo Slavo, idem diſtinguit.

Diviſa autem eſt eorum regio in Zupanias XI. quarum nomina.

Chlebiana	hodiè — Hliuno.
Tzentzena	Cetina.
Emota	Imota.
Pleba	forſan Plieua in Boſna.
Peſenta	poſteà in Diœceſi Tininien.
Parathalaſſia	Latinè maritima, Slavè Primorye.
Brebera	Bribir.
Nona	Lat. Nona, Slavè Nin.
Tnena	Lat. Tinninium, Slavè Knin.
Sidraga	Poſtea in Diœceſi Scardonen:

Nina

Digitized by Google

Nina . . nisi ſit idem cum Nona, & in duas Zupanias diviſa fuerit.
Boanus Latinè Banus, idem, quod Dux, Slavè Ban.
Tenet Cribaſan . . . . Slavè Karbaua.
Litzam . . . . . . Slavè Lika.
Genzacha . . poſteà in Diœceſi Signien.

In relatis Zupaniis, maritimæ utplurimum regiones numerantur, ideò vel Duces, ſive Bani à Porph. nominati, maritimam tantùm Croatiam poſſederunt, vel ipſe in rebus Occidentalibus parùm verſatus, multa omiſit, ſequitur Porph.

Nona idem latinè . . . Slavè Nin.

Belligradum Latinè Belgradum, vel Alba maris (ad differentiam tàm Albæ Vngaricæ, quæ Regalis, quàm Serviæ, quæ Græca dicebatur) à nautis verò *Zara vechia*. Slavè autem Biograd, de qua ſuo loco plura.

Belitzin forſan Belina in Bucoviza.
Scordona . . . Latinè Scardona, Slavè Scradin.
Chlebna . . Sl. Hliuno
Stolpum . . . forſan Stulba propè Biſtrizam flumen Hliuni.
Tenen . . . . Latinè Tininium, Slavè Knin.
Cori . . Latinè Corinium, Slavè Karin.
Claboca . . forſan Klapaz propè fontes Vnæ.

Multa nomina Civitatum cum ipſis Zupaniarum nominibus conveniunt, cum in ipſis poſitæ, earumque caput exiſtentes, commune quoque cum ipſis nomen habuerint: Zupania enim à *Zupa* deducitur, quod populum, vel regionem aliquam populatam ſignificat: ſic in hac regionum, & Civitatum diſtributione Porph. comprehendit Occidentalem Dalmatiam maritimam, à Croatis tunc poſſeſſam, præter Oppida maritima, quæ Romani, vel Dalmatæ tenebant, ut inferius dicetur. Sed tempore Porph. an mediterranea Croatia proprium Ducem habuerit, vel Duci Croatiæ Slavoniæ dictæ, paruerit, ab eodem elici non poteſt.

CAP. XIV.

De Dalmatia ſpeciali, ſive propria.

DEſcriptis regionibus à Slavis in Dalmatia occupatis, modò quænam ejus pars Dalmatiæ nomen retinuerit, deſcribendum eſt, de qua Porphir. *De Dalmatia, & ejus populis cap. 29. Diocletianus Imperator valdè Dalmatiam amavit, unde etiam populi Romani Colonias eò deduxit, & Romanis quoque populo illi nomen inditum fuit, qui Romà illuc commigraſſent, manetque iis cognomen iſtud etiam hodiè.* & infrà. *Slavi Romanos deleverunt, eorumque loca tenuerunt, reliqui autem Romani in ora maritimæ Oppidis ſervati, eaque etiamnum tenent, & ſunt iſta:*

Rauſium nunc Raguſium.
Aſpalathum Spalatum.
Tetranguria Tragurium.
Diodora Iadera.
Arbe Arbum.
Becla Viglia.
& Opſara Abſarus.

Eorumque habitatores in hodiernum uſque diem Romani appellantur. & infrà eodem capite.

Inſulæ parvæ ſunt Dalmatiæ ſubjacentes Beneventum uſque frequentes, plurimæque, ita ut tempeſtatem illic naves non timeant, ex illarum una eſt Vrbs Becla, & alia Arbe, & alia Obſara, & alia rurſus

Lumbricatum . . . nunc Vergada.

Quæ omnes in hodiernum uſque diem inhabitantur, reliquæ habitatoribus vacuæ, deſertas Urbes habent, quarum hæc ſunt nomina:

Catanstrebeno
Piſuch . . . . . . nunc Sale.
Selbo . . . . Selua.
Suerda . . . nunc Scherda.
Aloep nunc Luibo.
Scirdaciſſa id eſt Scirda, nunc Scherda Ciſſa, nunc Pagus.
Pirotima
Meleta . . . . Melada.
Eſtiunez . . . . . nunc Seſtrum.

Et alia complures, quarum nomina ignorantur. Reliqua verò Oppida, quæ in Thematis continente à Sclavis jam dictis tenentur, deſerta ſunt, & incolas nullos habent.

Romanorum Colonias in Dalmatia ante Diocletianum Reipublicæ Romanæ tempore deductas ſupra lib. 1. relatum eſt. Dalmatas autem, ſicut & cæteros Imperii Provinciales ab ipſis Barbaris Imperii occupatoribus Romanos dictos conſtat, præſertim ubi ſedibus fixis Romanos contermīnos habebant, nam ipſos non ſpeciali Provinciæ nomine, ſed generali Romanorum vocabant, qua ut plurimum diſtinctione, auctores poſt declinationem Imperii uſi ſunt, ut à Barbaris diſtinguerent Provinciales Romani Imperii, ut conſtat, de Gallis & Hiſpanis, & hic de Dalmatis apparet apud Porph. qui enumerat Civitates & Inſulas, quæ Romanum vel Dalmaticum nomen retinuerunt, quarum nomina cum hodiernis, ut plurimū conveniunt, præter quaſdam Inſulas, quas nunc diverſimodè nuncupatas, difficilè eſſet cum Porph. nominibus, græcè etiam detortis, concordare, tamen inter Occidentales ponendas eſſe, conſtat, nam de Orientalibus Inſulis Paganorum ſive Narentanorum dictis tractando cap. 36. ait,

Habetque Pagania Vrbes habitatas
Mocrum . . . . . Slavè Mocro.
Berullia
Oſtroch . . . . . Slavè Oſtrog.
Et Labineiza
Item Inſulas magnas
Vnam quæ Curcra, ſive Cuer Lat. Corcira, Slavè Karkar.
Altera quæ Meleta, ſive Malozeatæ Lat. Melita Sl. Mlit.
Tertiam quæ Phara . . . . Lat. Phara, Sl. Huar.
Quartam quæ Bratzes . . . . Lat. Brachia Sl. Brac.
Sed, & aliæ præterea Inſulæ ſunt, quæ ad Paganos non pertinent, puta.
Choara . Antonini in itin. Corra.
Ies . . . . Lat. Iſſa Sl. Wis.
Laſtobon . . . Stephani Ladeſta, Tab. Peut. Ladeſtris. latinè Laudeſtina, Slavè Laſtouo.

Hæ quatuor magnæ Inſulæ Orientales, continenti Paganorum, ſeu Narentanorum proximiores, ab ipſis occupatæ, in eorundem quoq; nomen, ſimul cum poſſeſſione tranſivère, & inter Dalmaticas numerari deſiêre. Iſſam autem, & Ladeſtinam cum Choara ad Paganos, ſeu Narentanos non pertinuiſſe Porph. ait, ideò Dalmaticum nomē ſervaſſe, & ſimul cum Adriatici dominio, has quoque Inſulas in alto mari ſitas, Romanos retinuiſſe; harumque Inſularum commoditate navigationem Adriatici, & dominium reliquæ Dalmatiæ continuaſſe dicendum eſt. Ad Civitates ergò continentis Iadram ſcilicet, Tragurium, Spalatum, Raguſium, & Inſulas Occidentales, ſimul cum Choara Iſſa & Ladeſtina ex Orientalibus, nomen Dalmatarum, vel Latinorum reſtrictum fuit, ita ut maxima pars Dalmatiæ in Inſulis conſiſteret, deinceps itaque cum Dalmatia nominabitur, ejus nomine Civitates, ac Inſulæ prædictæ intelligendæ erunt. At Rauſina Civitas, quamvis in Regno Dalmatiæ, de quo tractandum eſt, incluſa non fuerit, ſub nomine tamen Dalmatiæ continebatur; ſed ſicuti Dalmatia in Orientalem, & Occidentalem diviſa, Orientalis Serviorum cenſebatur, Occidentalis verò Croatorum, ità Rauſium in Orientali parte ſitum à cæteris Dalmatis diviſum, jus quoque ſeparatum habuiſſe, innuere videtur
a Cap. 9. Porph. nam ait loco ſupra *a* citato: *Salonam tranſiiſſe Rauſium*, id eſt, loco Salonæ, totius antiquæ Dalmatiæ Metropolis, Rauſium partis Orientalis Dalmatiæ maritimæ, quæ Græcis patebat in Metropolim ſucceſſiſſe, reliqua à Narentanis occupata, ut idem in Baſilii vita, & clarius Cedrenus declarat.

(*Saracem*) b *claſſe armatâ navium 36. emiſ-* b 867.
ſa, multas Dalmatiæ Vrbes ceperunt, inque Butama, Roſan, & Decateram inferiorem: ita proſperè ſuccedentibus rebus Agareni Rauſium quoque totius gentis caput aggreſſi, longo tempore obſederunt, fortiter urbem defendentibus, qui intus erant.

Ex quibus ſicuti Butama, nunc Budua, Roſam, & inferiorem Civitatem Catari à Saracenis captas fuiſſe apparet, ſuperiori tantùm parte Catari in alto, & prærupto monte ſita ſervata; quæ cum Rauſio tunc Orientale Imperium recognoſcebant, ita circumquaque Servios in continenti, & Narentanos in Inſulis habentes Rauſini, ab iiſdem quoque Serviæ Principibus poſterioribus temporibus terrarum, & Inſularum conceſſiones obtinentes territorium terra, marique dilatarunt, ut Iacobus Luvari in eorum Annalibus ſcribit, quos ex Diocleate Reges Dalmatiæ dictos aſſerit, quod alii Scriptores non referunt; ideò ſi quis Serviæ Principum, qui etiam Raſciæ dicti fuerunt, genealogiam, quam Græci auctores Porph: Io. Curopal. Cedrenus, Anna, Comnena, & Io. Cinnamus ponunt, cum Diocleate conferret, & cum Scripturis (ſi quæ antiquæ ſuperſunt) collationem faceret, certiora tradere poſſet, quàm hucuſque ſcripta reperiuntur; neque aliquem

E diver-

diverſitas nominum deterreat, nam facilè cognoſcet Græcos, ſua inflexione Slava nomina græcè pronuntiando, diverſificaſſe, & aliquando quoquè in græca mutaſſe, quæ ex Scripturarum collatione conciliari poſſent.

Dalmatia ergò ſic in Croatiam, Serviam & ipſam Dalmatiam diſtinguebatur.

CAP. XV.

Quomodo Croatia, cum Italiæ Regno Carolo Magno, & poſteris ejus paruerit.

Diſtinctis regionibus, quæ Croatiæ, Serviæ, & Dalmatiæ nomine cenſebantur, cùm Liburniam, & Dalmatiam Carolo Magno ceſſiſſe, exceptis maritimis Civitatibus, quæ Orientali Imperio relictæ fuerunt, Francorum Scriptores referant; ideò breviter narrandum eſt, quomodo Carolus Occidentale imperium, & quam partem Dalmatiæ conſecutus ſit, ut inde aliqua diſtinctio finium inter Orientale & Occidentale Imperia adhibeatur, quæ alioquin ex iis, quæ tradunt auctores, percipi vix poteſt. Longobardi enim in dies per Italiam ſe dilatantes, varia loca Imperii occupabant, tandem captâ *a* Ravennâ
a 752.
Græcos prorſus ex Occidentali parte Italiæ expellentes, ſocordiâ Chilperici Regis Francorum invitati, jam Romæ imminentes, ipſam obſederunt; ſed quum ad Pipinum Francorum dominium deductum fuiſſet, is Summi Pontificis, & Romanorum protectione ſuſceptâ,
b 753.
Longobardos *b* compreſſit, & Exarcatum, Pentapolimque cedere coegit, at cum Deſiderius ultimus Longobardorum Rex, Romanos & Pontificem infeſtaret, Carolus poſteà dictus Magnus, eo capto, Italiam Longobardicam (quod diù Franci deſiderarant) Galliarum, & Germaniæ dominio junxit, deinde Avares, Pannonias poſſidentes, poſt octenne bellum domuit, & quamvis nullus Francorum Scriptor exprimat, quomodo Dalmatiam, quamve ejus partem acquiſiverit Carolus, tamen Eginhardus in Annalibus tradit.

709. *Dimiſſo (Summo Pontifice) Rex paucos dies ibidem moratus (id eſt Aquisgrani) Legatum Michaelis de Sicilia, nomine Danielem, ad ſe miſſum abſolvit: accepit etiam triſte nuncium de Gerboldi & Erici interitu, quorum alter Geroldus videlicet, Bavariæ Præfectus commiſſo cum Hunnis prælio, cecidit, alter verò i. Ericus poſt multa prælia, & inſignes victorias, apud Tarſaticam Liburniæ Civitatem, inſidiis Oppidanorum interceptus, atque interfectus eſt.*

Ex quibus conjectari licet, Carolum Liburniam quoque ſimul cum Pannoniis acquiſiviſſe, eandemque ab Erico, Forojulii Ducis titulo, ſimul cum Iſtria, cæteriſque circumjacentibus Slavicis regionibus rectam: quum illæ T[illegible]ſaticenſium Liburnorum inſidiæ in Ericum Ducem, jam eis Præfectum, perpetratæ dici debeant: ad quas vindicandas *c* ipſe *Carolus in Italiam digreſſus recto itinere Liburniam properavit, ibi nex Henrici, merito ſumpto de Tarſaticenſibus ſupplicio vindicata, (adalocus Dux Forojulienſibus datus* Carolumque tunc, uti Dominum, & Iudicem, de ſontibus Tarſaticenſibus ſupplicium ſumpſiſſe, non uti inimicum injuriam ultum dicendum eſt. Cùm ergò totum ferè Occidentale Imperium poſſideret, Chriſtianamque fidem per Germaniam & Pannonias latè propagaſſet, meritò Occidentalis Imperii, magnique titulos à Summo Pontifice, populoque Romano conſecutus *d* eſt: Hæc de Liburnia memorantur, quæ de Croatia intelligi debere infrà patebit, ſed, quid de Dalmatia circa ea tempora evenerit inquirendum eſt: referunt enim iidem Annales. *e*

c Egin. 800.

d 801.

e Egin.

806. *Statim poſt Natalem Domini venerunt Uvillarius & Beatus Duces Venetiæ, nec non Paulus Iadera, atque Donatus ejusdem Civitatis Epiſcopus, Legati Dalmatarum ad præſentiam Imperatoris cum magnis donis* item paulò poſt *Claſſis à Nicephoro Imperatore, cui Niceta Patritius præerat ad recuperandam Dalmatiam mittitur.*

Deinde Carolum Imperium inter filios diviſiſſe, teſtamentumque condidiſſe referunt, in quo reliquit Ludovico Galliam, Carolo Germaniam, Pipino *f* autem.

f Teſtam. Car. M.

Italiam verò, quæ Longobardia dicitur, & Bojoariam ſicut Taſſilo tenuit, exceptis duabus villis, quarum nomina ſunt, Ingolveſtat, & Lutrahahof, quas nos quondam Taſſiloni beneficavimus, & pertinēt ad pagum, qui dicitur Northgoune, & de Alemannia partem, quæ in Auſtrali Ripa Danubis fluminis eſt, & de ipſo flumine Danubii currente limite uſque ad Rhenum fluvium, ſurſum vero uſque ad Alpes, quidquid intra hos terminos fuerit, & ad Meridiem, vel Orientem reſpicit, una cum Ducatu Curienſi & Pago Burgorum Pipino dilecto filio noſtro.

Hic de Dalmatia ne verbum quidem, ſed neque Pannonias nominat, quas in ditionem ſuam Carolum redegiſſe ex ſupradictis conſtat, ideò ſub generalitate illa.

Et quidquid intra hos terminos fuerit, & ad Meridiem, vel Orientem reſpicit

Pannonias, & ſi quid in Dalmatia habuit Carolus comprehendi debere, cenſendum eſt: ſcribit enim idem Eginhardus in ejus vita.

Poſtquam (id eſt Germaniam) utramque Pannoniam, & oppoſitam in altera Danubii ripa Daciam, Hiſtriam quoquè, & Liburniam, atque Dalmatiam, exceptis maritimis Civitatibus, quas ob amicitiam, & junctum cum eo fœdus Conſtantinopolitano Imperatori habere permiſit.

Ex quibus, ſicuti Carolum in Dalmatia dominium extendiſſe apparet: Ita quam partem ipſe habuerit, & quam Nicephoro, ob initum

mitum fœdus permiſerit, nullus Francorum Scriptorum tradit. Græci autem de hac Imperiorum diviſione: finiumque diſtinctione, ne verbum quidem ſcribere dignati ſunt: Ideó cum à Francicis Scriptoribus Ludovico Pio filio, & ſucceſſore Caroli, Imperante, de finibus quædam controverſiæ referantur, promendæ ſunt, ut ex iis conjecturæ ſumantur, quæ aliundè haberi non poſſunt; pro quarum dilucidatione obſervandum eſt Eginhardum, & ex eo Sigonium nominare Provincias eo modo, quo ponuntur à Claudio Ptolomæo Monarchiæ tempore: ita ut ſub Pannoniæ, Liburniæ, & Dalmatiæ nominibus totum Illyricum, quod diviſo Imperio, Occidentale dictum fuit, exceptis Noricis comprehendatur. Ideò Pannonias pro Pannoniis Abaribus ereptis, ſimul cum Savia à Slavis vel Croatis tunc poſſeſſa ſumi debere conſtet: ſimili modo Liburniam pro ea parte Dalmatiæ Occidentali à Croatis occupata. De Dalmatia autem ſicuti eam partem, quam Croati cum Liburnia occupaverant, ſimul cum reliqua Croatia Carolum ſubegiſſè cenſendum eſt, itá illa exceptio Civitatum maritimarum de Civitatibus continentis Dalmatiæ, ſcilicet Iadra, Tragurio, & Spalato, Croatis conterminis, quæ cum Inſulis Dalmatiæ nomen retinebant, intelligenda eſt: qua diſtinctione adhibita, clara evadunt verba ſuprà allegata Eginhardi in Vita Caroli Magni, ſicut, & ea, quæ in Annalibus anno 806. de Paulo Iadræ Duce, & Donato ejuſdem Civitatis Epiſcopo, Legatis Dalmatarum refert: Nam Græcorum viribus maritimis in Adriatico indies decreſcentibus, ſplendore potentiæ Caroli invitati Dalmatæ, Croatorumque freti vicinitate, ac Venetorum amicitiâ, ad Francorum prôtectionem confugerunt, ſed adveniente Claſſe Nicephori, ſub Græcorum dominium iterum redire coacti fuerunt. Pace deinde inter Francos & Græcos ſecuta, fœdus inter Imperia ictum fuit, & Dalmatia ſimul cum Adriatici dominio Orientali relicta; Occidentali verò ea pars Dalmatiæ, quæ à Croatis occupata Croatia tunc dicebatur, cum cæteris, ut Eginhardus refert, aſſignata fuit; ex quibus fines inter Imperia in Dalmatia maritima facilè diſtinguuntur, in mediterraneis autem, eam partem Saviæ Sirmienſis agri Danubio proximam ipſique Serviæ mediante Savo flumine conterminam, quæ à Slavis Croatis occupata, Slavonia vocabatur Francis paruiſſe, argui debet, cum etiam ultrà Danubium in Dacia Francorum dominium extenſum Eginh. *a* memoret, & eò magis quod poſterioribus temporibus, eadem regio à Græcis Francohorion nuncupata *b* reperitur, in qua Civitas quoque Francorum nomen tulit, Franca villa *c* dicta, quæ regionem Francorum ſignificant, & eis ſubditam fuiſſe, ab iisdemque nomen ſumpſiſſe confirmant, ſicut ex adverſo Taurunum ad confluentem Savi, & Danubii in Servia poſitum, à Latinis Alba Græca nuncupatum, Græcis paruiſſe, cum Servia arguit, terminum ergò in mediterraneis inter Francos & Græcos eundem fuiſſe, qui inter Croatos, & Servios concludendum eſt, ſcilicet Savum flumen. Quinam autem fines inter Croatos, & Servios citra Savum fuerint in Dalmatia mediterranea incertum eſt, nam ſicuti Porphirog. Boſnam eſſe agrum Serviæ ſcribit, ita Boſnam in Servia incluſam, Orientali Imperio paruiſſe dicendum eſt; Sed Boſnæ terminos antiquos arctiores hodiernis in capite de Boſna infrà oſtendetur, tamen fines ejus, prout de re incerta inveſtigari omittentur, ne tot conjecturis Lector jam feſſus, tædio opprimatur. Hac diſtinctione finium inter Francos & Græcos adhibitâ facilius intelliguntur, quæ Francici Scriptores tempore Ludovici Pii referunt.

a *In Vita Car. M.*
b *Nicetas in Io. Com.*
c *Albertus Aquen.*

Eginhardus in Annalibus.

815.

(Padeburna) ibi ad eum omnes Orientalium Sclavorum primores, & Legati venerunt.

817.

Cum perveniſſet Aquisgrani Imperator Legatum Leonis Imp. de Conſtant. pro Dalmatarum cauſa miſſum, Nicephorum nomine, ſuſcepit, quem etiam quia Cadolach, ad quem illorum confinium cura pertinebat, non aderat, & tamen brevi venturus putabatur adventum illius juſſit operiri. Quo veniente ratio inter eum, & Legatum Imperatoris de quæſtionibus, quas idem detulit, habita eſt, & quia res ad plurimos, & Romanos, & Sclavos pertinebat, neque, ſine illorum præſentia finiri poſſe videbatur in loco decernenda differtur, miſſusque ad hoc cum Cadolach, & prædicto Legato in Dalmatiam Albigarius Unrochi Nepos.

Ludovici Pii vitæ Scriptor.

815.

Omnis populus ad Imperatorem in generali conventu ad locum qui dicitur Patrisburna convenerat, quo in loco Principes Sclavorum Orientalium omnes Primoresque venerunt.

817.

Aquisgrani commorans Palatio ad ſe venientem miſſum ſuſcepit Leonis Conſt. Imperatoris nomine Nicephorum; Legatio autèm excepta amicitia, & ſocietate, erat de finibus Dalmatarum, Romanorum, & Sclavorum, & quia nec hi præſentes erant, nec Chadalo finium Præfectus neque ſine illis hæc dirimi poterant, miſſus eſt in Dalmatiam ad hæc pacificanda, & componenda Albigarius cùm Chadalo eorundem finium Principe.

Orientales Slavos eas regiones incoluiſſe neceſſe eſt, quæ Francorum Imperio Orientales fuêre, & ad differentiam Septentrionalium Slavorum, maris Balthici accolarum, ab iis Orientales dictos, inter quos Croatos fuiſſe oportet, ex quo Croatos cum cæteris Nationibus Slavicis generali vocabulo Slavorum à Francis nuncupatos confirmatur ; Cadolach autem ad finium controverſiam vocatum (quem Ducem Forojulii fuiſſe, anno ſequenti patebit) & ad ipſam dirimendam miſſum concordes Eginh. & vitæ Scriptor referunt.

Controverſia autem erat in Dalmatia antiquo modo ſumpta à Francicis Scriptoribus (ut ſuprà obſervatum fuit) inter Slavos, & Romanos, ut Eginh. id eſt, inter Croatos Duci Forojulienſi, & Romanos Imperio Orientali ſubditos, qui Romani ab auctore vitæ in Dalmatas, & Romanos diſtinguuntur, id eſt in Dalmatas propriè dictos, & Serblos partem Dalmatiæ Orientalem poſſidentes Romano Imperio Orientali ſubditos, ac ob id Romanos dictos, & tunc inter Dalmatas, & Servios Orientali ex una parte, & Croatos Occidentali Imperio ſubditos ex altera, amicabiliter terminos ſtatutos concludi debet : referunt deinde iidem.

Eginh. 818.

(Haraſtalli) erant ibi, & aliarum nationum legati Abotritorum videlicet ac Bornæ Ducis Guduſcanorum, & Timotianorum, qui nuper à Bulgarorum ſocietate deſciverant, & ad fines noſtros ſe contulerant; ſimul, & Lindevviti Ducis Pannoniæ inferioris, qui res novas moliens, Cadolaum comitem, & Marchiæ Forojulii Præfectum crudelitatis accuſare conabatur, quibus ibi auditis, atque dimiſſis in Aquisgranum ad hybernandum profectus eſt.

819.

(relata rebellione Lindeviti.)

Borna verò Dux Dalmatiæ cum magnis copiis ad Colapium fluvium Lindevito ad ſe venienti occurrens, in prima congreſſione à Guduſcanis deſeritur : auxilio tamen Prætorianorum ſuorum protectus, evaſit, periit in eo prælio Dragomoſus ſocer Lindeviti, qui in exordio defectionis relicto genero, Bornæ ſe conjunxerat. Guduſcani domum regreſſi, iterum à Borna ſubiguntur. At Lindevvitus occaſionem nactus, cum valida manu, menſe Decembri, Dalmatiam ingreſſus, ferro & igne eandem devaſtat; cui cùm Borna ſe penitus imparem reſpiceret, omnia ſua Caſtella incluſit, & ipſe cum delecta manu nunc à tergo, nunc à latere inſiſtens, Lindevviti copias noctu, & interdiu ubicumque poterat, laceravit, neque eum in ſua Provincia impunè verſari permiſit, ad extremum gravi damno affectum, regione cogit excedere, tribus hominum millibus de exercitu illius interfectis, & trecentis, vel eò amplius Caballis captis, præter Sarcinas, & ſpolia diverſi generis direpta, quæ qualiter geſta fuerint, per Legatos ſuos Imperatori nunciare curavit.

Vitæ Scriptor. 818.

Præterea aliarum Nationum miſſi aderant Abodritorum videlicet & Coduſcanorum, & Timotianorum, qui Bulgarum ſocietate relictâ, noſtris ſe nuper ſociaverunt : ſed, & Leuteviti rectoris inferioris Pannoniæ miſſi ibidem aderant, accuſantes Cadalum falſo, ut poſt patuit, eò quod immanitas illius importabilis ſibi foret, quibus auditis compoſitis, ac dimiſſis, in eodem Palatio Imp. ſecundum ſuam diſpoſitionem ad hiemandum ſe contulit.

819.

(relata rebell.)

Fugatus à Baldrico Lindevitus Bornæ occurrit Dalmatiæ Duci ad Calapium fluvium conſiſtenti : ſed Borna Guduſcanorum perfidiâ, an timore deſertus incertum, ſuorum tamen adjutus auxilio domeſtico, diſcrimen imminens tutus evaſit : ſed & deſertores ſuos poſteà ſubegit : Intereà Lindevitus ſequenti hyeme iterum ingreſſus, cuncta populari nititur ferro, quæ animata erant perimens, inanimata verò igni contrahens. Cujus vi quum Borna obviare nequiret, aſtu viam nocendi quæſivit; neque enim apertum ei bellum indixit, ſed improviſis irruptionibus, adeò, & illum, & exercitum ejus protrivit, ut puderet, & pœniteret eum talia molitum ; nam tribus millibus interfectis, de illius exercitu, equisque ac varia ſibi ſupellectile plurima direpta, regione ſuâ eum excedere compulit. Quæ cuncta Imperator Aquis conſiſtens lætus audivit.

Ex quibus Ducem Bornam cum ſuis Guduſcanis, & Timotianis à Bulgaris ad Francos deſciviſſe, ſimul cum Abodritis conſtat : Abodritos autem Daciam prope Danubium conterminos
a 824. Bulgaris tranſdanubianis incoluiſſe infra *a* patebit : Guduſcanos verò, & Timotianos citra Danubium in Mœſia ſuperiori fuiſſe : nam Timacum inter Civitates ejuſdem Provinciæ recenſet Ptolomæus, & Plinius * Trimachos populos, Timachumque flumen ibidem ponit : hodieque Timozani vocantur, qui ad flumina Timoch dicta habitant, quorum alter major, alter minor dicitur, hicque in alterum influens, ſimul ambo uno nomine in Danubium ſe exonerant : de hiſque fluminibus intelligi debet Tabula Peutingeriana, in qua inter Naiſſum, & Ratiariam Timacum majus & Timacum minus 10. millia paſſuum inter ſe diſtantia loca ponuntur, cum in eadem via hæc duo flumina hoc eodem ſpatio invicem diſtent; exindeque patet in Pliniano Codice pro Trimachi Timachi legendum eſſe : Guduſcanorum autem veſtigia ſervantur in vico Guduſca dicto, & ad flumen Mhauna ſito, qui in amnem Moravam majorem.

rem, ſive Bulgaricam dictam ex Orientali parte influit. Horum autem Guduſcanorum, & Timocianorum Ducem Bornam à Francis Dalmatiæ Ducem conſtitutum Liburniam quoque, ſive occidentalem partem Dalmatiæ Croatiam dictam rexiſſe ex eiſdem Scriptoribus conſtat.

Eginh. 821.

Intereà Borna Dux Dalmatiæ, atque Liburniæ defunctus eſt, & petente populo, atque Imperatore conveniente, nepos illius nomine Ladaſclavus ſucceſſor ei conſtitutus eſt.

Vitæ Scrip. 821.

Inter hæc Borna vitâ privato, ſucceſſorem ei conſtituit Imperator nepotem ſuum nomine Ladaſdeum.

Ex quibus ſic explicatis clariora evadunt, quæ iidem referunt.

Eginh. 822.

Exercitus de Italia propter Lindeviticum bellum conficiendum in Pannoniam miſſus eſt, ad cujus adventum Lindevitus, Siſciâ Civitate relictâ, ad Sorabos (quæ natio magnam Dalmatiæ partem obtinere dicitur) fugiendo ſe contulit, & uno ex Ducibus eorum, à quo receptus eſt, per dolum interfecto, Civitatem ejus in ſuam redegit ditionem, miſſis tamen ad exercitum Imp. Legatis ſuis, ad ejus præſentiam ſe velle venire promiſit.

Vitæ Scrip. 822.

Exercitum ſanè eodem tempore miſit de Italia contra Lindevitum in Pannonia, quo ille conſiſtere non valens, propriam reliquit Civitatem, & ad quendam Principem Dalmatiæ veniens, ab eo ſuſceptus eſt intrà Civitatem, qui tamen versâ vice ſuſceptorem ſuum dolo confecit, & Civitatem ſuo Dominatui ſubjecit, & quamquàm noſtris, nec pugnam intulerit, nec collocutus fuerit, tamen miſſis legatis, & erraſſe ſe dixit, & ad Dominum Imperatorem venire promiſit.

823.

Allatum eſt Imperatori de interitu Lindeviti, quod relictis Sorabis cùm in Dalmatiam ad Lindemuſlum Avunculum Bornæ Ducis perveniſſet, & aliquantùm temporis cum eo moratus fuiſſet, dolo ipſius fuiſſet interfectus.

823.

In eodem conventu mors nunciatur Lindeviti Tyranni, à quodam dolo interfecti.

Lindevitum, ſcilicet, tunc metu exercitus Francorum, ad Sorabos in Dalmatiam fugiſſe, id eſt ad Serblos (Hos Franci Sorabos, prout Septentrionales Slavos vocant) qui Dalmatiæ partem Orientalem poſſidentes, Orientali quoque Imperio ſubjecti erant, deinde Lindevitum eundem cùm occiſo Duce Sorabo, ad Francos redire vellet, in Dalmatiam ad Lindemuſlum Francis ſubditum, Bornæque in Ducatu Croatiæ ſucceſſorem aufugiſſe, id eſt, ex Serblia ad Occidentalem Dalmatiæ partem, Croatiam nuncupatam, ex ſupra allata diſtinctione dicendum eſt, ne Dalmatiæ repetitio confuſionem pariat. Simili modo ea, quæ refert Egin. in Annalibus 821. *Fortunatus Patriarcha Gradenſis, veniens Iadram Dalmatiæ Civitatem, Ioanni Præfecto Provinciæ illius fugæ ſuæ cauſas aperuit, qui eum ſtatim navi impoſitum Conſtantinopolim miſit.*

De Dalmatia propriè dicta, quæ antiquum nomen retinebat, intelligenda ſunt, ex quo ejus Præfectum, Iadræ commorantem, juriſdictionem quoque maris Adriatici habuiſſe dignoſcitur: ſequuntur Annales Eginh.

824. *Cæterùm Legatos Abotritorum, qui vulgò Prædenecenti vocantur, & contermini Bulgaris Daciam Danubio adjacentem incolunt, qui & ipſi adventare nunciabantur, illicò venire permiſit. Qui cùm à Bulgaris inique infeſtari, ſe quererentur, & contrà eos auxilium ſibi ferri depoſcerent, domum ire, atque iterum ad tempus Bulgarorum Legatis conſtitutum redire, juſſi ſunt.*

826. *Baldricus, & Gerboldus Comites, ac Pannonici limitis Præfecti, & adhuc de motu Bulgarorũ adverſum nos nihil ſe ſentire poſſe, teſtati ſunt.*

827. *Bulgari quoque Sclavos in Pannonia ſedentes per Dravum navali exercitu ferro, & igne vaſtaverunt, & expulſis eorum Ducibus, Bulgaricos eis rectores conſtituerunt.*

828. *Conventus, menſe Februarii, Baldericus etiam Dux Forojulienſis, cùm propter ejus ignaviam Bulgari fines Pannoniæ* * ſuperioris *impunè vaſtaſſent, honoribus privatus, & Marca, quam ſolus tenebat, in quatuor Comites diviſa eſt.* * *Inferioris.*

Ex quibus patet, Francorum ditionem etiam ultra Danubium in Daciam extenſam fuiſſe in Abotritos, quos Prædenecentos vocatos aſſerit, ad differentiam Abotritorum circa Albim in Germania habitantium, quorum mentionem facit anno 795. eodem modo Bulgaros quoque trans Danubium ditionem habuiſſe oportet, cùm Francis contermini fuerint in Dacia, quod confirmatur ex iis, quæ ſequuntur, ſcilicet. Bulgares per Dravum navali exercitu ſubegiſſe Slavos in Pannonia ſedentes, neque enim aliundè, quam per Danubium ex Dacia venire poterant, Serviis citeriorem ripam Danubii poſſidentibus, ideò ſicuti in Dacia trans Danubium confinia inter Francos & Bulgaros fuiſſe conſtat, ita ubi nam fuerint, incompertum eſt, cùm Francos ductu Pipini ad Tiſſam tantum flumen (nunc Tibiſcum incolis (Tiſſam) perveniſſe Egin. memoret; ſed ſicuti limitem Orientalem Francici Imperii Baldricum Forojulii in poteſtate habuiſſe patet, ità eundem Pannoniam inferiorem, & Carantanorum Re-

gionem cum Croatia rexiſſe ex ſupra allatis conſtat: itaut quidquid Vngarici deinde Regni cis Danubium fuerit, cum Carinthia, Iſtria, & Forojulio in poteſtate haberet: addendique ſunt Abodriti in Dacia, ſive Bulgaria Transdanubiana, & Guduſcani & Timotiani in Bulgaria hodierna, ſive Cisdanubiana, inde quanti momenti hæc Marchia limitanea fuerit, & quam latè pateret, colligi poteſt: Bulgari autem tunc non ſolùm Guduſcanos, Timotianos, & Abodritos, ſed etiam Slavos Pannonicos per Dravum ſubigentes, ſuosque rectores ipſis relinquentes, in Cauſa fuere, ut Marchia privata Duce, in quatuor Comites diviſa fuerit, ex qua diviſione debilitata limitanea Provincia, Croatis anſam præbuit à Francis deſciſcendi, ut ſuo loco referetur.

CAP. XVI.

De Præfectura Adriatici, & Ducatu Dalmatiæ.

A Tempore Auguſti, donec Monarchia Romana viguit, Adriatici cuſtodia Claſſi Ravennati demandata fuit; ſed diviſo Imperio, Occidentale ſenſim diminuebatur, donec ipſo extincto, Claſſis quoque ejus reliquiæ, ex Tyrrheno, & Adriatico, in Orientale receſſerunt, & quamvis Africa, Italia, & Dalmatia, ſimul cum Tyrrheno, & Adriatico à Iuſtinia-
a 540. no recuperatæ *a* fuerint, tamen Italia diutino bello à Gothis, & Francis vexata, morboque ſuccedente ferè deſolata fuit, & quando per Naſetem pacata, reſpirare cœperat, Longo-
b 570. bardi majorem ejus partem Occidentalem *b* occuparunt: vix Ravennâ cum aliquibus Civitatibus maritimis retentâ, ut ſuprà narratum
c Cap.8. *c* eſt: cùm verò Longobardi ad maritima loca à principio non pervenerint, Græci ſine controverſia mare poſſidebant, & Claſſe Conſtantinopoli Ravennam frequenter navigantes, Adriaticum cuſtodiebant; ſed Longobardi deinde Samnium cum maritimis quibuſdam lo-
d 589. cis in Adriatico *d* cœperunt, Slavique primò
e 604. Iſtriam *e* deſolarunt: deinde totam ferè Dal-
f 638. matiam *f* occuparunt, & exinde Sipontum transfretantes, loca quædam popularunt, ut
g 649. Paul. Diac. *g* ſcribit L. 4. c. 46. ideò tunc aliquas quoquè Inſulas Dalmaticas ab iiſdem occupatas argui debet, quarum commoditate facilius transfretare potuerunt, & cum Orientales Dalmatiæ Inſulæ contra Sipontum ſitæ ſint, has à Slavis jam tunc occupatas dicendū eſt, qui deinde Narentani, & Pagani nuncupati fuerunt, ut ſuprà relatum eſt, & infra clarius patebit, abindeque Græcis in Italiam, & Dalmatiam navigantibus, Adriaticum infeſtum redditum argui debet; ideò eorundem in Adriatico viribus decreſcentibus, facilè fuit Lan-
gobardis Brunduſium, & Tarentum *b* expu- h 695.
gnare: Saraceni quoquè tunc Africam *i* oc- i 696.
cuparunt, & exinde Tyrrhenum infeſtantes
Sardiniam *k* cœperunt, quæ loca Græci recu- k 720.
perare non potuerunt, ſed Leo Iſauricus con-
tra Sacras Imagines bellum *l* exercens, ob id l 723.
Iconomachus cognominatus, Latinorum animos à ſe alienavit, eoque tenuitatis Græcorum in Italia vires devenêre, ut Ravennam à Longobardis captam, abſque Venetorum au-
xilio, recuperare *m* nequiverint: excommu- m 726.
nicato deinde à Summo *n* Pontifice Impera- n 730.
tore, tributisque Italicis privato, eò magis res Græcorum attenuatæ fuerunt: tandem Imperante Conſtantino Copronimo, Ravennâ à Longobardis captâ, Exarchatus, cum Græcorū
dominio in Occidentali parte Italiæ *o* extinctus o 752.
fuit, in Orientali verò, Sicilia, & aliqua Italiæ loca, retenta ſunt: ex quibus patet, Græcos donec Ravennam poſſederunt, Adriaticum quoque in poteſtate habuiſſe: nam quamvis Longobardi plura maritima Italiæ loca poſſiderent, illos tamen Claſſem habuiſſe nulla memoria reperitur, ex altera verò parte, etiamſi Slavi totam continentem Dalmaticam, cum quibuſdam etiam Inſulis Orientalibus occupaſſent; tamen Dalmatæ ad cæteras Inſulas confugientes, & maris poſſeſſionem retinuerunt, & nonnullas quoque in continenti Civitates reædificarunt, ipſorumque deinde Slavorum major pars Chriſtianam fidem amplexa, Dalmatas mo-
leſtare deſiit, ut ſuprà relatum *p* eſt; Sed poſt p Cap.11.
Ravennæ amiſſionem, uſque ad Caroli Magni tempora, quænam in Adriatico loca Græci retinuerint, nemo Auctorum refert, ac ſicuti de Dalmatia ex ſupra ſcriptis cum Porph. aliqua diſtinctio tradi poteſt; ita in Iſtria quoque aliquid Græcos poſſediſſe argui debet: cùm, quando à Longobardis occupata fuerit Iſtria, nemo referat, ſed direptam tantum Paulus Dia-
conus ſcribat l. 3. c. 28. *Rex* q *Autari ad* q Sigon.
Hiſtriam exercitum miſit, cui exercitus Evin 587.
Dux Tridenti præfuit, qui poſt prædas, & incendia, facta pace, in annum unum magnam pecuniam Regi detulerunt.

item lib. 4. c. 25. *r* r 600.

Longobardi cum Avaribus, & Sclavis Hiſtrorum fines ingreſſi, univerſa ignibus & rapinis vaſtaverunt.

& cap. 42.

Hoc nihilominus anno, Sclavi Hiſtriam interfectis militibus lacrimabiliter deprædati ſunt.

Et ſicut ex epiſtolis D. Gregorii anno *ſ* ſe- ſ 603.
quenti Iſtriam adhuc in poteſtate Græcorum fuiſſe, Carolus Sigonius diligens antiquitatum indagator animadvertit; Ita ex iis, quæ Paulus Diaconus l. 5. cap. 12. & Anaſtaſius Bibliotheca-
rius in vita Adeodati Papæ uniformes *t* refe- t 668.
runt.

runt. *Interfecto igitur apud Syracuſas Conſtante Imperatore, Mecetius in Sicilia Regnum arripuit, ſed abſque Orientalis exercitus voluntate, contrà quem Italiæ militia milites, alii per Hiſtriam, alii per partes Campaniæ, alii verò à partibus Africæ, & Sardiniæ venientes in Syracuſas irruerunt.*

Præſidia Græcorum adhuc in Iſtria fuiſſe, argui poteſt, ejuſque aliquam partem, ſaltem maritimam, Græcos ſervaſſe dicendum videtur, & quamvis poſteà Carolo magno Iſtriam ceſſiſſe Eginh. loco citato ſcribat, ipſamque ejus ſucceſſores ſub jurisdictione Ducis Forojulienſis tenuiſſe conſtet, tamen Carolo Longobardorum Regno potiente, Græcos adhuc territorium aliquod in Iſtria poſſediſſe, ex epiſtolis Adriani Papæ ad eundem Carolum *a* apparet.

a *Adrianus P.P. à 772. uſque 795.*

Epiſt. Rom. Pontif. ad Reges Francorum Epiſtola 57.

Domino Excellentiſſimo Eximio Filio Carolo Regi Francorum, & Longobardorum, atque Patritio Romanorum Adrianus Papa. Credimus quod jam ad veſtræ à Deo protectæ Excellentiæ aures pervenit de Epiſcopo Mauritio Hiſtrienſi, qualiter dum eum fidelem B. Petri, & noſtrum cognoviſſent nefandiſſimi Græci, qui in prædicto ibidem territorio reſidebant Hiſtrienſi. & infra. *Zelo ducti tam prædicti Græci, quamque ipſi Hiſtrienſes ejus oculos eruerint, proponentes ei, ut quaſi ipſum territorium Hiſtrienſe, veſtræ ſublimi Excellentiæ tradere debuiſſet.*

Ideò ſicuti ex iis, quæ refert idem Eginh. loco ſupra *b* citato in vita Caroli Magni.

b *Cap.15.*

Hiſtriam quoque, & Liburniam, atque Dalmatiam exceptis maritimis Civitatibus, quas Conſtantinopolitano Imperatori habere permiſit.

Exceptio Civitatum maritimarum de Dalmaticis ex Porphir. verificata fuit, ita (quamvis nemo id referat) ad Iſtriæ quoque quandam Civitatem extendi debet, & ſaltem ad Iuſtinopolim in Inſula poſitam, quam Græcos maris dominos, etiam poſt Carolum recognoviſſe mos, laudes canendi, uſque in hodiernum diem ſervatus arguit, ut ſequenti libro in cap. de laudibus dicetur; Cum ergò in Italiæ parte Occidentali nihil reliquum Græci retinerent, præter aliquid exile in Iſtria: ita Adriatici maris dominium ad Inſularum Liburnicarum, ſive Dalmatiæ Occidentalium, & nonnullarum meridionalium, ex Orientalibus poſſeſſionem, ſimul cum Civitatibus, Iadra, Tragurio, Spalato, & Raguſio in continenti Dalmatica reſtrictum fuit, inter quas cum Iadra opportuniorem cæteris ſitum portumque haberet, ibi Præfectum Adriatici, pro Græcis poſt Ravennæ amiſſionem reſediſſe mox patebit. Per Ducem ergò Iadræ reſidentem, Dalmatiam & Adriatici dominium Græci retinebant, ſed langueſcente in dies magis ex ſocordia Imperatorum Græcorum potentia, pro Adriatici conſervatione iidem Venetos Duces dignitatibus, populum privilegiis honorabant.

Veneti enim declinante Imperio Romano, Barbariſque Italiam *c* vaſtantibus, ad proxima littora, inſulaſque confugientes temporarias habitationes conſtruxerant, ſed aliis, atque aliis Barbaris ſupervenientibus, in iiſdem locis perſtiterunt: Herulis *d* deinde, & *e* Gothis Italiam cum Dalmatia occupantibus, jam maritimis ærumnis aſſuefacti, ibidem habitationes continuarunt, neque poſt Italiam à Beliſario *f* recuperatam, ob continuatum cum Gothis bellum, patrias repetere auſi ſunt; ſed ſedibus inter paludes fixis, Imperio facientes, Narſetis exercitum invitis Francis per propria æſtuaria *g* transfretarunt: Longobardis tandem Occidentalem partem Italiæ *h* occupantibus, confugientiumque ad eaſdem Inſulas numero creſcente, varias Civitates conſtruentes, concordes inter ſe fidem, moreſque Romanos ſervantes, Exarchis Ravennæ adhærentes navigationem exercuerunt: Sed Græcorum viribus in Italia ſenſim decreſcentibus, Longobardi reliqua continentis Venetiæ loca, & Slavi ſimiliter Dalmatiæ, cum aliquibus etiam Inſulis uno eodemque tempore *i* occuparunt, tunc & Venetarum Inſularum habitatorum numerus auctus eſt, & Græcorum vires maritimæ in Adriatico, ex Dalmatiæ mutilatione, debilitatæ fuerunt. Abindeque utrique, tam Veneti, quam Dalmatæ, ob victus neceſſitatem eò magis navigationi incumbendi neceſſitatem habuerunt, ſed Veneti, ex ſitus opportunitate meliorem conditionem nacti ſunt, cum omnium Occidentalis Italiæ fluminum in Adriaticum ſe exonerantium Oſtia in poteſtatem haberent: ideò navium Venetarum numerum auctum, navigationemque eorum dilatatam argui debet: Ita, ut Ravenna à Longobardis capta, Romano Pontifici obſequentes ipſam Exarcho recuperare *k* potuerint, primaque vice arma tractantes, glorioſum nomen Venetum effecerint, eorumque Dux Hypati titulo tunc ab Imperatore decoratus fuerit; Sed in dies magis Græci ob Iconomachiam ab Eccleſia recedentes, alienatis Latinorum animis, Ravennam iterum *l* amiſerunt, quam amplius recuperare nequiverunt: nam Venetis

c *ab 406. uſque 452.*
d 476.
e 493.
f 540.
g 552.
h 570.
i 638.
k 726.
l 752.

(Hi interim cum Luithprando Longob. Rege convenerant, ac imbecillitatem Græcorum in propriam utilitatem vertentes, eò magis navigationes ſuas dilatabant) Ravennæ amiſſionem non diſplicuiſſe conjectari debet: eò quia, quò rarius Græcorum Claſſes (jam Latinis exoſæ) ad proxima ipſis littora accedebant, eò magis Venetis præberetur occaſio, navigationem Adriatici ad ſe trahendi, permutationemq; mercium cum Longobardis liberius exercendi; ſed cùm ii Pontificem moleſtarent, Romamque occupare tentaſſent, ideò Stephanus ſummus Pontifex, non minùs metu eorundem, quàm Græcorum, ad Francorum protectionem *a* recurrens, & Vrbem tutatus eſt, & Ravennam cum Pentapoli, Longobardis per Francos ereptam, Eccleſiæ acquiſivit, quod maximo commodo Venetis ceſſet: nam ſicuti Longobardorum terreſtrem potentiam, ex Ravennæ, oſtiorumque Padi acceſſione, terrori Venetis fuiſſe argui debet; ita ex ejuſdem in poteſtatem Eccleſiæ deventu omnes ſuſpiciones ſublatas dicendum eſt, tuncque primò Venetos Eccleſiæ ditionem in confinio nactos, quietas negotiationes ſuas proſecutos fuiſſe, concludendum videtur. At cùm Græci ex Ravennæ amiſſione, Adriatici quoque dominium mutilum haberent, ideò ipſam recuperare niſi ſunt: ſed cùm eorum conatus Venetis, qui per Græcorum loca navigabant, latere non poſſent, conſilia ipſorum Archiepiſcopo Ravennati ſignificarunt; ut ex epiſtolis *b* Pauli Papæ ad Pipinum Francorum Regem ſcriptis apparet, epiſtola 28.

a 755.

Paul. P.P. b 757. ing 768.

Exemplar denique Epiſtolæ ſecretò directæ à quibuſdam Veneticis Sanctiſſimo fratri noſtro Sergio Archiepiſcopo (id eſt Ravennæ) ſimul, & ex litteris, quas idem ſanctiſſimus vir nobis direxit, infrà hac noſtra ſcripta vobis miſimus, & peto, & tamquam præſentialiter deprecor, atque per omnipotentem Deum conjuro Excellentiſſimam Chriſtianitatem veſtram, præceptionem Deſiderio Regi Longob. ut ſi neceſſe exegerit, auxilium præſtare debeat, tam Ravennæ, quam Pentapoleos maritimis Civitatibus ad dimicandum contra inimicorum impugnationem.

Et Epiſtola 34.

Significat nobis (ſcilicet Vulcarius Coepiſcopus) quod nefandiſſimi Græci inimici Sanctæ Eccleſiæ, & Orthodoxæ fidei expugnatores, Deo ſibi contrario ſuper nos, & Ravennatium partes irruere cupiunt, atque motionem facere, unde quia alibi poſt Deum, & B. Petrum noſtra ſpes non eſt, niſi apud veſtram Nobiliſſimam Excellentiam; ideò obnoxis deprecationibus petimus te Excellentiſſime fili, & ſpiritualis compater, ut jubeas propter Deum, & reverentiam B. Petri ſalutem iſtius Provinciæ à vobis redemptæ procurare, & confeſtim veſtrum dignemini dirigere Deſiderio Longob. Regi miſſum, ut ſi neceſſitas fuerit, ſignificatum auxilium nobis pro incurſione eorundem inimicorum impertire debeat. & infra, *nõ ob aliud ipſi nefandiſſimi nos perſequuntur Græci, niſi propter Sanctam, & Orthodoxam fidem, & venerandorum Patrum piam traditionem, quam cupiunt deſtruere, atque conculcare.*

Non conduxiſſe enim Venetis jam libero mari aſſuetis, ex Ravennæ recuperatione, claſſium Græcanicarum vicinum incommodum dé novo experiri: Sed ne comercium interdiceretur, claſſemque eorum contrà ſe irritarent, ſecretò ipſorum apparatum Eccleſiæ nunciaſſe cenſendum eſt: quo patefacto, Græcorum conatus eluſi fuerunt: At cùm ipſe quoque Deſiderius ultimus Longob. Rex Pentapolim, Romanumque Ducatum occupare *c* niteretur c 772.
Pontifex Carolum Francorum Regem *d* advocavit, qui deſiderium Papiæ obſidens, Pontificem à moleſtiis liberavit. Veneti tunc Pontifici adhærentes, obſidionem Papienſem ſuis navibus *e* juverunt Carolusque, capto Deſiderio, Regnum Longobardorum occupavit; indeque Veneti Francorum amicitia *f* potiti, pacatis circumquaque per Longobardiam rebus fruentes, navigationes ſuas quietas continuaverunt. Græci interim, & inteſtinis diſcordiis agitati, & Bulgarorum bellis implicati, Adriaticum neglexerant, ob id Dalmatæ ad Caroli protectionem *g* recurrentes, ipſi ſe dedecarant, ſed Nicephori Imperatoris Claſſe ſuperveniente, iterum Græcorum dominium ſubire coacti fuerunt, ut ſupra dictum *h* eſt: Paulum Ducem Iaderæ Annales Francorum nominant; Hunc autem Dalmatiæ Ducem fuiſſe, Iadræ reſidentem, ex ſupra dictis, & magis ex ſequentibus patebit: ſed an is fuerit primus Dux, an verò quando à Longino primo Italiæ Exarcho Duces per Italiam inſtituti fuerunt, tuncquoque in Dalmatia Dux creatus ſit, incertum eſt, ſed ſicuti Dalmatia antiquitus Occidentalis Imperii Provincia fuit, & Præfectis Prætorio Italiæ, deinde Herulis & Gothis Italiæ Regibus paruit, ipſamque Italiæ Regionem Stephanus, & Porph. aſſerunt, ita Exarchis quoque paruiſſe, & ad Italiæ reliqua conſervanda, Græcis maximam commoditatem attuliſſe, dicendum eſt; Ducesque Dalmatiæ ſimul cum cæteris Italicis inſtitutos conjectari poteſt: Ioannem quoque Ducem Præfecti nomine iidem Annales *i* memorant, quem juriſdictionem etiam Adriatici habuiſſe ſuprà relatum *k* eſt. Quam juriſdictionem maris, Græcos ſimul cum Dalmatia retinuiſſe ex ſuperius dictis conſtat; ſed ſicuti Dalmaticæ continentis partem exilem, & non omnes Inſulas poſſidebant, ità, & debiliores eorum Claſſes evaſerunt, & poſt Ravennæ amiſſionem rarius quoque Adriaticum adeundi occaſionem habuerunt, at cum ob diutinum cum Bulgaris bellum, in quo Nicephorus Imperator occiſus *l* fuit, ipſaque Conſtantinopolis obſeſſa, Græcorum claſſis ex Adriatico receſſiſſet, Dalmatas navigationes ſuas cum

d 771.
e Bernar. Iuſtin.
f 774.
g 806.
h Cap. 13.
i 821.
k Eod. cap.
l 811.

Venetis

Venetis aſſociandi neceſſitatem habuiſſe, argui debet, abindeque pro ſuarum navium tutela, quamvis ſub Græcorum dominio, proprio tamen marte, arma tractare cæpiſſe, dicendum videtur. Veneti verò etiamſi inteſtinis diſcordiis aliquando perturbati fuerint, & à Francis multa incomoda paſſi ſint, ob quæ ſedem Ducalem ad interiores Paludum Inſulas Rivialti, ſive Riolti *a* dictas, reducere coacti fuerunt: tamen, & diſcordias citò ſedarunt, & cum Francis, qui Claſſem in Adriatico non habebant, facilè pacati, Civitatem Venetiarum ædificarunt: Sic inter ſe concordes utrique Imperio amici, eò magis navigationes ſuas proſequuti ſunt, Ducesque eorum ab Imperatoribus Conſtantinopolitanis honoribus affecti fuerunt, & ſicut ex ſocordia res Græcorum in dies decreſcebant, ita ex Venetorum ſolertia, maritima emolumenta augebantur: tandem Michaele Balbo Amorenſi Adriaticum prorſus deſtituente, Dalmatæ ſe in libertatem *b* vendicarunt, ut infra ſuo loco *c* referetur; Succedentibus deinde Saracenorum deprædationibus, ceſſantibusque Græcorum in Adriatico auxiliis; Veneti, & Dalmatæ communem navigationem defendere coacti fuerunt. Cum verò Dalmatæ à Croatis quoque, & Narentanis premerentur, alienis auxiliis indigere cæperunt; Veneti verò res ſuas integras pacificè poſſidentes, & ex ſitus opportunitate in dies vires augentes, Dalmatis ſociis, propria utilitate ſic exigente, contra Slavos mare inquietantes, auxilia præbere coacti fuerunt, indeque imitatione Atrienſium dominium Adriatici auſpicati ſunt, ut ſuo loco dicetur.

a 810.
b 822.
c *Lib.*2. *cap.*2.

LI-

LIBER SECUNDUS

Fines Illyrici, Populorumque ejus nomina antiqua, per temporum ſucceſſiones ex vulgatis auctoribus, ſuperiori Libro tradita fuerunt; deinde ex monumentis, quæ huc uſque latuerunt, aliqua referenda ſunt, quæ quamvis continuam rerum geſtarum ſeriem non ſuppeditent, tamen certiora continent: Hoc Libro ergò Duces, & Reges Croatorum enumerabuntur, relatiſque rebus eorum tempore geſtis, Croatici & Dalmatici Regni jura, moresque diſtinguentur.

CAPUT I.

De Ducibus Croatorum & eorum Stirpe.

CRoatorum Duces aliqui ſuperiori Libro nominati fuerunt, qui Regibus Italiæ ſub juriſdictione Ducis Forojulienſis, & Pannoniæ inferioris Præfecti parebant: At Marchia hac limitanea à Ludovico Pio in quatuor Comites diviſâ, & exinde debilitata, ſuccedentibus etiam in Imperio Francorum diviſionibus, Croatos jugum excuſſiſſe conſtat; quæ quomodo, quandove evenerint nemo præter Porphir. memorat; ſed adeò parcè ea tradit, temporaque confundit, ut vix quædam diſtingui poſſint. Accedit Porphirogenito Thomas Archidiaconus Spalat. qui in referendis Ducibus Croatorum ab eo diſcrepat: ea, qualia ſunt, tradenda, examinanda, & ex ſcripturarum collatione certioranda ſunt; proponetur ergo utriuſque Scriptoris Catalogus Ducum, & ex eorundem Privilegiis aliqui addentur, diverſitasque, quoad fieri poterit, conciliabitur; ſed ſicuti Porph. in eorum recenſione annos omiſit, ità Archid. ex Archiepiſcoporum Catalogo ipſos deducens, cum Regibus confundit; Ideò Reges ejuſdem ſimul cum Ducibus ponuntur, ne ex repetitione Lector tædio afficiatur.

Duces Croatorum ex Porphirogenito.	Duces, & Reg. Croat. ex Archidiacono.	Duces Croat. ex Auctoribus, & Privil.
N qui & PORINVS		PORINVS
PORGA		PORGA
	BRANIMIR	
		818. BORNA Dux Dalm. [illegible]
		821. LADASCLAWS
	914. TAMISLAWS	MISLAWS
	970. DIRCISLAWS Rex Dalm. & Croatiæ	
TERPEMERE	990. TIRPIMIR Rex	838. TIRPIMIRVS
		892. MVCIMIRVS
		840. VNVSCLAWS & DIODVRVS
CRASEMERE		DOMINICVS vel DEMOGOY & INICVS
		879. SEDESCLAWS
		880. BRANIMIRVS Comes
		890. BRAZLAVON
MYROSTLABVS	MVCIMIR Rex	920. MICHAEL Banus
PRIBVNIVS Bocanus	1015. CRESIMIR Patritius, & Chroatorum Rex	
	1060. STEPHANVS Rex	
	[illegible] Rex	
	ZVONIMIR [illegible]	

Primum

DANVBIVS.
RIOR.
R L I M.
A T V
Narona
Epidaurus
Rhizon
Butua
Scodra
A.
Olchinium
Lyſsus
MACE DONIA
TICUM.
I

Primum Ducem Croatorum Porphir. cap. 31. Anonymum, Porgæ patrem, ponit, quem cap. 30. Porinum nominaverat, & Abares expuliſſe tempore Heraclii aſſerit, ut dictum eſt ſupra. Lib. 1. Cap. XI. Secundum Porgam ejus filium, cujus tempore Croatos baptizatos, & poſt baptiſmum pacificos redditos ſcribit.

Bornam, & poſt eum Ladaſclavum Francorum Annales nominant, qui deinde ponendi ſunt, ut multi anni Porphirogeniti ante Tirpimirum vacui non relinquantur. Ex Privilegio ejuſdem Tirpimiri, infra ponendo, conſtat, Miſlaum Ducem ipſum anteceſſiſſe, quem Veneti Mium vocant, & tempore Petri Tradonici eorum Ducis ponunt, hic debet eſſe is, quem Archidiaconus Tamiſlavum vocat, quamvis Branimiro poſtponat, & ex Archiepiſcoporum collatione anno 914. ponat; Sed cum Tirpimirum quoque, Dirciſlavo poſtponendo, Regem fuiſſe aſſerat, ſimiliter, & Mucimirum, quos Duces fuiſſe, & ante Reges ex eorumdem Privilegiis conſtat, neque ullius Tirpimiri vel Mucimiri Regum, memoria reperiatur; ideò ordo, & anni Archidiaconi non ſunt attendendi, cum in rebus ſe antiquioribus (communi illorũ temporum vitio) non fuerit diligens ſupputator, prout in contemporaneis accuratus, & veridicus Scriptor. Tirpimirum poſt Miſlavum ponendum, Privilegium ejus ſupra citatum teſtatur, & cum tempora congruant, eumdem eſſe cum Porph. Terpemere, quamvis in filio non conveniant, dicendum eſt. Vnuſclavum quoque, & Diudurum Sclavorum Principes Annales Danduli memorant, ejuſdem Ducis Tradonici *a* tempore.

a 836. uſque 864.

Dominicum, vel Demogoy; & Inicum Principes Slavorum tempore Vrſi Participatii *b* Duc. Ven. eorumdem Hiſtorici referunt; Ideò hos Duces Croatorum circa eadem tempora fuiſſe, diviſionemque tunc inter Croatos ſecutam dicendum eſt cum Porphirogenito. Sebeſclavum enim, ejectis filiis Demogoy, ſucceſſiſſe, eoque occiſo, Branimirum Ducem, Comitemve memorat Dandulus, quem ex epiſtolis Io. Papæ VIII. inferius ponendis Ducem Croatorum fuiſſe patebit, annis ſcilicet 879. & 881. hunc Archidiaconus Ducem Sclavoniæ tempore Caroli Regis ponit, ſcilicet poſt annum 840. quod congruere poteſt, nam Carolum dictum Craſſum regnaſſe anno 879. & Coronam Imperii anno 881. ſumpſiſſe conſtat.

b ab 864. uſque 881.

Mucimirum Tirpimiri filium deindè ponendum ex ejuſdem Privilegio, infra ponendo, apparet, ſcilicet anno 892.

Michaelem item Ducem Sclavorum Veneti Scriptores memorant, tempore Vrſi *c* Baduarii, quem Ducem Croatorum fuiſſe argui poteſt, & ex temporum collatione forſan Porph. Miroſlavum, Creſimiri, vel Mucimiri filium, à Græcis, nomina mutare ſolitis, Michaelem vocatum, qui ſi idem cum Miroſlavo ponatur, quem occiſum à Pribunio Bano Porphir. refert, hoc evenit circa ea tempora, quando Porphirog. ſcribebat, quæ ex annis Mundi, & Indictionibus ab ipſo relatis ad annum 949. referri debent. An autem Pribunius occiſor ſucceſſerit in Ducatu, incertum eſt; quamvis Pribunnæ cujuſdam Bani, tempore Dirciſlavi Regis mentio reperiatur, quem huic poſteriorem fuiſſe argui debet, ut ſuo loco dicetur.

c à 912. uſque 932.

Hi ſunt Croatorum Duces, quorum memoriæ reperiuntur; ſed an totius Croatiæ Duces fuerint, vel ſicuti multoties diviſam Croatiam comperietur, ita eodem tempore plures Duces ſive Bani fuerint, diſtingui non poteſt; ideò, his incompertis relictis, inviſtiganda erunt ea, quæ in Croatia ipſorum temporibus evenère, ſed cùm terreſtres Croatorum res geſtæ, à nullo Latinorum Scriptorum tradantur (niſi ex generali nomine Slavorum aliquid Croatis adaptari velit) & à Græcis quædam exilia, quæ ſuo loco referentur; Ideò, quæ in Adriatico Mari Ducum Croatorum tempore geſta ſunt, tradentur, ex quibus eorumdem quoque res lucem accipient.

CAP. II.

De rebus in Adriatico geſtis Ducum Croatorum tempore.

ADriatici maris dominium Græcos ſervaſſe, & in diviſione, tempore Caroli Magni, ſimul cum Dalmatia poſſediſſe, ſuperiori libro relatum eſt; Sed ſicuti Italiæ majorem partem ex eorum ſocordia amiſerant; ita Adriatici quoque dominium in dies attenuabatur, donec ipſum quoque penitus extinctum fuit, ut auctores eorum referunt, Zonaras, Cedrenus, & Curopalata *Michaelis Balbi Amorei tempore, Saraceni Siciliam, & Calabriæ partem occupavere, Item omnis Dalmatia defecit* & Porphirog: cap. 21. *Michaelis* *d* *Amorenſis Balbi ſocordia, qui Dalmatiæ Oppida habitabant, ſui juris extiterunt, neque Romano Imperatori, neque cuiquam alteri ſubjecti, itidem finitimæ illis gentes, Chrobati, Servi, Zachlumitæ, Tribuniotæ, Diocletani & Hypagani excuſſis Romani Imperii habenis, liberi, ſuiſque non alienis Legibus uſi fuerunt.*

d à 829.

Sic Porphirogenitus omnes populos in Dalmatia antiqua exiſtentes comprehendit: perperam tamen nominaſſe Croatos, qui Occidentali Imperio parebant ex ſupradictis conſtat; ideò, totius Dalmatiæ deficientis nomine, intelligendum eſt, quidquid Orientali Imperio in Dalmatia parebat; Sed cum eodem Michaele Impe-

Imperante Saraceni Siciliam & Cretam occupaſſent, Ægæumque; & Ionium *a* incurſarent, Græci non ſolum propriam Claſſem ex Adriatico accerſivere Sed etiam Venetis auxiliis indiguere, ideò recedentibus Græcorum claſſibus, ex Adriatico, ejus accolæ Dalmatæ, & Servii ſui juris effecti, ſuisque Legibus uſi ſunt, ut Porphir. ſcribit: quomodo verò deinde ſe res in Adriatico habuerint, nemo refert. Sed cum eodem tempore, quo Saraceni Orientale Imperium vexabant; Occidentale quoque ab iiſdem, & Northmannis infeſtaretur, & inter Carolingos bella Civilia, Francorum debilitaſſent Imperium, Croatis in limitibus ejus Orientalibus poſitis anſam præbuit jugum excutiendi, indeque metu Francorum depoſito, propriâ freti potentia, ſpretisque pactis inter duo Imperia initis, fimbrias delatare, & Adriaticum infeſtare cæpiſſe ex Porphirogeniti verbis elici poteſt, qui Croatorum potentiam maritimam, & terreſtrem deſcribens ait cap. 31.

a 828.

Baptizata verò Crobatia Urbes habitata iſta ſunt; Nona, Beligradum, Belitzin, Scordona, Chlebena, Stolpum, Tenen, Cori, Claboca, exhibetque Equitum LX. peditum C. millia, & Sagenas LXXX. Conduras. C. quarum illa XL. viros, habent, hæ XX. nempe quæ majores, nam minores tantum X. atque hæc quidem potentia ejus, & copia fuerunt, uſque ad Principatum Creſcimere, quo mortuo Myroſtlabus filius, poſtquam quadriennium genti præfuit, à Pribunio Boeano interfectus eſſet, pluribus tunc obortis diſſidiis, ac factionibus equitum peditumque numerus valdè imminutus eſt, item Sagenarum, ac Condurarum, & Sagenas quidem nunc vix triginta habent; Conduras magnas, parvasq́ue, & equitatum, peditatumve.

Ex quibus ſicuti Porphirogenitum vires integras totius Regni Croatorum deſcribere apparet, ità ſola loca littoralia continentis ſine Inſulis tot conduras, & ſagenas habuiſſe, non eſt veriſimile, ideò Græcis Adriaticum deſtituentibus, Dalmatisque in dies debilioribus evadentibus, facilè fuiſſe Croatis hominum numero abundantibus, vel ſenſim, concedentibus Dalmatis, vel ipſis etiam invitis, Lembos conſtruere, inſulasque ſuis Civitatibus maritimis Nonæ, Belgradi, & Scardonæ proximiores uſurpare, quas tempore Regum Croatorum poſſediſſe inferiùs patebit, indeque eò magis debilitatis Dalmatarum rebus, Croatorum maritimas vires creviſſe, & ſimul cum Narentanis, maris poſſeſſionem Dalmatis turbaſſe cenſendum eſt; accedentibus deinde Saracenorum incurſionibus, Adriaticum quoque ab iiſdem infeſtatum argui debet, Slavosque, non ſolum proximos Dalmatas, ſed etiam Venetos intra ſuas paludes moleſtaſſe eorum Chroniſtæ, & vulgari ſcriptores memorant, quos recentiores cum Dalmatis confundunt, & in tempore cum Chroniſtis non conveniunt.

His ergo prout incertis relictis ad primas Venetorum in Adriatico claſſium emiſſiones deveniendum eſt: Chroniſtæ enim cum Sabellico, cæteriſque vulgatis conveniunt, Primam Venetorum in Adriatico claſſem, pro Orientali Imperio contra Saracenos, qui Siciliam occupaverant, miſſam, *b* Iuſtiniani Participatii Ducis tempore.

b ab 827. uſque 829.

Narentanos deinde Adriaticum infeſtantes (qui utpote Pagani cum Saracenis forſan ſentiebant) *c* Ioannem Participatium Ducem, quodam eorum Legato viro prudenti baptizato, fœdere ligaſſe, quieſcereque feciſſe ſcribunt; Hujus Ducis tempore ſecundam in Adriatico claſſem emiſſam, & Veglienſem Dalmaticam Civitatem, ſimul cum Obelerio quondam Venetorum Duce captam, Sabellicus refert. *Ferunt per id tempus Obelerium Ducem (quem annales quosdam ſicuti in exilio abiiſſe, proximo libro docuimus) in Curietam Inſulam, quam vulgò nunc Vegliam vocant, tranſiviſſe, recuperandi Principatus causâ, res novas moliturum: in eum Participatius, antequam moveri poſſet aliquid, validam Claſſem inſtruit, hoſtemque inter primos conatus penè incautum obſidione cingit, obſeſſum ſumma ope oppugnat: Interim ex Medoacenſibus quidam veteri in Obelerium ſtudio, qui priùs eorum popularis, indè Dux fuerat, in Urbem tranſfugiunt. Eâ re Iohannes commotus, ſoluta obſidione, claſſeque Venetias celeriter reductâ in transfugarum invidiam Medoacum expugnat atrociſſimoque incendio abſumit. Mox vero, ſupplemento prioribus copiis addito, Curietam denuò trajecit, qua in ſuam poteſtatem redacta, Obelerium capitali ſupplicio affecit.* etiam ſi inveriſimilitudo narrationis Sabellici, ex diſtantia Inſulæ Curietæ, à Meduaco, vel Methamauco pateat, tamen, cum reliqui quoque Veneti hiſtorici ipſum ſecuti, hoc idem referant: ideò ejus æquivocationem, ex non benè intellecto Danduli loco indicare non erit inutile, ait enim Andreas Dandalus in Chronico: *Iſte Dux (Ioannes Particiatius) cum Narentanis pacem compoſuit, Obelerium quoque Ducem Venet. venientem, cepit, ipſumque laqueo apud ſanctum Martinum* * dextra *ſuſpendi juſſit.*

c ab 829. uſque 836.

* Strata

Idem in Annalibus 830. *hoc tempore Obelerius ejectus Venetias redit, & in Vigilia Civitate apud Curiclum ſe intruſit, quem Ioannes Dux, congregato exercitu obſedit, & urbem impugnat. Tunc Methamaucenſes, de quibus Obelerius originem traxerat, relicto exercitu, intra urbis mœnia ad Obelerium adiverunt, Dux propterea devertens, Methamaucum expugnat, & igne conſumpſit, & revocato exercitu Vigiliam Civitatem, & Obelerium capit, & eum decollari juſſit, cujus caput Methamaucum delatum pertica in Sabbati ſancti juxta* * martyris magiem *ſuſpenſum.* ex quo apparet Sabellicum, cum ubinam ſita fuerit Civitas Vigilia ipſi non conſtaret, pro *Vigilia Civitate*

* S. Martini Marginem.

vitati apud Curiclum Curietam Inſulam Dalmatiæ, nunc Vegliam dictam, ponendo, æquivocaſſe, & Venetos Inſulam Orientalis Imperii, longè à finibus ipſorum disſitam aggreſſos, civitatem expugnaſſe, ſcripſit, & quamvis, ubinam ipſa Civitas Vigilia ſita fuerit, hodiè non conſtet, neque Sancti Martini Stratæ ſitum auctores referant, tamen ex iis, quæ idem Dandulus ſcribit, Sanctum Martinum intra æſtuaria fuiſſe, conſtat, nam in Chronico relatâ conjuratione Caroſi, qui Ioannem Participatium Ducem expulerat, ſequitur, *& interim dictus Caroſius tyrannicè gubernabat, ab hoc quidam majores, uniti cum populi quantitate ad S. Martinum Stratæ ſe reduxerunt, ubi communicato conſilio deinde recedentes in Rivo alto applicuerunt, Caroſumque ceperunt, & ejus extractis oculis, in exilium poſuerunt eundem.* In Annalibus *Caroſius igitur qui auctor fuerat ſceleris Ducatum invaſit. Tunc Baſilius Transmundo Ioannes Marcuzzo, & Decus Orſiniaco & alii 30. quibus commiſſum ſcelus diſplicuerat, de Venetiis exeunt, & apud S. Martinum de Strata habitationem elegerunt; ad quos paulatim Veneti confugiunt, unanimiter Venetias introeuntes, Caroſum in Palatio capiunt, & auctore Dominico Ortianico, ſibi oculos eruerunt, & de Venetiis expellunt.* Civitatem autem Vigiliam, quam apud Curiclum ſituat Dandulus, Chroniſta vetuſtus anonymus eundem caſum Obelerii deſcribens, lingua vulgari apud Aurielum ponit.

E da pùò poco tempo Obelerio, lo qual fó privado dello Dogado, e della patria in Veneeſaa ritorna, & la Citta Vigslia à pùò Aurialo ſe ſera, lo qual da lo eſercito del Doſelo fo aſſediado, e combatè la dita Cittade Vigilia, alora quelli de Malamocho, da li quals Obellerio aueua abudo origine, Laſſa el Doſe, e anda in aginto, e favor de Obelerio primo, lo Doſe ſapudo zio ritorna co lo ſuo eſercito à Malamoc ho é quello combatte, e preſelo, & afogalo, & prexe Obelerio, e quello el Jeſe degolas, e la ſo teſta fu duta à Malamacho e lo Sabato Santo del qual mileſimo quella fó a picada à S. Martin de Strada.

Parvo poſtea tempore Obelerius, qui privatus fuerat Ducatu, & patria, Venetias rediit, & in Civitate Vigslia apud Aurialum ſe clauſit, qui ab exercitu Ducis fuit obſeſſus, & dicta Civitas Vigilia impugnata: tunc Metamaucenſes, à quibus Obellerius originem ducebat, relicto Duce ad Obellerium receſſerunt, quo cognito, Dux cum exercitu Metamaucum reverſus oppugnat, capit, & exurit; Obellerium vero captum decollari fecit, & caput ejus Sabato Sancto ejusdem anni appenſum fuit apud ſanctum Martinum Stratæ.

Aureolum autem intra paludes ſitum fuiſſe, apparet ex Privilegio Ducum Participatiorum Angeli, & ejus filii Ioannis; Dato Rivoalti Ind. XII. ab eodem Dandulo in Annalibus relato, in quo concedunt Eccleſiæ S. Servuli Territorium S. Hilarii dictum.
a 819. a *Sanctam Eccleſiam ſemper vigili cura &c.* & infrà. *Conceſſa igitur prædicta Capella B. Hilari Confeſſoris Chriſti, cum ſuis Territoriis, finibus, ac terminis, cum omnibus appendiciis, vel adjacentiis ſuis, quod eſt ſuper totum circumdatis lateribus: id eſt à flumine, quod dicitur Clarino percurrente uſque in Canale, qui dicitur Gambaraſia, & inde in foſſa, quæ dicitur Ruga, ac deinde in Canale de Luna procurrente in Seucho & uſque in paludibus aquis ſalſis, ſimiliter à prædicto flumine Clarino deſcendente ad locum, ubi dicitur Aurilia, & finalibus deſcendente per Canale, qui dicitur Aviſa, percurrente in dicto flumine Hune, & deinde percurrente uſque in paludibus ſimiliter tribus millibus aquis ſalſis* ex quo Auriliam fuiſſe propè Gambaraſiam, (nunc Gambarare dictam) apparet, propeque eandem Vigiliam, & intra æſtuaria ſitam concludendum eſt, Sabellicumque æquivocando ſcripſiſſe, Venetos Curietam Orientalis Imperii Inſulam invaſiſſe, pejuſque ipſo alter recentior Chroniſta, pro Vigilia, Vegliam, & pro Curieta, Curzolam ſumens, duas Dalmaticas inſulas longè inter ſe diviſas,
b ab 837. usq; 864. tunc ab eodem Duce captas ſcripſit; *b* Petrum Tradonicum cum Sclavis bellum geſſiſſe, & cum Mio Principe eorum pacem feciſſe, Veneti ſcribunt, quem Mium, pro Tamislavo Duce Croatorũ Archidiaconus ponit: hos autem Sclavos pro Croatis ſumendos eſſe, infra patebit. Ejuſdem Tradonici Ducis tempore Tirpimirum Ducem Croatorum vixiſſe, Privilegium ejus teſtatur, ex quo, cum multa elici poſſint, integrum ponere placuit.

Ex Regiſtro Privilegiorum Archiepiſcopatus Spalatenſis. In Nomine Patris, & Filii & Spiritus Sancti. Regnante in Italia Piiſſimo Lothario Francorum Rege, per Indictionem XV. ſub die 4. Nonis Martii. Dum Mundi ab origine cuncta per tempora facta manſiſſe, delabiſſeq; ſuccedentibus alia altiſſimi ſimet oculis perſpicimus mentis, & manus fidei palpamus, nihil corporeis membris videre, audire aliud valemus, niſi ea, quæ præſentantur, & ſcripturarum auditio obtutibus pandit. Vnde ego licet peccator Tirpimirus Dux Croatorum juvatus munere divino, incertus de die noviſſimo, & hora, qua neſciat homo ſolicitus nimis animæ meæ commune conſilium meis cum omnibus Zuppanis conſtruxi Monaſterium, ibique Catervas fratrum adhibui, quorum ſedulis votis, & frequens oratio nos immunes redderet Deo peccatis in hanc adjecit mens noſtra, ejuſdem Monaſterii Eccleſiæ aliquid in utenſilibus præparare; Cùm autem non ſufficeret in argento ipſa vaſa perficiendum, accommodavit nobis Petrus Salonitanæ Eccleſiæ Archiepiſco-

F

piſcopus, & dilectus compater XI. Libras argenteas: hac de re ei duximus hilari animo dare quidvis, & non denegamus charitati veſtræ, quibus ipſa reſpondit, volo Domine & Compater ut primùm, quidquid proprio emi pretio, vel quod donatum eſt in immobilibus, & mobilibus in ſancta Matre Eccleſia, id eſt in Laſani, & Turgari cum ſervis, & ancillis . . . . Chortino præſentia Claritatis veſtræ per paginulam Privilegialem Sanctæ Salonitanæ Eccleſiæ dictæ mancipata in æternum permaneant, ac deinde, ut in ſatam matrem Eccleſiam, quæ Metropolis uſq; ripam Danubii, & penè per totum Regnum Chroat. & pro remedio animæ veſtræ, parentum vel fidelium veſtrorum, & per commodatum argentum detis Eccleſiæ B. Georgii, in loco qui dicitur Putalio omnia, quæ obtinet poſſeſſionum, ſervos quidem, & ancillas, quæ Miſlavo Duce ipſam Eccleſiam cum dedicata videtur, & ab ipſo Duce donis ditatam, ſimili modo, & Privilegii cenſura, hæc quidem donatio à Vobis firmiter enixè depoſcimus talibus & ſuggeſtioni placiti data ad ſenſum ſpopondimus, & jure manſuris rebus Privilegium fieri præſentem noſtram deliberationem, præcepimus, videlicet ita duntaxat ut empta pretio infra terminis noſtris in locis memoratis ſempiterna donatione poſſideat dicta jam ſancta Eccleſia à nemine infeſtante.

Tandē verò præfatā Eccleſiā de Regali Territorio ab orientali, & occidentali parte, à Rupe montis, uſque ad mare, ab utroq; latere terminos cum lapideis, & ferro ſignatos, infra quos terminos nullius adjacet territoriū, nos diligēter condonamus, & hoc in augumento Sanctæ Salonitanæ Eccleſiæ, proferentes firmamus, & ſingulis annis de omnia naſcentia Terræ ex curte noſtra, quæ Cluſan dicitur, Decimæ inferantur in memoratam Eccleſiam, quas decimas Anteceſſor Noſter Mislavo dare cœpit, ſi quis verò de ſuper ſcriptis, quidquid Deo inſpirante, amore Sanctorum inflammati devoto pectore obtulimus, conceſſimus, & impoſterùm inconvulſa firmata valere cenſuimus, in Cœnobium ſanctorum Martyrum Domnii, & Anaſtaſii, Coſmæ & Damiani, & ſi quis diripere, vel ſubtrahere, aut per vim opponere tentaverit, iram Domini Salvatoris, & Sanctorum omnium maledictionem, quidem CCCXVIII. Patrum vinculo inſolubili anathemate Maranatha denodetur, dividetur, & evellatur divino judicio, à cognatione, & patria, uxore, & filiis, qui ſeparare donationem noſtram temerariè à Sancta Matre Eccleſia jam factam præſumpſerit, foveatur itaque hic litigantibus cum eo vicariis ſanctis Religioſorum ſubſiſtentium, Principum gratia tam nefandi faciens quiſquis ille defunctorum oblivioni dans, & in noviſſimo die magni examinis cum Diabolo, & ejus tetris Angelis, & Iuda Iſcariote, Chriſti proditore, in gehenna Barathri muneretur, ubi ignis nunquàm extinguitur, & vermes impiorū non moriuntur.

Actum in loco, qui dicitur Byaci, tempore nuper fato, & teſtium notitia, præſentia, communi voto, & voluntate corroboratorum.

Signum manu, meque ipſo Tirpimiro Duce hujus rei conceſſore, & auctore.

Signum manu Comicini Zuppano Teſtis.

Signum manu Pretslia Zuppano teſtis

Signum manu Nemuſtlo Zuppano teſtis.

Signum manu Zarſata Zupp. teſtis.

Signum manu Lodovico Zuppano teſtis.

Signum manu Ozanulo cum fratre

Signum manu Negutsa Camerario teſtis

Signum manu Zupp. teſtis

Signum manu Potecano teſtis

Signum manu Zatimuſtlo teſtis

Signum manu Damay teſtis

Signum manu Dominico Presbytero Capellano teſtis

Signum manu Cypriano Presbytero Capellano teſtis

Ego Martinus Presbyter Capellanus præceptione Domini mei Ducis memorati, rogatus ſcripſi, & manu propriâ opus complevi, ſignum manu feci.

Hæc ſunt Nomina Servorum de Maſaro, pertinentes eos, in ſancta Matre Eccleſia B. Domnii, ſcitote numerum eorum ſunt in primis Carenſe, Poſtellio, Naſſezai, Damaciai, Yiena, Trubaſa, iſtis cum ſuis fæminis.

Cæteri verò ſeptem, quorum Nomina ſunt:

Liutamiro Strehemilo, Nedamuslo, Teſina, Luteciai, Cenſtizo.

Ex inſcriptione *Regnante in Italia Piiſſimo Lothario Francorum Rege per Indictionem XV.* Tirpimirum Ducem adhuc Francorum Imperium, Lothariumque Italiæ Regem recognoviſſe, quem, quamvis jam tum eſſet à Patre ad Imperium aſcitus, tamen, eo vivente, Imperatoria munera nequaquā exercuiſſe dicendum eſt, ideò tantùm pro Rege Franciæ, & Italiæ habitum, Privilegiumq; conſcriptum Anno Domini 838. ex Indictione XV. dignoſcitur, nam quamvis vivente Lothario, eadem Indictio repetita fuerit Anno 853. tamen quia tunc mortuo patre imperabat, imò ſibi Ludovicum filium in Regno Italiæ, & Imperio aſſociaverat (quod in inſcriptione omiſſum non fuiſſet, ſi tunc confectum eſſet) ideo Anno 838. conſcriptum dici debet: ex ipſo autem Privilegio, ſicuti Tirpimirum maritimas partes Croatiæ poſſediſſe conſtat, (cum terras in ipſo nominatas mari proximas, in Zupania maritima fuiſſe à Porphirogenito Parathalaſſia dicta, inferius patebit) ita, an reliquam quoque Croatiam, in eodem Privilegio Regnum Croatorum dictam, poſſederit, ex hoc unico illius temporis Privilegio colligi non poteſt, ſed ex ſupra deſcripta Croatorum ex Porph. potentia, potius univerſum Croatorum Regnum (uſque ad ripas Danubii extenſum, ut in Privilegio exprimitur) poſſediſſe, & paulò poſt ejuſdem Privilegii conceſſionem, mortemque Tirpimiri diviſionem Croatorum à Porphirog. memoratam, ſequutam arguunt ea, quæ Veneti tradunt, ſcilicet

licet Petri *a* Tradonici Ducis tempore Vnuſclavum, & Diodurum Principes Sclavorum (a 841.) Venetis infeſtos Caprulas populaſſe, tuncque Croatos ob diſſenſionem filiorum Ludovici Pii, timore Francorum depoſito, mare infeſtando, Veneta arma exercuiſſe, dicendum videtur, Saracenis quoque Barium capientibus, Narentanos inde occaſionem habuiſſe Adriaticum infeſtandi, ob id eundem Ducem, poſt bellum cum Droſaico Iudice Narentanorum, (vel ut alii, Marianorum) conveniſſe, ſcribunt. Saraceni deinde, Bario capto, eò magis Adriaticum infeſtantes, Cataium, Roſam, Buduam, diripiunt, Raguſium obſident, deinde Græcorum, & Venetorum Claſſem ad Crotonem, vel Tarentum profligant, Adriaticumque incurſant, quibus ut occurrerent Baſilius orientis, & Lud. II. occidentis Imperatores, auxiliantibus Venetis, Dalmatis, & Slavis, Saracenos vincunt, Bariumque recuperant, ut Curop. Cedrenus, & Zonaras referunt, & Porphir. c.29. *Franci Græcis, cum Papa Romano ſe jungunt, unà cum Crobato, Servio, cum Zaclumo, Terbonitis, Canalitis, & Raguſinis, cunctiſque Dalmatiæ Oppidorum incolis (nam hi omnes ex Imperatoris mandato aderant) & Barin obſident, capiuntque, ſciendum vero quod Crobatos, reliquosque Sclavorum Principes Raguſini, ſuis navibus in Longobardiam tranſmiſerunt.* Sed cum Ludovicus in Epiſtola ad Baſilium conquerat. *b Tot populos Sclavoniæ noſtræ in captivitate ſine qualibet parcitate ſubtractis, ſuper quam dici poſſit animum noſtrum commotum: non enim congruè geſtum eſt, ut iiſdem Sclavinis noſtris, cum navibus ſuis apud Barim in procinctu communis utilitatis conſiſtentibus, & nihil ſibi adverſi imminere putantibus, tam impiè domus ſuæ quoque diriperentur.* (b Bar.871. n.73.) Ludovicum, Sclavoniæ ſuæ, de Croatorum Regione maritima, ſibi ſubjecta intellexiſſe dicendum eſt, qui cum eorum navibus ad Barium oppugnandum cum cæteris convenerant, ob id Porphir. Baſilii juſſu Croatos conveniſſe ſcribentem, Avo blanditum dicendum eſt, at cum cæteri quoque Adrii accolæ ibidem fuiſſe memorentur, præter ſolos Narentanos, quos (cum adhuc Pagani; ſive Idolatræ eſſent) cum Saracenis ſentiſſe veriſimile eſt, & Croatorum domos ob id diripuiſſe, ſed cum Regio Narentanorum Orientalis Imperii cenſeretur, ideo Ludovicum, id Baſilio exprobraſſe, & propter eandem cauſam Vrſum *c* Ducem Venetorum Croatis ſociis gratificantem, in reditu à Bario, (c ab 864. uſq; 871.) de Narentanis vindictam ſumpſiſſe, cenſendum eſt, ut Veneti auctores ſcribunt, quamvis cauſam vindictæ non exprimant. His iiſdem Narentanis tribuenda ſunt, quæ Anaſtaſius Biblioth. ſcribit de miſſis Adriani Papæ ex Conc. Conſtant. redeuntibus à Piratis Slavis captivatis, Codiceq; Concilii *d* abrepto. Eundem quoque (d 869.) Ducem Venetorum cum Demogoy, ſive Dominico Principe Sclavorum bellum geſſiſſe, & Inicum eorundẽ Principem Iſtriam vaſtantem cæpiſſe, rebusque Iſtris ablatis, reſtitutis, captivos Slavos ob fœdus dimiſiſſe ſcribũt, quod de Croatis Iſtriæ proximis intelligendum eſt: refert deinde Andreas Dandulus in Annalibus: *tamen Sclavi reputantes ſe offenſos fœdus irritũ habuerunt, quod mortuo Demogoy renovatum eſt, non incluſis Narentanis Venetorum maximis æmulis, contra quos Dux exercitum miſit. Per hos dies Sedeſclavus ex progenie Tribunıri, fultus Imperiali præſidio, Dalmatiæ Ducatũ arripuit, filiosq; Demogoy exilio miſit, quem non multo interjecto tempore Branimirus occidit, & Ducatum ejus accepit.* Huic Sedeſclavo Comiti Sclavorum ſcripſit Io. P.P. VIII. dirigens ipſi legatum deſtinatum Regi Bulgarorum, Anno 879. *e* Branimiro (e Ep.176.) quoque Principi eodem anno ſcripſiſſe eundem *f* Pontificem conſtat, quem Ducem Croatorum (f Ep. 184. 185.) fuiſſe apparebit, ex quo brevem fuiſſe Sedeſclavi principatum argui debet. Sedeſclavum autẽ ex progenie Tribunıri, id eſt Tirpimiri Ducis Croatiæ ſupranominati filios Demogoy (qui Tirpimirum ipſum, vel ejus filios ejecerat) itidem expuliſſe, & Baſilii Macedonis Orientalis Imperatoris protectione, Dalmatiæ Ducatum arripuiſſe argui debet (id eſt ejus partis Dalmatiæ, quæ Croatia vocabatur) cum eodem quoq; tempore Beneventani, & Capuani Duces ab Occidentali Imperio ad Baſilium defeciſſent, ut Baronius *g* obſervavit ex Curopalate, & tunc eodem Baſilio conciliante, tributum Croatis Dalmatas (g Bar.879. n.4.) conſtituiſſe, ut capite ſequenti dicetur, cenſendum eſt Branimirum autem Sedeſclavi occiſorem Ducem Croatorum Archid. Spalat. memorat, & clarius Epiſtolæ Io. P.P. VIII. qui Ioannem Preſbyterum familiarem ſuum ad ipſum, & Regem Bulgarorum miſit, Branimiroque gratulatur. h *Dilecto filio Branimiro. Adgi enimus Sanctæ Sedis Apoſtolicæ matris tuæ, de cujus fonte patres tui ſacræ prædicationis potavere fluenta redeuntem ſuſcipimus.* (h Ep.184.) & Ioannem Presbyterum cum Epiſtola Regi Bulgarorum directum commendat, ejuſdemque tenoris alteram ſcribit *i* (i Ep.185.) *Omnibus venerabilibus Sacerdotibus, & univerſo populo.* In qua de Principe eorum Branimir ad Romanam Eccleſiam redeunte gratulatur: quod autem de Croatis hæc intelligi debeant, præcedens Epiſtola ſcripta *k Theodoſio Ven. Diacono, & electo ſanctæ Eccleſiæ Nonenſis.* (k 183.) & clarius de eodem Theodoſio jam Epiſcopo *l Excellenti Viro Branimiro glorioſo Comiti, & dilecto filio noſtro, atq; omnibus religioſis ſacerdotibus, & honorabilibus Iudicibus, cunctoq; populo pax, & gratia à Domino Ieſu Chriſto. Audita per Theodoſium Ven. Epiſcopũ veſtrũ fide* (l Ep.184.) cum ad Eccleſiæ Romanæ gremium, pro ut ipſius Anteceſſores fuerant rediiſſe, commendans, declarat. Nam Epiſcopum Nonenſem, totius Croatiæ tunc fuiſſe Epiſcopũ ex Privilegio Mucimiri Ducis, inferius ponendo, cõſtabit. Croatos ergo Orientali Imperio adhærẽtes à ſede quoq; Apoſtolica per aliquot tẽpus alienatos fuiſſe, apparet, quod de Dalmatis quo-

que argui poteſt, nam idem Pontifex ſcribens
a Ep. 190. *a Vitali Iadrenſi, Dominico Abſarenſi, cæteriſque Epiſcopis Dalmatinis, ſeu Ioanni Archipresbytero ſanctæ ſedis Salonitanæ, omnibuſque ſacerdotibus, & ſenioribus populi habitatoribus Spalatenſis Civitatis, atque Zadarenſis, cæterarumque Civitatum.* Conqueritur Archiepiſcopum Spalatenſem electum, à ſede Apoſtolica more ſolito pallium petere diſtuliſſe, & ſi metu Græcorum, vel Sclavorum id evenerit, pollicetur auxilium, aliter excommunicationem minatur. Græcos impedimento tunc eſſe potuiſſe argui debet, eò quia mortuo Ignatio Patriarcha Conſtant., iterum Photius à
b 878. Baſilio reſtitutus *b* fuerat, qui cum à ſede Apoſtolica alienus eſſet, favore Baſilii, qui Dalmatas à Saracenis liberando, & Croatis tributum permittendo, utroſque devinxerat, Spalatenſem Metropolim Dalmatiæ, & Croatiæ ſibi vendicare conatum, credibile eſt; Slavos autem, id eſt Croatos, tunc Navigationi Latinorum obſtitiſſe, jugumque Francorum detrectaſſe, congruit cum iis, quæ Sigonius ex
c 882. AndreaDandulo refert. *c Carolus Craſſus Imperator Ravennæ fœdus inter Venetos, atque Italicos ſibi ſubjectos in quinquennium renovavit, & ſanxit, ut Sclavi, qui mare aſſiduis latrociniis infeſtabant communibus armis, non ſolùm arcerentur, ſed etiam peterentur.*

[illegible] Croatos enim maritimos favore Baſilii jugum Francorum detraxiſſe, ipſique Baſilio adhæſiſſe Conſtant. Porph. in vita ejuſdem memorat; nullæ deinde Croatorũ maritimæ actiones reperiuntur, vel ex eorum diviſione, potentiæque maritimæ diminutione à Porph. memoratæ, vel ex pacto ſibi à Dalmatis tributo eveniſſe, & cum ipſis Dalmatis navigationem exercendo, quieti deditos argui poteſt; ſed quamvis Croatorum in Adriatico moleſtiæ ſuppreſſæ tunc fuerint, tamen Narentani ab infeſtatione ejuſdem non ceſſabant, contra quos Petrum Candianum Ducem progreſſum, & occiſum concordes Veneti Scriptores, & Chroniſtæ referunt, at cum in aliquibus non conveniant, ideò referenda ſunt, quæ Sabellicus tradit, & quæ Chroniſtæ ſcribunt. ut æquivocationes apparere poſſint, ait enim Sabellicus;

In Narentanos interim veteres Veneti nominis hoſtes, quoniam proxima maria latrociniis infeſtarent, aliquot longæ Naves ad eorum curſus comprimendos, miſſæ: quæ infectâ re (nuſquàm enim hoſtis repertus erat) domum rediêre. Nec multò poſt Candiani Principis ductu, naves duodecim (quidam ſeptem ſcripſêre) in eoſdem hoſtes paratæ, qui circa Dalmatiæ Promontorium, quod ipſi incolæ Miculum vocant, reperti ſunt, in eos hortatu Ducis, ferociter invectæ ſunt Venetæ triremes: nec Liburnicæ naves pugnam detrectavere, utrinque majoribus propè animis, quam viribus eſt concurſum. Primo quidem congreſſu, res Veneta aliquot hoſtium navibus oppreſſis, ſuperior fuit; verùm Barbarorum multitudine ſuperante, Ducaria navis cum reliquis circumventa, Candianus fortiter dimicans occubuit, cùm menſes quinque non amplius Remp. adminiſtraſſet, ejus cadaver ab Hiſtris ſubtractum, paulo poſt Gradũ eſt deportatum atq; eo loco ſepultum. Dandulus in Chronico. *Petrus Candianus Dux hanc ſedem acquiſivit, Anno Domini 886. Iſte Navalem exercitum contra Narentanos miſit, qui ſine profectu ad propria remeavit, ob id ipſe armatis 12. navibus ad illas partes perſonaliter acceſſit. Vbi pugnando ab hoſtibus fuit occiſus, cujus corpus à Sclavis clàm arreptum fuit, & ad Gradenſem Urbem conductum. Ducavit men. 5. & ibi requieſcit.* Idem in Annalibus *Petrus Candianus 887. Hic confeſtim contra Narentanos exercitum navalem miſit, qui cum ſine effectu reverſus eſſet, tunc per ſemetipſum cum XII. bellicis navibus in menſe Auguſti egreſſus, & ad montem Sclavorum perveniens in loco, qui vocatur Micculus exivit; Licet cum paucis, ſed Sclavos ſibi reſiſtentes, primùm in fugam vertit, multoſque ex illis occidens, quinque Naves illorum ſecuribus fregit: ſed demum revertentibus Sclavis die 18. men. Sept. cum aliis ſeptem occiſus eſt; cujus corpus Andreas Tribunus ſuſcipiens in atrio Gradenſis Eccleſiæ poſtea ſepelivit.* Obſervandum eſt Sabellicum Narentanorum naves cum Liburnicis confundere, cum ex jam dictis, libro ſuperiori pateat, Liburnos pro Croatis ſumendos eſſe, ſed cum Croati, & Narentani utrique Slavi eſſent, Sabellicus hos inter ſe non diſtinguendo, confundit, prout etiam inferius in Petri Vrſeoli expeditione animadvertetur; ſimiliter quem Dandulus montem Sclavorum Miculum dictum, refert, hunc eundem Dalmatiæ Promontorium eſſe, Sabellicus aſſerit, & quamvis rectiùs Promontorium, quàm mos dici debeat, tamen eundem propè Iadram in Croatico, non Dalmatico ſolo ſitum tunc temporis fuiſſe, ex Privilegiis Regum Croatorum conſtat, nunc vulgò dictum *Ponta Micha* ob id Dandulus antiquos Chroniſtas ſequutus montem Slavorum, id eſt Croatorum eſſe ſcripſit; ſed deſcenſionem in terram Ducem feciſſe, innuere videtur, ibiq; Slavis fugatis, quinque naves illorum ſecuribus fregiſſe memorat, quod de Croatis, non de Narentanis intelligendum eſſet, ſicuti ea, quæ ſequuntur (de Slavis revertentibus) de Narentanis, ſi ab iiſdem Dux occiſus fuit; ſed cum ipſo antiquiores Chroniſtæ Narentanos tantùm nominent, ideò Dandulus in hoc tantũ loco Narentanos Sclavorũ nomine ſcripſit, quos alibi à Sclavis rectè diſtinguit: ſed unde Sabellicus Hiſtros ad ſubtrahẽdum Ducis cadaver acceſſiverit, nõ conſtat, cùm ipſe Dandulus, & cæteri Chroniſtæ Sclavos corpus Ducis Gradu portaſſe ſcribant, niſi ex Chroniſtis vulgari antiquo charactere ſcriptis, ex ſimilitudine hunc errorem hauſerit Sabellicus, cum
verba

verba *per ll iſthiani* à verbis *per ll Iſtriani* nihil ferè in antiquis characteribus differant. Croatos ergò tunc temporis ab infeſtatione maris ſe abſtinentes, cum Venetis, & Dalmatis concordes navigaſſe, & ſequuta inter Venetos, & Narentanos propè ſuum Promontorium pugna navali, amici occiſi Ducis cadaver, derelictum inventum, Gradum ad ſepeliendum tuliſſe dicendum eſt. Mucimirum Croatiæ maritimæ Ducem circa hæc tempora fuiſſe Privil. ejus infra ponendum Anni 892. refert. Annales autem Francorum Fuldenſes dicti, tempore Caroli Craſſi relatâ Pannoniarum vaſtatione per Zuentibaldum Marauorum Ducem facta, & deinde juramento Carolo præſtito ſubdunt. 884. *Poſtea veniente Brazlannorum Duce, qui in id tempus Regnum inter Dravum, & Sava flumina tenuit, ſuiſque militia ſubditus adjungitur.* & inferius tempore Arnolfi Regis Germaniæ relata Zuentib. rebellione, & apparatu Arnolfi trium exercituum contra ipſum 892. *Arnolfus contra Zuentibal. Hunnos, & Bulgares movet. Miſſos enim ſuos inde ad Bulgaros, & Regem eorum Landomir ad renovandam priſtinam pacem cum muneribus men. ſept. tranſmiſit, & ne coemptio ſalis inde Maravanis daretur, expoſuit; miſſi autem propter inſidias Zuentibaldi Ducis, terreſtre iter non volentes habere, de Regno Brazlavonis per fluvium Odgora uſque ad Gulpam perfluentes. Savi fluminis navigio in Bulgaria perducti, ibi à Rege honorificè ſuſcepti, eadem viâ, quâ venerant, cum muneribus reverſi ſunt 895. Imperator Pannoniam cum urbe Paludarum tuendam Braxlanoni Duci ſuo in id tempus commendavit.* Ex quibus Braxlauonem ejus partis Regni Croatorum fuiſſe Ducem, quæ inter Savum, & Dravum ſita eſt, apparet, Caroloque Craſſo Imperatori Occidentali, & deinde Arnolfo Regi Germaniæ, poſteà Imperatori paruiſſe, conſtat, Mucimirum autem reliquum Regni Croatorum, vel partem ſaltem maritimam poſſidentem, ex ejus Privilegio, in quo nullum ſuperiorē recognoſcit, ſui liberiq; juris fuiſſe, argui debet, neque Arnulfum Zuendibaldico bello, & Leonem Bulgarico, impeditos ipſum moleſtare potuiſſe, conjectandum eſt, Privilegium autem Mucimiri tale eſt.

In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Anno utique, ſacram poſtquam Chriſtus carnem ex Virgine ſumpſit D CCCX CII. Indictione XI. ſub die 4. Kal. Octubrium. Cùm magne inter Salonitanum, & Nonenſem Præſulibus, verterentur de quadam facta donatione, à Tirpimiro Piiſſimo Duce in juris Sanctæ Matris Eccleſiæ, Domnii & Anaſthaſii Beatorum Martyrum, quandam mancipando Eccleſiam Sancti Georgii, quæ ſita eſt in Petalio, videntur contentiones, dicente Petro Spalatenſium Archiepiſcopo, hanc quam dicitis Eccleſiã donatã à præfato Duce, & Privilegii ſtatuto roboratam, in Noſtra Iuris Eccleſia ſub teſtimonium notitia mancipatam habemus; reſpondens Aldefreda Nonenſis Eccleſiæ Præſul, dicebat, non ita habetur, ſed noſtra potius Eccleſiæ dominio detinetur, quoniam non in Eccleſia ſanctorum Domnii, & Anaſthaſii ut dictis poſſidenda, ſed ipſius Præſulis fruenda ad tempus tradita eſt, his ita habentibus comperto placuit mihi Muncimir divino munere juvatus Croatorum Dux, reſidente Paterno ſolio, divino ſpiramine, communi conſilio, cum meis cunctis fidelibus, & Primat. Populis, omni compoſita & prætermiſſa contentione, dictam jam ſancti Georgii Eccleſiam in ſanctorum Martyrum Domnii, & Anaſtaſii cum omni ſuo introitu, & exitu ſubjugare Privilegio cum ſervis & ancillis, campis, & vineis, pratis, & ſilvis, cuncta mobilia, & immobilia omnia, quam Eccleſiam teſte, & auctore Deo, volo, ut nullus deinceps de ſucceſſoribus meis, de poteſtate Spalatenſium Eccleſiæ ſubtrahere audeat, vel in quolibet, diripere, ſed juxta priſcam conſuetudinem, ut donatam à Patre meo recolimus; & mox per præſens Privilegium denuo mancipamus, ut omninò ſubjaceat dictæ Eccleſiæ, jure; qui verò poſtmodum avaritiæ facibus accenſus, atque in ſuperbia cornibus elevatus, ſtatuta noſtra parvi pendens, nuper factam Eccleſiam à Domnio ſanctorum Martyrum Domnii, atque Anaſthaſii ſubtrahere voluerit, vel quolibet modulo donationem dictam nocere tentaverit, iram omnipotentis Cælorum arbitri Salvatoris Mundi incurrat, & ſanctorum omnium maledictionis vinculo CCCXVIII. Patrum inſolubiliter denodetur, deſcendatque ſuper eum, & domo ſua, ſibique conſentientibus decem quæ in Ægypto habita ſunt plagæ, & lepra Naaman Syri ab iis nunquam recedat, degluttiat eos terra, ſicut Datan, & Abiron, & in noviſſimo Maranatha litigantibus cum iis ſanctorum conſtantia cum Diabolo, & ejus horribilibus Angelis, & Iuda Iſcariote in gehenna barathro munerentur, ubi ignis non extinguitur, & vermes non moriuntur. Actum eſt in Biaci, ante fores Eccleſiæ ſanctæ Marthæ Martyræ, tempore, & dimidium, nuper ut fumus. Hoc palàm teſtibus conſentientibus, atque ſubſcribentibus, dein ne aboleatur inpoſterum annulo noſtro juſſimus in calce ſignari

Signum manu mei, qui ſum Muncimiro auctore hujus donationis Cartula.

Signum mei Budimiro Iup. Palat.
Signum mei Zellivero Iup. Clotnia
Signum mei Petro Iup.
Signum mei Pruſna Mavechario Iup.
Signum mei Pruadra Iup. Cavallario
Signum mei Zellibo Iup. Camerario
Signum mei Zelidedo Iup. Pincernario
Signum Boledrago Iup. Camerario.

Signum mei Budimiro ſup. Comitiſſa.
Signum mei Creſamuſtlo Camerario ſecundo
Signum mei Stephani filii Budimiri Camerario tertio.
Signum mei Zelli drago Maccechario Comitiſſa
Signum mei Prubitecho filio Petri ſup.
Signum mei Dragazai filio Semicarini
Signum mei Tugina ſup. Armigeri
Signum mei Zstallo ſuper poſito monaſt.
Signum mei Leledrago ſup. Cliſa
Signum mei Pacialso Lamareſia

Sequenti autem die, qua eſt tertio Calendis Octobris veniens ego ſæpè fatus Dux in Civitate Spalati ante Sanctiſſimorum dictorum Altaria, & Privilegii paginulam manu propria inter cætera munuſcula, quæ manus noſtra invenire voluerunt, ſuper ſacroſancti Domnii Altario objeci, & donatione prædicta mancipata, ſancti Domnii abii.

Ego Firminus Diaconus, & Capellanus dicti Ducis, præcipiente mihi Domino meo Mucimiro glorioſo Duce coram dictis teſtibus audita ſcripſi, & poſt tradita feliciter complevi.

Veneti Hiſtorici ſcribunt, Petrum Vrſi *a*
a à 912. uſq; 932. Baduarii Ducis filium, è Conſtantinopoli redeuntem, à Michaele Bano Sclavorum (id eſt Croatorum,) captum, & Simoni Regi Bulgariæ miſſum, quem Michaelem Porphirogeniti Miroslavum eſſe potuiſſe, ſupra dictum
b à 932. uſq; 942. eſt. *b* Petrum Candianum ſecundum cum Narentanis bellum geſſiſſe, deinde pacem feciſſe iidem ſcribunt. Simeonem autem Bulg. Regem Croatos invaſiſſe, & in anguſtiis montium ſuperatum, omnes ſuos amiſiſſe, & eo mortuo Chrobatos, cum cæteris finitimis Bulgari-
c à 942. uſq; 959. am invaſiſſe Por. Ced. & Cicrop. tradunt. *c* Petrum Candianum tertium Ven. D. contra Narentanos naves 33. maximas, (Saracenico vocabulo, ut Cedrenus teſtatur) Gombarias dictas, miſiſſe, quarum metu Narentanos à Piratica abſtinuiſſe, & damna refeciſſe, Veneti ſcribunt. Hæ memoriæ reperiuntur rerum in Adriatico geſtarum Ducum Croatorum tempore, neque uſque ad Ducatum Petri Vrſeoli ſecundi, aliquid Venetos egiſſe eorum Chroniſtæ, vel Hiſtorici memorant, quo temporis ſpacio Narentanorum res floruiſſe, arguunt ea, quæ Platina in vita Io. XIII. de iiſdem refert. *d Sclavi in*
d Ann. 969. *Italia trajicientes, Saracenos ingenti clade ſuperatos, monte Gargano dejecerunt.* Narentanorum ergo ſtatus deſcribendus eſt, ut inde intelligi poſſint, quæ de eiſdem Veneti Scriptores referunt.

CAPUT III.

De Narentanis, & eorum Baptiſmo.

NArentanorum Regionem, & Inſulas Porphirogenitus deſcribens, ait: *De Paganis, Arentanisque dictis, & terra, quam nunc habitant cap. 36. Paganorum quoque terra initio poſſeſſa à Romanis fuit, quibus Româ migrare juſſis, Imperator Diocletianus in Dalm. ſedes aſſignavit, & oriundi ſunt ipſi etiam à Serbliis non baptizatis, ab eo ſcilicet Principe, qui ad Heraclium ſe contulit.*

Capta verò itidem ab Abaribus, & vaſtata hæc Regio ſub Heraclio rurſum incolis frequentari capit. Pagani autem vocantur, quod baptiſmum non accepiſſent eo tempore, quo Sclavi omnes baptizati erant: ita enim Sclavorum Lingua nuncupantur; quicunque baptiſmi expertes. Romanorum verò dialecto Regio illa Arenta appellatur, & Incola Arentani: habetque Pagania vrbes habitatas Mœrum, Berullia, Oſcroe, & Labinetza; Item Inſulas magnas, unam, quæ Curcra, ſive Cicer dicitur, in qua Oppidum, alteram, quæ Meleta, ſive Melozeate, cujus in Actis Apoſtolorum Divus Lucas meminit, Meliten eam nominans: ubi, & ſerpens D. Pauli digitum mordens, ab eo excuſſus, igne conflagravit: tertiam, quæ Phara, quartam, quæ Braizes; Sed & aliæ præterea Inſulæ ſunt, quæ ad Paganos non pertinent, puta, Choaca, Ies, Laſtobon & cap. 30. *Ab Orontio Pagania incipit, procurritque ad Zentinam flumen, & Zupanias tres habet Araſtorzam, Mœrum, Dalen, & quidem Araſtorza ac Mœrus ad mare ſita ſunt, & Sagenis piſcatum exeunt, Dalen autem procul abeſt à mari, & ex agricultura vivunt, habentque in propinquo inſulas quatuor Meleta, Curcura, Barizo, & Pharus omnes pulcherrimas, fertiliſſimasque, Oppida item deſerta, & paludes multas, in quibus habitant, & jumenta alunt, unde vitam tolerant.* Ex quibus conſtat Narentanos, ſive Paganos eam partem continentis Dalmatiæ poſſediſſe, quæ à Cerina Naronem verſus, protenditur. Hos Narentanos Imperante Baſilio baptiſmum ſuſcepiſſe, Porph. tradit cap. 29. quod congruit cum Platina, qui Adriani ſecundi Pontificis, & Sueropoli principis Dalmatiæ Sclavos Chriſti fidem ſuſcepiſſe ſcribit, quod cadit in principio Imperii Baſilii, & de Narentanis intelligendum eſſe, mox patebit: Nam ſicuti Croatos Heraclio juniore Imperante, baptizatos, ſupra relatum eſt, ità de Serviis idem intelligi debere ex eodem Porphirogenito deducitur; ideò Platinam de reliquis Serviis, ſcilicet Narentanis, vel Paganis locutum, in vita Ioannis XIII. (quem pro XIV. ponit) dicendum eſt; Sed cum hæc Platina à Flavio Blondo ſumpſerit,

pſerit, ejuſdem verba referenda ſunt, ut de baptiſmo Sueropili æquivocatio indicari poſſit. Ait enim Blondus lib. 3. *Benedicti V. & Leonis IIX. Pontificis tempora continuarunt: multa in Italia comperimus geſta fuiſſe non memoratu magis quam longa, & accuratiſſima narratione digniſſima, ſi modò Scriptores illa diligentius tradidiſſent: Saracenos namque ad Garganum ſedere, & ex eo loco, proximoque Sipontino ſinu, magnam Italiæ partem vexare ſolitos, Sclavi Italiâ deturbarunt: fueruntque hi, quos ſub Sueropilo Dalmatiæ Rege, Adriani II. Pont. tempore, Chriſtianos effectos oſtendimus, quo in patrando facinore, multam Saracenorum commiſſam cædem refertur: Sub quibus Sueropoli Ducibus, & copiis, quove in loco id geſtum ſit, nuſquã invenimus.* Suprà a Lib. 2. a autẽ relato Bulgarorum ad rectam fidẽ reditu *& Sueropilus Dalmatiæ Rex ſubditaque illi Sclavorum gens, quam à Bohemis Germanis originem habuiſſe oſtendimus, tunc primùm ad Chriſti fidem ſunt converſi. Facta eſt per id temporis Regni Dalmatiæ diviſio, cujus membrorum nomina ætate etiam noſtra in uſu habentur: Siquidem vetuſti nominis Dalmatia Græciæ Regio prima, ab Oriente Macedoniam, ab Occaſu Hiſtriam, à Meridie Pelagus Adriaticum, à Septentrione Pannoniam habuit. Nova autem in diviſione à Campis Dalmatiæ hinc Hiſtriam uſque Croatiam Albam, indè à dictis Campis Dyrrachium uſque, Croatiam rubeam, & verſus montana, à flumine Drino, trans ipſum flumen Macedoniam uſque Raſciam, & citra flumen Boſnam vocavere, ſervat tamen ætatis noſtræ conſuetudo, ut ea omnia Dalmatiæ quondam ora in ſuperum mare vergens, Dalmatia, & quicquid ejuſdem montes mediterraneaque fuere, Croatia nominetur, Raſciaque & Boſna pro Regni Croatiæ Regionibus habeantur. Adrianus itaque II. per cujus tempora prædicta fiebant Synodum apud Conſtantinopolim.* Hæc Blondo cæteri Hiſtorici tribuerunt, cum non conſtaret à quo auctore id ipſe ſumpſerit: ſed extant manuſcripti Annales Andreæ Danduli Ducis Venet. à quibus hæc, & alia multa Blondus exſcripſit, inquit enim Dandulus

Vrſus Participatius Dux factus eſt anno 874. *Eodem tempore Conſtantinus natione Theſſalonicus, cui Papa, Cyrillus, nomen impoſuit, Vir Catholicus, diviniſq; ſcripturis eruditus, & in variis idiomatibus peritus, Regem Bulgarorũ cum gente ſua ad fidem convertit,* & infrà. *hujus autem B. Cyrilli prædicatione Sueropolis Rex Dalmatiæ, qui ab Odrillo germano Totilæ Regis Gothorum originem duxerat, cum toto ſuo populo fidem Catholicam ſuſcepit, & ab Honorio Cardinali Legato Apoſtolicæ ſedis, aſſiſtentibus Orthodoxis Epiſcopis, & Apocriſariis Michaelis Imperatoris Conſtantinopolitani, à quo Regnum ſuum recognoſcebat, in plano Dalmini coronatus eſt, & Regnum ſuum in 4. partes diviſit. Eſt autem Dalmatia, prima Provinciarum Græciæ, quæ habet ab Oriente Macedoniam, ab Occaſu Hiſtriam, à Meridie mare Adriaticum, & Inſulas Liburnicas, & à Septentrione Pannoniam, quæ eſt pars Myſiæ. A plano itaque Dalma, uſque Hiſtriam; Croatiam Albam vocavit; & à dicto plano uſque Dyrrachium, Croatiam rubeam, & verſus montana à flumine Drino uſque Macedoniam, Raſciam, & à dicto flumine citrà Boſnam nominavit; & Iupanos in unaquaque Regione conſtituit, & in Salona, & in Dioclia Archiepiſcopos, & in reliquis Civitatibus Regni ſui Epiſcopos, ut antiquitus fuerunt, eſſe decrevit. Moderni autem maritimam totam vocant Dalmatiam. Montana autem Croatiam. Hic Beatus Cyrillus penè omnium Sclavorum dictus eſt Apoſtolus, quia hos ad fidem reduxit, & divinum officium in Lingua Sclavonica iis tranſtulit.*

Dandulum autem hæc eadem mutuatum conſtat ab hiſtoria Presbyteri Diocleatis, quam Regum Dalmatiæ nomine Maurus Orbinus in opere ſuo nuncupato (Il Regno delli Slavi) incluſam vulgavit anno 1601. ſed qualia hic auctor ſcripſerit, qui legerunt, ipſorum ſit judicium, ſed cum converſio Croatorum & Serviorum à Diocleate relata ab omnibus jam accepta fuerit, ideò non inutile erit indagare, quomodo Sueropoli, Slavorumque Dalmatiæ converſionem ipſe Diocleas æquivocatus ſit; quod ut rectius percipiatur res altius repetenda eſt.

Carolum magnum poſt octenne, arduumque bellum Avaribus deletis, Pannonias non ſolum ſubegiſſe, ſed deſertas reddidiſſe, ſcriptores Francorum referunt, de quibus Eginhar. in vita Caroli. *Quot prælia in eo geſta, quantum ſanguinis effuſum ſit, teſtatur omni vacua habitatione Pannonia, & locus in quo Regia Cagani erat ita deſertus, ut ne veſtigia quidem in eo humanæ habitationis appareant.* Hæc Pannoniarum deſerta Slavos Behemannos, & Marahenſes dictos occupaſſe, iidem Annales Francorum pluribus in locis referunt, Pannonias autem Zuentibaldum Regem cum Bohemia, & Moravia poſſediſſe, itidem memorant, & quædam relata ſunt ſupra quod Conſtantinus Porph. proximus illis temporibus Scriptor confirmat, nam cap. 41. b De Adm. refert. b *Moraviæ Princeps Sphendoplochus* Σφενδοπλόκος *fortis terribiliſque populis finitimis fuit. Poſt Sphendoploci autem mortem, anno uno in pace exacto, orto diſſidio, & bello civili, invadentes Turcæ planiſſimè eos extirparunt, terramque tenuerunt, quam etiam nunc incolunt, quæque ſupererat multitudo, diſſipata, confugit ad finitimos Bulgaros, Turcas, Chrobatos, & reliquas gentes.* Deſcribens autem terram, quam Turcæ, id eſt hodierni Vngari tunc occuparunt cap. præcedenti ait:

Confines autem Turcis ſunt ad Orientem, Bulgari, ſeparante eos Iſtro, qui & Danubius. ad Septentrionem Patzi, ad Occidentem Franci, ad Meridiem Chrobati, hos eoſdem

ſuiſſe terminos Regni Zuentibaldi, ſive ut rectiùs Porphirog. Sphendoplochi ſupra ex a Cap.2. Annalibus Francorum relatum *a* eſt, quem Regem, Populosque Bohemiæ, Moraviæ, & Pannoniarum converſos à Methodio, & Cyrillo, ſimul cum Bulgaris, conveniunt Scriptores, & idem Epiſtolæ Ioh. Papæ VIII. teſtantur b Ep.195. *b Methodio Archiepiſcopo Pannonienſis Eccleſiæ;* c Ep.247. *c Methodio Reverendiſſimo Archiepiſcopo Sanctæ Eccleſiæ Morabenſ.* ex quibus liquet, Moraborum Regnum, Iuriſdictionemque Metropolitam eorundem complexã etiam Pannoniam Dravum uſque, hoſque tunc ad Chriſti fidem converſos, conſtat, ſed cum Porph. circa eadem tempora ideſt Imperante Baſilio cap. 29. referat. *Michaelis Amorenſis Balbi (tempore) qui Dalmatiæ oppida habitabant ſui Iuris extiterunt, neque Romano Imperatori, neque cuiquam alteri ſubjecti. Itidem finitimæ illis gentes Croati, Servii, Zachlumitæ, Tarbunitæ, Diocletiani & Hypagani excuſſis Romani Imperii habenis, liberi, ſuisque, non alienis Legibus, uſi fuerunt. Principem vero hæ gentes non habent: tantum Zupanos ſenes, quomodo etiam reliqui Sclavorum Populi; Plurimi etiam è Sclavis hìs non baptizabantur, & diu baptiſmi expertes manebant; Imperante verò piiſſimo Imperatore Baſilio, Legatos miſerunt petitum, ut qui ex ipſis baptizati nondum eſſent, baptizarentur, eſſentq; veluti ab initio ſubditi Imperii Romani. Exaudivit illos beatus venerandusque Imp. & Comitatenſem miſit cum Sacerdotibus, omnesque qui in nominatis gentibus nondum baptizati erant, baptizavit, & poſt baptiſmum, Principes ipſis ex iſtis deſignavit, quos vellent, eligerentque è ſtirpe, quammaximè amarent. Atque ex illo tempore in hodiernum uſque diem Principes ipſis non aliunde leguntur: Pagani verò, qui Romanorum Linguâ, Arentani appellantur, in locis inacceſſis, atque præruptis baptiſmi expertes, relinquebantur. Paganus etenim Sclavorum ſermone dicitur, qui non eſt baptizatus, poſtea autem etiam hi mittentes ad eundem Imperatorem, baptizari petierunt: miſit itaque & baptizavit.* & cap.36.

Pagani autem vocantur, quod baptiſmum non accepiſſent, eo tempore, quo Sclavi omnes baptizati erant: Ità enim Sclavorum Lingua nuncupantur quicunque baptiſmi expertes: Romanorum verò dialecto, Regio illa Arenta appellatur, & inde Arentani. ideò ſicuti Methodio, & Cyrillo Sclavorum Bulgariæ, Pannoniæ, Moraviæ, & Bohemiæ converſio tribuitur, ità quoque aliquos ex Croatis, & Serblis, qui adhuc baptiſmo carebant, & ultimo ex Slavis, omnes Narentanos Chriſti fidem per Cyrillum eodem tempore ſuſcepiſſe, cum relatis ex Porph. congruit, quæ cùm à majoribus per traditionem Diocleas accipere potuerit, Suentopluchi Regnum ex Pannoniis in Dalmatiam trahit, & pro ſolis Narentanis cunctos Serblos, & Croatos à Cyrillo converſos ſcripſit, Croatiamque, Serviam, & Dalmatiam ſimul jungens, Regnum imaginatus, diviſionem ejusdem, commentus eſt. Croatos autem ante Cyrilli tempora baptizatos, præter ea, quæ ſuo loco relata ſunt, teſtatur Priu. Tirpimiri Ducis ſuprapoſitum anni 838. in quo anteriorem quoque Ducem Mislavum Chriſtianum nominari apparet, & clarius ex Epiſtolis Io. Papæ VIII. Cyrilli ſupra relatis, Sedeſclavo, & Branimiro Ducibus Croatorum, populis, & Epiſcopo Nonenſ. ſcriptis, ipſos, & eorum populos non ſolum tunc, ſed patres, & Anteceſſores eorumdem Chriſtianos fuiſſe, ante tempora à Diocleate relata, clarè perſpicitur: Obſervandum quoque eſt Diocleatem referre diviſionem Dalmatiæ iisdem nominibus, quibus ſuo tempore, non Cyrilli diſtinguebatur, ut ex ſupra relatis à Porphir. ipſo CC. annis antiquiore conſtat; ſimili modo Dandulum addidiſſe diſtinctionem, quæ ſuo ævo uſurpabatur, quibus Blondus, & poſt eum reliqui ſuorum temporum diviſiones poſuerunt, quæ ſingulæ loco proprio indicabuntur. His de baptiſmo Narentanorum relatis in quo ſtatu res eorum fuerint, quando à Venetis debellati fuerunt, indagandum eſt. Narentanos ex ſocordia Græcorum Imperatorum, libertatem conſecutos, multoties Adriaticum infeſtaſſe, ſed à Venetis repreſſos, aliquo tempore quieviſſe, proximo capite relatum eſt. At cum Blondus referat; *tradunt verò Guglielmus, Sicardusque Othonem priusquam in Græcos Imperatores duceret, copiis Adriatico traductis Sclavoniam, ac Dalmatiam invaſiſſe, magnaque illis in Regionibus Græcorum præſidio deſtitutis rerum præda, & mortalium cæde commiſſa, Romam ſe contuliſſe*, & quamvis hi auctores non reperiantur, & ob id res in Adriatico ab Othone geſtæ, quales fuerint, ex dictis Blondi percipi non poſſint, tamen dici poſſe videtur, Narentanos Othoni adhæſiſſe, & Saracenos è monte Gargano expuliſſe, ut ſuprà relatum eſt, quod Sigonius anno 969. eveniſſe ſcribit, & cum Inſulam Laſtobon in poteſtate Narentanorum fuiſſe, capite ſequenti patebit, quam tempore Porphirogeniti ad ipſos non pertinuiſſe idem teſtatur exinde conici poteſt, vigentibus bellis inter Othones, & Græcos, Narentanos Laſtobon, Choara, & Ies inſulas, Dalmatiæ Orientalis reliquas, Orientali Imperio uſurpaſſe, Adriaticique dominium ſibi appropiare tentaſſe.

Narentani ergo Imperio Occidentali adhærentes, præter loca continentis, inſulas Orientales Dalmatiæ poſſidentes, Dalmatas Imperio Orientali addictos inquietare, & ſimul cum Croatis Adriaticum infeſtum reddere, à præternavigantibusque cenſum extorquere cæperunt; Quibus cum Dalmatæ impares eſſent ad reſiſtendum, Græci verò Bulgarico bello impediti, occurrere non poſſent, Venetis permiſerunt

Adria-

Adriaticum à Croatorum, & Narentanorum moleſtiis eximere, ut capite ſequenti refe-retur.

CAP. IV.

Quomodo Dalmatæ à Slavis preſſi Venetorum tutelam conſecuti ſint.

PEtrum Vrſeolum ſecundum Ducem Venetorum Narentanis tributum negaſſe, qui ob id Dalmatarum maritima loca, & à terra Iadrenſe territorium vaſtaverunt, qua de cauſa, Dalmatas Venetis ſe ſubdidiſſe, Ducemq; deletis Narentanis, titulum Dalmatiæ ſumpſiſſe, & magiſtratus miſiſſe, Sabellicus ſcribit: Idem ferè reliqui vulgati Scriptores. Andreas autem Dandulus in ſuis Annalibus, hæc fuſius, & diſtinctius refert. Nam in principio Ducatus ejusdem Petri ait, *iſte Dux cum Italicis Principibus amicitiam contraxit, & cenſum ſolitum dari Sclavis Piraticam exercentibus, à Venetis navigantibus per mare Adriaticum per edictum prohibuit.* Et infra *Gregorius* V. *natione Saxo ſedit annis duobus, menſibus quinque.*

Per idem tempus Chroatorum Iudex, propter denegationem cenſus, Venetis moleſtias inferre conatus eſt, undè Dux miſit Baduarium Bragadino, cum ſex navibus benè præparatis, Quſſam, eorum urbem bello devincens, utriuſque ſexus captivos Venetias conduxit; & ex hoc majoris odii cumulum inter Venetos, & Sclavos pullulavit. & infrà *Ioannes natione Græcus ſedit menſes decem, hic decimusſeptimus hujus nominis ab Imperatore damnatur, vivente enim Gregorio, datâ pecuniâ per Conſulem Vrbis eſt creatus.*

Intereà Dux Ioannem filium requiſitus à Baſilio & Conſtantino Imperatoribus, miſit Conſtantinopolim, qui honore, & muneribus ab iis decoratus, ad Patrem rediit . . . . *Hoc tempore mortuo Tyrpinuro Rege Croatorum, inter filios Mucinurum, & Surignam, cupiditate regnandi orta contentio, ſchiſma magnum in illa Regione generavit; Mucinurius tamen prævalens, plurimis in rebellione poſitis, Regnum obtinuit damna inferens maritimis Civitatibus Dalmatiæ. Qua de cauſa Veneti ab illis evocati, cum permiſſione Baſilii & Conſtantini Imperatorum Conſtantinopol. à quibus Reges illi Sceptrum antiquitùs recognoverant, dominium Dalmatiæ primitùs acceperunt, ut hiſtoria, quam reperimus in antiquiſſimis Græcorum, & Venetorum Codicibus, prout ſequitur, ſerioſe declarat.* . . . *Illis namque temporibus in Dalmatianorum confinio non pliusquam Iadrenſes Cives Veneticorum Ducis ditioni obtemperabant; quos Croatorum, & Narentanorum Principes crebrò affligere ſolebant; in tantum, ut Narentani horum 40. comprehendentes ſecum vinctos deportarent. Unde Dalmatini populi omnes penè ſimul convenientes, Petro Veneticorum Duci ſuis Internunciis hæc demandaverunt: Quod ſi ipſe venire, aut mittere vellet, qui eos à Sclavorum ſeveritate liberaret, ipſi, & illorum Civitates perpetuâ ſtabilitate ſua, ſuorumque ſucceſſorum poteſtati ſubdita manerent. Hoc audiens Petrus Dux, nulla interpoſita dilatione, ſuorum conſilio muniens, navalem parare expeditionem peregit.*

Septimo quoque ſui Ducatus anno, Petrus Dux, Aſcenſionis Domini feſto cum ſuis in S. Petri Oliven. Eccleſia ad Miſſarum Miniſteria percipienda, convenire voluit; cui Dominicus ejusdem loci Epiſcopus triumphale vexillum contulit, & unà Claſſem conſcendentes illo die, Equilenſem Portum intraverunt: dehinc velis libratis, occiduoque vento flante, Gradenſem applicuere Urbem, quos Domnus, Vitalis Patriarcha, præeunte plebe cum Clericorum apparatu, excipiens, digna ſuo Principi obſequia exhibuit; cujus quoque dexteram victrici S. Hermacoræ ſigno condecoravit; inde pelagi ſulcando undas, Iſtrenſem ad Provinciam tranſeuntes, Civitatis Parentinæ juxta Inſulam, velis diſpoſitis, pernoctare diſpoſuere: Quibus Venerabilis Andreas Epiſcopus occurrens, famulamina Duci multa impertitus eſt; quem humiliter rogitans ut S. Mauri oraculum adire non recuſaret. Cujus petitioni acquieſcens, multo milite ſtipatus, Urbem intravit, & expletis in S. Mauri Eccleſia miniſteriis ſacris, arrepto exinde itinere remigantibus nautis apud Monaſterium S. Andreæ Inſulam, quæ juxta Polenſem Civitatem manet, grata hoſpitia habere voluerunt. Illuc Bertaldius Epiſcopus Polen. eximius cum Clericorum, & Civium multitudine feſtinus advenit, & utroque honore eumdem Ducem glorificavit. Dux deinde, vaſtum velificando æquor, Auſcrenſem ad Urbem delati ſunt, ubi non modò Cives, verùm omnes de ſinitimis, tàm Romanorum, quàm Sclavorum Caſtellis, convenientes, tanti hoſpitis adventum ſe prævenire, gaudebant, & Sacramentis ab omnibus peractis, ſub illius Principis poteſtate manere decrevere. Hoc peracto, Sacrum diem Pentechoſten ſolemniter celebrantes, prædicto Principi laudis modulamina decantavere. Tunc omnibus quibus ætatis plenitudo aderat, ſecum venire juſſit, & acceptis ſtipendiis diſpoſitū iter continuare, decreverunt. Altera verò die Iadrenſem antequam appropinquarent Urbem, ejusdem Civitatis Prior, cum Epiſcopo, & cæteris ſuum dominium gaudimonii potiti receperunt, & ingreſſi Vrbem, ubi illius Regionis majores confluentes, ejusdem Principis dominationi ſubeſſe præoptabant; inter quos, Veglen. & Arben. Epiſcopi cum eorum Civitatum Prioribus affuerunt,

runt,

runt, & pari voto ſupra Sacra Evangeliſtarum dicta jurarunt: quod juxta illorum ſcire, & poſſe deinceps D. Petri Ducis fidem obſervare debuiſſent, inſuper Epiſcopi eiſdem ſacris confirmaverunt, quod feriatis diebus, quibus laudis pompam in Eccleſia depromere ſolebant, iſtius Principis nomen poſt Imperatorum laudis praconiis glorificarent . . . . . Croatorum itaque Rex, Ducem adveniſſe, & qua egerat, cognoſcens, nunciorum ſtudio eumdem placare pacificis niſus eſt verbis; quod Dux omnino parvipendens, eoſdem nuncios redire dimiſit. & ſic tractare cum utriuſque gentis exercitu, adorſus eſt quoque inimicorum aditus intrare, vel quibus argumentis illorum munitiſſima loca indemnis capere poſſit.

Dux tunc quorundam relatione didicit 40. Narentanorum nobilium de Apulia partibus, peractis negotiis, ad propria velle reverti 10. naves hominibus oneratas ad Inſulam qua vocatur Caza, ſub omni feſtinatione deſtinavit; qua dum irent, facili certamine eoſdem comprehendentes, Traguerien. Vrbem accelerare voluerunt. Dux namque utriuſque & Dalmatinorum, & Veneticorum militibus circumſeptus 6. die Iadrenſem Vrbem relinquens, ad quandam non longè à Belgradenſi Vrbe Inſulam advenit; de qua talem legationem civibus mittere placuit: Vt ſi ſpontaneum famulatum perſolvere, & fidelitatem ſibi jurare vellent, gratiam adipiſci valerent, ſin autem, ſe certamine capturos proculdubio ſcirent. Hoc verò audientes, Sclavorum Regis periculum incurrere formidabant, & tanto Principi reſiſtere non valebant; unde in utroque diſcrimine poſiti, quid agere penitùs ignorabant. Tandem Veneticorum ditioni ſubeſſe eligentes, & Sacramenta, & obſequia perſolverunt. Egreſſus verò inde, Lenigrada Inſula Coloni egregio Duci occurrentes, ſacramenta promptè fecerunt. Cumque Dux Traguerienſem Vrbem peteret, ab Epiſcopo, Civibuſque, Sacramentis corroboratus eſt; ambo ſuos, quos ante ex Iadrenſi Civitate miſiſſe diximus, Victores reperit. Sclavorum itaque Regis frater Surigna nomine aderat, qui, quondam fraterno dolo deceptus, Regni amiſerat Diadema; ipſe namque non modo Sacramenti vinculo ſe eidem Duci aſſociavit, verùm etiam Stephanum puerulum chariſſimam ſobolem ſibi pro obſide commendavit, cui Dux Hicelam filiam ſuam Conjugem tradidit.

Hinc Spalatinam nobiliſſimã & validam Vrbẽ, qua totius Dalmatia Metropolis conſtat, advenit, quẽ Petrus Archiepiſcopus ſacro infulatus officio, cum Urbana, tam Clericorum, quam Laicorum multitudine excepit, & Miſſarum ſolemnia celebrans, ex voto jusjurandi fide eidem omnes placere ſategerunt. Narentanorum quidem Princeps 40. ſuorum captivitate mancipatos expertus eſt, qui ſuis internunciis Ducem continua prece ſibi illos reddi imploravit, hoc videlicet pacto; Quod priuſquam ipſe Dux de illis exiret finibus, tàm ille Narentanorum Princeps, quàm omnes ſui majores, ſibi ad ſatisfaciendum pro ſuis votis convenirent, & nec cenſum aliàs extortum aliquo modo exigere, nec quemquam itinerantem Veneticum moleſtare deberent. Tunc captivos reddere jubens, ſex tantùm illorum, ne ipſe pacem violaſſet, retentos, ſecum ſervavit. His definitis, Dux ad alios illius regionis, ſub jugo ſubjugandos greſſum tendere cepit: Qui apud S. Maxim. Eccleſiam hoſpitium habere, dum voluiſſet, Curzola Inſula habitatores ſuis recuſantes parere juſſionibus, valida manu acquiſivit, ſuaque poteſtati ſubjugavit. Praterea dum idem Dux quicquid cordi aderat, Deo fautore ad votum conſequeretur, improbos Ladeſtina Inſula habitatores aggredi conatus eſt; à quorum rabie Venetici illac pranternavigantes, propriis facultatibus privati, nudi ſæpiſſimè evaſere. Erat ſiquidem eadem Inſula ſcopuloſis promontoriis circumſepta, licet aditum intrantibus non denegaret, montium tamen ſublimitate oſtendebatur; Ex quibus vivis murorum manibus, turriumque ædificiis munita, inexpugnabilis ab omnibus habebatur. Dùm verò pradictus Princeps, multitudine navium collectâ, quendam illius Inſula portum penetravit, mandans civibus, ut relictà pertinacià ad ſe venirent, aut pugnâ ſe perituros ſcirent. Qui timore conſtricti, pacifica verba protulerunt. Poſtmodùm illis injunctum fuit, nulla ratione pacem à Duce ſe conſequi poſſe, niſi Civitatem ipſi deſtruerent, deſtructam verò irreparabilem, & inhabitabilem relinquerent. Quod omni niſu facere interdicentes, tanto exercitui ſe ſe obſiſtere poſſe adorti ſunt. Tunc idem Princeps ſuos ad certamen praparare, illoſque impugnare acriter juſſit: Verum quia arduus locus difficilem dabat appropinquantibus ingreſſum, jaculorum ictibus hoſtes aliquandiu procul, virtute, quâ poterant, coercere ſatagebant. Tandem Dei omnipotentis diſpenſatione major pars exercitus ex illo loco unde nullius munitionis oſtia patebant, impetum facientes, reliqua montes per devia conſcendendo, turres ubi aquarum Vaſcula relevantur comprehenderunt, in quibus conſiſtentes in tantum luctamine comprimebant, donec dejecti animo, armis depoſitis, nihil amplius, quàm mortis exoſum periculum evadere flexis exorabant poplitibus. Dux itaque pietatis amator vivos conſervare inſtituens, Civitatem tantùm devaſtare pracepit. Hoc peracto, Victor Princeps S. Maxim. Eccleſiam reciprocavit, illuc Raguſienſis Epiſcopus cum ſuis conveniens, eidem Principi Sacramenta omnes facientes obſequia multa detulerunt. Inde Dux pradictas Civitates repetendo remeans, pari omnium conſenſu Ducem Dalmatia ſe primitus nominavit, Venetiam tandem cum tali triumpho regreſſus eſt.

Ex quibus apparet Sabellicum non rectè in-

tellecto

tellecto Dandulo hic, ut & ſuprà Narentanos, & Croatos inter ſe confundere; & cum Slavi utrique eſſent, Narentanos, pro Slavis Dalmatiam habitantibus ſumere, eò quia ſuo tempore obliteratâ Narentanorum, & Croatorum diſtinctione, utrique Slavi vocarentur, ut ſuo loco referetur; Et quamvis Dandulus res Croatorum à Narentanis diſtinctas tradat, tamen cum ex nominibus locorum obſoletis, vel mutatis aliqua obſcura remaneant, ideò declaranda ſunt, ut narrationis ſeries clarior appareat, & inde æquivocationes Sabellici, & cæterorum corrigi poſſint; Ait enim Dandulus *Chroatorum Iudex propter denegationem Cenſus Venetis moleſtias inferre conatus eſt*, ideò Veneti *Quiſam eorum Civitatem* bello devicerunt captivosque Venetias duxerunt, *ex hoc majoris odii cumulus inter Venetos, & Sclavos pullulavit*, cum intelligentia relatorum pendeat à ſitu Civitatis *Quiſſæ* ubi nam ea fuerit, inquirendum eſt. Quſſam Civitatem Croatorum maritimam fuiſſe oportet, quæ cum nullibi extaret, quando Sabellicus ſcripſit, ideò ejus mentionem omiſit, & aliqui Dandulum, ejusve Exſcriptores, erraſſe credentes, & Narentanos, cum Croatis ex Sabellico confundentes *Quiſſam* in *qui Iſſam* Narentanorum Inſulam verterunt, & Vaticanus Codex Danduli talem correctionem habet *Qui Iſſam*; Sed ſicuti Croatos præter maritima continentis loca, Inſulas quoque aliquas poſſediſſe ex Porph. relatum eſt, ita ex Privilegio à Creſimiro Rege Dalmatinorum, & Croatorum proximè illis temporibus conceſſo, inferius ponendo, apparet, *Chiſſam* vocatam Civitatem & Inſulam, nunc Pagum dictam: Quod Dominicus quoque Marius Niger Geg. com. 6. animadvertit. *Eſt & Portunata, quæ &, Chiſſa, dicebatur ex vocabulo oppidi quod in meridionali Ripa ſitum fuit, ubi ejus veſtigia cernuntur, & adhuc locus, Chiſſa, dicitur, quibuſdam Paſtorum Caſis infra habitatus, quæ Inſula hodiè Pagus dicitur.* idem Palladius Fuſcus de ſitu oræ Illyrici, quam unam ex Croatorum Inſulis fuiſſe inferius patebit, &, Chiſſam, ſive Kiſſam eamdem fuiſſe, cum Danduli Quiſſam ex eo percipitur, quod Croatorum Iudex id eſt Zupanus in Inſula Pagi exiſtens, prænavigantes Venetos moleſtare potuerit propter Cenſus denegationem, de quo capite ſequenti. Indè *ob captivos Sclavos Venetias deportatos* inter Venetos, & *Sclavos* odium exarſiſſe oportet, quâ de cauſa eoſdem Croatos cum Narentanis ſe junxiſſe, & Croatos à Terra, Narentanos verò à mari Dalmatas ſibi proximos Venetorum ſocios vexaſſe veroſimile eſt: Sabellicus autem Narentanos cum Croatis confundens, Iadræ proximos præſumens, ab iiſdem Narentanis territorium Iadrenſe à terra vaſtatum dixit, quamvis Narentani longè à Iadrenſi territorio ſiti fuerint: Cum tantum 40. captivos Iadrenſes Narentanos ſecum vinctos deportaſſe Dandulus referat. Dalmatæ ergò, tunc à Croatis à parte terreſtri, & Narentanis à mari preſſi, Ducis Venetorum auxilium implorarunt, ut eos ab utrorumque Slavorum moleſtiis liberaret; Ex quo obſervandum eſt Dandulum, Croatos, & Narentanos ſimul, cum utrique Slavi eſſent, hic *Sclavos* vocare, alibi autem Croatos ſolos *Sclavorum* nomine referre, prout cæteri quoque Chronographi Veneti antiquiores faciunt, qui Iſtros, & Dalmatas antiquis propriiſque nominibus indigetant, Slavos autem, qui Dalmatiam occuparunt, in Sclavos, & Narentanos diſtinguunt, Croatos ſcilicet ſibi proximiores generali nomine Slavorum vocantes, ex Serviis verò maritimos, Narentanos: ſequitur Dandulus: Ducem ex permiſſione Impp. Conſtan. Claſſem paraſſe, & à Parentinis, & Polenſibus in Iſtria obſequiosè receptum in proximam Dalmatiæ Civitatem Auſeri perveniſſe. *Vnde non modo Cives, verùm omnes de finitimis, tam Romanorum quàm Sclavorum Caſtellis convenientes, Principi ſacramenta dicunt*, ibique diſpoſitis rebus, Iadram pertexiſſe, cui obviam Prior, & Epiſcopus exeuntes, Iadram deduxerunt, *ubi illi Regionis majores confluentes*, inter quos Veglen. & Arben. jurarunt, & uti Inſulani Venetisque ob id magis obnoxii, primi Dalmatarum laudes poſt Imperatorem decantarunt. Duci Dalmatiam adeunti, Dalmatæ ſive Latini, liberatori ſuo occurrerunt, & ex Slavis, ſive Croatis, aliqui mari proximi, ex Caſtellis eorumdem convenientes, timore Claſſis, Duci Sacramenta dixerunt: Iadram autem delata Claſſe Rex Croatorum Ducem placare ſtuduit, ſed ibi *Regionis majoribus* id eſt Dalmatinorum *confluentibus cum utriuſque gentis exercitu* id eſt *Dalmatinorum, & Veneticorum* conſilium habuit, quomodo loca Croatorum, ex quibus Iadrenſe Territorium moleſtabant, capere poſſet; Sed cum tunc nunciatum eſſet 40. nobiles Narentanos ex Apulia redeuntes, ad Chazam Inſulam (quæ eſt inter Iſſam, & Laudeſtinam) appuliſſe, ideo decem naves illuc deſtinavit, quæ ipſis copiis in Traguriensem Civitatem amicam ſe receperunt, præſtolantes ibi Ducis adventum. Dux, aucta Claſſe Dalmatinorum acceſſione, ad proximam Inſulam Croatorum propè Belgradum eorumdem Civitatem pervenit, cujus incolæ quamvis Slavorum, ſive Croatorum Regis indignationem incurrere dubitarent, tamen Claſſi reſiſtere non valentes, Duci ſe ſubmiſere, idem quoque fecerunt Lemgradæ Croatorum Inſulæ Coloni (id eſt Mortarii, vel Zuri) inde, Traguriensibus occurrentibus, ad eorumdem Civitatem Dux pervenit, ubi ſuos victores reperit: Ibi frater Regis Slavorum adfuit, cum Duce ſocietatem junxit, & filium Stephanum obſidem tradidit, cui Dux Hicellam filiam Conjugem dedit, & deinde Spalatum veniens receptus fuit: Huc uſque Dandulus geſta Ducis cum Iſtris, Dalmatis, & Croatis refert; De Rege autem Croatorum lo-

cisque

ciſque terreſtribus Iadræ proximis Ducem feſtinantem à Narentanorum moleſtiis navigationem liberare, ſex tantum dierum ſpatio ibi commoratum nihil determinare potuiſſe, conjectandum eſt, ſed ſocietate, & affinitate cum fratre Regis Traguriiinitâ, inde Croatorum quoque partem Dalmatis Amicam effeciſſe, ex illis, quæ in recenſione Regum referentur, conjectari poterit, ex iis autem, quæ deinde de Narentanis ſcribit, ſicuti Principem Narentanorum loca Spaleto proxima, tunc habitaſſe conjectari poteſt, ita poſterioribus quoque temporibus eadem loca à Succeſſoribus ejus poſſeſſa, ſuo loco patebit. quo ob ſuorum nobilium Captivitatem pacem facere coacto, Curzolanos, & Ladeſtinos Inſulanos ſe opponere audentes. ab eodem diſſenſiſſe argui debet; Inde Narentanos diviſos inter ſe Venetorum, & Dalmatarum Claſſi occurrere auſos non fuiſſe, conjectari poteſt, at has Inſulas auxiliis deſtitutas facilè Ducem in poteſtatem redegiſſe: Sed ſicuti relata de Curzula ex ejus nomine hodiè quoque uſitato, clara ſunt, ita, cum Ladeſtinæ nomen obliteratum ſit, recentiores ambigentes, quænam hæc Inſula fuerit, de Pharo (quæ Leſina vocatur) dici crediderunt, & alii textum Danduli correxere ſic *Leſina*, ſed ex ejus deſcriptione *Inſula ſcopuloſis promontoriis circumſepta, licet aditum intrantibus non denegaret, montium tamen ſublimitate oſtendebatur* Ladeſtinam, vel Laudeſtinam fuiſſe eam, quam Por. Laſtobon vocat, & nunc Slavè Laſtovo nuncupatur: Illa autem *ſcopuloſa promontoria* ſive ſyrtes, ab Oriente Inſulæ ſitæ, ex utraque parte in longum protenſæ, ex antiquo *Ladeſtina* ſive *Ladeſta* à Stephano memoratæ, & tabulis Peutingerianis *Ladeſtris* Inſulæ nomine corrupto Laguſtinæ indigetantur, & Inſula Laguſta, ex qua ob ſitus portuumque commoditate Narentanos Adriaticum infeſtaſſe, Venetoſque præternavigantes vexaſſe, cenſendum, Ducemque Civitatem hanc munitam deſtruxiſſe, ut deleto moleſtantium receptaculo pacatam redderet Adriatici navigationem concludendum eſt.

CAPUT V.

De æquivocatione tributi Croatis, vel Narentanis penſi.

SErie rerum in Adriatico per Venetos geſtarũ relatã, remanent quædam explananda, ſcilicet, de tributo à Croatis & Narentanis exacto, Laudum Cantu, & tituli Dalmatiæ aſſumptione, quæ ſingula ſeorſim declaranda ſunt. Ait enim Sabellicus de Petro Urſeolo ſecundo Duce *Italiæ ad hæc potentiſſimum quemque muneribus & officiis aſſellatus: ubi ratus eſt venisſe tempus, quo Veneti veteres novaſque Narentanorum injurias facilè ulciſci poſſent, vetuit tributum, quod Venetum nomen multos annos, ut tutò oram Dalmaticam ſui negotiatores navigarent Barbaris miſerat, ulteriùs dari. Narentani ira in Venetos &c.* Dandulus autem loco ſuprà relato *Iſte Dux cum Italicis Principibus amicitiam contraxit, & cenſũ ſolitum dari Sclavis piraticam exercentibus, à Venetis navigantibus per mare Adriaticum, per edictum prohibuit.* & infrà *Chroatorum judex propter denegationem Cenſus Venetis moleſtias inferre, conatus eſt.* Hic animadvertenda eſt differentia inter relata à Dandulo, & Sabellico, nam Sabellicus Venetos Narentanis tributum per multos annos publico nomine miſiſſe, innuere videtur; Dandulus verò Cenſum, vel tributum, quod à Venetis navigantibus Slavi extorquebant, Ducem per edictum ſolvi, prohibuiſſe refert; quem hoc loco de Croatis loquutum apparet, cum ex denegatione ejuſdem Cenſus *Croatorum judex Venetis moleſtias inferre conatus eſt*, ſcripſerit, quæ ad Narentanos referri non poſſunt, ut Sabellicus credidit: pro cujus rei declaratione, referendum eſt, quodnam genus tributi jure, & ex pacto Croati exigerent, ut exinde æquivocatio Sabellici apparere poſſit. Ait enim Porphir. cap. 30. *Ex quo verò dicti jam Sclavi inhabitarunt finitima Dalmatiæ, omnia tenuerunt, Urbeſque Romanorum Inſulas colebant, ex iiſque vivebant, at cum quotidiè à Paganis captivi abducerentur, perderenturq́, illas deſeruerunt, continentem colere volentes, verùm à Crobatis prohibebantur, cum nondum illis tributa penderent, verum ea, quæ hodiè pendunt, Prætori ſuo exhibebant, ſed cum vitam tolerare non poſſent, ad Baſilium Vener. Imperatorem acceſſerunt, cumque res à nobis commemoratas edocuerunt, iiſque auctor fuit, ut quæ Prætori ſolvebant, ea Sclavis darent pacis cauſa, & Prætori exiguum aliquid penderent ad oſtendendam dumtaxat Rom. Impp. illiſque debitam ſubjectionem ac ſervitutem, atque ex illo tempore omnes iſtæ Urbes Sclavorum tributaria. pacta ſolvunt, Aſpalathus quidem ſol. CC. Tetragura C. Diadora CX. Opſara C. Arbe C. Becla C. ita ut univerſim eſſent lib. DCCX. excepto vino, & cæteris ſpeciebus diverſis, quas præter pecuniam exhibebant.* Croatos enim donec Occidentali Imperio parebant, pactis inter Imperia initis ſtetiſſe, & Dalmatas ſua quiete poſſidere, permiſiſſe conjectandum eſt; at jugo Francorum detracto, mare infeſtando quibuſdam quoque Inſulis occupatis (ut inferius patebit) Dalmatas moleſtaſſe, ob id tributum ipſis conſtitutum fuit, quod cum Imperante Baſilio evenerit, ipſo quoque conciliante pactum eſſe potuit (de tributo autem vini & cæteris ſpeciebus, infra Regum Ungarorum tempore refertur) ex qua ſupra narrata

tributi

tributi conſtitutione Croatos ab infeſtatione maris abſtinuiſſe, Dalmataſque quiete ſua poſſidere permiſiſſe argui debet; ſed iterum mare infeſtantibus, & à prætemavigantibus cenſum exigentibus, Dalmatas Venetorum protectioni adhæſiſſe, & cenſum, quod extorquebatur, ſolvere noluiſſe, & ut in ſimilibus evenire ſolet, tributum quoque pactum denegaſſe, ob cujus denegationem contentio orta ſit, nam tunc Iadram ſolam in Dalmatia Venetos in protectione habuiſſe Dandulus, & cœteri Chroniſtæ retulerunt, Iadrenſes vero aliqua ex cauſa eorumdem protectioni ſe dediſſe oportet, quæ proximorum Croatorum moleſtiis tribui debet, & ob imbecillitatem virium Imperii orientalis ad vicinam, & antiquam ſocietatem Iadrenſes recurriſſe, ut à Croatorum moleſtiis liberarentur, & Venetorum protectionem nactos, Croatis tributum quoque negaſſe conjectari poteſt; ob quam denegationem Croatos Venetis Iadrenſium protectoribus *moleſtias inferre conatos* videtur dicendum; Venetos autem quietis Adriatici avidos *Quiſſam Croatorum Civitatem* ſcilicet nidum moleſtiæ deſolaſſe, *ex quo majoris odii Cumulus inter Venetos, & Sclavos pullulavit*; Inde Croatos in vindictam cum Narentanis conveniſſe, Iadrenſes moleſtaſſe, & prætemavigantes Venetos infeſtaſſe, ut Dandulus refert, quas moleſtias ad reliquos quoque Dalmatas Venetorum antiquos ſocios extenſas cenſendum eſt, propter quas cœteri Dalmatæ Ducem evocarunt, & ipſius ſe protectioni tradiderunt, Dux autem Croatis maritimis ſibi ſacramento aſtrictis, à Narentanorum quoque Principe, & primoribus navigationem quietam permiſſuros ſponſionem accepit, ut ſupradictum eſt Ex quibus conſtat, Sabellicum de tributo Narentanis penſo æquivocaſſe, ex tot enim relatis Venetorum Victoriis contra eoſdem, & Croatos apparet nullam eſſe potuiſſe cauſam, propter quam Veneti tributum Narentanis, & multò minus Croatis publico nomine conſtituerint, Sabellicumq; non percepto Danduli verborũ ſenſu, talia ſcripſiſſe, & quamvis idem Dandulus referat, Narentanorum Principem, & ſuos majores cum Duce conveniſſe. *Nec cenſum alias extortum, aliquo modo exigere, nec quemquam itinerantem Venetorum moleſtare deberent*, cenſum tamen ab aliis, quàm à Venetis extortum innuere videtur, ipſumque Cenſum ab *itinerantium Venetorum moleſtiis* ſeparare, ſed ſicuti, cujus generis cenſus fuerit, quem Croati, & Narentani à navigantibus extorquebant, ex relatis Danduli verbis diſtingui non poteſt, ità ex iis, quæ ſuo loco dicentur de Almiſſanis, qui loca Narentanorum tenuerunt, & Segnienſium Croatorum, qui noſtris temporibus non minores moleſtias, Venetis longè majoribus viribus pollentibus, inferre auſi ſunt, conjectari poterunt ea, quæ ab auctoribus non traduntur, & antiquitate obſcurata ſunt, Cenſuſque à navigantibus extortus à tributo publico diſtingui.

CAP. VI.

De Laudibus.

DAlmatas Duci Urſeolo poſt Imperatorem laudes canere pollicitos Dandulus, & ex eo Sabellicus, cæterique vulgati Scriptores referunt, quæ laudes cum adhuc in uſu ſint, non injucundum erit iis, qui antiquitatum indagatione delectantur, ſi re altius repetitâ, quomodò hoc pulcherrimum Romani decoris monumentum in Dalmatia ſervatum ſit, & cauſa quare in omnibus hodiernæ Dalmatiæ Civitatibus idem non ſervetur aperiatur.

Imagines Impp. initio ſumpto ab Auguſto colebantur, ex gentilitatis deinde ſuperſtitione etiam adorabantur, at Imperio ad Chriſtianitatem redacto, creato quolibet Imperatore, Imago ejus per Imperium circumferebatur, & in unaquaque Civitate in locis publicis, & proponebatur, & reponebatur, atque magiſtratibus Provincialibus *a* præferebatur, & in exercitibus ab imaginiferis ferebatur.

His autem Imaginibus expoſitis, à Populo acclamabatur, quod non ſolùm in creatione fiebat, ſed etiam ſingulis annis ſtatis *b* diebus feſtis repetebatur expoſitio ſimul, & acclamatio: Hæ autem acclamationes, cum in foro, Circis, & Theatris fierent, Chriſtiana pietate omnia ad Eccleſiam reducente, Imaginum quoque propoſitio, & repoſitio, ipſaque acclamatio in Eccleſiis fieri cepit, quas acclamationes laudes dictas Paulus Diaconus prodit. c *Tiberius cùm Coronam Auguſtalem accepturus eſſet, cumque juxta conſuetudinem ad ſpectaculum Circi populus expectaret, inſidias ei preparans, ut Iuſtinianum, Iuſtini nepotem, ad dignitatem Imperatoriam ſublimaret, ille per loca ſancta prius procedens, dehinc vocato ad ſe Pontifice Urbis cum Conſulibus, ac Præfectis Palatium ingreſſus, indutus purpura, Diademate coronatus Throno Imperiali impoſitus cum immenſis laudibus in Regni gloria confirmatur.*

Quo defuncto Mauritius, indutus purpura, redimitus Diademate, ad Circum proceſſit, acclamatiſque ſibi laudibus, largitis populo munera primus ex Græcorum genere in Imperio confirmatus eſt.

Laudumque nomine etiam hodiè per tot ſeculorum continuationem vocantur.

Quibus autem conceptis verbis ipſæ laudes acclamarentur, tenuis memoria in Phoca memoratur.

a *Guido Panc. in notis ad Notitiam Orien. Imp. c. 24.*

b *l. 2. ſi quando C. de ſtatuis & imaginibus.*

c *de geſtis Longob. l. 3.*

603. Apud Gregorium Magnum in exordio Libri undecimi Epiſtolarum.

Venit autem Icona ſupraſcriptorum Phocæ & Leontiæ Auguſtorum Romam, ſeptimo calendis May, & acclamatum eſt eis in Lateranis in Baſilica Julii ab omni Clero, & Senatu: exaudi Chriſte, Phocæ Auguſto, & Leontiæ Auguſtæ vita. *Tunc juſſit ipſam Iconam Dominus Beatiſſimus, & Apoſtolicus Gregorius Papa reponi in Oratorio ſancti Cæſarii Martyris intra Palatium.*

Sed cum deinde excommunicato Philippico Imperatore ſummus Pontifex populo conſentiente decreviſſet, a *quod ejus imago, ut aſſueverat in Templum non inferretur, neque nomen in ſacrorum ſolemnibus ederetur*, tunc Romæ ceſſatum à laudum acclamationibus, dicendum eſt, cum deinde Leo quoque Iſauricus excommunicatus fuiſſet, *b* multaſque contentiones ſubſequentes Imperatores cum Eccleſia Romana habuerint, ideò Laudes repetitas memorat, donec in coronatione Caroli Magni rurſus Populus iiſdem verbis, quibus, in Orientalium Imperatorum Imaginum propoſitione, ſolitus erat, acclamavit, ut Regino tradit:

a Sigon. 712.

b 730.

Carolo adveniente Romam Sum. Pont. in gradibus Baſilicæ B. Petri ſtans, miſſis obviam Romanæ Urbis vexillis, cum crucibus atq; reliquiis, ordinatis etiam, atque diſpoſitis per congrua loca, tàm peregrinorum, quam Civium turmis, qui venienti Laudes dicerent, ipſe cum Clero, & Epiſcopis antè gradus Eccleſiæ eum humiliter ſuſcepit. Et infrà.

Cum Rex ipsā die Natali Domini ante confeſſionem S. Petri ab oratione ſurgeret, Leo Papa Coronam capiti ejus impoſuit, & à cuncto Romanorum Populo ter acclamatum eſt: Carolo Auguſto à Deo coronato Magno, & Pacifico Imperatori Romanorum vita, & Victoria.

801. *Et poſt laudes more antiquorum Principum adoratus eſt, & ablato Patritii nomine Imperator, & Auguſtus eſt appellatus.* Simili modo, & Legati Michaelis Imp. orientis.

812. *Aquiſgrani, ubi ad Imperatorem venerunt, conſcriptum pactum ab eo in Eccleſia ſuſceperunt more ſuo, id eſt græca lingua Laudes ejus dixerunt, Imperatorem eum, & Baſileum appellantes, & in revertendo Romam venientes in Baſilica S. Petri Apoſtoli eundem pacti, ſeu fœderis libellum à Leone Papa denuò ſuſceperunt.*

Hæc Romæ; at in Imperio Orientali Laudes continuatas hodiernus earundem uſus in Inſulis Ionii, quæ Turcarum jugo non premuntur, arguit, ob id in Dalmaticis quoque Civitatibus quæ Orientale Imperium adhuc recognoſcebant, Laudes cantari ſolitas ſtatis diebus feſtis, ex iis, quæ refert Dandulus, conſtat; nam Duci advenienti Auſeri in ſolemnitate Pentecoſtes cantatas memorat, & Epiſcopos Iadræ exiſtentes promiſiſſe *feriatis diebus, quibus Laudis pompam in Eccleſia depromere ſolebant iſtius Principis nomen poſt Impp. Laudis præconiis glorificarent.* Ex quibus Laudum uſum continuatum in Dalmatia apparet, poſterioribus quoque ſeculis Traguri memoria reperitur, anni ſcilicet 1192. eaſdemque Laudes, Andreas Belæ tertii Regis Vngariæ filius, à Patre Dux Dalmatiæ, Croatiæ, & Chalmiæ conſtitutus, ſibi dictas teſtatur in privilegio Tragurien. conceſſo anno 1200.

Traguriensem c *Civitatem intravimus, ubi unà à Clero, & univerſo populo in honore, & gaudio recepti, Laudes hymnidicas honorabiliter recepimus*, & prout tractu temporis evenit, ut honores Principi deſtinati, ad ejus vicem gerentes extendantur, Banis quoque Laudes dictæ fuere, & cum ipſi Bani ſæpè in Comites Civitatum Dalmaticarum eligerentur, (ut latius poſteà dicetur) Comitibus etiam dictæ ſunt, determinatáque pecunia hanc ob cauſam Canonicis pendebatur, prout ex pactis cum Iuachino Bano Sclavoniæ, electo Comite Spalati, *d* conſtat. Ad alios deinde quoque magiſtratus, & Collegia extenſæ fuere. Has laudes, quas olim Populus acclamare ſolitus erat, hodiè in Eccleſia ſtatis diebus feſtis ſolemnioribus Sacerdotes canunt, & quamvis per tot ſecula multa mutata, & adjuncta eſſe poſſint, tamen adhuc aliqua verba antiqua ſervantur.

c Ex Archiv. Com. Trag.

d Ex Arch. Com. Spal. 1272.

Dies autem ſolemnes fuiſſe Paſcha, & Natale Domini ex decreto Gregorii de ſancto Apoſtolo, tituli S. Mariæ in Porticu Cardinalis, tunc in Regno Vngariæ Legati anni 1192. in cartulario capituli Traguriensis exiſtenti apparet, & nunc Iadræ obſervatur, Tragurii autem, & Spalati, aliis etiam feſtis celebrioribus canuntur, & ſicuti ab eodem Cardinali duo Presbyteri ſingulis annis pro laudum ſolutione limitati fuere, ità poſterioribus temporibus ex Veneti Senatus decreto, pro antiqui moris continuatione, ſolvit ærarium publicum cap. Tragurii quotannis libras 15. Canuntur autem hæ laudes Tragurii inter Miſſæ ſolemnia à duobus ex Canonicis Vmbonem aſcendentibus, Choro loco populi reſpondente, & loco Imperatoris ſummo Pont. acclamatur, quod quando evenire potuerit, infrà conjectabitur; formula ergò in Patria obſervata ſubjicitur, ut ex ea cum antiquis acclamationibus collatio fieri poſſit, à qua cæteræ per Dalmatiam parùm diſcrepant.

Canonici.

Exaudi Chriſte, exaudi Chriſte.

Chriſtus vincit, Chriſtus regnat, Chriſtus imperat. Sanctiſſimo, & Beatiſſimo Patri, & Domino Noſtro Clementiſſimo Domino N. N. divin. Provid. Sacro Sanctæ Romanæ ac univerſalis Eccle-

Iadræ, & Spal. *Salus, honor & vita perpetua.*

Eccleſiæ ſummo Pontifici Laus, honor, & Decus ac cæleſtis triumphus.

Chorus.

Chriſtus vincit, Chriſtus regnat, Chriſtus imperat.

Can.

Spal. Salus, honor, vita, & perpetua victoria.

Sereniſſimo, ac Excellentiſſimo Principi, & Domino Noſtro Gratioſiſſimo DD.NN. Dei gratia Inclyto Duci Venetiorum &c. Laus, honor, Gloria, & triumphus perpetuus.

Chorus.

Chriſtus.

Can.

Iadra Salus, ho[nor], vita, & victoria.

Illuſtriſſimo & Reverendiſſimo Domino D.NN. Dei, & Apoſtolicæ ſedis gratiâ, Epiſcopo Traguriensi laus, honor, vita, & gaudium ſempiternum.

Chor.

Chriſtus.

Can.

Illuſtriſſimo Domino D.NN. Comiti & Capitaneo noſtro Trag. laus, honor, dignitas, & vita perpetua.

Chor.

Chriſtus.

Can.

Illuſtriſſimo Domino D.NN. Camerario, & Artis Præfecto noſtro Trag. laus honoris augumentum, gaudium perenne, & pax ſempiterna.

Chorus.

Chriſtus.

Can.

Venerabilibus Patribus Dominis Canonicis, & Capitulo, ac toti Ch[o]ro noſtro Trag. Salus, honor, vita, & gaudium perpetuum.

Chorus.

Chriſtus.

Can.

Nobilibus, & ſapientibus viris Iudicibus, & Conſiliariis, ac toti Collegio Nobilium Trag. ſalus, honor, & vita perpetua.

Chor.

Chriſtus.

Can.

Univerſis Civibus, ac toti devotiſſimo populo noſtro Trag. ſalus, vita, & gaudium ſalubre.

Chor.

Chriſtus vincit, Chriſtus regnat, Chriſtus imperat.

Canonici.

Exaudi Chriſte, exaudi Chriſte.

Hæ autem laudes nunc canuntur in his tantum Civi[ta]bus, quæ olim Romanorum, vel Dalmatarum nomen retinuere, ut dictum eſt, quæ Imperiales etiam dictæ fuere ad differentiam Croaticarum, quæ Regales ſuntque *Raguſium, Spalatum, Tragurium, Iadra, Arbum, Veglia.*

Sola Abſarus ex Dalmaticis iis caret, quæ cum penè deſerta ſit, Civibus & Magiſtratibus nunc Cherſum habitantibus, ob id forſan omiſſæ fuere.

Curzula & Phari, uti Narentanorum Sibenici, & Nona uti Croatorum

Neque olim cantatas ulla memoria reperitur, neque nunc canuntur; ex quo confirmantur, quæ ex Porph. de Dalmatarum, & Slavorum diſtinctione dicta ſunt.

Aſcrivii, ſive Cathari quamvis in Dalmatia hodierna ſit, non canuntur, quia & ipſa inter Dalmaticas Civitates numerari deſiit, ideò non Imperio (quod Porph. non mittiſſet, cum ejus mentionem faciat) ſed alicui ex Principibus Slavorum tempore Porphir. paruit.

Canuntur quoque hodiè ex more antiquo, Iuſtinopoli Iſtriæ Civitate, quam quamvis Occidentali Imperio paruiſſe, & Marchionibus Iſtriæ ſubditam fuiſſe, reperiatur tamen Caroli Magni tempore Græcos adhuc, uti maris Dominos, recognoviſſe ſuprà relatum eſt, ideò more antiquo Orientali ſervato, laudum cantu, ſuperioritatem Adriatici Impp. Orientalibus Iuſtinopolitanos olim detuliſſe apparet, quem antiquum morem ſub Venetorum dominio, ſimul cum Dalmatis hodiè ſervant.

CAP. VII.

Dè titulo Ducatus Dalmatiæ à Duce Veneto ſumpto.

PEtrum Urſeolum Secundum Ducem Venetorum Dalmatiæ titulum ſumpſiſſe, concordes ſunt Veneti Scriptores, Sabellicus poſt reditum Venetias, Dandulus verò relatis ejus Victoriis, *inde Dux prædictas Civitates repetendo remeans, pari omnium conſenſu Ducem Dalmatiæ ſe primitus nominavit, & ad Venetiam cum tali triumpho tandem reverſus eſt*, ex quibus, in Dalmatia ipſius titulum Ducem ſumpſiſſe apparet, & Dalmatarum aliquos ipſo accedente, ſtatim laudes in Eccleſiis canendo titulum Dalmatiæ poſt Imperatorem eidem detuliſſe: In reditu autem omnium Dalmatarum acclamatione titulo Ducis Dalmatiæ decoratum, Venetias rediſſe: Sed ſicuti geſta Venetorum in Dalmatia ex conſenſu Impp. Conſtantinopol. Dandulus ſecuta memorat, ita quoque tituli aſſumptionem eoſdem, vel permiſiſſe, vel auxiliorum Venetorum indigos, diſſimulaſſe, dicendum eſt; nam tunc Græci Dalmatiæ Dominium nominetenus retinebant, & maximis Bulgarorum bellis impediti, ad Saracenos, Barium obſidentes, expellendos, Veneta auxilia paulo poſt acceſſivere, ut idē refert Dandulus; prout etiā Anonymus Barenſis, & Lupus Protoſpata 1002. ideò Venetorum natio-

G 2 nem

a Dandul. b Cedren. b Curopal. nem ſibi conciliando, Ioanni a Ducis filio, & in Ducatu conſorti, Mattham ex ſorore filiam Romani Argiri, qui poſtea imperavit, in matrimonium tradiderunt, nil mirum ergò ſi poſſeſſione Dalmatiæ permiſſa tituli quoque uſum Duci Veneto permiſerint Impp. Orientales prout Othonem quoque Occidentalem eodem titulo Ducem decoraſſe, Dandulus refert. Magiſtratus tunc in Dalmatia miſſos nominat Sabellicus, & aliqui alii, ſed Dandulus cum Chroniſtis antiquioribus nihil de Magiſtratibus referunt: Extant tamen ad Danduli Annales, & ad aliquas ex Chronicis antiquo charactere ſcriptis, eorundem Magiſtratuum nomina, recentiori tamen charactere exarata, inter quos Sibenici, & Belgradi Civitatum Croaticarum, quas Dandulus tunc acquiſitas non memorat, & cum nullibi in Dalmatia eorundem Magiſtratuum memoria reperiatur, ideò poſterioribus temporibus hæc nomina à recentioribus aſtructa fuerunt. Hoc modo Dux Venetorum Dalmatis in protectionem ſuſceptis, & à Slavorum tributo, & moleſtiis liberatis, pacato Adriatico, Dalmatiæ titulum de conſenſu Impp. Oriental. ſumpſit.

CAPUT VIII.

De Regibus, & Banis Croatorum.

HVc uſque geſta in Adriatico, forſan nimis tædioſè, tamen ad intelligentiam ſequentium non inutiliter relata ſint. Nunc Regum Croatorum memorias, quæ ſuperſunt colligere oportet.

Regnum Croatorum Danubium uſque protenſum fuiſſe, ex privilegio Tirpimiri Ducis conſtat, cujus Regni partem inter Dravum, & Savum ſitam, Branslavonem Ducem in poteſtate habuiſſe tempore eodem, quo Mucimirus erat Dux meridionalis Croatiæ, ex ejuſdem privilegio patet, ſed quo tempore, modo, occaſioneque Croatici Regni partes coaluerint, nulla memoria reperitur; Regum tamen ſeries ex eorumdem privilegiis deducetur, deinde quando, quomodove Dalmatiæ titulum conſecuti ſint, conjectandum erit: monumenta autem, Reges nominantia, talia ſunt:

Ex antiquo regiſtro Privil. monacorum ſancti Chriſogoni Iadren.

Anno Dominicæ Incarnationis 1067. *Indictione* 4. *epacta* 3. *concurrente* 7. *Regnante D. Conſtantino Duce magno Imperatore, Prioratum verò Iaderæ retinente D. Leone Imperiali Protoſpatario, & totius Dalmatiæ Catipano. Ego quidem Petrus S. Griſogoni Abbas immeritus, cerno quod his temporibus, in quibus jam fines devenere ſæculorum nonnulla ſubtrahuntur, de poſſeſſionibus Sanctorum per ingluvias hominum mundanorum, ac Deum, non merentium, ſed callida machinamenta, & doloſæ ſolummodo amantium plurima argumenta. Unde Chirographum hoc ad poſteritatis memoriam eſſe ſtudui, cum conſilio, ac voluntate, & teſtificatione præfatæ Urbis Nobilium, quorum nomina ſubterascripta reperientur de poſſeſſionibus, hoc eſt terris, vineis, olivetis, ac piſcationibus Cenobii prædicti Chriſti martyris, videlicet B. Griſogoni, vel in quibus locis hæc univerſa habentur, quæ mei regiminis tempore in obſequio fratrum, in eodem Cenobio, Chriſto famulantium, eſſe cognovi, ne alicui de ſubſcriptis rebus minuendi facultas inpoſterum largiatur. Igitur ſcribere curavi, inprimis territorium, in quo vineæ, & olivæ Monaſterii eſſe plantatæ noſcuntur, in loco, qui Yculi nominatur, & his terminis terminatur. Eſt in eodē loco vallis, infrà duos petroſos colles porrecta, in oriente, quæ robioſa dicitur, eſtq; primus terminus jam dicti territorii, à ſummitate ipſius vallis in oriente, ubi etiam puſillus ſtare ulmus cernitur, uſq; ad limitem, qui ultra puteum ejuſdem loci in occidentali parte habetur, ſecundus namque terminus per tranſverſum à mare uſque viam antiquam, quâ itur ad Nonam, quæ eſt etiam contra ſablata, in qua hac de cauſa antiquitus ſita eſt parvula columnella, quæ erat ab Inſidiatoribus de loco quo ſteterat remota, in orientem quaſi paſſus ducentos, quam nos cum Conſenſu Creſimiri Regis Croatorum, ſuorumque Nobilium in priſtino reſtituimus loco. Hanc ipſam denique terram his ipſis terminis terminatam, ſine infeſtatione quorumlibet hominum ſervis Dei perpetuò poſſidendam, hoc modo antiquitus in noſtro jam dicto Monaſterio ferunt fuiſſe datam, quod Rex quidam Croatorum veniens votum reddere Deo, ad Eccleſiam præfatam petentibus ſervis Dei pro ſuo remedio animæ dominavit eam, quod factum pronepos ejus, prædictus Rex noſtris quoque ſtabilivit diebus, tribuens Nobis ex hoc libellum continentem ita.*

Ego Creſimir, qui alio nomine vocor Petrus Croatorum Rex, Dalmatinorumque notifico omnibus, quod juſtum mihi videtur, ut ſtatuta parentum meorum antiquorum non caſſentur, maximè illa, quæ ad ſalutem eorum pertinent animarum. Conperimus namque in geſtis proavi Creſimiri majoris, quod pro remedio animæ ſuæ tradidiſſet Monaſterio ſancti Griſogoni territorium aliquod in loco, quod dicitur Hyculas à quercu, quæ ſtat ſuprà vallem rabioſam, uſq; ad ſtaſilum, qui hac de cauſa ſitus eſt in trivio quod eſt contra ſablatam perpetuò poſſidendum, quod totum poſſeſſoribus ſuis manſit tempore ipſius, & filii ejus Dirzislavi, & eorum potentibus Banis, videlicet Pribinæ, & Godemiri, & temporibus Suetoslavi, & ejus fratrum Creſimiri, & Goyslavi, & filii ejus Regis Stephani Patris mei faventibus nobilibus Banis eorū, qui fuere temporibus, hi ſunt, Varda, Bozſhare, & Stephanus Praſca. Unde ſancimus eorum ſanciones à nobis

roboratas perpetuò permanere. Si quis autem poſt noſtrũ obitum iſta violare temptaverit ſupremus incurrat Iudicis iram, & inhorrendi examinis diem ſiniſtrum poſſidens locum, audiat, quæ ſiniſtros merentur. Actum eſt in Nona Civitate his coram teſtibus Boleslaus, Tepa teſtis, Addamizo Nonienſis Iupanus, teſtis, Vialcizo Iup. de Licca, teſtis, Voleta Dad teſtis, Budic, Poſtelnic teſtis, Ioannes Regis Capell. teſtis, Zuoiz Volar teſtis, Dragogna ſcuto bajulus, Dodavid vinote, Grabogna Decanus teſtis, ego Abbas S. Bart. ſcripſi juſſu Regis Domini mei. Et aliud territoriũ Sancti Griſogoni in Inſula in loco qui antiquo nomine Flavico dicitur, nunc verò poſtimana nominatur, in quo loco Preſtantius Epiſcopus unà cum Maio fratre ſuo Priore ædificavit Eccleſiam ad honorem B. Archang. Michaelis, & quibus voluere dotarunt beneficiis, Traſo denique qui illis diebus huic noſtro Cenobio præerat Abbas proſpiciens hunc ſibi, ſuiſque fratribus ſatis eſſe congruum & ad ſuam utilitatem nimis proficuum, vocavit ad ſe dictos fratres, & petivit illam, diſponens iis neceſſitatem ſuorum fratrum, ac Domus Dei; cujus voluntatem, ac petitionem conſecuti ſunt, dictus Præſul, & frater ejus, obtuleruntque in obſequio Abbatis, & fratrum, tam Eccleſiam, quam ædificaverant, quamque adjacentia territoria, & ut perpetuò B. Martyris Cella fieret, tradentes eam legaliter coram nonnullis Iaderenſium ſtabiliunt, & confirmant. Quod factum, utique inconvulſum manſit temporibus ipſorum, ſed poſt obitum illorum quidam temptabant ſubtrahere aliquid de donatis, jam Eccleſiæ Dei territoriis, qua de Cauſa veniens ad Inſulam filius dicti Prioris Gregorius ſimiliter Iadrenſ. Prior, & Imperialis Patricius, ac totius Dalmatiæ Stratigo ad Inſulam, cum ſuis Conſobrinis, filii dicti Epiſcopi, quatenus quis jam nunquam poſſet in aliquo ſervos Dei moleſtare, prædicta Territoria ſicut à ſuis Patribus Sacro Cenobio donata fuerant, clarius propalaverunt, confirmarunt, & his terminis terminarunt, à mari videlicet uſque ad montium ſummitates, & à fundo Vallis, quæ in Orientem poſt præfatam Eccleſiam eſſe cernitur, in quo foſſatus habetur, qui contra ipſos montes mitti videtur, uſque ad maceriam quæ ultra deſertum oppidum in parte occidentali ſimiliter habetur, quo etiam tunc, ob ſui facti memoriam, lapidum pro ſigno puſillum ſtatuunt acervum. Et hæc quippe nomina ſunt eorum qui hujus rei cum eo tunc adjutores, cooperatores, & teſtes afficere, quorum juſſu, & voluntate, & hoc Chirographum ſcribere fecimus, inprimis Sc. Preſtantius Tribunus, Dabro Trib. Martinus T. Cerneca T. Andreas T. qui poſtea Prior effectus eſt; Dabro T. Sergius T. Georgius T. Maius T. Vrſana T. Petrus T. Gancella T. & alii plurimi. Ego Stephanus Iadrenſ. Epiſcopus horum, & aliorum Nobilium plurimorum conſilio, & voluntate, juſſu & teſtificatione curis præpeditus nonnullis Cyrographum hoc ruſtico ſermone conſcripſi.

Quoniam divinitatis eximia celſitudo ſummos, ac minimos, non modo pro meritis, verùm etiam diſpenſatione profunda, æternos largitur honores, & modo ininveſtigabili elevat ſublimandos, & ſublimium ſuperborum colla peſſundat, & ineffabilis Iudicis, ineffabile quoque judicium perſeveret, & omnipotentis diſcretio, ex inexhauſto procedens fonte terrena diſpenſet Imperia. Ideo ego Creſimirus. D. Gra. largiente Croatiæ, atq; Dalm. Iura gubernans, atq; avi mei beatæ memoriæ Creſimiri Regis, Patriſq; mei Regis, Stephani in Eliſio campo feliciter quieſcentis habenas Regni retinens anno Dominicæ Incar. 1069. Ind. 7. epacta 5. concurrente 3. in noſtro Nonenſ. Cenaculo reſidens una cum noſtris Iupanis, Comitibus, atque Banis, Capellanis etiam noſtræ Regalis Aulæ, cogitare cæpi qualiter omnipotens Deus hæreditarii Regni mihi conceſſit, gubernacula, conſervaret, & animabus meorum prædeceſſorum requiem æternam donaret. Inveni nihil in operibus maximè dignius, nihilque Deo acceptabilius, quam ex noſtra terreſtri aula ſupernorum Civium, atque Sanctorum ſacrata habitacula poſſeſſionibus, muneribuſque ditare condignis. Igitur quia Deus omnipotens terra, marique noſtrum prolongavit Regnum, decrevimus, & prompto animo ſtabilivimus Monaſterium S. Griſg. Mart. cujus venerandum corpus intra ejuſdem Civitatis mænia requieſcit prædiis, atq; poſſeſſoribus honorare, ſimul quia in geſtis anteceſſorum noſtrorum Regum ſc. Excellentiſſimorum in Campis, & territoriis plurimis prædictum monaſterium invenimus privilegiatum. Nos ergo à Prædeceſſoribus noſtris in nullo deviantes pro remedio animæ meæ, meorumque defunctorum omnium offerimus, & ſtabili tenore donamus tibi Beatiſſimo Griſogono martyri, & præſente D. Petro tuæ ſanctæ Aulæ Abb. noſtram propriam Inſulam, in noſtro Dalmatico mari ſitam, quæ vocatur Manni, cui ex orientali parte adjacet Inſula, quæ in vulgari Sclavonico Veru nuncupatur, ut eam habeat, & poſſideat in æternum abſque cujuſquam mortalium inquietudine, prædicti Sanctiſſimi Martyris monaſterium, nam ſic bona noſtra decrevit voluntas, annuentibus, & ſupplicantibus venerandis noſtri Regni Principibus. Vt autem hæc noſtra donatio in æternum fundetur, & ſtabilitate perpetua perſeveret, eam noſtra noſtrorumque Epiſcoporum atteſtatione aſtringimus, & inviolabiliter præmunimus, ſtatuentes, ut quicunque mortalium immemor divini examinis, & perverſorum noſtræ Regiæ dignitatis voluerit unquam auſu temerario de prædicta Inſula Cenobio regaliter conceſſa Monaſterio Sanctiſſimi Chris. inquietare, ſimulque noſtra jura confundere, incurrat iram ſuper

iram futuri Iudicis, & ſit reus in conſpectu extremi examinis cum Herode, Iuda, & Simone Mago portionem in æternum habiturus, & Antichriſti conſortia poſſeſſurus ab omni pace Deo, Sanctiſque Apoſtolis, & à cuncto Sanctorum cetu, & Beatiſſimo Chris. maledictionem accipiat ſempiternam, & noſtra Regali Curia quibuſcumque ſucceſſoribus meis Regibus Iupanis, Comitibus, ſive Banis componat lib. auri C. & in noſtro Regno perpetuo ſit infamis † Ego Creſcimir Rex Cro. atque Dalmat.

† Ego Stephanus Iadera Epiſcopus ſcripſi, & hec ſunt nomina teſtium, qui in hoc facto interfuere. Adamizo Nonen Juppanus T. Boliſlavus Curialis Comes T. Uiachizo Iup. de Licca † Voleſſa Dat. T. Budec, Poſtelnic. Berberien. Iup. T. Ioannes Regis Capellanus T. Petrus Regalis Curia iudex T. Snidoz Regalis Pincerna T. Dominus Leo Imperialis Protoſpatarius, ac totius Dalmatia Catipanus T. Salvulavus Nonen Iudex. T. Adam Monacus de Sancto Bartholomeo Abbas T. Petrus Iupanus de Sidraga T. Dragomir Iupanus de Cetina T. Andreas Belgradenſis Prior Teſtis.

Ego Anaſtaſius hujus Cirographi dictator Crivatenſ. Epiſcopus, & Aula Regia Cancellarius, Iuſſu, & voluntate pradicti Domini mei Regis ſcripſi, & confirmavi feliciter in Civitate Nona, Amen.

Ex quibus, & aliis Privilegiis infrà ponendis elicitur Regum ſequens ſeries.

CRESIMIRVS MAIOR

Pribinna, Godemir } Bani

DIRCISLAWS Rex a 994. uſque 1000 — CRESIMIRVS REX — Suetoslaus Banus — Goislaus Banus

STEPHANVS REX

Varda, Bozethare, Stephanus, Praſca } Bani

a. 1052 uſque 1073 CRESIMIRVS PETRVS Rex Croat. & Dalmat.

Lubomiro, Petrus } Bani

Goyzo Banus, 1059.
Stephanus Dux 1066.

SLAVIZO Rex

a. 1075 uſque 1087. ZVONIMIRVS DEMETRIVS Rex Dalm. & Croat.

Radovanus Regis filius, 1083.

STEPHANVS Rex Dalm. & Cro. ultimus.

Sed

Sed quonam tempore præceſſores Creſimiri Petri fuerint, præter Dircislavum, nullibi reperire licuit, ideò in hac memoriarum tenuitate Creſimirus major, pro Patre Creſimiri Regis, poſitus eſt, ut proavus Petri dici poſſit, quem etiam Regem nuncupatum ex verbis in ſupra ſcripto inſtrumento 1067. poſitis argui poteſt; videlicet, *Rex quidam Croatorum dominavit eam (id eſt terram) quod factum pronepos ejus prædictus Rex (ſcilicet Creſimirus Petrus) noſtris temporibus ſtabilivit.*

Et quamvis Archidiaconus primum Regem Dircislavum ponat, tamen incongruum non videtur conjectari, Duces Croatorum detracto Francorum jugo, cùm nullum ſuperiorem cognoviſſe reperiantur, à ſuis Croatis Reges nuncupatos eos, qui univerſam Regionem poſſederunt, quam, ſub eorundem Francorum quoque Imperio, Regnum Croatorum dictam, ex privilegio Tirpimiri Ducis, & Annalibus Francorum ſuprà citatis conſtat, quamvis Creſimirum majorem, cæterosque in primo privilegio nominatos, Reges non vocet Petrus, prout in ſecundo Patrem, & Avum: Dircislavum autem primum titulum Regium ab Imperatore Conſtantinop. conſecutum, argui poteſt, ut Archidiaconus refert cap. 13. *Martinus Archiepiſcopus fuit anno Domini 970. tempore Theodoſii Imperatoris, & Dircislavi Regis, iſte Martinus fuit Spalatenſis natione, hic fecit Eccleſiæ unum calicem magnum, cum ſua patena de auro puriſſimo; ab iſto Dircislavo cæteri ſucceſſores ejus Reges Dalmatiæ, & Croatiæ appellati ſunt; recipiebant enim Regiæ dignitatis inſignia ab Imperatoribus Conſtantinop. & dicebantur eorum Eparchi ſive Patritii, habebant namque ex ſucceſſione ſuæ originis patrum, & proavorum dominium Regni Dalmatiæ, & Croatiæ,* & quamvis Theodoſium non imperaſſe anno 970. ſed Ioannem Zimiſcem cum Baſilio, & Conſtantino conſtet, tamen cum Martinus Archiepiſcopus, & Dircislavus Rex in ſcriptura fundationis Eccleſiæ Sancti Michaelis prope Anphiteatrū Salonæ ſitæ (quæ adhuc extat, ſimul cum ruinis ipſius Anphiteatri) anni 994. nominentur, & in alia repetantur.

In Chriſti nomine Amen. Anno nativ. ejuſdem D.N.I. Chriſti M. Ind. 13. Regnantibus DD. NN. Baſilio, & Conſtantino magnis Imperatoribus, in Regno Croatiæ, gubernante autem Domino Dircislavo inclito Rege, reſidente etiam in ſede Beati Domnii D. Martino Reverendiſſimo Archiepiſcopo, unà cum D. Florino Principe Spalati, & Clyſi.

Ideò vera ſcripſiſſe Archidiaconum, credendum eſt: ſed, ſicuti conſtat ex his, Dircislaū fuiſſe Regem Croatiæ, ità ipſum, ejusque ſucceſſores uſque ad Creſimirum Petrum, Dalmatiæ titulo uſos, non reperitur; ex quibus Dircislavum regnaſſe, ab anno 994. uſque ad 1000. conſtat, Petrum autem Vrſeolum Venetorum Ducem in Dalmatiam veniſſe, intra eoſdem annos Veneti Chroniſtæ, & Hiſtorici ſcribunt: Hoc ergò Dircislavo regnante, Venetos Dalmatiam in protectionem ſuſcepiſſe dicendum eſt. Sed Dandulus, & ex eo Hiſtorici, & recentiores Chroniſtæ ſcribunt, mortuo Rege Tyrpimiro cum inter filios Mutimirum, & Surigura contenderetur Mutimirum prævaluiſſe, junctum Narentanis, Dalmatas infeſtaſſe, eosque ad Venetos confugiſſe, & cætera, quæ relata ſunt; Sed cum Chronographi antiquiores Regem Croatorum tantùm referant, nomen autem Regis non exprimant, Dandulus, & ex eo reliqui, Tyrpimiri, & Mucimiri nomina addentes, erravere; nam ij, neque Reges fuere, neque tunc temporis vixere, ut ſuprà in recenſione Ducum ex eorundem privilegijs relatum eſt: Hic error autem ab Archidiacono Spalatenſi, ortum duxiſſe videtur, qui Tyrpimirum, & Mucimirum inter Reges ponit anno 990. deceptus & ipſe à privilegio Suinimiri Regis conceſſo Eccleſiæ Spalat. anno 1076. die 9. Octobris, in quo ſcriptor Tyrpimirum, & Mucimirum perperam Reges nominavit, ob id Archidiaconus, cum eos inter Reges recenſere vellet, poſt primum Dircislavum poſuit, cęterisque erroris cauſa fuit, & quamvis, ex datis eorundem privilegiorum, ei conſtare poterat anteriores fuiſſe Dircislavo, tamen ſolito ſuo more, temporibus non examinatis, lapſus eſt, exterosque in errorem induxit: Ideò omiſſis nominibus Regum à Dandulo poſitis, & ab exſcriptoribus ejus etiam depravatis, Dircislavo Regnante in Croatia, Ducis Vrſeoli adventum in Dalmatiam eveniſſe concludi debet, & contentionem fuiſſe inter Dircislavum, & Creſimirum fratres: nam Stephanum, filium fratris Regis, obſidem traditum Duci, Dandulus ex Chroniſtis antiquis memorat, quod congruit cum ſtirpe ex privilegijs extracta, Dircislavumque Creſimiro fratri Primogenito Regnum extorſiſſe, & ob id Creſimirum Petrum Dircislavum Regem nominaſſe forſan noluiſſe, prout Avum Creſimirum, conjectari poteſt.

Quem Creſimirum, cum Iadrenſe territorium, deinde moleſtaverit, in ea parte Croatiæ à Dircislavo poſſeſſa quoquo modo ſucceſſiſſe dicendum eſt, ut Dandulus refert relata ſucceſſione Othonis.

Erat quippe Dux Otho annorum 18. 1009
quo tempore Regis Hung. filiam & ſororem Stephani ſucceſſoris traduxit uxorem, mulierem utique generoſitate ſerenam, facie facundam, & honeſtate præclaram.
Nono Ducis anno Creſimirus Croatorum Præſi- 1018

*dens, Regionem Iadram, & alias maritimas Civitates Dalmatiæ, quotidianis incurſionibus inquietat, à quibus Dux requiſitus cum ſtolo exiit, & Civitates tutavit, hoſtes in fugam vertit, & Cives illarum in ſua fidelitate, & obedientia ſolidavit; & rediens à Vitale Epiſcopo Veglen. & Maio Epiſcopo Arbe. & * Martino Epiſcopo Arbonis. & Martino Epiſcopo Auſerens. & ab univerſo Clero, Prioribus, & populo dictarum Inſularum de tributo ſibi, & ſucceſſoribus ſuis annuatim in perpetuum ſolvendo ſponſionem ſuſcepit.*

Hæc Dandulus Sabellicus, & reliqui ferè eadem, ſed pro Creſimiro, Mucimirum, quem & Hereſimum dictum, ponunt. De tributo autem Othoni Duci pacto extat in ſanctuario Eccleſiæ Cathedralis Arben. ejuſdem obligatio.

In nomine Domini Dei, & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti anno ab Incarnatione ejuſdem 1018. *menſe Iulio Indictione primâ in Civitate Arbes. Spondentes, ſpondemus, promittentes, promittimus, nos quidem Majus Epiſcopus dictæ Civitatis Arbes, ſimul cum Tribuno Triuno Bellata Priore noſtro, una pariter cum Clero, & populo habitante in Civitate ſupradicta, cum ſucceſſoribus, ſeu hæredibus, ac prohæredibus noſtris, vobis D. Othoni ſeniori noſtro Duci Venetorum, & Dalmaticorum, & ſucceſſoribus veſtris Tributum dare omni anno libras de ſeta ſerica decem, & noſtrum miſſum in Nativitate D. N. I. Chriſti, & ſi vobis veſtrum miſſum tranſmittere placuerit, nequaquam ſupradictum tributum contradicere debeamus, per nullum ingenium. Hæc autem ut ſupra leguntur, omnia adimplere promittimus, ſine omni intermiſſione, aut aliquo interpoſito capitulo. Si autem per quodvis ingenium non adimpleverimus omnia, ſicut ſuperius legitur in conſtituto tempore, tunc promittimus cum hæredibus, & ſucceſſoribus noſtris vobis, & veſtris ſucceſſoribus auri obrizi libras quinque, & hæc promiſſionis cartula perpetualiter maneat in ſua firmitate. Ego Majus Epiſcopus manu mea ſcripſi.*

Ego Bellata Prior hæc rogavi fieri.
Ego Io. Archipræſbiter m. m. ſcripſi.
Ego Petrus Luccani m. m. ſcripſi.
Ego Marcus Diac. m. m. s.
Ego Nicephorus hæc rogatus feci.
Ego Lampridius h. r. f.
Ego Fuſcus h. r. f.
Ego Donus h. r. f.
Ego Martinus h. r. f.
Ego Sergius h. r. f.
Ego Iohannes h. r. f.
Ego Dabro h. r. f.
Ego Muzlo h. r. f.
Ego Petrus h. r. f.
Ego Petrus Diac. rogatus à Clero, & populo conſcripſi, atque complevi.

Ex quo Othonem Ducem Venetorum Dalmatiæ titulum continuaſſe, & Creſimirum in Regno Croatiæ ſucceſſiſſe concludendum eſt, quod deinceps inter ejus filios diviſum fuit, ut Cedrenus refert.

Actum hoc Indictione ſecunda anno mundi 6527.

Subacta Bulgaria, Imperatori ſe dedidit con- 1019
termina Chrobatorum gens, & ejus Principes fratres duo, quibus Imperator honores, ac opes amplas tribuit, ſolus adhuc Imperium detrectabat Sermo, Sermii Dominus, Neſtongi frater. Ad hunc Conſtantinus Diogenes, finitimæ Provinciæ Præfectus, Legatum mittit, interpoſito Iureiurando, affirmans cupere ſe ipſum convenire, ac de rebus neceſſariis colloqui, quod ſi ipſe inſidias vereretur ſubeſſe, tribus tantum famulis ſtipatum ſe. ad Ripam profluentis ibi amnis acceſſurũ, idem ipſe quoque faceret, obtemperat Sermo, atque hoc modo, cum Diogene congreditur, ibi cum jam collocuturi eſſent, Diogenes pugionem quem in ſinu abditum geſtabat, ſubito in latus Sermonis adigit, eumque interficit; famuli fuga elabuntur, Diogenes vicinis exercitibus contractis, valida cum manu ad Sirmium proficiſcitur, viduaque exterrita, magnis inſuper pollicitationibus perſuadet, ut ſe Sirmiumque Imperatori traderet. Ea Byzantium miſſa, ibi primario cuidam Civium matrimonio copulata eſt. Diogenes recens captæ ditioni Præfectus eſt, hoc modo Croatiam inter Banos diviſam, Orientale Imperium recognoviſſe conſtat, & continuaſſe ſub Conſtantino fratre Baſilii, dicti Bulgaroctoni, nam idem refert Cedrenus. *Itaque Conſtantinus Sirmii Diogenem Præfectum Bulgariæ Ducem creat* (ſcilicet contra Patzinacas) ex quibus, illam partem Croatiæ, quæ inter Savum, & Dravum flumina ſita, Interamnenſis dici poteſt, Præfecto Imperiali paruiſſe conſtat; ita reliquam quoqueuſque ad mare ex Anonimo Barenſi & Lupo Protoſpata, qui iiſdem verbis referunt 1024. *Indictione 7. Barchavit Bugiano in Corbatia cum Barenſes, & comprahen. ipſam * Patriciſſa Uxor Coſmici, & adduxit illam in Bari, miſitque illam cum filio ſuo Conſtantinop.* Ex quibus, quamvis corrupto ſermone ſcriptis, Iuriſdictio græcorum in Croatia maritima apparet, eandemque Principibus, ſive Banis Croatorum, Imperium recognoſcentibus, paruiſſe, de quibus in Privilegiis Creſimiri fit mentio, dicendum videtur, ſcilicet *Pribinna, Godemir, Suetoſlau, Goiſlau, Varda, Bozetare, Stephanus, & Praſca,* quos ſicuti, non eodem tempore ſimul, ita ante Creſimiri Petri Regnum fuiſſe conſtat; Et quamvis Sermonis, & Neſtongi ejus fratris nomina, quos Cedrenus memorat, cum ſupra nominatis non conveniant; tamen quia Græci Slava nomina ſæpè vel mutarunt, vel alia iiſdem addiderunt (ut de Creſimiro, dicto Petro, & Zuonimiro, dicto Demetrio, ex eorum privilegiis, & de Serviæ Principe Boiſthlabo ex Cedreno conſtat) quos eoſdem fuiſſe argui poteſt

* *Principiſſā uxorē*

quorum

quorum Banorum aliquæ memoriæ reperiuntur, ſcilicet Godemiri 1029. *Indictione 12. Imperante D. Romano Auguſto, Andrea Venerabili Epiſcopo Iadertinæ Civitatis, teſtamentum, ſive Cartula donationis facta mon. Sancti Chriſogoni Iadrenſis per EleniZam Sororem Godemiri Bani.* [a ex Arch. S. Chriſog.]

De Stephano quoque Bano in eodem Archivo S. Chriſog. antiquum tranſumptum reperitur, quod quamvis mendoſum appareat præſertim in numero Indictionis mil. 1018. quod cum annis Monomachi qui 1042. imperare cœpit, congruere non poteſt, tamen quia temporum mores, & ſupellectile tunc in Eccleſiis uſitatum exprimit, ponendum eſt prout ſtat. *In nomine Domini Noſtri Ieſu Chriſti Ego S. Bannus fabricavi iſtam Eccleſiam ad honorem S. Nicolai Confeſſoris Chriſti, & S. Petri Apoſtoli, & S. Stephani Pont. & B. Dimitri mart. & Magni Griſogoni mart. nec nō & B. B. Genitricis Mariæ, atque omnium Sanctorum Chriſti, cum Conjuge mea Maria fabricavi eam ſub temporibus B. Conſtantini Monomaci. Ego denique S. Bannus Imperialis Protoſpatarius complevi hæc omnia intrante anno Domini mil. octabo * decimo Indictione * XXII. Incipiente anno X. de propria mea facultate laboravi eam, & dedi in eam XV. panno de ſerico, & una Cortina de ſerico V. planetas de ſerico, & IIII parıa de bracilo, & IIII. manipulos, IIII. ſtolas, VI. Camiſo, IIII. amictos, IIII. cingulos, unam cupam, unum cocleare, I. fiſtula de argento. III. Cruces, unam de argento, filacteria IIII. de auro, & III. de argento, unam capſam, & I. turibulum, & II. Calices de argento. III. libros miſſales, I. paſſionario, III. Omelia, Smaragdum unum, duo antiphonaria, II. manicale, ſplalterium III. Imnacia II. brebiarium unum, duos cereſtata, I. ſellam, I parıo de bracili, III. facinegia. Dedi etiam unam curtem, quæ cognominatur Inſula, cum Eccleſia S. Pet. & cum VI. ſervos, & IIII. ancillas, & alia Curte, quæ vocatur nova ſella, cum duodecim familia, & tertia Curte, quæ dicitur Butinaviſo, cum octo familias, dedi XX. jumenta, cum II. equos, & XXX. Vaccas, & CCCC. pecora, & XXXII. porcos, poſui III. Campanas, quæ ſunt apretiata I. libram de auro. Hæc omnia, & cum ipſa Eccleſia trado in poteſtate D. meo patri Spirituali Traſoni Abbati, ut ſit in perpetuum Cella ſancti Chryſogoni, cujus ſacratiſſima membra Iadræ retinentur. Et ſi quis (quod abſit) auſus fuerit ſubtrahere ex meis, vel extraneis moriat de Remato, & habeat ſemen ſuper terram, & perſolvat auri libras XXX. Inſuper iratum habeat Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, & maledictionem à C.C.C.X. & VIII. Patres, & in noviſſimo Maranatha cum Diabolo, & ejus teteris Angelis, ac Iuda Scariothe in Inferno numeretur, & hæc Cartula volumus, ut in ſua maneat firmitate.*

Et Ego Marco Iudigo Epiſcopus Croatenſis collaudo, confirmo, corroboro, atque concedo.

Ex quo Stephanum Banum Protoſpatarii Imperialis titulo decoratum Amicum Imperii Orientalis arguitur.

Hæc de Regibus, & Banis Croatiæ ante Creſimiri Petri Regnum colligi potuerunt.

CAP. IX.

De titulo Regni Dalmatiæ, & Regno Creſimiri Petri.

DAlmatiam Imperii Orientalis Provinciam per Duces & Præfectos rectam, ſuperiori libro relatum eſt. Hos eoſdem Magiſtratus continuaſſe, ex ſerie rerum expoſitarum patet, quos ſicuti Græco vocabulo Stratigos nuncupatos Porphirogenitus memorat, ita antiquo quoque Romano *a* Proconſules dictos memoriæ quædam reperiuntur, quas non erit inutile indicare. b *In Chriſti nomine & ejusdem Incarnationis anno 986. Ind. 14. ſub die fere 18 menſis Decembris, Imperatoribus DD. Piiſſimis, & perpetuis Auguſtis Vaſilio & Conſtantino à Deo coronatis magnis Imperatores, apud Civitatem Iadera Cathedra Pontificali ſub Regimine Anaſtaſii Epiſcopi. Igitur ego quidem Majus Prior ſupradictæ Civitatis atque Proconſul Dalmatiarum* dedita Venetis Dalmatia, Ducibusque eorum titulo ejus utentibus, an aliquis Magiſtratus Imperialis in eadem fuerit (cum illorum temporum Scripturæ non reperiantur Iadræ, ubi Præfecti reſidere ſolebant) incertum eſt, ſed cum conſentientibus Impp. Dalmatiæ protectionem Ducem ſuſcepiſſe, Veneti ſcribant, ejuſque titulo Petrum, & Othonem Vrſeolos uſos conſtet, veroſimile eſt nullos Græcorum Magiſtratus in Dalmatia fuiſſe, Civitates tamen ſingulas, proprio ſibi more & titulo ſolito, elegiſſe, innui debet ex relata ſcriptura Spalati anni 1000. tempore Petri Vrſeoli Ducis, in qua Florinus Princeps ſive Prior Spalati, & Cliſſi nominatur, & alia Arben. 1018. tempore Othonis in qua *Trum* id eſt Tribunus Bellata Prior nominatur, cujus Ducis Othonis tempore, Baſilius Imperator Bulgaros ſubegit, & Croatos in deditionem accepit, ut ex Cedreno ſuprà relatum eſt, qua acceſſione terreſtres vires Imperii in Illyrico auctæ fuere, ſed ſicuti, quid tunc de Dalmatia evenerit, nulla memoria reperitur, ita Othonem Ducem ejus titulum, & ſuperioritatem ſervaſſe argui debet, cum Imperio, Principibus Croatorum, & Regi Vngariæ affinitate vinctus fuerit, quam ob cauſam forſan Civibus ſuſpicionē præbuit, & à Dominico Flabanico conjuratione orta, depoſitus, & Conſtantinop. relegatus fuit, ut Veneti concordes ſcribunt: qui autem Magiſtratus in Dalma-

tia,

a D Greg. P. P. Epiſ. l. 7. Ep. 2.
b ex Arch. S. Chriſ.

a a. 1026 usq. 1032. tia, tempore Petri *a* Centranici, Othonis ſucceſſoris rexerint, nulla memoria reperitur: at b a. 1032. usq. 1042. ipſo ejecto, & in Græciam relegato, *b* Dominicus Flabanicus electus, Ducatui decem annis præfuit, cujus tempore magiſtratuum Imperialium in Dalmatia memoriæ *c* reperiuntur c Ex Arch. S. Chriſ. 1033. *Indictione prima die 5. Iulii Regnante Romano Auguſto Iadera regente Cathedram Pontificatus Andrea Venerabili Epiſcopo Priore Vrbis Domino Gregorio, & Proconſule.*

1036. *Indictione quarta die 13. Feb. Romani Imperii dignitatem gubernante Sereniſſimo Michaele, Gregorio Protoſpatario, & Stratico Vniverſæ Dalmatiæ.*

1036. *Indictione quarta Michaele glorioſiſſimo Imperatore, in finibus Dalmatiarum honorabili Prothoſpatario, & Stratico Gregorio Viro Illuſtriſſimo procurante.*

Ex quibus ſicuti Magiſtratus Imperiales in Dalmatia fuiſſe apparet, ita quoque integrum ejus Dominium ad Imperium rediiſſe argui debet, Venetosque inter ſe tumultuantes, Dalmatiæ protectionem, vel prætermiſiſſe, vel, ob auctam, acceſſione Croatiæ, Imperii potentiam, retinere non potuiſſe, & ideo, poſt Vrſeolos, uſque ad Vitalem Phaletrum, nullum Ducem, Dalmatiæ titulo uſum aliquis eorum ſcriptor memorat; at cum Cedrenus referat *In-* 1032. *dictione XV. menſe Septembris anno Mundi* 6540. *Iulii menſ.* 28.

1035. *Paulo poſt Nuncii Arabes in Meſopotamia, Patcinaca, Iſtro tranſmiſſo, Myſiam, Saracenos graſſationibus, & incendiis ora Illyrici vexanda uſque ad Corcyram perexiſſe. Ac reliqui ſanè hoſtes illæſi domum redierunt, Saraceni a Raguſinis, & Nicephoro Patricio Nauplii Præfecto, Caranteni filio, male ſunt mulctati, prælio victi, & majorem navium partem cum amiſiſſent, domum redeuntes, naufragio in Siculo mari perierunt,* neque Venetos contra Saracenos, more ſolito, Græcis auxilia præſtitiſſe memoret, hinc argui poteſt, ob Dalmatiæ titulum, denegatum, vel vetitum, Venetos ab Imperio alienatos, auxilia contra Saracenos, quamvis communes Inimi- d a. 1034. usq. 1041. cos præbere noluiſſe; ſed *d* Michaele Paphlagone malè Imperium adminiſtrante, Patzinacis Iſtrum ſæpe tranſmittentibus, Bulgaris, & Serviis rebellantibus, Græcorum in dies viribus decreſcentibus, eo tenuitatis devenit eorum Imperium, ut Siciliam, tunc à Saracenis occupatam, conductis etiam Northmannorum auxiliis, recuperare nequiverint, imo ob denegatum ſtipendium, ipſi rebellantes Northmannii, victis Græcis, eos Italia ferè tota expulerunt, ut Cedrenus refert *quatuor tantum Vrbes in Romanorum fide permanſerunt Brunduſium, Hidrus, Tarentum, & Barii*, & quamvis Imperio ad Conſtantinum Monomacum reducto, is Maniacum Catapanum miſiſſet, qui res in Italia reparavit, tamen, ipſo quoque Maniaco rebellante, Northmanni ditiones acquiſitas retinuerunt, & Turcis Orientem, Patzinacis Thraciam vexantibus, coactus fuit Imperator cum Serviæ Principe paciſci, ut idem Cedrenus refert. Hæc de Italia Cedrenus, prout etiam de Servia capite præcedenti, ſed de Croatia, & Dalmatia quid tunc evenerit, nec ipſe, nec quiſquam, aliquid refert, præter Venetos; Scribit enim Dandulus Petri Centranici Ducis tempore.

Andreas igitur Hungariæ Rex Dalmatinos in Annal. *continuo inquietans, aliquos tandem ad deditionem coegit.* Item Dominici Contareni Ducis. *Hoc tempore Salomon Rex Vngariæ terreſtria loca Dalmatiæ inquietans, Iadratinos, qui promiſſam Duci fidelitatem hucuſque ſervaverant, ad rebellionem induxit; Poſtea itaque, orta diſcordia, inter Salomonem Regem, & fratres Zeycham, & Ladiſlaum, maximis Regnum conquaſſatur anguſtiis: Tunc iſte Dux ſui Ducatus anno 7. hoſtiliter egreſſus, quibuſdam incolis confoventibus, Iadram recuperavit, ſimiliter ex Dalmaticis aliqui Ducis præſentiam cognoſcentes ad exhibendam ſubjectionem ſolitam acceſſerunt. Salomon Rex tandem à fratribus expellitur, Zeicha autem regnavit.* Sabellicus verò, relata ejusdem Ducis Contareni electione *Iadrenſes ad Croatiorum Regulum defecerant, vel ut alii ſcribunt ad Salomonem Pannoniæ Regem, qua deſertione audita (apparebat enim, niſi primo quoque tempore, Veneta Claſſis in Dalmatiam proceſſiſſet, fore ut non multò poſt reliqui populi, qui jam ad defectionem ſpectare dicebantur, Veneto alienarentur Imperio) confeſtim Dux ingenti vi navium in Dalmatiam tranſmiſit, Iaderam obſidione cingit, cinctam operibus expugnat. Iadrenſis expugnationis fama peropportuna fuit ad cæteras Vrbes in fide continendas*, quæ de Regibus Vngariæ refert Dandulus ea temporibus congruere non poſſunt, nam Andreas regnare cæpit anno 1043. ob id non Ducis Centranici tempore, ſed Contareni fuit; Salomon verò anno 1066, quod in 24. non ſeptimum Contareni Ducatus annum cadit, at cum tunc Vngarici Regni fines uſque ad Dalmatiam non extenderentur (inter media Croatia univerſa) Vngaros aliquid egiſſe affirmari non poteſt, neque Vngarici Scriptores uſque ad Sanctum Ladiſlavum aliquid Vngaros in Dalmatia egiſſe memorant; quæ autem Sabellicus, & ab eo reliqui ad Croatiæ Regulum Iadrenſes defeciſſe referunt, hoc idem Chroniſta Venetus antiquus ſcribit, anno 1050. eveniſſe, & ſicut Creſimirum Petrum tunc fuiſſe Regem Croatorũ conjici poteſt, ita cum Venetis aliquam Controverſiam habuiſſe argui debet, ſed quamvis aliqui Veneti Chroniſtæ Rectorem quoque Venetum tunc Iadra expulſum, & poſt ejuſdem recuperationem ibidem alium miſſum nominent; tamen circa eadem tempora anteriorum, & poſteriorum magiſtratuum Iadræ nomina

diverſa

diverſa à relatis à Venetis Scriptoribus, titulo ſolito Prioratus, reperiuntur; at ſicuti poſt Urſeolos uſque ad Vitalem Phaletrum, Venetorum Duces titulo Dalmatico uſos, nemo memorat, ita an tunc aliquam Iuriſdictionem in Iadra habuerint Veneti ambigi poteſt; Sed etiamſi nullum Ius in Dalmaticis Civitatibus habuerint, dominium tamen maris Dalmatici, ſeu Adriatici ſine controverſia poſſediſſe conſtat, ex quo Iadrenſes, & reliquos Dalmatas Venetis obnoxios fuiſſe, imo ipſos etiam Croatos maritimos neceſſe eſt; hacque de cauſa aliquam controverſiam inter Venetos, & Iadrenſes, vel potius inter Iadrenſes, & Regem Creſimirum interceſſiſſe ſuſpicari poteſt, eo quia Iadrenſibus magis conducebat cum Venetis, maris Dominis, convenire, quam cum Croatis, parvæ ipſorum terreſtri ditioni levem moleſtiam inferre volentibus, ſed cum reperiatur privilegium Creſimiri conceſſum Eccleſiæ Monialium S. Mariæ de Iadra, titulo Regis Croatorum, & Dalmatinorum anno 1052. & infrà apparebit titulo Dalmatico de Inſulis diſponere voluiſſe: Si quis diceret, hac de cauſa Venetos maris Dominos irritaſſe, & inde contentionem inter Venetos, & Regem ortam, forſan à veritate non aberraret, cum tamen hæc ſecuta ſint iis temporibus, quæ Scriptoribus carent, & ſcripturæ raræ reperiantur, ea inde finita relinquere non pigebit: ſed utcumque hæc controverſia finem habuit, cum Imperante eodem Monomaco, Dominicum Contarenum Ducem Patricii, & Imperialis Archiſpati titulo inſignitum reperiatur, ex hoc Venetos Amicos Imperii effectos dicendum videtur, & Græcos, auxiliorum indigos, Venetos Adriatici Dominos, ſibi conciliare ſtuduiſſe argui debet. Creſimirus Petrus primus reperitur Privilegia conceſſiſſe, titulo Regis Croatorum, & Dalmatinorum, vel Dalmatiæ, & Croatiæ anno 1052. ſed quando regnare cœperit, & à quo Regni titulum, Dalmatiæque acceſſionem cõſequutus ſit non conſtat, at cum ejus Regnum, in ea tempora inciderit, quæ Baronius deplorans ait: a *Apud Græcos, ſive Latinos Hiſtoricos, quorum de rebus Orientalibus brevis tantum, & inops narratio ſcripta legitur, ſiquid aliundè afferre poſſe contigerit, magnum ad ipſarum notitiam in tanta obſcuritate res ipſa accipient incrementum.*

a anno 1073.

Ideò ſi exilia erunt, quæ ex monumentis Dalmaticis proferentur, ſpernenda non ſunt, ut in hac rerum obſcuritate aliqua lux adhiberi poſſit, ex qua ſtatus Regni Dalmatiæ, & Croatiæ adumbrari ſaltem queat. Regnum Croatorum inter Banos diviſum fuiſſe uſque ad Creſimirum Petrum ex relatis conſtat, quod quomodo in ipſum coaluerit non apparet, at cum idem in privilegio ſuprapoſito 1069. teſtetur. *Igitur quia Deus omnipotens terra marique noſtrum prolungavit Regnum*, prolungatio Regni terreſtris intelligenda videtur de partibus Croatiæ citra & ultra Savum poſitis, & in plures Banos diviſis, ut ſuprà dictum eſt; Maritima autem, de Dalmatiæ acceſſione omninò intelligi debet, ſed cum hæc adeò exilia ſint, ut quomodo evenire potuerint abſque conjecturis percipi non poſſint, hæc ex vicinarum Regionum ſtatu elicienda ſunt, & referenda ea, quæ de Principibus Serviæ pluribus in locis refert Cedrenus: (*Michaele Paphlagone imperante*) *Serbia, quæ morte Romani Imperatoris jugum excuſſerat, rurſus Imperio conjuncta eſt. Princeps Serborum Stephanus qui & Boisthlabus, is paulò ante ex Urbe profugerat, & Serbiam occupaverat, pulſo inde Theophilo Erotico* (b *Conſtantino Monomaco Imperante Ind. XI.*) *cum Stephanus, qui & Boisthlabus fuga, ut ante docuimus, elapſus, Illyricos occupaſſet montes, ac Tribalos, & Servios, indequè viciniam Romanis ſubditam populationibus vexaret* (*relatis Turcarum in Oriente incurſionibus*) *Hoc ipſo tempore Michaelas Stephani filius, qui, poſt Patris mortem, Tribalorum ac Serborum Principatum tenebat, cum Imperatore fœdus icit, Prothoſpatariuſque decoratus honore, in Album ſociorum, ac Amicorum Imperii Roman. adſcribitur.* Sic Servia, ab Imperio avulſa, Principem proprium ſocium & Amicum Imperii ſortita eſt. De Croatia autem multò magis eadem eveniſſe conjectandum eſt, nam ſicuti Sirmienſem Præfecturam Croatiæ Interamnenſis Diog. Præfecto Imperiali Tauruni, ſive Albæ Græcæ gubernandam traditam à Baſilio Bulgaroctono, & ſub Conſtantino ejus fratre continuatam ſuprà traditum eſt, ita, cum amplius apud Græcos Sirmienſis Præfecturæ memoria non reperiatur, eam tunc in hac Serviæ tumultuatione per ſe, vel ipſis etiam Serviis auxiliantibus, vel conniventibus alicui, ex Banis Croatiæ ſe ſubdidiſſe, & deinde eandem Creſimirum *terra prolongando Regnũ* in ſuam poteſtatem cum reliqua Croatia redegiſſe conjectari debet; & ſicuti Dircillavum, Scripturæ, & Hiſtorici Veneti relati, Regem Croatorum fuiſſe memorant, ità deinceps, diviſo Regno inter fratres, & Græcis tradito, Croatiam nomen Regium quoque amiſiſſe concludi debet, ſed partibus ejuſdem iterum in unum coaleſcentibus, Regium titulum reaſſumpſiſſe, prout de Creſimiro, Avo Creſimiri Petri, tempore Othonis Urſeoli Ducis Venetorum, ex eorundem Hiſtoricis annotatum eſt; Creſimirus Petrus ergò integrum Regnum conſecutus, Regium titulum non ſolùm Croatiæ aſſumpſit, ſed etiam Dalmatiæ addidit, & Patrem, Avum, & Proavum regio nomine in privilegiis proſecutus eſt, quod Græci ob eorum imbecillitatem diſſimularunt: nam ſicuti Monomacus Imperator dedignatus non eſt Serviæ Principem ex ſubdito ſocium declarare, multò magis de Croatia remotiori ſub dominio unius Regis coaleſcente egiſſe

b 1042.

con-

conjectari debet. & ſicuti Stephanum Banum, ſive Ducem, ejus partis Croatiæ, quæ Iadræ proxima eſt, titulo Imperialis Protoſpatarii decoratum conſtat, ità Græcos auxiliorum indigos, ſicuti olim Venetorum Ducibus Dalmatiam titulo Ducatus conſenſerant, tunc Regi Croatorum titulo regio permiſiſſe conjectari debet; ſed ſicuti Creſimirum titulo Regni Dalmatiæ ex ejuſdem privilegiis multoties uſum conſtat; Ita quam Iuriſdictionem in Dalmaticis Civitatibus habuerit, nulla memoria reperitur.

Ad deteriora deinde Imperio prolabente Northmanni Sicilia Saracenis erepta, reliqua Italiæ loca aggreſſi ſunt, ut Curopalata tradit; narranſque quomodo Robertus, imperante Iſaacio, Rhegium Metropolim, ſedemque Ducum ceperit ſubdit. *Adhuc enim à Romanis erant Baris, Idrus, Callipolis, Tarentum, Brundiſium, & Hora, & alia oppidula multa, & omnino tota regio. Interea vero declaratus Dux Italiæ Perenus fuit. Cum verò non potuiſſet in Longobardiam copias traiicere propter Ruberti potentiam, Dyrrachii manſit, Dux Dyrrachii appellatus, Nicephorus autem Carantinus excurſiones faciente Ruberto, & infinitis malis Italiam vexante, timebat quidem, verumtamen ab Imperatore auxilium expectabat; omnes igitur Illyricæ Urbes ad eum ſe applicuerant, & præſidia acceperunt, quoſdam verò præſidia recuſantes, ſtipendiarios fecere.*

Perenus igitur in Dyrchachio manſit, Imperium vero inteſtina mala opprimebant, & Orientem Turci vexabant, iis malis, quæ quotidiè aucta, nulla ex parte remittebantur; mortuo autem Duce Conſtantino Imperatore, cum Regina Eudoxia ad breve tempus Imperium obtinuiſſet, ad Diogenem ſceptra pervenere. ex quibus apparet, Græcorum imbecillitas, ſimulque potentia Northmannorum, qui tunc Oras, Brundiſium, Tarentum, Materam capiunt, ut Lupus Protoſpatha memorat, quoque metu, Dyrrachio in Italiam trajicere auſi non ſunt Græci; ob id Adriatici maris accolas incurſionibus Northmannorum infeſtatos fuiſſe dicendū eſt, quod comprobatur ex antiquo Scriptore Vitæ B Ioannis Trag: Epiſcopi, in qua crebri bellum incurſus memorantur (quos in notis ad eandem
a 1063. circa *a* 1063. eveniſſe probatur) & cum Veneti alicui parti faviſſe non memorentur, & Croati Claſſem non haberent, qua Dalmatas, & Croatiam maritimam protegerent, ideò Dalmatas Græcis ſe jungere coactos fuiſſe argui debet, Rege ipſo conſentiente, ut inferiùs dicetur, quod congruit cum Curopalata referente hæc
b *a* 1059. eveniſſe *b* Conſtantino Duca Imperante, Il-
uſq; 1067. lyricaſque tunc Civitates, ſcilicet Dalmatarum, & ſi quæ Croatiæ, & Maritimæ Narentanorum, ſe Græcis applicaſſe, & Dalmatas ſolita navium auxilia pro communi defenſione præbuiſſe, & præſidia voluntaria metu Northmannorum recepiſſe, & ſi *quæ recuſarunt ſtipendiaria facta ſunt.* Sic Græci propriam imbecillitatem, Dalmaticis auxilii fulcientes, cum loca ſibi reliqua Italiæ à Northmannorum moleſtiis liberare non poſſent, ſaltem ne Dalmatiam, Adriaticumque occuparent, impedire conati ſunt, Dalmatia verò ad Imperium reverſa, Magiſtratus quoque Imperiales ſortita eſt eorumque memoria reperitur. *e* 1067. *Regnante D.* c ex Arch.
Conſtantino Duce magno Imperatore, Prioratum S. Chriſ.
verò Iadræ retinente D. Leone Imperiali Prothoſpatario, & totius Dalmatiæ Catipano. Quem magiſtratum, conſentiente Rege Creſimiro reſediſſe dicendum eſt, cum in ſupraſcripto ejus Privilegio 1069. dato in ſuo Nonen. Cœnaculo, poſt Aulicos Regis nominatur idem *D. Leo Imperialis Prothoſpatarius, ac totius Dalmatiæ Catipanus Teſtis.* nec enim ad præſentiam Regis, & ejus Aulæ interfuiſſet, niſi Amicus eſſet, neque Prothoſpatarii, & Catipani Dalmatiæ titulo in Privilegio Regis Dalmatiæ nominatus fuiſſet, niſi conſentiente Rege; Ex quo Regi cum Imperio conventionem aliquam interveniſſe dicendum eſt, & ſicuti Græcos, ob imbecillitatem virium, eidem titulum Dalmatiæ permiſiſſe facili ſuaderi poteſt, ita Regem viribus maritimis carentem, quibus Dalmatiam defendere poſſet, antiqui tantum Tributi ſolutione (quod ſub Venetorum protectione ſolvi deſierat) nominiſque Dalmatici titulo contentum conjici debet, quod ex ſequentibus clariùs patebit.

Michaele Parapinace Imperante Græcos à Northmannis Italia pulſos Curopalata tradit: *Michaele verò cum Imperium negligenter, ac pueriliter adminiſtraretur (Northmanni) ut ſtabiles Domini, à mari, uſque ad mare, & Longobardiam, & Calabriam, ſibi ſubegere, eaque diſtributa, & oppidis diviſis, ſe Comites, Rubertum verò Ducem appellarunt, Michael autem non ſolùm, non retinuit Regionem, quæ ad ſe pertinebat, ſed ut ipſos Turcos ex oriente expelleret, exiſtimavit ſibi faciendum eſſe, ut cum ipſis fœdus percuteret, & ipſorum ope, ac Societate Turcorum temerarium in Romanorum Regionem adventum, coerceret, quare etiam affinitatem cum Ruberto contraxit, ſuamque filiam Elenam deſpondet ſuo filio Conſtantino; Volebat hac ratione Imp. finem aliquem rebus imponi.*

Sic Græci, Italia tandem pulſi, Adriaticum quoque deſerere coacti fuerunt, quod ſimul cum Dalmatia à Northmannis tunc infeſtatum, & à Venetis protectum refert Dandulus. *Greg. 7. anno 20. id eſt* 1075. *In quo tempore Northmanni Dalmaticorum fines invadunt, & deſtruunt. Dux itaque egreſſus, eos abire coegit, ut ab incolis ſolitam fidelitatem cum promiſſione non adducendi Northmannos in Dalmatiam accepit,* quæ congruunt cum inſcriptione Epiſtolæ Spalatenſium à Tanſovino relatæ

a 1075.

a 1075. a 1075. *Vobis D. Dominico Silvio Duci Venetiæ, & Dalmatiæ, ac Imperiali Protophedro, & Seniori noſtro.* Ex quibus Venetos Imperio Amicos, eorumque Ducem ejuſdem Protophedrum Northmannorum inſultus prohibere conatum Dalmatas protexiſſe, etſi qui cum Northmannis ſentiebant ab eiſdem avertiſſe, & uti Adriatici, ſive Dalmatici maris Dominum, titulo quoque Dalmatiæ à Spalatenſibus recognitum conſtat eodem anno quo Croatorum Rex captus memoratur, ut infrà patebit. Has autem Northmannorum moleſtias anno ſequenti ceſſaſſe ob affinitatem inter eoſdem, & Imperatorem contractam, de qua Curopalata loco relato, & Lupus Protoſpata. 1076. *& dedit prædictus Dux filiam ſuam Nurum ad Imperatorem Conſtant.* cenſendũ eſt. Eodem Imperante Michaele Croatos, vel Servos Imperium vexaſſe ſcribunt Curopa-
b 1074. lates b *Ind.*11.*Servorum gens quos etiam Corvatas vocant exiit, ut Bulgariam in ſervitutem*
c 1074. *redactura.* Zonaras verò c *Tertio porrò anno Imperii (Parapinacis) gens Crobatorum, quos nonnulli Servios vocant, Bulgariam occupare aggreſſa eſt, ac quædam loca cepit, ſed multis præliis factis, multis utrinque cæſis, tum iis excidit, quæ tenuerat, tum devicta, & Romana ditione expulſa, in ſuas ſedes redire coacta eſt.* An autem hi fuerint Servii, vel Crovati, dubium, ſed potius Curopalatæ defferendum, à quo Zonaram multa ſuſcepiſſe conſtat, & Crovatas in Dalmat. Græcis tunc ſubdita nihil egiſſe reperitur, ideò potiùs Servios fuiſſe, cum Curopalata dicendum, qui Bulgariam inquietarunt, & ſæpè deindè idem effecere. Creſimiro Regnante nominatur Goizo Banus in Privilegio 1059. ſupra relato, qui quiſnam fuerit non reperitur; nominatur etiam in Privilegio 1066. 25. Decembr. dato Sibenici *Dux Noſter Stephanus,* quem primogenitum fuiſſe Creſcimiri, Avi nomen habentem ad Regni ſucceſſionem deſtinatum conjectari poteſt, quum eodem titulo poſtea Reges Vngariæ primogenitos ſuos inſignire ſolerent, ut infrà referetur.

CAP. X.

De Regibus Slavizo, & Zuonimiro.

POſt Creſimirum Slavici Regis memoria reperit. Nam in antiquo regiſtro Capituli Spalaten. in quo multa ad terras Eccleſiæ Metropolitanæ ſpectantia collecta ſunt, leguntur inter cætera ſequentia.

Attigit eo tempore venire in noſtris partibus Slavizo Rex, & Petrus Banus, nec non & Sardubba cauſa diſcordiæ, quæ erat inter Slavizo, & Lubemiro . . . vocaverunt nos Tugarani in Eccleſia Sancti Petri, quæ ſita eſt in Olmiſi, ſcilicet coram Slavizo, nec non Petro, & Sarubba altercantes . . . Poſtea venit Slavix Rex, & corroboraverat prædictas terras Petro Bano, & Sarubba Iupano, & Velcano Setnico.

Ibidem Slaviz ante eoſdem Teſtes, ſicut partem fratris ſui affirmavit, ſic ſuam partem, quam ibi habebat in eadem Eccleſia pro remedio animæ ſuæ, nec non ſui fratris perpetualiter contulit . . . Poſt hæc verò Suinim. Rex. Ex quibus Slavizum Regem inter Creſimirum, & Zuonimirum ponendum conſtat; ſed ſicuti Creſimirũ uſq; ad 1073. regnaſſe apparet ex regiſtro Monialium S. Mariæ Iadren. *In nomine D. N. I. Ch. & ejuſdem incarnat.* 1073. *Regnante Creſimero Croatiæ Bano Suinimiro,* ita quando mortuus ſit non conſtat: & Regem Croatiæ captum reperiatur. d *In anno* d *Arch. Mon. SS. Coſm. & Dam.*
1075. *ab Incarnat. D. N. I. Chr. menſe Novembris, & tempeſtate, qua Comes Amicus Regem Croatiæ capit,* at cum eodem anno Zuonimirum Regem nominet ſcriptura ejuſdem Archivii, hanc Regis captivitatem de Slavizo intelligendam argui poteſt, Slavizumque Zuonimiro in Privilegio Creſimiri ſupra relato Bano vocato, & ob id ad ſucceſſionem Regni deſtinato, Regnum præripuiſſe, ſibique Petrum Banum deſtinaſſe; Inde turbas tunc in Regno Croatiæ extitiſſe dicendum eſt, ut infrà conſiderabitur, Zuonimirus autem an filius Creſimiri fuerit, cum nullibi in ſuis privilegiis patrem nominet, incertum eſt, & ſicuti pro Rege Slavorum anno 1075. jam habitum apparet, ita Coronam, & inveſtituram Regni Croatorum, & Dalmatinorum anno 1076. in Synodo à Summi Pont. Legato ſolemniter ſuſcepiſſe cõſtat, ut Baronius refert. *ex T. XI. Annalium Baronii A.* 1076. *Greg. P.P. VII. anno* 4. *Ex Synodo habita in Dalmatia à legatis* 7. *Papæ Gregorii, ſcilicet à Gebizone tunc Monaſterii S.S. Bonifacii & Alexii Abbate, nunc verò Ceſenate Epiſcopo, nec non à Folcuino Foriſempronii Epiſcopo, quæ Synodus habetur in Archivio S. Palatii Lateranenſ. in qua de Regno, & de Rege Dalmatiæ ita inter cætera legitur. In nomine Sanctæ, & individuæ Trinitatis Anno Dominicæ Incarnationis* 1076. *Indict.* 14. *menſis Octob. Ego Demetrius, qui & Suinimir nuncupor D.G. Croatiæ, Dalmatiæque Dux à te Domino Gebizone ex Apoſtolicæ ſedis legatione D.N. PP. Gregorii poteſtatem obtinente in Salonitana Baſilica S. Petri Synodali, & concordi totius Cleri & populi electione de Croatorum, Dalmatinorumque Regni regimine per Vexillum, Enſem, ſceptrum, & coronam inveſtitus, atque conſtitutus Rex, tibi devoveo, ſpondeo, & polliceor, me incommutabiliter completurum omnia, quæ mihi ſua Reverenda injungit Sanctitas, videlicet, ut in omnibus, & per omnia Apoſtolicæ ſedi fidem obſervem, & quid-*

quid hic in Regno, tam Apoſtolica ſedes, quam ſui Legati ſanxerunt, aut ſanxerint irrevocabiliter cuſtodiam, juſtitiam excolam, Eccleſias deffendam, primitiæ, Decimæ, omniumque ad Eccleſiam pertinentiam Procurator exiſtam, vita Epiſcoporum Presbyt. Diac. Subdiaconorumque, ut caſtè, & regulariter vivant, provideam pauperes, viduas, atque pupillos protegam, parentella illicitam copulam deſtruens, legitimam dotem annulo, Sacerdotique benedictione conſtituam, & conſtitutam corrumpi non permittam, hominum venditionem contradicam, atque in omnibus, quæ ad reſtitutionis ſtatum congruunt, Deo auctore, me æquum exhibeam, ducentorum quoq; BiZantiorum tributum meorum omnium conſultu primatum S. Petro per ſingulos annos in Reſurrectione Domini de mihi conceſſo Regno perſolvendos ſtatuo, & ut poſt me regnaturi, hoc idem perpetuo, ſervent cenſeo, corrobore, atque ſancio, Dono inſuper, concedo, atque confirmo Apoſtolicæ Sedi S. Gregorii Monaſterium, cui Vrana eſt vocabulum cum omni ſuo Theſauro, ſcilicet cum capta argentea reliquias ſacri Corporis ejuſdem B. Gregorii continente, cum duabus Crucibus, cum Calice, & patena, cum duabus Coronis aureis gemmis ornatis, cum Evangeliorum textu de argento, cumque omnibus ſuis mobilibus, & immobilibus bonis, ut S. Petri legatis ſemper ſit ad Hoſpitium, & omninò in poteſtate eorum. Hoc tamen interpoſito tenore, ut nulli alii poteſtati detur, ſed omni tempore S. Petri ſit proprium, & à me, meiſque ſucceſſoribus defenſum, atque ab omni homine liberum & ſecurum. Cujuſcunque autem audacia temerario auſu præfatum Monaſterium ei aſſignato Theſauro privaverit, terribilem illam Iudicii vocem, quam Diabolus cum ſuis Angelis auditurus eſt audiat.

Prætereà cum Deo ſervire, regnare eſt vice B. Petri, & D. N. P.P. Gregor. atque poſt ſe ſucceſſorum in Apoſtolica ſede, me ſuis manibus committo, & commendo, hanc fidelitatem ſacramento ſtabilio. Ego inquam Demetrius, qui, & Suinimir D. G. & Apoſtolicæ ſedis dono Rex ab hac hora in antea S. Petro, & D. meo P. P. Greg. ſuiſque ſucceſſoribus Canonicè intrantibus ero fidelis, & ut ipſe ſive poſt eum futuri Pontifices, ſive Legati eorum vitam aut membra perdant, aut capiantur, neque in conſilio, neque in facto ero, & conſilium quod mihi crediderint, ad illorum damnum ſcienter nulli intimabo, Regnum autem quod mihi per manum ſuam D. Gebizo traditur, fideliter retinebo, & illud, ſuumque jus Apoſtolicæ ſedi aliquo ingenio, aliquando non ſubtrabam D. meum PP. Gregorium, & ſuos ſucceſſores, atque Legatos ſi in meam poteſtatem venerint honorificè ſuſcipiam, & honeſtè tractabo, & remittam, & undecumque me invitaverint, prout potero eis ſimpliciter ſerviam. Hæc Baronius ex Codice Vaticano, qui Cencius Camerarius inſcribitur.

Extat tamen adhuc in Archivo Capituli Spalatenſis Originalis membrana (quam ex foraminibus clauſam fuiſſe, ſigillumque ex ea pependiſſe apparet) ſupraſcriptæ donationis Zuonimiri monaſterii S. Gregorii, cui Vrana vocabulum, hodiè uſque durat, fuitque deinceps Templariorum, in omnibus, cum ſuprà à Baronio relatis, conveniens; ſed in Baroniana deeſt tantum inſcriptio, quæ eſt talis, ſine milleſimo. *Ego Demetrius qui & Zuinimir nuncupor, Dei providentia, Crobatiæ, Dalmatiæque Dux dono, concedo, & confirmo*, & cætera ut in Baron.

Ex qua inſcriptione Ducem Zuinimirum donationem monaſterii ante Regni inveſtituram feciſſe cenſendum eſt, quamvis Cencius, ſummatim exactis Synodi colligendo, donationem inter inveſtituram, & Iuramentum Regni inſeruerit.

Obſervandum quoque eſt ab eodem Cencio duos nominari ſummi Pontificis Legatos, in inveſtitura autem Regis ſolius Gebizonis, nomen exprimitur; Sed ambos tunc in Dalmatia fuiſſe, conſtat ex donatione facta à Preſtantio Epiſcopo Eccleſiæ S. Coſmi, & Damiani Monaſterio S. Ioannis Evangeliſtæ Belgraden. Civitatis. 1076. *in præſentia ſcilicet DD. Laurentii, totius Dalmatiæ, ac Croatiæ Reverendiſſimi Archiepiſcopi, & Domini Gebizonis S.S. Bonifacii, & Alexii religioſiſſimi Abbatis, una cum Fulcoino Foriſempronii Venerabili Epiſcopo Aquileiæ Sedis Apochriſariorum in vinea Iuſtitiæ Dei totis viribus miſericorditer laborantibus* eandem quoque Eccleſiam, eoſdem dedicaſſe alia ejuſdem anni ſcriptura teſtatur. *Monaſterio S. Ioannis Apoſtoli & Evangeliſtæ, die videlicet dedicationis ejuſdem Eccleſiæ, quam Viri Religioſiſſimi Dominus ſcilicet Laurentius Spalat. Archiepiſcopus, unà cùm Apochriſariis Romanæ ſedis Epiſcopo Fulcoino, & Gebizone Abbate SS. Bonifacii, & Alexii, nec non & Preſtantio ejuſdem Vrbis Epiſcopo dedicaverunt.* Ex quibus, ſicuti ambos legatos ſimul in Dalmatia fuiſſe apparet, ita in Synodo, aliqua de cauſa Gebizonem ſolum præſentem fuiſſe argui poteſt, tuncque Curiam celebratam ſimul cum Synodo, electionemque Regis ſequutam ex verbis illis. *Concordi totius Cleri, & populi electione* clarè conſtat, illa autem verba *atque in omnibus, quæ ad reſtitutionis ſtatum congruunt Deo auctore me æquum exhibeam.*

Diſſenſiones præceſſiſſe ſignificant, & ſtatum reſtitutione indiguiſſe, veroſimile eſt, at cum tunc Michael Ducas Parapinaces impe-

imperaret in Oriente, & ſicut ſua inertia reliqua Apuliæ, & Calabriæ loca amiſerat, & cum eiſdem occupatoribus Northmannis pacem, & affinitatem jungere coactus fuerat, ut Turcis in Oriente reſiſtere poſſet, ut ſuprà relatum eſt; nulluſque tunc Imperialis Magiſtratus in Dalmatia reperiatur, ob id Græcos Dalmatiam neglexiſſe dicendum eſt, vigentibuſque Croatorum diſcenſionibus, Dalmatas in factiones diſtractos (pro ut poſteriora exempla docent) ab eiſdem vexatos, Imperiali protectione deſtitutos, ad Venetos recurriſſe dicendum eſt, ut de Spalatenſibus ex relata eorundem Epiſtola Sanſovinus refert, ideo tunc, ſpreto Imperatore Græco, à præſente ſedis Apoſtolicæ Legato, turbarum conciliatore, titulum Regium Zuinimirum ſumpſiſſe dici poteſt.

Poſt hanc inveſtituram Zuinimirus privilegia multis Eccleſiis conceſſit; inquietatum tamen poſtea eundem Zuinimirum à quodam Vuezelino, memorat idem Baronius ex Epiſtolis Gregorii Papæ VII. anno 1079. & vixiſſe uſque ad annum 1087. ex ejus privilegio conceſſo Eccleſiæ S. Mariæ Monialium de Iadra dato in Tenenno conſtat.

CAP. XI.

An Zuonimirus fuerit ultimus Rex Dalm. & Croatiæ.

ULtimum Regem Croatorum, & Dalmatinorum Archidiaconus, & Vngarici Scriptores, ponunt Zuonimirum ſupraſcriptum ſine prole defunctum. Extat tamen Regis Stephani Originale Priv. in membrana, quamvis ſine milleſimo, tamen ejuſdem caracteris, cum ſcriptura fundationis monaſterii S. Benedicti Monialium Spalati, confecta anno 1069. difficillimæ lectionis, & multis in locis caducum, quem poſt Zuonimirum fuiſſe conſtat, quod quia huculq; latuit, & ab eo aliqua ſunt obſervanda integrum ponere placuit. † *In Chriſti nomine Stephanus ego nutu Dei Croatorum, & Dalmatinorum Rex. Hujus paginis ſeriem, vel dictaminis cauſa cunctis noſtri Regni Comprovincialibus ad futurorum Diuine . . . . gratia noſtra his ſtudiis ſcriptis . . . cum igitur omnipotentis Dei pietas me ſua Clementia Patrum, Avum, proavumque ſolio in Regio omnibus Chroatia, & Dalmatia nobilibus collaudantibus exaltaverit honore, univerſa nobilitas, ſeu exigui populi manus, ac cæteri Eccleſiarum, Cenobiorumque Rectores, vel retroactis pro cauſis, & . . . . . . confirmatio . . . arum vel gratia communis noſtri Regni utilitatis ad noſtra, ut majoris, eſt eu . . . . . . imperantibus confluere cœperunt. Itaque mater. & Procuratrix ſanctimonialium Spalatini Cenobii S. Vid. Benedicti. M. . . . . inter hos noſtri præſentia, una cum quibuſdam ſuis ſororibus, quoddam ſchriptum, à nuper Rege defuncto Suinimiro conceſſum, ſibi hoc : ad op. ſui Cenobii de quodam territorio regali, qui in loco, qui dicitur Laſani habetur, ſecum defferens in die Nativitatis ſanctæ Dei genetricis, & Virginis Mariæ ſe medium ſtatuit, & hoc idcirco e . . . at ut quemadmodum à memorato Rege illud donationis ſcriptum habebatur ratum, atque firmatum pari modo, immo meliori à noſtra Regali dignitate. Cum noſtri impreſſione ſigilli roborari, nec non perpetino deberet firmari. Quo cognito tum illarum precibus flexi, tùm noſtrorum Nobilium conſilio ſuffulti, quod poſtulaverant adimpleri illis præcipimus. Igitur memoratum territorium jam dicto in loco inconcuſſum perpetualiter, atque inviolatum ad opus præſcripti monaſterii, cui, & terras, quæ Puſtize nominantur firmamus, ita quidem, noſtrorum ſucceſſorum nullus, vel cujuslibet perſona magna, vel parva nullo modo his noſtris firmationibus, & ſigilli impreſſione contraire debeat. Quod ſi, quod abſit, aliud aliquis agere temptaverit, & prænominatam domum Dei his terris diveſtire voluerit, trinum, & unum Dominum habeat iratum, & 318. Sanctorum Patrum conſequatur maledictionem, & cum Iuda traditore in Inferno mancipetur.*

Actum eſt hoc apud Caſtrum Sibenico in die præfata ſolemnitatis antè notitiam horum teſtimoniorum. Inprimis Laurentii Archiepiſcopi Iohannis Tragurini Epiſcopi, Petri Spalatini Archidiaconi, Presbyteri Petri Spalatini, Iaco-Morſtici, Ubomiri, Epzi, Strezigne, Berberiſtici, Uiſemi, Zetinſtici, Dragoslavi, Iagorſtici, Vracina, Polſtici, Oſrina, Drdiſtici, Deſimiri, . . . Colano, Epicza, ac cæterorum noſtrorum Nobilium; Ad hæc quoque cauſa divini Amoris à parte noſtri ſibi cõceſſimus perpetu: Salone molendinum, ſimiliter & ſtarea, quæ eſt propria noſtra . . . . teſtibus confirmantibus; quibus eis omnibus Legatum Iupanum Ornaene Iuſenum videlicet dedimus . . . . membrana in calce corroſa eſt ita, ut an ſigillum appreenſum fuerit cognoſci nequit.

Hunc Stephanum, fuiſſe filium Creſimiri, ſupranominatum Ducem, cui Zuinimirus aliquo caſu Regnum præripuerat argui poſſet, cum ſe patrum Avorum, & proavorum Regnum poſſidere teſtetur; ſed cum Zuinimirum nominet, fratremque non vocet, is eſſe potuit ille Radovanus, qui in Privilegio ejuſdem Zuon: Regis filius nominatur, Banique titulo non inſignitur, ob id forſan illegitimus Zuonimiri filius mutato ſibi nomine, exemplo Patris, & Avi Stephanus vocari voluit, ipſeque viduam Zuonimiri inquietaſſe conjici poteſt, & ob id Ladiſlaum Regem Vng. ſo-

rori auxilio adveniſſe, ut Vngarici tradunt Scriptores, & libro ſequenti referetur. Curiam, tunc Stephanus Regum more Sibenici celebravit, tamen eam infrequentem fuiſſe ex nominatis apparet, & cum nullum aliud ejus privilegium reperiatur, neque in confirmationibus Regum Vngariæ, ejus aliqua mentio fiat, ut Zuonimiri, & Creſcimiri, imò in Decreto, anno 1188. Curia Spalat. mentionem faciens ejuſdem Privil. Zuonimiri, quod Stephanus confirmavit, de Stephano ne verbum quidem poſuit, ex quibus ipſum, vel ab omnibus pro Rege non habitum, vel parum vixiſſe, dici debet; cum Laurentius Archiepiſcopus, vir magnæ prudentiæ, tunc præſens, ſi Stephanum ſine controverſia regnare exiſtimaſſet, quatuor Privilegiorum à Zuonimiro Eccleſiæ Spalat. conceſſorum, quæ extaret, confirmationem procurare non omiſiſſet, prout ſucceſſor ejus Creſcentius à Colomano obtinuit, ut dicetur; B. Ioannem verò Epiſcopum Traguriì, an aliquid tentaverit, obſcurum eſt, nam Privilegia Regum Croatorum Eccleſiæ Trag. conceſſa perierunt, ut in notis ad vitam ejuſdem B. Ioannis dictum eſt, ideò Archiepiſcopus, & ejus perpetuus Comes, B. Ioannes more illorum temporum ab Epiſcopis uſitato Sibenici, tunc in Diœceſi Trag. exiſtentis, Stephanum Curiam celebrantem adiiſſe, & ad aliquam compoſitionem, cum Regina vidua, vel proceribus Croatorum ineundam exhortaſſe potiùs conjectandum eſt, ipſumque Stephanum monialibus Privil. Zuonimiri confirmaſſe, & donationem molendini, Salonæ ultrò addidiſſe, ut aliquid Regale feciſſe videretur.

Reges ſupra nominatos Croatiæ, & Dalmatiæ titulis, vel Croatorum, & Dalmatinorum uſos ex eorundem Privilegiis conſtat, at ſicuti Croati, & Servii Slavi erant, ità ab exteris, & ipſis quoque conterminis Dalmatis, ut plurimum Slavorum nomine vocabantur, ut ex ſcripturis ſuperſtitibus apparet, ita B. Petrus Damianus Creſimiri Regis contemporaneus ſcriptum reliquit, Abſarenſes Dalmatas uti Regi Slavo ſubditos, Slavonici Regni partem exiſtimatos

a a 1058. uſq; 1061. *Epiſtolarum lib. 1. Epiſtola 9. ad Nicolaum II. Romanum Pont. Ven. quoque Gaudentius Apſarenſis Epiſcopus, cujus ego familiaritatis dulcedinem merui, per quem Deus jam non ignobilem, miraculum fecerat, Epiſcopatum dimiſit, & de Sclavonico Regno Italiam navigans, littoribus Anconitanæ Urbis applicuit, à qua non longè poſt biennium feliciter obiit.*

Sed paulò poſt Alexander II. Summus Pont. eidem Creſimiro ſcribens non Sclavoniæ, vel Croatiæ, & Dalmatię titulis, tūc uſu receptis, ſed more Curiæ Romanæ ſolito, & antiquo Dalmatiarum ſcripſit. *Cap. ſi quis à modo 116. diſt. 81. Item Alexander Venerabilibus Epiſcopis, & Regi*

b a 1061. uſq; 1073. *Dalmatiarum*, quo nomine, Dalmatiarū, Croatia quoque comprehendebatur, & præter hanc etiam Servia. Ideò ſicuti Legati c Gregor. VII. c 1076.
Zuonimiro inveſtiturā partis occidentalis Dalmatiarum dantes, titulos Dalmatiæ, & Croatiæ, jam uſu receptos conceſſerunt; ita idem Pont. cum ſupra nominatum Michaelem Principem Serviæ ab Imperio Orientali avulſum Regio titulo inſignire vellet, quamvis Orientalem partem Dalmatiarum poſſideret, tamen Sclavorum Regis titulo decoravit, ut ex ejuſdem Epiſtola apparet. *Greg.* d *Papa VII. Ep. l. 5. Ep. 12.* d 1078.
Michaeli Sclavorum Regi ſal. & Apoſtolicam benedictionem. Cognoſcat debita tuæ devotionis circa ſedem Apoſtolicam reverentia, Petrum apud vos dictum noſtrum Legatum adhuc noſtram non adveniſſe præſentiam: ſuas tamen miſiſſe litteras, quæ ita veſtris diſſonantes exiſtunt, quod veſtram cauſam, ſeu Raguſinæ Eccleſiæ penitus finire nequivimus, quapropter Petrum Antibaren. Epiſcopum, atq; Raguſanum, ſive alios idoneos Nuncios ad Nos mittere oportet, per quos de lite, quæ inter Spaletanum Archiepiſcopum, ac Raguſanum Iuſtitia poſſit inquiri, ac Canonicè diffiniri, tuiq; Regni honor à nobis cognoſci; Tunc verò recognita, tuæ petitioni juſtè ſatisfacere, ſecundum quod cupimus, valebimus, ac in dono vexilli, & in conceſſione pallii, quaſi Chariſſimum B. P. filium dictante rectitudine audiemus. Datum Romæ 5. Idus Ianuarii Indictione prima. Summum Pontificem, ut inter duos Reges, intra Dalmatiarum antiquos fines, eodem tempore regnantes, diſcrimen aliquod poneret, cum Zuonimiro Dalmatiæ, & Croatiæ tituli, tunc uſitati, jam dati fuiſſent, Michaeli quoque itidem uſitatum Sclavorum tradidiſſe, argui debet, qui deinde in Serviam mutatus fuit, ut ſuo loco referetur.

Hæc de Dalmatiarum, ſed præſertim, de Croatiæ, & Dalmatiæ Regibus, invenire licuit, quibus enumeratis Dalmatiæ, & Croatiæ limites, qui Regum tempore fuerint, deſcribendi, vel potius conjectandi ſunt, ut dignoſcatur, quid nomine Croatiæ, & quid Dalmatiæ, tunc cenſitum fuerit, & exinde hodiernæ Dalmatiæ differentia, melius percipiatur.

CAP. XII.

De Regni Croatiæ terminis.

CRoatiæ nomine cenſebatur, quidquid Croati in Occidētali Dalmatia, tàm maritima, quàm mediterranea, poſſidebant, ut ex e Porphir. jam dictum eſt; Croatos quoq; fuiſ- e cap. 30.
ſe, qui Saviam occuparunt ex eodem, & Cedreno conſtat.

Totius ergo Croatiæ nomine, comprehendebatur Dalmatia Occidentalis, tàm maritima, quàm mediterranea, & Savia, quæ nunc Sclavònia nuncupatur, ita, ut Croatia diſtingui poſſit in tres Provincias, ſcilicet, maritimam, mediterraneam, & Interamnenſem, ſive Saviam, has omnes uno nomine Regnum Croatorum

a Cap. 13. torum dictas ex Archidiacono apparet. b *Habebant namque ex ſucceſſione ſuæ originis patrum & proavorum Dominium Regni Dalmatiæ, & Chroatiæ, iſtaque fuerunt Regni eorum confinia, ab Oriente Delmina, ubi fuit Civitas Delmis, in qua eſt quadam Eccleſia, quam B. Germanus Capuanus Epiſcopus conſecravit, ſicut ſcriptum reperitur in ea. Ab Occidente Carinthia, verſus mare, uſque ad oppidum Stridonis, quod nunc eſt confinium Dalmatiæ, & Iſtriæ, ab Aquilone verò, à ripa Danubii, uſque ad mare Dalmaticum, cũ tota Maronia, & Chulmiæ Ducatu.* Ad Dravum Croatorum terminum perveniſſe, infrà, in S. Ladiſlavi, & Colomani Regum Vngariæ rebus geſtis referetur. Has tres Regiones ſimul ſumptas Regnum Croatorum dictas antequàm Duces Croatorum Regni titulum habuerint; terrasque in Croatico ſolo poſitas (de regali territorio) vocatas, ex ſupradicto Privilegio Tirpimiri conſtat; ideò tres hæ Regiones deſcribendæ ſunt.

De Sclavonia, ſive Sclavonica, inferius ſermo erit. De Dalmatia verò Occidentali parte mediterranea, etiã nunc Croatia dicta, an olim latiorem, vel arctiorem hodiernâ fuiſſe, dicendum ſit, illius regionis incolæ, ſi quid ſcripturarum antiquarum retinent, ſcire poſſunt.

Boſnam autem, quæ ex Oriente hodiernæ Croatiæ ſita eſt Porph. tempore Serbliæ Regionem fuiſſe apparet. b *In agro verò Boſona Catera, & Deſnez.* Ex quo Boſnenſi Cataro, Catarum hodiernum Maritimum denominatum, tradunt Iacobus Luccari, & Maurus Orbinus; (b Cap. 32.) Quinam autẽ Occidentales fines Croatiæ fuerint, & quid Maroniæ nomine Archidiaconus intelligere voluerit, incertum.

Maritimam autem Croatiam ab Occidente Iſtria ab Oriente Chlebna ipſi incluſa terminari Porph. tradit, Archid. quoque Chlebnam Chulmiæ Ducatum nominat, ſed Dalmatiam à Croatia maritima non diſtinguit, ut Porph. id ergò præſtandum eſt, ut diſtinctè cognoſcatur, quid Dalmatiæ titulo Reges Croatorum habuerint.

CAPUT XIII.

De Regni Dalmatiæ finibus.

CRoatos in Dalmatia maritima, à Cetina flumine, uſque ad Iſtriam, omnia occupaſſe, præter oppida maritima Iadra, Trag. & Spalato, quæ cum Inſulis Dalmatarum vel Romanorum nomen retinuerunt, ut Porph. tradit, & quamvis eoſdem, aliquas etiam Inſulas, occupaſſe conſtet, tamen Croatos maris uſum, Dalmatis, & Venetis invitis, habere non potuiſſe, ex ſupradictis apparet: at cum harum trium Civitatum Dalmatiæ Territoria in continenti eſſent, eorum fines indagandi ſunt, ut exinde quid nomini Dalmatico in continenti relictum eſſet cognoſci poſſit.

Iadra ab Oriente Belgradum, ab Occidente Nonam Croatorum Civitates habuit, ideò ejus Territorium arctis terminis comprehenſum fuit, neque multum à Septentrione Croatiæ termini à Civitate diſtabant, ut ex Regum Croatorum conceſſionibus de prædiis, in Regali ſolo poſitis conſtat.

Trag. itidem Territorium arctiſſimum fuit, ita, ut præter colles ſupra Civitatẽ à Septentrionali plaga poſitos, campum, qui parvus dicitur, comprehendentes, nihil aliud in continenti poſſideret.

Spalatenſe quoque Territorium parvo ſpatio protenſum fuiſſe conſtat, cum Inſulam, ſive Peninſulam ab Archidiacono Vraniam dictam, citra flumen Salonæ exiſtentem, in Croatico ſolo poſitam, & *Duranam* vocatam ex Privilegio Creſimiri c conſtat, ideò arctos, & incertos terminos Spalatenſis Territorii Regum Croatorum tempore fuiſſe dicendum eſt. Adeò ut, præter has tres arctiſſimas Regiones, cætera omnia in continenti Croati poſſiderunt, quibus ſi addatur tributũ annuum d *Vini & cæterarum ſpecierum diverſarum quas præter pecuniam (Dalmatæ Croatis) exhibebant*, quam exilem proventum Dalmatæ in continenti habuerint, facilè dignoſci poteſt à quolibet locorum gnaro. (c Archiv. Archiep. Spalat.) (d Porph. cap. 30.) Omnes autem Inſulæ Occidentalis Dalmatiæ à Brachia (quæ Narentanorum) Iſtriam uſque ad Dalmaticas Civitates pertinuere, & quamvis aliquæ earum, quæ prope Civitates Croatorum erant, ut Pagus, prope Nonam, SS. Coſmæ, & Damiani propè Belgradum, & reliquæ, quæ nunc in Territorio Sibenicenſi continentur, Trag. uſque à Croatis ſenſim occupatæ fuerint, tamen quia Dalmatæ maris uſum tenebant, à Croatis ſine Dalmatarum conſenſu habitari non poterant, multæque ob id deſertæ fuere, ut Porph. refert Has autem Inſulas Croaticas in Dalmatico mari ſitas, fatetur ipſe Rex Creſimirus in privilegio ſupracitato. *Noſtram propriam Inſulam in noſtro Dalmatico mari ſitam quæ vocatur, Mauni, cui ex Orientali parte adjacet Inſula, quæ in vulgari Slavonico Veru nuncupatur*, quæ alias Nonenſes dici debuiſſent, ſi Croatiæ adnumeratæ fuiſſent.

Dalmatiæ ergo nomine Reges Croatiæ habuerunt, omnes Inſulas Occidentales Dalmatiæ, & in continenti Iadrenſe, Trag. & Spalatẽſe Territoria, tunc arctiſſimis terminis comprehenſa; reliqua verò Dalmatiæ Occidentalis, tàm maritimæ quàm mediterraneæ, cum Slavonia, Croatiæ titulo poſſederunt. Sed cùm Spalatenſis Archiepiſcopus Primatis Dalmatiæ, totiuſque Croatiæ titulo utatur, non inutile erit indagare quomodò Salonitana Eccleſia Spalatum tranſlata fuerit, quæque Iura habuerit eo tempore, quo Dalmatia & Croatia à propriis Regibus recta fuit.

CAP. XIV.

De Archiepiſcopatu Salonitano, ſive Spalatenſi.

SAlonitana Eccleſia Martyrio S. Domnii Diſcipuli Petri Apoſtolorum Principis inſtituta fuit, ut Archidiaconus Spalat. c. 3 refert. *Primus itaque B. Paulus Apoſtolus, qui ab Hieruſalem, uſque Illyricum replevit Evangelio Chriſti, non tamen ipſe per ſe intravit Illyricum prædicare, ſed miſit Titum diſcipulum ſuum, ſicut dicit ad Timotheum.* a *Creſcens abiit in Galatiam, Titus in Dalmatiam.* Hic ergo B. Titus ad Dalmatiæ partes adveniens, & verbum ſalutis gentibus illis prædicans, non longo illic tempore manſit: ſed audiens, quòd Beatus Paulus à Præſide Feſto juſſus eſſet Romam pergere, ſtatim, omiſſis omnibus, præveniens eum, expectavit in Vrbe, quo, cum Beatus Apoſtolus acceſſiſſet, ibique verbum Dei diutius prædicavit. Cum autem per Spiritum Sanctum cognoſceret, in eadem Vrbe ſuum Martyrium conſumandum, de Eccleſiis Græciæ diſponere curavit: quam ob rem Beatum Titum non remiſit ad Dalmatias, ſed ad Græciam, ubi magis erat notus, Pontificem eum conſtituens apud Inſulam Cretam: cujus loco Beatus Petrus, Apoſtolorum Princeps, direxit quendam diſcipulum ſuum nomine Domnium, natione Syrum, patriâ Antiochenum, qui Dalmatiæ populis verbum vitæ, quod per Titum inchoatum fuerat, prædicaret. Hoc enim Beatus Petrus ſtatuerat, ut Pontifices Chriſtianæ Religionis ſic diſponerentur per Vrbes ſingulas totius orbis, quemadmodum apud Gentiles fuerat antiquitùs conſtitutum, in illis enim Vrbibus, in quibus erant gentiles Antiſtites qui dicebantur Protoflamines, fecit ordinari Epiſcopos: in Metropoles verò Provinciarum, ubi erant Archiflamines, Archiepiſcopos cenſuit ſtatuendos. Vnde per oras Adriatici ſinus tres direxit Pontifices: Apollinarem Ravennæ, quæ eſt Metropolis totius Provinciæ Æmiliæ; Marcum Evangeliſtã Aquileiæ, quæ præerat Venetiæ, & Iſtriæ, Domnium verò in Salonam direxit, quæ caput erat Dalmatiæ, & Chrovatiæ, in qua denique Civitate diutiùs prædicans, multosque per totam Provinciam à gentilitatis errore convertens, non parvam Chriſto Eccleſiam adunavit, ibique Agonem ſui martyrii felici cruore peregit: ab hujus ergò præeminẽtia, Apoſtolicæ dignitatis omnes ſucceſſores ſui, Archiepiſcopalia inſignia per ſedem Apoſtolicam ſortiuntur. Hic autem cum multis aliis paſſus eſt, qui eum uno menſe ad martyrii gloriam præceſſerunt imitatione gentilium. Antiſtites Chriſtianos in primitiva Eccleſia inſtitutos, b Gregorius ſeptimus teſtatur; ſed Archidiaconus in relatione, Flaminum ordinem invertit, nam, quos ipſe Protoflamines, vocabulo Græco, vocat, hos Primos Flamines à Romanis dictos, præter Gregorium, lapides antiqui, à Petro de c Marca relati, demonſtrant; cùm enim in loco Primorum Flaminum non Epiſcopos, ut Archid. ſed Primates, ſeu Patriarchas ſubrogatos Gregorius referat, ideò Archidiaconum inferiore in loco Protoflamines ordine inverſo poſuiſſe, apparet, quibus Epiſcop. ſingularum Civitatum reſpondent: Archiflaminu verò memoria, ſicut apud antiquos non reperitur, ita primitiva Eccleſia Archiepiſcopos non habuit, ut ex Epiſtolis Divi Gregorii Papæ mox referendis patebit, ideo Archidiaconum, de S. Domnio ſcribentem, vocabula ſui temporis uſurpando, Croatiam quoq; perperam nominaſſe, conſtat. Sed ſicuti Præſes Gentilium, vel Proconſul Provinciæ, Salonæ reſidebat, ita Metropolica quoq; Iura Epiſcopum ejus habuiſſe, d Zoſimus Papa Heſychio Salon. Epiſcopo ſcribens, teſtatur, & clarius Gregorius Magnus Maximo e ejuſdem Epiſcopo pallium mittens, viguitque quoad Salona cum cæteris Dalmatiæ Civitatibus à Slavis deſtructa fuit. Civibus deinde ejus paulò poſt Spalatum ſe reducentibus, ibidem quoque Metropolica Iura tranſlata fuerunt, ut idem Archidiaconus refert cap. xi.

a Epiſt. 2. cap. 4.

b Lib. 6. ep. 35.

c In tractatu de Primatu Lugdun. Eccleſ.

d Ep. 1.

e l. 7. ep. 130.

De Ioanne primo Archiepiſcopo Spalatino.

Intereà Summus Pontifex miſit quendam Legatum, Ioannem nomine, patriâ Ravennatem, qui partes Dalmatiæ & Croatiæ peragrando, ſalutaribus monitis Chriſticolas informaret. In Eccleſia autem Salonitana à tempore ſubverſionis Præſul non fuerat ordinatus, Venerabilis ergo Ioannes cepit Clerum & populum exhortari. Vt Archiepiſcopatum Civitatis antiquæ intra ſe inſtaurare deberent: quod illis valdè gratum extitit & acceptum. Tunc coadunato Clero, ut moris erat electio in perſona prædicti Ioannis concorditer ab omnibus celebrata eſt, qui per Dominũ Papam conſecratione ſuſceptâ, tanquam bonus Paſtor ad proprias oves acceſſit, non animo cumulandi pecunias, cùm Eccleſia tunc eſſet pauperrima: ſed charitatis ſtudio, de animarum ſalute, lucrum ſpirituale quærere ſatagebat. Ipſi conceſſum eſt à ſede Apoſtolica, ut totius dignitatis privilegium, quod Salona antiquitus habuit, obtineret Eccleſia Spalatenſis. Tunc cepit Eccleſiam Clerumque componere, inſtare Doctrinæ, prædicationi vacare, curamq; Paſtoralis officii, multùm ſolicitè exercere. Etenim per Dalmatiæ, & Sclavoniæ Regiones circuendo, reſtaurabat Eccleſias, ordinabat Epiſcopos, Paruchias diſponebat, & paulatim rudes populos ad informationem Catholicam attrahebat. Tunc prænominatus Severus domiciliu ſuum, quod in Spalato ſortitus fuerat, quãdo de inſulis redierunt, donavit Eccleſiæ, cum Turri angulari, & Palatio, Epiſcopiu ibi fieri ſtatuens. Ibiq, Venerabilis Præſul Ioannes primitùs habitare cepit, ita quidquid Chriſtianorum reliquum univerſæ Dalmatiæ tàm in Romanorum poteſtate ſervatum eſt, quàm in Slavorum ſervitutem ceſ-

ſit,

ſit, ſub juriſdictione Spalatenſis Provinciæ manſit, ut Innocentius ſecundus, Gaudio Archiepiſcopo Spalaten. ſcribens, teſtatur, in decretis ſummorum Pontificum comperiſſe. *Præterea Epiſcopos per Dalmatiam conſtitutos ſuffraganeos, quibus Salona tempore ſuo rutilando utebatur S. Eccleſia Spalatina, ubi corpus S. Domnii diſcipuli B. Petri requieſcit cum omni reverentia obedire ſancimus, quoniam unum totius Dalmatiæ Metropolitanum in Salonitana Eccleſia fore ſcimus, juxta quod in Decretis noſtris comperimus.* animadvertendum tamen eſt, Archidiaconum Slavos ex Diocleate, Gothos, credentem Chriſtianos, ſed Arrianos præſumentem, primò legatum Croatiam peragraſſe, mox electum Archiepiſcopum per Slavoniam Epiſcopos ordinaſſe ſcripſit, ſed cum Slavi, tam Croati, quàm Servii Idolatræ, multo tempore poſt occupationem Dalmatiæ, Chriſti fidem ſuſcepiſſent, ut relatum eſt, quinam Epiſcopatus in utrorumque Regionibus, & quando reſtituti fuerint, nulla memoria reperitur; Ex Epiſtolis tamen Ioannis Papæ Octavi & Privilegio Mucimiri Ducis, unicum tantùm Nonen: Epiſcopum in Regno Croatorum fuiſſe, & Spalatenſem Metropolim recognoviſſe, conſtat: reliquum quoque Dalmatiæ à Serviis occupatæ, Spalatenſi Eccleſiæ paruiſſe, idem Archidiaconus refert cap. 15. Infra c. XI.

De exemptione Epiſcoporum ſuperioris Dalmatiæ. Factum eſt autem, ut illis diebus convocarentur omnes ſuffraganei Dalmatiæ ad Provincialem Synodum, quæ celebranda erat in Eccleſia Spalatenſi. Epiſcopis autem ſuperioris Dalmatiæ viſum eſt, quod commodius ſuum poſſent iter peragere, ſi omnes uno navigio ducerentur. Tunc præparata navi, ex condicto acceſſerunt ad portum, & imponentes, quæ erant navigantibus neceſſaria, omnes ferè Epiſcopi eandem navem conſcenderunt: videlicet Catarienſis, Antibarenſis, Dulcinenſis, & Suacenſis. Cum autem circa Inſulas ventis impellerentur non multum adverſis, ecce ſubitò tempeſtatis turbo mediis fluctibus toto ſe fragore immerſit, ſtatimque attonsti nautæ, confuſis clamoribus ad armamenta velorum, manus accurrunt apponere, annitentes vela deponere, ancoras projicere, ne navis in aſperrima loca, quæ jam erant proxima, incideret. Sed antequam poſſent quicquam conſultè agere, confeſtim navis arrepta in ſiccum, tota illiſa eſt, intumeſcentibusque procellis, minutatim quaſſata eſt & confracta; Sicque divino judicio miſerabiles Epiſcopi, & omnes, qui cum eis erant, perierunt. Tunc Cives urbium prædictarum, miſſa relatione ad Summum Pontificem, nuntiaverunt de naufragio Epiſcoporum ſuorum, ſuppliciter poſtulantes, eximi a ſubjectione Eccleſiæ Spalatenſis, ſatis probabilem, prætendentes occaſionem, quia periculoſum illis erat, tam remotam Eccleſiam viſitare. Quamobrem Romanus Pontifex annuit petitioni eorum, omneſque Epiſcopos à Raguſio ſuperius abſolvit à vinculo, quo tenebantur. Antiqua Metropolitanæ, ſtatuitque novam Metropolim in Civitate Antibarenſi, & omnes Epiſcopatus presbyteros ei ſubjecit. Hæc Archidiaconus de exemptione Antibarenſis Eccleſiæ, ſed quando id evenerit, non refert; reperitur tamen ipſo antiquior Archiepiſcopi Antebarenſ. declaratio, in qua fatetur ſuam Eccleſiam Spalatenſis Archiepiſcopi conſenſu, in Archiepiſcopat. erectã, quæ Archidiaconi relationem confirmare videtur.

Ex Archivo Capituli Spalat.

*Ven. Patri, & D. R. D. G. Sanctæ Salonitanæ Eccleſiæ Archiepiſcopo, Apoſtolicæ ſedis Legato, G. Antibarenſ. Miniſter, licet immeritus ſalutem cum reverentia. Ex antiquis reſcriptis, & monumentis anteceſſorum meorum, & diverſis aliis conjecturis, veritatem perpendens, quod Salonitana Eccleſia totius Dalmatiæ dominatum, & primatum quondam obtinuit, & quod Diocletana Eccleſia, cujus vicem Antibarenſ. Eccleſia in ſe recto tranſtulit conſilio in Metropoli, prædicta Salonitana Eccleſia conſenſu, ſe ordinavit reverentia ſua matrici ſervata; ſatis, & ſatis mecum reputans, tam graviſſimum exceſſum, potius cum honore fore ſepeliendum, quàm quod, ut ad conſequentiam, & exemplum traheretur, ut illa nobilis Eccleſia tam nitidiſſimis monumentis decorata, diutius in tantum ſuâ privaretur nobilitate, hinc enim quoque curioſus permanſi, volens debitum decenter reverentiam Dominæ meæ firmiter exhibere, nuntium certum hoc agendi per me non tamen inveniens, laudem Dominus noſter verus, qui pia gubernatione quemlibet amplectitur, fideliſſimos nuntios veſtros Mag. F. & R. qui ſupra certa ſervitia veſtra tractare procurant mihi multa volventi dirigere deſtinavit, quorum avidis precibus . . & quibus inclitam veſtram voluntatem referentibus, jam Eccleſiam veſtram in matrem, & Dominam recognoſcere deſtinavi, & ei debitum honorem, & reverentiam ceu Dominæ ſpeciali, exhibere. Ita tamen quod mihi ad Pallium ad veſtrum ſervitium à Curia Romana inquirendum, tanquam in negotio proprio curioſius exſtatis, & quod conſilium, auxilium, & * autoritatem huic Eccleſiæ Antibaren. cum ſucceſſoribus veſtris mihi, & ſucceſſoribus meis perpetuò vos, & veſtri ſucceſſores impendatis, & quod Dominus Papa hoc velit, vobis incumbat. Me autem eidem hoc Domino Papæ atteſtaturum perſonaliter, vel internuntio omnino fore, ſciatis.*

* adjutorium.

Hæc declaratio facta videtur tempore R. id eſt Beati Rayneri Archiep. Spalat. quem lapidatum obiiſſe anno 1180. infra patebit, cum ejuſdem Gregorii Antibarenſ. Archiepiſcopi ſimul, & Vincẽtii S. Griſogoni Abbatis inter teſtes mentio fiat, in ſententia lata à Petro Spalaten. Archiepiſcopo, Matthæo Nonen. Epiſcopo, & Comitibus Iadræ, & Spalati Iudicibus, à Rege Vngariæ delegatis, anno 1194. die 9. Iulii inter

templarios, & Monacos SS. Coſmæ, & Damiani de monte Iadrenſ. Diœceſis. Teſtamentum quoque, ſive donatio ejuſdem Archiepiſcopi ad favorem dicti Abbatis reperitur itidem ſine milleſimo ſequentis tenoris.

Ex Archivo mon. S. Chriſogoni.

In Chriſti nomine Ego GG. olim D. G. licet indignus Antibarenſ. Archiepiſcopus ex præcepto divino agnoſcens quæ Dominus ait, eſtote parati, quia neſcitis extremam vitæ horam, decidens in ægritudinem corporis, valida Dei diſpenſatione, apud Monaſterium Beatiſſimi Griſogoni facio teſtamentum, tum ſtabilitatis rerum ad ſalvationem animæ meæ, ſive obiero in ipſa infirmitate, vel etiam evaſero ante Abb. prædicti Cenobii D. Vincentium, & D. Decanum Simeonem, atque fratrem Iordanem, & Iupanum. . . P. . Vitace, ut inprimis Capellam meam, & duas mitras, & virgam paſtoralem, Planetum, & Pluvialem, Dalmaticam & Camiſum, ſtolam, manipulum, & Cingulum cum Cotta, de libris etiam Decretum, Miſſale, ordinem Epiſcopalem, atque matutinalem, librum firma donatione volo habere, * Cenobio *ac prædicto* * Cenobii *ad honorem Dei, & matris ſecula in Domino perpetua.* ex quibus conſtat Antibarenſem Eccleſiam alias Diocletanam recognoviſſe Salonitanam, ſive Spalatenſem, ſed quando ipſa Diocletana, quam D. Greg. a Docleali nam vocat reſtituta, & deinde Antibarim translata fuerit, nemo refert. Presbyter tamen Diocleas, à Legato ſummi Pontificis utraſque Metropoles inſtitutas, ſcribit, tempore, quo Croatiæ, & Serviæ Slavi à S. Cyrillo baptizati fuerunt; Sed, ſicuti converſionem eorundem, ante Cyrilli tempora, ita Archiepiſcopatum quoque Spalatenſem, multò etiam antiquiorem fuiſſe, ſupra relatum eſt, quod ex Epiſtola Io. Papæ 8. confirmatur. *Io. Papæ 8. Epiſtola* 190. *Reverendiſſimis & Sanctiſſimis Epiſcopis, Vitali Iadrenſi, Dominico Abſarenſi, cæteriſque Epiſcopis Dalmatinis; ſeu Ioanni Archipresb. Sanctæ ſedis Salonitanæ, omnibuſque ſacerdotibus, & ſenioribus populi habitatoribus Spalatenſis Civitatis, atque Zadarenſis, cæterarumque Civitatum. Paſtorali ſolicitudine moti, vos quaſi oves Dominicas nobis in B. Petro Apoſtolorum Principe commiſſas, dicente Domino: Si diligis me Simon Petre, paſce oves meas; licet pro aſſidua gentium perſecutione nunc uſque impediti, his modo Apoſtolatus noſtri litteris viſitare curavimus, admonentes fraternitatem veſtram, ut more præceſſorum veſtrorum ad ſedem B. Petri Apoſtoli, quæ caput, & Magiſtra eſt omnium Eccleſiarum Dei, & id nos, qui ei divinitùs præſidemus, toto animo libentique voluntate reverti ſtudeatis: quatenus inde ſummi honorem ſacerdotii & totius inſtitutionis Eccleſiæ formam ſumatis, unde parentes, ac præceſſores veſtros melifluæ ſanctæ prædicationis, & doctrinæ Apoſtolicæ potaſſe fluenta, recolitis. Reminiſci namque debetis quanta eoſdem præceſſores veſtros proſpera evidentiſſimè comitabantur, quando ad limina Petri Cæleſtis Regni clavigeri, devoto pectore quaſi proprii filii confluebant, & quanta poſtmodum nunc uſque ſuſtinueritis adverſa, cum ab ea vos quaſi alienos ſeparare non dubitatis; Quapropter vos plurimum diligenter non ea, quæ veſtram, ſed vos quærentes paterna benignitate monemus, atque hortamur, ut, ſicuti diximus, ad gremium Sanctæ Romanæ Eccleſiæ matris veſtræ redire, ovanter attendatis, ut ellectus à vobis Canonicè Archiepiſcopus, unà cum veſtro omnium conſenſu, & voluntate ad nos veniens gratiam Epiſcopalis conſecrationis; Sacrumque pallium à nobis more priſtino incunctanter percipiat; ut gratiam, & benedictionem ſancti Petri, ac noſtram habentes, à malis omnibus liberi, & bonis univerſis repleti, & hic in præſenti ſeculo gaudeatis, & in futuro cum Domino ſine fine procul dubio exultetis. Porrò ſi aliquid de parte Græcorum, vel Sclavorum ſuper veſtra ad nos reverſione, vel conſecratione, aut de Pallii perceptione dubitatis, ſcitote pro certo quoniam nos ſecundum ſanctorum Patrum, deceſſorumque noſtrorum Pontificum ſtatuta vos adjuvare auctoritate curabimus. Quod ſi fortè hanc noſtram Apoſtolicam admonitionem imo Canonicam præceptionem pro nihilo ducentes, ad ſedem Apoſtolicam Romanæ Eccleſiæ redire, & inde ſecundum antiquam normam conſecrationem Epiſcopalem, ſacrumque Pallium recipere contempſeritis, omni Eccleſiaſtica vos communione ſcitote penitùs excommunicandos: Interim tamen auctoritate Dei, & Sancti Petri vobis præcipimus, ut non habeatis licentiam aliunde conſecrationem, Palliumque recipere. Nam ſi feceritis, quaſi tranſgreſſores, & inobedientes vos ſine dubio judicabimus. Hanc autem noſtri Apoſtolatus Epiſtolam fraternitati veſtræ per hunc præſentem Ioannem Ven. presbyterum fidelem familiarem noſtrum direximus, cui ſcilicet aliqua injunximus, vobis verbotenus referenda, & ideò illi omnia, quæ de parte noſtra dixerit vobis, credere nullatenus dubitetis, ipſamque Epiſtolam, ut ad omnium veſtrûm notitiam ferat bulla noſtra juſſimus in calce ſignari, data X. die men. Iun. Ind. XII.*

Ex qua Epiſtola Spalatenſem Eccleſiam paulò poſt Salonæ deſtructionem, reſtitutam cum Archidiacono dicendum eſt, qui Severum Salonitanum Civem, ut Spalatum habitaretur ſuaſiſſe, & turrim primò Archiepiſcopo ad habitandum tradidiſſe refert. Diocletana verò Civitas ſicuti, an reſtituta fuerit, non conſtat, ita tempore Porph. deſerta jacebat, b *nunc habitatoribus vacua, in hodiernum uſque diem Dioclea appellatur,* ideò eundem Diocletanum 949. Archiepiſcopum ex proxima Civitate in qua reſidebat Antibarenſ. etiam vocatum ex Alexandri 2. Epiſtola à Baronio relata, apparet.

Alex. Ser. Ser. Dei Petro Ven. Archiepiſcopo Dioclienſis atque Antibarenſis Eccleſiæ ſalutem perpetuam in Chriſto . . . Apoſtolicâ auctoritate decernimus, ut per hujus Privilegii 1062.

noſtri

a lib. X. ep. 34. 35.

b cap. 36.

a Ecataren. *noſtri paginam, ſic Sanctiſſimam Dioclienſem Eccleſiam cum omnibus ſuis pertinentiis. a Eſaterenſ. cum . . Palachienſ. . . Servatienſ. Scodrienſ. . . Dinnaſtrienſem . . Polatinenſem . . Sorbienſem . . b Bolonienſem . . c Tibunienſem . . Monaſteria quoque tàm Latinorum, quàm Græcorum, ſive Slavorum cures, ut ſcias, & hæc omnia unam Eccleſiam eſſe, teq; omnibus prædictis locis Epiſcopali Regimine ſolemnia celebranda, ſicut anteceſſoribus tuis conceſſum eſt, concedimus. Crux etiam ante te ſicuti ante prædeceſſores tuos per Dalmatiam, & Slavoniam, ubique geratur: Archiepiſcopatum quoque Eccleſiæ tuæ juxta formam S. S. Prædeceſſorum noſtrorum, à quorum auctoritate non debes aberrare concedimus, & confirmamus* ex nominibus Epiſcopatuum in Epiſtola poſitorum Diocletanum, ſive Antibarenſem Archiepiſcopum Dalmatiæ Orientalis, à Serviis poſſeſſæ, Iuriſdictionem, ante Epiſtolæ etiam tempora habuiſſe conſtat, eundemque ob Diocleam deſtructam Antibarenſem vocatum, ſummumque Pontificem Curiæ Romanæ ſtylum ſervantem, in Crucis prælatione, ipſam Serviam antiquo nomine, Dalmatiam, ſimulque uſu recepto, Sclavoniam nuncupaſſe, cum adhuc Dalmatarum, ſive Latinorum, vel Romanorum reliquias in eadem Regione fuiſſe ex verbis illis *Monaſteria Latinorum, Græcorum, & Slavorum* dicendum ſit, qui cum nullam Civitatem propriam poſſiderent, ſed cum Slavis mixti habitarent, in Slavorum nomen tranſiverant; Ideò ſucceſſor Alex. Greg. 7. Regi Serviorum ſcribens, ipſum Slavorum Regem nominavit, ut relatum eſt. Ex quibus conſtat ante annum Domini milleſimum duas Metropoles in Dalmatia antiqua fuiſſe, quarum ſuffraganeos Presbyter Diocleas enumerat: nam relato Stephani Papæ, & Michaelis Imp. Con. conſenſu ſubdit; *Miſit itaque Stephanus Papa Vicarium ſuum Honorium nomine S.R.E. Presbyterum Cardinalem cui, & tradidit poteſtatem. . . . inſtituit Salonitanam Eccleſiam Metropolim, ſub cujus Regimine has Eccleſias ſtatuit, videlicet Spalatum, Tragurium, Scardonam, Aranſonam, quod nunc eſt Caſtellum Iadræ, Enonam, Arbuam, Abſarum, Veglam, & Epidaurum, quod nunc dicitur Raguſium . . . & ſicut inferiori Dalmatiæ Salonitanam Eccleſiam conſtituit Metropolim, ſimili modo ſuperiori Diocletanam Eccleſiam pro Iure antiquo ſtatuerunt Metropolim, ſub cujus Regimine has Eccleſias declararunt, ſcilicet Antibarium, Buduam, Ecatarum, Dulcignum, Suacium, Scodram, Drivaſtum, Pollettum, Sorbium, Boſonium, Tribunium, Zaculmium.* Hæc Presbyter Diocleas, qui, quamvis in Regno ſtatuendo, Regumque recenſione Regiones, ſtirpes, & tempora adeò confundat, ut potiùs fabulas, quàm hiſtoriam ſcripſiſſe deprehendatur, & Diocletanam Metropolim tempore Stephani Papæ, & Michaelis Imperatoris inſtitutam, perperam aſſerat, ut in notis ad eundem declaratur, tamen cum ſeries Epiſcoporum Diocletanæ Metropolis, ab ipſo relata, cum nominatis in Epiſtola Alexandri conveniat, eorundemque ab Exſcriptoribus in Epiſtola depravata, ex Diocleate reſtitui poſſint, in rebus de ſua Metropoli relatis, utpotè cæteris antiquior omninò ſpernendus non eſt: Sed ſicuti ſolos ex Serviis Narentanos baptizatos à Cyrillo ex ſupradictis conſtat, ità Presbyterum omnes Slavos Dalmatiæ tunc baptizatos ſcribentem, utroſque quoque Archiepiſcopatus inſtitutos, præſumpſiſſe dicendum; Prout evenit iis, qui ex aliqua vera traditione argumentum capientes, re non examinata, probabilitates incertas, pro veris ſumentes, in errores maximos incidunt, ita Presbyter ex traditione, vel ſcriptura aliqua Archiepiſcopatus Diocletani Inſtitutionem inveniens, cœtera ipſi probabilia ſcripſiſſe, conjectari poteſt, & prout Croatorum Regnum cum Servia confundit, ita quoque Spalatenſem Metropolim, ſimul cum Diocletana inſtitutam ſcripſit. Archidiaconus autem traditionem, ſeu memoriam quandam de ſubmerſione Epiſcoporum ſecutus, eamdem fuiſſe cauſam exemptionis Antibarenſ. Eccleſiæ ſcripſit, nihilque ultra indagare tentans, tempus indefinitum, & narrationem mutilam reliquit: Cùm verò his duobus Scriptoribus antiquiores non reperiantur, & memoriæ, præter relatas, nullæ exiſtant, qualiacumque hi referant conciliare neceſſitas cogit, & erectionem Antibarenſis Archiepiſcopatus omninò poſt Spalatenſem ponendam ex ſupradictis conſtat, cauſa verò ab Archidiacono relata, quo tempore evenerit, non apparet, tamen ante annum Domini milleſimum, ex relata Epiſtola Alex. Pont. Antibarim in Metropolim erectam, dicendum eſt, cujus ſuffraganeos decem Alexander nominat, Presbyter verò centum annis poſterior, duos addit, ideò Presbyterum ſuffraganeos ſui temporis non erectionis Archiepiſcopatus ponere patet: Archidiaconus verò, quamvis eodem Presbytero centum itidem annis poſterior, quatuor tantum Epiſcopos exemptos nominat, ideò Archidiaconum tempora ipſius Epiſtolæ Alex. antiquiora referre cenſendum eſt, & ſicut Croatiam unicum Epiſcopum à principio ſuæ Converſionis uſque ad annum 900. vel circa habuiſſe conſtat, ita quoque poſt Serviorum Converſionem, Diocletianam Eccleſiam primam reſtitutam, argui poteſt, aliis deinde proceſſu temporis adjunctis, quatuor tantum Epiſcopos in univerſa Servia fuiſſe, quando Diocletanus, uti antiquior ex Epiſcopis, Antibari habitans, Archiepiſcopus inſtitutus fuit, aliis deinde adjunctis, uſque ad Alex. Pont. tempora decem creviſſe, deinde Presbyteri Diocleatis duodecim

b Boſonienſem.

c Tribuniẽ.

cim. Hæ conjecturæ, de Diocletana, ſive Antibarenſi Metropoli, & ejus ſuffraganeis referri poſſunt; Spalatenſem autem à tempore ſuæ translationis omnium Civitatum Dalmatiæ nomen retinentium Metropolica Iura, vice Salonitanæ Eccleſiæ ſervaſſe conſtat, prout etiam deinde Croatiæ, ut Archidiaconus loco ſupra relato refert. *Inferior verò Dalmatia habuit Epiſcopatus ſuos more antiquo, ſuæ Metropoli Salonitanæ Eccleſiæ ſubditos: videlicet, ab Apſarenſi Epiſcopatu uſque ad Traguri enſem. Veglienſis, Abſarenſis & Arbenſis Epiſcopatus habuerunt parochias ſuas in Inſulis ſuis, ſed Veglienſis obtinebat majorem partem parochiarum, quas nunc habet Signienſis Eccleſia, quæ non erat, tunc Epiſcopalis ſedes. Omnes enim Civitates prædictæ ad Regnum Chroatiæ pertinebant. Iadrenſis Epiſcopatus non magnam habuit parochiam, propter vicinitatem Nonenſis, & Belgradenſis Epiſcopatuum. Cum autem Belgradenſis Civitas deſtructa fuiſſet à Venetis, mutavit ſedem ſuam in Scardonam, namque Veneti deſtruxerunt Belgradum prope Iadram Civitatem. Traguri enſis Epiſcopatus, quia ſuæ metropoli vicinior erat, majorem Diœceſim ſortitus eſt, videlicet Caſtrum Sibenicenſe cum tota ſua lupa: protendebatur enim ferè uſque ad fluvium Cetinenſem. Fuit etiam Epiſcopalis ſedes apud Mucarum, eratque ſua Parochia à confinio Craina, uſque ſtagnum. In ſtagno nihilominus fuit Epiſcopatus; ſuaque parochia erat in comitatu Chulmiæ. Voluerunt etiã Chroatorum Reges, quaſi ſpecialem habere Pontificem, petieruntque ab Archiepiſcopo Spalatenſi, & fecerunt Epiſcopum, qui Chroatenſis appellabatur, poſueruntque ſedem ejus in campo in Eccleſia Sanctæ Mariæ Virginis juxta Caſtrum Timnienſe: Hic multas obtinuit Parochias, habuitque prædia, & poſſeſſiones per totum penè Regnum Chroatiæ, quia Regalis erat Epiſcopus & Regis Curiam ſequebatur, eratque unus ex principibus Aulæ, & ſua Iuriſdictio uſque ad Dravum fluvium extendebatur: Eccleſia nempe Metropolis has ſibi voluit Parochias retinere, Comitatum Cetinæ, Cliſſæ, Maſſarum, Almiſſum, & Corbaviam, & ultra Alpes ferreas uſque ad confinia Zagabriæ, totamque Maroniam.* Hæc Archidiaconus ſummatim referendo, Croaticos Epiſcopatus cum Dalmaticis confundit. Stagnenſisque (qui ſub Antibarenſi Metropoli erat) mentionem facit. Raguſinum verò omiſit; de quo tamen refert cap. 8. ſupra relato, ubi ſequitur *per idem ferè tempus (id eſt tempore Ioannis Papæ 4.) quidam advenæ (ut ferunt) Romana Vrbe depulſi, non longe ab Epidauro, ratibus applicuerunt. Erat autem Epidaurus Epiſcopalis Civitas, Salonitanæ Eccleſiæ ſuffraganea, quod ex Epiſtola B. Gregorii Papæ conjicimus, quam miſit Natali Archiepiſcopo Salonitano, arguens ipſum, quia abſque auctoritate Synodali quendam Florentium Epitauridatea Eccleſiæ Epiſcopum, pro quibusdam injectis criminibus; ſed non probatis depoſuerat. Cujus cauſam prædictus Papa ſuo Subdiacono Antonio, quem in Salona fuiſſe miſſum ſuperiùs memoravimus. Prævocati ergo advenæ ſedem ſibi in illius partibus collocantes, Civitatem Epidaurum ſæpius impugnantes nimium attriverunt, attritamque ceperunt, & captam in ſolitudinem redegerunt. Homines autem cum eis permixti ſunt, & facti ſunt populus unus. Ædificaverunt Raguſium, & habitaverunt in eo. Ex eo tempore conari ceperunt pallium ſuo Epiſcopo obtinere.* Ex quibus dignoſcitur, Archidiaconum Epidauri deſtructionem & Raguſii ædificationem ex Diocleate mutuatum, rem tamen confundere: nam Diocleas Epidauri, cæterarumque Civitatum maritimarum deſtructionem Saracenis tribuit, ædificationem verò Rauſii Paulimiro Belo, qui cum cæteris Roma ibidem delatus Epidauritanos profugos in communionem receperit; Archidiaconus autem oppugnationem Epidauri & Raguſii ædificationem ſolis Româ venientibus: quæ ſicuti ex relatis à Porph. falſà comperiuntur, ita quæ de Florentio Epiſcopo Epidauritano ſcripſit, ex Epiſtolis Greg. Magni comprobantur l. 2. ep. 8. & 9. & l. 7. Ep. 12. & prout de Epiſcopis tam Croaticis, quam Dalmaticis indiſtinctè ſumptis Spalato Occidentalibus Archidiaconus cum Synodis Dalmaticis convenit, ita cum Raguſini nomen, neque inter Synodorum Provincialium Epiſcopos reperiatur, ideò an ibidem Epiſcopus fuerit dubitari poteſt, ſed ſicut ab Epidauritanis Rauſium ædificatum conſtat, ita Epiſcopatum quoque ibidem translatum argui debet; prout Presbyter Diocleas aſſerit, cum ejuſdem Vrbis Epiſcopum Petro Vrſeolo Duci Venetorum oc-
curriſſe, Andreas Dandulus loco citato, *a* re- a 1000.
ferat, & ex eis, quæ Greg. 7. *b* Raguſinis ſcri- b 1067.
bit de Vitali eorum Epiſcopo carcerato, & alio ep.67
electo, prout etiam ex controverſia inter Antibarenſem & Raguſinum Epiſcopos, & Spalatenſem Archiepiſcopum, ab eodem Pontifice memorata, in relata Epiſtola Michaeli Sclavorum Regi ſcripta, argui poteſt, Diocletanum Archiepiſcopum aliquo caſu Raguſium ſe recepiſſe, ibique creatum Epiſcopum, Ius Diocletanæ Metropolis retinere voluiſſe, ob id controverſiam, cum ſuo Metropolita Spalatenſi, & ſimul cum Antibarenſi ob Diocletanæ Metropolis retentionem habuiſſe, ut Pontifex innuere videtur, & Iacobus Luccari in Annalibus Raguſinis refert. Patet ergò omnes Dalmatiæ Epiſcopos à tempore translationis Salonitanæ Eccleſiæ Spalatum, eidem paruiſſe, & deinde tam in Croatia, quam in Servia, qui alio atque alio tempore reſtituti vel inſtituti fuerint, donec Diocletana in Archiepiſcopatum erecta fuit: ex quibus duabus Metropolibus Presbyter Diocleas, & ex eo Archidiaconus Dalmatiam in ſuperiorem, & inferiorem dividunt, ſuperio-

rem

rem Diocletanæ, inferiorem verò Spalatenſi tribuentes, ſed ſicuti Croatiam à principio ſuæ converſionis unicum tantum Nonenſem Epiſcopum habuiſſe conſtat, ita deinde alios adjunctos ex relatis Synodis apparet, in quorum recenſione Diocleas Scardonenſem, cum Arauſonenſi, ſive Belgradenſi ponit, quem poſt Belgradum deſtructum, Scardonam translatum Archidiaconus ſcribit, ut ſuo loco referetur, temporeque Diocleatis, Belgradenſis Epiſcopatus ampliùs non extabat, ſed loco Tininienſis, Belgradenſem Diocleas poſuit. Fininienſem verò additum ad Inſtantiam Regum Croatorum, unumq; fuiſſe ex principibus Aulæ Archidiaconus refert; ejuſque juriſdictionem uſque ad flumen Dravæ extenſam, quem Cancellarii quoque Regni Croatorum munere functum reperitur, primumque S. Bani privilegium ſcripſiſſe; Deinde Creſimiri Petri Regis, cum ante Capellani Regum, exſcribere ſolerent; Spalatinæ autem Provinciæ fines, uſque ad Danubium, & per totum penè Regnum Croatorum protenſos Tirpimiri Ducis privilegium teſtatur. Tininienſiſque Epiſcopi uſque ad Dravum Iuriſdictionem perveniſſe, ſcilicet præter Croatiam mediterraneam Interamnenſem quoque Croatiam comprehendiſſe, cum nondum Zagabrienſis Epiſcopatus inſtitutus eſſet, ut ſuo loco referetur, ideò ea quæ Wolfgangus Lazius Comen. Reip. Rom. l. 12. c. 3. refert de Sirmienſi Epiſcopatu à S. Stephano Rege Vngariæ reſtituto, vera eſſe non poſſunt, cum à ſupra relatis ex Cedreno conſtet, Sirmienſem Regionem ejuſdem Regis tempore Græcis paruiſſe, ibique Græcorum Præfectum ſedem habuiſſe, ideò Lazium ex poſterioribus Vngarici Regni finibus, tempore quoque S. Stephani Regis, Regni terminos ultra Dravum extenſos crediſſe oportet, prout etiam relati Veneti Scriptores eadem de Andrea, & Salamone Regibus Vngariæ referentes refutati fuerunt.

Temporibus ergò Regum Dalmatiæ, & Croatiæ habuit Spalat. Eccleſia ſuffraganeos in Dalmatia Abſaren. Veglen. Arben. Iadren. Tragurien. & Raguſien.

In Croatia verò Nonen. Belgraden. & Tininien. quos omnes præter Raguſinum, in relatis Synodis Spalatenſis Provinciæ interveniſſe conſtat, imo Synodos ipſas multas Regum, vel privatarum perſonarum cōceſſiones, vel transactiones confirmaſſe, & aliquando graviores quoque quæſtiones diremiſſe, ſed ſicuti Dalmatiam, & Croatiam Spalatinæ Metropoli ab antiquo paruiſſe conſtat, ita Primatis titulum quando ſumpſerit, inferius conjectabitur.

Hæc de Salonitana ſive Spalatenſi Eccleſia ejuſque Metropolicis Iuribus, quoad Reges proprios Dalmatia & Croatia habuit, reperire licuit.

CAPUT XV.

De moribus Croatorum.

DE moribus Croatorum, quamvis pauca ob ſcripturarum penuriam tradi poſſint, tamen ſatius videtur aliquid conjectari, quam nihil ſcribendo mores illorum temporum oblivioni obruendos, omnino relinquere, cum ex eorumdem cognitione res, quæ dicendæ ſunt, clariores evadent.

Slavorum mores antiquos Procopius deſcribit.

a *Antarum, Sclavinorumque nationes, non ab homine aliquo uno reguntur, ſed ab antiquo plebeia, communique libertate vivunt, & idcircò res omnes, quæ vel utiles ſunt, vel fortè difficiles, in commune conſilium deducuntur, cætera verò omnia, utrique ferè genti paria ſunt, & ſimillima. His prætereà Barbaris lege cautum eſt, & à ſuis majoribus proditum inter Deos, aliquem unum, qui fulminis ſit fabricator rerum omnium Dominum, ac ſolum eſſe, ut credant, illique Boves, & hoſtias cæteras mactent, fortunam verò, nec ſciant quidem, nec alias vim aliquam in homines habere fatentur: ſed poſtquam ſibi, ſive domi morbo correptis, ſive prælio conſtitutis è propinquo mors imminet, jubentur quidem, ſi incolumes fortè evaſerint, Deo confeſtim pro anima ſacrificium facere, unde quum primum mortis illud diſcrimen defugerint, ſacrificium ex voto, ac promiſſis abſolvunt, & putant fermè hoc pacto ſalutem ſibi per ſacrificia redemiſſe, Silvas prætereà, & Nymphas hi colunt, & Dæmones alios, hiſque Sacrificia peragunt, & inter ſacrificandum vaticinantur. Habitant autem incondita quædam tuguria, & longo ab invicem intervallo, & ſinguli domicilii locum, ut ſæpe fit, mutant. In prælio autem pedeſtres plerique in hoſtem eunt, Clypeum, telaque in manu geſtantes, thoracem tamen non induunt; nonnulli vero nec tritam quidem nec obſoletam habent, dum intereà bellum fit, veſtem, ſed velamenta dumtaxat, ac quædam ad femur uſque tendentia, hunc in modum adverſus hoſtes conſiſtunt, porrò una utrique, & Barbara lingua, quin etiam nec corporis ſpecie inter ſe differunt, nam & prolixiore ſtatura ſunt omnes, & viribus plurimum valent; corporum verò, & comarum colore, nec candido admodum, nec rutilo prorſus, nec in nigredinem omninò vergente, ſed ſubrutili magnoperè ſunt, Vitam verò, ut duriorem, ita, & planè incultam, neglectamq; Maſſagetarum more ducunt, & quidem ſordibus, ut illi cibo ingurgitantur, callidi tamen, ſive malefici minimè ſunt, ſed in populando, ac rapiendo, Hunnicam ſervant conſuetudinem, & ſanè Sclavinis quon-*

a De bello Gothicò l. 3.

quondam, Antiſque unum erat, ac ſimile cognomentum, quippe quos Sporos priſci ideirco denominarunt, quia ut reor diſperſi per tabernacula, & ſeorſim ſinguli habitabant: affatimque Terras habent, ut qui maximam in ulteriore Hiſtri fluminis Ripa incolunt partem.

Hi fuere Slavorum mores in genere, quos Croati habuerunt, quando Dalmatiam occuparunt, ſed poſteà Chriſtiani effecti, humanius vixerunt; At etiam nunc poſt tot ſecula feritatis antiquæ aliquid retinent, præſertim qui mediterranea incolunt, moreque cæterarum ſeptentrionalium nationum, ut plurimum victitant; eos autem comuni libertate vixiſſe Porph. confirmat. a *Principes verò hæ gentes, non habent tantum Zupanos ſenes, quomodo etiam reliqui Sclavorum populi.*

a Cap. 29.

An ab his Zupanis regiones quibus præerant nomen acceperint, an verò ipſi Zupani à Zupa, id eſt regione, incertum. Zupanos autem regionibus præpoſitos, ex ſubſcriptionibus Privilegiorum Ducum, & Regum Croatorum, quæ ſuperſunt clarè conſtat.

Hos autem Zupanos ad omne concilium vocatos, ſimulque cum Ducibus, deinde Regibus jus deliberandi, vel conſulendi habuiſſe, ipſorum Privilegiorum fragmenta demonſtrant; præter quos etiam Poſt Zupani nominantur, id eſt Zupanorum ſubſtituti, vel Vicemgerentes, quorum numerum multiplicatum ſub Regibus conſtat.

At Croatis, Francis, & Occidentali Imperio ſe ſubjicientibus, ab eiſdem Duces Croatorum titulos ipſis Zupanis, vel ſuis Aulicis mutuati ſunt, nam in ſupradictis Privil. inveniuntur ſubſcripti Camerarius primus 2. 3. Pincernarius, Palatinus, Cavallarius, Curialis, Comes, Capellanus Ducalis, poſtea Regalis Curiæ, Armiger, Scutobajulus, Iudex Curiæ, & Slavè *Poſtelnik, id eſt Camerarius ſive Cubilis Præfectus.*

Vbruſar . ſive menſæ Præfectus.

Volar . ſive Boum Præfectus.

Schitonos, ſive Scutobajulus.

Duornich, ſive Curialis, Dad, ſive Ded Avus, vel ſenior & ſimilia, qui Croatorum Regibus in uſu fuere *Mavevarius* autem, an Slavum, vel Latinum fuerit, inconpertum eſt. Zupanos Creſimirus Comites appellavit, & deinceps Reges Vngariæ continuavere. Hæc de Aulicis magiſtratibus, & Regionum Præfectis invenire licuit, de militaribus autem infrà dicetur Regum Vngariæ tempore.

Curiam Ducum, & Regum mobilem, non fixam, fuiſſe ex Archidiacono, & Datis privilegiorum conſtat, quamvis ex Creſc. Priv. 1069. ſupracitato, dato in ſuo Nonenſi Cenaculo, & contentione Nonenſis Epiſcopi cum Archiepiſcopo Spalat. in Priv. Mucimiri memorata, Nonam reſidentiam Ducum & Regum fuiſſe, dici deberet, Epiſcopumque Nonenſem tunc Ducalis Procuratoris munere functum, quod neque etiam ex ſitus opportunitate incongruum fuit, præſertim donec Duces Croatorum Regibus Italiæ paruerunt, tamen cum pauca Privilegia Nonæ data reperiantur, multa autem in Sibenico, Civitate Nova, Teneno, Belgrado cæteriſque locis Croatiæ, vel penes Eccleſias, prope flumina, fonteſque in locis Campeſtribus, pro Aulæ commoditate Curias cælebratas comprobatur, ſolemnioribus autem Curiis Regum Epiſcopi Dalmatiæ, & Croatiæ interveniebant.

Privilegia diverſimodè firmabantur, ſignis tantum, ut Tirpimiri, ſignis, & ſigillo Annuli Ducis, ut Mucimiri, ſubſcriptione, & approbatione Aulicorum, & Epiſcoporum, ut Regum Creſimiri Petri, & Zuonimiri. Et quamvis plura Originalia Regum privilegia ſuperſint, unicum tantum pendenti ſigillo cereo rotundo Creſimiri reperitur anni 1071. in Sanctuario Arben. Eccleſiæ exiſtens, in quo imago Regis in throno ſedentis apparet, circa quam ſequentes Caracteres.

SIGILLVM REGIS CRESIMERI DALMATIE.

Et cum in eodem privilegio titulo Regis Dalmatinorum, & Croatorum utatur, in ſigillo autem, ſolam Dalmatiam exprimat, ambigi poteſt, quando Croatis aliquid concedebat, an diverſo ſigillo uteretur, in quo Croatiam tantum exprimeret.

Nullum privilegium Ducum, vel Regum Civitatibus Croaticis, vel Dalmaticis conceſſum reperitur, ſed præter ſupramemorata multa Creſimiri, & Zuonimiri Eccleſiis data ſuperſunt, quæ longum eſſet tranſcribere, ideò omiſſis, quæ ſimplices donationes, vel conceſſiones continent, apponentur, quæ ad Regiam Iuriſdictionem, moreſque ſignificandos ſpectant.

Ex Regiſtro Privilegiorum mon. SS. Coſm. & Dam.

In nomine S. & Individuæ Trinitatis anno Incarn. Ieſu Chriſti omnium dominantis 1059. abeunte, Indictione X. elabente, Beatiſſimo Papa Nicolao univerſaliter mundo Apoſtolicante, in Orientis partibus Conſtantinopoleos, ſcilicet Cumneno Imperante, ac Belgradi Theodoſio Præſulante, ibidemque Dragoſiao Priorante, menſe quidem Februario. Ego Creſimyr Stephani Regis filius Divina favente Clementia Rex Dalmatiæ, Croatiæque, Andream Virum Religioſum Deo, & hominibus dilectum monendo rogando ab Inſula, quæ Zuri nuncupatur, advocavi, præfatæ Vrbis Pontifice, Priore, Clero, ac Populo volente, cogente, & collaudante. Quo Advocato, ſuiſque fratribus his prædictis præſentibus Epiſcopo Priore, ac Belgradenſibus Civibus, in præſentia etiã D. Mainardi Reverendiſſimi Viri, & Eccleſiæ Romanæ Apochriſarii, Legati à ſupradicto Apoſtolico

lico N. Regali auctoritate, Magnatumque meorum favorabili voluntate, ſcribi mandavi ſtabile Privilegium libertatis, tali uſus eloquio.

Quia Deitatis opitulante gratiâ, tu Abbas Andreas, tuique fratres meis precibus obtemperaſtis, Eccleſiam, ſuper qua vobis ſupernè ſupplicaveram, ædificaſtis, & Chriſti coadjuvante miſericordia veſtri laboris ſtudio, mearumque rerum ſolatio ad effectum perduxiſtis, concedo, faveo, annuo tibi Andreæ Abbati, & tibi regulariter ſuccedentibus hanc auctoritatem, & hujus potentiæ libertatem, ut præter debitam Eccleſiaſticæ diſciplinæ reverentiam, nulli mortalium poteſtati mundanæ, ſive ſpirituali ſubjecti habeamini, ſed uſque adeò liberum ſit, & plenariè abſolutum monaſterium SS. Ioannis Apoſtoli, & Evangeliſtæ, ut neque tributum, neque vectigal fiſco Regali ſolvat, donaria ſecularia, debita Banis, Iuppanis, vel reliquis potentiolis, prorſus neſciat; Ut autem hoc affirmativè ſtabiliatur, illud in audientia, & in adentia prælibatorum aſtantium Regaliter auctorizo, dominaliter corroboro, potentialiter confirmo, ut ita diffinitum, itaque determinatum habeatur, ne unquã alicujus præſuntuoſi temeritate, vel ſacrilego auſu profani cujusvis corrumpatur, ſed ut aſſignatum, & deſcriptum eſt, æternaliter fixũ teneatur. Volo etiam, & affectuosè concedo, ac conceſſivè affirmo eadem Regali auctoritate, ut tota Inſula Zuri ſit propria, & ſpecialis prætaxati monaſterii, cum univerſis illi conſiſtentibus, tam ex ipſa natura, quam marinali poſitura cum terris arabilibus, ſive non, ſilvis, ſaltibus, puteis, fontibus, paſcuis in Valle, aut montibus, pratis ſiccis, aut virentibus, & loci ejus locis omnibus, Quin & Cella, quæ in ea eſt tempore in termino Catholicæ fidelitate huic ſublateralis obice ſine ullo efficiatur; quia verò non inceptor operis dignus laude habetur, immò votiscompos, & efficax pro meritis glorificatur, omnis enim laus in fine canitur, & ibi neceſſario devotè orantium ceſſabit oratio, ubi ſpes aufugit humanæ vitæ, ſi careat vitali ſuffragio, eadem Regali auctoritate, una cum Gnoizone Bano, meiſq; primatibus concedo, faveo, annuo tibi Andreæ Abbati, omnibus quoque Beatiſſimi Ioannis monaſterium juxta patrum inſtituta Regentibus Rogova Curtem in condeſcenſione collis proximi, & imminentis Belgradien. Civitati poſitam ab Aquilone, cum omnibus ſuis pertinentiis.

Omnia nominatione, & finibus terrarum Regalium.

Si quis autem hæc Regalia beneficia collata, & regaliter auctorizata mon. S. Ioannis Apoſtoli, & Evangeliſtæ pro animabus meorum parentum, tàm præteritorum, quam futurorum, mea quoq; nefario conatu violare, aut minorare, aut extrahere præſumpſerit, ira divini furoris illi abundanter affluat, & ſicut ille Iudas proditor diſpereat, inſuper illorum 318. Sanctorum Patrum maledictionem habeat, lege Chriſtianâ careat, Regali Typo Chroatia ſubjaceat, cenſum videlicet auri pondera ſolvat ei, quicumque hoc in Regno regnaverit; Ut autem ſic auctorizabile, ut dictum eſt, teneatur horum legitimo aſtantium teſtimonio, veriſſimaque approbatione corroboratur. His omnibus præſentibus collaudantibus, & hæc omnia bona pleniter confirmantibus. Inprimis D. Mainardo ſupradicto Apochriſario, Laurentio Archiepiſcopo, Raynerio Croatino Epiſcopo, Theodoſio, & Preſtantio Epiſcopis, Goyzone Bano, Bolleslao, Tenzone, Privanego, Iupano de Luca, Dragoslao Priore, Iurainna Iupano de Sydraga, Drago Priore, Drago de Caſtriza, Dabreina Priore, & Petro filio ejus Gregorio, Petrainna armati, Druſe filio Epiſcopi Preſt. & fratre ſuo Madio, Michaele, & ejus fratre Petro Braneico, & ejus fratre, Piſa Capellano, ejuſque filio Budizo, Iohanne Eunucho Schytonoſſa, & fratre ſuo poſt Iuppo Chruchenna Draſen poſt Iuppo de Blatta, Sabachio, & ejus fratre cum pluribus aliis.

Ex eodem Regiſtro.

Anno ab Incarnatione Domini Noſtri Ieſu Chriſti 1059. Indictione X. Regnante Chreſſimiro Rege Chroatorum, & Dalmatiarum, menſe Februario, in Civitate Belgrado, Dragoſlao Priore, & Theodoſio Epiſcopo. Abſolutionis, & libertatis Cartula facta eſt, Monaſterio S. Ioannis Evangeliſtæ nuper ſito in eodem loco, præſente Andrea Abbate ejuſque fratribus, ipſo Rege jubente hoc modo. Ego Chreſimir Rex tibi Ven. Abbati Andreæ, tuiſque fratribus, tuoque Monaſterio, quod mea juſſione, & ſolatio, imò magis veſtro labore inchoatur, & perficitur tribuo, & concedo, ità ut præmiſſo Eccleſiaſtico Iure, nulli homini ſubjugemini, niſi Deo ſummo, cui veſtram militiam devoviſtis, veſtrumque Monaſterium ſit abſolutum, ab omni fiſcali tributo, excepto, quod gratia Caritatis in ſolemnitate ejuſdem Eccleſiæ Epiſcopo loci ipſius, Agnus unus, Sampulla vini largiens tribuatur, & his largitis, non Epiſcopo, non Priori, vobis illicitè auſu temerario liceat dominari, & ne hæc noſtra diffinitionis paginula ſolubilis per labentia tempora videatur coram Apocriſario S. R. Eccleſiæ, Ven. Abbate Maynardo miſſo à Nicolao Sanctiſſimo Papa roboramus perpetuò permanenda, cui & Iure perpetuo adhæreat tradita à Nobis Inſula, quæ vocatur Zuris, & Curte in loco contiguo Civitatis quod Rogovo dicitur, cum omnibus poſſeſſionibus ipſius monaſterii conſtantiſſimè confirmamus. Si quis autem hanc juſtam noſtram diffinitionem temptaverit ſolvere, majeſtatis iram incurrat ſupernè, & noſtris ſit legibus reus, aurea componat pondera centum, & hæc noſtra diſtinctionis Cartula in ſua firmitate permaneat, Goyzo Bano teſtis, Boleslao Tepizo teſtis, Privanego Iuppano de Luca teſtis, Epiſcopus Theodoſius Belgradenſis teſtis, Dragoslao Priore teſtis, Iurainna Iuppano de Se-

dragateſtis, Prior Drago teſtis, Drago de Caſtrizateſtis, Georgius Vrattaro teſtis.

Ex eodem.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis anno quoque Dominicæ Incar. 1069. *Indictione* 6. *menſe Octobris. Ego Chreſimir Rex Chroatorum, atque Dalmatinorum teſtimonium facio cum omnibus Nobilibus meis, quod Monaſterio S. Thomæ Apoſtoli ſub manu Dominæ Dobrizæ ejusdem monaſterii matris confero firmum, ſtabilemque obſervando decerno ſcilicet, ut idem monaſterium à modo, & deinceps absque omni tributo perpetuò exiſtat liberum. ita ut nec mihi, nec meis ſucceſſoribus cujuslibet conſuetudinis debito implicatum eſſe videatur, niſi tamen volontariam exhibes honorificentiam, quatenus omnium ancillarum Dei in eodem commorantium Cenobio libertas, & diuturna quies omnium ſecularium infeſtatione exempta licentius, atque inſtantius ſuo poſſint famulari Creatori, cui ſe, ſub ſacræ legis jugo libentiſſimè ſubdidiſſe noſcuntur, quapropter jam dictum Cænobium non ſolum libertati donamus, verùm inſuper, & Regale territorium in loco, qui Raſochatiza vocatur incipiente ab ipſa Raſochatiza, ubi ſunt duæ funtanæ, & uſque ad puteum, qui manet juxta terram Mogerovizi longitudine, & in latitudine à monte Tini, uſque ad Vivum, & ibidem Smurdalani, incipiente à termino vallis, uſque ad pedē montem Tini, ſi enim quandoque quislibet meus ſucceſſor intervenerit, hujusque mei decreti ſtabilitum parvi penderit, & ex omnibus, quæ à me fideliter ſtatuta ſunt, aliquid minuere, vel tranſgredi voluerit, iram habeat omnipotentis Dei, & omnium ſanctorum ſuper illos maneat, nec non, &* 318. *Patrum anatematis vinculo innodentur, & in noviſſimo, ac tremendo examine cum Diabulo, ſuisque miniſtris, ac Iuda traditore damnetur, & inextinguibilis flammæ incendio crucietur, hujus denique rei ſtabilitum palàm actum, & coram his teſtibus roboratum L. Archiepiſcopo, R. Croatico Epiſcopo, G. Bano, & alii plures.*

Ego prædictus Rex Chreſimir per caritatem Dei, & Beatæ Mariæ Virginis, nec non & Sancti Thomæ Apoſtoli aliquam benedictionem dono pro redemptione animæ meæ, meorumq; ſucceſſorum, & monaſterii prædicti S. Thomæ ſitum in Civitate Belgrado, idem terras in Sidroga nominant, ut ſint perpetuum illorum, & qui poſt noſtro diſceſſu aliud aliquid corrumpere temptaverit, maledictus ſit a Deo omnipotenti, à Beato Thoma Apoſtolo, & ab omnibus Sanctis Dei, & cum Iuda particeps fiat in æternum incendium, & hac contra his, donum mihi conceſſit optimum equum. Hæc facta ſunt coram his teſtibus Epiſcopo Theodoſio, Drago Priore Rainerio, Chroatino Epiſcopo Goizone, Bano & alii plures.

Ex Regiſtro Privil. monialium S. Mariæ Iadren.

* Id eſt *Anno Incar. D.N.I. Chriſti* 1066. * *Dubcyzi Conſtantinopoleos Imperante. Ego Creſimir Rex Croatiæ, & Dalmatiæ, filius Stephani Regis, conceſſione Laurentii Spalat. Archiepiſcopi, omniumque noſtri Regni Epiſcoporum, & laudatione noſtri Ducis Stephani, cæterorumque Croatiæ Comitum, do Regiam libertatem monaſterio S. Mariæ Iadrenſis, quod ſoror mea Cicha fabricavit, ſi quidem, ut ſi aliquis protervus in aliquo prædicto monaſterio contraire voluerit, vel ut aliquid abſtulerit Eccleſiæ quadruplum reſtituat, & ſua omnia Regali juri ſubjaceant. Hocque ab Archiepiſcopo, & omnibus Epiſcopis confirmatum canonicè, ac ab univerſo cetu collaudatum eſt. L. Archiepiſcopus Laud. Stephanus Epiſcopus Iaderæ Laud. Rainerius Epiſcopus Croatiæ Laud. Ioannes Trag. Epiſcopus Laud. Dabro Belgrad Epiſcopus Laud. Drago Arben. Epiſcopus Laud. Petrus Abſaren Epiſcopus Laud. In die Natali Domini in Sibenico, coram omnibus prædictæ Abbatiſſæ Ciche hæc ſcripta ſunt.* Quod confirmavit Suinimir in Teneno in feſtivitate S. Demetrii anno Domini 1087. Conſtantino Duca.

Anno Incarnationis Dominicæ 1072. *Ego Creſimir Rex Croatiæ & Dalmatiæ ob remedium animæ meæ, & præceſſorum meorum monaſt. S. Mariæ Monialium rogatu ſororis meæ quod noviter factum eſt Iadere, Cicha dono terram in Tochenia, quæ Regalis eſſe dignoſcitur, vel Regalium Servorum, vergentem per convallem, ab Oriente in Occidentem, quæ mari determinatur, in Aquilonem verò uſque ad ſupereminentem montem ad meridianam autem plagam trahentem, quam Avus meus. (dedit Cognato ſuo Madio, & filio ejus Dabrane coram his teſtibus Dabro Priore filio Bolize, Niciforo, & fratre ejus Madio filio Zelle, Dobro Drugu Scitonoſa, Deſcini Iuriſar, Budillo Capellano, Deſa Iadrenſ. Clerico. Si quis autem noſtræ donationi in poſterum contraire voluerit, bannum perſolvat Regalem, noſtra donatio ſemper firma permaneat. Hoc actum eſt in Tochina, & firmatum Iadere, coram Stephano ejusdem Civitatis Epiſcopo, Drago Priore, Sega Iudice, Zella, & Doda, & aliis quampluribus.*

Quod confirmavit Zuonimir in Teneno 1078. Ex Regiſtro Privil. Archiepiſcopatus Spalaten.

In nomine Sanctæ, & Individuæ Trinitatis anno ſcilicet ab Incar. D.N.I. Chriſti 1078. *Indictione prima, Ego Suinimir, qui & Demetrius gratia divinitus collata ſubminiſtrante, & ſagacis vigore ſcientiæ verè cælitus attributæ, cooperante, Rex totius Chroatiæ, ſimulq; Dalmatiæ, perſpicaci ſuſpenſæ mētis intuitu præcipites rerum mundanarū tranſitus proſpiciens, & nō ſine admiratione nullas earū ſtabiles, nec alicujus ſpei futuræ beatitudinis collectivas inveniens eis modo exceptis quæ Deo, & electis ejus quaſi accommodativè, quia centies

ties duplicate redient commendate, una cum Gregorio Ven. Chroat. Epiſcopo, & Tepcii Dominico, meorum Comitum, aliorumque nobilium communi fulcitus conſilio ſalutare, ac pro utile ducens, tam mihi, quam meis ſucceſſoribus, & univerſalitate multiplicum mei Regni climatum Beatiſſimo Spalat. Sedis Pontifice, ac martyri Domnio tempore videlicet Laurentii Reverendiſſimi Archiepiſcopi Iuppam eam quam Centenam ajunt ſine ulla contradictione omnium eorum, quicumque poſt me hoc in Regno ſucceſſerint, affirmativè corroboro, corroborativè ab omni parte perenniter habendo concedo ſic, ut quantacumque longitudine, ſeu latitudine protenditur, ejus ſanctiſica Dominationi plane, & omninò ſubjiciatur; ita dico, & hoc edico, ut quidquid ad Eccleſiaſtica diſpenſationis ordinem ſano intellectu pertinere videtur, plenius habeat Chriſtiana fidei doctrinam, ubique teneri faciat, ordinatos tàm Presbyteros, quàm alios, ut caſtè vivant, conſtringat, ordinandos ordinari, & Synodus uti faciat, Diſcordes Canonicali regula pacificare ſtudeat, primitiarum, ac Decimarum omnium, qua legaliter decimari poſſunt, & debent, tam à majoribus, quàm à minoribus generaliter Iura recipiat, Vivorum, ac mortuorum Eccleſia debitas oblationes perpetualiter poſſideat. Hoc autem ideò feci, ut Deus, & Dominus noſter Ieſus Chriſtus, & glorioſa ejus genitrix, & Virgo, Sanctus quoque Petrus, ac Beatiſſimus Domnius coram omnium adverſantium molimina, vires, & triumphum terris conferant, & in Celis apud ſummum Iudicem peccatorum veniam exorantes dignentur preparare gloriam. Si quis autem, quod abſit, hanc noſtram donationem dirrumpere conatus fuerit, ira omnipotentis Dei veniat ſuper eum, & maledictiones 318. Sanctorum Patrum incurrant ſuper ipſum, & XII. Apoſtolorum, atque in aterna damnatione perpetim ſuſtineat combuſtionem. Nec non 60. libras componat auri, medietas quarum Regali inferatur fiſco, altera vero prafata Eccleſia Beatiſſimi Domnii conferatur. Hoc verò noſtrum obſervantes decretum, locum, amœna loca ubi piorum anima requieſcunt, Eliſii poſſideat amœnum. Acta ſunt hac antè notitiam horum teſtium. Inprimis quidem Helena glorioſiſſima Regina, Gregorii Vener. Chroat. Epiſcopi Ioannis Ven. Abbatis Cenobii S. Barth. Apoſtoli, dein Dominici Tepſi, Pribinne Cetinſtici, Iacobi Gitfaci, Adam Nonenſis Iupani, Sterſinne Bribirſtici, Deſinne Corbauſtici, Dominici Iadrenſis Sacerdotis, & Stephani Capellani, & Presbyteri S. Nicolai.

Et ego Theodorus licet immeritus Sacerdos juſſu Domini mei Regis pranominati Suinimiri, qui & Demetrii, atque D. Gregorii ſui Epiſcopi ſcriptor hujus decreti, & teſtis ſum ibidem.

Ex his privilegiis quilibet multa obſervare poterit, & ex diverſitate formularum, & conceſſionum auctoritatem Regiam, Iurisdictionem Eccleſiaſticam, moreſque Croatorum conjectari.

Quid autem Regale territorium ſignificet ex ſequentibus verbis antiqui regiſtri in Archivo Capituli Spalaten. exiſtentis elici poteſt, ubi poſt deſcriptionem terrarum Eccleſiæ Sancti Petri habentur ſequentia. *Zuinimir Rex dederat Streſi Avunculi ſui totas terras, qua erant in Maſſaro, & incipiente à Salona uſque Bioki, ut ipſe tolleret tributum ab eas, deniquè volebat mihi per vim tollere memoratam terram, ita dicendo, quod eſſet Regalis, nam ego ſtatim ivi ad Suinimirum in Sabenico, & duxi mecum venditores terra . . . . quod ipſa terra non erat Regalis, niſi illorum, qui vendiderant, unde mihi confirmavit prafatus Rex.*

Quibus cum Privilegiis collatis, terras, tributa Regi pendere obligatas, Regales dictas apparet, hæcque tributa Reges Eccleſiis donaſſe, quando terras concedebant concludendum eſt, quæ diſtinguebantur in Regales, & Servorum Regalium, diverſitas tamen in Privilegiis Creſimiri obſervanda eſt; Monaſteria enim Belgradenſis Civitatis Croatiæ nulli mortaliū ſubjecta, ab omnique tributo, & vectigali Regio abſoluta declarat; Monaſterio verò S. Mariæ Iadren. Regiam libertatem donat; Quidnam autem Regiæ libertatis datione intelligeretur in privilegio Colomani libro ſequenti *a* explicabitur: Hæc *a Cap. 3.*
de regalium terrarum conceſſionibus, ac particularium quoque donationes, & venditiones reperiuntur, quarum quædam ponentur, ut etiam ex ipſis aliquid percipi poſſit.

Ex ſupracitato Regiſtro SS. Coſmæ, & Dam.

Aprizo Sacalariſtich pro aterna gloria conceſſit eidem monaſt (S. Ioannis Evang.) terram in Elzani teſtibus his Radoslao Liſſizai, muſam & Stephano fratre Radoslai, & hoc ſub Petri Abbatis tempore, habuit autem Aprizo hanc terram tali ordine; quadam die hic Aprizo Regem Chreſimirum, ac Reginam hoſpitio ſuſcepit, Regali apparatu eis cenam miniſtravit, qua peracta, eos largis muneribus honoravit. Regi per ſe optimum puerū cum optimo equo attribuit, Regina vero ancillam optimam donavit, & Regis Schitonoſſe ſcutum, & lanceam, & aliis diverſis, diverſa dedit munera. Alias verò terras interjacentes eidem Rex condonavit Mon. S. Ioannis ſub tempore Petri Abbatis, Terram autem in Chamennani quidquid eſt ibi arabile effectus ibidem unus ex fratribus donavit eidem monaſterio Pribinna Guſſichius, & hanc terram conceſſit ei Rex Chreſimir pro benedictione poſt tonſionem capillorum.

Ego Morimir pro æterna gloria dono totam partem alodii mei volente, & conſentiente, & collaudante fratre meo Draſelo, quod incipit à Valle SS. Coſmæ, & Damiani, uſque ad territorium Monachorum S. Thomæ. Hæc Alodia, vel privatorum bona, an obnoxia eſſent alicui Tributo Regio, vel dationi conſuetæ Bano, Iuppano, vel alicui magiſtratui, incertum. Regem Creſimirum, & alios plures Reges, & Reginas ſepultos in Atrio Baſilicæ S. Stephani ſitæ inter Salonæ ruinas Archidiaconus ait: Zuonimirum autem ſepultum Bichiay in Inſula Metubari in Eccleſia S. Antonii, ubi Reges ſepeliebantur Iacobus Luccari tradit, an Luccaro, vel potius Archidiacono uti antiquiori, Salonæque proximo deferendum, quiſque judicet. Sparſos Croatos incoluiſſe, pro ſitus, agrique colendi opportunitate antiquo Slavorum more hodiernæ eorum habitationes demonſtrant, nam penes fontes, vel flumina, frequentes Eccleſiæ, vel ipſarum rudera reperiuntur, circumque eas ſparſæ domus, humilis ſtructuræ, & raræ turres pro ditioribus, vel adhuc ſuperſtites, vel earum rudera paſſim cernuntur, ideò paucas earum Civitates Porph. enumerat, quæ neque admodum populatæ, neque magni circuitus fuere tunc, neque etiam hodie ſunt, quæ ſuperſunt, ideò parum ædificiis Croatos delectatos oſtendunt, immò ſi quæ ædificia elegantioris ſtructuræ reperiuntur, poſt extinctum Regnum Croatorum conſtructa dignoſcuntur, ut dicetur, Romanæ verò magnificentiæ diverſis per Croatiam locis veſtigia adhuc cernuntur. Croatos autem, tàm inter ſe, quàm à Dalmatis Slavorum nomine nuncupatos in ſcripturis antiquis reperitur, In privilegiis autem tantum ſe Duces, & Reges Croatorum non Sclavorum nominarunt, Dalmatas verò ab eisdem Croatis, etiam Latinos nominatos, reperitur. Nomina verò propria, tam Croatorum, quàm Dalmatarum in ſcripturis poſita, ex diverſitate facilè diſtinguuntur, etiam ſi non exprimantur quorum ſint, prout ex ſequentibus patet.

Ex Regiſtro antiquo Privil. S. Gregorii Monacorum Iadræ.

Anno Dominicæ Incarnationis 1070. *Indictione 9. Romano tertio Imperante, Croatiæ verò R. Creſimiro Regnante Zuonimiro Bano. Ego Croatinus, & frater meus Luca Strah, concedimus monaſterio S. Gryſogoni territorium in loco quod dicitur Sechirani, contiguum territorio ejusdem Eccleſiæ, præſente Petro Abbate, perpetuò retinendum; Qui autem hanc noſtram donationem ſubtrahere voluerit, Omnipotentis iram incurrat.*

Actum hoc eſt in Civitate Iaderæ his coram teſtibus Dragoreſte Priore, Cuſma Iupanus de Licca teſtis, Adamizo None Iupanus teſtis, Majus Iadere Iudex teſtis, Candido teſtis, Dabro bone muſe teſtis, Andreas Epiſcopi filius. Ego Adam Presbyter monacus rogatus à Donatore, & veritate comperta manu mea ſcripſi.

Anno ab Incarnatione D. N. I. Chriſti 1072. *Indictione 7. Reg. glorioſo Croatiæ, Dalmatiæque Rege Creſimiro. Viſum eſt Nobis fratribus Zovine, Doſimiro, Petro, Gromule, & Slavizo, ut pro remedio animarum noſtrarum, vel parentum noſtrorum defunctorum, quorum nomina ſunt hæc, Veliacus, Stephanus, Tomidrag, Vuchemir, Radomir; Fœminarum quoque defunctarum nomine Petrona Bolenega clare Cenobio Sancti martyris Chryſogoni &c.*

In fine.

Actum Civitate Nova, in præſentia præfati Regis, Druzinie Ded teſtis, Pribidrugo Poſtelnie teſtis, Druganna Scutarius Regis teſt. Adamizo Iup. teſtis, Deſina teſtis, Prodanus Iup. teſtis, Majus Iudex teſtis, Preſtantio Doda teſtis, Petrus Comerzarius teſtis, Candidus teſtis, Nichifoues teſtis. Ego Adam à prædictis Donatoribus rogatus manu mea ſcripſi

---

CAPUT XVI.

De Moribus Dalmatarum.

PAucæ quædam Scripturæ Trag. Spal. Iadræ, & Arbi ſuperſunt, ex quibus mores Dalmatarum, qui temporibus Regum Croatorum fuerint, colligi poſſunt, de cæteris autem Civitatibus, cum nullæ prorſus reperiantur, ſimilia præſumenda ſunt.

Democraticum namque ſtatum Dalmaticarum Civitatum, tunc fuiſſe, antiquo Reipublicæ Romanæ more ſervato, ex ſequentibus patet.

Ex Originali membrana Mon. S. Nicolai Monialium Trag.

In nomine Domini Noſtri Salvatoris Regis æterni, Anno Dominicæ Incarnationis 1064. *Indictione ſecunda Regnante Domino Noſtro, ac Pyſſimo Aug. Conſtantino Duce, & Magno Imperatore, Civitatis verò Trag. regente Cathedram Iohanne Ven. Epiſcopo Rethorico, una cum Domno Dabrana Inclito Priore, & cum fratre ſuo Andrea omnibusque Nobilibus, ſub illorum namque temporibus hoc præcipimus Privilegium conſcribi nos omnes, vid. Staligato, Georgius, Tridullo, Dabro, Sepalato, Calafato, nec non Vitaza, & hoc noſtra ſpontanea voluntate, de hoc, quod ipſe jam dictus Epiſcopus nos per plurimum rogaverat, ut Eccleſiam, quæ noſtra erat, ſcilicet domus Beati Domnii, ubi Porta Dominica vocatur, ibi Monaſterium ancillarum Domini con-

ni concederemus conſtruere; Nos verò conſulti omnes, & quia noſter Rector, ac Protector permanſerat, magis pro remedio noſtrarum animarum illum audivimus, ibidemque Domino annuente Monaſterium eſſe affirmavimus; Vbi, & Abbatiſſa non poſt longum temporis ſpatium nomine Eufemia introducta fuit, cœteris cum ſororibus; Poſt hac, Dominæ Abbatiſſæ ſimiliter terras, & vineas judicavimus, ſuæque poteſtati commiſimus; Inſuper, & litus juxta eandem Eccleſiam ad obſequium ſui ibidem conceſſimus; ſed in tali pacto, & in tali tenore, ut jam dicta Eccleſia, qua nos Monaſterium fieri conceſſimus alium Dominum, præter nos, non haberet, etiam unus ut ibi advocatus mitteretur ex nobis ad regendum, & gubernandum neceſſaria: Quod. & affirmatum fuit ante notitiam præfati Iohannis Epiſcopi & Dabranæ, ejuſdem Vrbis Prioris, & Miricæ, Bogoboyſe, ac Andreæ, nec non Nobilium, & ignobilium Tragurini Caſtri, qui hujus rei teſtes fuerunt. Vnde ſi quis hanc noſtram definitionem diſrumpere tentaverit, trinum & unum Dominum habeat iratum, & 318. Sanctorum Patrum conſequatur maledictionem, deglutiat eum Terra, ſicut Dathan, & Abiron, veniatque ſuper eum lepra Naaman Syri, & cum Iuda proditore denodetur in Infernum.

Ex membrana Originali Mon. Sancti Benedicti Spalaten. nunc Sancti Raynerii dicti.

In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis. Anno quidem Dominicæ Incarnat. 1069. Indictione verò 7. Regnante Creſimiro Rege Chroatorum, & Dalmatinorum. Ego Laurentius nuper Aſparen. Eccleſiæ Præſul, divina miniſtrante Clementia, cujus abſq; nutu nulla conſiſtunt, nulla ineſſe, nulla in Mundo videntur deeſſe, Spalatinæ ſedis electus, & ordinatus Archiepiſcopus. Igitur magnitudinem miſerationis ejus conſiderans, Imperiumque formidans, & illud quod exegiturus eſt quandoque in juditio futuro expaveſcens, dicente Scriptura, cui plus committitur, plus ab eo exigitur, cæpi æquanimiter de tanto mihi grege à Domino commiſſo, quomodo qualiterve tibi æterni verbi poſſim concedere paſtionem, denique prout ætas, aut ſexus cujuscumque exigebat, divina largitate ſuggerente illis neceſſaria ſufficienter ſubminiſtrabantur. Verum tamen locus, immò portus fœminino ſexui perfectæ Salvationis nuſquam inveni, in quo religioſam, & Deo placitam vitam agere poſſet, Vnde factum eſt, & communi cum Concilio locum ſibi utilem aptarem, Monaſterium conſtruendum Clericorum 1. & Laicorum fidelium, Valizæ Prioris, cum ſuis Nobilibus cunctis, invento itaque loco cum Eccleſia, quæ ad honorem S. Benedicti conſtructa fuerat, quæ etiam Cella Beatiſſimi Domnii Pontificis, & mart. Chriſti Clerici, & Laici ſub Iure jurando confirmaverant eſſe. Inventæ quoque ſunt, & perſonæ, quæ ibidem Deo devotæ adeſſent ſervituræ, Inprimis Domna Chatena: Nobiliſſima fœminarum, quam poſtea Abbatiſſam vidimus Domino volente, ſua cum ſorore Stana, Donnaque Anna, & Donna Agapis, ac Donna Vera cum cæteris Deo devotis perſonis. Quibus, ut ſuperius, cum communi conſilio locum conceſſimus ad Monaſterii conſtructionem, & ad noſtrarum omnium animarum dignam remunerationem: Tali deniq; pacto, talique confirmatione, quatenus ſit illud prælibatum, Deo volente, Monaſterium, ita liberum, & abſolutum ab omni ſæculari nexu, ab omnique pactione ſecurum, quemadmodum Monaſterium Protomartyris Stephani à noſtris Anteceſſoribus ſtatutum & ordinatum videtur. Quibus inprimis ad auxilium, & ſolatium inferiorem pavimentum cum Caneva Turris S. Petri omnibus ejuſdem Eccleſiæ Creditariis conſentientibus conceſſimus. Inprimis Duimo Zoppo, Formino Pudichino, Presbytero Biſantio, Duimo Dragaviti cum Marcula Vxore ſua, & filiis ſuis Pedrana, & Drago, Donnæ Anna muliere . . . . . . Naplate, non enim ibi congregatio eſſe poterat ſine hoc. Hæc etenim ante horum notitiam teſtium donatio facta fuit, videlicet dono Ioannis Monachi Venetici, Gregorii Presbyteri, Maſca, Petri Archidiaconi, Presbyteri Petri, omniumque Clericorum, Prioris Valizæ Meliodemi prænominati Duimi, Claudi Meſagalina, Duimo filio Valizæ, prænominati, Duimi Dragaviti, ac Nobilium Laicorum Civitatis Spalatinæ, ſed quia incongruum, & inutile videbatur eiſdem ſanctimonialibus fratres, vel ſervitores ſexus maſculini pariter commorare, habito conſilio ſtudioſe, locum, in quo Proviſores Ancillarum Dei ſeorſum manerent, perquirere ſtatuimus. Itaque Dei ordinatione locus & Eccleſia, quæ à Bonæ memoriæ Viro S. Sacerdote Andrea quondam ad honorem Sanctæ Dei Genitricis & Virginis Mariæ conſtructa videbatur, inventa eſt. Vnde communi omnium Clericorum, ac Laicorum Prioris videlicet memorati, omniumque Nobilium voluntate. Nec non illo eodem conſentiente, cui ejuſdem Eccleſiæ cura fuerat data, in poteſtate Dei Servorum ad regendum commodatæ, illam præfato Cœnobio cum Terris, ac Vineis, vel Libris, ſeu quidquid habere videbatur ad auxilium firmantes, perpetuè conceſſimus. Ita quidem, ut reſtaurationem ſui ſtatus nullo tempore, quod eſt illud ædificii, vel divini officii amitteret. Ad hæc ante ſtabilivimus, ſi habuerint navigia, ſivè comertia eant, & redeant. Piſcatores Gyrrum, ſibi galetam præbeant unam, Alii autem Piſcatores ſingulos cum habuerint deferant piſces. Quodque navigium frumenta deferens ſingula modia contribuant. Terra, quæ propè Monaſt. eſt, quæ dicitur ad guſternam, quia in commune erat ſibi conceſſimus. De

Sororibus autem, quæ nunc, Domino ſervituræ, ibi ingrediuntur, & quæ, eodem invitatæ, ingreſſuræ aderint ſuis facultatibus, vino territoriis libera cuncta, quæ in præfato Monaſterio obtulerint territoria, volumus adeſſe ab humano cuncta ſervitio 1. & ab illo, quod vulgò Zirum dicitur. Veruntamen, & hoc, quod ſibi injunctum eſt à Nobis, gratia honoris noſtræ Metropolis Eccleſiæ in præcipua feſtivitate, vid. Beatiſſimi Domnii duos quippe cereos, ſingularum librarũ, & duas oblatas tantum offerant in tributũ. Dein verò nulli ſubjaceant tributo, nullive ſubſiſtant, niſi gratia dilectionis, & munere orationis. Acta ſunt autem hæc menſe duodecimo ante notitiam horum teſtium, inprimis Valiza, & Nichodemi Priorum, Petri Archidiaconi, Michæ Archipresbyteri, Domni Ioannis Presbyteri, & Monachi, Baſilii Capellani, Stephani Presbyteri, Diaconi Fuſconis, Presbyteri Ioannis, Presbyteri Pepini, Michæ Presbyteri, Martini Presbyteri, Ioannis judicatoris, Duimi Domni Petri, Ioannis Meſagallinæ, & fratris ipſius Ioannis de Porta, Duymi Donni Dragi, Formini Buſicæ, & omnium Clericorum Sancti Domnii, & Laicorum Spalatinæ Vrbis. Si quis autem quod abſit, hujus noſtræ confirmationis violator temerario auſu extiterit, iratum habeat trinũ & unũ Deum, & CCCX. & VIII. Sanctorũ Patrũ conſequatur maledictionem, & cum Iuda perpetuam ſuſtineat damnationem; Ego verò Theodorus, licet immeritus Presbyter, & Cancellarius Eccleſiæ S. Domnii pro juſſione Domini mei prænominati Archiepiſcopi hujus confirmationis dictaminis Scriptor & Teſtis ſum.

Ex antiquo Regiſtro Privilegiorum Monaſterii Sanctæ Mariæ Iadrenſis.

Anno Dominicæ Incarnationis 1072. Indictione 8. Ego Andreas Præſul Iaderæ Vrbis, una cum Drago Priore, Clero, & populo ejusdem Civitatis: placuit Nobis dare Inſulam Silvæ, & veram libertatem, veramque ingenuitatem Monaſterio Sanctæ Mariæ, ſito in eàdem Vrbe, in die conſecrationis ejus Baſilicæ, jure perpetuo tenendam, ob ſalutem omnium noſtrum vivorum, & defunctorum, quod ſi quis protervus deinceps hoc noſtrum actum violare, aut rumpere temptaverit in aliquo, & vim Sanctis Monialibus, illic habitantibus, vel uſque ad formellam caſei rapuerit, divinam, & Sanctorum ejus, & noſtram percipiat maledictionem, & medietas domus ejus cadat in publico. Ego Ioannes Iudicator laudo, & confirmo, Candidus laudo & confirmo. In Chriſti nomine, Ego Dragus gratia ejus, Prior Iadræ Urbis, una cum Nobilibus, & omni populo hujus Civitatis tibi Domina Cicca Abbatiſſa, tuiſque ſororibus præſentibus, & futuris, placuit nobis concedere propter Deum, & Sanctam Dei Genetricem, & pro ſalute animarum, & corporum noſtrorum veram libertatem, quam nullus ex noſtris Monaſteriis habet, ut non Cavallus, non famulus, uſque ad formellum caſei per vim aliquis eis tollerit, & ſi quis hoc noſtrum rumpere, vel contraire voluerit, Deificam habeat maledictionem, & incurrat eis pœnam medietatis domus ſuæ.

Actum eſt hoc in die conſecrationis Baſilicæ Sanctæ Mariæ ante Andream noſtrum Epiſcopum, & ejus Clero, & Madio Abbate, & Traſone Abbate L. D. G. Spalat. ſedis Archiepiſcopus, A. Iadertin. Epiſcopus, Petrus Arbenſis Epiſcopus, Petrus Veglienſis Epiſcopus I. Traguarienſis Epiſcopus, B. Belgrad. Epiſcopus, A. Nonenſis. Epiſcopus G. Abb. Monaſterii Sancti Chriſ. Theodorus Sancti Stephani, Petrus. I. Nicolai Io. S. Michaeli; Dabrana S. Petri, cum omnibus Clericis, & Laicis Dominũ timentibus, Iadertinæ S. Eccleſiæ congregatis nobis plurima ventilanda & examinanda allata, ut moris eſt generalis concilii confluerent, interea etiam nihilominùs illud affuit muniminis ſcriptum, quod Epiſcopus, & Prior Nobiles, & ignobiles Iadrenſis, Eccleſiæ Sanctæ Mariæ ſemper Virginis Monaſt. vid. & Virgin. Deo devotè famulantium noviter in eadem Civitate inter ſe temporibus constructo, tempore conſecrationis, jam dictæ Eccleſiæ devotè, & alacriter conceſſerant Inſulam Silvæ; hoc denique licet continens, ut quæ de ſolo patrimonio Nobilium puellarum illuc ob Amorem Chriſti concurrentium ædificatum fuerat, ſic ab omni feſtatione tributi quietè viverent, ut liberè ab omni mancipatione humani ſervitii toto mentis affectu ſervirent, cui ſe deſponſantes ancillulas tradidere. Hoc ſolummodò petentes, Abbatiſſa ingenuitate præcipua nomina Cica cum omnibus ſororibus volentibus illis ampliſſima de Fiſco Civili dona conferre, quod namque dum diligentius perſcrutantes inveſtigarem: illud inde caſſare ſtuduimus, quod caſſandum, & impoſſibile ad obſervandum perſpeximus. Inerat ſiquidem ei, ut ſi quis ex omnibus bonis Monaſterii uſque ad formellam caſei violenter præſumeret anatematis vinculo ex triplo ligaretur, quo jure abraſo, ſtabilita firmare ſalubrius decrevimus. Ita quidem ut nullus de Clero, vel populo magna, vel parva perſona ingenuus vel ſervus abindè in antea quicquam violenter auferre præſumat, quod ſi præſumpſerit, & emendare poſt hæc, tàm querimoniam reſiſtendo voluerit, anatematis vinculo innodatus intereat, excepto quod Prior ſæpè dictæ Civitatis pro communi utilitate omnium Concivium ipſemet, vel alius ejus iverit, vel ſuum legatum tranſmiſerit, quod tamen cum omni honeſtate, & menſura fiat. Hoc denique promulgato acclamatum eſt, ſi placeret, ſucclamatum quoque eſt omnibus, placet.

Ex quibus, & Democraticus Civitatum ſtatus apparet, & monaſteria non æqualem libertatem habuiſſe, & ad contributionem in communi neceſſitate obligata fuiſſe.

Magiſtratus, quo Civitas quæque regebatur

tur *Prior* vocabatur (qui etiam in Belgradenſi Civitate, quamvis Croatorum fuit) quæ uti maritima cum Dalmatis aliquando ſenſiſſe reperitur *Tribuni* etiam(qui ut plurimum *Trun* vel *Trum* per abbreviationem ſcripti reperiuntur) & Iudices in Civitatibus erant.

Hæc tantùm ex ſcripturis ſuperſtitibus, de moribus Dalmatarum tradi poſſunt, quos quondam ſui juris effectos, neque Rom. Imperio, neque cuique alteri paruiſſe Porph. ait, tamen Orientale recognoviſſe Imperium ex Magiſtratibus Græcorum in Dalmatia, & Imperatorum inſcriptione paſſim in ſcripturis publicis,& privatis uſitata conſtat; Nam etiam Regum Croatorum tempore inveniuntur Iadræ,Stratigo,Catapanus, & Proconſul Dalmatiæ,ut dictum eſt; Sed poſtquam Reges Croatorum Dalmatiæ titulo uſi ſunt, quam Iurisdictionem in Dalmaticis Civitatibus habuerint,tenuis memoria ex ſequenti ſcriptura remanet,ſcilicet Apellationis.

Ex ſanctuario Eccleſiæ Arben.

Ab Incarnatione D.N..Ieſu Chriſti 1062. Indictione 15.Imperii moderante habenas Domino Comneno,Croatiæ,Dalmatiæque regimen D.Gubernante Petro,divina creſcente Religione,plurimi Chriſtianorum relinquentes ſeculum, ſoli Deo vixerunt,alii, variis tormentis ſua macerantes corpora, ſpiritum exulaverunt, ex quorum numero non ſumus,licet tamen de Dei timore conpuncti corde, delictorum noſtrorum reminiſcentes reatum, nos omnes accolæ Arbianæ Civitatis ardenti dilectione nimio voto unanimiter in Inſula noſtra expectamus fundare monaſterium, portumque ſalutis animarum noſtrarum. Igitur in principio Ego Epiſcopus Drago,cum omni noſtro Clero, & Majus Prior, cum omni populo prædicto,Vrbis Nobilibus,ignobilibus, majoribus,minoribusq; communi conſenſu, & in honorem Domini Noſtri Ieſu Chriſti, & veræ perfectæque Trinitatis,ac D.Mariæ Genitricis Dei, ſemperque Virginis, ac omnium Sanctorum in noſtrum Monaſterium conſtrui . . . tibi Fulconi Abbati,tuiſque ſucceſſoribus concedimus, ſtabilimus, & perpetuo Iure roboramus unam Eccleſiam, quæ eſt ædificata in nomine B. Petri Apoſtolorum Principis cum ſuis Appenditiis,per hujuſmodi finem.

Primitus,à Capite,maceriæ à monte uſque ad rivum, & deſcendendo per rivum uſque ad mare,& per mare ad molendinum,& aſcendendo per montis verticem, & eundo per illum, uſque in priora confinia,tibi Fulconi Abbati, ac ſucceſſoribus tuis perpetualiter impendimus. Aliam denique Eccleſiam ſancti Cypriani vocabulo conditam cum pertinentiis,& appenditiis ſuis concedimus,per hujuſmodi finem, à Valle obſcura, uſque in Vallem de Traſſina, alias tres partes mare invadit, una cum marina, omnibuſque ſcopulis ad iſtum promontorium ſubjacentibus, & Valles, quæ ſunt apud Sanctum Cyprianum,& alias, quæ ſunt apud Sanctum Petrum, hac conditione donamus,ut nullus,ſine veſtra juſſionis licentia,piſcatum intraverit, quartam partem piſcium attribuat Monaſterio Sancti Petri. Hunc autem Nos Drago præſcriptus Epiſcopus de voluntate totius noſtri Cleri, & Majus Prior, & cunctus populus tibi Fulconi,tuiſque ſucceſſoribus ita vobis concedimus,ut ubicunque de his duobus venerandis locis complaceat vobis Domino cooperante Monaſterium conſtruatis vobis, veſtriſque ſucceſſoribus,ſicut ſacra Beatiſſimi Benedicti edocet Regula,integrè illa veneranda loca,ut ſuperius conſtituimus cum ſupraſcriptis Eccleſiis, & omnibus ſuperioribus, & inferioribus, & cum viis ſuis ingrediendi,& egrediendi,habendi, poſſidendi,& omnem ordinem Monaſterialem ibi faciendi concedimus, nullam namque reſervationem cuilibet parentum, vel hæredum aliquorum noſtrorum facimus,inde autem quamlibet portionem requirendi; Sed eo modo conſtituimus, & ſtabiliendo firmamus, ut ſi aliquo tempore, vel nos,vel aliquis noſtrorum parentum, vel extraneus vobis, aut poſteris veſtris moleſtiam intulerit,volens indè aliquid afferre; vel minuere, & non erimus vobis ab omnibus defenſores, & adjutores centum libras auri componamus in Monaſterio,& hoc privilegium,& conſtitutio firma permaneat. Et ſi aliqua proterva Cauſa infra hanc noſtram conſtitutionem adverſus vos orta fuerit,jubemus,ut coram Epiſcopo,& Priore,ſeu omni populo proclamationem ſemel faciatis, ut ſi ſecunda vice,nullam vobis emendationem inde fecerimus, licentiam liberè habetote diſcedendi à nobis & eundi ad Regem, & ſicut lex docuerit, ibi emendet.Hoc privilegium tibi Fulconi, & tuis ſucceſſoribus taliter ſcribere jubemus. Actum in Vrbe Arben. Iterum ſupradicta hereditas Sancti Cypriani ſit communis cum Sancto Petro affirmamus, non à ſolo Epiſcopo vel meis parentibus, ſed primo ab ipſa Eccleſia, & fratribus, & omni Clero,omnique Populo obtulimus Deo omnipotenti.

Ego Drago immeritus omnium Epiſcoporum cum omnibus Clericis confirmamus, & conſtituimus,ut quiſcunque homo, ſeu de noſtra Vrbe, vel alienus, adverſus hanc noſtram conſtitutionem litigare temptaverit, anathematis vinculo perpetuo religetur,& omnipotentis Dei,omniumque Prophetarum, & duodecim Apoſtolorum ac 344.Sanctorum patrum incurrat maledictionem, & cum Iuda proditore mancipatus in Inferno,& illam terribilem, & horribilem vocem mereatur audire,quam Chriſtus dicturus eſt iniquis; Ite maledicti; Et qui defenſor, & auditor extiterit, ſuaviſſimam illam vocem audire mereatur cum juſtis,venite Benedicti; Ego Dragus Epiſcopus ſignum † feci; Ego Ioannes Archidiaconus ſignum † feci, Ego Diaconus Georgius

gius ſignum † feci, Ego Barba presbyter ſignum † feci. Ego Ioannes Archipresbiter ſignum † feci. Ego Lampridius Prior ſignum † feci, Ego Majus Prior ſignum † feci, Ego Martinus ſignum † feci, Ego Majus ſignum † feci, Ego Conſtantinus ſignum † feci. Ego Majus Gattus ſignum † feci. Ego Marinus ſignum † feci.

Milleſimo ſeptuageſimo primo, Quemadmodum hoc teſtamentum bonum, & juſtum vidimus à veſtro Epiſcopo, & Clericis cæterisque veſtris Civibus corroboratum, & laudatum. Ita Ego Craſcimirus Rex eandem collaudationem, & confirmationem corroboro, & ſi aliquis instinctu Diabuli compulſus hanc corroborationem noſtram diſrumpere temptaverit, convenit ſibi fortiorem nobis eſſe, & amicitiam noſtram ſpernere.

Cum tamen nullum Privilegium Regum in aliqua Dalmaticarum Civitatum datum, neque de Terris, in Dalmatia ſitis, aliqua Regis conceſſio reperiatur, niſi tantum de Inſulis, quæ quamvis in Dalmatico mari ſitæ fuere, tamen inter Croaticas numerabantur, ut dictum eſt; ideò præter tributum, de quo ſupra, quam tenuem juriſdictionem Reges Croatiæ, Dalmatiæ titulo in Dalmaticis Civitatibus habuerint, ex eo dignoſcitur, quod Creſcimiri Croatiæ, & Dalmatiæ Regis Aulæ Proconſulem Imperialem Dalmatiæ interveniſſe conſtat. Dalmatas enim à Slavis preſſos ſub Imperii Orientalis protectione mari ut plurimum victitaſſe Porph. ait, quod ex ſupra relatis conſtat, nam ferè tota Dalmatia in Inſulis conſiſtebat, & quamvis Iadra, Spalatum, & Trag. in continenti poſitæ ſint, tamen cum major eorundem territoriorum pars in Inſulis poſita eſſet, pars continentis adeò exilis fuit, ut inde ſibi alimenta ſuppettere non potuiſſe, facilè dignoſcitur.

Mari ergò vivere ut plurimum Dalmatas neceſſitas coegit, navigationiſque uſum commoditatem, & inde utilitatem attuliſſe dicendum eſt, & cum Adriaticum à Saracenis vexaretur, Dalmatas pro Græcis cum Venetis in communi neceſſitate claſſem inſtruxiſſe ex Porph. conſtat, quod ſæpiùs etiam eadem de cauſa eveniſſe, conjectari debet, quamvis ab Auctoribus Dalmatæ non nominentur. Croatis, & Narentanis deinde Dalmatas infeſtantibus, Dalmatas Venetos advocaſſe, deditioneque Duci Vrſeolo facta, auxilia contra Narentanos præſtitiſſe ex Venetis Hiſtoricis apparet, quod etiam antea ſæpius eadem de Cauſa eveniſſe tenendum eſt. Nam Adriatici tuta navigatio ad Dalmatas, ex ejus navigatione viventes, & ad Venetos, crebra itinera per illud Conſtantinopolim facientes, ex æquo pertinebat. Ideò Venetos, & Dalmatas, origine, lingua, religionis ritu, moribus, navigatione, (mutua etiam utilitate animos vinciente) adeò inſimul conveniſſe, ut quaslibet Venetorum expeditiones ſimul cum Dalmatis factas fuiſſe cuilibet æquo æſtimatori conjectandum ſit.

LI-

LIBER TERTIUS

REgni Croatiæ, & Dalmatiæ juribus, moribuſque relatis, quomodo Dalmatia ad Venetos, Croatia verò ad Vngaros pervenerit, hoc libro inquirendum eſt, & inter eoſdem bella referenda, uſque quo Vngari univerſo continente potiti ſunt; Veneti autem Inſulas retinuerunt.

CAP. I.

Quomodò Ungari Croatiam adepti ſunt.

DAlmatiæ,& Croatiæ Regibus extinctis, Sanctum Ladislaum Vngariæ Regem Dalmatiam ſimul cum Croatia acquiſiviſſe communis eſt opinio ſcriptorum.

Hunni,qui à Scriptoribus Vngari dicuntur (vulgariter autem à ſuis *a* Magyari indigetantur, qua etiam appellatione à finitimis hodiè vocantur) à Patzinacis pulſi *b* Pannoniam inferiorem, à Slavis tunc poſſeſſam, *c* occuparunt, Italiam deinde, & Germaniam maximis populationibus *d* afflixerunt, cum Duce eorum Geyza *e* baptiſmum ſuſceperunt, cujus filius Stephanus, corona à Silveſtro ſecundo inſignitus, Regnum Vngariæ *f* fundavit, quod à poſterioribus Regibus auctum ad Adriaticum & Euxinum uſque extenſum, per tot ſecula contra Cumanos, Tartaros, & Turcas validiſſimum fuit Chriſtianorum propugnaculum; donec, peccatis noſtris ita poſcentibus, Solimannus Turcarum Imperator totum ferè *g* occupavit, minima ejus parte in Chriſtianorum poteſtate relicta.

a Thuurocz.
b Porph. Annal. Franc. Regino.
c 889.
d 900.
e 983.
f 1000.
g 1554.

Rerum Vngaricarum Scriptores Iohannes de Theurocz collegit, & Chronicæ Vngaricæ nomine vulgavit, in cujus prima parte Hunnorum originem Attilæque res geſtas, ex variis auctoribus, compilavit.

In ſecunda verò Vngarorum in Pannonias adventum, ſeriemque Regum, & rerum geſtarum uſque ad Ludovici coronationem complexus eſt.

In tertia autem, librum Ioannis de Kikulevu ejuſdem Ludovici geſta continentem poſuit, & deinde hiſtoriam Vngaricam uſque ad Matthiæ Regnum continuavit.

Sed ſicuti prima pars ad res, de quibus agendum eſt, non pertinet, ita ſecundæ partis adhuc reperitur codex manuſcriptus anonymi cujuſdam, antiquo caractere exaratus, ex quo dignoſcitur Thuuroczium eundem integrum inſeruiſſe, & præterea aliqua quoque addidiſſe, quæ deinde Antonius Bonfinius fusè ampliavit; quarum additionum, cum pleræque temporibus, & rebus geſtis haud quaquam congruere videantur, ideò indicandæ, & examinandæ ſunt, &, ut veritati pateat locus, ſicubi res poſcere videbitur, refellendæ.

Ait namque Thuurocz, & ex eo Bonfinius.

Rex (Salomon) & Dux (Geyſa) cum bona pace iterum conveniunt, miſit itaque Rex Zolomerus Dalmatiæ, qui ſororius erat Geyſæ, nuncios ad Regem Salomonem, & Ducem Geyſam, & rogavit eos, ut propria pecunia eorum contra adverſarios ſuos, ſcilicet Carinthios ipſum adjuvarent, qui tunc Marchiam Dalmatiæ occupaverant, Rex igitur, & Dux collecto exercitu, iverunt in Dalmatiam, & ablatam ſibi reſtituerunt integre, Regi, Ducique dona Regalia, ac pretioſa Palatia, aurum, & argentum multum donavit.

Hæc de Zolomero, vel Suinimiro Dalmatiæ, & Croatiæ Rege à Thuuroczio relata, temporibus congruere non poſſunt, nam ex Privilegiis ſupracitatis Creſcimirum Regem uſque ad 1073. vixiſſe conſtat, uſque ad eundem quoque annum Salomonem regnaſſe Thuurocz, & Bonfinius aſſerunt, manuſcriptus autem antiquus codex de Zalomiro in Salomone, ne verbum quidem, ideò ſi talia ſecuta ſunt, evenire non potuerunt Regis Salomonis tempore, quæ autem de Marchia Dalmatiæ à Carinthiis occupata tradit, de Croatia intelligenda eſſent, non de Dalmatia, ob id relata potius poſteriorum Commentum, quàm veritas Hiſtorica cenſenda ſunt, nam manuſcriptus Codex Thuurocz, & Bonfinius, Sanctum Ladislaum Dalmatiam, & Croatiam Vngariæ Regno junxiſſe, iiſdem verbis referunt.

Adauxit enim Rempublicam Hungariæ ipſe prius Dalmatiam, atque Croatiam ſuæ Monarchiæ Iure perpetuo ſubjugavit. Cum enim Rex Zoromirius ſine liberis deceſſiſſet, Vxor ejus, Soror Regis Ladizlaii ab Inimicis Viri ſui multis injuriis prægravata, auxilium fratris ſui Ladizlaii in nomine Ieſu Chriſti imploravit, cujus injurias

juriaſ Rex graviter vindicavit, & Croatiam, atque Dalmatiam integraliter ſibi reſtituit, quam poſtea à prædicta Regina ſuo ſubdidit dominio, quod tamen Rex non fecit propter cupiditatem, ſed quia ſecundum Regalem Juſtitiam ſibi competebat hæreditas, quoniam quidem Rex Zoromerus in primo gradu affinitatis eidem attinebat, & hæredem non habuit.

Hæc Vngarici Scriptores concordes, idem Io. Longinus Polonus, at Archidiaconus Spalatenſis *Qualiter Hungari ceperunt dominium Dalmatiæ, & Croatiæ* c. 17. *Eo namque tempore Rex Suinimirus mortis debitum ſolvit, nullumque ſuæ poſteritatis hæredem reliquit, ſic ergò tota Regalis ſanguinis deficiente proſapia non fuit ulterius, qui in Regno Croatorum ritè ſuccedere debuiſſet; cœpit itaque inter omnes Regni proceres magna diſcordia ſuboriri, & cum diviſim, modò hic, modò ille regnandi ambitione ſibi Terræ dominium vindicaret, innumerabiles rapinæ, prædationes, cædes, & omnium facinorũ ſeminaria emerſerunt, alter enim, alterum inſequi, invadere, trucidare quotidiè non ceſſabat. Verum his temporibus extitit quidam ex Magnatibus Sclavoniæ, qui, cũ à ſuis eſſet contribulibus multis laceſſitus injuriis, multiſque damnis attritus, non ſperans aliter ſe poſſe tantis reſiſtere malis, in Hungariam profectus eſt. Tunc ad Regem V. Ladislaum ingreſſus, eum alloqui cœpit, perſuadens ei, ut ad capiendum Chroatiæ Regnũ, & ſuo dominio ſubjugandum exiret, dans ei plenam fiduciam, id facilè poſſe complere, cum Regnum illud vacuum & ſine tutela Regalis providentiæ remanſiſſet. His ergo Vladislaus Rex inductus conſiliis abſque mora, coadunato exercitu copioſo, venit, & occupavit totam terram à Dravo flumine uſque ad Alpes, quæ dicuntur ferreæ nullo obice reſiſtente. Poſt hæc tranſivit Alpes, & cœpit impugnare munitiones, & caſtra, multaque prælia committere cum gentibus Chroatiæ, ſed cum alter alteri non ferret auxilium, eſſentque diviſi ab invicem facilem victoriam Rex potuit obtinere; Nec tamen uſque ad maritimas Regiones pervenit, ſed audiens, quod quædam gens ſui Regni fines intraverat, in Hungariam repedavit; fuit autem Rex iſte non ſolum armis ſtrenuus, ſed Religione, & Sanctitate inſignis. Hujus temporibus gens Schitica in multitudine gravi intra Hungariæ fines irrumpens, magnas hominum ſtrages fecerat, ſed Vladislaus Rex, coacto in unum ſui Regni exercitu, in hoſtiles turmas viriliter irruens, divino protectus auxilio, majorem partem barbaricæ Nationis paſſim per campos ſtravit in mortem, alios verò extra Regni confinia effugavit.*

Sic Vngarici Scriptores, Zuonimirum ſine liberis mortuum, Archidiaconus verò, nullâ poſteritate relictâ, totoque Regali ſanguine extincto, ſcribunt.

Stephanum tamen ex Regio ſanguine poſt Zuonimirum regnaſſe, ſupra ex ejus Privilegio dictum eſt; Zuonimirum quoque filiam ſuam claudam VVniche, de Nobili genere Lapzanorum in uxorem tradidiſſe, ſimulque terram Karini conceſſiſſe, ejuſque poſteritatem Karinum poſſediſſe, ex Privilegio Ludovici Regis Vngar: dato 1360. 28. Novembris a apparet. Quidquid tamen de Zuonimiri poſteris, & Regio ſanguine fuerit, S. Ladislaum Croatiam occupaſſe conſtat, & quamvis Cunnorum irruptionem ab Archidiacono memoratam manuſcriptus non referat, tamen Thuur: & Bon. S. Ladislavo in Slavonia exiſtente, id eveniſſe narrant, quod Archidiaconi dicta cõfirmare videntur, cum Slavonia pro Croatia ſumenda ſit, ut dictum eſt & cum cœteras quoque expeditiones S. Ladiſlavi in ſeptentrionales plagas factas Thuur. & Bonfinius proſequantur, amplius in Slavoniam, Croatiam, vel Dalmatiam reverſum non memorant, ideò potior Archidiaconi opinio videtur, ſcilicet S. Ladislavum non perveniſſe ad maritimam regionem, nempe Dalmatiam, cum tempore Archidiaconi Civitates Dalmatiæ, maritimæ vocarentur, ad differentiam Croaticarum & Dalmatiæ Banus, Banus maritimus ad differentiam Bani Croatiæ, ſive Sclavoniæ diceretur, ut ſuo loco expendetur, quod confirmatur, ſimulque tempus elicitur, quando S. Ladisl. Croatiam acquiſiverit ex ejus temporis publico monumento. b *Anno Incarnationis Ieſu Chriſti D. N. 1091. Kyri Alexio Conſtantinopoleos Imperante, tempore, quo Vladislaus Pannoniorum Rex, Croatiæ invadens Regnum, Dominum Almum, ſuum Nepotem in illo ſtatuit Regem, Iadrenſi verò Cathedra Domino Andrea venerabiliter præſulante, meq; Drago Domini Preſtantii Epiſcopi Nepote jam tertio priorante.* Tunc ergo Vngaros prima vice dominium Croatiæ, vel ex Reginæ teſtamento, vel vocatos, vel jure belli acquiſiviſſe, dicendũ eſt, non autem Dalmatiæ, ut infra clariùs patebit.

a *apud D. Simeonem Glubavaz I.V.D. Nob. Iadren.*

b *ex antiquo regiſtro Mon. S. Mariæ Iadren.*

CAP. II.

Quomodo Veneti Dalmatici Regni titulum conſecuti ſint.

VEneti Scriptores, tam vulgati, quam manuſcripti, Alexium Imp. Ordelapho Faletro eorũm Duci, ob res pro Græcis contra Northmannos geſtas, Dalmatiæ titulum conceſſiſſe, uniformes aſſerunt, ſed cum ex traditis ab eiſdem, quæ geſta ſunt diſtingui nequeant, ideò ab illorum temporum Scriptoribus aliqua ſumenda ſunt, ut ſerie rerum geſtarum perceptâ, cauſæ belli, Tituliqué Dalmatici conſequendi occaſio appareant.

Græcos poſt diutinum bellum cum Roberto Northmanno

to Northmanno, Imperante Michaele Parapinace, Italia excidiſſe, eundemque ut Turcis in Oriente reſiſtere poſſet, affinitatem quoque cum Roberto contraxiſſe, ſuperiori libro ex Curopalata relatum eſt: Tribus deinde Nicephoris contra Parapinacem inſurgentibus, Botoniati Imperium ceſſit, qui cum Conſtantino Michaelis filio imperare cæpit, at Michael, ad Robertum fuga delatus, auxilia imploravit, ut Lupus Protoſpata illorum temporum ſcriptor refert 1080. *& hoc anno Imperator Michael deſcendit in Apuliam quærendo auxilium à Roberto Duce contra Botoniatem; Rob. Dux cum prædicto Michaele Imperatore perrexit Hydruntum; miſſiſque antea navibus in Inſula Coriſe, quæ apprehenderunt eam, ubi & ipſe paululum unà cum Imperatore transfretavit, poſueruntque menſe Iulii ante Dyrrhachium obſidionem per mare, & per terram, quam Stolus Veneticorum veniens diſſipavit, aperuitque Dyrracenis mare. Hoc anno Botonitates factus eſt Monacus, & Alexius factus eſt Imperator.*

Hæc breviter Lupus de prima Venetorum victoria: eandem quoque Anna Comnena Alexii Imperatoris filia in ſuis Alexiados libris latè deſcribit, relatis enim litteris hortatoriis à Patre in primordio ſui Imperii ſcriptis.

a lib.3. a *Præfectis maritimarum Civitatum, ipſiſque Inſularibus, Longobardos, & Alemannos contra Robertum provocat Henrico (Imp. Occid.) munera, & pecuniam pollicetur*, & deſcripta Roberti in Epirum exſcenſione, multitudineque exercitus ejus bellicoſi ſubdit.

b lib.4. b *At cum facilè cerneret, quas haberet ad manum ſperaretvè copias, ne unam quidem partem ex plurimis, quæ Roberti exercitum conflabant, æquare multitudine poſſe, ſtatuit ſibi eſſe ex Oriente Turcos evocandos; idque agere miſſis Nunciis cum Sultano cepit. Venetos quoque concitare adverſus Robertum ſtuduit, oblatione, promiſſioneque donorum ab eis contendens, ut nauticum omnem ſuum apparatum quamprimum educerent ſuis portubus Dyrrhachiumque peterent, ac tuerentur, pugnamque navalem, cum Roberti Claſſe committerent: certis ſibi in quovis ſuis præmiis: ſive enim Deo juvante vincerent, ſive ut ſunt caſus rerum humanitus aliquid paterentur, eadem ſe repenſurum, quæ polliceretur. Quod ſi qua præterea cuperent, quæ ſalva Republica concedi poſſent, facillimum in annuendo ſe futurum, conceſſionibusque firmitatem æternam, bullarum aurearum expeditione, adjuncturum. Hæc nequaquam aſpernanda Venetis ſunt viſa. Miſerunt ergò Legatos, qui poſtulationes ipſorum proponerent, quibus cum planè ſatisfeſſet factum, ſolvit verſus Dyrrhachium valida Venetorum Claſſis, multitudine navium omnis generis, & militari diſciplina ordinatiſſimaque diſpoſitione terribilis. Ea, magnos emenſa maris tractus, appulit tandem ad locum dictum Pallia, ubi viſebatur templum olim extructum in nomine puriſſimæ & ſuperimmaculatæ Dei Matris, diſtans à Roberti Caſtris extra Dyrrhachium munitis, intervallo ſtadiorum fermè octodecim. Inde Veneti ſpeculati Roberti claſſem è Regione Dyr. poſitam, copioſiſſimè inſtructam, omni armorum, machinarumque genere, quibus, aut ſe ſe tueri, aut nocere hoſtibus poſſet, auſi ſanè non ſunt eum laceſſere, præliique aleam inire. At Robertus, eorum adventu comperto, Baimundum, comitante Claſſe, ad ipſos miſit, cum mandatis, ut Michaelem Auguſtum ipſumque Robertum agnoſcerent, venerationemque acclamatione teſtarentur; ea re Veneti in craſtinum dilata, inſequente veſpera, quoniam ceſſante vento admovere ſe littori non poterant, majora navigia in unam ſeriem ordinata, rudentibus inter ſe devinciunt, eumque, qui dici ſolet maritimum portum, ipſa ſinuatæ aciei ſtructura, naviumque objectu magnarum, undique diſpoſito, efficiunt. Tum verò ligneas turres in loco velorum excitant, in quas attrahunt funibus, ordineque in iis locant, Scaphas omnes ſuas, certo armatorum numero in ſingulas tributo: Congeſta ipſis telorum copia. Erant autem ea tela hujus formæ. Craſſiſſimos ſtipites in partes diſſecuerant, longitudine non ultra Cubitalem eos caudices duriores, gravioreſque, ideò ad nocendum aptiores reddiderant magnis undique atque acutis infixis clavis. Sic comparati Franciæ Claſſis operiebantur adventum. Nec defuit illuceſcente jam die Baimundus, promiſſam heri acclamationem repetens, ſed cum nihil aliud, niſi grandes in faciem contumelias referret, ignominiæ impatiens, toto impetu in navigia Venetorum invehitur, quem cœtera mox Claſſe conſequente, atrox pugna committitur à Baimundo præſertim, quem ultra innatum ardorem, aculei conviciorum irritaverant. Ergo dum inſtat ferocius, Prætoriamque ſuam fixis Venetorum navigiis licentius, illi uno ex truncis, quos diximus ex alto in navem Baimundi devoluto, eam perforant, qua, ſubeunte per labem aqua, cum ſorberetur fluctibus, repente vectores pro ſe quiſque fugere, & ſcilicet in id ipſum, quod fugiebant malum fuga ipſa, mergi enim metuentes, mergebantur in mari, hoc fermè fato abſumti ſunt omnes, qui Venetorum ictibus in ipſo prælio non ceciderant: Baimundus verò in extremum diſcrimen adductus, ægrè in aliud navigium evadens, ſe ſubduxit. Duce ſic amoto in reliquos jam perculſos, Veneti vehementius invecti, planè omnes in fugam averterunt, inſequentes uſque ad tabernaculum Roberti, quin etiam exſcenſione ſubito facta, manum cum Roberto conſerunt; Quod conſpicatus ex ſpeculis arcis ſuæ Paleologus erupit, & ipſe derepentè, conjunctoque impetu cum Venetis, haud ſegni manu hoſtes adortus periculum uſque ad Caſtra Roberti promovit, eo enim uſque fuga, & trepidatio perlata eſt, cæſis per Campos gladio plurimis; Veneti prædam multam in navigia*

ſua

ſua reportarunt : Paleologus verò ſe in arcem recepit. Poſt hac aliquot diebus, ibi morati Veneti, Nuncios ad Imperatorem miſerunt, indicaturos, qua contigerant; qui eos ut par erat benevolentiſſimè exceptos, beneficiis onuſtos innumeris remiſit, cum non modica pecunia Summa, qua, & Ducem Venetiarum, & alios ſub ipſo ejus Reipublica Magiſtratus munerabatur. At Robertus, Vir animi imperterriti, atque adverſus omnes bellicarum caſuum offenſiones invicta conſtantia muniti; Planè decrevit non alium huic bello finem, quam victoriam facere, taliquè propoſito obdurare contratum Cæli, ac procellarum, tum hoſtilium terra marique incuſſionum Commeatum annona prohibentium incommoda. Nam nec ipſe per tempeſtatem poterat navigia in tutum ſubducta mari committere, & idem illud incommodum clauſi maris tranſitum Italicarum navium è Roberti ditione neceſſaria, ad ipſum comportare parantium arcebat. Accedebant impoſita portubus circum omnibus praſidia Romana, Venetaq; Claſſis, quorum intenta cuſtodia mare adhuc magis invium Roberti uſibus fecerat. Ut verò jam liberum mitiori Cælo mare fuit, Veneti obſidere non contenti, velis, remiſque oppugnatum Robertum pergunt : Quibus cum ſe adjunxiſſet Maurix cum Claſſe Romana, graviſſimo pralio contracto, Robertiani terga verterunt : Ex quo tempore Robertus faciendum ſibi putavit, ut omnes ſuas naves incontinentem ſubduceret, libera poſſeſſione maris hoſtibus permiſſa. Sed & illa ejus offenſione Inſulares erecti, quique oram Epiri littoralem Oppidulis tenebant, & alii circum anteà Roberto vectigales, apertè detrectare tributi penſitationem auſi jam ſunt. Unde Robertus citò ſenſit, quanti momenti maris Imperium, aut ſaltim uſus liber ipſi eſſet ad rerum ſuarum non ſolum formam, ſed etiam ſalutem ſucceſſumque ceptorum. Conſtituit ergò renovato impetu bellum iterum terra ſimul, marique movere.
Eadem fere Abbas Gaufridus Malaterra dictus Northmannus illorum temporum ſcriptor, ſed non ita diſtinctè, ut Anna, quæ proſequitur deſcribere anguſtias exercitus Northmannici, Terra, marique clauſi, animumque Roberti invictum; adventum deinde Alexii, & de ineunda cum Roberto pugna conſilia refert; Pugnamque initam contra prudentiorum ſenſum tradit, præſertim Georgii Paleologi, Dyrrhachii Præfecti, qui maxima laude eundem ab oppugnatione Northmannorum defendebat, hunc invitum ad ſe venire fecerat Alexius, ſed pugna victus Alexius Acridam aufugit, Paleologus verò cum cæteris fugere coactus Dyrrhachium redire non potuit, ob id ſollicitudinem Alexii
a lib.4. de Dyrrhachii cuſtodia referens, ait: a *Tamen Imperator eos, qui reſtabant Dyr. confirmare in officio, quo ad licuit, ſategit, electiſque Venetis, qui Coloniam, illuc duxerant, arcis Cuſtodia mandata, cæteram gubernationem, propugnationemque Urbis univerſa Comiſcorta ex Arbanis profecto, commendavit, ſcriptis ad eum de iis, qua tali tempore facienda viderentur accuratis Literis* relatiſque Roberti conſiliis de Dyr. iterum oppugnando ſubdit b *qui verò Dyr. incluſi reſiſtere* b lib.5.
adhuc velle, ut ſuperius vidimus, videbantur: Homines attenti ſuis rebus, & Melphorum, Venetorumque Coloni plerique, audita Imperatoris clade, cadeque tot Ducum, ac virorum Principum, cum inſuper Claſſem utramque Romanam, & Venetam receſſiſſe cernerent : reputarentque ſecum, nec ſaltem experienda virtutis praſentem occaſionem dari: quoniam percrebuerat decreviſſe Robertum, eos lenta dumtaxat per hyemem obſidione circumcludendos, in vernam tempeſtatem totis Viribus oppugnandos differre; his inquam perculſi, qui Dyr. obtinebant, cogitare pro ſe quiſque intentius, ac diſquirere taciti caperunt, Ecqua iniri poſſet opportuna ratio Salutis experienda, cavendique in poſterum, ne in mala pericula ve iis ſimilia, quibus modo defuncti eſſent, denuò revolverentur. His diu ſingillatim animo verſatis, congregatis aliquandò in cœtum unum, ut in medium conſulerent, unoquoque, quod privatim ſapiebat, in commune proferente, poſt modicam ſententiarum altercationem, haud gravatè conſenſerunt : Unam optimam videri difficultatis, in qua eſſent explicanda viam, ſi cum Roberto agerent, eique certis conditionibus dederent Civitatem. Extitit pracipuè in iſto deditionis conſilio ſuadendo urgendoque obnixum ſtudium cujuſdam Coloni Melphenſis, quo multa in eam partem commemorante, monenteque, tandem in ejus eſt ſententiam deliberatio concluſa, decretumque, ut porta patefierent, Robertique poteſtati Urbs permitteretur, qua is occupata, copias in eam ex Hyberniis evocavit, relatiſque Roberti conſiliis, & Alexii in torroganda pecunia ſollicitudinem, qua templa etiam ſpoliavit, & quomodò abſente Roberto (qui Romam in auxilium ſummi Pontificis proceſſerat) Boemundus Alexium bis vicerat, deinde reverſo Roberto maximo cum apparatu ſubdit. c *Hæc agente Roberto,* c lib.6.
nequaquam ceſſabat Imperator, aut ad tantas apparatuum minas deſpondebat animum. Scripſit primum omnium ad Venetos omni ratione ſuadens, ut rurſus in Robertum Claſſem armarent, pecunias in ſumptum naviũ, in ſtipendia militum largiſſimas liberaliſſimè pollicens relatiſque duabus victoriis Claſſium Romanæ, & Venetæ de Roberto ſubdit. *Hic ſive ut fit, ex preteritis ſucceſſibus nimia ſui fiducia, ſive contemptu hoſtium, quaſi jam debellatum cum illis eſſet, ſolutius jam, & ſecurius ſe gerere cœperunt, quam in veteram, & generoſiſſimi Ducis Roberti adhuc armati vicinia par eſſet. Ac preter cæteram negligentiam, naves celeres, haud exiguam navalis exercitus partem, Venetias dimittunt, quaſi tot opus eſſet nuntiis ad praconium relata de Roberto nobiliſſima victoria illic faciendum* relataque Roberti aggreſſione ſequitur *Eum contra venientem in opinato audientes, non ſine admira-*

tione

tione Veneti, majora ſua navigia funibus inter ſe alligant, è regione portus Urbis Corypho, & facto, quem vocant Pelagolimene, ſive Maris portu, parvas Scaphas in medium coegerunt, ſicque armati omnes operiebantur hoſtem; neque is moram fecit, conſeritur atrocius longè, quàm unquam anteà prælium, ſummis viribus, animiſque ſtant utrimque obnixi, ſeque ubique adverſos ferunt, nemine initium præbendi tergi faciente. Quoniam Veneti longa militia commeatus abſumpſerant, quibus factas, & gravatas, habuerant naves, ea jam nihil præter milites, & arma continentes leviores innatabant, quàm ut Regi poſſent commodè, aqua ne ad ſecundum quidem uſque cingulũ pertingente. Ergò cum eam partem, qua hoſtes ſpectabat, urgerent corporibus ſuis milites, naves omnes in illud latus invertebantur ſenſim, donec ad extremum demerſæ ſunt. Erant in iis ad tredecim hominum millia. Aliæ porrò naves ſimul cum vectoribus captæ ſunt. Robertus illuſtri ea victoria uſus crudeliſſimè præteritarum dolorem cladium ſtuduit ulciſcendo conſolari. &c infrà. *Non longum inde tempus fluxerat cum dromonibus, & trieribus Veneti paratis, nonnulliſque aliis parvis, & velocibus navibus exercitu in majorem, quàm antea numerum reparato in Robertum infeſti movent, ſtationem habentem circa Butrotum, conſertoque acri prælio, illum planè vincunt, multis ex ejus exercitu cæſis, pluribus demerſis, parumque abfuit, quin filium ejus Gidam, & uxorem Gaitam caperent. Cujus ſplendidæ victoriæ ſimul Imperator ipſorum nunciis indicantibus certior eſt factus, multis eos muneribus magniſque honoribus proſecutus eſt. Duci Venetiarum Protoſebaſti dignitatem cum congruo cenſu annuo contulit, Eccleſiis omnibus, quæ Venetiis ſunt, ſatis magnum auri numerum quotannis ex Imperiali ærario pendendum conſtituit. Eximiæ vero Eccleſiæ ſtructæ in nomine Evangeliſtæ Apoſtoli Marci, vectigales fecit Melphenſes omnes, qui officinas Conſtan. haberent. Omneſque præterea officinas, ac tabernas alias, quæ à veteri Hebraica ſcala ad Biglam, ſic dictam, pertinent; ſimul & eas ſcalas, quæ intra iſtud totum ſpatium continentur, donavit. Præter magnas immobiliũ largitiones tum Conſtantinopoli, tum Dyrrhachii, tùm ubicumque alibi illi petierunt. Quodque maximum omnium fuit mercimonia ipſorum cuncta quovis portorio, aut vectigali decrevit immunia in omne tempus eſſe in cunctis Romanæ ditionis locis, ut quidquid exportarent, importarentvé, nihil ne obulum quidem redemptoribus fiſci, aut publicanis, ſimilibuſvé regiæ pecuniæ collectoribus, commercii, alteriuſvé tributi nomine, pendere cogerentur, ſed planè liberam, cunctaque Romanorum Magiſtratuum poteſtati exemptam haberent mercaturam. At Robertus, ne poſt hanc quidem cladem quieſcere potuit*, relataque Roberti morte ſubdit: *Hunc inopinatum, tam acerbi hoſtis obitum Imperator audiens, ſic reſpiravit, uti, ſi onus ingens, à longo tempore impoſitum humeris excuſſiſſet tandem. Nec cunctandum tali rerum articulo ratus, machinas intendit omnes, quo inter eos, qui Dyrrhachium obtinebant, diſſenſionum ſemina ſpargeret: ſic facilè futurum autumans, ut ea Civitas in ſuam rediret poteſtatem. Ad eam rem accerſit, qui tum fortè Conſtantinopoli Veneti fuerunt. Agit cum illis, ut dent litteras ad Amalphenos, Venetos, alioſq; advenas, qui Vrbem Epidamnum frequentabant, quibus illis ſuaderent, ut commodare operam Imperatori vellent ad Dyr. recipiendum. Incumbebat in idem ipſe per ſe inſuper Auguſtus, nullum finem donandi, promittendique faciens. Perſuaſit facilè; eſt enim univerſum Latinorum venale genus, & ex perdito pecuniæ amore paratum, ſolitumq; cariſſima quæque prodere, ac paciſci pro ſpe lucri ſordidi. Dyrrhachienſes igitur Præſidiarii, Colonique, ingentibus ab Auguſto lactati ſpebus, conjuratione facta, primum de medio tollunt, qui auctores fuerant arcis Roberto tradendæ, tum & illos, qui adhuc perſtabant in ejus fide. His peractis ipſi ultrò Auguſtum adeuntes, arcem ei dederunt, liberalitatemq; viciſſim ipſius planè proni ſperaverant in donis; atque immunitatibus largiendis experti abundè ſunt.* Roberti victoriam de Venetis Lupus Protoſpata etiam memorat 1085. *prædictus Dux (Robertus) grandi apparatu navium, hominumque innumerabili exercitu, Brunduſiopolim veniens, depoſita ibidem navali machinatione, ingreſſus eſt in Adriaticum pelagus, perrexitque in Inſulam nomine Caſſiopim. ubi Stolus Veneticorum, & filius Ducis Venetiæ cum pluribus navibus erat infeſtus Duci Roberto, ſed bello in mari inter eos confecto, victoria ad Northmannos conceſſit. Cæſa ſunt in ea pugna pinèquam quinque millia hominum. Præterea naves quinque captæ, & duæ cum hominibus ſubmerſæ ſunt, ità ut quî gladium potuere evadere bellatoris, pelagi eos vorago glutiret.* Hæc Lupus, qui quamvis mortem Roberti referat, nullam tamen ex tribus Venetorum victoriis ab Anna relatis tradit, prout neque Abbas Gaufridus: ſicuti enim in recenſendis Roberti victoriis cum eiſdem Anna convenit, ità quanti momenti eo bello Venetorum vires, maritimaque diſciplina fuerit, apparet. Sed non inutiliter quis quærere poſſet, qua de cauſa priori bello inter Græcos, & Northmannos geſto, Veneti Spectatores fuerint: Secundò verò pro Græcis etiam victi contra Robertum dimicaverint: ſed ſi perpendatur, quid priori bello ageretur, & quid ſecundò, cauſa facilè apparet; priori namque laborabant Græci, dominium in Italia reliquum retinere, & per conſequens fauces ſinus in poteſtate ſua ſervare, à quibus totius Adriatici tuta navigatio pendebat:

ſecundò verò Northmanni, pulſis jam Italiâ Græcis, ſatagebant oppoſitam Epiri partem acquirere, indeque Ionium, quod cum Græcis commune habebant, integrum in eorum poteſtatem redigere: Venetis autem non conduxiſſe Ionium, in abſolutam alterutrorum poteſtatem devenire conjectari debet. ob id priori bello, pro retinendis Italiæ locis, Græcis faviſſe nemo memorat, ſed tantum Northmannos ab infeſtatione Dalmatiæ avertiſſe; ut ſcilicet Græcis Italia pulſis, Ionium inter eoſdem, & Northmannos divideretur, & ipſi, utriſque Amici, liberam navigationem conſequerentur, quod & evenit. Secundo verò cum Veneti cernerent Northmannos maritima Claſſe, & militari diſciplina mollitiem Græcam prævalere, indeque Ionii navigationem, quam liberam jam nacti fuerant, turbatum iri, & ex *Conſtantin.* Imperio per tot ſæcula quæſtum exercitum ſe amiſſuros dubitarent, Latini contra Latinos, pro Græcis acerrimè dimicarunt, & Roberti victorias retardarunt, quo mortuo diſcenſio inter ejus filios, maritimas expeditiones Northmannorum interrupit, Dyrrhachiumque, & cœtera loca à Roberto capta, Alexius recuperavit: Veneti verò navigationem Ionii Priori liberiorem, & ex privilegiis ab Alexio conceſſis, magis quæſtuoſam, quietè proſecuti ſunt.

Quid autem hujus belli tempore Dalmatæ egerint, nemo hiſtoricorum memorat, tantum Maurus Orbinus, & Iacobus Luccari Roberto Spalatenſi, & Raguſinos adhæſiſſe, eique triremes auxiliares miſiſſe, ex Baldaſſare Spalatenſi referunt, quod etiam congruere videtur cum Lupo Protoſpata (ſi Epidaurum antiquo vocabulo pro Raguſio ſumatur) qui refert capto Dyrrhachio Robertum properantem ſummo Pontifici ferre auxilium. *& Dux rediens ab Epidauro, ſublecto ſibi Boemundo filio ſuo perrexit Romam*, ſed ſicuti relati auctores Robertum multa Græcorum loca à Dyrrhachio ultra cœpiſſe referunt, ita à Dyrrhachio citra, aliquid in Dalmatia conſecutum, nullus memorat: ideò Lupum potius *Epidamnum* antiquum Dyrrhachii nomen ab hiſtoriis uſurpari ſolitum poſuiſſe, quod deinde ejus Exſcriptores in *Epidaurum* mutaverint, cenſendum eſt, quàm quod Robertus à Raguſio reverſus ſit, cum, quomodo Raguſium ipſi adhæſerit, nemo memoret: Baldaſſar autem, prout, & Michael Salonitanus à Luccaro, & Orbino nominati, cum vulgati non ſint, neque ubi nam reperiantur adhuc conſtet, quo tempore ſcripſerint, cujuſve auctoritatis eorum ſcripta exiſtimanda ſint, ex relatis ab eiſdem auctoribus judicari non poteſt. Dalmatas autem non minus antiqua in Imperium reverentia, quàm propria, ſimul cum utilitate neceſſitas, ſi unquam alias, Venetorum protectioni adhætere, eorundemque fortunam cum propria mixtam ſequi coactos, cenſendum eſt; ſicuti enim ſuprà obſervatum eſt, Dalmatas cum Venetis ſæpè in communi neceſſitate arma allotiaſſe, quamvis ab auctoribus rarò Dalmatæ nominentur, ita multò magis auctis jam Venetorum rebus, idem feciſſe argui debet, quod facilè conjicitur, ſi ſtatus Venetorum, & Dalmatarum, cum relata claſſe Veneta conferatur; nam ſicuti ex ſolis Venetorum æſtuariis ingens ille numerus navium, & militu ab Anna deſcriptus, educi non poterat, ita in hac Claſſe circumquaque ex Adriaticis littoribus milites, Alexii pecunia conductos oportet, & cum proximis deinde temporibus, ſupplementa Claſſium Venetarum ex Dalmatia ſumpta fuerint, ut infrà patebit, tunc quoque idem factum dicendum eſt, cum inibi nautas, & milites mari aſſuetos, & ex latè patente continenti Croatorum, & Serviorum, itidem milites, & pro remigibus ſervilis conditionis viros, parvo pretio emi ſolitos, ſuo loco conſtabit; Et prout in Veneta Republica privati Cives mercaturas exercentes proprias naves, machinas, milites, & ſervos certa ſibi pacta mercede in publicum conferre ſolebant, eodem modo Dalmatas quoque idem feciſſe tenendum eſt: Communiter enim mercatoribus Venetis, & Dalmatis intererat libera Ionii navigatio, cùm, quantum mari addicti fuerint Dalmatæ ex ſupradictis conſtet. Regibus enim uno tantum tributo obnoxii, utilitates, quæſtusque eorum in maritima induſtria reponebant, ideò omnes vires, conatusque ſuos Dalmatas, pecunia Alexii allectos, in Venetam Claſſem contuliſſe, Venetiſque adhærentes eorumdem nomine ab auctoribus cenſitos dicendum eſt. Anna etenim refert partem Claſſis Venetæ, majora ſcilicet navigia, quæ à Roberto victa fuere, tredecim millia militum habuiſſe, horum autem quinque millia cæſa Lupus refert, quem autem numerum militum, & remigum habuerit reliqua Claſſis triremium, quæ tunc aberat quiſque perpendat, & quamvis celeriores naves Venetias dimiſſas ad victorias nunciandas, ſcribat Anna, tamen cum longa militia commeatus cōſumptos, quibus majores naves gravatæ fuerant, ſcribat, hancq; ob cauſam, ob ipſarum navium vacuarum inſtabilitatē, in prælio demerſas, & victas refert; ex quo non nunciandæ victoriæ cauſa, ſed panis nautici penuria, triremes recedere coactas apparet, & ad proximas Dalmaticas Civitates, comeatus ſumendi cauſa appulicuiſſe, argui poteſt, cùm eaſdem citò reverſas memoret, & eò magis cum referat, *nonnulliſque aliis parvis, & velocibus navibus exercitu in majorem, quam anteà numerum reparato* ſupplementis nempè ex proxima Dalmatia minorum navium Claſſe aucta, Venetos ſimul cum Dalma-

tis Robertum viciſſe concludendum eſt, quamvis ſoli Veneti ab auctoribus nominentur, prout Dalmatarum protectores, ideò Dalmatas Venetis adhærentes in eorum nomen tranſiviſſe, & pro Venetis à ſcriptoribus cenſitos tenendum eſt. His prænarratis, Hiſtorici Veneti concordes aſſerunt Alexium Imperatorem Vitali Phaletro eorum Duci titulum Dalmatiæ conceſſiſſe, aliqui quoque Croatiæ addunt, inter quos Dandulus in Annalibus, quam additionem perperam poſitam ſuo loco patebit: ex antiquis enim monumentis Dalmatiæ tantum titulo Vitalem uſum, Sanſovinus refert. *Nos Vitalis Phaletro divina gratia largitate Venetiæ, & Dalmatiæ Dux*, ſed ſi expendantur, quæ ſupra narrata ſunt de morte Zuonimiri Regis Dalmatiæ, & Croatiæ, turbiſque Croaticis indè ſecutis, & de acquiſitione Croatiæ à S. Ladiſlavo Rege Vngariæ facta; cum hæc cuncta tempore Du-
a ab 1084. uſq; 1096. catus Vitalis ejuſdem eveniſſe *a* conſtet, exindè conjici poteſt, Alexium Imperatorem æquo animo non tuliſſe Croatici Regni ad Vngaros devolutionem, & Dalmatiam, cujus titulum Zuonimirus, ſpreto Imperio à legatis ſummi Pontificis habuerat, recuperare non poſſe invitis Venetis animadverteret, ut Vngarorum terreſtrem potentiam Croatico Regno auctam, acceſſione ſaltem maritima Dalmatica privaret, eſſetque ſimul qui Dalmatas ab Vngaris defendere, eorundemque unionem cum inimicis Northmannis impedire poſſet, claſſemque Venetorum auxiliarem Dalmaticis viribus fulcitam in promptu haberet, faſtumque Imperii, in tradendo titulo Dalmatiæ jam amiſſo, recuperaret, ingentibus beneficiis, à Venetis contra Northmannos præſtitis, devinctum, ſicuti maximas utilitates, & privilegia per totum Imperium, & in ipſa Vrbe Conſtantin. pridem conceſſerat; ita eiſdem jam Adriatici Dominis, titulum Dalmatici Regni, per extinctionem Regum vacantem, libenter conceſſiſſe, abindeque Ducem Vitalem, ſuoſque ſucceſſores Imperiali Iure, Dalmatiæ titulo uſos, prout concordes ſunt Veneti Scriptores cenſendum eſt: Ex quibus conſtat, cauſam conſecutionis tituli Dalmatici Venetis præbuiſſe, eandem maritimam potentiam, qua Alexium tot victoriis pro ipſo habitis devinxerant, occaſionem verò Regum Dalmatiæ extinctio. Hoc modo ergò Veneti Dalmatiam, quam Ducatus titulo, olim ab ipſis Dalmatis oblatam, conſentiente Imperatore, ſuſceperant, tunc Regium titulum ab Alexio conſecuti ſunt. Indeque integram maris Adriatici ditionem ex Dalmatiæ acceſſione Veneti habuerunt; ex cujus conſervatione, cum maris quoque dominium penderet, ideò pro ea retinenda, tot deinde bella, cum Vngaris, Græcis, & eorum fœderatis geſſere, quæ ſuo loco referenda erunt.

CAP. III.

De geſtis Colomani Regis Vngariæ, & Croatiæ.

SAncto Ladiſlavo mortuo Colomanus, cedente Almo fratre, Regnum Vngariæ *b* ſuſcepit, fratrique Ducatum conceſſit, b 1095.
ut Thuur. refert, manuſcriptus autem Colomani tantum ſucceſſionem tradit, ceſſionem verò Almi non memorat, in cujus Regni primordio celebris illa Occidentalium in Terram ſanctam expeditio ſecuta eſt, quorum c *alii per Sclavoniam, alii per Hungariam,* c Raimundus de Agiles.
alii per Longobardiam, alii per mare venerunt; ſed quia tanta multitudo nullo ordine procedens, incolas locorum, per quæ iter faciebat, ob victualium neceſſitatem, rapinis infeſtabat, ideò ab Vngaris, & Slavis moleſtias ſibi peperit, at qui Gotthefredo Duce (qui poſteà fuit primus Rex Hieruſalem) à Colomano iter per Vngariam impetrarunt, diſciplina militari procedentes, pacificam viam, & victualia prompta (à Rege ipſos, ob Priorum inſultum cum exercitu uſque ad fines comitante) obtinuerunt, Amicique indè Vngaris, & Regi diſceſſerunt, ut illorum temporum Scriptores teſtantur, quamvis Thuur. & Bon. aliter de Colomano ſcripſerint. Horum Peregrinorum moleſtia liberatus Colomanus, Rogerii Comitis Siciliæ filiam Vxorem duxit, ut Gaufridus Monacus S. Benedicti, Malaterra dictus, illorum temporum Scriptor refert lib. 4. cap. 25.

*Alamanus *autem Rex Vngarorum, audiens famam Siculorum glorioſi Comitis Rogerii, Legatos dirigens filiam ſuam in matrimonium concedi expoſtulat. Ille verò, quamvis honeſti viri, qui ad hoc venerant, eſſent, tamen illos honeſtè à ſe dimittens, de ſuis etiam, ne fallatur, cum ipſis dirigens remandat: ut ſi executum, quod cœperat, velit, alicujus auctoritatis gradus, vel ordinis perſonas, quibus facilius credatur, ad id confirmandum mittat. Qui anhelus exequi, Arduinum Iovienſem Epiſcopum, & Thomam Comitem, idem expoſtulatum mittit. Comes autem eos honeſte accipiens, ſecum detinuit: de ſuis honeſtos, & callidos viros apud Pannoniã mittens, in eorum præſentia à potentioribus regionis illius exequenda poſtulabatur jura-* * Colomanus.

mento firmare logi. Quod Rex libenter annuens, per ſuum Ducem nomine * Alivum, *& reliquos non minoris dignitatis viros, omnia, quæ mandaverat, exequenda juramento firmavit. Sicque legatos Comitis, ut pactum firmatum renuntiant, munificatos à ſe dimittit. Comes autem relatione ſuorum accepta, haud ſecus, & ipſe legatos Regis à ſe dimittens, pluribus honoribus à ſe compilavit: Regi terminum, quo ſibi filiam ſuam mittat, ſtatuit. Anno itaque Incarnationis milleſimo nonageſimo ſeptimo, apparatis, quæ neceſſaria erant, menſe Majo cum trecentis militibus uſque Thermas conducere facit, Henricum Leſcaſtrenſem Epiſcopum: & quoſdam de fidelibus ſuis abindè, maritimo curſu uſque Pannoniam cum puella procedere faciens: qui navibus apparatis, puellam cum multis ſponſalibus intromittentes, velis vento commiſſis, proſperâ aurâ flante per æquora feruntur: uſque dum in portum Albæ, qui Iuris Regis Vngarorum eſt, impunè applicant. Hic Vincurius Comes Belligratæ miſſus cum quinque millibus armatorum obvius fuit: eamque cum his, qui cum ea venerunt, decenter excipiens, uſque ad Regem perduxit. Per totam Pannoniam nuptiæ Regis præconizantur. Vndique cum enxeniis concurritur. Et cum ſemper frequens, & numeroſa manus ex more cum Rege innumerabilem turbam plus ſolito nuptiarum, & nova Reginæ viſendæ appetitis conflavit die terminato, præſentibus Archiepiſcopis, & Epiſcopis, & diverſis ordinibus dos puellæ legali more in publico proteſtatur. Rex, & Regina catholicè pariter deſponſantur: ſolemneſq; nuptiæ in tentoriis, & ex virentibus ramis tabernaculis factis celebrantur. Nam nullæ domus tantæ multitudini ſufficiebant. Nuptiis itaque regalibus expletis.* Ex quibus concordiam inter Colomanum, & Almum fratres, tunc viguiſſe, ut Thuur: refert apparet, & quamvis verba Gaufridi *Portum Albæ* & *Belligratæ* diverſa loca ſignificare videantur; tamen quia quod latinè Alba Civitas, idem Slavè *Bio Grad* vel *Belligrad* ſonat, unum, & idem ſunt, eaque fuit Civitas Belgradenſis Croatorum maritima, Iadræ proxima, cujus ſupra mentio facta eſt, & deinceps multoties fiet: notandum quoque eſt, Gaufridum Croatiam non nominare, quamvis, & Belgradum in Croatia fuerit, & iter ſponſæ uſque in Vngariam per Croatiam factum fuerit, ideò Croatiam prout partem Regni Vngarici, pro Pannonia, vel Vngaria ab ipſo ſumi apparet, & ſicuti Almum Regis fratrem Ducem fuiſſe patet, ita quam partem Regni in Ducatum habuerit, non conſtat, ſed cum Thuur. referat diſſenſionem ejus, & Colomani, & trans Danubium infeſtis exercitibus concurrere voluiſſe, mediante flumine Tiſſa, (qui Tibiſcus hodiè dicitur,) ideò Ducatum Almi trans Danubium fuiſſe conjici poteſt: Ex eis autem, quæ manuſcriptus Codex, & ex eo Thuur: iiſdem verbis referunt de Colomano *iſte Dalmatiæ Regnum occiſo ſuo Rege, Petro nominato, in montibus Peter gozdia Hungariæ adjunxit*; Archidiaconus verò Spalatenſis capite 17. ſupracitato ſequitur *deniq; Vladislavo Rege migrante ad Dominum, Colomanus ſibi in Regno ſucceſſit. Hic, cum eſſet vir ferocis animi, propoſuit totam terram uſque ad mare Dalmaticum ſuo dominio ſubjugare. Venit ergò cum multo armorum apparatu, & obtinuit cæteram partem Sclavoniæ, quæ à Vladislavo fuit prætermiſſa*, ex quo, innui deberet, Sanctum Ladislavum univerſam Croatiam non acquiſiviſſe, Colomanumque reliqua ab ipſo prætermiſſa occupaſſe, tamen ex ſupra relatis à Gaufrido Monaco ejusdem ævi Scriptore patet, Colomanum in primordiis ſui Regni Belgradum Civitatem maritimam Croatiæ in poteſtatem habuiſſe, quæ cum in extremis finibus ſita ſit, ideò integram Croatiam Colomanum habuiſſe argui debet, ob id potiùs, ex diſſenſione cum Almo fratre, Croatiam deindè defeciſſe, conjectari poteſt, & Colomanum ipſam recuperaſſe, quod cum Vngaricis Scriptoribus concordat, nam quamvis ipſi Regem Dalmatiæ Petrum victum memorent, tamen quia Mons Modruſſiæ, & Petri Mons in Croatia reperiuntur, ſimiliter alter Petri mons, Petri Civitas, & Petri Planicies in Croatia maritima exiſtunt, ideò non Dalmatiæ, ſed Croatiæ Regnum tunc Colomanus ex eorundem Vngarorum ſententia cœpit, vel recuperavit, ut clariùs ex vita Beati Ioannis Epiſcopi Trag. in Iadrenſi oppugnatione inferius elicietur. At antiqua nota, quæ ad Calcem Chronicæ Archidiaconi Spalaten. reperitur, non vi, ſed deditione Croatiam ad Colomanum tranſiiſſe refert, cui, ſi Colomanus nepos, pro filio Sancti Ladislavi reponatur cœtera congruè ſcripta ex ſupranarratis, & ſequentibus patebunt. *Colomanus* a *filius Vladislavi Regis Hungariæ ſtans in Regno loco* b *patris ſui, & quia multa ſtrenuitate vigebat, propoſuit totam Chrovatiam, uſque ad mare Dalmaticum ſub ſuo dominio ſubjugare. Venit cum ſuo exercitu uſque ad flumen Dravæ. Crovattes verò audientes de adventu Regis, congregaverunt exercitum ſuum, & præparaverunt ſe ad pugnandum. Rex verò auditâ congregatione ipſorum, miſit ſuos Nuntios, volens ipſos gratioſè tractare, & pacta cum eisdem, ut voluerunt ordinare. Crovates verò audita Legatione Domini Regis, inito conſilio, omnes inſimul acceptaverunt, & miſerunt duodecim Nobiles ſapientiores de XII. tribubus Croatiæ, videlicet Comitem Gurram de genere Chacittorum, C. Hugrinum de genere Cuchachorum, C. Marmognam de genere*

Subitho-

* Almum.

a Nepos.
b Patrui.

ſubithorum, C. Pribislavum de genere Suddomirorum, C. Georgium de genere Snacittorum, C. Petrum de genere Cithorum, C. Paulum de genere Guſichorum, C. Martinum de genere Carinenſium, & de genere Lapcanorum, C. Pribislavum de genere Politchorum, C. Obradum de genere Laſnicitorum, C. Iohannem de genere Iamomethorum, C. Mirogum de genere Tugumirorum, qui venientes ad Dominum Regem ei debitam reverentiam exhibuerunt. Dominus verò Rex ad oſculum pacis eos recipiens, & honorificè eos tractans, ad talem concordiam devenerunt, quod omnes prædicti teneant ſuum pacificè, & quietè, & quod non teneantur aliqua prædictarum generationum, nec eorum homines Regiæ majeſtatis ſolvere cenſum, niſi tantum teneantur Domino Regi, quando aliqui invaderent ſua confinia Regalia, tunc, ſi Dominus Rex mittet pro ipſis, tunc ire debeant, ad minus cum X. armigeris equitum de qualibet generatione prænominatorum ſuis ſumptibus, & expenſis uſque ad flumen Dravæ. Inde verſus Hungariam ad expenſas Domini Regis uſque quo exercitus duraverit debeant permanere, & ſic extitit ordinatum de anno noſtræ Redemptionis milleſimo C. Secundo cujus notæ teſtimonium comprobatur cum eodem anno Colomanum coronam ſumpſiſſe in Belgradenſi Croatorum Civitate pateat ex ſequenti ſcriptura, *ex Regiſtro Privilegiorum S. Mariæ Iadren. Anno Incar. D. N. I. Chriſti* 1102. *Ego Colomanus Dei gratia Rex Vngariæ, Croatiæ, atque Dalmatiæ ſalvo habito conſilio, poſtquam coronatus fui Belgradi ſupra mare in Vrbe Regia, rogatu ſubſcriptorum meorum Comitum, pro Charitate Dei, & remedio animæ meæ dono perpetuam pacem, & Regiam libertatem Monaſt. S. Mariæ Monialium, quod ſitum eſt in Iadera, ut ibi Deo devotè degentes, ſervire Deum, interpellare, & pro ſtatu mei Regni valeant; nam nemo ſecularibus involutus curis, Deum, ut tanto decet ordini, contemplare poteſt. Vnde ſub iſtius Privilegii ſcriptione hanc dationem Regiæ libertatis ſic corroboro, ut nullus mei Regni audeat quicquam diſtrahere, vel auferre illi Monaſt. tàm in mobilibus, quàm immobilibus. Si quis verò contumax noſtræ Regali huic juſſioni contraire tentaverit, & aliquid de bonis Monaſt. uſurpaverit illi Eccleſiæ, quadruplum reddat, uſurpator verò cum ſuis omnibus Regali ſententiæ ſubjaceat, & hoc confirmamus noſtra ſigillatione iſtorum Comitum, Procopius Acrienſis Epiſcopus Laud. Singidunus Ragorienſis Epiſcopus Laud. Iſaac Comes Laud. Petrus Comes Laud. Cladia Comes Laud. Saul Comes, Laud. Amec Comes Laud. Thomas Comes Laud. Andreas Comes Laud. Coſmas Comes Laud. Bocan Comes Laud. Dionyſius Comes Laud.*

Ex qua, vel victo Petro, ut Vngarici Scriptores, vel deditione, ut ſupraſcripta nota, prima vice Colomanus ad mare pervenit anno 1102. primumque hoc Colomani privilegium reperitur, in quo Regum Croatorum more, Dalmatiæ quoque titulo utitur. Northmannos tunc Adriaticã oram infeſtaſſe referunt Veneti Scriptores, quamvis de tempore non conveniant, & ob id cum Colomano fœdus ictum, & in Apuliam Claſſem miſſam memorant, idem manuſcriptus codex loco ſupracitato de Colomano ſequitur. *Galeas quoque Venetorum & naves ſolidans, & allocans pecunia maxima exercitum copioſum in Apuliam deſtinavit. Qui Apulia ſpoliata, per tres menſes in ea permanſerunt, ubi etiã Monopolim, & Brunduſiũ Civitates expugnantes, Venetiis ad tenendum pro utilitate Regis Colomani reliquerunt; ipſi autem in Hungariam abindè ſunt reverſi. Quæ quidem Civitates per ſoliatas Piſanorum miſſos per Coeſarem expulſis Venetiis ſunt rehabitæ* eadem Thuuroz, niſi quod *ſoliatas Piſanorum* in *Soldatos Pariſanorum* mutavit. Dandulus autem in Annalibus, Ducatu Vitalis Michaelis a *hoc tẽpore Colomanus Rex Hung.* a ab 1096.
miſit exercitum in Dalmatiam, & occidi fecit Regem Petrum, & per Legatos ſuos cum Venetorum Duce fœdus iniit contra Northmannos, & pariter exercitum in Apuliam ad eorum damna mittere ſtatuunt, parata autem Claſſe per Venetos Regius apparatus in Apuliam navigans Brunduſium, & Monopolim obtinent, & tribus menſibus Apuliã vaſtant, & redeunt ad ſupradicta tempora Colomanum in Croatia maritima verſantem, pro communi defenſione cũ Venetis contra Northmannos fœdus feciſſe ex concordi Venetorum, & Vngarorum ſcriptorum ſententia dicendum, quamvis Northmannici Scriptores illorum temporum nulla Venetorum, vel Vngarorum geſta in Apulia memorent, ſed utcumq; hæc de Apulia evenerunt, cum Colomanus circa eadẽ tempora Eccleſiæ Spalatinæ Privilegia confirmaſſet hoc titulo. *Ex Regiſtro Privileg. Eccleſiæ Spalaten. In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti anno ab Incarnatione ejus* 1103. *die* 15. *Junii Colomanus D. G. Hung. Dalmatiæ, Chroatiæ, * Rameq; Rex.*

usq; 1102.

Ideò ex Dalmatici tituli continuatione, inter Venetos, & Colomanum ſimultatem aliquam ortam oportet, quamvis Bonfinius præſumens à S. Ladislao priùs, deindè à Colomano Dalmatiã, ſimul cũ Croatia acquiſitã, à Venetis poſteà uſurpatam ſcripſerit, Veneti verò Dalmaticas Civitates à Croaticis non diſtinguentes, Croaticas maritimas, inter Dalmaticas numerarunt, ſic Vngari, & Veneti ſimul æquivocarunt, ideò in fœdere inter Colomanum, & Venetos contra Northmannos icto, de quo concordes ſunt utrique Scriptores veroſimilius eſt, cautum ne ob Dalmatiæ titulum (quod Veneti Duces jam uſuceperant, uti Dalmatiæ juſti Poſſeſſores) à Colomano, Belgradi Vrbe Croatica, quamvis maritima, pompa Regia, ut par eſt credere, ſumptum, quo etiam utebatur ulla quæſtio moveretur, donec fœdus duraret (ne ob inane tituli nomen communis defenſio poſthaberetur) quàm quod Bonfinius contra Venetos de

Dalmatiæ uſurpatione detorquet. Hæc Colomani in Croatia maritima fuere primordia, & Privilegia imitatione, & titulo Regum Croatiæ, & Dalmatiæ conceſſa, ſed non eadem formula, neque ſubſcriptione alicujus ex Epiſcopis, & Comitibus Croatiæ, ideò Colomanum Croatos pro ſubditis Regni Vngariæ habuiſſe, & deinde ejus ſucceſſores multa pro temporum diverſitate ex arbitrio mutaſſe, inferiùs ſuo loco patebit.

Sed quid Regiæ libertatis datione Colomanus, *a* Privilegium, imitatione Creſimiri, Monaſterio S. Mariæ Iadrenſ. concedendo, intellexerit, obſervandum eſt, nam Creſimirus Monaſteriis Belgradenſibus, non Regiam ſed ſimplicem libertatem concedendo nulli mortalium monacos ſubjectos *b* declaravit, ab omnique tributo, & vectigali Regio abſolvit; Colomanus autem imitatione ejus, cum nondum Iadram, Dalmatiámve poſſideret, monialibus S. Mariæ Iadren. Regiam libertatem tribuendo, Regium jus Croaticum remiſiſſe videtur; quod non de perſonis, ſed de Terris in Croatico Regali ſolo à monaſterio poſſeſſis, intelligendum eſt, eò magis quod Creſcimirus, & Colomanus pœnam imponant, non perſonas inquietantibus, ſed bona mobilia, vel immobilia monaſterii invadentibus: hinc obſervandum verbum *Regiam* Dalmaticis exprimi monaſteriis, non Croaticis, ex quo Dalmaticas Civitates, prout Imperii Orientalis, Imperiales dictas conjici poteſt ad differentiam Croaticarum, Regiarum vocatarum, ideò Regiæ libertatis datione, intellectum fuiſſe Monaſterii bona in Regali ſolo poſita, perſonaque monaſticas in prædiis degentes abſoluta Regia libertate uti, fruique debere. Tamen cum adhuc vigeret controverſia inter ſummum Pontificem, & Henricum Imperatorem de Inveſtituris Eccleſiarum, quid mirum ſi Creſimirus, Zuinimirus, ipſeque Colomanus aliquod jus in ipſis perſonis Eccleſiaſticis exercerent, prout ex ſupra poſitis eorum Privilegiis elici poteſt, præſertim Zuinimiri; ipſeque Colomanus confirmationem Epiſcoporum ſibi reſervavit, ut infrà ex Privilegio Tragurienſi 1108. apparebit, immò inveſtituras Eccleſiarum, & Abbatum uſurpavit, donec coram Concilio Provinciali omnia remittens, Eccleſiaſticos Dalmatiæ antiqua libertate frui; & ad inſtar Vngaricorum nullius potentiæ Sigillo aſtringi, ſed lege Canonica judicari, declaravit, decimarumque exigendarum, & diſtribuendarum modum diſpoſuit, ut latius ex Privilegio Arbenſi Eccleſiæ conceſſo infrà ponendo anni IIII. conſtabit, illa autem verba *Regiæ libertatis* in *nullius potentiæ Sigillo* mutata fuere à Regibus Vngariæ poſterioribus, ut ex Privilegiis Civitatibus conceſſis ſuo loco referendis animadvertetur.

a 1102.

b ſupra lib. 2. *c.* 29.

CAP. IV.

Quomodo Colomanus Dalmatiam occupaverit.

CONcordes ſunt Veneti, & Vngarici Scriptores Colomanum Dalmatiam occupaſſe, de quo Archidiaconus loco ſupracitato ſequitur (*Colomanus*) *itaque ad mare uſque pervenit, ut Civitates maritimas occuparet, tunc ad Spalatenſem primò acceſſit*, & narratâ obſidione, & pace per Creſcentium Archiepiſcopum conciliata, ſubdit; *facta igitur conſcriptione omnium, quæ hinc inde fuerant ex beneplacito ſtabilita, juravit Rex cum ſuis Principibus omnia firmiter obſervare, poſtera verò die juraverunt Spalatenſes, primò quidem majores, deinde Iuniores, poſteà vulgus omne, & Colomano Regi, & ejus poſteris, ut Regno Vngariæ ſubjecti, & fideles omni tempore permanerent. Tunc Rex Civitatem ingreſſus, valde honorificè à Clero, & populo ſuſceptus eſt, & ea die procuratione affluenter à Communi ſuſcepta, cõfectisq; ac traditis immunitatis Privilegiis profectus eſt, inde autem pertranſiens, venit Tragurium, & deinde Iadram, à quibus Civitatibus ſimili exemplo ſuſceptus, fecit eis libertatis privilegium, & ſic in Vngariam eſt regreſſus anno Domini* 1103. Archidiaconum tamen, ex Privilegio Colomani cõnceſſo Creſcentio Archiepiſcopo pro confirmatione prædiorum Eccleſiæ Spalatenſis in Croatico ſolo exiſtentium, anno 1103. ſupramemorato, deceptum inferius patebit; nam vir Eccleſiaſticus de politicis non admodum ſolicitus, privilegium quoq; libertatum eodem anno datum præſumpſit, ipſomet Archiepiſcopo Creſcentio cũ Colomano pacta concludente, & Spalatum prius, deinde Iadram Colomano deditam aſſeruit, diverſum enim antiquior ipſo ſcriptor vitæ Beati Ioannis Epiſcopi Traguriens. in qua de Colomano ſequentia. *Colomanũ Pannoniorum Regem contigit ad maritimas partes in manu potenti, & brachio excelſo deſcendere, ut Regnum ſuæ ditioni ſubjugaret Illyricum, Croatiæ gentibus jam ſubactis, & quia Civitas Iadratina munitior & potentior ferebatur cæteris Civitatibus inferiorum partium Dalmat. tum natura loci, cum etiam multitudine populi bellicoſi, contra illam primò direxit aciem exercitus univerſi, quam cum ſibi nollet obtemperare circumcinxit obſidione, & erectis adverſus illam propugnaculis, & variis generibus tormentorum, non minimam ſtragem murorum Vrbis, & Turrium faciebat*; deindè narrato, quomodò B. Ioannes Regalem machinam miraculoſè fregerit, Civesque, in magna perturbatione, & metu exiſtentes, liberaverit, pacisque conciliator fuerit, ſubdit. *Satisfaciunt igitur Cives, juxta conſilium S. Præſulis, Regiæ ditioni, & fit deditio pro Civium voluntate.* Hic animadvertendum eſt, auctorem

rem vitæ, Regnum Illyricum, pro Dalmatico ſumere, cum ſeorſim Croatiam nominet, quem ſcripſiſſe circa annum 1120. in notis ad eandem vitam oſtenſum eſt, prout, & Presbyterum Diocleatem, ipſo paulò poſteriorem Dalmatiam in Superiorem & Inferiorem dividere, ut ſupra dictum eſt, quos ſequuntur Treguanus, qui anno 1203. vitam ejuſdem B. Ioannis ex antiquis Codicibus reformavit, & Archidiaconus Spalatenſ. Andreas autem Dandulus in Annalibus hæc eadem Colomani geſta referens, poſt proceſſum Ducis Ordelaphi in Terram Sanctam ait. *Interea Colomanus Hungarorum Rex multis jam barbarorum gentibus occupatis, ad majora protendens Pannoniam hoſtiliter egreſſus omnia, oppida montanea Dalmatiæ accepit, & poſteà Spalatum obſidendo obtinuit, deinde ultrò procedens, Jadratinam Vrbem regionis eminentiorem obſedit, & intrinſecos machinis, & aliis ædificiis impugnare non diſtulit: Illi autem promiſſæ fidelitatis memores, Regiis inſultibus viriliter reſiſtebant, & meritis etiam B. Iohannis Epiſcopi Tragurini, eis aſſiſtentis conſervabantur illæſi. Rex verò dum belligerè ſuum non poſſe obtinere intentum perpenderet, cogitavit illicitis promiſſionibus Cives allicere, & ſic effectualiter agenti, Iadra dominiũ Colomano ſubditum eſt: Hâc igitur occupatâ, reliqui Dalmatini terrore commoti, per nuncios ſuas Civitates Regiæ voluntati obtulerunt: qui apud Iadram Curiam tenens Dalmatinos in ſuis libertatibus, & conſuetudinibus conſervare promiſit, & Spalatinæ, Iadrenſi, & Arbenſi Eccleſiis, pro unaquaque Crucem unam contulit, & in Pannoniam rediit, & poſt puſillũ improviſa morte ſublatus eſt, quod divino judicio ex fœdere Venetis rupto, creditur contigiſſe.* Ex quibus conſtat, Dandulũ Dalmaticorum ſcriptorum opiniones ſecutum à Chroniſtis Venetis diſcrepare, & ſicuti ex Archid. primam poſuit Spalaten. deditionem, ita ex vita B. Ioannis Iadrẽſem ſumpſit, & quas auctor vitæ *Croatiæ gentes* à Colomano prius ſubactas ſcripſit, has eaſdem *eſſe Montaneas Dalmatiæ* Dandulus aſſerit, nempe illam Croatiæ partem incolentes, quæ tempore Danduli Montana Dalmatiæ nuncupabatur, ut ſuo loco animadvertetur.

Iadrenſem autem deditionem, quamvis paulò ante Colomani mortem ſecutam, Dandulus ponere videatur, tamen multò prius eveniſſe conſtat ex inſcriptione Turris Campanariæ Eccleſiæ S. Mariæ Monialium Iadræ, adhuc integra exiſtente, quæ talis eſt.

ANNO INCAR DNI NRI IHV XPI MIL CV
POST VICTORIAM ET PACIS PRAEMIA
IADERÆ INTROITVS A DEO CONCESSA
PROPRIO SVMPTV HANC TVRRIM
SCÆ MARIÆ VNGARIÆ DALMACIÆ
CHROATIÆ CONSTRVI, ET ERIGI
IVSSIT REX COLOMANVS

Extat quoque in antiquo Regiſtro ejuſdem Monaſterii inſtrumentum ejuſdem anni, ingreſſum Colomani teſtificans *Anno Incarnationis D.N. Ieſu Chriſti 1105. Indictione 3. Regnante piiſſimo Colomano Croatiæ, & Dalmatiæ primo anno, quo triumphaliter Iadram ingreſſus eſt.* Hæc ex Dalmaticis monumentis, quæ apud Hiſtoricos non reperiuntur eveniſſe conſtat anno 1105. & ſicuti inſcriptio Turris cunctis Iadram adeuntibus notiſſima eſſe debuit, ita Archidiacono quoque notam fuiſſe oportet, qui cum Iadrenſem deditionem poſteriorem Privilegio Colomani Creſcentio Archiepiſcopo conceſſo ſupramemorato animadverteret, ideò prius Spalatum deinde Iadram deditam ſcripſit, Dandulus autem hujus inſcriptionis notitiam non habuiſſe videtur, ſed Archidiaconum ſecutus, Iadrenſem deditionem poſtponendo, paulò ante Colomani mortem ſecutam ſcripſit: Hæc de Iadrenſi deditione, ſed quid Veneti tunc egerint, inquirendum eſt.

Venetos enim Dandulus, & cæteri ſcribunt primam expeditionem in Terram Sanctam, Claſſe ducentarum navium, feciſſe anno 1093. ad quas inſtruendas, duos Proviſores in Dalmatiam miſſos, nominant, ſecundam verò anno 1104. ſecutam tradunt, ipſo Duce Ordelapho Phaletro Claſſem ducente, quem in Paleſtina diù moratum, expugnationi Sydonis interfuiſſe anno 1111. Andreas Maurocenus ex privilegiis Regum Hieroſolymitanorum Venetis conceſſis, probat: tunc quoque Dalmatas Venetorum Claſſem auxiſſe conjectari debet, quamvis eorum Hiſtorici id non ſcribant, prout in antecedenti, ex quibus Iadræ deditionem Venetis in Syria impeditis eveniſſe, conſtat: At cum ex hac Iadrenſi deditione benè percepta, reliqua, quæ deindè inter Venetos, & Vngaros ſecuta ſunt, & ab hiſtoricis diverſimodè tradita, erroribusque, & æquivocationibus involuta, meliùs percipi poſſint, res eſt perpendenda, Colomanum poſt Sanctum Ladislavum Dalmatiæ, & Croatiæ Regnum Iure belli recuperaſſe, Vngarici ſcribunt Auctores, quod de Croatia, non de Dalmatia intelligendum eſſe, ſuprà probatum eſt: ipſum tamen in Croatia maritima verſantem, Dalmatiam quoque acquirendi animũ habuiſſe, ex Coronatione ejus Belgradi ſecuta, Dalmatiæque titulo ſumpto apparet, &

ob fœdus cum Venetis contra Northmannos ictum diſtuliſſe, & Venetis in Syria progreſſis Iadram aggreſſum, ut dictum eſt. Conſiderandum ergò quinam fuerit tunc temporis Vngarorum, Venetorum, & Dalmatarum ſtatus, ut indè aliqua conjectura elici poſſit, quæ ad intelligentiam dicendorum conferat, cum eorum temporum, neque Scriptores habeantur, neque ſcripturæ præter memora-
a Bonfin. tas, reperiantur. *a* Colomanus Regnum Vngariæ opulentum,&bellicoſum poſſidens,Iuvenis vafer, ferocis & elati animi, Dalmatiæ, & Croatiæ Regni partem à patruo prætermiſſam acquirere, vel, ex diſſenſione cum fratre amiſſam,recuperare aggreſſus eſt, & vel victo Petro, vel deditione, Croatiam conſecutus,cum Dalmatiam quoque ſub jugare niteretur, Dalmatarum animos ab Vngaris averſos, & Venetorum maritimam potentiam, Regiæ voluntati obſtitiſſe dicendum eſt, ideò induciis cum Venetis contra Northmannos firmatis, dilatum tunc, ſed non extinctum ardorem Regium poſtea apparuit. Nam cum deinde Venetos in Syriam progreſſos cum Dalmatarum auxiliis cerneret, tempus ſibi proprium ratus, debiles Dalmatarum Civitates propriis viribus auxiliisq; Venetis deſtitutas opprimere conatus, Iadram cæteris validiorem aggreſſus eſt, ut hac expugnata, reliquas facilius acquireret,ut auctor vitæ B. Ioannis ſcribit. Venetos autem, & Dalmatas, fœderibus, vel induciis cum Colomano firmatis fiſos, propriis viribus inSyriam progreſſis deſtitutos, Regiæ potentiæ obſtare non potuiſſe, ipſoſque Iadrenſes, qui in Civitate remanſerant, machinarum tractandarum inexpertos, & ex murorum proſtratione animo conſternatos,ex ſupracitata vita B. Ioannis conſtat,& niſi miraculoſâ induſtriâ ejuſdem, machina Regia diſſipata jacuiſſet, ad ignominioſam deditionem Iadrenſes coacti fuiſſent, ſed fracta machina, Regem, ſpe potiundæ Vrbis ſibi dilata, animum, ad concordiam inclinaſſe, Iadrenſeſque ad deditionem invitaſſe conſtat,
b Vita B. Ioan. deditio autem cum (pro *b* Civium voluntate) ſecuta dicatur, pactis conventis firmatum oportet, quæ ſi extarent, omne dubium ceſſaret: at ſi illæ induciæ quinquennales, quas poſt Ordelaphi Ducis, necem ob Syriacam expeditionem inter Venetos, & Colomanum Bonfinius factas ſcribit,(cum tunc Colomanus jam mortuus fuerat, ut infra patebit) ad hoc tempus retrotraherentur,certiora traderentur, & quæ ſequuntur planiora fierent; haſque inducias, ſive fœdera ad Syriacam expeditionem proſequendam inter Regem,& Venetos B. Ioannem compoſuiſſe, dici poteſt, ut in notis ad ejus vitam. Quibus autem conventionibus hæ induciæ firmatæ fuerint conjectari poteſt ex eis; quæ in ſupracitato Inſtrumento 1105. exprimuntur. *At poſtquam Divino nutu per Colomanum ſanctiſſimum Regem pax terræ, & mari eſt reddita, quiſque noſtrum cœpit ire ad propria.* Ex quibus mari pax reddita dici non poteſt,niſi de Venetorum jam diu Dalmatico mari dominantium voluntate, vel aſſenſu ſecuta ſit,& tunc in his induciis conveniſſe inter Colomanum Venetos, & Dalmatas, cenſendum eſt.

Controverſia autem inter Colomanum, & Venetos erat de Dalmatiæ titulo, & poſſeſſione,Dalmatas verò ſub Venetorum protectione propriam libertatem ſervare ſtuduiſſe,argui debet, ſed cum Venetos, & Dalmatas potentiæ Regiæ reſiſtere non potuiſſe ex Iadrenſi deditione conſtet, & quod de Iadra dicitur idem quoque de Tragurio, & Spalato dicendum videtur, temperamentum aliquod tunc partes deveniſſe concludendum eſt.

Et cum Dalmatiæ titulum ab Imperatore Conſtantino Venetos habuiſſe ex ſupradictis conſtet, nomenque Imperatoris, prout Regum quoque Dalmatiæ tempore, adhuc in publicis tabulis præponeretur, (quod conſentientibus Venetis factum fuiſſe cenſendum eſt)ab ingreſſu autem Colomani Iadram, cum Imperatoris nomen amplius non reperiatur, & loco ipſius Colomani repoſitum fuerit; ideò tunc nomen Imperatoris pro ſatisfactione Colomani omiſſum argui poteſt, cumquamvis ſcripturæ illorum temporum non reperiantur, extettamen inſcriptio ſepulchralis in Monaſterio Monialium ſanctæ Mariæ Iadræ.

Laude nitens multa, jacet hic Vekenega ſepulta.
Quæ fabricam Turris, ſimul, & Capitolia ſtruxit.
Hac obit undeno,centum poſt mille ſub avo,
Quo veniens Chriſtus Carnis geſtavit amictus.
Nos habet eſt annus,quintus quo Rex Colomanus
Preſul, & eſt Decimus,quo G. fuit annus. ſic Colomanum Regnum Dalmaticum (cujus titulum Zuonimirus à ſede Apoſtolica acceperat) jure belli acquirens, Imperatoris nomen obliterare,ſeque ſupremum Dominum declarare voluiſſe conjectari debet; ſed cum Iadræ deditio eodem anno ſecuta ſit, quo depoſito Imperatore Henrico, univerſum Occidentale, Latinumque nomen ſchiſmate ſublato, ad Eccleſiæ Catholicæ unitatem rediens, eò magis ad Syriacam expeditionem proſequendam à Summo Pontifice urgeretur,Alexiique Græcorum Imperatoris nomen,ob perfidiam in Peregrinos Latinos ſæpè exercitam, Saracenorumque amicitiam exoſam haberet, quid mirum ſi inter Latinos convenerit,Imperatoris Orientalis nomen in Dalmatia omittendum eſſe; & cum B. Ioannes Pacis conciliator fuerit, & laudes,quæ Imperatori dicebantur,in Eccleſiis cani ſolerent,à quibus normam publicas quoque tabulas ſuſcepiſſe dicendum ſit, ipſum virum Sanctum Auctorem fuiſſe,ut loco Imperatoris,

jam

jam exoſi, Summi Pontificis Eccleſiæ capitis reponeretur, deinde Regis Vngariæ, & Venetorum conjectari poteſt, idemque poſteriora exempla docent, ut ſupra de laudibus dictum eſt; Sic Dalmatia ab Orientali Imperio totaliter avulſa, honori, & præeminentiæ Regiæ *a* ſatisfactum, Vngaros terreſtre dominium Dalmatiæ ſortitos, Venetos maritimum retinuiſſe, & titulum Dalmatiæ cum Rege communicaſſe, Dalmatas verò Vngaros, pro terreſtribus, Venetos pro maritimis Dominis recognoſcentes, ſuis legibus vixiſſe, probabile videtur. Beatus ergo Ioannes Divino ſpiritu afflatus his induciis temperamentum inveniſſe videtur, quo inter vicinos Chriſtianos pax ſervaretur, quod quotieſcumque violatum fuit, maxima indè bella inter Vngaros, & Venetos exarſerunt, Dalmatiamque & Croatiam miſerè afflixerunt, ut ex ſequentibus patebit. Hæc in Iadrenſi deditione eveniſſe, par eſt credere, quæ ex proximè ſecutis clariora fient. Nam Colomanum deinde contra Ruthenos progreſſũ Thuuroz, & Bonfinius aſſerunt anno 1106. & cum Almo Fratre diſſenſionem compoſuiſſe: neque tunc aliquid in Dalmatia actum reperitur, neque Venetis in Syria detentis aliquid novandi occaſio eſſe potuit.

a Vita B. Ioan.

Iterum Colomanum in Dalmatiam veniſſe Privilegium Tragurinis conceſſum 1108. demonſtrat, & quamvis ex filii ejus confirmatione, Spalatenſibus quoque ſimile conceſſum, dici debeat, ipſum tamen hucuſque reperire non licuit, ſed cum hoc Colomani Privilegium, Libertatum dictum, unicum reperiatur, ex quo cætera Regum Vngarorum Privilegia normam ſumpſère, ſimul cum filii confirmatione ponitur. *Anno Dominicæ Incarnationis M. C. V.III. menſe V. Die XXV. Anno XII. Regni mei Ego Colomanus Rex Vngariæ, Croatiæ, atque Dalmatiæ juro ſuper Sanctam Crucem Vobis Traguriniis meis fidelibus Civibus firmam pacem; mihi, & filio meo, aut ſucceſſoribus meis tributarii ne ſitis; Epiſcopum verò, aut Comitem, quem Clerus, & Populus elegerit ordinabo, & lege, antiquitus conſtituta, vos uti permittam, præterquam introitus portus Civitatis, de extraneis duas partes Rex habeat, tertiam verò Comes Civitatis, Decimam autem Epiſcopus, in Civitate quoque veſtra neminem Hungarorum, vel Alienigenarum habitare permittam, niſi quem voluntas veſtra expetierit, cum autem ad vos coronandus, aut vobiſcum Regni negotia tractaturus advenero, nemini Civium vis inferetur Domorum ſuarum, niſi quem dilectio veſtra ſuſceperit. Atſi fortè aliquando Dominium meum aliquem aggravare videbitur, & aliàs ire voluerit, ſecurè cum Vxore, & filiis, & familia, & omnibus ſuis quocunque ſibi placuerit, eat. Hoc autem Sacramentum à Rege, & ab Archiepiſcopo Laurentio, & Comitibus Hungariæ confirmatum eſt. Ego Ioannes Palatinus Comes laudo, & confirmo; Ego Appa Comes laudo, & confirmo; Ego Thomas Albanenſ. Comes laudo, & confirmo; Ego Iacobus Boſordienſis Comes laudo, & confirmo; Ego Vgudi Vvaſuarien. Comes laudo, & confirmo; Ego Slaviz Comes Novogradenſis laudo, & confirmo.*

Et Ego Stephanus Colomani Regis filius Rex Hungariæ, Croatiæ, atque Dalmatiæ annis Dominicæ Incarnationis 1124. *Indictione* 2. *menſe Iulio, Nono anno Regni mei, eandem libertatem, & pacem à patre meo vobis Traguriniis, & Spalatinis Civibus ſtabilitam cum Epiſcopis, & Comitibus, & omnibus Regni mei Principibus, ſub ejuſdem Sacramenti obligatione confirmo, & corroboro; Ego Marcellus Strigonienſ. Archiepiſcopus laudo, & confirmo; Ego Gregorius Baacenſ. Archiepiſcopus laudo & confirmo. Ego Simon Quinque Eccleſiæ Epiſcopus laudo, & confirmo; Ego Cledinus Comes laudo, & confirmo; Ego Marcus laudo, & confirmo; Ego Lambertus Comes laudo, & confirmo; Ego Buzco Comes laudo, & confirmo; Ego Nicolaus laudo, & confirmo; Ego Iacobus Comes laudo, & confirmo; Ego Sergius Comes laudo, & confirmo.* Tertiò Colomanum in Dalmatia fuiſſe, immò Curiam quoque Regum Croatorum more celebraſſe, ex ſequenti Privilegio Arbenſi Eccleſiæ conceſſo, conſtat. *Anno Dominicæ Incarnationis* 1111. *Indictione* 4. *Epacta nona concurrentibus Ego Colomanus Dei gratia Rex Hungarorum per miſericordiam Dei, potitus Regno Dalmatiæ, atque Croatiæ aſſentimus, & quantum ad nos pertinet, confirmamus Arbenſi Eccleſiæ ſuas Parochias Iuppam ſub Alpibus, ſuis cum terminis, à Caſtro latinè Murula vocitato, Sclavonicè autem, Stenice, uſque ad flumen Coprivé, Chiſſam ſuis cum terminis, Iuppam Licha, Iuppam Bucani, & Bochacchi, ſicut ſemper didicimus habuiſſe per Privilegium Creſcimiri Regis, & idoneos teſtes, quos Paulus ejuſdem Eccleſiæ Præſul induxit cognovimus, decrevimus quoque ad honorem, & dignitatem illius Eccleſiæ inveſtituras, tam Eccleſiarum, quam Epiſcoporum, & Abbatum abſq; Regis conſilio, quemadmodũ fuiſſe probavimus fieri debere; poſtea neceſſarium duximus, cum utriuſque Regni univerſo conſilio, ut quâ libertate fruuntur Clerici Hungariæ, fruantur & Clerici Dalmatiæ, S. ut qualiſcumque potentiæ ſigillo non conſtringantur, ſed ſolo Epiſcoporum, & Archidiaconorum ſuorum ſigillo, & Iudicio lege Canonum cogantur & judicentur: Hoc modo Decimationem quemadmodum in Hungaria accipiant, Præſtaldus Regis, cum Præſtaldis Epiſcoporum, ex Decimatione Epiſcopi ipſi accipiant Decimam partem, ex qua Præſtaldus Regis dimidiam partem illius decimationis accipiat, Præſtaldi verò aliam dimidiam cum Curiali Comite ſui Epiſcopi per medium dividant, & ſic Curialis Comes dimidiam ſibi habeat, Præſtaldi verò aliam dimidiam inter ſe dividant; Indictione 4. Datum eſt hoc Privilegium dictæ Arben. Eccle-*

ſiæ

ſa per manus Venerabilis Laurentii Strigonienſis Archiepiſcopi perpetuò ex conceſſione Colomani Regis Vngariæ, Dalmatiæ, atque Croatiæ in præſentia ſuorum Epiſcoporum, ac Comitum, quorum Nomina hæc ſunt, Marcelli Vacienſis Epiſcopi, Simonis Quinque Eccleſienſis Epiſcopi, Matthæi Veſpr. Epiſcopi, Georgii Georenſis Epiſcopi, Sixti Varad. Epiſcopi, Tulberti Collocenſ. Epiſcopi; Comitum verò, Ioannis Palatini Comitis, Claodini, Marci, Sauli, Saunici, Vgareni, Theobaldi. Iandini, & quampl urium aliorum Dalmatinorum Epiſcoporum, & aſſerentium, & teſtificantium, per quorum teſtimonium probavit prædictus Præſul, dicta Arbenſ. Eccleſia, ſemper ita habuiſſet. Creſcentii Spalatenſ. Archiepiſcopi Anaſtaſii Tinienſ. Epiſcopi, Ioannis Traguríenſ. Epiſcopi, Bani Albenſ. Epiſcopi, Marci Iadrenſ. Epiſcopi, Dominici Veglienſ. Epiſcopi, Petri Abſarenſ. Epiſcopi, & Generalis Domini Regis Curiæ, & ut hoc privilegium ſtatutum, & ſtabile perpetuò maneat noſtro jubemus ſigillo imprimi, atque roborari.

Hæc Colomani geſta in Dalmatia ex antiquis monumentis tradi poſſunt, in manuſcripto autem Codice præter memorata, nihil reperitur, Thuuroz verò ſequentia tantùm addit, *Cumque Rex (Colomanus) eſſet in Dalmatia in Civitate Zadur, & cogitaret Civitatem ſuccendere pro duritia gentis illius; dormiret, in Palatio ſuo, quod ibi ædificaverat, & ecce Sanctus N. Zadurienſ. Epiſcopus venit ad eum in horrido vultu, quem, per capillos capiens, traxit, & cum virgis laureis valdè verberavit, quem cum dimiſiſſet, & excitatus fuiſſet, illum non vidit, ſed dolorem ſentiebat, & ictus virgarum ſuper corpus ſuum aſpiciebat, quapropter à moleſtatione Civitatis patienter ceſſavit.* Bonfinius autem nimis ſe dilatans, multa addidit, quæ expendenda ſunt ſuo loco.

Ex ſupraſcripto Colomani Privilegio Traguríenſi, tunc Tragurium, & Spalatum Colomano dedita argui poſſet, ſed auctor Vitæ B. Io. poſt Iadrenſem deditionem ingreſſum Tragurium Colomanum memorat, ideo annis tribus ante idem privilegium id eveniſſe dicendum videtur; tuncque Traguríenſi Eccleſiæ Privilegia à Salonitanis Principibus & Regibus Croatorum conceſſa ampliaſſe, ut in eadem vita ſcribitur: ſed cum nullum reperiatur Privilegium à Regibus Croatorum Civitatibus Dalmaticis conceſſum, ideò, vel Colomanum, Regum Croatorum more. Iadrenſis deditionis tempore nihil ſcripto mandaſſe, vel prout ſunt elati Regum animi, quod prius verbis, ſcriptiſvè promiſerat, id deinde in Dalmatia reverſus in forma Privilegiali concedere voluiſſe, dicendum videtur, quoquo modo autem hæc evenerint, ex privilegio patent, & Iura, quæ Rex in Dalmaticis Civitatibus ſibi reſervabat, & quæ libertas Civibus relinquebatur. Vnicum hoc Colomani Privilegium libertatum dictum reperitur, at poſteriorum Regum Vngariæ Privilegia huic omninò ſimilia per alias Civitates Dalmatiæ extantia, cæteris quoque Civitatibus ſimilia à Colomano conceſſa arguunt. Ad Inſulas quoque Colomanum dominium extendiſſe ex Arbenſium ſcriptura infra ponenda conſtat, & exinde, Venetis in Syria detentis, totius Dalmatiæ dominium habuiſſe, cum in Curiæ ſolemnis celebratione, ex nominibus Epiſcoporum, ibi præter Nonenſem totius Dalmatiæ, & Croatiæ Epiſcopos interfuiſſe appareat, ſed cum ſupradictum Privilegium Traguríenſibus à Colomano datum fuit eodem anno, quo Boemundus univerſo Latino nomine in Alexium concitato Dyrrachium obſidebat, Epirumque vaſtabat, forſan captata hac occaſione Colomanus, ſpretis induciis, Dalmatas Venetorum ſocios, & Imperio addictos opprimere voluit. Hæc tempore Regis Colomani in Dalmatia eveniſſe reperire licuit, at quomodo cum Dalmatis Colomanus, & Vngari ſe geſſerint, Archidiaconus de Spalato refert *cap.* 18. *Qualiter Manaſſes voluit prodere Civitatem Spalat: Defuncto autem, bonæ memoriæ Creſcentio Archiepiſcopo electio facta eſt ad inſtantiam Laicorum in quendam Clericum Colomani Regis, qui erat gratioſus apud eum nomine Manaſſes. Qui, conſecratus à Summo Pontifice, in Civitate manebat & ſæpius in Hungariam proficiſcendo, Regis Curiam frequentabat; dederant autem Spalatenſes Regi Colomano Turrim Orientalis anguli, Rex autem poſuerat ibi Ducem quendam, cum non parva militum manu, qui erat per Croatiam exactor Regalium tributorum, contigit autem eo tempore; ut idem Dux vellet Civitatem capere, eamque totaliter deprædari. Habito itaque conſilio cum complicibus ſuis, deliberatum eſt, hoc non poſſe opportunius fieri, quam ſi vellet Archiepiſcopus huic conſilio conſentire. Vocatus ergo Archiepiſcopus, venit, conſenſum præbuit, diem ſtatuit, ut cum univerſus populus ad Solemnitatem conſecrationis cujuſdam Oratorii de more conflueret, Hungari, qui erant in Turri ſupergrederentur mœnia Civitatis, Cæteri verò qui erant, viſo ſigno accurrerent, & ſic Civitas ſuorum effecta ſubſidio Civium, facilè capi poſſe oſtenditur, & placuit conſilium Duci, & collateralibus ejus, & omnia ſunt ad nutum Præſulis præparata. Ea tempeſtate quidam egregiæ ſtrenuitatis Vir, Adrianus nomine, Latinus gente, patria Triviſanus, erat Comes, Rectorque fideliſſimus Civitatis. Hic magis ſuorum Civium ſaluti, & libertati conſulens, quam propriæ dignitati, tantæ fraudis nequitiam Civibus patefecit, & mox ad ſolum patriæ, fugiens, repedavit, Spalatenſes verò, facta ſocietate cum Tragurinis, & aliis Dalmatinis, ponentes uſque quaque cuſtodias, ſibi tacitè præcaverunt, in dicta igitur ſolemnitate conſecrationis cujuſdam Oratorii, quod erat in rupibus montis Kyrieleiſon appellati, cuncti ſe Civitatem ſimul aſſe-*

aſſerunt exire, experiri volentes, an verum eſſet, quod eis prædictus Comes Adrianus patefecit ſecretum. Protinus ergò circa horam tertiam cæperunt, qui in Turri erant tubas clangere, vexilla erigere, per mænia Civitatis diffundi, at verò Spalatenſes è Latibulis exeuntes, concito gradu ad Turrim currunt, ignem ſupponunt, mænia ſupergreſſos præcipitant, quot quot itaque in Turri erant, partim fumo ſuffocati ſunt, partim verò infelici ſaltu ſe ad terram miſerunt, qui in Civitate erant gladio ceciderunt, qui autem ad eorum confluebant auxilium ingenti pavore percuſſi, trepidi, confuſique fugerunt. Videns ergò Archiepiſcopus ſuæ fraudis facinus denudatum magno confuſionis pudore obductus, Civitatem exivit, nunquam poſtea reverſurus, quo fugiente dicitur vacaſſe Eccleſiam, quampluribus annis. Interim autem Dabro Ditis Archidiaconus præerat capitulo, Comes verò Cernecha Civitatem regebat, iſti ambo (ut ferunt) uno conſilio proventus Eccleſiæ ſuis uſibus retorquentes, electionem Pontificis frivolis dilationibus ſupplantabant. Sed an vivente Colomano hæc Vngarorum occiſio ſecuta ſit, dubium, nam Creſcentium Archiepiſcopum vixiſſe uſque ad annum 1111. Ex Arbenſ. Privilegio ſupracitato conſtat, quo anno verò mortuus ſit, & Manaſſes ſubrogatus, incertum eſt; Potiùs tamen poſt mortem Colomani hæc eveniſſe infra conſiderabitur, ſed ex ſupradictis conſtat, Colomanum Dalmatas vi ſubegiſſe, præſidiisque impoſitis, retinuiſſe, ut infra dicetur. Nunc autem, quæ Veneti vulgati Scriptores, & quæ ex Vngaricis, Bonfinius ſolus, de Colomano ſcribunt, referenda ſunt. Veneti, vulgati Iadram ad Colomanum defeciſſe, Ducemque Ordelaphum ad eam recuperandam progreſſum ſcribunt, & Iadra, Sibenico, Tragurio, Spalato, & Belgrado recuperatis, montibusque Croatiæ ſuperatis, depopulata Provincia, Venetias triumphantem regreſſum, Croatiæ titulum ſumpſiſſe; adveniente deinde Colomano, iterum in Dalmatiam Ducem, ad Iadram defendendam regreſſum, Iadraque retenta, Ducem occiſum, & cum Colomano tandem inducias in quinquennium pactas tradunt, quamvis Colomanum omnes non nominent.

Bonfinius verò Dec. 2. lib. 5. *Colomanus recepta Iadra cæteros paulò poſt Dalmatiæ populos recepit, quos ut majore, diuturnioreque beneficio ſibi obſtringeret, ultrò libertate donavit, item Vrbium templa donariis ampliſſimis excoluit, quâ quidem beneficentia, ita Dalmatarum animos ſibi conciliavit, ut in hodiernum uſque diem Pannonici nominis obliviſci nequeant, & vix cum maximis præſidiis in Venetorum obſequio retinentur; Colomanum Veneti graviter incuſabant, perpetuaque violati fœderis infamia notabant, quod ipſi ſanctè hucuſque ſervaſſent, contra ille, ſe neque fœdus violaſſe, neque in ſocios arma ſumpſiſſe, neque detrectaſſe amicitiam, ſed ſuos recepiſſe populos, qui ultrò ſe dediderant, quos hæreditario Iure retinere debebat*; deinde Ducem Ordelaphum magno apparatu Iadram obſediſſe, præſidiumque Vngarorum fame coactum eã deſeruiſſe, ſicut & cæteras maritimas Civitates, quæ à Venetis receptæ fuerunt, Venetosque deinde montes ſuperaſſe, Croatiamque populaſſe, & cætera.

Quæ cum examinari debeant, duo ejuſdem temporis monumenta promenda ſunt, ex quibus certior, quàm ab Hiſtoricis veritas elicietur.

Ex Archivo monaſt. S. S. Coſmæ, & Damiani.

Anno Domini, & Salvatoris N. Ieſu Chriſti 1116. Indictione 9. Ego Ordilaphus Faletrus gratia Dei Dux Veneticorum, Dalmaticorum, atque Croaticorum Privilegium S. Ioannis Belgradenſis Monaſteris à Creſcimiro Rege factum; Ego collaudo, & in ſua ſtabilitate confirmo, ita ut nullus Epiſcopus aut Comes, vel Civis, prædicti monaſterii libertatem violare audeat, quam non ſolum à nobis confirmandam eſſe dicimus, ſed à Beato Gregorio Romanæ Vrbis Papa ſancitam in ſuis decretis eſſe cognoſcimus. Volo igitur Ducali auctoritate firmare, ut ſi quislibet hujus libertatis conceſſionem temerario auſu infringere temptaverit, libram auri Regali fiſco perſolvet, ſimiliter Eccleſiam SS. Coſmæ, & Damiani laudo, & confirmo, ideo ut agnoſco veraciter fuiſſe propria Monaſterii B. Ioannis Evangeliſtæ Belgradenſis monaſterii, ex donatione Epiſcopi illius Civitatis, Præſtantius nomine, & aliorum Epiſcoporum, & Cives illius Civitatis, & Romanæ ſedis Apocriſariorum confirmationem, & Clero, ac populo collaudo, & firmo eam habendam in perpetuum; Quicumque autem Epiſcoporum, aut aliorum hominum hoc decretum infringere temptaverit, & alia illius Eccleſiæ Privilegia violaverit, omnia quæ poſſidet in fiſco Ducali, & Regali deveniant, hæc decreta ſcilicet libertatis monaſterii S. Ioannis Evang. tibi Fuſco Abbati, omnibuſque ſucceſſoribus tuis firmiter, & Iure perpetuo tenenda.

Ex Sanctuario Eccl. Arben.

Anno Dominicæ Incarnationis 1118. Indict. XI. Epacta 26. concurrente. Nos namq; Arben. populus, & Comes, ac tota Communitas recommendationem veritatis, & certitudinis facimus noſtris ſucceſſoribus, hæredibus dimittendum, qualiter Ordilaph. Faledicus Dux Venetiarum nobis juravit ſuis cum nobilibus Ioanne Terviſano Caprulano Epiſcopo, Dominico Paulano, Dominico Michaele, & Marino Longiferaro, & cum pluribus aliis prædictus Dux ſuo cum exercitu ibat Iadram, & nos miſimus Baptiſtam, & Madium, Sege filium, Diaconos ad dictum Ducem, & exercitum ejus, dicentes, volumus dominio veſtro ſubeſſe, & ſi Iadrenſes noluerint, vel non potuerint, ſi voluntatis veſtræ eſt, nos perpetuò retinere in conſuetudine, ſtatu & libertate

terra noſtra, & promiſit ei Dux, & iterum venerunt Arbum, & ipſe Dux cum ſupraſcriptis nobilibus hoc modo juravit, videlicet: Iuramus vobis Arbenſibus, & veſtris heredibus, & ſucceſſoribus perpetuò veſtram conſuetudinem, & ſtatum veſtrum, & libertatem terra veſtra, poteſtatemque, quam antiquitus dicitis, habuiſſe ſub Imperatore Conſtantinopolitano, & ſub Rege Vngarorum Præſulem Vrbis eligendi, & Comitem, confirmatione Comitis nobis reſervata, noſtraque Curia, inſuper vos regere, & manu tenere, ſicuti unam ex noſtris oris Rivoalti, & ſicuti vobis Dalmatinis Colomanus Rex Vngaria juravit ſuis cum Archiepiſcopis, Epiſcopis, & Comitibus, ut in breviario illo continetur. Actum eſt hoc in Arben. Eccleſiæ Atrio, in tempore præfati Præſulis, & Comitis. Ordelaphum Ducem ad recuperandam Iadram progreſſum Ducatus ſui anno 13. & 14. plures ex Venetis ſcribunt, quod concordat cum ſupradicto Privilegio Belgraden. monaſterio. SS. Coſmæ, & Damiani conceſſo, ſcilicet anno 1116. cum Ordelaphus electus fuerit Dux anno 1102. Colomanum autem regnare cœpiſſe 1095. & vixiſſe uſque ad annum 1114. ex Vngaricis Scriptoribus concordibus, & annis Regni Colomani, & ejus filii in privilegiis expreſſis patet, ideò, quæ inter Regem Colomanum, & Ducem Ordelaphum in Dalmatia geſta, tàm Veneti, quàm Vngarici vulgati Scriptores referunt, vivente Colomano geſta eſſe non poſſunt, multo minus Ordelaphi mors anno 1117. ſecuta.

At Dalmatas ad Colomanum defeciſſe, Colomanumque eos libertate donaſſe, Dalmatarumque animos tunc ità conciliaſſe, ut ab Vngarorum Amicitia vix maximis præſidiis detineri poſſe Bonfinius aſſerit loco ſupracitato; hancque Dalmatarum in Vngaros propenſionem probare volens, Venetos Legatos ad Colomanum progreſſos dixiſſe, ſubdit. *Ne Dalmatas quidem diffitemur, & Sclavos prius in Vngaricum, quam Venetum Ius conceſſiſſe; univerſum hunc tractum, antequam Venetia forent, Attila paſſim diruit, ac incendit, indigenamque Dalmatia gentem prorſus extinxit. Sclavos qui deinde Dalmatiam, & Croatiam inundarunt, graviſſimo ſæpè bello infeſtatis, perdomuiſtiſque, ſi quod Imperium ſubire deberent, Vngaricum his prius eſſet optandum, quando utrique Schitæ eſtis, & Vnnis divinitus data eſt imperandi poteſtas.*

Ex quibus facilè cognoſcitur, Bonfinium crediſſe, Attilam prorſus deleviſſe antiquos Dalmatas, quod ex Procopio falſum eſſe, ſupra oſtenſum eſt, ex quo ejus falſo fundamento, cætera quoque de Dalmatarum in Vngaros propenſione falſà concludenda ſunt, immo ex jam dictis contrarium innuendum, ſcilicet, Dalmatas ab Vngaris averſos fuiſſe, cum Vngarorum linguam, etiam à Croatica diverſiſſimam uſque tunc in Dalmatia neque auditam, nunquid intellectam dicendum ſit. Bonfinius autem Dalmatas à Croatis non diſtinguens, eos moribus ad Scythas potius, quàm Latinos declinare aſſeruit, quod de Croatis, non de Dalmatis intelligendum eſſet; animo verò in Venetos ejuſdem linguæ & moribus inclinatos Dalmatas, ex ſupradictis Archidiaconi, & illa Arbenſium voluntaria Duci Ordelapho deditione, dicendum eſt, nam Arbenſes prout in Inſulis poſiti, Vngaros ob id parum timentes, claſſe Venetorum adveniente, Duci occurrentes, ſe dedidere, quod cæteros quoque Inſulanos egiſſe facilè credi poteſt. Spalatenſes vero quamvis Vngarorum præſidio tenerentur, & in ultimo Dalmatici Regni angulo ſiti eſſent, eos occiderunt, & cum ſcribat Archidiaconus Spalati tunc *Adrianus nomine, Latinus gente, patria Triviſanus erat Comes, Rectorque fideliſſimus Civitatis,* in quem animo propenderent Spalatenſes facilè dignoſcitur; Italum nempe hominem pro Rectore habentes, tunc quando Vngaris ſubditi erant, linguam, moreſque eorum declarat, & hunc Adrianum uti Tarviſinum, Venetis vicinum, ab Archiepiſcopo Vngaro, fama Claſſis Venetorum advenientis, obſervatum, aufugere coactum conjectari poteſt; & exinde in quem propenſi fuerint Spalatenſes, concludendum, quod de cæteris quoque Dalmatis in continenti poſitis cenſendum eſt, cum Iadræ quoque præſidium Vngarorum fuiſſe ex verbis Arbenſium Ordelapho Duci dicentium ſupra poſitis elicitur. *Volumus Dominio veſtro ſubeſſe, & ſi Iadrenſes noluerint, vel non potuerint*, quam impotentiam Vngarorum præſidio Iadræ exiſtenti, tributam credibile eſt, & Colomanum Thurroz cum Bonfinio Iadræ exiſtentem duritiem gentis expertum, Civitatem ſuccendere cogitaſſe, ſcribunt, loco ſupra citato, ſed dormientem in Palatio ſuo, quod ibi ædificaverat in ſomnis objurgatum à S. N. Iadræ Epiſcopo, à moleſtatione Civitatis ceſſaſſe, ex quibus Iadrentium ab Vngaris averſionem ipſi quoque Vngarici Scriptores confirmant, Palatiumque, quod Colomanus conſtruxerat, dignoſcitur fuiſſe Caſtrum, de quo Dandulus mox referendus ſcribit. Sed quem Thurrocz Sanctum N. Epiſcopum ponit Bonfinius Sanctum Nicolaum fuiſſe ſcripſit, at ſi nomen Epiſcopi exprimendum eſſet, Sanctus Donatus ponendus eſt, qui circa annum Domini 800. vixit, ejuſque nomine nuncupata Eccleſia Iadræ hodiè reperitur. Qua autem libertate tunc Dalmatæ à Colomano donati fuerint, ex dictis cōſtat, præſertim ex Archidiaconi loco citato, ſcilicet, electione Archiepiſcopi Vngari, & præſidii Vngarorum Spalati, & Iadræ impoſiti, an autem hæc illam decantatam libertatem à Bonfinio Dalmatis donatam præſumant? an verò contrarium, quiſque perpendat.

Quo-

CAP. V.

Quomodò Veneti Dalmatiam recuperaverint, & Croatiæ partem acquiſiverint.

INtegrum Dalmatiæ dominium Vngaros poſſediſſe ex ſuprarelato Colomani Privilegio Arbenſi Eccleſiæ conceſſo anni 1111. deducitur, ubi de inveſtituris Eccleſiarum, Clericorum libertate, Decimationum diviſione, præſentiaque Epiſcoporum Vngarorum, Croatorum, & Dalmatarum exprimens, ſicut eum Dalmaticum Regnum poſſediſſe, Curiamque ſolemnem more Regum Croatiæ, & Dalmatiæ celebraſſe tunc declarant, ita ex verbis ab Arbenſibus prolatis Ordelapho Duci Iadram progredienti, ſcilicet anno 1116. *Volumus veſtro dominio ſubeſſe*, & ex Ducis Iuramento exprimentis, *ſicut vobis Dalmatinis Colomanus Rex Vngariæ juravit ſuis cum Archiepiſcopis, Epiſcopis, & Comitibus, ut in breviario illo continetur.* Dalmatiam univerſam in poteſtatem Vngarorum deveniſſe argui debet, prout de Iadra apud Vngaros, & Venetos Scriptores pro comperto habetur, Colomanumque Arbenſibus Privilegium conceſſiſſe, ſimile Tragurienſium, quod breviarium Arbenſes vocavere, cum in illo quoque Epiſcopi electio, & Comitis confirmatio expreſſa fuiſſe dici debeat, prout in Tragurienſi. Quanta incommoda Venetis amiſſio Dalmatiæ, & præſertim Inſularum intulerit, conſiderandum eſt, nam in Paleſtina partem Civitatum acquiſitarum conſecuti, ſedibus ibi fixis, fora exercebant, quare eò magis navibus, militibus, & Nautarum ſupplementis, ad tàm diſtantia loca conſervanda indigebant, quæ omnia ex Dalmatia ſuppetebant. Hac ergo comoditate, privati, neque tutò Adriaticum navigare, neque dominium ejus retinere abſque Dalmatiæ poſſeſſione Venetos cognoviſſe, fruſtraque longinqua appetere, ſi proxima, ſibique adeò neceſſaria erepta, alienæ poteſtati permitterentur, conſideraſſe neceſſe eſt; Dalmatas verò Vngarorum præſidiis obnoxios, & navigationes proprias interruptas, & Præfectorum Vngarorum arbitrio rectos libertatem ſimul, & navigationis utilitates amiſſas deploraſſe, conjectandum eſt; Venetos autem, ſicut Dalmatiam recuperare, Dalmatis, ex veteribus ſociis, & recentibus ex Syria reducibus domum reverſis, inſtigantibus ſummoperè deſideraſſe, ita Colomano vivente, Regem potentem, & bellicoſum aggredi veritos; verbis tantum violationem fœderis eidē exprobraſſe, ut Bonfinius ſcribit loco ſupracitato dicendum eſt; indeq; fœdus aliquod præceſſiſſe inter Colomanum, & Venetos neceſſe eſt, quod exprobrabatur, idq; in Iadrenſi deditione ictum fuiſſe, ſuprà conjectatum eſt; Cum deinde, mortuo Colomano, Stephanus pupillus ſucceſſiſſet, Veneti in negotiatione, & bellico apparatu anno inſumpto (ut in rebus magni momenti evenire ſolet) tandem Vngaris bello indicto, Adriaticam oram aggreſſi, auxiliantibus Imperatoribus, Iadram præter Caſtrum receperunt, Belgradumque occuparunt, indeque, obſidibus receptis, Ordelaphus Dux victor rediit anno Duc. 13. ut Dandulus in Annalibus diſtinctè tradit.

Dux igitur (S. Ordelaphus) anno X. ad Dalmatiam recuperandam intendens, Patriarcham Conſtantinopolim cum 14. galeis Alexio Imp. Legatum miſit, & Regalem invaſionem, promiſſi fœderis oblitam, exponi fecit, & ſubſidium opportunum ab eo ſibi exhiberi poſtulavit, maximè quia opere comprobaverat ſui Imperii Venetos fuiſſe intimos zelatores. Auguſtus, requiſitioni conſentiens, ad intentum perficiendum dilationem contulit, & ſic Legatus obtento propoſito ad Ducem rediit.

Ordelaphus anno 13. in menſe Aug. cum magno exercitu navali Dalmatiam aggreſſus eſt, & capit Iadram, excepto caſtro, & Belgradum, quas muniit, ne Vngari cuſtodientes Iadræ Caſtrum ſubſidium obtinerent, & acceptis obſidibus rediit. 1115.

In ſequenti menſe Martii 1116. Henricus V. Imperator Venetias veniens in Ducali Palatio hoſpitatus eſt, liminaque B. Marci, & alia Sanctorum loca cum devotione maxima viſitat, & Vrbis ſitum adificiorumque decoritatem, & Regiminis æquitatem multipliciter commendavit. Curiam etiam ſuorum Principum tenens, pluribus Monaſteriis immunitatum Privilegia de ſuis poſſeſſionibus Italici Regni conceſſit, in quibus Ducalem Provinciam Regnum appellat, multiſque igitur à Duce, & Venetis ſibi impenſis honoribus, in ſuo receſſu contra Hungaros denuò Dalmatiam invadentes auxilium ſpopondit. 1116.

Dux autem in proximo menſe Majo, ſuo undique collecto exercitu, & Henrici Imperatoris, atque Alexii Conſt. adjutus præſidiis contra Hungaros, qui ad ſubveniendum Caſtro Iadræ redierant, in Dalmatiam aggreſſus eſt, & in die S. Pauli videlicet 2. Kalendas Iulii Dux cum Vngaris Campeſtre prælium peragens, Banum in fugam vertit, multoſque nobiles Vngarorum capit, & victoriam conſecutus eſt; Cui cuſtodes Caſtri Iadræ de ſubſidio deſperati, ſe, cum Caſtro liberè tradiderunt: Vltroque Dux procedens inexpugnabile Caſtrum Sibenice obtinuit, & diruit, Spalatum quoque, & Tragurium per deditiones accepit, & ſic Dalmatia recuperatò dominio, acceptis obſidibus cum præda captivorum Venetias rediit.

Dux quoque (id eſt Ordelaphus) finitis annis 15. in Ducatu contra Hungaros, qui Dalmatiam hoſtiliter invaſerant, cum equitibus, & ſtolio egreſſus eſt, pugnamque cum eis iniens, ſicut Deo placuit occiſus fuit. Illi verò, qui à bel- 1117.

L *lo eva-*

lo evaſerant, Iadram ſub tuitione Ducali protexerunt, Ducis autem corpus Venetias delatum apud S. Marcum tumulatur.

Iadra enim ex ſitus opportunitate occidentalis Dalmatiæ præcipua exiſtebat, quam dùm in poteſtate habuerunt Veneti, omnes quoque ejuſdem partis Inſulas ex conſequenti facilè retinuerunt, & ſicuti Inſulas, terreſtribus Vngarorum viribus deſtitutas, facilè acquirere poterant, ita earundem acquiſitio, abſque Iadra neque tuta, neque diutina eſſe poterat. Ad eam verò recuperandam Vngarorum præſidiis fulcitam duplices vires requirebantur, erat enim neceſſe validas copias transfretare, quas terreſtri Vngarorum, & Croatorum exercitui opponere poſſent, & Claſſem machinis inſtructam, quibus Vrbs tribus ex partibus mari circumdata oppugnari poſſet. Idcircò maximis copiis, naviumque, & machinarum apparatu Venetos Iadram obſediſſe neceſſe eſt, quam coactam ſe dediſſe, Veneti & Bonfinius ſcribunt, ſed oppugnationem non deſcribunt; at ſi præſidium Vngarorum fame coactum receſſerit, ut Bonfinius ſcribit, obſidionem diuturnam fuiſſe oportet, ipſisque Vngaris recedentibus Iadren. portas Venetis aperuiſſe dicendum, prout Spalatenſes antevertentes, Vngaros occiderunt, ut ſupra dictum eſt, vel ſi Caſtrum Iadræ præſidio Vngarorum tenebatur, ut Dandulus ſcribit, diuturnitas obſidionis, de Caſtro intelligenda eſt: Civitates quoque Sibenici, Tragurii, & Spalati ſuſceptas Veneti ſcribunt, Belgradumque, & Sibenicum muris nudatas referunt; Bonfinius verò poſt Iadram, & Sibinicum, cœtera quoque loca oræ maritimæ Venetis tradita ſcribit, inde Ducem montes transgreſſum in Croatiam penetraſſe, eam populaviſſe, & Venetias triumphantem reverſum, Croatiæ quoque titulum ſumpſiſſe, Veneti ſcribunt ferè omnes, præter Dandulum in Annalibus, Bonfinius autem montium tranſgreſſionem apud exteros non inveniri ſcribit. Sed quamvis vera eſſe potuerit montium tranſgreſſio, tamen ex Croatia tantùm populata, nullaque ejus parte retenta, Venetorum Ducem titulum Croatiæ ſumpſiſſe dicendum non eſt: At cum inter Venetos, & Bonfinium conveniat, Ordelaphum Ducem Iadram, cœteraque oræ maritimæ loca occupaſſe, horum autem, Iadram, Tragurium, & Spalatum tantùm in Dalmatia fuiſſe ex ſupradictis conſtat, cœtera verò, puta Belgradum, Sibinicum, Nonam, Civitatem novam, & ſi quæ aliæ Civitates maritimæ, tunc extiterint, in Croatia fuerunt, Croatiæque nomine cenſitæ, ut ſupra probatum eſt. Quod Veneti, & Bonfinius non diſtinguentes, omnia oræ maritimæ loca Dalmatiæ adſcribunt, prout hodiè cenſentur, & inferius docebitur: Ideò Dandulus qui ex antiquioribus Chronicon ſummatim compilavit, aſſumptionem tituli Croatiæ Ordelaphi in eo retulit, ſed in Annalibus, cum accuratius geſta ejuſdem Ducis deſcriberet, ultra montes tranſgreſſionem, titulique Croatiæ aſſumptionem referre omiſit, eò quia ſuo tempore Croatia maritima uſque ad Montes jam Dalmatia vocaretur, ob id illam ultra Montes expeditionem, vel non veram, vel inſufficientem cenſens, ſimul cum titulo referre omiſit. Non erat enim neceſſe Ducem montes ſuperare, ut Croatiam popularetur, cùm ipſam Croatiam maritimam, acquiſiverit, prout in confeſſo eſt, ideò, quidquid de Croatia ultra Montes ſecutum ſit, Ordelaphum Ducem Dalmatia ſe dedente recuperata (ut ex ſcriptura Sanctuarii Arben. apparet, in qua voluntariæ deditionis fit mentio. 1180. 14. *Maij. Teſtificatio quod tempore quo Colomanus Rex Vng. &c. dominatus eſt Dalmatiæ Arben. liberè poſſederunt inſulas Arte, & Gallo; cum verò Dalmatia condonavit ſe Ordelapho Phaletro Duci Venetiarum iidem liberè, & abſolutè poſſiderunt.* Vngarorum præſidiis ejectis, Croatiæque parte occupata, Dalmatiæ titulo, jam Venetis jure quæſito, Croatiæ quoque tunc primò jure belli ſumpſiſſe credendum eſt, nam ex ſuprapoſito ejuſdem Ducis privilegio conſtat, ipſum, acquiſito Belgrado Civitate Croatica, imitatione Regum Croatiæ, Privilegium libertatis à Creſcimiro conceſſum Monaſterio S. Iohann. ejuſdem Civitatis collaudaſſe, pœnamque Regali Croatico fiſco applicari ſolitam appoſuiſſe.

Regem Vngariæ ad Iadram recuperandam deinde maximo apparatu adveniſſe, item Ordelaphum eundem Ducem majoribus, quam prius viribus (conductis peditibus, & equitibus *a* Longobardis) ad eandem propugnandam reverſum, ibique occiſum Veneti, & Bonfinius conveniunt; At Veneti Iadram, cæteraque loca tunc retenta aſſerunt, Bonfinius verò Vngaris ſe omnia dediſſe ſcribit, ideò cuinam potius deferendum, inquirendum eſt, Bonfinius Colomanum veniſſe aſſerit; Veneti verò non omnes Colomanum nominant, Regem tamen Vngariæ aliqui veniſſe ſcribunt, at tunc ſcilicet anno 1117. quo occiſus fuit Ordelaphus, Stephanus Colomani filius, (qui patri ſucceſſerat anno 1114. ut dictum eſt) regnabat, quem per octennium alieno ductu Regnum gubernaſſe, donec ad legitimam ætatem pervenit, Bonfinius aſſerit, ideò, ſi præſens fuit Stephanus, adhuc in minori ætate exiſte-

a Chroniſ. Venet. antiq.

ſiſtebat; retentam autem à Venetis Dalmatiam ex Archidiaconi loco ſupra citato conjicitur, qui Archiepiſcopum Vngarum, poſt Vngarorum occiſionem, nunquam reverſum aſſerit; nā ſi Spalatum ad Vngaros rediiſſet, Archiepiſcopus reſtitutus fuiſſet, Cerneca autem ab Archidiacono nominatus Prior Spalati fuit *a* anno 1119. ex quo, & ex Dominici Michaelis, Ordelaphi ſucceſſoris, Dalmatiæ, & Croatiæ tituli continuatione, ut inferius dicetur à Venetis retentam Adriaticam oram cenſendum eſt. Hoc fuit primum bellum inter Vngaros & Venetos in Dalmatia & Croatia geſtum.

a Script. Spalat.

Quanti enim Vngarorum Reges oræ maritimæ poſſeſſionē fecerint; quanti etiam ejus conſervationem Veneti exiſtimaverint, ex dicendis patebit, ideò maximo apparatu Vngaros recuperationem tentaſſe, & Venetos defenſionem dicendum eſt, cumque Vngaros terreſtribus viribus prævalentes, terreſtria loca, quæ Veneti cœperant facilè recuperaſſe credendum ſit, ità in maritimorum expugnatione parùm proficere potuiſſe credendum eſt, prout Venetos in terreſtribus retinendis perſeverare non potuiſſe, in maritimis autem tamquam maris Dominos, & rationem expugnandarum Vrbium in Paleſtina edoctos Vrbes cæpiſſe, & Vngarorum conatus facilè eluſiſſe, accedentibus Dalmatarum animis ad eos, propriamque libertatem propenſis, Croatica autem loca Belgradum, & Sibenicum muris à parte maris nudata, etiamſi amiſiſſent Veneti, facilè quoque recuperare potuerunt: Cumque diù bellatum fruſtrà Venetos in mediterraneis, Vngaros verò in maritimis laboraſſe conjectari debeat, & tunc Caliſtus 2. Summus Pontifex Chriſtianos omnes ad ſacrum bellum urgeret, de pace inter Vngaros, & Venetos actitatum fuiſſe tenendum eſt, cumque minor ætas Regis pacis ſtabiliendæ modum invenire non permitteret, Inducias quinquennales pactas, donec ad legitimam ætatem Rex perveniret, prout tradunt Scriptores, facilè ſuaderi poteſt; Has autem inducias, ſuperioribus in Iadrenſi deditione anni 1105. ſimiles fuiſſe neceſſe eſt, ſi quies inter Venetos & Vngaros Adriatici accolis inducenda erat, ut Veneti pacato Adriatico relicto, Syriacam expeditionem præpare poſſent, prout paulò poſt effecere: hiſque induciis firmatis, tam Vngaros, quàm Venetos titulo Dalmatiæ, & Croatiæ uſos ex ſcripturis conſtat, Dalmaticaſque tunc Civitates nullo præſidio militari obnoxias, in Venetorum tutela priſtinam libertatem continuaſſe dicendum eſt. Croaticas autem maritimas muris nudatas quietè vivere coactas; Hoc modo igitur terra, marique pace parta, ad temperamentum ſuprà à B. Ioanne inventum, partes iterum deveniſſe concludendum eſt.

CAP. VI.

Quomodò Dalmatiæ, & Croatiæ partes ad Vngaros redierint.

VEnetos Dalmatiam non per ſe ſolos, ſed ambobus Imperatoribus auxiliantibus recuperaſſe, ſupra ex Dandulo relatum eſt; ſed mortuo Alexio Orientali Imperatore, Ioannes filius, Calo Ioannes dictus, ſuccedens, Privilegia Venetis à Patre conceſſa, confirmare renuit, ut Dandulus refert. *Calo Ioannes Imperator Alexio patri ſuccedit, cui Dux Legatos miſit, ſibique Criſobolium à patre conceſſum approbari petiit, ille omiſſis paternis veſtigiis, id facere renuit*, inde primæ ſimultates inter Venetos, & Orientale Imperium ortum habuere, quarum cauſa Veneti irritati, tertiam expeditionem in terram ſanctam facientes, Dominico Michaele Duce progrediente, Græcorum loca infeſtarunt, Corcyramque obſederunt, ut idem Dandulus refert.

Dum hæc agerentur Venetorum parato ſtolio Dux in menſe Auguſti, Ducatus anno 5. potenter egreſſus, Dalmatiam intravit, & ex illis aſſumptis ad obſidendum Corphu, qui pro Imperatore Conſtantinopolitano tenebatur acceſſit, ſed dum intrinſecis duris inſultibus continuus urgerentur, nuntius de Syria ſuperveniens, Stolium dimiſſa obſidione antecedere fecit.

Ducem autem in Terram Sanctam cum Claſſe diu detentum, pacta ab Andrea Mauroceno ex Gulielmo Tyrio relata declarant. *In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis Patris, & Filii. & Spiritus Sancti, tempore quo Papa Caliſtus II. & Henricus Romanorum Imperator Auguſtus pace eodem anno inter Regnum, & Sacerdotium ſuper annuli, & baculi controverſia, celebrata Romæ conſilio, Deo excelſo auxiliante peracta, alter Romanam Eccleſiam, alterque Regnum regebat, Dominicus Michaelis Venetiæ Dux, Dalmatiæ, atque Croatiæ Regni Princeps, innumera Claſſium, militiaque multitudine, priùs tamen antè in portuoſas Aſcalonis ripas Paganorum Claſſium Regis Babyloniæ graviſſima ſtrage facta, demum in Hieruſalem partes ad neceſſarium Chriſtianorum patrocinium victorioſius advenit: Rex quippe Balduinus Hier. II. tunc temporis, peccatis noſtris exigentibus; ſub Balac Principe Parthorum paganorum laqueo cum pluribus aliis captivus tenebatur.* Eun-

demque Ducem difficili oppugnationi, & deditioni Tyri anno 1124. die 30. Iulii interfuiſſe, Regis Balduini tunc è captivitate reverſi Privilegiorum confirmatio data apud Accon anno 1125. Ind. 3. ſexto Nonas Maij ab eodem relata probat, quo tempore Tragurium à Saracenis captum, & funditus everſum in notis ad vitam B. Ioannis, & latius in Patriæ Chronico relatum eſt, ex quo tunc ob Venetorum, & Dalmatarum Claſſis abſentia, in Adriatico Piratas emerſiſſe, apparet: At cum Stephanum Colomani filium Tragurinis, & Spalatinis paterna privilegia ſuprà relata confirmaſſe conſtet, eodem anno, & menſe, quo evenit ſupradicta deditio Tyri; ideò tunc Stephanum exemplo patris Venetis & Dalmatis in Syria impeditis, Dalmatiam recuperaſſe dicendum videtur; & quamvis manuſcriptus codex nullam Stephani actionem memoret, tamen Thuurocz ſcribit. *Novo anno Regni ſui intravit Dalmatiam, & à Dalmaticenſibus honorificè ſuſceptus eſt.* Quæ congruunt cum annis Regni ejus in ſupra poſito Privilegio expreſſis, ex quo, ſicuti Stephanum 2. Regem Vngariæ in Dalmatia fuiſſe, & aliquid egiſſe conſtat, ita quid egerit inquirendum eſt. Bonfinius enim confirmaſſe tantum Dalmatarum animos aſſerit, ex quo à Colomano in Stephanum continuatum dominium Dalmatiæ præſumit, Veneti verò diverſum, nam Andreas Dandulus, Duce Dominico in Syria exiſtente. *Certioratus Dux Imperatorem Conſtantinopolitanum ad damna intendere Venetorum, cum illorum (id eſt Baronum Regni Hier.) conſenſu recedens, Rhodum applicuit, ab incolis alimenta petiit, quibus renuentibus Vrbem invadit, opes abſtulit, & acceptas dividit, Indè procedens, Chium obtinuit, & ex hyeme recedit.* (Sancti Iſidori corpus inventum) *dum autem Stolus ibi reſideret ipſius pars ſecedens Samum, Metelinum, Andrum, & alia Imperialia loca capit, & poſtea ſpolia diſtribuit. Superveniente vere, Dux recedit, & Methonam ſimiliter occupat, & prædam inter ſuos partitus eſt. Poſteà in Dalmatiam veniens Spalatum, & Tragurium, quos ſummiſerat Hungarica rabies, bello fugatis illis recuperavit, & ſibi ſolitam fidelitatem exhiberi fecit. Mox Hungari expulſi in Belgradum veniunt, eisq; reſiſtentibus Dux Vrbem obtinuit, & vaſtitati ſuppoſuit, Dux in Iadra à Clero & Populo tamquam ſuus Dominus receptus fuit, ſpoliaque apud Iadram Deo primum, & pugnatoribus diſtribuit, completiſque à ſuo egreſſu annis duobus, menſibus X. in Iunio Venetias fæliciter rediit.* Idem ferè cæteri Veneti Scriptores, præter Sabellicum, qui hanc Ducis Dalmaticam recuperationem in dubio ponit, Bonfinius autem abſolutè negat, ideò examinanda eſt. Veneti Scriptores bis Chium captum aſſerunt, prima vice, Dominico Michaele Duce, ſecunda verò, Vitale Michaele; de Vitale, præter Venetos, Nicetas Græcus Scriptor memorat, de Dominico autem nihil tradit, ideò Bonfinius cum ejuſdem cognominis fuerint ambo Duces, omnia ad Vitalem refert, primamque Dominici negando, Dalmatiam quoque tunc à Venetis recuperatam negat, ex quo, capta à Colomano Dalmatia, ejus dominium Vngaros continuaſſe aſſerit, Sabellicus autem, cum apud exteros primam non inveniret, eam in dubio ponit, quod ejus dubium, ex ſepulchrali Dominici Ducis Inſcriptione à Venetis relata augetur.

Terror Græcorum jacet hic, & laus Venetorum
Dominicus Michael, quem timet Hemanuel.
Dux probus, & fortis, quem totus adhuc colit Orbis,
Prudens conſilio, ſummus, & ingenio.
Iſtius acta Viri, declarat captio Tyri,
Interitus Syriæ, memor, & Hungariæ.
Qui fecit Venetos in pace manere quietos;
Donec enim viguit Patria tuta fuit.
Quiſquis ad hoc pulcrum venies ſpectare ſepulcrum,
Cernuus ante Deum flectere propter eum.
Anno Domini MCXX. VIIII. Indictione 7. obiit Dominicus Michael Dux Ven.

in qua cum Ducem mortuum anno 1129. ponatur, Emanuelem autem imperare cæpiſſe conſtet anno 1143. ideò hanc primam Chienſem occupationem non Emanuelis, ſed ejus Patris Ioannis, Calo Ioannis dicti, tempore ſecutam oportet, at in Calo Ioanne Nicetas nullam de hac re mentionem facit, ob id Venetorum Scriptorum Teſtimonium, ex hac ipſorum Ducis inſcriptione deſtrui videtur. & Bonfinii negationi potius aſſentiendum. Sed cum Treguanus vitæ B. Ioannis Tragurien. Epiſcopi reformator ſcribat. *Secundo Veneti namque cum irent in Romaniam contrà Chium.* Hæc ſecunda Venetorum expeditio Chienſis dicta, primam præceſſiſſe præſumit, & cum ſecundam Vitalis Michaelis Ducis, & Emanuelis Imperatoris tempore ſecutam in notis ad eandem vitam dictum ſit, & infra probabitur, prima Dominico Michaeli tribuenda eſt, veramque fuiſſe conſtat ex antiquo monumento. a *Almifica Incarnationis Ieſu Chriſti, noſtraque Redemptionis anno Domini 1129. abeunte, indictione ſexta elabente, Ego M. Divina favente Clementia Almæ Anaſtaſiæ Cathedra præſulante, notum facio tàm præſentibus quàm & remotis ſtabile privilegium libertatis Eccleſia SS. Coſmæ, & Damiani, quàm Eccleſiam*

a *In Arch. SS Coſmæ & Damiani.*

cleſiam, poſt reverſionem Romaniæ, deſolationemque Civitatum, Dux Venetiarum mihi conceſſit. Ex quo Dominicum Ducem in Romania fuiſſe, Civitatesque deſolaſſe conſtat; Romaniam autem tunc pro Græcorum, ſive Conſtantinopolitano, & Orientali Imperio ſumptam ex ſupracitato loco vitæ B. Ioannis, & Scriptoribus tam Græcis, quam Venetis conſtat; ideò Chium inter Civitates deſolatas, tunc captum concludendum eſt: Inſcriptionem autem

Pulchro, Sepulchro

poſterioribus temporibus à quopiam grammatico, tempora non obſervante, confectam, & Emanuelis nomen inconſideratè poſitum fuit, cum neque in anno mortis Ducis, cum cœteris conveniat, nam ferè omnes Veneti Scriptores, mortuo Dominico anno 1130. Petrum Polanum Ducem creatum ſcribunt, ipſe autem Dominicum mortuum 1129. aſſerit.

Dominicum ergo Ducem Chium cœpiſſe, indeque Sancti Iſidori corpus ſublatum, Venetias tuliſſe, Ægæumque populaviſſe, ut Veneti ſcribunt Auctores, dicendum eſt, quod ex Ioannis Cinnami Auctoris Græci, nuper editi, geſta Emanuelis referentis teſtimonio comprobatur, qui cauſas belli inter Emanuelem, & Venetos ſcribens, tempore Ioannis, ab eiſdem Chium captum, Rhodumque, & Leſbum depopulatas aſſerit lib. 4. ut infrà referetur.

CAP. VII.

Quomodò Veneti Adriaticam oram recuperaverint.

ADriaticam quoque Oram à Venetis tunc temporis recuperatam omnes eorum Hiſtorici ſcribunt, at in nominibus locorum non conveniunt, nam Neoterici Spalatum Trag. Siben. & Iadram captas, murisque in parte nudatas tradunt, antiquiores verò Chroniſtæ, Spalatum, Trag. & Sibenicum recuperatas deditione memorant; Belgradum verò reſiſtere volentem deſtructum aſſerunt. Dandulus autem in Annalibus loco ſuprà relato Sibenicum non nominat, de Belgrado autem idem, quod reliqui Chroniſtæ ſcribit, quod Archidiaconus confirmare videtur *Cap.* 15. *cum autem Belgradenſis Civitas deſtructa fuiſſet à Venetis, mutavit ſedem ſuam in Scardonam.* Ex quibus Auctoribus, & ex ſupradicta Scriptura innui poteſt, deſtructo Belgrado, Dominicum Ducem Eccleſiam, & Inſulam SS. Coſmæ, & Damiani contra Belgradum poſitas Epiſcopo Iadrenſi conceſſiſſe. Sed cum Belgradenſis Civitatis rudera poſterioribus temporibus Iadræ veteris nomen ſortita ſint, & etiam nunc à præternavigantibus, ità vocentur (vulgò Zara vecchia) ideò Neotericos Iadram etiam tunc recuperatam æquivocaſſe conjici poteſt, quod antiquiores non ſcripſere. Dominicum ergo Ducem Dalmaticas Civitates ſcilicet Spalatum, & Tragurium, & præter has Sibenicum, & Belgradum Croaticas recuperaſſe dicendum eſt. Sed cum eundem Ducem interfuiſſe deditioni Tyri, eodemque menſe Stephanum Regem in Dalmatia fuiſſe conſtet, inde Ducem reducem, Ægæum populaviſſe, Chiique in hibernis moram traxiſſe ſcribant. Hæc de Græcis vindictam ſumpſiſſe arguunt, ex quibus Græcos cum Vngaris contrà Venetos ſenſiſſe dicendum eſt. Nam ſicuti Alexium Imperatorem Venetis amiciſſimum contra Vngaros Ordelapho Duci in Dalmatiæ recuperatione auxilia præſtitiſſe Dandulus refert, ita Calo Ioannem ejus filium cùm paterna privilegia confirmare noluiſſet, à Venetis averſum fuiſſe apparet, inde ſimultatibus ortis, prima vice Venetos Græcorum loca infeſtaſſe, & Ducem Michaelem in terram Sanctam procedentem, Corcyram, ſive Corfu oppugnaſſe idem Dandulus tradit, at cùm Duce in Syria detento, Stephanum Reg. Trag. & Spalatum Dalmatiæ maritima loca occupaſſe, conſtet, quæ ſine claſſe maritima difficili capi poterant, ideò Græcos *ad damna Venetorum intentos*, ut Dandulus refert, Vngaris auxiliarem claſſem in Adriatico miſiſſe conjectari poteſt, Regemque Stephanum, Croaticas voluntarias recepiſſe, Dalmaticarum autem Spalatum, parva accedente Græcorum claſſe coactam, ad ipſum rediiſſe; Tragurium verò, cum tunc deſertum, vel habitatoribus infrequens, ob recentem Saracenicam deſtructionem jaceret, nullam reſiſtentiam facere potuit, ob id ſimul cum Spalatenſibus privilegium eorum à Rege confirmatum fuit, cum Tragurienſes ditiores Spalati tunc habitarent, ut in patriæ Chronico relatum eſt, Iadram autem cœteris validiorem, ſicuti facilè capi non poterat, ità in Venetorum poteſtatem permanſiſſe, prout Veneti ſcribunt, cenſendum eſt, Venetorum Ducem Adriatica aggreſſione intellecta, victricem claſſem reducentem, in vindictam loca Græcorum ſibi obvia populaviſſe, in Ægæo hibernaſſe, Adriaticique Oram recuperaſſe dicendum eſt, ſed ſi expendantur, quæ de Sibenico & Belgrado muris nudatis ab Ordelapho Duce ſupra ex Venetis ſcriptoribus dicta ſunt, hæc duo Croatorum loca jam tùm à Venetis averſa ab Ordelapho muris nudata cenſendum eſt, & cum Sibenicum parvi circuitus oppidum, tunc eſſet, Ducem Dominicum nihil de Sibenico egiſſe ſcribunt, locumque navigationi non admodum aptum, & tunc maris nul-

lum, vel parvum uſum habentem, Ducem ſpreviſſe conjectari poteſt. Belgradum verò, tàm ex ſitus opportunitate, quàm ex Inſulis, quas poſſidebat (quæ nunc partim in Iadrenſi, partim in Sibenicenſi territorio ſitæ ſunt) maris uſum ab antiquo habentem, & poſt Colomani ibi Coronationem à Venetis, & Dalmatis averſum, murorum ab Ordelapho Duce nudatio indicat, & multò magis poſt hæc; nam verò ſimiliter conjectari poteſt, Stephanum quoque Regem, exemplo patris, Belgradi coronam ſumere voluiſſe, muroſque reſtauraſſe, inde Belgradenſes navigationem inquietaſſe peregrinis Venetis, & vicinis Iadrenſibus moleſtias intuliſſe; Ideò Ducem Venetorum hanc Croatorum maritimam Civitatem, cœteris validiorem (validiſque muris circumdatam, ut ejus rudera demonſtrant) coronatione Regia ſe efferentem navigationem inquietantem, Iadrenſibus infeſtam aggreſſum, vi cœpiſſe, & ne amplius obeſſe poſſet funditùs deleviſſe, Inſuliſque ejus Iadrenſibus tributis, pacatum Adriaticum reddidiſſe: Sed mirabitur quiſque, Venetos Iuſtitiæ cultores, quietis Adriaticæ avidos, piis Syriacis ærumnis aſſuetos, Belgradum Civitatem Chriſtianam Latini ritus, quam parvo præſidio retinere poterant, funditus deleviſſe; Sed conſideret, quando illæ induciæ, quæ urgente Caliſto Pontifice inter Venetos, & Vngaros ob Syriacam expeditionem pactæ fuere, an tunc aliqua pœna, à Summo Pontifice impoſita fuerit illis, qui quocunque modo Peregrinorum itinera impedirent, vel inquietarent: docent enim poſteriora exempla Legatos Apoſtolicos in Dalmatiam miſſos, qui pronuntiata excomunicationis ſententia omnes circumvicinos populos auctoritate Apoſtolica excitabant, contra eos, qui Peregrinorum itinera infeſtabant, an tunc contra Belgradum idem factum eſſe potuerit, perpendat, & an ob hanc cauſam deleta fuerit Civitas, quæ ex ſitus opportunitate Peregrinis infeſtiſſima eſſe potuit, cum in unum concurrerent, & tuta Peregrinorum præternavigatio, & Adriatici quies, quæ ab hac una Croatorum Civitate, ut olim à Cheiſa inquietabatur; & Venetos Adriaticæ quieti maximoperè vigilantes, conſentiente, vel jubente Summo Pontifice, Belgradum uti excommunicatum deſtruxiſſe dicendum ſit, cum translatio ejus Epiſcopi Scardonam, itidem Croatorum Vrbem, & antiquæ Coloniæ locum 12. tamen miliaribus à mari aperto diſtantem, approbationem Summi Pontificis arguat. Venetos ergo recuperatis reliquis Dalmatiæ locis, Belgrado deſtructo titulum Dalmatiæ, & Croatiæ, poſſeſſionemque oræ maritimæ continuaſſe dicendum eſt.

CAP. VIII.

De Ungarorum, & Venetorum rebus geſtis in Dalmatia, & Croatia, quæ à Scriptoribus non referuntur.

A Regno Stephani II. uſque ad Ludovici coronationem Chronicon manuſcriptum, eſt Thuur: aliquid Vngaros in Dalmatia egiſſe non memorant: Bonfinius verò execratis Annalibus Vngaricis nihil referentibus, multa aſtruit, quæ tædioſum eſſet referre ſimul, & refellere; ideò ſupplenda erunt ex ſcripturis ſuperſtitibus, quæ ab Hiſtoricis prætermiſſa ſunt. Nam ex privilegiis ſupra deſcriptis Colomani, & Stephani ejus filii (quæ deinceps de libertatibus dicta fuere, ad differentiam conceſſionum, vel confirmationum terrarum in Croatico ſolo poſitarum) ſicuti conſtat Dalmatiam ad Vngaros bis tranſiiſſe, ita à Venetis quoque bis recuperatam ex ſupradicta temporum collatione patet, continuatumque exinde Venetorum oræ maritimæ dominium reliquo Stephani II. tempore, qui uſque ad 1131. vixit dicendum eſt: quo tempore Venetorum, & Græcorum ſimultates proſequens Dandulus ait. a *Nono Ducis (Dominici Michaelis) anno ſtolus 14. Galiarum contra Imperatorem Conſtant. & Venetorum tuitione egreſſum, oppidum Cefaloniæ ſecus Epirum capit,* narrato deinde quomodo Calo Ioannes in Aſia cum Latinis malè ſe habuerit, ſubdit. *Hujus aſtutiâ Venetos odientis Dux reparans galeas aſſiduè pro tutela navigantium mittit, mutuiſq; offenſionibus aucto jam ſchiſmate, decretum fuit, ut Veneti, qui hucuſque barbas nutriverant, de cætero imberbes efficiantur: tandem Auguſtus ad Cor rediens, Ducem requirit, ut ſibi Legatos mittat, pollicens Criſobolum pridem vetitum, plenius ſolito condonare. Ideò Dux annuens per ſuos nuntios, oblata obtinuit, & fœdus reintegravit.* Ex quibus, ſicuti conſtat, compoſitas ſimultates inter Venetos, & Græcos, Ducis Dominici Michaelis tempore, qui ante Stephanum Regem mortuus eſt, ita eundem Stephanum bellum cum Calo Ioanne habuiſſe referunt, & Vngarici, & Græci Scriptores, ob id Venetos Adriaticæ oræ poſſeſſionem continuaſſe cenſendum eſt, vivente Stephano, ſicut & Belæ cæci ejus ſucceſſoris tempore, cum nullius ejuſdem privilegii libertatum in Dalmaticis Civitatibus memoria reperiatur; Geyzæ verò ejus filii, & ſucceſſoris tempore, non ita, cum Spalatenſibus Privilegium libertatum anno 1143. ſimile Colomani conceſſerit, adjectis clauſulis obſides non recipiendi, & ne quis ſigillo Regio in judicio extra Civitatem trahatur; Tragurienſibus

a 1126.

ſibus quoque ejuſdem tenoris anno 1151. & iterum Spalatenſibus anno 1161. Ex quibus Spalatum, & Tragurium ad Vngaros tranſiiſſe patet, quod Veneti, & Vngari non referunt, ſed Veneti tantum, Dalmatarum ſingulas Civitates Petro Polano Duci promiſiſſe, auxilia navium longarum, quotiescunque Dux 15. navium Claſſem educeret; quod Dandulus Iſtrienſes, non Dalmatas promiſiſſe refert; circa quæ tempora Iadrenſem Eccleſiam in Archiepiſcopatum erectã Veneti ſcribunt, de qua *a* infra. Hæc in Dalmatia eveniſſe uſque ad Ducatum Vitalis Michaelis reperiuntur, quo tempore, præter relata inter Vngaros, & Imperatorem Calo Ioannem bella, eundem quoque Imperatorem cum Serviis, ſeu Triballis bellum geſſiſſe memorant Nicetas, & Ioannes Cinnamus, ſubditque Nicetas. *Aſt poſt alias dimicationes, pace cum hac gente facta, & utiliter firmata, cæteriſque barbaris, qui Romanis verſus occidentem finitimi ſunt, vel invitis in amicitiam ſua pertractis, cum toties proſperè pugnaſſet etiam remotiores gentes quocunque modo ſubigendas cenſuit, eaſque potiſſimum, quæ Conſtantinopolim mercatura, & quæſtus gratiâ appellerent: Itaque maritimam Italiam ſibi conciliavit, qua plenis velis in Vrbem Imperatricem vehebatur.* Ex quibus tunc Dalmatas in amicitiam pertraxiſſe argui poſſet; Sed cum nomen Imperatoris in Dalmaticis ſcripturis reaſſumptum non reperiatur, cum Dalmatis nihil egiſſe dicendum eſt, de aliis autem puta Croatis, & Italis (niſi quis vanitatem Græcam arguat, ſemper ſibi ſubditam Italiam ſomniantem) nihil tradi poteſt: ipſo tamen adhuc Imperante Calo Ioanne, Belam II. Vng. Regem, titulis Dalmatiæ, & Croatiæ Ramæ quoque (quæ Serviæ pars eſt) addidiſſe, conſtat ex Priv. Eccleſiæ Spal. conceſſo 1138. quod tempore Bellorum eveniſſe debuit, quamvis Colomanum etiam Ramæ titulo uſum ſupra in exemplo Privilegii eidem Eccleſiæ Spalat. conceſſo 1103. appareat, tamen cum anteriora, & poſteriora ejuſdem Regis Privilegia ſupra poſita Ramam non memorent, ideò in dicto exemplo Privilegii Colomani exſcriptorum errore Ramam irrepſiſſe dicendum eſt, & Belam Cæcum primum Ramæ titulum addidiſſe, cui Geyza *b* ſucceſſit, qui cum Emanuele Imperatore multoties bellum geſſit: ipſo autem Geyza mortuo, Stephanus 3. filius *c* ſucceſſit, hunc à Vladislavo, & Stephano patruis diu vexatum manuſcriptum Chronicon refert; Nicetas autem & Ioannes Cinnamus, id inſtigante Emanuele eveniſſe narrant; bellumque poſt patruorum quoque mortem continuatum deſcribunt: Ideò Stephanum, inteſtino bello impeditum, quomodo cum Emanuele inimico convenire potuerit, Dalmatiamque recuperare, ut Bonfinius aſſerit non apparet, & quamvis Dandulus Stephanum ad maritima loca, cum exercitu perveniſſe ſcribat, & *Immunitatibus Dalmatinos attrahens, Spalatum, Tragurium, & Sibinicum, & plura alia loca demum obtinuit, illoſque largifluis Privilegiis inſignivit,* quæ ex ejuſdem ſupputatione circa annum 1167. evenère, tamen cum unicum tantùm illius temporis Stephani Privilegium Sibenicenſibus conceſſum reperiatur, quod à ſequentibus Regibus Vngariæ multoties nominatum, & confirmatum reperitur, ob id Dandulo notum eſſe debuit, Sibenicumque uti maritimum more ſuo in Dalmatia ſtatuit, ſimiliaque Privilegia Spalat. & Trag. conceſſa præſumens, eadem quoque loca Stephano tradita inter cætera nominavit, quæ Emanueli tunc ſe dediciſſe infra patebit, quod etiam ex ejuſdem Danduli verbis elici poteſt, nam paulò poſt ſcribit: *Emanueli autem Spalatum, & Tragurium, & Raguſium, ac penè tota Dalmatia ſubjugatur.*

a cap. XI.
b 1141.
c 1161.

Stephanum enim conſtat conceſſiſſe Sibenicenſibus anno 1167. Privilegium ſimile omninò Privilegiis à Geyza Spalaten. & Trag. datis, ex quo tria notanda ſunt.

Primum, deſtructo Belgrado, Epiſcopo & Civibus Scardonam migrantibus, Sibinicum ex maris commoditate, utiuque navigationis, habitatoribus auctum, ad Civitatis frequentiam creviſſe, Civitatisque Ius & Privilegium obtinuiſſe.

Secundum Regi Stephano cum reliqua Croatia paruiſſe, cum ejuſdem Regis Privilegia, confirmationesque terrarum, in Croatico ſolo poſitarum, reperiantur anno 1163. & 1164.

Tertium, abindè Sibenicum, cum Privilegium Dalmaticis Civitatibus æquale conſecutum ſit, inter Dalmaticas quoque Civitates numerari cœpit, ut infrà refertur.

Hæ memoriæ rerum in Dalmatia à Regibus Vngariæ geſtarum uſque ad Belam tertium reperiuntur; ſed cum Emanuelem Imperatorem rebus Dalmaticis, & Croaticis ſe immiſcuiſſe conſtet, ejuſdem quoque geſta referenda ſunt.

CAP. IX.

De rebus geſtis Emanuelis Imperatoris in Dal. & Croat.

EManuelem Imperatorem nihil intentatum reliquiſſe, ut Imperium Romanum ad antiquum ſplendorem reſtitueret, referunt Nicetas, & Cinnamus, & præter ea, quæ de Aſia, & Africa tradunt, varios per Europam conatus ejus deſcribunt, inter quos de Vngaria Cinnamus lib. 4. *Hunniam, ut in poteſtate haberet contendebat, in medio Occidentalium populorum ſitam.* Qua de cauſa, contra Geyzam, fratres fovit, & cùm parum vi proficere animadverteret, maſculâ prole carens,

Vngariam, Croatiam, & Dalmatiam affinitatis jure Imperio adipiſci conatus eſt.

[a Ioan. Cinnamus.] a *Itaque de Bela, qui poſt Stephanum, Iatza filius erat, adſumendo in matrimonium filiæ ſuæ Mariæ cogitat. Hunni Belam tradiderunt, & agrum, quem ſuperſtes adhuc Pater illi dederat ſorte facta lubenter aſſignarunt. Ipſe puer, mutato nomine, Alexius vocabatur, & appellabatur Deſpota.* Neque tamen ob id inter Græcos, & Hunnos quietæ res fuere, ſed bellum multoties renovatum iidem referunt, tandemque pacem, & loca, quæ in Emanuelis poteſtate venerunt, deſcribit Cinnamus. *Illi verò (Hunnorum Legati) omnia jurejurando ob ſtringentes, inde ad ſuos, & Princeps Byzantium digreditur. Iamque Ioannes Ducas, victam à ſe Dalmatiam, Nicephoro Caluphæ, ſicut imperatum erat à Principe, tradiderat: eò enim cum exercitu fuerat miſſus, ut ſive vi, ſive conditionibus in poteſtatem redigeret; Hunnis quaſi cum ratione, & hanc ſcilicet provinciam ad hæreditatem Belæ aſſignantibus. Is itaque Serviorum fines prætergreſſus, poſtquam in* [b hanc.] *b* Dalmatiam *copias traduxit brevi omnia momento ditioni Imperatoris ſubjecit, Tum & Tragurium, & Sebenicus, & Spalathus, & Catzicioſorum natio ad hæc Clis Civitas inclyta, quam Diocletianus Romanorum Imperator condidit, item* [c Scradona.] *c* Cardon *&* [d Oſtrovitza.] *d* Oſtruriptiza, *& Salon, omneſque alia Romanis ſubjecta ſunt in Dalmatia Civitates numero* 57. Ex quibus apparent Civitates, quæ in poteſtatem Emanuelis tunc venerunt, quas, ſicuti omnes, præter Trag. & Spalatum Croaticas fuiſſe, ità Cinnamum eaſdem, antiquorum morem ſecutum, Dalmatiæ aſſcribere conſtet, quando autem hæc evenerint, non refert, ſed poſt ſupra memoratum Privilegium libertatis à Rege Stephano Sibenicenſibus conceſſum ſcilicet annum 1167. eveniſſe oportet, at cum Cinnamus deindè alterum Emanuelis bellum cum Hunnis, & Duce eorum Dionyſio deſcribat, poſteà expeditionem in Ægyptum ſimul cum Rege Paleſtinæ, quam Wilielmus Tyrenis [e l. 20. c. 15.] *e* Archiepiſcopus anno 1169. ſecutam tradit; ideò intra hoc tempus Croatiam, & Dalmatiæ partem, Emanuelem occupaſſe, cenſendum videtur; tamen annus certiorari non poteſt, cum Sibenici Trag. & Spalati ſcripturæ horũ duorum annorũ non reperiantur, conſtat tamen anno 1171. Spalatum Emanueli cum tota Croatia paruiſſe, regnante adhuc Stephano.

Ex membrana Monialium S. Benedicti Spalat.

† *In nomine ſanctæ, & Individuæ Trinitatis anno igitur ſacro, poſtquam Chriſtus Carnem ſumpſit ex Virgine* 1171. *Indictione verò* 3. *ſub tempore magnifici Imperatoris noſtri Manuheli, in Civitate noſtra Spalatina, & in toto Regno Dalmatiæ & Chroatiæ Imperante Conſtantino Sebaſto. In ſede quoque B. Domnii reſſidente Gerardo Ven. Archiepiſcopo, Comitatu præfatæ Civitatis gubernante Iohannes Comes hoc ſcriptum, ut ſubſequitur, ut poſteri ad memoriam ſtaret.*

Is Conſtantinus Sebaſtus poteſt eſſe ille, quem Emanuel capto Zeugmino in Sirmienſi Regione, Francohorio dicta, poſito, ad reparandum Sirmium, Beligradum, & alia loca reliquit, quem Avunculum Emanuelis, & Conſtantinum Angelum Philadelfienſem cognominatum Nicetas ſcribit, qui Dalmatiæ, & Croatiæ Gubernator capto Calupha conſtitutus fuit, ut Cinnamus refert.

Nicephorus Calupha, cognito veniſſe in regionem iſtam Hunnorum exercitum, paucis militum ſuorum aſſumptis, Spalatha egreditur, dumque iter faciunt, plerique ſequentium paulatim deſciſcentes, eum captu facilem hoſtibus præbere; Circumſtantes igitur illum fortia manu opera edentem, tandem captivum abducunt. Hæc, Regnante Stephano, Emanuelem in Dalmatia egiſſe, reperitur, inde bellum cum Venetis, ipſo adhuc vivente Stephano, ſucceſſit, cujus cauſæ referendæ ſunt, ut eventus Dalmatici melius percipiantur.

CAP. X.

De bello inter Emanuelem, & Venetos ejuſque Cauſis.

INter Emanuelem, & Venetos bellum acerrimum exarſit, quod Veneti Scriptores, ob denegatum contra Regem Siciliæ auxilium, eveniſſe ſcribunt: Nicetas autem Emanuelem à Venetis animo alienatum, revocatis in memoriam Corcyræ ludibriis, Venetos retinuiſſe, eorumque bona fiſco addixiſſe refert; Ioannes autem Cinnamus cauſas belli variis in locis ſparſas ponit, ad quas percipiendas res altius repetendæ ſunt, & Venetorum Græcanicique Imperii ſtatus deſcribendus, ut veræ Cauſæ belli apparere poſſint.

Veneti poſt Duces Vrſeolos arma tractandi nullam, parvamve occaſione habuerunt, ideò, navigationibus intenti, ex Conſtantinop. Imperio quæſtum non modicum ſimul cum Dalmatis percipiebant, at bello inter Græcos, & Northmannos orto, navigationibus eorum exinde interruptis, pro ſuo inſtituto Græcis faventes, arma tractare cepere, & quamvis victi, tamen utilitatis ammittendæ timore, & Alexii oblationibus illecti, validius inſurgentes, victorias pro Græcis conſecuti, ab Imperatore maximis donis, Privilegiis, & immunitatibus remunerati fuerunt; Ita ut pace ſecuta induſtrioſam navigationem dilatantes, mirum in modum ex his emolumentis opes auxerint, & paulò poſt Chriſtianorum primam in Terram ſanctam expe-

expeditionẽ cum Dalmatis 200. navium claſſe aſſociaverint anno 1097. ſecundam verò Duce Ordelapho anno 1104. proſecuti ſint, ubi Vrbium expugnatarum participes facti, coloniis ibi relictis merces Orientales in Europam, & Francos Peregrinos in Aſiam transfretando, duplicem, continuatumque queſtum percipiebant: & quamvis eodem tempore varii Latinorum exercitus in Syriam procedentes diſſenſiones cum Græcis habuerint, & Dalmatas Colomanus Vng. Rex à Venetorum ſocietate avulſerit, tamen Veneti Græcorum amicitiam continuantes, adjuvante Alexio, poſt reditum Ducis Dalmatiam recuperarunt, nulloque obice navigationem vivente Alexio proſequentes, utilitatem, quam ex Conſtant. Imperio communem cum cœteris nationibus olim capiebant, ex Privilegiis Alexii auctam, multò majorem, quam cœteri percipiebant, exinde, navium numero creſcente, prolatoque in Aſiam dominio, longè majori lucro opes ampliarunt, Venetorumque nomen apud exteras quoque nationes celebre evaſit & in mediterraneo cæteras gentes præcellere cæpit.

Mortuo Alexio, cum Ioannes ſucceſſiſſet, Venetoſque, ex privilegiis paternis, opibus abundare cerneret, & ex prolato in Terram Sanctam dominio, ſibi jam ſuſpectam eorum maritimam potentiam haberet, Privilegia confirmare renuit, inde ſimultatibus primis inter Venetos, & Græcos ortis, Veneti 3. expeditionem in Terram Sanctam facientes, Græcorum
a 1123. loca *a* infeſtarunt, qua de cauſa Imperatorem Vngaris faviſſe, ut Venetos parte Dalmatiæ privatos debilitaret cenſendum eſt, ſed Dux victricem Claſſem reducens, & Græcorum loca in Ægæo populavit & Dalmatiã recuperavit, Imperatorque Privilegia paterna confirmare perſuaſus fuit, ut ſuprà relatum eſt; exindeque Veneti navigationes quietas proſecuti ſunt; Rebus Venetorum ſic florentibus Ioanne mortuo Emanuel ſucceſſit, qui, cum in principio ſui Imperii, rem nauticam ſpreviſſet, & ut ait Nicetas *Vectigaliaque nautica in alios uſus convertit*, ob id piratas quoque emerſiſſe memorat, inde re navali Græcorum decreſcente, eò magis maris dominium, navigationiſque utilitates nomini Veneto acceſſiſſe oportet; qui cum Sociorum Iſtrienſium, & Dalmatarum auxilia prompta haberent, non ſolum Adriatici dominium continuarunt, ſed etiam Ionii, & Ægæi arbitrium acquiſivere, & Syriacis navigationibus, locisque ibi acquiſitis adeò addicti fuere, ut Dalmaticis auxiliis contenti, Spalatum, & Tragurium ſuis legibus vivere, & Vngarorum protectione adhærere citra ſuſpicionem permiſerint, ut inferius dicetur; At cum Rogerius utriuſque Sici-
b 1148. liæ corona adepta, *b* Corcyram Emanueli eripuiſſet, aliaque loca populaviſſet, Veneti pro ſuo Iuſtituto, ne aliquid eorum navigationibus obeſſet, Claſſem Græcis pro Corcyræ recuperatione miſerunt, ipſoque deinde Emanuele perſonaliter adveniente, diutina obſidione cœperunt, ubi inter Græcos, & Venetos diſſidium interceſſit, quod quamvis tunc ſedatum, tamen deinde multoties renovatum fuit: Græci enim Faſtum Imperii ſervantes, cum Venetis non uti ſociis, & auxiliaribus, ſed ut ſibi obligatis agebant, ut ex Ioannis Cinnami Emanuelis Panegyriſtæ legatione ad eoſdem, infra ponenda, patebit: Veneti verò propriis viribus auctis, longèque propagato dominio, maris arbitrium conſecuti, obſoleta in Orientale Imperium reverentia, armiſque Ioanne ad paciſcendum coacto, à Græcis alieni, eos, prout inbelles, ſpernebant, ex quo mutuo animorum diſſenſu, graviſſimi belli tunc jacta fuerunt initia, quod everſionem Græcorum Imperii, ipſiuſque Conſtantinopolis captivitatem peperit, ut ſuo loco dicetur. Emanuel deinde reaſſumptis viribus hortante ſummo Pontifice multa loca *c* Northmannorum cæpit, cui Venetos, quamvis Pontifici addictos, auxilia præbuiſſe nemo refert, cum eiſdem Græcos Italiæ loca, vel Regem Siciliæ Græcorum occupare non conduceret, ob id à Northmannis facili recuperata fuerunt; & cum ex diſſidio inter Pontificem, & Fridericum Emanuel ſibi dominium Italiæ, & occidentale Imperium *d* ſomniaſſet, ideò homo vafer, qua negotiatione per Logothetam, Anconitanos *e* ſollicitavit, qua pecunia Mediolani, à Frederico *f* everſi, reſtaurationem juvit, tandem Coronam *g* Occidentalis Imperii à ſummo Pontifice fruſtra petiit; ut Sigonius ſcribit. Ioannes autem Cinnamus lib. 3. *Claſſem totam fides delegans Ioanni, Orientalium, atque Occid. Domeſtici, jubet, ut Anconam Italia Emporium navigaret, inde velut è ſede belli impeteret Italiam; At verò Ioannes ad Booſen fluvium cum veniſſet omnem pergendi curam abjecit, ſive rei nauticæ imperitia peccaverit hac parte domeſticus, ſive ſuaſionibus inductus Venetorum, ne ſcilicet Domini Italiæ facti Romani, & vicinæ ſibi Regionis poſſeſſores, Venetos, id quod erat contemnerent, minuſque eorum commilitio indigerent, ſive igitur hanc, ſive illam ob Cauſam, nihil executus eorum quæ imperaverat Princeps, tempus inutiliter Domeſticus conſumpſit.*

c Sigon. 1155. d 1156. e 1158. f 1162. g 1167.

Et lib. 4.

Ad Corcyram cum bellum gereret difficilem, ac malignam ſibi Venetorum gentem adverterat: eò plurimi facere ſi vindicata ſibi Ancona, & illorum ſuperbiam multum imminueret, & bella inde Italica facilius expediret; Ea propter quidem magna cum pecuniarum vi Anconam venit Alexius, inde dimiſſis in Italiam Conſtantino Oto, & Andrea Comite Civitatis Italicæ viro, manu impigro, & fortitudine magna prædito, auxiliares multas copias contraxit, Vrbeſque quamplurimas Romanis ſubjecit, relatiſque cum Hunnis bellis, & locis Croatiæ, & Dalmatiæ, quæ in poteſtate

teſtate ejus devenerunt, ut cap. præcedenti relatum eſt, & deinde Friderici victoriis ſubdit. *Ideò cura eſt injecta Principi, quo pacto impetum ejus reprimeret, ne præter modum ſucceſſibus ferox, iter in fines Romanos converteret, quo jam dudum avaros oculos intenderat. Propter quæ ad gentes ibi ſitas, & ad ſinum Ionium incolentes, ignobiliores quoſdam clam emittens, & inſatiabilem Friderici animum ob oculos iis poſuit, & ad reſiſtendum incitavit. Ad Venetos autem Nicephorum Caluphem cum pecuniarum vi miſit, effectum ejus gentis exploraturum, & cætera pro utilitate rei Romanæ acturum.*

Et infra.

Caluph es autem poſteaquam Epidamnum veniſſet, relicta ibi, ſicuti imperatum erat, maxima pecuniarum vi, ventum ſecundum nactus, ad Venetos navigavit, atque ubi in colloquium venit Ducis, aliorumque in iſta gente inluſtrium virorum, hujuſmodi orationem habuit. Nemo veſtrum exiſtimet viri, me, quia metuimus ne minus aliquando permanſuri ſitis in illa veſtra erga Imperium Romanum benevolentia, ideò ab Imperatore miſſum eſſe, ut labantes veſtros animos erigerem, & confirmarem. Neque enim aut vos ipſi tam degeneres, & veſtro indignos genere præſtitiſtis: aut falſam olim de vobis opinionem Imperator habuerit: Quandoquidem verò inter omnes, qui Imperio ejus ſubſunt populos, ex veſtra maximè benevolentia, fiduciam accepit; ea propter, & ſuam ſollicitudinem vobis primum indicare, atque oſtendere voluit. Turpe enim eſt ſubditis quidem uti fœlicibus, miſerorum verò ſalutem negligere. Ne igitur, & vos cum aliis, quibus non obtigit benevolentia Imperatoris, vim forte à Frederico patiamini, viro per ambitionem Imperii diſſolvere nullo labore conanti, quæ tempore, & longa ſæculorum conſuetudine ſtabilita ſunt; me uti videtis ad vos miſit, omnia conceſſurum, quæ ab ipſo impetrari neceſſe ſit. Noſtis enim, ut aliquando ad Mediolanum Principe adjuvante, commiſſo cum Frederico hoc prælio, eum ſuperaviſtis. Propter hoc, & inimicus eſt Imperatori, & ſtolidè confiſus ſocordiæ, Romanorum Imperator nullo Iure dici contendit: ignarus repentina, atque intempeſtiva fortunæ bona, cum ſolida non ſunt, citò defluere, & evaneſcere, Atque ea ſunt, quorum ob cauſam, ad vos acceſſi. Veſtrum autem erit, effecta reddere, quæ nuper per Legatos Imperatori promiſiſtis. Dicebatis tum nobis adjunctum iri vicinas Ligurum Civitates, ſi modo aliquis Byzantio, qui vobiſcum rem capeſceret adventaret. At hoc jã factum eſt, ſicuti videtis. Et hæc Nicephorus; Veneti autem, probata ejus oratione, omnia ſe executuros polliceri; Imo & Cremona, & Patavium, & aliæ plurimæ Ligurum clariſſimæ Vrbes ad Imperatorem acceſſere. Hæc in Italia Princeps agitavit non apertè, nam celare adhuc conceptam adverſus Fredericum indignationem cupiebat, ex quibus, quod obſtante Northmannorum unita potentia in Orientali Italiæ parte effici non potuerat, in Occidentali cum Longobardicis Civitatibus, Venetorum fœderatis, eiſdem mediatoribus, quamvis, ab eis jam animo alienum, tamen, timore Friderici, contra eundem occulto agere conatum Emanuelem apparet, ſed Croatia deinde, & parte Dalmatiæ in poteſtate ſua redacta, portubuſque exinde in Adriatico conſecutis, Anconam quoque in ſui poteſtatem redigere ſategit, ut portum commodum in Italia nactus ex proximis Dalmatiæ, & Croatiæ locis, & Venetos (ut ait Cinnamus) compeſceret, & Longobardiæ, inter ſe diviſæ, parte Pontificia in protectionem ſuſcepta, Friderici ſequaces ſubigeret, ipſumque Fridericum Italia pelleret, ſibique Longobardorum Regnum appropriaret. Veneti verò, qui toties, vel Northmannis obſtando, vel Emanueli auxilia denegando, utrorumque conatus eluſerant; Pontificias deinde partes contra Fredericum tuentes, Longobardicis Civitatibus juncti, Emanuelis auxilia citra ſuſpicionem ſuſcipientes, navigationibus Aſiaticis intenti in Adriatico Iadram, cum Inſulis tenentes, de Spalato, & Tragurio, donec in Vngarorum protectione fuerunt, ſoliciti non fuere, eo quia Vngari, Claſſe carentes, ſuis navigationibus obeſſe non poterant: ſed cum Croatiam, & Dalmatiæ partem ad Emanuelem perveniſſe, ipſumque horum locorum Commoditatè, non amplius occultè pecunia, & negotiatione, ipſis mediatoribus, partes Pontificias in Italia contra Fredericum fovere, ſed ex ejuſdem protectione Anconitanos ſibi Æmulos effectos cernerent; Inde veriti, ne, vel Emanuel Anconam conſecutus, Adriatici dominium recuperare tentaret, vel ſaltem Anconitani, ejuſdem auxilio freti, ſibi navigationem denuò perturbarent: Ideo diſſimulatione poſthabita aperto Marte Anconitanos aggreſſi ſunt, ut Dandulus refert, *hoc tempore Anconitani Emanuelis obedientes Venetos, ut ſibi Æmulos caperũt habere. Dux ob hoc, miſſis Gallis, illorum Quinque capit Galeas*; ob hanc ergò Cauſam Emanuelem irritatum, ſpeque Adriatici, Italiæque acquirendæ fruſtratum, maximo in Venetos odio exarſiſſe credendum eſt, quamvis Cinnamus alias Cauſas prætexens rem prolixè narret, a *ſub idem tempus, & Venetos quot quot* a lib. 4.
Bizantii, & quibuſcunque in Imperii Romani finibus habitabant in Cuſtodias condidit, eorumque bona publicavit ob Cauſam, quam exponere aggredior. Venetorum Regio in extremis partibus Ionii ſinus ſita eſt . . . . . Eſt autem natio iſta truci ingenio vana maximè, atque illiberalis, ut potè nauticis moribus, & ineptiis plena. Hi poſtquam Alexio Imperatori auxilio veniſſent, quo tempore Rompertus ille ex Italia Dyrrachium tranſmiſſus tractum eum occupaverat, cum alia ejus officii præmia accepere, tum proprius illis Bizantii Vicus aſſignatus, quem Embolum vulgò appellant; eoque omnium ſoli, &

illo

illo tempore Decimas ex mercatura Romanis non ſolverunt. Inde in immenſum ditati ſuperbire cœperunt. Cives non aliter, atque Servos tractarunt, neque eos modo, qui de plebe infima, verum & Sebaſtos, & in majore etiam dignitatis faſtigio apud Romanos conſtitutos, quibus indignatus Ioannes Imperator omnes e republica eliminavit: Inde ulciſci Romanos in animum induxere; Itaque Claſſe comparata, in terram eorum egreſſi Chium capiunt, & Rhodum, atque Lesbum celeberrimas Inſulas depopulantur; & in Paleſtinam delati, Tyrum quoq; expugnant. Ad hæc mare totum latrociniis & ſpoliis infeſtantes, nulla ſcelerati humani generis miſericordia permovebantur. Ideò ab Imperatore in antiquum ſtatum reſtituti, multo ſuperbiores, atque inſolentiores eſſe. Arrogantia enim reatu factorum opinione inflata quandoque, & in ultimam improbitatem vertere ſolet, unde factum eſt, ut multis illuſtribus viris, & Principi etiam ſanguine innexis, plagas intulerint, & alias quaſque graviſſimas injurias decreverint. His moribus temporibus etiam Manuelis egere: Romanisque mulieribus conjugio commixti, & ædibus earundem ſociati, Exemplo aliorum Romanorum extra limites ab Imperatore ſibi præſcriptos domicilia habebant. Quæ, cum ferre amplius Princeps non poſſet, pœnis compeſcere delicta eorum ſtatuit. Qui ergo Byzantii habitabant, ab iis, qui negotiandi Cauſa accedebant Venetis, diſcernens, Burgeſios, Latina voce appellavit, fide data pollicitos, ſe, quo ad viverent in deditione Romanorum futuros: id enim nomine hoc indigitare volunt: Interea temporis Lampardis ſuccenſentes Veneti, quod à partibus ſuis deſciverant, invaſere ipſos, funditusque everſis eorum domibus, indigniſſime mulctarunt, quapropter in jus vocatos Imperator inſtaurare Lampardis ſedes ſuas, & quæ alia eis eripuiſſent, reſtituere imperavit. Verum nihil eorum, quæ imperata erant, Veneti perficere, quin, & minas intentare, infinita ſe mala inflicturos Romanis reducentes in memoriam, quæ ſuperſtite adhuc Ioanne Imperatore fuiſſent auſi. Quæ cum videret Imperator cunctari amplius noluit, verum quaſi indagine, & uno die circumvenire ſtatuens, literas per Imperium Romanum, quo quo verſum miſit, quibus certum, præfectis locorum, præſcriptum tempus eſt, quo iniicere Venetis manus oporteret: ita & illi, qui Bizantii erant, quique in ultimis Imperii angulis habitabant, uno momento capti ſunt, & in Carceres, ac ſacra loca conjecti. Hæc Cinnamus factum Emanuelis excuſans, ſed quæcunque hujus belli Cauſæ fuerint; ſicuti contra jus gentium, Venetos quot quot in Imperio Conſtantinopolitano reperiebantur captivatos conſtat, ita celebris illa Venetorum centum triremium, & viginti navium claſſis, centum dierum ſpatio emiſſa, Venetorum maritimam potentiam declarat, quam ſicuti Chium apulſam concordes ſunt Veneti cum Græcis, ita de ejus reditu, diverſa referunt, Nicetas enim ſcribit de Emanuelis Claſſe *multis auxiliaribus Sclavinorum navibus aſcitis*, Emanuelē ſcilicet, uti Serviæ, Croatiæ, & partis Dalmatiæ Dominum aſcitis navibus eorundem, ſcilicet, Sclavinorum, Venetis oppoſuiſſe Claſſem, metu cujus receſſerint Veneti, cum eisque tandem pacem feciſſe, damnorum refectionem pollicitum, ut ab amicitia, Siculorum averteret, cum Latinorum unionem timeret: Veneti autem ſcribunt Claſſe Chii moram trahente, Emanuelis perfidia aqua veneno infecta, Claſſiarios in graves morbos incidiſſe, ita ut ex centum triremibus 17. tantum ſuperſtites domum reverſæ ſint, pacemque cum Emanuele ſecutam promiſſa damnorum refectione conveniunt; Sed eandem Claſſem in Dalmatiam delatam, Spal. Trag. & Raguſium, quæ Emanueli ſe dederant, recuperaſſe ſcribunt Veneti; Dandulus verò de Spalato nihil tradit, de Tragurio autem hæc *contra Tragurinos, qui Emanueli ſubjecti erant, triginta miſit galeas, quæ Urbem belligerè obtinentes, ut poſteris redderet ad terrorem, non ſolùm partē eam dirruit, ſed etiam propriis theſauris expoliavit*. Sabellicus quoque Tragurium vi captum, funditusque everſum ſcribit; Sed ſicuti Dandulum ex vita B. Ioannis numerum galearum, quæ Trag. obtinuerunt ſumpſiſſe apparet, ita belligerationem, & in parte dirrutionem, ab aliis Chroniſtis accepit: Conſtat enim ex eadem vita Venetorum Claſſe ſecundò Chium progrediente, 30. ejus triremes Trag. divertiſſe, Civitatemque nondum à Saracenica deſtructione reſtauratam, muris, & Turribus caruiſſe,
a *ſed ſolis Sparis ex quibusdam Maceriis circumſepta fragilibus*, ob id facilem captu, nul- a Vita B. Ioan.
la belligeratione opus fuiſſe, & tunc direptam tantum, in notis ad eandem vitam, & latius in patriæ Chronico, diſcuſſū eſt. Hanc autē direptionē, invito Duce, eveniſſe Blondus, & aliqui antiqui Chroniſtæ ſcribunt; morbum quoque Venetæ Claſſis eadem vita memorat, & ex 30. triremibus, quæ Trag. diripuerant, ſex tantum domum rediiſſe refert, cœteris morbo pereuntibus. Emanuelem tamen Croatiæ dominium ſimul cum parte Dalmatiæ continuaſſe, uſque ad ejuſdem mortem ex ſcripturis Spalat. patet, & quamvis Croatiam, à Stephano Rege Bellæ fratri aſſignatam, Emanuel teneret, ipſoque Stephano mortuo, Bellam ad capeſcendum Vngariæ Regnum *b* remiſiſſet, Croatiam tamen re- b 1173.
tinuit, de quo Archidiaconus relato quomodo Alexander 3. ad petitionem Spalaten. Gerardum patria Veronenſem in Archiepiſcopum elegerit, & conſecraverit Cap. 20. ſubdit: *eo tempore Spalatenſes, & tota penè Dalmatia ſubjecerunt ſe Conſtantinopol. Imperio, quamobrem Spalatini Cives cœperunt rogare Gerardum Archiepiſcopum, ut ad Vrbem Regiam proficiſcens, fidem pro ſe, & pro Civibus Imperatoriæ celſitudini Iurejurando firmaret; ſed cum nollet acquieſcere præter mandatum*

Papa-

Papale, Civesque inſtando quaſi vim facerent, Venerabilis Gerardus ad Alexandrum Papam ſe contulit, petens ab eo conſilium, quid ſuper facto hujusmodi ſibi foret agendum, verò Papa ipſius indebitæ moleſtationis compatiens, præfecit eum Eccleſiæ Sipontinæ, retenta nihilominus adminiſtratione Ecc. Spal. & cap. 22. *Mortuo tandem bonæ mem. Gerardo Archiepiſcopo ad inſtantiam totius Cleri Alex. Papa Raynerium Epiſcopum Callenſem Tuſciæ ad Archiepiſcopatum Spalati tranſtulit. Eo tempore Emanuel inclytæ memoriæ apud Conſtant. imperabat. Tota autem Dalmatia, & penè Chroatia univerſa ſubjecta erat Principatui ejus. Ipſe autem erat benigniſſimus circa omnes ſibi ſubjectos, non tributorum exactor, ſed divitiarum ſuarum liberaliſſimus diſtributor. Omnes ad ſe venientes honorabat, omnibus impenſas ex fiſco Regio exhibebat, Recepta autem computatione Capitum Civitatis Spalatenſis, mittebat ſtipendia omnibus, infantibus etiam in Cuna jacentibus, ſingulos aureos dari faciebat. Mittebat autem Duces ſuos cum magno apparatu armorum, portantes pro ſumptibus pecuniam copioſam; qui veniebant, & tenebant Civitates maritimas, & magnam Chroatiæ partem; Itaq; Spal. rogaverunt Raynerium Archiepiſcopum, ut pergeret Conſtantin. ad Imperialem Curiam viſitandam; qui gratanti animo acquieſcens, aſſociatis ſibi aliquot de Nobilibus Civitatis, Conſtantinopolim profectus eſt; ingreſſusque ad Emanuelem Imperatorem, ipſumque ex parte ſuorum Civium multum reverenter ſalutans, valdè honorificè ab Imperatore ſuſceptus eſt, & quamdiu ibi manſit ſatis venerabiliter impenſis ex Curia affluenter exhibitis procuratus eſt; Cùm autem redeundi licentiam à Principe poſtulaſſet, donavit ei munera pretioſa ſatis, & non parva, ſicque ad Eccleſiam ſuam gaudens, & locuples eſt reverſus . . . . obiit autem Venerabilis Raynerius 2. Nonas Aug. A. D. 1180. præfuit verò Eccleſiæ annis quinque.* Spalatenſes autem ſubditos fuiſſe Emanueli, donec vixit, ex infraſcriptis ſcripturis ſuperſtitibus, conſtat.

In Chriſti nomine. Anno ab Incarnatione D. N. Ieſu Chriſti 1174. Indictione 7. tempore invictiſſimi, ac ſemper triumphatoris D. N. Imperatoris Manuelis in Civitate noſtra Spalatina prominente Conſtantino Sevaſto, in Buccaratu Heliæ.

Ego Ioannes Spalatinus Comes, pariter cum Petro Iudice, & cum toto ejusdem Civitatis Populo, pari voluntate, & communi conſilio decrevimus. Lex de teſtimonio mulierum non acceptando. *Vt hoc autem firmum, & ſtabile à modo, & ſemper conſiſtat jurejurando firmavimus.*

1178. *Indictione XI. Tempore Manuelis Magnifici Imperatoris, in Civitate Spalatina Raynerio Ven. Archiepiſco Cathedram Archiepiſcopalem regente, Comitatum verò prædictæ Civitatis obtinente Martino Comite.*

Ex Cart. Capt. Spal.

Ligiæ Imperii mei Rogeri Sclavoni, Inſinuatum eſt Imperio meo ab honorificentiſſimo Archiepiſcopo Spal. R. quod quidam Incolarum ejusmodi Regionis, ſed & Caciclorum aliqui, non pauca eorum, quæ in ſuo Privilegio, & ad ſuam Eccleſiam pertinent, poſſident in Serengene, & prædicta quod Eccleſia illis ſuis bonis privatur. Hi autem violenter ea tenentes dictæ Eccleſiæ Prælato nullam propter hoc reverentiam faciunt, jubet ergo tibi Rogerio Imperium meum, ut diſcutias hujusmodi negotium in præſentia prædicti Archiepiſcopi, & prædictorum incolarum, atq; Caciclorum, quod ſi in Privilegio. prædictæ Eccleſiæ conſtiterit, omnia prædicta Eccleſiæ in integrum reſtituas, ſicut in Cartula prædictæ Eccleſiæ apparuerit pertinere, poſſeſſores autem repellas, & interdicas eis, ut deſiſtant ab invaſionibus rerum hujus Eccleſiæ, & præſertim in Villa de Serengene; quomodo verò, & idem Archiepiſcopus conquaſtus eſt, quod prædia Eccleſiæ S. Bartholomei occupata ſunt à quibuſdam, conſideratu Rogerii Ligiæ mei Imperii, & omnem Terram, quam ſupradictus Archiepiſcopus poterit monſtrare per cartam, aut per bonos teſtes eſſe, vel fuiſſe S. Bartholomei, Archiepiſcopatui Sancti Domnii in integrum tribuas menſe Martio Indictione XIII.

In Chriſti nomine Anno Dominicæ Incarnationis 1180. Indictione verò 13. Regnante D. N. Manuele Sanctiſſimo Imperatore, & in Ducatu Dalmatiæ & Croatiæ exiſtente D. Rogerio Sclavone Duce, Hoc actum eſt ante præſentiam idoneorum teſtium, nomina quorum inferius leguntur, & in Civitate Spalati, & in podo Imperialis Turris. D. Rogerius Sclavone Duccas de monaſt. D. N. Sanctiſſimi Imperatoris Manuel dedit mihi Rogerio Spal. Archiepiſcopo duos priſtaldos, Michaelem Dragumanum, & Petrum de Sagavella de Terris videlicet S. Bartholomei, quod ab iſto die in antea 5. die Martis, qui eſt X dies menſis Iunii in introitu ejusdem menſis ubicumque repertæ fuerint Terræ, & omnia prædia memoratæ Eccleſiæ, ſint Eccleſiæ B. Domnii in perpetuum, ità quod deinceps nullus Zuppanus, vel poſt Zuppanus, & nullus alius homo aliquam moleſtiam, ſive injuriam Deo, & B. Domnio, & mihi Raynerio Spalat. Archiepiſcopo, omnibus meis Canonicis ſucceſſoribus audeat inferre, quicunque autem aliquid contrarietatis, ſeu adverſitatis Deo, & B. Domnio, mihique Raynerio Spalati Archiepiſcopo, vel meis Canonicis ſucceſſoribus aliqua temeritate præſumpſerit facere, habeat iratum trinum, & unum Deum, & indignationem ſummi Imperii omninò incurrat, & conſequatur; Hujus autem rei iſti ſunt teſtes; Inprimis Mircus Segnenſis

nenſis Epiſcopus, Flaſco Tinienſ. Epiſcopus, Martinus Spalat. Comes, Marinus Traguvienſ. Comes, Iuppanus Deſa, Iudex Vilcotta, Breveco Iuppanus, Comes Nicolaus Iuppanus, Miroslaus filius Bogdanazs Iuppanus, Srepanus filius Raccox Iuppanus, Grubeſſa filius Saioli Iuppanus, Deſco Presbiter Kadola, Vilcotta ſubdiacon°, Sorizcius Clericus, Iuppanus Drago, Paulus de Avina, Nicolaus de Caloiatine, Dabre filius Ottoch, Michael frater Iove, Bogdanus filius Kale, Dobre de Mari, Vitus Clericus, Grobie Clericus, Caraldus Clericus, & Sagarella. Et ego Magiſter Gualterius Comitis Not. qui hanc Cartulam ſcripſi, teſtor.

† Ego Rogerius Sclavone Dei, & Imperiali gratia Dalmatiæ, & Croatiæ Duccas manu mea ſubſcripſi.

Ex quibus ab Anno, 1171. uſque ad annum 1180. & Emanuelis mortem Spalatenſes eidem ſubditos fuiſſe, apparet, hoc eodem anno lapidatum Rainerium Archiepiſcopum à Cacichlis in ſupradicta juſſione Imperiali, & à Cinnamo nominatis ex Archidiacono conſtat, pro Martyreque inde habitum ejus miracula comprobant, vivente eodem Emanuele Sibenicenſes piraticam exercuiſſe ex litteris Alex. Papæ tertii elicitur, quarum una data eſt Rivoalti, quando inter Pontificem, & Fridericum Imperatorem pax Venetiis conciliabatur, ideo forſan id jubente, vel connivente Emanuele evenit, quem Latinorum unionem timuiſſe ex ſupracitato Nicetæ loco argui debet, & illa litterarum Pontificiarum interceptio, Emanuelis calliditati tribui poteſt, cumque ex eadem, quod de piratarum Belgradi Excommunicatione ſupradictum eſt, & Sibenicenſium ſtatus percipi poſſunt, apponetur.

Ex Originali in Arch. Cap. Spal.

Alex. Epiſcopus . . . Ven. fratribus Spalatenſ. Archiepiſcopo Apoſtolicæ ſedis Legato, & . . . Trag. Epiſcopo ſalutem, & Apoſtolicam bened. cum dilectus filius Raimundus de Capella Subdiaconus noſter à præſentia K.mi in Chriſto filii noſtri VV. Illuſtris Siciliæ Regis, ad quem fuerat à Nobis, & à dilecto filio noſtro Iacobo S. Mariæ in Coſmedin Diac. Card. tranſmiſſus, rediret ad nos, piratæ, qui erant in Sagettia Comitis de Sevenico, in qua duo Comites erant, Neſtros videlicet, & Poclat, in ipſum, & Socios ſuos præſumpſerunt violentas manus injicere, & ei quidquid habebat in navi valens ultra ſexaginta marchas argenti, & litteras etiam noſtras, & illas etiam, quas præfatus Rex Nobis mittebat, ut ſcriptum de d . . . . pecuniæ ipſius Cardinalis, ei turpiter, & inhoneſtè auferre minimè dubitarunt, ſuper quo itaque tanto movemur amplius, & turbamur, quando id amplius in noſtram injuriam reſpicit, & contemptum, cum tantam jacturam, & injurias cujuslibet Clerici, ne dum Subdiaconi noſtri non poſſemus ſub taciturnitate, & ſilentio præterire, quoniam igitur ſuſtinere non poſſumus, nec debemus, ut tanta præſumptio, & exceſſus incorrectus remaneat, fraternitati veſtræ, per Apoſtolica ſcripta præcipiendo, mandamus, & mandando præcipimus, quatenus illos duos C. C. & piratas, & raptores alios, qui in prædicta Sagettia fuerunt quantotius moneatis, ut tam litteras, quam etiam ablata nuntio memorato Subdiacono noſtro, præſentiam latori, ſine diminutione, & dilatione, cum expenſis, quas propter hoc facere coactus eſt reſtituant, & C. de Sevenico, cujus illa Sagettia fuit, ad reſtituendum quidquid de his ad ſuas manus devenit, diligenter inducatis, ſi verò ad commonitionem veſtram id non fecerint, eoſdem, & omnes, qui tunc in prædicta Sagettia fuerunt, contradictione, & appellatione ceſſante, publicè accenſis candelis auctoritate noſtra excommunicetis, & ſi nec ſic infra X. dies, reſipuerint, in Civ. Sevenici, & in alia Terra Com. Sevenici, ſi ejus fuit ipſa Sagettia, omnia divina, præter baptiſma parvulorum, & pœnitentiam prohibeatis officia celebrari. Illos autem qui in prædictum Subdiaconum noſtrum violentas manus injecerunt, ſublato appell. remedio, publicè excommunicatos ſine dilatione denuncietis, & eos faciatis, ſicut excommunicatos vitari, donec univerſa ablata reſtituant, & cum litteris veſtris, Nobis, & prædicto Cardinali, nec non etiam eidem Subdiacono noſtro ſatisfacturi ad Apoſtolicam ſedem accedant, qualiter autem idem Nuncius cum his, quæ recuperaverit ad nos ſecurè poſſit redire, ſtudeatis ſolicitè providere. Porrò ſi uterque veſtrum . . . ſequendis Intereſſe non poterit alter, & nihilominus exſequatur. Datum Venetiis Rivoalti X. Kal. Aug. Tragurium tamen Venetis adhæſiſſe vivente Emanuele ex ſequenti Privilegio Originali conſtat.

In Archivo Communis Trag.

S. Ziani Dei Gratia Ven. Dalm. atq; Chr. Dux, omnibus fidelibus ſuis ad quos iſta litteræ pervenerint ſalutem, cum bonæ voluntatis gratia. Credentes, & certa relatione ſcientes, quod Traurini ad noſtram devotiſſimè exiſtunt fidelitatem, nolumus, ut aliquo modo offendantur; neque tollatur eis aliqua inconſueta ſtrinna, niſi quam ipſi ſpontè darè voluerint. Quapropter vobis præcipiendo mandamus, quatenus eoſdem Trauren-

M ſes.

ſes, & illorum bona cuſtodientes, nullam ab eis inconſuetam ſtrinnam exigatis, ſed illam, quam vobis ſponte dederint, benè recipiatis . . . . : ne aliqua eis moleſtia inferente, & quicunque aliter facere præſumpſerit, noſtram ſe ſciat amiſiſſe gratiam. Data menſe Februarii Ind. VII. feliciter.

Quæ in annum 1174. cadit.

Hæ memoriæ rerum in Dalmatia, & Croatia geſtarum, uſque ad Emanuelis mortem reperiuntur, quibus addenda eſt Eccleſiaſtici ſtatus in Dalmatia alteratio, Archiepiſcopatuſque Iadrenſis Inſtitutio.

CAP. XI.

De Archiepiſcopatu Iadrenſi, & Primatu Dalmatiæ Patriarchæ Gradenſis.

IAdrenſis Epiſcopatus antiquitatem teſtatur
Felicis Epiſcopi in concilio Aquileienſi ſub
a Damaſo Papa ſubſcriptio deinde Sabiniani
a 378. apud Gregorium Magnum mentio *b* poſt Dal.
b *lib.7. ep.12. an.*598. autem deſolationem *c* Donati ad Carolum
Magnum legatio, prout, & Vitalis mentio, cui
c 806. *d* Ioannes Papa VIII. ſcripſit, qui cum ſucceſ-
d *ep.* 190. ſoribus in relatis ſcripturis nominatis Metropoli Salonitanæ ſive Spalatenſi paruerunt, primumque Micham obedientiam detrectaſſe, Archidiaconus ſcribit, qui relata fuga Manaſſes Archiepiſcopi Spalat. ſequitur cap. XVII. *Quò fugiente dicitur vacaſſe Eccleſiam quampluribus annis. Interim autem Dabro Ditii Archidiaconus præerat capitulo: Comes verò Cernecha Civitatem regebat. Iſti ambo (ut ferunt) uno conſilio proventus Eccleſiæ ſuis uſibus retorquentes electionem Pontificis frivolis, dilationis ſupplantabant.*

De exemptione Iadrenſis Eccleſiæ cap. 19.

Eo itaque tempore Micha Epiſcopus Caloprestantii filius præerat Eccleſiæ Iad. huic promittebat Dabro Archidiaconus Archiepiſcopatum Eccleſiæ Spalatenſis. Quamobrem multa donaria, & exenia conſequebatur ab eo, ſed quod ei de Pontificatu Spalatino promiſerat, nolebat ducere ad effectum; Tunc, inſtante Epiſcopo promiſit Archidiaconus, talique ipſum calliditate decepit; ſtatuit namque diem, qua Spalatum veniens, miſſam caneret, admonitionem faceret, ne tanto tempore ſinerent ſuam Eccleſiam Paſtore viduatam manere, & inter hac verba pollicitus eſt Archidiaconus, primam ſe vocem electionis de perſona Epiſcopi emiſſurum. Quid plura? venit Epiſcopus, miſſam cecinit, admonitionem fecit: ſed is qui ſe in ipſius electionem proclamaturum promiſerat, nihil dixit. Videns autem Epiſcopus ab Archidiacono ſibi fore deluſum, vehementer indignatus receſſit, proponens debitam ſubjectionem Spalatinæ Metropoli ſubtrahere, & ab ipſius Iuriſdictione ſe omninò eximere. Defuncto tandem Micha Epiſcopo, ſucceſſit alter in Eccleſia Iadrenſi, qui deceſſoris ſui ſequens veſtigia, inobediens Spalatinæ Eccleſiæ permanſit. Tunc Spalatenſes elegerunt quendam Gregorium Clericum Iadrenſem, ipſe ædificari fecit Eccleſiam Sancti Ioannis, quæ eſt Capella Curiæ, ſed antequam munus conſecrationis ſuſcepiſſet, morte præventus eſt. Erat autem eo tempore Gaudius Clericus natione Spalat. Plebanus Eccleſiæ Sanctæ Anaſtaſiæ eleganti ſtatura, & inter cæteros litteratior habebatur. Erat autem filius Cocini nepos Carochulæ, potens homo, multorum enim erat cognatorum & affinium populoſitate præditus. Hic ergo Spalatinæ Eccleſiæ Archiepiſcopus eſt effectus; Plebanatum verò Eccleſiæ Sanctæ Anaſtaſiæ contulit nepoti ſuo Madio Primicerio, fratri Ioannis Meſagaliæ, quia patronatus jure ſpectabat ad eum. Fuit autem Gaudius iſte gratioſus ſatis apud Reges Ungariæ, quippe ut elatus homo eorum Curias frequentabat: Ordinatus fuit Anno Domini MCXXXVI. tempore Cernechæ Comitis.

Et infrà cap. 20.

Intereà vacante Eccleſia Iadrenſi, tres ejuſdem Eccleſiæ Clerici ad Pontificatus honorem certatim aſpirabant: videlicet Lampredius Marichnæ, Petrus Camaſii, & Martinus Marozavini, Comes verò Civitatis erat eo tempore Petrana. Hic cæpit fovere partem Lampredii, ſperans ſe cum eo ſuavius vivere, eo quod, nec ipſe per ſe ſuperbus, nec erat de ſuperbo ſanguine procreatus. Tandem Lampredius iſte Iadrenſis Epiſcopus eſt effectus. Iſte primus ſub Patriarcha Gradenſi pallium obtinuit ab Anaſtaſio Papa, anno Domini MCXLV. Erat eo tempore quidam Luccarus filius Duimi Ciclæ Archidiaconus Eccleſiæ Spalatenſis, hic dolens, quod Iadrenſes à Salonitana metropoli ſe eximere laborabant, petiit, à Clero, & populo conſilium, & expenſas promittens ſe in perſona propria ad ſedem Apoſtolicam acceſſurum; & privilegium Salonitanæ Eccleſiæ contra Iadrenſium molimina allegaturum; ſed tanta erat invidia contra Archidiaconum ſupradictum, ut non acquieſcerent dictis ejus, imò abſque omni pudore in faciem ejus reſponderunt, dicentes, nolumus quod aliquid boni per te lucretur Eccleſia Spalatenſis. Ad hanc reſponſionem perturbatus Archidiaconus ſiluit, nec de facto hujuſmodi ſe ulterius intromiſit; & quia tunc vacabat Archiepiſcopo Eccleſia Spalatenſis, facilè Iadren-

Iadrenſes ſine contradictore potuerunt exemptionem ſuæ Eccleſiæ obtinere. Hæc Archidiaconus de exemptione Iadrenſis Epiſcopatus, pro cujus clariori intelligentia, altius repetendæ ſunt cauſæ, ut occaſio ab Archidiacono relata clarior appareat; nam ſicuti deſtructa à Slavis Salona, Præfectum ſive Proconſulem Dalmatiæ Iadræ reſediſſe, & Archiepiſcopatum Salonitanum Spalatum tranſlatum, Metropolicum jus Dalmatiæ ſervaſſe ex dictis conſtat. ita donec Dalmatæ à Slavis preſſi fuerunt, debilem ipſorum ſtatum, & propter externum metum, quietum fuiſſe, & pacificum conjectari debet; à Venetis deinde protecti cum Croatis pacem colentes reſpirare ceperunt, & Archiepiſcopus Spal. Iuriſdictionem ſuam liberè per Croatiam exercendo magna emolumenta ex relatis Ducum, & Regum eorumdem donationibus percipiebat, Metropoliticamq; dignitatem ſplendidè ſuſtinebat, ſed Regibus extinctis, Croatorum res ſub Vngarorum dominio minui, Dalmatarum verò ex Venetorum patrocinio augeri cæperunt, nam quoties relata bella inter Vngaros, & Venetos recrudeſcebant, eò magis Croati Inſulas, & Littora continentis deſerere cogebantur, quarum maxima pars Iadrenſium commodo ceſſit, qui Croatorum moleſtiis liberati, navigationem quietam nacti, ex ſitus opportunitate, opes populumque auxerunt, cæteraſque Dalmatiæ Civitates præcellere ceperunt, & deſtructo Belgrado ex Inſularum ejuſdem donatione à Dominico Michaele Duce Venetiarum facta eidem Epiſcopo Michæ, de quo Archidiaconus, (ut ſupra relatum eſt) juriſdictio Epiſcopatus Iadrenſis, & reditus ampliati fuere, tunc Epiſcopum ſpiritus elatiores ſumpſiſſe, & occaſione oblata Archiepiſcopatum Spalaten. conſequi tentaſſe, ſpeq; deluſum, obedientiam primo denegaſſe, mox exemptionem procuraſſe dicendum eſt: cum autem hæc Michæ inobedientia eo tempore inciderit, quo Innocentius II. ob ſchiſma Anacleti in Gallias proficiſci coactus fuit, quod ab anno 1130. uſque ad 1138. perduravit, ideò nil mirum ſi ejus ſucceſſor non ſolùm *inobediens perſeveravit*, ut Archid. ſed etiam *Petrus* a *Archielectus* 1138. dictus reperiatur, eodemque tempore Gaudius Spalaten. Archielectus Pallium ab Archiepiſcopo Strigon ſumere præſumpſerit, qui ſicuti *gratioſus ſatis apud Reges Vngariæ: quippe, & elatus homo eorum Curias frequentabat*, ut Archid. refert, ita Bela Rege petente ab Innocentio in ſede reſtituto Pallium recepit, ut in ejuſdem Epiſtola refertur.

a Script. Iadrenſ.

b *Innocentius Servus Servorum Dei G. Venerabili fratri Salonitano Archiepiſcopo ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Sicuti B. Gregorii teſtatur auctoritas, & tàm veterum, quàm modernorum geſtorum monumenta declarant examinatio, & conſecratio Salonitani Archiepiſcopi ex antiqua inſtitutione ad Romanum Pontificem ſpecialiter ſpectaret. Quocirca in ſanctam Romanam Eccleſiam gravite deliquiſſe, & claves Beati Petri auſu temerario evacuare voluiſſe dignoſceris, dum ſpreta dignitate ſedis Apoſtolicæ ad aliam Provinciam convolaſti, & contra veterum conſuetudinem à Strigonienſi Archiepiſcopo conſecrationem ſuſcipere attentaſti. Licet ergo vehementer exceſſerit, Licet contra ſtimulum calcitrare moleſtius ſit, quia tamen dilectus filius noſter Bela Vngariæ Rex pro ſe multoties apud ſedem Apoſtolicam per litteras, & nuncios interceſſit, ipſius tandem precibus condeſcendimus, & per dilectum filium noſtrum Vbaldum Diaconum Cardinalem Virum ſiquidem honeſtum, & litterarum peritia eruditum fraternitati tuæ Pallium Pontificale, officii plenitudinem, ſignum humilitatis, & Iuſtitiæ deſtinamus, ut videlicet eo his diebus utaris, quibus in Eccleſia tua ſcriptis authēticis continentur. Tua itaque intereſt, ita te erga B. Petrum devotū, & humilem in omnibus exhibere, ita te in ejus obſequio exercere, & præceptis Apoſtolicis obedire, ut hac gratia dignior valeas inveniri, & nos de tua actionis, ſtudiis exultare poſſimus. Præterea Epiſcopos per Dalmatiā conſtitutos ſuffraganeos quibus Salona tempore ſuo rutilando utebatur, ſanctæ Spalatinæ Eccleſiæ, ubi corpus S. Domnii diſcipuli B. Petri requievit, cum omni reverentia obedire ſancimus, quem unum totius Dalmatiæ Metropolitanum in Salonitana Eccleſia fore ſcimus, juxta quod in decretis noſtris comperimus, itē quia per veſtras litteras conqueſti eſtis de ſuffraganeis recuſantibus venire ad conſilium Salonitanæ Eccleſiæ Metropolitanæ. Nos ita ſtatuimus, ut in Dalmatia nullo alio in loco Synodum præter in veſtra Metropolitana celebretur, & ibidem omnes ſuffraganei præfatæ Eccleſiæ Salonitanæ more ſolito conſecrentur Dat. Lat. IX. Kal. Iunius.* Ex qua apparet reluctatio aliquorum Dalmatiæ Epiſcoporum veniendi ad Synodum Salonitanam, ſive Spalatenſ. quod de Petro Michæ ſucceſſore, qui ſe pro Archiepiſcopo Iadren. gerebat, & de tribus occidentalibus Epiſcopis, quos ſibi in ſuffraganeos deſtinarat *inobedientes Spalatinæ Eccleſiæ permanſiſſe* cum Archidiacono intelligendum eſt, ſed perſiſtente hac contumacia cum Spalatum in Vngarorum poteſtatem deveniſſet; Venetos tunc protectionem Lampredii ſucceſſoris Petri ſuſcepiſſe, & ut in Archiepiſcopum à Summo Pontifice confirmaretur, & illis Civitatibus, quæ ipſis parebant præeſſet, obtinuiſſe, Dandulus refert. *Lampridius Iadræ Epiſcopus Ducis præſidio ab Anaſtaſio Papa, ut Iadrenſis Eccleſia Metropolis, & palliata de cætero foret Privilegium obtinuit, Illique Inſularum Cathedrales Eccleſias Romanæ Eccleſiæ obedientes ſubjecit.* & infra. *Ducis igitur hortatu ſequenti anno, & Papa anno primo Henricus Patriarcha Romam properans, approbationem Patriarchalis ſedis in Grado, & jus Primatis ſuper Iadertinum Archiepiſcopum, & ejus ſuffraganeos ſibi traditione*

b Regiſtr. Archiepiſ. Spalat.

M 2 Pallio

Palliireſervata, ab Adriano obtinuit, ut ſicut ab antiquis temporibus populus Venetorum Duci obtemperat, ita Clerus eorum Patriarchæ obediret. Hæc Dandulus ab Archidiacono in eo diverſus quòd ab Anaſtaſio Archiepiſcopatum Iadrenſem, ab Adriano verò Patriarchæ ſuper eum Primatum conceſſum refert. Archidiaconus omnia Anaſtaſio tribuit anno 1145. quò non Anaſtaſium ſed Eugenium 3. vixiſſe conſtat, tamen, quamvis Archidiaconus in nomine ſummi Pontificis deceptus ſit, annum verum poſuiſſe ex ſcriptura anni ſequentis, in qua Lampridius Archiepiſcopus Iadræ nominatur, a apparet 1146. *Indictione 9. tempore Petri Poll. Ducis Ven. & Lampredii Iadrenſis Archiepiſcopi, & Petri Comitis* Hadrianum quartum deinde Henrico Gradenſi Patriarchæ Primatum ſuper Archiepiſcopatu Iadrenſi conceſſiſſe anno 1157. ex diplomatibus datis Romæ 8. Kal. Martii Pontificatus ejus anno 3. à Ferdinando Vgelio Abbate Italiæ ſacræ tomo 5. relatis apparet; in quorum primo ipſi Patriarchæ Primatum concedit in 2. verò L. Archiepiſcopo Iadræ jubet, ut eundem Patriarcham in Primatem recognoſcat; in 3. autem *Ven. fratribus Epiſcopis, & dilectis filiis majeſtati Ducis, & univerſo populo Venetiarum* ſignificat, Archiepiſcopnm Iadræ Romæ exiſtentem, promiſiſſe ſubjectionem Patriarchæ Graden. conceſſit prætereà eidem Patriarchæ juriſdictionem in omnes ſubditos Venetorum in Conſtantinop. Imperio exiſtentes, ut ex diplomate ejuſdem diei cum cæteris relatis apparet. *Tibi, & ſucceſſoribus tuis auctoritate Apoſtolica duximus concedendum, ut in Conſtant. Vrbe, & in aliis Civitatibus in Conſtant. dumtaxat Imperio conſtitutis, in quibus Veneti plures habent Eccleſias ubi videlicet eorum multitudo conſuevit aſſiduè convenire, liceat vobis Epiſcopum ordinare, & abſque alicujus contradictione munus ei conſecrationis imponere.* ita Veneti *obtinuerunt, ut omnes eorum ſubditi ſub unius Patriarchæ juriſdictione forent,* ut Dandulus refert, de quo deinde Petrum Archiepiſcopum Spalaten. conqueſtum apparet ex epiſtola Alex. tertii. b *P. Salonitano Archiepo . . . Nos enim de Iadren. Eccleſia nihil citra juſtitiam, & honorem Eccleſiæ Spalat. de novo Auctore Domino ſtatuimus, vel ſtatuemus . . . Dat. Anagniæ III. Non. Maji.* ex quibus dignoſcitur Summum Pontificem nihil innovare voluiſſe, ſed præceſſoris decreta rata habuiſſe, ut capite ſequenti, ex relatis à Dandulo conſtabit, ſed eundem Patriarcham Henricum non Primatis ſuper Iadrenſem Archiepiſcopatum, ut diplomata Pontificia exprimunt, ſed Dalmatiæ titulo uſum, ejuſdem temporis monumentum teſtatur.

a *Mon. SS. Coſmæ & Damian.*

b *Regiſtr. Archiep. Spal.*

Ex Sanctuario Arben.

Quotieſcunque earum rerum negotia geruntur, quarum memoria neceſſario poſteritati tranſmittitur, vinculo ſcripturæ innodari oportet, ne proceſſu temporis abuſu memoria antiquata aliquid in dubium redviva exceptio revocet, & contingat ex pace litigium. Quapropter Nos Vitalis Michael D. G. Ven. Dal. atque Cro. Dux omnibus noſtris fidelibus ſua antiquitatis ſtatum, & quod ſui juris eſſe dignoſcitur intemeratè perpetuò ſervare cupientes. Ea quæ Ven. D. Henrici Danduli Graden. Patriarchæ noſtrorum judicum, & ſapientum conſilio inter Nos, & Nob. Arben. Civitatis Viros fideles noſtros quiete ſancita ſunt in ſcriptis redigere fecimus, & ut hujus ſanctionis pagina ſolidam perpetuis temporibus firmitatem obtineat, noſtra, & ſupranominatorũ Illuſtriũ Virorũ ſubſcriptione roborari, noſtroq; Sigilli impreſſione muniri decrevimus. Cum itaq; jã dictæ Civ. Nobiles Viri Andreas, & Chriſtophorus, & Vitalis Sacerdos, Dabregna, Preſtantius Iudicis, Lampredio, Lupanus, Albertus, Dobroblavo, Fuſcus, Stephanus, Bertaldo, Nicolaus, Grube, Dimigna, & cæteri, qui cũ eis fuerunt ad præſentiam noſtrã veniſſent ſecundũ ſuæ antiquitatis ſtatum liberam eligendi Comitis electionẽ inſtanter requirebant; Nos verò è contrario licet prorſus iſta primò abnuiſſemus in poteſtate noſtra eſſe Comitis electionem, ac ejus confirmationẽ aſſerentes: Præmemorati tamen Patriarchæ Iudicum, & ſapientũ communicato conſilio liberam eligendi Comitis facultatem prædictæ Civitatis Civibus, tali conditione conceſſimus.

Vt ipſi quatuor de concivibus ſuis nobilioribus perſonis ſine exactione aliqua eligere, & noſtro debeant cõſpectui præſentare. Nos vero ex iis unum, qui nobis aptior, & fidelior viſus fuerit, ſapientũ qui tunc religione jurejurandi Hon. Ven. aſtricti erant conſilio confirmare debeamus, & ſi fortè inter ſe diſſenſerint, & de ſuis ſicut ſupraſcriptũ eſt concorditer eligere noluerint, de Veneticis duos, quos voluerint abſque exactione libere eligant, & nõ de alienis; Nos verò unum ex illis, quem voluerimus communi conſilio confirmabimus, in præſentiarum verò de Veneticis unum, quem voluerint, eligere debeant.

Actum eſt hoc in Pall. Venet. tempore Ducatus Vitalis Michael D. G. Nobiliſſ. atque Glorioſiſſimi Ducis anno Domini 1166. Ind. 14. 4. Kal. Iul. præfata tamen electionis ordine ſine fraude ſervato ſi noluerint, poſtquam à Nobis præmoniti fuerint, infra quinq; menſes electionẽ ſicuti ſupra ſcriptũ eſt facere in poteſtate noſtra electio, ſicut & confirmatio remanebit, & hoc ſine omni impedimento.

Ego Vitalis Michael Dux manum miſſi.
Ego Sebaſtianus Zsani manum miſi.
Ego Vitalis Dandulo m. m.
Ego Petrus Orſeolo m. m.
Ego Craton Dandulo m. m.
Ego Ioannes Bembo m. m.
Ego Ioannes Cornaro m. m.
Ego Petrus Zsani m. m.
Ego Henricus Contareno m. m.
Ego Marcus Ganſono m. m.

Ego

Ego Petrus Recibulo . .
Ego Dominicus Celſo . . .
Ego Andreas Geno . .
Ego Leo Faletro . .
Ego Michael Cetino . . .
Ego Ioannes Contareno . .
Ego Vitiolino Geno . .
Ego Anania Querino . .
Ego Henricus Bono . .
Ego Marcus Davedore . . .
Ego Ioannes Raſio . . .
Ego Henricus Contarenus . . .
Ego Henricus Dandulus Dei gratia Graden. Patriarcha, & Dalmatiæ Primates.
Ego Ioannes Navigavoſo m.m.
Ego Petrus Michael m.m.
Ego Stephanus Maccamanus m.m.
Ego Ioannes Dandulo m. m.
Ego Andreas modius m. m.
Ego Philippus Bono m. m.
Ego Dominicus Contareno m. m.
Ego Andreas Gabriel.
Ego Guido Michael.
Ego Raynerius Ciani.
Ego Leonardus Paciernimus.
Ego Iulianus Diaconus, & Notarius ſicut in authentico prædicti D. Ducis, vidi, nec minui, nec ampliavi, ſcripſi, complevi, & roboravi.

Cum deinde Veneti cum Emanuele bellum relatum gererent, & Raguſium acquiſiviſſent, ejuſdem Archiepiſcopum Patriarchæ Gradenſi ſubjicere pacti ſunt, ut idem Dand. poſt relatam Trag. direptionem refert.

Dux autem cum reliqua Stoli parte ultrò procedens Raguſinos polliciti fidelitatis immemores ſibi rebelles fore invenit, erexerant ſimiliter Imperialia vexilla in Turribus, & muris ſuis, contemnentes non ſolùm Ducem, quem ſibi ab antiquis temporibus in Dominum elegerant, honorare, ſed ut ſibi æmulo armata manu reſiſtere præſumpſerunt. Dux hoc indignè ferens bellicis inſtrumentis Urbem impugnare juſſit. Veneti autem quod juſſum fuerat audacter exequentes, continuis inſultibus eadem die quaſdam Turres aſcenderunt, & depoſitis Imperialibus inſignis B. Marci Evangeliſtæ effigiem deſuper poſuerunt: communicato conſilio egrediens Tribunus Michael Archiepiſcopus Raguſii Clerus, & Populus univerſus præmiſſis crucibus, de commiſſis veniam poſtularunt, quâ obtentâ, Dux cum hymnis, & laudibus Civitatem intravit, & conſuetæ fidelitatis Sacramenta renovavit, quamdamq; Turrim, qua Imperatori ſervabatur, cum maritimis muris dirui fecit, & Archiepiſcopus conſentientibus Clero & Populo conſenſus fuit, ſuam Eccleſiam ſubjicere Graden. Patriarchæ, ſi hoc à Papa poterit obtinere, quibus Dux Raynerium Iane dedit in Comitem. Poſtea ex eis ſecum aſſumptis, iter proſequens Nigropontum pervenit. ex quo apparet, Venetos, prout Dominium dilatabant, ita novos ſubditos ſub juriſdictione Patriarchæ Gradenſis reducere ſtuduiſſe, ne ex diverſitate juriſdictionum, occaſio aliqua tumultus accideret, prout etiam Vngaros idem effeciſſe inferiùs patebit.

CAP. XII.

De prima Iadrenſi defectione.

VEneti Scriptores referunt Iadram primò defeciſſe Dominico Contareno Duce, iterum Ordelapho Faletro, tertiò Dominico Michaele, de quibus ſingulis quid ſentiendum ſit, ſuis locis relatum *a* eſt. Quartò Vitale Michaele, ut Dandulus in Chronico. a L.2. c.9. & l.3. c.4. & c.7. *Vitalis Michael Dux: Iadrenſemq; Urbem ad ſubjectionẽ Archiepiſcopatus ſui Patriarchæ Gradenſi ſibi rebellem vi prælii potenter recuperavit,* item in Annalibus relata Emanuelis Imp. in Ægyptum expeditione. *Inter hæc Stephanus Rex Vngariæ cum Duce amicitiam fingens, Leonardo ejus nato Comiti Auſeri filiam Ducis Deſſa in Conjugem tradidit, & Nicolao ſimiliter Ducis nato, & Arbe Comiti Mariam filiam Ladiſlai de ſtirpe regali in uxorem dedit. Rex autem quod in corde conceperat evomens ad maritima cum exercitu venit, & immunitatibus Dalmatinos attrahens Spalatum, Tragurium, & Sibenicum, & plura alia loca demum obtinuit, illoſque largiſſimis privilegiis inſignivit. Iadertini igitur ſubjectionem ſui Archiepiſcopatus Patriarchæ Gradenſi moleſtum habentes, nunc ferè rebbelles Duci effecti, Dominicum Mauroceno defuncti Ducis natum eorum Comitem expulerant, & Regis Vexilla erigentes, ſe ejus dominio tradiderunt. Dux illicò 30. Galeis armatis Iadram properat, quam Vngaris munitã inveniens, diũ obtinere nequit, Venetias remeavit.*

Hoc tempore Anconitani Emanuelis obedientes Venetos ut ſibi æmulos ceperunt habere Dux ob hoc miſſis Galeis illorum V. cepit Galeas, ex quibus Iacobus de molino, & Guizzardinus fuerunt ſuſpenſi in ligno.

Dux itaque anno 15. ingentem paratum exercitum cum Dominico Mauroceno Capitaneo de- 1117.
nuò Iadram mittit, quos ex Vngarorum præſidio in errore tenaces, appoſitis ſcalis, & gattis diris, & variis inſultibus idem Capitaneus impugnare non deſinit. Vngari ob hoc territi relictis tentoriis fugâ ſalvati ſunt, Cives tunc deſolati, de ſolita Venetorũ gratia confidentes Iadrenſem Civitatem Capitaneo liberè tradiderunt, qui eandem muniens 200. de Nobilibus Iadra ſecum aſſumptis Venetias rediit; Iadrenſes igitur, qui advenerant, jus Primatus ſuper eorum Archiepiſcopum Patriarchæ Gradenſi conceſſum profitentes, dirruptis muris, & datis obſidibus, obtenta à Duce veniâ in Urbe ſua reſtituti ſunt, & Dominicus Mauroceno qui Comes primò, & poſtea in acquiſitione civitatis Capitaneus fuerat, in Comitatu reintegratus eſt.

Emanuelis autem Spalatum, Tragurium, &

Raguſiũ ac pene tota Dalmatia ſubjugatur. Hæc Dandulus: ſed cum defectionem anno XV. Ducis Vitalis ſecutam aſſerat, eam anno 1171. eveniſſe oportet, tunc temporis autẽ erat Archiepiſc. Lampredius, idem qui Romæ Patriarchæ Gradenſi ſubjectionem promiſerat, ideò cauſa à Dandulo relata inveriſimilis videtur, nam Chroniſtæ Antiquiores eadem referentes ſcribunt.

Nel tempo del dito Doxie 1. Arziveſcovo de Galli de Zara preſume quaſiolla ſignoria de quella, e tegnirſe, eſiando Capetanio e retor. tolto per i Zittadini honde el dito M. lo Doxie de Zio ſentido, fece Armada, e mando Capetanio de quella M. Domenego Morexini, el qual per forza, e perſon providitade, quella reduse ſotto el Dominio Dogal. ella romaxe el dito M. Domenego chon gran compagnia, e poſa de Vinitiani ellombardi per tegnir, el forſchello á quelli traditori Zaratini, che ſpeſſo revella, e queſto folla terza ſiada, chelli revella

Tempore dicti Ducis quidam Archiepiſcopus de Gallis Iadrenſis dominatum Civitatis invadere pene, ac retinere auſus eſt, cum Prefectus & Rector electus fuiſſet à Civibus; quo audito Dux claſſem adornavit, eique præfecit Dominicum Mauroceno, qui vi ſimul & conſilio populum in priſtina Ducis ditione retinuit; ibique dictus Dominicus cum magna Venetorum, & Longobardorum manu ſubſedit, ſupplicioque affecit illos proditores Iadren. qui ſæpe deficiunt, & hæc fuit tertia defectio.

Alter Chroniſta.

Ancora in queſte tempo Zara, che ſpeſſo revelava rivelo la terza volta chazando fuora ſ Domenego Morexini, el qual jera ſuo Conte, & vedendo el dito ſ Domenego eſſer revelada Zara, ſubito venne a Venexia e diſſe como Zara ſe haveva dada all Arziveſcovo de Zara de Gali, aldando queſto la ſignoria de Veniexia, feno una Armada congrandiſſima Zente, e fo molto toſto mandada via, e fo Capetanio ſuo Zeneral da Mar el predito ſ Domenego Morexini, el qual Capetanio finalmente chombattendo Zara dagandoli de grieve battaje, quella prexeno per forza regourando quela dalleman del Arziveſcovo ſuo Chavo, el qual jera rebello de Vinitiani, e queſto ſ Domenego Morexini Capetanio remaxe Conte in Zara chomo da prima

Etiam hoc tempore Iadra, quæ ſæpe deficiebat, pulſo Dominico Mauroceno Comite ſuo, tertio defecit: videnſque dictus Dominicus Iadram defeciſſe, ſtatim venit Venetias, & retulit Iadram ſe tradidiſſe Archiepiſcopo Iadræ de Galis: hoc audito Veneti claſſem paraverunt, multoque milite inſtruxere, eaque celeriter expedita idem Dominicus Mauroceno claſſi cum Imperio præfectus, vi capit Iadram, atque à poteſtate Archiepiſcopi Venetorum rebellis receptam, in eodem Præturæ magiſtratu regere perſeveravit.

Hæc Chroniſtæ, pro cujus rei clariori intelligentia animadvertendum eſt ſingulas Civitates Dalmaticas antequam Colomano ſubderentur Prætores ſibi titulo Priorum eligere ſolitas, ut ex eorundem nominibus pluribus in locis relatis conſtat. Hos autem ad libitum earundem Civitatum electos, & deinde Comites vocatos ex ejuſdem Colomani Privilegio, & locis Archidiaconi Spalat. relatis apparet; poſteà verò Iadrenſes, Auſerenſes, & Arbenſes, ut plurimum Cives Venetos ſibi in Comites elegerunt, ut in relata Arbenſi ſcriptura videre eſt, & Dandulus aliquorum quoque mentionem facit in Annalibus.

1130. *Petrus Polanus Dux.*

Hic Dux duos filios habuit, quorum Guido ex collandatione populi Auſeri factus eſt Comes, Nannericus autem Arbens: electione, & Ducis approbatione Comes efficitur. 1152. *Dominicus Mauroceno Ducis filius, cujus acta Iſtrienſis populus laudare non deſinit, Iadræ Comes efficitur.*

1156. *Vitalis Michael Dux.*

Hic Dux Arbenſibus indulſit, ut quatuor ex ſuis Civibus committerent, & ſibi electionem præſentarent, de quibus autem ſufficientiorem cognoveris, approbabis, & ſi in hoc concordes non fuerint, ut ex Nobilibus Rivoalti duobus electis, unum in Comitem confirmabimus. & his non factis quinque menſibus elapſis, Comitis electio Duci ſpectet ſcilicet, & confirmatio illicò Nicolaus Michael Ducis natus electione Arben. & Ducis approbatione eorum factus eſt Comes.

Stephanus Rex Vngariæ cum Duce amicitiam fingens, Leonardo ejus nato Comiti Auſeri filiam Ducis Deſſa in conjugem tradidit, & Nicolao ſimiliter Ducis nato, & Arbe Comiti Mariam filiam Ladulavi de ſtirpe Regali in uxorem dedit.

In his autem Comitum electionibus ſicut Dalmatæ præcipuam eorum libertatis prærogativam reponebant, ita Cives in factiones diſtractos multoties tumultuaſſe, poſteriora exempla ſuo loco referenda docent, idem tunc eveniſſe conjectandum eſt, & Civitatem ſeditione agitatam, vel tædio diuturnitatis Comitatus Mauroceni ductam, eundem expuliſſe, quod ſi ab externo motu excitatam quis præſumere velit, Emanuelis calliditati id tribuere poſſet, cùm loca Iadræ, proxima cùm univerſa Croatia poſſideret, & Anconitanis jam ſibi devinctis in Venetos malum animum coqueret, ut Dandulus refert. Ideò cum defectio ad Vngaros vera eſſe non poſſit, de qua idem Dandulus dubitaſſe videtur, & Iadrenſes *ferè rebelles* vocet, eandemque uti dubiam vulgati Scriptores referre omi-

omiſerunt pro ſeditione tantùm, non pro defectione habenda, ex diviſioneque Civium Maurocenum, Comitem expulſum, locoque ipſius Lampridium eorum Archiepiſcopum in Comitem electum, ut Chroniſtæ concludendum eſt, qui *Marichna filius* ut Archidiaconus *de Galis* ut Chroniſtæ ſcilicet ex nobili familia de Galellis comitatum Patriæ, vel prævalentibus ſuis conſanguineis conſecutus, vel in ipſo tumultu quomodocumque electus Comitatum tamen non retinuit, ut mox patebit; ſed idem Maurocenus cum claſſe reverſus vi, vel quocumque modo ſedato tumultu, & de ſeditioſis ſupplicio ſumpto Comitatum recuperavit, & ſimul cum ipſo Archiepiſcopo perſeveravit ut ex Scripturis conſtat.

a b Script. Iad. a 1167. *Temporibus itaq. Vitalis Michaelis Ducis Ven. & Lampredii Iadertini Archiepiſcopi, atque Dominici Mauroceni Comitis.*

1174. 14. *Novembris temporibus equidem Sebaſtiani Ziani Ducis Ven. & Lampredii Archiepiſcopi atque Dominici Mauroceni ejuſdem Civitatis Comitis.*

c 1177. *Temporibus equidem Sebaſtiani Ziani Ducis Ven. & Lampredii Ven. Archiepiſcopi atque Dominici Mauroceni Comitis*, & mortuo Lampredio cum Thebaldo.

c d ex Sanctu. Arben. d 1180. 14. *Maij Tempore Auri Maſtropetri Ducis, & Thebaldi Vener. Iadrenſis Archiepiſcopi, Dominci Mauroceni comitis.*

Hæc de Iadrenſi ſeditione, quæ defectionem præceſſit, quam Dandulus in Chronico non refert in Annalibus autem.

Aureus Maſtropetrus Dux 1178.

Iadartini ſuæ ſedis dedignantes ſubjectionem, ne in Lampredii defuncti, eligendus ſucceſſor à Gradenſi Patriarcha confirmationem ſuſciperet, ab Alexandro Papa Eugubinum Epiſcopum ab iis electum Archiepiſcopum obtinuerunt, cui in traditione Pallii commiſit Papa, ut Gradenſi Patriarchæ obedientiam Primati debitam exhiberet, non intendens ut ſcripſit juri Gradenſis Eccleſiæ ex hoc aliqualiter derogare. Archiepiſcopus Iadræ receptus reverentiam Patriarchæ exhibere à Civibus non ſolùm prohibitus, ſed etiam ut Eccleſiam ſuam eximeret, cum aliquibus Civibus Romam accedere, coactus fuit; qui iens apud foſſam malam infirmatur, litteris, & nunciis Iadrenſium propoſitum Pontifici enarrat. Papa igitur eum redarguens inter cætera per epiſtolam ait: Venetia in unitate catholica laudabilis ſtetit; & fuit Civitas refugii Epiſcopis, & aliis Eccleſiarum Prælatis, qui de Lombardia, Tuſcia, & Marchia à ſedibus propriis inſtante Schiſmate illuc divertere voluerunt. In reformatione quoque Eccleſiæ qualiter ſedem Apoſtolicam audiverint, & honoraverint, ad tuam credimus notitiam perveniſſe. Quia igitur tibi imminet ſubjectos à præſumptione ſua compeſcere, cum non debeamus ſequi populum, ſed docere, mandamus quatenus infra tres menſes poſtquam Iadram iveris, pergens Venetias eidem Patriarchæ obedientiam, & reverentiam Primati debitam promittas, & impendas, & Clerum, & populum tuum ad idem, ſicut, te decet, inducas; Ita quod ipſe Patriarcha contra te materiam conquerendi non habeat, nec inter Venetos, & Iadrenſes gravis ex hoc, & periculoſa diſcordia oriatur. Alioquin uſum tibi pallii interdicimus, & te conſecrandi ſuffraganeos tuos, & Eccleſias dedicandi auctoritate privamus, quæ Archiepiſcopus rediens per Iadrenſes elatos adimplere pertinaciter prohibitus fuit.

Et infra.

Alex: Papa deceſſit, & Lucius 3. natione Lucanus Papa efficitur; Hic Veletri Henrico Dandulo Patriarchæ ſolitas honorificentias, & immunitates Gradenſis Eccleſiæ, & Primatum ſupra Iadratinum Archiepiſcopum per privilegium confirmavit, & relatis Philippi Regis Franciæ auxiliis terræ ſanctæ præſtitis Ducis anno 6. & anni ſequentis morte Balduini leproſi Regis Hieruſalem ſequitur.

Inter hæc dum Veneti cum Piſanis, & Anconitanis diviſi haberent diſcordias, Piſani Conſules ſuis Duci delegatis nunciis, promiſerunt Anconitanis ſubſidium non præbere, & treguas dimiſſis hinc inde captis uſque ad decennium pariter curaverunt.

Hoc tempore Iadrenſes à Duce requiſiti; ut Præſulem ſuum Gradenſi Patriarchæ obbedientiam exhibere permittant, exequi renuerunt rebelles jam quater effecti, ſe, & Urbem Iadræ protectioni Belæ Regis tertii Vngariæ ſubdiderunt. Rex tunc hominibus, & victualibus Civitatem muniit; & muro circumcluſit. Dux autem illatum ſcelus reformare anhelans, congregatam concionem ſibi conformem invenit, & fiſco, ex continuatis anguſtiis nimis exinanito, dum de eis recuperandis collatio haberetur. Prælati multi nobiles fidei pleni ſe obtulerunt liberaliter; Tunc pro congrua ſatisfactione decernitur, ut proventus Rivoaltini fori, & datia, & quarantesimi ſint eis taliter deputata. Ceterum Dux paratam hoſtilem claſſem mittens per Mare Iadram obſedit, & viriliter impugnat, & Pagum, cæteraſque Inſulas ſibi ſubjecit.

Idem ferè cæteri Chroniſtæ, & Vulgati Auctores, ſed quamvis ex relatis à Dandulo eliciatur, defectionem eveniſſe poſt annum 1185. & Chroniſtæ aliqui annum 1186. exprimant, tamen ſicuti anno 1180. 14. Maij Iadram adhuc Venetorum nomen coluiſſe, ex relatis conſtat, ita Vngarorum protectioni adhæſiſſe anno 1181. e 1181. *menſe Feb. Iaderæ Regnante D. Bela D. G. Rege Hung. Dal. Cr.* e Arch. S. Chriſog.

Sententia D. Mauri Dei, & Regis gratia Comitis, & totius maritimæ Provinciæ ſtudioſi exercitatoris cum Caſtra metatus eſſet &c.

Ideò vel in fine anni 1180. vel principio ſubſequentis defectionem ſecutam dicendum eſt, & ſicut olim Iadrenſes coactos Colomano ſe dediſ-

 didiſ-

didiſſe relatum eſt, ita ad Belam ſpontè defeciſſe cenſendum eſt, cum poſt Colomanum, Regis Vngariæ nomen, tunc primò in ſcripturis exprimi cæperit, ideo hæc Iadrenſium defectio, meritò prima dicenda eſt. Cauſam autem defectionis ſubjectionem Archiepiſcopatus Patriarchæ Gradenſi ſcriptores uniformes ponunt, ſed cum multò prius hanc ſubjectionem ſecutam ex relatis conſtet, ideò rerum ſtatus, qui tunc eſſe potuerit, conjectandus, & occaſio inquirenda, ut relata à Dandulo melius percipi poſſint.

Maritimas Civitates, ex navigationis uſu frequentes, & opulentas fieri exemplis probare ſuperfluum eſt. Navigationem autem conſiſtere in evehendis, & advehendis mercibus conſtat, ſed cum Dalmaticarum civitatum territoria adeò arcta fuiſſe, ex dictis pateat, ideò non de rebus in eorum terris naſcentibus evehendis, ſed ex latè patenti continente ad mare delatis in proxima Italiæ littora transfretandis, & inde aliis in Dalmatiam devehendis, ſibi victum quæſiviſſe, & ex continuata navigatione opes auxiſſe dicendum eſt, & ſicuti poſt Salonæ deſolationem Iadram præcipuam Dalmatiæ civitatem fuiſſe, ita uſque quo Græci Adriatici dominium retinuerunt, ex ſitus opportunitate ibi Dalmatiæ quoque Præſidem, reſediſſe, & pro ut latius territorium, quam cæteræ Civitates in Inſulis poſſidebant Iadrenſes, navigationemque commodiorem exercebant, ita populum majorem pluresque naves habuiſſe cenſendum eſt: decreſcentibus deinde Græcorum rebus, cum Saraceni, Narentani, & Croati Adriaticum infeſtarent, Veneti Saracenis expulſis, Croatis coercitis, Narentaniſque debellatis navigationem tutam reddiderunt, exinde Raguſini Narentanorum moleſtiis liberati, Orientalis Dalmatiæ navigationem ad ſe trahere ceperunt, Iadrenſes autem quamvis à proximis Croatis aliquando perturbati fuerint, tamen Nonam levem moleſtiam inferre potuiſſe, ex locorum notitia cuilibet conſtare poteſt: Belgradum verò ex ſitus opportunitate, inſularumque proximarum commoditate, maxima incommoda Iadrenſium rebus inferre potuit, qua de cauſâ poſtquam à Venetis deſtructum fuiſſet, Iadrenſeſque inſulas conſecuti ſunt, ut dictum eſt, exinde aucto territorio navigationem pacatam continuantes Syriacaſque Venetorum expeditiones aſſociantes, mirum in modum populum, opeſque eorum auctas cenſendum eſt, exindeque ſicut cæteras civitates in temporalibus præcellebant, ita in ſpiritualibus Spalatinæ Metropolis ſuperioritatem iniquo animo tuliſſe, conjectari debet; ob idque, ut ſua quoque Eccleſia in Archiepiſcopatum erigeretur procuraſſe, quod ope Venetorum conſecuti ſunt, ut capite præcedenti relatum eſt.

In hoc rerum ſtatu ſeditio Iadrenſis evenit, quæ cum externis adjumentis caruiſſet, ex celeri Claſſis ſuperventu citò ſedata fuit; ſed cum paulò poſt ex retentione rerum, & perſonarum per univerſum Orientale Imperium grave damnum Veneti accepiſſent, indeque bellum cum Emanuele exarſiſſet, majorque pars celebris, & numeroſæ claſſis ipſorum morbo periiſſet, ipſaſque Venetias infeciſſet, eodemque tempore à Piſanis, & Anconitanis navigationes ipſorum infeſtarentur, neq; vivente Emanuele commercium reſtitutum fuiſſet; Ideò maxima damna res ipſorum paſſas, majoremque partem lucri geſſaſſe, & exinde privatorum opes diminutas cenſendum eſt, publicumque *ærarium ex continuatis anguſtiis nimis exinanitum* Dandulus fatetur; ex quibus Venetorum anguſtiis, ab *Iadrenſibus elatis* Archiepiſcopus ſubjectionem Patriarchæ *adimplere pertinaciter prohibitus fuit*, ex qua pertinacia ab Alex: ſummo Pontifice prævisâ *inter Venetos, & Iadrenſes gravis ex hoc, & periculoſa diſcordia* orta eſt, quæ dum agitaretur, Emanuelis mors ſupervenit, Spalatumque ad Vngaros rediit, ut relatum eſt. Croatiam quoquè tunc eoſdem recuperaſſe cenſendum eſt; nam ſicut vivente Emanuele ejus potentiam veritum Belam Croatiam tentare auſum non fuiſſe, ita ipſo mortuo, cum eodem anno Spalatum *a* receperit, Croatiam quoque a *Privil. Spal.*
intermediam prius è Græcorum manibus vi, vel deditione eripuiſſe, deinde Spalatum dicendum videtur, Vngarorumque ditionem Iadræ proximam ex eo effectam, qua vicinitate fretos Iadrenſes, qui de Veneto nomine malè ſentiebant, vel ob ſupplicium propter Comitis Mauroceni expulſionem eiſdem infeſti erant, occaſionem capientes ſubjectionemque Archiepiſcopatus (de qua palàm à Duce requirebantur) prætexentes, Civitatem à Venetis avertiſſe, & timore eorundem potentiæ, Protectioni Regis Vngariæ tradidiſſe conjectari poteſt, ſed an recto conſilio id egerint, ea, quæ ſecuta ſunt declarant. Iadram fruſtra oppugnatam, ſed Inſulas Iadrenſium captas Dandulus tradit, quidnam autem eo bello geſtum ſit nemo refert, reperiuntur tamen memoriæ quædam, ex quibus aliqua, quæ tunc evenerunt percipi poterunt; Nam cum ex confirmatione privilegiorum à Rege Bela facta Tragurium protectioni Vngarorum adhæſiſſe anno 1182. conſtet, tamen anno ſequenti Ducem Maſtropetrum eumdem recepiſſe ex ejuſdem privilegio apparet.

b *Ex originali Aureus Maſtropetrus D. G.* b *Archiv.*
Ven. Dal. atque Croatiæ Dux omnibus fidelibus *Communis*
ſuis, ad quos iſtæ litteræ pervenerint, ſalutem, & *Trag.*
dilect.

Vniverſitatem veſtram ſcire volumus, quod Taurenſes omnes fidem nobis ſervare volentes, ſicut etiam noſtris prædeceſſoribus olim ſervavere fidelitatem, à minimo uſque ad majorem nobis juravere, ea propter eos tanquam fideles noſtros diligentes ſecuros deinceps illos, & ſalvos in perſonis, & rebus eorum eſſe volumus, eundo, ſtando,

atque

atque redeundo, mandamus igitur vobis, & mandantes præcipimus, quatenus præfatos Traurenſes liberos, ſecuros, atque ſalvos dimittentes pro honore noſtro dilectionem eis, & amorem exhibeatis ubicumque illos inveneritis, ſcientes pro certo, quod ſi aliter facere præſumpſeritis, nos non modicum offendetis, & inſuper noſtro ſubjacebitis banno.

Dat. menſe Sept. Ind. XI. feliciter.

Ex quo elicitur, Ducem præſentem juramentum à Trag: exegiſſe anno 1183. in quem cadit Ind. XI. & exinde conici Venetos non ſtatim poſt defectionem claſſem miſiſſe, pro ut in præcedenti ſeditione fecerant; ſed prius animos Iadrenſium negotiatione revocare ſtuduiſſe, cum *à Duce requiſitos exequi renuiſſe* Dandulus ſcribat, deinde in apparatu claſſis, & machinarum ob anguſtias fiſci tantum temporis triviſſe, ut à defectione duo anni exceſſerint, quando Dux oppugnatione fruſtra tentata inſulas recepit, inter quas etiam Tragurium cujus quàm debilis, præſertim à parte maritima fuerit ſtatus, ex relatis conſtat, & clariùs in patriæ Chronico refertur, ideò ſicuti Duci advenienti Tragurium, cæteraſque inſulas reſiſtere non auſas, ſe dediſſe cenſendum eſt, ita recedente claſſe ad Vngaros rediiſſe, cum bello adhuc vigente *a* Brachiam, & Pharum Vngaris paruiſſe, cæteraque loca tempore induciarum in eorundem poteſtate fuiſſe, ſcripturæ doceant; ideò neceſſitatem habuiſſe Venetos continuò Claſſem inter Dalmaticas inſulas tenere, non minus pro earundem præſidio quàm pro navigantium tutela, & præſertim in obſidione Iadrenſis portus, ut ex inſtrumento 1187. menſis Iunii à Nicolao Craſſo in notis ad Ianottium relato, in quo *Procuratores operis Beati Marci* promittunt iis *qui veſtris navibus in præſentiarum cum ſtolo Venetiæ ad obſidionem Iadræ ire, vel mittere debeatis, & cet.* apparet, mutuaque damna tunc ſecuta Dandulus refert, 1188. *Clemens tertius natione Romanus (Gregorio Octavo) ſucceſſit; eodem anno Rex Vngariæ, & Veneti diris cladibus viciſſim in Dalmatia diutius flagellati, excidio terræ Sanctæ compuncti, miſſis hinc inde nunciis treguas uſque ad biennium peregerunt.* Inter quas clades ſcripturæ Iadrenſes victoriam de Venetis memorant, b 1190. 19. *Madii poſt bellum cum Venetis habitum, & poſt victoriam de Caſtello in promontorio Trani . . . Sancto Griſogono gratias effundentes, de evaſione maximi periculi, & collatione victoriæ, ac omnimodi percepti beneficii devotè retuliſſemus, electo noſtro Petro in Vngaria perſiſtente, & Nicolao Farenſ. Epiſcopo, Eccleſiæ noſtræ ſuffraganeo miſſarum ſolemnia celebrante, & ſermonem ad populum more ſolito faciente,* ſed locus hujus victoriæ ignoratur, cum Promontorium Trani ubi nam fuerit, incompertum ſit. Inducias tamen iterum renovatas Dandulus tradit.

a Script. Brach. 1184.

b Arch. S. Chriſog.

1191. *Clementi igitur Papa ſucceſſit Celeſtinus . . . . eodem anno inter Regem Vngariæ, & Venetos completa tregua, uſque ad biennium renovantur,* quarum induciarum tempore Iadrenſes cum Arbenſibus compoſuiſſe de repreſſaliis conſtat.

c *Anno Dominicæ Incarnationis 1190. menſe Iunii die ſanctorum Ioannis & Pauli, Indictione octava Iadræ. Temporibus Domini Noſtri Belæ Dei Gratia invictiſſimi Regis Vngariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, nec non Galatiæ, & Petri Iadertinæ ſedis Venerabilis Archielecti. Inſtrumentum, per quod Damianus Iadræ Comes, unà cum Gregorio Soppe, Biſte de Iuda, & Petro Sluradi Iudicibus renovant pacem inter ambas Civitates cum Andrea Arbenſi Epiſcopo, Andrea Surre, Stephano Martini Iudice, Fuſco Manarini, Chriſtoforo Calderarii, Ve, Kiedrago, & Petraniola Arben. in hac pacta. Si quiſpiam utriuſque Civitatis aliquam alicui pecuniam crediderit, & eam rehabere nequiverit, ipſum debitorem ſuum, & non alium quærat in aſpectu Iudicum debitoris, & cogant eum reddere univerſa, & ſi nihil in civitate habuerit, non debet intra mœnia capi, ſed extra, ubi reperiri potuerit, ut libertas Civitatum illæſa permaneat. At verò ſi quiſque Nobilis, vel ignobilis in latrocinio, ſeu rapina repertus fuerit, pro duodecim Romanatis (excepta damni compoſitione, quæ ex integro dari debet) vendatur ſ. id unde reddere non habuerit perſona ejus infra urbem per manum Curiæ capiatur, & tam diu in poteſtate perditoris maneat vinculatus, donec reddat univerſum debitum,* quibus completis iterum bellum exarſiſſe refert *Henricus Dandulus Dux* 1192. . . *Dux autem completis Vngarorum treguis, Iadrenſibus bellum innovat, & maris vias illis claudit, Dominicumque Michaelem Pagi, & aliarum Inſularum Iadræ Comitem fecit.* Ex quibus, quamvis nimis breviter relatis, tamen colligi poteſt, Venetos, donec Induciæ durarunt, Iadrenſibus navigationem permiſiſſe, ſed renovato bello, iterum prohibere conatos, quod, quam difficile factu fuerit, ſciunt ii, qui navigationis Adriatici experientiam habentes, ſitum Iadræ non ignorant. Portus etenim ejus cæteris Dalmaticis amplior, & tutior, & ex oppoſitarum inſularum diſpoſitione ſitum opportuniorem tam ad tuendam, quam ad infeſtandam Adriatici navigationem habet; & pro ut, ex unico Anconitano minori, nec admodum tuto, multa damna Venetis illata ſcriptores memorant, multò majora ex Iadrenſi, cæteriſque Vngarici juris proximis portubus proveniſſe conjectandum eſt. Qua de cauſa Veneti bellum Iadrenſibus renovaturi, ad confirmandos Arbenſium animos Ducis nomine declararunt.

c Sanct. Arben.

d *In Chriſti nomine Amen. Anno ab Incarnatione Domini 1193. Indictione ſeptima menſis Septembris, exeunte die ſeptima. Tempore Domini Henrici Danduli Ducis Inclyti, atque Andreæ Arben. Epiſcopi, & Petri Ziani Comitis. Ego qui-*

d Sanctuar. Arb.

quidem Petrus Fuſcarenus Venetialis, veniens Arben Civit. ex juſſu dicti Domini Ducis ad acquirendam fidelitatem à populo ejus Civitatis, teſtificor in Deo, & anima mea coram vobis omnibus in hoc Epiſcopali Palatio, & in ea veritate, quæ Chriſtus eſt, & in ipſa fide, qua Chriſtianus vocor verum teſtimonium dico, quod Dominus Henricus Dux Venet.° juravit ſuper Sacra Dei Evangelia, ſtatum & conſuetudinem omnibus & Civitatibus, quæ ſub diſtrictu ſui Ducatus videntur eſſe, eas in rectitudine & juſtitia tenere. Unde ego dictus Petrus præcipio M. Arben. Notario hoc ſcriptum ſcribere, & firmare ſub teſtimonio horum teſtium.

Ego Petrus Foſcarenus ſcripſi.

Ego M. filius Comitis B. de Veglia teſtis

Ego Ve, & An. Balbi tt.

Ego Minta Arben. Presbiter ac Notarius juſſu dicti Petri Nobilis Viri, & teſtis complevi, & roboravi.

Et magiſtratum qui Inſulis Iadrenſibus ademptis præeſſet reſidere voluerunt in ea, quæ cæteris proximior continenti Croatico, vel Vngarico erat, quæ quomodo Pagi nomen ſortita ſit, non erit inutile indagare.

Occidentales Dalmatiæ inſulas *habitatoribus vacuas, deſertas urbes habentes* Porph. loco relato enumerat, quarum nomina cum hodiernis ibidem *a* collata fuerunt, exceptis *Catantrebeno*, & *Pirotima*, quæ quibusnam adaptari poſſint, non conſtat, remanet *Scirda Ciſſa*, quæ ſi pro unico nomine accipiatur, inter incertas etiam ipſa ponenda eſt, ſed cum *Ciſſam* inter inſulas Adriaticas nominet Plinius libro tertio, cap. 26 & *Giſſam* inter Liburnicas oppida habentes cap. 21. ut *b* relatum eſt; ideò ſi nomen *Scirda Ciſſa* disjunctivè pro duabus Inſulis inter ſe parum diſtantibus ſumatur, ſcilicet *Scirda* pro hodierna *Scherda* vel *Scherdiza* nomen *Ciſſa* vel potius *Giſſa* Inſulæ Pagi conveniet, & ſicuti inſulas à Porph. nominatas à vicinis Croatis deſolatas, deſertas jacuiſſe dicendum videtur, ita Pagum uti continenti Croatico proximiorem, primam deſolatam, & poſt Porphir. tempora à Croatis occupatam ſimul cum civitate Keſſa, quam Dandulus Quuſſam vocatam, & à Venetis deſtructam ſcribit, quod confirmatur ex Priv. Creſimiri Regis.

a lib. 1. c. 13.

b l. 1. c. 2.

c Ex originali. Anno ab Incar. Domini noſtri Ieſu Chriſti MLXXI. Indictione IX. die VIII. menſ. Iulii tempore Domini Alex. Papæ Vrbis Romæ.

c Sanctuar. Eccleſ. Arben.

Ego Creſimir Rex Croatorum, & Dalmatinorum inſimul meis cum Principibus juſtitiam Arben. Eccleſia retinentem, & eam in protectione noſtra ſuſcipientes volumus, & perpetuo jure aſſentientes firmamus, ut dicta Eccleſia habeat ſuas Parochias ſ. Iuppam, quæ fuit ſub Alpibus à Caſtro latinè Murula vocitato Sclavonicè Stenize, uſque ad flumen Coprive, & Eccleſiam S. Georgii in Ravuna, Chiſſam ſuis cum pertinentiis tantum retinentes de jure ſuo paucas Villas, Pagi, Pezzam, Muroulani, Vlaſſici, quas, & ſi pro malo habent novo dedimus Epiſcopo Nonenſ. Iuppam Lucchæ, Iuppam Buccani, & Bozzachi, & hoc ſtatutum volumus perpetuò inviolabile manere, ſicut ſemper à majoribus natu didicimus, dicta jam Eccleſia inviolabile perſtitiſſe. Quicumque autem noſtris de ſucceſſoribus hoc privil. perturbare, & ei vim inferre aliquo molimine attemptaverit, noſtro judicio pellatur à Regno. De inferioribus ſancimus componere centum libras auri, Regali Curiæ medietatem, & Sanctæ prædictæ Arben. Eccleſiæ aliam medietatem. Ad roborem, & vigorem noſtraque cartula dationis, aſſentioniſque juſtitia noſtram nominis noſtri impreſſis litteris prælibata donamus Eccleſia, & noſtri ſigilli impreſſione firmando roboramus. Indictione 9. Datum eſt hoc Privilegium Arben. Eccleſiæ in Caſtro Belgrado per manus Ioannis Diaconi, & Domini Regis Notarii coram communi Curia.

Nam cum nomina *Chiſſa, Pagi, & Vlaſſici* hodiè quoque in Inſula Pagi reperiantur, ideò Creſimirum de eadem Inſula, uti Croatiæ Regem diſpoſuiſſe, & relictis Arbenſi Eccleſiæ locis in continenti Croatico ſitis, ſimul cum pertinentiis Cheſſæ (quas Arbenſes ante occupationem Inſulæ poſſediſſe *d* apparet) reliquam inſulæ partem Nonenſi Eccleſiæ aſſignavit, Keſſam quoque, vel Cheſſam communitatem dictam Comitemque habuiſſe, ejuſdem temporis monumentum teſtatur 1071. *Indictione 9. tempore Creſimiri Dalmatinorum, & Croatorum Regis, & Dragi Arben. Epiſcopi Inſtrumentum per quod Keſſenſis Communitas, quando Monaſt. S. Michaelis de Sanſigo in primordio ædificationis ipſius occultè & apertè offenderant, & per revelationem Sancti Nicolai, Deus ſua miſericordia Nos viſitaſſet, quod ſtrages, quæ deprimebantur, ob id eveniret, pro emendatione mali facti, quod fecerant, donant monaſterio Sanſicovo monumentum ſuum S. Petri de Inſulis Neumis, cum ſuis utriſque inſulis perpetuò poſſidendum, ſalva tamen Iuſtitia Arben. Epiſcopatus cui ſubſcripſere Mozolinus Arben. & Keſſen: Comes, & multi alii Keſſenſes.* Ex quo poſt deſtructionem, de qua Dandulus, reædificatam fuiſſe Keſſam, ſive ut Dandulus Quſſam dicendum eſt; Keſſeque Caſtrum in Inſula Pagi exiſtere aliud monumentum indicat.

d Infra ſcript. 1372.

Ex Originali. In nomine Domini Dei, & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti, anno Domini 1174. menſe Auguſti Indictione 7. Rivoalto.

Quoniam ad noſtri Ducatus regimina, quæ Deo propitio ſuſcepimus pertinet, ut omni cura, & inſtantia, quæ inordinata ſunt proviſione congrua diſponamus. Ideò nos Sebaſtianus Ziani D. G. Venet. Dal. atque Croatiæ Dux cum noſtris ſucceſſoribus per hanc præſentem conceſſionis cartam, damus atque concedimus tibi Rogerio filio

Comitis

Comitis Iaderæ, Caſtrum Keſſæ cum omnibus ſuis habentiis, & pertinentiis, intus & foris, uſque ad campum Lonis, quod eſt verſus Arbes, quod quidem Caſtrum poſitum eſt in Inſula Pagi, quod eſt de jure, & pertinentia noſtra, noſtrique Ducatus ſicut te inveſtimus in præſentia plurimorum bonorum hominum. Ideoque prædictum Caſtrum cum omnibus ſuis, habentiis, & pertinentiis ab intus, & foris, ſicut ſupraſcriptum eſt à die præſenti, in antea tibi ſupraſcripti Rogerii Mauroceni pleniſſima poteſtate, damus cum omni diſtrictu & honore, ſicut nobis pertinet habend. tenend. fruendi, & inſuper omnes reditus habend. ten. fru. atque omnes tuas utilitates faciendi, & hac conceſſionis carta in ſua firmitate permaneat.

† Ego Sebaſtianus Ziani D. G. Dux m. mſſ.
† Ego Stephanus Baroci tt. ſſ.
† Ego Marcus Tanoligo tt. ſſ.
† Ego Marcus Maurec qui interfui, & tt. ſſ. rogatus ſum
† Ego Ioannes Dandulo tt. ſſ.
† Ego Vitalis Faletro tt. ſſ.
† Ego Iacobus Baſilao tt. ſſ.
† Ego Mauricius Mauroceni tt. ſſ.
† Ego Iohannes Encio tt. ſſ.

Ego Otto Raſticus Presbyter & Not. & Eccleſiæ Sancti Gervaſii Plebanus complevi & roboravi; ſed hanc eandem Inſulam, quæ Pagus dicitur, antiquitùs Keſſam vocatam, civitatiſque cognomen habuiſſe ſequentia demonſtrant.

Ex originali Anno Domini . . . Ieſu Chriſti 1177. men. Feb. Indictione XI. temporibus equidem Sebaſtiani Ziani Ducis, & Lampredii Ven. Iadren. Archiepiſcopi, atque Dominici Mauroceni Comitis.

Nos namque Lampridius Iadren. Sedis Archiepiſcopus unà cum noſtris Conſulibus Bar . . nice, Martino Sloraddi, Petri Ro . . . itaze, & aliis noſtræ Civitatis nobilibus Griſogono Iudice Damiano Sloraddi Vota . . arra Madio Ioannis Græci, Scioppe Micha bolouge Valentino Keſſi, Preſtantio . . ichael Pance. Lampredio Vitaze, Micha petrizi, Boliſio de Bonogualt. Martino lip . . . a, & multis aliis hunc contractum . . . imus volentes reſecare controverſiam, quæ inter Arbenſes, & Rogerium Dominici Mauroceni Iadertini comitis filium de comitatu Inſulæ Keſſæ vertebatur, nam prædictus Rog . . Inſulam Keſſæ incipiendo à Columpnis canuli, & Bar . . . um ab introitu ve . . . Pagum ſui Comitatus ſcilicet Keſſæ fore aſſerebat. E contra And . . . . nas Archidiaconus Stephanus maldenarius Michæ (Iadrenſes Iudices, Petrus . . . . Diminna Baſilii, qui ad hujus negotii cauſam tractandam ad nos venerant reſpondentes dicebant; Manifeſtum quidem, & certum habetur prædeceſſores noſtros per ducentos annos, & eo amplius præfatam inſulam poſſediſſe, & coluiſſe, ſuper hac igitur vos Domine Archiepiſcope, & Iadrenſium Conſulum cæterorumque nobilium provideat ſagacitas, ſi nos in jam dicta Inſula can . . . . . reſpondere teneminib.

Nos itaq; Lampridius Ar. . . . una cum ſupradictis c . . . & . . obilib, . . . utramque partem ſua juſtitia, & ratione . . . iter deſtitui de his omnibus per duos . . . m. habentes per legem & judicium ſtatuem . . . crevimus ut Arbenſes ſæpè dicto Rogerio ejuſque ſucceſſoribus in perpetuum reſpondere non de . . . . ſtabilivimus quatinus prædicta Inſula Keſſe communiter à Iadrenſibus, Arbenſibus hominibuſque . . . . cols paſci, & omnibus modis uti perpetuis temporibus debeatur, & ut præſens contractus . . . mus, & ſtab . . . etim conſervetur Archiepiſcopalis ſigilli munimine firmavimus ſimul, & ipſum communivimus . . . go Lampridius D. G. Iad. Archiepiſcopus m. m. miſſ. † Ego Andreas D. G. Arben. Epiſcopus m: m. miſſ. † . . . Coſmas Arben. Archid. m. m. miſſ. †. Ego Andreas Presbyter Suldini filii m. m. miſſ. † Ego Ioannes Sanctæ Anaſtaſiæ Diaconus m. m. miſſ. † Ego P. dita Sanctæ Anaſtaſiæ ſubdiac. m. m miſſ. † Signum David Conſulis qui hoc fieri juſſit † Signum Martini Slorad. Conſulis qui hoc fieri juſſit . . . . trizi vitoze, qui hoc fieri juſſit † Signum Griſogoni judicis, qui hoc ſcrib . . . Signum Damiani Sloraddi, qui hoc fieri voluit † Signum . . . qui hoc fieri voluit. . . Madii Iohannis Græci, qui hoc fieri voluit † ſignum Sciop . . . . . . bolugæ qui hoc fieri voluit † Signum. Valentini Keſſi . . . . nee, qui hoc fieri voluit † Signum Nicolai Mozzaci, qui hoc fieri voluit † ſignum. Dobre Reſinne, qui hoc fieri voluit † ſig . . . . tuze, qui hoc fieri voluit † ſig . . . gualdis, qui hoc fieri voluit † ſignum. Martini Lippe, qui hoc fieri voluit. Ego Matthæus S. Anaſtaſiæ ſubdiaconus, & Iadrenſis Curiæ Notarius . . . . . . voluntate præſcripti Domini mei Iadertini Archiepiſcopi Lampredii, Conſulum, & reliquorum Nobilium ſcripſi, & roboravi, & ſolito ſigno ſignavi.

Et Ego Mratha Arben. Archipreſbyter ac Notarius hoc exemplum exemplavi ſic . . . . repperii ſigilli D. Lampredii Archiepiſcopi munita, nec auxi, nec minui, complevi, & . . . . conſueto ſignavi.

1372. die 19. Sept.

Inſtrumentum proteſtationis Ser. Hermolai quod Marini de Hermolao V. Com. Iad. conſilii, & contra Iadren, quod falſis ſugeſtionibus impetraverant litteras à R. Ludovico per quas ſibi reſtituta fuerit terra Pagi, & diſtrictus, & alias à Baronibus Regiis vices gerentibus obtinuerint, ſententiam mandati precamine includendo, & informatione nõ vera confines, & metas quæ ſuper Arben. ditione & antiquo dominio tam jure proprietatis, quàm jure poſſeſſionis conſtiterunt, & fuiſſe dignoſcerentur ſatis enim cibatos, & contentos, ſe poſſunt reputare, quod illam partem inſulæ S. Pagi, & ſui diſtrictus obtinerent ſine contra-

tradictione, quæ à primordio fuit ſubjecta tamquam membrum capiti ejus Civitati Keſſæ, quæ ſemper fuit de juriſdictione, ac poteſtate communis Arben. poſtquam humanum genus cæpit facere incolatus in illa Civitate tam Arbi, quam Keſſæ, quod ſub ſpecie obtinendi Pagi aliquos confines incluſerint Nevalea, Keſſa & Loni cum pertinentiis ſuis tam ſpecialiter quam temporaliter Dominio Arben. ſubſunt, & proteſtat. de conſervatione jurium.

Animadvertendum quoque eſt in ſuprapoſito Creſimiri priv. inter loca nominata *Villam Pagi* reperiri, quæ in ea parte inſulæ eſt, quæ Nonenſi Eccleſiæ aſſignata fuit; Hæc autem in Iadrenſium poteſtate exiſtebat anno 1177. quomodo verò ad eoſdem pervenerit non apparet; tamen ſi reflectatur ad bella inter Venetos, & Vngaros geſta facilè coniicietur eandem partem Inſulæ vel ab ipſis Nonenſibus derelictam, & à Iadrenſibus uti deſertam, occupatam, & exinde paſcua memorata introducta, vel à Venetis vi Croatis ademptam, & Præſidio in villa Pagi poſito cum cæteris inſulis Croaticis Belgrado proximis titulo Croatico ſumpto uti Croatiæ partem retentam, ab indeque Pagi nomen invaleſcere cæpiſſe, Arbenſes verò uti poſſeſſores ejus partis, ubi Keſſa reperiebatur antiquum nomen reſtituere conatos. Sed cum hujuſdem belli tempore reperiatur memoria a *Iadrenſes cum fratre D. Regis Vngariæ deſtruxiſſe Caſtrum Keſſæ* quod Rogerius Maurocenus reædificaverat, ex quo dignoſcitur neceſſitas Inſulam pagi præſidio valido tuendi, quam ob cauſam (niſi id prius factum fuerit) tunc tutiori ſitu electo terram de novo forma quadrata, qua nunc exiſtit Venetos conſtruxiſſe, eidemque ex proxima villa Pagi nomen indidiſſe conjectari poteſt, cum locus Villæ, Terræ veteris nomen adhuc retineat, ex indeque obliterato antiquo Keſſæ nomine, Pagi invaluiſſe dicendum eſt, Keſſam autem ſicuti poſt ſecundam everſionem reædificatam nemo memorat, ita veſtigia ejuſdem incerta ſunt, nam quamvis Niger loco relato eandem in meridionali parte ponat, tamen cum rudera antiqui Caſtelli in occidentali ejuſdem inſulæ Promontorio reperiantur, quæ an antiquæ Keſſæ veſtigia, ſint, vel illius, quam Rogerius ejus Comes reædificaverat determinari nequit.

a *relata in ſcript.* 1203. *Iunii.*

CAP. XIII.

De Pharen. Epiſcopatu, Aliiſque in Croatia Inſtitutis.

b Cap. XI.

D*E Epiſcopatu Pharenſi Archidiaconus cap. XX. ſupra* b *relato ubi ſequitur. Iſtis verò temporibus ſicut ab antiquo Inſulæ Pharon, & Brachia erant dioceſeos Eccleſiæ Spalatinæ, Archipresbyter verò erat in eis quidam Cernata Sacerdos Capellanus de Spalato. Prædicti autem Clerici, qui ad Epiſcopatum anhelabant (ſcilicet Iadren.) cæperunt inimicari Comiti ob favorem Lampredii, qui volens eos ſibi pacatos efficere, uni conſenſit Epiſcopatum Apſarenſem, quem cum duobus aliis Epiſcopatibus ſcilicet Viglienſi, & Arbenſi à ſubjectione Spalatinæ Eccleſiæ ſubtraxerant, Martinum verò fecit eligi ab Inſulanis expulſo Archipresbytero Eccleſiæ Spalatenſis. Nam Comes prædictus cum Venetis earundem occupaverat dominium Inſularum, & quamvis Martinus poteſtate Iadrenſis Comitis fuiſſet electus, noluit tamen Iadræ conſecrari, ſed profectus Raguſium conſecrationẽ ſuſcepit ab Andrea Archiepiſcopo Raguſino, & ab Epiſcopis Dulcinienſi, & Suacienſi, & nullam ſubjectionem faciebat Iadrenſi Eccleſiæ, ſed Spalatenſi debitam reverentiam exhibebat quandoque*

Hic animadvertendum eſt inſulas Pharon, & Brachiam Narentanorum fuiſſe, quibus ultimis ex Slavis in Dalmatia antiqua exiſtentibus ad fidem Chriſti converſis, juriſdictionem earundem Spalatinæ Eccleſiæ ceſſiſſe, prout ab antiquo, Salonitanæ fuit: tempore autem ab Archidiacono relato, cum Comes earundem dominium Venetorũ ope occupaſſet Martinum Manzavini Iadrenſem primum Epiſcopum ab Inſulanis electum fuiſſe, quod poſt electionem Lampredii in Archiepiſcopum Iadræ id eſt poſt annum 1144. eveniſſe dicendum eſt. Hunc eundem Martinum ab Inſulanis deinde expulſum Archid. memorat cap. 22. *Sed nunc ad Martinum Epiſcopum Inſularum redeundum eſt. Hic cum eſſet ſenex quadam valetudine comprehenſus quaſi amens effectus erat. Inſulani verò ejus amentiam non ferentes, expulerunt eum, & accedentes ad Eccleſiam Spalatenſem elegerunt Lucarum filium Duymi Ciclæ Archidiaconum ejuſdem Eccleſiæ, qui præſentatus Raynerio Archiepiſcopo conſecratus eſt ab eodem* de qua expulſione extat Epiſtola Alexandri 3. Comiti Pharæ ſcripta.

Alexandri Ep. SS. Dei dilectis in Chriſto filiis Chajaliſio Comiti ſtrenuiſſimo, & univerſis Nobilibus Pharenſinæ Inſulæ Sal. & Ap. Ben. Inſinuatum nobis eſſe noveritis quod erga fratrem noſtrum Martinum Epiſcopum, & paſtorem veſtrum Diabolo inſtigante non congruam habeatis indignationem, dicitis n. eum, quem in juventute honorifice habuiſtis, nunc ſenectute gravante vobis eſſe incongruum, & inhoneſtum, volẽtes veſtro arbitrio meliorem eligere, cum Dominus illum Eccleſiæ veſtræ diu conſtituit eſſe paſtorem; Sed quia non licet, per Apoſtolica ſcripta vobis mandamus, ut tam vos, quam & cæterarum Inſularum Rectores eum uſque ad obitum ſuum magis quàm aliquando reverenter habeatis

c *Archi. Cap. Spal.*

beatis

beatis; de cætero autem ſi quiſquam hujus amentiæ cauſa fraudare in decimis viſus eſt, aut primitiis, ex pœnitentia ductus non emendaverit, atque illi debitam non exhibuerit reverentiam, prout noſtra facultas eſt, Apoſtolica auctoritate excommunicationis vinculo innodamus Dat. Beneven. Kal. Iunii. exindeque reſtitutio ejuſdem ſecuta eſt ut Archid. refert, eodem capite, qui relato quomodo Raynerius Archiepiſcopus Spalatenſ. eidem Pontifici Venetias pergenti ad Inſulam Iſſam occurrerit, & Iadram uſque comitatus ſit, ſubdit. *Tunc Martinus Inſularum Epiſcopus recuperata ſanitate jam compos mentis effectus querelam Domino Papæ de ſua expulſione, & de Lucari intruſione depoſuit. Summus verò Pontifex auditis & cognitis cauſæ meritis Lucarum depoſuit, Martinum verò ad ſuam ſedem remiſit.* Hanc inſtitutionem Pharen. Epiſcopatus ſicuti Archiepiſcopum Iadræ procuraſſe ex dictis Archidiaconi conſtat, ita ejuſdem Iuriſdictionē ſimul cum cæteris Inſulis ſibi aſſignatis aſſerere ſtuduiſſe, ex decreto Thebaldi Apoſtolicæ Sedis legati elicitur.

a Archiv. Capit. Spal. a *Thebaldus D. G. S. R. Ecc. Sub. Apoſtolicæ Sedis Legatus, dilectis in Chriſto fratribus univerſo Clero M. Comiti, & toti populo Spalat. cum dilectione ſalutem. Ad robur, & memoriam rerum geſtarum plurimùm valere cognoſcitur ſeries literarum, quandam namq; firmitatem præſtat, nec ſinit oblivisci ſcripura quæ diligenti ſolicitudine, & cura ſub uno paginali contextu fuerint comprehenſa, ideoque perſcripta præſentia notum facimus, & ad notitiam, tam præſentium, quàm futurorum ſignificamus, quod cum de mandato ſummi Pontificis, in Dalmatia, & Sclavoniæ partibus officium legationis haberemus Spal. Eccleſiam, quæ & Salonitana dicitur, ſuper Faren. Epiſcopatu querimoniā depoſuit adverſus Iadertinam Eccleſiam. Profectò ſub Generali vocatione Clero Iadertino ſcripſimus, ſignificantes, & mandantes, ut eorū aliqui taliter inſtructi, & parati ad nos accederent, quod ſuper motis controverſiis ſufficienter reſpondere valerent, cumq; ad diem, & terminum denuntiatum præfatus Clerus nec veniſſet, nec reſponſum miſiſſet, quibuſdā diebus poſtea elapſis jam dictam querelā audivimus, in præſentia Epiſcoporum, & multorum aliorum, & auditis, viſis, & intellectis rationibus Privilegiis, & allegat. Eccleſiæ Spalat. eidem habito plurimorū venerabilium virorum conſilio prædictum Farenſem Epiſcopatum adjudicavimus, & aſſignavimus anno D. Incar. 1181. Ind. 13. Pontif. Alex. P. P. 3. an. 22.*

Ex quo deducitur tunc temporis Eccleſiam Spalat. poſt relatam lapidationem Rainerii Archiepiſcopi anno præcedenti ſecutam adhuc vacaſſe, electionique Archiepiſcopi Regem Belam obſtitiſſe, ex ejuſdem ſummi Pontificis Epiſtola apparet.

Alex. Epiſcopus ſer. ſer. Dei Dil. in Chriſto Filio B. Illuſtri Vngarorum Regi ſalutem, & Apoſtolicam ben. ſignificantibus nobis dilectis filiis noſtris Clero, & populo Spal. nobis innotuit quod cum Eccleſia Spalatina diu paſtore vacaverit, & uſque ad hæc tempora juxta Privil. Romanorū Pontificū, & ſacrorum Canonum liberam electionē habuerit, tu in ea Epiſcopū ſecundū quod obſervatū eſt eligi, non permittis, volentes igitur Regiæ ſaluti conſulere, & indempernitati præfatæ Eccleſiæ pro noſtri officii debito providere, monemus Regiam excellentiam, & exortamur in Domino quatenus eam liberè, & ſine contradictione de perſona idonea ordinari permittas, qui, & Populo Dei præeſſe valeat, & prodeſſe, alioquin licet magnificentiæ Regiæ deferre velimus, jam dictæ Eccleſiæ in jure ſuo deeſſe non poterimus aliqua ratione, nam, & Serenitati Regiæ credimus expedire, ut Civitatē ipſam in ſua libertate conſerves, & habitatores ejus in fidelitate tua facias firmiores, & ne eis circa Dominium tuum occaſionem tribuas malignandi. Adhæc etiam Regiam magnificentiam monemus attentius, & rogamus quatenus Minoſlavum Comitem ad reddendum pecuniam prænominatæ Eccleſiæ, quam olim bonæ memoriæ R. Spalaten. Archiepiſcopo abſtulit, vel ad æſtimationem congruam, & ut loca illa in quibus olim cathedrales ſedes fuiſſe noſcunt, ordinari permittat, ſi aliter ad hoc induci nequiverit Regia poteſtate compellas, Data Viterbii 11. Non. Iulii. In qua cum R. defuncti Archiepiſcopi mentio fiat poſt relatum decretum Thebaldi ſcriptam dicendum eſt, imo ex ejuſdem relatione Pontificem Regem monuiſſe.

De Pharenſi autem Epiſcopatu Archidiaconus ſequitur c. 23. *His temporibus defuncto Martino Inſularum Epiſcopo, Nicolaus Manzavini nepos ejus ambitionis ardore ſuccenſus tantum ſollicitaverat Inſulanos, quod ab eis in Epiſcopū eſt electus. Præſentatus ergò Spalatenſi Archiepiſcopo manū cōſecrationis ſibi poſtulabat imponi, Archipræſul verò ejus devitans verſutias, ſciens eum calidum, & doloſum minimè admittebat, tandem inſtantia civium ſuperatus promiſit, ſe die Dominica, quæ craſtina futura erat eorū ſatisfacere voluntati. Nicolaus verò indignè ferens dilationem Archiepiſcopi, ipſa nocte iter arripiens perrexit Veronam, ibique Dom. Papam Lucium quibuſdam machinationibus circumveniens, conſecrationem ab eo petiit, & accepit. Vacante autem Eccleſia Iadrenſi, Nicolaus iſte in Archiepiſcopū eſt electus, qui electionem temerè ſuſcipiens abſque licentia Apoſtolicæ ſedis adminiſtrationi Iadrenſis Eccleſiæ ſe imprudenter immerſit. Quamobrem Dominus Innocentius Papa, eum utraq; dignitate privavit, Inſulani verò Spalatum accedentes elegerunt in ſuum Epiſcopum Micham nepotem Picii Canonicum Eccleſiæ Spalaten. Hic in Eccleſia Spalatina conſecrationem ſuſcepit, & pergens ad Apoſtolicæ Sedis Præſulem confirmationis reſcriptum obtinuit, ut deinceps Epiſcopatus Pharenſis antiquæ Metropoli Spalatinæ tanquam matri ſuæ jure perpetuo adhæreret.*

Ex quibus Archidiaconi dictis dignoſcitur Nicolaum à Papa Lucio in Epiſcopum Pharen. ſub Archiepiſcopo Iadren. conſecratum, cum relata Scriptura Iadren. 1190. 19. Madii eundem *eorum Eccleſiæ ſuffraganeum* teſtetur, hacq; de cauſa inter ſuffraganeos Spalatinæ ſedis in Synodo tunc temporis habita, & mox referenda nō nominatur Pharenſis, & cum deinde ipſe Nicolaus Archiepiſcopus Iadræ electus fuiſſet, ut Arch. refert conareturque ſibi in Pharenſi Epiſcopatu alium Iadrenſem ſubſtituere, Spalatenſesq; ab Andrea Duce Hemerici Regis Vngariæ fratre, qui maritimis locis præerat obtinuiſſent ut Michæ Canonico Spalaten. Epiſcopatus conferretur, & Metropolitanæ Spalaten. reſtitueretur, ut ex ejuſdem privilegio apparet.

[a Regiſtr. Archiep. Spalat.] a *In nomine Sanctæ Trinitatis, & Individuæ Vnitatis anno ab Incar. D.* 1198. *Indictione prima, Ego Andreas tertii Belæ Regis filius D. G. Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Culmeque Dux in perpetuum. Quoniam Ducali Serenitati jura & diſpoſitiones Regni ſui licet . . . & diſponere. Hinc eſt, quòd nos in Dalmatiam perambulantes invenimus Epiſcopatum Farenſem ſuo Paſtorem vacantem, ne igitur juri Eccleſiaſticò in aliquo derogaretur diligenti inquiſitione cui Archiepiſcopatui ſuffraganatus ſubjacere, relatione verò Dalmatiæ Epiſcoporum, & univerſorum Croatorum Principum percepimus, quod ex antiqua conſtitutione ſub Spalaten. Archiepiſcopatu fuiſſet. Nos verò relationi eorum attendentes prætaxatum Epiſcopatum cuidam Spalaten. Canonico M. contulimus ac eundem Epiſcopatum Spalaten. Eccleſiæ confirmavimus. Hujus autem conſtitutionis, pagina teſtimonio iſtorum facta. Andrea Bano, Comite Macharia, Comite Iaſeph, Comite Marco, Comite Andronico filio Bani Camerario Ducis VVenceslavo, Præpoſito Gutifredo, Magiſtro Teobaldo Dat. per manus Petri filii Milka Ducis Aulæ Notario* te ad Summum Pontificem Innocentium delata, quid demum creverit, ejuſdem Epiſtolæ referunt, quæ inter impreſſas non reperiuntur. [b Archiv. Capit. Spal.] b *Innoc. Epiſcopus Ser. Ser. Dei Vener. fratribus Tinien. & Scardonen. Epiſcopis, & dilecto filio Abbati Trag. Sal. & Apoſtolicam bened. Conſtitutus in præſentia noſtra Ven. frater noſter M. dictus Faren. Epiſcopus ſua nobis aſſertione monſtravit, quod cum Vener. fr. nr. N. Faren. Epiſcopus electus fuiſſet in Archiepiſcopum Iader. aſſerens electionem ſuam fuiſſe per Sedem Apoſtolicam confirmatam ad Iadertinam tranſivit Eccleſiam, & in ea tamquam Archiepiſcopus miniſtravit; poſtmodum autem ad Faren. accedens Eccleſiam, cepit de ſubſtituendo ſibi in eandem Eccleſiam Paſtore tractare, volens in eam intrudere M. Diaconum Eccleſiæ Iader. Principem terræ alium ibidem intrudere moliente, per potentiam Laicalem, propter quod Clerus, & Populus Faren. convenientes in unum, credentes, dictum Epiſcopum ad Iadertinam Eccleſiam auctoritate Sedis Ap. tranſiviſſe, dictum M. in paſtorem concorditer elegerunt, & electionem factam dilectis filiis Spalat. capitulo præſentantes eam confirmari obtinuerunt, & electum ſuum per ſuffraganeum Spalat. Eccl. conſecrari poſtmodum autem præfatus N. Faren. Epiſcopus à nobis ad Ven. fratres noſtros . . . . Polen; Abſalen; & Arben. Epiſcopos litteras. impetravit, à quibus licet propter cauſam ſuſpicionis idem Epiſcopus appellaſſet, ipſi nihilominùs ſicut, & fuit in via ſuggeſtum excommunicationis ſententiam protulerunt propter quod ipſum ad ſedē Apoſtolicam venientē fecimus ad majorē cautelā abſolvi; conſtitit autē nobis quod licet d. N. poſtulatus fuerit in Eccleſiam Iader. poſtulatio tamē ejus nondum fuit per ſedem Apoſtolicā approbatā ſuggeſtū etiam nobis fuit per litteras, & nuntios ejus, quod cum Iadertum, unde oriundus fuerat ad domum propriam acceſſiſſet, & in Iader. Ecc. non tanquam Archiep. ſed tanquam Archid. miniſtraret, dictus M. in locum viventis irrepſit, & in Faren. Eccleſiam temerè ſe permiſit intrudi; propter quod de m.to noſtro per memoratos Epiſcopos excomm. fuit, vinculo innodatus, quia verò ſive memoratus Epiſcop⁹ temerè tranſiverit ad Eccleſiā Iader. ſive ipſam tanquam ipſius Archid. viſitarit, antequam Pharen. Eccleſia fuiſſet ab eo auctoritate ſedis Apoſtolicæ abſoluta, per electionē canonicam alium ſibi Epiſcopū non poterat copulare, eidem Epiſcopo dedimus in mandatis, ut à Faren. Eccleſia omninò recedat, nec ſe nominet Faren. Epiſcopum, ſed ad Spal. canonicam unde aſſumptus fuerat, ſi voluerit, revertatur. Quia verò Faren. Eccleſia juſto forſan errore decepta, credēs n. Epiſcopū ad Iad. Ecc. de m.to Ecc.o R. tranſiſſe, in hūc contulit ſua vota, & ipſi occaſione ſimili circumventus, conſenſit in eam, diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ſublato appell. obſtaculo inquiratis diligenti⁹ veritatē, ſi præfatus N. Faren. Epiſcopus poſtulationē ſuā aſſeruit per ſedē Apoſtolicā approbatā, ſi ad Iader. Ecc. omninò tranſivit, ſi in ea ſe habuerit ut electus, ſi de ſubſtituendo ſibi Paſtore in Eccleſia Faren. tractavit, ut de his, & aliis per litteras veſtras certiores effecti, melius in ipſo negotio procedamus; quod ſi omnes his, exequendis nequiveritis intereſſe, duo veſtrûm ea nihilominus exequantur Dat. Later. 4. Id. Iulii Pontif. noſtri A. 2.*

Innoc. Epiſcopus ſer. ſer. Dei dilectis filiis Capitulo Spalat. ſalutē, & Apoſtolicam ben. cū Venerabilis frater noſter M. dictus Faren. Epiſcopus Ven. fratrē noſtrū N. Faren. Epiſcopū aſſerentē poſtulationē ſuā eſſe per ſedē Apoſtolicā approbatā tranſiſſe proponat ad Eccleſiā Iadertinā, & in ea ut Archiepiſcopū miniſtraſſe & in Faren. Eccleſia aliū ſibi ſubſtituere voluiſſe, ſe verò ad Faren. Eccleſiæ regimen fuiſſe illo tranſeunte vocatū, præfatus verò N. Epiſcopus ad Civ. Iadertin. unde fuerat oriundus, non tranſiiſſe, ſed acceſſiſſe proponat, & in ea ſe non ut Archiepiſcopum ſed Archid. miniſtraſſe ac dictum M. Faren. ſe in Eccleſia Faren. feciſſe intrudi, & nos Inquiſitionem horum duxerimus committendam ſollicitè, volumus præcavere, ne interim eadem Faren. Eccleſia aliquid

quid in ſpiritualibus, vel temporalibus detrimentum incurrat, ipſam ergo veſtræ ſolicitudini committẽtes donec aliud ſtatuamus diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus taliter ipſi providere curetis, quod occaſione controverſiæ hujus aliquod diſpendium non incurrat; Dat. Lat. 2. Id. Iulii Pontificis noſtri anno 2.

Tertia ejuſdem Innocentii epiſtola impreſſarum lib. 1. Epiſtola 534. N. Faren. Epiſcopo ut cum aliquot Canonicis Romam cauſam ſuæ tranſlationis dicturus veniat.

Mirari cogimur, & moveri (quòd ſicut à multis accepimus) tu regimen Eccleſiæ Iadertinæ ſine mandato ſedis Apoſtolicæ irreverenter aſſumere præſumpſiſti, licet enim Clerici Eccleſiæ Iadertinæ cum ſuæ Civitatis nuntiis ad noſtram præſentiam acceſſiſſent, & nobis tam ex relatione ipſorum, quàm literarum inſpectione, quas tulerunt patuiſſet quod in Iadertin. Archiepiſcopum electus fueras, imò verius poſtulatus: quia tamen etſi de modo poſtulationis poſſemus reddi per eaſdem literas certiores, de perſona tua nobis non poterat fieri certa fides, nec examinare debebamus abſentẽ, eis de conſilio fratrum noſtrorum decrevimus reſpondere, ut aliqui de Canonicis ejuſdem Eccleſiæ noſtro ſe conſpectui præſentarent, ut de ſtudiis poſtulationum, & de meritis poſtulati certiores effecti, ſecurius in ipſo negotio procedere valeremus: adjicientes quod licet Epiſcoporum tranſlatio ad ſolum pertinet Rom. Pont. quia tamen ad Ven. fratrem noſtrum Patriarcham Graden. conſecratio Iadertini electi noſcitur pertinere, cum de beneplacito noſtro procederet, ut tibi pallium conferremus, & tu nobis juramentum fidelitatis præſtares te procul dubio faceremus dicto Patriarchæ Graden. profeſſionem Canonicam, & debitam obedientiam exhibere, ſed ipſi nuncii tales noluerunt literas reportare, quibus reverſis ſine mandato noſtro Eccleſiæ Iadertinæ diceris regimen aſſumpſiſſe, & in ea tam temporalia, quam ſpiritualia miniſtrare, quia verò grave nimis eſt, quod de tua præſumptione proponitur, nec ſubitò volumus damnationis ſententiam jaculari, fraternitati tuæ per Apoſtolica ſcripta mandamus, & diſtrictè præcipimus, quatenus infra duos menſes poſt ſuſceptionem præſentium cum competenti num. Canonicorum Eccleſiæ Iadertinæ iter arripias ad ſedem Apoſtolicam veniendi, redditurus nobis ſuper exceſſu, quem, prædiximus rationẽ, ita quod ſi culpabilis inventus non fueris, cùm nobis de poſtulatione Canonica, & perſonæ tuæ Idoneitate conſtiterit, tranſlationis gratiam, & uſum pallii recipere merearis. Poſtmodum debitã nobis fidelitatem, & dicto Patriarchæ profeſſionẽ Canonicam impenſurus; alioquin ex tunc te noveris ab officio Pontificali ſuſpenſum, & nos Canonicis Iader. Eccleſiæ dediſſe firmiter in mãdatis, ut aliam perſonam idoneam canonicè ſibi eligant in Paſtorem Dat. Lat. 3. Nonas Xbris.

Scriptum eſt Iadertinis Canonicis in eundem ferè modum uſque ad verbum ſuſpenſum. Quocirca Univerſitati veſtræ per Ap. ſcripta mandamus, quòd ſi prædictus Epiſcopus præceptum noſtrum contempſerit adimplere, vos aliam perſonam idoneam vobis eligatis canonicè in Paſtorem. Dat. ut ſupra. Nicolaum autem obedire renuiſſe ex ejuſdem Innocentii Epiſtola arguitur, cùm Regi Vngariæ ſcribat lib. 3. Ep. 2. *Nicolaum quoque quondam Faren. Epiſcopum, qui non ſolùm præter auctoritatem noſtram, ſed etiam contra prohibitionem expreſſam; Iadertinam Metropolim, quam præſumpſit invadere, detinere præſumit, unde ſuſpenſus a nobis anathematizari mãdatur, ut a ſuo reſipiſcat errore, tradita tibi poteſtate compellas, ne juxta canonicas Sanctiones non careas ſcrupulo ſocietatis occultæ, ſi manifeſto facinori deſinas obviare Dat. Lat. 1. Id. Octob.*

Ex quibus dignoſcitur Nicolaum *utraque dignitate privatum* non ſolùm ob cauſam ab Archidiacono relatam, ſed etiam quia ſubjectionem Patriarchæ Graden. detrectabat, & ſicut Scripturæ Iadræ uſque ad datã ult. Epiſtol. Innoc. *Nicolaum Archielectum* exprimunt, ita anno 1201. Eccleſia Paſtore vacaſſe teſtantur, eundemque Nicolaum antequam deponeretur Nonen. & Scardonen. Epiſcopatus Spalatinæ Metropoli detrahere, ſibiq; ſubjicere ſtuduiſſe, ex epiſtola Henrici Regis Vng. conjici poteſt, quæ quamvis ſine data reperiatur, prout multæ ſimiles minores dictæ, tamen cum in *Privil. noſtrer.* mentio fiat; Privilegia autem Spalatinis anno 1196. confirmaſſe conſtat, intra hunc annum, & ejuſdem Nic. depoſitionem ſcilicet 1200. ſcriptam, dicendum eſt,

H. D. G. Hun. Dal. Cr. Ramaque Rex.

Spalatenſ. Capitulo, & totius Vrbis conventui, Sal. & gratiam Vniverſitatis veſtræ litteris receptis, & nuntiis ea quæ debuimus, quæ nobis ſignificabant intelligere curavimus, quorum relatione cognovimus, quod auctoritate Regia, & præcepto, Iadrenſes jactẽt ſe Epiſcopatus veſtros Scardonen. videlicet: & Nonen. à modo poſſeſſuros. Quia igitur ex ſuſcepto Regiæ magnitudinis culmine omniũ noſtrorum fidelium jura læſa, & inconcuſſa juxta tenorem privilegiorum noſtrorũ ſervare tenetur, nolumus aliquo modo univerſitatẽ veſtrã à ſuis juſtitiis fore alienã; fidelitatis namq; veſtræ probata conſtantia, jura veſtra vobis totaliter confirmamus, & veſtris ſuffraganeis univerſis univerſaliter, & ſingulis ſingulariter, Regia auctoritate præcipientes mandamus, quatenus debitũ honorem, & reverentiam Spal. Eccleſiæ exhibeant, & nullius nova ſuggeſtione à fide, quà eidem Eccleſiæ tenentur debeant exorbitare. de Eccleſia autem Pharenti ſicuti Summum Pontificem curã Capitulo Spalaten. commendaſſe, ex 2. Epiſtola elicitur; ita deinde Micham Epiſcopum confirmaſſe Spalatinæque Metropoli adjudicaſſe, ut Archidiaconus ſcribit cenſendũ eſt, etiamſi inter Innocentii Epiſtolas impreſſas nihil reperiatur, ſed ex poſteriorum temporum ſcripturis id appareat. In Croatia quoq; Corbavienſem Epiſcopatum inſtitutum Archid. refert cap. 23.

Poſt mortem verò Emanuelis Imperatoris cum rediſſent Spalatenſes ad dominium Vngarorum electio facta eſt de quodam Petro Vngaro filio Chiſlien, qui erat nobili genere ortus, cum ergo conſecrationis munus fuiſſet adeptus primo Pontificatus ſui anno vocavit univerſos Epiſcopos ſuffraganeos ſuos, Abbates etiam, & omnes Eccleſiæ perſonatus habentes cum univerſo Clero, & celebravit Provincialem Synodum in Baſilica Sancti Andreæ, quæ dicitur picta, in hac Synodo multa bona fuerunt ſtatuta, tunc limitatæ fuerunt Diœceſes cujuslibet Epiſcopatus; Corbavia cum eſſet Parochia Eccleſiæ Spalat. voluit eam Archiepiſcopus ſibi detrahere, & in ea Epiſcopatum facere, Metropoli Spalatinæ ſubjectum, quod & factum eſt, nam ex voluntate Cleri illius Provinciæ, qui ad Synodum venerat ordinatus eſt primus Epiſcopus Corbaviæ Matthæus Maruta Canonicus Eccleſiæ Sancti Domnii, juvenis quidem ætate, ſed honeſtæ converſationis, & ſobriæ vitæ. Denique porrecto Synodali conventu quæcumque ibi ſtatuta fuerunt. Apoſtolicis ſunt auribus intimata. Dominus verò Papa approbans univerſa, pondus auctoritatis Romanæ Eccleſiæ eis imprimens confirmavit. Hæc Synodalis Diœceſium limitatio extat in cartulario Capituli Tragurien.

In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis anno ab Incar. Domini 1185. Indictione 3. Domino Lucio PP. 3. Apoſtolicæ ſedi præſidente, ac D. Bela 3. Vng. Regnum gubernante, & D. Henrico filio ejus, eo vivente coronato, & D. Petro Vngaro Ven. Archiepiſcopo Spalat. ſedem regente hoc actum eſt. Quoniam paſtoralis officii, quibus ſumma ſpiritualium rerum committitur, admonet univerſos ac Patriæ ſolicitudo invitat ut gregibus ſibi creditis ita quiſque provideat, quod Luporum morſibus non exponantur incaute & non incongrua abutentes licentia terrenis commodis inhiare videantur, & ne animarum lucra omittantur, diligenter inquirere. Ideò Ego Petrus divina favente gratia Spalatinæ Sedis Archiepiſcopus videns multa enormia per noſtrum Spalat. Archiepiſcopatum emerſiſſe, multiplicesque ſubditorum errores conſiderans graviter pullulare, ut Domino providente exceſſibus tantis finem congruum imponere atque ſalutaribus monitis audientium corda poſſem informare, de mo.to & voluntate Summi Põtificis in noſtra Spalaten. Civitate cum omnibus ſuffraganeis, & Abbatibus, nec non Clericorum copia generalem Synodum invocata Sancti Spiritus gratia Kal. Maij devotiſſimè celebravimus. In qua videlicet quæ digna correctione videbantur correximus. Et quæ fuerunt plantanda, Domino cooperante, provida maturitate omnium fratrum communicato conſilio, plantare curavimus: Inter cætera quidem cum Parochiæ ſuffraganeorum noſtrorum ad ſe invicem eſſent confuſæ, & cæteris limitibus nequaquam diſtinctæ, & nullis privilegiis communitæ, ita ut ipſi Epiſcopi in errorem, & controverſiam ſæpè inducerentur, placuit primò Nobis, & poſtea omnibus noſtris Epiſcopis memoratas Parochias taliter diſtinguere, ac Privilegiis communire, ut de cætero unuſquiſque Epiſcoporum attributis ſibi Parochiis & Privilegiatis gaudeat, & nulli umquam fratrum ſuorum quæſtionem exinde movere præſumat.

Diffinivimus itaque pari voto, & communi voluntate eorundem ſuffraganeorum, ut Archiepiſcopus Spal. has habeat Parochias Cliſſam, Scalle, Zminam, Zettinam, totam Cleun..m, totũ Maſurum, & totum Dol, uſque Vrullam, & ubicumque ſunt terræ S. Domnii, debeant dare decimam S. Domnio.

Tinien. Epiſcopus habeat ſedem ſuam in Tenin, & habeat has Parochias, Tenin, Campum, Verchreca, Pſet.

Tragurien. Epiſcopus habeat has Parochias, Trag. Drid. Sibenicũ, & totũ Comitatu Zagoriæ.

Scardonen. Epiſcopus habeat has Parochias, Scardonam, Briber Belgrad, cum tota Sidraga.

Nonen. Epiſcopus habeat has Parochias Nonam, totam Lucam, & medietatem Licæ.

Signien. Epiſcopus habeat ſedẽ ſuam in Signia, & habeat has Parochias, Signiam, Vallem Vinearium, Gezcam, & Buſan.

Corbanen. Epiſcopus habeat ſedem ſuam in Corbava, & habeat has Parochias, Corbaviam, medietatem Licæ, Novigrad, Dreſnic, Plis, & Modruſam.

Eccleſia verò S. Stephani Regis, & Capella noſtra in honore S. Iohannis, quam nos manu noſtra conſecravimus, hanc ordinationem fecimus, quòd ei poſt Archiepiſcopum, nullus præſit, niſi Sacerdos ei ordinatus. Cui hos reditus communi voluntate fratrum ibi exiſtentium conceſſimus, vineã unã in Biaci, quam à quodam Tragurino filio Farmitti Calageorgii, juſtitia dictante, Iudicio Dirſemari Traguri tunc Comitis recepimus, cujus cauſa Priſcaldus eſt Cerne filius Cypriani, teſtes ſunt Iupanus Petrus filius Gregorelli, & Martinus Tragurinus de Benedicte, & alii quamplures, & ibidem in Biaci terram ad duos Boves, Bovem, & Vaccam. Statuimus ſiquidem, ut nulli omnino hominis liceat hanc paginam noſtræ conſtitutionis, & confirmationis infringere, vel ei aliquatenus contraire.

Quicumque verò auſu temerario id facere attemptaverit, indignationem omnipotentis Dei, & noſtram, ac fratrum noſtrorum maledictionem ſe noverit incurſurum, & Sancto Domnio componat centum marchas argenti. Vt autem hæc ordinatio, quam his perſonis præſentibus, & eam approbantibus ſtatuimus. Flaſcone Tinien. Epiſcopo: Michaele Traguriem. Epiſcopo: Michaele Scardonen. Epiſcopo: Mathæo Nonen. Epiſcopo: Mireo Signien. Epiſcopo: Mathæo Corbanen. Electo Iſaac Sancti Stephani Abbate, Vincentio Trag. Abbate, Alberto Piſano S. Bartholomæi Præpoſito Dunmo Sancti

Domnii

Domnii Primicerio, Iohanne Sacriſta, cum toto ejuſdē Eccleſiæ Capitulo, Vilcota Archipresbytero de Cliſſa, Vilcota Archipresbytero de Kileo, Gaudio Archid. Trag cum ſuis Clericis, Draſez Scardonen. Archipresbytero, cum ejuſdem Eccleſiæ Clericis, Deſimuro Licen Archipresbytero cum Clericis ejuſdem Eccleſiæ, Radona Buſanen. Archipresbytero, cum Clericis ejuſdem Eccleſiæ, Techemiro Nonen. Archipresbytero, & Petro Primo cum reliquis ejuſdem Eccleſiæ Clericis. Firma ſtabiliſque permaneat per Notarium noſtrum Sabbatium ſcribi, & ſigillo Sancti Domnii, & noſtro imprimi præcepimus, & confirmatio Summi Pontificis

a Ex Regiſt. Privil. Archiep. Spal.

a *Vrbanus . . . . Petro Archiepiſcopo Spalat. Sal. . . . . Diviſiones Parochiarum, quas de ſuffraganeorum tuorum aſſenſu feciſſe dignoſceris, & redigi feciſti in ſcriptis pro eo quod ex confuſione ipſarum quæſtiones difficiles ſæpius emergebant, ſicut rationabiliter de illorum ſuffraganeorum convenientia facta ſunt, & in ſcripto autentico continentur & conſtitutiones alias, quas pro corrigendis quorundam exceſſibus, & aliis honeſtis cauſis congregato concilio, deliberatione provida, ſtatuiſti cum additionibus, & determinationibus quæ in ipſis capitulis inferius apponuntur auctoritate Apoſtolica confirmamus. Datum Veronæ 3. Idus Novem. 1185.*

Obſervandum eſt hanc Synodum fuiſſe celebratam tempore, quo bellum inter Venetos & Vngaros gerebatur, & hi univerſam continentem, illi autem omnes Inſulas poſſidebant, mutuaque damna tunc eveniſſe ſupra relatum eſt, ex quibus Iuriſdictionem quoque Eccleſiaſticam in eis locis, quæ in adverſariorum poteſtate reperiebantur impeditam fuiſſe conjectandum: Quà de cauſa Archiepiſcopum Spalat. (ſummo Pontifice pro bono pacis annuente) Iupam, Lichæ in continenti Croatico ſitam, & in Vngarorum poteſtate exiſtentem Eccleſiæ Arben. detraxiſſe, ejuſq; medietatem Epiſcopo Nonenſ: pro parte Inſulæ Pagi, à Venetis poſſeſſa, aſſignaſſe, alteram verò cum Corbavia, (quæ peculiaris erat Parochia Eccleſiæ Spal) Epiſcopo Corbavien. tunc inſtituto, ut Archid. refert.

De Signienſi autem Epiſcopatu, quando inſtitutus fuerit, non conſtat, de quo Archid. c. 15. ſupra relato. *Veglienſis obtinebat majorem partem Parochiarum, quas nunc habet Signienſis Eccleſia, quæ non erat tunc Epiſcopalis ſedes*, ſcilicet quando Epiſcopi ſuperioris Dalmatiæ ſe exemerunt à Metropoli Spalat. quod circa annum D. milleſimum eveniſſe l. 2. c. 14. dictum eſt; tamen ante tempora relatæ Synodi Signienſem Epiſcopatum extitiſſe ex epiſtola Alex. P.P. 3. data Benev. 3. Kal. Feb. ſcripta *b* Mireo Epiſcopo qui in Synodo nominatur, dignoſcitur, cū eidē præcipiat, ut Girardum Archiepiſcopum in ſuum Metropolitā recognoſcat, & quamvis tempus Epiſtolæ percipi non poſſit, tamen cùm Girardum fuiſſe Archiepiſcopum Spalati anno 1171. conſtet, & circa annum 1175. mortuum ex ſupputatione Archidiaconi eliciatur, ideò Signienſem Epiſcopatum ſicuti ante relatam Synodum, & Epiſcopatus Corbavienſis inſtitutionem, extitiſſe conſtat, ita ex aliqua ſimili cauſa inſtitutum fuiſſe conjici poteſt. Ex quibus dignoſcitur, Spalatenſem Metropolim præter Tragurienſem, reliquos ſuffraganeos in Synodo nominatos in Croatia habuiſſe, & quamvis Archiepiſcopus Spalaten. Dalmatiæ totiuſque Croatiæ Primatis titulo utatur, tamen an Sirmienſis, & Zagrabienſis Epiſcopatus, qui in Croatia Interamnenſi exiſtunt, unquam Metropoli Spalatinæ ſubditi fuerint, nulla memoria reperitur; ſed ſicuti Sirmienſis inſtitutio à Wolfango Lazio, S. Stephano primo Vng. Regi tributa, ſupra refutata fuit, ita Zagrabien. S. Ladislaum Regem inſtituiſſe ejuſdē Eccleſiæ monumenta memorant, quod non videtur inveriſimile cum ipſum Croatiam acquiſiviſſe ex relatis conſtet.

b Regiſt. Archiep. Spal.

Pharenſem autem, qui quamvis in recentiori Dalmatia non reperiretur, tamen antiquo jure Salonitanæ Eccleſiæ Andream uti Ducem Ramæ, vel Culmiæ Spalatinæ ſedi eundem adjudicaſſe concludendum eſt.

Spalatenſis ergò Metropolis habuit tunc temporis in Dalmatia unicū ſuffraganeum Traguirienſem, in Croatia verò Tinienſ. Scardonen. Nonen. Signien. & Corbanen. Pharen. verò in antiqua Dalmatia, vel Ducatu Culmiæ.

CAP. XII.

Quomodo poſt Imperii declinationem, Adriaticæ navigationis ratio mutata fuerit.

AB antiquiſſimis tēporibus, donec Romanū viguit Imperium, quomodò navigationis Adriatici ratio diverſificata eſſe potuerit L. 1. cōjectatū eſt: Quæ autem poſt Imperii declinationem evenerint, quoad Dalmatæ ſui Iuris evaſerunt, & quoties Imperatores Orientales Dalmatiam, Mariſque Adriatici dominium recuperare tentaverint, libris ſequentibus relata ſunt. Quibus recenſitis quatenus ex penuria auctorum licuit, non inutile erit aliquas animadverſiones annectere, quæ non minus ad dilucidationem dictorum, quàm ad dicendorum meliorem intelligentiam conferent; Nam Romanis, Herulis & Gothis Dalmatiam ſimul cum Italia poſſidentibus, cum utraque ſub unius dominio fuerit, nulla alterationis occaſio in Adriatico eſſe potuit, à Iuſtiniano deinde ambabus recuperatis, reintegratoq; maris dominio, navigationis quoque rationem poſt Imperii diviſionem inductam continuatam dicendum eſt, & Claſſe, Conſtantinopoli Ravennā, adnavigante, Adriaticū cuſtoditū, donec majorem partē Dalmatiæ Slavi occuparunt. Abinde enim res in Adriatico alteratæ

fuerunt, & prout à Dionyſii temporibus, uſque ad Romanos navigationem ejuſdem Inſulares (a lib.1. cap.5.) Liburni *a* exercuerunt, ita Romano vigente Imperio ab Inſulis ad continentem Dalmaticam & Civitates, Portusque à Romanis mu- (b l.1.c.5.) nitos navigatio *b* reducta fuit, ut relatum eſt, ita ut, quando Slavi Dalmatiam occuparunt, Inſulas ob earum ſterilitatem parùm habitatas fuiſſe cenſendum ſit; Ideò Dalmatarum reliqui ad eaſdem refugientes, cum ob ſocordiam Græcorum condendarum inibi Vrbium modum non haberent, propter victualium indigentiam, patriique ſoli amorem aliquas Civitates reſtaurare, cum Slavisque convenire, ex piſcatu, navigatione, Inſularumque ſterili ſolo victum quærere, coacti fuère; ſed occidentali parte continentis à Croatis occupata, dominium Inſularum ejuſdem partis Dalmatæ retinuerunt, & præter Civitates ab antiquo exiſtentes, ſcilicet Abſoro, Viglia, Arbo, Iadra & Tragurio: Salonitani Spalatum habitarunt: Serviis autem reliquum continentis ſimul cum majoribus Inſulis itidem occupantibus, Dalmatarum orientalis partis reliquiæ, (cum Epidaurum reſtaurandi vires non haberent) in prærupta & peninſulari Rupe portum efficiente, Rauſium ædificarunt, ut relatum eſt; Navigationis quoque rationem tunc variatam fuiſſe oportet; nam quamvis ſupradictas Civitates Græci in continenti retinuerint, tamen adeò exiles à Principio ſuæ reſtaurationis fuère, (ut Archidiaconus de Spalato, & Porphir. de Rauſio teſtantur; idemque de Iadra, & Tragurio præſumi debere conſentaneum ſit) ut neque Civibus Terram proximam colere permiſſum (c l.1. cap.) cum Archidiacono *c* dicendum ſit, neque tutam commodamve ſtationem Græcorum Claſſes apud eaſdem Civitates habuiſſe cenſeri debeat, & multò minus in portubus deſertis continentis, ob quas omnes cauſas navigatio Adriatici denuo à littore continentis, ad Inſulas reducta temporibus Dionyſii, & ante Romanos quodammodo aſſimilari poteſt, hoc excepto, quod Dionyſius, & qui poſt eum Adriatici dominium habuerunt, Iſſam, Pharum, & Corcyram tenuerunt, quas Slavi cum Melita, & Brachia occuparunt, excepta Iſſa, quam cum Coara, & Laſtobo Græci retinuerunt, ut Por- (d l.1.cap.) phir. *d* ſcribit. Harum autem Inſularum Civitates ab eo tempore, quo Romani dominium in proximam continentem dilatarunt in dies decreſcentes habitatoribus minuebantur, ita ut tunc temporis, quando à Slavis occupatæ fuerunt, vel ob Græcanicarum Claſſium moleſtias deſertæ vel ex eorundem ſegnitie muris deſtitutæ, à Slavis, quamvis claſſe carentibus, ex proxima continenti lembis transfretantibus facilè occupari potuerunt, & quamvis eoſdem Slavos aliqua circa Sipontum loca populaſſe Paulus Diaconus ſcribat, ex quo Claſſem habuiſſe argui poſſet, tamen id potius permittentibus Græcis, contra Longobardos ipſorum inimicos geſtum, quàm quod à principio occupationis, Slavos Claſſem habuiſſe (cujus nulla memoria reperitur) dici poſſit: Ideò Græcos dominium integrum Adriatici poſſediſſe, donec Ravennam retinuerunt, & Slavorum maritimos conatus, (ſi qui fuerunt) facilè repreſſiſſe cenſendum eſt; ſed in dies decreſcentibus Græcorum rebus, & poſt Ravennæ amiſſionem ſenſim Adriatici dominium amittentibus, Croati aliquas ex Inſulis occupantes, mare infeſtaverunt, & Serviorum maritimi Narentani, Claſſe Græcorum abſente per mare ſe dilatare, Claſſem parare, & prætervavigantes vexare cœperunt, ab inde Narentanorum nomen innoteſcere cœpit, primæque ipſorum moleſtiæ in Venetos factæ memorantur, qui extra ſinum navigantes eorundem Inſulas præternavigare crebrò cogebantur: eodem modo, & Croati Venetis, & Iſtris infeſti fuere, & utrique Slavi Dalmatis ut relatum eſt, ex quibus Dalmatas Græcorum Claſſe deſtitutos, ſui juris evaſiſſe; Slavorum tamen moleſtiis obnoxios fuiſſe conſtat; nam quamvis Civitates eorum in continenti exiſtentes, tunc temporis 80. circiter annorum ſpacio à Dalmatica *e* deſolatione, (e 828.) validas jam effectas (ut Porph. de Rauſio teſtatur) Slavorum impreſſionem non timuiſſe dicendum videatur, tamen cum ex mari victum quærere neceſſitatem habuerint, eorundem navigationes, piſcatus, & Inſularum ipſarum culturam à Croatis, & Narentanis hominum numero abundantibus, & mari jam aſſuetis inquietatas, & inde res eorum debilitatas fuiſſe oportet, eo magis quòd Croati non ſolùm à Terra ipſis proximi, ſed etiam occupatis Inſulis inter earundem Civitates poſitis Dalmatarum vires, per ſe debiles diſtractas quoque tenerent. Ideò tot anguſtiis preſſi ad proxima Venetorum auxilia confugere coacti fuerunt; qui, ex receſſu Græcorum claſſis, propter Saracenorum, & Slavorum moleſtias, naves ſuas munire cogebantur, Iſtriſque, & Dalmatis antiquis ſociis propterea etiam utilitate ſic exigente libenter contra Slavos opitulati ſunt. Tunc ſecunda in Adriatico mutatio ſecuta eſt, quæ cum antiquiſſimis comparari poteſt, ſi ſtatus Dalmatarum, cum Liburnis, & Venetorum cum Atrienſibus conferatur; ex quibus eorundem res geſtæ quarum memoriæ perierunt conjecturis aſſequi poterunt: Nam ſicuti ante Atrienſes Liburnos dominium maris habuiſſe obſervatum *f* eſt, ita (f l.1. c.5.) eorundem geſta Dalmaticis aſſimilari poſſunt, donec ſub Græcorum dominio integram Dalmatiam poſſidentes ex portuum continentis, & Inſularum commoditate habitatorumque frequentia navigationem Adriatici in poteſtatem

tem habuerunt, ſed cum eodem tempore quò Dalmatæ continentem, & aliquas Inſulas amiſerunt, Veneti verò à Longobardis pulſi Inſularum Veneticarum populum auxerint: Tunc ſimul, & Venetarum Navium numerum creviſſe, & Dalmaticarum diminutum fuiſſe oportet: Græcanica deinde claſſe ex Adriatico recedente, navigationem ejus ſenſim Venetis ceſſiſſe, Dalmatasque, & Iſtros, cum eiſdem communibus amicis ſuas naves jungere, & in dies debiliores evadentes aſſociare, tandem à Croatis, Narentanis, & Saracenis preſſos, protectioni eorumdem adhærere coactos cenſendum eſt. Veneti ergò in dies vires augentes, Claſſes emittere, Iſtros, & Dalmatas protegere cœperunt, Croatos deinde compeſcentes, Narentanorum Inſulas capientes, titulum Dalmatiæ, ſimul cum Adriatici dominio ſumpſerunt. Eadem, vel ſimilia Liburnis eveniſſe præſumi poteſt, & vel inter ſe diviſos, vel ab Illyriis, prout Dalmatas à Slavis preſſos maris uſum ſenſim amittendo, Atrienſibus occaſionem præbuiſſe navigationem ejuſdem ad ſe trahendi, & dominium ex conſequenti acquirendi, & prout Liburnos, quando mari dominabantur in oppoſita Piceni ripa aliqua loca poſſediſſe Plinius refert; ita Atrienſes præter ea, quæ ibidem tenuiſſe idem Plinius & Strabo memorant, in oppoſita quoque Liburnica ora aliquid habuiſſe tenendum eſt, integrum autem, & diuturnum maris dominium ipſa nominis impoſitio demonſtrat, ideo Liburnicas quoque Inſulas in poteſtate habuiſſe neceſſe eſt, & prout Venetorum maritimi dominii conſervationem in earundem Inſularum, & præcipuè Iadrenſis Civitatis poſſeſſione conſtitiſſe, ex relatis apparet, & ex deinde dicendis clariùs patebit; ita Atrienſes quoque Iadram ſimul Liburnicis Inſulis tenuiſſe (quamvis memoriæ perierint) dicendum eſt. Situs enim Iadræ ſicut cunctis Adriatico dominantibus opportuniſſimus, ita non eodem modo quibuslibet neceſſarius fuit, ipſos enim Liburnos, qui præter loca continentis, & Inſulas aliqua quoque Piceni loca poſſederunt, ſtationem eorum Claſſis, non Iadræ, ut in centro eorum ditionis exiſtentis, ſed in illis locis, ubi pro temporum varietate neceſſitas exigebat, tenuiſſe oportet: eodem modo, & illos, qui extra ſinum exiſtentes, Adriatici dominium habuerunt, ut Dionyſius, & Romani, Claſſe pollentes, contracta cum Liburnis ſocietate facilè cæteros in officio tenere potuerunt: Sed Veneti debilibus Iſtrorum, & Dalmatarum viribus, ſuas nondum magnas aſſociantes, Slavis, communibus inimicis, coercitis, maris dominium conſecuti pro ejuſdem conſervatione, Liburnicis Inſulis, & Iadrenſi portu prope fines Croatorum exiſtente, indiguerunt; Nam Vngari deinde Croatiam in poteſtatem ſuam reducentes, exinde aucta potentia, Venetorum Claſſe in Syria detenta, non ſolùm Iadram, cæteraſque in continenti Civitates Dalmaticas ademerunt, ſed ex conſequenti Inſulas quoque cœperunt; Sic Veneti Dalmatarum ſocietate privati, utriuſque Imperii auxiliis ad amiſſa recuperanda indiguerunt; Sed Græcis poſtea ab eiſdem alienatis, iterum abſente Venetorum Claſſe, Vngari multa loca Dalmatiæ occuparunt: At Iadra ſervata, cætera quoque proprio marte Veneti recuperarunt, ut relatū eſt. Ex quibus quam neceſſarius fuerit Venetis Iadrenſis Civitatis ſitus apparet; Idemque vel ſimilia de Atrienſibus cenſenſa ſunt, & Iadræ (cujus nomen cum ab Adriatico non admodum differat) ex ſitus neceſſitate florentibus Atrienſium rebus, vel ſaltem quando à Gallis Turci pulſi fuerunt, Colonia ibi deducta, antiquum Liburnicum nomen obliteratum, & proprium impoſitum coniici poteſt. Veneti ergò maris dominium conſecuti, Iſtrorum & Dalmatarum auxiliis ſibi aſſociatis, Adriaticum cuſtodire cœperunt, & ſicuti donec Græcorum Claſſes intra ſinum pro ejus cuſtodia navigabant, Adriatici ſtatus temporibus Dionyſii, & Romanorum comparari poteſt, ita Venetis ſuccedentibus, cum Atrienſium conferri: ex iiſdem enim locis utrorumque Claſſes ad cuſtodiam maris proceſſerunt, & prout Atrienſes Cupræ Fanum in Piceno poſſediſſe, memorat Strabo; ita Fanum Fortunæ circa eadem loca Veneti in protectionem a ſuſcipientes, utraque Adria- a 1140
tici littora conſecuti (cum nulla alia Claſſis intra ſinum exiſteret) integrum ejus dominium habere cœperunt; & quamvis Græci Epyrum, & Serviam poſſiderent, & Dalmatiam pluries occupaverint, exindeque Adriatici dominium recuperare niſi ſint: tamen cùm reliqua Italiæ loca amiſiſſent, & à Northmannis ipſa poſſidentibus moleſtarentur, Venetorum auxiliorum indigi, poſſeſſionem quoque maris eiſdem permittere coacti fuerunt, quoad Emanuel Imperator Croatia cum Dalmatiæ parte occupata, Anconam quoque in ſuam poteſtatem redigere tentavit, ut deinde Venetos compeſcere, mariſque dominium recuperare poſſet, ſed cum Veneti Iadram cum Inſulis Dalmaticis occidentalibus retinerent, Anconæ occupationem impedientes, Conatus ejus eluſerunt, & quamvis deinde mortuo Emanuele, Iadram, cæteraque continentis loca Dalmatiæ Vngari occupaverint, tamen cum viribus maritimis carerent Vngari, & Græcorum Claſſes amplius in Adriaticum non venerint, etiamſi navigationem incommodam experti ſint Veneti, tamen dominium Inſularum retinuerunt, & quod per ſe fruſtra tentaverant, oblata occaſione, Francorum auxilio, Iadram recuperarunt, exinde, ſicuti latius, & diuturnius, quam Atrienſes dominium conſecuti, ita latiores quoque maris terminos Veneto nomine complexi ſunt, ut ex ſequentibus patebit.

LIBER QUARTUS

QVomodo Veneti ſingulas Civitates continentis conſecuti ſint, uſque quò eiſdem cum inſulis, & titulis Dalmatiæ & Croatiæ Vngaris ceſſere.

CAP. I.

De Iadrenſi deſolatione.

VEneti Iadra fruſtra tentata, Inſulas retinebant, & cum Andronicus Imperator damnorum refectione pollicita, captivos ab Emanuele detentos reddidiſſet, reſtituto cum Imperio commercio damna præterita reſarciebāt. Syriaca expeditione contingente cum Vngaris inducias fecerunt: Exinde cum incommoda, quæ à Iadrenſibus, cæteriſque Vngarici juris locis in Adriatico experiebantur, ceſſaſſent, in terram ſanctam progreſſi, Ptolemaide capta, partem ejuſdem conſecuti, per quadriennium quietas navigationes experti, opes, vireſque reintegrarunt; Sed cùm denuo bellum cum
a 1169. Vngaris *a* renovatum fuiſſet (& eodem tem-
b 1101. pore Piſana Claſſis intra ſinum invecta *b* Polam à Venetis avertiſſet, ut Dandulus ſcribit,) ideò Piſanos ab Vngaris accerſitos poſteriora
c Infra cap. seq. de *c* Cajetanis, & Ianuenſibus exēpla ſuis locis referenda ſuadent conjectari; Veneti tamen claſſe pollentes, & Piſanos expulerunt, & Polam recuperarunt: Iadram verò, & per ſe validam, & florentis Vngarici Regni protectione ſulcitam, propriis viribus diffiſi, tentare auſi non ſunt, ſed præſidiis per inſulas diſpoſitis, navigationem tutabantur: At cum Innocentio 3. ſummo Pontifice urgente magnus Occidentalium motus in
d 1201. Terram ſanctam progrediendi factus *d* eſſet; Venetique ab eiſdem requiſiti numeroſam Claſſem præparaſſent, cum cruce ſignati ſupervenientes, pecuniam pactam promptam non haberent: hac occaſione Venetos uſos Franciſque adjutoribus Iadram expugnaſſe anno 1202. tam Veneti, quam reliqui ſcriptores conveniunt, ſed nemo ipſorum diſſenſionem, quæ in Vngarico Regno tunc vigebat, tradit, quæ referenda eſt, ut occaſiones quæ in Iadrenſi deſolatione concurrerunt, notæ fiant.

Bela namque Rex reintegrato Croatiæ dominio Iadrenſiumq; protectione ſuſcepta, cùm Claſſē non haberet, Venetis Inſulas permittere coactus fuit, & cū Orientale Imperium ob Tyrannidem Andronici, & Iſacii inertiam labeſceret, ditionem in Serviam dilatando, Ramæ titulum reaſſumpſit, mox ad Septentrionem converſus, Galitia, ſive Halitia, per Andream filium obtenta, titulo quoque ejus uti cæpit, & moriens, Henrico filio Regnum Vngaricum florens reliquit: Andreæ verò crucem ſumere, & pro ſe votum Ieroſolimitanum ſolvere *e* injunxit, e Innoc. Epiſt.
qui Dalmatiæ, & Croatiæ Ducatui præpoſitus, bellum cum Venetis gerens, Pagum Inſulam populatus Caſtrum Keſſæ deſtruxit, deinde Chulmiam, & Raſciam in Servia acquiſivit, tandem arma in fratrem convertit, ut Archidiaconus Spalat. refert. cap. 24.

Eo tempore mortuo R. Bela Henricus filius ejus in ſolio R. ſucceſſit: quamobrem Bernardus Archiepiſcopus frequentius in Vng. profectus multum honorificè tractabatur à Rege, multaque donaria conſequebatur ab eo. Quaſi patrem enim Rex eum venerabatur, & quidquid ab eo Archiepiſcopus popoſcerat, abſque aliqua difficultate impetrabat; adipſius ergò petitionem donavit Rex Eccleſiæ S. Domnii ſextariolos Molendinorum Salonitani fluminis, qui ſeptimanaliter pertinebant ad Banum. Cum autem Rex Henricus haberet filium parvulum, cuperetque eum Regni ſucceſſorem habere, voluit eum ſe vivente in Regem inungi, invitatus autem Bern. à Rege, in Vng. eſt profectus, ibique cum aliis Prælatis Eccleſiarum Regni Vngariæ, qui ad ſolemnitatem jucunditatis Regiæ confluxerant, Regis filium coronavit; multiſque à Rege honoratus muneribus ad Eccleſiā ſuam reverſus eſt; eo tempore facta eſt diſſenſio inter Henricū Regem, & Andreā Ducem fratrē ejus, fugatusq; eſt bis Andreas ad maritimas regiones, cui Bernard9 Archiepiſc. ſatis benè, & honeſtè obſecutus eſt; Poſt hæc eo in Vng. ingreſſo major cepit inter fratres diſcordiarum tumultus inſurgere. Omnes enim Regni proceres, & univerſa penè totius Vngarici exercitus multitudo, R. deſeruerant, & Andreæ D non legitimè adhærebant, cum Rege verò pauci admodum remanſerunt, & ipſi tanta ſeditionis metu perterriti, non Regem ad ſperandum hortari audebant, ſed fugam potius ſuadebant; factum eſt autem, ut die quadam ambæ partes ſibi cominus propinquantes, ad conflictum ineundum ſe ſollicitè præpararent. Sed cum pars Regis ferè nulla eſſet, comparatione alterius, cæpit plurimum anxiari, huc, illucque mentem exagitans, quærebat, quale conſilium in tanto diſcrimine reperiret, & tandem cælitus inſpiratus multùm ſolerti induſtria utilem

utilem viam invenit, quâ, & Regni jura reſumeret, & ab effuſione ſanguinis innoxius permaneret: tunc ait ad ſuos, nolite me ſequi ſed paulisper ſubſiſtite, moxque depoſitis armis, accepit dumtaxat virgam manu, & ingreſſu leniter, in agmina hoſtium ibat, per mediam armatorum multitudinem, intenſa voce clamando, nunc videbo quis erit auſus manum extendere ad cruorem Regalis proſapiæ; quem videntes omnes cedebant, nihilque molire audentes, largam ei viam hinc inde faciebant. Cum autem perveniſſet ad fratrem capit eum, & ducens extra acies miſit eum in cuſtodiam ad quoddam Caſtrum, & tunc omnes arma cum pudore, ac pavore deponentes, ad Regem genua provoluti, veniam precabantur; Rex autem, ut erat clementiſſimus, univerſos ad gratiam ſuſcepit; Poſt hæc autem non toto tranſacto anni ſpatio, Rex Henricus inſanabile genus languoris incurrit. Cum ergo ſciret diem ſibi inſtare extremum, miſit cum omni celeritate, & fratrem ſuum fecit educi de cuſtodia, & ad ſe adduci, qui cum præſens adeſſet, Rex coram eo teſtamentum condidit, committens ei tutelam filii ſui, cum adminiſtratione totius Regni, donec pupillus ad legitimam perveniſſet ætatem, & ſic Henricus Rex mortis debitum ſolvit; modicoque poſt hæc tranſcurſo dierum ſpacio etiam ille unicus ejus parvulus morte extinctus eſt, tunc Andreas videns in ſe ſolum totius Regni fore jura tranſducta, fecit ſe coronari à Prælatis Vngariæ univerſis: miſit autem, & vocavit Bernar. Archiep. Spal. ut ad ſolemnitatem Regiæ unctionis accederet, ſed Ber. exiſtimans puerum Hen. Regis filium adhuc vivere, ad convocationem Regiam ire neglexit, propter quod Rex non ſatis dignè tulit Archiepiſcopi neglectum.

Harum inter fratres diſſenſionum manuſcripti Annales, & Th. nullam mentionem faciunt, Bonfinius autem ex Blondo ſemel diſſentiſſe narrat, & Andream inter armatos ab inermi Rege captum, cum Archidiacono concordat: Sed Blondum hæc prout, & plura alia ex Annalibus Danduli mutuaſſe dignoſcitur; Dandulum verò ferè eiſdem verbis ab Archidiacono tranſcripſiſſe, qui more ſuo tempora diſcordiarum referre omiſit, quæ inquirenda ſunt; diſſentiſſe enim à fratre Andream vivente adhuc Celeſtino 3. ſummo Pontifice, dignoſcitur ex epiſtolis *a* Innocentii ſucceſſoris ejus, excommunicationis interminationem à prædeceſſore factam, iis, qui Andreæ contra Hen. Regem adhærerent, memorantis, ſed cum Archidiaconus proximus illis temporibus ſcriptor, Andream tertia vice diſſentientem captum, & poſt *non toto tranſacto anni ſpatio* Regem in morbum incidiſſe, ex quo etiam mortuus eſt referat, & quamvis manus Th. & Bon. anno 1200 mortem Emerici ſecutam concordent, tamen anno 1203. adhuc vixiſſe, ex epiſtolis ejuſdem Pontificis infra memorandis clarè perſpicitur; ideò ſi ſupputetur captivitas Andreæ, ferè annua Iadrenſem caſum Henrico Rege morbo implicito eveniſſe dicendum eſt; quibus prænarratis, cùm interim cruce ſignatorum relata multitudo militum ſicut ex diverſis, longinquisque regionibus procedebant, ita ad præſtitutum tempus Venetias non convenerant, & quod magis intererat, pecuniam promiſſam non habebant, ſine qua, Claſſem deducere, commeatusque præbere Veneti nolebant, ob id tempus in Syriam navigandi in contentionibus abſumeretur: inde nova conſilia orta ſunt: nam Veneti proſpicientes, ſi in retinendæ Claſſis propoſito perſiſterent, milites dilapſuros, apparatumque exinde navium in irritum abiturum, & commeatum ex pacto præparatum, maximo Civium damno corruptum iri, propterea ex ſolerti Ducis conſilio Iadram (cujus recuperandæ ſtudio vehementi tenebantur) oppugnandam Francis propoſuerunt, ſperantes quod olim ſæpè fruſtrà tentaverant, tunc ob diſcordiam, quæ inter Regem Vng. & Andream ejus fratrem intercedebat, Vngaricis auxiliis deſtitutam, facilè ſe expugnaturos, ſi tam validum apparatum in ejuſdem obſidium verterent, & quamvis initio cruce ſignati, ea ab re vehementer abhorrerent, tamen cum in ſuſceptæ peregrinationis propoſito perſeverarent, & ob inopiam commeatuum Venetis obnoxii eſſent, conditionem (exceptis paucis) receperunt: Iadrenſiumque ſpolia, quæ contigiſſent in diſſolutione æris alieni, cum Venetis pridem conſtituti, cedere pacti ſunt; Sic tandem æſtate jam elabente die ſcilicet 8. Octobris anni 1202. è portu ſolventes, primò incuſſo Tergeſtinis terrore ad tributum Venetis pendendum coegerunt, inde in Dalmatiã delati, Iadrenſis urbis obſidionem aggreſſi ſunt; Sed ſicuti apparatus qui Venetiis fiebat, Iadrenſes non latebat; ita ſibi timentes ſummi Pontificis protectionem procurarant, ut ex Epiſtolis ejuſdem *b* elicitur, ſed ob anguſtias in quas reperiebanter Franci, vel illa hyeme claſſem non diſceſſuram opinaſſe, vel recto tramite Syriam verſus longè ab ipſorum mœnibus progreſſuram credidiſſe, ideò hac incertitudine deceptos, neque ſubſidia procuraſſe, neque ſe ad defenſionem præparaſſe cenſendum eſt: at cum præter expectationem circumfuſam mœnibus claſſem, & Francos diſſenſione in terram facta, ſubſidia intercepiſſe cernerent, quanto terrore perculſi fuerint Iadrenſes, quiſque conicere poteſt; Iadrenſem oppugnationem Dandulus deſcribit.

a *lib. 1. ep. 7.*

b *lib. 5. & 6.*

Dux illicò ſecedens, cum ſtolo Iadram pervenit, quæ favore Regis Vngariæ in rebellione hucuſque permanſerat, & obtemperantibus Francis incolas monuit, ut ſolita ad eum ſubjectione redirent. Quibus renuentibus, jubet Dux arma capere, & contra Civitatem inſultum facere, illi integra die renovatis inſtabant viribus, Iadrenſes itaq́, pondus prælii non ferentes, mane ſequenti ſe voluntati Ducis ſine aliqua conditione ſubmiſerunt.

Dux

Dux autem conſenſu totius populi Veneti tunc præſentis, maritimos muros circumquaque dirui fecit, & ibidem hyemare diſpoſuit. Cives itaque Ducis gratiam non mereri formidantes, & de Regio favore confiſi ex Vrbe exiverunt. Sed Fuſitus Paulus Ramnaſius de bello Conſtantinopolitano lib. primo ex commentariis Gothefredi Villharduini qui eidem bello interfuit, ex antiquis monumentis, Claſſem enim Iadrã appulſam, die decimo Novembris 1202. deſcenſionemque in terram Francos feciſſe refert, ſequenti verò die Venetos fracta Catena portum occupaſſe, Iadrenſeſque Vngarorum, & Croatorum auxiliis deſtitutos, deditionem Duci Veneto facere voluiſſe, Duce autem Legatos Iadrenſium ad Francos remittente, eorum aliquos Iadrenſes confortatos ſe contra Chriſtianos non pugnaturos aſſeruiſſe, ideò Iadrenſes animo reaſſumpto(cum toties Venetorum vires experti fuiſſent) defenſionem paraſſe: at ſanioribus Francorum oppugnationi aſſentientibus, Francos à terra, Venetos verò à mari, ex Aquilonari parte machinis utrinque prolatis, acerrimè oppugnaſſe, & fundamentis unius ex turribus à Venetis ſubrutis Iadertinos animos deſpondiſſe, deditionemque ſalva tantùm civium vita feciſſe, *Iadraque Galli auxilio capta ſolius Veneti præda ex pacto fuit*, ibique hybernatum, ubi inter Francos & Venetos aliquoties tumultuatum, & multos ex Francis ad Vngaros deſciviſſe, inter quos principalem Simeonem Montefortenſem memorat, Venetoſque tandem turres, & muros Iadræ complanaſſe, ut infirmiores redderent Iadrenſes, indeque diſceſſiſſe ſeptima Aprilis 1203. Archidiaconus verò cap. 25.

De prima captione Iadræ.

Eo itaque tempore proceſſit edictum à Domino Innocentio Summo Pontifice, ut omnes Chriſtiani ad ſuccurſum terræ ſanctæ ſe potenter accingerent, fecitque indulgentiam omnium peccatorum, quoscunque ibi pro ſpe vitæ æternæ mori contingeret. Tunc totus penè Orbis commotus eſt, & maximè ab Occiduis regionibus multitudo magna crucis ſuſcepto caractere, Venetias advenerunt, petentes dari ſibi paſſagium ex Claſſe conductitia Venetorum, tunc inita pactione de quantitate pecuniæ, pro nautis ac navibus perſolvenda, Veneti eis expediverunt quinquaginta galeas, & totidem magnas naves, ac totidem alias ad ſubvectionem equorum, & victualium, & armorum, præter hæc autem fuerunt, & aliarum navium expeditiones privatim conductarum, factuſque eſt ſtolus navalis Exercitus copioſus: hoc etiam Veneti conditionaliter Francigenis ſtuduerunt apponere, & ubicumque ipſi vellent, cum toto exercitu applicare tenerentur, ex pacto contra omnes homines Venetos adjuvare. Erant autem eo tempore Iadrenſes Venetis multùm infeſti: quacumque enim ex parte poterant, Venetos invadebant, bona eorum diripientes, injuriantes, trucidantes, & quidquid mali exercere valebant, in ipſos totis viribus conabantur: quippe divitiis affluentes, multa laſcivia inſolentia raptabant, erant enim ſuperbia tumidi, potentia elati, de injuriis gloriantes, de malitiis exultantes, deridebant inferiores, contemnebant ſuperiores, nullos ſibi fore pares credebant, & cum pluribus eſſent vitiis depravati, hoc enim ad nequitia ſuæ cumulum addiderunt, ut Catholicæ fidei normã ſpernerent, & hæretica ſe permitterent tabe reſpergi, nam penè omnes, qui nobiliores, & majores Iadræ cenſebantur, libenter recipiebant hæreticos, & fovebant. Itaque univerſa claſſium multitudo
*ſuſtulere ſe a Venetiis A.D. * MCCIII. men.* * 1202.
Octobri, & venientes circa oras Hiſtriæ intraverunt in Dalmatiam, applicaveruntque prope Iadrenſium Civitatem: Erant autem inſigniores Duces ipſius exercitus ex parte Francorum. Quidam Simon Comes de Monteforti, ex parte verò Venetorum, Dux Henricus Dandulus, vir valdè ſtrenuus, & circumſpectus: Qui licet corporalibus oculis cæcutiret, mente tamen ſatis noverat perſpicaciter intueri, igitur ubi ſe Iadren. vident ab exercitu circumvallari, timuerunt valdè, quid conſultius agerent neſcientes, è veſtigio autem ſubſequuta eſt clades nimia mortalitatis, ita ut nõ tot vivi & ſani in civitate reſtarent, qui ſufficerent mortuos ſepelire, jacebant miſerorum cadavera in domibus, & in Eccleſiis inhumata, neſciebant miſerandi Cives quid potius funera, an publica officia procurarent, ſicque factum eſt, ut infelix Civitas ſuorum præſidiis indefenſa in brevi, & de facili ab hoſtibus caperetur; Die autem Sancti Chriſogoni, qui apud illos celeberrimus habebatur, Divina ultio patuit ſuper illos, nam Veneti de ratibus egreſſi catervatim in Civitatem irruerunt, quam in momento captam, & aliquando hoſpitatam, in receſſu totam in ſolitudinem redegere; diruerunt enim omnes muros ejus, & turres per circuitum, & univerſas domos intrinſecus, nil, niſi ſolas Eccleſias relinquentes: Inde autem recedens omnis illa claſſium multitudo perrexit Conſtantinopolim, & cepit eam.

Venetos cum Francis apud Iadram hibernaſſe, & uſque ad diem 7. Aprilis ſequentis anni 1203. ibidem commoratos, concordi cum cæteris ſententia Ramnuſius eſt: in diſceſſu autem quid de Iadra actum ſit, Scriptores variant, Veneti enim muris tantum nudatam, reliqui verò univerſam Civitatem ſolotenus proſtratam referunt: ſed ſicuti in deſtructione murorum conveniunt, ita domos intrinſecus tantum deſtructas muris earundem ſuperſtitibus cum Archidiacono (qui oculatus teſtis reſtaurationis earundem fuit) dicendum eſt; Eccleſias etiam intactas relictas ipſarũ antiqua ſtructura adhuc incolumis declarat, Civitatem autem deſolatam præter relatos auctores illorum temporum monumenta teſtantur.

1207. *Inſtantibus diebus doloroſis, in quibus Civitas Iadra ſolotenus proſtrata eſt.*

1208. *Poſt deſolationem Civitatis Iadræ cùm non eſſet aliquis qui de voluntate Ducis Venet. in ea quiret habitare . . . cumque Deus omnipotens ſua gratuita pietate Iadrenſibus facultatem redeundi ad loca propria tribueret.*

Validos muros Iadram habuiſſe, Chroniſtæ Veneti referunt, quorum veſtigia ſicuti ex terra aggeſta intrinſecus nullibi apparent, ita extrinſecus partim intra propugnacula ſepulta jacent, partim ab addita muris craſſitie pro aggeribus ſuſtinendis cooperiuntur, uno tantum in loco ex parte meridionali propè portam quæ in littore maris exit adhuc cernitur antiqui muri paries, ad perpendiculum exiſtens, inæqualis tamen altitudinis, ex ulnaribus lapidibus quadratis ad normam optimè coagmentatis, in quo oblongæ feneſtrellæ æquali inter ſe ſpacio diſpoſitæ ad baliſtas emittendas, & duæ portæ parum inter ſe diſſitæ diſparis tamen magnitudinis, arcuatæ figuræ, utræque ſimul cum duarum turrium veſtigiis ejuſdem ſtructuræ; quarum altera hominis altitudinem parùm excedit; altera verò vix lapides aliquos ſupra ſolum antiquæ ſtructuræ retinet, quæ veſtigia ſicuti ſimilia ſunt muris Civitatis Spalati, quos Diocletianus Imperator conſtruxit, ita Romanam magnificentiã præ ſe ferunt, quorum craſſities quamvis exaggeratione terræ explorari nequeat, & altitudo turrium quanta fuerit non conſtat, ex earundem tamen ambitu minorem fuiſſe quàm turrium Spalati (quæ adhuc integræ extant) cenſeri debet, validos tamen, & optimè compaginatos ex eiſdem veſtigiis muros Iadræ fuiſſe apparet, eorumdemque evulſionem claſſianos nimis fatigaſſe par eſt credere. Iadrenſem oppugnationem à Cardinali Legato inhiberi tentatam, ejuſdemque deſolationem à ſummo Pontifice minimè probatam, ac etiam Eccleſiaſticis cenſuris devotam geſtorum ejus ſcriptor Añonymus tradit, & Odoricus Rainaldus ex epiſtolarum ejuſdem regeſto confirmat; omneſque illorum temporum Scriptores Venetos incuſant, Iadrenſiumque miſerentur. Verùm rem diligentius reputantibus, eò deductas per ea tempora Venetorum rationes fuiſſe conſtabit, ut Iadram aut in ſua poteſtate retinere, aut funditùs delere cogerentur; cum enim ibidem in hibernis moram cum Francis traherent, & ex Iadrenſium ſpoliis Venetis nondum ſatisfactũ fuiſſet, quodq; reliquum erat Franci unde ſolverẽt nõ haberent, noviſq; debitis in dies gravarentur, militeſque per Vngaricum Regnum dilaberentur, ut Rannuſius refert, ob quas anguſtias claſſem ulterius non progreſſuram multi opinati ſunt: ſed opportunè ſupervenientibus oblationibus Alexii Pueri, multaque pollicentis, ſi ſe patremque in Impe. Conſtant. reſtituerent: exinde Veneti ſperantes refectionem damnorum ab Emanuele olim promiſſam, ſed nondum ſolutam, Francorum auxilio ſe conſecuturos, ſimulque inopiæ militum ſuppletum iri, quibus in ſuam ſententiam tractis, Conſtantinopolitanam expeditionẽ alacri animo ſuſceperunt, tantamque pecuniæ copiam pacti ſunt, quanta ſibi à Græcis, & Francis ſimul debebatur, & victualia, quæ ad Hieroſolymitanum iter perficiendum utriſque ſatis eſſent, & ſicuti ſi claſſis ulterius progreſſura non fuiſſet, Venetos Coloniam Iadræ tunc reliquiſſe, prout in ſimili caſu poſterius *a* effecerunt credibile eſt, a *Infra*
ita cùm Claſſis receſſura eſſet, eo factum *cap. 6.*
eſt, ut cum præſidium Iadræ imponere (quod validum eſſe oportebat) Claſſemque ex eo debilitare nollent, eamdem *conſilio totius populi Veneti tunc præſentis* ut ait Dandulus, deſolatam relinquere decreverint. Sic Veneti de Iadrenſibus vindicta ſumpta, deſolataque Civitate, deinceps quietum Adriaticum ſe habituros ſperarunt: in qua Iadrenſi deſolatione illa rerum humanarum viciſſitudo, quæ ſæpè auctoribus damna proximis illata rependit, apparet: Nam cum Iadrenſes (ex Veneta protectione à Croatorum, & Narentanorum moleſtiis liberati) infeſtarentur à vicinis Belgradenſibus, eorundem everſionem procuraſſent, inde divites effecti Eccleſiam ſuam Metropoli Spalatinæ ſubeſſe dedignarentur, eorumdem quoque Venetorum ope Archiepiſcopatum conſecuti ſunt, ſed cum eadem de cauſa Patriarchæ Graden: Primatum moleſtè ferrent, ſed cum inſulas recuperare nequirent, Venetos per tot annos moleſtare non deſierunt, hinc Veneti excandeſcentes, quòd Iadra (quæ ipſorum ope ad felicem ſtatum pervenerat) tam moleſta eſſet, ideò occaſione oblata, eadem mala pati coegerunt Iadrenſes, quæ ipſorum cauſa Belgradenſibus intulerant; ex quibus ſicuti dignoſcitur moleſtias quas Iadrenſes per tot annos Venetis intulerant, in cauſa fuiſſe, ut eadem deſolaretur, ita occaſionem vindictam ſumendi præbuiſſe Francorum militum inopiam ſimul cum Vngarica diſſenſione, prætextum autem dediſſe Piraticam Iadrenſium, ut Guntherus illorum temporum *b* ſcrip- b *Hiſt.*
tor refert, *ajebant enim (id eſt Veneti) illam (id eſt* *Conſtan.*
Iadram) ſemper ſuis utilitatibus fuiſſe contrariam, adeo, ut ſæpe Cives ejuſdem urbis Naves illorum mercibus onuſtas piraticis invaſionibus ſpoliarent, quod etiam Archidiaconus loco relato confirmat, qui maxima damna Venetis illata à Iadrenſibus memorat, & ex dulcedine prædæ fautores habuiſſe participes refert, ſed cum piratæ eorumque fautores pro excommunicatis haberentur, & in excommunicatione perſiſtentes, à fidelibus prout Hæretici vitarentur, hoc eſt, quod Archidiaconus de Iadrenſibus ait, *catholicæ fidei normam ſpernerent, & hæretica ſe permitterent tabe reſpergi; nam pene omnes qui nobiliores, & majores Iadræ cenſebantur, libenter recipiebant Hæreticos, & fovebant*, inferiuſque ex eodem clariùs patebit de piratis, & eorum fautoribus id intelligi debere; Idem ex epiſtola Ducis ſummo Pontifici ſcripta factum excu-

ſantis

ſantis elicitur, quam Reinaldus refert, *Ven. in Chriſto patri & D. Inno. Dei gratia S. R. E. ſummo Pontifici, Henricus Dandulus * Dalmatiæ* [* Venet.] *atque Croatiæ Dux veſter humilis, & devotus cum omni devotione ſervitium, notum facio Sanctitati Veſtræ quod cum Crucem aſſumpſerim pro ſervitio Ieſu Chriſti, & S. R. E. tranſmeandi gratia de Venetiis iter arripuimus, neceſſitate temporis hyemalis ingruẽte, oportuit me cum ſtolio meo, & peregrinorum apud Iadram hyemare, quæ cum rebellis mihi, & Venetiis longo tempore injuſtè per proditionem contra juramenta præſtita * de* [* Eſſet.] *Civitate, & civibus ſecundum quod moris eſt, invicem ſe inimicantium, juſtè, ut exiſtimavi, ſumſi ultionem; verum quia, ut dicebatur in veſtra erat protectione, quod ideò non credebam, quia non exiſtimo vos, nec anteceſſores veſtros illos ſub protectione recipere, qui Crucem accipiunt ſanctam, ut eam portent, non etiam iter perficiant, propter quod peregrini ſolent Crucem accipere; Sed & aliena inveniant, & injuſtè detineant, Paternitati V. contra me, & Venetos ſententiam excommunicationis placuit promulgare, quam patienter, & humiliter ſuſtinuimus, uſque quo per D. Petrum Tit. S. Marcelli preſbiter Card. & S. R. E. L. præſtita condigna ſatiſſactione, meruimus abſolutionem, ſecundum ordinationem veſtrorum nunciorum, & ſcriptorum paginam, Veſtræ poterit Sanctitati innoteſcere.* Illa enim verba *aliena inveniant, & injuſtè detineant* piraticam Iadrenſium ſignificare noſcuntur, propter quam pro ut contra inimicos vindictam ſe juſtè ſumpſiſſe Dux refert, ſed ad vitandam facti invidiam, Pontificiſque iram leniendam intrinſecam domorum deſtructionem caſu ſecutam ſimulaſſe conjectari poteſt; quam facili verò hyberno tempore ſolaria tectaque domorum à militibus deſtruantur, etiam invitis Præfectis, exempla hodierna in parvo præſidiariorum numero docent, quid autem numeroſa Claſſis, & tot legiones integra hyeme permittentibus, ne dum jubentibus Ducibus efficere potuerint; quilibet percipere poteſt: muroſque & turres Civitatis deſtruxerunt, ne reſtaurata nova incommoda inferret, & ut Cives per terreſtria loca jam diſperſi, ſublata reſtaurandæ patriæ ſpe, à mari prorſus alienarentur, prout de Belgradenſibus evenerat: Hoc modo, Adriatico, ut rebantur pacato relicto, Veneti Conſtantinopolitanam expeditionem integris viribus aggreſſi ſunt, in qua eadem fere cauſæ, occaſioneſque cum Iadrenſi confluxerunt, nam cum milites inopia premerentur; facilè Veneti eoſdem in ſententiam ſuam traxerunt, ſpeque conſequendæ pecuniæ, ſibi à Græcis & Francis debitæ, naves & còmeatus Francis præbuerunt, prætextus autem fuit Eccleſiam Græcam Romanæ reſtituere, impedimentaque ab eiſdem peregrinis illata removere, ſic ex Cruce ſignatorum inopia, Iadrenſis deſolatio, & Conſtantinopolitana expeditio ortum habuere, quam cùm ſummus Pontifex improbaret, Cruce ſignatoſque maximoperè urgeret, ut recto itinere ad Alexandriam oppugnandam progrederentur, & ut prætextum inopiæ removeret, eiſdem conceſſiſſet, quocumque tranſibant *a victualia accipere poſſent ſub ſatisfactionis (tamen)* [a Rain. an. 1203. n. 8.] *Propoſito,* Legatusque verò omiſſa etiam ſatisfactionis mentione indulſiſſet. *Permittebat enim eis, ut de maritimis locis Romaniæ, quam aluit, id mare cibos inemptos, id eſt absque pretio moderatè tollerent, qui eis ad annum dimidium poſſent ſufficere,* ut Guntherus refert. Franci tamen certiori ſpe pecuniæ ab Alexio promiſſæ illecti, Alexandrina omiſſa, Conſtantinopolitanam proſequuti ſunt; Sic Venetis opportunitatem inopiæ peregrinorum in rem ſuam vertentibus, civibuſque opes proprias publico beneficio exponentibus, res eorum mirum in modum auctæ ſunt.

CAP. II.

De Iadrenſi reſtauratione

DEſolata Iadra claſſem inde ſolviſſe die 7. Aprilis 1203. iterque Conſtantinopolim verſus direxiſſe, Ramnuſius refert: Archidiaconus autem cap. 25. ſupra relato ſequitur.

Tunc Iadrenſes Patriâ exules, cæperunt per mare diſcurrere, magnas Venetorum cædes ubicunque eos invadere poterant facientes. At Veneti miſſis galeis & navibus ædificarunt quoddam præſidium in Inſula ante Iadram. Vbi plurima conſidens acies, armatorum prohibebant Iadrenſes Civitatem ingredi, eos per mare undique inſequentes. His diebus advenerunt decem galeæ Cajetanorum ad Dalmatiæ partes. Tunc Bernardus Archiepiſcopus Spalat. accedens ad eos loquutus eſt cum eis, ut darent auxilium Iadrenſibus contra Venetos, qui præſidium inſidebant; cum ergò Cajetani Archiepiſcopo acquieſcerent, facta pactione de ſtipendio percipiendo, abiit Archiepiſcopus Vranam, & accepit quandam argenti quantitatem, quam Rex apud templarios depoſuerat, & ſoluto ſtipendio coadunaverunt ſe Iadrenſes cum Cajetanis, & abeuntes cæperunt pugnare fortiter cum Venetis, qui erant in Caſtro, & tandem Veneti impares viribus, defecti jam, & languentibus dextris reſiſtere nequirent; tunc Iadrenſes cum Cajetanis potita victoria quotquot Venetos in Caſtro illo invenerunt, omnes gladio peremerunt, deſtructo totius munitionis illius ædificio, Iadram intraverunt, & tunc ruinas domorum ſuarum, ut poterant inſtaurantes, habitaverunt in eis: miſerunt autem Venetias, & fecerunt pacem cum ipſis, jurantes eis ſubjectionem perpetuam, & fidelitatis conſtantiam obſervare. Eodem tempore volentes Veneti de Bernardo Archiepi-

ſcopo

ſcopo ſumere ultionem, venerunt cum galeis, & deſtruxerunt turrem cum palatio, quam idem Archiepiſcopus conſtruxerat in Inſula Huravia quæ eſt ante Salonam. Dandulus verò *Veris adveniente tempore Veneti ſe mari, & ventis committunt, Iadrenſes illicò Patria exules Venetos navigantes non modicum infeſtabant. At Ducis natus miſſis galeis, & navibus ædificarunt quoddam Caſtellum in Inſula Malconſejo ante Iadram; ubi plurima confidens acies armatorum, prohibebant Iadrenſes Vrbem ingredi, eos per mare undique inſequentes; Iadrenſes tunc cum ſtipendio Regis acceptis decem galeis Cajetanorum præſidium Venetorum impugnant, & obtinent, & in Vrbem jam deſolatam redeunt, & timentes Stolum, quem Veneti denuò præparaverant, per ſuos nuncios gratiam implorant, & offerunt perpetuam fidelitatem, obſides, & cantationem laudum exhibere, Comitemque de Venetis eligere, & Archiepiſcopum, qui reverentiam & obedientiam Primati debitam exhibebat Patriarchæ Gradenſi, & erga hoſtes Venetorum inſurgere, & annuatim* 3000. *pellium cuniculorum tribuere. Qua oblatione benignè accepta, ad gratiam reſtituti ſunt.*

Hæc Dandulum ſicuti ab Archidiacono exſcripſiſſe conſtat, ita reliquos vulgatos ab ipſo, ſed nemo tempora diſtinguit; eodem tamen anno 1203. Claſſem emiſſam, Caſtrumq; conſtructum Chroniſtæ Veneti referunt, quod non ſolum de conſtructione Caſtri verum eſſe debet, ſed eodem quoque anno ipſum Caſtrum à Iadertinis expugnatum fuiſſe dicendum eſt cum Archidiacono; cùm in principio ſequentis anni Iadram habitari ceptam ſcripturæ doceant. *Capitulum Iadren. Domaldus Comes, & Vniverſitas ipſius Civitatis Reverendiſſimo Patri Dominico Sanctorū Coſmæ & Damiani, de monte Abbati ejusque Catholicis ſucceſſoribus monaſticam vitam profeſſis in perpetuum. Quoniam noſtræ deſolationis, & exilii tempore, vos, & monaſterium veſtrum agnovimus nobis* * profligantibus *fore Aſilum pariter, & auxilium idcircò ad memoriam beneficia veſtra nobis benignè exhibita reducentes, vobis, & per vos veſtro monaſterio Eccleſiam Sancti Dimitri Martyris in noſtram Civitatem ſitam tradimus, atque concedimus; ita dumtaxat ut liceat vobis, & prædicto Monaſterio memoratam Eccleſiam cum adjacenti Curia ſua liberè obtinere, & rationabili jure perpetuis temporibus poſſidere; obſecramus igitur, & conteſtamur omnes Dei fideles per Deum Patrem Omnipotentem, & Ieſum Chriſtum Filium ejus, nec non & Spiritum Sanctum ab utroque procedentem, ut hæc omnia inviolata cuſtodiant, quatenus in Sanctorum conſortio æternæ retributionis bravium habere mereantur. Ego Marinus Plebanus Sancti Stephani huic donationi interfui, & ſubſcribo.* Ego *Ioannes Plebanus Sancti Michaelis ſubſcribo. Ego Stephanus Plebanus Sancti Petri ſubſcribo; Ego Preſbyter Michael ſubſcribo, Ego Preſbyter Chriſogonus ſubſcribo.*

Scriptum Iadræ à Camatio Diacono Sanctæ Anaſtaſiæ, & communis Not. Anno Dominicæ Incarnationis MCCIII. menſe Februarii, Indictione 6. feliciter, qui annus ex Indictione prout vulgò ſumitur, dignoſcitur fuiſſe à Nativitate 1204. Iadrenſes autem cum Venetis conveniſſe ex reaſſumptione Ducis, & Comitis Veneti conſtat.

Anno Dominicæ Incarnationis Milleſimo ducenteſimo * quarto, *menſe Iulii vigeſima tertia die, aſtante Indictione ſeptima. Iadræ, temporibus equidem Domini Noſtri Henrici Danduli incliti Ducis Venetiarum Dalmatiæ atque Chroatiæ, Eccleſia Iadertina proprio carente Paſtore, ac Vitalis Danduli prudentis Comitis Iadræ, Ego namque. &c*

* quinto

Indictio itidem ſeptima hanc quoque ſcripturam anno ſequenti ſcilicet 1205. confectam declarat, ſedj ſicuti tempus conventionis Iadrenſium cum Venetis certiorari nequit, ita mors quoque Emerici, ejusque filii Ladiſlavi, & perinde Andreæ ſucceſſio incertæ remanet, cùm ex Epiſtolis Innocentii dignoſcatur, Vngaricos Scriptores mortem eorundem anticipaſſe; nam Innocentius Nonis *a* Novembris An. 6. reconciliationem Andreæ cum Rege fratre opera G. Car. L. ſecutam confirmat, quod in annum 1203. cadit; idcircò tunc temporis Henricum adhuc vixiſſe dicendum eſt, & cum in regiſtro ejuſdem Innocentii lib. 7. *b* reperiatur Epiſtola Andreæ, in qua Innocentium certiorem reddit de morte fratris, & tutela pupilli ſibi relicta, quæ anno 1204. ſcripta eſſe debuit, ad quem Innocentius pupillum commendans reſcribit ſub data *c* 7. Kal. Maii libro 8. 1208. ex quo dicendū eſſet Ladiſlavū puerum tunc vixiſſe, ſed anno præcedenti Andreā regnare cæpiſſe, ex annis Regni in quibuſdam privilegiis ejuſdem expreſſis apparet, ideò vitam Ladiſlavi, non ſex menſium, ut Vngarici Scriptores, ſed paucorum dierum fuiſſe, cum Archidiacono dicendum eſt, & anno 1204. mortem ejuſdem, & Emerici patris ſecutam; ſed ſicuti pueri mortem ab Archiepiſcopo Spalaten. aliquo temporis ſpacio creditam non fuiſſe Archidiacons refert; Ita quoque Innocentium in hac incertitudine pueri tutelam commendaſſe, quamvis jam tunc mortuus fuerit conjici poteſt, Andream ergo ſicuti anno 1204. regnare cepiſſe concludendum e[illegible], ita, quo menſe, certiorari nequit.

a *Rain. an.* 1203. *n.* 19. *ep. lib.* 6. *ep.* 156.

b *an.* 1205. *n.* 52. *l.* 7. *ep.* 226.

c *lib.* 8. *ep.* 36.

Iadrenſis igitur deſolatio, ſicuti Emerico morbo implicito ſecuta eſt, ita Veneti Caſtri expugnatio, Iadræque reſtauratio, & cum Venetis compoſitio circa ipſius mortem evenere, tempore, quo Veneti capta Conſtantinopoli ejus Imperium cū Francis occupabant, ideò in Ægæo impliciti, reſtauratione Iadren. impedire non poterant; Iadrenſes etenim per Croatiam diſperſi

ſtatim atque Claſſis Veneta deſolata Iadra diſceſſit in de ſtructam patriam revertentes (cum ibi habitare nequirent) Venetas naves acrius quam prius infeſtantes, vindictam ſumebant: ob id Veneti aliam claſſem emittere, & Caſtrum conſtruere coacti fuerunt, ibique valido præſidio relicto, reſtaurationem Civitatis impediebant, & infeſtationem compeſcebant; Iadrenſes autem, Claſſe carentes, neque patriam reſtaurare neque Caſtrum Venetorum expugnare poterant; ſed conducta pecunia Regis Cajetanorum Claſſe ejus ope caſtrum ceperunt inde patriam reſtaurare aggreſſi ſunt, ut Archidiaconus refert: cujus feſtinatæ reſtaurationis ſigna in relatis antiquorum murorum veſtigiis apparent, nam turris quæ ex parte mari obverſa ſolo tenus proſtrata fuerat, reſtaurata dignoſcitur ad altitudinem proximæ turris ex eiſdem lapidibus ulnaribus, abſque ordine tamen coaptatis, quadratura in ipſa deſtructione corrupta; quam reſtaurationem factam fuiſſe antequam cum Venetis conveniſſent Iadrenſes cenſendum eſt, idem quoque ex Orientali, & Occidentali partibus factum eſſe debuit, portum autem reliquamque muri diruti partem ſeptemtrionalem, catenâ reſtitutâ clauſam fuiſſe conjici debet, & eo modo quo tempus, & operatiorum numerus permiſit obſeptam fuiſſe Civitatem, at cum Cajetani receſſiſſent, Venetique novam Claſſem pararent, inde verentes Iadrenſes, ne ſuperveniens Veneta Claſſis, iterum Civitatem (quam ex murorum imbecillitate ipſi per ſe defendere non volebant) aggrederetur; Vngaros autem Rege eorum morbo implicito deſolatæ Civitatis reſtaurationem neglexiſſe (parvo uſui futuram cùm Claſſem non haberent) quâ de cauſa Iadrenſes cum Venetis convenire coactos fuiſſe cenſendum eſt; Veneti verò cùm à Summo Pontifice urgerentur, ut damna illata Iadrenſibus reficerent, reſtaurationemque Civitatis jam factam cernerent, & in Ægæo impediti validam Claſſem contra Iadrenſium molimina mittere non poſſent, inſulaſque retinere abſque Iadra quam laborioſum eſſet experti fuiſſent, ad illas conventiones animum inclinavere, quibus Civitas obſidum pignore, in fidem rediret, & pro damnorum ſatisfactione excommunicationiſque abſolutione conſequenda in ſupra relata Ducis Epiſtola memorata inſulas Iadrenſibus reſtituerunt, levi tantum pellium cuniculorum impoſito tributo; ſic ad ſupra deſcriptum Colomani temperamentum deventum eſt, & Veneti pacato Adriatico relicto, integris viribus Conſtantinopolitanum bellum proſequuti ſunt, Iadrenſes verò Veneto Comite recepto, reſtaurationem patriæ continuerunt, quam ſicuti multo tempore protractam inferius apparebit, ita in ſupra relatis antiqui muri veſtigiis, ſuperſtructio, quamvis, ex minoribus lapidibus tamen quadratis, & ad normam diſpoſitis, accuratam ſtructuram indicant, pacato tempore confectam, quæ reſtauratio in cauſa fuit, ut exinde Iadra nova nuncupari ceperit, proximi autem Belgradi rudera Iadræ veteris nomen ſortita ſint. Sic Iadrenſes ſubjectionem Archiepiſcopi dedignantes, Venetumque Magiſtratum faſtidientes, dum integram libertatem ex Vngarica protectione cõſequi affectant, primò Inſulas, navigationemq; amiſerunt, ex quo inopia premi ceperunt, mox patria pulſi, ejuſdem deſolationem ſpectarunt, pro cujus reſtauratione, ea quæ prius ſpreverant, ſubire coacti fuerunt.

CAP. III.

De Ducatu Dalmatiæ, & Croatiæ, rerumque, & nominum alteratione.

POſtquã Iadrenſis Eccleſia in Archiepiſcopatum erecta Gradenſi Patriarchæ ſubdita fuit, exindeque Patriarcha primatis Dalmatiæ titulo uti cepit, nominis quoque Dalmatici alteratio inducta eſt, & Iadra tantummodò cum cæteris Occidentalibus Inſulis Iadrenſis Provinciæ pro Dalmatia ſumi cepit; Spalatenſis verò Metropolis, ſicuti toti Croatiæ præerat, & unicum tantùm Tragurienſem ſuffraganeum in Dalmatia retinebat, ita obſoleſcente Dalmatico cognomine, pro Croatiæ ſive Sclavoniæ Archiepiſcopatu ſumi cæpit, & quamvis Dalmaticæ Civitates à Croaticis diſtinctæ in ſcripturis reperiantur, tamen cum circa eadem tempora Emanuel Imperator Croatiam cum Spalato, & Tragurio conſecutus fuiſſet, Præſes ipſius, quamvis titulo Ducis Dalmatiæ & Croatiæ uteretur, tamen vulgari quoque Sclavoniæ ſubſcribebat.

Ego Rogerius Sclavone Dei & Imperialis gratia Dalmatiæ, & Croatia Ducas, & prout, ante hæc tempora, Croatiam à vicinis Dalmatis, & Vngaris Sclavoniam nuncupatam infra *a* refertur, ita apud Græcos Dalmatiæ partem ab eiſdem cum Croatia, & Servia poſſeſſam, tamquam acceſſorium Slavicarum regionum *Sclavoni* nuncupatam ex relato Emanuelis reſcripto *b* apparet, in quo eundem Rogerium, non Dalmatiæ, & Croatiæ Ducis nominibus, ſed unico Sclavoniæ appellat *Ligia Imperii mei Rogerii Sclavoni* Iadra deinde ad Regem Belam deficiente, diuturnum bellum inter Venetos, & Vngaros exarſit, quod quamvis poſt octo annos per quadriennales inducias intermiſſum fuerit, tamen denuò recrudeſcens, 12. annis continuavit: in quo mutua damna, & clades ſecutas Dandulus memorat, ut relatum eſt, exinde conjici poteſt, quanti impendii fuerint Venetis Inſularum præſidia, & quanti conſtiterint claſſium continuæ inter eaſdem excubiæ, ſed valdè majora damna ex Inſularũ amiſſione, & maxima ex navigationis prohibitione Iadrenſes paſſos exiſtimandũ eſt, quę ad reliquos quoq; Adriatici acco-

a *lib. 6. cap. 4.*

b *lib. 3. cap. 10.*

accolas, qui cum Vngaris ſentiebant extenſa fuiſſe, innui debet, & ex diuturnitate belli litto-ra continentis, pluresque Inſulas deſolatas, deſertas jacuiſſe. Dalmatasque Vngaris adhærentes ex vetito maris uſu irritatos, Venetos navigantes, eorumque ſocios, vel amicos infeſtaſſe: Inde mutua odia exorta ſunt, quæ & Venetos ab antiqua Dalmatarum ſocietate alienarunt, & Dalmatas Inſulis navigatione, & piſcatu amiſſis, ex conſequenti, mare relinquere, terreſtrique induſtriæ incumbere coactos, in maximas anguſtias incidiſſe, exindeque mores quoque antiquos ipſorum maritimos imminutum cepiſſe, & prout cum proximis Croatis, ſive Slavis continuò verſari, terrasque in ſolo Croatico colere coacti fuerunt, ita indies nomen Dalmatarum cum Slavis confundebatur, ut VVilhelmus Tyrien. Archiepiſcopus illorum temporum Scriptor l. 2. cap. 17. Comitis Toloſani iter deſcribens teſtatur.

Hi omnes in Italiam deſcenderunt, tranſcurſaque Longobardia per eam Regionem, quæ Forumjulii appellatur, juxta Aquilejam tranſeuntes Iſtriam, tunc tamen in Dalmatiam deſcenderunt. Eſt autem Dalmatia longe patens regio inter Vngariam, & Adriaticum mare ſita, quatuor habens Metropoles Iazaram, & Salonam (quæ alio nomine dicitur Spalatum) Antibarim, & Raguſam populo ferociſſimo, & rapinis, & cædibus aſſueto inhabitata, montibus, & ſylvis, magnis quoque fluminibus, paſcuis etiam longè, latèque diffuſis occupata penitus, ita ut raram habeant agrorum culturam, locorum incolis in gregibus, & armentis omnem vivendi habentibus fiduciam, exceptis paucis, qui in oris maritimis habitant, qui ab aliis, & moribus, & lingua diſſimiles, latinorum habent idioma, reliquis Sclavonico ſermone utentibus, & habitu Barbarorum, & quamvis ſub antiquo vocabulo Dalmatiæ, Croatiam & Serviam Sclavonicas regiones, cum ipſa Dalmatia includere dignoſcitur Vuilelmus, tamen differentia morum, linguæ, & habitus *paucorum maritimam oram habitantium* exprimendo, Dalmatas proprios deſignare, & à Slavis diſtinguere dignoſcitur, ſed cum in primordio hujus belli Iadrenſi Comiti indiſtinctè Dalmaticі, ac Croatici littoris res bellicæ demandatæ fuiſſent.

1181. *Maur. Dei, & Regis gratia Comitis, & totius maritimæ Provinciæ ſtudioſi exercitatoris cùm caſtra metatus eſſet* hinc Provinciæ maritimæ nomen novum emerſit, in qua Civitates littorales, tam Dalmaticæ, quam Croaticæ ſine diſcrimine comprehendi cœperunt.

Mortuo deinde Bela, quamvis Andreas Emerici Regis frater Ducatum Dalmatiæ, & Croatiæ antiquis nominibus teneret, tamen cum Chulmiam & Raſciæ quædam loca (quæ ſunt in Servia) acquiſiviſſet, eò magis hæc Regionum Slavicarum nomina cum Dalmatia confundi cœperunt, etiamſi in Privilegiis ipſe Andreas ſe Dalmatiæ, Croatiæ, & Chulmiæ Ducem diſtinctè ſubſcriberet.

1198. 6. *Maij poſt felicem, & glorioſum victorioſæ dominationis ingreſſum Illuſtriſſimi Andreæ tertii Regis Belæ filii Triumphum, quem ſibi omnipotens Ducatus ſui protector, & auctor de Dalmatia, & Croatia magnifice conferre dignatus eſt, atque poſt habitam tam Chulmia quam Raſcia laudabilem victoriam, cum ad Iadertinam Civitatem Victor rediret, Ducatus ſui jura diſponens*, & prout Hemericum Iadrentibus, quando Inſulas amiſerant, prædia in Croatico ſolo induliſſe [a] reperitur, [a] 1197
ita Andreas quoque Ducatu Dalmatiæ, & Croatiæ fungens, multo plura Dalmatis conceſſit, quæ deinde Rex effectus confirmavit: exinde Dalmatæ eò magis à mari alienati, terreſtri induſtriæ dediti fuere, ob id eorum mores cum Slavicis confuſos fuiſſe cenſendum eſt, deincepsque omnes maritimæ Civitates Dalmatiæ antiquæ, quæ in Vngarorum poteſtate reperiebantur, Provinciam propriam ſortitæ ſunt, in qua Croatiæ, & Serviæ Civitates maritimæ ſimul cum Dalmaticis recentioribus comprehendebantur, propriumque Banum habuerunt, qui maritimus, vel maritimarum dictus fuit, quod cum tempore Archidiaconi evenerit, ipſe eadem diſtinctione uſus, maritimas Civitates indiſtinctè pro Dalmatia uſurpat, reliquas verò à mari remotas pro Croatia, ſive Sclavonia; exteri autem Scriptores, quibus hæc diſtinctio nota non fuit, vel Romano antiquo more, Croatiam, & Serviam in Dalmatia includunt, vel uſuali vocabulo Dalmaticas quoque Civitates Sclavoniæ adſcribunt, ut ex Græcis & Vuil. Tyrio ſupra relatis apparet, eodem quoque modo Andreas Dandulus cum ſuo tempore nomina Dalmatiæ, & Sclavoniæ confunderentur, ſæpeq; unum pro altero ſumeretur, ut hanc confuſionem vitaret, ad antiquos Romanos Dalmatiæ fines reſpexit, & Croatiæ partem maritimam in Dalmatia includens eandem [b] *Montanam Dalmatiam* nominavit, Croatiæque [b] lib. 1. cap. 4.
tantùm reliquit eam Regionem, quæ ultra montes ſita, Croatia mediterranea dici poteſt, deincepsque ut plurimum hodiè uſque talem diſtinctionem ſervant Geographi.

CAP. IV.

De Ducatu Chulmiæ & piratica Almiſanorum.

CHulmitanam Regionem Serviæ à monte Hlumo χλούμου denominatam & Zachulmitas, quaſi poſt montem habitantes, dictos Porph. refert cap. 33.

Zachulmi dicti ſunt à monte Chlumo ſic dicto Sclavorum lingua, quaſi poſt montem habitantes quandoquidem magnus inibi

mons eſt, in cujus ſummo urbes duæ ſunt, Bo-
na, & Chlum: retrò montem verò flumen eſt
Bona, quod Græcis καλὸν *ſignificat: Venit au-*
tem poſteritas Proconſulis, & Patritii Michae-
lis Buſebutza Zachlumorum Principis filii, à
a Bigaria. *non baptizatis accolis fluminis* a *Bulas, quod*
& Ditzice cognominatur, habitavitque ad flu-
men Zachluma; ſuntque in Zachlumorum
territorio urbes habitatæ Stagnum, Mocriſcie,
b Dobrosnich. *Ioſle, Galumaenic, &* b *Dobriſcic* antiquum
ſed obſoletum vocabulum Slavum Chlum,
vel potius Hum, & Humac montem qui-
dem ſignificat, ſed cum civitatem quoque
ejuſdem nominis, flumenque Zachluma
Porph. ponat, ideò non à monte, vel Civita-
te Chlum, ſed potius àb ipſo flumine Za-
chlumo (quod per vallem Popouo dictam
circumquaque altis montibus cinctam flu-
ens nullibique exitum habens à terra abſor-
ptum per occultos meatus in mare prorum-
pens flumen Omblam antiquis Arionem ef-
ficit) denominatos Zachlumitas, & ex hoc
poſt montano, vel potius intermontano
flumine, uti à re inſolita regionem nomen
ſortitam fuiſſe cenſendum videtur: ſed ut-
cumque Zachluma denominata fuerit, ean-
dem presbyter Diocleas Zaculmiam, Chel-
mam & Chelmanam vocat, Archidiaconus
Spalaten. Chulmiam, & Chelmum: ſed ſicu-
ti Ducatum Chulmiæ in Regno Dalmatiæ, &
Croatiæ perperam includit cap. 13. ita fines
ejuſdem non diſtinguit cap. 15. ubi ait *fuit etiam*
Epiſcopalis ſedes apud Mucarum, eratque ſua
Parochia à confinio Craina uſque ſtagnum; in
ſtagno nihilominùs fuit Epiſcopatus, ſuaque
Parochia erat in Comitatu Chulmia, capite ve-
rò 33. relatis damnis illatis Tragurinis, & Spa-
latinis per Tolen. nepotem Petri de Chul-
mia prædaque inde terreſtri itinere abacta, ſub-
dit *Spalatenſes armato ſæpius navali exercitu*
magnam partem terræ ipſius depopulati ſunt. Ex
quo eandem orã maritimam (Slavo vocabulo
Crainam id eſt finitimam regionem dictam)
quam Epiſcopatui Maucarenſi tribuit Archidia-
conus, Chulmiæ fuiſſe innuere videtur. Hanc
olim eandem Narentanos poſſediſſe conſtat ex
c lib. 2. cap. 3. c Porphirogenito, quibus deletis in proximæ
Zachlumiæ, ſive facilioris prolationis gratia
Chulmiæ, regionis nomen tranſiiſſe ex relatis à
Diocleate facilè ſuaderi poteſt, & ut regionibus
finitimis evenire ſolet, fines quoque multoties
variaſſe: tempore autem Archid. cum ab Vnga-
rico magiſtratu, qui Dalmatiæ & Croatiæ præ-
erat, regeretur, & in ditione Mucarenſis Epiſco-
pi eſſet, qui Spalatinæ Eccleſiæ ſuffraganeus erat,
ideò regionem Chulmiam in Croatia fuiſſe ex-
iſtimavit Chulmitanum autem Ducatum An-
dream quando Dalmatiæ, & Croatiæ præerat,
acquiſiviſſe tempore. quo cum Venetis bellum
d lib. 3. cap. 13. gerebat, ſupra d relatum eſt, & ſicuti Chul-
miam regionem maritimam inter Cetinam, &
Naronem flumina ſitam fuiſſe conſtat, ita, an
regio quoque Chlebna nunc Hliuno (quæ ſo-
la ultra Cetinam in Croatia erat) in Chulmia in-
cluſa fuerit, percipi nequit: tamen eandem re-
gionem maritimam ab Archidiacono Crainã di-
ctam, ſimul cum proximis inſulis in Chulmia
fuiſſe, & à Comitibus Croatis rectam mox pa-
tebit, cujus caput Almiſum Andream uti locum
opportunum ad proximarum inſularum domi-
nium retinendum, & ad maris infeſtationem
exercendam elegiſſe conjici poteſt, cum dein-
de Regem effectum Almiſanis e Privilegium ſi- e Privil.
mile Dalmaticis civitatibus indulſerit: & ſicut 1207.
donec Iadra in Vngarica protectione fuit, ibi-
dem infeſtationis ſedem Adriatici reſediſſe par
eſt credere, ita poſtquam cum Venetis ſe com-
poſuit reſtaurationi patriæ, & inſularum cul-
turæ Iadrenſes incubuiſſe, navigationemque re-
aſſumere procuraſſe, & exinde ſimul cum Ve-
netis proximorum Croatorum moleſtiis occur-
riſſe, littoraque Liburniæ cuſtodiſſe cenſendum
eſt, reliqua autem loca littoralia puta Sibeni-
cum, Tragurium, Spalat. & Almiſum, ſimul
cum inſulis, quæ in Vngarorum poteſtate repe-
riebantur, Venetos infeſtaſſe, ex eo quia Comes
Domaldus, qui uti vir ſtrenuus, tempore, quo,
expugnato Venetorum Caſtro Iadra reſtaurari
cœperat Comitatui ejuſdẽ præpoſitus f fuerat,
deinde Iadren. cum Venet. compoſitis, Sibe- f 1204.
nici, Trag. & Spalati Comitatus exerceret, ideò
ſicuti maritimæ provinciæ Præfectum fuiſſe
conjici poteſt, ita ex omnibus locis ſui regimi-
nis Venetos moleſtaſſe cenſendum eſt, ſed cum
omnia ex arbitrio gerens moleſtus Civibus effe-
ctus fuiſſet Tragurien. & Spalaten. eidem Co-
mitatus ademerunt, & à Rege Hieroſolymita-
nam expeditionem tunc moliente exemptionẽ
ab ejuſdẽ juriſdictione g obtinuerunt. Andreas g 1217.
deinde Rex collectis Spalati copiis, inde
Claſſe conducta ſolvit, Hieroſolymitanum-
que iter aggreſſus eſt, ut Archidiaconus refert
cap. 26.

De paſſagio Andreæ Regis, filii Belæ Tertii
Regis Vng.

Per idem tempus Andreas Rex Vng. votum
patris exequi cupiens, Crucis ſuſcepto ſignaculo,
ad auxilium terræ Sanctæ iter arripuit profectu-
rus, miſit ergò, & conduxit naves magnas à
Venetiis ab Ancona, & Iadra, & ab aliis Civi-
tatibus Adriatici ſinus, fecitque omnes applicare
ad portum Spalatinæ Civitatis, præmiſit autem
omnem apparatum armorum & eſcarũ in multi-
tudine curruum, & jumentorum, qui venien-
tes repleverunt omnia per circuitum Civi-
tatis. Præceſſit autem Regem, & Vngaros
ingens Saxonum multitudo, qui omnes pa-
cifici & manſueti erant cum devotione, ac
deſiderio, navigationem Regiam præſtolantes,
omnes enim Cruce ſignati erant; ad
peto-

petitionem verò Regis dederunt Spalatenſes totum ſuburbium ad hoſpitium peregrinorum, exeuntes verò de domibus, illis expeditas hoſpitibus dimiſerunt. Mox autem ita confeſtim repleta ſunt hominibus, & jumentis, ut non pateret aditus tranſeundi: ſed non eos ſuburbana domus capere potuerunt, licet conſtricti, & conſtipati manerent; plurima vero pars totius comitatus Regalis Curia morabatur extra, in territoriis per campum diffuſa. Cives verò alii pavebant, alii mirabantur inconſuetam multitudinis frequentiam intuentes. Itaque A. Redem. Noſtra MCCXVII. Men. Aug. 23. die advenit Andreas Rex ad Civ. Spal. exierunt autem proceſſionaliter obviam D. Regi univerſi Cives, omneſque forenſes, totaque turba ſui exercitus, laudes et altis vocibus concrepantes. Deinde Clerus omnis holoſericis ſuper comptas inducti veſtibus, cum Crucibus, & thuribulis procedentes uſque poſturbium, prout Regia magnificentia dignum erat, pariter concinebant. Ipſe verò Ill. R. viſo proceſſionis cœtu ſolemni, ſtatim deſcendit de equo, magnaque ſuorum Principum vallatus caterva, tenentibus eum hinc inde Epiſcopis qui convenerant pedes uſque ad Eccleſiam S. Domnii proceſſit, ubi celebrato miſſarum officio, & data oblatione ſuper Altare ad hoſpitium ſeceſſit. Ea die Communitas exhibuit Regi affluentiſſimam procurationem in domo, qua dicitur Mata extra muros Aquilonaris portæ; dicebatur autem tunc fuiſſe in comitatu Regio pluſquam decem millia Equitum, excepta vulgari multitudine, qua penè innumerabilis erat, tunc Rex cepit magnam benignitatem erga Spal. Cives oſtendere, ita ut ipſe ultra provocaret eos, ad petendum a ſe, quod eis ad publicum cederet commodum, velle quippe Regis erat, ut ad munimen Civ. ſua reciperent Caſtrum Cliſſæ, volebat nihilominus eis concedere Comitatum Inſularum, ſed Spalatenſes ſuo more ad publica nimis tardi, ad privata commoda ſinguli intendebant, neglectis ſiquidem Regalibus beneficiis, quæ eis pie, & liberaliter concedebat Rex proprio clementiæ ſuæ provocatus affectu, noluit Caſtrum illud committere alicui de proceribus: ſciens, quia multa infeſtatio Spalatenſibus ex illo Caſtro procedat, ſed accerſito quodam Pontio, qui erat Magiſter militiæ domus Templi, per Regnum Ungariæ, commiſit ad manus ejus cuſtodiam, & tutelam ipſius Caſtri, præcipiens, ut viciſſim fratres ſuæ religionis ibidem faceret inſidere, cum autem Andreas Rex aliquantam moram faceret præparando navigium Ber. Archiepiſcopus mortis debitum ſolvit, ſepultus vero eſt juxta Eccleſiam Sancti Domnii, protinus autem Rex miſit ad Canonicos Spalatenſes rogans, & conſulens, ut eligerent de Clericis, qui circa ipſum erant, maximè quidam inſtabat pro quodam Alexandro fiſico, qui erat vir, litteratus, & honeſtus, per quem Eccleſiæ poterant multa commoda provenire, ſed non fuit petitio Regis admiſſa, quoniam aliorſum tendebat intentio ſeniorum; interea Rex naves ingreſſus, diſpoſitum arripuit iter, Spal. verò dederunt ei uſque Dirrachium duarum galearum conductum, non potuit Rex tantum habere navigium, quod ſufficeret ad paſſagium omnibus Cruce ſignatis; quamobrem neceſſitate compulſi, alii redierunt ad propria, alii verò expectaverunt uſque ad annum ſequentem.

Hac occaſione Andream jura, quæ in Jadra habebat Venetis ceſſiſſe Dandulus ſcribit. *Andreas Rex Ungariæ Cruce ſignatus a Duce Venetiarum ſuis nuntiis pro paſſagio navigia petiit, & petita obtinuit, annuentibus illis, ut jura quæ Rex in Iadra ſe aſſerit habere in Venetos transferrentur*, quod ex relatis Archidiaconi verbis conductum navium, & galearum memorantis certioratur(quamvis Bonfinius, ut hanc ceſſionem negare poſſet, Andream terreſtri itinere Conſtantinopolim progreſſum nullo tamen Scriptoris fultus teſtimonio aſſerat;) tuncque Adriatici accolas Ungarici juris ab infeſtatione maris ſuperſediſſe cenſendum eſt, ſed prout abſente Rege in Regno Ungariæ magnas diſſenſiones ſecutas, ipſe Andreas reverſus Summo Pontifici a ſignificavit, ita mutuas maritimarum Ci- a Epiſtola in vol. vitatum ſimultates, & cum Comitibus Croa- Geſta Dei tiæ jurgia Archidiaconus refert, exinde pira- per Francos. ticam quoque renovatam fuiſſe dicendum eſt. qua de cauſa Trag. & Spalat. cum Cliſſanis convenientes Sibenicenſes quoque à curſu ſe abſtinere promittentes in ligam b b 1221. receperunt, piraticæque pro ipſorum poſſe ſe oppoſuerunt, at, cum tutum receptum piratæ Almiſi haberent, ibidem ſedes figentes multoties mare vexarunt; Quotieſquitque enim ab altera partium expulſus fuiſſet, vel pace compoſita arma tractandi ceſſabat occaſio, ad proximum quæſtum ſe recipiebant, & cum Veneti tunc in Ægæo impediti eſſent, ex numeroſa perditiſſimorum hominum Colluvie armis aſſueta, Almiſanorum piratica invaluit, cujus ſitus deſcribendus eſt, ut clariora evadant ea, quæ de eiſdem ſæpè repetenda erunt.

Almiſium ſitum eſt ad oſtium fluminis Tiluri, nunc Cetina, quod in mare exit inter duo præalta, continuataque montium juga, aſpera. & importuoſa, ex orientali parte Narone fluminis oſtia contingentia, et Occidentali verò Spalatum uſque protenſa: Flumen autem ipſum, quamvis inter altos & arduos montes reſtrictum fluat, tamen navigabile eſt per tria milliaria. ſed antequam in mare exeat. montibus hinc inde recedentibus, quaſi in lacum dilatatum, Inſulam efficit. ri-

paſque hinc inde tenes, & ad fabricanda navigia aptas, habet, deinde coarctatum inter duas altas, & inacceſſibiles rupes, quæ trepidinibus montium junguntur in littus vadoſum erumpens, commodam ſtationem navibus præbet, cum verò mare ipſum circa oſtium fluminis brevibus & ſyrtis ſcateat: quæ etiam æſtu maris variantur, ideò ſolis incolis notum ingreſſũ permittunt, ex cujus orientali parte in Chulmitana Regione annexa eſt majori, minor rupes ſupra quam Almiſum ſedet, quod ſubjacens fluminis ingreſſum, cuicunque generi navium facilimè prohibere poteſt: hanc eandem oram antiquitùs Ardieos poſſediſſe, & ob piraticam à Romanis longè à mari abactos memorat Strabo; ideò nil mirum, ſi in hoc tuto à natura parato receptaculo Croati, & Chulmitæ convenientes, piraticamque ſæpè renovantes, Almiſanorum nomen famoſum effecerint, & prout infeſtationem maris uſque quò bellum cum Venetis gerebatur juſſione Regia exercuiſſe cenſendum eſt, ita Rege cum Venetis componente, piraticam per ſe continuaſſe: at cum univerſos navigantes vexantes, peregrinos quoque in terram ſanctam procedentes ſpoliarent, hac de cauſa Honorius ſummus Pontifex Aconcium Legatum mittere coactus fuit, ut ex ejuſdem Epiſtola Spalatenſibus ſcripta apparet.

Honorius Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis Comiti, & populo Spalati Sal. & Apoſtolicam benedictionem: Tali ſumus dolore cordis intrinſecus, quod ſicut audivimus novi contra Chriſtum hoſtes proditoriè inſurgentes, tempus faciendi legem ejus diſſipare nituntur, quia quidam Sclavi, & Dalmatiani, quamvis cenſeantur nomine Chriſtiano Cruce ſignatos, transfretantes in terra ſancta ſubſidium, ad obſequium Iheſu Chriſti; & alios Chriſtianos, piratica rabie ſpoliant, capiunt, & occidunt, & velut vulpes, habentes proprias foveas, interdum latitant capta præda, ut quaſi ex intervallo ſecuritate promiſſa ſubſequenter alios incautos invadant, & iterum Chriſtianorum ditentur ſpoliis, & ſanguine ſatientur, iidem quoque, & alii latentes in inſidiis, & ſpeluncis Chriſtianorum iter obſervant, ut deprædentur eoſdem; & quod eſt gravius, immunitate perimant inhumana. Quis ergò à tanto nefandæ proditionis auditu, & à voce tam peculiaris malitiæ non ſtupeſcat; quis tantam Chriſti contumeliam non zeletur, & horrore perculſus non exſurgat, ad tantam atrocem Redemptoris injuriam vindicandam, dum miniſtri ejus, qui fundat, & regit Cœlum, & terram, & maria, & omnia quæ in eis ſunt, in arida vel in aquis, nequeunt ab hujuſmodi latrunculis eſſe tuti. Ne igitur nefandiſſimi hoſtes Chriſti in ſua prævaleant pravitate, ſed qui oderunt Dominum, confundantur. Univerſitatem veſtram rogamus, monemus, & hortamur, per aſperſionem ſanguinis Ieſu Chriſti, vobis nihilominus in remiſſionem peccatorum injungentes, quatenus ad diſperdendum eos exſurgentes in manu valida, & potenti, ſtudeatis ipſos de veſtris finibus profligare, ita, quòd cùm deſinere, cùm poſſitis perturbare perverſos, nihil ſit aliud quam fovere; nos contra vos procedere non cogamur, ſed potius vos tanquam perſecutores inimicorum Chriſti poſſimus meritò commendare. Vt autem quantum nos hujuſmodi factum urget ex nuntii qualitate vobis plenius innoteſcat: ecce dilectum filium Magiſtrum Aconcium Subdiaconum, & Cappellanum noſtrum, quem pro ſua probitatis meritis nos, & fratres noſtri, carum habemus admodum, & acceptum propter hoc ad partes veſtras providimus deſtinandum, cui volumus ut in his, & in aliis modis omnibus intendatis efficaciter, alioquin ſententiam, quam idem rite tulerit in rebelles, ſeu etiam contemptores ratam habebimus, & faciemus auctore Domino inviolabiliter obſervari.

Dat. Laterani Id. Aprilis Pont. noſtri anno 5. 1221.

Quid autem Aconcius egerit, Archidiaconus refert cap. 27. *His temporibus miſit Summus Pontifex quemdam Apocriſarium ſuum nomine Aconcium, natione Viterbienſem, Curiæ Capellanum, virum valdè diſcretum, & bonum, miſit inquam eum pro quibuſdam arduis negotiis, ad totum Vngariæ Regnum, dans ſibi mandatum, ut ad Dalmatiæ partes deſcenderet, piratasque Almiſanos à latrociniis cohiberet, ſed cum non haberet plenam legationem, nimioque ſuccenderetur zelo, multas enormitates in Clero, & populo corrigendi Spalati poſitus miſit nuncios ſuos ad D. PP. curiam, poſtulans, ut perfecta ſibi Legationis auctoritas præberetur, profectis ergo nunciis, Aconcius in Spalatenſi urbe permanſit, donec redirent expectans; videns verò Archiepiſcopi temeritatem, & imperitiam, multum compatiebatur Eccleſiæ Spalatinæ, quod tam inſolentem fuerat ſortita paſtorem, arguebat autem eum frequenter, ſed ipſe ſicut Onager aſſuetus in eremo, & ipſum Aconcium, & ejus monita contemnebat, intereà nuncii redierunt de Curia, Legationis officium eidem Aconcio pleniſſimè perferentes: tunc Aconcius Sedis Apoſtolicæ auctoritate ſuffultus, cœpit multa circa Clerum populumque corrigere, Eccleſiam novis ſtudiis informando, fecit enim à Clero cunctas expelli focarias, de quibus Archiepiſcopo nulla ſuberat emendationis cura; Convocavit autem totam Dalmatiam & Croatiam in adjutorium ſuum contra hæreticos, & piratas, faciens indulgentias omnibus, quicunque zelo divino ſuccenſi in perſonis, vel expenſis ad eorum interitum laborarent, tunc congregato multo navali exercitu, & equeſtri, cœpit eos undique*

dique impugnare; in tantum enim Almiſanos in mari, & terra inſequendo contrivit, ut defecti viribus, deſperarent ulterius ſe poſſe reſiſtere; Venerunt ergo, & corruentes ad pedes Legati, pacem & miſericordiam humiliter implorabant, promittentes omnem emendationem, & obedientiam ad ejus beneplacita, & mandata. Quos legatus ſuſcipiens, fecit eos piraticas naves exurere, promittentes interpoſito juramento, ut à Chriſtiana jam infeſtatione ceſſarent, & ſicut ab eodem Aconcio convocatum conſilium Raguſii contra hæreticos Dolmi Iacobus *a* Luccari memorat, ita Cazethos Almiſanorum protectores eidem Legato Iadram progredienti inſidiatos conſtat.

a *Annali di Raguſa.*

Aconcius D. Papæ Subdiaconus, & Capellanus Dei gratia Apoſtolicæ ſedis Legatus, univerſis præſentes literas inſpecturis ſalutem in Domino. Noveritis nos propter inſtantem neceſſitatem guerræ nephandorum Cazethorum qui pro ipſorum poſſe parabant nobis inſidias ad nocendum à Capitulo, & Clero toto Civ. Spalati exegiſſe ut ligna nobis pararent, cum quibus ſecurè poſſemus Iadram pervenire, quod tam devotè quàm hilariter facere procurarunt, poſtulantes à nobis, ut id illis, qui non conſueverunt ſupervectione legatorum auxilium exhibere, ad præjudicium proveniret. Nos autem nolentes, ut quod nobis fit voluntate ſpontanea, debeat aliquibus præjudicium generare, præſentibus literis declaramus, ne præjudicium aliquod ex hoc nobis auxilio præſtito alicui generetur, ſuper quo auxilio neminem duximus eximendum. Cazettos autem ſive Caciclos fuiſſe unam ex XII. tribubus Croatorum, & in Zupania Paratalaſſia ſive maritima potentem B. Rainerium lapidaſſe ſupra *b* relatum eſt, piraticamque exercuiſſe ſcripturæ *c* teſtantur: Comites etiam Cacichios cum aliis Comitibus Croatiæ multas ſimultates exercuiſſe, Archidiaconus refert, idcircò ſoventes homines armis aſſuetos eiſdem latrocinia ; & piraticam permittebant ; ob id à Rege objurgati fuere.

b *lib. 3. c. X.*
c *Script. Albenen. in Sanctuario Arben.*

And. R. Hung. Malduco Duci Kachetorum totique ſuæ cognationi . . . *jubet quod à Latrociniis in Inſulis duabus maritimis, & Zernounizа ſe abſtineant piratas, & Patarinos eiciant, aliter cum robore Regni, & filiis duobus, B. & C. in perſona caſtigabit.* Sed quamvis Almiſanos exuſtis eorum navibus juramentoque adactis, aliquandiu à piratica abſtinuiſſe cenſendum ſit, tamen cum in Regno Vngariæ multæ ſimultates interceſſerint, & in Croatia diſſidia continuaverint, maritimæque civitates à Slavis multoties vexatæ fuerint, earumdemque Civitatum cives in partes diviſi, mutuis odiis ſe invicem inſectarentur; ut Archid. *d* refert, & latius in Patriæ Chronico explicatur, inde latrones, & Piratæ invaleſcentes, itinerantes deprædabantur; Tunc Spalatenſes feſſi diſcordiarum civilium, Slavorum Comitum regimine reprobato, Garganum Anconitanum virum prudentem in Poteſtatem *e* elegerunt, qui reformato Civitatis ſtatu, cum Tragurienſibus diſcordiis compoſitis, fœdus cum eiſdem ſtatuit, deinde latrones & Piratas aggreſſus eſt, Brachienſibusq; ad deditionem *f* coactis, capto ibi Oſor Malduci filio uno, ex Comitibus Almiſi ejuſdem Inſulæ Comite, cæteros fratres pacem facere, & à Piratica ſe abſtinere coegit, conditionibus ab Archidiacono relatis cap. 36.

d *a cap. 30. uſque c. 36.*
e *1239.*
f *1240.*

Tandem verò videntes fratres comitis cum cæteris, quod nullo modo de Poteſtatis manibus evadere poterant eorum captivi, niſi ligna Spalatenſibus traderent, & curſum penitus reſignarent. Tunc acquieverunt ad omnia, & miſerunt Spalatum ſex ligna, quæ habebant majora, & alia quædam, quæ ceperant minora. Pacti ſunt autem quod nunquam ad latrocinandum exirent, juramenti ſe vinculo aſtringentes, & obligantes. quod ſi quando in contrarium facerent, tenerentur ſolvere Spalat. M. M. iperperorum, & quod ab offenſione iſtorum præcipuè abſtinerent vid. Spalat. Venet. Ancon. Imperatori namque obſides dederant, ut nullam in toto Regno Apuliæ læſionem inferrent. Iuraverunt etiam, ut omnibus amicis, & juratis Spalat. eadem pacis fœdera obſervarent, & ſic eorum captivi relaxati ſunt omnes.

Hoc modo Almiſani obſidibus traditis, pœnaque promiſſa à Piratica ſe abſtinere coacti fuerunt: deinde tamen alios protectores nacti ſimilibus ex cauſis occaſionibusque multoties Piraticam, & validiorem exercuerunt, ut ſuis locis referetur.

CAP. V.

De ſecunda Iadrenſi defectione.

NOndum Dalmatia à Piratarum moleſtiis quieverat, cum terrores Tartarorum *g* ſupervenere, qui profligato Rege Bela, ejuſque fratre Colomano Dalmatiæ, & Croatiæ Duce, ac univerſa Vngaria deſolata uſque ad mare Dalmaticum pervenerunt, ipſeque Rex primo Clyſſi cum uxore, filiis, & Theſauro ſe incluſit, mox Spalatum, deinde Tragurium aufugit; Sed cum neque ibi tutum ſe exiſtimaret, ut Archidiaconus refert, ad proximas inſulas receſſit, quarum una hac de cauſa Regis nomen ſortita eſt, ut in patriæ chronico latius: Iadram tunc à Venetis defeciſſe eorum Scriptores referunt, cauſam autem defectionis non tradunt: Archidiaconus verò Spalat: illorum temporum Scriptor eandem defectionem deſcribit.

g *Archid. cap. 37. 38. 39. 40.*

De ſecunda captione Iadræ cap. 43.

Hoc tempore Iadrenſes cives lætis ſucceſſibus

ſublevati, cœperunt animos ad inſolentias retorquere, & contemnentes vetera, quibus optimo ſtatu florebant, voluere nova, & incerta moliri, etenim Venetico dominatui rebellantes, cupiebant ſe ab ipſius jugo prorſus ſubtrahere. Cum enim inter cæteros comprovinciales ſuos terra, marique forent potentia, & divitiis ſublimati, faſtidio habere cœperunt nauticis lucris incumbere, voluerunt militia pompas inaniter experiri, conſtructis nempe villis, & oppidis gaudebant militari equitatu volare, quamobrē rupto fœdere dominationis antiquæ, juramenti religione contempta, manifeſtos ſe hoſtes Venetis oſtenderunt. Dandulus autem in Annal. *Iadratini ſub dominio Venetorum honoribus, & divitiis elati, nunc quinto rebelles effecti; Ioannem Michaelem Comitem expellunt, & reliquos Venetos cum bonis ſuis detinent, & denegato ſibi à Frederico Aug. ſubſidio cum Colomano fratre Belæ IV. Regis Hungariæ componunt, & Regis vexilla erigunt, & ejus auxilio Urbem muniunt, & à Duce requiſiti reſipiſcere renuunt, ſed Venetos captivos abire permittunt*, & relata deſolatione Vngariæ per Tartaros facta, Regiſque fuga ſubdit. *Rex autem primò in Auſtriam, poſtea in Sagabriam cum familia ſeceſſit, & Mariam Reginam cum parvulo Stephano nato, reliquiis & Theſauris regalibus in Cliſſam Dalmatiæ venire fecit. Colomanus frater obiit hoc anno tranſacta hyeme, Tartari Budam Strigonium, & alias Regni urbes proſternunt, & homines occidunt; Rex autem in Cliſſam ſimiliter venit, & Iadertinis ſupplicantibus Privilegia indulſit, & pecuniam pro muris marinis reficiendis illis tribuit, & appropinquantibus Tartaris in Tragurium ivit, & illorum metu, qui ad maritimam jam deſcenderant, cum familia & theſauro in navibus quas conduxerat, ſe tranſvexit, cui Veneti Divino intuitu cùm multa erga eum agere potuiſſent, nihil injuriæ illi intulerunt, & tandem abeuntibus Tartaris Rex in Hung. rediit, dimiſſo Bano Dionyſio pro tutela Iadræ.* Hæc Dandulus quamvis partim ex Archidiacono, partim verò à Chroniſtis Venetis ſumpſerit, tamen de tempore defectionis, cum eiſdem non concordat, nam Chroniſtæ anno 1242. Iadram defeciſſe, anno verò ſequenti recuperatam concordes ſcribunt, & prout recuperationis tempus infra verificabitur, ita Colomanum fratrem Regis, cum quo Iadrenſes compoſuiſſe Dandulus refert mortuum anno 1241. & antequam Tartari Danubium tranſiiſſent in Coſinen Monaſterio fratrum Prædicatorum ſepultum Ioannes Longinus in hiſtoria Polon. cum Archidiacono Spalat. concordat, additque Archidiaconus; *ſepultus eſt autem latenti Mauſoleo infoſſus, etenim gens nefandiſſima Tartarorum ſepulcra Chriſtianorum, & maximè Principum ſceleratis manibus violantes confringebant, oſſaque ſpargebant*, ſed cū Dandulus innuere videatur, Iadrenſes ſpe Friderici (quem infeſtiſſimum nomini Veneto tam ob auxilia ſedi Apoſtolicæ, ſuiſque inimicis contra ipſum præſtita, quàm ob damna ſibi in Apulia illata cognoſcebant) defeciſſe, & cùm ab ipſo ſubſidia conſequi non poſſent, cum Colomano deinde compoſuiſſe; Colomanum autem Dalmatiæ, & Croatiæ Ducem à Patre conſtitutum multa Privilegia Dalmatis, & Croatis conceſſiſſe conſtat, rebus verò Iadrenſibus ſe immiſcuiſſe nulla memoria reperitur. imò menſe Decembri 1241. poſt mortem Colomani adhuc Iadrenſes Venetorum Nomen coluiſſe ſcripturæ docent, & ſicuti Fridericum contra Tartaros Vngaris auxilium promiſiſſe Auctores referunt, itaquoque Dalmaticas Civitates devincere ſtuduiſſe, ex ſequenti diplomate Traguriniis conceſſo apparet.

Fridericus D. G. Rom. Imp. ſemper Aug. Ieruſalem, & Siciliæ R. univerſis in Regno Siciliæ conſtitutis, quibus præſentes litteræ fuerint oſtenſæ, fidelibus ſuis gratiam ſuam, & bonam voluntatem. Noverit univerſitas veſtra quod nos benignius attendentes grata ſervitia, quæ univerſi homines Trag. de partibus Dal. ultra mare fideles amici noſtri nobis ad mandatum noſtrum exhibere devotione ſolita ſtuduerunt, conceſſimus eis ut ubique per Regnum noſtrum ſalvi, & ſecuri incedant, in perſonis, & rebus eorum. Quocirca fidelitati veſtræ mandamus, atque præcipimus, quatenus ubicunque, & apud quemcunque veſtrorum aliquis hominum prædictorum pervenerit, nullus veſtrum præſumat de eo . . . . . . ipſum tam in perſona quam rebus ſuis offendere, quod qui præſumpſerit indignationem meam noverit incurſurus.

Datum apud ſanctum Sal . . . L . . XXIX. Decembris XIIII. Indictionis.

Annus ex indictione reſtitui debet ſic MCCXLI. Spalatenſibus quoque ſimile indulſiſſe Manfredus ejus filius teſtatur, eodem quoque modo Iadrenſium animos ſolicitaſſe conjici poteſt; Sed cum eodem anno 1241. de Ianuenſibus ſplendidam victoriam conſecutus fuiſſet, & anno ſequenti ingentem Claſſem parari juſſiſſe Chronicon Riccardi de S. Germano referat, 1242. *menſe Februarii. Riccardus de monte Nigro à Iuſtitiariatu terræ laboris amovetur, & Giſulphus de Mannia ſubſtituitur illi, turres Civitatis Bari, quæ erant in Civitate Imperator dirui jubet. Biſcottum fieri jubet per loca maritima, & loca alia pro fodro 150. galearū & 20. Navium, quas armari mandat ſuper Piſanos, & Venetos ad Romanam Curiam Magiſtrum domus Theutonicorum creatum noviter Archiepiſcopum Barenſem, & Magiſtrum Porcaſtrellum pro pace Legatos mittit. Patriarcha Aquileienſis pro facto Tartarorum ad eum venit*, eodemq; tēpore validā Claſſē Venetos pro Ianuenſibus emiſiſſe Dandulus ſcribat; Ideò Fridericum, ut eorundem Claſſem ab unione cum Ianuenſibus averteret, ſplendore potitæ victoriæ, & oſtenſione apparatus ingentis Claſſis

ſubdi-

ſubditos Venetorum ad defectionem ſolicitaſſe conjectari poteſt, cum Polenſes quoque tunc auxilia ſolita Venetis denegaſſe referat Dandulus, hacque inani ſpe deluſos Iadrenſes defeciſſe innui poteſt; Belamque Regem, quamvis ipſe Regnumque ſuum deſolatum protectione indigeret; Friderici tamen auxilia implorantem, ejuſdem intuitu Iadrenſium protectionem ſuſcepiſſe Privilegiaque eiſdem indulſiſſe, ut Dandulus refert, quæ qualia fuerint cum non reperiantur, diſtingui nequit, extat tamen ejuſdem Privilegium Monachis Sancti Chriſogoni Iadræ conceſſum, in quo antiqua Regum Privilegia confirmavit, eodem modo Civitati quoque Avi Belæ confirmaſſe, argui poteſt, ſed cum dictum Privilegium Sancti Chriſogoni *Datum Anno ab Incar. Domini MCCXLIII. Regni autem noſtri VII.* reperiatur, ſimili modo aliud Pharenſibus conceſſum datum Traguri *In nomine ſanctæ Trinitat. & individuæ unitatis. Bela D.G. Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Galiciæ, Lodomeriæque Rex. Univerſis præſentes literas inſpecturis Salutem in vero Salvatore. Ex antiqua patrum traditione didicit poſteritas, ut ea quæ per Reges, & Principes ſtatuuntur, ſcripturarum perpetua cuſtodia commendentur, ne proceſſu temporis oblivione novercante à memoria elabantur, ut quæ ſanata fuerant, dubietatis intrante ſcrupulo irritum valeat revocari, hinc eſt igitur quod cum fideles noſtri Nobiles de Inſula Fariæ plurima nobis ſervitia fidelitatis opportuno tempore emiſſis aliàs noſtris tam obſequiis vigilanter, & fideliter inhærentes exhibuerunt propter quæ noſtræ magnitudinis celſitudo ad recompenſationem præmiis fidelitatis ipſorum ſolerter ſuperintendens, volens tam ipſos, quàm alios præmiorum digna retributione tam ad ipſius, quam Coronæ ſervitia efficacius provocare habita deliberatione; juſtis ipſorum & ſpecialiter Ven. patris Nicolai Epiſcopi, & Zepregna tunc temporis Iuppani Faren. & Bracen. precibus inclinati, proinde ſtatuit, ut cum ſecundum tempora Eccleſia de Faria vacare contigerit, liberè eligant electores, ad quos de jure ſpectat electio, de fidelibus ad Regnum Hungariæ ſpectantibus ſibi Præſulem, qui eis præſit verbo proficuum, & exemplo, electus tamen Regiæ Majeſtati præſentetur, ut ab ipſo jura Epiſcopalia recipiat, concedimus etiam ut Epiſcopus unà cum Iuppano cum N. N. de genere Gevich libera potiantur facultate eligendi, & aſſumendi ſibi Comitem de Hungaria, & ad Regem Hung. pertinentem, quem ſibi utiliorem circumſpexerint, dummodo Regi, & Coronæ fidelis etiam mandatis ipſius in omnibus obſequendo, Comes autem præficiendus Regi Hung. præſentabitur confirmandus, dictus verò Comes conſtituet ſibi Iudicem pro ſuo arbitrio voluntatis. Item ſtatuimus quod Iuppanus ſemper de genere Gevich eligatur, & electus Comiti præſentetur confirmandus, & quod ſit Iuppanus ambarum inſularum tam Fari, quam Brazæ. Iuppanus autem antedictus in Inſulis ſupra dictis perpetuò præſidebit, niſi fortè ex cauſa legitima fuerit removendus. Item concedimus, quod nulla unquam collecta vel exactio à nobilibus in eadem Inſula habitantibus requiratur, imò ipſorum libertas in omnibus inconcuſſa conſervetur, niſi voluerint honorare. Cum autem Regi Hungariæ exercitum facere placuerit, nobiles de genere Ginich cum duabus barchis quas habere poterunt de ſuis impenſis præparatis, & armatis ſecundum quod Regiam condecet Majeſtatem, una cum Nautis, & remigatoribus ſervire teneantur: Mercatores autem vel negotiatores ipſorum per univerſum Regnum Regis Ungariæ in terra, marique negotia, vel mercimonia exercentes, immunes à ſolutione tributi penitus habeantur, attendentes etiam ipſorum fidelitatem, concedimus, quod nullus dictorum Nobilium in eadem inſula commorantium extra Civitatem comparere, vel reſpondere coram aliquo Iudice teneantur, niſi forte Regiam Majeſtatem Dalmatiam contingeret advenire, ſi verò aliquis ex ipſis fortè gravatus juſta de cauſa ad alias partes ſe tráſferre voluerit, ſecurè cum uxore, filiis, & familia, & omnia ſua poſſeſſione recedere valeat quocunque ſibi placuerit, nullum impedimentum ex noſtra parte vel alicujus alterius habiturus. Præfati autem N. N. de genere Ginich eadem gaudeant libertate, qua N. N. de Spalato, & Trag. perfruuntur; ut autem hujus noſtri ſtatuti ſeries, & decreti ſanctio futuris temporibus illibata conſervetur, & libertas eorundem perpetuò permaneat inconcuſſa, præſentem paginam ſigilli noſtri munimine fecimus roborari. Datum per manus Ven. Patris Stephani Epiſcopi Vac. Anno ab Incarnatione Domini* 124; ſexto Idus May, Anno autem Regni noſtri ſeptimo Ven. Patre Barth. Quinquec. Epiſcopo, Ven. Patre Bened. Epiſcopo Varad. Bened. Pr. Alben. Aulæ Regiæ Cancell. & poſtulato Colocen. Dionyſio Bano, & Duce totius Sclavoniæ, Arnoldo Comite Palat. Paulo Comite Albanen. Mathæo Magiſtro Tavarnicorum, Rollando Magiſtro Dapiferorum exiſtentibus, eſt autem datum apud Tragurium* anno præcedenti ex relatis ab Archidiacono & Privil. tunc Trag. conceſſis, Belam autem Tragurii moram traxiſſe anno 1242. Regni ejuſdem ſeptimo (quorum originalia extant) conſtat; Ideò errorem annorum Domini in utriuſque Privilegii tranſcriptione irrepſiſſe, & tam Pharenſibus, quam Monacis Sancti Chriſogoni anno 1242. ſeptimo Regni Belæ conceſſa fuiſſe Privilegia dicendum eſt.

* 1242.

Hæc fuit ſecunda Iadrenſium defectio, quam Veneti Scriptores quintam dicunt, quæ ſicuti inconſideratior priori fuit, ita ejuſdem recuperatio celerior evaſit.

CAP.

CAP. VI.

De Iadrenſi recuperatione, Coloniaque ibi deducta.

IAdra amiſſa, quid Veneti egerint, Archidiaconus loco relato ſequitur. *Sed Veneti, uti circumſpecti, & ſolertes viri à principio diſſimulantes injurias, & damna æquanimiter ſupportantes, traxerunt prius cunctos captivos, & pecunias quas Iadræ habuerant, receperunt; Deinde paulatim præparaverunt navalem exercitum fortem, & magnum, & multis machinis fabricatis, pluribus inſtrumentis bellicis adaptatis, circa Feſtum B. Petri in magna Galearum multitudine, Iadræ applicuerunt, quam undique impugnantes machinis, & baliſtis acre certamen eis jugiter inferebant; fecerunt etiam Iadrenſes machinas contra machinas Venetorum, habebantque magnas oppugnantium copias Sclavorum, & Vng. cum quibus quantum poterant hoſtili violentiæ reſiſtebant, octo autem ſive decem diebus elapſis contigit Banum Dionyſium ſagitta ictu paululum vulnerari: hunc Rex ad auxilium Iadrenſibus miſerat, ut eſſet Dux, & Signifer exercitui militari. Quo vulnere pavefactus, fecit ſe extra Civitatem à militibus deportari, quo viſo Iadrenſes timor & hebetudo mentis cecidit ſuper eos, putantes Banum eſſe mortuum, nec ſperabant absque Vngarorum adminiculo poſſe reſiſti violentiæ Venetorum. qua de re ſtatim relinquentes pugnam, terga verterunt, & quidquid poterant, de domibus rapientes, cucurrerunt ad portam, & infringentes januas exierunt, & quia magna erat oppreſſio multitudinis fugientium, cæperunt alii murum ſcandere, & religatis ad propugnacula funibus dimittebant ſe certatim ex mœnibus, & abibant: at verò Veneti videntes ſuos hoſtes in fugam verſos, continuò armati de ratibus deſcenderunt, & incedentes pedetentim, nullamque cædem facientes ex eis, permiſerunt omnes abire, & ſic tota Civitas capta eſt fermè absque ulla ſtrage alterutrius partis* Dandulus verò

Dux igitur Iadratinos in rebellione pertinaces domitare anhelans, galeas 26. & naves 20. cum cunctis ædificiis ad impugnationem opportunis parari jubet, & Rainerium Zeno Capitaneum fecit. Hic cum Ioanne Michaele quondam Comite Iadræ egreſſus de menſe Maji Iadram applicuit, & illos ut ad ſolitam ſubjectionẽ redeant, requirit, & cum renuerunt machinis Vrbem impugnant, & Civibus Vrbem tuentibus, alia navigia Venetorum Catenam mirabiliter conſtructam, Portus ingreſſum prohibentem viriliter frangunt, & audacius circumquaque bellum innovant, tandem Dionyſius Vng. Banus in pugna graviter vulneratus, & inſultus continuos perhorreſcens extra Vrbem ſe fecit deferri, tunc Veneti ſcalas apponunt, & Vngari primò, poſtea Cives timore attriti, unus poſt alium Vrbem exeunt, & Veneti absque notabili cæde die 2. Iunii eam potenter habuerunt, quod cum Duci nunciatum foret, gaudio repletus Michaelem Mauroceno Comitem fecit, & multis nobilibus, & popularibus Venetis, diviſis inter illos Civium bonis, Iadram cuſtodiendam tradit, Ioanni autem Michaeli, qui in recuperatione Iadræ viriliter ſe geſſerat, pro recompenſatione Iadræ Comitatus, Poteſtas Clugiæ eſt effectus, poſtea ætate confectus in Trocello translatus vita ceſſit. Hæc Dandulus, ſed ſicuti ab Archidiacono omiſſam catenæ fracturam refert, ita ipſe murorum debilitatem ex parte ſeptentrionali referre omittit, quos poſt fractam Catenam oppugnatos Chroniſtæ aſſerunt, Venetique populi ex ſeptem unum ſimul cum mille equitibus Lombardis interfuiſſe memorant; & cum Apoſtolica ſede vacante tunc temporis Fridericum de Pontificis electione ditioneque ejuſdem ſubigenda ſolicitum Ricardus memoret, Ianuenſesque Claſſem reparaſſent, Tyrrenum incuſtoditum relinquere noluiſſe, ut Iadrenſibus ſubſidia mitteret, dicendum eſt; Ideò Venetis qui ex firmato in Ægæo dominio vires auxerant, & in bellis Longobardicis exercitati, expugnandarum urbium modum callebant, Fridericumque in Tyrreno occupatum nullo impedimento futurum ſcirent, Claſſe valida parata, machiniſque muralibus inſtructa, ſpreto Vngarorum inexperto defenſionis præſidio, fractaque catena, debiliorem murorum partem oppugnaſſe, & ex fuga Bani ſuperaſſe: Iadrenſes verò qui fiſi. *Catenæ mirabiliter conſtructæ* muros ex ea parte reſtaurare neglexerant, cum ex levi vulnere Banũ præter expectationem recedere vidiſſent, nullaque alia ſubſidia ſperarent, confuſos, & pavidos patriam deſeruiſſe concludendum eſt. Sic Iadra anno 1243. die 2. menſis Iunii recuperata fuit; Sed cum præcipui Cives cum Bano aufugiſſent, Veneti occaſione oblata prudenter uſi, bona eorum propriis Civibus tradentes Coloniam Venetam inibi deduxerunt, ſperantes inde proprios Cives ſufficientes cuſtodes Iadræ futuros; Sed cum profugi undique res novorum colonorum infeſtarent, eodem anno cum proximis inſulis Arbi, Cherſi, & Vegliæ ad arbitrium Comitis Iadræ fœdere triennali ſubſidia pacti ſunt, ut ex eiſdem tabulis apparet

Anno Dominicæ Incarnationis 1243. *Indictione 2. menſe Novemb. die 3. exeunte Arbi temporibus equidem Domini noſtri Iacobi Teopol. incliti Ducis Venet. Dal. atque Chroat, & Pauli Ven. Arben. Epiſcopi ac Rogerii Mauroceni egregii Comitis. Cum dominus noſter Iacobus Teopol. D.G. Venet. Dal. atque Croat. Dux quartæ partis, & dimidiæ totius Imperii Romaniæ Dominator poten-*

potentiſſimus, viros Nobiles D. Henricum Paſqualigum, & D. Marinum ſuperantium Ambaſciatores ſuos Arbum miſiſſet ſuper delegatione eis commiſſa ab eis diligenter, & benigne ſic fuit proceſſum, quod ſuprascripti Ambaſciatores cum Viro nobili D. Rainerio Mauroceno Comite dictæ Civitatis Arbi, & cum beneplacito, & voluntate ejuſdem terræ Communitatis, ſuprascriptus D. Comes cum tota Communitate ſuprascripta. ſuæ Civitatis Arbi ad honorem ſuprascripti D. Noſtri Ducis, & totius Communis Venet. firmiter per ſacramentum ſtipulando promiſit, à modo uſque ad tres annos proximè firmam, & ſtabilem ſocietatem habere & tenere cum omnibus hominibus, qui ſunt ad præſens vel erunt in Iadra pro ſuprascripto D. Noſtro Duce & Comite Ven. & cum omnibus hominibus totius Inſulæ Veglien & totius Inſulæ Apſaren. Et ſuper his omnibus debeant habere, & tenere uſque ad dictum terminum ſuum rectorem illum qui eſt, vel erit, ſive fuerit per ſuprascriptum D. Ducem, & Commune Ven. rector in Iadra, & hæc ſocietas debet eſſe, & tenere in hunc modum, ita videlicet, quod à modo uſque ad dictum terminum debent, & teneantur ſub debito juramenti facere vivam guerram de ſanguine, & foco omnibus Kazatis, & deprædatoribus maris, & ſpecialiter omnibus Iadertinis, qui ſunt, vel extiterunt, vel à modo fuerunt rebelles contra honorem, & voluntatem ſuprascripti D. Noſtri Ducis, & Communis Ven. & omnibus hominibus, & terris qui voluerint offendere, vel offendent dictis communitatibus vel hominibus Venet. in terra, vel in mari. Præterea quandocunque fuerit de voluntate rectoris Iadræ, & per ſuum nuncium, vel literas ſuprascripto D. Comiti, & Communi Arbi ſignificaverit, ut cum ſuis lignis armatis debeant exire ad offendendum ſuos inimicos, vel adprehendum ſibi ſuccurſum cum 300. hominibus debent exire, & ejus mandatum facere, & cum minori numero dictorum virorum ſi eis præceperit, & hoc totum debet, & teneatur Communitas Arbi obſervare ſub pœna M. M. lib. denar. Venet. parvulorum, medietas quarum ſi mandatum ſuprascriptum non obſervaverit fiat Commun. Venet. & alia medietas fiat Communitatibus, quæ mandatum adimpleverint. Item ſi infra dictum terminum ſæpedictus Dominus noſter Dux ſuper his ſuas litteras, vel nuncium Arbum tranſmiſerit, & aliud ordinamentum facere voluerit per dictum ſacramentum ejus mandata adimplere bona fide, & ſuo poſſe teneatur Communitas Arbi. Acta ſunt hæc in Communi Curia Arben. & ibi interfuerunt teſtes Abundius Dabraxa, Victor Eſinne, Madius Tolchus, Madius Bartaldi, Duimus Diacobo, Magiſter Dobre & alii quamplures.

Ego Vital. ſubdiaco. ex me ſubo.

Ego Laufran. Arbi Not. his interfui, & de præcepto ſuprascript: D. Comitis Iudicum, & Conſilii, & rogatu Comitis hanc cartã ut audivi, & vidi, ſcripſi, complevi, & roboravi. ex quibus ſicuti Iadrenſium extorres mare infeſtaſſe conſtat; Ita quoque inter Comites Croatiæ variæ diſcenſiones ſecutæ ſunt, & inter Civitates maritimas, præſertim inter Spalatum, & Traguriium acre bellum exarſit, in quo Banum Boſnæ, & Comitem Chulmiæ cum Polizanis Spalatenſibus opem tuliſſe. Tragurinis autem Comites Breberienſes cum Iadrenſium profugis, ut Archidiaconus memorat cap. 46. *& erat eis lignum quoddam magnum ex bonis juvenibus ſtipendiariis, & profugis Iadren.* Traguriensesque multoties terra marique victores fuiſſe fatetur, tandem Banum Dionyſium (qui Iadræ vulneratus fuerat) Spalatenſibus, mandatis ejus parere detrectantibus, juſſu Regio ſuburbia exuſſiſſe, pœnaque pecuniaria mulctaſſe obſideſque tradere coegiſſe, ut latiùs in Chronico patriæ. Exinde conjici poteſt, quod ſicut Croati & Dalmatæ ſpreto Regio obſequio in partes diviſi, aperto Marte congredi auſi ſunt, ita multo magis eorundem plurimos cum Iadrenſium extorribus mare infeſtaſſe. Inde illa mutua damna, quæ inter Vngaros, & Venetos in prima defectione Iadrenſi Dandulus eveniſſe memorat, renovata fuiſſe, cenſendum eſt.

CAP. VII.

De Civibus Iadrenſibus in Civitate reſtitutis.

VEneti deducta Iadram Colonia quieti Adriatici more ſolito invigilabant. Sed cum tunc ſummus Pontifex poſt celebratum Lugduni Concil. univerſos Chriſtianos ad Pacem urgeret, & ad ſubſidia in Orientem, mittenda hortaretur, Imperiumque Conſtantinopolitanum, cujus Veneti participes erant, à Græcis magis in die premeretur, ideò Legatos ad Regem Belam pro pace componenda miſere, ut Dandulus refert. *Dux per Legatos ſuos Petrum Dandulo, & Stephanum Iuſtiniano cum Bela Rege Ungariæ Iadræ remiſſo litigio perpetuam pacem juramento firmavit, viciſſim promittentes, ne unius rebelles, vel incommodantes alterutrum, ab altero recipere debeant*, & quamvis Dandulus quid in Iadrenſi litigio remiſſum fuerit, non exprimat, tamẽ cum viciſſim promiſſum refert, *ne rebelles, vel incommodantes alterutrum ab altero reciperentur* innuere videtur, non ſolùm Iadrenſes profugos, qui uſque tunc ab Vngaris protecti, Nonæ ut plurimum habitantes, Venetos incommodaverant, amplius ab eiſdem non reciperentur; Sed cum etiam inter Comites Croatiæ diſſenſiones maximæ vigerent, (horumque aliquos Regia mandata ſpernentes Comitatibus deinde privatos patebit) eoſdem quoque tunc à Venetis, vicem Vngaris rependentibus, contra Regem protectos fuiſſe

conjicien-

conjiciendum eſt, prout poſterioribꝰ temporibus in ſimilibus idem eveniſſe ſuo loco patebit; Venetos ergò, ut quietem, quam in Adriatico deſiderabant inducerent, protectioni ſubditorum Regis Vngariæ renunciaſſe, & vice verſa Regem nulli piraticam permiſſurum ſpopondiſſe cenſendum eſt, & quamvis, an aliquid de Iadrenſium extorribus concluſum fuerit non exprimat Dandulus, tamen ſubdit

Anno 19. (Ducis) Iadrenſium profuga multitudo Nonæ commorantium ad cor ducti per ſuos nuncios Ducis gratiam humiliatis cervicibus miſericorditer implorant, Dux procerum, & populi deliberatione ſumpta more pii patris benignè illos ad gratiam ſuſcepit, & revocatis Venetis, qui ad Iadræ tutelam miſſi fuerunt, retento ſibi dominio, & mero, & mixto Imperio, & omni libera poteſtate eos in Iadram cum omnibus pertinentiis plenè reſtituit, & Stephanum Iuſtiniano Comitem conſtituit, & diruptis muris maritimis Caſtrum in Iadra fundavit, ſed etiamſi Iadrenſes ex ſola humiliatione in patria boniſque reintegratos referat, tamen non videtur veriſimile Venetos tanti feciſſe profugos, ut Iadram propriis Civibus eriperent, eiſdemque reſtituerent, ſed potius in gratiam Regis (qui eorundem protectionem ſuſceperat) in bonis, & patria reſtituiſſe: modum autem eoſdem recipiendi ſtatuiſſe, quem Dandulus refert, ut ex capitulis, quæ apud aliquos Chroniſtas vulgari idiomate reperiuntur clariùs conſtat.

1. Che Zarattini ciedono, & danno liberamente la Citta e territorio di Zara al Doſe, & al Comun di Venetia & promettono perpetua fidelità & obedienſa.

2. Che i Zarattini habiano l' elettion del' Arciveſcovo di Zara, il qual deba eſſer preſentado al Patriarcha de Grado, & confirmado, & conſagrado da lui.

3. Che al detto Arciveſcovo ſiano preſervade tutte le juriſdition, & privilegii conſueti poſſeſſi da i Arciveſcovi predeceſſori.

4. Che Chierizi debiano ogni anno in la feſta della Natività, & della Reſſurettione del Noſtro Signor. cantar le laude della ſolennità del Doſe di Venetia, & Patriarcha, e Conte, & Arciveſcovo per il che recevano la benedittion conſueta nella meſſa ſolenne della Chieſa Cathedral pregando Dio per la conſervatione del Commun di Venetia promettendo eſſi prima, & poi i ſudditi della Citta per nome di tutto il popolo perpetua fede & obedienſa.

5. Che i Zarattini accettino per ſuo governo un Conte mandato, & eletto dal Conſejo de Venetia, il qual ſtia in quel rezimento quanto tempo ghe ſara limitado dal Doſe, el qual Conte habbia il governo libero di quella Citta in ogni negotio amminiſtrando Giuſtitia coſi nella roba come nelle perſone, & in tutte le coſe occorrenti per ſalute di quella Citta, & per honor, & conſervation del Comun di Venetia; Reſervando però i patti compreſi in quelli capitoli, dovendo quella Citta haver li ſuoi offitiali conſueti ſenza pregiuditio de alcuna ſorte del ditto Conte.

6. Che mandino i Venetiani appreſſo il Conte doi Conſigleri per governo di quella Citta.

7. Che per ſalario del detto rezimento debano dare ogni anno li Zarattini lire do mille Venetiane.

8. Che il Conte debba haver tutte le ſue ragione, & honoranze conſuete come li altri Conti ſolevano havere.

9. Che il Conte debia haver per ſua habita-

1. Iadren. cedunt, Civitatem & territorium Iadræ Duci & Communi Venet. & promittunt perpetuam fidelitatem & obedientiam.

2. Iadren. habeant electionem Archiepiſcopi Iadræ, qui præſentari debeat Patriarchæ Graden. & ab eo confirmari, & conſecrari.

3. Dicto Archiepiſcopo præſerventur omnes juriſdictiones, & Privilegia conſueta, quæ habuerunt Archiepiſcopi prædeceſſores.

4. Clerici ſingulis annis diebus feſtis Nativitatis, & Reſurrectionis Domini noſtri canere debeant laudes Duci Venet. Patriarchæ, Comiti, & Archiepiſcopo propter quod accipiant conſuetam oblationem in miſſa ſolemni Eccleſiæ Cathedralis rogando Deum pro conſervatione Communis Venetiarum, promittendo primò ipſi, & poſteà Cives nomine totius populi perpetuam fidem, & obedientiam.

5. Iadren. recipient Comitem electum à Conſilio Venet. qui ſtet in illo regimine, quanto tempore ipſi præſcriptum fuerit à Duce, qui Comes habeat liberum Regimen illius Civitatis, juſtitiam adminiſtrando tam in res, quàm in perſonas, & in omnia quæ ſpectant ad ſalutem illius Civitatis, & honorem & conſervationem Communis Ven. reſervatis tamen pactis comprenſis in illis capitulis; habereque debeat illa Civitas officiales conſuetos ſine aliquo præjudicio dicti Comitis.

6. Veneti præter Comitem mittant duos conſiliarios pro regimine illius Civitatis.

7. Iadren. pro ſalario dicti Regiminis dare debeant ſingulo anno lib. 2000. Venet.

8. Comes habeat omnia jura & honorantias conſuetas prout alii Comites habere ſolebant.

9. Comes habere debeat pro ſua habitatione

tion la caſa che fu de quond. Damian Varicaſſi con tutte le ſue habentie & pertinentie, & ſia aſſegnada a ſ Angelo Moreſini eletto Conte di quella Città.

tione domum quæ fuit quondam Damiani de Varicaſſis cum omnibus juribus, & pertinentiis ſuis, & aſſignetur D. Angelo Mauroceno Comiti electo illius Civitatis.

10. Che ſe accadeſſe che il Doſe per qual che occorrenza andaſſe a Zara, poſſa volendo abitar nell' Arciveſcovado, overo ſiano obligadi de darghe una caſa honorevole, e conveniente alla Dogal dignità.

10. Si accideret Ducem aliqua occaſione Iadram venire poſſit ſi velit habitare in Archiepiſcopali Palatio, vel Iadren. teneantur dare domum convenientem Ducali dignitati.

11. Che accadendo à Venetiani de far armada che debba paſſar il numero de trenta galie, le quali paſſino Raguſi, debano i Zarattini dar un homo per caſa, che ſtiano di continuo à ſervir ſu la detta armada fin che ella ſtarà fuora per li occorrenti biſogni di Venezia.

11. Si contingat Venetos Claſſem inſtruere excedentem 30. triremes, ultra Raguſium navigaturam, præſtare teneantur Iadr. ex ſingulis domibus ſingulos homines, qui continuò ſtare debeant in prædicta Claſſe quoad in expeditione erit.

12. Che fazando eſercito li Venetiani non poſſino i Zarattini dar ne ajuto ne favor, ne in paleſe, ne occulto à i nemici de i detti.

12. Si Veneti exercitum conſcriberent Iadrenſes non poſſint præſtare favorem, vel auxilium palam, vel occulto hoſtibus ipſorum.

13. Che à ogni richieſta del Doſe debano li Zarattini mandar a Venetia 90. homini à Zurar fedeltà, & à renovar il ſagramento à i quai ſia fatto le ſpeſe del Comun di Venetia.

13. Iadrenſes ad omnem requiſitionem Ducis mittere debeant Venet. 90. Cives ad jurandam fidelitatem, & renovandum ſacramentum quibus fiant expenſæ à Communi Ven.

14. Che non poſſano i Zarattini refar le mura della Città, ne refabricar le coſe rovinate nella preſente guerra ſenza licenza eſpreſſa del Doſe.

14. Non poſſint Iadren. reſtaurare muros Civitatis, nec reædificare res deſtructas in præſenti bello absque expreſſa licentia Ducis.

15. Che per il Comun di Venetia ſia mandado un Caſtellan à Zara il quale habiti nel Caſtello e lo cuſtodiſca & habia in guardia anche tutta la munition.

15. Commune Ven. mittat Iadram Arcis Præfectum, qui in ea maneat, & cuſtodiat illam ſimul cum inſtrumento bellico.

16. Che quindeci Zarattini, che ſono ſta capi, & autori de queſta ultima rebellion debbano perſonalmente vegnir ad habitar à Venetia, e ſtarghe cinque anni continui à i quali ſia fatto ſalvo condotto, eſſendo però obligadi tegnir le ſue fameie dentro della Città de Zara.

16. Quindecim Iadren. qui fuerunt auctores ultimæ defectionis perſonaliter accedere debeant Venet. ibique quinquennium habitare fide publica inviolati: teneantur tamen ſuas familias tenere in dicta Civitate Iadræ.

17. Che per honor, & reverenza del' altezza Dogal debbano li Zarattini mandar 200. homini armadi 100. de i quali ſiano eletti à volontà del Doſe, li quali per nome de tutta la Città genu fleſſi, & proſtrati in terra dimandino perdonanza dell' error commeſſo.

17. Pro honore, & reverentia Celſitudinis Ducalis Iadren. debeant mittere 200. armatos; quorum centum eligi debeant ad voluntatem Ducis, qui nomine totius Civitatis genuflexi & proni in terram petant veniam erroris commiſſi.

18. Che à Zuanne Michiel ultimo Conte de Zara, & deſcazzado da quella per la rebellion ſiano dadi per la ſodisfation dell' in Zuria ogni anno dal Comun di Zara, fin che il detto viverà lire 200. Venetiane.

18. Ioanni Michaeli ultimo Comiti Iadræ expulſo propter defectionem quotannis pro ſatisfactione injuriæ dentur à Communi Iadræ quoad vixerit lib. 200. Ven.

19. Che al detto Zuanne ſiano reſtituidi tutti li ſuo beni, & poſſeſſioni che l' haveva vel territorio de Zara.

20. Che li Zarattini de bano dar in quattro anni ai heredi del quondam Zuanne Erizzo che foammazato in Zara lire 4250. Venetiane.

21. Che i Zarattini, che condurranno legne da Nona à Zara debbano tegnirle, & venderle à voluntà del Doſe i vero del Comun de Zara.

22. Che li Zarattini predetti, che intraranno in la Citta de Zara ogni volta che ſaranno rechieſti dal Doſe, e dal Commun de Venetia, e li Nontii de tutta Zara a mazor conformità, & à piu piena deliberation come in la predetta publica convention, patti, promiſion, obligation, & condition approveranno, & prometteranno per eſſi, & ſuoi heredi, & ſucceſſori col Zuramento per ciaſchedun de tutte, & cadaune coſe fare, & conſervare in perpetuo & non controvegnir per alcun modo.

Et coſi tutte le ſopradette coſe noi Papo de Petroni, e Griſogono de Mauro Nontii, ſinici, procuratori, & Auditori delli predetti Zaratini promettemo a voi Doſe noſtro, & noſtri ſucceſſori per el Commun de Venetia, & hiuramo per li Santi Evangelii de attender, adempir, & oſſervar fermamente in perpetuo, & in niun tempo controvenir in alcun modo & cauſa.

E coſi in obſervantia delli ſopradetti capitoli cento homeni de quelli de Zara vennero à dimandar perdono al Doſe ſecondo le conventioni ſopraſcritte.

Li cento Zarattini, che eletti dal Doſe vennero a domandar perdonanza del error fatto li primi quindeſi de i quali furno quei che remaſeno ad habitar in Venetia.

19. Dicto Ioanni reſtituantur omnia ſua bona, & poſſeſſiones quas habebat in territorio Iadræ.

20. Intra quadriennium numerare teneantur Iadren. hæredibus quondam Ioannis Erizzo qui occiſus fuit Iadræ lib. 4250. Ven.

21. Iadren. qui conducent ligna è Nona Iadram debent ipſa tenire vel vendere ad arbitrium Ducis, vel Communis Iadræ.

22. Iadren. prædicti qui ingredientur Iadram, quotiescunque requiſiti fuerint à Duce, & Communi Ven. & Nuntii Iadren. pro majori firmitate, & pleniori deliberatione, ut in prædicta publica conventione, pactis promiſſionibus, obligationibus, & conventionibus approbabunt, & promittent pro ſe & ſuis hæredibus & ſucceſſoribus cum juramento omnia, & ſingula facere & ſervare in perpetuo, & non contravenire aliquo modo.

Et ita omnia ſupradicta nos Papus de Petroni, & Griſogonus de Mauro Nuntii, ſindici, Procur. & Auditores prædictorum Iadren. promittimus vobis Duci noſtro, & veſtris ſucceſſoribus pro Communi Venet. & juramus per ſancta Evangelia attendere, adimplere, & firmiter in perpetuum obſervare, & nullo tempore contravenire aliquo modo, & cauſa.

Et ita pro obſervantia dictorum capitulorum Centum viri Iadren. venerunt petere veniam à Domino Duce juxta ſupraſcriptas conventiones.

Centum Iadren. qui electi à Duce venerunt petere veniam erroris perpetrati, quorum primi quindecim remanſerunt Venet. ad habitandum.

Stephano de Pizua Iudice & Rettor de Zara.
Pietro Dalbor Conſigliator Camerario.
Berte de Matafarra.
Petrizo de fortis.
Pelegrin de Gemona.
Piero de Nicola.
Nicho de Lunoſco.
Andrea de Cotopagna.
Paulo de Impreſo.
Vellûna de Mataſarra.
Vitta de Leonardo.
Nicolizza Roſa.
Belgendario de ſiglia Zudeſi.
Pietro Dotre.
Mica de Paſcil.
Damia Vigazzo.
Marin de Gromegna Liſſizza.
Andrea de Petro.
Coſa de Petrognia.
Deſigna de Belfo.
Mazzo de Vitto.
Vincontro de Scandarella.
Petro de Raccolla.
Preſte de Bocaſſe.
Vitta de Spinſola.
Mattio Serbizo.
Paulo de Silbo.
Zorzo Predetin.
Todaro de Stephano.
Stefano de Sorda.
Zorzi de Genzola.
Platun de Rollin.
Iacobo de Linizo.
Nicola de Doſilla.
Zuan de Pelegrin.
Micha de Petra.
Damian de Sorda.
Zan Franco. de Andrea de Petrichia.
Stefano de Fornus.
Micha de Zanonelli.
Micha de Carduſſa.
Mazo de Vitazzo.

Biaſio

Biaſio de Peſtaja.
Marin de Drobetaja.
Biaſio de Sope.
Vitazzo de Scolature.
Vitta de Morbiza.
Primo de Griſogono.
Marin Manaller.
Mor de Morgia.
Soppe de Grangio.
Marco de Strocalia.
Volmade Mataguizo.
Baldo de Stefano.
Marco Scuzbezzi.
Ilnello de Bleſi.
Draſci de Maltafora.
Leondardo Doria.
Andrea Gortagugna.
Marin de Scimiogallo.
Genimani de Pelegrino.
Mica de Bajamonte.
Naſo de Rivaldo.
Plato Signorella.
Padromo de Domitorich.
Ciprian de Anaſtaſio.
Dobre de Nicola.
Dobreſſio Starlichi.
Mattio de Gaſtalda.
Damian de Piero Leonardo.
Vitta de Zuan Dolbia.
Nenzo Morina.
Piero de Zan de Liſſa.
Nicola Gever.
Zorzi Satella.
Prodo de Seriglia.
Carde de Zuanne Zugna.
Vitta Figaſolo.
Renzigna de Gulier.
Zuanne de Danello.
Mattio Gritalſa.
Zuan Zuttomaja.
Draſci de Valle.
Damian de Varricaſſo.
Stefano de Lorenzo.
Stefano Palimarco.
Gregorio de Borria.
Marin de Zorzi de Petra.
Geremia de Tubarich.
Zepputta Beſca.
Metreda.
Petrigna.
Damian.
Egidio.
Figaſtrello.
Petro de Sinigia.

Hæc Capitula poſtquam perfecta fuerint ea quæ continent, & centum Iadrenſes in eiſdem nominati Venetiis coram Duce ſe præſentarunt, ex actis latino idiomate ſcriptis excerpta fuiſſe oportet, Chroniſtam autem capitula tantum in ſuo opere vulgari inſeruiſſe, tempus verò, reique geſtæ narrationem (quæ in ſimilibus præponi ſolet) omiſiſſe, indè incertum eſt, quo anno confecta fuerint; tamen cum Angelus Maurocenus Comes Iadræ electus cap. 9. nominetur, eundem autem Comitem Iadræ fuiſſe 1247. 1. Februarii conſtet, ideò Capitula ante Mauroceni Regimẽ confecta fuiſſe dicendum eſt, & hanc cum Iadrenſibus compoſitionem ante eadem Capitula alias agitatam ex verbis quinto Capitulo expreſſis *reſervando pacta comprehenſa in illis Capitulis* dignoſcitur; ideò priora hæc Capitula cum ipſo Rege Vngariæ concluſa ſcilicet anno 1244. die 3. Iunii, ut quidem Chroniſta refert, deinde per Legatos Venetos à Dandulo nominatos cum Iadertinis compoſita argui poteſt, cum in epiſtola Ambaſciatoribus pro executione capitulorum Iadram progreſſis Dux ſcribat, tractatusque præcedentes ſimul cum omnibus eorundem nunciis Iadertinorum, qui Capitulis ſubſcripſerunt memoret. *Iacobus Theupulus D. G. Ven. Dal. atque Croat. Dux D. 4. partis & dimidia totius Imperii Romania Nobilibus & ſapientibus viris Angelo Mauroceno, & ejus Conſiliariis Marino Mauroceno, Stephano Iuſtiniano Raynerio Geno, & Ioanni de Canali Ambaſciatoribus ſuis dilectis fidelibus ſal. & dil. aff. ex parte conventus fratrum Predicatorum de Iadra fuit coram nobis expoſitum conquerendo, quod conceſſione quarumdam poſſeſſionum de Iadra, quas Nobilis vir Leonardus Quirinus tunc Comes Iadra de noſtro mandato fecit conventus ſupradicto, & nos poſtmodum ſimili modo eidem conceſſimus per noſtras patentes litteras confirmantes, quidam Iadertini, quibus dicta poſſeſſiones olim ſpectabant, impediunt toto poſſe, petentes tunc ſibi reſtitui memoratas, verum quia nobilis vir Ioannes Badovarius fidelis noſter dilectus, qui nobiſcum Raynerii Geno interfuit in tractatu concordia Iadertinorum, & Gabriel Cancellarius Curia noſtra qui praſens fuit, interrogati à nobis dicunt, & aſſerunt, quod in tractatu concordia antedicta mentio facta fuit de poſſeſſionibus nominatis, ut ipſas habere & tenere debuiſſent fratres Predicatores, ſecundum conceſſiones ſibi factas à nobis, & à Comite memorato, & quod ſuper hoc reſponſum fuit à Magiſtro fratrum Minorum, qui erat tractator pro Nuntiis Iadertinorum; quod pro ipſis poſſeſſionibus reſtitutio fieret perſonis quibus ſpectabant ab univerſitate Iadertinorũ, prudentiam veſtrã Raynerii Geno requirimus attentius, & rogamus quatenus ſi predicta ſunt in memoria veſtra, nobis veſtris litteris hoc quàm cito poteritis, ſignificetis, etiam ſi vobis videbitur viros Nobiles Papãm de Petrognas & Griſogonum de Mauro nuntios Iadertinorum interrogare, & inquirere debeatis, ſcientes dictum Magiſtrum fratrum Minorum abeſſe, unde ipſum ſuper his interrogare minime potuimus. Data in noſtro Ducali Palatio die 7. intrante Novembris, Indictione 6.* Inde corrigendus eſt

F 2 textus

textus Danduli, & pro Stephano Iuſtiniano Comite, Silveſter Iuſtiniano reponendus, cum is Comes fuerit 1248. 8. *A*prilis, & 5. Novembris. Stephanum autem ſimul cum Angelo Mauroceno, qui prius *C*omes fuerat, Ambaſciatores, ſive Sindicos conſtitutos fuiſſe ad componendas res Iadrenſium reſtitutorum, niſi poſt hæc in Comitatu Iadræ Stephanus relictus fuerit, quod ex penuria ſcripturarum illorum temporum certiorari nequit.

In hiſce duabus defectionibus, ex diverſitate eventuum elici poſſunt ea, quæ à Scriptoribus prætermiſſa ſunt, nam ſicuti in prima, florente Vngarico Regno. Iadram in ſuo integro ſtatu exiſtentem à viribus Venetis tunc afflictis facilè fuit defendere, ita vice verſa in ſecunda, rebus Venetorum florentibus, Vngariaque deſolata, nondum reſtauratam Civitatem facilè captam fuiſſe, & ſicut prima vice Iadrenſes, ut patriam deſolatam reſtaurarent, Inſulasque recuperarent, Comitem quem dedignabantur recipere, coacti fuerunt, ita ſecunda, ut in patriam reſtituerentur, non ſolùm unius Comitis, ſed etiam duorum Conſiliariorum abſolutum dominium ſubierunt, arceque conſtructa, præſidio obnoxii fuerunt, propriis tamen legibus, & adminiſtratione rerum communis frui permiſſi fuerunt; exinde partibus, quæ Civitatem in ſui perniciem diviſam aberrare fecerant, ceſſantibus, ſub temperato Venetorum dominio Iadrenſes diu quieti vixere.

CAP. VIII.

De Civitatum Maritimarum Comitibus Venetis, & Croatis.

Plures Cives Venetos Iadræ, Arbi, Auſſeri, Comites fuiſſe ex dictis conſtat; horum aliquos ab eiſdem Civitatibus, aliquos verò à Venetis electos ex relatis à Dandulo, & ſcripturis elicitur. Quanti autem Comitatus Dalmaticos Veneti fecerint, dignoſcitur ex eo, quod ut plurimum filios Ducum Dandulus nominet,
& Petrum Ziani *a* Ducem electum fuiſſe eo
a 1205. tempore, quo Comes *A*rbi exiſtebat, & alios
magiſtratus gerebat; cùm Conſiliarium
quoque fuiſſe, quando in Ducem fuit electus,
b 1174. referat: *b* Leonardum etiam Michaelem adb
c 1206. Emanuelem, deinde verò Rogerium *c* Maurocenum Auſererenſes Comites Legatos Conſtantinopolim miſſos, idem Dandulus ſcribit, & de Marino Dandulo. *Marinus Dandulo Comes Iadræ, & nunc etiam poteſtas Tarviſii contra quoſdam Comitem ſtatum turbare nitentes capitalem ſententiam promulgavit. Quem Venetias redeuntem malefactorum propinqui nequiter occiderunt, magnaque inter Venetos ex hoc, & illos diſcor-*
d 1230. *dia exoritur. Comes verò Iadræ* d *Ioannes Michael effectus eſt.* Regiminis autem eorum tempus non fuit uniforme; nam aliquos brevi tempore, aliquos verò longo præfuiſſe ſcripturæ docent: Dominicum enim Maurocenum Ducis filium anno quar-
to Ducatus *e* patris Comitem Iadræ effe- e 1152.
ctum Dandulus refert, eundemque Comitatui præfuiſſe uſque ad 1180. ex ſcriptu-
ris *f* ſupra relatis conſtat; ejus autem fili- f lib.3.c.12.
um Rogerium Abſarenſem Comitatum ex ſucceſſione uxoris habuiſſe, poſterisque reliquiſſe, ex ſequentibus conjici poteſt.

In nomine Domini Dei, & Salvatoris noſtri Ieſu Chriſti, anno Domini 1174. menſe Auguſti Ind. 7. Rivoalto. Quoniam ad noſtri Ducatus regimina, quæ Deo propitio ſuſcepimus, pertinet ut omni cura, & inſtantia quæ inordinata ſunt proviſione congrua diſponamus. Ideò nos Sebeſtianus Ziani D. G. Venet. Dal. atque Chroatiæ Dux, cum noſtris ſucceſſoribus per hanc præſentem conceſſionis cartam damus, atque concedimus tibi Rogerio filio Comitis Iadræ Caſtrum Keſſe cum omnibus ſuis habentiis, & pertinentiis intus, & foris uſque ad campum Lonis quod eſt verſus Arbes, quod quidem Caſtrum poſitum eſt in Inſula Pagi, quod eſt de jure, & pertinentia noſtra, noſtrique Ducatus ſicut te inveſtimus in præſentia plurimorum bonorum hominum, ideoque prædictum caſtrum cum omnibus ſuis habentiis & pertinentiis intus, & foris ſicut ſupraſcriptum eſt à die præſenti in antea tibi ſupraſcripto Rogerii Mauroceni pleniſſima poteſtate damus cum omni diſtrictu, & honore, ſicut nobis pertinet habendi, tenendi, faciendi, & inſuper omnes reditus habendi, tenendi, fruendi; atque omnes tuas utilitates faciendi, & hæc conceſſionis carta in ſua firmitate permaneat.

† *Ego Sebeſtianus Ziani D. G. Dux m. miſi.*
† *Ego Stefanus Baroci tt. ſſ.*
† *Ego Marcus Tanoligo tt. ſſ.*
† *Ego Marcus Maurec. qui interfui & tt. ſſ. rogatus ſum.*
† *Ego Ioannes Dandulo tt. ſſ.*
† *Ego Vitalis Faletro tt. ſſ.*
† *Ego Iacobus Baſilao tt. ſſ.*
† *Ego Mauricius Maureceni tt. ſſ.*
† *Ego Ioannes. Encio tt. ſſ.*
† *Ego Otto Ruſticus Presbyter, & Notarius, & Eccleſiæ Sancti Gervaſii plebanus complevi, & roboravi.*

In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti anno 1203. menſe Aprilis, Ind. ſexta Iadræ. Plenam & irrevocabilem ſecuritatem facimus nos quidem Henricus Dandulo D. G. Ven. Dal. atque Croatiæ Dux cum noſtris ſucceſſoribus. Tibi namque Rogerio Mauroceno Abſarenſi Comiti, & tuis hæredibus de toto hoc quod tu nobis dare, & ſolvere debuiſti, uſque nunc pro caſtro Keſſæ annuatim à modo igitur in antea inde ſemper ſecurus, & quietus permaneas. Igitur ſi contra hanc ſecuritatis cartam ire temptaverimus,

com-

componere promittimus cum noſtris ſucceſſoribus tibi, & tuis haredibus auri libr. as quinque, & hac ſecuritatis carta maneat in ſua firmitate. Signum ſupraſcripti Domini Ducis qui hoc precepit fieri † Ego Marcus Dandulo tt. ſſ. Ego Lellovillo tt. ſſ. Ego Andreas Conrado presbyter, & Not. atque plebanus complevi, & roboravi.

Ego Ioannes Eccleſia Sancti Sylveſtri presbyter, & Not. ut vidi in matre teſtis in filia.

Petrus Ziani D.G. Venet. Dal. atque Croat. Dux Dominus quarta partis & dimidia totius Imperii Romania. Venerunt ante noſtram praſentiam heredes quondam viri Nobilis Rugerii Mauroceni, & conqueſti ſunt ſuper virum Nob. Ioannem Siſindolum de noſtro mandato Comitem Arbi, & ejuſdem Communitatem, oſtendentes unum Privilegium continens in feudum eis conceſſum caſtrum Chiſſa cum ſuis pertinentiis, quod violenter moleſtatur ab Arben. unde pradictus Comes Arben. pro Communitate pradicta ante noſtram praſentiam ſuam oſtendit rationem vid. Privilegia antiqua, qua facta fuerunt in tempore Creſimiri Regis Croatia; Audita, & intellecta utriuſque ſcript. cum noſtro Conſilio antiqua Privilegia Arben. confirmamus, alia verò Privilegia repudiamus, pradicta Privilegia Arben. firma, & inviolata in perpetuum maneant. Datum in noſtro Ducali Palatio Anno Domini 1205. die. 3. intrante men. Aprilis Indictione 8.

Eſſendo in tanto vegnudo a morte il Conte d' Oſſaro che era Bazeda Moreſin che haveuto come all' hora ſe coſtumava quel contado per ſucceſſion l' haveva poſſeduto in vita ſua, li popoli di quel Iſola comparſero davanti il Doſe e ſupplicorno che per il mazor Conſejo ghe foſſe manda un Conte che ſteſſe do anni, che poi finidi ſe ne elezeſſe un altro, & coſi ſe feſſe de tempo in tempo. fù grata alla Città de Venetia la propoſta de Oſſereſi, onde poi fo eletto per il mazor Conſejo Andrea Doro che fu il primo che mandado dal conſejo andaſſe Conte in quel luogo; correva alora l' anno 1304.

Eundem Bazedam Iſtrico bello præfuiſſe Dandulus memorat.

Marinus Beceda nunc Capitaneus, ſed ut hæc

1202. die 15. Martii aſtante Ind. 15.

Inſtrumentum per quod Daria D.G. Abſaren Comitiſſa una cum filiis ſuis Roberto & Petro Comitibus univerſa Arben. Civitati promittit pro ſe & ſuis omnibus filiis, quod ſi Arben filium ſuum Robertū Arben. Comitē facerent, omnia jura, & rationes, quas ipſa habet in Keſſa veterana, cum omnibus ad eam pertinentibus eis concedit, quod S. Communitas eam teneat, poſſideat, & utilitatem ſuam faciat quouſque pradictus R. Comes in eodem exiſteret comitatu, & ſi prafatus Robertus Comes cum prafato Communi illuc aliquos vellent conducere ad habitandum, qui ibidem habitaverint, reditus, quos ipſe Comes cum jam dicto Communi diſpoſuerint reddere debeant, & inſuper cum Comes ibi venerit prandium unum ipſi, & eis qui cum eo erunt, dare teneantur, hoc autem prandium ordinatum eſt pro recordatione tenuta ejuſdem pertinentia, conceſſa dicto verò Co. Ro. decedente, vel deficiente, ſi filius ejus vel frater Comes fuerit, pradictum locum Keſſa pradicto modo teneat, ſin minus jura Comitiſſa ad ipſam redeant, & Arben apud Arben remaneant; Actum hoc eſt in Apſaro in Palatio ejuſdem Comitiſſa.

1236. tertia Iulii.

Rogerius, & Leonardus filii quondam Petri Mauroceni Comitis Abſaren renuntiant Comiti Arbi Caſtrum Keſſe & Novaliam, quibus addenda ſunt verba Chroniſtæ Veneti.

Interea cum obiiſſet Bazeda Maurocenus Comes Abſari, qui comitatum habuerat per ſucceſſionem, & ut tunc moris erat poſſederat quoad vixit. Abſarenſes petierunt ut à majori Conſilio daretur eis Comes in biennium, & ſic fieret de tempore in tempus, quod gratum accidit Venetis, & à majori Conſilio electus fuit primus Andreas Dauro anno 1304.

Maurocenorum in Comitatu Abſarenſi ſucceſſio melius conjiciatur, ſubdetur ſequens ſucceſſio nominatorum.

Vitalis Michael
Dux Ven. 1156

Nicolaus Com. Arbi
Maria uxor filia
Ladislavi de ſtirpe
regali Vngarica

Leonar. Com. Auſſari
N. uxor filia
Ducis Deſſæ

Dominicus Mauroceno
Dux Ven. 1148

Dominicus Com. Iadræ
ab. 1152. uſque 1180.

Daria Comitiſſa Abſari

Rogerius Com. Abſari

Robertus

Petrus C. Abſari 1236.

1238. Rogerius
Com Arbi 1243.

Leonardus

Marinus Bazeda cognomine ultimus
Comes Abſari ſucceſſivus

1304. Andreas Daurus primus electus à Conſilio
Majori Venet. in biennium

Comitatum quoque Curzulæ, & Mælitæ familiam Georgiam poſſediſſe Chroniſtæ Veneti aſſerunt, de quo Dandulus *Ducis* (*Rainerii Zeno*) *anno ſecundo Marſilius Georgio pro Venetis Comes Raguſii Curzolanos abſque regimine fluctuantes cum aliquibus conventionibus ſub ſua protectione ſuſcepit, non ſine Ducalis honoris diſpendio, quem illi poſt biennium expulerunt, & poſtea cum navigiis armatis illuc accedentem ſuſceperunt*, cujus controverſiæ meminit Epiſtola Traguriinis ſcripta.

Rainerius Geno Ven. Dal. atque Croat. Dux, Dominus quartæ partis & dimidiæ totius Imperii Romaniæ, Nobilibus viris Rectoribus Tragurii, & ejuſdem terræ Comiis amicis dilectis ſalutem, & dilectionis affectum. Cum de Comitatu Curzuli, & Mellet olim multæ quæſtiones coram nobis, & Conſilio noſtro minori, & majori extiterint, & ſtatutum, & ordinatum ſit per nos, & noſtrum Conſilium minus, & majus, ut Nobili viro Marſilio - - - Comiti ſuo, & ejus, qui ad præſens mittitur ad dicti regiminis Comitatum vid. Nobili V. Iacobo Grimani, ſeu alii qui loco ejuſdem Comes pro tempore fuerit obedire, tanquam Comiti ſuo in omnibus, & per omnia debeant, ipſum recipientes honorificè & benignè, banna, & præcepta, & ordinamenta ipſius, & ſententias per eum latas, & ferendas in omnibus, & per omnia obſervando; Iura ad ipſum ſpectantia ſecundum conſuetudinem terræ ſibi omnia integrè tribuendo; prudentiam veſtram requirendam duximus, & rogandam, quatenus eidem Comiti, vel Iacobo Grimani, ſeu al. qui pro tempore ibidem fuerit pro ejuſdem Comite Conſilium, auxilium, & favorem cum oportuerit ad manutenimentum ipſius regiminis præbeatis, nos quod inde feceritis gratum habentes veſtra teneamus precamina libentius exaudire; Scientes quod Sclavis, & Latinis dictæ Inſulæ mandavimus, ut dictum eſt quod eidem in omnibus tamquam ſuo Comiti debeant obedire. Datum in noſtro Ducali Palatio die penultimo exeunte men. Novembris Indi. 5. (id eſt anno 1262) ex qua dignoſcitur Iacobum Grimani loco Marſilii Georgio ſubſtitutum, ipſumque Marſilium abſentem. Comitis Curzole, & Melitæ jus habuiſſe dicendum eſt, extat etiam alia ejuſdem tenoris Epiſtola Ducis Ven.

Laurentius Teupulo D.G.Ven. & NN.V.V. Rectoribus Tragu. & ejuſdem terræ Univerſitati, dilectis ſibi ſalutem, & dilectionis affectum. Cùm Nobilem noſtrum dilectum in Comitem Curzulæ & Melletæ præſentialiter dirigamus. Prudentiam veſtram requirendam duximus, & rogandam per nos & noſtrum Conſilium quatenus eundem Nobilem, & homines dicti Comitatus recommendatos habentes in his, quæ pro ipſius regimine faciendum habuerit favorem veſtrum, & auxilium taliter impendatis, quod preces noſtras penes vos ſibi ſentiant fructuoſas, & nos reputemus ad gratiam. Datum in noſtro Ducali Palat: die nono exeunte menſ. Februarii Indi. 15. (id eſt 1272.

Comitatum Curzulæ familiam Georgiam poſſediſſe uſque quo cum cæteris inſulis Regi Vngariæ tradita fuit 1358. ex Caroldo elicitur, qui Oratores Venetos poſt bellum Clodienſe in Vngariam pro pace confirmanda miſſos 1381. . . . Septembris apud Regem de hac re verba ſecuſſe refert.

Dapoi li Oratori li eſpoſero come il Nobil homo Gio. Zorzi figlio del quond. M. Piero Zorzi che fu figlio de M. Gio. Zorzi Conte de Corzola de molto tempo in qua che non era memoria in contrario haveva tenuto, & poſſeduto la iſola di Curzola, & che la Ducal ſignoria era ſtata contenta per ſatisfare à ſua Maeſtà renunciar & ceder quella Iſola, & far commandamento ad eſſi de Ca Zorzi che ſi levaſſero dal poſeſſo di quella, & per che era ſtata poſſeduta dalli detti Nobili però pregavano ſua Maeſtà che per reverentia del ſignor Idio li piaceſſe haver per raccomandati detti de Ca Zorzi; detta Maeſtà à queſta parte riſpoſe con parole generali ſenza alcuna reſolutione, ma ben ſi conoſceva l'animo di quella non eſſer inclinato à ſodisfar in cio la Ducal ſignoria.

Deinde Legati ei expoſuerunt qualiter Nobilis Vir Ioannes Georgio filius quondam Petri filii Ioannis Georgii Comitis Curzulæ multo abinde tempore cujus non extat memoria in contrarium tenuerat, & poſſederat Inſulam Curzulæ, & Ducalis dominatio ut morem gereret ſuæ Majeſtati renuntiaverat, & ceſſerat illi Inſulæ præceperatque ipſis Georgiis ut abſcederent ab illa, & quia poſſeſſa fuerat à prædictis nobilibus, rogabant ſuam Majeſtatem ut commendatos haberet dictos Georgios. Rex huic parti reſpondit verbis generalibus abſque aliqua concluſione, ita ut cognoſceretur ejus animus alienus à ſatisfaciendo in hoc Ducali Dominio.

Veglienſes quoque Comites inter Venetos reponi poſſunt, cum Venetorum ope Comitatum poſſederint, donec Vngaris adhærentes eundem amiſerunt, ut Dandulus refert. *Bartholomæus Comes Vegliæ cum Conſortibus ſuis, qui juramento fidelitatis Comitatum à Venetis recognoſcebat, recepto feudo à Rege Hungariæ ei totaliter adhæſerunt. Dux autem illos ut rebelles ab omni honore, & juriſdictione privavit, & Laurentius Teupolo ejus genitus illius ſurrogatus eſt, & Ioannes Teupulo alter filius Auſeræ Comes efficitur*, quomodo autem feudum Vegliæ à Rege Vng. acceperint nulla memoria reperitur, ſed cum Regi Belæ, quando à Tartaris fugatus ad maritima deſcenderat; ingentem pecuniæ quantitatem, & ſupellectilia pretioſa dono dediſſent

diſſent

diſſent, & tunc inter Venetos, & Vngaros ob Iadram bellum interceſſiſſet, hac de cauſa ſuſpicionem Venetis præbuiſſe Comitatuque privatos argui poteſt, ut ex Privilegio ejuſdem Belæ Comitatum Segniæ concedentis elicitur.

Bela D.G. Vng. Dal. Cro. Rameſer. Gal. Lodom. Cumaniaque Rex omnibus Chriſti fidelibus præſens ſcriptum inſpecturis ſalutem in eo per quem Reges regnant, & Principes terrarum Regibus ſubjecti, convenit omnium nationum, & linguarum ſibi devotè obſequentium taliter providere, ut alii ſupervenientes eorum exempla imitari ad fidelitatis opera ardentius, & ferventius evocentur. Proinde ad univerſorum tam præſentium, quàm futurorum notitiam harum ſerie volumus pervenire quod cum propter ſcelera omnium hominum in Regno noſtro degentium, inſtigante antiquo humani generis inimico abundaverant, & plusquàm arena maris multiplicaverant, nolens Deus eorum malitiam impunè ulterius pertranſire, rabiem Tartaricæ gentis excitavit, per quos potentiam ſuæ Deitatis genti pro fide oſtenderet, & eos de terra deleret, propter quorum etiam peccata à nobis ſuam miſericordiam elongaverat, adeò quod per ipſos Tartaros in Campeſtri prælio convicti fuga præſidio maritimas adiremus partes, & aquarum latibula quæreremus, quia eorum ſolatio eramus. Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione & nobis fontem animæ aperire dignatus eſt, & ad conſolandum nos Fredericum, & Bart. Illuſtres, & ſtrenuos Viros Nobiles de Vegla quaſi de Cælo projecit, qui nobis in omni eorum parentela adhærentes inter promiſcuos actus fideliter exhibuerunt famulatus, & non modicam eorum pecuniam, quæ ultra viginti millia marcarũ tranſcendit in ciphis aureis, & argenteis, & cum aliis rebus pretioſis nobis de bonis eorum præſentaverunt, & præſentando donaverunt, recompenſantes eorum ſervitia, & dona, de conſilio Dominæ Mariæ Cariſſimæ Conſortis noſtræ, & Baronum noſtrorum fidelium quamdam Civitatem noſtram circa littus maris exiſtentem Segniam vocatam cum omnibus ſuis utilitatibus, & pertinentiis univerſis ſimul cum tributo ſeu theloneo, & aliis circumſtantiis, & in eadem libertate, ſicut nobis ſervire conſueverat dedimus, donavimus, & contulimus ipſi Friderico, & Bart. in filiis filiorum perpetuò, & irrevocabiliter poſſidendam. Hoc etiam ſpecificando quod ſi quis hærede careret, hæres alterius finaliter valeat poſſidere. Ut igitur hujus noſtræ collationis ſeries propterea firmitate ſolidetur, præſentes eiſdem conceſſimus duplicis ſigilli noſtri munimine roboratas. Datum per manus diſcreti viri Franqueris electi Arben. Aulæ noſtræ V. Cancell. dilecti & fidelis noſtri Anno
* 1255. *Domini * MCCLX. Regni autem noſtri XX.*
eoſdem tamen in Comitatu deinde à Venetis reſtitutos Dandulus refert.

Cæterum Schinella, & nati quondam Guidonis Vegla, qui Regi Vngariæ adhæſerunt à Duce de Comitatu privati, nunc Venetorum gratiam implorantes ſunt reſtituti benignè in Comitatu, & cæteris honorificentiis, quod ex ipſa inveſtitura clariùs apparet.

In Chriſti Nomine Amen. Decet cuilibet Dominationis arbitrium amplecti liberaliter petitiones rationibus devotorum, eos præcipuè ad exauditionis gratiam admittendaque non minus regnantium laudes, quæ & eorum commoda, & honores dignoſcuntur; hinc eſt quod Raynerius Geno D.G. Venet. Dal. atque Croatiæ Dux Dominus quartæ partis, & dimidiæ totius Imperii Romaniæ cum noſtris Iudicibus, & ſapientibus noſtris de majori, & minori noſtro Conſilio, & collaudatione populi in publica concione attendentes puram fidem, & rectam devotionem, quam egregii viri Ioannes, Guido, & Henricus olim Comites Veglæ ac ipſorum prædeceſſores ad nos, & præceſſores noſtros à Commune Venet. hactenus habuerunt ipſorum Comitum meritis inſpiciendo, & benevolentiam quam erga ipſorum nobiles noſtri prædeceſſores per tempus præteritum habuerunt diſponentes eorum hæredes oſtendere opera per effectum, concedimus & confirmamus Viris Nobb. Schinellæ nato q. egregii Viri Comitis Bartholomæi Veglæ ac ejus filiis Petro Schinelle, Bartholomæo, & Frederico, Bartholomæo, & Guidoni filiis q. Comitis Guidonis de Vegla, & eorum hæredibus maſculis in perpetuum, ita quod unus alteri ſuccedat univerſum Comitatum Veglæ & Inſulæ & Pervichii cum omnibus redditibus, juribusque, rationibus, honorificentiis, collectis, & regaliis ſuis ad eundem Comitatum, & Inſulam ſive Inſulas ſpectantibus, ut ea omnia de cætero habeant, teneant, & poſſideant ſine aliqua contrarietate, ſicut ipſi Comites, & eorum prædeceſſores per tempus præteritum . . . . habuerunt, & tenuerunt habendo ſicut dictum eſt dictus D. Schinella Comes, & filii, & eorum hæredes medietatẽ totius dicti Comitatus, & prædicti Fredericus, & Barth. & Guido ac eorum hæredes aliam medietatem. propterea omnes dictum Comitatum regere & gubernare debeant ſecundum bonas, & antiquas conſuetudines ipſius Comitatus, ac Comitatum manutenere, & defenſare bona fide ad noſtrum, noſtrique Comitis Ven. honorem, excepta coronata perſona, & ipſius exercitu manſeſto, nuncios autem noſtros & Comitis Ven. ac Galeas & ligna currentia, quæ illuc per tempora adire contigerit, debeant recipere honorificè, & tractare benignè, inimicos autem Venet. Comitis ut inimicos reputabunt, amicos verò pro amicis habebunt, & dilectione mutua honorabunt, & non facient compagniam cum ullo Corſario, vel ſocietatem cum aliquibus ex eis contrahent, qui derobationem, piraticamque exercentes homines offendunt, vel offendere niterentur, ſive alios undecunque, ſive Venetiis venientes, & de Venetiis redeuntes, & eſt ſciendum quod per dictam conceſſionem ipſius Comitatus ſolvi, & dari de-

beat Communi Venet: libræ nongentæ Venet. par. de quibus lib. 900. medietatem ſolvere, & dare debeant D. Comes Schinellus & filii, ac eorum hæredes quibus conceſſa eſt medietas dicti Comitatus, & aliam medietatem ſolvere, & dare debeant prædicti Fred. & Bart. & Guido, & eorum hæredes, quibus alia medietas dicti Comitatus conceſſa eſt; De quibus habere debemus nos Dux pro ſalario nobis conceſſo libras DCC. Ven. par. & libras CC. habere debeant N. V. Laurentius Teupulo donec vixerit, & eo decedente di. lib. CC. in Comite Venet. debeant liberè devenire; Præterea quandocunque pro Comiti Venet. armabuntur galea, vel à triginta ſuperius armari debeat una Galea per homines ipſius Comitatus eorum expenſis, & ſi magnitudo Venet. ibit per partitionem, quod unus ex Comitibus de domo Vegla ibit perſonaliter in dicto exercitu, & ſtabit donec alii Nobiles de Venetia morabuntur eorum Comitum ſumptibus, ac expenſis. Item quod infra decem annos proximè venturos debeant, & teneantur dicti Comites tam Comes Schin. & filii, & eorum hæredes, quam prædicti Freder. Barth. & Guido, & eorum hæredes ponere in Venet. in poſſeſſionibus librarum decem millia Ven. par. ponendo videlicet à quatuor annis proximis in antea quolibet anno, tantum, quantum ſufficit pretii pro rata in depoſito pro ipſis poſſeſſionibus comparandis, de quibus medietatem prædicti Fredericus Bar. & G. & eorum hæredes, aliam medietatem prædictus Schinella, & filii, & eorum hæredes ponere debeant, & ſi acciderit quod Comitatus ipſe in nobis remaneat per defectum maſculinorum, qui non eſſent in Domo Vegla, dictæ poſſeſſiones ipſis remaneant liberè, & eorum hæredibus ad faciendum ex eis pro anima, & corpore quidquid voluerunt ordinare: Item quandocunque nobis, & noſtris ſucceſſoribus, & Comiti Venet. neceſſe fuerit habere gentem pro Comiti Ven. uſque. C. vel CC. homines pro tali ſoldo qualiter dabitur Ven. & quandocunque frumentum valebit in Ven. in triginta ſoldos par. ſuperius pro quolibet ſtaro, dabunt operam dicti Comites bona fide dum vixerint æqualiter quod de Comitatu prædicto & aliis terris circumadjacentibus in majori quantitate, quam poterunt conducatur Venetias ad vendendum, & eſt ſciendum quod decedentibus omnibus Comitibus ſupradictis, & hæredibus maſculinis ita quod nullus maſculus ſupervivat, dictus Comitatus cum omnibus ſupra conceſſis in nos, & Comite Ven. debeat liberè devenire, quem regi, & tenere facere debemus ſecundùm bonas & antiquas conſuetudines in ipſo Comitatu obtentas; Nobis quoque Duci, noſtriſque ſucceſſoribus, & Comiti Ven. tam ipſi Comites qui nunc ſunt quam eorum hæredes, qui pro tempore fuerunt infra unum annum poſtquam pervenerint ad ætatem fideles erunt ſacramento aſtricti in perpetuum, & omnia quæ continentur ſuperius cum eorum hæredibus ipſi Comites nobis ſupradicto Duci, & ſucceſſoribus noſtris & Comiti Ven. ſacramento aſtricti ſe obſervaturos promiſerunt, niſi remanſerit per nos aut ſucceſſores noſtros vel majorem partem noſtri Conſilii ita tamen quod non poſſint, nec debeant eſſe ex dictis Comitibus, niſi duo rectores, quibus de honorificentiis Comitatus debeant reſpondere, & ſi aliquis ex dictis Comitibus terram exierit, vel caſu abſens fuerit, unus alius debeat eſſe Rector de Colonello illo, de quo fuerit, qui abſens erit, & ſi omnes dicti Comites erunt extra terram, conſtituant unum vel duos Rectores, ſicut eis utilius apparebit, & ſi omnia ſicut continetur ſuperius obſervata non fuerint, pars Comitatus illius, què contrafecerit amittatur cum omnibus ſupra conceſſis, & in alios deveniat, de cujus Colonello fuerit obſervatum. Quæ ſuperius dicta ſunt, donec ille, qui contrafecerit ad noſtram, & Comitis Ven. fuerit gratiam reſtitutus: ſi verò omnes prædicti Comites, vel eorum hæredes contra prædicta fecerint, prædictus in nos & Comite Ven. cum omnibus ſupra conceſſis devenire debeat cum omni plenitudine rationis ad faciendum exinde quicquid noſtræ noſtrique Conſilii voluntatis fuerit ſecundum bonas & antiquas conſuetudines in ipſo Comitatu obtentas, ipſum regi, & teneri facere debemus, & ſciendum quod prædicti Comites ſunt, & eſſe debeant de noſtro majori Conſilio, ſacramento aſtricti quando per tempora Venetiis erunt, & ad majorem hujus rei firmitatem, & evidentiam pleniorem, præſens Privilegium fieri juſſimus, & per manum Corradi Cur. noſtræ Cancell. roborari. Currente anno Domini MCCLX.

Ego Rainerio Geno D. G. Dux Ven. &c.
Ego Ioannes Quirinus Iudex.
Ego Ioannes Cradenicus Iudex.
Ego Gibertus Dandolus Iudex.
Ego Marcus Totulus Conſiliator.
Ego Marſilius Georgii Conſiliator.
Ego Marcus Aurio Conſiliator.
Ego Tomaſius Mauroceno Conſiliator.
Ego Nicolaus Quirinus Conſiliator.

Ego Corradus Ducalis Aulæ Venet. Cancellarius his omnibus interfui, & de mandato ipſius D. Ducis ſcripſi, cõplevi, & roboravi. &c. Ita Comites Veglienſes Nobiles Veneti effecti inter Comites Venetos pro Veglia, inter Comites verò Croatos pro Segnia cẽlebãtur, hacq; de cauſa in inveſtitura Veglię excepta fuit *coronata perſona* ſcilicet Rex Vngariæ cujus feudũ Segniam poſſidebãt: Patriciatũque Venetũ ſervarunt etiã eo tempore quo Veglia ſub dominio Ludovici Regis

Regis Vngariæ reperiebatur uſq; ad annũ 1381. nam] cum adhuc Segniæ ex antiquo inſtituto Conſul Venetus moraretur, vexillumque Divi Marci erigi ſoleret, utrumque Rex vetuit, in tractatu itaque pacis Veneti Regis arbitrio permiſerunt, ut vel antiqua ipſorum jura Segniæ ſervarentur, vel his ablatis Comites Vegliæ, & Segniæ honoribus, & privilegiis quæ Venetiis habebant privarentur, ut Caroldus refert.

Comites autem Croatos maritimis civitatibus præfuiſſe Archidiaconus, & ſcripturæ teſtantur, horum autem Caciclos cæteris præpoluiſſe ex dictis patet, & cum Domaldus filius Saraceni Comes Sibenici terrã in Cetina beneficio Regis conſecutus, Comitatibus quoque Trag. Spaleti, & Cliſſi præfuiſſet, in ſuperbiam elatus infeſtus omnibus evaſiſſet, Regiaque mandata ſperneret juſſu ejuſdem à Breberienſibus debellatus fuit.

Hinc ſuſpicari licet hunc Domaldum eundem fuiſſe cum Molduco Duce Cacitorum, cui Andreas Rex minatus eſt ob damna inſulis, & Spalatenſi agro illata, ejuſdemque filios Almiſſi Piraticam exercuiſſe, eaque ſedata, cum Tragurienſibus paternas controverſias proſequendo contentionem de agris uſurpatis habuiſſe, ut latius in patriæ Chronico expenditur, quibus debellatis Caciclorum potentia ſimul cum relata Almiſanorum Piratica evanuit. Exinde in Croatia maritima duæ familiæ eminere ceperunt, juriſdictioneque beneficio Regum dilatata à Comitatibus Corbaviæ, & Breberii Cognomen ſumpſerunt, de quibus, præſertim de Breberienſibus, ſæpè mentio fienda eſt.

CAP. IX.

De Comitibus Breberienſibus, & Piratica Almiſanorum renovata.

NObiles de genere Subich ob ſervitia Regibus præſtita Comitatu Breberienſi donati, ab eodem Cognomen ſortiti ſunt, ut ex confirmatione Regis Belæ conſtat.

In nomine ſanctæ Trinitatis & individuæ unitatis Amen. Bela D. G. Hung. Dal. Chro. Ramæ, Serviæ, Galitiæ, Lodomeriæ, Cumaniæque Rex in perpetuum. Regum celſitudo regit, & ſublimiori debetur dignitati, ut intuitus ſui oculos tantò jucundius in ſuos fideles iniiciant, quantò ipſa fidelitas, per quam Regum, Regnorumque omnium potentia roboratur, cæteris virtutibus poſitis eſt meritò præferenda, & amplioribus præmiis attollenda, præſertim cum hominibus infectis corruptela ſeculi ſeneſcentis quò rarior, reperitur, eò carior ſit habenda, & ardentius amplectenda. Hac igitur conſideratione inducti, tenore præſentium ſcire volumus univerſos, quod, cùm fideles noſtri Stipcho Comes, & Iacou filii Comitis Stephani, Gregorius, & Daniel Comes filii Bribigne Comitis, & Obrad, nec non & nepotes ejus filii videlicet Co. Budiſlavi Nobiles de Berberio à primævis ipſorum temporibus paternis veſtigiis inhærentes tam grata ſemper fidelitatis obſequia, & ubique attollenda coram noſtra Majeſtatis oculis ſtudioſius impendiſſent, ut expugnatis, & effugatis Damaldo, & Boyzin, ac cognatis eorundem quia à fidelitate debita aberrarant, contra multos etiam alios adverſus Regiam Majeſtatem reſultantes in prælio navali, & terreſtri ſæpè ac ſæpiſſimè . . . & laudabilem victoriam obtinuiſſent, & triumphum per omne ſpatium temporis in omni ſervitio noſtro immobiles præſtiterint, ad hæc, cum tempus perſecutionis Tartarorum qualitas temporis, & negotii ad partes maritimas nos expuliſſet . . noſque fideles noſtri ut devoti ſedulò receptantes, univerſa quæ habebant ad noſtrum expoſuerunt preceptum, & mandatum, ſuas perſonas contra inſultus Tartaricos, & alios diverſos fortunæ caſus multipliciter exponendo, quoſdam qui in ipſo eventu ſe erigere, & extollere contra nos intendebant, commendabiliter repreſſerunt. Nos igitur quibus ex officio Regiæ dignitatis incumbit metiri merita ſingulorum, & ſingulis . . . devota eximia bonorum actuum prorogationem memoriter retinentes Comitatum Breberien. cum omnibus utilitatibus ac pertinentiis ſuis à progenitoribus noſtris eis liberaliter datum eſt, collatum, ac inclitæ recordationis patris noſtri Privilegio roboratum, quod tamen caſu dicitur amiſſum plenè, & pacificè eiſdem duximus confirmandum, ut tam ipſi, quam ipſorum hæredes, hæredumque ſucceſſores in perpetuum poſſideant pleno jure. In cujus confirmationis, & collationis memoriam, & perpetuam firmitatem præſentes conceſſimus noſtras impreſſione aurea bulla noſtra roboratas. Datum per manus Ven. Patris Benedicti Archiepiſcopi Colocen. Aulæ noſtræ Cancell. Reverendo Stephano Archiepiſcopo Strigon. Raſcho Cenadien . . . . . Vltraſilvano Zaland Veſprim, Goymone Vuacien Philippo Zagrab. Iacobo Agrien. Achille Qinque eccleſienſ. Archidapifer Iaurien. Vincentio Varadien Epiſcopis Eccleſias ſalubriter gubernantibus, Magis . . . . Præpoſito Alben. Aulæ noſtræ Vice Cancell. Rollando Palatino, & Comite Poſonien. Stephano Bano totius Sclavoniæ. Chach Magiſtro Tavarnicorum noſtrorum & Comite ſuper. Laurentio Vaivoda Vltraſilvan. Comite de Dolcon. Paulo Iudice Curiæ noſtræ, & Comite Zaladien, Dioniſio Zonguexã Stenico Sumigien. Nicola Magiſtro Dapiferrorum noſtrorum, Bagon Magiſtro Pincernarum noſtrorum, & Comite de Bacca Emoys Mareſcalo, Benedicto Marunienſi Nicolao Ferrei Caſtri, Dominico Zavaien. Hon. Varoſdien. & aliis quàm plurimis Magiſtratus, & Comitatus tenentibus . . . . Anno Domini Mill.

CCLI. nono

CCLI. *nono Kal. Decembris, Regni autem noſtri ſextodecimo* . . . .

Iidem Breberienſes Comites ſicuti Comitatus quoque Trag. Spalati, & Sibenici pluries rexerunt, ita Stephanus Banatum totius Slavoniæ conſecutus eſt; Rex namque Bela, poſtquam cum Venetis convenit, & Iadrenſes in patriam reſtituti fuere, res maritimas componere intentus, hunc virum elegit, quem quanti faceret Epiſtola ejuſdem Traguriiis ſcripta teſtatur.

Bela Dei Gratia Rex Hun. dilectis & fidelibus ſuis Iudici & univerſis Civibus Civ. Trag. ſal. & gratiam. Quando diuturna in vobis fidelitas per ſucceſſiones temporum continuum circa nos ſuſcipit incrementum, ſicut per opera veſtra patuit, & nunc claret; dignum ducit Excellentia Regia vobis gratiarum actionibus ſimul, & operibus occurſare. Super moleſtiis, ſi quidem vobis, ut ex querimoniis veſtris ſuſcepimus irrogatis, quamque mentem quietudinis noſtra quadam turbatio immutarit ad præſens, tam propter ſucceſſus diverſos proſperos, & jocundos quibus pius Deus animum Regium egregiis ſuæ benignitatis muneribus illuſtravit, celſitudinis Regiæ dexteram multiformiter roborando: Non putavimus vobis aliquid juvaminis impertiri, reputantes vos quantotius rep. . . . . ſi propter inſignia noſtra, & ardua veſtri minores articuli retardentur, quod noſtra ſolemnitas, cujus amminiculo veſtris & aliorum ſubditorum noſtrorum utilitatibus, potentius proſpiciemus. Foret propter quævis modica ſibi dilata. Verùm ſuper his & aliis, quæ noſtris incumbunt humeris reformanda. Ecce prædilectum, & fidelem noſtrum Stephanum Banum totius Slavoniæ, quem profectò virum, ſecundùm cor noſtrum invenimus ad partes maritimas tranſmiſimus, dantes ei plenam auctoritatem reædificandi, & plantandi honeſtos, & probos, ac etiam reprobos deſtruendi, qui profectò non deſtructor ſed potius conſtructor, non diſperſor, ſed congregator, nec raptor erit, ſed magis innatæ facilitatis, & prudentiæ ſtudio magnificus conſervator, cui tamquam nobis in omnibus pareatis eidem diſcretionis veſtræ conſiliis, viriumque veſtrarum auxiliis occurſando ſtudioſiſſime ut ſoletis, cui etiam ſpecialiter præcepimus, ut vos diligat ſpecialius confovendo. Nos quoque circa partes confinii hujus moram concedente Domino trahemus, & eidem Sanct. Bano qui jam nunc eſt in veſtra, & vobis proximus, & expedierit nos per grata ſubſidia exhibere. Datum in Vnaska II. Nonas Aprilis.

Et quamvis, quo anno data fuerit, & per conſequens quando Banatum Stephanus ceperit, diſtingui nequeat, tamen poſt annum 1245. (quo Ladislauus erat Banus Slavoniæ) datam fuiſſe oportet. Stephanum mentem Regiam optimè executum ex pluribus conſtat, nam tunc mutuas offenſiones inter Spalatenſes, Traguríen. Sibenicen. Iadren. & Arben. ſublatæ, comerciaque reſtituta fuerunt, nec leve fuit ejus providentiæ argumentum, littus continentis deſertum, habitationi deſtinare, locum enim opportunum novæ Civitatis condendæ eligens proximus Arbenſibus in Coloniam dedit, conditionibus, quæ tam ſuo Regi quam Venetis conducerent, ut ex eadem conceſſione patet.

Nos Stephanus Banus totius Sclavoniæ, volumus ſcire univerſos quod nos conſiderata fortitudine montis Iablanich, & inſpecta utilitate ejuſdem, collocare volumus novam Civitatem ad honorem Domini Regis Vng. ſuper eodem. Populi autem Arben Inſulæ miſſis ſolennibus nuntiis ſuis, videlicet Iudice Andrea de Cotopagna, & Domigna Gambetta à nobis locum in eadem Civitate Iablanichius qui ex ipſis ſe ibi collocare voluerunt, clarè poſtularunt, promittentes, quod in ipſum, & in ipſam Civitatem populos congregarent, & utilem facerent illum locum amœnum cum noſtro adjutorio ad commodum D. Regis, & honorem, quorum condignas petitiones admittentes nos, locum eis, qui ex ipſis illuc convenient ibi moraturi duximus concedendum, ita videlicet, quod unum Caſtellum in vertice ipſius montis omni expenſa noſtra pro D. Rege ædificetur circumquaque autem pro utilitate populi ibi commorantes, eandem libertatem, qua utuntur Traguríen. & Sibenicen. & aliæ Civitates Regis in maritimis juxta mare conſtitutæ; Hoc autem expreſſe conſtituimus, quod Comitem ſibi habeant eligere de regno D. Regis, & de fidelibus ejus quemcunque voluerint, Iudices vero & Conſiliarios eligant ex populis Arben in eadē Civitate commorantibus; ſic autem iidem populi Arben illum locum Iablanich utilem, & amœnum, ac forum in eadem facere potuerint cum noſtro adjutorio, ut promiſerunt, quarta pars totius lucri, & tributi, quæ pro D. Rege, & pro D. Bano tam de foro, quam aliundè in eadem Civitate exiguntur, ad uſum populorum Arben. cum tota familia domus ſuæ ad honorem Regis in eadem Civitate commorantium miniſtretur, tres vero partes ad uſum Regis, & Bani recipiantur. Si quis ex populis Arben. cauſa negotiationis per Regnum Domini Regis ire voluerint liberam eundi, & redeundi facultatem habeant; Nullus quidem præſumat illum impedire, vel aliquatenus moleſtare; Sin autem illum contingat in Regno Regis amittere bona ſua, nos puro corde, & vera fide conabimur, requirere ablata fideliter una cum eodem. Adverſarii quippe, & inimici Arben. morari in eadem Civ. volentes, non ſuſcipiantur ullo modo. Mercatores autem Arben. in eadem Civitate Iablanich nullum tributum ſolvere teneantur. Terras autem ad Iablanich pertinentes vid. a Scroniza uſque ad Scriſam habitatoribus Iablanich relinquimus pacificè poſſidendas, nec animalia extraneorum illas a modo depaſcantur ſine illorum voluntate, neque colantur ab extraneis ullo modo. Vt autem hujus ordinationis ſeries facta ſalva conſiſtat, præſentem pa-

ginam noſtram munimine ſigilli noſtri conceſſimus, quam Illuſtris D. Rex Vngariæ ſuis Regalibus litteris ſi ad ipſum pervenerint, ſi hæc præmiſſa provide ordinata eſſe ſibi dignoſcentur, Dat. in Breſan. Anno Domini 1251.

Cum deinde Segnienſes quoque Comites in ſuo antiquo Comitatu Vegliæ à Venetis reſtituti fuiſſent, & ex concordi Venetorum & Vngarorum voluntate Dalmaticarum Inſularum cum proximo continentis littore commercia reſtituerentur, quieta navigatio inter Occidentales Dalmatas, & Croatos continuavit; in Orientali autem parte, ſicuti Banus præteritas diſſenſiones ſedare ſtudebat, ita quoque uſurpationes Comitũ Caciclorum (qui adhuc Almiſſi dominabantur) repreſſit, & Traguriensib. terras
a 1256. ab eiſdem uſurpatas *a* adjudicavit. Iadrenſes
b 1258. quoque cum Anconitanis *b* compoſuerunt,
inde terra marique res quietæ in univerſa Dalmatia, & Croatia ipſo vivente, fuerunt. Sed eo mortuo diſſenſiones inter maritimas Civitates, & inter ipſos Comites Croatiæ controverſiæ multæ memorantur, cum deinde Regi Belæ Stephanus filius ſucceſſiſſet anno 1270. (ut tabulæ *c* Cancel. Trag. & ejuſdem Privilegia
c 1270. 3. Iunii. *d* teſtantur, quidquid ſcribant Thu. & Bonfinius) quem tertio añó Regni ſui mortuũ manu-
d 1270. 26. Iulii. ſcripti añales Thu & Bonfinius conveniunt, eidemque filium Ladiſlaum ſucceſſiſſe manuſcrip. anno 1273. Bonfinius verò 1276. aſſerunt; qui ex tabulis ejuſdem Cancel. corrigendi ſunt, referunt enim hæc.

1272. die ultimo Auguſti ab hic in antea voluntate Conſilii debet ſcribi Regno Vngariæ vacante, & infra.

In Nativitate Domini Noſtri Ieſu Chriſti Amen; Anno ejus à Nativitate 1272. Indictione 15. temporibus D. Ladiſlavi Sereniſſimi Regis Vng. & D. Columbani Epiſcopi Trag. & N. V. D. Pauli Poteſtatis, & Dominorum Valentini de Kaſariza, Duymi de Cega, & Deſe Petri Iudicum Civ. Trag. die dominico 13. exeunte Septembris venit dictus Poteſtas, & venerunt litteræ dicti D. Regis quatenus erat coronatus Rex.

Litteræ quoque eædem in Archivo Communitatis extant.

Ladiſlaus D. G. Rex Hung. fidelibus ſuis judicibus Conſiliariis totique Communitati de Tragurio ſalutem, & gratiam: Veſtra noſcat fidelitas, quod nos ſumus Regni noſtri diademate inſigniti, & coronati gratiam per Divinam Regeſque, & Principes Regnorum circumquaque adjacentium ſunt nobiſcum in bona pacis unione, quare vobis firmiter præcipientes mandamus, quatenus circa ea quæ nos, & Ioachinum noſtrum Banum dilectum contingunt tali fidelitate procedatis, ut vos omni bono proſequamur; ſciatis enim quod quamvis ſimus ad præſens puerili in ætate, tamen Domino propitio habemus poteſtatem nobis inſurgentes potenter coercendi. Vnde ſi aliquid infidelitatis in Corda veſtra aſcendet, nec ſuper aquis, nec in terris evadetis manus noſtras, volumus igitur, quod majores ex vobis veniant ad nos, ſicut ad Dominum ſuum naturalem feſtinanter, ac ſine timore, & aliud facere non præſumant. Datum Albæ in quindenis Sancti Stephani Regis.

Ex qua Epiſtola apparet Ladiſlaum in puerili ætate ſucceſſiſſe, quod Vngarici Scriptores referre omiſerunt, Coronationemque ejuſdem in quindenis Sancti Stephani Regis ſecutam, id eſt die 30. Auguſti 1272. quod in tertium Stephani patris annum ceptum, ſed non completum cadit, prout manuſcriptus refert, & ex ipſo cæteri; quo Ladiſlavo puero pueriliter regnante ſicut in Vngaria maximas commotiones ſecutas hiſtorici memorant, ita in Croatia Comites Breberienſes à paternis veſtigiis aberrantes, omniaque ex arbitrio diſponentes, Civitatibus maritimis graves eſſe ceperunt; inde turbata communi quiete diſſenſiones in Civitatibus maritimis, & piratica Almiſanorum renovatæ fuerunt.

Almiſani enim ſteriles montes incolentes, quotieſcunque res in Croatia maritima turbabantur, ex opportunitate ſitus Piraticã renovabant, primæque moleſtiæ Venetis illatæ in epiſtola Ducis Spalaten. ſcripta memorantur.

Rainerius Geno D. G. Ven. & Nobilibus viris Rectoribus Spalati, & ejuſdem terræ, Communi ſalutem & omne bonum. Cum Draganus de Almiſio cum uno ligno armato providum virum Nicolaum Blondum fidelem noſtrum in aquis Sclavoniæ cum bonis, & rebus ſuis ceperit his diebus, prudentiam veſtram per præſentes requirimus, & rogamus quatenus ſi contigerit, viros de Almiſio ad partes veſtras accedere, deliberationem D. Nicolai, & reſtitutionem bonorum ſibi ablatorum, opem & operam noſtris precibus taliter exhibere velitis, quod idem Nicolaus preces noſtras ſibi fructuoſas ſentiret, ac per executionem veſtri operis ſe libertati priſtinæ gaudere reſtitutum, noſque perinde veſtram poſſimus prudentiam de laudabili opere, ſicut cupimus commendare. Datum in noſtro Ducali Palatio 5. intrante Ianuarii Indictione X. id eſt 1268. Piraticam exinde continuatam, ex ſcriptura reſtitutionis ablatorum Tragurii facta Epiſcopo Zefaloniæ, & Matheo Sanuto Civi Veneto conſtat, quæ pro rei dilucidatione integra prout in noſtris Cancell. reperitur, ponitur.

1273. die 15. intrante Decembris D. Henricus natione Paduanus Epiſcopus Zefaloniæ, & iacentis, poſitus in Civitate Trag. liberè & abſolutè non coactus, ſed ſua plena, & ſpontanea voluntate per ſuum ſacramentum, & officium confeſſus fuit, & dixit quod omnia quæ Banus Stanoj & Saracenus Curſarii de Almiſio cum ſuis ſociis ſibi abſtulerunt, ſua bona primo fuerunt, abſque rebus acceptis ibidem Alberigo not Veneto Nuntio D.

tio D. Mathei Sanuto Veneti, quæ eidem Alberto reſtituta fuere, & exceptis tribus - . - ſ groſſorum, qui fuerunt nancherio ligni, cætera omnia ſua fuerunt, & non alterius hominis. Qui D. Henricus Epiſcopus prædictos omnes quietavit, & abſolvit de omnibus rebus ſibi ablatis, promittens per ſuum ſacramentum per ſe, nec per aliquam perſonam ulterius de rebus ſibi acceptis aliquid nec petere, nec exigere aliquo tempore jure aliquo, & eis ulterius litem nec moleſtiam non inferre, nec inferri facere, & ipſi Curſariis aliquo tempore de prædictis non teneantur aliter reſpondere, qui D. Epiſcopus prædicta juravit obſervare, ut ipſe aſſerebat. Actum Tragurii in Eccleſia Monaſterii Sancti Ioannis, præſentibus D. Gervaſio Archidiacono Martino Canonico D. D. Valentino de Caſarizza, Nicola Iacobi Vodovari, & Lompre ejus fratre, Duymo Domiche, Nicola Coſizze, Marino Mathei, & D. Iacobo Andreæ Nuntio Zadræ Teſtibus, & Stephano Maximi Puge examinatore.

Piraticam tamen Almiſanorum magis invaluiſſe dignoſcitur, eò quia Carolus primus utriuſque Siciliæ Rex fœdus contra eoſdem cum Spalat. & Sibenicenſibus percuſſit, cujus tabulæ in utraque Civitate extant.

In nomine Domini Anno ab Incarnatione ejus 1274. Regnante Illuſtriſſimo D. N. Carolo Rege Siciliæ, Ducatus Apuliæ ac Principatus Capuæ, Almæ Urbis Senatore, Andegaviæ, Provinciæ, ac Folcolquerii Comite, ac Romani Imperii per Sanctam Rom. Eccleſiam in Tuſcia Generali Vicario, anno Regni ejus X. die Martis quarto menſis Septembris, tertiæ Indictionis apud locum Penſiles. Nos Bartholomeus de Straſſis de Regio, & Iacobus de Varduno de Alba magna Regiæ Curiæ Iudices, & Mattheus Barabolus de Gajeta ejuſdem magnæ Curiæ Actori Notarius, & ſubſcripti teſtes ad hoc ſpecialiter vocati, & rogati, præſentis ſcripti publici ſerie declaramus, quod inter dictum D. Regem ex parte una, & Iudicem Dobrenum, & Iudicem Heliam ſindicos actores, & Nuntios ſpeciales terræ Sibenici, & D. Vulcinnam Streze, & D. Privolanum Datche Sindicos Ambaſciatores, & nuntios ſpeciales Civitatis Spalati nomine, ac pro parte Univerſitatum ipſarum terrarum ex altera conſentientes in nos expreſſim tamquam in ſuos Iudices & Notarium, quem ſcirent dicti Sindici ſe non eſſe juriſdictionis omnia infraſcripta pacta, & conventiones tractata concorditer, & firmata fuerunt ſolemni ſtipulatione, & omni juris ſolemnitate vallata.

Inprimis de facienda una guerra per ipſum D. Regem, & Univerſitates prædictas terræ Dalmaſii, & omnibus & ſingulis ejuſdem terræ, ac fautoribus, coadjutoribus ſuis.

Item quod aliqua ipſarum Univerſitatum non facient pactum, finem, & treguam, ſeu guerram recentem cum Dalmaſibus, ſeu fautoribus ſuis ſine conſenſu, & voluntate dicti D. Regis, & ſi contigerit ipſum Regem facere pacta, vel treguam cum prædicta terra Dalmaſii. Univerſitates prædictas in dicta pace, & tregua ponere teneatur.

Item quod dictus D. Rex habebit pro ipſa guerra facienda uſque ad finem ipſius Guerræ duas galeas bene armatas, hominibus armis, & aliis neceſſariis annis ſingulis, quibus dicta guerra durabit à Kal. Aprilis uſque ad feſtum omnium Sanctorum in aliis locis, in quibus prædicta guerra facienda Capitaneo, & Comiti galearum ipſarum melius videbitur expedire.

Item quod dictus D. Rex commodabit dictæ Univerſitati Spalati duas galeas cum offeſis, & corredis ſuis ſine hominibus uſque ad finem dictæ guerræ.

Item quod idem D. Rex commodabit Univerſitati Sibenici unam galeam munitam offeſis, & corredis ad navigandum ſine hominibus uſque ad finem dictæ guerræ.

Itē quod dictæ Univerſitates dictas tres galeas ſibi commodatas à d. D. Rege tenebūt, & habebunt armatas uſque ad finem ipſius guerræ, ad faciendam ipſam guerram ſimul cum prædictis galeis ipſius D. Regis quod perſtabunt in mari cum aliis galeis, & erunt continuè armatæ, & munitæ, donec prædictæ galeæ D. Regis erunt ibidem.

Item quod prædictæ Univerſitates finita dicta guerra reſtituent dictas galeas cum offeſis, & corredis, & aliis guernimentis æquè bonis, ſicut receperint, & accommodatis à prædicto D. Rege ad hoc obligaverunt ſe dicti Sindici nomine dictarum Univerſitatum, & res ipſarum, quas galeas reſtituere teneantur ibidem vid. in Portubus prædictarum Univerſitatum, ad requiſitionem ipſius D. Regis promiſerunt, & obligaverunt ſe dicti Sindici nomine ipſarum Univerſitatum, & ipſas Univerſitates guerram ipſam facere bona fide, & ſine aliqua fraude prædictæ terræ Dalmaſii cum aliis lignis ſuis prout melius poterunt, & etiam per terram.

Item quod ſi contigerit aliquod lucrum facere per dictas galeas de prædicta terra Dalmaſii & coadjutoribus ſuis dividetur illud lucrum æqualiter inter eos, ita quod Comiti galearum ipſius D. Regis accipiant nomine ipſius D. Regis partem ipſam contingentem pro ipſis galeis, & de ipſo lucro diſponant dicti Comites ſecundum voluntatem ipſius D. Regis, & quod omnes captivi qui capientur per prædictas partes de hominibus Dalmaſii, vel coadjutoribus ipſorum perveniant fortiam, & baliam ipſius D. Regis, & de ipſis faciet voluntatem ſuam, vel tenendo ipſos in carcere, vel ultimo trahendo ſupplicio. & ſi contigerit aliquem ex prædictis captivis ad redemptionem poni, & ipſum redimi, quod illud quod reciperetur pro redemptione ipſa ſit totum dictarum Univerſitatum, teneatur tamē d. D. Rex de captivis prædictis dare ipſis Univerſitatibus ſi aliquem, vel aliquos capi ex

ipſis

ipſis contigerit à dictis Dalmaſibus, & cambio competenti.

Item quod ordinabitur per D. Regem prædictum unus Capitaneus qui præſit dictis galeis 5. & omnes qui erunt in dictis galeis obedient ipſi Cap. qui erit, vel mutabitur, & aliis ſubernabitur ad voluntatem ipſius Domini Regis.

Item quod ſi aliqui ex Dalmaſibus velint venire ſponte ad habitandũ cum familia ſua ad terras Univerſitatum prædictarum, homines prædictarũ Univerſitatum poſſint ipſos recipere dummodo non ſint contra voluntatem D. Regis Hungariæ, recepta tamen prius ab eis idonea, & ſufficienti cautela quod non offendent D. Regem Siciliæ, vel gentem ſuam, & quod facient guerram dictis Dalmaſibus, ita tamen quod ſi per dictos qui veniſſent ad habitandũ ad dictas terras aliquod damnum daretur ipſi D. Regi, vel genti ſuæ ſeu alicui ſic per Piratas dictæ Univerſitates de dicto damno teneantur dicto Domino Regi. Hoc pacto expreſſo inter prædictas partes quod dictæ Univerſitates de dictis pactis non teneantur, ſi prædicto D. Regi Hung. diſplicerent, & quam citò per ipſũ Dominũ Regem Hung. prædictis Univerſitatibus conſtiterit, quod ei prædicta diſpliceant, teneãtur prædicto D. Regi Siciliæ diſtinctè prout ab eodẽ D. Rege Hung. præſenſerint annuntiare, & ex tunc d. D. Rex Siciliæ dictis Univerſitatibus de prædictis in nihilo ſit adſtrictus, ſed ipſo jure ſit ab omnibus prædictis obligationibus liberatus, & prædictæ Univerſitates in continenti ad requiſitionem dicti D. Regis prædictas galeas eis accommodatas eidem reſtituere teneantur; quæ omnia, & ſingula prædicti Sindici nomine ac vice dictarum Univerſitatum promiſerunt ſolemni ſtipulatione interveniente dicto D. Regi Siciliæ attendere, & obſervare, & ſe facturos & curaturos quod qualibet dictarum Univerſitatum omnia & ſingula ratificabunt, & approbabunt, jurantes dicti Sindici corporaliter præſtitis ſacramentis nomine Univerſitatum ipſarum, & in animabus hominum ipſarum Univerſitatum ex poteſtate conceſſa eis a dictis Univerſitatibus omnia, & ſingula ſupra attendere & obſervare, & non contravenire de jure, vel de facto, ſub obligatione bonorum omnium Univerſitatũ ipſarum, in cujus rei teſtimonium, & prædicti D. Regis Siciliæ ac prædictorum Sindicorum nomine, & pro parte dictarum Univerſitatum cautelam præſens ſcriptum exinde confectum eſt per manus mei Notarii prædicti Mathei Barabelli de Gajeta, ejuſdem Curiæ actualis Notarii, meo ſigno ſignatum, & manu qui ſupra Iudicum & infraſcriptorũ teſtiũ ſubſcriptionibus roboratũ. Matheus

Ego Bartholomeus de Staffis de Regio Magnæ Regiæ Curiæ Iudex.

Ego Iacobus de Udando Magnæ Regiæ Curiæ Iudex.

Ego Ioannes de Alvello Vic. Mag. Ius.

Ego Thomas de Porta Iuris Civilis D. Regis Conſiliarius in fidem ſubſc.

Ego Ioannes de Bragida teſtis.

Hæ memoriæ de renovata Almiſanorum piratica reperiuntur. Ex quibus anno 1268. cepta dici deberet, ſed ante id tempus mare ab eiſdem infeſtatum arguit Spalaten. & Traguriens. guerra cum Pollizanis, & ſacramentũ Bani maritimi.

In Chriſti nomine Amen. Anno ejuſdem 1259. Ind. 2. die Mercurii 13. exeunte Martii Regnante D. Bela D.G. Sermo. R. Hung. & temporibus etiam D. Rugerii V. Archiep. Spalat. & exiſtente N.V. D. Uuidone Veglien Comite Vinodolii & Modruſſia ejuſdem Civitatis Poteſtate. Cum prædictus D. Uuido Comes Poteſtas unà cum Iudicibus Conſil. & Communitate Spalat. & ſimiliter cum Iud. Conſiliariis, & Communitate Trag. in guerra maxima pro honore Coronæ Regiæ, & fidelitate obſervanda permanerent cum Infidelibus Pollizanis dictæ Coronæ, Comes Butteco Dei, & Regia G. Maritimus Banus promiſit, & firmavit ſacramento, & ſe voluntate propria obligavit, in eadem guerra juxta dictum Poteſtatẽ, & Communitates prædictas eſſe & perſeverare contra prædictos infideles, & eiſdem infidelibus vivã guerrã facere, remoto omni ingenio, atq; fraude, nec treguam, vel pacem aliquam faciat cum infidelibus antedictis, niſi voluntate, conſenſu, & conſilio prædicti D. Pot. & ſuper memoratarũ Communitatũ, & ſi contra prædicta fuerit, vel venerit, occultè, vel palã notã infidelitatis Regiæ Majeſt. incurſurũ ſe confitetur, promittens etiam, & ſe obligans facere omnes fideles Coronæ ſibi ſubditos, intrare in guerrã prædictam, & ſi aliquis de fidelibus D. Regis ſibi ſubditus intrare nollet, contra ipſum, vel ipſos erit viribus, atque poſſe, & ſimiliter ex adverſo prædictus D. Poteſtas una cum Iudicibus Conſiliariis, & Communitatibus prædictarum Civitatum promiſerunt, & ſe obligaverunt ſub eodẽ modo atque forma, & ſub pœna fidelitatis in dicta guerra permanere totis viribus, atque poſſe, nec treguã vel pacẽ facere abſq; conſilio, & conſenſu dicti Comitis Butheconis, nec in dicta guerra aliquo modo relinquere prædictum Comitem Butheconẽ. Et hæc omnia fuerunt coram fratre Sebaſtiano priore fratrum Prædicatorum de Spaleto, & fratre Geſſa & aliorum fratrum affirmata, ut neutra pars a prædicto pacto ipſorum teſtimonio exire non auderet, & ad majorẽ firmitatẽ hujus contractus, & pacti litteras præſentes per alfabetũ diviſas ejuſdem tenoris quarum una ſervabitur penes Comitem Butheconem, alia penes Comitem Spalat. tertia penes Comitem Trag. Sigill. penden. prædictorum fratrum Prædicatorum, prædictorum Comitis Butheconis, & dicti D. Poteſtatis, & Civit. prædictar. fecimus communiri.

Polizanos etenim habitatores montis Maſſari (qui uſque ad oſtia fluminis Cetinæ pertingens ab eodem circumfluitur) cum vicinis Almiſanis Piraticam exercuiſſe argui poteſt, tam ex fratrum Prædicatorum præſentia, qui, tanquam contra excommunicatos, intereſſe voluerunt.

Q con-

conventioni Bani cum Spalat. & Trag. quam ex detentione eorundem Policenſium Tragurii facta 1268. die 9. Madii paulò poſtquam à Duce Veneto Spalat. requiſiti fuerunt, ſi Almiſani venerint liberationem Civis Veneti, & ablatorum reſtitutionem procurarent, Polizanosque Tragurii detentos fuiſſe, uſque quo Almiſani requiſita à Venetis reſtituerent, innui poteſt; qua de cauſa autem Spalat. & Siben. ſine Trag. cum Rege Carolo contra Almiſanos fœdus fecerint, diſpeſci nequit, nam ſicuti effectus ejuſdem nulla memoria reperitur, ita eodem anno Tragurienſes quoque emendas, vel conducendas duas galeas decreverunt; quod Almiſanorũ cauſa decretum fuiſſe cenſendum eſt. ſed cùm eadẽ pacta exprimant Spal. & Sib. non teneri de pactis *ſi Regi Vngariæ diſplicerent, quod quã cito ipſis cõſtiterit Regi Carolo ſignificare deberẽt* id inſcio Rege Vngariæ concluſum fuiſſe, & exinde nullum effectum pacta habuiſſe dicendum videtur, ſed ſicuti Almiſanos tunc ſubditis Caroli Regis infeſtos fuiſſe ex pactis dignoſcitur, ita Spalatenſes eorum vicinos cum alias inſimulati fuiſſent cõplicitatis, ut ex declaratione Manfredi olim Regis argui poteſt, quæ talis eſt.

Manfredus D. G. Rex Siciliæ. Notũ facimus univerſis præſentibus & futuris, quod licet totius Dalmat. homines dati in ſenſũ reprobũ & in actũ perverſum olim contra divæ memoriæ D. Patrẽ noſtrum, & fideles noſtros multa enormia commiſerint, & intulerint damna plurima, piraticã exercendo, & homines Regni noſtri Siciliæ ſpecialiter offendendo; quoniam tamen Sindici Vniverſitatis Spaleti fideles noſtri venientes ad præſentiã noſtrã ſolemniter promiſerunt, & tam pro parte eorum, quam aliorum Civium dictæ terræ ſuper Sancta Dei Evangelia juraverunt, quod contra Regnicolas Regni noſtri piraticam nullatenus exercebunt, nec alias eos nitentur offendere, vel offendẽt, de plenitudine gratiæ noſtræ ipſis concedimus, & licentiam favorabiliter indulgemus, ut in dictum Regnum noſtrum Siciliæ cũ navibus ſuis ſub noſtræ ſecuritatis tutela ſalvi veniãt, & ſecuri, mãdantes, & diſtrictè præcipientes omnibus fidelibus noſtris, ut nullus omnino ſit, qui auctoritate propria eos in eundo, morando, & redeundo per Regnum in perſonis, mercimoniis, & aliis rebus ſuis offendere, vel moleſtare, ſeu impedire præſumat, dũ in fidelitate noſtra conſtantes permaneant, & devotè conſiſtant, & de extractis licite, vectigal debitũ Curiæ noſtræ exſolvant, & in Regno in ea conditione eſſe debeant, in qua alii fideles Imperii, & ipſi tempore felicis memoriæ Domini Patris noſtri, & uſque nunc eſſe conſueverunt, ad hujus autem gratiæ noſtræ memoriã, & ſtabilem firmitatem præſens ſcriptum exinde fieri fecimus, & ſigillo Majeſtatis noſtræ muniri. Datum apud Ortam per manus Gualterii de Orta Regnorum Jeruſal. & Siciliæ Cancell. Anno Dominicæ Incarnationis 1259. menſe Martii ſecunda Indictione.

Similis ejuſdem diei ad verbum Traguriniis quoque conceſſa fuit declaratio ab eodẽ Manfredo quæ extat: ex quibus obſervandum eſt, quamvis Spalatenſes & Trag. tempore Friderici Imperat. Patris Manfredi in ſimul ligam contra Almiſanos fecerint, eoſdemque à Piratica abſtinere coegerint, ut ſupra relatum eſt, tamen uti vicinos cum eiſdem ſentiſſe præſumptos fuiſſe, qua de cauſa Spalaten. & Sibenicen. pro ſui juſtificatione nuncios Regi Carolo miſiſſe, fœdusque inſcio Rege Vngariæ contra Almiſanos obtuliſſe innui poteſt; eo quia, ſicuti illos de Almiſo pronuntiatione Italica *d' Almiſa* Dalmaſios nuncupatos in pactis patet, & Dalmatinos in relata Honorii bulla, ita Almiſios pro univerſis Dalmatis æquivocè ſumptos fuiſſe argui debet, prout etiam ex Dalmaſii vocabulo aliqui Delminii antiqui nomẽ Almiſo aſtruunt, quod longè à mari diſſitum fuit, ut dictum eſt; hoc autem maritimum oppidum in Privilegiis Almiſum dicitur Slavè *Omiſè* hanc Almiſanorum piraticam à principio Venetos parvipendiſſe, dicendum eſt, nam ſicut naves ipſorum majores extra Culfum navigantes recto itinere longè ab eorum finibus procedentes, imbecillitatem piratarum ſpernebant, ita ſi quæ minora ligna intercipiebantur à proximis eorum Spalatenſibus recuperationem amicabiliter ex pactis quæ cum Rege Vngariæ ſtatuta eſſe debuerunt, (quæ quamvis non reperiantur, tamen ex poſterioribus conventionibus ſuo loco referendis extitiſſe conjici debet) requiſiviſſe, & recepiſſe, ſed cum piratæ in dies invaleſcentes majora quoque ligna aggreſſi fuiſſent, à Venetis compeſciti fuerunt, ut Dandulus refert. (1276.) *Contra Almiſum Vrbem Dalmatiæ, quæ Taridam unam Venetorum, & alia ferenſium navigia in mari ceperat, Dux Pancratium Maripetro quatuor galearum Capitaneum mittit, qui Vrbem obſidens Venetos, & bonorum ablatorum partem obtinuit, & nihilominùs idem Capitaneus, & Ioannes Mauroceno immediatè ſucceſſor illos ſtrictius obſeſſos retinuerunt*, ſed cùm anno ſequenti bellum cum Anconitanis inchoatum ſcribat, variosque Venetorum in proſperos ſucceſſus referat, ex quibus difficultas portum Anconæ obſidendi apparet, eodem modo Almiſi obſidionem proſequens ait *contra Almiſum nunc Philippus Giſa Capitaneus mittitur, qui in re bellica inſcius obſeſſos exire, & damna navigantibus inferre permiſit. Veneti autem hoc grave habentes, illum revocant, & Ioannem Contareno ſubſtituunt; qui illis damna inferens ad mittendum Duci nuntios induxit, ſed tamen in ſcelere obſtinati Ducali requiſitioni parere totaliter contempſerunt*; quo tempore Tragurien. cum Spalaten. & Siben. guerram habuiſſe Scripturæ docent. in qua Comites Breberien. auxilia Tragu. promiſerant, ſed ex interpoſitione Iacobi Teupuli (Iadræ Laurentii a Ducis filii pro Sibenicen- a 1277.
ſibus, & Petri Comitis Pharæ & Brachiæ nomi-

nomine Regis Caroli pro Spalat. tregua, deinde per Arbitros pax concluſa fuit, & inter Comites Breberienſes diſcordiæ ſedatæ, ſublatæque inter Iader. & Trag. repreſſaliæ, ut in Patriæ Chronico, Almiſi tamen, & Anconæ obſidionem Veneti proſequebantur ut Dandulus refert.

Ioannes Contareno Almiſium obſidens naturali morte obiit, & huic Liodorus Vitalis ſurrogatus ab obſeſſis captus eſt. tunc Petrus Mocenigo Capitaneus pro cuſtodia Veneti Culphi deputatus, cum Iacobum Teupulo, Andream Dandulo, & Marcum Quirino Legatos ad Regem Carolum in Apuliam depoſuiſſet, ſentiens captionem Capitanei viriliter Burgum Almiſii debellando obtinuit, & igne cremavit, & dum ad devaſtationem vinearum animosè procederet, reſtitutionem Heliodori & aliorum captivorum habuit. Burgum quidem ſive inferiorem partem Almiſi in poteſtate Venetorum fuiſſe ſcriptura teſtatur, ſed ſequentis Ducis tempore, ut infrà referetur: occaſione cujus tam diuturnæ obſidionis Almiſi Veneti inſularum proximarum Phari, & Brachiæ dominium conſecuti ſunt, ut
a 1279. idem tradit *a* Dandulus *Epiſcopus Farræ & Brazæ ab incolis illarum Inſularum. Syndicus conſtitutus Venetias accedens Ducem, & Dominum Dalmatiæ & Croatiæ recognovit, & Inſulas illas, quæ diu erraverant, ſub Ducali protectione poſuit,* eodemque tempore Iſtrienſes Venetos irretitos bellis cernentes defuiſſe refert, relataque Iuſtinopolis recuperatione ſequitur *intereà Iacobus Teupulo & Cocho propter Anconitanos, & Almiſanos, qui navigantes derobabant, Capitaneus miſſus, & ſucceſſivè Marcus Dandulo & Faro Piratarum nequitiam compeſcunt, & mare ſecurum reddunt.* huculque Dandulus de Almiſo, ſed qui ejus annales proſequuti ſunt Anconitani belli exitum pacemque ſub Ducatu Ioannis Danduli ſecutam referunt, Almiſanos tamen piraticam continuaſſe conſtat; quam difficilè enim ſit oſtium fluminis Cetinæ, & per conſequens portum Almiſi obſidere, & quam incommoda, & periculoſa ſit navium circa ipſum ſtatio, præſertim tempore hyemali, qui ſitum ejuſdem exploratum habent ſciunt, Venetis tamen ſe dedidiſſe aliqui Chroniſtæ referunt, idque ſcriptura teſtatur. 1282. *die* 10. *Ianuarii Almiſi in platea ante Eccleſiam S. Michaelis tempore Ioannis Danduli Ducis Ven. D. Marini Veneris Egregii Capitanei Almiſi.* Piraticam autem renovatam conſtat, & ex participatione prædæ Comites Breberienſes fautores habuiſſe arguunt ea, quæ ex ſcripturis eliciuntur, nam cum Paulus Breberienſis Banus guerram indixiſſet Spalatinis 1285. Tragurienſeſq; coegiſſet ſibi contra eoſdem opitulari, Veneti tunc Ambaſciatores Tragurium miſerunt.

Ioannes Dandulo D.G.V. & &c. D. Prudentibus viris Rectori, & Univerſitati Trag. dilectis ſuis ſalutem, & dilectionis affectum. Ecce Viros Nobiles, & prudentes Marcũ Treviſan, & Iacobum Michael dilectis fideles & Ambaſciatores noſtros ad vos perſonaliter deſtinamus, prudentiam veſtram rogantes, & hortantes, attentè quatenus ea quæ iidem ex parte noſtra dixerint indubitanter credatis, & curetis effectui demandare. Dat. in noſtro Duc. Pal. 12. *Aug.* 13. *Ind.* id eſt 1285. hi autẽ Ambaſciatores, qua de cauſa miſſi fuerint, nulla memoria reperitur; tamen cum Trag. cum Spalat. & Sibenicen. ſimultates habuiſſent, & Tragurienſem agrum & mare ab eiſdẽ damnificatu fuerit, 1283. eodemq; anno Franciſcus Faletrus Poteſtas fuerit Traguruenſium, qui deinde decreverunt eligere ſibi Poteſtatem de Firmo, pro cujus trãsfretatione ſecuritatem de Dalmiſanis, à C. Gregorio Breberienſi eorum & Almiſi Comite *b* b 1287.
obtinuiſſent; nihilominus idem Poteſtas ab Al- 25. Martii.
miſanis captus, diuque detentus, vix Comitis ejuſdem juſſu *c* liberatus fuit, ut in Patriæ Chro- c 1289.
nico, idcircò Venetos Almiſanorum potiſſima de cauſa hos Ambaſciatores miſiſſe dicendum videtur, & eò magis, quia Banum Paulum, ejuſque fratres cum Venetis conveniſſe, & Tragurienſes pro ejuſdem fide juſſiſſe *d* reperitur *ſe* d 1288.
ſoluturos partem ſexcentarum librarum, eo anno, quo contigerit Almiſum exire de poteſtate Comitũ Breberien. ex quo Almiſanorum Piraticam tunc à Comitibus Breberienſibus protectam apparet, quod deinde clarius patebit. Ideò Veneti quieti Adriatici ſemper intenti, ſicuti Almiſanos è manibus Breberien. eripere ſtudebãt, ut protectione deſtitutos reprimerent, ita ſi quæ controverſiæ cum Croatis intercedebant, per Arbitros compeſcere curabant, ut per ſententiam arbitrariam inter Arben. & Nonen. prolatã apparet.

In Chriſti nomine Amen. Anno Incar. ejuſdem 1284 *Ind.* 13. *die* 11. *intrante menſe Xbris Iadræ temporibus equidem D. Ioannis Danduli Inclyti Ducis Venet. & Mag. Lauren. Ven. Iadrenſ. Archiepiſcopi, ac D. Ioannis Contaren. egregii Comitis. Nos quidem Paſqua de Varicaſſa Civis Iad. Iudex arbiter arbitrator, & amicabilis compoſitor inter egregium V. D. Marcum Michaelem C. Arbi & Commune ejuſdem Civ. Arben. ex una parte, & N. V. D. Volcetam Poteſtatem Nonæ & Commune ejuſdem Civ. Nonæ ex altera parte, ut conſtat per publicum Inſtrumentũ compromiſſi facti manu Homodei filii quond. Ioannis Denarii Imperiali auctoritate Not. & nunc Arben. jurati Not. in anno Nativitatis Chriſti* 1284. *Ind.* 12. *die ultimo Novembris, auditis, & intellectis & diligenter examinatis perſonaliter in utraque Civitate cum ſolemnibus nunciis & Ambaſciatoribus utriuſque terræ omnibus litibus, & quæſtionibus, & controverſiis, ac diſcordiis, quæ vertebantur inter utramque Civitatem vid. Arbum, & Nonam tam pro diviſo quam pro Communi coram omnibus propoſitis & allegatis per utramque partem, & ſuper his habita de-*

liberatione, & conſilio diligenti plurium Sapientum tam ſecularium, quàm religioſorum, & cum diligenti ſtudio inveſtigata, & cognita veritate, vocatis etiam dictis partibus, & citatis coram nobis, & conductis hinc in Civitate Iadra per legitimos nuntios & Ambaſciatores utriuſque Civitatis, & utriuſque Communis aſtantes præſentes ad hæc tam pro Communi quam pro diviſo ſuarum Civitatum ſecundum formam, & poteſtatem nobis datam per utramque partem in dicto compromiſſo. Dei nomine invocato pro bono pacis, & concordia dicimus, pronunciamus, laudamus, ſententiamus, arbitramus, & confirmamus & laudum arbitrium, concordium, & per firmam ſententiam arbitralem, & P. quod ſententia quam Illuſtris D. Marcus Michael C. Arben. protulit in Dobreſſan Civen. Nonen, quem fecit ſuſpendi propter opera ſua mala, fuit digna, ac ſancta & juſta. & quoniam prædictus Dobreſſa iverat furatum ad inſulas prædicti D. Comitis Arben, & inventus, ac captus in furto manifeſto, fuit dignus, & meritus prædictam ſuſpenſionem; & illud quod prædictus D. Comes Marcus Michael fecit in ipſum Dobreſſam benè fecit, & dignum & juſtum fuit: unde hominibus Nona tam pro diviſo quam pro Communi inponimus perpetuum ſilentium ſuper hoc liberantes, & abſolventes prædictum D. C. Arben, & ſucceſſores ſuos, & Commune Arben & omnes ac ſingulos homines de Arbo, & ejus diſtrictu tam pro diviſo quam pro Communi ab ipſa quæſtione, & morte ejuſdem Dobreſſa, ſub pœna M. lib. den. par. Ven. ſecundum formam dicti compromiſſi. Item quia una barcha Arben capta fuit tempore tregua per homines Nona & conducta Nonam, dicimus, & ſententiamus quod Commune, & homines Nonæ ſolvere debeant, & teneantur in manibus ſupraſcripti D. Marci Michael Comitis Arben. 20. lib. den. Ven. par. uſque ad carnisprivium prox. in Civ. Arben. ſub pœna dicti compromiſſi, qui verò D. C. Arben dividat & diſtribuat ipſas 20. lib. denar. inter ſuos cives, & homines ſicut ei placuerit & melius apparebit. Item de morte Cernote Nobilis civis Arben, qui tempore guerra interfectus fuit in prælio per homines Nona, venientibus Arben ſuper Nonen, debellante una parte cum alia ſuper territorium Nona dicimus, ſententiamus per laudum, ſententiam, & arbitrium quod homines & Commune Arben. & propinqui ipſius Cernote omnes & ſinguli tam pro diviſo, quam pro Communi Arben. habeant ſilentium perpetuum ſub prædicta pœna compromiſſi abſolventes Commune, & homines Nona omnes ſuper hoc, quia hoc factum fuit in guerra, & prælio manifeſto, & in præliis talia fieri conſueverunt & evitari non queunt.

Item pro omnibus damnis factis per homines Arben hominibus Nona tam pro diviſo, quam pro Communi in tota dicta guerra dicimus, & ſententiamus quod Commune & homines Arben. ſolvere debeant, & teneantur in manibus ſupraſcripti D. Volcete Poteſtatis Nona 40. lib. den. Ven. par. in Civ. Nona uſque ad carnisprivium proximum ſub prædicta pœna compromiſſi, qui verò Poteſtas Nona dividat ipſas 40. lib. den. par. inter ſuos Cives & homines Nonæ ſicut ei placuerit & melius apparebit.

Item dicimus, & ſententiamus per ſententiam arbitralem quod omnia & ſingula damna facta, & data tam in tregua, quam in guerra poſt ſuſpenſionem prædicti Dobreſſa per utramque Civit. tam pro diviſo, quam pro Communi ſint caſſa, vana & nullius valoris ex utraque parte ſub pœna dicti compromiſſi, & ſuper his per utrumque Commune, & diviſum ipſarum Civitatum perpetuum ſilentium habeant, ſalvis tamen rationibus utriuſque partis ante dictam guerram, & ante ſuſpenſionem dicti Dobreſſa, quas una Civitas haberet petere ſuper alteram, tam pro diviſo, quàm pro Communi, in quibus volumus quod utraque pars poſſit uti ſuis rationibus ante dictum tempus, ſecundum jura, & antiqua pacta, quæ ſunt inter ipſas duas Civitates. Pronunciamus inſuper, & confirmamus plenam & firmam pacem & concordiam inter utrumque Commune, & diviſum ipſarum Civitatum, ſicut in ſuis antiquis inſtrumentis, & pactis veteribus legitur, & plenius continetur, & pro majori Cautela & nexu firmitatis fecimus jurare duodecim bonos, & Nobiles viros de Arbo, & duodecim de Nona prædictam pacem, pacta antiqua, & prædictam ſententiam noſtram, & omnia & ſingula ſupraſcripta ſemper attendere, & obſervare ſe, & Communia ſua, & diviſim. hi autem ſunt Cives Arben: qui juraverunt prædicta Stephanus de Firma, Philip. Genaus, Matheus de Hermolao, Nicola de Pribe, Stephanus de Galzigna, Martinuſſius de Rovigna, Madius de Clemente, Oreſte de Foſcho, Fpube de Zane, Stephanus de Demine, Martinus, & Marinus de Machna, Iſti verò ſunt Cives Nonen. qui juraverunt prædicta. Migoſtius Iudex, Moyſſa Chrance Iamomethi, Paulus filius Borislavi, Iacobus Dragchis, Rodovanus Stringi, Tolislaus Budislavig, Rodoslavus frater Archipresbiteri, Deſenus Daryſig, Volcina Druſigi, Voychna Dreſevig, & Stepha. Danchovig, qui omnes & ſinguli Sancti tam Arben. quam Nonen. coram nobis prænominato Paſqua de Varicaſſe Iudice Arbitro, Sacramento juraverunt ad Sancta Dei Evangelia ſuper librum prædictum, pacem & concordiam, ac ſententiam noſtram, & omnia, & ſingula Sacramenta & pacta antiqua plenè attendere & obſervare, & facere obſervari & attendi per ſuas Civitates, & Communia & diviſum

& in

& in nullo contravenire ſub pœna M. lib. ſecundum formam dicti compromiſſi; ſuper cujus noſtræ Arbitralis diſſinitione N.V. Guidonem de Varicaſſa Civem Iad. conſtituimus, & dedimus in Preſtaldum ad omnia ſupraſcripta taliter percomplendi, & Ego prænominatus Guidotus de Varicaſſe Preſtaldus ſuper hoc conſtitutus, omnia quæ ſuperius ſunt expreſſa vera eſſe teſtificor in ſalute animæ meæ coram his Nobilibus viris Iadræ vocatis, & rogatis teſtibus ſcilicet Deſſa de Faſogna, Frederico quondam Griſogoni de Mauro, & Paulo de Borache Thomaſio Penazo, Damiano de Slorado, Prodde de Coſa, Barthe quondam Griſogoni de Mauro Iadren. Civibus, & aliis.

Ego Paſqua de Varicaſſe ſupraſcriptus Iudex Arbiter inter Arben & Nonen manum miſi.

Ego Stane de Varicaſſe examinator manum meam miſi.

Ego Henricus Imp auct. Not. & Iud. juratus his interfui & rogatus ſcripſi & roboravi.

Sed cum Breberienſium nimia potentia Venetis jam ſuſpecta eſſe cepiſſet, maritimas Civitates ab eorundem juriſdictione eximere ſtuduerunt, ut de Spalato & Tragurio ſequens fragmentum teſtatur.

1290. . . . . 8 *Novembris* . . .

. . . .

. . . *Iadrenſes* , . . .

. *Declaramus bonam, & firmam . . Communitati Spalati & Trag. & erimus una cum eis amici hinc ad annos quinque ſi Spalaten. habebunt Poteſtatem, vel Comitem qui non fuerit de Sclavonia . . . . omnibus hominibus qui vellent eos offendere, & non recipiemus inimicos eorum in noſtra Civitate, neque cum illis mercatum faciemus ſalvo honore D. D. Venetiarum. Communitas autem Spalati & Trag. eodem modo facient nobis, & juvabunt nos ab omnibus hominibus qui vellent nos offendere, & nec recipiant inimicos noſtros in ſua Civitate, neque cum illis mercatum facient, ſalvo honore D. Regis Vng. Item ſi nos fecerimus exercitum per mare nos dabimus tres homines, Spalat. duos, & Trag. unum . . . . quod in dicto exercitu nos Commune Iadræ, vel ille qui pro nobis fuerit, ſemper debeat antecedere totum exercitum, quæ omnia & ſingula faciet: tringinta boni homines Iadræ ad voluntatem dictorum Nuntiorum electi ſuo ſacramento corporaliter affirmarunt* ſequuntur nomina Iurantium.

Hic tacitè perſtringuntur Breberienſes, cum tunc Mladinus eſſet Comes Spalati, & Gregorius Tragurii Pauli Bani fratres, ideò Traguri enſes, primò à Spalaten. & Sibenicen. moleſtatos, deinde etiam eoſdem Spalatenſes à Comitibus Breberien. preſſos, cum à Rege, male Regnum adminiſtrante, auxilium non ſperarent, ad antiquam Venetorum protectionem mediantibus Iadrenſibus recurriſſe dicendum eſt; qua de cauſa Breberien. quoque Venetorum amicitiam affectaſſe cum pro Almiſanis C. Georgium cum Comite Iadræ treguam annuam concluſiſſe reperiatur.

In Chriſti nomine Anno Incarnationis 1292. *men. Febr. die 6. intrante Indictione 5. Iadræ temporibus D. Petri Gradonici Incliti Ducis Ven. & D. fratris Ioannis de Anan. Ven. Iadren. Archiepiſcopi, ac D. Ioannis Contareni Egregii Comitis præſentibus Nobb. Viris Dominis Marco Vitur, & Martino Bembo Conſiliar. Iadræ D. Marco de Marſilio ſocio D. Ioannis Contareni Comitis Iadren. & aliis pluribus teſtibus ad hæc vocatis ſpecialiter & rogatis. Actum in Curia Sancti Iacobi ultra portum Iadræ: D. Gregorius Comes Breberienſis ſolemniter inivit, fecit, & firmavit pro ſe ipſo, & gente ſua, ac ſuis ſubditis, & nomine Communis & hominum Almiſii meram, puram, & firmam treguam uſque ad unum annum completum cum Egregio Viro D. Ioanne Contareno bonæ memoriæ, D. Iacobi Contareni Ducis Venet. filio, Iadren. Comite recipiente, & ſtipulante nomine, & vice Illuſtris D. Ducis Ven. Communis, & hominum Civit. ejuſdem, nec non habitatorum, ſubjectorum & diſtrictualium ſuorum, promittens prædictus Dominus Comes Geor. prædicto Domino Ioanni Contareno Iadren. Comiti recipienti, & ſtipulanti nomine prædicti Domini Ducis Communis & hominum Venetiarum, ut prædictum eſt, quod ipſe per ſe, & ſuos, ac homines Almiſii non offendet, nec offendi faciet, vel permittet in rebus, vel perſonis Commune & homines Venet. habitatores, fideles, diſtrictuales, ſeu ſubditos dicti Domini Ducis, ſed eos omnes, & ſingulos eorum habebunt ſalvos, & ſecuros ubique. Item eodem modo promiſit quod ſi ipſe tam per ſe, & ſuos, quam per homines Almiſii attemptaſſent aliquid contra honorem dicti Domini Ducis & Communis Ven. de terra Pharræ & Braze, vel aliqua alia terra, vel loco habente rectorem pro dicto Domino Duce in terris ſuis, vel ſibi ſubjectis, removebit ſe de hujuſmodi attemptamento, & de cætero contra honorem ejus non attemptabit amplius de terris, & locis prædictis. Item quod prædicti homines de Almiſio, ſeu per ullos eorum, vel alicujus eorum, ſeu per homines qui ſe receptarent pro eis, vel eſſent ſub eorum dominio, non accoſtabunt ſe cum eorum lignis alicui, vel aliquibus ligno, vel lignis Venet. vel habitatorum Venet. fidelium, vel ſubditorum, ac diſtrictualium dicti Domini Ducis, nec inferent eis, vel alicui eorum, nec alii, vel aliquis qui foret, vel forent in dicto ligno, vel lignis injuriam, moleſtiam, damnum, offenſionem, vel gravamen in perſonis, vel rebus eorum qui eſſent in dicto ligno, vel lignis, & etiam prædictos Venetos, habitatores Venetiarum, fideles ſubditos, & diſtrictuales d. D. Ducis exiſtentes in ligno, vel lignis forinſecorum cum perſonis, vel rebus non offen-*

dent, nec eis inferent nec facient injuriam, moleſtiam, damnum, offenſionem, vel gravamen in perſonis, vel rebus eorum. Sed eos omnes, & ſingulos eorum cum perſonis bonis omnibus, & rebus eorum tam in ſuis, quàm in forinſecorum ligno; vel lignis habebunt ſalvos, & ſecuros, nec venient ab Ancona ultra verſus Venet. nec à Hya verſus Venet. niſi eſſet propter fortunam ſeu auſteritatem temporis, in quo quidem neminem offendent, tam Venetum, quam forenſem ſed redibunt infra dictos confines quam citiùs poterunt. Cæterum ſi contingeret aliquo caſu, quod per dictum D. Comitem Georgium, vel per aliquem hominem Almiſii, ſeu ſubjectorum ſuorum daretur damnum alicui Veneto, ſubjecto, fideli, ſeu diſtrictuali dicti D. Ducis, & Comitis Venet. quod ipſe Dominus Comes Geor. teneatur totum damnum emendare, vel dare illos, qui damnum dederunt in manibus dicti D. Ducis Ven. infra 30. dies proximos, poſtquam & ſicut per D. Ducem Ven. prædictum fuerit, requiſitus, redeunte ligno quod dederit damnum in Almiſium, vel hominibus ipſius, aut diſcaricatis, vel miſſis rebus acceptis in Almiſium, vel in terris fidejuſſorum vel Communium infraſcriptorum, vel in terris aliis ſubjectis prædicto D. Comiti Georgio quocunque modo, alioquin ab ultimo die ipſorum 30. dierum in antea cadat ad pœnam infraſcriptam, & nihilominus teneatur damnum integrè emendare, & reſtituere, & ſi accideret quod illi qui commiſerint, vel dederint damnum non poſſent ſolvere, vel reſtituere, quod acceperint, datis ipſis hominibus in manibus dicti D. Ducis, liberetur prædictus D. Comes Georgius à damno dato & pœna. Inſuper prædictus D. Georgius Comes per ſe, & ſuos, & nomine hominum & Comitis Almiſii, ut prædictum eſt juravit ad ſancta Dei Evangelia corporaliter tacto libro in animam ſuam, & ſuorum, & hominum prædictorum Almiſii, attendere, obſervare, & adimplere; ac attendi & obſervari, & adimpleri facere omnia & ſingula ſupraſcripta, & non contrafacere, vel venire per ſe, vel per alios, aliqua ratione, ingenio, ſive cauſa ſub pœna lib. 15. Millium denariorum Venetorum parvorum, qua ſoluta fidejuſſores infraſcripti ſint abſoluti. Et hoc dum terra prædicta Almiſii eſſet in manibus dicti D. Comitis Georgii, & fratrum ſuorum, vel alterius pro eo uſque ad terminum ſupradictum, & in horum fidem, & evidentiam pleniorem dictus D. Comes Georgius præſens publicum inſtrumentum ſua bulla ac ſigillo cereo communiri mandavit.

Verſa vice prædictus D. Ioannes Contareno Iadren. Comes nomine & vice prædicti D. Ducis, & hominum Venet. habitatorum, ſubjectorum, fidelium, diſtrictualium ſuorum inivit, fecit, & firmavit meram puram, & firmam treguam uſque ad prædictum annum continuum, & completum cum ſupradicto D. Comite Geor. recipienti & ſtipulant. tam ſuo & ſuorum nomine, quàm nomine hominum, & Comitis Almiſii, promittens quod prædictus D. Dux pro ſe, ſeu pro Comite, & homines Venet. habitatores, fideles, diſtrictuales, ſeu ſubditos non offendent, nec offendi facient, nec offendi permittent in perſonis, vel rebus prædictum Dominum Comitem Georgium nec Comite & homines Almiſii, nec alicujus eorum homines, vel ſubditos ubicunque exiſtentes; Sed eos omnes, & ſingulos in perſonis, & rebus tam in mari quam in terra Almiſii, & ſui dominii habebunt ſalvos, & ſecuros. Cæterum ſi dictus D. Comes Georgius veniret Venet. occaſione eundi ad Curiam Domini Papæ vel alia occaſione, dictus D. Dux per ſe, & per dictos omnes ſuos habebit, & haberi faciet eum cum ſua comitiva in perſonis, & rebus ſalvum, & ſecurum Venetiis veniendo, ſtando, eundo, & redeundo.

Fidejubent quoque pro Comite Georgio
a Scardonen. Spalaten. Tragurien. & *b* No- a 1292.
nen. Almiſanos tamen eodem tempore quo b 1293.
Comes eorum cum Venetis apud Iadram con-
veniebat, mare infeſtaſſe apparet; tandem no-
vis conventionibus inter Comites Breberien-
ſes ſcilicet Paulum Banum, Comitem Mladi-
num, & eundem Comitem Georgium cum
Rogerio Mauroceno Comite Iadræ pro Vene-
tis initis, repetitiſque *c* fidejuſſionibus Al- c 1294.
miſani à Piratica aliquo tempore ſe abſtinue-
runt.

CAP. X.

De ſucceſſione Regum Andreæ, & Caroli.

LAdislavo Vngariæ Rege occiſo, cum abſque prole deceſſiſſet, de Regni ſucceſſione controverſia inter Andream Andreæ II. ex filio Stephano nepotem, Rodulphum Imperatorem, & Carolum Martellum Mariæ ſororis Ladislavi filium exorta eſt, quæ deinde mortuis Rodulpho & Martello, inter Carolum Robertum ejus filium, Venceslaum Bohemiæ Regis filium, Othonemque Bavariæ Ducem perſeveravit; quibus de rebus, quamvis Vngarici Scriptores multa tradant, ex monumentis tamen Dalmaticis non pauca addi poſſunt, ex quibus Vngaricæ hiſtoriæ multùm lucis accedet. Andreas namque ſecundus Ladislavi proavus non quidem in reditu ab expeditione Hieroſolymitana, ut Vngarici Scriptores, ſed
longè poſt jam ſenex Beatricem Aldobrandini
Marchionis Eſtenſis filiam duxit uxorem, an-
no eodem, quo mortuus *d* eſt, Bela filio ſuc- d 1235.
ceſſore relicto, ut Monacus Patavinus illius temporis Scriptor tradit, viduamque uterum gerentem privigni ſævitiam veritam in Alemaniam aufugiſſe, ibique Stephanum poſthumum peperiſſe refert, quem apud avum maternum educatum fuiſſe, inter Vngaricos, & Mona-

Monacum convenit, additque Monacus ſæpè deinde ab hoc Stephano tentatum eſſe, ut frater Bela ſui miſericordia tangeretur, ſed obſtante Regina, quæ Græca genere erat, nihil obtinere potuiſſe; eundemque Stephanum deinde ex Thomaſina Maurocena Nobili Veneta Andream filium ſuſcepiſſe, Sabellicus. & Bonfinius conſenſu tradunt. & cum ob Ladislavi improbos mores, qui præter alia flagitia fratrem Andream in Polonia fuga elapſum occidi *a* curaverat, Vngaria in deterius prolapſa inteſtinis bellis quateretur, pars procerum Andream hunc Venetiis in ſpem Regni evocavit, & cùm eodem tempore Ladislaum occidi contigiſſet, unanimes eundem poſt tredecim dies Coronatum Venetum dixerunt, ut Scriptores conveniunt, quibus accedit Madius Spalaten. illorum temporum Scriptor *cap. pr.* 1290. *eodem tempore Rex Vladislaus Hung. à Cumanis occiditur, & Andreas de Moreſinis de Venetiis per matrem in Regem Hung. coronatur.* Thuu. quoque eodem anno Ladis. occiſum, & Andream coronatum refert, Bonfi. verò anno 1299. At cum Rainaldus ex Pontificiarum literarum Reg. Andream Lad. ſucceſſiſſe anno 1290. *b* ſcribat, Madii Thurozique relata comprobat, eundemque pro Rege Vng. habitum in Dal. anno 1291. die 22. Ianuarii Spalat. & Trag. publica monumenta docent. Ejuſdemque matrem *Iadram applicuiſſe, iterque in Vngariam ad filium Regem direxiſſe* frag. decretorum Conſilii Trag. diei 18. Septembris ejuſdem anni 1291. teſtantur. Sed quamvis Vngarici Regni ditio univerſa Andream in Regem recepiſſet, tamen ejus poſſeſſio dupliciter inquietata fuit, nam ex una parte Rodul. Imperator Regnum Vngariæ per mortem Ladislavi ſine liberis defuncti vacare contendens, eundem, uti Imperio obnoxium, Alberto filio Duci Auſtriæ tradere volebat, ex altera verò Carolus Martellus Mariæ Ladislavi ſororis, & Caroli ſecundi Regis Siciliæ filius, uti Ladislavo proximior, quàm Andreas, ſibi Vngaricum ſceptrum deberi affirmabat; hacque de cauſa Neapoli præſente patre à Legato ſummi Pontificis ſolemni ritu Rex Vng. coronatus eſt, eodem anno, quo Ladisl. occiſus fuit, ut cum cæteris Io. Vill. *c* concordat; Sed cum conatibus Rodulphi Romanus Pontifex ſuam auctoritatem oppoſuiſſet, Vngariamque ſedis Apoſtolicæ vectigalem eſſe *d* oſtenderet, ipſeque Rodul. Vngariam armis aggredi parans obiiſſet. Auſtriaco metu Andreas liberatus eſt, Martelli verò molimina nemo refert: Conſtat tamen eundem titulo Vngarico uſum ex diplomate ejuſdem Spalaten. conceſſo *Karolus Primogenitus Illuſtris Ieruſalem, & Siciliæ Regis D.G. Vng. Dal. & Rex Princeps Salernitanus, ac ejus in Regno Siciliæ Vicarius generalis . . . . . . Mercatores de Spaleto de pertinentiis Regni Vngariæ ubique benè tractentur. Datum Nuceriæ* 1292. *die* 27. *Iunii*

a l. Longum.

b n.42.

c lib. 7. c. 134.

d Rain. 1291. n. 45.

iterumquoque à ſummo Pontifice Celeſtino Corona Vngarica redimitum Madius tradit *cap.22 de Papa Celeſtino V.* narrataque ejuſdem renunciatione Neapoli facta, ſubdit *& tunc Carolus Martellus in Regem Vngariæ coronatur* eundem etiam Martellum ingreſſum in Dal. tentaſſe ex fragmentis decretorum Conſilii Trag. elici poteſt.

Die 27. in Conſilio &c. (ſupple congregato de mandato) Philippi D. Zanni de Nappis Civis Anconitani Hon. Poteſtatis Civitatis Trag. in quo quidem Conſilio proponit coram vobis dictus D. Poteſtas, & petit ſibi Conſilium exhiberi ſuper petitione ſeu requiſitione, quæ facta eſt per literas Communis Spalati, quapro eis petis conſilium ipſis dari, prout vobis videtur ſuper juramentum fidelitatis, quod per quendam nuntium R. Caroli Martelli poſtulatur, ſicut per me Dominicum dicti Poteſtatis Notarium vobis nunc perſonaliter fuit lecta, facto partito de ſedendo adlevandum, placuit majori parti quod nihil D. Paulo Bano ſignificetur de requiſitione, quæ fuit facta à nunciis Regis Caroli, quouſque dictum Commune à dicto Bano fuerit requiſitum. Deſſa Luce ſurgens aregnando conſuluit quod in præſenti conſilio inveniatur, & eligatur quidam ſapiens, & mittatur Spaletum, & quod illi nuntio reſpondeatur quod Commune Spaleti vult habere conſilium cum Paulo Bano, deinde ei poſtea reſpondeatur, & quod quædam litera mittatur Communi Sibenici de iſta materia. Item Thomas Zanniche ſurgens in eodem Conſilio conſuluit aregnando, quod quidam ſapiens mittatur Spaletum, & dicant quod illi nuncio Regis Caroli non poteſt modo reſponderi, quia qui ſe Regem facit Vng. ſolet ſe coronari in tali Civitate, unde illi qui, coronaretur in Regimine Vngariæ intendimus obedire.

Sed quonam anno hæc petitio Martelli ſequuta ſit incertum remanet, nam Philippum de Nappis Poteſtatem Traguriï fuiſſe annis 1292, 93, 94. ex fragmentis ſcripturarum conſtat, petitionemque ipſam inſcio Bano factam arguunt ejuſdem fragmenti verba; ideò hæc Caroli petitio facta eſſe potuit eo tempore, quo ſupra poſitum ſalvum conductum Spalaten. indulſit, ſcilicet anno 1292. Bano nondum in ejus partes tranſgreſſo: reſponſum tamen Spalaten. Trag. & Sibenicen. inter ſe conſuluiſſe, communiterque dediſſe, eundemque Bano notum feciſſe, aliud fragmentum indicat. *Item D. Mattheus Luce ſurgens conſuluit aregnando quod mittatur P. Bano aliquis nuncius ſeu Ambazator, & afferat totam reſponſionem quam fecimus nuntio R. Caroli cum Spaleto & Sibenico.* Indeque conjici poteſt has Civitates inconſulto Bano ſe declarare noluiſſe, hocque idem Bano ſignificaſſe; ab aliquibus tamen pro Rege Carolum in Dalmatia habitum, ſcripturæ quædam Spalati confectæ 1294. menſis Aprilis memorant, quod fuit ante ejuſdem

Coronationem per Celeſtinum Papam factam,
cùm Celeſtinus ceperit menſe Iulio ejuſdem
anni, & ante defectionem Vngarorum ab An-
drea, cum diſſidentes à Bonifacio Celeſtini ſuc-
ceſſore Regem petiiſſe ſcribant concordes
Vng. Scrip. nec Spalatenſes invitis, vel inſciis
ipſorum Comite Mladino, Banoque Paulo
Breberienſibus Carolum in Regem recogno-
viſſe dicendum eſt, ideo Paulum Banum reli-
quoſque Comites Croatiæ ante diſſenſiones
Vngarorum Carolo adhæſiſſe argui poteſt, &
ſicuti Carolum primum utriuſque Siciliæ Re-
gem contra Almiſanos fœdus cum Spalat. &
Siben. feciſſe, paciſque conciliatorem inter
eoſdem, & Trag. fuiſſe ſuprarelatum eſt, ita
Carolo II. ejus filio affinitatem mutuam cum
Regno Vngariæ contrahente, eò magis ami-
citiam, & commercia inter populos horum
Regnorum perſeveraſſe, credibile eſt: nil adeò
mirum, ſi Martellus veteres, avitoſque amicos
Spalat. Trag & Siben. prius tentaverit, & per
eoſdem deinde Breberienſibus conciliatis Ba-
rones quoque Vngariæ (qui Andreæ infenſi
erant) ad ſe attraxerit; ſed cum in hiſce cona-
tibus mortem obiiſſet, Vngari, qui ei acceſſe-
rant, ejus filium puerum XI. añorũ à Bonif. 8. eo-
dem tempore in Sum. Pontificem electo, Re-
gem petierunt, ut eorum Scriptores referunt,
Madiuſque concordat *cap. 3. de Papa Bonifa-
cio 8. & fecit capi D. Celeſtinum Papam, &
mitti in exilium ad quoddam Caſtrum ſuum,
ubi finem vitæ ſuæ ipſe terminavit. Et Carolus
Martellus primogenitus Regis Siciliæ migra-
vit ex hoc ſeculo cum uxore ſua filia Regis Ale-
manniæ. Item ordinavit plures Cardinales D.
Nicolaum ordinis fratrum Prædicatorum, &
D. fratrem Gentilem ordinis Minorum, & du-
os ſuos nepotes Anno Domini 1300. menſe Au-
guſti tempore Bonifatii Papæ D. Carolus ne-
pos Caroli Regis Siciliæ per mare cum galeis
Spaletum applicuit, ubi per menſem, vel ferè
duos ſtetit, egrediensque de Civ. Spaleti in Co-
mitatu Pauli Bani verſus Hung. ad uſurpan-
dum Regnum prædictum de manu Regis An-
dreæ venit Sagrabiam, & ibi in manibus Magiſtri
Hugrini traditur, audiens verò Andreas Budæ
Regem Carolum veniſſe ad occupandum Re-
gnum prædictum moritur, & ibidem ſepelitur
honorificè.* hæc Madius, qui oculatus teſtis eſſe
debuit, & quamvis annales Vngarici, & cum
eis Thuur. à Madio anno uno diſcrepent, ta-
men error in tranſcribendo Codice Vngarico
irrepſiſſe potuit, cum eodem anno ſcilicet
1300 Comitem Georgium Pauli Bani filium
in Apulia fuiſſe memorant Scripturæ, ibi for-
ſan à patre miſſum deducendi pueri Regis
gratia; ideò Carolo Martello jam mortuo
a n.19. anno 1295. ut Rain. *a* refert, Carolum Ro-
bertum (Carobertum dictum) ejus filium in
Vngaricum Regnum, ſcilicet Dalmatiam, de-
inde Croatiam apud Sagrabiam perveniſſe
anno 1300. cum Madio concludendum eſt,
quod etiam ex ejuſdem privilegiis confirma-
tur, quæ annos Regni ejus ab anno 1300.
exprimunt, ſcilicet ab ingreſſu in Regnum
quando à Strigonienſi electo juſſu Summi Pon-
tificis *b* inunctus fuit: ſed mortuo eodem an- b Rain.
no Andrea, cum ea pars procerum quæ ei- 1301. n. 7
dem adhæſerat Carolum recipere nollet *Re-
gemque ab Vngaris eligi, nec ab aliis electum
recipi debere contenderet* Bohemiæ Regi Ven-
ceslavo proximo, potentique Principi, uti
Andreæ, ultimo ex maſcula ſtirpe Regia ſu-
perſtite defuncto, gradu uno cognationis Ca-
rolo proximiori, Regnum detulerunt; Ven-
cesl. accipere noluit, filium tamen ejuſdem
nominis Vngaris tradidit, qui ab Archiepi-
ſcopo Colocen. (Strigonien. Eccleſia vacan-
te) ſacra Corona redimitus fuit, inde ob con-
troverſiam Regum puerorum inteſtina inter
Vngaros aucta odia ſunt; qua de cauſa Bon.
8. Carolo favens Nicolaum Cardinalem Le-
gatum pro ejuſdem coronatione in Vngari-
am miſit, ut Madius eodem capite refert.
*Per idem tempus D. Nicolaus Cardinalis pro
Legato in Hungariam mittitur cauſa corona-
tionis Regis Caroli, qui multas conſtitutiones in
Hungaria fecit*, tamen nihil profeciſſe Vnga-
rici Scriptores & Rainaldus *c* concordant, & c 1302. n.
VVenceslavum & Vngaros in jus coram Pon- 19.
tifice vocaſſe, qui cum de Corona Vngarica
apud Pontificium Tribunal diſputare abnu-
iſſent, Pontifex, prætérita mentione Andreæ
(quem non pro Rege ſed pro adminiſtratore
Regni Vngarici habitum Rainaldus *d* notat) d 1299. n.
Mariæ uti ſorori Ladislavi, & Carolo Rober- 13.
to, uti filio Caroli Martelli, qui Mariæ primo-
genitus dum vixerat in Regem Vngariæ au-
ctoritate Sedis Apoſtolicæ coronatus fuerat,
jure ſucceſſionis Regnum Vngaricum adju-
dicavit Anagniæ 2. Kal. *e* Iunii, in qua Vngariæ e Rain.
ſciſſura Dalmatæ quamvis Carolo adhæſiſſent 1303. n. 14.
VVenceſlaumque reſpuerent, tamen nomen
ejus in tabulis publicis præponere differebant,
donec more ſolito Albæ Corona ſacra redi-
meretur; ità ut à morte Andreæ, & anno 1301.
die 8. Martii uſque ad annum 1303. Regnum
vacaſſe ſcripturæ Spalat. & Trag. exprimant,
ſed ſupradicta ſententia Summi Pontificis per
Dalmatiam publicata, quid decretum fuerit in
Trag. Conſilio apparet, 1303. 22. *Aug Quod
cum Magiſter Laurentius Vicarius D. Archie-
piſcopi Spalat. pridie in Eccleſia Sancti Lauren-
tii (ſcilicet Cathedrali) publicaverit ex parte
D. Papæ, & Archiepiſcopi ſub poena excom-
municationis, ut quilibet Notarius nominaret
Regem Vngariæ, & Regnante eodem & Sirictius
Notarius dicat ſe velle facere, & nolle eſſe ex-
communicatum. Captum quod Notarii ponant
nomen Regis* abindeque nomen Caroli Regis
in ſcripturis Dalmaticis reperitur; ſed cum
VVenceslaus Rex Bo. filium apud Vngaros
(cunctis

(cuncta ſibi arrogantes) nomen tantũ Regium habere, Eccleſiaſticosque præſules ad] partes Pontificias in dies accedere, Caroloque adhærere cerneret, puerum cum ſacra Corona è manibus Vngarorum eripuit; Vngari verò, quamvis hac protectione deſtituti, libertatem tamen Regis eligendi ſervare cupidi, Othonem Bavariæ Ducem filium Eliſabethæ ſororis Stephani 4. elegerunt, uti eodem gradu cognationis cum Maria Andream attingentem, ipſo Wenceslavo connivente (qui ſacram Coronam reſtituit) ab Veſprimien, & Canabien. Epiſcopis coronari fecerunt anno 1305. ut Vngarici Scriptores referunt: Sed paulò poſt à Vaivoda Tranſiluano Otho captus, Coronaq; privatus ægrè in Poloniam auſugit: cum interim Wences. ſenior Rex Bo. obiiſſet, juniori iterum Regnum Vngari ejus partium detulerunt, qui itidem paulò poſt de hac vita migravit; hoc interim Clemens 5. in Solium Pontificium ſublimatus excommunicationem in Othonem pronunciavit, Gentilemque Cardinalem Legatum ad componendas Vngaricas diſſenſiones miſit, ut præter
a Vngarici Rain. a cæteros Madius refert *cap. 5. de Papa Clemente V. Item miſit D. fratrem Gentilem in Hungariam pro Legato cauſa coronationis Regis Caroli Hung. A. Domini MCCCVIII. menſe Iunii D. Legatus Gentilis intravit Spaletum ubi ab omnibus de Civitate fuit receptus honorificè abiit in Hungariam, & fecit coronari Regem Carolum;* quantas autem difficultates Legatus in cogendo Vngarorum concilio, animoſque eorundem Carolo conciliandos expertus ſit, ex geſtis ejuſ-
b 1308. n. 23. dem à Rainaldo *b* relatis elici poteſt; cum Vngari etiam illi qui à Carolo ſtabant conſtantiſſimè
c 1308. n. 25. *c* affirmarent *quod nolebant; nec erat aliquatenus intentionis eorum quod Eccleſia Romana, vel ipſe D. Legatus ejus nomine de Rege ullatenus provideret, ſed placebat eis, quod illum, quem ipſi ex antiquo, et approbato ejuſdem Regni more vocarant & in Regem aſſumpſerant, præfatus D. Legatus ejuſdem Eccleſiæ Romanæ nomine in verum Regem Vngariæ confirmaret,* ſed etiam ſi
d n. 23. *d* tranſactum fuiſſet, ut Carolus ab Vngaris electus, à Legato verò confirmatus diceretur; tamen neque Ladislaus Vaivoda Tranſilvanus, neque Matheus Palatinus Concilio intereſſe voluerunt; Sed uſurpata quiſque dominia, contempta Regis auctoritate retinebat, ita ut Legatus per biennium in Vngaria moram trahere coactus fuerit; poſt conſtitutiones etenim à Rainaldo relatas, quæ anno 1309. collectæ dig-
e in Biblioth. Valicellana B. n. 12. noſcuntur, in originali *e* exiſtunt aliæ duæ date Poſſonii XI. Kal. Iunii Pontificatus Clem. P.P.S. anno ſexto ſcil. 1310. quo tempore tandem Legatus Vaivoda Tranſilvano in partes Caroli traducto, conſequutaque Corona, Carolum Albæ more conſueto *coronari fecit* ut Madius, & Vngarici ſcriptores referunt. Sic demum viceſimo anno poſt Ladislavi fratris necem Maria Coronam Vngaricam à pluribus controverſam favore ſummorum Pontificum conſecuta eſt. Carolo Roberto nepoti, qui paternos titulos Principis Salernitani, & honoris Montis Sancti Angeli aliis Vngaricis addidit, quibus ejus quoque deſcendentes uſi ſunt.

In qua de Regno Vngarico controverſia mors plurium perſonarum Vngarici Regni ſtatum variare fecit: Nam prout improbi mores Ladislavi in cauſa fuere, ut proceres inter ſe diſſiderent, ita ejuſdem in occidendo unico fratre crudelitas omnium animos à ſe alienavit, cumque filios non haberet, occaſionem dedit, Andream (qui Venetiis uti privatus Civis vivebat) in ſpem Regni evocandi, & ſicuti repentina mors Ladislavi Andreæ præſenti Regnum detulit, ita Carolus Robertus niſi mors ejuſdem Andreæ duorum Wenceslavorum, & plurium Prælatorum, qui à parte eorumdem ſteterant, interceſſiſſet, Regnum conſecutus non fuiſſet, cum, quamvis favore ſummorum Pontificum majorem partem Prælatorum, pluresque proceres ſibi obſequentes haberet, tamen neque poſt conſecutam ſacram Coronam regnare permittebatur, & cum Mattheo Palatino ſuiſque adhærentibus acri prælio dimicare coactus fuit anno 1312. in quo ægrè victor Regnum quidem ſibi confirmavit, auctoritate tamen nutante, & imbecilla per plures annos uſus eſt, ut inferius obſervabitur.

CAP. XI.

De differentia inter mare Adriaticum, & Culphum Veneticum.

ATrienſes Tuſcos Liburnis in maritima ditione ſucceſſiſſe; Adriaticoque nomen impoſuiſſe lib. primo cap. primo & 5. relatum eſt, & ex collatione rerum Venetarum aliquæ ipſorum actiones conjectatæ fuerunt lib. 3. cap. ultimo; ex quibus ſic breviter relatis Adriatici maris fines quinam fuerint, diſtingui nequit; ad quos eliciendos antiqua Tuſcorum ſedes inquirenda eſt, ut inde, & tempus adeptæ ditionis, & fines Adriatici maris diſtinguantur. Tuſcos enim Circumpadanos campos, Picenum, Tuſciam, & Campaniam in poteſtate habuiſſe Scriptores paſſim memorant; Sed quænam ex his antiqua ipſorum ſedes fuerit non conveniunt: Livius etenim Dec. prima lib. 5. ait.

Tuſcorum ante Romanum Imperium latè terra marique opes patuere, mari ſupero, inferoque, quibus Italia inſulæ modo cingitur, quantum potuerint, nomina ſunt argumento, quod alterum Tuſcum communi vocabulo gentis, alterum Adriaticum mare, ab Adria Thuſcorum colonia vocavere

vocavere Italicæ gentes, Græci eadem Tyrrhenum atque Adriaticum vocant, ii in utrumque mare vergentes incoluere, urbibus duodenis, terras, prius cis Apenninum ad inferum mare, poſteà trans Apenninum totidem, quot capita originis erant, Coloniis miſſis, uſque ad Alpes tenuere; Alpinis quoque ea gentibus haud dubiè origo eſt, maximè Rhetu, quos loca ipſa efferarunt, ne quid ex antiquo præter ſonum linguæ nec eum incorruptum retinent.

Diodorus autem Siculus de eiſdem à Gallis è circumpadana regione pulſis referens duplicem opinionem tradit lib. 14.

Galli, qui tranſalpinas regiones inhabitant, validis anguſtias illas copiis trangreſſi, terras inter Apenninum, & Alpium juga occupant, Tyrrhenis, qui illic habitabant ejectis. Hos nonnulli ex XII. Tyrrheniæ oppidis eo deductos tradũt, alii Pelaſgos eos faciunt, qui ante belli Trojani tempora Deucalionis e Theſſalia diluvium fugientes, ibi locorum conſederint, hosque ſecuti ſunt recentiores Scriptores. Philippus tamen Cluverius contrariam amplexus eſt opinionem; Nam Italiæ antiquæ lib. 2. cap. primo de circumpadana regione diſſerens ait.

Verùm ſive duodecim heis, ſive pauciores numero, ſeu tandem nulla per ea tempora in circumpadana Etruria fuerint urbes; hæc certè Etruſcorum antiquiſſima ac prima fuit ſedes, ex qua poſtea in eam migrarunt regionem, quæ inter Apenninum & mare inferum Macramque amnem ac Tiberim dicta eſt Etruria. Probatur hoc eo maximè argumento quod plurima pars poſterioris hujus Etruriæ, antequam Pelaſgi immigrarent, ab Vmbris habitata fuit: teſtibus luculentiſſimis, qui ſupra citati, Herodoto, Marciano Heraclenſi, ac Dionyſio Halicarnaſſenſi, quibus adde Plinii auctoritatem lib. 3. cap. 5. ita tradentis: Etruria eſt ab amne Macra; ipſa mutatis ſæpè nominibus, Vmbros inde exegere antiquitus Pelaſgi: Hos Lydi, à quorum Rege Tyrrheni, mox à ſacrificio ritu lingua Græcorum Thuſci ſunt cognominati, & paulò poſt loca & amnes recenſens Etruriæ, *hinc amnes Prille, mox Vmbro, navigiorum capax; & ab eo tractus Vmbriæ.* Hic amnis Vmbro vulgari nunc vocabulo Ombrone, mediam ferè Macram inter Tiberimque ſecat Etruriam. Quum igitur antiquitus heic fuerint Vmbri; Tuſcos, quos non Lydos origine ſed antiquiſſimam indigenamque Italiæ fuiſſe gentem, ſatis ſuperque oſtenſum, aliam tum habuiſſe ſedem certum eſt. Ea verò nulla demonſtrari poteſt, niſi quam inter Apenninum, & Alpeis circa Padum incoluerunt. Huc adde quod Vmbris ad inferum mare incolentibus Ligures fuere contermini Dionyſius Halicar. eodem lib. primo de Aboriginibus loquens *alii Ligurum colonos eos fuiſſe fabulantur, Vmbris confinium.*

Quibus Cluverii obſervationibus addi poſſunt alia Dyoniſii, & Plinii loca, nam Dionyſius eodem lib. primo de Pelaſgis cum Vmbris mixtis incolentibus diſſerens ait: *tenuerunt indiviſa gentes ſociæ Cære, Agylla, Piſa, Saturnia, Alſium, & quadam alia, quæ poſtea à Tyrrhenis occupata ſunt.* & infra *derelictas autem a Pelaſgis urbes occupaverunt tum alii multi, & quique erant finitimi, tum maximè Tyrrheni plurimas ac optimas.* Plinius quoque lib. 3. cap. 14. *Vmbrorum gens antiquiſſima Italiæ exiſtimatur, ut quos Ombrios à Græcis putent dictos, quod inundatione terrarum imbribus ſuperfuiſſent CCC. eorum oppida Thuſci debellaſſe reperiuntur.* Ex quibus Tuſcos Pelaſgorum, & Vmbrorum loca ex utraque Apennini parte occupaſſe conſtat; Sed de antiqua ſede Tuſcorum clarius idem Dionyſius eodem lib. primo.

Atque Tyrrhenos quidem diverſos eſſe à Pelaſgis hoc argumento inducor, neque tamen Lydorum eos colonos arbitror, nec enim communis illis eſt lingua; nec poſſumus dicere, quod licet non amplius uno utuntur ſermone, alia tamen priſcæ patriæ ſervant indicia: neque enim eadem, quæ Lydi colunt numina, nec ſimilibus utuntur legibus, aut ſtudiis; verum hac parte plus à Lydis, quam a Pelaſgis differunt; Quare vereor ne veriſimilior eorum ſit oratio, qui, non advenam eſſe hanc gentem, ſed indigenam adſeverant: quandoquidem & pervetuſta eſt, nec cum ulla alia moribus, aut lingua convenire compertum eſt. Hoc autem nomine a Græcis adpellatos eſſe nihil vetat, vel propter domicilia turrita, vel ab aliquo potente principe. Romani certè aliis eos vocant nominibus: Etenim ab regione, quam aliquando incoluerunt, nomine Etruriam, Etruſcos adpellitant, & ob excellentem ſacrorum ac Divini cultus peritiam, nunc quidem obſcurius Tuſcos, olim verò exactiori voce quemadmodum Græci Θυοσκοὺς nuncupabant; ipſi vero a Duce quodam Raſena, eodem quo ille modo ſe nominant, urbes autem à Tyrrhenis habitatas, & modos adminiſtrandæ reipublicæ, univerſamque ejus gentis potentiam, & res geſtas digniores cognitu; ad hæc fortunæ varias vices dicemus alias. Ex quibus apparet, Tuſcos à Romanis dictos fuiſſe, Etruſcos à regione *quam aliquando incoluerunt Etruria* ſcilicet ante Romana tempora; quæ alia eſſe non poteſt, quam circumpadana Etruria, ex qua deinde Ligurum, & Vmbrorum regiones occupaverunt, de qua Etruria antiqua & circumpadana Plinium locutum perſpicitur; dum eodem cap. 14. lib. 3 ait: *ab Ancona Gallica ora incipit Togata Galliæ cognomine, Siculi, & Liburni plurima ejus tractus tenuere, in primis Palmenſem, Prætutianum, Adrianumque agrum, Vmbri eos expulere, hos Etruria, hanc Galli,* cum è Circumpadana Etruria Tuſcos à Gallis pulſos conſtet; de qua Diodorum quoque Siculum ſcripſiſſe apparebit, ſi expendantur ejuſdem verba lib. 5. ab eodem Cluverio ad probandum Tuſcorum luxum allata. *Præſtat ut de Tyrrhenis etiam dicamus; Hi quondam fortitudine præcellentes mag-*

num terræ tractum occuparunt, multaſque & celebres condiderunt Vrbes, quin & Claſſe potentes diu maris Imperium tenuere, & mare quod Italiam aluit Tyrrhenum de ſuo nomine appellarunt. Hi inter cætera, quibus pedeſtrem militiam excoluere, tubam reperierunt ad bella utiliſſimam, quæ Tyrrhena inde vocatur. Summis exercituum Ducibus, hoc ipſo Majeſtatem conciliarunt, quod lictores cum faſcibus, & ſellam curulem ex ebore, togamque purpura prætextam illis addidere. Domorum quoque porticus ad avertendos turbæ ſervorum, & Clientum ſtrepitus, & moleſtias percommodum invenerunt, quorum pleraque imitati Romani in ſuam translata Rempublicam ad ſummam elegantiam provexere: Litteris verò & in primis naturæ perſcrutationi plurimùm ſtudii impenderunt fulminum conſiderationi præ cunctis mortalibus ſummoperè intenti, quapropter hac etiamnum ætate totius prope Orbis moderatores hos viros admirantur, & prodigiorum per fulmina oſtenſorum interpretibus illis utuntur, cum autem terram incolant uberrimam, eamque probè exerceant, largiſſimos inde fructus percipiunt, qui non modò ad nutricationem ſufficientem, verum etiam ad prolixas voluptates, & delitias conducant. Bis enim in die menſas adornant opiparas, cæteraque ad lautitiem & faſtum pertinentia adhibent, ſtragula texunt, cum floribus inſperſa, argenteorum eis poculorum ingens copia eſt, & varietas, familiarium etiam miniſtrorum non exiguus in parato eſt numerus, quorum alii formæ decore excellunt, alii ſumptuoſiore, quam pro ſervili conditione veſtitu exornati ſunt, ſecretas ab aliis ſedes habent omni cultu inſtructas, tum ſervi, tum etiam ingenuorum plerique, ad extremum abjecta quam olim exercuerant virtute in compotationibus, & ignavia degeneri vitam exigunt, ideoque non mirum eſt, quod majorem in bellis gloriam amiſerunt, nec minimum eis ad luxum confert ſoli præſtabilitas, regionem enim tenent utiliſſimam & optimis glebis præditam, ex qua omnis generis fructus recondunt: Tyrrhenia enim fecunditate nulli cedens terræ in latè patentibus campis recumbit, clivoſos tamen interim colles habet, arationi idoneos. Humori etiam mediocri, non hyberno ſolùm tempore ſed æſtivo rigatur. ex quibus ſicuti conſtat Diodorum florentem referre Tuſcorum ſtatum, ita ubertatem terræ, fructuum exuberantiam, delitias, opiparas menſas, argenti copiam, lateque patentes campos, qui etiam æſtivo tempore rigarentur enumerando, Circumpadanam regionem deſcribere apparet, ut apud Plutarchum quoque videre eſt, qui eamdem regionem à Gallis occupatam deſcribens in Camillo ait: *Arboribus regio omnis paſcuiſque læta, atque irrigua fluminibus incolebatur urbibus octodecim inſignibus, atque amplis ad rem induſtria parandam, & ad luxum vitæ pariter comparatis, has Galli ejectis Tuſcis ipſi occupavere,* ſed cum eamdem regionem adhuc incolere Tyrrhenos Diodorus innuat, eaque Tuſcis ſui temporis non congruant, ideò ab aliquo Scriptore antiquo Circumpadanam Etruriam deſcribente, ea ſumpſiſſe debuit, ut perſpicitur ex eis, quæ de *Domorum porticibus ad avertendas turbæ ſervorum, & Clientum ſtrepitus percommodè invenerunt* refert, quæ de Atriis ab Atrienſibus inventis intelligenda eſſe, teſtatur Varro de lingua Latina lib. 4. *Impluvium, compluvium utrumque à pluvia Tuſcanicum dictum à Tuſcis, poſtquam illorum cavum ædium ſimilare cœperunt. Atrium appellatum ab Atrienſibus Tuſcis illinc enim exemplum ſumptum,* quorum nomen brevitati ſtudens omiſit, prout etiam Adriatici maris ab eiſdem denominati. Sed cum Etruriæ Circumpadanæ antiquum nomen Galli deleviſſent, Gallicíſque nominibus, quibus in poteſtate Romanorum pervenerant vocaretur, ut præter cæteros obſervat Strabo lib. 5. *Romani autem rerum potiti cum Colonos in varia loca emitterent, nomina tamen eorum, qui prius ibi habitaverant conſervarunt, ac nunc Romani cum ſint omnes, nihilominus tamen quidam Vmbri, alii Tyrrheni, Veneti, Ligures, Inſubres dicuntur* fieri potuit ut Diodorus, omiſſo antiquo circumpadanæ Etruriæ nomine jam obliterato, omnia Tuſciæ ſui temporis tribuat, prout ejuſdem coævus Livius ex Ciſapenninæ Tuſciæ nomine ſervato, hanc antiquam Etruriam arbitratus, inde in Circumpadanam colonias deductas nulla adhibita dubitatione ſcripſit; Polybius autem hunc errorem vulgarem redarguere videtur loco à Cluverio relato lib. 2. *Igitur planiciem iſtam (ſcilicet circa Padum) tenuere quondam Tyrrheni cum quidem, & campos circa Capuam, & Nolam, Phlegreos quondam dictos poſſederunt, quod multorũ pravis conatibus obſtarent exteris innotuerunt, magnamque opinionem virtutis apud eos ſunt conſecuti. Idcirco qui in Tyrrhenorum principatus inquirunt, eos oportet non ad illam regionem, quam nunc tenent oculos referre, ſed ad campos ſupradictos, & ad opes quas inde colligebant.*

Tuſcorum igitur antiquam ſedem in Circumpadana Etruria fuiſſe cum Cluverio dicendum eſt, exindeque in Tuſciam, Picenum, & Campaniam colonias, deductas; Sed cum in referendis Liguriæ finibus locum Polybii, accolas Apennini deſcribentis adducens Cluverius *lib. 2. Initium Apennini ſupra Maſſiliam, & qua Alpibus jungitur Ligures habent ex utroque latere, & quod Tyrrhenum mare ſpectat, & quod prædictam planitiem: Iuxta mare ad Piſam uſque primam Tyrrhenis verſus Occaſum Solis Vrbem, in mediterraneo ad Aretinorum uſque fines, inde ſequuntur Tyrrheni, & mox his contermini Vmbri* fines Liguriæ juxta Arni fluenta poſuerit, quod de tempore à Polybio relato intelligendum eſt, nam ſicut antiquitus, rebus Tuſcorum florentibus, Liguriæ fines citra Macram

ſitos, Lunæq; portum Tuſcorum fuiſſe ex Strabone deducit, ita innuere videtur rebus eorundẽ langueſcentibus, omnia loca uſque ad Arnum, Aretinorumque fines à Liguribus adempta, & tempore Polybii poſſeſſa fuiſſe: Lucas tamen Holſtenius, ejuſdem Cluverii in peregrinatione Italica Comes, locum eundem Polybii expendens, vir antiquitatis peritiſſimus dictionem (Aretinorum) reliquæ verborum Polybii ſententiæ non congruere animadvertit; quippe Polybius relatis Liguriæ finibus ex Meridionali latere Apennini, mare verſus ſitis, fines Apennino Septemtrionales & Mediterraneos deſcripturus, Aretinos minimè nominaſſet, qui in Meridionali ejuſdem latere ſiti, mare ſpectant, ſed aliquos ex Tranſapenninis populis, qui ad *prædictam planitiem* ſiti ſunt; ideo ex ſimilitudine vocis pro Τῆς Ἀρρητίνων Χώρας reponi debere Τῆς Ῥηγίνων Χώρας (Reginorum fines) paulo ante mortem pro veteri amicitia ſignificavit, idque ex alio Polybii loco ſe elicuiſſe dixit, ubi relata victoria quam Romani de Gallis in Tuſcia conſecuti ſunt, ſubdit lib. 2. *Romanorum Dux collecta ſpolia Romam miſit, prædas iis reddidit, à quibus fuerat abacta, ipſe cum utroque exercitu ſecundum Liguriæ fines iter faciens in Bojorum agrum irrupit, ſatiatiſque militum animis, præda avidis, paucis diebus copias Romam reduxit*, ideò ſive per vallem Sefronianam in eorumdem Reginorum agrum (ut in notis Holſtenii repertum fuit) ſive per vallem Mugellam breviori itinere (cum circa Telamonem prælium ſecutum Polybius referat) facilioriqúe Apennini tranſitu in Bononienſem irruperunt. Romani, (cum utrique Boi fuerint) eò uſque Liguriæ fines extenſos fuiſſe dicendum eſt, quo Romani tranſierunt *juxta Liguriæ fines* iter facientes, quibus ſic explicatis, & correctis, ſi argumenta Io. Baptiſtæ Agucchii Felſinæ ſuæ Principatum Etruriæ *a* tribuentis, locumque Plinii adducentis cap. 15. lib. 3. *Colonia Bononia Felſina vocitata quum Princeps Etruriæ eſſet* invertantur; & Etruria antiqua in Circumpadana regione ſtatuta, ex eadẽ in Ligures & Vmbros expeditiones factæ dicantur, longè probabiliores ejus eruditiſſimæ conjecturæ evadent: Ex opportunitate enim ſitus prope faciliorem Apennini tranſitum, & utriuſque maris proximitatem, rebus Tuſcorũ florentibus, ex frequẽtib⁹ conventis ibidẽ factis Felſinam ad Principatũ utriuſq; Etruriæ evectam cum Plinio dicendũ eſt; cum tunc temporis univerſa quoque Italia Tyrrhenia nuncuparetur; ut Dion. Halic. refert lib. primo *erat Tyrrhenia nomen illo tempore celebre per Græciam, & tota Italia quæ Occidentem ſpectat nullo gentium diſcrimine appellationem illam habebat.* & infra *quæ quidem confuſio non minus quàm alibi in Italicis fuit gentibus, fuit enim tempus quo Latini, Vmbri, Auſones, & alii Tyrrheni à Græcis dicebantur, quod propter longinquitatem earum gentium*

a *Epiſtol. edita Bonon. 1638.*

difficile eſſet, hæc diligenter diſcernere, adeò ut Romam ipſam Tyrrhenicam Vrbem multi Scriptores opinati ſunt. inde Servius ad X. Eneidos *Tuſcos omnem pene Italiam ſubjugaſſe manifeſtum eſt:* Tuſci ergo ſicuti potiorem Italiæ partem poſſèderunt, ita eidem proprium nomen communicarunt, proximoque mari indiderunt, & alterum Tuſcum, ſive Tyrrhenum à nomine gentis, alterum Adriaticum ab Adria Etruriæ Civitate dictum fuit, & quamvis Adriaticum pro ſupero, & Tuſcum pro infero *quibus Italia inſulæ modo cingitur* communiter cum Livio & Plinio ſumant Scriptores, tamen alia maris nomina inter hæc interpoſita fuiſſe conſtat, certoſque, & determinatos fines utrumque habuiſſe; nam de infero Plinius lib. 2. *Quum igitur trigoni ſpeciem Italia tota referat, unum ejus latus, quod Orientem ſpectat Ionium mare, & continuus illi ſinus Adriaticus terminant, Meridiei verò, & Occidenti obverſum latus Siculum Tyrrhenumque mare.* & infra *Alpium continua juga deſinunt, quæ à Maſſilia, & proximis locis mari Sardoo incipiunt.* Strabo autem lib. 2. *Quidquid hujus maris eſt ad Africam Africum, ſeu Libicum mare dicitur, quæ ad oppoſitam terram pertinent partes, mare Hiſpanicum, Liguſticum, Sardoum, ac denique Tyrrhenum uſque ad Siciliam dicuntur* idem Plinius lib. 3. cap. 5. *mare Liguſticum ab eo ad Siciliam inſulam Tuſcum quod ex Græcis alii Notium alii Tyrrhenum, è noſtris plurimi inferum vocant* & etiamſi eoſdem Tuſcos Claſſe potentes Sardiniam & Corſicam aliquando in poteſtate habuiſſe, Coloniaſq; in Oceanum deducere tentaſſe referant Diodorus, & Strabo, tamen Siculis, & Carthaginenſibus obſtantibus, intra Siciliam, Corſicam, & Sardiniam Tuſci, ſive Tyrrheni maris nomen reſtrictum fuit, ſed quamvis, quonam tempore Etruſci, Ligures, & Vmbros ex hodierna Tuſcia pepulerint, ditionemque proximi maris adepti ſint nemo tradat, & ea quæ Dionyſius loco citato de *eorundem republica, univerſa ejus gentis potentia, reſque geſtas digniores cognitu, & fortunæ varias vices* ſe alias dicturum promittit ſimul cum aliis operibus ejus perierint; tamen cum Herculem ex Hiſpania reducem Ligures viciſſe, cum Aboriginibuſque, & Evandro verſatum referat; Tyrrhenorum autem mentionem nullam faciat, hinc argui poteſt Herculis tempore Tuſcos nondum Apenninum trangreſſos fuiſſe, ſed paulò poſt; Nam annis 55. poſtea, ſcilicet adventus Æneę tempore, Tuſciam hodiernam poſſediſſe, ea quæ de Mezentio Tyr. Rege idem tradit Dionyſius comprobent; Campaniam verò ante Romuli tempora tenuiſſe Capua 48. annis ante Romam condita declarat. De Adriatico autem mari diverſa eſt ratio: Nam quando Etruriam ſolam Circumpadanam Tuſci incolebant, nulla ex parte mare ſuperum attingebant, obſtantibus

bus

bus Venetis, Spinetis, & Vmbris; ſed his pulſis, paludibusque circa oſtia Padi aptatis, ut Plinius refert lib. 3. cap. 16. ubi relatis Padi oſtiis ſubdit *omnia ea flumina, foſſasque primi à Sagi fecere Tuſci egeſto amnis impetu per transverſum in Atrianorum paludes, quæ ſeptẽ maria appellantur, nobili portu oppidi Thuſcorum Atria, à quo Atriaticum mare ante appellabatur, quod nunc Adriaticum* Adriatici ditionem conſecuti ſunt, quod eveniſſe debuit circa ea tempora quando Græci Corcyram Liburnis ademerunt, id eſt poſt annum 16. ab urbe condita, ut relatum eſt lib. primo cap. 5. viguiſſeque uſque quò à Gallis pulſi fuerunt, ut Livius refert Dec. 1. lib. 5. *Priſco Tarquinio Romæ regnante Belloveſus ſuperatis Alpibus, fuſisque acie Thuſcis, haud procul Ticino flumine condidit urbem Mediolanum. Alia ſubinde manus Elitovio Duce, ubi nunc Brixia, & Verona urbes ſunt, locos tenuere Libui, conſiderunt, poſt hos Salluvii, qui propè antiquam gentem Levos Ligures incolentes, circa Ticinum amnem petiere Apenninum, deinde Boi, Lingonesque transgreſſi, cum jam inter Padum atque Alpes omnia tenerentur, Pado ratibus trajecto, non Hetruſcos modo, ſed etiam Vmbros agro pellunt: intra Apenninum tamẽ ſe ſe tenuere: tum Senones recentiſſimi advenarum ab Utente flumine usque ad Aeſin fines habuere* ſed etiamſi Adriaticum mare, uti majorem partem ſinus (à Græcis Ionii dicti) pro univerſo ſinu ſumant Scriptores; idemque eſſe Adriam, & Ionium Scylax, & Strabo teſtentur, tamen ejus fines uſque ad montem Garganum, & Dyrrachium intra ipſum ſinum perveniſſe Cluverius ex Ptolomeo pluribus a demonſtrat, quibus poteſt addi locus Strabonis ab eo prætermiſſus, qui Epiroticas gentes deſcripturus lib. 7. ait: *Nos autem conabimur quantum, & ſcriptioni huic convenit, & à nobis præſtare poteſt ſingula proſequi, ſumpto ab ora Ionii ſinus initio, qua ibi incipit, ubi ex Adria navigatio finitur. Prima hujus oræ pars eſt circa Epidamnum, & Apolloniam.* Cauſam autem, quare ultra Epidamnum Atrienſes fines ſuos non protulerint, repetenda eſt ex ſuprarelatis de Liburnis lib. 1. cap. 5. nam ſicuti ex Scheriæ poſſeſſione Liburnos univerſo ſinui dominatos fuiſſe ibidem oſtenſum fuit, ita cum eandem Græci, Liburnis ademptam, Corcyram denominaverint, antequam Atrienſes maris dominium conſecuti ſint. Inde Atrienſium ditionem uſque ad Corcyreorum fines extenſã fuiſſe dicendum eſt, quorum coloniæ fuerunt Dyrrachium, & Appollonia; ideo Atrienſes, qui rebus Corcyreorum florentibus Liburnis ſucceſſerant, ditionem ſuã ultra Dyrrachium, & Garganum montẽ proferre non potuerunt; Adriatici ergo maris antiqua denominatio, limitibus intra ſinum deſcriptis terminata fuit; Ptolomeus tamen extra ſinum quoque Adriaticum protendit, & Peloponneſum, Cretam, & Siciliam tangere ſcribit, ipſoq; antiquior S. Lucas navigationem Divi Pauli è Creta Siciliã verſus deſcribens in actis Apoſtolorum cap. 27. ait. *Cum ergo quartadecima nox adveniſſet, & jactaremur in Adria*, quomodo autem, quandove mare, quod Siculum dicebatur, Adriatici nomen ſortitum ſit nemo refert: id tamen eveniſſe potuit poſt inſtitutas ab Auguſto Claſſiũ ſtationes Miſeni, & Ravennæ, cum Miſenati, à Sicilia Occidentem, & Meridiem verſus, maris cura demandata fuerit. Ravennati verò, Adriatici ſinus, proximique Ionii, Siculi, & Ægæi cum reliquo Orientali, ut Vegetius refert lib. 4. *apud Miſenum & Ravennam ſingulæ Legiones cum Claſſibus ſtabant, ne longius a tutela urbis abſcederent, & cum ratio poſtulaſſet, ſine mora, ſine circuitu ad omnes Mundi partes pervenirent, nam Miſenatium Claſſis Galliam, Hiſpanias, Mauritaniã, Africam, Ægyptum, Sardiniam, atque Siciliam habebat in proximo; Claſſis autem Ravennatium Epirum, Macedoniam, Achajam, Propõtidem, Pontum, Orientem Cretam, Cyprum petere directa navigatione conſueverat.* Adeò, cum ut ipſius Siciliæ cuſtodia Miſenati Claſſi tributa fuerit, maris autem Siculi dicti Ravennati; ideo ad æquivocationem vitandam, ex Claſſe Adriatica mare Siculum cuſtodiente, Adriatici maris nomen extenſum, Siculumque obliteratum fuiſſe, conjici poteſt, quod ſicuti ad antiquam Adriatici denominationẽ à Tuſcis inductã referri non poteſt (ut Cluverius rectè animadvertit) ita Strabo antiqua nomina referens Siculum, quod apud auctores reperit poſuit, prout etiam idem Ptolomeus, qui quamvis Romano tunc uſuali more Adriaticum ſui temporis uſque ad Cretam protendat, tamen in relatione locorum intra ſinum exiſtentium aliqua in Ionio, & aliqua in Adriatico more antiquo ſtatuit. Hinc obſervanti patebit Adriatico mari idem, quod Illyrico eveniſſe: poſtquàm enim Illyricum uſq; ad Danubium ſeu Iſtrum extenſum fuit, Illyrici maritimi, & antiqui nomen obſoleſcere cepit, & in Dalmatiam tranſiit, ut relatum b eſt; ita Adriatico quoque mari extra ſinum Cretam uſque extenſo, antiquum Adriaticum Dalmaticum dictum fuit, ut præter relatos auctores teſtantur Lucanus Pharſal. lib. 2. deſcribens Apenninum [illegible].

a lib. 4. cap. 17.

b lib. 1. cap. 6.

Mons inter geminas medius ſe porrigit undas
Inferni ſuperique maris, colleſque coercent.
Hinc Tyrrhena vado frangentes æquora Piſæ.
Illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.

Et Tacitus Annal. lib. 30.

Piſo Dalmatico mari tranſmiſſo, relictiſque apud Anconam navibus per Picenum. ſi quis

igitur antiquam Tuſcorum ditionem concipere vellet, eamdem cum recentioribus comparare, & Regno Longobardorum aſſimilare poſſet. Nam prout ante Romanum Imperium Italiam à Græcis Tyrrheniam nuncupatam refert Dionyſius, ita poſt ejuſdem declinationem à Romano Græcis ſcil. Byzant. ſive Conſtantinopol. Scriptoribus Longobardia dicta fuit, à Longobardis, qui Circumpadana regione occupata, reliqua quoque loca conſecuti ſunt, quæ olim Tuſci tenuerunt, in hoc tamen invicem diſcreparunt, quod Tuſci vires Græcorum per Italica littora, & Siciliam diſtractas nacti, navigationem inſtituere & exinde dominium in utroque mari adipiſci potuerunt: Longobardi verò neutro mari potiti ſunt, obſtantibus Romano Græcis, qui utrumque mare ſimul cum littoribus Italicis Orientalibus retinebant; ſed Tuſci luxui ſe dedentes circumpadana à Gallis, Campania à Samnitibus, & Occidentali Tuſciæ parte à Liguribus pulſi, ſimul cum nomine amiſerunt, nomenque ipſorum in Meridionali tantùm Tuſciæ parte ſervatum fuit; Longobardi verò quamvis à Francogallis ſubacti fuerint, tamen Longobardici Regni nomen diu in uſu fuit, donec in Italicum tranſiit, hodieque circumpadana regio Longobardiæ nomen, ſive ut vulgò Lombardiæ, ſervat; etiamſi Scriptores latinè ſcribentes, Gallica nomina Romano morę uſurpare ſoleant.

Etruriæ ergo Circumpadanæ antiquæ quamvis nomina perierint, tamen, & Rhetia à Duce eorum Rheto, & mare proximum ab Atrienſibus denominata nomina antiqua Tuſcorum adhuc ſervant; ſed cum ipſum Adriaticum mare Culphum Veneticum dicatur quomodo, quandove id nomen inditum fuerit indagandum eſt. Veneti ab antiquiſſimis temporibus proximi Tuſcis, deinde Gallis regionem inter Alpes, & Atheſim tenuerunt, vigenteque Romano Imperio poſſederunt, & quamvis à Longobardis deinde univerſa ditione terreſtri pulſi fuerint, tamen ad æſtuaria confugientes, maris uſum ſimul cum nomine ſervarunt, Græcisque Imperatoribus adhærentes conatibus Longobardorum obſtiterunt, & Dalmatis aſſociati, Saracenos è ſinu pepulerunt, Narentanos deleverunt; & Northmannis compeſcitis, Atrienſium imitatione, Adriatici quoque fines antiquos conſecuti ſunt, & quamvis Emanuel Imperator dominium Adriatici recuperare tentaverit, graveque damnum eorum rebus intulerit, & ex amiſſione Iadræ majora incommoda experti ſint, tamen cum Claſſes Græcanicæ intra ſinum deinceps non venerint, & Northmannorum ſtirpe extincta, ſucceſſores Germani parum maris uſum habuerunt: Veneti prolata interim in Orientem navigatione, & in Paleſtina Civitatum expugnatarũ participes facti, crebrò illuc navigantes, univerſos ſinus accolas à ſe pendere coegerunt, & oblata Francorum ſocietate Iadram expugnarunt, indeq; ipſum Græcorum Imperium capta Conſtantinopoli cum Francis diviſerunt, majoremque ejus partem ſortiti titulis Dalmatiæ, & Croatiæ quartæ, & dimidiæ totius Imperii Romaniæ addiderunt, exindeque Culphi Venetici nomen apud auctores uſurpatum reperitur, cujus cauſa indaganda eſt: Thomam enim Maurocenum primum Conſtantinopolitanum Patriarcham à Latinis electum confirmatione à Summo Pontifice conſecuta, Veneta Claſſe vectum, Raguſium, & Dyrrachium Venetis acquiſiviſſe Dandulus refert.

Thomas igitur Mauroceno ab Innocentio Patriarcha effectus, & cum literis Papæ Venetias redeit, & cum parato ſtolo portum exiit, & Raguſinæ urbi, quæ Græcorum inſtinctu rebellaverat Venetis, bellum intulit, illique de Græcorum diffiſi favore civitatem Venetis reddidere: Patriarcha poſteà ſecedens Duracchium impugnavit, cepit, & munivit, & Conſtantinopolim inde pervenit & infra. *Petrus Zaani Dux ordinatur Anno Domini 1205. pari igitur propoſito Dux anno 2. paratis 13. galeis Raynerium Dandulo, & Rogerium Permarino præfecit, qui extra Venetorum Culphũ euntes Leonem Veteranum Piratam cum 9. galeis capiunt, & morti tradunt, poſteà Corphum hoſtiliter aggrediuntur, & tandem obtinent, & muniunt, & quæ geſſerant Duci inſinuant; Dux tunc Angelo Avotanto Petro Michaeli, Stephano Foſcareno, Gilberto Quirino Octaviano Firmo, Iacobo Fero, Marino Caprincolo, Guliano Staniano, Simoni Bono, & Ioanni Beato eandem inſulam conſtituendam tradit.* inde argui poteſt ex Raguſii & Dyrrachii conſecutione Venetos juriſdictionem Orientalis Imperii intra ſinum prorſus extinxiſſe, & cum Corcyra occupata decem viros ad eam reformandam miſiſſent, vel ut alii Chroniſtæ coloniam inibi deduxiſſent; ideò pro ut olim ex ejuſdem Corcyræ poſſeſſione totius ſinus ditionem Liburnos tenuiſſe relatum eſt. ita ex ejuſdem occupatione dominium maris ultra fines antiqui Adriatici proferentes, integrum ſinum conſecuti Veneti, eidem nomen quoque propriũ, prolatione tamen Latino-Græca Culphi Venetici impoſuerunt, & quamvis in Ionio quoq; & Ægæo plures Inſulas conſecuti, Veneticum mare Adriatico Romano æquiparaverint, tamen cum abſolutum eorum dominium non retinuerint, antiqua nomina Ionio, & Ægæo ſervata ſunt, & quamvis Conſtantinopolis à Græcis recuperata *a* fuiſſet, indeque incommodum in a 1258.
Ægæo Venetis proveniſſet, tamen maritima potentia præcellentes Græcos, eoſdem Peram & Chiũ Genuenſibus ipſorũ æmulis cedere neceſſitarunt, Culphum autem ipſum, ſicuti ſine controverſia tenebant, ita in dies poſſeſſionem ejuſdem eo magis ſibi vindicabãt, & oblata occaſione, ob victualia denegata voluntariam ſtrinnam (quam uti maris domini à navigantibus recipiebant) in tributũ neceſſarium *b* verterunt, Bono- b 1271.
nienſesq; & Anconitanos ex hoc tumultuantes

com-

a 1372. a compeſcuerunt, cõfirmatoq; Culphi dominio
Orientales navigationes cõtinuantes, divitiisq;
affluentes terras in continenti acquirere ſatage-
bant, quod animadvertentes qui Reipublicæ
præſidebant, verentesque ne Cives terreſtribus
delitiis implicati abalienarentur à navigatione,
b 1374. lege lata terras emere prohibuerunt; Conſilia
deinde, & Magiſtratus reformata fuerunt,
adeoque temperata fuit Reipublicæ forma, ut
deinceps mirabili proſperitate uſi, cunctis ad-
mirationi fuerint; ſed ſicuti Culphi domini-
um tam ex propria potentia, quàm ex circum-
jacentium Principum mutuis contentionibus
quietè poſſidebant, ita quod ſibi proximum
unicumque deeſſe videbatur Sedes Atrienſi-
um Padique fluminis oſtia in ſuam poteſtatem
redigere oblata occaſione decreverunt, Ferra-
riamque occuparunt; ſed cum id Summus Pon-
tifex non probaret, reſtitutionisque eoſdem
monuiſſet, ipſique (uti rem maximi momenti)
c 1309. exequi cunctarentur, interdicti fulmine c per-
cuſſi, per Orbem Chriſtianum multa mala
perpeſſi ſunt, internaque quies tunc turbata
fuit: conjuratione enim Boemundi Theupuli
d 1310. Reſpublica Veneta d concuſſa eſt, rebusque
e 1311. nondum ſedatis e Iadra defecit.

CAP. XII.

De Tertia Iadrenſi defectione

Iadram circa finem Ducatus Gradonici ad Vngaros defeciſſe hiſtorici Veneti uniformes referunt, idemque Regis Vngariæ Privilegium Iadrenſibus paulò poſt conceſſum teſtatur.

Carolus D. G. Vng. Dal. Cro. Ramæ, Serviæ Gallic. Lodom. Cumaniæ, Bulgariæque Rex. Vniverſis & ſingulis quibus expedit præſens ſcriptum inſpecturis ſal. in omnium Salvatore. Decet Regiam Excellentiam juſtis precum inſtantiis ſuorum ſubditorum, & fidelium animum inclinare & eiſdem condeſcendere Regali cum favore, ut ipſorum numerus in opere fidelitatis augeatur, atque creſcat, proinde ad univerſorũ notitiam tam præſentium, quam futurorum harum ſerie volumus pervenire, quod religioſus vir frater Stephanus Ordinis Prædicat. & Nob. vir Martinus Civis Iadr. Syndici, & Nuntii ejuſdem Civitatis ad noſtram accedentes præſentiam vice, & nomine Civium, ac Vniverſitatis prædicta Civ. à nobis cum inſtantia poſtularunt, ut prædictam Civitatem, Cives, ac Vniverſitatem Iadren. in ipſorum libertatibus, & juribus conſervare dignaremur, quæ per noſtros progenitores Illuſtres Reges Vng. ſpecialiter per Dominum Regem Belam ipſis data fuerunt, & conceſſa; præterea quod rectorem quem voluerint ſibi poſſint aſſumere, vel eligere, ſive ab eadem Civitate, ſive fuerit de aliis partibus, qui poſſit eos regere ſecundùm conſuetudinem, & libertatem ipſius Civitatis. Nos igitur volentes invigilare pro commodo, & quiete ipſorum Civium, & Vniverſitatis noſtræ antedictæ Civitatis, & nihilominus attendentes ipſorum petitionem eſſe juſtam & legitimam, prædictis eorum petitionibus annuentes, juxta ipſorum voluntatem promittendo eoſdem ſervare in propriis eorum libertatibus, & juribus, quæ ipſis ſunt conceſſa per noſtros progenitores, & Illuſtr. Belam Regem antedictum, nec aliquis Banus pro tempore conſtitutus, vel ejus officialis poſſit eos in aliquo cauſare articulo, judicare, vel ad ſuam præſentiam trahere, in cujus rei memoriam perpetuamque ſinceritatem has noſtras literas Privilegiales conceſſimus duplici ſigilli noſtrò appenſione, & munimine roboratas. Datum per manus diſcreti viri Præpoſit. Alben. Eccleſiæ, Aulæ noſtræ Vicecanc. dilecti & fidelis noſtri 4. Idus Octobris Anno Domini 1311. Regni noſtri ſimiliter XI. tempus autem defectionis Madius refert *cap. 6. Anno Domini 1311. menſe Martii Civitas Iadra a dominio Venetorum fuit rebellata, ſubiciens ſe dominio Pauli Bani & ſuorum filiorum, & anno ſequenti menſe Maij Paulus Banus Nobilis Croatorum obiit ad Chriſtum, & Mladinus ejus filius in Banum ordinatur.* Venetos ſtatim pro recuperatione Iadræ Claſſem emiſiſſe, eidemque præfuiſſe Bartolomæum Michaelem, Marcum Iuſtiniano, & Marinum Bembo, Chroniſtæ referunt, Regemque Vngariæ pro Iadrenſium indemnitate Venetis ſcripſiſſe denotant Epiſtolæ Ducis Ven. eidem Regi, & ſuo legato apud eundem Regem exiſtenti ſcriptæ, quæ poſt appendicem Annalium Danduli in codice Vaticano reperiuntur.

Sereniſſimo & Potentiſſimo D. Carulo D. G. Vngariæ Regi plurimum honorando, Marinus Georgio eadem Gratia Dux Ven. & ..., Serenitatis Regiæ duas ejuſdem tenoris literas in duabus vicibus, & temporibus ſucceſſivè tranſmiſſas honore ſuſcepimus condecenti. quarum habebat inter cæteraſeries, quod Civitas Iadræ, quam multis jam elapſis temporibus per nos fore occupatam aſſeritis, nunc ſpontè ad veſtras manus rediit, & veſtro ſe dominio ſubjugavit, propter quod Culmen Regium nos rogavit, quod cum intellexeritis per nos ipſi Civitati & ad eandem pertinentibus inſulis moleſtias, damna, & multa fieri nocumenta, prædictam Civitatem, & ad ipſam pertinentes inſulas nollemus ulterius moleſtare, ſuper quo ſcire volumus Regiam Majeſtatem quod primis habitis literis ſtatim fieri mandavimus reſponſales. ſed curſor lator earum receſſit ſubitò, literas noſtras non recipiens, nec requirens, & receptis poſtmodum aliis ſimilibus literis dum ad miſſionem noſtræ reſponſionis intenderemus, ſupervenerant aliæ tertiæ literæ, per quas nos requirentes ſuper eadem materia, quædam verba aſpera prout vobis placuit concluſiſtis. Super quibus admirationem conci-

pientes non modicam Regio culmini reſpondebimus. Quod ſi veram hujus rei informationem Majeſtas Regia habuiſſet, ſecuri reddimur, quod nullas de prædictis literis deſtinaſſet, nec poſtpoſuiſſet falſis ſuggeſtionibus amoris conſtantiam, quæ ſemper ab antiquo inter progenitores veſtros Reges Illuſtres Ungariæ, & prædeceſſores noſtros Duces & Venetiarum Dominium viguit, amplis utrimque vallata ſervitiis, ac gratis beneficiis augumentata. Sed credimus quod per rebelles noſtros perfidos, & infideliſſimos Iadrenſes ingratitudinis filios Culmini Regio quæ ipſorum nequam propoſitum attinent, veritate tacita mendaciter ſint ſuggeſta. Verùm ut Regiæ Majeſtati facti veritas pateat, eidem reſcribimus quod ipſa Civitas Iadræ, ut eſt ubique notorium, fuit noſtra, & ipſam legitimè poſſidemus à tempore, cujus non eſt memoria, immò ab antiquiſſimo tempore, & plenum & ſufficiens jus & juriſdictionem acquiſivimus, habuimus, & habemus, per conſequens in eodem, jus veſtri Regni Ung. expreſſum, & notorium in ipſa Civitate ſcilicet perceptio duarum partium tributi portæ Iadræ, ſemper facientes ob reverentiam & amorem regium integrè conſervari & dari ad beneplacitum Sereniſſimorum Regum prædeceſſorum veſtrorum, dum eis placuit ordinare, & poſtmodum ipſum jus habuit Banus Regionis ſcilicet Banus Paulus Croatorum, tamquam qui non intendebamus nec intendimus jura turbare in aliquo. Regia, ſed ad conſervationem eorum dare potius auxilium & favorem; de quibus juribus, & poſſeſſione noſtris dicta Civitatis quibus per multa curricula temporum uſum fuit Ven. dominium nulla unquam per Reges Ung. requiſitio, inquietatio, vel moleſtia facta fuit Venetiarum Communi. Immo per Illuſtriſſimum Dominum Belam Sereniſſimum Regem Ungariæ fuit recognitum, quod Dominium dicta Civitatis ac poſſeſſio ad Venetiarum pertineat Commune; prout hæc & alia patent exemplo conventionum initarum inter ipſum Dominum Regem per ſe, & ſuos ſucceſſores, & Dominum Ducem & Commune Venetorum quæ mandavimus oſtendi per Nobilem Virum Nicolaum Grimani fidelem noſtrum Regiæ Majeſtati. Ex prædicta ergo notificatione verorum conſtare poteſt perſpicuè Celſitudini Regiæ: qualis fuit ipſorum Iadrenſium & adhuc ut majorem de ipſorum moleſtiis notitiam habeatis Regia Majeſtati aliqua de his, quæ contra noſtrum attentarunt dominium, breviter præſentibus referemus. Nam ut eſt toti Mundo notorium, eorum ſtatus ſub noſtro felici & ſuavi dominio, mirabiliter auctus erat. Nam de manu noſtra ſuſcipiebant omnium bonorum abundantiam, & plenitudinem gratiarum, ſed ipſi tantorum bonorum ingrati, ac eo ipſo quo magis augmentum ſtatus procurabamus eorum, magis temerè præſumentes Civitatem ipſam contra noſtrum dominium, immò contra ſe ipſos potius rebellarunt, ſed ſperamus in Domino quod niſi ad noſtram gratiam & mandata redierint, eorum perfidiam, ſuperbiam, virium noſtrarum potentia, divino directa ſubſidio, in hac noſtra tam juſta cauſa prout eorum exigunt demerita conteremus, Serenitatem igitur Regiam rogamus attentè, quatenus ex prædictis veritate concepta negotii Iadren. perfidiam exoſam habente ab audientia Regia ſuper talibus excludantur, ac noſtram, & Ducatus noſtri amicitiam ab antiquo ſervatam illæſè & ſic quantum in nobis eſt propenen. in futurum nunc & in poſterum conſervare velitis ad Regia commoda & honores. Die 12. Novembris, X. Indictione 1311. Nicolao autem Grimano Venetorum apud Regem Ung. Legato.

Significamus vobis quod literas Sereniſ. D. R. Ung. nobis per quemdam adductas curſorem recepimus, inter cætera continentes, quod Civitas Iadræ nunc ad manus ſuas ſpontè rediit, propter quod nos rogavit, quod cum intellexiſſet, per nos eidem Civitati multa damna fieri ac plurima nocumenta, placere nobis ab offenſione dicta Civitatis abſtinere, ac facere abſtineri. Ad quas literas mandavimus fieri reſponſales, ſed curſor ipſe receſſit ſubitò, noſtris literis non receptis. Subſequenter verò alias ſimiles recepimus literas, ad quarum reſponſionem dum intenderemus, aliæ tertiæ literæ Regiæ ſupervenerunt, graviores ſatis prioribus. Nam ibi quædam cominatoria verba concluduntur, ut videre poteritis per exemplum earum, quod vobis mittimus præſentibus incluſum, nos verò deliberatione habita diligenti, cùm plenum jus & Dominium ſuper Civitatem Iadræ habeamus, tam ex antiqua & longa poſſeſſione, quam etiam per formam quarumdam conventionũ initarum inter Sereniſſimum Dominum Belam .R. Ungariæ per ſe, & ſucceſſores ſuos, & D. Ducem & Commune Ven. quarum conventionum exemplum vobis ſimiliter mittimus præſentibus incluſum. Per quas conventiones contentatur idem D. Rex Iadræ dominium ad nos & noſtrum Commune Ven. totaliter pertinere, & quod nunquam ſe intromittet de ea prout hæc & alia in ipſis conventionibus plenius diſtinguuntur, eidem D. Regi ſuper prædictis ſuis miſſionibus per noſtras duximus literas, prout convenit reſpondendum, quarum literarum exemplum ſimiliter vobis mittimus ad cautelam vos rogantes, ac per nos & noſtra Conſilia minus, & de XV. præcipiendo, mandantes, qua-

quatenus dictas noſtras literas, quas D. Regi miſimus eidem debeatis præſentare ſolicitè, vel ſi abeſſet, & ſibi eas ita citò præſentare non poſſetis, ſibi eas per fidelem nuntium ut eas citius habeat mittere debeatis. Cæterum autem idem D. Rex in ſuis prædictis literis videatur aſſerere ipſam Civitatem ad ſe totaliter pertinere, ignorans forſan jus, & jurisdictionem quam habemus in ea, debeatis adire præſentiam Regiam, & ſibi inter cætera exponere magnum amorem, & amicitiam, quæ ab antiquo viguit inter prædeceſſores ſuos Sereniſſimos Ung. Reges, & prædictos noſtros Duces & Commune Ven. illæſa continuavit, poſtmodum ſemper cum exhibitionibus mutuis magnorum beneficiorum, ac ſervitiorum ampliſſimè irrogatorum viciſſim, ut eſſe poteſt notorium toti mundo, & prout poteſt Majeſtas Regia manifeſtè ſcire tam ex fama, quàm ex forma conventionum prædictarum, quas conventiones quantùm in nobis eſt ſervare intendimus perpetuis temporibus illibatè, proponentes & nos, & tota Venetia prædictum amorem & amicitiam ad ipſum & Regnum ſuum continuare ſemper. futuris temporibus, ſi ſuo Culmini complacebit, quibus prout diſcretioni veſtræ videbitur relatis, dicetis eidem, quod nos opinantes ipſum informatū eſſe falſis ſuggeſtionibus noſtrorum infidelium Iadren. iniquorum tacita veritate Serenitati ſuæ puram & veram per noſtras literas denotavimus veritatem, ſuper jure, & jurisdictione quam habemus in Iadra ab antiquis temporibus, & adhuc ut majorem informationem habeat de prædictis, ut ſuus animus conquieſcat, aſpiciens veritatem & jus noſtrum validiſſimum quod habemus, providimus facere ſibi per vos oſtendi exempla conventionum ipſarum, quæ vos ſibi oſtendere debeatis, ſi videre voluerit. Tamen hoc taliter facientes quod non fiant, nec oſtendatis vos hoc facere per modum litigii, nec quod videatur vos velle ſtare ſuæ diffinitioni, ſed ad informandum animum ſuum de jure noſtro, dicatis ſibi propter quod habeatur per Chronicas noſtras, quæ fuerunt diutiſſimè, & ſunt in noſtra Procuratia Sancti Marci, qui eſt locus ita ſolemnis, quod jam ſunt circa anni CCCXIX. quod Iadrenſes ſponte dederunt ſe, & terram Iadræ abſolutè, & præciſè Duci tunc præſenti & Communi Venetiarum. Circa ea quæ dicta ſunt taliter vos habentes, ut de providentia veſtra confidimus, & ſperamus, denotantes nobis ſolicitè quæcunque per vos facta fuerint in prædictis, & reſponſionem fiendam per Regem, omnia particulariter, & diſtinctè ac alia quæcunque ad hoc facientia ſcire, & inveſtigare poteritis. Et ſciatis, quod ſi quas expenſas contiget vos facere pro eundo ad Regem, ſi fortè abeſſet, vel aliter vos contigeret expenſare pro dicto facto vobis ſatisfieri integrè faciemus. Die 12. Nov. X. Indict. 1311.

Diuturnam autem fuiſſe Iadrenſem obſidionem ex eis quæ Scriptores mox referendi tradunt elicitur, quo temporis ſpacio de concordia agitatum conſtat ex epiſtola Ducis Iadrenſibus ſcripta, quæ cum ſuprarelatis reperitur.

Marinus Georgio D. G. Ven. atque Cro. Dux Dominus quartæ partis, & dimidiæ totius Imperii Romaniæ Nobb. VV. qui Iadræ rectores ſe aſſerunt, rectum in errore concipere intellectum. Duas literas veſtras, unam datam die ultimo Sept. alteram die 3. Octob. unam poſt alteram, quas nobis miſiſtis inſpeximus. In quibus inſerentes verba plurima magnificentiæ nomen Dei, finaliter in literis ultimis concluſiſtis, quod pacem & concordiam totis viribus anhelabatis nobiſcum, & quod propterea ad nos miſiſſetis ſolemniter ambaſciatores veſtros, ſi de ſecuritate eorum fuiſſetis confiſi; ſed inducebat terrorem vobis mors illius de Arbo, qui extinctus in noſtra fuerat Civitate, & ideo providiſtis nobis tutius literas deſtinare. Ad quas vobis reſcribimus, quod ſi ad Dominum intuitum mentis veſtræ dirigatis, ſapienter & providè agitis, & utinam oculos mentis convertiſſetis ad eum, ad quem nos in omni ſtatu glorificamus devotè, & tantò propenſius, quantò nobis licet aliquando ſiniſtrum nobis afferat, vel permittat vires & potentiam ipſius honorem & gloriam, & reprimendas quorumcunque injurias reſervavit, & tamen de ipſis viribus & potentia noſtra ſolum in tantum in ipſis confidimus, in quantum ipſius Domini Dei noſtri beneplacitis credimus inhærere, nec poteſt ejus incomprehenſibile judicium facilè concipi quod cauſis latentibus permittit, fortunam aliquos blandiri ut fortius eos lædat; ſed verbis hujuſmodi diutius immorari. Ad id quod dicitis quod pacem anhelatis, & vultis, reſcribimus, quod mandato Dominico totis viribus adhærentes illam volumus, nec unquam pro nobis remanſit, ut omnibus non extat incognitum. Nam ab initio, & poſtmodum ſæpè, & pluries noſtros Ambb. tranſmiſimus, & ad vos primo, & poſtmodum de Nobilibus noſtris ſæpè, & ſæpius ad partes prædictas, & non pro nobis, ſed pro vobis ſemper remanſit bonum concordiæ, ut vos ſcitis, & novit Deus, cui omnia ſunt aperta, & nunc etiam in eadem voluntate reconciliationis, & pacis conſiſtimus, & conſiſtere intendimus ſemper cum quibuſcunque, modo facta procedant, quæ nec in proſperis, nec in adverſis animum noſtrum immutant; Ita quod ſicut & tunc, ita & nunc illam volumus, & ad illam intendimus, ſemper cum quibuſcunque perſonis, & ad ipſam habendam cum eo quod convenit, dare operam efficacem, & ſpecialis reconciliationem & bonum cunctis noſtræ Iadræ & veſtrum quos tanta

affectione dileximus, tanta caritate fuimus proſequuti, quantum (novit Deus) poterat pater naturalis erga filios gerere, vel habere, nec multum eſt opus exempli, niſi vos cunctos & ſtatum veſtrum aſpicere, qui in tantum aucti ſub noſtro ſuavi Dominio fueratis, nec occaſione mortis illius de Arbo, vel alia cauſa habeatis, vel habetis de mittendo ad nos timore, vel in aliquo dubitare, quoniam ipſe occaſione noſtra, vel alicujus civis Venetiarum nunquam recepit injuriam aliquam, vel offenſam; immò tractabatur, honorabatur, & videbatur per nos, & noſtros tanquam carus, & fidelis noſter dilectus. Sed quidam inimici ejus capitales, quorum inſidiis nemo in mundo tueri ſecurè ſe poteſt, illum lethaliter percuſſerunt, de cujus morte nos, & tota Venetia doluimus, & dolemus, & ſtatim perſequi fecimus malefactores prædictos, & de aliquo invento juſtitiam, & vindictam ſumi. Illos autem qui fugerunt perſequi mandavimus per omnes partes, & bona eorum omnia ſub noſtro Dominio exiſtentia intromitti, etiam multam pecuniæ quantitatem ſtatuimus dari exhibentibus nobis eos, quod pro dicta occaſione, ut dictum eſt nec habebitis nec habeatis - - - -, ſi habetis illud deſiderium quod dicitis remanere de mittendo ad nos Ambaſciatores veſtros, qui non minus quam in propria domo poterant, & poterunt eſſe ſecuri, qui ſi venient, in nobis reperient voluntatem pacis, quam dicimus, & totum quod convenit, pro bono tranquillitatis, & pacis; aliter cognoſcemus expreſſè, quod verba veſtra nullum habent effectum, nec aliquam firmitatem; ſed quod aſtutum unum ore dicitis, & corde aliud cogitatis. Dat. die 17. Octobris XI. Ind. 1312.

Animadvertendum tamen eſt, Belam Regem in Privilegio Caroli Regis nominatum non eſſe eundem cum altero Bela Epiſtolæ Ducis, nam Carolus Privilegium Belæ tertii Iadrenſibus conceſſum confirmat, Veneti autem conventiones cum Bela quarto initas memorare dignoſcuntur.

Quid deinde in obſidione evenerit, & quomodo de pace conventum fuerit, illorum temporum Scriptores referunt; Nam Madius Cap. 6. ſuprarelato ſequitur.

Anno Domini 1313. menſe Iunii Domini Almaſius & Bonpaon de Catalonia milites ſtipendiarii pro Communitate Venetiarum in lignis Venetorum cum mille militibus benè armatis, & mille peditibus ad lanceas longas, & mille baleſtrariis aſſociatis ipſis 15. galeis miſſis per Commune Ven. in obſidium Iadrenſium applicuerunt ad inſulam Nonæ, quæ vocatur Vra, & ibi deſcenderunt de lignis in terram, manſerunt per aliquot dies, conſumatiſque octo diebus, receſſerunt de dicta inſula ad terram, facientes viam verſus Civitatem Iadræ ſine contradictione Domini Bani, & Iadren. & dum pervenerunt ad locum prope Civitatem Iadra, ubi ab antiquo Civitas Iadra fuit ſupra fontanellam, ibi ſe collocarunt, facientes in circuitu ſe Civitatem de lignaminibus cum turribus & maceriis de lapidibus. Audiens verò Banus Mladinus ipſos Catalanos veniſſe & habuiſſe magnum exercitum, fecit congregari exercitum Sclavorum, & Teútonicorum tam per ſtipendium quàm per amicitiam, & congregato exercitu, venit cum exercitu ante Civitatem Iadræ ſupra barcaneum ad Eccleſiam Sancti Iacobi propè exercitum Catalanorum per duo milliaria diſtans ab ipſis. Tandem verò prædicti Catalani tamquam proditores completo termino trium menſium, & habito ſtipendio à Venetis pro tribus menſibus declinaverunt ſe ad amicitiam & ſocietatem D. Bani Mladeni, & Iadrenſium primò promiſſis 5. mill. florenorum auri, & datis, relinquentes Venetos, & ſtipendia eorum, propterea ſicut Deo placuit convocatis galeis Venet. & Nob. qui fuerant in dictis galeis per D. Banum Mladenum, & D. Almaſium pax & concordium inter ipſos Venetos & Iadrenſes firmatum eſt, & compoſitum in hunc modum, videlicet, quod ipſi Iadrenſes perpetuò habebunt dominium & regimen de Venetiis, nam ipſi debent eligere Comitem, & Dux confirmare, & ipſi permanebunt in libertate & pace. hæc Madius. Albertinus autem Muſſatus de geſtis Italicorum lib. 2. clarius; nam relata Teupulana conjuratione ſequitur.

Nec ipſa belli expers per hos Italicorum anfractus quievit (ſcilicet Venetia) Iadrenſes quidem Venetis diu faventes pulſo præſidio ad Banum Mladinum vicinum oræ Sclavonicæ Comitem defecere, cujus favore freti, excuſſo Venetorum jugo rebelles effecti ſunt, exterriti tanta novitate Veneti, ſi Zadra, quæ ſinum maris Adriatici ad tutum Navigantium tranſitum poſſidet, non modo vacans obſequiis, ſed ad rebellionem depravata curſus marinos impediat, hoc tamquam ſui exitii momentum, initiumque intolerabile amovendum tollendumque, decrevere etiam ſub cujuſque belli diſcrimine, Mirũque quam expleta rerum deſideria, maximè ultionum avidos in cæcitates adducant. His acciri placuit Dalmaſium Cathelonienſem virum belligerum, qui Ferrarienſi bello cohortium ductor mille ferè Venetis cæſis, necatiſque eorum fuderat exercitum, qui & per ſeditionem occiſo Franc. Marchione Eſtenſe, cum quo adverſus Venetos eoſdem conſortia egerat; talem Ferrariam cedentem, tranſlata in Robertum Regem Apuliæ, qui alterum Præfectum in ea conſtituerat, ſuis admiſere ſubſidiis cum M. mercenariorum equitum, totidemque pedeſtrium catervis, ære dato ter menſium ſuffuturo ſtipendiis, inſtructaque multa Claſſe ſecus Inſulam, quæ Zadræ adjacet, obſidioni ſe expoſuere. Is multo ſtrepitu, tumultuque navibus excedens propè Zadræ oppidum ſtativa poſuit, vallo foveiſque circummunivit. Proximus & Banus in eodem ab Aquilone campo, mille fermè paſſibus à Dalmaſii ſtativis,

tivis, totidemque à Zadra mœniis caſtris poſitis, copias ſuas eduxit, unde & ſi oppugnaturus oppidum Dalmaſius caſtris exiret, & hic eadem invaderet. Variis hinc, & hinc eadem æſtate certaminibus fatigatæ partes, parùm memorabilia egere, multo Venetorum faſtidio, impenſa namque pondere, cum * ſua maximè pecuniarum effuſionibus res agerentur; illis ædibus propriis commodorum omnium vicinitate gauderent. Dumque ad hyberna coaptandorum, quæ tanto exercitui ſuppeterent rerum tempus impelleret, expleto Dalmaſii ſuorumque trimeſtri ſtipendio, Venetias, ut pro advenientibus tribus juxta initas utrimque conventiones miſit; Veneti tanti exhauſti effuſionibus, & pondere gravis æris arctatum, eo campo, quo ſine eorum remigio egredi non valeret, exiſtimantes trimeſtre perſolvere multa indigentia commodè non poſſe, in reſponſis dedere. Sit ipſe contentus unius duntaxat menſis tracti exolutione, quam & quatuor aureorum eſſe velit pro ſingulis haſtatis, quæ de octo fuerat aureis, primi fœderis percuſſione anguſtatus, oppreſſuſque & temporis & loci opportunitate Dalmaſius, in ſe variis angebatur anxietatibus, torquebaturque ad frequentes converſus ſupplicationes, multorum reiteratione nuntiorum, ut, ſibi, ſuiſque pacta ſervarent, quibus & ſua ſpontè compati, ac contribuere, dum in hybernis ſuffultos neceſſariis ſocios continere valuerit. Nec hac pertinaces ſeu penuria coarctante, ſeu concepta violentia perſeverantia, Venetos movere. Banus horum omnium per transfugas gnarus, edoctuſque, primò clanculum Venetos de pace per internuncios interpellavit: In amicitia fiduciam Zadrenſes accipiant, humilioribus obſequiis ex liberalitate ſervituros, quam ſi violenta obedientia premerentur, ſit eis actualis, non verbalis libertas, ſpontanea quam coacta gratior Zadrenſibus, utiliorque Venetis eſto. At Venetorum in Zadrenſes Majeſtas ſolita cum ſubditis indignata paciſci, nil oblatorum admiſit, offenſa magis libertate petita. Bannus irremiſſus, ſic ferentibus rerum ſucceſſibus ad Dalmaſium loco, tempore, & vexantibus Venetis circumventum converſus, ut rebus ſic afflictis, ut ipſe noverat, clandeſtinè ſollicitavit. Demum tacitis per internuncios allocutionibus ſuggeſtione facta Venetis, ut pro utrinſque colloquio ad ipſorum Venetorum vota res componi poſſent, convenere Banus, & Dalmaſius. Quumque inter utrumque fœdus eſt jurejurando emologatum, ut Venetorum caſtris egrediens in Zadram cum ſuis pergat, accepturus à Bano in præſentiarum florenos aureos mille, præſitque Zadræ regiminis annua florenorum M. mercede cum determinatis ad impenſarum uſum grani, vini, & animalium fulcimentis. His, dum ipſi Dalmaſio libuerit, ad id tempus duraturis, ſitque in ejuſdem optione, ſi maluerint in Apuliam migrare, & quandocunque ei libuerit in tuto traiiciendus ſit vaſis, & impenſis Banus cum ſui & ſuorum armis, & equis.

Regreſſus Dalmaſius, uti indignatione infecti negotii, cum Banno ad certamen ſub oppidi mœnia movendum ſignis claſſicis, militarique fragore, ſerò conſtituit. Suorum primores ſecretis, quid in ſequentem fuerat acturus, monitis edocuit. Poſtquam autem illuxit in Kal. Septembris anni XIII. * CC. milleſimi inſtructis aciebus, deſtitutis caſtris, Zadram cum ſuis intravit incolumis. Veneti collectis extemplo ſarcinis, admiratione, metuque ſimul ſtupefacti, ad naves ſe, ſuaque contulere; inſultum habituri erant in eandem Claſſem niſi ſecedentes è portu curſu celeri remigaſſent. Sic parum fœliciter rebus geſtis graviſſima perpeſſi Veneti, nec ipſi bellorum Italicorum impunes fuere. Zadram ingreſſus, acceptuſque magna alacritate Dalmaſius, ut hujuſmodi proditionis infamiam, ſi qua notabatur in virtutis obſequium transferret, affectos oneroſo bello Zadrenſes ad pacem, quam ſe illis ſaluberrimam dari ſpopondit, hortatus eſt; quos ubi pronos, tractabileſque percepit, ſubitò Legatos ad Venetos miſit, qui ſe non ob alias in Zadram tranſlatum cauſas aſſerant, niſi ut quod victores nulla obſidionis preſſura facere nequiverat, ampliori, utiliorique pacis fœdere hac ſimulatione efficeret: velint ipſi tantum poſitis iracundiæ ſtimulis, evidentibus ſuis commodis acquieſcere, plurimum potituri hoc ingenio, quam armis: patianturque, ut tam malè diſpoſitis ad ſua commoda rebus ſibi conſulat, quodque in Zadram ſe tranſtulerat, non fraudi, dolove; Sed frugi, laudabilique propoſito adſcribant. Veneti tanto in anfractu, diſcriminéque afflicti ſic rebus ad opem converſi, grates amico circumſpectoque viro tantæ mediationis egere, reſpectuque dilationis, ut conſulto Duce id agere queant, dato illius ſe petituros conſiliis reſpondere Duci ſenatuique Venetiarum, quos aliter potiundæ Zadræ ſpes deſeruerat, hæc grata acceptaque viſa, juſſique primores exercitus ut antequam ſui excidii (quod jam increbeſcat) fama prodeat, cuique fœderi, quod ſpem pacis habeat, intendant, exequaturque. Iri emiſſi peragente Dalmaſio, optantibus leniter Zadrenſibus pacem illam ad omnium nationes publicavere, acturi de conditionibus per utriuſque partis arbitros Dalmaſio medio: intereà inermes Veneti inter mœnia recepti fiducialiter prælato ex ſe uno, qui ad inſtar primarum conſuetudinum Communitatis jus Venetis diceret, in urbe verſabantur, comiterque comitia agebant per ſocialia fœdera. Nec minus jugiter, & in dies de pacis conditionibus agebatur. Cumque (ſicut aſſolet) in tractatuum diſceptationibus ſuper articulis diſcola partes decertarent, paulo ante ſedati incaluere animi, habituſque Dalmaſius utrinque ſuſpectus, ne vacillans rurſus alteram fallat, alteri adhæreat, ipſumque aſtutiſſimum hæc non latuere, qui Zadra cedere, ſi incolumis valeat, conſtituit: Concione igitur habita, quæ ſuper pace egerat, rememoravit, bono animo, ingentique ſolertia res ſalubres hinc, atque hinc exercuiſſe, rebus æquè ad utriuſque partis bonum commune diſpoſitis, abire velle.

vaſa, naveſque onerarias, quibus equos & ſarcinas in Apuliam trajiciat, popoſcit. Ab utrinſque grates actæ, naveſque conſtituta quinque, quas præmiſſas pelagi tempeſtas inceſſit, abegitque, ut ſcopulorum cautes incuterent, eliſaq; fretum ſubirent. Dalmaſius omnium vitandarum inſidiarum

Zara rebela diſcazando lo ſo Conte M. Michiel Moreſini, lo qual fo aſcoſo per favor de Nobel in Zara in la caſa de so nobel della che nomeva ſ Saldin de Saladini, e con canto muodo veſtido a muodo di frate inſi fuor dela terra, & ſcapolo, li 2. conſeſeri del dito Conte fo ſ Zan Zuſtignan e ſ Marcho Dandolo retegnudi e meſi in prexon. & infra.

aſtutia noctu lembum ingreſſus, in Apuliam devectus eſt.

Hæc illorum temporum ſcriptores de Iadrenſi defectione; quibus addi poſſunt, quæ aliqui Chroniſtæ Veneti tradunt, defectionem enim Anonymus referens ait.

Iadra defecit exauctorato à civibus Comite Michaele Mauroceno, qui a Patritiis in domo Saladini de Saladinis occultatus aufugit, habitu Monacali indutus: duo vero conſiliarii ejus Ioannes Iuſtiniano & Marcus Dandulo capti & in carcerem conjecti fuere. & infra.

Zuanne Soranzo Doſe 1312. Item in queſto tempo habiando l'animo atento de reaquiſtar Zara la qual ſteva ancho forte, e coſtante in la ſua durezza nobel eſercito per mar ello manda ad aſſediar quella della qual fo mandado Cap. General ſ Belletto Zuſtignan, lo qual ſiando ſtado per so tẽpo avanti Zara molto el fo agravado de infirmitade à tal che ſoto el dormiva per ſalute della ſo perſona, la qual coſa preſentando Zaratini aparia occultamente ſuo navilii, & una notte che fo mal e peſſimo tempo & da grande obſcuritade le galie ſe meſe la ſera l'una luntan dal altra como eſercito che ſe poteva dir non aver cavo per la grieve malatia del Cap. antedito, e de Zaratini algun dubio elli non aveva & ſpecialmente in quella notte per lo iniquiſſimo & fortunal Tempo che jera, li Zaratini inſi fuora del ſo porto con alguni ſo navilii armadi e deſarmadi, & ande a ferir in la galia del Cap. & de so de i altri ſoura comiti e quelli prexe con lo Cap. e ſoura comito e tutta la Zurma avanti chel ſubſidio dell altre galie ſe podeſſe aver e tutti meſe in le ſuo prexon de Zara, lo qual Cap. ſi per la infirmitade che lo aveva chomo de gran melinconia & deſpiaſer de tanto infortunio che li jera occorſo avanti che foſe fatta la paſe el mori in le preſon de Zara. Vegnuda tal nova al Doſe receve meſtitia non puocha, & de preſente manda a Zara con pluxor galie ſ Vido de Canal per Cap. Gral. li Zaratini molto inſuperbiti non curava del Comun de Venieſia e finalment Zaſchuna delle parte deſideroſe de paſe ſi comeza à trattar acordo e fo fatto Zoe conſignando entro le altre coſe per pati como Zara ſe deva al Comun de Venieſia el qual in tutto debia rezer lor con tre ſuo Zudeſi che elli li darà Laſſando l'arbitrio a lui ſolo de violentia, robaria de Strada, & incendio & far ſecondo li ſuo ordini, la qual parte, aconzo, o vero pati fo firmadi in 1313. adi . . . de Settembrio & alora li Zaratini eleſſe per ſo Conte primam I. Vidal. Michael.

Ioannes Superantio Dux 1312. Item hoc tempore recuperationi Iadrenſi intentus Claſſem inſtruit præpoſito Capitaneo Generali Beletto Iuſtiniano, qui multo tempore in obſidione Iadrenſi moram trahens ægrotavit, hacque de cauſa intra conſtratum navis dormiebat, quod cum Iadrenſes reſciviſſent, occulto navigia parant, & obſervata maris tempeſtate, propter quam triremes una ab altera longe in ſtatione ſe locaverant, ſubſequutaque nocte obſcura exeuntes cum lembis armatis & inermibus, triremem Imperatoriam itemque & aliam ceperunt una cum ipſo Imperatore, & præfecto alterius, omnibuſque remigibus, prius quam ſubſidia ab aliis triremibus advenire poſſet, captoſque in carceribus poſuerunt (qui Capitaneus tam ob infirmitatem, quam ob mœrorem infortunii obiit in carceribus antequam pax fieret) quo audito Dux ægerrime tulit, & elegit novum Imperatorem Vitalem Canalem, pluresque triremes inſtruxit. Iadrenſes elati Commune Venetorum ſpernebant, tandẽ amba partes cupientes pacem ea concluſa fuit, & inter cætera pactum, ut Iadrenſes ſe dederent, regimenque Civitatis in poſterum penes Comitem, & tres Iudices ab ipſis Iadrenſibus electos eſſet, relicto ſoli (Comiti) arbitrio in violentiis, graſſationibus, & incendiis ſecundum eorum ſtatuta hæc concluſa fuerunt 1313. . . Septembris, & tunc Iadrenſes elegerunt primum Comitem Vitalem Michaelem.

In qua Iadrenſi obſidione Arbenſes à Iadrentibus damnificatos, memoria reperitur. Hæc ſcriptores & monumenta illorum temporum, de tertia Iadrenſi defectione, rebuſque ea occaſione geſtis ad pacem uſque reconciliatam referunt; Sed nuſquam cauſa, occaſiove defectionis ejuſdem apparet, idcirco indaganda eſt, ut & relata melius percipiantur, & quæ deinde anno 1345. evenerunt clariora evadant.

Iadrenſes contracta antiquitus cum Venetis ſocietate, rectores Venetos ſæpè habuiſſe ex

jam

jam dictis conſtat, eorundemque opibus fretos, Croatorum moleſtias avertiſſe, agrique fines protuliſſe, ſed cum rectores, qui annui eſſe ſolebant, perpetuos habuerint, idque ſervitutem ſibi inducere interpretarentur, primò tumultuantes rectorem ejecerunt, ſed eundem recipere coacti, occaſione oblata apertè defecerunt, tunc mutua damna, & inde odia orta ſunt, Venetique occaſionem captantes, Francorum auxilio Iadram everterunt, Iadrenſes verò patriam reſtaurare aggreſſi, inſularum recuperandarum gratia, quietoque Civitatis ſtatu Venetum rectorem iterum recipere coacti fuerunt; Sed cum calamitas patriæ acerba recordatione civium animis obverſaretur, inani ſpe apparatus Friderici oſtentata, rectorem ejecerunt, Vngaricique Regni quamvis à Tartaris deſolati protectioni ſe tradere coacti fuerunt, ex quo inprovido conſilio, cum muros nondum reſtauratos defendere nequirent, patriam deſeruerunt, mox, ut in eamdem reciperentur, conditiones, quas Venetis placuit ſubierunt, ſic ex ſociis ſubditi effecti ſunt, & non ſolùm jure eligendi Comitis privati, ſed etiam loco conſiliariorum Civium, duos Venetos Iudices habuere, caſtrumque & præſidium Venetum tolerare coacti ſunt, ut relatum eſt. Quod quidem quam grave fuerit Iadrenſibus, qui proximas civitates maritimas ſuo arbitratu Comites eligere, nulloque militum præſidio imminuta libertate frui cernebant, facilè intelligi poteſt; Tamen cum præſidium pellere ſimulque & Caſtrum expugnare per ſe impotentes eſſent, ab Vngaricoque Regno variis caſuum ſucceſſibus perturbato, nullum auxilum contra Venetorum potentiam ſpernarent, quietè vivere coacti, privatis utilitatibus ex libera navigatione incumbentes opes auxere, ſed cum Breberienſes dilatata per Croatiam & Dalmatiam potentia, Comitatus reliquarum Civitatum maritimarum conſecuti, unicum quod ipſis deerat Jadrenſem, ſummoperè deſiderarent. Teupulanaque conjuratione res Venetorum perturbatæ fuiſſent, & ob interdictum Papale per proximas Civitates Dal-
a 1310. 23. Octub. maticas inquiſitio fieret *an a poſt probibitionem Domini Papæ aliquid Venetis venderetur, vel ab eiſdem emeretur*, inde commerciis impeditis, & commoto ut conjici debet populo, Iadrenſes capta occaſione Banique Pauli freti auxiliis, re maturius quam prius conſtituta, Caſtrum occuparunt, præſidium oppreſſerunt, Comiteque & Conſiliariis Venetis retentis, Mladinum Bani filium Comitem elegerunt; Sed cum Mladinus Iadræ Comitatu adepto titulo Principis Dalmatiæ uti cepiſſet, inde veriti, quod ſicuti Banus pater in Boſna & Croatia dominationem ferè arbitrariam exercebat, ita Comes libertatem eorum opprimeret, eandem relato Privilegio Regio firmare ſtuduerunt, inſulaſque à Venetis occupatas ope ejuſdem Regis recuperare niſi ſunt, ut ex relatis Epiſtolis apparet.

Sed cum Bani mors interceſſiſſet Mladinusque filius in Banatu Dalmatiæ & Croatiæ Boſnenſique ditione ſucceſſiſſet, & Rex eodem anno in Vngaria ſuperiori victoriam de rebellibus conſecutus fuiſſet; Inde Mladinus timens ne ſibi quoque dominationis arbitrium compeſceret, Iadrenſes cum Venetis de pace agere permiſit, ſed cum ii Dalmaſium cum Catalanis conduxiſſent, Claſſemque paraſſent, nihil concluſum fuit, inde militibus transfretatis Iadram obſederunt, Banus autem in ſubſidium venit, & conſcius diſcordiæ inter Dalmaſium & Venetos ortæ, iterum Venetis reconciliationem cum Iadrenſi Comitatu obtulit, ſed cum Veneti ſperarent, ſe Civitatem expugnaturos, cum ſubditis quaſi cum liberis paciſci dedignati, conditiones reſpuerunt; idcircò Banus Iadrenſes cum Dalmaſio compoſuit, Comitatuque Iadræ eidem conceſſo, Venetos deluſit, qui transfugio Catalanorum territi, ſpeque potiundæ Iadræ fruſtrati, verentes, ne *Zadra quæ ſinum maris Adriatici ad tutum navigantium tranſitum poſſidet, curſus marinos impediat*, ideò *hoc ſui exitii momentum initiumque intolerabile amovendum*, Iadram ex manibus Bani & Catalanorum quibuſcunque conditionibus eripere, decrevere, & electione Comitis Veneti Iadrenſibus permiſſa, confirmationeque tantùm ſibi reſervata, in reliquis arbitrium permiſerunt, & veluti cum ſociis æquo jure convenerunt, ſic ex compoſitione cum Venetis Iadrenſes Mladini, & Dalmaſii dominatum evitarunt, inſulaſque recuperarunt, deſtructoque Venetorum Caſtro, Civitatem ſuo arbitratu regentes, navigationemque reaſſumentes, denuò ſocii nominis Veneti evaſerunt, qui abſolutione à Summo Pontifice recepta, navigationes quietas & dominium Culfi continuarunt. Mladinus autem Venetorum amicitiam conſecutus, omnia ex arbitrio ſuo diſponens, cunctis oneroſus evaſit.

CAP. XIII.

De potentia Breberien. in Tyrannidem verſa.

COmites Breberienſes in relatis de Regno Vngarico controverſiis potentiam ſuam mirum in modum auxerunt; nam Comes Paulus Stepconis olim Bani filius Dalmatiæ & Croatiæ Banatum conſecutus, dominium quoque Boſnæ adeptus, eſt, & Gregorius ejus frater Comitatus omnium ferè Civitatum maritimarum tenens, Comes maritimus dictus fuit, cui alter Gregorius nepos Pauli prædicti Bani filius ſecun-

ſecundus dictus ſucceſſit, & cum ad ejuſdem pe-
titionem intercedente Maria Caroli Roberti
Avia Boniſ. 8. Sibenicen. Epiſcopatum (in va-
a 1298. num reclamantibus Tragurinis) *a* erexiſſet
(ut in patriæ Chron. latius) & à ſummo Pontifi-
ce Comes Civitatum Dalmatiæ vocatus fuiſſet,
hunc titulum Gregorius retinuit, & deinde in
Comitem Dalmatiæ mutavit, exindeque Nona,
Scardona, Sibenicum, Clifum, Almiſum,
quamvis Croaticæ Civitates, & legibus Croato-
rũ viventes, uti à Comite Dalmatiæ rectæ inter
Dalmaticas ſimul cũ Trag. & Spalato numerari
cepere, & quaſi poſtliminio Dalmatiæ reſtitutæ
fuere. Banus verò clientelas ſimul cum juriſ-
dictione dilatando, cognationeque Comitibus
Corbaviç junctus, ipſe in mediterraneis, filii ve-
rò in maritimis dominium ferè abſolutum
uſurparunt, Banaliaque jura ex arbitrio diſtri-
buebant; nam Paulus, vivente adhuc Ladislavo
Rege Banatum conſecutus, Cives Scardonen-
b 1281. ſes aliquas poſſeſſiones ſibi vendere *b* coegit,
deinde eiſdem ſervitia Regiis Caſtellanis præ-
ſtari ſolita remiſit, pedagia in perpetuum lo-
çavit, aliaque Regali more ſtatuit ut ex ſequen-
ti patet.

Nos Capitulum univerſum Cathed. Eccleſiæ Beatæ Mariæ Virginis de Scardona, ſignificantes memoriæ commendamus univerſis quibus expedit præſentem paginam inſpecturis, quod accedentes ad noſtram præſentiam viri Nobiles Cives Scardonæ, videlicet Lubavac filii q. Bartodruzzi, Coſmar, & Michael filii q. Dobroſii, cognomento Tuardouh, Pribinus, & Boſanus, Berulavus, Dominicus, Laurentius, & Zune pro parte ſua, ſuorumque civium omnium Scardonæ, pro parte verò altera, V. Nob. nomine Purthio q. Streimeri in perſona D. Bani Pauli tamquam per pactum, pro eo quod dictæ Civitatis Cives tenebantur ad Caſtrum Scardonæ, in quibuſdam ſervitiis videlicet vigilias, ſeu cuſtodias ſervare, vineas & terras colere, & aquam portare, itinera, & alia ſervitia conſueta facere, his & aliis cupientes abſolvi, & eſſe liberi, & frui libertatibus civilibus, convenerunt cum præfato D. Bano, & ſe obligaverunt eidem annuatim & in perpetuum ſolvere duo millia librarum, & pro pedagio portarum Civitatis ejuſdem, pro piſcaria, pro macello, & pro arboragio porti, & pro tranſitu barchanei lib. 600. Ven. par. Item iidem VV. NN. obligaverunt ſe in perpetuum facere conducere Monaſterio S. Elizabeth ubi deget D. Stanislava ſantimonialium ſoror dicti D. Pauli Bani, & hoc neceſſitate ipſarum Dominarum, & Capellanorum earundem de lignis quatuor vicibus in anno in feſtivitatibus videlicet omnium Sanctorum, in Nat. Domini, in carniſprivio, & Pentecoſte omni vice quatuor barchas vulgariter dictas Baſtaſſizas, hoc tamen facta ſatisfactione prius dictæ Civit. Civibus vid. Vuladislavo filio Petri, Stoyslavo, & Lucæ filiorum q. Berizci & Comiti per d. D. Paulum Banum pro quibuſdam territoriis, ſilvis, & campis, pratis, aquis & aquarũ conductibus, quas iidem cives & Communitas Scardonæ vendiderunt d. D. Paulo Bano, & conſorti ſuæ D. Urſæ Baniſſæ pro tribus M. lib. & 144. quorum quidem territoriorum venditorum per dictos Cives & Comitem ſunt termini, ſive confines . . . . . (omiſſis terminis) . . . & deſcendunt ad fluvium Karca vulgariter vocata, prout continetur in litteris, ſeu inſtrumentis confectis ſuper facto præfatæ venditionis, & annuatim deviciant debitum ſuum, ſive obliga: duo M. & 600. lib. quitando, donec ſiat ſatis pro utraque parte, quod ſi aliud dicti Cives ſecus fecerint, vel eſſent auſi contraire dictæ compoſitioni ſe obligaverunt duplum ſolvere, & ad priſtina ſervitia redire præſentibus videlicet Rev. in Chriſto Pat. & DD. Damiano Dei & Apoſtolicæ ſedis gratia Epiſcopo Scardon. nec non & Viris Nobb. ſcilicet Comite Neliptio filio q. Georgii, & Comite Budislavo Corbavien. filio q. Curiaci & aliis quampluribus ad hoc vocatis ad noſtrum ſecretarium, in cujus rei teſtimonium præſentes juſſimus per noſtrum Notarium in carta publica redigi, redactum ſigillo Capituli noſtri prætacti una cum ſigillo Communitatis Scardonæ, munimine ſub appenſione conſignari. Datum Scardonæ Cathed. Eccleſiæ A. Nat. 1284. Indict. 2. Pontif. Bene. PP die 11. men. Februarii.

Privilegia quoque inſtar Regis confirmavit.

Paulus Banus Croatorum, & Dominus Boſnæ omnibus Chriſti fidelibus quibus expedit præſentes litteras inſpecturis, Salutem in omnium Salvatore. Quoniam digna petitionum deſideriis dignum eſt nos facile præbere conſenſum, & ea quæ in tempore fiunt, ne ſimul cum tempore labantur, expedit, ut patrocinio litterarum roborentur. Hinc ad univerſorum notitiam harum ſerie volumus pervenire, quod conſideratis dignis, & juſtis petitionibus egregii, providi & ſapientis viri D. Marci Michaelis Hon. Arben. Comitis, nec non Iudicum Conſiliariorum & univerſorum ejuſdem Civitatis omnes terras, poſſeſſiones, paſcua, & nemora, quæ vel quas in Dominio noſtro habent, & poſſident eiſdem, & eorum hæredibus, hæredumque ſucceſſoribus, ſecundum quod in eorum Privilegiis Regalibus & Banalibus tam de Caſtro Iablanich, quam de aliis plenius continetur, perpetuò, & irrevocabiliter, pacifice, & quietè cum omnibus ſuis pertinentiis habendas, & poſſidendas, & tenendas ſine contradictione aliqua per nos, & noſtros ſucceſſores in perpetuo confirmamus, collaudamus, approbamus, atque jure perpetuo, & irrevocabiliter roboramus; In cujus rei memoriam, & majorem firmitatem præſentes litteras conceſſimus, ſigilli noſtri munimine roboratas. Datum Scardonæ die 4. intrante Ianuarii 1307.

Extat etiam alterum ejuſdem diploma, in quo reddit immunes Arben. à datiis, tributo, tergovina, & omni alia exactione per totum domini-

um &

tum & Banatum, & per omnes partes Curiacæ, Comitis cognati ſui dilecti, & fidelis. Datum Scardonæ die & anno ſupradictis. Carolo deinde adhærens, bellumque cum Rege Raſciæ gerens, Naronam Claſſem miſit, ibique Mladinus ejus filius captus fuit, qui vivente adhuc patre Bani titulo uſus, regali more Spalat. Privilegia indulſit.

Nos Mladinus Banus Boznien. omnibus quibus expedit, tenore præſentium ſignificamus univerſis, quod nos diligenter conſideratis, & inſpectis fidelitatibus, & ſervitiis Nobiliũ & Communes Spalati obſequioſe hactenus impenſis, & in poſterum toto poſſe inpendendis, hanc gratiam noſtram damus, donamus, & confirmamus ſpecialem. Quod omnes mercatores Spalat. per univerſum dominium noſtrum Chroat. & Bozna emere, vendere, comparare, mercimonia apportare & auferre libere valeant, & poſſint. Nihilominus hi omnes alii mercatores ſua mercimonia in Civ. Spalat. volentes, & deſiderantes apportare, non careant eadem gratia noſtra ſupradicta, quoniam ipſis mercatoribus ſuper fidem noſtram Deo debitam yllare promittimus obſervare: ſuper quo omnibus Comitibus noſtris, Rectoribus, officialibus & cuſtodibus viarum pro tempore conſtitutis Croatia, & Bozne per hac ſcripta firmiter præcipiendo mandamus, quatenus præfatos mercatores Spal. & omnes alios in prædictam Civ. Spal. cum mercimoniis venientes, & redientes in nullo aliqualiter moleſtare, vel etiam impedire præſumatis, ſed potius eiſdem veſtrum conſilium, & auxilium ſi opportunum fuerit, impendatis, ſub obtentu noſtræ gratiæ plenioris, quod ſi quis veſtrum auſu temerario ſecus fecerit, & hujuſmodi mandati noſtri tranſgreſſor extiterit, novit ſe pro certo ſua perſona propria periculũ incurriſſe: & quia ſigillum noſtrum Banale nondum erat paratum, præſentes antiquo noſtro ſigillo fecimus ſigillari. Datum in Hocucha in craſtin. Pentecoſtes ſub anno Domini 1302.

Coronato tandem Carolo, & ad conſolidandum ſibi Regnum implicito, eò confidentius Banus, & filii uſurpatam dominationem in Provinciis exercebant; cumque Iadra ad eos defeciſſet, univerſum continentem Dalmatiæ, & Croatiæ conſecuti ſunt: & cum paulò poſt Banus Paulus è vivis exceſſiſſet. Mladinus filius, & ſucceſſor, tali titulo utebatur *Mladinus Croatorum Banus, Comes Iadra, Princeps Dalmatia, & ſecundus Boſnenſis Banus* deluſiſque Venetorum conatibus, Iadram recipere conditionibus, quibus ipſi placuit ſuaſit; Sic quaſi in paterna hæreditate ſuccedens, omnes provincias, & univerſas Civitates maritimas ex arbitrio regebat, ob id in ſuperbiam elatus, inſolitis oneribus, & contributionibus Croatos, & Civitates maritimas vexavit, Raguſiniſque infeſtus fuit, Corbavienſes quoque Comites, quamvis cognatos, à ſe alienavit, cæteriſque Comitibus Croatiæ oneroſius evaſit, & cum Tragurienſibus & Sibenicen. in apertum bellum prorupit; Gregorius autem ejus frater ſecundus dictus cum eo ſentiens, quamvis Comitatus Civitatum maritimarum quaſi hæreditarios gereret, eiſdem tamen oneroſus & infeſtior in dies evadebat, & ex lucri cupiditate Almiſanis piraticam per Privilegium confirmare veritus non eſt.

Vniverſis & ſingulis ad quos literæ præſentes pervenerint. Georgius ſecundus Civitatum Dalmatia Comes, ſalutem in omnium veriſſimo Salvatore, juſtum eſt æquè, atque conſonum rationi, quod Dominus ſuos fideles non ſolùm in ſuis juribus, & conſuetudinibus antiquis conſervet, verùm etiam eis ampliores, & ſpecialiores gratias ac libertates condonet, ut ex hoc fideliores efficiantur, & promptiores ad ſerviendum; ac etiam cæteri animentur ſibi atque deſiderent famulari; quocirca vobis præſentium declaramus tenore, quod conſiderantes fidelitatem, & continua fidelitatis obſequia, quæ nobis & domui noſtræ Nobiles, & populus, ac tota Communitas Almiſii jugiter & maximè in neceſſitatis tempore præbuerunt, ſuis non parcentes expenſis, laboribus, vel perſonis, ſed eas periculis, & morti liberaliter exponentes, ipſis donavimus libertates, & gratias infraſcriptas vid. tractantes, & ſedentes cum Nobilibus Almiſii, ponemus eis placabilem unum Caſtellanum, qui ſi eis moleſtias, & injurias fecerit depoſitione condignas, quas ſufficienter probare poſſint, ipſum deponemus, eligentes alium ſicut prius. Item quod Iudices & alios Civitatis officiales nob. & conſiliarii de anno in annum eligant ad ſua arbitrium voluntatis. Item quod ſimiliter juxta voluntatem ſuam ſibi ſumant, & recipiant Sacerdotem. Item quod omnes terra, vinea, domus, & alia ipſorum poſſeſſiones, à quocunque, ac quomodocunque occupentur injuſtè, ipſis liberè revocentur, & quod de cætero non auferatur aliqua res ab aliquo violenter. Item quod uſque Salonam, & non ultra cum ligno 18. remorum in noſtro ſervitio ire teneantur omnibus ſuis expenſis, longius autem nobiscum, & ad noſtras expenſas, quot quot voluerimus ſi potuerint ire per mare, penitus teneantur. Ab exercitu verò per terram, ac alia ſervitute faciendà tam per mare, quàm per terram, volumus eos eſſe liberos, & exemptos. Item quod Caſtellanus, vel V. Caſtell. quemquam eorum judicare non poſſit, abſque Iudicibus, neque aliquem conſtringere ire ad Caſtrum ad Iuſtitiam coram eo, ſed ſedens cum Iudicibus inferius quæſtiones audiant & judicent ſecundum ſuas conſuetudines, & ſtatuta. Item quod coram nobis ad juſtitiam ultra Zernouniz am, vel alio vice noſtri proficiſci minime teneantur. Item quod dictus Caſtellanus, vel alius loco ſui non poſſit aliquem eorum capere, ſeu captivare qui ſuas terras, vel alias poſſeſſiones habet, aut poteſt fidejuſſionem dare ſufficientem. Item quod nullus poſſit aliquam vineam à feſto Nativitatis Domini uſq; ad feſtum S. Michaelis, de menſe Septembris circuire, ſed qui vineam circuire voluerit, eã a dicto feſto S. Michaelis uſq; ad

Nati-

Nativitatem valeat circuire : Terram autem aratoriam, quæ ſeminata fuerit, circuire ſimiliter nemo poſſit, quouſque fruges exiſtentes in ea collectæ non fuerint, ſive meſſe, & ſi per aliquem aliter circuiretur, talis circuitus ſit irritus. Item quod quando aliquis eorũ ſine heredibus moriretur, poſſit liberè ſua bona hereditaria vid. diviſa, & bona acquiſita, ſive diviſa, ſive indiviſa, cui ſibi placuerit dimittere, ac judicare, ſi verò ab inteſtato decederet, omnia ejus bona plenè remaneant ſuis proximioribus propinquis uſque ad ſextum gradum, & non ulterius computando. Item quod datium macelli, ſive aliud Comiti pertinens colligi & recipi faciant ſicut voluerint. Item quod à portantibus ſalem, vel alia mercimonia Almiſum, ſive ſint Cives, ſive hoſpites, nihil per violentiam auferatur. Item, quod ſiquis eorum iret extra Civitatem, ad recipiendum aliquid alicui, & probare poſſet per idoneos teſtes, Caſtellanus, & V. Catell. miſit eumdem tantum, quantum de re accepta ſibi retinuiſſe, ac habuiſſe dignoſcetur, & non plus reddere teneatur. Item quod ipſorum jobagiones nihil nobis, vel noſtris officialibus ſolvere teneantur, ſalvo quod quando accedemus ad eos nobis cœnam vel prandium præparabunt. Item quod Civitati Almiſæ nullam collectam imponi penitus permittemus; Item quod de tributo Civitatis & marena cum Nos medietatem habemus, & aliam medietatem Commune Almiſen. Item quod quando irent in curſum cum ligno 40. remorum & ultra, lignum ſextam partem habeat expenſarum, & quintam partem lucri, & lignum à 24. remis uſque ad 40. ſextam partem lucri, & ſextam partem habeat expenſarum, ſed lignum X. remis uſque ad 24. pro duobus hominibus partem recipiat, à decem autem remis infra de parte unius hominis contentetur. Quæ quidem omnia ſupra & alias eorum conſuetudines, & libertates antiquas, quas habuerunt temporibus D. Regis Belæ & aliorum Comitum confirmamus, promittentes ſub juramento cum filiis, & Nobilibus noſtris, ipſis & heredibus ſuis per nos, & heredes noſtros, nunquam contrafacere, vel venire. Et has omnes libertates, vel gratias volumus etiam quod Chaclani, Ilnienſes, Ragoznicenſes, Brecellanen. & alii inter ipſorum poſiti metas habeant pleno jure. In quorum omnium teſtimonium, & firmitatem perpetuam, præſentes literas noſtri ſigilli appenſione fecimus communiri. Datum Cliſſæ A.D. MCCCXV. Ind. 13. die penultimo Maij ſed omnibus jam exoſus effectus Mladinus. Quomodo tantem victus, & in vinculis in Vngariam ductus fuerit Mladinus refert.

Cap. 17. De rebellatione Civitatum Sibenici & Trag. contra B. Mladenum. Anno Domini curren. MCCCXXII. men. Ianuarii luce 16. Civitas Sibenici & Civitas Trag. unam ligam inſimul fecerunt, contra Banum Mladenum, & ſuos fratres, guerram promoventes, adhærendo ſe, & Civitates ſuas Communi & dominationi Venet. Audiens Banus Mladenus rebellationem Civitatum Sib. & Trag. turbatus eſt valdè, & venit cum exercitu ſuo ante Sibenicum, ubi ſtetit per menſem, devaſtans campum, & culta de Sibenico incidens arbores, & vineas prædictæ Civitatis impugnando; Sed cogitans quod nihil poteſt prævalere contra Civitatem, & ipſos de Civitate offendere, miſit pro filiis Heliæ fratribus Coſæ vid. Saraceno Michaele, & Helia, Coſa autem frater eorum mortuus fuerat in carcere D. Bani Mladeni, quos idem D. Banus in campo prædicto fecit mori gladio; devaſtato quidem campo Sibenici venit cum exercitu ſuo ad campum Trag. ad devaſtandum illum, & cœpit devaſtare campum prædictum in parte; tandem ipſe B. prævidens quod nihil poteſt ipſis nocere, receſſit de campo Trag. volens facere colloquium cum Baronibus de Croatia. Certi quidem Barones ſui ſcilicet filii Curiacy filii, Stephanich de Boſna, filii Mihovilovich de Clivena, & Georgis Iſans cum Comite Paulo fratre D. Bani prædicti qui ſibi ſerviebant metu Bani præfati, eò quod erat ipſis minatum per prædictum B. Mladenum ipſos fuiſſe cum Coſa, & fratribus ſuis in Conſilio, & juramento prout dicitur ad interficiendum B. Mla. & receſſerat ab eo, contra quem Banum ipſi facientes ſocietatem inſimul promoverunt exercitum magnum adhærentes ipſos auxilio filiorum Babonique, & Banorum de Boſna, quorum auxilio venerunt cum exercitu proſequentes Mladenum uſque ad Bliſcham: hoc facto Trag. & Siben. cum galeis Venetorum & ſtipendiariis, per Venetos ipſis conceſſis; una nocte de Trag. exeuntes ceperunt Almiſum, & Scardonam derobantes, & comburentes domos, res, & homines atque barchas, & ligna quæ erant ibi ducentes ſecum Trag. & Siben. cum magna victoria.

Cap. 18. De conflictu B. Mladeni per Banum Ioannem.

Tandem Banus Mladinus videns ſe eſſe confuſum, & devictum ſine bello miſit Comitem Georgium fratrẽ ſuũ ad Regem Hung. ut ſibi impenderet auxilium, ſemper adhæſit amicitiæ & auxilio Flacorum & Policianorum. O Dei clementia quæ nullum malum permittis impunitum, nec bonum irremuneratum oſtendens in hac vita ſuper peccatores judicium cum miſericordia, nolens tolerare tot mala, quæ in Regno Croat. atque Dalmat. per rectores, & officiales ipſius Bani perpetrabantur quotidie. Nam reditus Eccleſiarum auferebant, matrimonia ſecundum Deum quæ erant facta, minimè obſervabant; mulieres, & puellas virgines violabant, mercatores deprædabant, nec non terras, & poſſeſſiones civium maritimarum, & Dalmatinorum per vim accipiebant, & inter ſe per ſortem ipſi dividebant, aſſerentes, quod nobis ſubjacent omnia, quæ extra Civ. ſunt, tam in jure paterno, quam in jure potentiæ à Deo nobis conceſſæ. Item obſides faciebant ſuſpendi & Nobiles decapitari; ideò Deus & Dominus juſtus Iudex nolens tanta mala commiſſa per prædictos tolerare,

berare, vel ſuſtinere, voluit providere de regimine ipſorum, & ſic in brevi contra ipſos ſuſcitavit gentem, quæ ipſorum dominio adverſaretur, & ſic defecit prædictorum dominatio, quia ſcriptum eſt, depoſuit potentes de ſede, & exaltavit humiles. Et eſt ſciendum, quod tanta miſericordia ſit Deus, quod non ſtatim punit adverſarios, ſed ſententiam diu diſtulit, ut magis homines terreantur, & revertantur ad bonum faciendum: ſed prædicti Deum præ oculis non habentes, committebant quotidiè ea, quæ Deo diſplicebant. Ergo non eſt mirum, ſi Deus non vult differre ſententiam ſuper ipſos; ſed in brevi auferre ab eis Regnum & dominationem. Vbi ergo eſt Bane Mladeni potentia tua, quâ pro nihilo reputabas omnes Reges terræ? Vbi eſt ſublimitas tua, quâ Deum Cæli contemnebas & Eccleſiam Catholicam? Quoniam ordinabas Epiſcopos, Abbates & Abbatiſſas? Vbi eſt ſuperbia tua, quâ exſpoliabas & depauperabas Civitates Dalmatiæ & Croatiæ, volentes in pace vivere, & in jure ſuo permanere? Ubi eſt diſcretio tua, quâ plus diligebas ſuſurrones audire, quam bonos conſultores, ſolebas frequentare in legendo Bibliam, ſed non obſervabas verba Bibliæ, ideo Deus punit te, & depoſuit exſpoliando de Regno ſuo. Item Ioannes Banus Babonig cum ſuis ſequacibus perſecutus eſt Mladenum uſque Bliſcam, ibi pugnam fecit magnam cum Vlacis non modicam quantitatem beſtialium hominum, & jumentorum accipiens, & B. Mladenus fugit Policium, & venit Cliſſiæ, ibique ſtetit 15. dies, poſtmodum receſſo exercitu Ioannis Bani, & aliorum de Croat. præparavit ſe Banus Mladenus veniente Comite Georgio ire ad Regem Hung. honorificè cum donis & exeniis.

Cap. 19. De captivatione Mladeni per *Regem* Carolum Hung.

His diebus D. Carolus Rex Hung. apud Caſtrum Tinien. Banum Mladenum ad ſe diligenter ſuſcepit, & in Comitatu ſuo ipſum duxit ſecum uſque Zagabriam, habendo ſuper eum cuſtodiam armatorum, in fine autem auditis rumoribus de Hung. qualiter exercitus, quem miſerat in auxilium Ducis Auſtriæ fuerat devictus, & amiſſis multis equis, ibidem de exercitu ſuo propter infirmitatem equorum ipſe Rex, captivato etiam Mladeno Bano, fuit reverſus in Hung. ducens ſecum B. Mladenum pro captivo.

Occaſione cujus guerræ Almiſanos Piraticam renovaſſe, Traguriensibusque infeſtos fuiſſe, prout etiam Scardonenſes Sibenicenſibus cenſendum eſt; qua de cauſa expeditio ſuprarelata Venetis auxiliantibus contra eoſdem facta eſſe debuit; Mladini ſuperbia tandem relatum finem habuit, Comes autem Gregorius ejus frater, reliquique Breberienſes quem finem ſortiti ſint, in Chronico patriæ refertur.

CAP. XIV.

Quomodò Veneti reliquas Civitates continentis conſecuti ſint, Comiteſque Croatiæ proximos ſibi devinxerint.

BReberienſes Comites ſicuti ſæpè Banatus honorem geſſerunt, ita maritimas Civitates favoribus proſequentes, familias quaſdam ſibi conciliantes, Comites earundem electi fuere, inde præter ſalarium Comitatus, quod (quamvis in Croatia degerent) recipiebant, ex immunitate rerum ſuarum ad mare devectarum, utilitatem non modicam percipiebant, & cum quædam familiæ in Croatico ſolo beneficio Regum, vel Banorũ prædia adeptæ fuiſſent, ſicuti ab ipſis Banis, vel Comitibus Croatis pendentes, clientelas, & ſervitia non modica in proximis agris ſibi paraverant, ita inter cives eminentiores effecti cauſas diſſenſionum præbuere: Nam Banus Mladinus cum hos obſequentes haberet, ipſorum nutu, proprio tamen arbitrio Dalmaticas Civitates regi volebat, quod cum de directo eſſet contra antiquam Dalmatarum libertatem, Regumque Vngariæ Privilegia, idque Cives facere recuſaſſent à Bano bello petiti fuere, & exercitu inducto agri Siben. & Trag. vaſtati, inde civibus in partes diviſis, præſertim Sibenici, & Trag. mutuæ cædes, familiarum expulſiones, bonorum publicationes, domorum deſtructiones perpetratæ ſunt, & extrinſecorum & intrinſecorum odioſa nomina emerſere: Comes verò Georgius Bani frater (Comes Dalmatiæ vocatus) cum fratre ſentiens, & utilitatem tantùm Comitatuum ſuſcipiens, de tumultibus nullam curam capiebat, Poteſtates autem (qui ex Marchia Anconitana ut plurimum voluntate tamen Comitis eligebantur) à diſtractis civium animis ſpernebantur, unusque eorum patria Firmanus in Traguriensi tumultu occiſus fuerat, inde cives partium ſtudiis involuti, per ſe modum quietis invenire non valentes, Venetus Poteſtas accerſivere Spalaten. & Tragurien. qui nutantem Civitatum ſtatum tunc compoſuere: Sed cum Banus & Comes ob id magis excanduiſſent, Spalatenſium animis conciliatis, eoſdem contra Trag. & Sib. incitarunt; ideò cùm Traguriensſes extrinſecos, quos expulerant, timerent, ut Bano, & Spalatenſibus reſiſtere poſſent, diſcordias, quas cum Sibenicenſibus habebant, compoſuerunt, pacemque & li-

a 1321. 4. Ian. gam inſimul a fecerunt mediatoribus Venetis, ut ex pœna pro eiſdem pacta conjicere licet; olim enim pœnam utrique ſpreverant, tunc autem pro majori pactorum firmitate pœnæ medietas Venetis pacta fuit, uti iis, qui auctoritate pollentes facilè exigere poſſent à contravenientibus; Tandem tot anguſtiis preſſi, Breberienſibus Comitibus repudiatis, propriiſque Conſulibus regimine Civitatis tradito, ut patrias ab ærumnis eriperent, more majorum Siben. & Trag. Venetorum tutelæ ſe b crediderunt: quibus in protectione ſuſceptis, Veneti Spalatenſes requiſivere, ne ipſis moleſti eſſent, Banove auxilium contra eoſdem præſtarent, ut ex epiſtola Ducis Spalatenſibus ſcripta apparet.

b 1322.

Ioannes Superantius D. G. Dux Ven. & . . . . . . Nobb. & Prud. viris N. Poteſtati, Conſilio, & Communitati Spalat. amicis ſuis ſalutem, & ſinceræ dilectionis affectum; ſcire vos credimus quod Banus contra terras Dalmatiæ crudeliter ſæviebat, nitendo eas ejus ſubjiere ſervituti, ad ſupplicationem, & inſtantiam hominum Sibenici, & Tragurii, ipſas terras ſub dominio & protectione noſtra recepimus, proponentes eas & Cives ipſarum ſalubriter gubernare, & ſtatum, & augmentum ipſorum pro viribus procurare; nam ſic plenè & gratioſè ipſos in noſtra gratia, & fidelitate admiſimus, ut facta eorum propria reputantes, amicos ſuos pro amicis, & inimicos pro inimicis totaliter habeamus: ſed quia Commune & homines Spalati intimè ſemper dileximus, & ad noſtra invenimus beneplacita liberales, & ſic eos diſpoſitos de cætero ad honorem noſtrum credimus invenire, cùm in omni beneplacito ſuo de nobis & Communi noſtro ſpem poſcit confidenter gerere ſpecialiter Nobilitatem & dilectionem veſtram requirimus, & rogamus tenore præſentis, quatenus, cùm ad defenſionem omnium volentium impugnare, & offendere fideles noſtros Dalm. noſtra intentio firmiter dirigatur, velletis noſtra contemplationis intuitu ab omni eorum offenſione, & gravamine omninò deſiſtere, & nullum Bano, vel aliis contra noſtros, imo contra nos favorem vel auxilium exhibere, ut noſtrum amorem, & gratiam vobis meritò conſervetis omni cauſa procul amota, ſicut de vobis confidimus, & ſperamus, ſuper quo, veſtræ reſponſionis beneplacitum poſſimus nobis mitti. Dat. die 5. Aprilis Indict. 5.* id eſt 1322. Quod Chroniſta quoque Venetus ſuprarelatus refert.

Item in queſto tempo algune terre di Dalmatia che iera in grandiſſima deſolation non poſſando li Cittadini dentro habitar ne viver con ogni humiltade, & reverentia ſe ſottomeſe ſpontaneamte. ſotto la protetion del ditto Doſe e ne ſo prima Sebenzani in 1322. del meſe de Marzo con molti patti & condition, & la per lo mazor Conſejo de Veniexia per la forma de patti per 4. man de elation li ſo mandado per ſo Conte primieramte. ſ Dardi Bembo; quelli de Trau ſe ſotto meſſe in lo ditto Millo. e foli mandado per Conte per lo modo antedito ſ Marin Moreſini.

Item eodem tempore aliquæ Civitates Dalmatiæ maximis perturbationibus agitatæ, ſpontè ſe ſubdiderunt protectioni dicti Ducis, & prima fuit, Sibenicum 1322. menſe Martii multis cum pactis & conditionibus, à majorique Conſilio Venet. juxta formam pactorum per quatuor manus electus fuit Dardus Bembo & miſſus pro Comite Sibenici. Tragurienſes quoque ſe dediderunt eodem anno, & fuit miſſus modo antedicto Marinus Mauroceno pro eorum Comite.

Pacta autem deditionis harum duarum Civitatum uniformia fuiſſe, elicitur ex fragmento quodam mutilo Sibenicen. pactorum, quod ferè eadem verba habet, quæ Trag. in quo electio quoque Comitis per 4. manus fienda exprimitur, prout Chroniſta Venetus eiſdem promiſſam refert: Tragurien: autem pacta quæ integra extant talia ſunt.

Exemplum pactorum quæ ſunt inter Illuſtr. D. Ducem & Commune Ven.
ex una parte.
Et Commune & homines Civ. Trag.
ex altera.

In Dei nomine Amen: Anno Nat. ejuſdem MCCCXXII. Indictione V. die XVII. menſis Aprilis in Ducali Palatio Venetiarũ, in Camera D. Ducis præſentibus ſapientibus & diſcretis viris Dominis Nicolao dicto Piſtorino Vice Cancellario Ducatus Venetiarum, Iohanne Marchiſini, & Andrea de capite Aggeris Not. & Scribis ejuſdem Ducatus, Leonardo bullatore bullæ plumbeæ D. Ducis, & aliis pluribus teſtibus ad hac vocatis, & rogatis.

Ibique cùm Nobiles Cives Civitatis Tragurii, & tota Univerſitas dictæ terræ conſiderarent debilem ſuum ſtatum, & qualiter Civitas ipſa multis periculis ſubjacebat, Ipſius Nobiles, & tota Univerſitas ſupradicta longa jam dudum . . & matura deliberatione præ-

præhabita, ſtatui ſuo providere ſalubriter cupientes, & conſiderantes juſtitiam, Benignitatem, clementiam, & humanitatem, atque ſuave Dominium D. Ducis, & Communis Venet. ſub quorum dominio, fidelitate, & protectione univerſi ipſorum D. Ducis, & Communis Venet. fideles & ſubditi in ſuis gradibus benignè reguntur, & æqualiter gubernantur, ac de bono, in melius multiplicantur & creſcunt, pro eorum ſalute, & ſtatu trãquillo Civitatis jam dictæ, quem indeſinenter quærebant Nob. Viros Danielem Iacobi, Iohannem Petri, & Fredericum Mathei ut Syndicos, Procuratores, & Nuntios ſpeciales Dominorum Conſulum, Nobilium, & totius Univerſitatis prædictæ, Venetias tranſmiſerũt ſpecialiter ad ſubjiciendum, & ſubmittendũ ad tempus, vel in perpetuum Univerſitatem dictæ terræ, Civit. & Comitatum ipſius, & bona omnia Civitatis præfatæ, fidelitati, Dominio, Regimini, protectioni, & defenſioni D. Ducis & Communis Ven. humiliter ſupplicando, quod D. Dux, & Commune Ven. dignetur eos ita recipere, tractare, & habere ſicut ſemper de ſuis fidelibus, & devotis gratioſe, & benignè facere conſueverunt, ſalvis honorificentiis, & juribus D. Regis Hungariæ, quæ haberet, vel deberet habere in Civ. prædicta; De cujus Syndicatu conſtat publico Inſtrumento facto ſub Annis Domini 1322. Ind. 5. die 22. Martii, ſcripto manu Andreæ Petri de Ancona Not. Imperiali auctoritate, & ſigillato ſigillo pendenti cereo dictæ Civ. & Communitatis Trag. cujus tenor de verbo ad verbum inferius eſt inſertus. Qui verò Syndici, poſtquàm cum ſupradicta oblatione, & pleno Syndicatu coram præſentia DD. Iohannis Superantio Dei gratia Venet. Dalmat. atque Croat. Ducis Inclyti, & Domini quartæ partis & dimidiæ totius Imperii Romaniæ, ſuique Conſilii, ſe dicto nomine præſentarunt. Poſt multas collationes, tractatus, & deliberationes plurium Nobilium ſapientum ad hoc deputatorum habitis, ſponte, liberè, & ex concordia, ac pro bono, & ſalubri ſtatu Civit. jam dictæ per virtutem, & poteſtatem ſibi traditam à Conſulibus, Nobilibus, & univerſitate tota Trag. ipſam totam univerſitatem, Civitatem, Comitatum, & diſtrictum, & eorum bona fidelitati Dominio Regimini, Obedientiæ, Protectioni & defenſioni memorati Domini Ducis pro ſe, Conſilio, & Communi Ven. ibidem recipientis in perpetuum dederunt, ſubjecerunt, contulerunt, & ſubmiſerunt, ſalvis honorificentiis, & juribus D. Regis Hungariæ, quæ haberet, vel deberet habere in Civ. prædicta. Quapropter memoratus D. Dux cum ſuis Conſiliis audita & intellecta oblatione facta per Syndicos ſupradictos, ac ipſam oblationem ſua benignitate admittens Dei Nomine invocato ad laudem, & reverentiam Beatiſſimi Marci Apoſtoli, & Evangeliſtæ, ipſam Civitatem Trag. homines, diſtrictum, & Comitatum, & omnia ſua bona ſub ſuo dominio fidelitate, defenſione & protectione in perpetuum benignè recepit juxta formam ſupraſcriptæ oblationis Syndicorum ſupradictorum, ſalvis honorificentiis, & juribus Domini Regis Hung. quæ haberet, vel deberet habere in Civ. prædicta, providendo benignè, & gratioſè, quod homines Trag. & eorum bona de cætero tractentur, & habeantur ubique in Venetiis, & extra, quemadmodum tractantur, & habentur aliqui de partibus Dalmatiæ, qui ſint magis liberi, & fideles D. Ducis, & Communis Venetiarum,

Poſtquam ſubmiſſionem oblatam, factam, & per ipſum D. Ducem pro ſe & Communi Ven. acceptam. Item D. Dux cum ſuo Conſilio ſua liberalitate infraſcripta providit, ſervari voluit, & mandavit ipſis Syndicis volentibus, conſentientibus, & approbantibus.

Primò enim, quod per D. Ducem, & ſuum Conſilium ſingulis duobus annis mittetur ad regendum dictam Civ. Trag. unus ex Nobilibus de majori Conſilio Venet. qui nuncupabitur Comes Trag. qui eligetur in Venet. in majori Conſilio per electionem, & vice qualibet per duos annos, cujus Comitis electio fiet, & nunc, & de cætero per quatuor manus in dicto majori Conſilio ad unum, ad unum, & ille qui habuerit plures ballottas habendo majorem partem ſit firmus, etſi nullus haberet majorem partem Conſilii, illi duo qui habuerint plures ballottas vadat unus per medium alterius, & ſi aliquis eſſet electus per tres manus, ſit firmus ſine aliqua probatione.

Item quod Comes iturus Trag. in cauſis civilibus teneatur regere dictam terram cum quatuor Iudicibus de Tragurio, qui eligentur in Trag. ſecundùm eorum conſuetudines, & ſtatuta, vocando ad promulgandum ſententias quatuor Conſiliarios, qui ſimiliter eliguntur in Trag. ſecundùm conſuetudines, & ſtatuta dictæ Civ. Trag. in omnibus autem cauſis criminalibus ipſe ſolus Comes habeat liberum arbitrium, procedendo tamen in ipſis ſecundùm formam ſtatutorum Communis Trag. & non poſſit in condemnando excedere formas ſtatutorum Trag. ſed pœnas in ipſis ſtatutis contentas, & expreſſas mitigare valeat, ſicut ſibi videbitur, habito reſpectu ad conditiones perſonarum & exceſſuum commiſſorum; Verum in violatione mulierum, incendiis, fraudolentiiſ,

& homicidiis habeat liberum arbitrium ſolus Comes, ſicut ſuæ diſcretioni apparebit. Habeat etiam ipſe Comes liberum arbitrium in proditionibus Civitatis hoc modo; quod contra accuſatos ſibi de proditione Civitatis poſſit inquirere, teſtes examinare, & accuſatos carcerari facere; ſicut ſibi videbitur, ſed in condemnando debeat contra ipſos ſic accuſatos procedere, ſecundùm formam ſtatuti Communis Tragurii.

Præterea dictus Comes iturus Trag. habeat, & habere debeat à Communi Trag. pro ſuo ſalario quolibet anno libras MCC ad par. recipiendo ſolutionem ad rationem de triginta duobus denariis parvis pro quolibet groſſo, & nihil aliud habere poſſit, ſed omnes reditus, & introitus Communis Trag. & juriſdictiones, & banna, & condemnationes deveniant in dictum Commune Trag. & debeat dictus Comes ire, & redire ad ipſum regimen omnibus ſuis expenſis, & teneatur dictus Comes habere, & tenere ſecum in dicto regimine continuè unum ſocium, & decem ſervitores omnibus ſuis expenſis, & ſi ſtaret plus, vel minus duorum annorum recipiat ſalarium pro rata.

Item quod dictus Comes Trag. non poſſit eſſe ad aliquod convivium alicujus Civis Trag. in dicta Civitate Trag. nec poſſit aliquos de Trag. convitare, clamare, ſeu clamari facere ad comedendum ſecum in Civ. prædicta, & non poſſit per ſe, vel alios ipſe, ſeu aliquis de familia ſua ab aliquo Cive, vel habitatore Trag. dona aliqua recipere, vel potentes aliquo modo, vel ingenio, niſi uvas, & fructus recentes, & inſuper non poſſit, nec debeat per ſe, vel alios facere, vel fieri facere mercationes, neque in mercationibus uti, vel utifacere de ſuis denariis per ſe, vel alios aliquo modo vel ingenio, donec fuerit in regimine ſupradicto in partibus regiminis ſupradicti.

Item quod homines Trag. poſſint ſine dacio extrahere de Venet. lignamen, lapides coctos, & coppos pro eorum domibus, & conducere Trag. dummodo illi qui vellent de prædictis rebus conducere præſentent literas Ducali Curiæ miſſas à ſuo Comite, & ſigillatas ſigillo Communis Trag. quod ipſa res, quas requirent, ſint eis neceſſaria pro uſibus ſuis & ſuarum domorum.

Prædictas autem dationem, & ſummiſſionem, ac omnia & ſingula in præſenti contractu contenta, diſcretus vir Baxanus Not. & ſcriba Ducatus Venet. Syndicus & Procurator ſupradicti D. Ducis Conſilii, & Communis Ven. ut de Syndicatu conſtat publico inſtrumento facto ſub annis 1322. Indict. 5. die tertia decima Aprilis, ſcripto manu Iohannis Vacundeo Not. & bulla plumbea ipſius D. Ducis pendenti munito ad hoc ſpecialiter conſtitutus, Syndicario, & procuratorio nomine ipſius D. Ducis, & Communis Ven. ac dicti Daniel Iacobi Iohannes Petri & Fredericus Mathei Syndici, & Syndicario nomine Civitatis Communis, & hominum Tragurii attendere, obſervare, & adimplere, ac ea omnia perpetuò rata, & grata habere, & nullo unquam tempore aliquo modo, vel ingenio contrafacere, vel venire ſolemni ſtipulatione ſibi invicem promiſerunt, ſub pœna hinc inde promiſſa CCIↃↃ. marcarum argenti, quæ pœna toties committatur, quoties contrafactum fuerit, & pœna ſoluta, vel non, exacta, vel non, omnia & ſingula prædicta in ſua permaneant firmitate. Pro quibus omnibus attendendis, adimplendis, & inviolabiliter obſervandis præfatus Baxanus Syndicus D. Ducis, & Communis Ven. Syndicario nomine pro ipſo D. Duce, & Communi Ven. bona omnia Communis Venet. & dicti Daniel Iacobi Iohannes Petri, & Fredericus Mathei Syndici ſupradicti bona omnia Communis & hominum Trag. ipſi Syndico D. Ducis Syndicario nomine pro D. Duce, & Communi Venet. recipienti ſpeciali pignore obligarunt, quæ ſe conſtituerunt invicem precariò poſſidere, Ita ut pars attendens, prædictæ partis non attendentis bona, & perſonas poſſit ſine alicujus judicis requiſitione ſua propria auctoritate ſaiſare, & detinere, & arreſtare pro pœna damnis, & intereſſe, & expenſis, & ſatiſfactione plenaria omnium promiſſorum. Promittentes dictæ partes invicem Venet. Trag. & ubique locorum ſolvere, ac renunciantes exceptioni doli mali, in factum, deceptioni, ſimulationi, beneficio reſtitutionis in integrum, litteris impetratis, & impetrandis, feriis, dilationibus, & generaliter omni auxilio juris, vel facti, quò contra prædicta, vel aliquid prædictorum poſſent dicere, facere, vel venire; Qui Daniel Iohannes, & Fredericus Syndici Trag. ibidem in continenti corporaliter tactis ſcripturis in animas ſuas, & omnium & ſingulorum hominum dictæ Civ. Trag. juraverunt ad ſancta Dei Evangelia, perpetuò præfatos Dominos Ducem, & ſuos ſucceſſores, & Com. Venet. & ſuos Dominos ſuoque majores quibus ſubſunt, obſervare, obedire, & revereri, & quod ſingulariter

singuli

ſinguli de Conſilio dicta Civ. Trag. in ingreſſu ſui primi Comitis, ipſi Comiti pro dicto D. Duce & ſucceſſoribus ſuis, & Communi Ven. recipientes corporaliter ſic jurabant, nec non bona fide ſine fraude obſervare & attendere omnia, & ſingula ſupradicta.

Statim atque Tragurienſes tutelam Venetorum conſecuti ſunt C. Paulum Breberien. quãvis B. Mladini conſanguineum ad ſe trahentes, in ligam contra eundem his conditionibus induxerunt.

In Chriſti nomine Amen. Anno Nat. ejuſdem 1322. Ind. 5. die 24. Aprilis ad honorem Dei & Beatæ Virginis Matris ejus, & omnium Sanctorum, & Sanctos Curiæ Cæleſtis, & ad ſtatum augumentum, & honorem perpetuum infraſcriptorum. Hoc eſt pactũ confœderationis promiſſum & firmatum inter egregium virum D. Paulum Comitem filium bonæ memoriæ D. Pauli Bani Croatorum ex parte una, & Commune, & homines Civit. Trag. ex altera; Inprimis nãque ſimul & adinvicem firmant, & faciũt unionem & ſocietatem, & confœderationem tali modo videlicet. Quod dictus D. Comes Paulus debet, & teneatur rebellare, & facere vivam guerram & manifeſtã contra D. Mladenũ Banum Croatorum & ſuos ſequaces, & contra quoslibet alios inimicos Civitatis Trag. eosque toto ſuo poſſe offendere, & nocere, & eis damna & detrimenta ſolicite procurare, incipiendo ipſam rebellationẽ, & guerram hinc ad feſtum Sancti Petri de menſe Iunii proximè, vel ante ſi citius poterit.

Item debet & tenetur idem D. C. Paulus amicos Civitatis Trag pro amicis, & inimicos pro inimicis ubique reputare, tractare, & habere, nec debeat facere pacem cum dicto Bano, vel aliis qui ſunt, vel erunt inimici Civ. Trag. ſine voluntate dictæ Civitatis & hominum Trag. & ſi dictum Commune fecerit cum aliquibus perſonis pacem, & confœderationem contra dictum Banum, & in damnum & detrimentum ipſius & ſuorum ſequacium, debet ponere, & homines Trag. contentantur, & volunt eſſe in dicta unione & confœderatione contra ipſum Banum; E cõtra Commune Trag. tenetur, promittit & debet dicto D. Comiti facere ſicut ſuperius per omnia eſt expreſſum, ſalva fidelitate D. Regis Vng. & ſalvo D. Duce Venet. & ſuis fidelibus, & ſubjectis. Item promittit dictum Commune Trag. eidem Domino Comiti quod ſi exercitus de Tragurio exiret foris in Sclavoniam contra dictum Banum, dictus D. Comes erit vocatus Capitaneus exercitus gentis Trag. ſi ipſi Domino Comiti videbitur, & placebit. Item ſi dictus D. Comes Paulus, vel ſui homines haberent caſum, vel neceſſitatem evidentem intrandi Civit. Trag. homines Trag. promittunt & debent dictũ Dominum Comitem, & ſuos homines recipere in dictam Civitatem, & eos defendere, & juvare ſicut ſe ipſos. Item ſi dictus Dominus Comes vellet, vel poſſet ſe intromittere in dominium Sclavoniæ debent, & promittunt Trag. dicto Domino Comiti dare auxilium, conſilium, & favorem per terram & per mare ſecundum facultatem, & poſſibilitatem ipſorum, ſalva ſemper fidelitate, & honore Domini Regis Hung. ac D. Ducis Ven. & ſuorum fidelium, & ſubjectorum. Et ſi faciente Deo dictus D. Comes ad Banatum, vel ad dominium Sclavoniæ pervenerit, debet, & tenetur Civitas & homines Trag dimittere liberè gaudere ſuis introitibus honoribus, & Privilegiis, nec ſe debeat intromittere, vel aliquid petere, aut requirere à dicta Civ. vel hominibus Trag. ratione alicujus Banatus, Vicariatus, Dominii vel Comitatus, ſeu alterius præeminentiæ, & ſi pax fieret inter Banum ex una parte, & dictum Dominum Comitem Paulum, & Trag. ex alia, vel ſi Banus per alium aliquem modum obiret, promittunt & debent Trag. dicto Domino C. Paulo uſque in vitam ſuam dare omni anno ex bono amore, & propter rebellationem & guerrã, quam dictus D. Comes facere debet lib. M. parvorum. Prædicta omnia promiſit una pars alteri attendere, & obſervare, & non contrafacere, ſub pœna D. marcarum argenti, & ad majorem cautelam, & evidentiam omnium prædictorum duo ſcripta de prædictis omnibus in uno tenore fieri mandaverunt, quorum unum eſt munitum ſigillo Cõmunis Trag. & illud debet remanere penes dictum Dominum C. Paulum, & aliud eſt munitum ſigillo ejuſdem D. Comitis & illud debet remanere penes Commune Trag.

Sigillum Cereum pendet.

Ad hæc tempora referri debet ſuprarelata expeditio Trag. & Sibenicen. Venetorum auxilio contra Almiſum, & Scardonam facta, quam Madius refert, Almiſumque tunc captum eſſe debuit, & retentum, cum deinde Spalatenſes in ligam cum Traguricn. tracti fuerint, & eiſdem Tragurienſes pro defenſione Almiſi ligna & arma
a commodaverint, qua de cauſa Comes Ge- a 1324. 10. Martii.
orgius Spalatenſes ultus eſt, ut idem Madius refert. *cap.* 12. *De bello Civium Spal. cum C. Gregorio Cliſſi A. D. MCCCXXIII. menſe Aprilis XV. luce currente, audiens Comes Georgius quod Almiſſũ Spal. invaſiſſent, cepit dolere multum, & dolendo intravit agrum Spalati, & deprædavit totam beſtialiam Spalati & cæt.* & quamvis hic auctor Almiſum invaſum tantum non captum referat, tamen infra cap. 33. relato, quomodo Comes Georgius à Comite Neliptio victus, & captus fuerit, eundem alloquens ait: *putabas deſtruere Civitatem Spalati & auferre Almiſum, & habere ad velle veſtrum ubi eſſet curſus, & le-*

cus piratarum. ex quo dignoſcitur cauſam belli fuiſſe Piraticam Almiſanorum, hancque eandem poſt relatam confirmationem Piraticæ per Privilegium à Comite Georgio factam invaluiſſe conjici debet, indeque exacerbatos Venetos Sibenicenſibus, & Traguríenſibus auxilia contra eoſdem & Scardonenſes præſtitiſſe, Spalatenſeſque deinde eadem de cauſa in ligam tractos, prout viciniores cuſtodiam Almiſi habuiſſe. Quam Almiſanorum Piraticam alios quoque Piratas Ianuenſium ſcilicet extrinſecos intra Culſum traxiſſe, Sibenicenſesque & Trag. eiſdem obviam ire voluiſſe ex Epiſtola Ducis Trag. ſcripta apparet.

Ioannes Superantio D.G.Ven.&c.Nob.& ſap. viro Marino Mauroceno de ſuo mto. Comiti & prudentibus viris Iudicibus, & Communi Trag. fid. ſuis dil. ſal. & dil. affectũ. Litteras Comitis, & fidelium noſtrorum de Syben. nuper recepimus continentes de duobus lignis Ianuenſibus extrinſecorum qui apparuerunt in partibus Sclavoniæ damnum inferentibus omnibus, ad quorum perſecutionem ordinaverunt vobiſcum armare ligna, & mittere contra eos, & miſſa fuiſſent illa, niſi ſuperveniſſent quædam nova de Farra, ad quem vobis reſcribimus, ſicut & illis de Sybinico, veſtram fidelitatem & promptitudinem habitam in armando plurimum commendantes, nam inter alia nobis eſt magis carum quando noſtri fideles hujuſmodi Piratas pro honore noſtro, & ſalvamento noſtrorum fidelium perſequuntur; Verum ut hoc melius & celerius perficere valeatis, ordinamus cum noſtris Conſiliis, minori; Rogatorum, & 40. quoties armaveritis contra aliquos curſores, undecunque ſint, dare cuilibet Vogerio groſſ. unum in die ad ſuas expenſas, & Comito tres, & Nauclerio duos de diebus quibus in iſto ſervitio permanſerint; quos denarios de noſtro Communi integrè ſatisfieri faciemus. Unde fidelitatem veſtram inſtanter rogamus, nihilominus præcipiendo mandantes cum præfatis noſtris Conſiliis, quatenus ad armandum contra curſores ſitis ſolliciti atque prompti, tenentes ligna veſtra parata cum omnibus opportunis, ſicut de vobis confidimus, & ſperamus ut per hoc noſtram gratiam uberius vendicetis. Datum &c. die 8. Men. Iulii 6. Indictione (id eſt 1323.) ex qua quam ſedulò Veneti quieti ſui Culſi incubuerint, & oblatione ſtipendii Dalmatas ad cuſtodiendum mare illexerint conſtat.

Pacem deinde cum uxore Georgii Comitis factam Madius refert. *Cap.24. de pace Comitiſſæ Cliſſæ & Spalaten. A.D.1325. Men. Martii die X. pax inter Dominam Comitiſſam uxorem Comitis Georgii, tunc ipſo Comite exiſtente apud Neliptium in carcere, & cives Spalati per Iadrenſes Arbitros facta, & compoſita eſt ita quod captivi, & incarcerati Spal. qui detinebantur Cliſſæ ſunt liberati & relaxati, pro quibus Civitas Spalat. fuit obligata in certa quantitate pecuniæ dare & ſolvere.* tunc Almiſum quoque eidem reſtitutum fuiſſe conjici debet: quamvis Madius id non exprimat, cum eundem & Scardonam Mladinum filium, Georgii poſſediſſe inferius patebit. Tandem Spalatenſes quoque Venetis ſe tradidere, ſed quamvis pacta deperdita ſint; tamen ex ſcripturarum collatione Traguríenſium ſimilia fuiſſe patet, ut Madius refert. *Cap.28. A.D.1327. Civitas Spalat. obtulit ſe Dominio D. Ducis & Comiti Venetorum & habuerunt Comitem ab ipſis Venetis cum pactis obſervando honorem Regis Hung. & libertatem Civ. Spalati.*

Nonenſes quoque eodem anno ſe Venetis tradere *a* decreverunt; pactaque eadem cum Traguríenſibus Menſe Ianuarii ſequentis anni 1328. conſecuti ſunt, ut ex ſerie eorundem quæ integra reperiuntur videre eſt. Hanc Spalaten. & Nonen. deditionem relatus quoque Chroniſta tradit. *a 7. Novemb.*

Anchor in queſto tempo la Citade de Spalato e de Nona li qual iera in eſtrema, & chattiva condition per lo muodo che de ſoura e ditto de Sebenico e de Traci vegendo le ditte Cittade ſottomeſſe al Comun de Venieſia de chativa condition eſſer vegnude in bona condition, e in brieve tempo, deſſe le do Cittade con le condition e patti delle altre do prenominade, e queſto ſo in 1327. che ſi de Spalatini in lo meſe di Settembrio e ſoli mandado per ſo Conte ſ. Marco Fuſcarini.

Hoc tempore Spalatum & Nona, quæ in extremo ſtatu perturbationis verſabantur, eo modo quo de Sibenico, & Tragurio dictum eſt, videntes eaſdem Civitates Veneto Communi deditas brevi tempore ex malo in bonum ſtatum deveniſſe, dediderunt ſe eiſdem conditionibus, & pactis 1327. Menſe Septembris & miſſus fuit Marcus Foſcarinus pro Comite Spalati.

Tunc Veneti Spalatum conſecuti Proviſoribus in Sclavonia miſſis, Spalat. Sibenicen. & Traguríen. mutuis fœderibus illigarunt, ut ex earundem tabularum fragmento Tragurii confecto ſed Spalati reperto apparet.

In Chriſti nomine Amen. Anno Nat. ejuſdem 1327. Ind. 11. die 3. Xbris. In ſala Palatii Communis Tragurii præſentibus Nobb. & Sap. Viris Dominis Marco ſecreto Hon. Comite Spaleti, Iohannis . . . . . Comite Sibenici, Iohanne Gradonico Hon. Comite Tragurii & diſcretis, & ſapientibus Viris Dominis Theodoſio Albertinis, Perino Camcini, & Dobrolio Pervoslavi omnibus de Spaleto, & . . . . Iohannis, Marino Bercii, & Cypriano q. Creſnuſe omnibus de Sibenico, Georgio Salinguerra, Caſoto Nicole, & Friderico Mathei Lucii, omnibus de Tragurio teſtibus ad hac vocatis ſpecialiter & rogatis, & aliis. Ibique Nobb. & ſap. Viri Domini Laur. Andreæ proc. & Syndic. Communis & Civ. Spa-

Spalet. habens ad infraſcripta liberã poteſtatẽ ut apparet . . . . . pub. inſtrumento manu Alex. Iohannis Albertini de firmo Notarii Communis Spal. rogati in 1327. Ind. 11. die 26. Novembris . . . . . Iacobus proc. & Syndicus Communis & Civ. Trag. habens ſimiliter ad infraſcripta liberam poteſtatem, ut apparet inſtrumento pub. ſcripto manu Conradi q. Domini Antonii de . . . . . . Imperiali auctoritate Notarii & Iudicis ordinarii, ac Communis Trag. jurati Cancell. in 1327. Ind. 11. die Dominico penultimo Novembris, & Bogdanus Deſini & Radoslaus q. Michete procuratores, & Syn. Communis & Civ. Sibenici habentes ſibi ad infraſcripta liberam poteſtatem, ut apparet publico inſtrumento ſcripto manu Angeli Amici de Ytalis de Erthulo Imp. auct. Not. & Iud. ord. & Communis Siben. jur. in 1327. Ind. 11. men. Nov. die 26. à me Notario infraſcripto diligenter viſis & lectis convenientes in unum in præſentia egregiorum Dominorum D. Marci Victuri & D. Frederici Danduli Honor. Proviſoris Inclyti Domini Domini Ducis & Communis Ven. in partibus Sclavoniæ deſtinatorum conſiderantes condit. & Status ſuarum Civitatum, quarum ſunt Syndici, & procuratores, damna, injurias, & oppreſſiones, quas quandoque à circumſtantibus ſuis vicinis recipiebant in eorum ſiniſtrum non modicum, & jacturam, cogitanteſque hoc periculum tam maximum poſſe evitari, & ſtatum ſuum cujuſlibet Civitatis prædicta de bono in melius poſſe feliciter augumentari, ſi fraternitas, amicitia, conjunctio, & unio fierent inter eos, moti perſuaſionibus & monitis prædictorum Dominorum Proviſorum, ac eorum conſilio, utpote juſto, inhærentes vice & nomine Communium & Civ. ac ſpecialium perſonarum, & prædictorum locorum quorum Synd. & procur. ſunt, ut ſuperius eſt notatum, Amicitiam, fraternitatẽ, conjunct. & unionem inſimul promiſerunt, juraverunt, & fecerunt contra quaſcunque perſonas, Civitates, Communia, loca, & Univerſitates damnificare, & inimicare volentes . . . . . nicent Domino ſuo D. Duci & Communi Ven. & ipſius D. Ducis, & Communis Ven. fidelibus univerſis, ita quod qualibet prædictarum Civitatum ſuos amicos & aliarum duarum pro amicis, & è converſo inimicos pro manifeſtis inimicis, tractantes amicos pro amicis, & inimicos pro inimicis in omni caſu, & eventu pro ſua, ſuorumque civium uniuſcujuſque conſervatione, & augumento hoc pacto conventum eſt. Quod ſi caſu aliquo aliqua prædictarum Civitatum, vel civis, & ſingularis perſona earum damnum aliquod paterentur à quacunque perſona, ut Communi, & damnificati ad ſui ſatisfactionem, & loci pervenire poſſint juratus Communis terræ damnificata ſeu perſona . . . . . auctoritate requirere debeat per ſuas litteras damnificatorem, vel ſuperiorem & caput ut damnum ſatisfaciat, & ſi habita reſponſione non ſatisfecerit, tunc ipſe Comes ſolus auctoritate prædicta ipſum damnum libeat videre, & examinare, & facta examinatione, taxare, qua facta taxator iterum propria auctoritate requirere debeat ipſum damnum ſic taxatum, ſicut ſibi videbitur ut ſatisfaciat infra terminum, quem ipſe Comes voluerit aſſignare, infra quem ſi ſatisfecerit bene quidem, alioquin ipſe Comes ſua propria auctoritate procedat contra ipſum damnificatorem, & . . . ſuam ac bona eorum ſicut ſibi videbitur eſſe juſtum, conſiderata qualitate, & quantitate damni recepti, quod proceſſum notificare teneatur & debet aliis duabus Civitatibus ſibi unitis, quæ ipſum proceſſum debeant, & teneatur integraliter obſervare & facere, obſervari contra ipſum damnificatorem, & . . . . . ſuam ac eorum bona; ſi verò aliqui ſui Cives & mercatores eſſent in partibus ipſius damnificatoris cum ſuis mercantiis, vel ſine . . . . . . citare, ut inde recedant quo velocius eſſe poteſt infra terminum, qui videbitur ſuo Comiti, aſſignandus, qui terminus non tranſeat unum menſem; quod ſi aliquis dam . . . . . prædictarum trium Civitatum, vel Comites ipſarum, & cum prædicta & . . . . . reducentur ad alias Civitates Comes illius Civitatis ad . . . ſi reduxerit ipſum malefactorem, vel ipſos . . . . in havere & perſonis, & facta reſtitutione damnificatorum procedi debeat contra malefactorem, vel malefactores ſicut contra proditores, & ſpecialiſſimos inimicos, & ſi facta denuntiatione . . . . . . prædictarum Civitatum emeret ipſam prædam, Comes ſuus teneatur ipſam reſtitui facere damnificato abſque ſatisfactione aliqua facienda ipſi emptori . . poſt ſatisfactionem prædictam, & nihilominus poſſit procedere contra ipſum ſicut ſibi videbitur ipſe Comes & ſi emerit . . . nationem prædictam nihilominus Comes faciat reſt . . . damnificato ſed remaneat in arbitrio Comitis ſui de faciendo ſibi reſtitui pretium emptionis, vel non, ſicut ſibi videbitur inquiſitio facienda vid. ſi emerit ante denuntiationem.

Sic ob Brebirienſium Tyrannidem, Civitatibus maritimis ſe dedentibus, integram Dalmatiæ ditionem Veneti conſecuti ſunt; & prout mutuis fœderibus Civitates ſibi deditas illigarunt, ita cum proximis quoque Croatiæ Comitibus eaſdem multoties pro temporum varietate vinxerunt: & ſicut quietem in Adriatico ſemper ſervare ſtuduerunt, ita tunc terreſtres turbas & jurgia removere pacemque introducere maximoperè invigilarunt; Ita Croatis quoque in amicitiam tractis, controverſias ſi quæ emergebant amicabiliter ſedabant; Comites enim Trag. & Sibenici uti arbitri differentias inter Georgium Comitem Cliſſi, & Spalatenſes *a* compoſuerunt: ſimiliter per arbitros inter Trag. & Sibenicen. fines diſtincti fuere, & extrinſecorum Tragurii controverſia Venetiis finem *b* habuit; extrinſecis Civitas reſtitu- a 1328. b 1329.

ſtituta, bonaque reddita fuerunt: Inde quiete tandem in Dalmatia inducta navigationeque reaſſumpta, Cives mercimonia, terra marique liberè exercentes magna inde emolumenta conſecuti ſunt. Sed, cum Breberienſibus victis, Stephanus dominium Boſnæ aliorumque locorum conſecutus fuiſſet, ejus potentia Neliptio Comiti Tininii & Cetinæ reliquiſque Comitibus Croatiæ ſuſpecta evaſit; Ideò Civitates maritimas (quibus potius eorum vicinitas, quam Stephani conducebat) ſibi aſſociantes Croati, ſæpe ab eiſdem pro temporum qualitate, auxilia receperunt, ut latius in patriæ Chronico refertur: Sed cum tandem Neliptius in apertum bellum cum Stephano prorupiſſet, Spalat. Trag. & Siben. fœdus cum eo mutuum percuſſerunt, auxiliaque 400. hominum eidem contra ſuos inimicos promiſerunt, ut ex earundem tabulis videre eſt, quæ Trag. & Sibenici extant.

In Chriſti nomine Amen. Anno Nat. Dominica 1332. 15. Februarii Indict. 15. in Valle Stolpona. Congregatis in colloquio M. & potente viro D. Neliptio de Tininio Comite ex parte una, & egregiis, & potentibus viris D. Nicolao de Molin Spalat. Iohanne Gradonico Trag. Pantaleone Iuſtiniano Sibenicen. Comitibus, & Nob. & ſap. viris Prevoslavo Franciſci, Petrarcha Petri, Iohanne Stephani Syndico, & Nicolao Theodoſii Civibus Spalat. Daniele Iacobi Syndico Deſſa Baſtiani, Gregorio Salinguerra, Zore Amblaſii, Michoie Stepi, Nicola Simonis, Mengatio Doſce, Petracca Stepi Civibus Trag. & Radoſlavo Michete Syndico, Marino Bercii, Mihovile Dragoj, Franciſco Bradinis, Radulfo Georgii . . . . . & Petro Magiſtri Bogdani Civibus Siben. pro ſe ipſis & eorum Civibus & Communibus, quibus ab eorum conſiliis faciendi auctoritas eſt conceſſa ex altera parte ad tale pactum concordiam, & ſocietatem ad invicem devenerunt vid. Quod dictus D. Comes Neliptius debet defendere & guarentare dictas Civitates, & eorum diſtrictus, & quamlibet ipſarum, homines, res, & bona ipſorum, & cujuſlibet eorum, & quamlibet perſonam toto ſuo poſſe ubique locorum, ita, & taliter quod inimicos ipſarum dictarum Civitatum, & cujuſlibet earum ipſe D. Comes Neliptius tenebit, & tractabit pro ſuis inimicis tam in diſtrictibus dictarum Civitatum, quam extra toto ſuo poſſe, bona fide ſine fraude. Dicta verò tres Civitates debent dare inter omnes tres Civitates prædictas dicto D. Comiti Neliptio in ipſius D. Comitis Neliptii auxilium 400. homines pedites contra ſuos inimicos bona fide ſine fraude: & inimicos dicti D. Comitis Neliptii habere pro eorum inimicis exceptis D. Regem Hung. & ſubjectos Domino Ducali Veneto, & ipſos 400. homines ſibi dandos eidem D. Com. Nelip. poſſit conducere contra ſuos inimicos, ſi damnum ſibi, vel genti ſuæ dare contingeret, in Sclavonia tantum, & hoc intelligatur quod prædictæ tres Civitates teneantur dare dictos 400. homines ſolummodo, quando d. D. Com. Nelip. perſonaliter iret contra dictos ſuos inimicos, & aliter non, & ſi contingeret per ipſum D. Com. Nelip. vel gentem ſuam moveri guerram, ſeu derobationes facere alicui perſonæ abſque voluntate, vel requiſitione ipſarum trium Civitatum, & eorum Comitum, quarum ſunt Comites, quod prædicti Comites, ſeu Civitates prædictæ ad prædictos 400. homines ſibi dandos minimè teneantur. Nec contra Dominum Regem Hung. & ſubditos D. Ducis ad præſtandum eidem D. Comiti Neliptio auxilium ſupradictum nullatenus teneantur. Et prædicta omnia, & ſingula ſup. & infraſcripta ab hodierna die in antea initium aſſumptura ſint & debeant perdurare, donec de Ducalis Dominii proceſſerit beneplacito voluntatis. pro quibus omnibus, & ſingulis obſervandis, & firmiter attendendis. Idem D. Comes Nelip. per ſe & nomine gentis ſuæ ex una parte, & Ioannes Stephani Synd. & procur. Communis & hominum de Spalato, Daniel Iacobi Syndicus, & procurator Communis & hominum de Trag. Radoſlaus Michite Synd. & p. Communis & hominum de Sibenico in eorum & ipſorum quorum ſunt Syndici, & Procuratores animas juraverunt corporaliter ad Sancta Dei Evangelia, tactis ſacroſanctis ſcripturis, prædicta omnia & ſingula ſupraſcripta & infraſcripta bona fide ſine fraude attendere, & obſervare, & contra in aliquo non facere, vel venire aliqua ratione, vel cauſa. Quibus omnibus ſic peractis ſupraſcripti Domini Comites & Nob. Civitatum prædictarum volentes inter ſe taxare, & dividere ipſos 400. homines eidem D. Comiti Neliptio dandos. Primò, & principaliter D. Nicolaus de Molino Comes Spalati de conſenſu & voluntate dictorum Nob. de Spalato. C. homines de dicta ſumma 400. hominum prædictorum pro Communi & hominibus de Spalato obtulit ſe daturum, & D. Ioannes Gradonicus Comes Trag. cũ cõſenſu & voluntate dictorũ Nob. de Trag. de ſupta. ſumma pro dicto Communi & hominibus de Trag. 140. homines obtulit ſe daturũ, & D. Pantaleo Iuſtinianus Comes Siben. de aſſenſu, & voluntate dictorũ Nob. de Siben. 160. homines de ſupta. ſumma prædicto Communi, & hominibus dictæ Civ. Sibenici obtulit ſe daturum, & ſic unuſquiſque dictorum Comitum nomine dictarum Civitatum quarum ſunt Comites, & ipſi Nobiles Syndici, & procur. Civitatum prædictarum una cum eis ex auctoritate eis attributa, & conceſſa a Conſiliis Civitatum eorum, & cujuſque ipſorum promiſerunt dare cauſis ſupraſcriptis unuſquiſque quantitatem hominum per eos ſuperius protaxatam & ordinatam, convenientes & promittentes partes ſupta. per ſe quod de dicta conventione, & ſocietate quatuor conficiantur inſtrumenta, unius ejuſdemq; tenoris, ſigillis pendentibus eorum, & cujuſque ipſorum Civitatis, & Communis, & D. Comitis Nelip. in ſupraſcriptorum omnium teſtimonium munimine roborata.

borata. Acta fuerunt prædicta, & firmata in Valle Stelpone præſentibus Magiſtro Alex. de Firmo Notario & Cancell. Communis Trag. Mag. Meneghello de Cluigia, & plurimis aliis teſtibus ad hæc vocatis & rogatis. Ego Petrus filius q. X Alex. de Piſtorio Impe. auct. Not. & Communis Siben. Cancell. & juratus publicus prædictis omnibus interfui, & à prædictis partibus rogatus ſcripſi, & fideliter publicavi, ſignoque meo conſueto ſignavi.

Eodem tempore Tragurien. cum Comite Mladino Cliſſi, qui patri Georgio ſucceſſerat, controverſiam de via, ſive de tranſitu propè Cliſſum *a* compoſuere, quæ multoties dein- [a 1333. 1.Ianu.] ceps renovata, multarum ſimultatum cauſa fuit, ut in patriæ Chronico: variæ deinde inter Comites Croatiæ contentiones emerſere, Comesque Neliptius cum Breberien. bellū geſſit, in quo Spalat. Trag. & Siben. fœderato [b 1337.] Neliptio faventes, Cliſſam *b* obſederunt, caſtellumque ibi conſtruxerunt; pax deinde ſequuta eſt, Caſtellum deſtructum, viæque hinc inde apertæ, ut latius in patriæ Chronico. Hos tamen tumultus Carolo Regi diſplicuiſſe Breberienſibusque iratum in Croatiam venire decreviſſe ex ſequentibus patet.

Carolus D. G. Rex Vng. & &c. fidelibus ſuis rectoribus Iudicibus, & toti Communitati Civ. Trag. Sal. & gratiam: Nullū dubium habuimus, nec habemus de vobis, quoniam ſemper noſtræ Majeſtatis & ſacræ Coronæ Regiæ cum omni fidelitate fueritis & ſitis in præſenti, quoniam noſtrum bonum pro veſtra quiete, & veſtro bono eſt, & econtra; ob hoc velut noſtros fideles dulciter rogamus, admonemus, & inducimus, quatenus noſtris rebellibus, & illis qui nobis juſti non ſunt, nec favore, nec conſilio, & auxilio aſſiſtatis, ſpecialiter eiſdem nulli hoſpitalitatem facientes. Datum Yſegrad. Sab. proximo ante Dominicam Reminiſcere 1338.

Nob. & Sap. Viris DD. . . . . . Hon. Comitis judicibus, & Conſiliariis Civ. Trag. amicis ſuis Cariſſimis, & tamquam fratribus peramandis Gregorius Comes Corbaviæ Sal. & proſperis ſucceſſibus abundare. Ex adventu proſpero nuntii noſtri ad D. Regem Vng. cum plena intentione, & literis gratioſis nobis directis multo nobiſcum congaudere debetis; dedit enim nobis idem Dominus Rex per ſuas literas in mandatis per nuntium noſtrum, vobis ut fideliſſimis ſacræ Regiæ Majeſtatis ipſius literas deſtinare, habemus etiam ex præcepto ut protector, & favorabilis aſſiſtam in adjutorium, & juvamen filiorum q. Pauli Bani, & nepotum ipſius, cū ipſi cupiunt gratiam, & concordiam invenire cum ſupraſcripto D. Rege, aſſerens ſe omni dilatione poſtpoſita ad partes maritimas properare. Scriptū in Bichigio in cœna Domini feria quinta.

Ex quibus apparet Comitem Corbavienſē pro Breberienſibus cognatis apud Regem interceſſiſſe: Regem verò geſta Neliptii improbaſſe, ipſumque jam tum inter *rebelles vel ſibi non juſtos* reputaſſe, quod tunc obſcurè prolatum, deinde clarum apparuit. Sed cum imitatione Mladini Neliptius quoque vicinis moleſtus evaſiſſet, & Conſtantinum Comitem Clave ſuum nepotem, in Sibenicenſi territorio caſtrum conſtruentem, juviſſet, indeque inter ipſum, & Sibenicen. mutua damna inferrentur; Neliptius, nepoti favens, Sibenicenſem agrum vaſtavit; & cum Veneti damnorum refectionem ex vi fœderum poſtulaſſent, refectionem ſuperbus ſprevit, & Comites Croatos à ſe alienavit; tunc Veneti maritimas Civitates cum Comitibus Corbaviæ, Oſtrovizæ, Scardonæ & Cliſſi, in ligam contra eundem jungentes, ad refectionem damnorum faciendam, caſtellumq; deſtruendum coegerunt, paxque ſecuta eſt his conditionibus.

In Chriſti &c. 1343. Ind. 12. die 4. men. Octob. cum inter alias virtutes & humanas operationes pax obtineat principatū, quam pacem tanquā munus præcipuum Deus noſter Omnipotens in ſui nativitate præ cæteris in terris per ſuos Angelos voluit nuntiari, & nuper inſtigante humani generis inimico qui Zizaniam ubi libet ſatagit ſeminare pro damnis, [illegible]olentiis, & injuriis illatis hactenus & commiſſis Communi & hominibus Sibenici fidelibus Domini Ducis, & Communis Ven. per Comitem Neliptium Tinienſē, & ejus nepotem Comitem Conſtantinum, & gentes, & ſequaces eorum guerra, & diſſenſio foret orta inter præfatum Illuſtrem, & Magnificum DD. Andream Dandulo D. G. Venet. Dalmat. atque Croatiæ Inclitum Ducem Dominum quartæ partis & dimidiæ totius Imperii Romaniæ, & ipſum Commune Venet. & fideles ejus prædictos ex parte una, & præfatum egregium & potentem virum D. Neliptium Tinienſem Comitem ex altera. Recogitans idem D. Nelip. Comes quot bona ex pace proveniunt, & per conſequens quot mala per guerram generantur, & pericula in quibus tota contracta Sclavoniæ propterea ſubjacebat, Deum habens præ oculis, & ipſius veſtigia cupiens imitari cum egregiis & Nob. Viris Dominis Nicolao de Priolis, & Nicolao de Piſanis Civibus Honor. Venet. & de mandto. ejuſdem D. Ducis & Communis Ven. & fidelium ſuorum prædictorum. & aliarum partium Sclavoniæ Proviſoribus deſtinatis recipientibus nomine & vice dicti D. Ducis & Communis Ven. nec non ſibi adhærentium habentibus libertatem ab ipſo Domino Duce, & Commune Ven. pacem cum prædicto D. Comite Tinien. Neliptio, & ejus nepote Comite Conſtantino, & gentibus eorundem concordiam &c. firmandi de qua libertate conſtat litera quadam aperta, & ſua bulla plumbea ſolita communita tenoris infraſcripti viſa, & lecta ad pacem & concordium in hunc modum venire curavit. Primo quidem promiſit idem D. Nelip. Comes pro ſe, & ejus nepote Comite Conſtantino, & omnibus eorum gentibus, & ſequacibus præfatis

Domi-

Dominis Nicolao de Priolis, & Nicolao Piſani Proviſoribus recipientibus nominibus quibus ſupra, quod habebit, tenebit, obſervabit bonam puram, & integram pacem cum Communi, & hominibus Sibenici fidelibus dicti Ducalis Dominii, & cum omnibus aliis Civitatibus terris & locis et earum civibus, & fidelibus Sclavoniæ ſubjectis dicto Ducali Dominio, & quod dicto Communi & ſingularibus hominibus Sibenici, nec aliis terris, & fidelibus ſupraſcriptis, vel eorum, ſeu earum alicui non faciet, nec fieri permittet, nec etiam attentabit per ſe vel nepotem Comitem Conſtantinum vel gentes, & ſequaces eorum, vel alicujus eorum ſeu alios nomine ſuo, ſeu cujuſcunque eorum injuriam damnum, violentiam ſeu moleſtiam aliquam ſub pœna infraſcripta plezaria modo aliquo vel ingenio. Item quod omnes homines, & mercatores Sibenici, & aliarum terrarum Sclavoniæ prædictarum fideles ejuſdem D. Ducis & Communis Venet. poſſit ire ſtare, vel redire liberè, ſecurè, & expedite cum ſuis mercationibus, rebus, & bonis per Caſtrum Tinini, & per alia Caſtra, loca, diſtrictus, & territoria dicti D. Comitis Nelipcii, & ejus nepotis Comitis Conſt. & ſuorum ſequacium ſine ſolutione alicujus datii tergovinæ, telonei, ſeu mute ablati, ſeu quocunque alio nomine nuncuparetur directè, vel indirectè, niſi ſecundum quod ſolvebantur per tempora præterita ante præſentem guerram. Item ſi tempore aliquo damna, moleſtiæ, injuriæ, ſeu offenſæ fierent Communi, & hominibus Siben. vel aliquibus aliis fidelibus, & Civibus aliarum Civitatum terrarum, & locorum prædictorum fidelibus dicti D. Ducis & Communis Ven. vel etiam attentarentur per dictum D. Comitem Nelip. & ejus nep. C. Conſt. vel eorum aliquem, ſeu per gentes, & ſequaces eorum, vel cujuſque eorum, vel alios nomine ſuo, vel alicujus eorum, de quibus querela fieret Comiti terræ illius, ſub cujus ditione dicta damna vel offenſæ forent commiſſa vel commiſſæ, quod idem Comes terræ prædictæ dicta damna & offenſas dicto Domino C. Nelip. notificare teneatur; Qui D. C. Nelip. teneatur facta notificatione prædicta comparere perſonaliter per ſe vel ejus nuntium, ſeu procuratorem ſufficientem coram Comite prælibato ad faciendum ſuam excuſationem de dicto facto infra unum menſem, & ſi per dictum D. Nelip. C. vel ejus procuratorem talis excuſatio fieret, quæ dicto Comiti terræ prædictæ rationabilis & juſta appareret quod idem Comes terræ illius libertatem habeat dictum D. Comitem Nelip. à petitione prædicta liberè reddere abſolutum, & ſi finaliter ſententiaretur præfatum D. C. Nelip. ad refectionem dicti damni exiſtere debitorem, quod tunc dictus D. C. Nelip. damnum ipſum infra menſem unum ſatisfeciſſe, ſeu perſolviſſe integrè teneatur, & ſi non ſolveret, cadat de tertio, verùm ſi de dicta ſententia C. prædicti teneretur ſe gravatum ad dictum Ducale dominium poſſit habere recurſum, & ſi per dictum Ducale Dominium diffiniretur, quod malè per dictum Comitem ſententiatum fuiſſet, non ſolum prædictus D. C. Nel. à petitione damni prædicti abſolvatur; Sed etiam expenſæ quas ſupportaſſet reficiantur, & ſibi per partem ejus adverſam per quam querela facta fuiſſet integrè perſolvantur. Et è contrario ſi in contrarium à Com. diffiniretur, quod non ſolum dictum damnum, ſed etiam expenſas factas in dicto facto infra prædictum menſem ſolviſſe teneatur. Item quod egregius & potens vir D. Paulus C. Oſtrovizæ, & egreg. & potens vir Mladinus Cliſſi, & Scardonæ Comes, qui dicto D. Duci & Communi Ven. in guerra iſta adhæſerunt ſe, & egregius, & pot. vir D. Greg. Comes Corbaviæ, & quilibet ipſorum cum omnibus gentibus Caſtris, terris, & locis ſuis & cuique ipſorum ſint, & eſſe debeant in dicta pace, & eis, & eorum cuilibet, & gentibus ſuis Caſtris, terris, & locis ſervari debeat per prædictos C. Nel. & ejus Nep. C. Conſt. & gentem, & ſuos ſequaces, & eorum quemlibet pax ſupraſcripta in omnibus & per omnia, & ſub illis pœnis promiſſionibus, obligationibus & cautelis ſupra appoſitis, & pro terris & fidelibus dicti D. Ducis & Communis Ven. inferius ponerentur; Dantibus ipſis nihilominus & eorum quolibet talem fidejuſſionem, ſeu pignus de non offendendo dictum D. Nel. C. & nepotem & gentem & ſequaces eorum, quales ſeu qualis dabitur per D. C. Nelip. antedictum, & ſi dare recuſaverint ſint extra pactum. Item cum damna data Sibenicen. per dictum D. C. Nel. & nepotem ſuum C. Conſt. & gentes ſuas taxata fuerint per egregium & Nob. virum D. Martinum Cornario Comitem Sib. in lib. 15. millibus parvorum, cujus pecuniæ quantitatem per formam pacis nuper tractatæ, & firmatæ cum aliis Proviſoribus ſolvere promiſerat, & contentus extiterat, quod de dictis damnis taxatis in præd. lib. 15. mil. teneatur dictus D. C. Nel. ſolvere ſolum lib. 13. mil. in auro, & ſi animalia dare vellet, dare teneatur tot magna, & parva, quæ valeant quantitatem prædictam 13. mil. lib. quæ verò animalia æſtimari debeant per tres æſtimatores per ipſos dominos Proviſores eligendos, incipiendo dare de dictis animalibus uſque ad dies decem men. Sept. & compleſſe uſque ad feſtum S. Lucæ de menſ. Octob. præſent. & ſi animalia quæ conſignaret non æſtimata forent aſcendere quantitatem prædictam quod reſiduum in pecunia uſque ad integram & perfectam ſolutionem lib. præd. 13. mil. ad terminum ſupradictum ſupplere debeat, & complere, et inſuper damna data poſt pacem prædictam firmatam ſibi remittantur; pro quarum MM. lib. et aliorum damnorum datorum poſt pacem prædictam remiſſione teneatur dictus D. Nelip. C. caſtrum dicti ſui nepotis C. Conſtantini in totum uſque funditus hinc uſque ad Kal. men. Martii nuper venturi facere ruinare, et quod tempore ullo non poſſit per dictum D. C. Nel. vel ejus nepotem C. Conſt. ſeu gentes ſuas vel alios nomine ſuo reædificare ſeu reædificari facere caſtrum prædictum, vel aliud de novo conſtruere in

dicto

dicto loco, vel alio, de quo, & per quod Communi & hominibus Sibenici poſſet inferri damnum aliquod, vel jactura, ſine licentia & aſſenſu dicti Ducalis Dominii, & de hac, fidejuſſionem ſeu pignus de lib. X. mil. dare teneatur, quod dictum Caſtrum in totum erit uſque ad dictum terminum funditus ruinatum ſub pœna prædicta, ſalvo ſi de dicti caſtri ruinatione per dictum Ducale Dominium ſibi non foret terminus elongatus, poſſendo dare pro dicta fidejuſſione, & Communa terrarum Trag. & Spalati, & ſpeciales perſonas de quibus contentari habeant Domini Proviſores præfati ſicut ſibi videbitur. Item quod dictus D. C. Nel. depoſitum quoddam in Ven. de lib. 20. mill. facere teneatur, quos denarios dictum Duc. Dominium recipi faciet & deponi ad Cameram ſuam frumenti cum lucro & conditionibus omnibus dictæ Cameræ conſuetis, dando de dicto depoſito uſque ad diem quartum dicti men. Sept. Duc. M. & reſiduum quam citò poterit in aliqua terrarum Trag. & Spaleti depoſuiſſe. Itē pro prædictorū omniū obſervantia teneatur idem D. C. Nelip. in poſſeſſionibus, vel pecunia, vel aliis ſufficientibus ſecuritatibus, de quibus contentare habeant domini Proviſores præfati plezariam præſtare de lib. X. mil. in Civ. Trag. Sib. vel Spal. cū adjectione quod ſi nō obſervarentur omnia ſupradicta per ipſum D. C. Nelip. & ejus nepotem C. Conſt. vel aliquē eorum ſeu per gentes, & ſuos ſequaces in omnibus & ſingulis Capitulis ſupraſcriptis quod licitum ſit, dicto Communi Ven. excutere ſeu excuti facere de poſſeſſionibus prædictis, vel pecunia ſeu ab illis qui conſtituiſſent, & ſe conſtituerent fidejuſſores omne id in quo foret propterea contrafactum, & non obſervatum. Præfati verò Eg. & N. viri Domini Nicolaus de Priolis, & Nicolaus Piſani, Cives Ven. & Proviſores prædicti pro ſe & nominibus quibus ſupra promiſerunt D. Nelip. C. ſupto quod facta ſolutione de damnis prædictis, & facto depoſito, & datis plezariis ut ſupraſcriptum eſt quod omnia bona dicti C. Nel. ſui nepotis, vel ſuæ gentis ubicunque forent ſequeſtrata de mandato dicti Duci Dominii occaſione proceſſum liberè relaxabuntur, & quod ipſe, & omnes ejus gentes poſſint ire & intrare Civitates, & de eis exire cum ſuis perſonis, rebus, & bonis, ut ibant & exibant ante dictos proceſſus, & ſi aliqui occaſione iſtarum novitatum tam per unam partem, quam per aliam forent, propterea poſiti in banno aliquo de ipſo liberè extrahantur. Item promiſerunt nominibus quibus ſupra quod idem D. C. Nelip. & ejus filius in cives recipientur Venet. Item ut omnia cum claritate fiant, & pax prædicta ſit perpetuò inviolabiliter duratura, contenti fuerunt Domini Proviſores præd. & ſic idem D. C Nel. pro dicto ſuo nepote C. Conſt. ſe obligaverit in omnibus capitulis ſupraſcriptis, quod ſi tempore aliquo reperiretur ipſum C. Conſt. receſſiſſe in totum à C. Nel. ſupto. & nihil teneret, vel poſſideret ab eo, dictus ejus nepos Conſt. vel aliquid cum eo agere non haberet, quod idē D. C. Nelip. in nullo pro dicto ſuo nepote ſit, nec eſſe debeat obligatus. Quæ omnia, & ſingula ſupraſcripta promiſerunt prædictæ partes pro ſe & cujusque ipſorum, hæredes, & gentem, ac nominibus quibus ſupra ad invicem, & viciſſim ſolemnibus ſtipulationibus hinc inde intervenientibus attendere, & obſervare, & in nullo contrafacere, vel venire aliqua ratione occaſione, vel cauſa ſub pœna lib. M. den. Ven. par. damnorum intereſſe & expen. litis, & extra ſtipul. promiſſa in ſingulis capitulis ſupraſcriptis ſolvēda per partem contrafacientem parti fidem ſervanti, ita tamen quod dicta pœna ſoluta, vel non, nihilominus omnia & ſingula ſupraſcripta plenam obtineant roboris firmitatem: Et inſuper ad majorem cautelam, & firmitatem perpetuam præſentis pacis & concordiæ & omnium ſupradictorum prædicti Domini Proviſores in animabus dictorum Domini Ducis & Communis Ven. & fidelium ſuorum prædictorum ex parte una, & præd. D. Nel. C. pro ſe ipſo, & gente ſua ex altera juraverunt ad Sancta Dei Evangelia tactis ſacroſanctis ſcripturis, in loco infraſcripto, in præſentia plurium virorū Nobb. mei Not. & teſtiū infraſcriptorū prædictam pacē & concordiā, & omnia ſupraſcripta & ſingula in præſenti contractu contenta & inſerta pro ſe, & eorum, & cujusque ipſorum hæredes contenti. Firma & rata perpetuo habere, & tenere, non contrafacere aliquo modo, caſu, vel ingenio, ſeu aliquo quaſito colore, & omnia ſupta & ſingula in præſenti contractu contenta & inſerta bona fide, et ſine fraude, dolo, vel malitia aliqua attendere et obſervare. Obligantes una pars alteri ad invicem, et viciſſim pro prædictis omnibus et ſingulis per ſe ipſos, & nominibus quibus ſupra, & eorum, & cujuſque ipſorum hæredes bona mobilia, & immobilia, præſentia & futura. Actum in loco vocato Slap in flumine Kercha, ubi ſunt molendina in diſtrictu, ſive à latere Scardonæ jura & molendina Communis Sib. præſentibus Ren. in Chriſto Pat. Domino fratre Nicolao Dei & Apoſtolicæ ſedis gra. Epiſcopo Tinienſe, Egregiis & Nob. viris Dominis Budislavo q. C. Vgrinich de Breberio Duyminoe q. Martini Ludovich. Sap. Viro Angelo Amici de Yialis de Aſculo Canc. Communis Sib. Nob. Dominis Caxoto q. Nicole Caxoti de Trag. & Ioanne q. Egidii de Spalato, Providiſque viris Franco Alberto de Padua, Milantano q. Iohannis de Parma, Vitale Nigro filio Marini Nigro de Ven. & Rodulfo Betini de Bononia, & aliis teſtibus ad prædicta vocatis ſpecialiter, & rogatis Tenor literarum à parte de qua ſupra ſit mentio. Nos Andreas Dandulo D. G. Ven. & &c. Dux Notum facimus ... Datum in noſtro Ducl. Pal. die 9. men. Sep. intrante Ind. 12.

Ego Guido Ciuran Imperiali auctoritate Not. & Duc. Ven. Scriba prædictis omnibus interfui & rogatus ſcripſi.

Hæc in Dalmatia, & Croatia geſta, ab Hiſtoricis prætermiſſa referre placuit, ut clariora evadant ea quæ ſequuntur.

DE OB-

CAP. XV.

De obſidione Iadrenſi, ejuſque cauſis.

IAdram ad Ludovicum Vng. Regem defeciſſe ſcriptores vulgati, tam Veneti, quam reliqui referunt; Venetos magnis viribus eandem obſediſſe, & valido machinarum apparatu oppugnaſſe conſentiunt. Regem maximis copiis ſtipatum adveniſſe, & poſt Baſtidæ (ab Vngaris Scekach dictæ) oppugnationem, receſſiſſe, ut Veneti quidem fugatum, ut Vngarici verò, munita Civitate, ob commeatuum inopiam ſponte reverſum; de cauſis tamen altum apud omnes ſilentium: cum autem hoc bellum longum, & celebre fuerit, extetque ejuſdem manuſcripta hiſtoria à religioſo quopiam viro, qui interfuit, conſcripta (ut ex genere quo utitur orationis, facilè intelligi poteſt) quæ in multis convenit cum Chroniſta Veneto Anonymo ejuſdem ævi ſcriptore, ideò ex eodem, illorumque temporum monumentis ipſius obſidionis ſeries, ejuſque cauſæ, à Vulgatis prætermiſſæ melius elici poterunt, ſi ſtatus rerum, qui tunc fuerit, prius deſcribatur. Regnum Vngariæ extincta univerſa virili ſtirpe Regum, inter deſcendentes per lineam fæmininam controverſum diu fuit, & Carolus Robertus decem annis poſtquam Vngariam attigit, ope ſummorum Pontificum vix coronam adeptus eſt, in Regno tamen ſedando multos annos inſumpſit, limitaneaſque Provincias, præſertim Croatiam, ſemper ſibi parum obſequentem expertus eſt: Mladinus etenim, cum ob merita patris in Banatu Croatiæ ſucceſſiſſet, gratiaque Regia abuſus inpotenter, & ſuperbè dominaretur, ejuſque arrogantiam Rex reprimere non valuiſſet, maritimas Civitates adeò preſſit, ut Venetis ſe tradiderint, & quamvis deinde per Ioannem Babonich Banum & alios Comites Croatiæ ab ipſo alienatos victus fuerit, Rexque ſuperveniens ipſum ſecum in Vngariam captivum duxerit; tamen cum idem quoque Banus Ioannes dicto Regis audiens non eſſet, alter Banus Nicolaus contra eundem miſſus, victo Ioanne, pacem tamen cum eodem facere à cæteris Comitibus Croatiæ, qui eum totaliter deſtructum nolebant, perſuaſus fuit, ipſoque Nicolao recedente, Comites, ſibi quiſque à Rege timentes, cum maritimis Civitatibus, & Venetis fœdus
a 1323 *a* inierunt; exindeque cum Mihac Banus ſuperveniſſet, quamvis ab omnibus honorificè receptus fuerit; tamen Croatiæ Comites maritimis Civitatibus junctos aggredi auſus non eſt, ſed caſtris tantum filiorum Banonich in po-
b 1326. teſtatem reductis, receſſit, ut latius Madius *b* refert, & quamvis deinde Neliptius Comes Tininii multa in Croatia contra jus faſque geſſerit, tamen quidquam amplius Carolum in Croatia tentaſſe memoriæ proditum non eſt. Sed cum mortuo Carolo unico Roberti Regis Apuliæ filio, Robertus neptem ex eo, Andreæ, altero ex Caroli Regis liberis, *c* deſtinaſſet, c 1333.
in ſpem recuperandi Regni erectus Carolus, Comitibus Croatiæ ſuum ſtatum retinere permiſſis, Andream filium ſeptennem Neapolim ipſe *d* duxit, & ſub tutela Roberti reliquit; d 1333.
quem tamen ſucceſſione ejus Regni potitum, ob mortem, qua interim perventus eſt, videre non potuit. Ludovicus autem in pacato Vngarico Regno patri *e* ſuccedens, ob deſtinatum e 1342.
ſibi ab avunculo Caſimiro Poloniæ ſceptrum elatus, ſtatim magnos illos ſpiritus, quos jam tum in prima ætate præferebat oſtendit, Saxones namque, & Tranſylvanos non omninò ſibi parentes, conjunctus Avunculo (ne quid ſibi in ſucceſſione Polonica obeſſet) domuit, deinde Regnum Apuliæ, ſive Neapolitanum ſibi per fratrem jungere conatus eſt; mortuo namque eodem tempore Roberto, Matrem pro inveſtitura Andreæ à Sede Apoſtolica impetranda in Apuliam *f* transfretare fecit, ſupra relataſque f 1343.
turbas, quas tunc in Croatia C. Nelip. ſpreta Regia auctoritate ciebat, compeſcere diſtulit; Sed eo mortuo Tininium oppidũ propter opportunitatem loci ad obtinendam oram maritimam apprimè neceſſarium, primo tentavit, & mox per Nicolaum Sclavoniæ Banum cum exercitu quatuor millium galeatorum *g* obſe- g Obſidionis Author.
dit, ex cujus adventu Vidua Neliptii territa, nunciis (permittente Bano) Regi miſſis, caſtrum certis conditionibus obtulit; Sed cum Regi in recipiendis ſuæ ditionis oppidis nullas leges admittere certum eſſe videret, à cæteris autem Croatiæ Regulis ab ea deditione (ut pote illorum rationibus maximè adverſa) vehementer deterreretur, tradere diſtulit, Banique expectationem deluſit; quapropter Rex anno ſequenti cum exercitu viginti millium galeatorum equitum, & Bano Boſnenſi in Croatiam mediterraneam Bihachium uſque *h* perve- h 1345.
nit; inde territi Comites Croatiæ Maritimæ, Ioannes Neliptii filius Tininium Regi tradidit, *& Comites Corbaviæ cæterique claves caſtrorum Regi in ſignum fidelitatis obtulerunt*, ut in obſidionis hiſtoria habetur, & Thuu. & Bon. tradunt. Breberienſes verò Comites Oſtrovizam, Scardonam, & Cliſſam loca mari proxima, tenentes, fœderibuſque Spalaten. Trag. & Siben. juncti, Venetorumque fiſi potentia, neque Regi caſtra tradiderunt, neque à Rege moleſtiam ullam acceperunt, propterea quod is, ut conjectari libet, vanos omnes ſuos conatus adverſus oppida maritima, ſine Claſſis auxilio, futuros facilè intelligebat.

Maritimæ autem Civitates ſub Venetorum patrocinio reductæ, ſedatis civilibus diſcordiis, Magiſtratibuſque & Conſiliis imitatione Rei-

publicæ

publicæ Venetæ reformatis, cum proximis Comitibus Croatis mutuis fœderibus illigatæ, quietè vivebant. Bano, præter partem portoriorum, antiqui tributi nomine tradi ſolitam, nullæ contributiones pendebantur, nullaque ſervitia extraordinaria præſtabantur; ſalaria Poteſtatibus & Vicariis Comitum Croatorum dari ſolita ceſſaverant, dationes exeniorum nomine iiſdem Comitibus amplius non dabantur, ſed ab uno tantum Comite patritio Veneto, ſolito Comitatus ſalario ſibi conſtituto, unaquæque Civitas regebatur, inde vectigalia communia neceſſarios Civitatum ſumptus ſupplebant, ob id impræſtita, & coltæ, maximo civium incommodo exigi ſolitæ, in deſuetudinem abierant, omnesque certatim, partium obliti, mercaturæ in dies magis deditì, & ex commoditate pacati maris, longinquas etiam navigationes, majori quàm unquam alias poſt Imperii declinationem, Dalmatiæque à Slavis occupationem quæſtu exercentes, terreſtremque maritimæ induſtriæ jungentes ad frequentiam civium, opeſque non modicas excreverant, ut latius in patriæ Chronico.

Veneti verò Iadra utcunque recuperata propter Croatorum diſſenſiones, cæteras quoque maritimas Civitates conſecuti, eaſdem cum proximis Comitibus Croatis fœderibus ſtrinxerunt, exinde pacatum mare experti cum in Aſia Turcorum vires dilatatæ fuiſſent, ne in Europam tranſirent viriliter eiſdem ſe opponebant, & uſque quo Carolus in ſedando Regno Vngariæ implicitus fuit, Comitesque Croatiæ inter ſe certabant nullam occaſionem de rebus Dalmaticis dubitandi habuerunt; ſed cum Robertus Neapolitanum Regnum Andreæ filio Caroli deſtinaſſet, ex horum Regnorum unione Venetis Dalmatiæ amittendæ ſuſpicio injecta eſt, quam deinde negata Spalatenſibus veterum Privilegiorum confirmatio auxit. Rex namque Carolus in Apuliam pergens Modruſiæ Ambaſciat. Spalaten. audivit eiſdemque ſcripſit.

Carolus Rex Hung. &c fidelibus ſuis Iacobo Gradonico Comiti, Iudicibus, Conſilio, Communi Civit. Spal. Sal. & gratiam Ven. in Chriſto pater D. Dominicus per eandem Archiepiſcopus Spalati, Nobilesque viri Theodoſius Alberti, & Petrus Franciſci per veſtram fidelitatem miſſis in noſtram præſentiam venientes veſtras legationes eis injunctas nobis attentè audientes retulerunt, & miſſa munera apportarunt, quæ grata habuimus, gratiorem tamen veſtræ fidelitatis conſtantiam, & voluntatem ſubjectionis debitam fore ſinceram, per multorum operum exhibitionem cognovimus, præſenti processu noſtro concedente, Domino feliciter expedito, dum ad nos homines veſtros miſeritis uberem gratiam, & omnes petitiones veſtras licitas, & honeſtas à nobis credatis vos effectualiter obtenturos. Privilegia quædam veſtra ad præſens propter quod nequivimus confirmare, dictis D. Archiep. cum dictis ſuis ſociis verbotenus recitabit cum cæteris reſponſis. Datum Modruſii 17. Kal. Aug. annum autem in Epiſtola omiſſum Ioannes Villanus ſupplet L. x. cap. 225.

Carolo Roberto Re de Hungaria nel 1333. l'ultimo Luglio con Andrea ſuo ſecondo figliolo de ſette anni venne à Beſtie in Puglia ſpoſo la figliola magiore del Duca de Calabria li 27. Settembre e poco doppo parti.

Carolus Robertus Rex Vng. anno 1333. die ultima Iulii venit Veſtam Apuliæ una cum Andrea ſuo minore natu ſeptenni, qui deſpondit ſibi filiam Ducis Calabriæ natu maximam, die 27. Septembris, & paulo poſt diſceſſit (Rex.)

Exinde dignoſcitur Carolum, uſque quo in Regno Vngarico ſedando implicitus fuit, nullamque ſpem Regni Neapolitani ſibi prærepti recuperandi habuit, Sibenicenſibus, quãvis Ven. ſubditis, anno 1322. die 8. 8bris facilè Privilegia confirmaſſe, ſed oblata ſpe eundem per filium recuperandi, nihil tunc de rebus Dalmaticis ſtatuere voluiſſe, ob id Privilegia Spalaten. confirmare renuiſſe; Veneti tamen cum utroque Regno amicitiam colentes, cum nihil moveretur, Dalmatiæ poſſeſſionem habuerunt quietam, & quamvis in Italico ſolo æſtuaria tantùm tenerent, tamen ob neceſſitatem mercium præſertim Orientalium ab ipſis devectarum cunctos vicinos ſibi obſequentes habebant, & divitiis affluentes, ex pecuniæ fœnore obligatos reddiderant; ſed cum interim Scaligeri Veronæ domini ditionem per Lombardiam dilataſſent, & ex Patavii & Tarviſii conſecutione Venetis vicini effecti, caſtello propè paludes conſtructo eos irritaſſent, ideò Veneti fœderibus jungentes omnes Regulos Italiæ, quibus Scaligerorum potentia ſuſpecta erat, eiſdem multa loca ademerunt, pacemque facere coegerunt, in qua Patavium Carrarienſibus reſtitutum fuit, Tarviſium verò Venetis ceſſit; quã primã Civitatem in Longobardico ſolo Veneti conſecuti *a* ſunt. Sed cũ mortuo a 1336.
Carolo Ludovicus ſucceſſiſſet, & inveſtituram Regni Neap. à Summo Pontifice fratri procuraret, proſpicientes Veneti, quam facili negotio Comites Croatiæ, præſertim mediterranei, inter ſe minimè concordes à Rege opprimi poterant, intellecto Bani Nicolai adventu Civitates maritimas petentes armis *b* inſtruxerunt, & cum deinde rumor de Re- b 1344.
gis adventu ſpargeretur, quid in Dalmatia evenire poſſet ſuſpicantes; more ipſorum ſolito diſcuſſis in ſenatu opinionibus conſideraſſe oportet: Reges fratres, alterum Regnum Neapolit. & Provinciam poſſidentem, variasq; Italiæ partes meridionales in protectionem

T haben-

habentem, Claſſem quoque in Tyrreno paratam tenere, alterum Vngariæ *R*egnum opulentum bellicoſumque & in dies Regno Polonico auctum iri, Patriarchæ Aquileienſi & Anconitanis Venetorum æmulis in Italia amicitia junctum, ambos juvenes, gloriæque avidos, ipſorum intermediam maritimam potentiam frangere cupidos conjectantes; verenteſque, ne junctis viribus Dalmatiam terra marique aggrederentur, & occupato Adriatico reliquam Italiam inter ſe diviſam in eorum poteſtatem redigere, & cum Regibus Franciæ, & Navarræ conſanguineis, Capetanorum ditionem, Carolingorum Imperio æquare tentarent: In hoc ergo timore Venetis conſtitutis Dalmatiæ proſpiciendum erat, & ſicuti inſulas Claſſe quam tenebant in obſequio retinere facilè poterant, ita Civitates continentis, tam metu proximorum Vngarorum, quàm earum familiarum in ipſis Civitatibus exiſtentium, quæ prædia in Croatico ſolo poſſidentes à Croatiæ Dominis pendere cogebantur. De Spalato Trag. & Siben. Comitibus Breberien. vicinis Regi adhuc non obtemperantibus, Venetorumque auxilia implorantibus, nulla ſolicitudo requirebatur; de Nona autem & Iadra Comitibus Tininii, & Corbaviæ vicinis jam à Rege ſubactis maximoperè ſolicitos eſſe oportebat; Nonam igitur non reluctantem valido præſidio firmarunt; Proviſoribusque in Sclavoniam miſſis Claſſem parabant, omniumque actiones ſedulò obſervabant. Iadra etenim ab eo tempore quo ex interpoſitione Bani Mladini Venetum Comitem receperat, nullum militem, præſidiumve admittebat; Nam Comitem ipſi eligentes Iadrenſes, Civitatem per ſe cuſtodiebant, ſuiſque legibus, & moribus regebant, & cum vicinis Croatiæ Comitibus, prout & cæteræ maritimæ Civitates Venetis aſſentientibus fœderibus juncti erant, mercaturamque & navigationem in Tyrreno Sardi-
a Fragmenta epiſt. Iadra. niam, & Cataloniam uſque *a* protulerant, in Arſenatu duas galeas, aliasque plures varii generis naves habebant, inde opes, & frequentia Civium aucta eſt. Sed libertate ſua adeò inconſultè utebantur, ut omnia ſibi licere arbitrabantur, quæ olim expirante jam in Adriatico Græcorum potentia, per novam tunc contractam cum Venetis ſocietatem, ſibi licuiſſe recordabantur, & ſicuti ex pactis cæterarum Civitatum latioribus ad unam tantùm fidelitatem Venetis teneri rebantur, ita nullam ſuperioritatem; vel judicium Ducis Senatuſve Veneti ſubire volebant; nam cum Sibenicenſes petiiſſent Inſulas Srimac, Zuri, & Iarte, quas tempore quo à Tragurienſibus vi-
b 1323. cti fuerant ſibi Iadrenſes *b* occupaverant, ob idque eos in judicio coram Duce vocaſſent; Iadrenſes aſſeruerunt Venetos teneri ex pactis ſibi ſervare inſulas à ſe poſſeſſas, neque extra ſuam Civitatem à quocunque in Iudicio trahi debere proteſtati ſunt, ut ex ejuſdem controverſiæ tabulis melius videre eſt, quæ in Archivo Sibenici ſer- [illegible]

In Chriſti nomine Amen: Dum die infraſcripta poſt Miſſarum ſolemnia & antetertiam Marcus DD. Ioannes Superantio D.G. Inclytus Dux Ven. &c. in loco qui dicitur Cancellaria Ducalis Palatii cum ſuis Conſiliariis pro tribunali ſolemniter more ſolito reſideret, de voluntate dictorum ſuorum Conſiliariorum de 40. & Rogatorum . . . .

Item allegamus & exponimus cum omni reverentia, ac honore veſtra Ducali Excellentia & veſtro ſapienti Conſilio quod prædictis Sibenicenſibus reſpondere non debemus, & hoc ex pactorum forma per V. Dominationem nobis benignè & gratioſè conceſſa, ubi continetur quod Commune Iadræ debet habere unum Comitem qui ſit de majori conſilio Civitatis Ven. qui cum tribus Iudicibus regat, & judicet prædictos Iadratinos ut in pactis plenius continetur, cujus rei cauſa ex pactorum forma non poſſumus, nec debemus coram vobis ad judicium citari rationabiliter vel vocari: Vnde ſi ad placitum, vel ad reſpondendum prædictis Sibenicenſibus traheremur, vel vocaremur, nobis pacta, ut evidenter apparet, minimè ſervarentur, quod noſtra fidelitas extimat benignitati veſtræ credimus abſque dubio non placere. Item non debemus nec poſſumus cogi Sibenicenſibus de prædictis inſulis aliquid reſpondere, nec cum ipſis rationabiliter placitare, qui ſecundum omnem bonam conſuetudinem, & ſecundum jura, ſiquidem prædictæ inſulæ noſtræ ſunt jure præſcriptionis, nam prædictas inſulas liberè tenuimus, atque poſſedimus, & poſſidemus tanquam rem propriam pacificè ultra annos 46. Item allegamus punctum illud in pactis contentum dicens. Quod omnes inſulæ Iadratinorum poſſeſſiones & bona in eis poſita, & poſita Iadratinis liberè dimittantur, ut ibidem plenius continetur, quare ſi ❍s cogeritis venire coram veſtram præſentiam ad reſpondendum de prædictis inſulis Sibenicenſibus, nobis prædictas inſulas non dimiſeritis libere juxta pacta, quod (abſque dubio credimus) veſtra benignitati diſplicere. Item ſuper prædicto negotio allegamus punctum illud pactorum dicens. Quod Iadratini habebunt & tractabunt inimicos Venetos pro inimicis, & amicos pro amicis; verùm ſi ipſi amici fuiſſent, vel facerent aliquid in præjudicium Iadertinorum, ſeu Communis Iadræ, ſit licitum Communi Iadræ procedere contra illos tales, prout ſibi melius videbitur, exceptis fidelibus Domini Ducis; quibus D. Dux

D. Dux mittit dominium, dicens de tempore tunc præſenti quando prædictum fuit factum, quare tunc temporis quando pacta facta fuere non mittebatis illuc de Sibenico dominium, poſſumus contra dictos Sibenicenſes de jure & de facto noſtrum beneplacitum facere, absque ulla injuria Ducalis Excellentiæ & Communis Ven. unde ſi ob dictas Inſulas ad eorum petitionem ante veſtram Serenitatem vocaveritis, manifeſtè fit nobis contra pacta quod veſtræ Dominationis ſtateram juſtitiæ indubitanter credimus adhærere, & quamvis ad præſens ſit Sibenicum ſub veſtro dominio non derogat pacto, quod ſemper in ſuo robore permanet, ac etiam firmitate. Item ſuper prædicto negotio allegamus punctum illud pactorum, quod Dux & Commune Ven. omnia pacta quæ ipſi Iadertini habent vel habebunt, tam cum fidelibus Venetiarum, quam cum perſonis, ſeu communitatibus aliis quibuscunque ante præſentia pacta facta ratificat, & confirmat, quare ſi per D. veſtram nobis ad præſens ob dictam cauſam hæc novitas fieret, nos de modo, & forma pactorum, quæ cum Civitatibus Dalmatiæ habuimus, ab antiquo trahendo, vocantes nos ad ipſorum petitionem coram veſtram præſentiam, pacta omnia, quæ cum prædictis Civitatibus habuimus ab antiquo irrita, & annihilata fierent, atque nullius valoris, eſſetque nobis contra pacta quæ per Ducalem Dominationem nobis gratioſè ſunt conceſſa, nobis gravamen fieret manifeſtè, quod veſtræ benignitatis juſtitiam refugere credimus tanquam pravum, quia ex hoc nobis multa damnoſa, & Communi Iadræ periculoſa pervenirent, & inconvenientia ſequerentur, quia ſimili modo qualibet Civitas ſeu Communitas, at etiam ſingularis perſona poſſet Commune noſtrum, & Civem, vel Cives paſſim coram veſtra præſentia citari facere, vel vocari. Item ſimiliter continetur in prædictis punctis nobis conceſſis quod Iadretini ſint liberi, & franchi ſicut erant ante prædicta pacta: unde ſi prædictis Sibenicenſibus ſupra prædictis per veſtram Dominationem cogeremur reſpondere, nec habuiſſemus priſtinam libertatem, nec franchitatem cum manifeſtè, & notorium eſt Dominationi veſtræ quod nec ante præſentia pacta, nec poſt per aliquem Venetum, vel per aliquam perſonam ob aliquam cauſam, vel rem per veſtram Dominationem unquam fuimus coarctati aliquid coram Ducale Dominium reſpondere: ſed ſi aliquis cujuscunque generis, ſeu conditionis ſuper Commune, vel homines Iadræ aliquid petere voluerit, ſeu voluit, tam ante pacta præſentia, quam poſt ſemper petierunt, ac etiam petunt coram præſentia D. C. Iad. qui Ducalem Excellentiam repræſentat, ut de jure & rationabiliter debet, quæ omnia ſupraſcripta, ſive ſuperius narrata, vel pro nobis allegata dicimus, poſito ſine præjudicio non reſponſionis cauſa, diximus, nec reſpondemus, propterea quod dici poſſet nobis quod aliquo modo ſubintravimus litem, placitum, ſive quæſtionem, ut ſupradiximus, quod de jure facere non debemus, tum ratione pactorum, & conventionum, tum ratione conſuetudinis diutius approbatæ inter nos & ipſos; ſed ea, quæ dicta ſunt, ſunt dicta cauſa honoris Ducalis Excellentiæ, ut noſtra fidelitas, puraque intentio, & innocentia veſtræ Dominationi cum reverentia clarè & manifeſtè appareat & habeatur . . . cum oſtenſum ſit, & conſtet, Iadertinos violentè expoliaſſe Siben. prout in petitione Sibenicen. continetur. Quod dicti Sibenicen. in poſſeſſionem Inſularum Srimaz, Zuri, & Iarte reſtituantur, & ponantur infra unum menſem poſtquàm requiſitum fuerit per noſtras literas Commune Iadræ ſalvo jure omnium . . . . . . lecta &c. 1324. die 5. menſis Decembris octava Ind.

Quam ſententiam Iadrenſes iniquo animo tulere, ſæpèque deinde eaſdem inſulas recuperare niſi ſunt, ut ſuo loco refertur. Ita Iadrenſes nullo judicio Venetorum ſe obnoxios exiſtimantes, quidquid ſibi placebat, inconſultis Venetis, prout temporum occaſio ferebat, decernebant.

Cum etenim Comes Neliptius relata damna Sibenicen. intuliſſet, & ob id Veneti, miſſis in Sclavoniam Proviſoribus, Croatos & Dalmatas fœderatos Sibenicenſium contra eundem excitaſſent, Iadrenſes ab illis requiſiti, Neliptium quidem Venetorum hoſtem effectum, ſuum quoque hoſtem declaravere, commerciumque cum eo ejuſque ſubditis, ut ex pactis cum Venetis initis tenebantur, interdixere, ſed neque contra eundem arma ſumpſere, neque Sibenicenſibus arma mutuò petentibus tradere voluerunt, ſed quaſi arbitri, & amici ſe pacem tractaturos obtulerunt, idemque Bano Boſnenſi ſignificantes ad pacem tractandam eundem hortati ſunt, intentionemque ſuam declararunt ſcilicet a *nullam novitatem extra eorum diſtrictum facturos.* (a Frag. epiſt. 1343. 21. Martii) Ludovico deinde Regi galeas petenti pro transfretatione maris in Apuliam inconſultis Venetis conceſſere, ut ex eorundem Epiſtola patet: *Illuſtri & Excelſo Domino ſuo D. Andreæ Dandulo. Ioannes Sanuto Comes, Iudices, & Commune Iadræ veſtri fideles inclinationem debitam & devotionem: Excellentiæ veſtræ notum facimus & ſignificamus per præſentes Regis Vngariæ nos accepiſſe literas continentiæ infraſcriptæ. Ludovicus &c. dilectis ſibi Comiti Iudicibus, & Comiti Civitatis Iadræ ſalutem & omne bonum. Noverit bonitas veſtra quod Serma*

Principiſſa Domina & D.G. Regina Vngariæ genitrix noſtra cariſſima, ad viſitandam Dominam Ioannam corundem Regnorum Reginam . . . ſuam cariſſimam in Apulia transfretare propoſuit; cum igitur pro transfretatione ipſius & gentis ſuæ, galea & vaſa ſeu ligna . . . bene armata bonitatem veſtram petimus diligentia qua majori poſſumus, quatenus ex parte veſtra duas galeas quas habetis, & ligna, ſeu vaſa nobis accommodare, ſeu impraſtare. Segniam transmittere Dominæ Genitrici noſtræ pro transfretatione ſua, & gentis ſuæ velitis & placeat bonitati veſtræ iſtud facere ſine mora. Nam ecce ipſa Domina Regina genitrix noſtra ſub ſpe firma galearum, & vaſorum prædictorum per vos mittendorum, arripiet iter ſuum eundi in Segniam, & difficile eſt eam cum dominabus in ſua ſocietate euntibus in maritima expectando galeas & vaſa diutius commorari. Datum in Viſegrad die 15. men. Maij. Cujus rei cauſa dictas literas legi fecimus in generali conſilio Iadræ, & ibi captum extitit, quod dictæ galeæ, & ligna concederentur juxta petitionem contentam in litteris Regiis antedictis, quæ ad notitiam veſtræ celſitudinis noſtra reducit fidelitas præſentium per tenorem. Factum Iadræ die 7. men. Iulii XI. Ind.

Has Iadrenſium actiones uſque quo vicini Comites Croatiæ Regi non obtemperabant nullas ſuſpiciones Venetis attuliſſe, tamen ipſis inconſultis ſequutas, approbatas non fuiſſe cenſendum eſt, & cum Reginam Venetorum galeis, & expenſis tranſvectam Chroniſtæ Veneti cum Vngaricis conveniant, ideo Iadrenſium conceſſionem deluſam fuiſſe dicendum eſt: ſed adveniente deinde Rege Bihachium, Tininiumque, & cætera loca in
a 1345. ſui poteſtatem *a* reducente, quid tunc evenerit Hiſtoria obſidionis refert. *Civitates ſiquidem Dalmatiæ ad dictum Regem in dictis metis Bihach caſtrametantem ſolemnes deſtinant nuntios, ſive legatos pariter cum præclaris exeniis, præcipuè Iadra elegit tres Ambaſciatores Nobiles quorum nomina ſcribuntur: Martinuſſius de Butovan f. Michael de Blaſis Soppe, & ultimus Nicolaus Machi de Galellis cum optimis donis ad dictum Regem deſtinandos, & tranſmeantibus ipſis honoranter, ſed lento greſſu quoddam vulgare ad ipſorum notitiam extitit, deductum videlicet, quod præfatus Rex receſſit ab illis partibus, Vngariamque perrexit; concipientibus itaque ipſis nuntiis tales rumores Iadram pariter cum exeniis redierunt, de quorum reverſione univerſi ingenui, atque plebes vehementer conceperunt cordis turbationem, increpantes eoſdem de ipſorum itineris reverſione, quamvis alter eorum f. Michael Tirrannis opponebat; ſed quia duo ut major pars, & vis, oportuit aquieſcere eorum voluntati. Immenſam ſuſcipientes Veneti lætitiam propter Regis reverſionem præter Iaderanorum induſtriam, ac aſſerentes Iadram fore fidelem Regi, ac ejus inductu omnia Caſtra Croatica Regi tradita ipſe viriliter gubernat, propter quod incitati ipſi Veneti duriſſimum furorem contra Iadertinos eructarunt, ſicut Deo concedente ſtuduit propalare.*

Quæ cum admodum obſcurè dicta ſint, paulo clarius exponenda videntur: Sed cum præter hanc obſidionis Hiſtoriam nullæ rerum per ea tempora geſtarum extent ſcripturæ, nihil quidem explorati afferri poteſt; conjecturis tamen aliqua aſſequentur. Non ſolùm Iadram, ſed cæteras Civitates Dalmatiæ ad Regem legatos miſiſſe auctor tradit; ſed animadvertendum eſt, reliquas Civitates Venetis ſe dediſſe *ſalvis honorificentiis, & juribus D. Regis Vngariæ, quæ haberet, vel habere deberet*, nomenque Regium in ſcripturis retinuiſſe, Ducique præpoſuiſſe; & Venetis conſentientibus confirmationem Privilegiorum Sibenicen. à Carolo obtinuiſſe, Spalaten. verò eandem confirmationem conſequi tentaſſe, ut relatum eſt; Iadrenſes autem ſicuti quibusnã pactis cum Venetis convenerint (cum non extent) non conſtat: ita cùm Regis nomen in ſcripturis non reperiatur, ſed tantùm Ducis; Ideo nihil Regi Vngariæ in eiſdem pactis reſervatum fuiſſe, ſolumque Venetum nomen Iadrenſes coluiſſe veriſimile eſt, prout ab antiquo uſu receptum fuerat, antequam ad Belam tertium Iadrenſes defeciſſent, & deinde ab anno 1204. quando Comitem Venetum iterum receperant, uſque ad ſecundam defectionem anni 1242. Hoc Iadrenſium ergò conſilium Regis per Legatos adeundi non ſolùm inconſultis Venetis, ſed ipſis invitis initum eſſe dicendum videtur, & ſicut ex reverſione eorum non adito Rege *cunctos ingenuos & plebeios perturbatos fuiſſe* memorat, ita *immenſam lætitiam Venetos percepiſſe, propter Regis reverſionem præter Iaderanorum induſtriam* ſcilicet præter id, quod Iadrenſes ſperabant, eveniſſe; ex quo conjici poteſt, univerſos Iadrenſes aliquid ſpei in Regio adventu repoſuiſſe, & multò plura privatos, Regiis partibus addictos, ſpeque fruſtratos *Ambaſciatoribus lentum greſſum*, & celerem *reverſionem itineris increpaſſe*, quæ *Michael* collegis *apponebat*, & prout in civitatibus liberis evenire ſolet, ubi imprudentiores, quo inconſultius loquuntur, eò magis libertatem patriæ ſe tueri exiſtimant, ita tunc in illa univerſali *increpatione Ambas* multa verba prolata fuiſſe oportet, quæ præſentium Venetorum animos offenderint, ſuſpicionẽq; vehementẽ intulerint, adeò ut *Iadram fore. fidelem Regis* affir-

affirmaverint, Iadrenſibusque exprobaverint *eorum inductu omnia Caſtra Croatica Regi tradita* fuiſſe; hæc autem exprobatio, absque pactis quæ Iadrenſes cum eiſdem Comitibus Croatiæ habuerunt, intelligi nequit; quæ quamvis non extent, tamen ex relatis pactis, quæ Siben. Trag. & Spalat. cum proximis Comitibus Croatiæ habuerunt auxilia præſtare obligatos fuiſſe; & tunc vel timore Regii exercitus denegaſſe, vel ne Regem offenderent diſtuliſſe, ita ut Comites Tinini, & Corbaviæ, propriis viribus diffiſi, & externis auxiliis deſtituti, pavore præſentiæ Regalis perculſi, Caſtra eidem tradiderint: cùm deinde recedente Rege iterum Comitem Corbaviæ Veneta ſtipendia meruiſſe Caroldus memoret; eademque, vel ſimilia quæ Iadrenſes tunc perpetrarunt, Venetos Iadræ exiſtentes eiſdem exprobraſſe dicendum eſt: Venetiis autem talibus rebus auditis (& ſi quæ Iadrenſium epiſtolæ ſecreto Regem vocantium interceptæ fuerunt, ut Caroldus innuere videtur) quæ, etiamſi poſt reverſionem Regis imprudentiæ Iadrenſium tribui poterant, tamen prudenter expenſa tales ſuſpiciones pro aperta defectione à Venetis receptæ fuerunt, ut illorum ſcriptores referunt; & cum ſuſpicio animo ſemel incuſa, multa etiam longè remota ſuſpicantibus coram admoveat, & quæcunque evenire poſſunt, jam eveniſſe fingit, ideò Venetos, ea perſuaſione imbutos, quamvis Rex jam receſſiſſet, dubitaſſe, & rationabiliter oportet, ne Iadrenſes ſuo arbitratu Civitatem regentes, Regi oppidum traderent, vel aliquam ex familiis prædia in Croatico ſolo poſſidentem, ob id Regi addictam, ab eoque gratiam inire cupientem, facultatem illi potiundæ urbis per dolum præberet; Vel Regem ipſum oblata agri dilatatione Civitatem, vel familias præcipuas ad ſe tracturum; ſic quacunque ratione, amiſſa Iadra, Claſſe Neapolitana ſuperveniente, magnum quoque amittendæ Dalmatiæ, & univerſæ Adriaticæ ditionis periculum adituros: cumque his ſuſpicionibus præviſiſque periculis liberari recta ratio omninò ſuaderet, antequam Iadra vel à quopiam occuparetur, vel externis præſidiis muniretur, præventione utendum eſſe, eandemque in ſui poteſtatem quocunque modo redigere decreverunt: quomodò autem decretum ipſum executi ſunt Chroniſta refert.

Chorando el dito mileſimo zo fo 1345. *Zara la ſeptima fiada revella in lo tempo del dito Mſ. Andrea Dandolo in queſto muodo, che tutto il di ſchriveva Zaratini allo Re d' Ongaria che veniſe zoſo à tuor el dominio de quella, e queſto ſentido in Veneſia fo fato Chapetaneo M. Pietro de Chanal de gallie cinque el qual per muodo de vixitazion de quelle parte zonſe à Zara e mando per llo Conte de Zara, e per quelli de Venetia, & per molti altri Zentillomeni de Zara, digando a quelli de voller algun fatto chon lor bordenar per lo ben della terra, e chollor montando in gallia e ſexe llevar lle galie e tirase fuora digando ſignuori de qua partir non ve puodete ſe nui non faxe vegnir Veniziani e tutte lloro choſe con ſalvamento in lle noſtre gallie, conſtreti fo queſto, e fato fo Zo che volſe.*

Anno 1345. *Iadra ſeptimum defecit, tempore dicti Andreæ Dandulo, hoc modo. Quotidiè ſcribebant Iadrenſes Regi Vngariæ ut veniret, & reciperet dominium Civitatis. hoc audito Venetiis electus fuit Præfectus quinque triremium Petrus Canalis, qui per ſpeciem viſitandi illas partes venit Iadram, accerſivit Comitem, Venetos & quamplures alios Patritios Iadræ, quaſi vellet aliqua cum eiſdem communicare pro bono Civitatis, quibus in triremem advenientibus retrò ceſſit à litore, & exiit extra (portum) dicens hinc non diſcedetis niſi prius Veneti & omnia eorum bona ſalva devecta fuerint in triremes, qui aſtricti fuerunt quod juſſi fuerant.*

Hiſtoria autem obſidionis cap. 16. *mane quidem facto duodecimi diei ipſius menſis Auguſti dictus Petrus Capitaneus Generalis decem galearum juſſu Ducali ex parte Quirinali portus Iadræ ultra ſagularum obſedit Iadram, ita quod exeuntibus & intrantibus penitus erat via arctiſſima, ad quem Marcus Cornario, tunc Comes Iadræ, cum comitiva duorum Nobilium de Civitate, quorum unus Bivaldus Gregorii de Botono, alius Gregorius Franciſci de Carbonoſis appellati ſunt, transfretarunt. Conſiderantibus itaque Iadertinis, quod eorum Comes ad regimen Civitatis accedere minimè gliſcebat, de hujus actu inter ipſos Cives Iadræ grandis dicitur fuiſſe admiratio, cum ſimile opus cujus non habetur memoria extitit perpetratum; ibique idem Capitaneus cum dicto Marco Comite in multorum arcanorum verborum prolatione ſimul pertraxiſſe fertur, necnon ipſum, ac ejus collegas in Claſſe detinuit, redireque in Civitate eos non permiſit. Denique ſuaſu & rogatu præfati Comitis Bivaldum ejus ſocium liberè relaxavit, ac Iadram conduci ſalvum fecit, & Georgium reliquum conſortem in Claſſem detinuit, nec ipſum abire permiſit. Nam totam familiam & ſupellectilia ipſius Comitis ejus juſſu ad galeam fecit transfretare,* & relato, quomodò Iadrenſes elegerint tres legatos Venetias mittendos ad ſe excuſandos ſubdit c. 17. *& ipſo die nominatus Capitaneus per ejus galeas publicè juſſit voce præconis promulgare. Vt omnes Veneti Iadræ morantes pariter cum eorum mobilia & bonis*

bonis omnibus uſque ad quatuor continuos dies à Civitate Iadra recedere debeant. & relato quomodo frater Nicolaus ordinis Prædicatorum die 13. Auguſti Capitaneum adierit, & ut Legatos Venetias mitti permittat petierit, cui Capitaneus tale Senatus decretum aperuit. *De duabus unum eligant, aut hujus Vrbis mœnia omnia circumvallata funditùs evertant, nec non omnia Caſtra, fortitudineſque tam ſitas intra, quam extra Civitatem tradere ac deſignare ſine alicujus ambiguitatis obſtaculo velint in potentiam Ducis & totius Communis Venetiarum; hoc addito, quod tribuant Comiti electo per ipſum noſtrum Commune liberum & expreſſum dominium in omnibus juſtitiam mediando juxta ipſius nutum, & voluntatem; nihilominus jura poſſeſſioneſque eorum omnes in uſum & utilitatem juxta ipſorum beneplacitum & libitum convertant, aut ipſi contra Venetorum potentiam viriliter procurent reſiſtere, cùm multò plus puto fore ſanctius eis velle ad primum applicare partitum, percipienſque tales rumores nuntius cum comitatu Civitatem rediit, relationemque ipſis Civibus indicavit. Decernentes pro ſanctiori velle potentia Venetorum reſiſtere, quam tunc eorum videre Civitatem in ruinam præcipitare, nec tali conſentire pacto, & ad talem devenire conditionem.* deinde prolixè narrat, quomodò ad defenſionem ſe præparaverint, muros refecerint, machinas conſtruxerint, commeatuſque introduxerint, reliquaque neceſſaria procuraverint.

Tertio deinde die 16. Aug. Ambaſciatorem ad Regem Vngariæ ablegant ad auxilium implorandum, & cum Venetis de concordia denuò tractant, ſed Capitaneo eadem reſpondente, Civitas à mari acrius obſidetur uſque ad jactum lapidis, cunctique Iadrenſes per dominium Venetorum captivantur, Inſulæ prædantur, caſæ comburuntur, & 200. millia pecudes ſurripiuntur. Exercituſque Venetorum Nonæ cumulatus equitum, & peditum 20. millia tribus diebus agros vaſtat, villas comburit, ideò agricolæ fugientes numerum virorum in Civitate augent, qui ad 28. millia aſcenderunt, quorum armati ſex millia erant. Catena deinde ex tredecim tignis confecta portum clauſerunt die penultimo Auguſti; die verò primo Sept. ad Andream Regem Neapolim, Ambaſciatorem clam mittunt, die 8. Sept. Epiſtola Regis Vng. auxilia promittentis pervenit, qua lecta, tunc Iadrenſes abjecto nomine Venetorum in galeis & ſcutis inſignia Vngarica ponunt; die 17. ejuſdem menſis Iadrenſem miſſum Andreas Siciliæ Rex benignè audivit, auxiliaque prompta promiſit, ſed clareſcente die ſequenti à ſuis Tyronibus impia nece extitit interfectus, ob id Iadrenſes lugubres induunt veſtes, eò quod grandem ſpem, & fiduciam in ipſo Rege retinebant, & niſi talis eventus contigiſſet, jam Iadertini liberationem ſuæ patriæ percepiſſent. ex quibus ſicuti apparet, Iadrenſes nulla ſubſidia Vngarorum, vel Regni Neapolit. niſi poſtquam obſeſſi fuerunt, imploraſſe, nomenque Venetum etiam obſeſſos, deſperataque reconciliatione uſque ad Regiarum literarum adventum per menſem ferè retinuiſſe; ita eò uſque revera non defeciſſe, ſed ex inconſulta libertate, qua utebantur, Venetis juſtam defectionis ſuſpicionem præbuiſſe; Patriamque in ærumnas inopinatas præcipitaſſe. Obſidionem diutinam fuiſſe ex ejuſdem hiſtoria patet, hanc eandem Ioannes Iacobus Caroldus Civis Venetus in opere ejus nondum edito l. 7. ex monumentis publicis deſcribit, & cum prædicta hiſtoria in pluribus convenit, nam ſicuti auctor obſidionis, auro Veneto corruptos Boſnenſem, & Croatiæ Banos, cum exercitu juſſu Regio in ſubſidium Iadræ collecto, Vranamque uſque deducto retroceſſiſſe ſcribit; ita Caroldus hanc pecuniæ ſolutionem à Senatu commendatam refert, & ſicut idem Caroldus Gregorium Comitem Corbaviæ ad ſtipendia Venetorum contra Iadram conductum, ſimul cum Comitibus Paulo Oſtroviζæ, & Mladino Cliſſi refert, ita auctor Obſidionis eundem C. Gregorium à Rege ad inſtantiam Iadrenſium in gratiam iterum receptum ſcribit, quod & Vngarici memorant Scriptores; quamvis Iadrenſes non nominent; ex quibus dignoſcitur Comitem Corbaviæ, ſimul cum Brebetienſibus à principio Venetis adhæſiſſe, ſed obſeſſa Iadra, Vngariſque exercitum in Croatia in ſubſidium ejus colligentibus ejuſdem timore, fœderatiſque Iadrenſibus mediatoribus, gratiam Regis obtinuiſſe, additque Caroldus Iadrenſes Venetorum navibus plura damna, præſertim circa Piſcariæ, & Ortonæ litora intuliſſe. 1346. Ianuarii Venetos Caſtrum S. Damiani cepiſſe & cathenam magno conamine galearum & machinarum aggreſſos, quamvis difficili, tamen fregiſſe, abduxiſſeque, prolixo ſermone refert obſidionis auctor, quæ omnia paucis verbis relatus Chroniſta tradit.

Honde lla verà da quella hora avanti chomenza e ſo mãdado Chapetanio per terra Mſ. Marcho Zuſtignian. llo dito ando con molta Zente de chavalo, e da pe e fexe apreſo Zara in Baſtia ella ſe inforti e alzà molti mangani Zitando di, e note in Zara e dapuol molte emollte choſe fato e prexi i caſtelli a S. Damian e S. Michiel

Inde bellum cepit, miſſuſque fuit Dux terreſtris militiæ Marcus Iuſtiniano. qui cum multo equitatu & peditatu Iadram obſedit, Baſtidam excitavit, catapultas conſtruxit, quæ die nocteque jaciebant in Civitatem . . . . . & poſt multa certamina capta fuerunt arces S. Damiani, & S. Michaelis, quæ contra Iadram in Inſulis ſi-

chiera ſuxo lle ixolle per meZo de Zara e li Zaradini havea Zstada ia chadena all porto di Zara e fo per forZa rote e gallie e barbote intrava dentro e de fuora del porto al ſuo plaxer.

lis ſita ſunt; Cives cathenam ad oſtium portus objecerant, quæ vi fracta fuit, & triremes majoraque navigia ingrediebantur & exibant portum pro arbitrio.

Caroldus multa memorat, tunc Venetiis pro conſequenda Iadra decreta fuiſſe, inter quæ, cum ſenatui innotuiſſet, Iadrenſes Anconitanorum & Ianuenſium auxilia imploraſſe, miſſo Legato Anconitanos nihil innovare perſuaſos refert, de Claſſe autem Ianuenſium, quam Adriaticum venturam adiverant, ſimulque Regem Vngariæ cum ingenti exercitu in ſubſidium Iadræ; ob id alios Proviſores miſſos nominat, qui cum reliquis Collegium XI. conficerent, quorum majori parti auctoritas ipſius ſenatus inpartita fuit, & de Claſſe Ianuenſ. commiſſum, ſi Regem cum exercitu in Apuliam transfretare in vindictam fratris Andreæ occiſi vellet, nullumque impedimentum obſidioni Iadræ inferret, ſinerent quietum iter peragere, & ante adventum Regis Iadram acerrimè ſed incaſſum oppugnatam refert, deinde adveniente autem Rege Baſtidam ab eodem oppugnatam Regemque ipſum ad montes fugientem receſſiſſe. Chroniſta autem relatus ſequitur.

Sidiada adoncha lla tera per mar e per terra ſiando mando Mſ. Piero Ziuran e vanti mandado iera Mſ. Marin Falier, e in queſto Mſ. Aluiſe Re d' Ongaria vene Zoxo chon innumera belli Hongari per ſechorer Ziara, entrando dentro da puol ſe meſe a chombatter lla Baſtida de VeneZiani da ia parte e Zaratini dal' altra parte, donde chon molto afano fo ſoſtegnuda allora chombatando lla dita baſtia Mſ. Piero Ziuran chon tutte le gallie meſe popa in tera, e de grandiſſimo giovamento fo a ſoſtegnar la baſtia alla fin Vongari non poſando . . . . lle ſua intention de volta per tornar alle lor tende e Vuogo dove lli era meſſi a champo allora lla Zente della baſtia de fuora e non avei Ongari ſe non lle ſpalle e chaZo i diti de Champo laſando i ſuo difizi e mangani e tende e molte altre choſe de vallor bonde el dito Re ſe parti della ſeneſtra mente, e chon molta ſua vergogna e tira con tutti ſo Hongari ſuxo alla Vrana, e puo torno verſo Hongaria cho llo chuor mollto inflado.

Obſeſſa igitur terra marique Civitate, poſt Marinum Faletrum miſſus fuit Petrus Ciuranus. hoc interim Aloiſius Rex Vngariæ advenit cum innumerabili exercitu Vngarorum in ſubſidium Iadræ, & ingreſſus eſt. Poſtea oppugnare cepit Baſtidam Venetorum ex una parte, & Iadrenſes ex altera, tamen viriliter defenſa fuit, & Petrus Ciuranus deſcenſione ex triremibus facta, maximo adjumento fuit. Tandem Vngari cum non poſſent . . . . ſua intenta reverſi ſunt ad tentoria ſua; milites verò è Baſtida exeuntes Vngaros terga vertere coegerunt, & è campo pepulerunt, relictis machinis, tentoriis, & aliis rebus pretioſis: inde dictus Rex diſceſſit . . . . cum ſuis Vngaris Vranam, & inde in Vngariam corde tumido.

Obſidionis autem hiſtoria eadem prolixo ſermone refert, quæ ſummatim eiſdem verbis excerpta ponuntur.

1346. 26. *Martii litteræ Regis promittentis ſuum adventum cum tota potentia ſua Iadram delatæ fuerunt. Venetique audientes apparatum victualium pro adventu Regis ſticatum ſive Baſtidam ex Orientali parte Iadræ ad fonticulum poſitam, altioribus propugnaculis firmant. Erat enim Baſtida ex lignamine à tribus lateribus constructa, longitudinis paſſuum fere 200. & latitudinis 100. in Orientali parte cujus erant turres X. in Occidentali totidem, in Boreali verò 14. validæ, firmæ, pulcroque artificio confectæ, ex Auſtrali parte ubi Claſſis ſæpè appetebat, erat inanis, (machinarum apparatu ommiſſo) erat exercitus 25. millium, exceptis illis, qui à remotis partibus venerant rumore oppugnationis & die 16. Maij. 36. galeis, variiſque generibus navium turritarum, & aliis machinis artificioſiſſimis muros adoriuntur, & deſcenſione facta à minoribus lembis, muros ſcandere ſubruereque conantur, terra marique ſimul Civitatem acerrimè oppugnant; Sed Iadertini ubique viriliter reſiſtentes Venetos 800. occidunt, & retrocedere cogunt, die 27. Maij ob adventum Regis, Veneti minorem Baſtidam ultra portum deſtruunt. die 2. Iunii. Rex cum centum millibus equitum Semelnici ſeptem miliaribus à Iadra diſtans, caſtrametatus eſt, die X. Iulii cum duobus mille electis equitibus prope Civitatem advenit, ad quem Iadrenſes accedentes hilariter ſuſcepti fuere, eiſdemque promiſit liberare vel ibidem ſepeliri, & revertitur ad tentoria, die 11. Ambaſciatores Iad. ſolemniter adeunt Regem, Claveſque Civitatis offerunt; die 16. advenit Rex cum toto exercitu, qui erat ex Vngaris, Croatis, Boſnen. Philiſtin. Cuman. Bohem. & Teutonicis, & aliis pluribus nationibus, Baſtidam obſedit, machinaſque de Civitate pro ea oppugnanda extrahi fecit, quas duo mille equites Vngarici & 800. pedites Iadertini tutabantur, die 20. Bernardus Aquileien. Patriarcha Civitatem ingreditur, Rex autem noluit, donec liberaret: Veneti tunc procurant cum Re-*

ge colloquium, ſed non admittuntur, cum Bano Boſnenſi & Laſcovicio tamen amicitiam faciunt, (quos auctor corruptos malique eventus inſimulat) primo Iulii Baſtida oppugnatur, in qua erant 16. Millia propugnatorum: Iadrenſes tres mille, cum vexillo S. Griſogoni procedunt contra eandem, & cum eis 50. Vngari oppugnant vehemẽter, machinæ ex utraque parte exercentur, jam una turris cremabatur, exercitus Vngarorum armatus proſpicit, at Veneti ſolerter extincto igne, extra Baſtidam cum ſex mill. peditibus & 600. equitibus proſiliunt, Iadrenſes repellunt, machinas in oculis Vngarorum comburunt, Vngaris ſe non moventibus, præſertim Laſcovicii conſilio; Ideò Iadrenſes ſpe ſolvendæ obſidionis fruſtrati, Regem adeunt, & rogant, ut eos cum Venetis componat, quod libenter promittit, treguam tractat, mittit nuntium Venetias, ſed ut poſteà compertum eſt, non hac de cauſa, die 30. Iulii Rex cum exercitu redit Vranam, inde in Vngariam. Cortuſiorum autem fratrum Patavinorum, hiſtoria lib. 9. cap. 6. *Civitas Zadre eſt juxta mare fortis & dives viris, & armis, quæ in aliquo Venetis tributaria ſperans libertatem auxilio Regis Vngariæ Venetis revelavit. Vnde Veneti per terram & aquam auxilio Magni Iacobi (id eſt Cararien.) Zadram potentiſſimè obſederunt Anno Domini 1345. menſe Auguſti; Anno ſequenti Zaninus Dandulus regimen Paduæ inchoavit, Veneti multas pugnas fecerunt contra Zadram: Habebant enim galeas munitas, caſtris magnis & trabuchis, pontibus, & omnibus neceſſariis ad bellandum. Fuit utriuſque partis occiſio, obtinuit tamen pars pro libertate pugnantium menſe Madii. Menſe verò Iunii Rex Vngariæ fuit in auxilio Zadræ cum ducentis millibus, caſtra Venetorum, & Baſtias impugnavit, & direxit machinas contra eos. Veneti fortiſſimè impugnati: Deſperantes de defenſa exeuntes caſtra contra Vngaros pugnaverunt, & combuſtis machinis, & multis occiſis obtinuerunt victoriam glorioſam menſe Iulii. Eodem menſe Nobiles Legati Regis Vngariæ fuerunt Venetiis recepti magnificè. Poſt hæc Rex tantarum gentium relicta Zadra in tenebris remeavit.* Caroldus notat Venetiis audito felici exitu oppugnationis Baſtidæ, ſcriptum fuiſſe collegio XL. ut tractatum cum Bano Boſnenſi ceptum, de compoſitione cum Rege proſequerentur, dantes auctoritatem promittendi Regi centum millia Floren. Baronibus verò 20. millia Legatoſque duos Vng. Regis X. die Iulii Venetias veniſſe cum Cortuſiis concordat, ſed cum Rex Legatos Venetos quos ad eum mittere deſtinarant recipere abnuiſſet, niſi obſidio Iadræ prius ſolveretur, nihil concluſum fuiſſe, obſidionemque continuatam: deditionemque deinde Iadrenſium deſcribentes iidem Cortuſii ſequuntur *Andrea Dandulo Duce, Andrea Moreſino per mare, & Marco Iuſtiniano per terram Capitaneis contra Zadram, Cives Zadræ, qui voverant patriam defendere, vel per ipſam ſepeliri, de auxilio Regis Vngariæ deſperantes, & fame maxima laborantes, de defenſa ulterius non ſperantes, Venetiis Domino Duci & Communi de miſericordia ſupplicantes obtulerunt dominium Civitatis, & habuerunt gratiam poſtulatam. Sic Veneti habuerunt Zadram pacificè. Sic bellum peractum longo tempore & expenſis mille millibus florenis; fuit pacis lenitate ſopitum.* Chroniſta autem Venetus ſupra relatus itidem ſequitur.

Dapuo Zaratini choſtreti vezendoſe a mal partido, e ſiando per tal muodo aſidiada che i non avea che manzar e ia gran parte de llor prexi per molte bataje dade dal qual Ms. Marco Zuſtygnan dado haveſſe lla bataja per tera chomo fexe Ms. Piero Zanrain per mar per zerto lla zitade per fuerza prexa jera anchora dado lla bataja non ſe haveſe tyrado fuera chon i navillii inchaſtellads e batajadi. In quello zorno i ſe rendeva prexo havea el ſtimo de far chonſy; chonzo ſo che lla pliu parte dellor morti e feridi iera mo llomo non puol ſaver tuto lo ſtado del ſuol inemigo che molte choſe farya chel non fa, pure alla fin per la chaſon perdita choſtreti fo a render lla Zitade lliberamente ai diti Chapitani; fo mandado in Va. molti Zaratini de nobelli per hoſtaxi della dita tera i qual ſtete più tempo in Venetia e allguni rompe el chonfin e ando in Hongaria e mai non poſe, fina chel dito Re fexe venir Zoſo a tuor Zaara chomo per adredo trateremo, honde per ſpazio de anni do e mezzo lla dica vera dura e Venezians ave la tera adi 12. Decembrio intro di de San Tomaſo corando ans 1347. E debia ſaver

Iadrenſes videntes ſe tam arctè obſeſſos, annonam deficere, magnamque partem civium captam, in præliis, in quibus ſi Marcus Iuſtinianus terrâ rem geſſiſſet, ut Petrus Civranus mari fecerat, certè illo die Civitas in dimicatione vi capta fuiſſet, quin etiam niſi poſt certamen naves cataphractæ inde receſſiſſent, Cives ſe dedidiſſent: ita optimè factum judicavit: ſed plerumque Duces in magna rerum, quæ apud hoſtes geruntur ignoratione verſantur, quas ſi perſpectas haberent multò aliter, ac faciunt, bellum adminiſtrarent. Tandem ob prædictas cauſas deditionem ſine ulla exceptione in manus Ducum facere coacti ſunt Iadrenſes, quorum plures Patritii Venetias miſſi fuerunt pro obſidibus, diuque ibi manſerunt, aliqui tamen in Vngariam aufugerunt, neque Regis ſolicitandi finem fecere, donec illum ad expeditionem pro recuperanda patria ſuſcipiendam impulerunt, ut referemus: bellum ad duos annos & ſex menſium ſpatium protractum eſt, Venetique Iadram die 12 Decembris anni 1347. ingreſſi ſunt. Sciant poſteri Iadram conſtitiſſe infinita mortalitate & impenſa, & quamvis breviter

viter

tuti queli che depuol vignerà che lla Zitade de queſta Zara infinita mortellitade e ſpexa al Chomum de Va. e benche brevemente rezitando quella meſſia paſado de ſchriver vojo che ſe ſapia che lla dita Zara choſtava al Chomun de Va. duc. 40. fina 60. millia all mexe, chonzo foſe che tal hora pur all hoſte de tera fato foſe 16. page, holtra queſto in queſta guera jera gallie 30 e altri navilii infiniti, honde che al preſente la dita e tuta la Schiavonia non e pllui ſoto el zovo de Veniezia, ma e ſota el Zovo del Re d' Ongaria.

viter retulerim, volo tamen obſidionem notum fore ſtetiſſe Reipublica duc. 40. uſque ad 60. millia ſingulis menſibus in militum ſtipendiis, qua 16. fuere, prætereà erant triremes, 30. aliaque navigia innumera, nunc autem Iadra, & univerſa Sclavonia non eſt amplius in ditione Veneta; Sed Regis Vngariæ.

Obſidionis verò auctor ea prolixè tradit, quæ ſummatim excerpta ſunt *recedentibus Vnris Iadrenſes auxiliis deſtituti animos demittunt, pinguioresque de plebe tumultuari cepere die 19. Iulii. Civitatem regebant tres Rectores dicti cum 12. ſapientibus, vel oratoribus dictis, qui omnimodam poteſtatem habebant, hi mittunt duos Nobiles & unum plebejum ad Venetos; Sed cum eadem, quæ prius reſpondiſſent nihil concluſum fuit, ideò plebs eò magis furit, & cum certa quantitas pecuniæ in egenos diſtributa fuiſſet, neque ob id tumultus ſedaretur, quibuſdam caſtigatis cateri ſiluerunt; die 5. Auguſti Veneti Caſtrum S. Michaelis in Inſula capiunt. Iadrenſes audito Bani adventu cum ſubſidio ut eum expectare poſſint commeatuum deſcriptionem faciunt, & parcè in dies diſtribuunt, erant Iadra tantum 80. ſtipendiarii die pro. Octobris Veneti denuò erigunt aliam Baſtidam ſtrictiſſime Civitatem obſident, ita ut de ſubſidio Bani nihil amplius audiri poterat, unde dira fames per Civitatem graſſabatur, die 25. Novembris Conſilium generale ferè 200. manè & ſerò congregatur, plebs in foro armata paciſcendum clamat, tandem cum lacrimis deditio decernitur, ſex Ambaſciatores eliguntur, Venetias eunt, Civitatem liberè tradunt, ibique pro obſidibus remanent. Veneti non amplius pacta ſed Privilegium concedunt, die 21. Xbris janua cemento firmata reſerantur, traduntur exercitui turres, & fortalitia. Regium vexillum è foro cives removent, & S. Marci cum laudibus reponunt. A Venetis Civitas diligenter cuſtoditur. Nova conſtitutiones proclamantur die 23. convocatur Conſilium, juramentum fidelitatis præſtatur; die 24. Plebs in foro ſimiliter jurat. 1347. die 24. Ianuarii arma Civibus adimuntur, & die 27. mandato Ducali 50. Nobiles Cives Venetias tranſmittuntur. Baſtida utraque deſtruuntur, & in cuſtodia Civ. 400. pedites & 200. equites relinquuntur, die 18. Martii alii X. Nobiles Venetias ablegantur.*

Hunc exitum habuit celebris illa Iadrenſis obſidio, in qua admiratione non caret, audito S. V. decreto de murorum proſtratione, Cives, quorum bona pars ex maris neceſſitate Venetus addicta erat, neque præſenti tam valida Claſſe territos, neque exercitus Nonæ exiſtentis propinquitate confuſos, animos deſpondiſſe; Sed ſpe auxiliorum tam Vngaricorum, quam Neapolitanorum Claſſis fultos Iadrenſes, jam per 32. annos ex arbitrio proprio Civitatem regere aſſuetos, patriam muris ſpoliare, animos non tuliſſe, concordeſque obſidionis ærumnas viriliter ſuſtinuiſſe, adeo ut mirum fuerit homines navigationibus & mercaturæ deditos, nullius belli expertos, proprio Marte arma adeò viriliter, in tam longa & acri oppugnatione tractaſſe, machinas conſtruxiſſe, & adeò ordinatè ſe geſſiſſe, ut hoſtes ſæpiſſimè maximo cum damno repulerint, & niſi fame coacti, ſe dediderint. Regem autem juvenem oſtentatione virium ſuarum, numeroſiſſimum quidem exercitum equitum, variarum gentium cumulaſſe in aperto campo, cum qualibet potentia congredi aptiſſimum, ſed expungandarum urbium inexpertum, nullum apparatum machinarum deduxiſſe; Ideò in anguſto ſitu, machinis etiam à Iadrenſibus ſumptis impedito, contra Baſtidam multitudine ſua uti non potuiſſe. Venetos verò paucis equitibus Longobardis, & exercitatiſſima peditum, præſertim baliſtrariorum manu adeo ſolerter uſos, ut & Iadrenſes repulerint, & machinas in oculis Vngarorum cremaverint: Rexque, nullo Venetis illato damno, nullo ſubſidio Civitati præſtito, multitudine ſua gravatus, fugato ſimilis intra biduum receſſerit; Ita ut exinde Veneti Regem fugiſſe ſcribant. Sed non inutiliter quis quærere poſſet, qua de cauſa Veneti qui tanto apparatu Claſſis machinarum & numeroſi exercitus poſt longam obſidionem Iadra potiti, armis Civibus ademptis, obſidibus ſexaginta ſex Venetias deportatis, muros, quos à principio deſtructos volebant, integros conſervarunt, & quare Iadrenſes à principio varias conditiones proponentes eodem reſponſo repulerint, ipſi deinde per ſe ad concordiam pluries invitaverint; Sed tempora obſervanti, cauſa clara patebit: Vivente enim Andrea Rege Neap. Veneti priori decreto inſiſtentes, alias conditiones Iadrenſium repulerunt; Sed ſtatim atq; ejus mors audita eſt, quæ uxori tributa fuit, in cujus poteſtate Regnum Neap. erat, cum hanc Regis Vngariæ inimicam effectam cernerent, ſimulque Claſſem Neapolitanam amplius non timerent, Conſilium pro temporum varietate prudenter mutantes, Iadrenſibus alias conditiones

ditiones ipſi propoſuere, ut obſidionis auctor refert, ſed quæ nam fuerint non tradit, mitioribus tamen conditionibus recepturos, eventus docuit, ſi Iadrenſes Regi datam fidem violare, ut ipſe aſſerit, vel ſpem, quam in ejus viribus conceperant, abiicere voluiſſent: notandum quoque eſt, deſperata obſidionis liberatione, ſeditionem à pinguioribus ex plebe ortam, ſcilicet ex iis, qui mercaturæ, & navigationibus dediti (quibus res quas poſſidebant ſalvas eſſe Veneti concedebãt) de juriſdictionibus autē Civitatis, quæ penes Nobiles erant, quas Veneti eiſdem adimere volebant, plebem non curaſſe apparet; hinc conijci poteſt, ſi à principio Veneti murorum proſtrationem non propoſuiſſent, diſſentiente à Nobilibus plebe, facilè Iadrenſes ad compoſitionem ineundam coacti fuiſſent; Sed cum murorum proſtratio ab univerſis improbaretur, Cives ad deſperationem deductos, concordes obſidionem toleraſſe, oppugnationemque viriliter repuliſſe; donec neceſſitate animos ſeparante, quiſque rebus ſuis conſulere coactus fuit; Sic Iadra potiti Veneti, Marcum Iuſtinianum Comitem, Marinum Superantium, & Iacobum Delfinum Conſiliarios ad eam regendam miſerunt, ut Carold s refert; Hunc finem bellum Iadrenſe habuit Venetique deinceps arce reædificata, Iadram ſuo arbitratu, prout olim ab anno 1343. rexerunt, Inſulamque Pagenſem à juriſdictione Iadrenſium exemerunt.

CAP. XVI.

De iis quæ ad parandum ſibi Regnum Neapolitanum Ludovicus Rex Vngariæ geſſit.

IGnominioſa cædes Andreæ deſignati Neapolitani Regis adeò generoſum Ludovici ejus fratris Regis Vngariæ animum exacerbavit, ut ſtatim in ultionem tanti facinoris exardeſceret, omneſque cogitationes in bellum Neapolitanum converteret, & quamvis apud Iadram nihil ei ex ſententia ſucceſſiſſet (quippe urbem poteſtati Venetorum permittere coactus eſt) atque unà ſpem tranſmittendarum per mare copiarum abjeciſſet, ut relatum eſt, nihilo tamen ſecius terreſtre iter ſuſcepit, adortuſque Neapolim, fugata Regina Ioanna, Regnum recepit, inque affines patrati in Andream ſceleris carcere, & morte animadvertit, ut auctores, illorum temporum latè ſcribunt; Sed cum hoc Neapolitano bello Dalmatia intermedia Ludovici conatus retardaverit, ideò nonnulla conſideranda ſunt, quæ ad inſtitutum hujus operis pertinent; pro quorum clariori intelligentia operæ pretium eſt recenſere ea, quæ Andreæ mortem præceſſerunt, ut cauſæ occaſioneſque rerum geſtarum clariores appareant.

Carolus 2. Rex Neap. omnes vires ſuas, opeſque intendit, ut Regnum Vngaricum Carolo Martello filio natu maximo pararet, eoque *a* [a 1299.] mortuo in iiſdē Conſiliis cogitationibuſq; pro Carolo Roberto Martelli filio, quanquã adhuc puero, perſeveravit, ut *b* relatum eſt. [b Sup. Cap. X.] Regnum verò Neapolitanum Roberto alteri filio cum deſtinaſſet, à Bonifacio 8. conſtitutionem favorabilem *c* obtinuit, qua id jure facere videretur: [c Rain. 1297. n. 53.] Carolo autem vita functo anno 1309. *d* [d Idem, n. 17.] die 5. Madii, antequam Carolus Robertus Vngaricam ſacram Coronam adeptus eſt, Robertus Avenionem profectus à Clemente 5. inveſtituram Regni pro ſe & deſcendentibus obtinuit, quod ſine controverſia plures per annos poſſedit, eò quia Car. Robertus (quamvis de Regno ſibi prærepto conquereretur) in ſedando Regno Vngarico ita implicit⁹ fuit, ut maritimarũ quoque Civitatum Dalmatiæ deditiones Venetis factas tolerare, exindeque ſpem Neapolit. Regni adeò abjicere coactus fuerit, ut neque Principatu Salernitano, & Honore montis Sancti Angeli, quæ jure paterno ſibi debebantur, frui *e* permiſſus ſit. [e Rain. 1331. n. 26.] Sed cum Carolus Dux Calabriæ unicus Roberti filius anno 1328. morte interceptus ſit, unica tantùm filia Ioanna relicta, aliaque deinde Maria poſthuma nata eſt, ideo Robertus maſcula prole carens, has duas ſuas neptes Andreæ, & Stephano filiis junioribus Caroli Roberti uxores deſtinavit, hocque modo, Regnum Neap. ſtirpi Caroli Martelli reſtituere voluit, advenienteque Carolo Roberto, Summo Pontifice approbãte nuptiæ pactæ ſunt, an. 1333. & Andreas ſeptennis apud ſocerum educandus ſubſtitit; ſecuta deinde eſt mors Caroli Roberti an. 1342 Ludovico maximo natu filio ſucceſſore Regni Vngarici *f* relicto; [f 1342.] nec integro vertente anno Robertus quoque exacta ætate ſenex mortalitatem explevit ad diem 19. Ianuarii 1343. & antequam moreretur matrimonium inter Andream & Ioannam conſumandum curavit, ſed nimium amori neptis indulgens octuagenarius ſenex, eandem, quamvis duobus annis Andreæ juniorem, Reginam declaravit, in ejuſque nomen proceres jurare fecit; Andreæ verò curatores teſtamento dedit, quibus regimen quoque Regni commendavit, quoad Andreas ad ætatem 22. annorum perveniret, quo tempore tandem coronandum permiſit, qua de cauſa Andream ab uxore contemptui habitum Matheus Villanus memorat; ſed cum ex ſuprascriptis conventionibus inter Reges Carolum, & Robertum, hujuſque deinde teſtamento conſanguinei Tarenti, & Dyrrachii Principes quamvis uno gradu proximiores à ſpe ſucceſſionis in Regnum ſe excluſos cernerent, omnem lapidem moverunt, ut conventa turbarent; nam

ſtatim atque Robertus mortuus eſt, Carolus Dux Dyr. favore Cardinalis Talayrandi avunculi ſui, diſpenſatione Pontificia ſubrepta. Mariam Reginæ ſororem, Stephano Andreæ fratri deſtinatam, adhibita feſtinatione, alieno à celebrandis nuptiarum ſolemnus tempore quadragesimali, *a* deſponſavit, (a 1343. *Aprilis.*) quod quidem quam ægrè tulerit Ludovicus Rex Vngariæ nemini dubium eſſe debet; Eliſabetham enim matrem in Italiam ſtatim ablegavit, quæ Neapolim *b* (b 1343. 28. *Aug.*) perveniens, inveſtituram pro Andrea à Summo Pontifice per Legatos petiit ſed cum multas difficultates in aula Pontificia experiretur, Legatis præſertim Ioannæ contradicentibus, eidemque tam jure ſucceſſionis, quam declarationis paternæ Coronam deberi affirmantibus, re nondum perfecta in Vngariam anno ſequenti rediit, Ioannaque ſolemni pompa auctoritate ſummi Pontificis coronam *c* accepit, (c 1344. 28. *Aug.*) tandem poſt multas diſceptationes inveſtitura Andreæ quoque ejuſque coronatio in diem 16. Sept. anni 1345. decreta fuit, hac conditione, ſi Ioanna ſine liberis decederet, Regnum ad Mariam ejus ſororem excluſo Andrea devolveretur. Hoc interim Ludovicus cum magnis copiis prope Iadram acceſſerat, Venetique inde Iadrenſium actiones ſuſpectas habentes, Civitatem obſederant, eandemque Ludovicus liberandam ſuſceperat, idcirco, illi, qui coronationi Andreæ adverſabantur, cernentes vires Ludovici Iadrenſium cauſa impeditas, inde animos ſumentes, in mortem Andreæ conſpirarunt, eandemque die 18. Septembris executi ſunt, cujus ſceleris participem fuiſſe Reginam arguunt, nulla de vindicanda viri nece cura ab ea ſuſcepta, & ſtatim (quamvis uterum gereret) expetitæ ab eadem Ludovici Tarentini nuptiæ, utque ſalvis Eccleſiæ legibus id fieri poſſet cum Summo Pontifice *d* agitatum. (d *Rain.* 1345. n. 29.) Audita fratris nece Ludovicus Ioannam uti complicem apud Summum Pontificem detulit, & exinde Regno decidiſſe declarari, ſibique idem adjudicari *e* poſtulavit; (e *Idem* 1346. n. 52.) Sed cum Pontifex in re tam gravi cautè procederet, fautoreſque Reginæ rem protrahere conarentur, Ludovicus more impatiens copias coegit, Claſſemque Ianuenſium conducere curavit, ut exercitum per Adriaticum breviori itinere transfretaret, cum Venetiſque de Iadra componere aliquo modo tentavit, ſed eo anno irriti ejus conatus ubique evaſere, ſequenti verò cum Siculam quoque Claſſem conducere tentaſſet, Siciliæque Præfectus partem Regni Neapolitani Siciliæ proximam in præmium navandæ ejus operæ poſceret, nihil perfectum eſt; ſed cum Ioanna per luxum & licentiam Regnum adminiſtraret Theſauroſque à patre ſibi relictos inconſultò profunderet, conſanguineique ejus inter ſe magnopere diffiderent, inde aliqui in Piceno à Regina alienati, Ludovici vires implorarunt, qui in occaſionem intentus Legatis cum maxima pecuniarum ſumma miſſis, multiſque in partes ſuas traductis, aditum ſibi in Regnum aperuit, & terreſtri itinere cum valido exercitu Aquilam die 22. Decembris 1347. *f* ſuſcepit, (f *Villan.*) rebuſque ubique proſperè ſuccedentibus Averſam venit 17. Ianuarii 1348. cumque Ioanna mari, Ludovicus autem Tarentinus terra aufugiſſent, cæteri proceres & conſanguinei certatim Ludovicum conveniebant, eidemque homagium faciebant, qui omnes ea conditione recepit, niſi conſcii fraternæ cædis eſſent, conſanguineoſque ad oſculum, & menſam admiſit, ſed cum inde digreſſurus eſſet, ad locum ubi Andreas ſuſpenſus fuerat perveniens, Carolum Ducem Dyr. incuſans, eidem clandeſtinas nuptias cum Maria, & dilationem coronationis Andreæ improbavit, literaſque ejus ſigillo munitas, tractatum de morte Andreæ continentes, oſtendit, ſtatimque eum jugulari, cæteros verò conſanguineos vinciri juſſit, armatuſque Neapolim ingreſſus, civium oblata obſequia contempſit, inquiſitionemque de morte fratris fieri juſſit; & quamvis à Summo Pontifice ſibi Regnum tradi, Ioannamque ſupplicio affici denuo *g* petiiſſet, (g *Rain.* 1348. n. 2.) tamen (cum ob luem per Italiam graſſantem diſcedere decreviſſet) melius conſultus, juramentum, quod nomine Caroli Martelli Andreæ poſthumi (quem cum cæteris conſanguineis in Vngariam apud Aviam educandum miſerat) juſſu Pontificio exactum fuerat anno præcedenti, iterum repetere fecit, cumque Legatos Venetorum de pace verba facturos abſque Dalmatiæ reſtitutione audire abnuiſſet, circa finem *h* Madii (h 1348.) de improviſo Barletæ biremem aſcendens celeri curſu Adriaticum prætervectus, in Sclavoniam *i* pervenit, & Vranæ paululum *k* commoratus (i *Villani.* k *Script. Spalat.*) in Vngariam rediit; Ioanna interim ex diſtracta Avenionen. Civitate pecunia comparata Claſſe, militeque parato in *l* Regnum rediit, (l *Rain.* 1348. n. 12.) quod cum Ludovico innotuiſſet, Venetique tranſitum Vngaris interdixiſſent, cum ipſe nullam Claſſem haberet, ut ſuis in Regno Neap. exiſtentibus ſuppetias per Adriaticum tranſmittere poſſet, inducias, quas prius ſpreverat, cum Venetis in octennium pepigit die 5. Aug. rataſque habuit die 8. Septembris, ut Caroldus refert. Neapolitani interim qui ſe à Ludovico ſpretos muſſitabant, cum partem copiarum Ludovici dimiſſam, reliquam verò partem morbo afflictam, partim dilabentem cernerent, animos erigere cepérunt, & propter inopinatum ejuſdem receſſum, timore depoſito, Reginam palam revocarunt eandemque cum Ludovico Tarentino (diſpenſatione Summi Pont. deſponſato) venientem maximis acclamationibus receperunt, Arceſque Neapolitanæ pluraque alia loca eiſdem tradita fuerunt, Vngaris tamen ſe in unum colligentibus, viriliterque reſiſtentibus du-

bio

bio Marte pluribus in locis dimicatum eſt integro anno 1349. quo tempore, mortuo Carolo Martello puero, Ludovicus tertio à Pontifice Ioannam damnari ſibique jure ſucceſſionis Regnum adjudicari petiit: Sed Pontifice ſucceſſionem eidem *a* denegante anno ſequenti 1350. præmiſſa militum manu in Sclavoniam cum Proceribus nonnullis perveniens, paratáſque ibidem galeas & naves inventas, conſcendens, proſpera navigatione uſus in Apuliam (famam ſui adventus perveniens) advectus eſt, quem certatim multitudo Vngarorum ſecuta, variiſque generibus navium & cimbarum Adriaticum adeò inordinatè prætervecta eſt, ut ſi triremes quas Ioanna ſerò in Adriaticum miſit, prius veniſſent, tranſitum Vngarorum impediri potuiſſe Villanus notet. Sic parvo temporis ſpatio circa Regem X. millia equitum ſteterunt, qui incuſſo Neapolitanis terrore, cuncta præter Neapolim & Averſam recuperavit; Sed cum Claſſem non haberet omiſſa Neapoli Averſam aggredi ſtatuit, quam probè munitam reperiens, obſidione cinxit, agrumque Neapolitanum infeſtavit; Sed cum Averſæ obſidio in longum protraheretur, militesque inopia commeatus premerentur, Neapolitani terrorem deponere, Vngaroſque contemnere ceperunt, & quamvis exinde Ludovicus pluribus difficultatibus premeretur, ab obſidione tamen recedere re infecta noluit, ex quo, quamvis tandem deditione Averſam cepiſſet, adeò enervatæ fuerunt ejus exercitus vires, ut colloquia pacis, quæ per legatos ſummi Pontificis non intermittebantur, in illud uſque tempus contempta, admiſerit, induciæ itaque in Aprilem anni ſequentis ſcilicet 1351. pactæ ſunt, his *b* legibus, ut Summus Pontifex de Ioanna cognoſceret, ſi cædis mariti conſciam reperiret, Regno privaret, idque Ludovico adjudicaret, ſi inſontem, eidem relinqueret, Reginaque 300. millia aur. pro expenſis Ludovico ſolveret, conſanguineique è carcere relaxarentur; ex quibus ſic recenſitis maximum ad conſequendam Vngariam in maritimis Civitatibus Dalmatiæ momentum fuiſſe ex relatis cap. X. apparet. Diſſenſionem autem inter Carolum Robertum, Regem Vngariæ & Robert. Regem Neap. Brebeřienſibus occaſionem dediſſe, ut relatam Tyrannidem exercerent, & exinde Veneti quoque reliquas Civitates maritimas conſecuti ſunt, Comitesque littoris Croatici in ſuam protectionem acciperent, quod Roberto opportunum accidit, ut ſcilicet Carolus littoralibus privatus commoditatem in Apuliam transfretandi amitteret, cum ut eum prorſus à recuperatione Regni Neapolitani averteret, neque fructibus Principatus Salernitani, & honoris Montis S. Angeli, quæ paterno hæreditarioque jure ipſi debebantur, frui permiſerit, & quamvis deinde poſt mortem filii neptes ex eo

a Idem 1349. n. 1. & ſeqq.

b Idem n. 27.

Caroli filiis uxores deſtinaſſet, tamen ſuſpiciones, quas de Carolo habuerat, non omninò depoſuit, nam quod ſibi timuerat, idem quoque nepti ſe timuiſſe in teſtamento declaravit, illi enim ſtatim Regium nomen uſurpandum reliquid; Andreæ verò à Regalibus titulis uſque ad 22. ætatis annum abſtinendi auctor fuit; ex quo cæteri conſanguinei occaſione capta, cum ſe à ſucceſſione Regni Neap. excluſos cernerent, & ex Bonifatiana conſtitutione ipſorum major natu ſucceſſurus eſſet, ideò quod reliquum ſpei erat, matrimonium Mariæ impedire procurarunt, eandemque Carolus Dux Dyrrachii; utpote major natu ambiens, Stephani ſponſalia prævertit, neciſque Andreæ cauſam præbuit, ad quam vindicandam, quantum impedimenti amiſſio Dalmatiæ Ludovico attulerit, ex relatis clarè conſtat; nam cum portubus & Claſſe careret, invitis Venetis transfretare in Apuliam non potuit, neque in Regnum aditum habuiſſet, niſi eum Picentes vocaſſent, quem tamen longo circuitu terreſtris itineris petere coactus eſt, & quomodo antequam cum Venetis conveniſſet peſtilentiam fugiens ad periculoſum, & inglorium clandeſtinæ navigationis conſilium adductus eſt, ita poſt pactas inducias non ipſe ſolùm tuto, & ſumma cum dignitate Adriaticum prætervectus eſt, ſed etiam magnum copiarum numerum quibus ad recuperanda loca amiſſa egebat celeriter tranſmittendi promptam, & expeditam habuit facultatem. In Averſæ autem oppugnatione illa oppugnandarum urbium imperitia in relata Baſtidæ apud Iadram aggreſſione memorata evidens apparuit; cum neque rationem inire potuerint Vngari, qua ſubitariam munitionem ſuperarent, & niſi generoſius Regis animus in obſidione perſtitiſſet, re infecta quoque diſceſſiſſent; Sed quamvis tandem eandem deditione conſecutus ſit Ludovicus, tamen vires ſui exercitus adeò enervatæ fuerunt, ut inutiles evaderẽt; Inde evidenti ſuorum jactura edoctus incaſſum in Regno Neap. abſque Claſſe, Dalmatiæque poſſeſſione bellum gerere, ut ignominiæ irriti incepti honeſtam ſpeciem prætenderet, controverſiæ arbitrium Pontifici permiſit, viſitatiſque Romæ locis ſacris in Vngariam terreſtri itinere rediit, ut Cortuſii referunt l. 9. C. 13. *Rex Vngariæ menſe Octobris intravit Romam ubi erat venia omnium peccatorum . . . . . qui per Cittadellam tranſiens cum mille galeatis equitavit, facilè iturus in Vngariam.*

Quo-

CAP. XVII.

Quomodò Veneti Dalmatiam amiſerunt, Inſulisque, & titulis ejus Vngaris ceſſerunt.

Nondum Ludovicus in Vngariam pervenerat, cùm inter Venetos, & Ianuen. bellum cepit, in quo ſicuti Ligures Regem Vngariæ in ſuam partem trahere conati ſunt, ut intra Culfum penetrantes ex proximis littoribus juris Vngarici commeatu & ſupplemento militum adjuti, continuis vexationibus Venetos urgerent, ita idem verentes Veneti, ut eoſdem ab hoc propoſito averterent, ſimulque ad pro-

E il detto Re (d' Vngaria) havendo promeſſa compagnia con Genoveſi mandò a Vinegia al Comune che gli doveſſe reſtituire Giara, l' altre Città e terre che havieno occupate del ſuo Reame nella Schiavonia. I Vinic. fecino agli Ambas. quella ſavia riſpoſta che ſeppono; facēdoſi tra loro beffe della ſua domanda, non di meno non ſenza paura e con molta ſolecitudine e con grande ſpendio fornirono adoppio (oltre all' uſato) tutte le Città che tenieno in quella marina.

(Genoveſi) per la compagnia che havieno fatto col Re d' Ongaria contra à Vin. agiunſono l' arme del detto Re, intendieno che como foſſono con la loro armata in mare che 'l detto Re in Schiavonia haveſſe i ſuoi Vngari a fare guerra à Vin. come havea promeſſo, & certe galee ch' havieno all' hora in concio d' armi mandarono improviſo nel golfo a Vinizzani, le quali fecino in quello gravi danni di rubare molti legni che vi trovarono trahendone l' havere ſottile, e profondando i legni in mare . . . . . le galee della guardia del golfo che erano per novero più che le Genoveſi potendoſi aboccare con loro non hebeno ardimento. e la paura del Re d' Vngaria gli impacciava forte più che de Genoveſi per tema che non traboccaſſe loro adoſſo la ſua grande potenza e le galee Genoveſi non havendo contraſto uſcirono del Golfo e andarono al loro viagio havendo fatto gran vergogna a Viniziani.

Ideo Veneti vires Ludovici maximopere formidantes Archiepiſcopum Mediolani contra Ianuen. inſtigarunt, ut idem Ca-

Il Comun di Vin. ſentendo l' armata de Gen. e le minaccie del Re d' Ungaria, e non volendoli rendere le terre marine della Schiavonia conobono che la neceſtà gli ſtringea a trovar modo di difenderſi per mare e per terra, e però guarnite le loro terre per la difeſa con grande e buona proviſione mandarono ſolenne ambaſciata all' Imperatore, pregandolo che procacciaſſe in loro ſervigio che il Re d' Vng. nō moveſſe loro guerra a ſtanza de Gen . . . . . lo Imperatore ritenne à ſue preghiere il Re d' Vng. dal mover guerra a Vin. non ſenza alcuna ſperanza d' accordo in proceſſo di tempo.

Jannenſes deinde ab Arag. & Venet. profligata eorum Claſſe 1353. 30 Aug. Archie-

pria cuſtodienda detinerent, Regem Arragoniæ majori impenſarum parte pollicita in fœdus contra eoſdem induxerunt: cum interim Ioanna Regina Neap. à Summo Pontificē inſons declarata a fuiſſet, Ludovicus generoſo animo quoque pecuniam remiſit, & conſanguineos quibuſdam pactis & juramentis ſeci eis adſtrictos dimiſit, militibusque revocatis Regni Neapolitani cura remiſſa, ad Vngaricum ordinandum ſe convertit, occaſioneque ſumpta belli quo Veneti à Liguribus detinebantur maritimas Civitates Dalmatiæ ſibi reſtitui petiit, ut Villanus refert lib. 3. cap. 54.

a [illegible]. Villan. Rom.

Rex (Vngariæ) ſocietatem pollicitus Ianuenſibus, petiit à Venetis, ut reſtituerent ſibi Iadram, aliaque Civitates & loca, quæ occupaverant in ſuo Regno Sclavoniæ. Veneti prudenti reſponſo Legatos dimiſerunt inter ſe irridentes petitionē Regis: nihilominus non ſine metu erant & ſolicitè magnaque impenſa duplicatis præſidiis muniverunt omnes Civitates quas tenebant in illis oris.

Subditque Villanus Vngariæ ſocietatis ſpe aliquas triremes intra Culfum miſiſſe cap. 67.

Ianuenſes ob ſocietatem contractam cum Rege Vngariæ addiderunt inſignia ejuſdem Regis, deſtinantes Claſſem eorum in Sclavoniam mittere, eò quia Rex à terra quoque Venetos ſe aggreſſurum promiſerat, & triremes quas habebant inſtructas ex improviſo miſerunt in Culfum, quæ gravia damna navibus (Venetis) intulerunt diripientes . . . . & ſubmergentes plura, Triremes Venetæ ad cuſtodiam Adriatici deſtinatæ quamvis eſſent plures quam Ianuen. auſæ non ſunt cum illis congredi: magis enim Regiam potentiam timebant, quam Ianuen. verentes ne a præpotenti Rege opprimerentur. Triremes Ianuen. nullo obice reperto reverſæ ſunt incolumes magna ignominia Veneto nomini illata.

roldus refert & Carolum Imperatorem ut cum Rege Vngariæ ſe interponeret deprecarunt, ut Villanus C. 68.

Veneti ob Claſſem Ianuen. & Regis Vngariæ minas (cum nollent reſtituere Civitates maritimas Sclavoniæ) cognoverunt neceſſitatem res ſuas defendendi & ideò optimè munitis ſuis Civitatibus ſolemnes Legatos ad Imperatorem miſerunt, rogatum, ut ſe cum Rege Vngariæ interponeret, ne illis bellum moveret ad petitionem Ianuen . . . . . Imperator ſuis precibus Regem Vng. retinuit à bello in Venetos movendo non absque ſpe compoſitionis in poſterum.

piſcopo Mediolani ſe dediderunt; contra quem Veneti cum Imperatore & Regulis Lombar-

diæ fœdus junxerunt, ſed illi ope Archiepiſcopi valida Claſſe reparata intra Culſum penetrantes Parentium & alia plura loca exuſſerunt, & Venetam Claſſem ad ſapientiam nacti ſuderunt (1354. Aug.) inde Veneti de Dalmatia ſoliciti varios tractatus cum Bano Boſnenſi, Rege Raſciæ, Comitibusque finitimis habuerunt,

Fu mandato M. Giacomo Dolſin al Re di Raſcia per haver li Caſtelli di Scardona e Cliſſa con li loro borghi potendo promettere lire C. M. de picoli, ò vero per Cliſſa l. 60. M. e per Scardona l. 40. M.

Multaque pro cuſtodia Dalmatiæ decreta memorat, ſed de Cliſſa an aliquid concluſum

ſ Bernardo Zuſtignan Precburator de S. Marcho Cap. General vene con la ſua armada in Dalm. & habiando molti trattati fatti e parlamenti alla fine con ſ Lorenzo Celſi adinſembre Cap. del. Paſenadego general de Sclavonia per mò noviſſimamente mandado. con ſ Marcho Zuſtignan Conte de Sibenicho, con ſ Zan Dandulo & ſ Fantin Moreſin Conſeieri del dito Cap. de mar, e opreſſo con ſ Domenegò Michiel & ſ Maſſio Contarini Provedadori di dite parti elli obtene e ave el Caſtello de Scardona, e entra dentro in 1355. a di X. Zener con alguni pati e convention, in lo qual lo Cap. del Paſenadego antedito ando con la ſua Zente gratantemente romaxe in quello.

Sic Veneti adventum Liguſticæ Claſſis timentes loca maritima continentis Vngarici in ſui poteſtate redigere procurabant, ſed cum eodem
a 1354. 4. Octobr. tempore Archiepiſcopū Mediolani mori *a* contigiſſet, nepotes ejus, qui ſucceſſerāt, ſicut inter ſe concordes prudenter ſe gerebant: ita fœdus Longobardicum (cujus caput Veneti erant) diſſolvere cuperent, Ianuenſes, qui hactenus pacē abnuerant in ſe compromittere perſuaſiſſent. Veneti rebus ſuis proſpicientes, reputantesque ſe ſe ex Arragonenſium ſocietate quamvis victores diſceſſiſſent, nihil omnino commodi cepiſſe, ac niſi caverent, ne Ianuen. (cum quibus nuper malè pugnaverant) Regem Vngariæ recenti de Tartaris victoria ferocem ſocium ad jungerent, moleſtum ſibi hoſtem, ac prope ſuburbanū oriturum; ideo metu belli Vngarici urgente eorundem Vicecomitum arbitrium ipſi quoque accipere decreverūnt, & *b* pax Mediolani (conque-
b Cortuſii Villanus. rentibus ſociis) firmata die primo Iunii 1355. vulgata fuit, captivique hinc inde relaxati, & cum

Di queſto meſe d' Agoſto del detto anno (1356.) vedendo i Vinit. eſſere recati a mal partito nella guerra col Re d' Vng. Sigre. di coſi gran potenza, e penzando che per lo cominciamento della guerra i loro Cittadini erano per le ſpeſe premuti dal Comune in fino al ſangue; penſarono che altro ſcampo non era per loro, ſe non di procacciare la ſua pace: e pero eleſſeno parechi de magiori, e de piu ſavi Cittadini di Vin. e mandarongli al Re nel campo a Trevigi con pieno mandato informati della intentione e volonta del loro Comune, e giunti dal Re da lui furono ricevuti

Spalatenſesque Trag. & Sibenicen. ad reſiſtendum hortati ſunt, ut Caroldus tradit, & latius in patriæ Chronico refertur, & cum Lelca vidua mater Mladini pueri Comitis Cliſſi, & Scardonæ, qui in Venetorum protectione erat, Regi Raſciæ adhæſiſſet. Veneti eadem loca ſuæ ditionis facere procurarunt ut Caroldus refert.

Miſſus fuit Iacobus Dolſino ad Regem Raſciæ pro conſequendis Caſtris Scardonæ, & Cliſſi cum auctoritate offerendi libras centum mille parvorum, vel pro Cliſſa libras 60. millia & pro Scardona libras 40. millia.

fuerit, nulla memoria reperitur, de Scardona verò Chroniſta Anonymus.

Bernardus Iuſtiniano Procurator Divi Marci Cap. Generalis venit cum Claſſe in Dalmatiam, & poſt multos tractatus tandem cum Laurentio Celſo Præfecto Generali Paſenatici Sclavoniæ noviſſime miſſo, & Marco Iuſtiniano Comite Sibenici Ioanne Dandulo & Fantino Manroceno Conſiliariis dicti Cap. Generalis una cum Dominico Michaele & Mafeo Contareno Proviſoribus dictarum partium obtinuerunt Caſtrum Scardonæ & ingreſſi ſunt 1355. die X. Ianuarii aliquibus pactis & conditionibus in quo Præfectus Paſenatici antedictus cum ſuis Militibus remanſit.

finis induciarum cum Rege Vngariæ approximaretur, conditiones aliquas eidē obtulerunt, quas Rex reſpuit, Dalmatiamque omninò recuperare decrevit, &, ut Venetorum diſtraheret vires, Banum Sclavoniæ maritimas Civitates Dalmatiæ uno eodemque tempore vexare juſſit, & ipſe palam junctus Patriarchæ Aquilejen, & ſecreto Franciſco Carrarienſi Patavii Regulo, magnis viribus Venetos in Marchia Tarviſina aggreſſus, aliquibusq; locis captis, Tarviſium obſedit, ut præ cæteris Cortuſii referunt l. XI. c. 8. *traditur in exercitu (Regis Vng. apud Tarviſium) fuiſſe equites C. millia propter iſta non ceſſabat exercitus contra Zadram, Nonam, Iſtriam, & alias Civitates quas Veneti poſſedebant in Croatia & Dalmatia)* cumque agri Civitatum Dalmaticarum uſq; ad muros continuo vaſtarentur, ita ut Cives egredi, fructusque colligere prohiberentur; Piratæ quoq; eodem tempore mare infeſtarent, ad maximam egeſtatem Cives reduxit. Veneti verò tot anguſtiis preſſi, iterum Regi pacem obtulerunt, quam Rex iterum reſpuit, ut Mat. Vil. refert l. 6. cap. 63.

Menſe Auguſti dicti anni (1356.) videntes Veneti ſe reductos ad malam conditionem in bello cum Rege Vngariæ adeo potenti, & animadvertentes, quod propter bellum Cives diſpendiis premerentur miſerandū in modum, nullumq; aliud levamen eſſet, niſi in pace, ideo elegerunt plures ex præſtantioribus Civibus, easque ad Regem in Caſtra prope Tarviſium miſerunt pleno inſtructos mandato - - - qui honorificè recepti fuerunt, offerentes Regi, ſi pacem concedere vellet Iadram in ſuam priſtinam libertatem dimiſſuros, certaque loca ho-

hono-

bono revoluto, & eſſendo a parlamento gli offeſſono da parte del Comune di Vin. come quando poteſſono haver dallui buona pace chel Comune laſſerebbe la Citta di Giara con patto chella doveſſe rimanere nel primo ſtato in ſua libertà, e che renderebbono liberamente certe terre nomate della Schiavonia à ſua volontà, e certe altre voleano ritenere, e riconoſcere dallui con quello convenevole cenſo à dare ogni anno al Re che allui piaceſſe: e offerendoli di reſtituire per tempo ordinato quella quantità di pecũia per ſuoi intereſſi e ſpeſe che foſſono cõvenevoli, e ch' elli giuſtamte ſi poteſſe contentare. Al Re parve ſtrano ch' e voleſſero trarre Giara del ſuo Reame, e metterla in liberta, e che per patto li conveniſſe laſciare le ſue terre al Comune di Vin. à cenſo, e queſto reputava in vergogna della ſua corona e però non volle conſentire à queſta pace, ne a queſto accordo ſe liberamente nolli fuſſero reſtituite le terre del ſuo Reame molti di queſto biaſmarono il Re parendo che egli doveſſe haver preſo queſto accordo con ſuo vantagio per quello ch' appreſſo ne ſeguito di ſuo puoco honore. Ma chi riguarderà al fine e alla potenza Reale, nolli darà biaſimo della ſua alta riſpoſta.

minata in Sclavonia ad ejus arbitrium reſtituturos. alia vero retenturos cum annuo cenſu ad ejus libitum, & illam pecuniæ quantitatem pro expenſis ſoluturos quam convenirent; Regi diſplicuit Iadram Venetos ſuo Regno eripere velle, & libertati reſtituere, & quod ex pacto deberet relinquere ſua loca Venetis cum tributi pactione, quod cenſebat ſuæ dignitati minime convenire, ideo aſſentiri noluit, niſi liberè relaxarentur loca Regni sui. Non defuerunt qui Regem reprehenderent, quod conditionibus ſibi utilibus aſſenſus non ſit, ut ea quæ brevi parùm proſpere ſucceſſerunt documento fuere: ſed qui reſpicient ad finem & potentiam Regalem non culpabunt de reſponſo magnanimo.

Relataque ſeditione inter Vng. & Teutones, ob quam ſubſequuta eſt commeatuum inopia ſuboit cap. 66.

Il Re D' Vngaria vedendo l' hoſte ſconcia per la sfrenata baldanza della moltitudine delli ſuoi Vngari, e che i di fetti della vettuaglia erano ſenza rimedio ſi pente di non haver preſa la concordia che potuto havea prendere con ſuo honore cõ Vin. ad eſſẽdo naturalte di ſubito movimento ſenza deliberare con altro conſiglio improviſo à tutti a di 23 del meſe d' Agoſto detto anno ſi parti dall' aſſedio di Trevigio.

Rex Vngariæ reſpiciens exercitum ſuum confuſum ob effrenem audaciam multitudinis Vngaricæ, defectumque commeatus eſſe irreparabile, pœnituit eum non accepiſſe conditiones à Venetis oblatas, cumque eſſet ingenio præceps, repentè diſceſſit ab obſidione Tarviſii die 23. Auguſti ejusdem anni.

Régemque in Vngariam reverſum, ut confuſionem multitudinis in futurum averteret, militiam in quatuor partes diſpertitam, unamquamque tres menſes ſingulis annis in armis eſſe ordinaſſe, ſic rebus ſcitè diſpoſitis, bellum facili continuaſſe, exinde Venetos alias pacis conditiones obtuliſſe, quæ in cauſa fuerunt ut Spalaten. & Tragurien. deficerent, ut idem Villanus refert lib. 7. cap. 82.

I Vinitiani vegendo chel Re d' Vngaria gli guerregiava in Trevigiana & in Schiavonia, & in Dalmatia con grave guerra e che gli havea preſo ordine da poterla ſenza ſpeſe, e ſenza pericuło della moltitudine degli Vngheri uſati di generare confuſione continuare; cono bono che alloro era coſa incomportabile, e pero eleſſono ſolenni Ambri e mandarongli al Re per adimandar pace: volendoſi ritener Giara, e rendergli l' altre terre della Schiavonia, e dargli per tempi danari aſſai per l' amenda, e fra l' altre che dargli voleano nominarono Tran e Spalato. I Cittadini di quelle terre ſentendo che Vinitiani gli volevano dare al Re d' Vngheria per loro vantagio ſi accolſono inſieme, e preſono per conſiglio di voler accettare la benivolenza del Re, e non attendere che Vinitiani ne faceſſino loro mercantia, e pero liberamte ſi diedero al Re e ricevettero la ſua gente, e ſuoi Vicari in pace, e rettori, e la gente che iera per

Veneti videntes ſe gravi bello premi à Rege Vngariæ in Marchia Tarviſina, Sclavonia, & Dalmatia, & ex ordinibus ritè diſpoſitis perſeveraturum abſque impenſa, & periculo confuſionis, cognoverunt ipſis eſſe incomportabile, ideò per ſolemnes Legatos pacem petierunt, volentes Iadram retinere, reliquas verò Civitates Sclavoniæ reſtituere, & grandem pecuniam pro expenſis ſolvere, & inter loca quæ tradere volebant, nominaverunt Tragurium, & Spalatum: Cives autem illarum Civitatum audientes quod Veneti ipſos tradere vellent Regi Vngariæ convenientes invicem ceperunt conſilium occupandi benevolentiam Regiam, neque committere ut Veneti de ipſis quæſtum facerent, ideò ſponte ſe dediderunt Regi, ejusque vicarium, & præſidium receperunt pacificè: Rectoresque & milites Venetorum remiſerunt Venetias incolumes. Rex cum Legatis pacem abſque traditione

Viniziani rimandarono a Vinegia ſani, e ſalvi, el Re cogli Ambaſadors non volle accordo ſe non ziaveſſe Giadra, e l' altre terre del ſuo Reame.

Et clarius Tabula à Cutheis Spalaten. relatis Vngarorum inſultibus cap. 3.

De rebell. Spalat. & Tragu. à Dominio Venetorum.

Spalat. verò non volentes ulterius tanta mala & damna ſuſtinere, & pati à gente Hungara, ſed potius volentes de opportuno remedio providere, deliberaverunt inter ſe inſimul cum Trag. ut declinarent à Dominio Venetorum & reverterentur ad dominium naturale, & priſtinum Hung. ſtatuerunt & ordinaverunt horam, in qua tam Spalat. quam Trag. caperent de nocte omnes ſoldatos, & ſtipendiarios Ven. qui tunc manebant ad cuſtodiam in dictis Civitatibus Spalat. & Trag. de anno D.N.I. Chriſti curr. 1357. die 8. men. Iulii omnes Nobb. & plures populares Civ. Spal. die ſabbati ante horam matutinalem, clam, & occulte armati inſimul congregati ſunt in Eccleſia S. Domnii, & ibi ordinaverunt ut irent per Domos, & loca ubi erant ſtipendiarii, & eos omnes caperent, & ſic iverunt, & ubicunque ſciebant quod eſſent ſtipendiarii, & ipſos ita ſagaciter & prudenter ceperunt omnes ſine prælio & rumore, & poſuerunt ipſos incluſos in carceribus videlicet in Eccleſia Sancti Matthei, & in Eccleſia S. Thomæ, ſub Eccleſia S. Ioannis Baptiſtæ de Spaleto & poſtea iverunt, & acceſſerunt Nob. Spal. ad Palatium Communis, ubi Poteſtas manebat, & petierunt à Poteſtate ut daret eis claves Civ. dicentes, ut Civitatem volumus dare Domino Regi Hung. tunc Dominus Poteſtas videns non poſſe reſiſtere abſque ſtipendiariis Venetorum toti Civitati Spal. quia jam omnes ſtipendiarii capti erant a Spal. & poſiti in arctiſſimis carceribus, & Poteſtas armavit ſe omnium armorum, & exivit ex Camera, & projecit ſpatam nudam ante eos, & petebat veniam ut ſalvarent vitam, & reſtituit eis ſtatim claves Civitatis. Tragurini verò die craſtino ſequenti hora Miſſæ magnæ quando exivit ad Miſſam ad fratres Minores Poteſtas Trag. ante horam tertiam, & tunc Trag. videntes quod Poteſtas ipſorum exiviſſet de Civitate ſtatim clauſerunt portas Civ. & non permiſerunt Comitem, ſeu Poteſtatem intrare in Trag. tunc verò Poteſtas credens quod Spalat. non rebellaſſent, & ivit Spalatum? Spalatini verò honorabiliter ambos Comites Spal. & Trag. cum omnibus familiaribus & maſſaritiis ipſorum receperunt, & expenſis Communis Spal. in barcis armatis inſtanter Ven. tranſmiſerunt, & ſtatim Spalaten. miſerunt ſuos nuntios pro Domino Ioanne Zuus Bano, & erexerunt vexillum cum inſigniis Domini Ludovici D. G. Regis Hung. & ſtatim D Iadræ & aliorum locorum Regni ſui componere noluit.

Banus venit Spalatum cum ſuo exercitu, & Spalat. dederunt ſibi Dominium Civ. Spal. nomine & vice prædicti Regis Hung. & poſtea prædictus Banus ſimili modo ivit Trag. & recepit dominium Trag. nomine ut ſupra. Qui quidem D. Ioannes Zuus B. gerens vices præfati D. Regis in partibus Dalmatiæ & Croatiæ habens plenum ſpeciale, & generale mandatum à prædicto Rege, dare & donare perpetualiter villas, poſſeſſiones, & dominium cujuscunque rei, tam ſtabilis, quàm mobilis, & cuicunque & volens dare, & donare ex parte præfati D. Regis propter fidelitatem Spalat. dominium inſularum in perpetuum: Spalatenſes verò putantes, quod eis non eſſet authenticum illud quod Dominus Banus daret, & donaret eis, & non curaverunt recipere, dicentes volumus quod D. Rex ſolus det nobis, & poſtea D. Rex non habuit curam tantam de Spalato, & aliis inſulas eſt largitus.

Audita Venetiis Spalat. & Trag. defectione, utriſque ſcripſerunt epiſtolas tenoris ejuſdem.

Iohannes Delphino D.G. Venet. Dalmat. &c. Nobb. & pruden. viris . . . . Iudicibus Conſilio, & Communi Spal. Trag. fidelibus dilectis ſalutem, & gratiam ſuam. Audivimus non ſine diſplicentia multa mentis quod inter vos fuerunt aliquæ novitates, per quas Comitem, & gentes noſtras licentiaſſe videmini, de quibus novitatibus vehementer admirari compellimur, neſcientes ex parte noſtra cauſam aliquam proceſſiſſe, ſed potius oppoſitum, cum vos ſemper ſicut filios & fratres tractaverimus, & tractare perpetuis temporibus conabamur, dum enim reminiſcimur fideles dilectiſſimi de quam miſerabili ſervitutis, & tyrannidis jugo à primordio vos in ſtatum libertatis, & in ſignum gratiæ noſtræ recepimus, & quam dulciter, ac benignè veſtram conſervationem, & bonum procuraverimus, in defenſa vos, & veſtros, ſicut noſtroſmet Venetos favorabiliter pertractavimus, nullo modo credere poſſumus, quod novitates prædictæ ab ullo infidelitatis fomite proceſſiſſe potuerint, quin imo eas potius ex accidentali caſu aliquo ſicut quotidie evenit credimus proveniſſe; accedit enim mentibus noſtris quantis laboribus periculis, & expenſis nos, & univerſaliter ſtatum noſtrum ſuppoſuerimus cum D. Rege Hung. ſolum ob veſtram libertatem tuendam, & ut in fidelitate, & gratia noſtra vos conſervare poſſemus, & cum quanto perſonarum, & rerum diſcrimine nos contra eum oppoſuerimus cauſa veſtri, cum prout ſcitis jam lucri, vel alterius emolumenti noſtri ex vobis occaſio nulla erat; abinde enim, & maximè per amplas obla-

oblationes ab Ambaſc. veſtris pridie exiſtentibus Venec. nobis factas illud proceſſit, quod cum magnis noſtris gravitatibus & expenſis tenere continuo ſtatueramus ducentos equeſtres, & multos pedeſtres, à quibus & liga in partibus Sclavoniæ ut vos & veſtra ab Hungarorum dominio protegere valeremus. Qualiter igitur in cor veſtrum poſſit aſcendere, quod tantæ caritatis fideles, & filii tot defenſi laboribus, tot conſervati periculis à noſtra devotione velint aliqualiter deviare, ſanæ mentis poteſt quilibet faciliter judicare. Hortamur ergo veſtram prudentiam quatenus præmiſſis diligenter in animo recenſitis, ſuavitatem etiam vobis noſtri dominii proponentes, ac feritate, & auctoritate dominii Hungarorum, quod ſibi ipſis intolerabile prorſus eſt in obedientia, & fidelitate veſtra ſolita perſeverare velitis; & ſi quid in contrarium actum eſt, debitè reformare, noſtramque gratiam repetere, quam paratam, & promptam remiſſa qualibet injuria vobis offerimus cum firmo propoſito vos habendi cariſſimos, & recommendatos, ſicut unquam habuimus, & veſtram conſervationem, & bonum cordialiter, ac totis viribus procurandi, ac perſonas, & bona noſtra pro vobis, ſicut bonus pater facit pro filiis liberaliter exponere. Super quibus gratam veſtram requirimus reſponſionem. Data in noſtro Ducali Palatio die 15. Julii X. Ind. id eſt 1357.

Notat Caroldus tunc quoque ſcriptum fuiſſe Rectoribus Iadræ, & Sibenici, ut Spal. & Trag. hortarentur reverti ad dominium Venet. & interim bona eorundem ſequeſtrarentur, & poſtquam nullum reſponſum habuerunt ab eiſdem Capitaneo Culfi, & Proviſoribus Sclavoniæ dederunt in mandatis, ut contra eoſdem tanquam rebelles procederent quod executi ſunt, ut idem Spalaten. refert, qui loco relato ſequitur. *Statim poſt modicos dies, poſtquam ſciverunt, quod Spalat. & Trag. rebellaverunt ab ipſorum dominio, miſerunt aliquas galeas ſuas inſimul cum Sibenicen. & venerunt ad Inſulam Soltæ, quæ Inſula eſt Spalaten. & deprædaverunt Soltanos, ſegetem comburendo, & homines mactando, ac mulieres jugulando, & Veneti cum Sibenicen. multa mala perpetraverunt in deſpectum & dedecus Spalat. Poſtea poſt aliquos dies omnes Civitates Dalmatiæ ſimili modo rebellaverunt a Ven. putantes, quod non eſſet bonum ſtatum ipſorum ſub dominio Venet. Iam in faſtidium effecti erant Dalmatinis Veneti propter ipſorum ſtipendiarios & ſoldatos.*

Quod hic auctor de ſtipendiariis refert, & qui fuerint milites Paiſenatici à Caroldo memorati in Chronico declaratur. Iadram deinde die 17. Septembris ſtratagemate captam Cortuſii referunt l. XI. cap. X.

Interim Abbas S. Michaelis de Zadra cum ſcalis induxit per muros gentem Regis in Zadram, ſed primò intraverunt viri fortiſſimi, & milites ſocii Domini Paduæ, in platea de nocte partes pugnaverunt viriliter, & ultimo obtinuit gens Regis Vngariæ Civitatem excepto Caſtro die 17. Septembris. idem Caroldus.

Hos autem milites Teutones fuiſſe, & olim à Cararienſi Domino Paduæ Venetis conceſſos, Iadræ per aliquod temporis ſpacium moratos, deinde ab eodem Cararienſi Regi Vngariæ tranſmiſſos cum Iadrenſium extorribus Iadram noctu occupaſſe Veneti Chroniſtæ ſcribunt, & Conradum Eldebordum eorum Ducem tunc occiſum cum vulgatis conveniunt; interim Ludovicus *a* Trag. & *b* Spa- a 1357.
laten. antiqua Privilegia confirmavit, Banus- 28. Aug.
que Nonam arctiſſimè obſedit, ita ut Ve- b 30. Aug.
neti nullum ſubſidium introducere potuerint, ſed Claſſis eorum Sibenicum, & Scardonã loca ſibi in continenti proximo reliqua convenit, ubi ob claſſiariorum inſultus Sibenicenſes etiã deſciverunt, & Andream Iuſtinianum Comitem ſimul cum Gregorio Dragoji Cive ejecerunt, ut Caroldus refert; Banumq; Nonam obſidentem adeuntes, eidem Civitatem tradiderunt, ut ex ejuſdem Privilegio patet, quod deinde Rex Ludovicus cum cæteris antiquis confirmavit.

Nos Ioannes totius Croatiæ & Dalmatiæ Banus memoriæ commendantes tenore præſentium ſignificamus quibus expedit, univerſis. Quodcum univerſi Nobiles Cives & Communitas Civ. Sibenicen. per N. V. Rodoslavum Craſuuvenacich Civem ejuſdem Civ. Ambaſciatorem, & nuntium ipſorum ſpecialem, habita converſione ad Dominum Regem & ejus ſacram Coronam, libertates ſive gratias, donationes, & couſuetudines inferius declarandas à nobis inſtantiſſimè ſibi dari poſtulaſſent. Nos itaque juſtis & condignis petitionibus eorundem annuentes in perſona dicti D. N. Regis infraſcriptas libertates jura, gratias, donationes, & conſuetudines eiſdem Civibus & Communitati ſupradictæ Civ. Sebenicen. jurando ſuper ſigno vivifice Crucis, Sancta Dei Evangelia, & reliquias Sanctorum conceſſimus, & conferimus, damus, atque donamus jure perpetuo, atque irrevocabiliter habenda, tenenda & poſſidenda. Primum videlicet quod omnes injurias offenſiones, & exceſſus per ipſos Sibenicen. factos, & illatos contra Regiam Majeſtatem, vel ejus ſubditos, aut alios quoslibet uſque ad hæc tempora quovis modo parcimus, ignoſcimus, dimittimus, & indulgemus, nec eoſdem Cives, vel quemlibet ipſorum quiſpiam ſuper ipſis exceſſibus, & culpis poſſit imputare, & aggravare temporis in eventu aliqualis. Item omnes ſententias, deliberationes, & acta per Comitem, & Curiam, ſive per Conſilia ejuſdem Civitatis temporibus retroactis facta, & ordinata

confirmamus, & ratificamus in perpetuum obſervanda. Item omnia Privilegia, gratias, donationes & libertates ipſius Civitatis per Excellentiſſimos Principes olim Illuſtres Reges Hung. datas, & conceſſas inconcuſſè, & firmiter volumus obſervare, in eis denique libertatibus, & donis ipſos Cives ampliare, & non minuere intendentes. Item duas Inſulas Srimaz & Zuri vocatas cum eorum pertinentiis, quas olim Commune Iadrenſe illicitè occupaverat, in quorum tenutam, & poſſeſſionem Dominum Venetum eoſdem introduxit reſtituendo, eiſdem reſignamus pacificè jure hæreditario poſſidendas. Item quod de cætero vid. ratione præmiſſarum inſularum iidem Iadrenſes, vel alii quilibet eoſdem nullatenus valeant moleſtare. Item molendina ſive Slap cum flumine Karka, quæ nunc poſſidere dignoſcuntur, eiſdem in perpetuum gubernanda commiſimus. Item nullum Caſtrum, nullaque fortalitia in prædicta Civitate Sibenici, nec in diſtrictu ejuſdem vel extra diſtrictum, quæ eſſent vicina dictæ Civitati in præjudicium ejuſdem ullo unquam tempore ædificare per quoſcunque faciemus. Item totum quod per regimen ejuſdem Civitatis eſt, & in futurum fuerit ſententiatum & deliberatum, ſit ratum, atque firmum, & inviolabiliter abſque contradictione quorumlibet in Civitate, & diſtrictu obſervatum, nec etiam iidem Cives poſſint citari vel cogi in præſentiam quorumvis Iudicum extra dictam Civitatem. Item ſi per aliquos Banos, vel Tyrannos temporibus elapſis aliqua in Civitate, vel ejus diſtrictu fuiſſent occupata, & detenta, ea remaneant illis qui nunc ipſa poſſident, nec ratione temporum aliqua moleſtia in eis inferatur. Item Vlahi, vel Villani in diſtrictu ipſius Civitatis abſque licentia, & voluntate Civium paſcua ipſorum, ſeu gramina depaſcere non poſſint. Item quod nos, vel alter quivis ſub dominio prælibatæ Domini noſtri Regis conſtitutus, & conſtituendus nullum debitum, nullamque collectam à Commune dicta Civitatis, vel ejus diſtrictu præter jus Regium portarum, quod tributum appellatur, prout in Privilegiis eorundem continetur exigere, & extorquere valeamus, nec etiam nos, aut alii quicunque in præſcriptam Civitatem Sibenicenſem manu potenti venire valeamus niſi in quantitate, qua placuerit Civibus, ſeu regimini Civitatis, unum prandium ſemel in anno, & non plus ipſa Communitas nobis dare teneatur, & ſi ulterius in eadē Civitate voluerimus permanere ſuper noſtra expenſa, & bona voluntate hoſpitis noſtri, abſque moleſtia quorumlibet Civium debemus manere in eadem. Item præfatus D. N. Rex & nos in perſona ejuſdem totis viribus & potentia ab omnibus æmulis & impetitoribus ipſam Civitatem cum diſtrictu ejuſdem defendere & protegere cum auxilio & juvamento ſpondemus & aſſumimus. Item ſi aliquando Dominus N. Rex, vel ejus ſucceſſores de proprietatibus, & libertatibus dicta Civitatis quibusvis alienaſſent, & tradidiſſent ipſas alienationes idem D. Rex in irritum provocabit. Item antedictus D. N. Rex, aut nos, vel alter nomine ejuſdem D. N. Regis obſides de eadem Civitate nullatenus petere, & recipere poteſt. Item quod prælibata Civitas Sibenicen. omnem gratiam libertatem generalem, & ſpecialem quam aliæ Civitates Regni Dal. habent ampliorem. Inſuper attendentes fidelitatibus Civium prædicta Civitatis Sibenicen. Villas Rachitniza, Dazlina, & Grabroves citra fluvium Karka ex parte Occidentali exiſtentes. Item Villam Neueſt, Coparno, Peremich & Sitniza locatas ex alia parte ejuſdem fluminis, habitas, eidem Communitati Civ. Siben. addendo ad diſtrictum ejuſdem dedimus, & conferimus in perpetuum poſſidendas, in cujus rei memoriam præſentes conceſſimus literas, pendenti ſigillo noſtro munitas datum in obſidione Civitatis Nonæ die 14. Men. Decembris anno Domini 1357.

Rex Ludovicus confirmavit die 17. Kal. Ianuarii 1358. Regni 16. Brachienſes quoque à Venetis deſcivere ut Chroniſta refert.

1357. Menſ. Ianuarii Brachienſes deficiunt à Ducali Dominio quo tempore Almiſani Spalat. & Trag. cum navibus ſuis incenderunt Pharum, ibi poteſtate exiſtente Nicolao Cornelio, qui ſe reduxit in arcem, & ibi ſervatus eſt.

Item in lo ditto millesimo del 1357. del meſe de Zener quelli della Braza revella alla Dogal Signoria. In lo qual tempo Dalmixani, Spalatini, e Tragurini con ſuo navilii ande furtivamente e bruſa Lieſina, ſiando la Podeſta ſ. Nicolo Corner, ma reduſeſe in lo Caſtello dal monte della terra ella ſe ſalvi.

Nonaque tandem fame coacta ſe dedidit, ut Cortuſii cum Chroniſtis convenientes loco relato ſequuntur. *Datur Nona Regi fame conſumpta uſque ad comeſtionem equorum. Rex verò cum gaudio de Buda deſcendit in Zadram, qui Caſtrum juſſit multoties impugnari,* ſed antequam Caſtrum Iadræ expugnaretur, Pax ſecuta eſt uti idem Cortuſii referunt lib. XI. cap. XI.

Rex ad preces D. Franciſci de Carrario obtulit pacem iſtam quod D. Dux, & Commune Venetiarum omnes Civitates & Caſtra ſita in Croatia, & Dalmatia liberè debeant relaxare, & quod in ſuis litteris de cætero dominos Dal. & Croat. ſe non debeant nominare; Ipſe verò Rex contra obtulit quod tenebat in Epiſcopatu Tarviſii. Hanc pacem magis neceſſariam quam utilem

D. Dux

D.Dux, & omnes Cives laudaverunt: alia pacta non ſcribo quæ multa ſunt: fuit hoc Ind. XI. in Civitate Zadræ, quæ eſt caput Regni Vngariæ. Habuit in totum Rex quod optabat, ab utraque parte omnia ſunt fideliter confirmata & adimpleta. Chroniſta autem Venetus

Ello prefato Re fe la ditta paſe in la Citta de Zara adi 18. de feurer del 1357. che fo la prima domenega de Quaraeſima e quella in lo ditto Zorno fu cridada e publicada ei Veneſia fu cridada adi 23. del meſe predetto e Zurada adi 25. e tutte queſte coſe fu dute ad eſecution & effetto, Zoe chel caſtello de Zara in lo qual tera ſtado ſ Andrea Zane Cap. e mo jera Cap. Piero Badoer, e Scardona, della qual ſe haveva dominio fo meſſa in le man del Re de Ongaria apreſſo fo ſcritto a ſ Iacomo Corner Conte de Arbe, e ſ Iacomo Ziuran Conte de Pago, e ſ Nicolo Corner Conte de Cherſo, & Oſſero, e ſ Nicolo Corner Conte de Lieſina, e a ſ . . . . . . Zu zi Conte de Curſola, e a ſ Marco Sanudo Conte de Raguſi che de li detti luoghi ſe doveſſe remover con tutta la ſo famegia, e vegnir à Venexia, e de quelli plui non ſe impaZar e coſi fexe per la qual paſe e mutation de ſtado tenudo per lo meio fo reconzado lo titolo Dagal coſi (Ioannes Delfino D.G. Dux Venetiarum &c.) e per lo ſimil fo conzada la bolla de plombo delle lettere Dogal.

Idem Rex fecit dictam pacem in Civitate Iadræ die 18. Feb. 1357. quæ fuit prima dies dominica quadrageſimæ, & eodem die publicata fuit, Venetias vero die 23. & jurata die 25. & omnia ad effectum deducta, id eſt Caſtrum Iadræ cujus Præfectus fuerat Andreas Zane, & tunc erat Petrus Badoario, & Scardona, quæ in poteſtate erant tradita fuerunt in manus Regis Vngariæ; juſſum etiam fuit Iacobo Cornelio Comiti Arbi, Iacobo Ciurano Comiti Pagi, Nicolao Cornelio Comiti Cherſi, Nicolao Cornelio Comiti Phare, ... Georgio Comiti Corcyræ nigræ & Marco Sanudo Comiti Raguſii ut à dictis locis abſcederent cum omnibus domeſticis ſuis, & venirent Venetias, & in illis amplius ſe non ingererent, & ita factum eſt: propter quam pacem, & mutationem ſtatus reformatus fuit titulus Ducalis hoc modo (Ioannes Dolfino D.G. Dux Venetiarum &c.) & ſimili modo aptata fuit bulla plumbea litterarum Ducalium.

Chroniſtæ Veneti memorant olim quando cum Imperatore Græco inducias fecerunt, in litteris quas Duces ad eoſdem daturi erant, loco verborum *Dominus quartæ & dimidiæ totius Imperii Romani (vel) Romaniæ* reponere debere *aliarumque terrarum, & Inſularum Dominus* pactos fuiſſe (quamvis cæteris Principibus, ſubditiſque ſcribentes ſolito titulo Romaniæ uſos fuiſſe conſtat) ita tunc cum nihil reliquum Veneti in Dalmatia, & Croatia poſſeſſuri eſſent, non ſolum titulis eiſdem Vngaris ceſſere, ſed à reliquis, quoque Romaniæ titulis (quamvis eadem loca pacificè poſſiderent) Duces eorum ſe abſtinuerunt; inania enim titulorum non admodum in precio apud Venetos fuere. Pacis autem tabulæ tales ſunt.

Ioannes Delfino D.G. Dux Ven. &c. Rex pacificus pro redemptione generis humani de ſupremis Cælorum ad ima Mundi deſcendens, & tamen mortem ſubiens temporalem D.N. Ieſus Chriſtus poſt glorioſam reſurrectionem ſuam aſcendens ad Patrem, pacem, quæ caritatis eſt vinculum in ſuo Natali glorioſo Cæleſtium agminum multitudine nunciatam ſuis præbuit fidelibus, & reliquit ſibi ſubditos pacis inſtruens amatores, & religato odio ut fraternæ invidiæ amor regnaret, & quod noverca diſcordia ſejunxiſſet, mater concordia pacis amica ſolidaret; Proinde ad univerſorum notitiam præſentium litteaarum ſerie volumus pervenire. Quod cum inter quoſdam prædeceſſores Reges, & demum ex m. DD. Ludovicum D.G. Vngariæ Regem ex una parte, & inclitos & prædeceſſores noſtros Duces Venetiarum &c. nos, & Commune Venetiarum ex altera, procurante hoſte antiquo humani generis inimico, multæ diſcordiæ, rixæ, contemptiones, derobationes, oppreſſiones, offenſiones, ſtrages, & damna orta fuiſſent temporibus retroactis occaſione Dalmatiæ quod prædeceſſores noſtri Duces, & nos ac Commune Ven. ab olim tenuimus, & tenebamus. Tandem nos, & tota Communitas Venetiarum poſtquam plures ambaſiatas factas hinc, & inde honorabiles viros DD. Petrum Traviſano, Ioannem Gradenico, & Benintendum Ducatus & Communis Venet. Canc. cives noſtros ad præfatum Illuſtriſſimum D. Ludovicum Vngariæ Regem cum pleno & ſufficienti mandato, ut apparet ex forma inſtrumenti manu Raffaini de Careſinis pub. aucto. Imp. Not. & Ducatus noſtri ſcribæ ſub 1357. die 28. men. Novem. X. Ind. dum prælibatus D. Rex in Civ. Iadræ fuiſſet, tranſmiſimus, & ipſum declaratis noſtris voluntatibus ad infraſcriptam pacem & concordiam perpetuæ pacis. & concordiæ vinculum amicabiliter invitamus per eoſdem. Nos igitur qui cum Chriſtianis quibuſlibet & potiſſimè cum Regno Vngariæ antiqua amicitia Ducatui noſtro conjuncto pacem optavimus, & optamus ad infraſcriptam pacem & concordiam perpetuo duraturam cum præfato D. Rege devenimus in hunc modum. Vid. quod nos & Communitas Ven. & in noſtris perſonis ac vice, & Nomine noſtro Ambaſciatores, nuntii, & Syndici prælibati habentes ad infraſcripta plenam & liberam poteſtatem vigore inſtrumenti prædicti contenti ſumus renuntiare, & effectualiter renunciamus, de facto in manibus ſupraſcripti Regis ſuo, & ſuorum ſucceſſorum Regum nomine totius Dalmatiæ à medietate ſcilicet guar-

nariiuſq; ad confines Duracii omnibus Civitatibus terris, caſtris, inſulis, portubus, & juribus quæ habuiſſemus, & tenuiſſemus habebamus, & tenebamus in eiſdem quoquomodo, & ſpecialiter Civitatibus Nonæ, Iadræ, Scardonæ, Sibenici, Tragurii, Spalati, & Raguſii in terra firma exiſtentibus, Item Civitatibus, & terris adjacentibus videlicet Cherſo, Veglia, Arbo, Pago, Brachia, Leſina, Curſula cum inſulis earundem cum omnibus pertinentiis, & utilitatibus earundem, ac titulis Dalmatiæ Croatiæ quibus uti conſueveramus, & totum ipſorum jus, & dominium & proprietatem ſi quas habuiſſemus in ipſum D. Regem & ſucceſſores ſuos ſponte deliberatè, & cum maturitate transferentes, renunciantes inſuper omni actioni, & omni juris & legis beneficio quibus ullo unquam tempore poſſemus contra prædicta, vel prædictorũ aliquod nos juvare, & promittentes ſolemniter ſub vinculo Sacramenti pro nobis, & Communi Ven. corporaliter præſtiti de ipſa Dalmatia Civitatibus, terris, caſtris, locis, inſulis, juribus, & titulis ac ipſorum poſſeſſione, ſeu dominio nullo unquam tempore per nos, vel alios nos intromittere, vel aliqualiter impedire uſque ad confines antedictos, obligantes nos omnes Civitates, terras, Caſtra, loca, portus, inſulas, atque jura infra dicta confinia exiſtentia quæ ſunt pro nunc in mera poteſtate noſtra liberè, purè, & ſimpliciter eidem D. Regi, vel quem ad hoc deputaverit abſque omni dolo ſine fraude infra ſpacium 22. dierum à tempore datæ litterarum ejuſdem D. Regis ſcriptarum nobis in eadem forma reſignare. De terris autem, & locis, quæ in noſtra poteſtate non eſſent, ſi regerentur per Rectores noſtros revocare, & retrahere quoſlibet rectores & officiales, & gentes quaſlibet noſtro nomine ibidem exiſtentes, ſeu reſidentes, & qui eis in poſterum contra ipſum D. Regem recipere ſicut ipſe D. Rex ſolitus eſt eſſe aliis gratioſus. Et verſa vice ipſe D. Rex volens nos Ducem & Commune habere perpetuò in amicos cariſſimos promiſit quod omnes terras, caſtra, & loca quas nos, ſeu ſubditi noſtri, & ſequaces tenebamus in partibus Tarviſii, & Ceneta, ac Iſtria ſeu alibi quæ ad dicti D. Regis manus deveniſſent & devenirent, vel ſuorum & ſuo nomine tenerentur, aut ſuorum, nobis, & dictis noſtris ſubditis & quorum erant, faciet tradi, reſtitui, & liberè aſſignari infra terminum 22. dierum prædictorum, ſeu quibus duxerimus deputandos, nec de ipſis locis, & terris ullo unquam tempore per ſe, ſucceſſores ſuos, vel alios intromittet, vel impediet renuncians, ac in nos transferens omne jus ſi quod acquiſiviſſet in eis; ita tamen quod ipſas terras, caſtra, & loca, & ſubditos earum, nec non omnes amicos adhærentes & ſequaces ipſius D. Regis tam Nobiles quam ignobiles tractemus dulciter, & benigne remiſſis omnibus injuriis & offenſis, & ſicut faciebamus ante novitates præſentis guerræ, & ſicut ſi D. Regi nunquã adhæſiſſent; & cõverſo promiſit præfatus D. Rex facere, & ſervare de omnibus amicis adhærentibus, & ſequacibus noſtris tam Nobilibus quam ignobilibus; Item quod captivi ex utraque parte liberè relaxentur. Item quod ex utraque remittantur, & ex nunc remiſſæ intelligantur omnes offenſiones, injuriæ ac damna præterita, non intelligendo debita, quibus ſibi invicem tenerentur ſpeciales perſonæ, de quibus fiat juſtitia hinc inde. Item quod D. Rex bona fide prohibebit, & ordinabit cum effectu quod in aliqua terrarum ſeu inſularum, aut locorum, quæ perventura ſunt ad dominium d. D. Regis, & quæ jam pervenerunt non armabitur in curſum, nec exercebitur Piratica, ſeu damnum, aut violentia aliquibus navigantibus, nec receptabuntur in ſuis portubus Curſarii & malefici, ſed potius perſequentur, & arcebuntur ſicut decet Regias juſtitias & honores; Et e contra . . . . . . in noſtris terris & inſulis promiſimus nos facturos illud idem; præterea promiſit D. Rex præfatus verbo ſuo Regio univerſos, & ſingulos cives, ſubditos, & fideles noſtros & Communis Ven. venientes ad terras, portus, inſulas & loca quæque ſubdita præſentialiter & in futurum Majeſtati ſuæ habere & . . . . ſalvos, & ſecuros cum perſonis, & navigiis ac rebus eorundem, & quod ſecurè, & quietè poſſint ire, ſtare, redire & manere per dictos portus, terras & loca cum navigiis perſonis, & mercimoniis ſuis, imo ipſos tractabit, & tractari vult dulciter, & benigne ſub favore & gratia ipſius, & e contra Nos Dux & Commune tractabimus ſubditos, & fideles d. D. Regis tali vinculo . . . . . . in prædictis omnibus & ſingulis. Quod ſi partiũ aliqua huic ordinationi, diſpoſitioni, concordiæ atque paci niteretur contraire, & eas infringere, vel violare conaretur aliquas terras, caſtra, inſulas, aut portus de iis quæ renuntiata ſunt occupando, vel aliter paci contrafaciendo, ex tunc pars altera ad Sed. Apoſtolicæ intimari debeat, & D. Papa vigore emologationis, ac poteſtatis datæ per ipſum D. Regem & nos tenore præſentium litterarum teneatur, & velit infra ſpacium unius menſis ſimpliciter & de plano abſque ſtrepitu & figura judicii ſolum recepta fide, & certificatione violationis, & infractionis antedictæ ad obſervationem dictæ diſpoſitionis, & ordinationis illum, vel illos aſtringere cenſura Eccleſiaſtica mediante in perſonas, vel Communitatem contrafacientem . . ſententiam interdicti, & in ſingulares perſonas excommunicationis proferendo a qua nullatenus abſolvatur donec per partem prædicta infringentem, vel infringere procurantem parti alteri ſatisfaciat prout erit juſtum illum, vel illos nihilominus denunciando fidefragos & perjuros. Si autem aliqua damna, vel injuriæ aut offenſiones committerentur per ſubditos utrorũq;, alterutrũ & tunc ſuper illos per ipſum D. Regem, vel ſuos officiales, vel rectores locorum ipſorum pertinentibus ad nos, & per nos, & noſtros Rectores & officiales pertinentibus ad ipſum D. Regem infra ſpacium unius menſis a tempore depoſitæ querela plenaria

ſatisfactio impendatur. Nec hæc ordinatio, diſpoſitio, concordia, & pax intelligatur violata, ſed in ſua firmitate debeat permanere, ad quæ ipſe D. Rex, & Nos ſpontanea nos obligamus voluntate. Præmiſſa autem omnia & ſingula cum infraſcriptis noſtris Nobilibus juravimus ad ſacroſancta Dei Evangelia tactis ſcripturis per nos & ſucceſſores noſtros, & omnes pertinentes ad nos inviolabiliter & integraliter obſervare, & non contrafacere, vel contravenire per nos, vel alios de jure, vel de facto directè, vel indirectè, palam vel occultè quovis ingenio, vel colore ſub indignatione Dei omnipotentis & omnium ſanctorum ſuorum, quod quidem juramentum præſtitimus in manibus venerandi in Chriſto patris D. Stephani Zagabrien. Epiſcopi & M^ci^ Viri Domini Nicolai Regiæ Curiæ Iudicis Ambaſciatorum, & Procuratorum d. D. Regis ad hoc ſpecialiter conſtitutorum ſicut conſtat per litteras Regias ſcriptas Iadræ ſub anno Domini 1358. die 20. Febr. ſigillatas ſigillo ſuo ſecreto; Nomina autem noſtrorum Nobilium, qui nobiſcum juraverunt ſunt hæc: D. Fran. Lauredano, Petrus Caravello, Ioannes Mocenigo, Andreas Fuſculo, Laurentius Dandulo, & Marcus de Priolis Conſiliarii noſtri Venetiarum, & D. D. Petrus Steno, Marcus Bariſano, & Daniel Victuri capita Conſilii de 40. D. D. Marcus Cornario, Miles Petrus Gradonico q. Domini Ducis, & Franc. Bembo D. D. Andreas Erizzo Procuratores S. Marci & Nicolaus Faledro, D. Marcus Lauredano Procuratores Eccleſiæ S. Marci, & D. Pancratius Iorgio Advocator Communis Ven. D. D. Petrus Badoaro Miles Bernardus Iuſtiniano Procurator S. Marci Petrus Memo Bertucius Grimani & Marcus Mauroceno omnes honorabiles Cives noſtri Ven. pro ſe ac hæredibus & ſucceſſoribus eorum, & tota Civitate Ven. prædictum juramentum præſtantes. Actum Venetiis in Eccleſia S. Marci præſentibus Reverendo Patre D. Raimundo electo Patracen. Archiepiſcopo, Ven. V. D. Neapoleone de Tibertis ordinis S. Ioannis Ieroſolimitani Priore Ven. D. Paulo cantore, & Can^co^ Zagrab. & D. Ladislavo Canonico Buden. teſtibus. rogatis & aliis Anno Domini 1358. Indic. 11. die Dominico 25. Februarij feliciter. Amen.

Sic Veneti Dalmatiæ & Croatiæ titulis cedentes, cunctaque quæ in Adriatico ultra Iſtriam poſſederant amiſerunt, quamvis ſub his titulis omnia non comprehenderentur: Nam ſicuti Venetos Chroniſtas antiquitus Dalmatas à Sclavis diſtinxiſſe obſervatum eſt, ita deinceps aliquas Croatorum, & Chulmitarum Civitates quibus Reges Vngariæ Privilegia ad inſtar Dalmaticarum indulſerant, Dalmatico nomini acceſſiſſe; maritimaſque Civitates Croatiæ ſub Breberienſium regimine exiſtentes, Dalmatiæ titulo ab eiſdem ſumpto, inter Dalmaticas numerari cepiſſe ſuperius relatum eſt; eiſdemque ſimul cum inſulis Adriaticis ſub Venetorum Dominio permanentibus, nomina Dalmatiæ, & Sclavoniæ confundebantur; Sed cum pax inter Ludovicum, & Venetos agitaretur, Rex non ſolùm loca, quæ nomine Dalmatiæ, & Croatiæ Veneti poſſidebant, ſed Raguſium quoque quamvis extra Regnum Dalmatiæ ſitum (quod an ullum Regem Vngariæ recognoverit nulla memoria reperitur) aſſerebat, ſimul cum cæteris inſulis Adriaticis, Narentanorum olim nomine cenſitis, quæ ad illum uti Ramæ & Serviæ Regem pertinebant; Ideò omnia Dyrrachium uſque tradi pactus eſt, quæ prout maritima, Dalmatia, vel Sclavonia promiſcuè nuncupabantur, ſolius tamen Dalmatiæ nomine tradita fuerunt, ut ex tabulis pacis ſuprarelatis conſtat; Exindeque Dalmatiæ Romanæ pars Orientalis maritima à Serblis poſſeſſa, Dalmatiæ reſtituta fuit, in qua Raguſium tantum ex antiquæ Dalmatiæ Civitatibus erat: Vnde cuncta, que Veneti in Adriatico, tam titulo Dalmatiæ, & Croatiæ, quàm ſine titulo ab Iſtria in Orientem Dyrrachium uſque poſſederant, deinceps ſublatis Croatorum, & variis Serviorum nominibus, ſolius Dalmatiæ nomine ut plurimum nuncupata fuerunt, & ſicut uſque tunc ſingulari dictione Regnum Dalmatiæ, & Croatiæ ſcribebatur, ita deinceps plurali Regna Dalmatiæ & Croatiæ diſtincta reperiuntur; Sed qua de cauſa Veneti inſulis quoque ceſſerint, non apparet, cum Ludovicus nullam Claſſem haberet, nec Ianuenſes tunc Venetis amici, & etiam inter ſe diviſi timendi eſſent, neque Regina Neapolitana Ludovico inimica; tamen ſi quis conſideret quod alias antequam Veneti aliquid in continenti poſſiderent prudentiores eorum proſpicientes, pleroſque Cives, qui divitiis affluebant agris in continenti aptandis, emendiſque ſe occupare, & ob id à mari in dies alienari, ideò lege lata anno 1274. agrorum emptiones prohibuerunt; Sed cum deinde Tarviſium occupaſſent, Lex in deſuetudinem abierat; Ideò cum eandem prohibitionem iterare voluiſſent anno 1345. re in ſenatu propoſita, non obtinuit, quare quaſi licentia conceſſa fuiſſet, eò liberius agros emebant, & cum deinde quoque graviſſimo bello à Ianuenſibus detinerentur, idque navigantibus magno incommodo eſſet, eò magis divitias, quibus affluebant, in fabricandis ædibus, & aliis delitiis Longobardicis parandis diſtrahebant, Patavinumque agrum in proprium uſum trahentes, Carrarienſes primò occultè, deinde palàm inimicos experti ſunt, ideo, ſi quis diceret deſiderio Tarviſini agri recuperandi inſulis Adriaticis, quas olim Duce Auro Maſtropetro ſervarant, ceſſiſſe, forſan non malè conijceret. Quæ autem incommoda ex Dalmatiæ amiſſione Veneti experti ſunt ex iis quæ poſtea evenerunt ſatis intelligi poteſt: Sed Venetis, Ianuenſibus, & Vngaris mutuis cladibus ſe afficientibus, grave vulnus Chriſtiano nomini inflictum fuit: Nam Turcæ ex Aſia primo pyraticam in Euro-

Europam extenderunt, deinde cum & Ianuenſium Claſſes civiles diſcordiæ, & Venetos bellum Vngaricum à maris Ægæi cuſtodia avertiſſet, ac ne in Græcis quidem ad ſuas res defendendas quidquam opis & præſidii eſſet poſitum, Turcæ in Europam magno Chriſtianorum malo *a* tranſmiſerunt, & Calipolim *b* occu- a 1356.
pantes pedem fixerunt, quos ditionem in dies b 1357.
dilatantes fruſtra poſtea, ſeroque Chriſtiani Latini nominis inde pellere conati ſunt.

LIBER QUINTUS

QVæ tempore Ludovici, & Sigiſmundi Regum Vng. in Dalmatia & Croatia evenerunt, & quomodo Veneti Civitates Dalmaticas recuperaverint.

CAP. I.

De rebus geſtis in Dalmatia vivente Rege Ludovico.

LVdovicus adepta Dalmatia, quamvis Spalat. Trag. & Siben. deditione acceptis, Privilegia confirmaſſet, per quæ propriis legibus uti Civibus permittebatur; tamen eorundem jura cum cæteris civitatib⁹, quas vel vi ceperat, vel à Venetis abſque conditione acceperat, eadem eſſe voluit: Iadrenſibus autem, neque antiqua Privilegia confirmavit, neque Pagenſis Inſulæ jurisdictionem reſtituit, & arcem à Venetis acceptam (cujus deſtructionem Iadrenſes fruſtra ſperaverant) continuato præſidio obtinendam ſibi putavit; appellationemque contra antiquam libertatis Dalmaticæ formam induxit, ut ex ejuſdem diplomate paulò antequam relatas pacis tabulas ſubſcriberet, Dato Iadræ
c infra lib. 6. cap. 2. 4. Idus Februarii *c* apparet. Matrem deinde Eliſabetham, Baronibus quibuſdam aſſociatam ad maritimas partes ſumma cum auctoritate delegavit; quæ Dalmatarum Privilegia antiqua cum cæteris maritimis Civitatibus confudit; cum etenim Dalmatarum, Croatorum, & Serviorum diſcrimen Ludovicus ſublatum vellet, totius quoque Dalmatici Regni jura uniformia eſſe juſſit, & pro temporum diverſitate aliqua Privilegia, quæ obſcura videbantur declarando mutilavit, aliqua verò etiam ademit: de Venetiſque ſemper ſuſpicionem habuiſſe, ex eo dignoſcitur, quod dum bellum gereret cum Impe-
d 1361. ratore & Duce *d* Auſtriæ ſuſpicatus ſit Venetos cum hoſtibus ſentire, idcirco cuſtodias, & cautelas aliquas in Dalmatia adhiberi juſſit,
e 1363. quæ in Chronico declarantur. Iadræ *e* deinde fuit, nihil tamen ibi eum egiſſe memoriæ proditum eſt. Almiſani circa eadem tempora pira-
f 1364. ticam *f* renovarunt, ſed cum protectores non haberent, facilè à Bano repreſſi fuerunt, quiesſq; in Adriatico continuavit, quoad bellum inter Venetos, & Ligures exarſit, quod quamvis ab utrorumque hiſtoricis latè deſcribatur, aliqua tamen addi poſſunt ex auctoribus manuſcriptis, ex quibus rerum geſtarum cauſæ clariores exiſtent. Mutuam æmulationem cauſam belli fuiſſe ſcriptores conveniunt; Regemque Vngariæ poſtulantibus Liguribus Venetis bellum indixiſſe referunt; Sed quænam cauſæ ipſum induxerint, non tradunt; quæ quidem cauſæ, cum ad res Dalmaticas pertineant, referendæ ſunt, ut quæ inde ſecuta ſunt melius intelligantur: Vt primum enim Veneti dimiſſa Dalmatia cum Ludovico pacem compoſuerunt, finitimi eorum (id quod antea per imbecillitatem tentare auſi non ſunt) potentia Regis Vngariæ freti Venetorum ditionem maritimam turbare ceperunt, ut Caroldus *g* refert, nam g lib. 9.
Legatus Summi Pontificis pro Marchia Anconitana, & Romandiola, Patriarcha Aquileien. pro Carnis, & Carrarienſis Patavi Regulus queſti ſunt, libera navigatione Adriaticum commeantibus per Venetos uti non licere; inter quos tamen Marchio Ferrariæ, quamvis eâdem in cauſa eſſet, nomen ſuum profiteri auſus non eſt, quod intra mænia Civitatis Magiſtratum Venetum haberet; Veneti hac conſpiratione animadverſa, facilè inducti ſunt, ut Ludovico morem gererent (quem liberam Dalmatarum ad Carrarienſem ſalis devectionem cupere *h* cognoverant) idipſum tamen irri- h 1358. 4. Martii.
tũ mox fecerunt, obſtricto pactionibus Carrarienſi, ne alio ſale quam quod à Venetis accepiſſent uti Patavinis *i* liceret, ſummo verò i 21. Madii.
Pontifici ſua jura antiqua demonſtrarunt, quo factum eſt, ut querelę finitimorum conquieſcerent: Ludovicus autẽ, qui ſicuti cũ Venetis mutuam navigantium & merciũ ſecuritatem pactus fuerat, ita libera navigatione parique cum Venetis jure uti volebat: qua de cauſa clauſulam *è contra* ex parte Venetorum in pactis appoſitam declarari petiit; Veneti tamen nihil addere vel declarare voluerunt; & nuntio miſſo Regi
ſatisfacere conati *k* ſunt; Sed cum non acquieſceret, ut aliquam paritatem Regi conce- k Caroldus.
dere viderentur, convenerunt, ut tam Rex, quam ipſi ſubditis alterius diplomata ſecuritatis

tis darent, quibus ſalvæ res eorum eſſent, ſic
tempori ſervientes Veneti, liberumque tranſi-
tum aliquibus ejus ſubditis concedentes, Regi
pro tunc ſatisfecerunt, juſque maritimi domi-
nii ſibi integrum ſervarunt. Sed cum Ludovicus
vetito civitatibus, privatiſque perſonis per
Dalmatiam ſalis commercio, officialibusque
electis, Cameram ſalis inſtituiſſet, magnumque
emolumentum inde caperet, ab eiſdem edo-
ctus: Si Sal Ferrariam, Pataviumque transfue-
heretur, majori emolumento futurum: Hac
a Idem de cauſa Danielem de *a* Varicaſſis Iadren. &
b Scrpt. Iadren. Baldaſſarem de Sorba Genuenſ. officialem *b*
Cameræ Salis Dalmatiæ Venetias miſit, quibus
reſponſum fuit Patavinum & Ferrarien. teneri
ex pacto, ſalem à Venetis recipere, Regi autem
c 1364. Caroldus. per nuntium *c* ſignificatum 300. ab hinc an-
nis Venetos poſſidere jus ab univerſo Mundo
approbatum, & ſpecialiter à Romana Eccleſia,
ut navigantes intra certos fines Venetias venire
tenerentur, quod, quamvis Rex approbare vi-
ſus non ſit, tamen cum ipſe alia tunc moliretur,
Venetique à nullo moleſtarentur omiſſa ejus
rei mentio eſt; Cum deinde pro Imperatore
Græco adverſus Turcas expeditionem medita-
retur, Venetos requiſivit, ut aliquas triremes
ſuis expenſis Venetiis conſtruere, armareque
poſſet, Veneti, è quorum re non erat, Regem
potentem in Adriatico Claſſem tenere, præ-
textu amicitiæ, piæque expeditionis quinque
d Idem. triremes inſtructas *d* obtulerunt; Sed cum
paulò poſt mutato conſilio in ipſum Imperato-
rem Græcum, & Regem Raſciæ arma illa ver-
tere ſtatuiſſet, eandem Claſſem ſuis tamen ex-
penſis ſibi contra eoſdem concedi poſtulavit,
qua in re Veneti, integram ſibi cum illis bene-
volentiam intercedere cauſati, Regi morem ge-
rere recuſarunt, ſeque interpretes reconcilian-
dæ inter eos gratiæ fore polliciti ſunt: Et quam-
vis deinde inter Venetos & Carrarien. bellum
e 1370. exortum *e* eſſet, & Ludovicus poſtquam è
Polonia rediiſſet (quo mortuo Caſimiro pro-
fectus, Regnique inſignibus acceptis, regimen
ejus matri permiſerat) Carrarienſi auxilia quæ
ex pacto contra Venetos præſtare tenebatur
f Cortuſi. *f* miſiſſet, in Dalmatia præter mutuas ſuſpicio-
nes nihil turbatum fuit. Ludovicus tamen de
Dalmatia ſolicitus Iadram venit, & cum tunc
Ioannes Conſtant. Imperator Veneta Claſſe
per Adriaticum veheretur, ejus iter, & conſilia
g 1371. 9. Aprilis. obſervari *g* mandavit. Veneti verò quippiam
Ludovicum in Adriatico moliturum ſuſpicati,
Claſſem eò deſtinarunt, qua de re Raphainus de
Careſinis qui Appendicem ad Annales Dandu-
li conſcripſit, hæc habet *cæterum quia præfatus
Rex (Vng.) tam per terram, quam per mare mul-
ta minabatur, deſtinatum fuit à Ducali Domi-
nio extoleum galearum ad partes Sclavoniæ, qua-
rum extitit Capitaneus Michael Delphino, &
apud eum Proviſores duo, ſcilicet Petrus Iuſti-
niano Procurator S. Marci, & Petrus Cornario,
taliter quod nullus toto tempore guerræ, vel exi-
vit, vel apparuit hoſtis in mari, & galeæ & navi-
gia noſtra pro mercaturis, ac ſi tempus pacis fuiſ-
ſet, liberè navigarunt* tandem cum Carrarien.
quamvis opibus Lud. *h* adjutus ſe imparem h 1371.
Venetis intelligeret, pacem eorum arbitratu
componere coactus eſt; Inde Venetos bellum
cum Auſtriæ Duce excepit, quod Ludovico ad-
nitente per biennales inducias intermiſſum eſt,
quarum tempore inter Ven. & Ligures contro-
verſia inceſſere, mutuaque damna in Cypro, &
Ægeo illata *i* ſunt, quas ne in apertum bel- i 1376.
lum erumperent ſum. Pontifex conatus eſt
componere; Sed cum Ligures ſperarent ſe au-
xilio Regis Vngariæ, opportunitateque Dal-
maltiæ rem Venetam depreſſuros, & per con-
ſequens arbitrium maris Mediterranei conſe-
cuturos, pacem abnuerunt, Ludovicumque in
Venetos irritare non ceſſabant; cum autem
tunc Ludovicus victor de Lithuanis reverſus *k* k 1378.
eſſet, Liguribus aures præbere cepit, quod cum
reſciſſent Veneti, cum Duce Auſtriæ pacem
facere maturarunt, captivoſque eidem, & loca
occupata reſtituerunt. Ludovicus autem quod
majorem partem littoris Adriatici & omnes fe-
rè inſulas in ſua ditione haberet, maris imperi-
um penes Venetos eſſe æquo animo non fere-
bat, & eò magis quod in ſucceſſione Regni
Neapolitani Venetos impedimento ſibi futu-
ros ſuſpicabatur, cum eo tempore nullis aliis
diſtractus curis, Regna Vngariæ, & Poloniæ
pacata poſſideret, ejuſque auctoritatem Patri-
archa Aquileien. & Carrarien. palam ſequeren-
tur, & ſecreto Anconitani, cæterique Adriatici
accolæ, ſperantes omnes ejus ope liberam
Adriatici navigationem ſe conſecuturos, quo
factum eſt, ut oblatam armorum ſocietatem
cupide arriperet: & prætextu vetiti per Adria-
ticum ſalis Pagenſis commeatus, bellum Vene-
tis facta cum Aquileien. & Patau. *l* ſocietate l 1378.
indixit, in ſpem erectus, ſe ope Ligurum Vene- Carold.
torum in Adriatico potentiam depreſſurum,
propriaque inde inſtituta in Dalmatia Claſſe
omnia impedimenta conſequendi Regni Nea-
politani remoturum; Sic Veneti à potentiſſi-
mo Rege & tot Principibus ſimul junctis uno
eodemque tempore terra marique oppugnari
cepere. Qui animadverſa tantarum opum con-
ſpiratione, cum Ligures magis quam cæteros
vererentur, quo illos in Tyrreno detinerent,
Regem Aragoniæ in eoſdem multis oblatis
conditionibus ſed incaſſum ſolicitarunt, cum
Rege tamen Cypri, & Bernabone Mediolani
Regulo fædus junxerunt; munitis itaque op-
pidis, quæ in continenti habebant, Claſſem,
Præfecto Victore Piſano, in Tyrrenum miſe-
runt, qui Ligurum triremes ad Antium conſe-
cutus, vivit *m* quidem, ſed ex damno in prælio m 1378.
recepto victoriam proſequi, Genuenſiumque 30. Madii.
loca cum Mediolanen. fæderato aggredi, ut pro-
poſuerat, non potuit, & in Ægæum ſecedens,

reparata

reparata Claſſe, aliiſque acceptis triremibus ſocias naves & loca tutatus eſt, nam interim Ligures Claſſe reparata, eaque diviſa, undique Venetorum navigia infeſtabant, quos opportunè ſe ſubducentes nuſquam Piſanus allequi potuit, & cum interim, & Genuæ nova ſupplementa inſtruerentur, & in Dalmatia juſſu Regis triremes adornarentur, idcirco in Adriaticum invectus, Piſanus, Catharum, Sibenicum, Arbumque cepit, Tragurium bis oppugnavit, Iadram ſæpius obſedit, infeſtavitque ut Sabellicus, & cæteri vulgari referunt, quibus addenda ſunt quæ Careſinus qui non dum editus eſt tradit.

1378.17. *Iulii præfatus Capitaneus (ſcil. Victor Piſanus) Venetias miſit Capitaneum olim galearum Ianuen. aliosque captivos; deinde ſe transferens ad Civitatem Cathari tunc Regi Vngariæ ſubditam, quæ die Dominica 24. Auguſti 1378. devicta, & ſaccomanata pepercit civibus, eiſque Civitatem reſtituit, Caſtro in cuſtodia Ducali retento* & infra. *Applicans autem X. Octobris ſupra caput S. Mariæ Otranti detexit 17. galeas Ianuen. quas ob nimiam diſtantiam, virorumque noſtrorum laſſitudinem, quia in proſequendo nunquam ceſſaverant, eas capere minime valuerunt; noſtræ igitur galeæ pro victualibus quibus ſummè indigebant iverunt in Apuliam; quibus ſumptis, verſus Iadram quantocius navigarunt, ubi nullas galeas hoſtium invenerunt, perſiſtentibus verò ibi aliquibus diebus, & portum & Civitatem ſtimulantibus, cum bombardis. ecce die 22. Octobris applicuerunt ad eos ſupradictæ galeæ, (ſcilicet ſex quæ Regem Cypri aſſociaverant) die 24. Octobris Capitaneus noſter ivit ad partes Sibenici, & dimiſſis duabus galeis ad cuſtodiam punctæ, & duabus ad S. Nicolaum, intravit cum reliquis Culphum dictæ terræ, præmiſſo N. V. Ludovico Lauredano Proviſore ad ſcrutandum Sibenicen. corda; ſed viſo quod ſe ad defenſionem parabant, aliquibus noſtris intrantibus, capta fuit civitas, & incendio, ac prædæ ſubmiſſa. revertuntur noſtræ galeæ Iadram, ſtantes ibi cuſtodientes ne galeæ hoſtium portum Iadrenſem introirent. Die Mercurii X. Novem. præfato Ludovico Proviſore eunte Arbum cum X. galeis, confeſtim Arben. clavibus exhibitis ad ſuum verum Ducale Dominium redierunt. Tota Claſſis è Iadra recedens die 16. Novem. reperit ſub muris Tragurii intra purpurariam, & pallatam ſupradictas 17. galeas Ianuen. non audentes inde recedere; verum quia inſula oppoſita produxit ibi duas buccas, per quas ad Civitatem patet acceſſus, quamvis gentes noſtræ plurima damna Traguriniis intulerunt, pluribuſque diebus ibidem permanſerunt, plena tamen obſidio firmari non potuit. Hiems tota in partibus Dalmatiæ conſumpta eſt, illatis maximis damnis maritimis & terreſtribus contra Raguſium, & partes Dalmaticas. Bonus Dux noſter ne annona Civitatibus, & fidelibus ſuis deſit, ſemper vigilans, deſtinatis quampluribus Vſſeriis ſeu galeis groſſis, Conchis aliiſque navigiis, mandavit, ut galeis noſtris ſociarentur in Apuliam, & inde Polam. Sic die Dominica 24. Aprilis receſſit Cap. noſter à Manfredonia cum omnibus galeis, & navigiis, ac tritici maxima copia, quibus uſque Polam ſociatis, iterum ad partes Dalmatiæ revertitur; tandem ob immenſitatem algoris . . . . . maritimaſque tempeſtates gentem noſtram non parvis afficientem incommodis, ſe oportuit reducere ad portum Polæ. Vtinam veniſſet uſque Venetias, ubi plenius refecta fuiſſet.*

Caroldus verò eadem exſcribit, & addit quædam, quæ ſi in unum redigantur, & cum Sabellico conferantur, rerum geſtarum ſeries integra elicietur; pro cujus clariori intelligentia portuum qui in Dalmatia ſunt ſtatus quinam fuerit exponendus eſt, ut non ſolùm eventus rerum à Piſano geſtarum, ſed etiam conſilia, cauſæque melius percipiantur. In inſulis Dalmaticis crebri portus exiſtunt; nullus tamen per ea tempora munitus erat, quo fiebat, ut Ligurum Claſſis Veneta inferior tutis illorum ſtationibus uti non poſſet: In continenti vero Catharum, Raguſium, Spalatum Tragurium, Sibenicum, & Iadra navium ſtationes oppidis adjunctas habent, quibus in locis receptu, promptaq; auxilia Vngaricæ circa Regionis Ligures habere poterant: Ex quibus Iadra, & Raguſium civitates probè munitæ nullam aggreſſionem Venetorum timebant, ceteræ vero, debiliores in perpetuo metu verſabantur. Veneti enim ab antiquo, omnes conatus ſuos intenderant, ut ab externis Claſſibus Adriaticum tutum redderent, civitateſque præſertim continentis ex parte maritima muniri non permittebant, & à ſubitaneis tantum inſultibus Piratarum tutas fieri concedebant, ideò muri earumdem maritimi, ut plurimum ex ædibus privatorum ſe ſe tangentibus conſtabant; utque ob Breberien. Tyrannidem Spal. Trag. & Siben. à terreſtri parte ſe muniverant, ita ſub Venetorum ditione ab eadem parte eò validius firmatæ fuere, à maritima verò ob privatorum commoditatem imbecilliores evaſerant; Ita, ut tunc fere apertæ reperirentur, & quamvis juſſu Regis muniri cepiſſent, tamen ob brevitatem temporis, & quia Rex præcipuos reditus Duanæ & Trigeſimæ Civibus abſtulerat, ſuæque Cameræ Salis junxerat, ob inopiam infirmis muris obducebantur; eoque in perpetuo metu verſantes à Bano per vices ſupplementa militum accipiebant, ut in Chronico latius. Civitatum autem prædictarum portus, ſtationeſque non ejuſdem ſunt rationis. Nam Catharum, quamvis portum munitum non haberet, tamen ex longitudine ſinus, qui per 18. mil. paſſ. protenditur facilè adventus Claſſis prænoſci, & ob anguſtias faucium pluribus in locis amica tutari inimica verò repelli poterat.

Raguſinus portus mediocris eſt, & intra mœnia civitatis incluſus.

Spa-

Spalatinus verò nec à ventis hiemalibus ſatis tutus.

Tragurinus propter objectum inſulæ ſatis navium capax, & à ventis tutus; ſed ſi inſula ab inimicis occuparetur inutilis redderetur.

Sibenicenſis, quamvis Tragurino amplior; tamen cum tunc nullis eſſet inſtructus munitionibus, accedentes ſociorum naves tueri non poterat.

Iadrenſis autem, cùm inter Civitatem, in peninſula oblonga exiſtentem, & continentem ſitus ſit, amplus & capax cathena claudebatur, ob id amicæ Claſſi tutum receptum præbere poterat, de quo ſolo, uti proximiori, cæteriſque ampliori, ſimul & munitiori, Venetos ſolicitos fuiſſe ſcriptores conveniunt, ſemperque conatos, vel inimicam Claſſem ab eo avertere, vel, ſi in eundem illaberetur, obſidere; reliquos autem, ut minus opportunos, vel faciles occupatu parvifaciebant.

Piſanus igitur cùm Ligures ab Adriatico avertere non potuiſſet amandato Carolo Zeno, ut res eorum infeſtaret, Culphum ingreſſus Catharum primum hoſtium receptaculum cepit; impoſitoque arci præſidio, in aſperrima & excelſa rupe poſita, retinuit, hoſtilem deinde Claſſem quæritans prope Iadram pervenit, ibique ſubſtitit, ut advenientem aggrederetur; ſed cum 17 Ligurum triremes Tragurium ſe recepiſſe audiviſſet, exindeque circa proximum Diomedis Promontorium naves Venetas infeſtare, eo curſum intendit, verum cùm inter navigandum comperiſſet, Sibenicum nullo præſidio Ba[l]ali fulcitum in magno metu verſari, eo divertit, & cum cives requiſiti (præter expectationem) ſe dedere noluiſſent, vi adhibita facilè debiles muros ſuperavit, indeque recedere feſtinans, arcis oppugnatione omiſſa, in quam Cives confugerant, urbem diripuit, & incendit, ut Careſinus cum Sabellico concordes referunt: illud autem quod Careſinus de duabus triremibus ad cuſtodiam *punctæ* & duabus ad S. Nicolaum dimiſſis refert, in oſtio Sibenicenſis ſinus erat Eccleſia S. Nicolai cum annexo Monaſterio ordinis S. Benedicti, nunc verò arx; *puncta* autem vulgariter à nautis dicitur Promontorium à ſilice nomen habens, X. millia paſ. ab arce prædicta Orientem verſus diſtans, ex quo mare apertum proſpicitur, quo ideò Piſanus triremes miſit, ne interim inimica Claſſis eo inſcio Iadram pergeret, ut Sabellicus adnotavit.

Tragurium deinde oppugnaſſe refert Sabellicus, & exinde reverſum Arbum deditione recepiſſe. Careſinus verò cum cæteris Chroniſtis Iadram reverſum, & poſt Arbenſem deditionem Tragurium oppugnaſſe, quod & verum eſt; nam Sibenicum captum & incenſum fuiſſe die 24. Octobris Sibenicen. monumenta cum Careſino conveniunt, dieque 7. Nov. Piſanum prope Iadram exiſtentem Ludovico Lauredano ejus Legato in mandatis dediſſe, ut Arbum pergeret, dieque X. ejuſdem menſis deditionem ſecutam, ipſæ deditionis tabulæ Arbi exiſtentes, cum Careſini dictis concordantes teſtantur. Tragurium igitur poſt Arbenſem deditionem die 16. Nov. ut Careſinus vel 17. ut Caroldus oppugnatum dicendum eſt; ſed cum Careſinus paucis verbis rem perſtringens, obſcurus evadat, Sabellicus ex variis Chroniſtis fuſius rem geſtam deſcribens referendus eſt.

Habet Tragurinus portus duo oſtia, ad Ortum unum, alterum ad Occaſum ſpectans: utrumque Genuenſes magnis operibus ita obſtruxerant, ut Veneti oppugnatione deterriti circa illud quod ad Occaſum vergit a *in ancoris ſtare ſint coacti. aberat tum pars Liguſtica Claſſis,* quæ ad Apulam b frumentationem *exierat: inde autem reverſus hoſtis averſa parte ne conſpectus quidem ab ullo, ad ſuos rediit. Quod factum quum Piſanus reſtituiſſet, diviſa Claſſe utrinque Ligurem obſidere perrexit: parte militum non parva in* c continentem *expoſita, ut pluribus locis hoſtem fatigaret. Ferunt levia peditum certamina per eos dies commiſſa; ſed illa ipſa nulla memoria digna, demum Victor longioris moræ impatiens* d urbem *oppugnare aggreditur; ſed conatus illi omnino irriti. Venetus non ſolum* e oppido *non eſt potitus, ſed ab Genuenſibus (quorum vis ingens erat* f intra mœnia) *cū cæde ad naves repulſus: cecidit eo certamine Lucas Valareſſus, patricii ſanguinis homo; Victor ſuo incepto fruſtratus: quia jam commeatus defecerant: nec erat quod ab urbe rei frumentariæ inopia laborante, quicquam ſperaret, ſoluta obſidione ante Iadram reverſus conſedit; urbemque aſſidendo magis ſollicitabat, quam premebat.*

a *Ad peninſulam.*
b *Apulam Venetorum frumentationem infeſtandam.*
c *Inſulam.*
d *Munitiones portus & inſula.*
e *Portu vel oppido.*
f *Intra munitiones inſulæ.*

Quamvis oppugnationem rectè deſcribat Sabellicus; tamen cum ſitum Tragurii exploratum non habuerit, in aliquibus lapſus eſt, ideo loca circa civitatem deſcribenda ſunt, ut vera rei geſtæ ſeries elici poſſit.

Inſula Bua à Spalatenſi Promontorio (quod antiquitus à Diana, nunc à S. Georgio nomen habet) in Occidētem vergens per X mill. paſſ. protenditur, ex neutra parte ullum portum habens, inde verò in duo promontoria ſciſſa, major in Occidentem vernum, minor in Occidentem æquinoctialem excurrentia, ſinum efficiunt cujuslibet Claſſis capacem, majoriq; ex Meridionali parte adjacet inſula, vel potius ſcopulus à S. Euphemia dictus, portum efficiēs, minori verò (cui à S. Cypriano nomen eſt) obverſum eſt littus continentis limoſum, in quo Tragurium jacet. In peninſula enim antiquitus tenui Iſthmo continenti juncta ſitum fuiſſe, Tabulæ Peut. & Porphirogenitus teſtantur: quando autem effoſſo Iſthmo in inſulam redactum fuerit, nulla

memoria reperitur: tempore tamen, quo Bela 4. Rex Vng. à Tartaris fugatus ibidem ſeceſſerat, inſulam fuiſſe Archidiaconus Spalat. teſtatur cap. 40. *Tartarorum agmina cum Duce impio in Traguriensi littore conſederant . . . . cæterum Dux Caydanus omnibus locis illius circumſtantiis perluſtratis, tentabat ſi poſſet ſub mœnibus equitandò tranſire, ſed cum cognoviſſet, quod aqua illa per quam civitas à terra dirimitur propter limi profunditatem invadabilis erat, retraxit ſe inde*; oppugnationis autem tempore per pontem lapideum longitudinis paſſuum 40. ex XV. arcubus conſtantem Civitas antiqua à Septentrione continenti juncta erat, à Meridie verò inter eandem Civ. & proximum inſulæ collem portus exiſtit; qui ab Oriente aggere contra hibernos fluctus tutus redditur, per quem, tribus pontibus, tunc ſublicijs, interſtinctum, in inſulam erat tranſitus; ab Occidente verò principale, patensque oſtium habebat, per quod tres, quatuorve triremes ſimul ingredi poterant: portus autem ipſe ex maris reciprocatione, quod ibidem coarctatum ſumma velocitate, & incertitudine commeat, majorum navium capax eſt; reliquum autem littus circa oppidum ex utraque parte, tàm Occidentali, quàm Orientali, longo ſpacio penes continentem limoſum, nullibi ſicco pede ex parvis etiam cimbis exſcenſionem admittit; per tenuemque tantum alveum manufactum, tempore quo, ob Breberien. metum ſecundo muro Civitas munita fuit, parvis naviculis Civitatem circumire permittitur. Ipſa verò Vrbs in duas diviſa erat partes, in novam ſcilicet, & veterem; Vetus, quæ & Orientalis à Septentrione, & Oriente duplici, ab Occidente, & Meridie ſimplici muro cingebatur: Nova & Occidentalis à Septentrione, & meridie debilibus muris veteri jungebatur, ab Occidente verò firmiori claudebatur, in unius Septentrionali angulo unica turris erat; in Meridionali verò binæ turres faucibus portus imminebant.

Traguriensſes igitur Sibenicenſi expugnatione audita in magno timore verſabantur, Banique auxilia implorabant, eoque ob Sibenicen. calamitatem ſibi imputatam celeriter accurrente, cum Ligures quoque cum captis aliquot navibus ibidem ſe recepiſſent, inter ſe conſulebant, ſi qua ratio muniendi portus iniri poſſet, opportuneque Piſano Iadram reverſo, exindeq; tempus exequendi propoſiti rati, omnia ex Ligurum ſententia diſpoſuerunt. Ligures etenim, cum Claſſem Venetà inferiorem haberent, eam remige abundè inſtruxerant, ita ut celeritate Venetam facile eluderet; à Rege Vng. evocati Iadræ hibernare juſſi fuerant; ut Venetam frumentationem impedirent, quam ex ſola Apulia ſibi procurantes, Anconitanosque infenſos experti, & reliqua littora Italica, utpote importuoſa vitantes, vellent, nollent, præſertim naves onuſtæ, circa Diomedis Promon. crebrò ſubſiſtere cogerentur, explorata Tragurini portus opportunitate, ibidem potius, quam Iadræ hibernare decreverant, ut facilius Venetas naves circa proximum promontorium verſantes conſequerentur, & ab eorundem Claſſe inſequente ex duplicis oſtii opportunitate Tragurium ſe ſubducerent; interim tempus dabatur ſupplementi à Genua accipiendi, & Dalmatis triremes, quas juſſu Regio parabant inſtruendi, ut vel æquatis viribus cum Venetis de Adriatici imperio decertarent, vel ſaltem Apulam frumentationem impedirent, in quo præcipuam ſpem victoriæ fœderati reponebant. Bano igitur circumvicinos Croatos, qui nunc Vlahi dicuntur, magna copia ad ſervitia præſtanda cogente, civibusque patriæ operam alacriter navantibus, portum ſolicitè munire aggreſſi ſunt: oſtium enim Orientale acervis lapidum ex proximis maceriis ſumptis, ſciteque ſub aqua diſpoſitis, ita detorſerunt, ut triremibus directum iter impedirent; in Occidentali verò parte, ubi oſtium latius, tres naves, quas ceperant, ſaxis impletas demerſerunt, reliquum arboribus antemnisque navium unà colligatis, ſudibusque fixis clauſerunt; ſic opinione celerius tutum receptum etiam parvo numero navium à cujuslibet Claſſis perſecutione paraverunt: proximum deinde inſulæ collem, Balan dictum, munire ceperunt; qui cum ex parte Meridionali rupibus undequaque prominentibus adeò præruptus, & confragoſus ſit, ut niſi per arctas ſemitas difficilem aſcenſum, etiam nullo prohibente, permittat, & ex Orientali parte monti præalto adjaceat (cui ab equabus nomen eſt) ex Occidentali verò in tria dorſa diſtinctus, alia aliis demiſſiora, prope fauces portus in planiciem quandam Iſthmum efficientem deſinat; cui lene promontorium in peninſulæ oblongæ figuram annectitur à S. Cypriano nomen habens, hanc declivitatem muro ex craſſa materia ſcitè diſpoſito, munire feſtinabant (materiam loco abundè ſuppeditante) aditumque ſepire, faucibusque portus conjungere; quod cum Piſano innotuiſſet, antequam opera perficerentur, eò pergere feſtinavit, & prope Civitatem die 16. Nov. paulo ante noctem pervenit, maximumque terrorem Civibus incuſſit; nam forte fortuna Ligures ad infeſtandas Venetas naves profecti erant, & circa Pharum reperiebantur; tamen quia ſtatim atque Veneta Claſſis ex inſulis Sibenicenſium in apertum mare verſus Promontorium Diomedis navigare viſa eſt, excubiæ per colles, monteſque poſt Sibenicen. incendium diſpoſitæ facibus adventū ejus accolis ſignificabant, ut accurrerent ubi opus eſſet; ex quibus Ligures. & Croati, cognito Venetorum conſilio Traguriam celerrimè convenerunt, evenitque ut eodem

tem-

tempore, quo Piſanus ad inſulam Bove ex Occidente, Ligures ex Oriente accederent, noctéque inſequenti in portum invecti duplici ordine triremes remis ſimul complicatis poſt munitiones oppoſuerint, remigesque ſuos cum Croatis per rupes collis diſpoſuerint, Civibus reliquas munitiones tutantibus. Piſanus cum facto mane Claſſem hoſtilem in portum illapſam & inſcio conſpexiſſet, eamque perdere cuperet, exſcenſionem ad ſupradictum Iſthmum fecit, machinisque & bombardis pertractis munitiones terra marique acerrimè oppugnavit, in portumque perrumpere conatus eſt; ſed ubique conatus ejus eluſi fuerunt, maximoque damno affectus eſt, præſertim à remigibus Ligurum, & Vlahis magna copia fundis continuam grandinem lapidum in ſubjectam planiciem jaculantibus: cumque munitiones ſua opinione firmiores expertus eſſet, ut inimicos diſtraheret, Valareſſum cum parte Claſſis inſulam circuire juſſit, & ex Orientali parte aggerē invadere; ſed cum ibi littora inſulæ & continentis adeò coarctentur, ut niſi uni triremi poſt aliam permittatur ad aggerem acceſſus, quem cum munitionibus recenter factis impeditum reperiſſet Valareſſus, in eaſque impegiſſet, retrocedere, & in proximum littus inſulæ exſcendere coactus fuit; in quo tantum temporis trivit, ut Cives & Ligures accurrentes defenſionem paraverint, & Valareſſo ſupervenienti in capite aggeris ſe oppoſuerint; ubi poſt longum certamen loco moti fuere, parsque ad pontem medium ſe recipiens occiſa, vel in mare truſa fuit (ut Chroniſtæ Veneti memorant) eò quia Cives qui in ea parte aggeris verſabantur, cum ſuos fugientes cernerent, pontis (qui ad tranſitum navibus concedendum in duas partes aperiri ſolebat) partem Civitati proximiorem elevarunt, Valareſſus itaque relicto in aggere capto præſidio, ne à tergo impeteretur, verſus D. Petri ædiculam inter collem, & mare Occidentem verſus ſitam, (ubi major pars Ligurum ex fuga ſe receperat, & in anguſtiis illis defenſionem parabat) pergens, ſuos ad oppugnationem ordinatim faciendam diſponebat, ut anguſtiis occupatis, à tergo aggrederetur eos, qui munitiones à Piſano oppugnatas tutabantur; ſed cum locus ille, in quo conſiſtebant Veneti (qui prius Maceriis & arboribus hortorum totus impeditus fuerat, ex earundem rerum ad munitiones aſportatione) nudus & apertus reperiretur, Cives ex una parte aſcenſis, quas in promptu habebant, navibus acceſſerunt, Vlahi verò, & Ligurum remiges è rupibus (ut pote montani per rupesque incedere aſſueti) ex altera advolarunt, Venetosque ex utroque latere inpune vulnerantes, retrocedere coegerunt, ibique Valareſſus, & plures alii ceciderunt, reliqui ad præſidium in aggere relictum ſe receperunt, & exinde ad triremes nullo perſequente redeuntes, circumacta inſula ad Piſanum reverſi ſunt, qui cum ubique improſperos conatus ſuos expertus fuiſſet, & in dies equitum Croatorum turmas (quas impedire non poterat) ſupervenire cerneret, ne inutiliter in incommoda ſtatione tempus tereret, obſeſſit, pro navium tamen commeatum deferentium tutela circa promontorium Diomedis pluribus diebus commoratus ad feſta Natalitia Venetias in hiberna conceſſit, Magiſtratumque depoſuit, ut Caroldus refert; quo temporis ſpatio Ligures Banum ad perficiendas munitiones ceptas juverunt, & ut alias aliis in locis opportunis excitaret auctores fuerunt (quarum veſtigia adhuc ſuperſunt) fauces enim portus validioribus operibus coarctatas, reliquum Cathena clauſerunt; ſemitas autem Meridionales collis rupibus dejectis occluſas, omninò inacceſſibiles effecerunt, alteroq; muro in declivitate collis uſque ad fauces portus deducto, munitionem duplicarunt: aggere verò muris, & turribus firmato, & exteriori Civitatis ex una parte muro juncto, ex altera ad proximas inſulæ rupes craſſa maceria deducta, ſic ex omni parte munitionibus portu clauſo, ſtatim atque Venetā Claſſem in hiberna ſe contuliſſe reſciverunt, per vices exeuntes, naves, per quas lucri cupiditate Venetis commeatus ſuppeditabatur, intercipiebant, adeò, ut Veneti ad magnam alimentorum inopiam redacti, Claſſem denuò educere coacti ſint, creatoque iterum Piſano maris Præfecto, naves in Apuliam ituras aſſociare, & Tragurium ex quo tanta incommoda res Veneta accipiebat, majori, quàm antea apparatu, oppugnare juſſerint, quod ad medium menſis Februarii factum memorat Caroldus: navibusque in Apuliam amandatis Tragurium oppugnare voluiſſe Piſanum; ſed cum omnia validius firmata reperiſſet, ab oppugnatione deſtitiſſe cum Sabellico convenit: quibus ſic relatis Sabellici dicta quædam corrigenda ſunt, & loco *in ancoris ſtare ad peninſulam ſtare* reponendum; neque *Liguſtica Claſſis ad Apulam frumentationem exierat* cum in Dalmatia annona abundaret, ſed *ad infeſtandum Apulam Venetorum frumentationem*, neque diviſa Claſſe partem militum *in continentem* expoſuit Valareſſus, ſed *in inſulam* neque *Vrbem* oppugnavit Piſanus (cum nuſquam, præterquam ex ipſo portu, quem occupare non potuit, oppugnari à Claſſe poterat) ideo pro *urbem, munitiones portus & inſula* reponi debet; intra quas Ligures, non *intra mœnia* reperiebantur: cum poſt Piſani diſceſſum paulò ante feſta Natalitia intra mœnia receptos, eiſdemque monaſteria pluresque Civium Domos traditas, monumenta publica doceant; ſic paucis Sabellici verbis correctis, ut in margine adnotatum eſt, integra, veraq; rei geſtæ ſeries apparet in Chronico latius diſcuſſa, ubi & loci ichinographia pro clariori intelligentia poſita eſt; quibus ſic explica-

plicatis apparet, quanti momenti eo bello Tragurinus portus fuerit, quamque neceſſaria ejus poſſeſſio illis, quibus tuta per Adriaticum navigatio cordi eſt. Veneti enim, (qui ſitum Tragurii optimè callebant) ſibi perſuaderi non poterant, tam brevi temporis ſpacio portum & inſulam muniri potuiſſe, quin ipſi advenientes opera diſturbarent, quod in cauſa fuit, ut de hac re nullam ſolicitudinem habuerint, ſed Liguſtica ſolertia deluſi fuere, quod ſi Piſanus loco Sibenici (quod cæpiſſe præter prædam nullius momenti fuit) Tragurium occupaſſet, ut facilè abſente tunc Liguſtica Claſſe portum ingredi poterat, debileſque Civitatis novæ muros ſuperare, & exinde veteris quoque ſubfodere, nam ſecundus murus, qui antiquitus eam partem muniebat in privatarum domorum uſus converſus, ſubfodientibus teſtudinum loco fuiſſet, ſic Tragurio occupato, Ligures Iadram vel Raguſium ſecedere coegiſſet, ipſeque inter Illam & Tragurium verſando naves ad frumentationem Apulam euntes & redeuntes facilè tutari, abundeque Venetias Commeatu inſtruere poterat; ex inopia cujus, res Veneta præſertim periclitata eſt, Ligures enim qui navium ſuarum celeritate ſolerter utebantur, præſente Veneta Claſſe, eorum naves infeſtare auſuri non fuiſſent, niſi proximum aliquod tutumque refugium habuiſſent, ex qua Tragurii occupandi occaſione prætermiſſa omnia incommoda provenere, cum hieme adhuc ſæviente circa Diom. Prom. in portubus diſertis ſubſiſtere Veneta Claſſis coacta fuerit, naveſque commeatus deferentes maximo cum incommodo præſtolari, quibus exceptis Venetias redire volebat Piſanus ad reficiendam Claſſem, claſſiarioſque variis morbis implicitos curandos; ſed ſenatus juſſu Polæ in Iſtria triremes reparare, & ſupplementa expectare coactus eſt, & quamvis omnia Senatus ſedulò ſubminiſtraret, ut Careſinus loco relato memorat; tamen cum ob incommoda quæ ea hieme perpeſſi fuerant claſſiarii multi occumberent, & quamplures variis morbis conflictarentur, opus retardabatur. Ligures verò, qui ex commodis hibernis naves & corpora integra ſervarant, ſtatim atque Venetam Claſſem Polæ morbis & reparatione impeditam acceperunt, in apertum prodeuntes, & per Adriatica littora diſperſi, Venetis omnia infeſta reddiderunt; ex quo illud evenit, ut omnia Venetorum conſilia Liguribus nota eſſent, Ligurum autem Venetos laterent, & ſtatim atque ſupplementa X. mill. triremium pervenere Venetæ Claſſis reparationem prævertere maturarunt; repudiatiſque Dalmaticis triremibus, utpote inexpertis, valida tantum, ſed ſelecta juventutis manu, quæ nomen dederat, recepta, famam ſupplementi accepti antevertentes, Polam profecti, decemque triremibus in inſidiis collocatis, hoſtes ad certamen provocarunt; Veneti, qui toties ejuſdem numeri, quem videbant, Claſſem fugientem perſecuti fuerant, (cum de ſupplemento accepto nihil reſciſſent) reputanteſque hoc in ſe tentari, eò quia nondum omnes triremes reparatæ eſſent, & quamplurimi militum & remigum valetudinarii reperientur, Imperatorem urgebant, ut aſcenſis, quas reſarxerant, navibus, hoſtium temeritati occurreret. Sed Piſanus differendum certamen exiſtimabat, donec ſupplementa brevi ſuperventura acciperet, inſtitutumque reficiendæ Claſſis opus perficeretur, ſimul de hoſtium viribus, & unde fugaci modo & vitabundo Liguri ſubitus ad offerendam ultrò dimicationem animus acceſſiſſet cogniturus; ſed milites, quod pavidum antea hoſtem inſultantem ſibi videbant inconſultus quidam pudor inceſſit, adeò, ut efferatis animis, pugnam expoſcerent, ſeque omiſſa Imperatoris reverentia effusè naves conſcenſuros atq; in certamen ituros minabantur: quamobrem Piſanus fatali neceſſitate ſequi potius, quam ducere milites ad pugnam coactus eſt & ex 22. triremibus, quæ in ea ſtatione erant 16. tantum primo illo impetu ex portu progreſſæ ſunt, eaſque brevi ſecutæ duæ aliæ, hoſteſque inſectatæ ſunt, qui ad eliciendos Venetos fugam primò ſimulaverat, mox proris converſis acerrimè utrique pugnarunt, in qua aliquot naves Ligurum occupatæ, ipſeque Lucianus Auria Præfectus occiſus fuit; ſed in ipſo ardore pugnæ ex inopinato triremium, quæ latebant ſuperventu Veneti circumventi & oppreſſi ſunt, Piſanuſq; quatuor tantùm triremibus à cætera Claſſe ſubductis, Venetias triſte nuncium tulit; ubi, quamvis ex inopinato, infeliciqu eventu Cives perculſi fuiſſent, tamen cum inimica Claſſis non appareret, Senatuique innotuiſſet, ob detrimentum acceptum Dalmatiam verſus ad ſe reficiendum direxiſſe iter, ſtatim triremem unam ad ferendum adverſæ pugnæ nuncium tam ſociis, quàm Carolo Zeno, reliquæ Claſſis Præfecto (qui hoc interim multis damnis inimicos pluribus in locis affecerat, & in mari Syriaco reperiebatur) ablegavit, aliaſque deinde ſex ad eundem miſit, ut tutius redire poſſet, oſtiaque circumvicinorum portuū munivit, ut ab hoſtium Claſſe (quàm citò ſuperventuram timebant) ſe defendere, adventumque Zeni præſtolari poſſet: Ligures autem ovantes Iadram & Tragurium ſe recipientes, captas de Venetis naves cum propriis reparabant, captivoſque diſtribuebant, ut recepto novo Duce, quem ex patria expectabant, Venetias ante Zeni adventum adorirentur: interim Arbum, ſed incaſſum, recuperare tentarunt. Adveniens deinde Petrus Auria Dux, luſtrata Claſſe, Iadra ſolvit die ultimo Iulii cum triremibus 52. (quarum ſeptem erant Dalmaticæ, & duæ Græcanici Imperii, ut Caroldus refert) & 40. lembis Dalmatarum, Iſtriamque delatus, eandem

popu-

populatus eſt, Gradum & Crapulas incendit,
& ſimul cum fœderatis Patavinis, & Carnis
Clodiam cepit, ut hiſtorici utrorumque refe-
runt, ſed latius Venetorum Chroniſtæ, no-
tatque Caroldus tunc inter Carrarien. Pata-
vii regulum, & Ligures in omnibus non con-
veniſſe, Carrarienſemque aliquibus locis pro-
ximis captis, cum Legatis Ligurum, & Iadren.
(qui Patavii convenerant) Tarviſium obſidere
decreviſſe, obſidionemque ceptam die vigeſi-
ma octava Auguſti refert; alter verò Chroniſta
Anonymus Carrarien. ſæpè Ligures hortatum
memorat, ut ſibi relicta Clodiæ cuſtodia, Ve-
netias obſiderent, reliquaque maritima loca
occuparent, irridetque Ligures, quod id effi-
cere prætermiſerint. Veneti verò amiſſa Clo-
dia, & circumvicinis locis, quamvis aditus
qui Venetias exinde ducunt obſepſiſſent, ta-
men cum Tarviſium obſideretur, famaq; ad-
venientis Vngarici exercitus cæteri in fide nu-
tarent, & quæ unica ſpes reliqua erat Zeni
adventus incertus eſſet, qui etiam à proxima
potentiorique inimica Claſſe intercipi pote-
rat; quodque in præſens magis urgebat, anno-
na deficeret, pacem quibusvis conditionibus
petere decreverunt, ob id à Carrarienſi indu-
cias pro Legatis mittendis petierunt, ad Au-
riam verò 7. captivos Genuen. pacem poſtu-
a Idem. latum Clodiam ire *a* permiſerunt; Carrari-
en. absque ſociis Legatos admittere noluit,
Auria verò miſſos in carcerem remiſit, dicti-
tans, ſe Venetias venturum, omnesque capti-
vos vi liberaturum; ideò Veneti deſperata pa-
cis ex hac parte reconciliatione ad delinien-
dum Caroli à pace dicti animum, qui cum X.
mill. Vngarorum adventabat ſe convertunt,
impetrataque accedendi venia, quinque lega-
tos ſumma cum auctoritate ad ipſum able-
garunt. Carolus is in Vngaria educatus fue-
rat; cùm etenim Ludovicus, ex duabus uxo-
ribus, quas habuerat, nondum prolem ſuſce-
piſſet, ad conſanguineos qui in Regno Nea-
politano reliqui erant reſpiciens, miſertus Ca-
roli pueri (cujus pater Ludovicus Dyrrachi-
nus, qui toties contra Ludovicum Tarenti-
num Regem Neapolitanum, & Reginam Io-
annam inſurrexerat, tandem captus & in car-
cere detentus, neque à Ioanna poſt mortem
b 1362. viri relaxatus ibi *b* obierat) ipſum accerſivit,
Spalatenſibusque juſſit ut eum tanquam con-
c 1365. ſanguineum & filium *c* honorarent, qui Ia-
dram appulſus, Iadrenſique triremi Segniam
d 1366. delatus *d* in Vngariam apud Regem in ſpem
ſucceſſionis educabatur; Regni verò Neapo-
litani jura quamvis Ludovicus Ioannæ permi-
ſerat, tamen cùm ipſa prole careret, poſt ejus
mortem ſucceſſionem ad ſe ſpectare aſſere-
bat; quod ſicuti quando conſanguineos ex car-
cere Vngarico relaxaverat, occultè cum ipſis
pactus fuerat, ita id Summo Pontifici palam
ſignificavit ut Rainaldus ex epiſtola eidem
Regi à Summo Pontifice *e* ſcripta tradit. e 1368. n. X.

*Ludovico Regi Vng. Dilectos filios N.N.VV.
Ioannem de Ludbergh olim Dal. & Croatiæ
Banum, ac Ioannem Trentel de Neuma milites
Ambaſciatores tuos latores præſentium ad no-
ſtram præſentiam deſtinatos & dilectum N.V.
Stephanum Franciſci militem Iadrenſem eo-
rundem Ambaſc. interpretem gratanter rece-
pimus, in eis quodammodo tuæ celſitudinis præ-
ſentiam contemplantes; dictumque Stephanum
prudenter, ac facundè proponentem quod Re-
gnum Siciliæ tuæ Serenitati debetur, & quod
moleſtè ferres, ſi ad extraneos deveniret, &
quod licet char. in Chriſto filiam noſtram Io-
annam Reginam Sic. Ill. in vita ſua turba-
re minimè intenderes, tamen congruis remediis
providere volebas periculo quod poſſet poſt di-
ctæ Reginæ obitum evenire . . . .
Datum apud montem Flaſconem V. Kal. Sep.
A. 6.*

Sed cum deinde filia ipſi nata eſſet, Ne-
ptem ex Stephano fratre Eliſabetham Philip-
po Tarentino uxorem dedit, Carolo verò Mar-
garitam Caroli Ducis Dyrrachii filiam poſthu-
mam *f* copulavit, quem Banum quoque Dal- f 1370.
& Croatiæ inſtituit: cumque deinde Ioanna de
Trinacriæ Regno cum Aragonen. compoſuiſ-
ſet, Pontifexque id *g* approbaſſet, Ludovicus g Rain. 1372. n. 5.
conqueſtus eſt jura ſua ſucceſſionis in Ro. utri-
uſque Siciliæ ad extraneos *h* devolvi; Carolus h 1374. n. 16.
interim Banatu Dalmatiæ & Cro. functus, cum
uxore Neapolim redierat, deinde à Ludovico
vocatus, bello Venetico præpoſitus *i* fuerat: i 1378.
ſed cùm tunc Ioanna R.na. Neap. ſchiſmaticis
Cardinalibus contra Vrbanum ſum. Pont. ad-
hæſiſſet, Clementisque Antipapæ electionem
foviſſet, Urbanus Ludovicum in eam invitavit
Regnumq; Neapolitanum obtulit, ſed ipſe jam
ſenex Carolo vegetæ ætatis, uti proximiori con-
ſanguineo, & unico tunc ex Carolo primo ma-
ſculo poſt ſe ſuperſtiti, tradendum conſuluit, au-
xiliaque valida libenter pollicitus eſt, eundem-
que cum exercitu in Italiam direxit, qui ultima
die Auguſti 1379. prope Tarviſium venit, pacem
cum Venetis compoſiturus, ut expeditionem
Neap. proſequi poſſet; quid autem ibi actitatum
fuerit Careſinus breviter narrat.

*Conveniunt plerumque Ambaſciatores parti-
um pro tractatu pacis, quam Paduanus ſemper
pro viribus impugnavit, ſuggerens Regiæ Maje-
ſtati ipſam in brevi futuram dominam tam glo-
rioſæ & liberæ Civitatis. Vana profecto ſpes tua Pa-
duane, nequam, & pleniſſima dolo, & ſibimet im-
poſſibilis videtur, dicente Propheta: Deſiderium
peccatorum peribit: aſtutè enim melliſluo colore
Majeſtatem Regiam ſatagis retinere, ne reſipiſcat
ab inceptis. Sed quod Paduanus operatur ad ma-
lum, ſolita Dei providentia convertit in ma-
ximum bonum, & mora fecit, quod ratio
facere nequivit: Nam egregii viri Nico-
laus Mauroceno decretorum Doctor, Iacobus de*

Priolis, Zacharias Contareno, Ioannes Gradonico, & Michael Mauroceno Procurator Eccleſiæ S. Marci Ambaſciatores & Syndici nunquam defuerunt in partibus Tarviſinis, & alibi, quorum profectò ſapientia, & eloquentiæ vis, ad Reipublicæ ſalutem plurimùm profuerat. Adverſa enim pars, ſcilicet Illuſtris D. Carolus de Durachio, & aliqui Prælati & Barones pro Regia Majeſtate Hungariæ, Ambaſciatores Ianuenſium, Patri. Aquil. & Padua ob malè fidam fortunam, mundanamque potentiam nimis elati, petitiones injuſtiſſimas, Deo & Mundo exoſas (quas ob earum ineptitudinem absque ſtilo pertranſeo) licet indignè proponerent, honeſtè tamen reſiſtere non poterant validiſſimis argumentis, ac rationibus, quibus præfati Ambaſciatores noſtri jus noſtrum pertinentiſſimè confovebant: concludentes, ſemper Ducale Dominium ad pacem diſpoſitum congruam & honeſtam.

Quibus Caroldus addit, Carolum, auditis Genuen. & Patav. de pace ſententiis Legatorumque Venetorum reſponſis, qui quantumvis iniquas conditiones reſpuere non videbantur, ſed potius honeſtatem jurium ſuorum benignitati Majeſtatis Regis Vngariæ deſerre, omnes in Vngariam ad Regem miſit; ipſe interim expeditioni Neapolitanæ intentus, præſenti Venetorum indigentiæ maximo proprio emolumento ſatisfacere decrevit, permiſit enim ipſis, ut cujuscunque generis annonam in Tarviſium inferrent, ſolutis pro quolibet bove ducatis duobus, pro pecude ſolidis 40. & pro ſtaro Veneto tritici ſol. 30. pro quolibet verò centenario ponderis olei, carnis, & caſei ducatis duobus aureis, ex quo non ſolùm Tarviſium, ſed ipſæ quoque Venetiæ commeatibus, quibus maximoperè indigebant, instructæ fuerunt: qua de cauſa Franciſcum Novellum Patavini Reguli filium (qui fame Tarviſio ſe potiturum ſperabat) hac ſpe fruſtratum die 5. Septembris è caſtris diſceſſiſſe, patremq; ejus in Vngariam Gulielmum de Curtarolo Regi à Carolo perpetrata ſignificaturum miſiſſe, ubi in longum de conditionibus diſceptatio protracta eſt. Nam Genuen. & Patav. Venetorum nomen omninò deletum volebant, Veneti verò honeſtam pacem non reſpuebant, ſed quænam conditiones tunc propoſitæ fuerunt, nemo ex Venetis hiſtoricis, vel Chroniſtis exprimit, ſolus Paulus Mauroceno lib. 14. in fine quatuor earum capita refert, ſcilicet.

1. *Quod in platea S. Marci ſolemnioribus diebus feſtis, vexillum Regis Vngariæ erigeretur.*

2. *Pro expenſis 500. mill. ducati ſolverentur ſtatis temporibus.*

3. *Electio Ducis à Rege confirmaretur.*

4. *Solverent Regi annuum tributum 50. millium ducatorum.*

Interim Veneti dum de conditionibus pacis in Vngaria diſcutebatur, cum periculum amittendi Tarviſii ceſſaſſet, Civitasque annonæ penuria ſublevata fuiſſet, animos quoq; erigentes, quomodo inimicos otioſos, Clodiæ morantes, inde pellere poſſent conſulebant, Ducis prudenti conſilio uſi, novam Claſſem parare decreverunt, & 34. triremes à Civibus feſtinanter inſtruebantur: hoc interim creato iterum Victore Piſano Præfecto Claſſis, is minoribus lembis per æſtuaria delatus commercium inter Genuen. & Patav. impedivit: Gen. autem cum ſibi ſubſidia Patavina intercepta cernerent, die 4. Octobris Metamaucum & Popiliam aggreſſi cæperunt, novumque & vicinum terrorem Venetis incuſſerunt, annonamque uti maris domini à circumvicinis littoribus ſibi procurabant; eodemque tempore venerunt Venetias Legati Florentinorum, Mediolan. Ferrarien. & aliorum qui rem Venetam perditam nolebant, ſed Genuenſibus ſperantibus ſe Venetiis potituros, Claſſemque, quæ parabatur, utpote inexpertam, ſpernentibus, ipſamque ante Zeni adventum egredi non auſuram exiſtimantibus, nihil confectum eſt: Veneti tandem cum Claſſem inſtruxiſſent, Duce eam aſcendente, die 24. Xbris è portu ſolventes, poſt multa certamina, demerſis navibus, oſtia portus Clodiæ clauſèrunt, opportuneque Carolo Zeno cum reliqua Claſſe ſuperveniente Genuen. Claſſem inibi obſederunt: ſic mutata rerum facies eſt, nã Genuen. clauſi annona laborare, Veneti verò abundare ceperunt, & quamvis varios conatus pro educenda Claſſe Genuenſes fecerint, tamen omnes in irritum ceſſere, qua de cauſa Carrarien pacis tractatum introducere conatus eſt, ſed cum Veneti incluſos Gen. dimittere nollent, fruſtra fuit; unica ſpes Gen. reliqua erat, adventus eorundem Claſſis, qua veniente ſperabant ſe Veneta ſepta diſcuſſuros, ante cujus adventum, Veneti interim ad Annonam procurandam Tadeum Iuſtinianum amandarunt, ut Careſinus loco relato ſequitur.

Tadeus Iuſtiniano miles cum ſex galeis ad præſtandum ſalvum conductum navigiis frumenti aliorumque victualium ad partes Marchiæ, Sclavoniæ & Apuliæ ſe tranſtulit: ad quem etiam de partibus Iſtriæ navigabant aliæ ſex galeæ, in præfati Thadei auxilium, per viam Marchiæ mittebantur; ſed mare, vento, & procellis obſtantibus, ſimul jungi, minimè valuerunt: attigerunt enim 20. Aprilis portum Veſtarum prope Manfredoniam per 25. milliaria, poſt caſum occurſum eidem Thadeo; quo exiſtente ibidem cum ſex galeis & octo navigiis, ſollicitando ea onerari frumento, ſupervenit Gaſpar Spinula cum XI. galeis à Ianua. Thadeus ergo ſubmerſis galeis 7. navigiis ſe ad defenſionem expoſuit in terra ſuper Manfredonico molo. Ad primum congreſſum noſtri viriliter pugnantes prævaluerunt, occiſis & vulneratis multis ex hoſtibus, tandem hoſtibus à fronte

& à

& à tergo deſcendentibus & terra, ac mari ingruentibus, gentem noſtram cedere oportuit, taliter quod Thadeus cum 140. vel circa captivus ducitur Iadram. Sic alternat fortuna vices, ſic de more guerra contingit. Ex quo tamen hoſti modicum favoris, & nobis nimium damnum noſcitur proveniſſe; Nam cæteri viri galearum ad Ducalem Claſſem revertuntur: Hujuſmodi caſu audito noſtra ſex galeæ, quæ in portu Veſtarum erant, confeſtim retrocedunt, & repertis reliquis quatuor galeis, quæ receſſerant à portu Fici proſperant ſimul ad exercitum noſtrum contra Clodiam; & ut unita virtus fortior ſit ad reſiſtendum galeis hoſtium, quæ in Iadram ſe contulerant, ut Iannenſibus clauſis in Clugia præſtarent auxilium, eoſque ab obſidione liberarent: Hoſtes igitur collectis viribus ſuis in Iadra verſus Clugiam velociter navigantes cum galeis 22. & tribus galledellis die 14. Maij. in diluculo ſupra portum Clugiæ applicant. & infra.

Decimo tertio Iunii ſupervenerunt ſeptem galeæ Iannen. ita ait, numerus, computatis decem Dalmaticorum galeis auctus eſt: ad 36. galeas, & aliquos galledellos cum quibus ſingulis diebus faciebant oſtentationem aggrediendi galeas noſtras.

Sic conatibus Gen. in irritum cadentibus, tandem Clodiæ incluſi n. 5000. Venetis ſe dediderunt die 22. Iunii, & die prima Iulii Dux triumphans Venetias revertitur, die verò trigeſima Victor Piſanus cum 47. triremibus portu ſolvit, & in Iſtriam delatus, loca amiſſa recuperavit, hoſteſque in Dalmatia inſecutus eſt, ut idem Careſinus refert.

Dum autem die 7. menſ. ejuſdem (ſcil. Auguſt. Victor Piſannus) Nremenſem inſulam applicaſſet, viſo uno Iannen galladello, una ex galeis ipſum cepit abſque hominibus, qui ſupra ſylvam ſubitò fugerunt, ſed à quibuſdam galearum hominibus ſuper inſula depoſitis, capti fuerunt, patronus, ſcriba & 14. homines galladelli, à quibus certum novum habitum extitit, quod galeæ 12. Iannen. noviſſimè à Iadra receſſerant, euntes Manfredoniam pro frumento: verſus igitur Apuliam feſtinè properans die 8. Auguſti bombardando ſupra portum Iadræ, & riperiam Dalmatiæ diſcurrendo nonnulla damna intulit contra Sclavos de multis domibus & navigiis captis & combuſtis, quæ frumento, ſale aliiſque mercibus erant onuſta, quo tempore Ligures Arbum recuperaſſe Chroniſtæ ſcribunt, Careſinus autem relata morte Victoris ſequitur.

Galeæ noſtræ circundatis aliquibus Apuliæ locis, & ſurrogato Capitaneo N. V. Ludovico Lauredano, qui Proviſor erat armatæ, & à Manfredonia recedens die 14. Auguſti ad damnum hoſtium convertitur, inferendo plurima damna Dalmatiæ, & Croatiæ locis, capiendo & cremando nonnulla navigia: Tandem 29. ejuſdem Aug. applicuit Segnam, quæ igni ſupponitur, cum maximo incolarum damno, & noſtrarum gentium modico lucro, quia flamma ſubitò cuncta corripuit & conſumpſit. Galeis inde recedentibus, Veglienſes læſi fuerunt, ſed modicè, quia ſtatim ad obedientiam devenerunt. Locus autem Boſcharii fuit igne conſumptus, ſubditque Carolum Zeno deinde electum Capitaneum Generalem, die 3. April. 1381. portu ſolviſſe, & hoſtes in Tyrrheno infeſtaſſe, eaque de cauſa Genuen. Claſſem ab Adriatico divertiſſe, cum interim partes pro pace facienda Taurini conveniſſent, dum de conditionibus tractabatur, Carrarien. iterum Tarviſium premebat, & cum annona obſeſſos deficeret, Venetique eam inferendam modum non haberent, ideò, ne in manum proximi hoſtis perveniret, Tarviſium Duci Auſtriæ tradiderunt, ejuſque milites die 2. Maij Civitatem ingreſſi ſunt, Carrarienſiſque deluſus, Pax tandem Taurini ſecuta eſt die 8. Auguſti 1381. reſque cum reliquis in priſtinum reſtitutæ. Quoad Regem verò Vngariæ conditionibus à Caroldo relatis.

Quod Regis Vngariæ ſubditi navigare non poſſent ad ora fluminum ab Iſtriæ promontorio, & Rimino citra, nec merces deferre, Veneti verò Regi ſolvere deberent ſingulo anno duc. 7000. auri, Venetorum triremes ingredi non poſſent aliquem portum Regium cathena clauſum, & pro reſtitutione Civitatis Catari conventum, ut traderetur in manus Pauli de Georgio de Iadra, Regii militis, de munitionibus autem quæ intra caſtrum reperiebantur, quæ Paulus retinere voluerit, ejus extimationem Venetis ſolvi deberet, vel detrahi de 7. mill. ducatis eodem anno à Venetis ſolvendis, ut ex inſtrumento conventionis dato Taurini die 16. Aug. 1381. apparet. Hunc Paulum de Georgio tractationi pacis interfuiſſe cum Iacobo de Raduchis, uti Iadrenſium Ambaſciatores ſcripturæ Iadren. teſtantur, & Paulus de Paulo itidem Iadrenſis in ſuo memoriali ſcriptum reliquit.

1381. die 15. Aug. venerunt Iadram litteræ à nuntiis noſtris vid. D. Iacobo de Radicich & D. Paulo de Georgiis de confirmatione pacis inter Dominum noſtrum Regem, Iannen, & Venetos, ſubditque *eodem anno die 15. Septem. receſſit D. Leonardus de Guarro Cap. armatæ Iannen. cum ſua armata à portu Iadræ, intentione repatriandi.* ſic recedens Gen. Claſſis Venetis Adriaticum quietum reliquit; Nam quamvis aliquas triremes in Dalmatia haberet Ludovicus; Tamen quam difficili inſtruerentur & quam raro inſimul hæc convenirent in patriæ Chronico declaratur, ubi etiam de ſitu portus Fici à Careſino memorati diſſeritur. Tunc ad excludendum Venetæ claſſi appulſum juſſu Regio pluribus in locis ubi ſitus permittebat Catenæ inſtitutæ fuerunt, quarum uſus quamvis in deſuetudinem abierit, adhuc tamen loca nomen catenarum retinent, ut in ſinu Rizonico nunc Culfo Catarenſi dicto, Sibenicenſi, aliiſque in locis, quos ſuperfluum eſſet recenſere. Dum re-

lata inter Venetos & Genuen. patrabantur, Carolus Reginam Ioannam aggredi parabat, quam Vrbanus cum ſuo Antipapa excommunicaverat, crucemque contra eoſdem Iadræ prædicatam die 17. Maij 1380. Paulus de Paulo, & ob Regis Caroli victoriam Othoniſque mariti Ioannæ captivitatem *magnam feſtam in Iadra factam* ſubdit; Carolo Regno potito, Ioanna quoque eidem ſe dedidit quam in carcere detentam Hector Pignatellus refert: Sed cum Ludovicus Andegauenſis à Regina adoptatus, & à Clem. Antipapa inſtigatus, numeroſo exercitu collecto, Regnum Neap. aggredi pararet, Ioanna in carcere mortua, vel *a* ſuffocata fuit, Ludovicus autem Rex Vngariæ jam tum morbo implicitus, ex quo non convaluit, Carolo auxilia ex Dalmatia ſuppeditavit, & do Marchia Anconitana ſolicitus, ſcripſit epiſtolas, quas inter Iadrenſium ſcripturarum fragmenta repertas, non inutile erit apponere, cum contineant quædam, quæ apud hiſtoricos non reperiuntur.

a 1382. 12. Madii.

Eliſabeth D.G. Vngariæ Pol. Dal. &c. fidelibus ſuis univerſis & ſingulis rectoribus Iudicibus, conſiliis Civitatum, & locorum Iadræ Raguſii, Sibenici, Tragurii, Spalati, Cathari, & inſularum Leſinæ, & Braciæ, Arbi, & Kerſi, cæteriſque communitatibus Regni noſtri Dalmatiæ ſalutem & gratiam.

Quoniam pro cujuſdam ardui executione negotii honorem Ser. D.N. Regis, ac noſtram concernentes potentiam maritimam, ſine qua illud perfectionem aſſumere non valet, oportet experiri fidelitatibus veſtris ſtrictiſſimè præcipiendo mandamus, quatenus mox viſis præſentibus omnes galeas paraſcernos, Brigentinos, & quodlibet aliud genus Claſſis, quod ſit aptum bellis æquoreis, ſicut etiam Mcus. vir fidelis noſter dil. D. Emericus Bubel Regnorū noſtrorum Dal. & Croatiæ Banus vobis noſtro Reginali verbo firmiter mandabit, armare debeatis, & ſic ordinari facere, ut homines neceſſarios pro his Claſſibus armandis diſponere ſe taliter mandare, quatenus quotieſcunque habitam poſt præſentium notitiam ad requiſitionem fidelis noſtri D. Surici Bani prætaxati ſine aliqua mora ipſi poſſit cum navigiis hujuſmodi armatis, & perfectè præparatis ad locum quem idem D. Banus ordinabit, maritimum iter feliciter arripere: ſcientes, quod ſi quis veſtrum auſu temerario præſentibus non paruerit omni cum effectu, Regiam & noſtram indignationem ſubire, & nihilominus tales mandatorum neglectiones ſupplicio debita pœna corrigemus. Datum in Viſograd. die 23. men. Aprilis A.D. 1382. 5. Indictione.

Ludovicus &c. fidelibus ſuis Mco V. Emerico Bubel Regnorum Dal. & Croatiæ Bano, item Rectoribus Conſiliis, & Communitatibus Civitatum ac inſularum Dalmatiarum quibus expedit Sal. & gratiam. Quia ſentimus adverſus Ser. Prin. D. Carolum Ieruſalem & Siciliæ R. Illuſtrem fratrem noſtrum cariſſimum, & ejus Regna non modicam gentium armigerarum potentiam debere hoſtiliter advenire; ipſumque fratrem noſtrum non valemus ſalvo honore permittere inauditum, fidelitatem igitur veſtram requirimus, eique damus in mandatis, quatenus mox habita præſentium notitia vos cum galeis, navigiis, & aliis exercitus neceſſariis adeò velitis diſponere, & munire ſtudeatis, ut dum tempus opportunum advenerit, in ſubſidium ipſius fratris noſtri dilecti, more diſpendio amputato egredi, & proficiſci valeamus; in quo nobis gratè complacet. Datum Zolii in feſto Sancti Philippi & Iacobi Apoſtolorum A.D. 1382.

Nos Ludovicus &c.

Vos fideles noſtros dilectos Comites, Rectores, Conſules, & Communitates Civitatum & inſularum noſtrarum Dalmatiæ, & ſpecialiter de Iadra, de Raguſio, de Catharo, de Sibenicho, de Tragurio, de Spal. & de aliis præſentibus requirimus, diligentius quam poſſumus, vobiſque damus in mandatis quat. Sermo. Principi D. Carolo Regi Ieruſalem, & Siciliæ fratri noſtro cariſſimo nunc inſtanti tempore ſuæ neceſſitatis, quam habet ex parte Ducis Andegaven. & quam noſtram fore reputamus, & aſcribimus cum omni veſtra potentia tam in mari, quàm in terra adverſus ejuſdem Ducis Andega. aſſiſtere & adeſſe velitis, adeò ut actus nefarios & bellicoſos, ipſius Ducis, ab eodem fratre noſtro, in dextera altiſſimi, qui non deſerit ſperantes, in ſe eminus pellere valeat, in quo nobis, & ſacræ noſtræ Coronæ indelebilia ſervitia, & complacentias facietis, nam quicunque ſervitium, & honorem in hac parte eidem fratri noſtro exhibuerit per hoc noſmetipſos tenemus honoratos, & ſi ad præſens veſtras expenſas nequieritis rependere, futuris etiam temporibus utique promptum gerimus animum complacendi, aliud igitur ſub obtentu noſtræ gratiæ, & dilectionis non factum præſentes etiam una Civitas alteri poſt lecturam deſtinare non obmittat. Datum Zolii die 20. menſis Iulii A.D. 1382.

Ludovicus &c.

Vniverſis & ſingulis Civitatibus, terris, & locis & Caſtris, nec non quibuſcunque ddis Provinciæ Marchiæ Anconitanæ Amicis noſtris cariſſimis ſalutem, & dilectionem ſinceram. Conſiderantes diverſos caſus, & fluctus quibus quaſſatur præſentialiter navicula S. Petri, ut rationis debito obligamur, atque ex div. inſtitutione conſtringimur indagare modos & formas, quibus poſſimus taliter obviare periculis, quod ſedes Apoſtolica firma maneat, ne ab incurſis protervorum illicitis ruinam irreparabilem patiatur, ſicque ad defenſionem Sanctiſſimi. in Chriſto Patris D. Vrbani Papæ ſexti, ac Sermi. fratris noſtri Domini Regis Caroli felicem ſtatum ſacroſanctæ Rom. Eccleſiæ perfecti zelatoris contra exercitum Ducis Andegaven. qui nuper in Sancta Rom. Eccleſia, & prædictorum offenſam veniſſe dicitur, contraque dictum Ducem & ejus complices, ac fautores alios etiam quoſcunque, quos contin-

gat in

gat in tali perverſitate concurrere, decrevimus mittere in partes Italiæ, per mare & per terram, gentem noſtram armigeram, in opportuno numero cum ſolennibus & virtuoſis Capitaneis, non ſolum ut reſiſtant, ſed etiam Divina favente Iuſtitia ducant in extremum tales temerarios infideles, cum victoria in triumpho: quapropter vos, & veſtrum quemlibet requirimus, & hortamur quatenus exiſtentes prompti, ſoliciti, & conſtantes in fidelitate debita ſub Rom. Eccleſia præfatique ſanctiſſimi Domini Papæ, curetis omnibus modis vobis poſſibilibus contra tales Omnipotentis Dei & humani generis inimicos virile defenſionis & offenſionis aſſumere brachium, taliter quod poſſitis de veſtra fidelitate laudabili perpetuò commendari: Nos autem ad bonum & pacificum ſtatum veſtrum diligenter intendemus, & auxiliante Deo ſic cum præfato S. D. Papa ordinabimus, quod in firma defenſione manebitis, nec à quoquam poteritis ſic de cætero turbari faciliter, vel offendi. Datum in Caſtro noſtro Lageth die 28. menſis Iulii 1382.

Quid autem Andegavenſis in tranſitu Anconæ molitus ſit, quæque ſubſidia Carolo ex Dalmatia tranſmiſſa fuerint, aliæ Iadrenſium Epiſtolæ exprimunt.

Domino Noſtro Regi.

Sereniſſime Princeps & D.N. naturalis. Licet Anconitani ea, quæ nuper occurerunt eiſdem, ut putamus veſtræ ſcribant Majeſtati, tamen ex debito noſtræ fidelitatis ea quæ ſeriatim, & per noſtrum Nun. Specialem redeuntem ab Ancona habemus veſtræ detegere per præſentes curavimus Majeſtati. Die 27. Aug. proximè præteriti Dux Andeg. cum ejus exercitu venit ad flumen Exium ab Ancona per decem milliaria latina diſtantem, cujus juſſu Anconitani Legatos deſtinarunt ad eundem, qui ab eo diſcordes redierunt, quorum relationibus intellectis Cives Anconæ ipſorum Dominas, & familiam cum habere potiori in navigia parata ad fugien. miſerunt, ipſeque Dux Comitem de Geneva conſanguineum auctoritate propria cum gente in Caſtrum Anconæ quod pro cuſtodia deſtinavit, petens ducatos centum, & viginti millia, & homagium, ultimo Anconitani dicto Duci ducatos decē & 8. millia tradiderunt ejus ditioni ſe ſubdentes pacto tum habito, quod uſque ad quatuor menſes non cogat eos ad guerram, ut in ſpatio hujus termini naves ſuas cum mercantiis, quæ ſunt extra Gulfum circa decem & octo ad Civitatem reducant: unde quamvis Anconitani, ut credimus veſtram affectant Majeſtatem, tamen conſiderata immanitate perfidi Ducis, dubitamus quod dicti Anconitani inviti obſtabunt gentibus, Majeſtatis veſtræ per mare tranſeuntibus in ſubſidium D. Regis Caroli, & facient guerram contra ſubditos veſtræ Serenitatis, quæ nobis vicinis gravis erit, vel quia ipſe Dux, ſi eius conditio deaugetur, dictum Caſtrum cum Civitate vendet Venetis, niſi dextera Dei ad oppoſitum ſe extendat; præfatus verò Dux cum ſuo exercitu die 2. Menſis intrantis movit de territorio Anconæ, & per terram Domini Rodulphi de Camino adhærentis d. Duci verſus Apuliam rebello dicti Domini Regis direxit greſſus ſuos, inde verſus Neapolim. Penſata equidem potentia dicti Ducis, & conſiderato ejus obſtaculo in his partibus fertur, & communiter omnium opinione comprobatur, conditionem d. D. Regis Caroli eſſe ſatis debilem, niſi celere ſubſidium à Veſtra habeat Majeſtate, quo viſo non dubitamus, quod plures Italici amici veſtræ Majeſtatis, & d. D. R. Caroli in ſervitium & favorem ipſius D. Regis cum dicto ſubſidio eorum potentiam hilariter extendent, & ſic ſalus veſtraque ſpes victoriæ, & vita dicti Domini Regis Caroli in veſtra conſiſtit Majeſtate: Noſque prout à veſtra Majeſtate habuimus in mandatis, & ſicut per dictum D. Regem Carolum literatoriè fuimus, requiſiti unam galeam benè armatam, in qua Dominus Banus cum ejus militibus honorificè tranſit ad Civitatem Baroli. Ad quam Civitatem equos & armigeros præmiſit in ſervitium, & favorem dicti Domini Regis præſentialiter deſtinare, recommendat ſe ad pedes veſtræ Majeſtatis. Datum 9. Septembris.

*Domino Regi Carolo. Sereniſſime Princeps & D. noſter Gratioſiſſime. Receptis litteris Majeſtatis Veſtræ, cujus augumentum, & honorem tota cordis affectione Zelamus, confeſtim providimus armare unam galeam ituram cum aſſenſu D. N. R. in Veſtræ Serenitatis ſervitium, & favorem, habitaque ſuper hoc reſponſione à dicto D. N. Rege dictam galeam expedivimus velocius quam potuimus, & ecce ipſam ferentem D. Suricum Banum ad Civitatem Baroli, & ejus milites ad V. M. Servitium, benè armatam deſtinamus. Hominibus nempe dictæ galeæ * poſſe noſtrum extenditur ſolvimus ſtipendium pro uno menſe, uti alias Veſtræ ſcripſimus Majeſtati, nec ultra hoc pro nunc facere potuimus gravati maximis expenſis: Quas ſuſtinuimus in guerra proximè præterita, ac obſtantibus nobis debitis, nimiſque expenſis, quas facimus in operibus elevationis murorum, ac munitione hujus Civitatis, quæ tam ex injunctis nobis per D. N. Regem, quibus ex cauſis evidentiſſimis aliqualiter relinquere non valemus: Verum eſt quod Dux Andegan. cujus nomine caſtrum Anconæ cuſtoditur pridie, uti veſtram Majeſtatem non latere putamus, dictam Civitatem Anconæ ſuæ ſubdidit ditioni, credimus quod Ancovitani licet coacti obſtabunt per mare gentibus D. N. Regis in Veſtræ Majeſtatis ſubſidium acceſſuris; videtur nobis in caſu quo Veſtræ placeret Majeſtati quod dicta noſtra galea in Gulfo ad ſervitia veſtræ Serenitatis cauſa obſtandi dictis Anco. & aliis æmulis, ſi qui forent, permaneret, cum nimium obſtaculum abhinc per mare multum derogare haberet tranſitum gentium prædictarum: Nihilominus V. Majeſtas mittat ipſam galeam ad partes, ad quas eidem Majeſtati utilius ſervire poterit, ſuper quo dignetur Veſtra Majeſtas no-*

* Secundum.

ſtas nobis reſcribere & Nob.V.E. . . . de Varicas.vocato Galo civi noſtro patrono dicta galea, qui cum dicta galea praſtolabitur veſtrum reſponſum in Barulo ſcribere in mandatis id, quod V.M. procedet voluntate: Cui patrono dedimus in commiſſis, ut, cum galea pradicta facere teneatur & debeat omnia qua V. Serenitas imperabit eidem, diſpoſiti ſemper, & parati ad omnia ſervitia, & honores V. Celſitudinis Generoſa cui tam humiliter, quam devotè nos & urbem iſtam recommendamus Majeſtatis Veſtra devoti ſervitores, Vicarius, Rectores, Conſilium, & Commune Civitat. Iadra, ubi datum X. Septembris Anno 1382.

Ex quibus apparet Ludovico ægrotante, Eliſabetham ejus uxorem tunc Regni negotia procuraſſe, cum ex eiſdem Epiſtolarum fragmentis conſtet, tunc duplices Epiſtolas ejuſdem tenoris ſcribi ſolitas, Regi ſcilicet, & Reginæ Eliſabethæ, quæ uſque quò mater Regis Eliſabeth vixit, junior dicta fuit, ut ex opere vere Regio Iadræ exiſtenti, arca ſcilicet argentea, in qua corpus S. Simeonis juſti adhuc integrum viſitur, variis figuris exornata, totaque intus, & foris inaurata apparet, in cujus parte poſtica extat talis Inſcriptio.

Simeon hic juſtus Chriſtum de Virgine natum.
Vlnis qui tenuit, hac arca pace quieſcit.
Vngariæ Regina potens Illuſtris & alta
Elizabeth junior quam voto contulit almo.
Anno milleno treceno octuageno.
Hoc opus fecit Franc. de Mediolano.

CAP. II.

De Caroli Regis Coronatione, & morte Reginarumque captivitate.

LVdovicus ex morbo, quo annum amplius conflictatus eſt, diem ſuum obiit 12. Septembris 1382. cui Maria filia ſucceſſit, ut Vngarici referunt ſcriptores, cum quibus concordat Paulus de Paulo.

1382. *die 12. Sep. in aurora obiit Sereniſſimus Princeps Ludovicus Rex Vng. & hoc in Ternovia, unde translatum fuit corpus ejus in Albam Regalem, ubi 16. menſis fuit ſepultum, deinde cras hora tertiarum vid. 17. menſis praſentis D. Maria filia ſenior antedicti Regis in Civitate pradicta coronata fuit in Regem, in cujus coronatione multi milites facti ſunt.*

Mariamque, non Reginam, ſed Regem nuncupatam hiſtorici cum Paulo conveniunt, ejuſque nomine Privilegia ſcripta reperiuntur; Eliſabeth tamen ejus mater negotia procurabat, prout fecerat, ex quo Ludovicus ægrotare cepit, proprioque nomine imperabat ut ex pluribus Epiſtolis conſtat, Quas Reginas ſcilicet Matrem, & filiam duobus annis quietè regnare permiſſas, ſcriptores referunt: exinde verò Paulum *a* Zagabrien. EpiſcopumSteph. Vaivodam Tranſil. ejuſque fratrem Andream Stephanum de Symonthornia Io. de Korvat, & Io. Priorem Auranæ fœmineum regimen faſtidientes, nimiaque potentia Nicolai Garæ Palatini offenſos conſpiraſſe, & Carolo 3. Regi Neap. Vngaricum Regnum obtuliſſe; Epiſcopumque Zagrabiæ, obtentu Romam eundi, clam Carolum aduſſe, & cum eodem Segniam delatum, Zagrabiam veniſſe, ibique paululum ſubſtitiſſe, deinde Budam veniſſe, Reginas circumveniſſe, Coronaque Vngarica redimitum, tandem à Blaſio Forgach vulneratum, Viſſegradi obiiſſe, cadaverque ejus diu in clauſtro Sancti Andreæ inſepultum jacuiſſe tradunt.

a Thuur. Bonfin.

Sed cum ex tam brevi narratione res geſtæ percipi non poſſint, pro earum clariori intelligentia operæ pretium eſt aliqua ex monumentis Dalmaticis afferre: ubi enim primum Regem obiiſſe auditum eſt, Comites *b* Breberienſes, & *c* Corbaviæ opera Iadrenſium obſequium Reginis obtulerunt; ipſi verò Iadren. Archiepiſcopum & duos Legatos ad eaſdem deſtinarunt.

b Scripc. Iad. 6. Octobr.
c Memoriale Pauli 8. Octobr.

Sereniſſima & Excellentiſſima Princeps, & Domina noſtra naturalis. mittimus ad V. Majeſtatis conſpectum fideles noſtros Nobb. viros Andream de Griſogonis & Marinum de Orranis conciues & Ambaſ. noſtros praſentium portatores, quibus commiſimus, ut una cum Rev. in Chriſto Patre D. Petro Archiepiſcopo Iadren: In Curiam Serenitatis V. pro ejus propriis negotiis accedente, quem ſuper his ſpecialiter rogavimus, Legationes ipſis impoſitas Majeſtati V. debeant ſuppliciter explicare; quapropter eidem Majeſtati ſupplicamus, quatenus dignemini relationibus dicti D. Archiepiſcopi & Ambaſciatorum noſtri parte fiendis, fidem, credulitatemque fidelitatis noſtra adhibere Dat. Iadra X. Octobris Indictione 6.

Similes conſcripta.

D. Marchioni Brandeburgen.
D. Duci Opulen.
D. Cardinali.
D. Palatino.
D. Epiſcopo Quinque Eccleſien.
D. Zagrabien.
D. Nicolao de Zeech.
D. Gregorio Bubech.
D. Petro Bano.
D. Stephano Vayvoda

Cum autem in eorum numero, ad quos, ut apparet exemplum hujus Epiſtolæ miſſum eſt, Epiſcopus Zagrab. & Stephanus Vaivoda fuerint (qui ambo à Reginis poſtea defecerunt) non vulgarem auctoritatem illorum in Aula fuiſſe conſtat: Quietas tamen res in Dalmatia &

Croat.

Croat. non ſuiſſe argumento ſit Epiſtola Reginæ Eliſabeth Dalmatis ſcripta; Quæ donec vixit altera Eliſabeth mater defuncti Regis junior dicta fuit, ſed ea mortua, Mariaque filia coronata, ſenioris vocabulo appellari cepit.

Eliſabeth D. G. R. Vng. Pol. Dal. &c. fidelibus ſuis Rectoribus conſulibus & Communi Civitatum noſtrarum de Iadra, Sibenico, de Trag. de Spalato, & de Nona, ac aliarum in Regnis Dal. & Croatiæ conſtitutarum Salutem & gratiam. Noveritis quod nos Mag. Iohannem Biſſenum Comitem Veſpnum. in quibuſdam noſtris, & Regni noſtri negotiis, & agendis plenè de noſtra intentione informatum ad veſtram fidelitatem decrevimus deſtinan. Quare veſtram fidelitatem petimus, & eidem mandamus, quatenus verbis, & dictis præfati magiſtri Iohannis Biſſeni ex parte noſtra vobis referendis fidem adhibeat credituram, ſecus pro noſtra gratia non facturi. Datum Nitriæ 25. die menſis Octob. A. D. 1382. Cui Iadrenſes reſponderunt.

Dominæ Reginæ Seniori.

Sereniſſima &c. Veniens ad nos pro parte Majeſtatis Veſtræ Magn. Vir Magiſter Ioannes Biſſeno legationes Serenitatis Veſtræ eidem impoſitas virtute litterarum Excellentiæ veſtræ credential. nobis prudenter, & facundè expoſuit, præſertim à fidelitate noſtra ſuper quibuſdam conſervationem harum partium concernentibus conſilium expetendo, quibus quidem reverenter, & procliviter auditis, & intellectis, ac maturè ruminatis, licet noſtra modica facultas ad tantum non extendatur, tamen ex debito noſtræ fidelitatis eidem diximus ad ſingula. Pro ut nobis pro honore M. V. & Sacri diadematis Vngariæ, ac pro ſalubriori conſervatione harum partium viſum fuit, & ſicut ipſe, qui hoc inſtanti de Iadra verſus alias Civitates Dalmatiæ iter arripuit Majeſtati veſtræ plenius explicabit. Datum Iadræ die 2. Xbris. 1382.

Ex qua Epiſtola deprehenditur animus Reginæ variis curis ſolicitus, ex Iadrenſium autem reſponſo ſuſpiciones quædam in partibus maritimis indicantur, qua de cauſa ab ipſis quoque Iadrenſibus (quamvis per relatos Amb. jam Regi Mariæ obſequium profeſſi eſſent) juramentum fidelitatis exactum fuit, ut Paulus refert & plenius ex ejuſdem regeſto patet.

Illuſtriſſimis & Excellentiſſimis Regibus & Dominabus noſtris D. Eliſabeth D. G. Reginæ Vng. Pol. Dal. & D. Mariæ eadem G. R. Vng. Dal. Cro. &c. Majeſtatum veſtrarum fideliſſ. frater Thomas de Roſa Dei & Apoſtolicæ ſedis gratia Abbas Mon. Sti Griſogoni, Ottonellus de Diſcalciis de Padua ll. Doctor Vicarius, ac Iohannes de Slorado, Saladinus de Saladinis, & Auguſtinus de Zagalis Rectores, nec non Conſilium majus & grande, Communeque veſtræ Civ. Iadren. recommendationem humilem & proclivam Majeſtatibus VV. gratiſſimis nobis ad gaudium immenſum tranſmiſſis reverentia qua decuit receptis, ipſiſque publicè ad intelligentiam omnium aſtantium perlectis incontinenti exultanti animo, avidaque affectione parati omnes tunc in dicta veſtra Civ. Iadræ nobiles cives reperti ſecundum formam dictarum Serenitatum veſtrarum literarum in manibus Vene. & Egregii viri D. Nicolai Præpoſiti Eccleſiæ Sancti Petri de Poſega Licentiati in jure Can. digniſſimi, Capellanique ſpecialis Excell. VV. nec non Magnifici V. D. Detrici Bubel locum tenentis Magnifici D. D. Emerici Bubel Regnorum veſtrorum prædictorum Dal. & Cro. Bani nunciorum & Ambaſ. M. M. VV. ſpecialiter deſtinatorum & deputatorum acceptantium, & recipientium tam nomine Mtum. VV. quã vice & nomine Sereniſſimæ & Excellentiſſimæ Principis & D. N. naturalis Dominæ Heduigæ inclitæ natæ junioris glorioſiſſimæ memoriæ q. Sereniſſimi Principis & D. N. Naturalis D. Lud. R. Vng. Pol. Dal. &c. Illuſtris ſicut Altiſſimo placuit abſque prole maſculina de medio ſublati ſucceſſorumque veſtrorum, & ejuſdem Illuſtris D. Heduigæ jure naturæ & ſucceſſorio, ac ordine geniture, ſeu debitæ ſucceſſionis in dicto Regno Hung. ſuccedentium pariter & Sacræ Coronæ Hung. prædictæ ſolenniter & debitæ in ſignum veræ, ac debitæ ſubjectionis juramentum debitæ fidelitatis, & homagii perpetuo inviolabiliter obſervandum præſtavimus, & juramento ſigillatim ad Sancta Dei Evangelia corporaliter tactis Sacroſanctis Evangeliis & ſcripturis omnem fidelitatem, & ſubjectionem, nec non reverentiam pariter & honorem humiliter exhibere omnem legalitatem, fidelitatiſque conſtantiam & obedientiam perpetuam effectualiter obtinere, omnem proſperitatem, commoditatem, utilitatem, ſtatuſque & perſonarum ac Regni præſertim Hung. augumentationem omnimodam peroptare; omnem conſpirationem, conjurationem, proditionem, tractatum, & alia quæcunque tendentia ad læſionem, vel detrimentum, aut diminutionem aliqualem honoris, ſtatus, vel perſonarum cum ad noſtram & cujuslibet noſtrorum notitiam pervenerit, pro ut citius fieri poterit revelare, eiſdemque totis viribus & poſſe obviare effectualiter pariter & reſiſtere, & inſuper omnia alia, & ſingula facere, adimplere, quæ quilibet boni, veri, fideles, legaleſque nobiles cives & ſubditi facere, & adimplere tenentur & debent. Promittentes Nuncus & Ambaſ. prædictis acceptan. & recipien. n n. qq. ſupramiſſa omnia & ſingula integraliter obſervare ac adimplere & contrafac. vel venire, palam, vel occultè quovis ingenio vel occaſione ſub indignatione Dei omnipotentis & omnium Sereniſſimarum ejus ac Majeſtatum ac Sacræ Coronæ Hung. prædictarum nomina autem illa, qui nobiſcum Abbate Vic. ac Rectoribus prædictis juraverunt & prom. ut ſupra ſunt hæc videlicet D. Paulus de Georgiis Regius Miles Comeſque Civit. n n. Siben. & Caſtri, Ioannes de Petriz &c.

Datum Iadræ in Palatio Comitatus die 2. men.

Februa-

Februarii Anno Incarnationis Domini 1382. Indic. 6.

Paulus verò in ſuo memoriali ſcriptum reliquit.

* Poſsga. *1382. die 2. Feb. D. Nicolaus Præpoſitus de * Paſcua, & D. Detricus Rubeus in conſilio generali, in quo fuerunt Conſil. 78. transmiſſi pro parte Sereniſſ. RR. ſenioris & junioris Vng. videlicet Eliz. & Maria receperunt a ſingulis noſtrum in dicto Conſilio exiſtentium juramentum homagii & fidelitatis antedictis RR. DD. ſuper Sancta quatuor Evangelia tacto Miſſali.*

1383. die 8. men. Feb. fuit rixa inter Iadren. & Vng. qui debebant transfretare in Apuliam in ſubſidium R. Caroli cum Ioanne Bano, & nepote dicti Prioris Aurenæ.

Die 19. prædictorum anni & menſis defenderunt Iadren. bladum, carnes, & cæteras alias res, quas antedicti Vngari deprædati erant in villis Iadren. & hoc fuit in campo Archiepiſcopatus prope arcum.

1383. die 1. Aug. applicuit Iadram B. vid. D. Stephanus Lazchovich. Eodem anno die 24. Octobris applicuit Iadram D. Eliſ. Regina Vng. Senior, & D. Maria Regina junior & D. ſoror Draga ſoror ſua cum cæteris Prælatis, & Baronibus eorum vid. cum Cardinali Epiſcopo V. Eccl. C . . . . no Bez. Ban. & Henrico Lazchovich B. noſtro & multis aliis.

Eodem anno die 28. Octob. Caſtrum Aurana reddidit ſe quod modicum prius rebellaverat juſſu Ioannis de Paliſna olim Prioris Vranæ.

Eodem anno & menſe die ultimo D. Regina antedicta præcepit D. Henrico Bano prædicto ut acciperet unam clavem arcæ argenteæ ſuper arcam S. Simeonis prædicti.

Eodem anno die 4. Novem. receſſerunt à Iadra antedicta Regina cum Prælatis & Baronibus ſupraſcriptis euntes Auranam.

Eodem anno die 16. men. Novem. D. Vladislavus Caſtellanus & Vic. Iadræ præſentavit nobis pro parte DD. Reginarum antedictarum clavem arcæ S. Simeonis, ut per Regimen ſervaretur, & data fuit mihi Paulo de Paulo tunc Rectore prædicta clavis, ita quod primus Rector qui incepit ſervare dictam clavem mto. DD. RR. prædictarum ego fui.

Ex quibus apparet, Reginas ſubſidia quidem Regi Carolo tranſmittere perrexiſſe, ſed Ioannem de Hericart, vel de Paliſna (quem de Horvati Scriptores dicunt) jam tum novas res molitum, qua de cauſa Reginas Iadram veniſſe, Auranamque, quæ obſequium detrectabat recepiſſe, cujus autem partes tunc Paliſna ſecutus ſit, nuſquam apparet. quietas tamen res etiam poſt Reginarum diſceſſum in Dalmatia non fuiſſe arguunt ea, quæ idem Paulus refert.

1384. die 15. Madii applicuit Iadram novus Banus D. Comes Thomaſius de Sancto Georgio.

*1384. die 8. men. Iulii revelata fuit proditio, quam volebant facere Zaninus Draperius, Dancarolus cognatus ejus, & Petrus Franchalanca, una cum Miſcolo Miletich. die XI. dicti menſis prædicti Zaninus, Drancarolus, & Petrus in hora tertiarum fuerunt traſſinati per Civitatem, & capita eorum fuerunt amputata in platea Iadræ, & corpora ipſorum ſeparata à capitibus, ibi ſteterunt per totam diem uſque ad veſperas. Die 18. dicti men. creati fuerunt Indices inter * & creditores dictorum proditorum f Ioannes de Petrizo, f Damianus de Regna, & ego Paulus de Paulo, quibus data fuit auctoritas vendendi bona eorum & ſolvendi creditoribus.*

*1384. die 18. men. Iulii contracta fuit unitas inter D. Thomam de Sancto Georgio Dalma. & Croat. Banum, & Commune Civ. Iadræ ſemper ad fidelitatem Coronæ S. R. Vng. & DD. NN. RR. vel D. Mariæ R. Vng. D. Eduigæ ſororis ejus, ac D. Elizab. matris earum, quæ unio fuit firmata Sacramento præſtito die eodem ſuper brachio S. Griſogoni Martyris, & aliis res, quas ſuper altari in Eccleſia * Barbaræ per ipſum D. Banum corporaliter & per f Saladinum de Saladinis Franciſcum de Cedul. & Coxam de Begna Rectores Iadræ cum 23. nobilibus de Conſilio dictæ Civ. totius Communitatis noſtræ.* * Sanctæ

Ex quibus ſicuti Stephani Lazcovich (quem ex VVayvoda Tranſilvano Banum Dal. & Croatiæ Elizabeth *a* inſtituerat) mutatio, a Script.
ejuſdem à Reginis alienationem, conſenſum- Trag 1383.
que cum Paliſna arguit, ita repetita juramenti 15. Iunii.
exactio, ſuſpiciones Reginarum auctas indicat, & cum in ambabus Eduigis quoque nomine exactum fuerit juramentum, ideò ſucceſſionem Ludovici filiabus ab aliquo inſidiatam fuiſſe conjici poteſt, quod de alio, quàm de Carolo 3. Neap. Rege, qui unicus ex maſcula prole Caroli 2. ſuperſtes erat, præſumi non poteſt; cum Ludovicus ipſe quoque idem ſuſpicatus ſit, qui antequam eundem Carolum ex Vngaria dimitteret ſacramẽto obſtrinxerat Vng. & Poloniæ Regna non affectaturum, ut ex Thed. à Niem *b* refert Rain. Primas ergo turbas in b 1381. n. 2.
Dal. & Croatia Paliſnam, qui cum Carolo militaverat moviſſe dicendum eſt, quas Reginæ advenientes ſuppreſſerunt, Carolumque tunc ab Andegaven. impeditum, nihil movere auſum, ſed aliis atque aliis Baronibus, quos ſupremus favor Palatini à gratia Regia extrudebat, Paliſnæ accedentibus, cum interim Carolus Andegavenſem obſediſſet, majoremque Regni Partem recuperaſſet. ſupplicium de proditoribus Iadræ ſumptum à Paulo memoratum, conjuratos, ut aditum Carolo Regi pararent, Iadram intercipere tentaſſe arguit, qua non ſuccedente Epiſcopum Zagrab. clam profectum Carolum evocaſſe, ut ſcriptores referunt, dicendum eſt: Carolus autem rerum Vngaricarum conſcius, cum Iadram (ob arcem quæ à Reginali præſidio detinebatur) appellere auſus non ſit, Segniam delatus in Croatia, ubi Banatum exercuerat ſub-

ſubſtitit, eumque conjurati ſibi omnia proſpera nunciarent, Budam venit, Reginas circumvenit, coronatusque Albæ fuit, in Dalmatia tamen pro Rege habitus non eſt, nomenque Reginæ Mariæ continuatum fuit, ſed cum Regnare non permitteretur pro Regnante *impedita Regina Maria* ſcriptura Spaleti 1385. 13. Octob. exprimit; Paulus autem de Caroli adventu, coronatione, & morte nihil ſcriptum reliquit. Careſinus verò rem breviter tradit.

Eliſabeth Regina Vxor q. dicti Regis Ludovici una cum Maria filia ejus Regimen Hung. gubernabat, quæ quidem Maria appellatur Rex Hung. &c. Iam dictus Carolus ad ſuaſionem Hungarorum, & Dalmaticorum non contentantium ſe de regimine Mariæ ſupradictæ & Sigiſ. ſponſi ejus, ſe tranſtulit cum duabus galeis ad partes Dalmatiæ, inde in Hungariam, ubi extitit de eodem Regno diro omine coronatus. Nam paucis diebus interjectis in Camera præfatarum Reginarum confidenter exiſtens, fuit a quodam nequam lethaliter gladio in capite vulneratus. Tandem amiſſo oculo, vitam retinebat, quæ quomodocunque fuerit, extitit ſibi immaniter ablata; ſic non contentus uno Regno utrumque cum vita amiſit.

Ex quibus concludi poteſt quod quamvis nulla Civitas Dalmatica publico nomine Caroli nomen coluerit, plures tamen Dalmatas eidem adhæſiſſe ex Careſini dictis, relataque à Paulo proditione detecta, & ſubſequenter nominibus eorum, qui poſt mortem Caroli in Apulia cum Bano aufugerunt, ut mox referetur.

Mortuo Carolo cum Reginæ timorem excuſſiſſent, ad inferiora Regni ordinanda ſe convertunt, ſolitis Aulicis comitantibus, cumque prope Diacum perveniſſent à Ioanne Horvati Bano captas Nicolao Palatino, & Blaſio Forgac capitibus amputatis Eliſabetham in Bozotam amnem demerſam, Mariam verò in Croatiæ Caſtello Crupa nuncupato deportatam, tandem ab eodem Bano dimiſſam ad ſponſum Sigiſmundum (qui hoc interim, è Bohemia redux, Budam occupaverat) rediiſſe anno 1386. Scriptores Vngarici uniformes referunt; captivitatem quidem Reginarum Palatinique & Forgacii necem Careſinus quoque refert; de Eliſabethæ autem ſubmerſione locoque captivitatis Mariæ, ejuſdemque liberationis modo, & tempore diſcrepat, nam loco relato ſequitur.

Exiguo lapſo tempore dum ipſa Regina Eliſabeth cum Rege Maria filia ſua, & cum Nicolao Magno Comite Palatino, & aliqua Comitiva deſcenderet ad partes Dalmatiæ fuit per inſidias à Ioanne Bano & Priore Auraniæ fratre ſuo aliiſque complicibus rebellibus capta cum filia, captis, & partim occiſis Baronibus & gentibus comitantibus eas, inter quas gladio extinctus fuit idem Nicolaus Magnus Comes Palat. ductis captis matre & filia apud Iadram. Subſequenter ipſa Regina Eliſabeth extitit in carcere proh dolor interfecta. Rex autem Maria diu detenta fuit in carcere Caſtrinovi per eoſdem Ioannem B. & Priorem Auran. fratres, intendentes eam Neapolim tranſportare, ut in fortiam Margarithæ uxoris olim dicti Caroli, quæ in ipſius Mariæ necem cupidiſſime anhelabat. Regnum Hungariæ magno turbine verſabatur. Ducale Dominium omiſſis notabiliſſimis injuriis, ac moleſtiis ſibi per Ludovicum olim Hung. Regem indebitè & injuſtè illatis, abhorrens ex propria virtute execrabilem nequitiam, & leſæ Majeſtatis crimen commiſſa per vaſallos contra eorum dominos naturales, providit mittere nob. V. Pantaleonem Barbo Ambaſciatorem in Hungariam adhortando Barones ad conſtantiam Coronæ, cujus longa mora utiliſſima fuit ad reformationem Regni, nam ſapientiſſimè ſe geſſit cum honore Coronæ, ac Ducalis Dominii. Tandem ſuis pertinentiſſimis, & evidentiſſimis rationibus induxit Barones ad coronandum in Regem Hung. Prælibatum Sigiſmundum Regis Mariæ detentæ maritum. & ſic 1387. ultimo Martii in Dominica Palmarum extitit in Alba Regali ante Altare Beatiſſimæ Mariæ diademate ſolemniſſimè coronatus; qui in ipſa coronatione, motu proprio, eundem Panthaleonem militari cingulo merito exornavit. Rex itaque atque Regnum diu laboravit pro Regis Mariæ liberatione ſed omnia remedia penitus erant invalida, niſi fuiſſet benignitas Ducaliſque Venet. potentia; quæ miſit N. V. Ioannem Barbadico Capitaneum cum Galeis optimè armatis, qui diligentiſſimè non ſolùm attentiſſimam cuſtodiam maritimam adhibuit, ne ipſa Rex Maria tranſveheretur, verùm etiam potenter deſcendens in terram, adeò expugnavit & arctavit ipſum Priorem Auranæ, quod per vim coegit eum ad reſtituendum ipſam. quam ſuper galeis duxit ſegnam à carceribus & morte turpiſſima liberatam, ipſa verò in ſignum perpetuæ charitatis omninò voluit eundem Io. Barbadico Capitaneum qui tam ſtrenuè laboraverat pro eadem militari cingulo inſignire. Ipſe quoque Capitaneus ſe transferens

cum galeis ad caſtrum Scardone per rebelles Coronæ occupatum, quamvis inexpugnabile foret, & gentibus multis fulcitum, ipſum obtinuit per vim belli, aſſignando ipſum Regiæ & Reginali Majeſtati. Ducalis Excellentia ad dictas Majeſtates ſex Ambaſciatores ſollemnes ſcil. NN. VV. Leonardum Dandulo militem procuratorem S. Marci, Iacobum Delphino militem, Paulum Mauroceno, Petrum Bragadino, Marinum Maripetro, & Remigium Superantio ad congratulandum de Reginali liberatione tranſmiſit. qua quidem congratulatione die Iovis 19. Iunii 1387. facta, & digniſſimè accepta, quatuor ex eis juxta ordinem datum Venetias revertuntur, remanentibus duobus ex eis ſcilicet Leonardo, Dandulo & Paulo Mauroceno ad ſociandum Reginalem Majeſtatem uſque ad Sereniſſimum D. Regem. Primo igitur Iulii ſubſequentis ſociarunt eam uſque Tſagabriam, ubi invenerunt Dominum Regem, & eundem Panthaleonem Barbo militem qui venerant obviam Reginali Majeſtati. Celebrata quoque ibi magna ſolemnitate, ipſe D. Rex jam dictum Dominum Paulum Mauroceno ad honorem militiæ ſublimavit, ſubſequente Regia & Reginali Excellentia, ipſique tres Ambaſciatores ſcilicet Leon. Dand. Paul. Maur. & Pantaleo Barbo milites, Budam cum eximia lætitia pervenerunt de ſtatu & quiete Regni ſapientiſſimè providentes.

Quibus conſentit Paulus de Paulo.

Die 13. Ianuarii 1387. (Banus) receſſit & die 16. ejuſdem menſis reverſus eſt Iadram, eodem die hoc eſt 16. Ianuarii applicuit novum quod Domina Regina ſenior obiit in Caſtro Novigradi in captivitate. Die 22. menſe Februarii Dominus Epiſcopus Sagabrienſis, & C. Thomas frater Domini Prioris, & Bani iter arripuerunt verſus Apuliam cum quibus ivit Dominus Paulus de Gregoriis & cæteri alii Nobiles de Iadra & cras die ſequenti receſſit verſus Croatiam D. Ioannes Banus.

1387. *die Sabbati 9. Februarii fertur, quod corpus prædictæ Dominæ Reginæ fuit portatum Iadram, & repoſitum in Monaſterio Sancti Griſogonii. Eodem anno die 5. Martii hora tertiarum fuit in Iadra terramotus magnus.*

1387. *die 4. menſis Iunii de mane Sereniſſima Princeps & Domina noſtra naturalis Domina Maria Regina Vngariæ liberata fuit à captivitate, & exivit de caſtro Novigradi in quo detinebatur & die Veneris ſequentis ivi ad eam Nonam, & die craſtina die Sabbathi locutus fui Majeſtati ſuæ, & die Lunæ immediatè receſſi à Nona licentiatus ab ea, poſtea die Sabbathi inde ſequentis die ſcilicet 15. prædicti menſis receſſit à Nona cum galeis Venetorum & applicuit Segniam, cras die Dominico, unde receſſit die Lunæ prima Iulii, & die Iovis in nomine Sanctæ Trinitatis conjunxit ſe cum Rege Illuſtri conſorte ejus.*

Quæ de coronatione Sigiſmundi refert Carelinus, ea comprobantur per plura Privilegia à Sigiſmundo conceſſa, in quibus annos Regni Vngariæ exprimit, ut per epiſtolam ejuſdem ſtatim poſt coronationem datam quæ talis eſt.

Sigiſmundus Dei Gratia Hungariæ Dal. Croatiæ &c. ac Marchio Brandeburgenſis fidelibus ſuis univerſis Nobilibus & alterius conditionis hominibus in Regnis noſtris Dalmatiæ & Croatiæ exiſtentibus ſalutem & gratiam. Fideles noſtri dilecti, licet Ioannes de Hericart pridem Banus & Ioannes . . . & gerens ſe pro Priore Aurannæ ſacræ Coronæ & Regni Hungariæ & noſtræ Majeſtatis ſpeciales Æmuli in Regnis noſtris grandia hactenus commiſiſſent ſcelera, & jam ut communis aſſerit relatio ſe perpetrare quod non credimus diſponunt. Tamen altiſſimo annuente in brevi una cum fidelibus noſtris Prælatis, & Baronibus Regni Hungariæ delib. opportuna adhibere obſtacula, & tales noſtros rebelles de eorum protervia, dignè emendare, qua re requirimus veſtræ fidelitatis univerſitates vobiſque ſerioſius committentes quatenus in fidelitate qua hactenus ſacrorum Regum tempore veſtri prædeceſſores ac etiam vos fideles fuiſtis & adhuc vos eſſe firmiter ſperamus, perſiſtere debeatis, eiſdem ipſis æmulis viriliter reſiſtendo, de quo vobis, & cuilibet veſtrûm volumus generoſius reminiſci. Datum Budæ in die Cœnæ Domini Anno D. 1387.

Receptæ die 14. Maji.

Quæ verò de Maria è captivitate Caſtri Novigradi liberata Nonam veniſſe ambo aſſerunt, ejuſdem Epiſtola data Luchæ loco inter Novigradum & Nonam ſito comprobat.

Nos Maria D.G. Regina Vng. D. Cro. &c. vobis fidelibus noſtris dilectis Comitib⁹ Civitatum noſtrarum Sibenici, Spalat. & Trag. ſalutem & gratiam. Quia ad veſtram fidelitatem duximus tranſmittendum Nob. V. Thomas Sovich de Sibenico pro aliquibus noſtris Legationibus per ipſum vobis exponendis, cui fidem pleniſſimam adhibeatis. Datum Luchæ in villa Dolac die 4. men. Iunii 1387. ſub ſigillo Butcho Comitis Corbaviæ Curiæ noſtræ Magiſtri Of-

patini

patini his propterea ſtuduimus facere ſigillari ſigilli prædicti Oſpatini Curiæ noſtræ quia ad præſens ſigillo caremus.

Recepta die 6. Iunii.

Ex ſupra relatis ergo apparet Reginas captivas Novegradum ductas, ibique ſeniorem mortuam, vel necatam, indeque Mariam Nonam primo, deinde Segniam, & inde in Vngariam anno 1387. perveniſſe, non anno præcedenti, ut Vngarici referunt Scriptores.

Quid autem Dalmatæ ante liberationem Reginæ egerint, in patriæ chronico declaratur, poſteà verò quamvis Sigiſ. Regio nomine uteretur, à Dalmatis tamen pro Rege non habebatur; nam Marchionem, & maritum Reginæ Mariæ tabulæ publicæ anni 1387. diei 28. Octobris exprimunt, at communicata eidem ab uxore Corona, Sigiſmundum ſimul cum Maria Regnare ſcribi ceptum eſt die 21. Decembris ejuſdem anni. Hæc de Reginarum captivitate & Mariæ liberatione memoriæ reperiuntur.

Quod autem Careſinus de Bano qui Mariã Neapolim tranſportare voluerit, tradit, id veriſimile non eſt; nam capita Palatino & Forgacio amputata eodem miſſa fuiſſe Hector Pignatellus in ſuis diariis ſcriptum reliquit.

Regem quoque Boſnæ Mariam inquietaſſe, & à Sigiſmundo aliquas Civitates Dalmaticas avertiſſe ſcripturæ Dalmaticæ docent.

Ideò quomodo Boſna in Regnum evecta fuerit, quæque regiones in Regno Boſnenſi comprehenderentur, indagare oportet.

CAP. III.

De Regibus Boſnæ Rebuſque ab eiſdem in Dalmatia & Croatia attentatis.

DAlmatiæ partem Orientalem Serblos occupaſſe, ab eiſdemque Serbliam, ſive Serviam nuncupatam, juriſque Imperii Orientalis fuiſſe relatum eſt lib. primo cap. 12. & 15. quam ſicuti Drinus fluvius in Scardo monte ortus & in Savum influens mediam ferè ſecat, ita partem Occidentalem Boſnam dictam Ioannes Cinnamus teſtatur lib. 3.

*Ad Savum cum veniſſet (ſcilicet Emanuel Imperator) ad illud inde flumen deflectit nomine * Drunam quod ſuperiori è loco factis oſtiis Boſthnam à reliqua Servia dividit, cæterum Boſthna imperio non ſubeſt Serviæ Archizupano, ſed gens tum temporis moribus ſuoque magiſtratu agebat.* Ab antiquo tamen Boſna erat tantùm ea regio mediterranea per quam Boſna flumen labitur, & in Savum influit, de qua Conſt. Porphir.

* *Drinum.*

De adm. Imp. C. 32. De Serblis. In agro verò Boſonæ Catera & Deſnec quam ſicuti ab Imperio Orientali avulſam teſtatur idem Cinnamus, ita quomodò ad illas circũvicinas regiones extenſa, maritimam quoque Occidentalem partem Serviæ complexa, Regnum Boſnæ dicta fuerit, nemo tradit; ſed cùm in eadem parte maritima flumen Rama in Naronem influens, regioni per quam labitur nomen det, quam ſicuti ab anno 1138. Belam Cœcum Vn. Regem poſſediſſe, Ramæque titulo ſucceſſores ejus uſos *a* conſtat, ita eandem Vngari in ſui poteſtatem redigere non poterant, niſi intermedias Boſnam in mediterraneis, vel Chulmiam in maritimis Croatiæ conterminas prius habuerint: Chulmiam autem poſterioribus temporibus Andream tunc Dal. & Croatiæ Ducem acquiſiviſſe ex relatis *b* conſtat; ideò Boſnam in Ramæ titulo incluſam fuiſſe dicendum eſt, cum ejus pars ſuperior vulgari vocabulo Slavonico Varboſanie dicta eidem contermina ſit, quod ab eodem Cinnamo elicitur, nam libro 3. ait.

a *Privil. RR. Vng.*
b *lib. 4. cap. 2.*

Hiſce cognitis rebus, ſimulq; intellecto Boritzen Boſthnæ regionis Dalmaticæ Exarchum, qui ſocius in bello fuerat Peonarchæ in ſuam redire ditionem Imperator fortiſſimos militum delectos ad conſervandas cum Boritze manus dimittit.

Ex quibus dignoſcitur Boſnenſem Exarchum Vngarici juris fuiſſe, antequam Andreas Chulmiam acquireret, idq; Thuuroz confirmare videtur, qui de geſtis Sigiſm. Regis Vng. cap. 65. Boſnã ab Vngaris Ramam vocari ſcribit. Hanc Bani ſive Duces rexere, nam Culini Bani Boſnæ meminit *c* Innoc. III. Ninoslavi Archidiaconus *d* Spalat. Bela *e* frater Stephani IV. deinde Eliſabetha quoque mater Ladislavi Cunni Regum Vngariæ Ducatus titulo *f* habuerunt, ſed eodem Ladislavo occiſo, dum de Corona Vngarica diſceptabatur, Stephanus Rex Raſciæ Boſnam *g* occupavit, quam deinde Paulus Banus Dal. & Croatiæ, Carolo Regi Vng. recuperavit, Banique titulo ipſe & filius ejus Mladinus habuit, uſque quo ab eodem Rege Mladinus depoſitus captusque fuit, ut *h* relatum eſt. Stephanus deinde in Banatu ſucceſſit, qui cum habuerit uxorem Eliſabetham ex ſanguine Regio Poloniæ, ob idque affinis Regi Carolo, (qui aliam Eliſabetham Ladislavi Loctici Regis Poloniæ filiam uxorem habebat) effectus eſt, Boſnam titulo liberi Principatus poſſedit, ut ex Epiſtola, quam eidem Tragurienſes ſcripſere apparet, cujus inſcriptio talis eſt.

c *Rain. 1200. n. 46.*
d *cap. 47.*
e *Rain. 1271. n. 31.*
f *1280. n. 8.*
g *1291. n. 43.*
h *lib. 4. cap. 13.*

Magno & potenti Domino, Domino Stephano Li-

no Libero Principi & Domino Boſnæ, Vſſoræ, Salæ, & plurium aliorum locorum atque Chelmi Comiti 1326. 12. *Iunii.*

Quæ nomina cum totam ferè partem Serviæ Occidentalem citra Drinum comprehendant, abinde eandem partem Serviæ ſolius Boſnæ nomine dictam fuiſſe conjici poteſt, quamvis ipſe Stephanus dictis titulis uteretur, ut videre eſt in conceſſione Stagni & Peninſulæ Neſti Raguſinis facta ab eo, tamquam
a 1333. 15. Febr. Chulmiæ *a* domino; Regni tamen Vngarici beneficiarium fuiſſe ex pluribus Epiſtolis Pontificiis à Rainaldo, & VVadingo traditis conſtat, qui relatis ſolicitudinibus Summorum Pontificum de hæreticis & Schiſmaticis è Boſ-
b 1337. n.30. na expellendis, ſubdit *b* Rain. Bened. ſuſpicatum Stephanum (Stipocium dictum) Banum impiis ſtudere, ſuaque potentia illos tueri, ob id finitimos Croatiæ Comites ſcili. Neliptium C. Tininii, Budislaum, Gregorium, & Paulum C. Corbaviæ, Duymum & Bart. C. Segniæ, Gregorium Cliſſiæ, Paulum Oſtrovicæ, & Conſtantinum Cluci ſolicitaſſe ad fulciendos ſua potentia & auctoritate, fidei cenſores; hunccque Stephanum quouſque vixit Bani
c 1369. n.12. titulo uſum *c* conſtat, cujus nepotem ex fratre, itidem Stephanum cognominatum Tuartkum in Banatu ſucceſſorem à Ludovico Rege Vng. corona Boſnenſi inſignitum Maurus Orbinus refert; ſed cum is, ejuſq; ſucceſſores titulis Regis Raſciæ & Boſnæ uſi ſint, quomodo Raſcia in Regnum evecta fuerit referendum eſt.

Orientalis Serviæ pars ſicuti juris Imperii Græcorum erat, ita ejus Præfectus Græco Slavo vocabulo Megalupanus appellabatur; ſed capta à Latinis Conſtli. cum Ioannicius Bulgariæ Dominus pleraq; Græcorum loca in Thracia occupaſſet, Andreas quoque Vng. Rex pulſo Stephano Neemania Megajupano Vulchoque ſubſtituto reliquum Serviæ occupavit, Serviæque titulum ſumpſit, & cum Ioannicius Coronam Regni Bulgarici ab Innoc. III. peteret, Megajupanus quoque Serviæ idem
d Geſta Innocentii. petiit, ſed Andrea id non *d* probante, re tunc dilata Honorius ejus ſucceſſor vitato Serviæ nomine quo Andreas utebatur; Raſciæ nomine, quo eadem pars Orientalis Serviæ dicebatur, à flumine Raſca per eandem labente ita denominata conceſſit, ut Archidiaconus refert cap. 62.

Eodem tempore Stephanus Dn. Serviæ, ſive Raſciæ qui Megajupanus appellabatur miſſis Apocriſtariis ad Romanam ſedem impetravit ab Honorio Summo Pontifice Coronam Regni; direxit namq; Legatum à latere ſuo, qui veniens coronavit eum, primumque conſtituit Regem terræ ſuæ.

Additque Dandulus lib. X. part. 30.

Stephanus quoque Dominus Raxiæ, & huic, qui Megajupanus appellatur; dum neptem quondam Henrici Danduli Ducis accepiſſet in conjugem, ex ſuaſione uxoris, abjecto ſchiſmate, per nuncios à Papa obtinuit, ut Regio titulo decoratus eſſet, & per Legatum ad hoc miſſum una cum conjuge coronati ſunt. hujus Stephani Megajupani extat ſigillum quod Archidiaconi, & Danduli relata comprobant.

C ΦΡΑ	ΛΟΥ
Γ/ CΤΕ	ΖΟΥΠ
ΦΑΝΟΥ	ΑΝΟΥΤ
ΜΕΓΑ	ΟΥΝΕΜ
	ΑΝΙΑ

Succeſſere alii Reges ex eadem ſtirpe uſque ad Stephanum Magnum cognominatum, qui pluribus provinciis Græcorum occupatis, Imperator Romaniæ dici voluit, Vroſiumque filium Regem Raſciæ nuncupavit, ſed eo mortuo, ex inertia filii Imperium à variis proceribus occupatum fuit, & Vucchaſſinus Regni Raſciæ titulum uſurpavit, ſed cum loca Regno Vngariæ contermina hæreticis & ſchiſmaticis plena eſſent, Carolum, & deinde Ludovicum Reges Vngariæ pluries bellum Raſciæ intuliſſe ex relatis à Rainaldo, & Vadingo conſtat; qua occaſione Banum Boſnenſem victo Vuchaſino Rege Raſciæ titulum ſumpſiſſe conjici poteſt anno 1376. ut Orbinus refert, cum anno 1374. Tuartkum Helenæ filium adhuc Banum Boſnæ titulum habuiſſe memoria reperiatur, hoc modo ergo Banus Boſnenſis titulum Regni Raſciæ Ludovico conſanguineo & affine juvante vel permittente ſumpſit; ſed cum in Boſna ipſe & ſucceſſores ejus reſiderent, Reges Boſnæ dicti fuerunt; primaque hujus Regis Raſciæ memoria reperitur in Epiſtola Mariæ Reginæ Vngariæ ad favorem Raguſinorum ſcripta, quæ talis eſt.

Nos Maria D. G. Regina Vng. Dal. Croatiæ &c.

Notum facimus tenore præſentium quibus expedit univerſis, quod fideles noſtri Rector, Iudices Conſilium, & Commune Civitatis noſtræ Raguſii miſſis ad noſtram Majeſtatem providis viris Petro de Gondola, & Stephano de Luccaro eorum concivibus nunciis & Ambaſciat. nobis humiliter ſignificarunt, quod nonnulli forent homines in dictis Regnis noſtris Dalm. & Croat. qui vinum & ſalem ad quoddam Caſtrum de novo per D. Regem Raſciæ & Boſnæ inter prædictam Civitatem noſtram Raguſii & Civitatem noſtram Chatari appellatam in loco Dracavizza nominato conſtructum, & etiam ad alia loca inconſueta contra libertatem & antiquam conſuetudinem ipſius Civitatis noſtræ Raguſii, & in opprobriū & diminutionem juriū ejusdem Civitatis noſtra portarent & deferrent, ſupplicant nobis, ipſis ſuper hoc providere de remedio opportuno. Nos itaque volentes

dictam

dictam Civitatem noſtram Raguſii in ſuis libertatibus, & conſuetudinibus antiquis illibatè conſervare, ut exinde dicti Cives noſtri diſcant ſub Principe glorioſo devoti famulari, atque ab ipſis utilitatibus, & honoris materia, lucrumque fructiferum Regia perveniat Majeſtati de conſilio, conſenſu & beneplacita voluntate Serma. & Exma. Principis Dn. Eliſab. præmiſſa D.G. R. Vng. Pol. Dal. &c. genitricis noſtræ cariſſimæ. Prælatorumque & Baronum R. Noſtri præmaturo ſancientes duximus committendi, ut à modo, & deinceps nullus incolarum Regnorum noſtrorum memoratorum vinum, & ſalem prædictum caſtrum Novum in loco Dracavizza, ut præfertur conſtructum, & ad alia loca inconſueta contra antiquam libertatem, & conſuetudinem dictæ Civitatis noſtræ Raguſii & diminutionem jurium ejusdem Civitatis noſtræ portare præſumat, vel deferre ſub pœna amiſſionis & privationis vinorum & ſalium prædictorum, & hoc volumus in foris & locis publicari in dictis Regnis noſtris Dal. & Croatiæ palam ubique facere proclamari, prout etiam in formam noſtri Privilegii redigi faciemus, dum nobis eadem in ſpecie fuerint reportata. Datum Budæ ſub magno noſtro ſigillo ſabbatho prox. poſt quindenas feſti Paſchæ Domini Anno ejuſdem 1383.

Ex qua dignoſcitur quod ſicuti Tuartkus vivente Ludovico, favore Amitæ Eliſabeth plurima loca ſimul cum titulo Regni Raſciæ conſecutus fuerat, ita eo mortuo ſpretis Reginis res novas molitus ſit; nam Barones ab eiſdem deſciſſentes, fovit, & à Ioanne de Hericart Bano Dal. & Croatiæ ad
a 1387. ejus opem confugiente. Cliſſam *a* recepit, Catarum quoque eodem tempore conſecutus Spalatenſes terra marique moleſtare non ceſſabat, qui Vngaricis deſtituti auxiliis cum Sibenicen. Scardonen. & Breberien. contra
b 1388. 6. Octob. Regem Boſnæ & Banum fœdus *b* iniverunt, Tragurienſes verò, qui uſque ad illud tempus cum Boſnenſibus & Bano amicitiam coluerant, ſe declarare non audentes, fœderi accedere noluerunt, ſed neutralitatem ſervare ſtudentes, pacem inter Boſnen. & Spalat. ſe tractaturos obtulerunt, cumque Comes Hervoiæ (de quo pluries mentio fienda eſt) Regis Boſnæ Legatus Tininium veniſſet, Trag. requiſiti Legatum ad eum miſerunt, poſtulatis tamen ejuſdem deditionem petentis aſſentiri noluerunt; ſed cum Spalat. Sibenicen. & aliis varios tractatus habuerunt, qui in longum protracti fuerunt, ut in patriæ Chronico, quo tempore ab amico Rege nuntium victoriæ de Turcis habitæ receperant.

Nobb. & circumſpectis viris Dominis Poteſtati Iudicibus Conſilio Civit. Trag. Amicis cariſſimis Steph. Tuertko D.G. Raſciæ, Boſnæ maritimaque &c. Rex. Amici cariſſimi quod noviter his diebus Rex Regum, & Dominus omnium cuſtos noſtrum, qui ſemper ſuos adjuvat, ſalvat, protegit, & defendit, nobis populo ſuo oſtendit relatu, laudeque dignum memorandum, venerandum inſuper, & colendum omnibus vobis præſertim ejus cultoribus ad ſui laudem & gloriam, & honorem, ut ſitis & gaudii, ſicut in hoc adjuti & participes gratiæ ſuæ fuiſtis, in ea quæ in Chriſto Ieſu omnium jungit animos alterutrum, nunc duximus intimandum, nam illum ſuperbum Sathanæ filium & miniſtrum Chriſti nominis, & totius humani generis, populi maximè Chriſtiani & orthodoxæ fidei inimicum perfidum ſcilicet Ameratum, qui ſibi jam multas ſubjecerat nationes, & quotidie cervicem ut aſpis arrecta, & ore, ceu vipera panſo virus evomere pro viribus ſatagebat, nitebatur, & intendebat cunctos Chriſticolas & cultores dictæ fidei perturbare, invadere, opprimere, & delere, quique jam venerat terras noſtras de facto turbatum diſpoſitus, & intendens, & poſt invadere veſtras cum duobus filiis & ſequacibus ſuis Turcis. Eya tandem inito cum eis bello die 20. Menſis Iunii proximè præteriti Dei dextera adjutrice & nobis propitia aſſiſtente, obtento penitus cum triumpho campo confliximus, devicimus, & humi proſtravimus interemptos, paucis demum ex ipſis ſuperſtitibus remanentibus, Dei laus licet cum aliqua ſtrage noſtrorum, attamen non multorum, quod præſentibus ecce vobis veluti noſtris benevolis, & amicis ex quadam confidentia de amicitia veſtra ſumpta per noſtrum hominem & nuntium ſpecialem earum videlicet oblatorem ad exultationem, & gaudium nunciamus & nos offerimus ad omnia vobis grata libenter & libere facienda. Datum in Aula noſtra Suthiſte die pr. men. Auguſti A. 1389.

Poſt quam victoriam ad majora aſpirans Tuartkus nullo exercitu Vngaros Vranam obſidentes recedere, Nonamque ſe recipere *c* c Pub. 1389. 11. Nov.
coegit, & Oſtrovizam *d* recepit. d 13. Xbris.

Spalat. autem cum Sibenicen. multoties Tragurii convenientes de rebus ſuis invicem conſulebant, & cum Vngarica auxilia à Sigiſmundo & Maria multoties in vanum imploraſſent, multaſque proteſtationes ob id feciſſent, à Rege Boſnæ terminum obtinuerunt, *donec ex Vngaria redirent miſſi, ne reputarentur infideles*, quo tranſacto eidem ſe dediderunt, Privilegiorumque Ludovici confirmationem *e* obtinuerunt: Tuartkus e 1390. 8. Iunii
autem titulis Raſciæ & Boſnæ, maritimam addidit, in qua comprehendebatur quod olim

Chulmiæ nomine poſſederat, & nunc Herzegovina (à Germanico verbo quod Ducatum ſignificat, & latinè Ducatus ſancti Sabæ) dicitur; cui acceſſit quidquid in maritimis tam in Croatia, quàm in Dalmatia habuit, puta Chliſſam & Oſtrovizam in Croatia. Spalatum, Trag. Siben. Pharum, Brachiam, & Catarum in Dalmatia; Anno ſequenti Rex Tuarthus moritur, cui ſucceſſit Stephanus Dabiſcia, qui quamvis
a 1392. 25. April. Trag. Privilegia *a* confirmaverit, tamen ab omnibus pro Rege acceptus non fuit; Nam Vuch Vulchi Banus Boſnæ Sigiſmundo adhærens captivato Priore Auranæ cætera loca in Croatia recuperavit; ſed cum Regina Maria eodem anno deceſſiſſet, ob id Regnum vacare Trag. tabulæ exprimant, prout & anno ſequenti, quo pacem inter Sigiſmuudum & Dabiſſiam agitatam tradunt, eandemque concluſam ex Sigiſ. Privilegio elicitur.

Sigiſ. &c. fidelibus ſuis egregiis & generoſis mag. VVockmer filio Zeme & fratribus, nec non filiis fratrum ejuſdem de domna ſalutem & gratiam: etiamſi virtus qualibet ſuo non debet pramio defraudari, fidelitas tamen eò abundantius attollenda, pramiisque temporalibus propenſius compenſanda, quantò ipſas cateras virtutes politicas antecedit, & omnem temporalem affluentiam non immerito tranſcendit; proinde quia vos de conſenſu & voluntate Incliti Principis D. Stephani Dabiſce Regis Bozna fratris noſtri cariſſimi, & D. Elena Regina conthoralis ſua ſub ſincera fidei puritate fidelitatem perpetuo nobis obſervandam promiſiſtis, & noſtra Majeſtati juraſtis ac veſtris litteris mediantibus vos propenſius obligaſtis, quod noſtram Majeſtatem poſt mortem prædicti D. Steph. Dabiſca Regis moderni Bozna in veſtrum verum Dominum naturalem aſſumeretis, haberetis, & teneretis, imo ex tunc noſtra Majeſtati tanquam Regi & Domino veſtro naturali per omnia obediretis, & obtemperaretis: ideò nos volumus vos in antiquis libertatibus Privil. juribus, jurid. conſuet. & legibus ac obſervantiis illibate conſervare. Datum in Djako Salibato die proximo ante feſtum B. Margarita Virg. & Martyr. A. D. 1394.

b 1394. 24. Aug. Spalatenſes autem *b* decreverant *quod à morte Tuartichi Regis citra non fiat mentio de aliquo Rege nec de aliquo alio niſi ſolummodò de Rectoribus & Iudicibus*; controvetente etenim Sigiſmundo Regnum Vngaricum Eduigi Regina Poloniæ ſorore Mariæ (cui juramentum fidelitatis præſtitum fuerat) Spalat. Trag. & Siben. in hac dubietate nullum Regem nominare voluiſſe cenſendum eſt, at compoſi-
c 1395. tione deinde cum Sigiſmundo ſecuta, ut *c* Cromerus refert iterum Sigiſ. Regis nomen in hiſce tribus Civitatibus reaſſumptum reperitur: Dabiſciam autem Regem Boſnæ metu Turcorum Croatiæ loca Vngaris permiſiſſe, pacemque feciſſe pacta ſibi viventi Regni Boſnæ fruitione ex relato Privilegio innui poteſt.

Turcæ enim, Venetis, & Liguribus ſe mutuò laceſſentibus, mare liberum nacti, Græcorũ diſcordias in propriam utilitatem vertentes, ditionem in Aſia & Europa auxerant, & poſt mortem Stephani diviſo Neæmanorum Imperio, indies ſe dilatantes, ad fines Raſciæ pervenerant, mortuoque Rege Tuartko ipſi Boſnæ imminebant, ob id Sigiſmundus collecto multarum nationum numeroſo exercitu, ad Nicopolim cum eiſdem *d* conflixit, ubi ex feſtina- d 1396.
ta Francorum audacia, cæteris ſe confundentibus, victus, fuga Conſtantinopolim delatus, in Dalmatiam Raguſium venit, Tininii Privilegia *e* conceſſit, deinde in Vngariam Strigonii e 1397. 6. Feb.
quoquè Privilegia dedit die primo Iunii ejuſdem anni, Boſnamque à Turcarum vi tutari conabatur, ſed cum Boſnenſium Proceres Sigiſmundum ſpernerent, & poſt mortem Dobiſcæ in partes diviſi eſſent, Harvoyæ tunc Turcis adhæſit contra quem Sigiſ. exercitum deſtinavit, ut ex ejuſdem Epiſtola Traguriinis ſcripta apparet.

Nobb. & Sap. viris Rectoribus, Conſilio & Communi Civitatis noſtra Tragurii fidelibus noſtris ſincerè dilectis Sigiſ. D.G. Rex Hung. Nobiles Sapienteſque Viri fideles noſtri ſincerè dilecti. ſciatis nos veridico accepiſſe ex relatu, quod Hervoja Vayvoda veluti perfidus Alumnus proditionis ductus malignitate, noſtrorum immenſorum Regalium beneficiorum immemor, ſeipſum in catum infidelium Crucis Chriſti Turcorum videlicet connumerare, & coadunare, noſtrique & ſacra noſtra Cor. Regia fideles in Regno Boſna exiſtentes offendere & expugnare proponeret toto niſu; quodque etiam non ſolum in ipſius Regni Boſna, & in noſtrum, & aliorum fidelium meorum in Dalmatia & Chroatia Regnis noſtris exiſtentium ingens diſpendium reddere poſſet, & gravamen ad ipſum Regnum Boſna ſcutum & deffendiculum pradictorum meorum Dalmatia & Croatia Regnorum contra eoſdem Chriſti amulos penitus eſſe videntur, & quia nos Divina dextra nobis oppitulante generali in Regno noſtro jam inſtaurato exercitu valida cum potentia ipſum Regnum Boſna in brevi ſubintrare, & ipſum Hervoyam ab hujuſmodi ſui nefarii propoſiti praſumptuoſa conſpiratione falce vigoris ejus abſcindentes proterviam manu potenti intendimus prohibere, ad hujus quoque noſtri ſalubris propoſiti perfectionem propter fortitudinem paſſuum, & fortaliciorum Regni Boſna pradicti baliſtrariorum copia noſtra Celſitudini nimium extitit opportuna, ideo fidelitatem veſtram requirimus, idemque firmiſſimo Regio damus ſub edicto, quatenus mox viſis praſentibus baliſtrarios veſtros quos meliores, & plures habetis, & habere poteſtis ad ipſam noſtram celſitudinem verſus Dubicham deſtinare debeatis, ita tamen ut quilibet eorum duas baliſtas & veritones in bona copia ſe-

cum

cum debeant apportare fidelitatis indicium, & grata ſervitia noſtræ Celſitudini exhibituri; in hac parte, pro quo tandem veſtram fidelitatem, & ipſos veſtros baliſtrarios dignis Regalibus favoribus intendimus confovere, ſecus igitur pro noſtra gratia facere non auſuri, commiſimus autem per alias noſtras litteras egregio viro Magiſtro Iohanni filio vid. Nicolai Palatini de Gara ut ipſe eoſdem baliſtrarios ſimul cum baliſtris & armis ipſorum in equis Vlachorum noſtrorum ad noſtram deſtinet Majeſtatem. Datum in Poſſegauuar in feſto Sanctæ Trinitatis Anno Domini 1398.

Baliſtrarioſque Regi miſſos die 15. Maij ejuſdem anni Tragu. monumenta memorant.

CAP. IV.

De geſtis Ladislavi Regis Neapolitani in Dalmatia

DIſcenſiones inde Vngaricæ recrudu ere, nam ſicuti mortua Maria Vngari Sigiſmundo extero inviti parebant, ita poſt Nicopolitanam cladem exoſum deſpiciebant; At cum ſuperiores Regni partes Poloniæ conterminæ ab eodem penderent, Rexque Poloniæ amicus Sigiſmundo eſſet, denuò ad partes maritimas reſpicere ceperunt, & Ladislaum Caroli occiſi filium (qui titulis Regni Vngarici *a* utebatur) ad capeſſendam ejuſdem coronam ſolicitabant; Sed juvenis, paternæ necis memor, accedere verebatur; Ideò conjurati Oſtoya Rege Boſnæ in ſuam partem tracto, Sigiſmundum captivarunt, Harvoyeque ſupremus Regni Boſnæ Vayvoda cum Philippo Admirato & Legato Regis Ladislavi Tininium convenerunt, Dalmatæque ab eiſdem rêquiſiti Legatos ibidem miſerunt, & de recipiendo Ladislavo varios tractatus habuerunt, nihil tamen concluſum fuit, eò quia ſingulæ Civitates cæteris inconſultis ſe declarare non auderent, reſque in longum protracta eſt; Civibus enim in partes diſtractis, aliis Sigiſmundo, aliis verò Ladislavo adhæreſcentibus, mutua odia, & expulſiones evenerant, nominaque intrinſecorum, & extrinſecorum emerſerant; cum interim Sigiſmundus è carcere liberatus *b* fuiſſet, omnium animos ſuſpenderat: Primi tamen Iadrenſes, deſiderio conſequendæ inſulæ Pagi, Ladislavum receperunt. Pagenſes etenim poſt mortem Reginæ Mariæ à Iadrenſium juriſdictione pulſo rectore *c* defecerant, quos gravi vindicta ſumpta Iadrenſes parere coegerant, re deinde apud Sigiſmundum Regem agitata, is Comitem proprium Pago *d* impoſuit, ejuſque delegati Pagenſes liberos à Iadrenſium juriſdictione *e* declararunt, quod à Concilio quoque Provinciali Nonæ celebrato confirmatum fuit, declaratumque Pagenſes liberos fore, prout cæteræ Civitates Dalmatiæ erant; Quod Iadrenſes iniquo animo tulerunt, & multoties oblata etiam 40. mil. duc. ſolutione Pagum recuperare *f* tentarunt, ſed Sigiſmundo præterea volente, ut cuſtodibus arcis Iadræ ſtipendia ſolverent, ex impoſſibilitate à petitis diſceſſerant, cumque paulopoſt ſecuta eſſet captivitas Sigiſmundi oblationibus Ladislavi & Oſtoyæ aures *g* præbuerunt, & cum Heruoyæ utrorumque nomine convenerunt, quod ex ſequenti diplomate dignoſcitur.

a Rain. 1398. n. 37.

b 1400. mem. Madio.

c 1393.

d 1395.

e 1396.

f Memoriale Pauli.

g 1400.

Nos Hervoye ſupremus Voyvoda Regni Boſnæ, ac Vicarius Generalis Principum Sereniſſ. Regum Regis Vladislavi & Regis Oſtoye memoriæ commendamus, & ſignificamus quibus expedit univerſis, quod nos non vi, dolo, metu vel alio aliquo ingenio ducti, ſed noſtra propria voluntate & arbitrio coacti Egregios Rectores Nobiles Conſilium & Commune Civit. Iadræ per fratres noſtros ſpeciales recepimus, & aſſumpſimus, promittendo & obligando fide noſtra militari mediante præfatos Rectores, & Nobiles de eadē Civitate totis viribus noſtris omnibus locis, & temporibus opportunis contra, & adverſus quoslibet prædictos nobiles ſuo lectari juſte, vel injuſte volentes nō parcendo perſonæ noſtræ & noſtrorum ſervitorum, neque bonis adjuvabimus & toto noſtro poſſe defendere obligamus; & quod nunquam temporis in proceſſu per nos, neque per alios quoſpiam præfatos Rectores Nobiles & Commune prædicta Civitatis & ſic per præſentes Privilegiales literas valoris volumus, ſi prædicti Rectores & Nobiles elevabunt vexillum Sereniſſimi Regis Ladislavi, & ſi elevaverint præfatum vexillum jurando ſuper Sanctam Crucem & reliquiae ad fidelitatem Vladislavi & non deponere præfatum vexillum uſque mortem. Nos promittimus cum præfata fide noſtra militari, quod Sereniſſimus D. Noſter R. Oſtoya Boſnæ vult jurare ſuper S. Crucem & reliquias quod nunquam in vita ſua ad minus . . . . . prædictos Nobiles & Civitatem Iadren. nec nos Hervoye cum conſorte noſtra, cum filio noſtro unico, fratribus, & familiaribus noſtris vid. cum Draaghiſca fratre noſtro Voyslavo, Voyaco, Petro Voyvoda & Tuartco & fratre ſuo Voyco, et cum aliis familiaribus noſtris vobis placidis jurare volumus ſuper Sanctam Crucem et reliquias prædictas Nobiles univerſos de prædicta Civitate viribus noſtris ſemper cum potentia d. Domini Hung. Regis contra ipſorum æmulos ſemper juvare volumus uſque mortem noſtram non dimittendo, ſed ſemper promptè et paratè vos prædictos Nobiles defendere et vendicare contra omnes homines: Immo volumus præfatis Nobilibus aſſignare Privilegia D. N. Regis et noſtra ſub pendenti Sigillo in ejus rei teſtimonium. Datum in campo . . . A. D. 1401.

Ladislavumque & Pagum receperun[illegible]t ex fragmento Conſ. Iadræ elici poteſt. 1401. *die 22. Iunii Vadit pars DD. rectorū et X. adjunctorum*

 quod

quod ex relatione 4. nobb. deputatorum ad habendum colloquium cum Ambaſciat. Regis Boſnæ, & Voyvodæ Hervoye multa ſunt dicta & conſulta in hoc conſilio ſuper relatione prædicta, quod dicti 4. nobb. iterum procedant ad complendum quod inceptum & habitum eſt cum eis, vid. ſuper recep. Regis Ladiſ. ſuper factum Ambaſſ. mitten. ad dictum Dominum Regem, ſuper factis Pagi & ſuper trigeſimo vid. quod promittant duc. mille in duobus annis, vid. medium in feſto Nat. Domini proxime & aliam medietatem in feſto S. Petri de menſe Iunii inde proxime ſecuturi, & . . . quantum poterit, ſin autem hoc non poterit obtinere in omnibus, & ſingulis ſuprascriptis faciant, deliberent, & concludant in omnibus & per omnia, quæ eis viſum fuerit; & quidquid dicti Nobiles cum dictis Boſſinen. fecerint, & concluſerint, id firmum ſit & executioni mandetur de facto trigeſimi ſolum.

Hervoye deinde nomine Ladislavi & Oſtoyæ Tragurien. & Siben. confirmationem Privil. promittit die 13. Madii 1402. Tignii in Cetina, quam Oſtoya Sibenicenſibus ratam habuit die 15. Iunii, Spalatenſibus verò Privilegia confirmavit die 15. Xbris, Tragurienſibus autem nullum Privilegium ab Oſtoya conceſſum reperitur. Ladislaus interim qui ad expellendum Ludovicum Andegavenſem impeditus fuerat, eo recedente, rebuſque inde pacatis, primum parlamentum Neapolim *a* congregaverat 1401. die 26. Ianuarii, inde ad res Vngaricas converſus, cum abſque Venetorum conſenſu transfretationem Adriatici ſe conſecuturum difficili cognoſceret, ipſique Corcyram tenerent, quam ad ſe ſpectare Ladis. aſſerebat, cum eiſdem convenire decrevit: Veneti enim poſt amiſſam Dalmatiam Corcyram uti navigationibus ſuis apprimè neceſſariam crebro appellebant, & ut in Civitate amica, in qua multi etiam ipſorum Cives domicilium fixerant, multoties morabantur, Corcyrenſeſque ipſi à Venetis tamquam maris dominis penderent, eorum quoque protectionem ambiebant, ideò debilibus Principum Tarentinorum viribus ſpretis (qui jure materno Catharinæ filiæ Balduini, ultimi Latini Imperatoris nomen Imperii Conſtantini, Corcyræque dominium retinebant) Venetis ſubjectionem *b* obtulerant, 1382. Veneti tamen ne Regem Carolum amicum offenderent, eos recipere renuerant; Sed cum ejuſdē dominium maximoperè adipiſci cuperent, Tarentinis obtulerunt pretiū 30. mil. ducatorum, vel cenſum annuū 3. mil. duc. ut Caroldus refert; Nihil tamen tunc concluſum fuit: Sed cum deinde R. Carolus 3. in Vng. *c* proceſſiſſet, ut relatum eſt; Naviſque quædam Veneta in littore Neapolitano naufragium feciſſet, R. Margarita ipſam cum mercibus retinuit; Venetiſque petentibus reſtituere renuit, qua de cauſa ſimultates inter Venetos & Reginam ortæ ſunt, qua occaſione freti Corcyrenſes Venetis dominium inſulæ iterum obtulerunt, qui illos receperunt 1386. die 9. Iunii, ut Paul. Maurocenus *d* ſcribit, & Neapolitani ſcriptores *e* confirmant, in minoritateque Ladislavi Dyrrachium aliaque loca Epiri conſecuti ſunt: cum igitur Ladisl. tutū per Adriaticū tranſitum nanciſci cuperet, Venetis jus Corcyræ pro 30. mil. duc. conceſſit 1401. 16. Auguſti, quibus ſic conciliatis, Aloyſium Aldemariſcum Admiratum ſuum cum Claſſe quinque triremium & unius biremis ampliſſima cum auctoritate in Dalmatiam miſit, qui Iadram pervenit 27. Auguſti 1402. ibique receptus, vexillum Ladislavi *f* erexit, & cum Voyvoda Hervoye colloquutus Vranam obſedit, deditioneque accepit, *& 30. armigeris Regis Ladislavi in uno barcuſio ſupervenientibus* præſidio firmavit, deinde Spalatum mox Trag. & Sibenicum delatus vexilla Ladislavi erigi fecit, Iadramque reverſus, Sibenicenſibus Privilegiorum confirmationem dedit die 2. Xbris, in qua expreſſa eſt ampliſſima auctoritas qua à Ladislavo munitus fuerat; Spalatenſibus autem cum eorum exititiis compoſitis, confirmationem pactorum dedit 6. Ianuarii ibidem: Harvoye verò prope Bihachium Vngaros profligavit, & Paulum Biſteno Banum Croatiæ à Sigiſmundo miſſum cepit, & Aldemariſco Iadram miſit die 5. Februarii; Tunc reliquæ quoque Inſulæ Dalmatiæ Ladislavi vexillum erexere, qui tandem Iadram venit, ibidemque à Legato Summi Pontificis Corona Vngarica redimitus fuit, ut Rainaldus ex Theodoro Niem *g* refert. *Bonifacius eodem 14. Pontificatus ſui dictum D. Ladislaum coronari fecit in Regem Vngariæ in Civitate Iaurienſium.* Iaurienſis Civitas Vngariæ ad flumen Arabonem prope Danubium in finibus Auſtriæ ſita eſt, quam Ladislaus non vidit, ideò mendosè exſcripta eſt pro Iadrenſium; Cum Ladislaum Iadræ fuiſſe multa ejus diplomata ibidem data teſtentur, p^m Spalaten. in quo Privilegia confirmat die 6. Auguſti, ſecundum Brachienſibus die 14. tertium Sibenicen. die 16 quartum Trag. & Privilegia confirmavit, & ab Aldemariſco contra Privilegia attentata abrogavit die ultimo ejuſdem menſis Auguſti 1403. cum interim Sigiſmundus vires reaſſumpſiſſet in Vngariam procedere veritus, Iadræ ſubſtitit & prout ibi arcem præſidio firmaverat, ita in alias quoque Civitates arces conſtruere ſatagebat; Spalatique ob civium mutuam diffidentiam conſtrui jam cepta fuerat: Civibus etenim in partes diviſis, pars Sigiſmundo adhærens ejecta fuerat; ideò intrinſeci Aldemariſco Civitatem tradentes arcem quoque pro propria ſecuritate conſtruere permiſerant, antequam extrinſecos reciperent, quibus receptis & adveniente Ladislavo conſtructio continuabatur, idem quoque Tragurii & Sibenici tentatum fuiſſe *h* patet: nam hac de cauſa eoſdem inſimul conveniſſe & *Ligam ne caſtrum i fieret feciſſe* conſtat. Legatoſque ob id in Boſ-

a Hector Pignatel. ibi.
b Caroldus 19. Madii.
c 1385.
d lib. 17.
e Angelo de Conſt. Hector Pignat.
f Paulus.
g Rain. 1403. n. 15.
h 1403. 22. Aug.
i S. Gilob.

in Boſnam & ad Hervoyam miſiſſe, Privilegiorum promiſſam obſervationem pollicitantes; negotiatione deinde re agitata, Tragurienſes 300. ducatorum auri ſolutione caſtri conſtructionem declinaverunt, & à Ladislavo declarationem favorabilem pro ſe & Sibenicenſibus obtinuerunt, ideò Sibenicenſes quoque pecuniam dediſſe conjectari debet, quamvis ſolutionis memoria non reperiatur. Ladislavi autem declaratio talis eſt.

Ladislaus D.G. Hung. Hyerus: & Siciliæ Dal. & Croatiæ &c. Rex Provinciæ & Forcalquerii ac Pedemontis Comes Mco viro Pereto de Andreis Comiti Trojæ Conſiliario & fideli noſtro dilecto gratiam, & bonam voluntatem. Licet ſuadentibus certis rationibus atque cauſis firmum propoſitum, & intentio nobis fuerit conſtruendi, & conſtrui faciendi in Civitatibus noſtris Sibenici & Trag. aliquod fortalitium, ſeu Caſtrum; nunc vero ceſſantibus ipſis rationibus, atque cauſis conſultò deliberavimus ipſa Caſtra in prædictis civitatibus fieri non debere; noſque totaliter removimus ab intentione, & propoſito antedictis; De quibus volentes regimina Communitatem, & univerſitatem & homines dictarum Civitatum de prædictis certiores cautos reddere, & ſecuros, tibi de quo in omnibus plenè confidimus quam promptiter valeas, atque poſſis prælibatis regiminibus Communitatibus univerſitatibus & hominibus quod caſtra ipſa ſeu fortilicia per nos aut alios nulla unquam tempore faciemus, ſeu fieri mandabimus, quodque omnia illorum Privilegia per nos, aut alios eis conceſſa, libertates, immunitates, & conſuetudines perpetuò obſervabimus, & mandabimus ab aliis obſervari, tenore præſentium de certa noſtra ſcientia licentiam damus, & omnimodam, & plenariam poteſtatem committentes tibi in præmiſſis, & cira præmiſſa totaliter & plenariè vices noſtras, ac promittimus ratum, gratum, firmum, validum habere perpetuò & tenere, quidquid per te in præmiſſis & circa præmiſſa actum, promiſſum, ac factum fuerit, ſive geſtum nullo unquam tempore contrafacere, vel venire, tanquam ſi perſona noſtra id egiſſet, quin imò ad validiorem roboris firmitatem nos etiam ſub verbo, & fide Regalibus prælibatis regiminibus communitatibus, univerſitatibus & hominibus promittimus & firmiter pollicemur, quod prædicta caſtra, ſeu fortilicia in ipſis Civitatibus fieri ullo unquam tempore faciemus; quin imò prædicta eorum Privilegia, immunitates, libertates & conſuetudines obſervabimus, & obſervari ab aliis perpetuò faciemus. Præſentes autem literas, quas pro cautela in manibus prædictorum Communium volumus remanere, magno pendenti noſtro ſigillo juſſimus communiri. Datum Iadræ per Antonium Pemi Secretarium familiarem, & fidelem noſtrum dilectum Anno D. 1403. die 19. men. Octobr. XI. Ind. Regnorum noſtrorum anno 17.

Ladislaus Rex manu propria.

Iuramentum tamen novum loco caſtri in manibus ejuſdem Petri Comitis Trojæ factum fuit Spalati die 13. Octobr. Trag. verò 23. ejuſdem, ſubinde Hervoya cum Comite Cetinæ & numeroſa Comitum Croatorum ſocietate in Dalmatiam venit, honorificeque ubique receptus, à Ladislavo Dux Spalati & proximarum inſularum creatus fuit. Eoque Vicegerente in Dalm. & Croatia relicto Neapolim reverſus eſt menſe Novembris 1403. quo recedente Veglienſes ad Nicolaum Comitem ſuum, qui à parte Sigiſmundi ſtabat, & Modruſſam quoque, & Segniam poſſidebat redierunt, à quo Arbenſium extrinſeci adjuti Arbum interceperunt, ob id Hervoye hortatus eſt
Trag. ut Legatos ad Comitem Vegliæ *a* mit- a 1405.
terent, reſtitutionemque Arbi poſtularent, qui eidem obſecundati ſunt, nihil tamen effecerunt, ſed ſuperveniente Ioanne de Luſignano Duce Baruti Regis Ladislavi affine, & patruo Reginæ Mariæ Ladislavi uxoris, & filiæ Regis Cypri, cum Claſſe Arbum obſeſſum & receptum fuit, turrisque quædam præſidio firmata, cumque Oſtoyas Rex Boſnæ à Tuartko, ſcuro dicto, filio Turtki Primi pulſus fuiſſet, is cum Proceribus ſibi adhærentibus à Ladislavo diploma tale habuit.

Ladislaus D.G. &c. univerſis præſentes litteras inſpecturis tam præſentibus quam ut futuris &c Et ſi in concedendis gratiis proni debemus exiſtere, ad confirmandum quidem quæ ſunt poſſeſſa per alios, tenemur promptiores nos in caſibus exhibere. Sanè venientes noviter ad Majeſtatis noſtræ præſentiam Mci. & Nobb. viri Georgius Vayvoda de terra Holm, Comes Vulko & Thomas miles Conſiliarii, & fideles noſtri dilecti miſſi ad nos per Illuſtrem Principem D. Tuertko Regem Boſnæ affinem noſtrum cariſſimum, tamquam fratrem ac ſpectabiles Mcos. & Nobiles viros Hervoyam Ducem Spaleti, & Comitem partium inferiorum, Sandalum ſummum Vayvodam dicti Regni Bozne, aliosque Barones, Magnates, Proceres, & Communitatem dicti Regni Conſiliarios, & fideles noſtros dilectos culmini noſtro quo ſupra nomine ſupplicaverunt humiliter, ut confirmare jam dictis Regni Baronibus, Proceribus, Magnatibus & communitati d. R. Boz. omnes & ſingulas conſuetudines ſtatum & jura antiquitus eis obſervatas, & obſervata; nec non confinia, & metas ipſius Regni Boz. poſſeſſa, & poſſeſſas per q. ſpect. Culin olim dicti Regni Bozne Banum, illasque & illa eis obſervari jubere benignius dignaremus. Nos verò ad dictum Regnum Boz. gerentes fraternè dilectionis affectum, ac alios prædictos ejuſdem Regni Boz. Barones, Magnates, Proceres, & Com. propter merita fidelitatis eorum, & ſervitia grandia, fructuoſa, & utilia, quæ nobis hactenus in eventibus dubiis præſtiterunt, & aſſiduè præſtare non

ceſſant

ceſſant proſequi favorabiliter diſponentes, ut qui noſtris ſe promptos obſequiis exhibuerunt continuè. Nos eis propitios poſſint in quibuſcunque rerum eventibus invenire, jam dictos Illuſtri Regi Boz. & ejus ſucceſſoribus, nec non Baronibus, Magnatibus, Proceribus, & Communitati dicti Regni Boz. per dictum q. Culin olim dicti Regni Boz. & ſignanter à partibus Hungariæ poſſeſſos, & poſſeſſa de certa noſtra ſcientia tenore præſentium confirmamus, illaſque & illa eis obſervari inviolabiliter volumus, & jubemus, decernentes, declarantes, & jubentes expreſſè, quod dictus Rex Boz. & ejus ſucceſſores, præfatiq; Barones, Magnates, Proceres, & Communitas dicti Regni Boz. in ipſum etiam Rm conſuetudines, ſtatuta, jura, confinia, & metas omnes prædictas habeant, de cætero teneant & poſſideant, prout, & quemadmodum eiſque modo & forma quibus illas & illa dictus q. Culin Banus & maximè à dictis Hun. partibus dum vixit, habuit, tenuit, & poſſedit, nec ullam in prædictis vexationem incurrant obſtaculum vel anfractum fidelitate, & ſuperioritate noſtra aliis noſtris juribus ſemper ſalvis. In cujus rei teſtimonium præſentes literas exinde fieri & pendenti Majeſtatis noſtræ ſigillo juſſimus communiri. Dat. in Caſtro noſtro qui prope Neap. per virum Mag. Gurell. Aurelii de Neap. . . . . Militiæ Logothetam & protonotar. R. Noſtri Siciliæ Collateralem Conſiliarium & fidelem noſtrum dilectum A. Domini 1406. die 26. Auguſti 14. Ind. Regnorum noſtrorum anno 20.

Ducique Baruti Comitatus Iadræ Sibenici,
& Tragurii Ladislaus indulſit: Tragurienſes autem,
dilata ejus acceptatione, alium elegerunt,
eundemque à Hervoye confirmari fecerunt,
a 1406. deinde id Duci notum *a* fecerunt; Iadrenſes
9. *Xbris.* verò, cùm Caſtrum Novegradi & Scriſam ope
ejuſdem Ducis cepiſſent, eundem in Comitem
anni ſequentis confirmarunt. Abindeque Ladislavi
res labeſcere ceperunt; Nam rebus Italicis
implicitus Duci Baruti nulla ſupplementa
mittebat, ob id Arbenſes, à Comite Vegliæ inducti,
iterum Sigiſmundo adhæſerunt, & Ladislavi
milites obſidentes, ſubſidioque deſtitutos,
b 1408. excedere *b* coegerunt, & cum diſſenſio inter
Proceres Boſnæ de Corona Regni perduraret,
Vngarique & Croati ad Sigiſmundum redirent,
Hervoye rebus ſuis proſpiciens, ut Ducatum
Spalaten. & inſularum dominium à Ladislavo
conſecutum ſervaret. Boſnenſes ſuæ partis metu
Turcorum perculſos cum Sigiſmundo convenire
ſuaſit, ut ex ejuſdem Epiſtola Trag. ſcripta
conſtat.

Sigiſmundus D. G. Rex Hung. D. Cr. &c. Marchioq; Bran &c. Sacri R. Im. Vicarius Generalis et Regni Bohemiæ Gubernator. Nobb. et prud. viris Rectori, Conſilio et Communi Civitatis noſtræ Trag. Sal et gratiam. Auditis prout non ambigimus pace, unione et concordia inter nos et D. Hervoyam Ducem Spalati &c. ac Vniverſitatē Regni noſtri Boſnæ initis, factis et feliciter conſumtis, quod ad inſtar aliarum Civitatum Regnorum noſtrorum Dal. et Cro. prædictorum nuncios veſtros ad nos deſtinare diſtuliſtis, non immeritò admiramur id vos neglexiſſe, quod à vobis præſtantius, & celerius quam ab aliis fieri ſperabamus, maximè quod hæc apparenter nō potueritis, occultè tamen nobis & Sacræ Coronæ noſtræ fidelitatem vos intelleximus conſervaſſe, unde veſtræ univerſitatis fidelitatem hortamur, & ei præcipimus Regio noſtro ſub edicto, quatenus mox receptis præſentibus, aliquos ex vobis meliores plena Syndicatus auctoritate ſuffultos, ad noſtram citiſſimè deſtinare debeatis Majeſtatem, ut habito cum eis tractatu, expeditiſque, & definitis negotiis Reipublicæ & Communis boni incrementa concernentibus, vexillum noſtrum Regium, & alia inſignia regalia per eos in veſtri medium noſtri parte tranſmittere valeamus, per vos in vere fidelit. nobis ſervatæ & ſervandæ judicium acceptandum, elevandum, & honorificè conſervan. ſuper verbis & nonnullis aliis Iacobo de Berberio familiari noſtro fideli præſentium latori per nos clarè informato fidem, credentiam, & indubiam debeatis adhibere. Dat. Budæ in feſto Epiphaniæ Domini MCCCC. IX.

c Tragurien. quoque, & Sibenicenſes Har- c 1409.
voyem ſecuti ſunt: Sic Sigismundus Iadra ex-
cepta reliqua in Dalmatia recepit.

CAP. V.

Quomodo Veneti Dalmatiam recuperaverint.

LAdislaus ex alienatione Harvoye omnia quæ in Dalmatia habebat amiſit, Iadra excepta, quam ut in officio retineret, arcem ejus præſidio Neapolitanorum firmaverat, & territorium terra, marique auxerat, Civiumque animos variis donationibus deliniverat, ita ut alacres in ſuam partem perſiſterent; tamen cum ad eam retinendam Claſſem continuò in Adriaticum retinere oporteret, ut à Sigiſmundi viribus, & Hervoye rerum Boſnicarum & Dalmaticarum moderatore conatibus defendere poſſet, quod ſicuti ſibi maximi impendii, & ad res Italicas, ad quas anhelabat, maximi impedimenti futurum cerneret, Iadram juraque Dalmatiæ Venetis vendere decrevit, ut ex fragmento venditionis apparet.

In Chriſti Nomine Amen. Anno Nat. ejus 1409. Ind. 2. die Martis nono men. Iunii. Cū Sereniſſimus & Excellentiſſimus Princeps, & D. D. Ladislaus Vng. Hierus. & Siciliæ Rex ad quē cū conſter pleno jure ſpectat & ſpectare noſcatur tota Dalmatia cū terris, caſtris, fortaliciis, Inſulis, & Villis, & territoriis ejuſdem cum omnibus juribus, juriſdictionibus, habentiis, & pertinentiis quibuſcunque omnibus vaſallis, feudis, & feu-

data-

datariis ipſius, & aliis infraſcriptis diſpoſuiſſet, pro ſtatu Reip. ac ſtatu Regio defenſione, gubernatione Regni ſui prædicti, & ex aliis cauſis juſtis moventibus mentem ſuam Regiam vendere & alienare Civitatem Iadræ de partibus Dalmatiæ cum fortalitio, ſive caſtro ejuſdem, ejuſque pertinentiis, & diſtrictu inſulis, Caſtris, ſive villis pertinentiarum ejuſdem, cum, & ſub ſpecificatione Novigradus Inſulæ Pagi, & aliorum diſtrictuum ipſius, nec non terram Lauranæ cum fortalicio, & caſtro ipſius ejuſdem provinciæ, nec non ſub eadem venditione jura omnia competentia, & competitura quomodolibet præfato D. Regi ex quovis capite ratione, titulo ſive caſu ſuper tota Dalmatia prædicta, terris & caſtris & locis fortaliciis omnibus, vaſallis, feudis, feudatariis, juribus, juriſdictionibus, & pertinentiis ſuis omnibus dictarum Civitatum Iadræ Lauranæ Caſtri Novigradus Inſulæ Pagi, ac ceſſione quorumcunque jurium ſuper tota prædicta Dalmatia, directo & utili, dominio, mero & mixto imperio, cum gladii poteſtate liberas & exemptas ab omni nexu, & hypotheca reali, & perſonali angaria, & parangaria, præſtatione tributi, quolibet alio onere, honore, gravamine, & ſpecie ſervitutis abſque reſervatione aliqua debenda præfato D. Regi pro terris venditis, & ceſſione aliorum jurium ut ſupra ipſius dicta quomodolibet non obſtant: & ut infra videlicet pro ducatis centum millibus. . . .

His cum Ladislavo conventis Veneti quatuor Proviſores cum valida Claſſe ad recipiendum Iadram miſerunt, quod præſidiarii Neapolitani indignè ferentes tumultuati ſunt; igneque excitato aliquos quoque cives in proprias triremes vi abduxerunt, ſed Venetis opem ferentibus, ignis extinctus eſt, & die ſequenti, ſcilicet ultima Iulii Civitas, & arx eiſdem *a* tradita, qui Cives captos libertati reſtituere fecerunt, ſic conſecuta Iadra, dominium quoque Adriatici ſibi confirmaſſe viſi ſunt, ob id Venetus ſolemnes publicaſque gratias Deo actas ſcriptores *b* memorant, & ſicut olim ex Iadræ amiſſione reliqua mala ſibi proveniſſe recordabantur, ita ejuſdem conſervationi conſulentes, nova conſtructione Cittadellæ nomine munire aggreſſi ſunt, eam partem qua continenti jungitur, & qua intercepta fuerat, & præterea Iſthmum, quamvis è ſaxo, perfodere, marique immiſſo Civitatem in Inſulam redigere decreverunt, hocque modo à viribus præpotentis Regis Iadram tutò poſſeſſuros, Adriaticique per conſequens dominium retenturos arbitrati ſunt; Circa eadem tempora ſeneſcentibus Græcorum viribus, Turcorum metu multa loca Conſtantinopolitani Imperii Venetorum tutelæ ſe tradiderant, Longobardiſque invicem ſe laceſſentibus Tarviſium, Vicentia, Verona, Patavium, pluraque alia loca Venetis ceſſerant; ita ut auctis terra, marique viribus, reliqua Dalmatiæ loca ſibi opportuniſſima occupare cupiebant; cumque tunc Sibenici tumultus eveniſſet, & in apertam ſeditionem prorupiſſet, occaſionem opportunam nacti ſunt Sibenico potiundi: Cum etenim quidam patritii expulſi fuiſſent, & ad turres utrinque ad fauces portus poſt exuſtam Civitatem conſtructas ſe reduxiſſent, has Venetis tradentes, eorundem ope ſe in patriam reſtituere niſi ſunt; Sed Sigiſmundo valida auxilia ſubmittente, conatus extrinſecorum quamvis Venetorum copiis adjuti repulſi fuerunt: eodem quoque tempore de molis frumentariis ſitis ad cataractas Titii amnis, ubi in mare ſe exonerat Sibenicen. cum Scardonen controverſiam habebant, quam cum Oſtroviza Sandagl Vayvoda Boſnæ, & dominus ejus partis quæ nunc Herzegovina dicitur, uxorio jure poſſidebat, Venetis pretio quinque millium ducatorum vendidit.

a 1409.

b Chroniſta & Paulus de Paulo.

1411. *Ind. 4. die 13. men. Aprilis Reverendus vir Dominus Theodorus Archid. Boſſin. Procurator, & procuratorio nomine D. Sandagli Boſſinæ Voyvodæ ſupremi, nec non Mcæ D D. Annæ ejus ſocrus. r. D. Volci Bani conſtituentium pro ſe ipſis, & eorum nomine proprio, & pro D. Catharina conſorte præfati M. D. Sandagli V. & filia d. D. Annæ, & dicti q. D. Volci Bani pro qua de ratihabitione promittentes, ut de procuratione patet patentibus litteris dd. DD. Voy & D. Annæ ſocrus ejus, datis in caſtro Cluc. anni Nat. Domini 1410. 20. men. Xbris in litera Sclavonica appenſione ipſius D. San. & D. Annæ duorum eorum ſigillorum munitis, habens ad hoc factum ſpeciale mandatum ut dicto patet Privilegio: dicto procurat. nomine dedit, vendidit, & tradidit M. D. Zaccariæ Triviſano militi V. I. D. & pro Duc. Dominio Veneto hon. Com. Civit. Iad. nec non D. Petro Arimando hon. Capitaneo ejuſdem ementibus. & recipientibus vice, & nomine prælibati Illuſtriſſimi Duc. Dom. Venetiarum habentibus ad hoc ſpeciale mandatum, ut ipſius prælibatæ Ducalis Dominationis patet literis, bulla plumbea pendenti ſignatis. Dat. Ven. 1410. Indic. 5. die 8. menſis 9bris præſentibus, recipientibus & ſtipulantibus vice, & nomine præfati Ducalis Dominii Civitatis Ven. Caſtrum Oſtrovice ſitum in Croatia intra ſuos veros confines . . . exceptis villarum proprietatibus, ſpecialium perſonarum, & ſignanter Comitis Alexii præfati D. Voy. ſervitoris, & egregii militis D. Simeonis de Detrico Civis Iad. & S. Gabrielis de Nozdrogna villis, quæ a Rege Ladislao ſuo Privilegio eiſdem donatæ eſſe dignoſcuntur per ſupraſcriptum D. Voy. & ſuo Privilegio confirmatæ, & quæ tamen tenentur Caſtro debitum reddere ſecundum conſuetudinem Nobilium Caſtri Villarum . . . . & hoc pretio ducatorum quinque millium auri boni & juſti ponderis, & cuniï Ven. quod pretium dictus procurator, & venditor a te dictus fuit confeſſus, & contentus habuiſſe & recepiſſe - - - item ceſſit Civ. Scardonen. &c. actum Iadræ.*

Inde res Sibenicen. eò magis coarctatæ fuere, cum-

re, cumque plebs patritios expuliſſet, quamvis juſſu Sigiſ. auctores ſeditionis capite plexi, patritiiq; in Civitatẽ reſtituti *a* fuiſſent: tamen quia ea occaſione arx conſtructa fuerat, à Pam. Petro de Miſilin Regio Vicario Generali, qua de cauſa cives perturbati Vngaros odio habere ceperunt, extrinſeciſque omnia extra Civitatem infeſtantibus, cum intrinſeci omnium rerum inopia, & maximè aquæ penuria premerentur, Venetis tandem Civitatem tradere pacti ſunt die 30. Octobr. 1412. conditionibus decem & octo capitulis expreſſis.

a 1412. 7. *Madii.*

Nos Michael Steno Dux, &c. nec non Conſil. &c. ſui ad hoc deputati &c. & univerſũ Conſiliũ Civitatis Venetiarum unanimes, & concordes nemine noſtrorum diſcrepante, promittentes, promiſſionibus juramus ſuper venerabile ſignum Sanctæ Crucis, ſuper libro evangeliorum vobis Sibenicenſibus pro veſtra glorioſa fidelitate omnia, & ſingula infraſcripta plenè fideliter, & firmiter attendere, & adimplere perpetuis temporibus, & in nullo contrafacere vel venire ullatenus per nos & ſucceſſores noſtros, nec per alios aliquo modo, vel cauſa ingenio, vel colore,

Michael Steno Dei G. Dux Venetiarum &c.

Vniverſis, & ſingulis, tam præſentibus, quam fut. præſens Privilegium inſpecturis; ſalutem & ſincerè dilectionis affectum. Cum per venerabilem virum fratrem Simeonem Sac. pag. Baccalaureum Ambaſciatorem, & pro parte inſignium fidelium & devotorum noſtrorum Capitanei, Communitatis & hominum Sibenici, qui ab illo inſpirati & commoti, qui aſpera potenter in plana convertit, poſtpoſitis guerrarum ignibus, & odiorum rancoribus atque flammis, quæ inter noſtrum Dominium, & rempublicam eorum aliquo tempore viguerunt ſponte ſua, & de communi conſenſu & voluntate omnium incolarum Sibenici ad noſtræ benignitatis gremium voluerunt habere recurſum, Civitatem ipſam, homines Sibenici, Caſtra, Diſtrictum, Iura, Inſulas, & Iuriſdictiones eidem terræ ſpectantes motu ſuo prop. & liberali in manibus noſtris offerendo, & exhibendo nonnulla Capitula, & petitiones porrectæ fuerunt, prout ſunt inferius annotata diſtinctè. Nos Illuſtrium prædeceſſorum noſtrorum veſtigia imitati, ac eoſdem in noſtræ protectionis & defenſionis brachio ſuſcipientes benignius, & recommiſſos de ſolita clementia noſtra, quæ in noſtrorum fidelium commodis non laſſatur, & idem benignitatem noſtram amplius recognoſcant, ad ipſa capitula, & petitiones diligenter & maturè examinata, cum auctoritate noſtrorum conſiliorum ad hoc ſpecialiter conſtitutorum deliberavimus reſpondere illa modificantes aliquantulum, ſecundum quod ad quodlibet ipſorum capitulorum pro reſponſione diſtincta & particulariter annotatur.

Cap. 1. Primo namque promittimus vos & quemlibet veſtrûm tueri & defendere, contra omnes vos moleſtare & damnificare volentes, & vos manutenere in omnibus & ſingulis libertatibus, & præeminentiis, quas habuerunt à D. Ludovico bonæ memoriæ Rege Vngariæ, ac Sigiſmundo Rege ſuo ſucceſſore, & ab aliis Regibus Vngariæ, & in nullo frangere, vel minuere, ſed in totum, & per totum adimplere & attendere perpetuis temporibus, ipſoſque regere & gubernare per illum modum & formam per quem, & quam idem Rex Ludovicus conſuevit vos regere, & gubernare ſecundum ipſorum ſtatuta, & reformationes, & conſuetudines, & non aliter, non imponendo vobis vel alicui veſtrum aliquam injuriam variam, offenſiones, gravamina & onera aliquo modo vel cauſa.

Ad hoc primum capitul. videtur. Quod promittimus illam Civitatem, & habitatores, & ſubditos Sibenici tueri & defendere, ac manutenere contra volentes ipſos moleſtare, & damnificare, & quod ſerventur in omnibus & ſingulis libèrtatibus præeminentiis, & condictionibus in quibus erant ultima vice quando tenebamus, & poſſidebamus illam terram, & ipſam regere, & gubernare per modum & formam & cum illis ſtatutis & conſuetudinibus quibus regebamus illam terram noſtri Dominii ſupraſcripti, nec non cum reformationibus, cum auctione, & amplificatione Comitatus territorii, & confinium à parte terræ de novo acquiſitæ per eos.

Cap. 2. Item quod ſint de novo facta & creatæ de Conſ. in Conſ. Civitatis Sibenici viginti Domus de illis quibus placuerit illis, qui ſunt, vel erunt illo tempore electi à populo Civitatis Sibenici, ſeu à Capitaneo ſtatim quãdo intrabunt Civitatẽ, & quod omni anno in feſto S. Michaelis Archangeli eligatur una Domus à populo per Conſilium generale Sibenicenſe, & ut fiat de Conſ. antedicto, & illa domus quæ eligetur per partem majorem generalis Conſilii Sibenicenſis obtineat plenè.

Ad hoc ſecundum Capitulum reſpondetur quod placet nobis ut jacet.

Cap. 3. Item quod pro fidelitate dictorum Sibenicenſium quod ſemper perpetuis temporibus omni anno allevietur & defalcetur Venetiis de datio vini Sibenici, & ejus diſtrictus apportati Venetias per cives & habitatores Sibenicenſes unum ducatum pro qualibet amphora, ita & taliter quod ſemper omni anno vinum Sibenicenſe ſolvat, pro datio minus unum ducatum pro Amphora, quam vinum Traguri ſolveret, & quod Venetiis ullo modo, nulloque tempore imponatur aliquod majus datium ſeu bonus ſuper aliqua mercimonia, per Sibenicũ empta vel vendita, niſi tantum, quantum modo, ſeu ad præſens ſolvunt.

Ad hoc 3. Capitulum reſpondetur, quod ut cognoſcant,

noſcant, & ſentiant gratiam noſtri Dominii, & dulcedinem noſtram propter guerram & damna recepta in hac guerra, ſumus contenti complacere ſibi defalcationem unius ducati de datio quod ſolebat ſolvi pro Amphora per illos de Sibenico de Vino nato in diſtrictu Sibenici quod conducetur per Sibenicenſes debendo accipere contra litteram à Rectore noſtro de quantitate vini, & quod ſit natum in territorio Sibenici.

Cap. IV. Item quod non poſſint alium pro Comite mittere Sibenici, niſi Nobilem de Venetiis, & quod non debeat magis habere pro ſolario à Communi Sibenici niſi ducatos ſeptingentos, qui Comes inſimul cum Iudicibus Sibenicenſium debeat Iuſtitiam miniſtrare, ſecundum ſtatuta, reformationes, & conſuetudines Sibenicenſium, & aliter non.

Ad hoc quartum Capitulum reſpondetur quod placet nobis, ut habeant Nobilem noſtrum pro eorum contentamento, & beneplacito; cum ſalario quod ſpecificant, & quod Rector ſit cum illa commiſſione circa factum Iuſtitiæ miniſtrandæ, quemadmodum fuit ultima vice quando illa terra fuit ſub noſtro regimine, videlicet, quod in criminalibus delictis enormibus, ſpectet ſolum ad Rectorem, & in levibus delictis in quibus incurrit pœna pecuniaria, vel carceris, & ſimiliter in civilibus ſpectet ad Rectorem, & ad tres Iudices eligendos, ſecundum quod deliberatum fuerit per majorem partem ipſorum Rectoris, & trium Iudicum, quæ intelligatur eſſe illa in qua erit Rector noſter.

Cap. V. Item quod non poſſint imponere aliquod Datium, collectam, ſeu Gabellam, nec aliquod aliud gravamen in Civitate Sibenici ac ejus diſtrictu in genere, nec in ſpecie, niſi, & prout ea quæ ad præſens ſunt.

Ad hoc quintum Capitulum reſpondetur quod placet nobis ut jacet.

Cap. VI. Item quod Ducale Dominium teneatur ponere ad eorum expenſas tantam potentiam, quod ſtatim recipiatur Caſtrum fabricatum in Sibenico per D. Petrum de Miglen, & nos juvabimus, & auxiliabimur quantum poterimus, & cepto vel recepto, ſtatim ſine aliqua mora ipſum facere deſtruere in totum, & nec ibi, nec alibi in aliquo loco in dicta Civitate, & ejus diſtrictu quod non poſſint, nec debeant aliquo modo, vel cauſa, ingenio, & colore denuo Caſtrum vel aliquam fortaliciam facere, vel ædificare ulloque tempore in æternum.

Ad hoc ſextum Capitulum reſpondetur quod placet nobis.

Cap. VII. Item quod promittant, quod nunquam ſeu ullo tempore ipſi dimittent nos alicui dominio, vel perſonæ niſi quod dominentur nobis, qui nunquam vellemus habere aliud Dominium, niſi veſtrum, & ſi aliquo modo vel cauſa accideret, quod Ducale Dominium, ſe cum Rege concordaret vel cum alio aliquo, ut nos deberent eis dimittere, quod illo tunc dictũ Ducale Dominium teneatur & debet facere pacta pro nobis, ut non imputetur nobis de hoc quicquam, & quod ille vel illi, cui, vel quibus ipſi nos conceſſerint, ſeu dederint, ut ex pacto nos debeant conſervare in libertatibus ſupra nominatis in primo Capitulo, & quod illo tunc Ducale Dominium teneatur dare illas duas turres, quas ad præſens in portu Sibenici ad manus, & Commune Sibenicenſe, vel eas totaliter, & in totum deſtruere à fundamento, & eveniente caſu prædicto ſi fuerit aliquis de Sibenico cui non placeret illa permutatio Dominii, & vellet tranſire Venetiis ſtare, quod ille talis ſit, & habeatur pro cive Veneto.

Ad hoc ſeptimum Capitulum reſpondetur quod placet nobis, ut in ipſo continetur.

Cap. VIII. Item ſi quo modo Comes Cetinæ vel ſui homines, aut ſervitores facerent, aut committerent aliquod damnum, ſeu injuriam Sibenici, vel in ejus diſtrictu; Quod Ducale Dominium ſtatim teneatur recipere illam totam pecuniam, proprietatem cum lucro, quos habet idem Comes Cetinæ Venetiis in depoſito, ſeu in Camera ad lucrum, & eas debeat dare Communitati Sibenicenſi, & Commune Sibenici debeat eam dividere pro rata illis damna paſſis.

Ad hoc octavum Capitulum reſpondetur quod placet nobis ut in ipſo continetur.

Cap. IX. Item quod Scardona ſit & eſſe debeat perpetualiter ſub Dominio Sibenici, & quod omnia illa bona, quæ fuerunt ſubjecta Caſtro Scardonæ ſint Communis Sibenici, non obſtante ſi uſque nunc fuerunt, vel ſunt alicui data, vel conceſſa, ſeu obligata per aliquem, dominium ſpecialiter per Ducale Dominium aliquo modo, ſeu cauſa, & quod illa donatio, ceſſio, vel obligatio ſeu promiſſio de eo facta cuicunque perſonæ & per quemcunque modum caſſetur & non valeat, nec teneat, ita & taliter, quod dicta bona liberè perpetualiter remaneant Sibenici, & flumen cum omnibus molendinis ſit, & eſſe debeat, & ſemper intelligatur Sibenicenſium eſſe. Et quod per Ducale Dominium perpetuo non poſſit eſſe fabricatum aliquod caſtrum, ſeu fortalitium Scardonæ, & in ejus diſtrictu aliquo modo, ſeu cauſa in perpetuum.

Ad iſtud nonum Capitulum reſpondetur quod placet nobis, non intelligendo de bonis ſpecialium perſonarum, quare volumus, quod cives deinde, quorum ſunt bona in ipſo loco, & alibi poſſint gaudere bonis ſuis.

Cap. X. Item quod Salinæ de Otocac in Morigne liberæ ſint, & remaneant Communitati Sibenici ſine aliqua contradictione alicujus perſonæ quas tenet Stipitius.

Ad hoc decimum Capitulum reſpondetur quod placet nobis, ſed volumus quod per ipſam Communitatem antequam obtineatis illas, fiat proceſſus contra illam domum de Otocac, & de deliberatione ſua remanebimus contenti, & illam faciemus obſervari.

Cap. XI. Item quod omnia damna quomodocunque & qualitercunque facta & illata per Sibenicenſes, cuicunque perſonæ cujuscunque conditionis exiſtat remittantur eiſdem, & de illis nulla fiat mentio, & ſi aliquis aliquid de hoc in Judicio peteret, quod ſibi non reſpondeatur, nec valeat aut teneat ipſorum petitio.

Ad hoc undecimum Capitulum reſpondetur Placet nobis quod ſic fiat, & obſervetur è converſo.

Cap. XII. Item quod Commune Sibenici teneat, & gaudeat omnia bona quæ tenuit ſignanter inſulas omnes quas tenuerunt tempore bonæ memoriæ Regis Ludovici, & hoc perpetuis temporibus, & hoc quod omnes Cives Sibenici liberè teneant, gaudeant, & poſſideant omnes villas, villanos, & poſſeſſiones, quos & quas tenuerunt in Lucha, & ubique locorum tempore pacis, & quod à nullo poſſint in aliquo moleſtari, ſeu inquietari.

Ad hoc duodecimum Capitulum reſpondetur quod placet nobis ut poſſideant bona ſua & ſuper Inſulas, quas poſſidebant tunc cum incepit guerra de Dalmatia, & quando illam obtinuimus.

Cap. XIII. Item quod Ducale Dominium debeat ſolummodo habere trenteſimum cum Gabella ſalis, & per illum modum & formam per quam, & quam ipſum, & ipſam habuit & tenuit bonæ memoriæ Rex Ludovicus, & non aliter, & quod non poſſint vendere per terram ſalem pro majori pretio, niſi quo venditur per alias terras Dalmatiæ, & quod pro tracta ſalis extrahendi non poſſint magis recipere de ducatis decem pro centinario, & quod dictum trenteſimum, & Gabella primo & ante omnia debeant extrahi & dari vel ſolvi ducata tria millia auri pro debito Communis Sibenici, & de dicta pecunia primo debeat ſolutio fieri illis, quibus Commune reperiretur obligatum tempore iſtius guerræ pro rata, & poſtea aliis.

Ad hoc tertiumdecimum Capitulum reſpondetur, quod placet nobis, ſed quod de dicta Trigeſima, non debeant deſalcari ipſa tria millia ducata, nec alia aliqua pecunia, ſed liberè veniant in noſtrum Commune.

Cap. XIV. Item ſi quo tempore reperiretur aliqua ſcriptura, inſtrumentum, vel Privilegium alicujus hæredis, & ſignanter VVladislavi Apuliæ in qua, ſeu quo appareat Ducali Dominio, ſeu alicui alteri aliqua donatio, promiſſio, venditio, & obligatio, ſeu impegnatio facta per quemcunque modum de, vel ejus diſtrictu, ſeu contra aliquam libertatem Sibenicenſium, quod non valeat, nec teneat, imò per præſentem ſint caſſæ, irritæ, & vanæ, & nullius efficaciæ, momenti, ſeu ſtatus, & quod nullo modo, ingenio, vel cauſa dictum Ducale Dominium, ſeu aliquis alter ullo tempore in æternum poſſint & valeant dicere, quod Civitas Sibenici pervenit ſub eorum dominio per alium modum, niſi ex bona propria & ſpontanea voluntate, tanquam Nobiles, & liberi homines ſe declinaverunt, & dederunt cum pactis dicti cives Sibenici ſub Ducali Dominio.

Ad hoc quartumdecimum Capitulum reſpondetur, quod nullo modo poſſemus hoc facere pro favore, & commodo Iurium noſtrorum, & conſervatione ipſorum, & adhuc pro votiva executione noſtræ intentionis cum Domino Rege Sigiſmundo, quod reddunt etiam ad majus commodum boni propoſiti, & deſiderii illius Communitatis, ſed bene continebitur in prohemio Privilegii ſui, in quo erunt notata ſuprascripta Capitula qualiter obtinuimus illam terram de voluntate & prop. conſenſu illius Communitatis, & Civium, qui ſe liberaliter contulerunt noſtro Dominio.

Cap. XV. Item quod omnes illi de progenie, vel prole illorum de Dragovich, tam maſculi, quàm feminæ, & ſpecialiter S. Stipitius cum filiis & nepotibus, & filii omnes Niſe, cum eorum filiis; & Thomas, & Michael fratres, cum eorum filiis, & omnes alii de dicta prole propter eorum infidelitatem, & nequitiam, & quia ipſi & eorum anteceſſores fuerunt ſemper & ſunt infideles patriæ, & Civitatis ſuæ, quod perpetualiter ſint banniti ſub pœna capitis à Sibenico, & ejus diſtrictu, & ab omnibus terris & locis Ducali Dominio ſubditis; & quod omnia bona mobilia & immobilia ipſorum ſtatim vendantur, & pecunia de venditione facta diſtribuatur & detur per Cives Sibenici pro ratha damna paſſis in iſta guerra, quia ipſorum cauſa totum damnum eſt factum.

Ad hoc decimumquintum Capitulum reſpondetur ſic ut fit in decimo Capitulo videlicet quod placet nobis; dummodo fiat proceſſus per illam Communitatem, antequam habeamus illam contra nominatos in hoc Capitulo, & de deliberatione, quam faciet remanebimus contenti, & illam faciemus obſervari; ſed quod bannum non ſe extendat niſi de terra Sibenici, & diſtrictu ejus.

Cap. 16. Item ſi quo modo, vel cauſa ſit vel reperiretur in futurum, quod Ducale Dominium vel cives extrinſeci alicui perſonæ, vel Communitati, ſeu dominio aliquid promiſerint, ſeu obligaverint aliquid de bonis Communis ſeu perſonæ ſpeciales de Sibenico, vel qui habitant in Sibenico, & ejus diſtrictu quod illa promiſſio & obligatio non valeatnec teneat ullo modo, ſed caſſetur in totum, & quod Commune, & ſpeciales perſonæ quælibet

libet liberè gaudeant, & poſſideant id quod fuit & eſt ſuum.

Ad hoc decimum ſextum Capitulum reſpondetur quod placet nobis.

Cap. 17. Item quod ſupraſcripta Capitula, ſeu ſupraſcriptas petitiones poſtulamus, & ſupplicamus, ac petimus à Sereniſſimo Duc. Dominio & à toto Conſilio Venetiarum de maxima gratia ſpeciali.

Ad iſtud decimum ſeptimum Capitulum reſpondetur quod placet nobis.

Cap. 18. Item quod quilibet Civis de Civitate Sibenici ſit & eſſe debeat de cetro. ac tractetur pro Cive Venetiarum.

Ad hoc decimum octavum Cap. reſpondetur, quod placet nobis & ſint Cives noſtri de intus.

Quæ quidem 18. Cap. cum reſponſionibus ſuperius perſonaliter annotatis, prout jacent, cum ipſorum noſtrorum Conſiliariorum auctoritate promittimus per nos & ſucceſſores noſtros ac Commune Venetiarum ipſis fidelibus noſtris Sibenicenſibus cunctis temporibus obſervari, & ipſa & eorum quodlibet firma & rata habere & tenere univerſis, & ſingulis noſtris Rectoribus & officialibus quibuscunque præſentibus, & futuris ſtrictè præcipiendo, quatenus ipſa Capitula cum dictis reſponſionibus quatenus ad eos ſpectaret, debeant obſervare & facere inviolabiliter obſervari, in quorum fidem, & teſtimonium evidens præſens Privilegium fieri mandamus, & noſtra pendente bulla plumbea muniri.

Datum Venetiis in noſtro Ducali Palatio Anno Dominicæ Incarnationis Milleſimo quadringenteſimo duodecimo, menſis Octobris, die trigeſima, Ind. ſexta.

Ex quibus tria præcipuè animadvertenda ſunt, quæ ad declarandum rerum ſtatum conferunt.

Primo apparere voluiſſe Sibenicen. ſpontanea ſua voluntate tanquam nobiles, & liberos homines metu Venetæ potentiæ deditionem facere: & Ladiſlavi venditionem quo ad jura Siben. nullius efficaciæ fore: Venetos verò pro ipſorum prudentia ſe eos recipere ſpontanea voluntate dedentes libenter declaraſſe; ſed venditionem jurium Dal. ſibi à Ladiſlavo factam tanquam ab eo qui Coronam Vngaricam ſibi jure ſanguinis debitam à Legato ſummi Pon. exemplo Caroli Martelli, & Caroli Roberti acceperat, in ſuo vigore permanere voluiſſe, idque etiam juribus ipſorum Siben. conducere declaraſſe.

Secundò quod Siben. Caſtrum expugnari, & ne de novo conſtruatur, pacti ſunt: Caſtro enim permanente ſe liberos non arbitrabantur.

Tertiò cùm Ioannes Comes Cetinæ, qui multa loca eorum territorio proxima poſſidebat, & ex hac deditione Comitatum Siben. quem tenebat amiſſurus eſſet, ideò damna ab eodem timentes cautionem pacti ſunt. Venetis Civitatem ingredientibus, Vngari fame laborantes, Caſtrum relinquere coacti ſunt, quod à civibus radicitus evulſum fuit, ita, ut vix diligenter obſervanti veſtigia ejus dignoſcantur fuiſſe eo loci, ubi nunc Eccleſia S. Mariæ à Caſtello nuncupata ſita eſt: pax deinde inter Cives conciliata extrinſecique in Civitatem inducti *a* ſunt, ſic tandem turbæ Siben. quieverunt, eodemque tempore Oſtroviza dum Præfectus nuptialibus epulis vacaret, ab Vngaris *b* intercepta fuit: Interim Turcæ, qui, quamvis poſt devictum à Tamerlane Bajazetem inter ſe diviſi, quieſcere Chriſtianos permiſiſſent; tamen Oſtoya Rege Boſnæ Sigiſmundo obſequium detrectante eorundemque ſocietatem ambiente occaſionem nacti Boſſinenſibus rebus ſe immiſcere ceperunt, quod Hervoye Dux Spalati tunc Oſtoie *c* exprobavit, ſed paulò poſt ipſe quoque cum Turcis ſentire deprehenſus eſt, qui quomodo Vafritiem Demetrii Pharii imitatus Ducatum Spalati conſecutus Reges Boſnæ, & Sigiſmundum multoties deluſerit Tyrannusque evaſerit, in ſupplemento ad Spalat. Chroniſt. declaratur: interim Summus Pontifex Chriſtianorum bella ſedare, & in Turcos vertere cupidus, cum pacem ſtabilire non potuiſſet, inducias inter Sigiſ. & Venet. in quinquennium *d* pepigit, indeque in Dalmatia res quieverunt, Sigiſmundusque bellum Turcicum cogitans Hervoyem Ducatu privavit cauſis in diplomate ejus expreſſis.

a 1412. 30. *Xbris.*
b *Rain.* 1412. n.6.
c 1411. 29. *April.*
d 1413. 28. *April.*

Nos Sigiſmundus D.G. Rom. R. ſemper Aug. ac Hung. Dal. Chroat. &c. Rex, memoriæ commendamus tenore præſentium, ſignificantes quibus expedit univerſis, quod fideles noſtri univerſi, & ſinguli Nobiles cives, & tota Communitas noſtræ Civitatis Spaleti proxima præterita diſturbiorum tempora prudenter reminiſcentes, per quoſdam vid. Prælatos, Barones, Nobiles & alios quoſdam noſtros Regnicolas in Regnis noſtris, quibus Majeſtate noſtra in Regno Bohemiæ apud Sereniſſimum Principem Dominum Venceslavum ejuſdem Regni Bohemiæ &c. Regem fratrem noſtrum cariſſimum, pro magnis, & ingentibus ipſius D. Venceslavi fratris noſtri, & noſtris propriis factis, & negotiis expediendis, nec non Reipublicæ & totius Chriſtianitatis incremento, & commodo conſtituta cuncti iidem Prælati, Barones, Nobiles, & alii ſupraſcripti paternorum beneficiorum per Majeſtatem noſtram ipſis Regia liberalitate uberius impenſorum immemores, Dei timore penitus relegato crimen læſæ Majeſtatis incidere non verentes, quendam Ladislaum de Duracio aſſertum Apuliæ Regem in Regna noſtra Dal. & Croatiæ duxerant, imò verius in ipſorum propriam perditionem eundem in Regem Hungariæ &c.

coronando. Nos de dictis Regnis noſtris per prædi-
cti Ladislavs inductionem prætendentes alie-
nare , quo inducto , idem uſurpata ſibi
quadam prætenſa auctoritate inter cæteras
noſtras Civitates , quas in præmiſſis noſtris
Dal. & Croatiæ Regnis occupaverat, noſtram
Civ. Spal. præfatam occupando , eandem Her-
voye pro tunc noſtri culminis notorio rebelli,
& infideli adhærenti dederat, & donaverat,
& ipſum Hervoyam ejuſdem noſtræ Civitatis
Spal. creaverat in Ducem , demum nobis à
prænominato D. VVenceslavo fratre noſtro
cariſſimo expeditis , & conſummatis prædi-
ctis negotiis & factis feliciter in antedicta Re-
gna noſtra redeuntibus auxilio Altiſſimi Dei
antedicto Ladiſ. de Duracio de Regnis noſtris
excluſo, & profugato poſt plurimorum tem-
porum curſus, dum ſuprad. Her. ſuper ſuis exceſ-
ſibus, rebellionibus, infidelitatibus, & crimine le-
ſæ Majeſtatis contra culmẽ noſtræ Celſitudinis ne-
quiter perpetratis, à noſtra clementi benignitate
gratiam & miſericordiam obtinuiſſet, attẽto per-
maxime quod idem Her. mole ſenectutis, &
ætatis decrepitæ . . . . . . ac infœcundus
exiſteret diebus ſuis labentibus ad occaſum,
quorum conſiderate ea quæ ſibi per Majeſta-
tem noſtram donari contingeret brevis tempo-
ris curriculo ad nos & ſacram noſtram Co-
ronam revolvere poſſe agnovimus , & pro
eo quod idem Her. ſe ad noſtri culminis ſer-
vitia promptè, & fideliter ſerviturum perpetuis
temporibus offerebat, ſibi ſæpedictam Civitatem
noſtram Spalaten. ipſi Hervoye Ducalis digni-
tatis titulo ejuſdem Civitatis Mag. inſignien-
do de noſtra Regiæ plenitudine poteſtatis, ac
quamplura Caſtra , & poſſeſſiones noſtras, ac
in ſignum ſinceræ dilectionis ipſum in Compa-
trem noſtrum aſſumendo ſibi pro ſingulari
honore , quoddam Clenodinm , Scz. ſignum
Draconis quod nos una cum Sereniſſima Prin-
cipe Domina Barbara Regina Hung. &c. Con-
thorali Noſtra Cariſſima, & quampluribus mun-
di Principibus noſtrorumque Regnorum Ba-
ronibus, & Nobilibus Præfectis in ſignum in-
diſſolubilis ſocietatis geſtare ſolemne duxeramus
conferendum. quia tum dum pridem Magni-
ficus Zandalius Regni noſtri Boznæ VVayvoda fi-
delis noſter dilectus una cum aliis ejuſdem Regni
noſtri Boznæ & aliorum Regnorum noſtrorum
fidelibus in Regno Raſciæ apud Illuſtrem Prin-
cipem Dezpotum dictæ Raſciæ fidelem noſtrum
contra ſæviſſimos Turcas, & aliarum Barba-
ricarum ſævarum nationum gentes Crucis Chri-
ſti perſecut. & blaſphem. qui partes dictæ
Rhaſciæ hoſtiliter intraverant in noſtris ſer-
vitiis fuiſſet conſtitutus , iidem Hervoye
congregatis ſibi certis complicibus , & armo-
rum gentibus dicti Zandalii, namque Caſtra
& quamplures poſſeſſiones contra edictum
& prohibitionem noſtræ Majeſtatis hoſtili-
ter invadendo expugnavit , Caſtrorum eo-
rumdem homines , Divino & humano poſt-
poſito timore , necando crudeliter, & inſu-
per malum malo accumulare volendo, per
certos familiares ſuos cum ſuis literis, quæ
per quoſdam fideles noſtros apud eoſdem
repertæ fuere Turchas , & alias Barbaro-
rum nationis gentes , ut in ſubſidium ſuæ
malitiæ in dictum Regnum noſtrum Bohe-
miæ properarent , tanquam noſtri culmi-
nis , & ſacræ noſtræ Coronæ notorius re-
bellis , & infidelis manifeſtus venire invi-
taverat fermentum ſuæ veteris iniquitatis
& malitiæ , quo pluribus præteritis tempo-
ribus inter fideles Regnorum noſtrorum præ-
dictorum conſuevit procurare guerras , &
diſcordias tota gens renovare omnium , &
ſingulorum honorum donorum & beneficio-
rum , utputà compaternitatis , ſocietatis ,
& plurimorum donorum prædictorum, qui-
bus ipſe præ cæteris noſtris Regnicolis per
Majeſtatem noſtram clementi benignitate
extiterat redimitus, & honoratus, immemor
& oblitus , nos una cum Prælatis, Baro-
nibus , & Regnorum noſtrorum Proceribus
maturo præhabito ſuper inde tractatu , &
Conſilio eundem Hervoye tanquam noſtri
culminis , & ſacræ noſtræ Coronæ notori-
um rebellem, & infidelem manifeſtum omni-
bus , & ſingulis ſuis caſtris poſſeſſionibus,
ac quibuslibet ſuis honoribus præſertim titu-
lo Ducalis dignitatis prænominatæ Civitatis
Spaleti , quo titulo uſque modo fretus exti-
tit atque functus , decrevimus fore privan-
dum , deſtituendum , & degradandum; imò
privamus deſt. degr. univerſas & ſingulas
literas ſuper quibuscunque caſtris, poſſeſſioni-
bus, villis, teloneis & eorum pertinentiis, &
honoribus quibuscunque nominibus vociten-
tur , & præſertim titulo , & honore præ-
dictæ Ducalis dignitatis per noſtram Ma-
jeſtatem vel prædeceſſores noſtros Reges , aut
quoscunque alios eidem Her. datas & con.
revocantes eas & annullan. vigore præſen-
tium mediante , committimusque quamplu-
ribus fidelibus noſtris Prælatis , Baroni-
bus , & Nobilibus ut ipſi cum valida
eorum potentia inſurgendo , contra ſæpe-
nominatum Hervoye noſtri culminis noto-
rium rebellem & infidelem manifeſtum, ac
univerſos & ſingulos ſuos complices adhæ-
rentes , & ſibi ſubjectos , atque ſubditos
tam nobiles quàm ignobiles, qui à præno-
minato Hervoye avertere , & à ſervitiis
& obedientia ſuis retrahere , ipſumque Her-
voye deſerere , & relinquere , & ad ſi-
num noſtræ Majeſtatis veluti ad Domi-
num ipſorum naturalem redire non curarent ,
vel recuſarent procedere , & eoſdem et-
iam in ore gladii ſi neceſſe foret ad præſtandum
debitæ fidelitatis obedientiam compellere, univer-

ſaque

ſaque Caſtra, poſſeſſiones, resque & bona apud manus ejuſdem Her. ſuorum adhærentium complicium ſubjectorum, & ſubditorum proditorum noſtrorum rebellium infidelitatē occupare & auferre, & eidem noſtra Majeſtati infiſcare debeant, & teneantur. idcirco pranominati Nobiles, Cives, & tota Communitas Spaleti ſapedicta, præmiſſam rebellionem & infidelitatem ſapedicti Her. prudenter & ſolerter animadvertentur præmiſſorum quoque noſtrorum decretorum, & edictorum mandata meritò formidanda agnoſcentes; qui conſiderantes etiam ut ipſi ſemper & ab antiquo noſtris, & olim Sereniſſimis Principibus D. Ludovico Ri. Bte. Riu. Pris. & ſoceri noſtri cariſſimi ac etiam aliorum D. D. Regum noſtrorum prædeceſſorum temporibus fidele, & incorruptum membrum ſacræ Coronæ Regni Hung. inviolabilis fidelitatis conſtantia, absque ullius infidelitatis reprehenſionis extiterint, potius ad ſinum noſtræ Majeſtatis convolare, & debitam prout tenentur nobis, & ſacræ noſtræ Coronæ præſtare obedientiam, volentes quod alicujus rebellionis contaminari menda, aut infidelitatis nota qualibet denigrari iidem Nobiles, Cives, & tota Communitas, ſe & dictam noſtram Civitatem Spaleti noſtri culminis, & ſacri noſtri diadematis ditioni tanquam eorum naturali Domino prout de jure debebant & tenebantur, ſubjecerunt in perpetua fidelitatis conſtantia apud nos & noſtram ſacri Regni Hung. Coronam jugiter permanſuri. Ut autem ſæpenominata Civitas Spal. Nobiles, Cives, & tota Communitas pro hujuſmodi ſuis fidelitate & obedientia, quibus edictis & mandatis noſtræ Majeſtatis, absque cujusvis renitentia rebellione parendo ad gremium noſtræ Majeſtatis, & ſacræ noſtræ Coronæ redire, & reverti ſollicita & prompta fuerunt, ſe ſentiant aliqualem remunerationem noſtræ Regiæ liberalitatis reportare, ipſos Nobiles Cives, & totam Communitatem & Civ. noſtram Spal. in univerſis, & ſingulis ſuis pertinentiis Nobis & ſacræ noſtri Regni Hungariæ Coronæ, noſtrisque legitimis ſucceſſoribus Regni Hung. prædictis Regibus tanquam fidele, & principale membrum reſumimus, reſtaura. & approbamus, & de novo incorporamus; Titulum verò Ducalis dignitatis, quem pranominatus Hervoye, vel quicunque alter ad ſuam laudem, & ſingularis honoris titulum à culmine noſtro, vel à præfato Ladislavo de Duracio ſeu à quocunque alio Rege, vel Principe impetraſſe & acquiſiviſſe dignoſcitur, & ab eadem Civ. Spalati removemus, delemus, & ſopimus, eidem Her. & ſuis hæredibus, & poſteris univerſis, & ſingulis, & quibuſcunque aliis, ſæpedictam Civitatem Spalatum impetere volentibus perpetuum ſilentium vigore præſentium imponentes, nihilominus committentes ſeveriſſimè, quod nullus prædictorum Nobilium Civium, aut quorumcunque aliorum noſtrorum fidelium ſæpè fatum H. aut ſuos hæredes amplius & de cætero Ducem pranominatæ noſtræ Civitatis Spal. ab indignatione Majeſtatis noſtræ graviſſima, quam, contrarium facientem eo facto volumus manere, audeat nominare, aut præſumat quomodolibet appellare; quam quidem Civitatem noſtram Spal. cum univerſis, & ſingulis ſuis pertinentiis prædictis apud nos, & ſacram noſtram Regni Hungariæ Coronam volumus permanere; immò aſſumimus, promittentes, quod eandem nulli mundi hominum pro aliquo ſervitio, amicitia, ſeu pecunia, vel Theſauro etiam quantumcunque magno vel pretioſo à Nobis, & à dicta noſtri Regni Corona quouſque nobis vita conceſſa fuerit, volumus alienare, ſtatuentes, & decernentes hoc præſenti noſtro Regio decreto, ut quicuncunque noſtrorum ſucceſſorum Regum præfatam noſtram Civitatem Spalat. à Præd. Regni Hung. ſacra Corona pro aliqua mundi pecunia, vel Theſauro, aut pro alicujus hominis amicitia, ſeu ſervitio aliquo à futuro tempore alienare præſumpſerit, vel alienare attentaverit, anathemati ſit ſubjectus, & inſuper Omnipotentis Dei, & Glorioſiſſ. Virginis genitricis ſuæ, nec non B. B. Ladislavi & Stephani Regum indignationem eo facto ſe noverit incurſurum.

Datum in Pulſano in feſto Beati Petri de Vincula Anno Domini 1413. Regnorum noſtrorum an. Hung. &c. 27. Romani verò 37.

Turcarum Regnum interim Mahumetes *a* conſecutus non ſolùm Boſnam in- a 1414.
feſtavit, ſed Croatiam quoque aggredi cepit, ut Rain. ex Theodo. à Nien. *b* re- b 1415.
fert; nam Tragurienſes Ioanni Comiti Cæ- n. 54.
tinæ amico Baliſtrarios contra Turcas prima vice *c* miſiſſe, idque deinde mul- c Eodem
toties feciſſe memorant ſcripturæ, con- anno.
troverſiasque inter eundem & Spalatenſes *d* compoſuiſſe, & communibus cum d 1416.
Spalaten. armis Almiſanorum repreſſiſſe piraticam; Interim ob inducias nihil quidem hoſtile fiebat, ſed ſicuti Veneti Iadram & Sibenicum ſedulò muniebant, ita Sigiſmundus pro reliquorum locorum conſervatione, claſſe indigus, experientia rerum præteritarum edoctus, Traguriii, tamquam in opportuno ſitu arſenatum conſtruere deſignaverat, Hugolinùmque de Auria Ianuenſem electum Admiratum ſtatim atque Sibenicum amiſerat, *e* Tragurium miſe- e 1412.
rat, tuncque Civitas muniri cepta eſt, & triremes adornari; ſed cum deinde induciæ interceſſiſſent, apparatus omnes tepuere; at cum finis earundem approximaret, neque aliqua compoſitio facta fuiſſet, iterum arſenatus fabricandi, triremesque inſtruendi juſſa ſupervenere,

Z 3 Civi-

Civitasque pluribus in locis munita fuit, ar-
a 1417. ſenatus verò tantum jacta *a* fundamenta ex
parte Occidentali prope Civitatem, quæ ad
munitiones recentiſſimè excitatas translata
fuerunt. Turcæ interim in dies magis ſe di-
latantes Dalmatis quoque terrorem incutere
ceperunt; nam Tragurienſes exploratores mi-
ſiſſe *ad eorum progreſſum obſervandum* memo-
rant publica documenta. Inde induciis elapſis
inter Sigiſ. & Venetos recruduit bellum, Tra-
guriique juſſu Regis tres triremes de novo
b 1418. inſtructæ *b* fuerunt, præter minores lembos,
à quibus maxima damna Venetas naves paſſas,
c 1419. eorum Chroniſtæ *c* memorant, in vanum
Venetorum Claſſe in portubus peninſulæ Hil-
lys & inſulis Tragurio proximis excuban-
tibus. Idcircò expeditus eſt Petrus Laureda-
nus Claſſis Præfectus cum valida Claſſe trire-
mium & quinqueremium aliquot in Aſiam &
Ægyptum navigare ſolitarum, quas vulgò ga-
leas groſſas dicunt, qui receptis inſulis Brachiæ,
Phari, & Curzulæ ſe dedentibus, integris viri-
bus Tragurium obſedit, & deſcenſione in pro-
ximam inſulam facta Bombardis per biduum
quaſſavit, tertiaque die (cum nocte præceden-
ti multi Cives in continentem aufugiſſent) de-
ditione recepit die 22. Iunii 1420. ut Fuſius in
Chronico.

Spalatenſes verò qui cives Hervoyanæ par-
tis pepulerant, cum iidem Venetorum ope
inſulam Soltam occupaſſent, Polizanisque
aſſociati Civitatem terra marique jam diu
d 1418. *d* infeſtarent, ita ut obſeſſi viderentur, ex ſu-
1419. perveniente Traguriensi oppugnatione terri-
ti, aggreſſionemque veriti, Venetis ſe trade-
re decreverunt, Legatisque Trag. ad Laureda-
num miſſis deditionem pacti ſunt, & die 28.
ejuſdem menſis eundem, & præſidium Vene-
e 1420. tum *e* receperunt; & cùm Catarini quoque
deditionem *f* pepigiſſent, Lauredanusque eò f 1420.
pergere properaret, ne Trag. & Spalati res in- 12 *Martii.*
ordinatas relinqueret, cum Iohanne Comite *Venetiis.*
Cetinæ Almiſique Domino treguam Tragurii
tractari ceptam, Spalati concluſit die 14. Iulii,
de qua in Chron. Trag. Sic, rebus terra marique
pacatis relictis Cataruṁ ingreſſus eſt die 28.
ejuſdem: Ita Veneti Bellum cum Sigiſmundo
gerentes, præter Raguſium & Vigliam, Dal-
matiam univerſam recuperarunt, pacemque
cum eodem fecerunt an. 1433. & poſt ejus mor-
tem Almiſanos quoque ſe dedentes recepe-
runt 1444. deinde Vladislaus filius Stephani
Herzegi dicti, à quo Herzegovina, ne in Tur-
carum manibus caderet, Caſtrum Viſſechi in
prærupto ſaxeoque colle ad ripam Orientalem
Cetinæ tribus milliaribus à mari diſtans, ſito
anno 1475. Venetis tradidit, tandem Vigliam
cujus Comitem Iohannem Frangipanem an.
1452. in protectionem ſuſceperant, ab eodem
receperunt an. 1480. ita, ut quidquid Dalmati-
ci Regni nomine continebatur (præter Ragu-
ſium) bono Dalmatiæ fato Venetis conceſſit.
nam Turcæ in dies ſe dilatantes, capta Conſtan-
tinopoli Boſnenſe Regnum, ejusque Appendi-
ces, Stephano Thomæ Oſtoye Regis filio ſpu-
rio occiſo, *g* eripuerunt, Vngariæque, & g *Rain.*
Croatiæ majorem partem occuparunt, ipſa- 1445.
rumque Civitatum maritimarum agros in dies *n.*23.
vaſtantes, tempora occupationis Dalmatiæ
à Slavis factæ renovarunt, eò tantum hæc
meliora ſunt, quod Venetorum providentia
nullam inſularum occuparunt, neque Pirati-
cam exercere permiſſi ſunt; unde tolerabi-
liorem vitam Dalmatæ ducentes, Turcis ob-
ſtant, quò minus in proxima littora Italiæ tranſ-
eant, cujus occupandæ deſiderio ſe maxi-
moperè teneri profitentur.

LIBER SEXTUS

DE recentioribus Dalmatiæ, & Croatiæ moribus, finibuſque.

CAP. I.

De moribus Croatorum recentioribus.

ANtiquorum Croatorum mores, qui ſub Ducibus, & Regibus eorum fuerunt, & ex ſcripturis elici potuerunt 2. libro relati ſunt; nunc verò ſi referendi eſſent, qui Regum Vngarorum tempore obtinebant, hodiernis ſimiles apparerent; Ideò indigenis ſuperfluum, exteris verò tædioſum foret; aliqua ergo potius conſideranda, quæ ad confirmationem eorum quæ hactenus dicta ſunt conferunt, ut inde diverſitas inter Croatos, & Dalmatas, per temporum ſucceſſionem inducta, melius dignoſcatur.

Croatia omnis, ſicut & cæteræ Sclavorum Provinciæ, in Zupanias diſtincta fuit, quas duodecim initio fuiſſe ex dictis apparet, ſed ſingulis harum diviſis, multiplicata quoque nomina Zupanorum reperiuntur; Regibus verò Croatis, deinde Vngaris, juriſdictiones Zupanorum Comitibus tribuentibus, Zupanorum nomina vileſcere cœperunt, jurisdictionis tamen eorum antiquæ non obſcura veſtigia ſuperſunt; nam in multis ſcripturis, Zupani loco Comitum nominantur, ut in compoſitione Cliſſenſium cum
a 1171. *a* Spalat. Albonenſium cum *b* Arbenſibus,
b 1214. & in Sibenicenſium *c* ſcripturis: Juriſdictio-
1237. nes etiam exercentes inter villicos terrarum
c 1177. Croaticarum Zupani vocabantur, ut in Chronico Trag. latius.

Nonenſem quoq; Epiſcopum jus conferen-
d 1302. di Zupanatus officium habuiſſe *d* apparet, ipſumque Zupanum juriſdictionem, & prærogativam Nonæ, ut in Civitate Croatica habuiſſe.

Hæc de Croatorum Zupanis; item in inſu-
e 1284. lis Brachiæ, & *e* Phari, quæ, ut ſupra dictum eſt, à Serblis, Chulmitanis, & Narentanis obtinebantur Zupani memorantur, ac in memorato Belæ Regis Privilegio juriſdictio Zupani cu-
f 1242. juſmodi fuerit *f* apparet.

Stephanus etiam Neemania dominus Serviæ ante Regni inveſtituram Archizupani, vel
g Supra lib. 5. cap. 3. Megazupani titulo uſus *g* eſt.

Zupa hodie quoque regionem aliquam habitatam, vel ejuſdem regionis homines congregatos ſignificat; & ſicuti Croati per temporum ſucceſſiones in Dalmatarum territoriis, & civitatibus irrepentes, linguam Croaticam, & mores intulerunt, ita Præpoſiti confraternitatibus Plebis, & Villicorum more Croatorum ab antiquo Zupani vocantur, ita ut poſt tot ſecula juriſdictionis Zupanorum memoria adhuc retineatur, idemque ſignificat communiter, quod apud Longobardos Gaſtaldio.

In Vrbibus Croaticis, quænam fuerit Regum tempore munitionis ratio, nulla memoria reperitur, ſub Vngaris in ſingulas ſuas arces extructas fuiſſe ex dictis de Iablanich, Scardona, Sibenico, Cliſſo, & Tininio apparet, quæ caſtra appellabantur.

Hæ arces à Caſtellanis Regiis, vel à Comitibus, aut V. Comitibus obtinebantur.

Ad quæ autem onera tenerentur Cives ex ſupraſcriptis de Iablanich & Scardona conſtat.

Statis anni temporibus convenire ſimul ſolitos ſingularum Zupaniarum homines conſtat, & præterea juſſu Banorum, & Comitum prout occaſio neceſſitasque exigebat, ibique in commune conſulere, & quæ res ferebat decernere: hoc conventum latinè Parlamentum in ſcriptis appellatum reperitur. Croaticè verò, Sbor, dicunt; quo nomine etiam civitatum univerſitates quoties deliberandi cauſa in unum conveniebant dictæ fuere.

Nulla Lex ſcripta apud Croatos in uſu fuit: mos quippe majorum, & antiquæ conſuetudines pro legibus habebantur: in contrahendo rarò admodum ſcripturarum documentis utebantur, teſtium fide, & religione ad res geſtas probandas contenti; Iudicia à certis Magiſtratibus, ac plerumque ab Arbitris, de quibus inter partes convenerat exercebantur: illud notatu dignum, quod pars in judicio victa, non aliter appellare à ſententia ritè cenſebatur, niſi operimento capitis in terra jacto, appellationem proteſtaretur, tuncque controverſia ad regionis congregationem, vel totius Regni Curiam, prout rei controverſæ qualitas requirebat, deferebatur.

In criminalibus verò, quomodo judicia ferentur, in ſcripturis nulla memoria reperitur, tamen in homicidiis, vel membrorum mutilationibus conſanguineos petere ſolitos fuiſſe, compenſationem pecuniariam pro ſanguine, hancque petitionem & compoſitionem Vraſ-

dam nominatam apparet: in Regno autem Raſciæ D. Yperperorum ſolutione mortem hominis compenſari ſolitam pro Vraſda ex ſtatuto Raguſii lib. 6. cap. 76. conſtat.

Banis V. Banis Comitibus, & Caſtellanis dona certa bis in anno dabantur, ſcilicet diebus Nativitatis Domini, & Paſcatis, hæcque dona dationes latinè ſcripta reperiuntur; hos etiam advenientes epulis excipere, & abeuntes muneribus proſequi mos erat, quæ procurationes dictæ fuerant, eadem obſervabatur munerum conſuetudo, occaſione nuptiarum, & natalium liberorum, & denique apud Croatos nefas eſt inferiorem manibus vacuis ſuperiorem adire.

Satnicus dicebatur qui præerat regioni, quæ centum armatos dare poterat, horum loco ſucceſſere Knezi, quod idem quod Comites ſignificat.

Voyska exercitum ſignificat, inde contributiones belli cauſa exigi ſolitæ, Voyskine appellabantur.

Voyvoda verò exercitus ductorem ſignificabat, at hodiè promiſcuè pro quolibet exercitus, vel ordinum ductore accipitur, ut apud Italos Capitaneus.

Reges Vngariæ Magiſtratum, qui vicem ipſorum gerebat in Dal. & Croatia Banum antiquo Croatorum titulo (ut ex Porphir. lib. primo relatum eſt) vocabant: quem nonnunquam filiis quoque vel fratribus, Ducatus tamen titulo, concedebant, ut relatum eſt: Andreæ Ducis tempore reperitur, Comitem quemdam Paulum nomine, cognoſcendis inter Latinos & Slavos controverſiis *a* impoſitum, ſed regnante eodem Andrea, loco iſtius Iudicis, alter Banus additus fuit, qui maritimus dictus eſt, & Bano Dalmatiæ & Croatiæ ſuberat, qui titulo mutato Banus totius Sclavoniæ vocabatur, ut ex ſuprarelato Privilegio Stephani Bani de Iablanich apparet.

a 1200.

Sicuti ergò nomen Sclavoniæ æquivocum cum Croatia fuiſſe reperitur, ita Banus Sclavoniæ, pro Bano Croatiæ, & Banus maritimus, pro Bano Dalmatiæ ſumebatur, hacque diſtinctione Breberienſes ut plurimum uſi fuere; At ſicuti in Dalmaticis Civitatibus nulla juriſdictio Banis de jure competebat, niſi in aliquibus caſibus accidentalibus, puta bellorum tempore; Principum tranſvectionibus, aliisque ſimilibus, in quibus jura ſilere oportebat; ita Banorum maritimorum induſtria erat talis, ut Dalmaticas Civitates apud Banum Sclavoniæ protegentes, ab eiſdem dona reciperent, multaſque commoditates, ut in patriæ Chronico latius.

In Croaticis autem maritimis Civitatibus, quæ, ex Privilegiis ad inſtar Dalmaticarum conſequutis, Dalmatizabant, juriſdictionem antiquam exercere volebant, etiam invitis civibus, ut ex ſcripturis Nonæ & Sibenici apparet.

CAP. II.

De moribus Dalmatarum recentioribus.

Regum Dalmatiæ tempore mores Dalmatarum communes fuiſſe cum cæteris Civitatibus Orientali Imperio ſubjectis, ſupradictum eſt; ſub Venetorum autem ditione, qua ratione, quibuſve legibus uſi ſint, nulla memoria reperitur; iiſdem tamen moribus, & juribus vixiſſe, quibus ſub Imperio ex Arbenſium relata ſcriptura 1118. colligi poteſt. Ab Vngaris deinde Dalmatia occupata, relatum Colomani Regis Privilegium 1108. jura Regalia & Dalmatarum juriſdictiones ſatis declarant; quibus Geyſa aliqua addidit 1151. Hemericus itidem 1197. cæteri autem Reges uſque ad Ludovicum eadem ferè formula in ſuis Privilegiis uſi ſunt. Quæ referre operæ pretium eſt, ut jura Dalmatarum, quæ libertates appellabantur cognoſci poſſint.

1. *Ego Colomanus Rex Vngariæ, Croatiæ atque Dalmatiæ juro ſuper ſanctam Crucem vobis Traguriniſ meis fidelibus civibus firmam pacem.*
2. *Mihi & filio meo aut ſucceſſoribus meis tributarii ne ſitis.*

Hemericus loco ſecundi capitis.

Statum & libertatem veſtram in integrum conſervare.

3. Epiſcopum verò aut Comitem quem Clerus & Populus elegerit *ordinabo.* — *Geyſa confirmabo.*
4. *Et lege antiquitus conſtituta vos uti permittam.*

Geyſa addidit.

cum veſtro judice.

5. *Præter quam introitus portus Civitatis de extraneis* duas partes Rex habeat, tertiam verò Comes Civitatis, decimam autem Epiſcopus.* — *Geyſa addidit* — ** Mercatoribus.*
6. *In Civitate quoque veſtra neminem Vngarorum, vel alienigenarum habitare permittam, niſi quem voluntas veſtra expetierit.*
7. *Cum autem ad vos coronandus, aut vobiſcum Regni negotia tractaturus advenero, nemini Civium vis inferatur domorum ſuarum, niſi quem dilectio veſtra ſuſceperit.*
8. *At ſi fortè aliquando Dominium meum aliquem aggravare videbitur, & aliò ire voluerit, ſecurè cum uxore, & filiis*

filiis, & familia, & omnibus ſuis quocunque ſibi placuerit eat.

Geyſa addit.

Hemeri Bano qui pro tempore fuerit.

9. *Mihi aut* alicui noſtrorum hominum *nullum perſolvatur debitum.*

10. *Obſides à vobis nullo modo recipiam.*

11. *Sed in noſtri Curia ſervire volentibus, rogam inpendam, & morandi, ſive diſcedendi ad ſuum velle facultatem obtineant, nullamque vobis ſuper hoc moleſtiam inferam.*

12. *Inſuper vobis talem libertatem concedo, quod nullus homo cum Sigillo vos audeat convocare extra Civitatem.*

13. *Si aliquis per meum Regnum veſtrorum Civium terra marique negotia exercuerit mihi * nullum tributum perſolvat.*

* *Hemer. addit nullum pedagium.*

Hemericus addit.

14. *Quod ſi quis extraneus de Regno noſtro, vel aliunde cum uxore filiis & cætera poſſeſſione fugiens iram, vel dignationem Regis ad Civitatem veſtram confugiet, liberum ſit vobis ipſum recipere, eumque penes vos diebus ſeptem fovere pacifice, quod ſi gratiam in prædicto dierum ſpacio habere nequiverit, eum cum univerſis rebus ſuis à vobis dimittatis, ut ſicut liberè acceſſit, ita liberè abſcedat.*

Hæc fuere libertatum Dalmaticarum capita à Regibus Vngariæ in Privilegiis eorum expreſſa, ad quorum intelligentiam pleniorem repetenda ſunt aliqua, quæ ſupra relata ſunt.

Dalmatas, permittentibus Imperatoribus Orentis, Croatis tributum pecuniarium, ultra vinum, & cæteras ſpecies diverſas, dediſſe ex Prophirogenito relatum eſt; hoc tributum Duces Vrſeoli Dalmatas in protectionem ſuſcipientes, interruperant, quod Regum deinde Dalmatiæ tempore iterum penſum fuiſſe dicendum eſt; extinctis verò Regibus tributum quoque ceſſaſſe credendum.

1. Colomano deinde Dalmatiam vi occupante, bellum tunc fuiſſe oportet, ut relatum eſt, ideò in primo capite Rex Pacem jurat.

2. In ſecundo verò, prout in juribus Croatiæ & Dalmatiæ Regum ſucceſſerat, ita tributarios non fore amplius Dalmatas declaravit; & hæc eſt illa libertatis conceſſio Colomano tributa, Nam odioſi, & obſoleti jam tributi nomine remiſſo, revera tamen tributum trigeſimæ in ſignum Poteſtatis ſibi reſervavit, ut infra cap. 5.

3. Epiſcopi & Comitis electio ad Civitates, ex antiquo Romanarum Provinciarum more, pertinuit, confirmatio tamen Comitum ab Vngaris & Venetis petebatur; hocque erat alterum ſubjectionis caput.

Epiſcoporum quoque inveſtituras quando Privilegium conceſſit, Colomanus dabat, ſed deinde 4. remiſit, ut relatum eſt, multas tamen Epiſcoporum electiones Reges Vngariæ ſuo nutu, vel ipſorum favore Bani, aut Aulici fieri procurarunt.

Comites autem Cives ſibi quem volebant eligebant; ſed in relato bello inter Trag. & Spalatenſes; cum poteſtatem Spalati Tergeſtinum cauſam belli fuiſſe creditum fuerit, ideo Banus cum delegatis Regiis electionem Comitis Spalati *de Regno Vngariæ fiendam declararunt*, quod Rex Bela confirmavit, eoque exemplo civitatum Dalmaticarum Comites, ut plurimum, de Regnicolis eligebantur, tamen uſque ad Ludovicum ſæpè exteri quoque electi fuerunt, ſed ipſo regnante, omnes de Regno Vngariæ fuiſſe reperiuntur. Modus autem electionis Epiſcoporum & Comitum in patriæ Chronico refertur

4. Lege Romana uſos Dalmatas, quoad Orientali Imperio paruerunt, clarum eſt, & ob Michaelis Amorenſis Dalbi ſocordiam, excuſſis Romani Imperii habenis, liberos, ſuiſque non alienis legibus uſos ſcriptores Græci relati teſtantur.

Hinc Leges in unaquaque civitatum Dalmaticarum ortum habuere, quæ per temporum ſucceſſiones in volumen collectæ, Capitulare vocatæ fuere, deinde in ſecunda compilatione, Statuta; Forma autem & modus condendarum & compilandarum Legum in patriæ Chronico declaratur. Hocque fuit præcipuum caput libertatum; Nam Dalmatæ nullum tunc ſuperiorem agnoſcentes, libertate integra leges ſibi condiderunt, Romanas imitati, ſed cum ex virium imbecillitate per ſe quælibet Civitas, eas à vicinis Slavis defendere non valeret, ideò altera alteri opitulando ſuppetias ferebat, & cum neque unitæ vires ſufficientes ad propulſandas Slavorum injurias haberent, modò ad Imperium, modò ad Venetos confugiebant, horumque ope patrias leges libertatemque tutati ſunt, ut relatum eſt, ſed quum quietè vivere, terras continentis colere, mercaturaſque terreſtres exercere non poſſent, ad pactionem tributi cum Croatis & Serviis devenere, cujus imitatione Colomano Croatorum loco ſuccedenti partem trigeſimæ tribuere, ſuiſque legibus vivere permiſſi ſunt.

Suis enim legibus vivere idem erat, quod integra libertate frui, nam leges civibus modum vivendi ſtatuentes à cujuſlibet alterius juriſdictione cives eximebant, & in controverſiis arduis, in quibus cives inter ſe quandoque diſſidentes modum decernendi non inveniebant, ad Arbitros ex vi legum controverſia deferebatur, ita ut Bano aut Vice Bano dirimendarum litium cauſa juriſdictionem aliqualem exercendi in Civitatibus locus ullus daretur, adeoque hæc cum Banis, & Vice Banis controverſa fuere, ut plurimæ de-

mæ deinde diſſenſiones, ac etiam bella orta ſunt, ut in Chronico Patriæ.

Addit Geyſa cum veſtro Iudice: Comes enim à Civitate electus, & à Rege confirmatus extraneus erat, Iudex autem ſive Iudices ex ejuſdem Civitatis nobilibus, ſimul cum Comite judicabant, neque Comiti fas erat ſoli ſine Iudicibus ſententiam ferre, ſed major ipſorum pars prævalebat, ita ut Comitis opinio pro una tantum numeraretur, ut in Chronico latius.

5. *De extraneis mercatoribus introitus duas partes*, id eſt, detracta prius decima Eccleſiaſtica, dimidiam Rex habeat; hicque obſervandum Regi tributam fuiſſe eam partem portoriorum, quæ ab extraneis pendebatur, nam Cives nullum portorium, ſive Datium, tenebantur ſolvere, prout neque hodie in rebus pro proprio uſu emptis.

6. 7. 8. Quæ autem Epiſcopo & Comiti de his portoriis dabantur, in Chronico cap. 6. 7. 8. non indigent declaratione, namque in eis expreſſa totalem illam libertatem Civitatis ſignificant, quam ab Vngarorum Præfectis, Croatico more Dalmatas tractantibus, interruptam, his declarationibus iterum reſtitutam fuiſſe argui debet.

9. A Geyſa additum, & Hemerico declaratum, ad Banorum, & Vice Banorum comprimendos inſultus, qui Croatis dominari ſoliti, Croatorum more à Dalmatis conſuetis exeniis honorari volebant; qua de cauſa plurimas controverſias cum Banis interveniſſe memoratur.

10. Obſides tamen à Regibus ſuſceptos memorat Archidiaconus, quod poſterius evenit expreſſioni Geyſæ, ut in notis ad eundem refertur.

11. Voluntaria non coacta ſervitia perſonalia Regi præſtari ſolita declarat.

12. Nullus ſigillo, id eſt litteris Regiis, vel Banalibus, extra Civitatem trahatur contra leges, nam ſicuti à decretis Comitis & judicum appellatio non dabatur ad aliquod tribunal extra Civitatem, ſed ad ſequentes tantum Curias, uſque ad duas conformes, ex quibus res judicata inducebatur: ita Bani, & Vice Bani Dalmatis ad eorum tribunal accedentibus juris petendi cauſa contra Croatos judicia exercebant; Sed ſi vice verſa Croatæ aliquam quæſtionem cum Dalmatis habebant, eoſdem apud eorundem tribunal reſpondere, cogere volebant, quod Dalmatæ ex propriarum legum vigore declinabant; Qua de cauſa cum Banis ſimultates oriebantur, quæ cum aliquando ſufficiens non eſſet, alias declarationes poſteriorum Regum repetere neceſſe fuit, ut in Chronico Patriæ refertur.

13. Hæc favorabilis declaratio, an communis cum cæteris Croatis fuerit ab antiquo, vel tunc à Geyſa conceſſa incertum.

14. Hæc additio liberũ cuiq; acceſſum, & receſſum in Dalmaticis Civitatibus ſignificat, ita ut neq; ipſos jam declaratos Regis rebelles excludat, quod illam antiquam integram libertatem declarat.

Hæc fuere ſub Regibus Vngariæ ad Ludovicum uſque Dalmatarum jura, ſive libertates; ex quibus facilè colligi poteſt, quam diverſus rerum Dalmaticarum ſtatus ſub Vngaris fuerit ab eo, quem ſub Venetis obtinebant; Veneti enim in loco Romanorum ſuccedentes, Dalmatas uti ſocios tractabant, & ſicuti pro communi utilitate Adriaticum cuſtodiebant, ita Dalmatas Venetorum protectioni adhærentes libenter eiſdem auxilia præſtitiſſe dicendum, qua mutua neceſſitate animos vinciente, Dalmatæ antiquis moribus vivere permiſſi ſunt, ita ut ſub Venetorum ditione nulla oneris gravitas ſentiretur; & quamvis ex viciſſitudine rerum aliquæ Civitates ad Vngaros & Emanuelem Imperatorem tranſierint, tamen poſt Othonis Orſeoli Ducatum ad annum uſque 1204. nullum vectigal, aut tributum quod Dalmatæ Venetis penderent memoria reperitur, quo tempore Iadra ad Venetos rediit, obſidibus traditis, pactoque levi pellium cuniculorum tributo; Sed cum ad Vngaros iterum defeciſſet 1242. brevi tamen ſubacta, ſub jugum miſſa fuit, quod ope Bani Pauli detraxit 1310. & ad Venetos amplis conditionibus, & ab antiquis parum vel nihil diſcrepantibus, rediit; cæteræ quoque Dalmaticæ Civitates iiſdem ferè pactis Venetis ſe dedidere, ut relatum eſt.

Vngari verò loco Croatorum ſuccedentes, Monarchico dominio aſſueti, ex morum diverſitate Dalmatas aſperius tractabant; Bani namque qui in obſequiis Regi præſtandis ſervitute gloriabantur, Dalmatas quoque Croatico more ſibi præſtare ſervitia, & obſequia curabant, quod cum de directo contra libertates, & mores Dalmatarum eſſet, Banorum & Vice Banorum juriſdictionem gravem Dalmatæ experiebantur, ipſique Bani & V. Bani Dalmaticarum libertatum prærogativam oderant, ſuiſque rationibus damnoſas reputabant: quum ex Dalmaticis Civitatibus nullos fructus de jure, quemadmodum ex Croaticis capere poſſent: tamen ipſi Bani prout apud Regem, vel Aulicos gratia pollebant, ita magis, vel minus Dalmatas variis artificiis vexabant, quærebantque occaſiones Croatico more dominandi: Aulici verò *B*anis opitulabantur, nam prærogativam libertatis Dalmatarum ipſi pariter æquo animo non ferebant; Ita ut querimoniis Dalmatarum difficilis erat ad Regias aures aditus, & præter partem trigeſimæ, quæ Regi dabatur, *B*anorum, & V. *B*anorum vexationes crebris contributionibus redimere, Aulicorumque Regiorum gratiam mercari oporteret, quibus accedebant continuæ vicinorum Comitum Croatorum moleſtiæ.

Venetorum autem, neque Duci, neque aliorum

rum Magiſtratuum ulli, quidquam pendebatur, contribuebaturque præter conſuetum Comiti ſalarium, & illam voluntariam ſtrinnam ſupramemoratam, quæ, quidnam fuerit referendum eſt, quod ex ſcripturis quamvis mutilum elicitur: in Veglienſium enim ſcripturarum fragmentis ejus talis extat mentio.

1133. die 3. Novembris D. Dominicus Veglienſis Epiſcopus in ſuo Epiſcopali Palatio, una cum Iudicibus Civitatis pro Communitate Vegla ex una, & D. Duymus Veglien Comes ex altera, convenerunt, ut colta, quæ apud Commune erat pro urbe reparanda, & aliis expenſis fiendis nuntiiſque mittendis, & ſtrina Venetiis danda prædicto Comiti promittenti ſingula exequi conceſſa fuit. Ducis verò Ziani Privil. Trag 1174. ſupra relatum eſt ſuo loco in quo ſtrina voluntaria memoratur. Venetis ergo ſtrinam, vel ſtrinnam tradi ſolitam ex his conſtat, quid autem ſtrina fuerit ex ſtatutis *a* Pharæ & Raguſii percipitur iiſdem verbis.

a lib. 5. c. X.

Statut. Raguſii lib. 7. cap. 56. De ſtrina vel Pedocio.

Volumus quod ſi aliquanavis, vel lignum in quo eſſent mercatores darent aliquid alicui pro ſtrina, vel pro pedochia, vel aliquid aliud de voluntate majoris partis illorum, qui ſunt in ipſa navi, vel ligno pro ſalute ligni vel navis, & de illo havere quod eſt in ipſo ligno, vel navi, quod illud debeat reſtitui, & ſolvi de toto havere quod eſt in ipſo per vaream.

Hæc ex monumentis Dalmaticis elici potuere de ſtrina, vel ſtrena; quid autem ſignificat Feſtus de verborum ſignificatione tradit.

Strenam vocamus, quæ datur de religioſo, ominis boni gratia.

Ad cujus rei clariorem intelligentiam, repetendum quod primo libro ex Prophirogenito dictum eſt, ſcilicet

Baſilium Imp. auctorem fuiſſe Dalmatis, ut quæ Pratori ſolvebant, ea Slavis darent pacis cauſa, & Pratori exiguum aliquid penderent, ad oſtendendam Rom. Imperatoribus debitam ſubjectionem.

Et conſiderandum, an Veneti, qui in ditione Adriatici Orientali Imperio ſucceſſerant, illud exiguum, Præfectis Romanis dari ſolitum, ſibi tradi voluerint; cum in omnibus ferè aliis Romanorum mores imitantes, Romanas conſuetudines magis quam cæteri ſervaverint, & hæc exiguitas uti voluntaria an ſtrena vocata fuerit; ipſamque Venetos exegiſſe, donec conſecuto integro Adriatici dominio, hanc ſtrenarum voluntariarum incertitudinem auferentes, certum vectigal per Adriaticum navigantibus impoſuerint, ut relatum eſt, & probabile videtur.

Atque hi fuere poſt extinctos Reges mores Dalmatarum; quo tempore nonnullæ civitates ex Croatorum & Serbliorum gente in jus Dalmaticum conceſſerunt, & præcipuè Sibenicum; quæ Deſpotico aſſuetæ Imperio, difficilè ſe legibus Dalmatarum accommodabant, Comites namque perpetuos habuerunt, qui in officio contineri à Piraticaque abſtineri non poterant, & quamvis paulatim novam vivendi rationem induerent, & cum cætera Dalmatia coaleſcerent, ex veteri tamen inſtituto durius erga ſe Banorum & impotentius Imperium experiebantur. Excepere deinde Regnum Vngariæ diſſenſiones, quarum occaſione Breberienſes Croatiæ ditionem occuparunt, Dalmaticas quoque Civitates adipiſci conati ſunt: Ex qua domo Mladinus Banus Boinæ, Dalmatiæ, & Croatiæ Principis titulo ſumpto, cum ſuperbè, & crudeliter imperium exerceret, veteres, & obſoletas Croatorum injurias renovavit. Affirmabat enim Croatici juris eſſe, quidquid terrarum extra muros Civitatum reperiebatur, ut Madius *b* refert; Atque hoc eſt quod Prophirogenitus ſcribit Dalmatas, præter pecuniam, vinum, & cæteras ſpecies diverſas Slavis loco tributi dediſſe; quod in cauſa fuit, ut Dalmatæ denuò Venetis ſe dediderint pactis ſuo loco expreſſis.

b cap. 18.

Feliciterque admodum hæc rerum mutatio Dalmatis ceſſit: quippe caſtigatis vitiis, quæ ex impotenti Breberienſium dominatu in publicas privataſque eorum rationes irrepſerant, moderatus, & Veneto ſimilis reipublicæ ſtatus inductus eſt, & ad uſque tempora Ludovici Regis Vngariæ perduravit; qui admoto ad fines Iadrentium exercitu ſuſpicandi materiam Venetis præbuit, averſi à ſe ejus Civitatis animi, quaſi ad Vngaricam ditionem iterum redire agitarent. Hinc celebris illa Venetæ Claſſis in Iadram expeditio, & urbis obſidio, & mox deditio, & arx, & præſidium, nec dubium dominationis jugum, à quo ſeſe nunquam expedire illa Civitas potuit: Nam quamvis poſteà Ludovicus Iadram de Venetis armis recepiſſet, neque arce urbem, neque præſidio levavit, nec antiquas immunitates, quibus à Venetis mulctati fuerant, reſtituendas putavit; Ex integro namque rationem perſcripſit, quæ deinceps in exercendis judiciis, & cæteris rebus Civitatis obſervari deberet, quæ hujuſmodi eſt.

Ludovicus &c. omnibus Chriſti fidelibus. Decet Regia Majeſtatis clementiam eos attollere prærogativis potioribus præmiorum, quos conſtat impendiſſe ſublimiora, & majora genera meritorum, quia favor, qui talibus generoſe exhibetur, & eos in bonorum operum laudabili proſecutione corroborata, & alios ad ſinceræ fidei conſtantiam debitè impendit, allectat, & intimat. Proinde ad univerſorum notitiam harum ſerie volumus pervenire; quod accedentes ad noſtram præſentiam Mag^ci Viri Nobiles providi, & diſcreti Iacobus de Ceſſano Aula noſtra miles Amiratus noſter maritimus, ac Comes inſularum noſtrarum Faræ, & Bratiæ, Daniel de Varicaſſio, & Gregorius filius

Pauli

Pauli de Georgio cives noſtræ Civ. Iadræ, in ſuis, & Rectorum juratorum, ac totius Communitatis Civium, & hoſpitum de eadem perſonis, noſtræ humiliter ſupplicaverunt Majeſtati, ut cum quadam libertates, & gratia ſpecificanda inferius ſint, & exiſtant quamplurimùm opportunè, eos, & Civitatem noſtram prædictam eiſdem inſignire, & Privilegiare de benignitate ſolita dignaremur, ipſos, prædictorum Rectorum juratorum, & Civium noſtrorum Iadren. firmam, & ſtabilem, puram, ac ſinceram fidelitatis conſtantiam, quam progenitoribus noſtris Illuſtribus Regibus Vngariæ atque nobis ſtudioſè, & ferventer ſolicite, & perſeveranter cum honorum ipſorum proſecutione laudabili, promptis conatibus impendere curaverunt, & ponendo pro eiſdem, atque nobis ſucceſſivis temporibus ſe, & ſua ſubſtinendo: inſuper pro Regii & Regni noſtri honoris incremento vicibus quamplurimis mortes, ſtrages, exilia, atque damna indicibilia in perſonis, atque rebus ſæva, & deteſtanda perſecutione Venetorum Civium noſtrorum, & Regni noſtri notoriorum æmulorum ferè uſque ad hæc tempora, quibus nobis divina gratia conferre dignata eſt de eiſdem Venetis victorioſè triumphare, ac ipſos Iadrenſes & per conſequens totum Regnum noſtrum Dalmatiæ noſtro Dominio ſubjugare, & ad antiquum jus Regium revocare coram noſtræ Majeſtatis obtutibus recenſitis, licet iidem multò plura, & potiora mererentur, in aliqualem tamen recompenſationem præmiſſorum gratias & libertates infraſcriptas eiſdem duximus concedendas.

In primis quod iidem Iadren.; & res ſuas, ſeu Civitatis ipſius confines, & terminos ſub eiſdem limitibus, quibus ante proximè præteritam guerram pacificè & quietè, juſtè, & juridicè poſſiderunt, etiam poſſidere debeant in futurum, quos eiſdem præſentium teſtimonio confirmamus, & validamus, ipſis omnia inſtrumenta publica hactenus ſolemniter confecta inter eos ſuper eorum juribus, & ſuorum, tam inter eorum confinia ipſorum jura tangentia, quam etiam extra eorum confinia ubicunque, ut in poſterum eadem valeant, prout hactenus valuerunt, ea autem quæ deinceps inter eos, & intra eorum confinia, & ſuper eorum juribus, & ad eos pertinentium conficientur, valeant inter eos: Sed inter Croatos & alios extraneos ſervetur in conficiendis litteris per nos, & noſtros Barones, quos pro juribus noſtris exequendis ad illas partes decrevimus deſtinandos eſt ſtatutum.

Poſtremò conceſſimus quod Cives noſtri Iadræ, & eorum hoſpites antedicti nullius alterius judicio aſtare teneantur præterquam Comitis, & Iudicum eorundem conſtituti, ſi tamen aliqua partium ſenſerit ſe gravatam, volumus ut ad noſtræ Majeſtatis præſentiam valeat appellare, in cujus rei memoriam firmitatemque perpetuam præſentes conceſſimus litteras Privilegiales pendentis authentici ſigilli noſtri duplici munimine roboratas. Data per manus &c. A. D. 1358. quarto Idus Februarii Regni autem noſtri 16.

Et quamvis Spalatenſibus, & Tragurienſibus antiqua Privilegia confirmaſſet, Sibenicenſibuſque ob præſcriptas Banales vexationes ultra Privilegia alias quoque declarationes favorabiles indulſiſſet; tamen Rex abſolutè dominari aſſuetus, Dalmatarum Privilegia mutilans, omnia ad ſe trahere cepit, & principale libertatum Dalmaticarum caput ademit; Iudice ſcilicet Appellationum in Dalmatia inſtituto, ſententias Dalmatarum appellabiles, Civeſque extra Civitatem trahi poſſe contra Privilegio declaravit, juſque in universa ab ipſo dilatata Dalmatia uniforme eſſe voluit; Hoc tamen appellationis tribunal, toties exoratus, vix ad quatuor Collegia Italica ſibi amica detulit (quod Cattarini ſoli hodiè uſque ſervant) deinde ſicuti rerum venalium trigeſimæ partem ex vi Privilegiorum Rex Iure ab antiquo conſequebatur, ita integra totius trigeſimæ utilitate ſibi appropriata. Cameram trigeſimarum Dalmatiæ inſtituit, neque his contentus, ſal, publica Civitatum utilitate, & privatorum induſtria diſtribui ſolitus, vetita cunctis venditione, auctoq; ejus pretio, Cameram ſalis inſtituit, & trigeſimæ junxit: Ex arbitrioque regnans, aliquos Comites Civitatum electos confirmare noluit, aliquos verò ipſe elegit, Civeſque quoſdam à juriſdictione Civitatum exemit, aliquorum banna remiſit, in Civitateſque recipi coegit: Carolus quoque Dux Dyrrachii & Ducilla ejus uxor dum in Dalmatia juſſu Ludovici Ducalia exercerent, multa innovarunt; abinde Dalmaticæ Civitates amiſſis præcipuis utilitatibus ex inopia munera publica difficili obibant, navigatioque in dies declinante, & ex bellis cum Venetis etiam interrupta, privatorum quoque opes, ſervorumque numerus minuebatur, locaque maritima inculta relinquebantur; Ita ut quod olim facilè ſingulæ Civitates ante an. 1200. Venetis triremem unam auxiliarem præſtabant, tunc quamvis dilatatis in continenti territoriis, præter Iadram & Raguſium neque duo Civitates ſimul unam inſtruere poterant, quod ex intermiſſo rei maritimæ uſu eveniſſe in Patriæ Chronico declaratur.

Mortuo Ludovico variæ Sigiſmundi cum Carolo, Ladislavo, Regibus Boſnæ, & Regni Baronibus contentiones, Regnum Vngaricum diſtraxere, Dalmataſque inter ſe diviſos hinc inde traxere, diſſenſioneſque inter Cives diutius viguere; Sed publicus Civitatum ſtatus, nullam aut parvam mutationem accepit; Tandem poſt varios caſus Dalmatia ad Venetos rediit, qui aliqua in novis Privilegiis corrigentes, Dalmatas ſuis legibus vivere quidem permiſerunt; Sed ſicuti Iadram cum arce emerant, ita in cæteris quoque Civitatibus arces conſtruentes, eas abſque ſuſpicione tenent quietas.

Hæc

Hæc de moribus Dalmatiæ urbiumq; eius rerũ ſtatu pro temporũ diverſitate reperire licuit.

Magiſtratus autem quibus poſt extinctos Reges Civitates regebantur non amplius Priores, ſed Comites fuere, vel eorum ſubſtituti Vicarii dicti, aut loco Comitum abſentium Poteſtates à Civibus electi, à Breberienſibus Comitibus confirmari ſoliti, vel proprii Cives de menſe in menſem in Rectores eligebantur; ſub Ludovico & Sigiſmundo idem ferè ſervatum eſt, ſub Venetis autem Comites, vel à Civitatibus electi, vel à Venetis miſſi præſentes regebant, & præter hos urgente aliqua neceſſitate Proviſores & Ambaſciatores ad partes Dalmatiæ & Sclavoniæ mittebantur, qui tam ea, quæ univerſæ genti opus erant, auctoritate, & conſilio componebant, quam privatas controverſias accepto à litigantibus arbitrio dirimebant.

Comitib⁹ autẽ Iudices ab antiquo ex Nobilibus civitatũ pro aſſeſſorib⁹ eligebãtur, quod hodiè etiã obtinet, ſimulq; cum Comitib⁹ judicãt.

Populi autem ad Comitia convocatio quomodo in ſingulis Civitatibus fieret, reperire non licuit; Sed ab Archidiacono diſtinguuntur Spalatenſium congregationes in conſilia, Præconium, & Parlamentum: eadem quoque in Chronico Tragurii ſpecialius referuntur, ſuffragiorumque ferendorum diverſitas declaratur.

Lingua Romana ſive latina Dalmatas uſos uſque ad annum 1200. Willhelmus Tyrius teſtatur l. 2. cap. 17. idemque ex ſcripturis conſtat, in quibus ſæpè Dalmatæ nomine Latinorum à Sclavis, ſive Croatis diſtinguuntur, & nonnulla dupliciter tam Latinis quã Sclavis nominibus expreſſa reperiuntur, ut ex ſupraſcriptis ſcripturis apparet, & exempli cauſa adduntur.

	Latine	Slave
1145.	Calamet	Tarſtenich.
	Petra	Brus
	in Velis modum	Iedro
1194.	Via carri	Colnich
	Circuitus	Zauod

Ab anno verò 1200. ſicuti in Croatia, & Dalmatia variæ mutationes evenere, ita Croati cum Dalmatis moribus, & lingua miſceri cepere, indeque quædam Croatorum verba latinè profari, & quædam latina Slavè pronuntiari cepere, quę in notis ad Archidiaconum referuntur.

Hinc lingua Latina corrupta ad inſtar Italicæ promanavit, quæ latina vulgaris dici poteſt: in ſcripturis tamen Latina ſervabatur, purior, & corruptior pro temporum diverſitate, & ſcribentium intelligentia.

Vulgaris autem latinæ linguæ ſcriptura antiquior quam reperire licuit de re privata extat Iadræ, apud D. Simeonem Gliubavaz V. I. D. diligentem rerum antiquarum collectorem, quæ ante annum 1300. confecta dignoſcitur.

Publicarum verò antiquior in actis Cancellariæ Trag. anni 1313 raræque uſque 1400. reperiuntur, exinde verò uſque ad 1500. ſicuti multæ privatorum vulgari, ita publicæ quaſi omnes latino ſermone ſcribebantur; abinde autem raras, & publicas; & privatas latinas reperies; adeò ut conferre volenti, patebit in Dalmatia latinam linguam ad inſtar Italiæ mutationem paſſam, ipſamque Dalmaticam vulgarem circa 1300. proximiorem Picenorum, & Apulorum linguæ fuiſſe, quàm Venetorum, vel Longobardorum; prout ab anno 1420. Venetorum ſimillimam effectam.

De contributionibus autem, quæ in communi Civitatum neceſſitate fieri ſolebant, quomodo exigerentur, quæ variis nominibus Colta, Impræſtitus, & Taxæ dictæ fuere in Chronico declarantur.

Democraticum Dalmatarum ſtatum Regum tempore fuiſſe dictum eſt, itaque continuatum reperitur uſque quò ſub Venetorum dominio circa 1320. pervenit.

Duo enim ab antiquo fuerunt, hodieque ſunt, in ſingulis Dalmaticis Civitatibus, præſertim continentis, hominum genera, eorum ſcilicet qui terreſtribus proventibus, & induſtriis incumbunt; Et qui navigationibus, & piſcationibus maritimis operam dant, ex qua diverſitate duæ partes in unaquaque Civitate viguerunt, Terreſtris Croatis & Vngaris, maritima verò Venetis addicta, maritimaque prævaluit, donec dilatatis in continenti agris pro temporum diverſitate terreſtris maritimam, vel adæquavit, vel ſuperavit.

In populari enim ſtatu aliquæ familiæ, poſtquam in Croatico ſolo bona adeptæ ſunt, ob id terreſtribus rebus addictæ à Banis pendere cogebantur; Hæ plures conſanguineos & Clientes habebant, & ſi altera pars, vel ex navigationis, & piſcationis uſu abſens reperiretur, vel ut evenire ſolet inter ſe diviſa eſſet, majorem partem multitudinis ad ſe trahentes ex arbitrio ſub protectione Banorum Civitates regebant.

Sed cum Tyrannis Breberienſium cunctis odio eſſe cepiſſet, Dalmatæ quietis cupidi Venetis ſe tradiderunt, qui exulibus reſtitutis pacem induxerunt; Sed cum plurimi civium à Breberienſibus pendere cogerentur, ut moderationem neceſſariam introducerent, Popularem ſtatum in Ariſtocraticum, ad inſtar Venetiarum, mutarunt, ſicque ſublata multitudinis confuſione, conſilia rectius procedebant, depreſſaque eodem tempore Breberienſium domo, iidem, & alii Maritimi Comites auxiliorum Venetorum indigi, cum Dalmatis Venetorum ſubditis fœdus icerunt, tunc ceſſavit diverſitas partium terreſtrium, & Maritimarum, quieſque in Dalmatia introducta fuit, donec ſub Ludovico iterum invaluerunt, Ariſtocraticus tamen ſtatus ſervatus fuit, hodieque manet.

Hæc de morib⁹ Dalmatarũ in genere: Si quis plura deſiderat, in Chronico Tragurii, reperiet, quæ ob ſimilitudinem ad univerſales Dalmatiæ mores pro tẽporũ diverſitate adaptare poterit.

CAP. III.
Dalmatiæ, & Croatiæ fines recentiores.

DAlmatici Regni fines qui tempore Regum fuerint lib. 2. deſcripti ſunt. Quæ deinde Croatorum & Serblorũ Civitates Dalmatiæ acceſſerint, & quomodo Ludovico regnante omnes antiquæ Dalmat. inſulæ cum Civitatibus continentis à Nona Catarum uſque ſub Dalmatiæ Regno comprehenſæ fuerint, libris ſequentibus relatum eſt; eodemque modo deinceps continuatum reperitur, donec Vngaricis diſſenſionibus ſecutis, aliqua Croatica loca propè Iadram ſimul cum ipſa Iadra Venetis ceſſere, & inter Dalmatica numerari cepere: cumque Veneti reliquum quoque Dalmatiæ acquiſiviſſent (præter Raguſinorum ditionem) Regeſque Vngariæ in Croatico Regno oram tantùm maritimam antiquæ Iapidiæ retinerent, ut aliquid Dalmatici Regni (cujus titulo utuntur) in continenti habere viderentur, ea Dalmatiæ nominę vocavere, Segniamque, in Croatia exiſtentem, in Dalmatia ſtatuunt. Veneti verò cum Albonam ſolam in Croatico ſolo poſſideant, intra proximos Iſtriæ fines eam includunt; Ex altera autem parte, cum in Epiro nova (quæ Albania nunc dicitur) aliquas civitates poſſediſſent, Præſeſque earum Catarinus Prætor eſſet, illis amiſſis, ut aliquid Albaniæ retinere videantur, Catarum in Albania ponere ſolent; Præſeſque Dalmatiæ hodiernus Albaniæ quoque titulum retinet.

Cætera autem continentis loca ſine controverſia Croatiæ & Serviæ cenſita ſunt, donec à Turcis occupata, ut plurimum antiqua regionum nomina obliterata, & in novas Præfecturas (Sanzacatus dictas) diviſa, ab eiſdem nomen habent, qui Boſnenſi Præſidi (Baſſæ dicto) parent, ut apud rerum Turcicarum ſcriptores videre eſt: Sed qui Geographicas tabulas conficiunt diſtinctione à Dandulo allata utuntur, & quidquid ab Iſtria Dyrrachium uſque monteſque & mare interjacet, ſive ſtrictius, ab Albona ad flumen Bolianam, ſimul cum inſulis Dalmatiæ adſcribunt, reliqua verò Savum uſque Croatiæ, Boſnæ, & Raſciæ, ſive Serviæ.

CAP. IV.
De Sclavonia.

SLavos qui Dalmatiam occuparunt Croatos, & Serblos fuiſſe ex dictis conſtat: hoſque à Græcis, & Latinis ſcriptoribus Sclavos vocatos, ab Vngaris autem Saviam, ſive Interamnenſem Croatici Regni partem ſibi conterminam Sclavoniam appellatam, quæ hodiè quoque tale nomen apud Latinos retinet, à Germanis verò qui Pannoniam primam poſt Abares occuparunt vernaculo vocabulo Windiſch Marck id eſt Vindorum provincia (quo nomine Slavos quoque maris Balthici accolas ſibi contermìnos indigetant) dicitur.

Croatos autem maritimos à Dalmatis Sclavos appellatos monumenta Dalmatica teſtantur, rareque non interpoſito C. Latinè ſcriptum Slavorum nomen reperitur; Sic hæ duæ Croatici Regni limitaneæ regiones Interamnenſis ſcilicet, & Maritima, Sclavoniæ ab exteris vocatæ ſunt; Proprium tamen nomen ſola Croatia mediterranea ſervat, quo unico vocabulo olim univerſæ regionis Duces, & Reges uſi ſunt, ut ex relatis eorundem Privilegiis conſtat.

Hi autem Croati, & Serbli qui Sclavi dicti fuere, nunc Schiavi & Schiavones, regioque eorum Schiavonia ab Italis ſcriptoribus vocatur; cujus cauſam Cromerus ipſis Italis tribuit, qui mollius pronuntiare ſtudentes, pro Slavo *Siavo* vel *Sciavo* enuncient; Sed hæc à Cromero *a* re- *a Lib. 1. cap. 8.*
lata *Schiavo* Italicum non exprimunt; aliunde ergo cõjectura ſumenda eſt. Slavos tempore Iuſtiniani Imperiũ infeſtaſſe, & in Italia cũ Græcis contra Gothos militaſſe Procopius refert; qui cum *SL* pronuntiandi uſum nõ habeant, prout neque Latini eoſdem Græca & Latina prolatione Sclavi & Sclabini dixere; at cum deinde Itali præſertim Occidentales, quod olim lingua Romana *CL.* proferebatur, corrupta puritate linguæ inflexione Longobarda in *CHI* ut plurimum mutaverint, ut Clavenna, Chiavenna, Clodia foſſa, vel Clugia, Chiozza, Cluſium, Chiuſi, Clana, Chiana, & ſimilia: eodem modo Slavos, Schiavi, Sclabinos, Schiavoni dixere, ut apud Venetos ſcriptores præſertim Chroniſtas videre eſt.

Sed cum verbum Schiavo apud Italos ſervum quoque ſignificat, cauſa indaganda eſt.

Slavos qui Dalmatiam occuparunt Crobatos & Serblos dictos à Græcis ex ſupradictis conſtat; at ſicuti ipſi Slavi, & Dalmatæ eorum contermini ab eis edocti, Sclavè pronunciantes Crobatos *Hrvatos* & Serblos *Srblos* genuina pronunciatione indigetant, ita Græci hanc aſperitatem fugientes Chrobatos, & Serblos dixere, & pro ut cæteris ſeptemtrionalibus nationibus vagis evenit, à Romanis ad vilia ſervitia conducti, ex ſimilitudine vocum Serblorum & Servorum Serbli à Romano Græcis Servi vocati ſũt, ut Porph. teſtatur de adminiſtr. Imperii c. 32.

> *Serbli enim Romana lingua Servi dicuntur, & Serbula vulgò ſervorum calceamenta, Serbulianique ita viliter, ac pauperum in modum calceati, Serbli autem cognominati ſunt quod Romano Imperatori ſerviunt.*

Hinc Serblorum nomen in Servorum tranſiit, ut apud Curopalatam, & Zonaram videre eſt, Willielmuſque Tyrius de Serviis diſſe-

rens

-ens nomen ſervitutis ex eo traxiſſe, quia ex damnatis ad metalla originem ducerent lib. 20. Cap. 4. Scriptum reliquit, & ipſorum regio mediterranea loco Serbliæ Servia hodiè quoque vocatur.

Veneti verò Chroniſtæ inter Sclavos Adriatici accolas Croatos proprio nomine Croatorum non dicunt, uti Narentanos; Sed generali Sclavorum, ſeu Schiavorum; Ideo conjectari poteſt à Venetis ad imitationem Græcorum Croatos ſibi vicinos ejuſdem nationis & linguæ cum Serblis, dialectoque parum differenti, Schiavos pro Servis dictos fuiſſe, cum ex utriſque multi ſervitutem ſervirent, & pro ſervis venderentur.

Nil mirum ergo, ſi ſicuti Serbli lingua Romana antiqua à Græcis Servi vocati fuerint, ita Croati quoque ex univerſali nomine Sclavorum eadem lingua Romana corrupta Schiavi pro Servis dicti ſint, cum à Dalmatis & Italis empti, Croati pro Servis habiti fuerint; Hincque uſu receptum ſit, quod olim lingua latina Servum, id deinde Italica Schiavo ſignificaret, & ex nominibus Schiavorum, & Servorum confuſis univerſale Schiavorum remanſerit, nomenque Schiavi pro ipſa natione Slava, & pro Servis promiſcuè ſumptum fuerit, talemque ſignificatum hodiè retineat.

Servos autem effectos Dalmatas tunc quando Slavi Dalmatiam occuparunt, captivi à Ioanne 4. Papa redempti comprobant, ut ſupra relatum eſt, neque omnes redemiſſe dicendum, quia multi in ſervitute Sclavorum remanſerint.

Temporibus Ducum, & Regum Croatorum Servos apud Croatos fuiſſe ſervi & Ancillæ prædiales in Privilegiis ſupraſcriptis nominati teſtantur, venditionemque hominum apud Croatos in uſu fuiſſe Zuonimiri R. inveſtitura demonſtrat.

Servorum autem nomina Slava in Dalmaticis ſcripturis relata, Dalmatas Croatos pro ſervis habuiſſe declarant.

908. *in Teſtamento Andreæ Prioris Iadræ*

et in Sancto Griſogono dimitto vinea quæ emi de Mazulo, & terra de Vuclo quã comparavi, & Servum, & Ancillam, & centum capita de pecora . . . & infra. *& pro anima mea dimitto liberos, inprimis Maruſſo, cum uxore, & filio, & do ei vinea quã comparavi de Conſtantino Mag. Ominico Calbaroſo cũ uxore ſint liberi. Libicão filio Butirani Iuſto cũ uxore ſua & quatuor filii filio. Priſinaco filio Bribina Techamida Milia de Sictrano cũ duo filii uxor Raſinaco cum filio Strieterio, Sèiſcima, Zaemilo omnes iſti ſint liberi.*

1029. *Donatio Elenizæ ſororis Godemiri Bani territoris in Obrovizo S. Griſogono gregem ovium cum paſtore nomine Volcana duo paria bovum cum duobus Servulis qui ipſa colerent territoria* & quamvis appareat ex ſupra citata Zuonimiri inveſtitura Legatos Summi Pontificis & Epiſcopos conatos fuiſſe venditionem hominum impedire; tamen ſervitutem in uſu fuiſſe poſterioribus temporibus ſequentia indicant.

*In nomine D.N.I.Chriſti anno ab Incarnatione ejus MCIII. die XV. Iunii Colomanus D. G. Hung. Dal. Croatiæ * Ramaque Rex.*

Conſideratis fidelibus ac devotis obſequiis Ven. Pat. D. Creſcentii Spal. Archiepiſcopi nobis per ipſum exhibitis, ejuſque prece dignanter inducti donationes, ac confirmationes Regum atque Principum, & aliorum dominorum ad inſtar Privilegiorum Eccleſiæ Spal. quæ in Privilegiis, litteris, vel antiquis Montaneis ipſius Eccleſiæ conſcripta habentur, præſentis Privilegii pagina confirmamus auctoritate Regia, ac pleno jure ſubiicimus eidem Archiepiſcopo, ſuiſque ſucceſſoribus, & Eccleſiæ Spalat. Omnes verò Epiſcopatus, quos ad præſens obtinet ipſa Eccleſia per Dalmatiam, & Croatiam, omneſque villas, & poſſeſſiones. & alia ad eandem Eccleſiam ſpectantia, præſertim Villam Sancti Georgii de Putalo, ut ab olim donata fuit, cum omnibus hominibus in ea reſidentibus, ſervis & ancillis, & eorum omnibus bonis, Villam Syrenine, Geſe, Tugari, Aſſeti ſimiliter cum Servis & Ancillis & eorum poſteris Eccleſias Sanctæ Mariæ de Salona & Sancti Stephani, & Sancti Moyſis, & Eccleſiam Sancti Bartholomei cum omnibus proventibus earumdem, Villam quoque Hoſizan, Villam Oſtrog, Villam Labenam, & totum territorium de Sinina, Villam in Clenna Sudumiſizam, & Villam Zetina, Stolez, Decimas præterea Clenna, Zetina, Cliſſia, & ejus diſtrictus, Maſſari cum toto monte magno Politii, & decimas Almiſii uſque Mucarum; quæ omnia ſupradicta volumus quod, teneat, poſſideat, regat, atque gubernet perpetuo Spalat. Eccleſia, ac ejus Præſules, ſine alicujus perturbatione, ſeu moleſtatione pacificè & quiete; Si quis autem in præmiſſis, vel quolibet præmiſſorum dictam Spal. Eccleſiam, vel ipſum Archiepiſcopum, & ejus ſucceſſores moleſtaverit, vel turbaverit, iram Dei, & noſtram indignationem incurrat, & ad robur omnium prædictorum præſens Privilegium noſtro ſigillo autentico communiri mandavimus.

In Chriſti nomine Dominantis Conſtantini Ducis Ducatus anno, anno primo menſe Aprilis.

Nos Spalatini hoc teſtamentum & ſtabilimentum pacis inter nos & Iupanum Saracenum atque Bratozai Iudex caſtri Cliſſa Radone Ar . . . lis Presbyter Petrus Presbyter Draſinne Nauclerus Vilco Drug; Deſinne, Toliſo, Oame, Iunota, Deſmir, Boles, Tolimir, Pomeza, Pinniz, poſt hos centum quinquaginta alii concives Cliſſanis firmavimus ut nos fideliter amicemus coram Duce iſto cen, & uſque & ſequacibus & noſtro poſſe eorum juſtitias manutenere curemus. Sed & hoc adjecimus ut ſi inſcienter eos nos ab extraneis comparaverimus accepto pretio & unum ſolidum ſupra eos dimittemus. Quod ſi ſcienter ipſos nolente comparaverimus

abſque pretio liber diſcedat nihil dando. Et ſi Cliſanus Cliſanum palam vendiderit quantumcunq; eum vendere poſſum vendam. Et quodcunq; tempore guerræ à Cliſanis contra nos patratum eſt cadat , & quod tempore pacis cum ipſis placitare coram eorum Iupano & Iudicibus debemus , quod ſi juſtitia dictante Cliſanus compoſitus eſt componat . . . . . nſu acat ſi non perſona , & ſi eorum Iupanus aut Iudex nobis rectum judicium non judicaverit , ſive Iuſtitiam non fecerit nos habemus poteſtatem eos vocandi coram præſen . . . . . Ducis . . & ſi quis latro apud nos quæ ſunt eorum furatus fuerit aut reddat totum, aut tradatur eorum ditioni ; Et ſi quis noſtrum ſuper aliquem eorum debitum quæſierit, ſi ſine placito eum ceperit amittat placitum, & ſi invenire poterimus eorum damnum notificemus : & ipſi noſtrum campum , & omnia quæ habemus mobilia & immobilia ab omnibus latronibus abſque fraude & malo ingenio cuſtodiant. Et inſuper ſi quis extraneus pro aliqua re pignorare voluerit antequam Iuſtitiam quæſiverit vos nos defendere ſtudeatis.

Hoc Sacramentum firmavimus Ego Volcinna Sagarelle, Tolmizo Drago Iupano, Petrizo Palumbello , Turminus Conſtantini ſuo cum fratre, Iurre Sulize, Micha Malanarete Cavalca Sole , Bivaldo Zane Marci Drago Gumay cæterique centum quinquaginta. Si quis quod abſit hanc ordinationem cum aliqua fraude & malo ingenio frangere temtaverit habeat iratum Trinum & unum Deum & maledictionem CCCX. & VIII. Sanctorum patrum & duodecim Apoſtolis & omnium Sanctorum.

Ego Duymus Levita & Eccleſiæ Beati Domnii Primicerius hoc teſtam: Scriptor & de hac re exiſtens teſtis.

Hæc ex originali membrana antiqui caracteris , & niſi alius Conſtantinus Dux antiquior Philadelfienſi fuit , is Conſtantinus eſt, qui ab Emanuele Imp. conſtitutus fuit Dux Sclavoniæ, ejuſque memoria reperitur 1171. ut relatum eſt.

Ex qua venditionem hominum apud Croatos Cliſſenſes in uſu fuiſſe apparet, & ob delicta noxiæ loco in ſervitutem Croatos tradi ſolitos, prout etiam debitores creditoribus tradebantur ut Auh. cap. 31. refert. Manumiſſionem cujuſdam Theodori antiquus B. Ioannis vitæ ſcriptor memorat , & poſteriorum temporum variæ Servorum ſive Sclavorum venditiones, donationes, manumiſſiones , & in teſtis libertatum donationes extant , quas longum eſſet recenſere.

Hujuſmodi Servos Sclavos dictos, diſtrahi per commercia ſolitos, leges antiquæ adhuc in Civitatibus maritimis extantes teſtantur & præſertim in ſtatuto Raguſino, in quo plura genera Servorum recenſentur, ipſorumque venditio uſque ad annum 1417. permiſſa fuit, ut patet ex libro ſexto ſtatutorum Reformatione.

219. *De non vendendis Servis.*

1417. *Ind. 9. die 27. men. Ianuarii in majori Conſilio captum quod cum per multos dominos circumvicinos pluries nobis fuerint porrectæ querelæ, & quotidie porrigantur contra mercatores noſtros habitantes Narenti, & alios Raguſienſes : eo quia emunt, & vendunt ex eorum ſubditis. Conſiderantes talem mercantiam eſſe turpem, nefariam, & abominabilem, & contra omnem humanitatem, & cedere ad non parvum onus & infamiam Civ. noſtræ, videlicet, quod humana ſpecies, facta ad imaginem & ſimilitudinem Creatoris noſtri, converti debeat in uſus mercimoniales, & vendantur tanquam ſi eſſent animalia bruta, volenteſque hujuſmodi providere, ne de cætero committatur. Statuimus & ordinamus quod de cætero nullus noſter diſtrictualis aut forenſis habitans in civitate Raguſii, vel ejus diſtrictu, ſeu quilibet qui pro Raguſeo ſe appellat ullo modo vel ingenio audeat , vel præſumat emere, aut vendere Servum, aut Servam, vel mediator hujus mercantiæ, nec etiam habere partem vel ſocietatem tam cive, quam forenſe qui faciat ſeu exerceat tale exercitium incipiendo à Budua uſque Spaletum, & qui contrafaciet pro ſingula vice ſtare debeat menſibus ſex in carceribus inferioribus Raguſii & ſolvat pro omni capite ſeu perſona quam vendidiſſet, emiſſet, & de qua fuiſſet mediator, aut habuiſſet partem yperperos XXV. aut nunquam incipiat terminus menſium ſex carceris , donec ſolverit pœnam pecuniariam. Et qui accuſabit contrafacientes, ita ut ejus accuſatione veritas reperiatur, habeat medietatem pœnæ pecuniariæ, & teneatur de credentia. Verum ſi aliquis civis aut habitator Reg. emeret aliquem Servum, vel Servam pro uſu ſuo , non intelligatur ſubjacere hujuſmodi pœnæ.*

Item quod nullus forenſis cujuſcunque conditionis exiſtat modo aliquo audeat , vel præſumat facere, aut exercere talem mercantiam in diſtrictu noſtro ſub ſupraſcriptis.

Item quod nulla barca, navis , aut navigium noſtrum modo aliquo audeat, vel præſumat navigare hujuſmodi ſervos , & ſervas ſub pœna patrono ſtandi menſibus ſex in carceribus inferioribus pro ſingula vice, qua contrafecerit , & marinariis ſtandi menſibus tribus ſimiliter in carceribus inferioribus pro ſingulo.

Hincque conïici poteſt , ex hac Servorum, vel Schiavorum abundantia quam facilè Dalmatæ, deinde Veneti Claſſes ſuarum triremium inſtruxerint, cum major numerus Claſſiariorum in remigibus conſiſteret. Sed ipſi quoque Dalmatæ tractu temporis , ſub nomine Sclavoniæ, ſive Schiavoniæ , ab exteris, præſer-

præſertim Italis, conprehenſi fuere; & quamvis Veneti Chroniſtæ Adriatici accolas à Principio in Dalmatas, Sclavos, & Narentanos, diſtinguant; tamen deletis Narentanis, Sclavorum nomine ipſi quoque Narentani conprehenſi fuere; Ita ut Dalmatæ ſoli à cæteris Sclavis diſtinguerentur, Curiaque Romana Legatos ad Dalmatiæ, & Sclavoniæ partes mittere *a* ſolebat; Sed ex viciſſitudine rerum, bellis, morbis, aliiſque caſibus, deficientibus Dalmatis, Slavi in continenti, & inſulis ſenſim irrepebant, in ipſiſque civitatibus recepti fuerunt; Ita ut Dalmatæ, quamvis in civitatibus lingua Latina corrupta ad inſtar Italicæ uterentur, Slavam quoque ex neceſſitate diſcere & loqui coacti, bilingues effecti ſunt; retenta tantum in ſcripturis lingua Latina, ſed prævalente Slavo idiomate inter Sclavos ab exteris numerari cepere, & ſicut aliquas civitates maritimas Croatorum, & Serviorum, poſtquam jus Dalmaticarum civitatum conſequutæ ſint, inter Dalmaticas numerari, Dalmatiamque inde dilatari cepiſſe ſupra obſervatum eſt.

a ibid.

Ita poſtea Comitibus, Breberienſibus dictis, ditionem ad Dalmaticas civitates extendentibus, omnes civitates maritimæ, ipſos recognoſcentes, inter Sclavonicas recenſitæ fuere; Venetique ſi quando, Ambaſciatores ad Breberienſes, vel civitates Dalmaticas mittebant, Ambaſ. ad partes Sclavoniæ miſſos dicebant; deinde tamen eiſdem maritimis civitatibus in Venetorum protectionem devenientibus, omnes Dalmaticæ iterum vocatæ fuere: hodiè verò Schiavonia appellatur Croatiæ & Serviæ pars maritima, inter quas ipſa quoque Dalmatia comprehenditur, & prout in confuſionibus evenit, ipſæ Croatia & Servia maritimæ apud Geographos antiquo more in Dalmatia includuntur, Mediterraneis tantum Croatiæ & Serviæ nomina retinentibus, Serviæ tamen pars Occidentalis Boſna dicitur, ita ut Dalmatia pro Sclavonia, & Sclavonia pro Dalmatia ſæpè ſumatur, & cum Slavi Illyricum antiquum ferè utrumque occupaverint, nunc apud Latinos lingua Slava, ut plurimum, antiquo nomine regionis Illyrica vocatur, uſuque receptum eſt, quod latinè Illyricam linguam, idem Italice Shiavam, vel Schiavonam ſignificet: Dalmatæ tamen, ipſiſque contermini Slavi, linguam Slavam non dicunt, ſed Hruatam, vel Srblam, prout cujuſque dialectus eſt. Sic per temporum vices confunduntur nomina regionum ac gentiũ, ut vix ex veteribus monumentis aliqua diſtinctio tradi poſſit; & quamvis per tot ſecula abolitam diſtinctionem Dalmatarum & Slavorum revocare inanis labor videri poſſit: in ipſis maritimis tamen civitatibus inter Slavos & antiquos Dalmatas obſervanti, mores adhuc in pluribus diverſi deprehenderentur.

CAP. V.

De Vlahis.

VLahorum nomen ante annum 1300. in Dalmaticis monumentis non reperitur, talique nomine cenſebantur paſtores montana Boſnæ incolentes, qui cum Mladino Dalmatiæ, Croatiæ, & Boſnæ Bano militaria ſervitia *b* præſtitiſſent, ad plana deſcendere, & Croatis immixti agros colere permiſſi fuerunt; Inde multiplicati, maritimarum quoque Civitatum agros infeſtarunt: qua de cauſa quomodo à Regibus Vngariæ ſæpè repreſſi fuerint in patriæ Chronico refertur. Vlahos quoque dixere Græci eos, qui peculiari lingua ab eiſdem Vlahica dicta per Daciam, & Theſſaliam utuntur, ut Laonicus tradit l. 2. *Dacorum, ſive Vlahorum, in quibus, & Moldavi. Dacorum lingua ſimilis eſt Italorum lingua, adeò tamen corrupta, & differens, ut difficulter Itali queant intelligere, quæ iſtorum verbis pronunciantur; unde autem lingua, moribuſque Romanis uſi in iſtam regionem acceſſerint, ibique ſedes fixerint, à nullo mortalium accepi: nec aliquem audivi, qui iſta liquido commemoret; dicuntur tamen homines undique confluentes in iſtam regionem penetraſſe: haud interim extante aliquo memorabili iſtius gentis exemplo, quod operæ pretium ſit, ut præſenti hiſtoriæ intexatur. Nihil differunt ab Italis, cætera etiam victus ratione, armorumque, & ſupellectilis apparatu etiamnum eodem utentes, quamvis ea gens in duos diſtincta eſt Principatus, in Bogdaniam videlicet & regionem Iſtricam: Haud tamen æquo inter ſe jure vivunt* & infra relata Peloponneſi & Boetiæ occupatione ſequitur *Pindum quoque occupavit. Hunc montem Vlaci incolunt, quibus eadem cum Dacis eſt lingua, nec quicquam ab Dacis, qui Iſtrum accolunt differre cognoſcuntur* & Gregorius Acropolita *Theſſalia & magna Vlahia ibi Demetrias, Pharſalos & Lariſſa.* Item Ioan. *c* Cantacuz. *Theſſalis ſe dedentibus Præfectum regionis Blachiæ Ioannem Angelum impoſuit*; Vlahos autem Theſſaliæ à Dacicis originem ducere iidem referunt Græci, quos Patzinacitas ut Prophir. Patzinacas & Scythas, ut Cedrenus, & reliqui dictos fuiſſe conſtat, nam Cedrenus Zoe Matre Conſtantini Prophir. regente, fœdus cum Patzinacis contra Bulgaros ictum refert; eoſdemque deinde inimicos effectos in curribus cum familiis ex tranſiſtrianis regionibus ſæpius adveniſſe, Thraciamque populaviſſe; de quibus Zonaras relata Patzinacarum per Thraciam populationibus, & de eiſdem victoria ſubdit in Alexio Comneno.

b Madius cap. 28.

c lib. 3. cap. 53.

Magna igitur Scythicæ gentis multitudo

periit, cæteri in vincula habiti ſunt, ac pro corona venditi. Imperator verò delectu habito Scytharum robuſtorum juvenum magnum numerum in Moglena Provincia cum uxoribus, & liberis collocavit, eximia legione ex eis confecta, qui hodieque per ſucceſſiones manent ex loco, in quo conſederunt cognomentum adepti, ut Patzinacæ Moglenitæ dicantur. Nicetas autem de Calo Ioanne qui Scythas Iſtrum transgreſſos Thraciamque populantes vicerat, ait.

Magno numero caduntur Amaxobii illi (id eſt qui plauſtris loco adium utuntur) multi capiuntur, adeò ut in occidentali quadam Provincia Romani pagi ab eis conderentur, quorum adhuc reliquiæ ſuperſunt, & paulo infra: *vota Deo perſolvit, quod feſtum Patzinacarum noſtro tempore dicitur in rei geſtæ monumentum, & grati animi teſtimonium.*

Hos Patzinacas Vlahos quoque dictos fuiſſe Ioannes Cinnamus bellum ab Emanuele cum Vngaris geſtum referens teſtatur.

a lib. 4. a *Leonem autem Batatzem nomine aliundè cum exercitu alio magno, & Vlahorum ingenti numero, qui quondam fuiſſe coloni Italorum memorantur, ex locis Ponto Euxino vicinis irrumpere Hunnicam jubet, unde nullo quiſquam ſeculo eos invaſerat.*

Nicetas verò de Andronico ad Roſſos fugiente à Vlahis capto Emanuelique dedito tradit; quæ ſicuti de Dacicis Vlahis intelligenda ſunt ita de Theſſalicis Vlahis ea, quæ Zonaras idemque Nicetas ſuprarelati tradunt; Nam Moglenam regionem Cedrenus deſcribit, & ejuſdem montanam à Roberto Guiſcardo deſolatam circa Caſtoriam eſſe Anna Comnena Alexiados lib. 5. docet, in quam Alexius deinde Vlahos collocavit; eademque loca hodie incolunt, & ad montem Pindum uſque ſe extendunt, ut Laonicus, quæ Regio magna Vlahia quoque dicta fuit, ut Acropolita; & ſicut originem ducunt ab illis, qui in prælio capti fuere, quorum plurimi membris debilitati eſſe ſolent, ita Græci eoſdem *Cuzzo Vlahos* dixere, quod vulgari Græco Claudos Vlahos ſignificat.

Patzinacas ergo eoſdem fuiſſe cum Vlahis ex dictis conſtat; Sed Patzinacarum nomen in deſuetudinem abiit. Vlahorumque denominatio invaluit, & ad ipſos quoque Bulgaros extenſa eſt; Nam Anna Comnena delectum Tyronum à Patre Alexio factum (de quo Zonaras) referens ait lib. 8.

Nempe Bulgaros & paſtoritia duratos vita laboribus agreſtes juvenes incertis ſedibus vagos, quos communis dialectus Vlahos vocare conſuevit, & Nicetas de Iſaacio Angelo.

Hæmi montis accolas ſibi, & Romano Imperio infeſtiſſimos reddidit, qui olim Myſi nunc Vlahi nominantur.

Vlahi ergo à Græcis dicti fuere non ſolùm qui Vlahica lingua loquebantur, ſed etiam ipſi Bulgari: Laonicus etenim relata Illyriorum per Europam diſperſione ſubdit.

b *à Dacia ad Pindum uſque montem in Theſſaliam ſe projicientem alius quidam populus utrique nomen fuit Bachi.* b lib. 2.

Hic loco *Bachi* Vlahi legendum eſſe conſtat: cum Bulgaros quoque inter Vlahos trans Iſtrianos, & Vlahos Theſſalicos ſitos comprehendere voluerit Laonicus nomine Vlahorum, hocque modo Vlahi dicti fuere etiam Bulgari, qui paſtoritiam, & agreſtem vitam prout ipſi Vlahi ducebant. Hæc apud Græcos; Apud Latinos autem ſcriptores Luitprandus hiſt. lib. 1. cap. 3. Pizenacos inter trans Iſtrianos populos numerat, & Regino Hungaros à Petzinatis ſedibus ſuis pulſos refert: Longinus autem & Michovita Pyeczinegos, Cromerus verò Picinigos conterminos Ruſſis ponunt, & cum eiſdem Ruſſis contra Polonos ſocia arma junxiſſe referunt; quæ de Patzinacis intelligenda ſunt, nam Longinus cum Cedreno, & Zonara concordat, qui Imperante Zimiſce Roſſos ex Bulgaria redeuntes internecione à Patzinacis deletos referunt: Longinus verò Pyeczinegos Duce Bura anno 972. (eodem Zimiſce Imperante) Ruſſos ex Græcorum provinciis præda onuſtos redeuntes victos, præda ſpoliatos, Ducemque eorum occiſum tradit. Quæ omnia de hodierna Valachiæ regione intelligenda eſſe conſtat. Vlahorum autem nomen ab anno 1300. innotuiſſe Cromerus refert lib. 12.

Primum hoc nomen (Vlahorum) in Vngarorum hiſtoria reperio tempore Caroli Regis, qui anno Chriſti 1330. contra Bazaradum Valachorum regulum, quem illi Slavico nomine Voievodam vocant, latinè Palatinum dici uſus obtinuit, bellum geſſit.

De quorum denominatione Pius 2. Europæ cap. 2.

Colonia Romana eò deducta Duce quodam Flacco à quo Flaccia nuncupata, ex in longo temporis tractu corrupto ut fit vocabulo Vlachia dicta, & pro Flaccis Vlachi appellati, ſermo adhuc genti Romanus eſt, quamvix magna ex parte mutatus & homini Italico vix intelligibilis.

Leunclavius verò Pand. Turcic. n. 71. exploſa à Flacco deductione uti fabuloſa, ait Vlachorum nomen à vocibus germanis Walli, Walchi, & Valiſchi promanaſſe, quibus Italos, & Gallos ſignificari affirmat, & enuntiatione molliori mutatum in Vlachi: quod corroborare volens ſubdit.

Suffragatur huic opinioni mea vetus etiam Gallicia nomen frequens in antiquis Vngariæ Regum titulis, quo Valachia ſignificabatur, eadem cum Gallis & Italis utens lingua, ſicut & nunc adfinitatem aliquam cum eorum lingua Provincialis retinet.

Stephanus autem Zamoſcius lapidum antiquorum Daciæ cap. 3.

c *Dicti ſunt Vlachi non à Flacco, ut Bonfinius*

& alii

& alii comminiſcuntur; ſed quia aborigines eorum à Pannonibus Olaz *vocantur, hinc Olachi ac additis litteris tandem Valachi ſunt dicti. Fit autem ſæpe ut in vernaculo indigenarum idiomate peregrinas originationes imperiti linguarum conſingunt.*

Sic quiſque ex ſuæ gentis idiomate Valachorum denominationem trahere conatus eſt; ea, quæ Pius de Flacco refert, eadem plures repetunt, & Iovius Flaccum Præſidem Provinciæ nomen dediſſe ſcripſit, quod ab Ovidio ſumptum eſſe debuit, ut Gregorius Reychensdroff in Corographia Tranſilvaniæ refert, ait enim Ovidius de Ponto lib. 4. Elegia 9. ad Græcinam:

Præfuit his Græcine locis modo Flaccus, & illo
Ripa ferox Iſtri ſub Duce tuta fuit.
Hic tenuit Myſas gentes in pace fideli,
Hic arcu fiſos terruit enſe Getas.

At tempore Ovidii Dacia in Romanorum ditionem nondum pervenerat, cum eandem Trajanum debellaſſe, eoque Colonias deduxiſſe conſtet; ideò meritò hanc ſententiam uti fabuloſam rejicit Leunclavius; ſed ſuam quoque à VValchis idem ipſe refellit, nam ibidem ſequitur.

Vlachiam vocavere Græci & incolas Vlachos pro quibus interpretes Zonaræ, Cedrini & aliorum hiſtoricorum reddidere Blachiam & Blachos contra molliorem pronunciandi rationem Græcorum.

Vbi rectè quidem interpretes redarguit, quod B. pro V. poſuerint; ſed non animadvertit ipſe, quamvis linguarum Græcæ & Slavæ peritus, latinum Valach non eſſe ejuſdem prolationis cum Græco βλαχ & Slavo . . . Vlah; quæ eodem ſono proferuntur; indeque dignoſcitur, eum, ex latina Valachorum dictione, ſignificatum mutuaſſe, & ſuis VValchis adaptaſſe; nam latini facilioris prolationis gratia A addunt & cum χ non habeant, pro eo, CH ponentes pro Vlachis, Valachos ſcribunt, & Germani VValachos duplici V. ſuffragium autem ex Galliciæ nomine falſum eſt; nam Reges Vngariæ titulum Galliciæ, ab Halycia, ſive Gallatia Civitate ad flumen Tyram, (hodie Dnieſter in Ruſſia minori, ſive nigra dicta, cujus meminit Codinus) exiſtenti ſumpſerunt, ut ex Longino, & Cromero ſuo loco relatum eſt, non à Gallac, ſive Gallitia Valachiæ, quæ ad Iſtrum: neque Valacha lingua majorem affinitatem habet cum Provinciali, & Itala, quam cum Hiſpana, vel Gallica; ſed omnibus hiſce diverſa, quartam, & peculiarem Romanæ ſive Latinæ linguæ dialectum habet, ut idem Stephanus Zamoſcius de Valachis montana Tranſilvaniæ incolentibus diſſerens animadvertit; qui eorundem denominationem ab *Olaz* Vngarico deducens ab antiquis Annalibus Vngaricis manuſcriptis quos Thuuroz edidit refellitur; ibi enim cap. 97. ſemper Vlachi reperiuntur, in edito verò & Vlachi, & VValachi, ideò quod aliis de imperitia linguarum appingit, in ipſum redundat: Cum igitur Annales Vngarici, qui apud Latinos pro antiquiſſimis habentur, Vlachos habebant, & cum relatis Græcis auctoribus conveniant, Vlahorum prolatio non eſt detorquenda, & prout apud utroſque ſignificat gentem Vlahica lingua loquentem, ita ejuſdem vocabuli origo Græca, aut Latina eſſe non poteſt; cum eoſdem Patzinacas prius dixere Græci quam Vlahos, neque Vlahorum nomen apud antiquiores ſcriptores Anna Comnena, & Niceta reperitur; quorum temporibus Vlahi tam pro iis qui Vlahica lingua loquebantur, quam etiam pro Bulgaris ſumebantur: reſtat igitur ut hoc vocabulum Græci à Slavis proximioribus ſumpſerint; apud Bulgaros etenim, Serblos & Croatos.

Vlah Romanum, Latinum, & Italum ſignificat, apud Polonos verò cæteroſque Septentrionales *Vloh* ut Cromerus teſtatur loco ſupra relato, ubi ſequitur.

Vnde verò, & quando Valachi dici ceperint non comperio: vulgaris quidē eſt opinio, ſed nullo veteri auctore nixa, à Flacco quopiam, ſive Præfecto, ſive Domino eos nomē hoc accepiſſe, ut primū Flacci, mox corrupto à finitimis Barbaris vocabulo VVlaſſi, & Valachi appellarentur: Polonorum quidem, atque Slavorum lingua non modo hi populi, verum etiam omnes, qui ſunt Italici generis VVlaſſi & VVloſſi dicuntur, quod ipſum etiam argumento eſt Italicam hanc gentem eſſe.

Sed ipſum quoque Patzinacarum nomen ex Ruſſico, vel Polonico Pyeczinigorum deſumptum videtur: Græcos etenim pronunciationem invertendo Slavonizaſſe . . . .

Leo Allatius Vir ſummus animadvertit exemplo ſint ſequentia.

Pyeczinigi-Patzinacitæ: Prophirogenitus.
Patzinacæ Cedrenus & reliqui.
Ceſſar —— Tzeſſar Cinnamus & plura alia.

Daciæ ergo incolæ, primo Pyeczinigi Ruſſico, & Patzinacæ Græco vocabulo dicti fuere, deinde Bulgarico Vlahi.

Vlahi igitur, vel Vlaſſi Slavè, & Valachi latinè dicuntur quicunque Valacha lingua loquuntur; & quamvis Cromerus linguam Valacham mixtam cum Ruſſica & Slavica eſſe ſcripſerit; quod de finitimis Podoliæ Moldavis eſſe potuit, & de Valachis Iſtri accolis & Bulgaris conterminis, qui promiſcua lingua Valacha & Slava loquantur; prout & de Theſſalicis Valachis, qui inter Albanos, Græcos & Bulgaros degunt cum finitimis etiam ipſi promiſcua lingua utantur; univerſam tamen latè patentem utriuſque Valachiæ regionem ultra Iſtrum, & Theſſaliæ montanam citra, Valachica tantum non alia lingua uti certum eſt omnibus, qui eaſdem regiones peragrarunt, ſed cum in diutina ſervitute Bulgarica Romanum caracterem amiſerint,

rint, Bulgarico uti illis neceſſe fuit, & Sacerdotes eorum Slavo idiomate Divina officia celebrant; Principesque Slavo vocabulo Voivodæ dicti, cum cæteris Valachis Slavo caractere, & titulis utuntur; idcircò communiter cum Cromero creditum eſt, Valacham linguam cum Slava mixtam, eſſe. Nec admiratione caret multis abhinc ſeculis linguam Romanam citra Iſtrum prorſus extinctam eſſe, ultra Iſtrum autem peculiari dialecto ſervari, exindeque deinde in Theſſaliam translatam fuiſſe; & eò magis, quod Romani poſtremam Daciam tempore Trajani acquiſiverint, & primam Imperante Aureliano amiſerint, deſeruerintve; & inde populis cis Iſtrum translatis inter Myſias collocantes Daciam novam conſtituerint; adeò ut niſi ipſius linguæ uſus per latè patentem Daciam convinceret, res fabuloſa videretur; Hos autem Valachos quamvis communiter ſcriptores teneant eſſe progeniem Romanorum à Trajano ibi deductorum; tamen cum apud auctores antiquos nulla eorum memoria reperiatur, ſed varia tantum nomina Barbarorum, qui Daciam per vices occuparunt, quousque Bulgari hæc eadem loca, quæ Valachi tenent inſederunt, & tranſmiſſo Iſtro recentiorem Daciam, Myſiam, Macedoniam, partemque Thraciæ Romanis eripientes, Bulgarico nomini addiderunt; probabilius igitur videtur tunc victores Bulgaros Romanorum populos captivos integros ex ciſiſtrianis regionibus, in tranſiſtrianas ſimul cum lingua tranſtuliſſe, & cum illis (ſi qui à tempore Aureliani reliqui erant) vel ab aliis barbaris prius ibidem translati fuerant, miſcuiſſe, quàm quod omnes ab antiquis Romanis ibidem à temporibus Aureliani relictis promanarint: qui cum ditionis Bulgaricæ eſſent pro Bulgaris tranſiſtrianis habiti fuerunt, quoad ab eiſdem deſciſcentes, Patzinacarum, deinde Vlahorum nomen ſortiti ſunt, & quamvis deinde Vlahorum nomen cum Bulgaris confuſum reperiatur, tamen ſi quis reflectat ad originem & ſignificatum nominis Vlah, id apud Slavos univerſos Romanum, Latinum, & Italum ſignificare reperiet: cum igitur ipſi Slavi Illyricum occupaverint, Romanosque inibi incolentes in ſervitutem redegerint, inclitum illud nomen Romanum apud Slavos ſervile evaſit, & Vlah ſervum ſignificare, quod deinde ad ejuſdem Slavicæ quoque gentis paſtoritiæ, infimæque conditionis homines extenſum fuit. Vlahi igitur apud Slavos ex lingua homines Romanos, Latinos, vel Italos ſignificat, ex conditione paſtores montana incolentes. Vlahos autem per montes Raſciæ, Boſnæ, & Croatiæ degentes etiamſi multi Romanorum eſſe progeniem arbitrantur, & tempore occupatæ à Slavis Dalmatiæ in montes receſſiſſe cum presbytero Diocleate autumant; tamen cum nullum Romanæ linguæ veſtigium retineant nomenque ipſorum innotuerit eo tempore, quo Vlahorum nomen cum ipſis Slavis jam confuſum reperiebatur, & paſtorem ſignificabat; ideò paſtorum nomine cenſitos fuiſſe, prout & nunc veroſimile eſt. Hos Itali Morlaccos dicunt, de cujus nominis ſignificatu Preſbyter Diocleas, qui ante annum 1200. ſcripſit, Bulgarorum geſta deſcribens ait.

Igitur impugnantes Sylloduxiam, expugnaverunt eam, inde debellando ceperunt totam Macedoniam; poſt hæc totam Provinciam Latinorum qui illo tempore Romani vocabantur, modò verò Moronlachi, hoc eſt, nigri Latini.

Hæc homo Slavus, qui loca à Bulgaris occupata referens, Sylloduxiam, pro Myſia ſumere dignoſcitur, & præter Macedoniam Thraciam quoque occupatam tradit; quam ex vocabulo Græco *Mauro* & Slavo *Vlahi* Moroulahi componens, tunc Slavis nigros Latinos ſignificare teſtatur Romano Thracos, qui Slavo idiomate *Carni Vlahi*, ſive, ut textus à Marulo verſus *Carni Latini* dici debuiſſent; quam nigredinem cum Romanis Thraciæ tribuat, hac coloris differentia ab aliis eos diſtinguere videtur, qui Slave *Bili Vlahi* id eſt, Albi Latini dicendi eſſent, quod veroſimiliter hodiernis Valachis ad Septentrionem Bulgarorum degentibus tempore Diocleatis tributum eſſe debuit; poſterioribus autem temporibus ejuſdem Valachiæ tranſiſtrianæ partem majorem (nunc Moldaviam dictam) Mauroulahiam dixere Græci, ut Codinus teſtatur; inde fieri potuit, ut ſicut prius Vlahorum, ita deinde Mauroulahorum nomen ad univerſos montium incolas Vlahico more paſtoritiam vitam ducentes à Græcis extenſum fuerit; Venetique qui continuò in Græcia verſabantur, ab eiſdem id mutuati ſint, & prolatione Italica Morlaccos dixerint, cæterisque Italis deinde communicaverint, exindeque incolæ montium Raſciæ, Boſnæ, & Croatiæ Morlachi ab Italis dicantur, & mons Croatiæ (olim Albius) Morlacca; ita ut ipſi quoque Itali Romano Græcos imitati, Morlaccos nominantes, Nigros Latinos, ſive Italos pro Slavis imprudentes dicant.

Valachi autem hodierni quicunque lingua Valacha loquuntur ſeipſos non dicunt Vlahos aut Valachos ſed *Rumenos*, & à Romanis ortos gloriantur, Romanaque lingua loqui profitentur; quod ſicut ſermo ipſorum comprobat, ita mores quoque eorundem Italis, quam Slavis ſimiliores convincunt, ut relati auctores referunt, & qui cum eiſdem verſati ſunt teſtantur, ex quorum progenie ſe ortum Ioannicius Rex Bulgariæ & Blachiæ ad Innocentium III. ſcribens *a* profeſſus eſt: Ioannes quoque Hunniades inter Valachos Tranſilvaniæ natus ex Corvina Romana familia ortum ducere gloriabatur.

a Rain. 1203. n.20.

Pro

Pro dictorum verò corroboratione ponenda ſunt aliqua verba Valachica, quæ Romanum retinent idioma à Fratre Franciſco Soimirovich Bulgaro Archiepiſcopo Achridano tradita, qui cum multo tempore inter Valachos verſatus, regiones eorumdem pluries peagraverit, & Bulgaricam, Latinam, Italicam, Valachicam, & Turcicam calleat linguas, de vocabulis, moribus, locorumque ſitu, accurata diſtinctione diſſerit.

Valach.	Latin.
Albu	*Album*
Albul	*Albus*
Apa	*Aqua*
Argint	*Argentum*
Auuru	*Aurum*
Arma	*Arma*
Anſul	*Angelus*
Ape	*Apes*
Buno	*Bonus*
Buna	*Bona*
Barba	*Barba*
Barboſul	*Barbatus*
Bou	*Bovis*
Batezat	*Baptezatus*
Cadul	*Caballus*
Caſa	*Domus*
Camaſſa	*Camiſa*
Caemp	*Campus*
Caemp lung	*Campus longus*
Campana	*Campana*
Capul	*Caput*
Caglia	*Callis, via*
Cagliator	*Viator*
Caine	*Canis*
Ciara	*Cera*
Carta	*Carta*
Cielul	*Calum*
Cruce	*Crux*
Domnul	*Princeps. Dominus*
Domna	*Domina*
Domnia	*Dominium*
Domneſte	*Dominicus*
Domnata	*Dominatio tua*
Dutor	*Debitor*
Erba	*Herba*
Frat	*Frater*

Valach.	Latin.
Fratria	*Fraternitas*
Freul	*Frenum*
Fur	*Fur*
Furat	*Furari*
Gaina	*Gallina*
Gramatich	*Diſcipulus*
Luna	*Luna*
Lung	*Longus*
Lume	*Lumen*
Luminare	*Candela, Lumen*
Luminoſus	*Splendidus, Illuſtris*
Maire	*Major*
Munte	*Mons*
Muntani	*Montani*
Nic	*Nix*
Ninge	*Ningit*
Nigro	*Niger*
Ploua	*Pluvia*
Paſte	*Paſcha*
Pament	*Pavimentum, terra*
Roſſu	*Rubeus*
Rivel	*Rivulus, flumen*
Rumaneſte	*Romane*
Stela	*Stella*
Soere	*Sol*
Lun	*Dies Lunæ*
Marc	*Martis*
Miercur	*Mercurii*
Gioi	*Iovis*
Viniere	*Veneris*
Sambata	*Sabati*
Nedeglia	Slavonicum Dies Dominicus

Valach.	Latin.
Bine venit domnata	*Bene veniat dominatio tua*
Bine amga ſit predomne veſtre	*Bene inventa dominatio veſtra*
Su noi ſentem Rumeni	*Etiam nos ſumus Romani*
Noi ſentem di ſange Rumana	*Nos ſumus de ſanguine Romano*
Ne te teme	*Ne timeas*
Rumi tot ſuentia acolo	*Roma omnia ſancta ibi*
Pune ſolich in capul	*Pone biretum in capite*
Rumen Munten	*Romanus Montanus*
VVolfgangus Lazius	
Stis Romane	*Scis Romane*
Suſla	*Suffla*

Ioan-

Ioannes Laſicius

Occide *Occide*

Vniverſa autem Valachia prout olim in duas diſtincta fuit Provincias, ita nunc quoque duos diverſos habet Principes, Vayvodas dictos; Occidentalis, quæ & minor à Græcis, Slavis, & Turcis Vgroulachia dicta (quod Vngaricam Valachiam ſignificat) à Latinis Tranſalpina, & ſuperior; ab ipſis autem Valachis Muntena, id eſt montana: Inferior autem, ſive Orientalis, & major olim Mauroulahia dicta, id eſt Nigra Vlahia à Græcis, nunc quoque à Turcis Carabogdania, id eſt, nigra Bogdani regio, à Bogdano Principe quod nomen apud Slavos Deodatum ſignificat; nigra verò *à frumento nigro, cujus eſt ager ille feraciſſimus* ut Leunclavius aſſerit; quam frumenti nigredinem Græcis cauſam dediſſe Mauroulahiam denominandi credibile eſt: hanc eandem Slavi Moldoulahiam à flumine Molda dicunt; Valachi autem Moldove: Geographi verò univerſam regionem in Valachiam, & Moldaviam diſtinguunt, & cum utrique hi Valachi caractere Bulgarico, vel Slavo, Cyriliano nuncupato, utantur diplomata ſuorum Principum idiomate quoque Slavo ſcribuntur, & etiamſi aliqua Valachico idiomate ſcripta reperiantur, tamen omnium nomina, & tituli in principio apponi ſolita Slavo idiomate ſcripta ſunt exempli gratia:

My N N	Nos N N
Miloſtyu Boxyu Naçalnich	Gratia Dei Prorex
y Voyvoda Vgroulaſchi y proça	& Dux Vgroulahorum, & cætera
My N N	Nos N N
Miloſtyu Boxyu Naçalnich	Gratia Dei Prorex
y Voyvoda Moldoulaſchi y proça	& Dux Moldoulahorum, & cætera

Has autem Valachorum regiones antiquiſſimis temporibus Baſtarnæ incoluerunt ut Strabo l. 2. teſtatur *qui ſunt trans Iſtrum Scythæ, Baſtarnæ, & Sauromatæ ſæpè prævaluerunt, pulſiſque aliis in eorum loca imigrarunt, quidamque eorum, vel in Inſulis, vel in Thracia ſubſtiterunt* & infra. *ad oſtia Iſtri magna eſt Inſula* Πευκη *Peuche, quam tenentes Baſtarnæ Peuchini ſunt cognominati* idem Ptol. & Zoſimus; Tacitus de moribus Germanorum *Peucini, quos Baſtarnas vocant* Plinius l. 4. cap. 14. *Peucini Baſtarnæ ſupradictis contermini Dacis* idem Amian. Marcell. & Iornandes: hinc obſervare licet, inſulam, quam Græci Peuchem, & Populos Peuchinos dixere, eandem Latini Peucem: Slavi verò acutiori ſono Peuczen, & Peuczinos; inde illud Polonicum Pyeczinigi promanaſſe dignoſcitur; à quo Græci acutam pronunciationem Slavorum imitantes, Patzinacarum nomen pepererunt; hancque eandem inſulam ab accolis parùm ab antiqua Peucæ diſſona voce Pizinam vocari refert Domin. Marius Niger Comm. X. de oſtiis Iſtri diſſerens *ſacrum oſtium reliquis amplius inſulam Peucem amplectens, Pizinam modò à Barbaris vocitatam.*

PRES-

PRESBYTERI DIOCLEATIS
REGNVM SLAVORVM.

ROgatus à vobis dilectis in Chriſto fratribus, ac Venerabilibus Sacerdotibus ſanctæ ſedis Archiepiſcopatus Diocletanæ Eccleſiæ, nec non, & à pluribus ſenioribus, maximè à juvenibus noſtræ Civitatis, qui non ſolùm in audiendo, ſeu legendo, ſed in exercendo bella, ut juvenum moris eſt delectantur, ut libellum *a* Gothorum, quod latinè Sclavorum dicitur Regnum quo omnia geſta, ac bella eorum ſcripta ſunt, ex Sclavonica littera verterem in latinam, vim inferens meæ ipſiæ ſenectuti, veſtræ poſtulationi fraterna coactus charitate parere ſtudui; veruntamen nullus legentium credat, alia me ſcripſiſſe præter ea, quæ à Patribus noſtris, & antiquis ſenioribus veridica narratione referre audivi.

a Num.1.

Regnante in Vrbe Conſtantinopolitana Imperatore Anaſtaſio, qui ſe, & alios Eutychiana hæreſi maculaverat, Romæ verò præſidente Gelaſio Papa * Secundo, eo tempore præclaruerunt, in Italia Germanus Epiſcopus, & Sabinus Caruſinæ Sedis Epiſcopus, atque Venerabilis vir Benedictus apud Caſtinum montem, exiit quoque gens à Septemtrionali plaga, quæ Gothi nominabantur, Gens ferox, & indomita, cui erant tres fratres Principes filii Regis Senuladi, quorum nomina ſunt hæc; primus Brus, ſecundus Totilla; tertius verò Oſtroyllus, itaque qui major cæteris erat defuncto Patre; Brus ſedit in ſolio ejus, regnavitque pro eo in terra nativitatis ſuæ; Totilla verò, & Oſtroyllus, ut ſibi magnum nomen facerent, conſilio, & voluntate primogeniti fratris congregantes exercitum magnum valde, & fortem exierunt de Terra ſua, & venientes debellaverunt Pannoniam provinciam, & bellando obtinuerunt eam: poſt hæc cum valida multitudine pervenerunt in * *Templana.* Tunc * *Rex* Dalmatinorum qui in Civitate magna & admirabili Salona manebat, miſit nuncios, & litteras ad * Regem Iſtriæ provinciæ, ut congregaret exercitum, quatenus inſimul exirent eis obviam, & defenderent ſe. Igitur ambo congregantes exercitum gentis ſuæ exierunt obviam Gothis; venientes itaque caſtrametati ſunt juxta eos, tunc per ſpatium octo dierum quia prope erant Caſtra ad caſtra, hinc inde armati procedentes per partes graviter ſe vulnerabant, ac trucidabant. Octavo verò die omnes hinc inde Chriſtiani, & gentiles armati exierunt, & commiſſum eſt magnum prælium ab hora diei tertia, uſque ad veſperam, & Dei judicio, cui nemo audet dicere, cur ita faciat, quia fortè aliquod magnum peccatum latebat in Chriſtianis, victoriam Gothi crudeles habuerunt, ceciditque pars Chriſtianorum, & interfectus eſt Rex Iſtriæ, & multa millia hominum Chriſtianorum in ore Gladii mortua ſunt, & plurima captiva ducta ſunt. Evaſit autem Rex Dalmatinorum cum valde paucis militibus, & aufugit in Civitatem ſuam Salonam.

Poſt hæc quia magnus erat exercitus, Totillæ & Oſtroylli fratris ejus, & Populus ei accreverat multus, conſilio inito cum ſuis magnatibus diviſerunt exercitum, & Totilla per Iſtriam, & Aquileiam cum ſuo exercitu tranſiens, Italiam petiit, multaque, & magna prælia ibi commiſit, Regiones ac Civitates plurimas vaſtavit, atque incendit; Inde Inſulam Siciliam ingrediens pauco in tempore vitam finivit, ſicut ei dixerat Dei famulus Benedictus, *b* Oſtroylus autem frater ejus cum ſuo exercitu Illyriam provinciam ingreſſus, crudelia committendo bella, quia non erat, qui ei reſiſtere poſſet, obtinuit totam Dalmatiam, & maritimas Regiones, donec advenit, & reſedit in Regione Prævalitana. Tunc retentis ſecum aliquantis militibus miſit filium ſuum *in * Tranſmontanas*, Senulatum nomine, ut regiones tranſmontanas ſubjugaret: Inter hæc Imperator Conſtantinopolitanæ Vrbis congregans exercitum contra Oſtroylum miſit, eò quod audierat, eum remanſiſſe cum paucis in Prævalitana Vrbe. Præterea venientes, qui ab Imperatore miſſi fuerant, invenerunt ſicut dictum eſt, Oſtroyllum cum paucis, attamen quia vir forti animo erat, paravit ſe ad bellum: Commiſſo itaque bello cecidit Oſtroyllus, & interfectus eſt, & qui cum eo erant in fugam converſi ſunt. Homines itaque Imperatoris tollentes eorum ſpolia in terram ſuam reverſi ſunt.

b Oſtroilus Pr. Rex.

Audiens autem filius ejus *c* Senudilaus

c Senudalaus.

mor-

2. mortem Patris venit quantocius cum exercitu putans invenire Imperatoris gentem, ut mortem Patris vindicaret, ſed minimè invenit. Denique cæpit Regnum, & regnavit in loco Patris, genuitque filium, quem Syllimirum vocavit; fuerunt autem Regni ejus fines de Val- a Mon. 2. devino uſque ad *a* Poloniam tam maritimas quam tranſmontanas regiones, multaſque iniquitates, & perſecutiones faciendo Chriſtianis, qui in Civitatibus maritimis habitabant. Duodecimo anno Regni ſui mortuus eſt, cui b Sylimir. ſucceſſit filius ejus *b* Syllimirus in Regno, qui 3. quamvis paganus, & gentilis, tamen cum omnibus pacificus fuit, & dilexit omnes Chriſtianos, & minimè perſecutus eſt eos, iniit quoque pactum cum eis, & facti ſunt ei Tributarii. Replevit multitudine Sclavorum, & quievit terra, in diebus illis genuit quoque filium, quem Bladinum vocavit. Vigeſimo primo anno Regni ſui mortuus eſt.

c Bladinus. Accepit Regnum filius ejus *c* Bladinus & in via Patris ſui ambulavit, & poſſedit Regnum 4. Patrum ſuorum cum pace, genuit quoque filium, quem Ratomirum vocavit, qui ab infantia ſua cæpit eſſe durus valde, atque ſuper- d N. 1. bus. *d* Præterea regnante Bladino exiit innumerabilis multitudo populorum à magno flumine Volga, à quo, & nomen ceperunt, nam à Volga flumine Vulgari uſque in præſentem diem vocantur. Hi cum uxoribus, & filiis, ac filiabus, atque cum omni pecunia, ac ſubſtantia magna nimis venerunt in Sylloduxiam Provinciam. Præerat eis quidem nomine Kris, quem lingua ſua Cagan appellabant, quod in lingua noſtra reſonat Imperator, ſub quo erant VIIII. Principes, qui regnabant, & juſtificabant Populum, quoniam multus erat nimis, igitur impugnantes * Sylloduxiam, expugnaverunt eam. Inde debellando cæperunt totam Macedoniam. Poſt hæc totam Provinciam Latino- e N. 4. rum, qui illo tempore *e* Romani vocabantur, modò verò Moroulachi, hoc eſt nigri Latini vocantur.

Imperator etiam plurima cum eis faciens bella, ſedens in ſolio ſuo, nec valens in aliquo ſuperare, miſit, & fecit pacem cum eis, & ſic dimiſit eos, ſimiliter & Rex Bladinus cernens, quod maxima multitudo Populi eſſet cum eis, fecit pacem; cæperuntque ſe utrique populi valdè inter ſe diligere, id eſt Gothi, qui, & Sclavi, & Vulgari, & maximè quod ambo Populi gentiles eſſent, & una lingua eſſet omnibus, deinde Vulgari jam ex omni parte ſecuri conſtruxerunt ſibi villas, & vicos, & inhabitaverunt terram, quam cæperunt uſque in præſentem diem. Inter hæc mortuus eſt Bladinus f Ratomirus. & regnavit pro eo *f* Ratomirus filius ejus, qui inimicus nominis Chriſtiani extitit à pue- 5. ritia, cæpitque ultra modum perſequi Chriſtianos, voluitque delere de terra, & de Regno ſuo nomen eorum, multas quoque Civitates eorum, & loca deſtruxit, & alias in ſervitutem redigens reſervavit.

At Chriſtiani videntes ſe in magna tribulatione, & perſecutione poſitos congregantes ſe cæperunt ſuper cacumina montium, ac fortia loca, Caſtella, & ædificia, prout poterant conſtruere, ut vel ſic evaderent manus eorum, donec Deus viſitaret eos, & liberaret: Defuncto etiam Ratomiro, ex ejus progenie regnaverunt poſt eum quatuor iniqui Reges, non in uno quidem tempore, ſed unus *g* poſt g 6,7,8,9. alium temporibus ſuis, quorum temporibus, ſemper in perſecutione fuerunt Chriſtiani. & quia inimici, & perſecutores Chriſtianorum, longum duximus narrare eorum iniquos actus, & vitam, quoniam ad meliora, & delectabiliora tendere feſtinamus. Attamen diebus eorum multi Chriſtianorum ex maritimis & tranſmontanis regionibus nolentes ſe inquinare eorum pollutis moribus fugiebant quotidie, undique jungebant ſe illis, qui in Montanis, & in locis fortioribus manebant eligentes magis cum eis ſuſtinere perſecutiones, & penuriam, & ſalvare animas ſuas; quàm gaudere ad tempus cum gentilibus, & in eorum . . . . perdere animas. Poſt mortem verò quatuor iniquorum Regum natus eſt ex eorum progenie quidam *h* Zuanimirus, qui accepto Regno h Zuanimir. deſtitit Chriſtianos perſequi. *i* Temporibus 10. hujus floruit, ut Roſa ex Civitate Theſſalonica i N. 5. quidam Philoſophus Conſtantinus nomine, filius cujuſdam Leonis Patricii vir per omnia ſanctiſſimus, atque in divinis ſcripturis profundiſſimè pueritia edoctus. Hic Vir Sanctus à Spiritu Sancto admonitus exiens de Civitate ſua Theſſalonica venit in Cæſaream provinciam, ibique cum pluribus Philoſophis diſputans diebus plurimis convicit eos, ſuaque doctrina, & prædicatione convertit totam Cæſaream Provinciam ad fidem Ieſu Chriſti, & baptizati ſunt omnes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Poſt hæc convertit totam gentem Bulgarinorum, & ſimiliter baptizati ſunt in fide Sanctæ Trinitatis. Inter hæc mortuus eſt Rex * Saramirus, & accepit regnum ejus Sfetopelek nomine. Regnante verò Rege *k* Suetopelek, miſit Papa Stephanus litte- k Suetopelek. ras ad venerabilem Virum Conſtantinum Do- 11. ctorem, vocans eum ad ſe, audierat enim de eo, quod ſua prædicatione converti fecerat innumerabilem gentem, & ob hanc cauſam deſiderabat eum videre. Itaque Conſtantinus Vir Sanctiſſimus ordinavit Presbyteros, & litteram lingua Sclavonica componens, commutavit Evangelium Chriſti, atque pſalterium, & omnes divinos libros veteris, & novi teſtamenti de græca litera in Sclavonicam nec non, & miſſam eis ordinans more Græcorum confirmavit eos in fide Chriſti, & valedicens omnibus, quos ad fidem Chriſti converterat, ſecundum Apoſtolicum dictum Romam pergere feſti-

feſtinabat; Dum autem pergeret tranſiens per Regnum Regis Sphetopelek, honorificè ab eo ſuſceptus eſt. Tunc vir Dei Conſtantinus, cui nomen poſtea *a* Kyrillus à Papa Stephano impoſitum eſt, quando conſecravit eum Monacum cæpit prædicare Regi Evangelium Chriſti & fidem Sanctæ Trinitatis, ad cujus prædicationem Rex Sphetopelek credidit Chriſto & baptizatus eſt cum omni Regno ſuo, & effectus eſt Orthodoxus, & verus Sanctæ Trinitatis cultor. Aliquantis poſt hæc diebus immoratus cum Rege Vir Beatiſſimus confirmavit eum in fide atque doctrina Chriſti, & valefaciens omnibus Chriſticolis Romam profectus eſt; Tempore iſto facta eſt lætitia magna, & Chriſtiani deſcendentes de montanis, & locis abditis, quo diſperſi erant, cæperunt nomen Domini laudare, & benedicere, qui ſalvos facit ſperantes in ſe.

a N. 6.

Poſt hæc Sphetopelek Rex juſſit Chriſtianis qui latina utebantur lingua, ut reverterentur unusquiſque in locum ſuum, & reædificarent Civitates & loca, quæ olim à Paganis deſtructa fuerunt. Placuit etiam Regi, ut temporibus ſuis rememorarentur, ac recordarentur, ſeu ſcriberentur termini, ac fines omnium Provinciarum ac regionum Regni ſui, quatenus unaquæque gens ſciret, atque cognoſceret fines, & terminos Provinciarum & regionum ſuarum, congregans igitur omnes ſapientes Regni ſui, locutus eſt eis de verbo hoc, ſed nullus eo tempore inventus eſt, qui certam reſponſionem daret Regi de hac re. Tunc Rex Dei Sapientia plenus, ſano utens Conſilio, miſit ſapientes ac nobiles viros Legatos ad Venerabilem, & Apoſtolicum virum Papam *b* Stephanum, & ad Imperatorem Conſtantinopolitanæ Vrbis Michaelem rogans, & petens, quatenus antiqua privilegia, quibus termini, & fines provinciarum, ac regionum, ſeu terrarum ſcripti continebantur mittere cum viris ſapientiſſimis dignarentur, dum autem Legati Regis Romam veniſſent, & verba Regis Papæ Stephani intimaſſent, gaudio magno gaviſus eſt Papa venerabilis, & maximè quod occaſione accepta mitteret ſapientiſſimos Viros, qui novellum ac tenerum Regem adhuc in fide, & populum ejus paſcerent, ac ſatiarent pane cœleſti, ac verbo vitæ. Miſit itaque Vicarium ſuum Honorium nomine Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Prebyterum Cardinalem, cui, & tradidit poteſtatem ligandi, atque ſolvendi, evellendi, & diſſipandi, ædificandi, atque plantandi, ſicuti moris eſt, quando per mundi partes Legati, ſeu Vicarii à ſede Romana mittuntur, & cum eo alios duos Cardinales Epiſcopos quoque juſſit eum ſecum aſſumere, qui adhuc populo in fide Epiſcopos ſive Eccleſias conſecrarent, & verbum vitæ in eorum cordibus quotidie ſeminarent. Advenientes itaque Cardinales, & Epiſcopi invenerunt Regem in Planitie Dalmæ à quo cum magno honore, & reverentia ſuſcepti ſunt. Tunc Rex juſſit congregari in eadem Planitie Dalmæ omnes populos Terræ, & Regni ſui. Inter hæc dum Populi congregarentur, advenerunt Legati nobiles, & ſapientes miſſi ab Imperatore Michaele, Leo, & Ioannes, & alii ſapientes, qui à Rege, & Cardinalibus honorificè ſuſcepti ſunt. Igitur omnes congregati, tam latina, quàm & Sclavonica lingua, qui loquebantur juſſu Honorii Apoſtolici Vicarii, & Chriſtianiſſimi Regis Suetopelek, per ſpatium dierum XII. Synodum fecerunt, in qua diebus octo de lege divina, è ſacra Scriptura, ac de ſtatu Eccleſiæ tractatum eſt; Cæteris autem quatuor diebus de poteſtate Regis, de Ducibus, & Comitibus, & Centurionibus & de ſtàtu Regis ſermocinatum eſt. Relecta ſunt, & in eadem Synodo antiqua Privilegia tam latina, quàm græca miſſa ab Apoſtolico & ab Imperatore audientibus cunctis populis de diviſione Provinciarum, ac regionum, ſeu Terrarum, ſicuti ab antiquis Imperatoribus ſcripta, & ordinata fuerunt, & placuit Regi, & cuncto populo finita Synodo XII. die per manus Honorii Vicarii, & Cardinalium, atque Epiſcoporum coronatus eſt Rex, atque coronatus more Romanorum Regum, & facta eſt lætitia magna in populo, & in univerſo Regno ejus. Poſt hæc juſſit Rex, ut conſecrarentur Archiepiſcopi, unus in Salona, & alius in Dioclia, ſimiliter, & Epiſcopi plurimi conſecrati ſunt, & Eccleſiæ, quæ deſtructæ erant, & violatæ manebant reædificatæ, & conſecratæ ſunt, ſtatuit etiam Rex, ut nullus perturbaret in aliquo aliquam Eccleſiam, aut haberet aliquam poteſtatem, ſeu dominationem in aliqua Eccleſia, niſi ſolus Archiepiſcopus, vel Epiſcopus, cujus ſub jure eſſet eadem Eccleſia, qui verò aliter faceret, Regiam Coronam offenderet; Poſt hæc ſecundum continentiam privilegiorum, quæ lecta coram populo fuerant, ſcripſit privilegia, *c* diviſit Provincias, & regiones Regni ſui, ac terminos, & fines earum hoc modo ſecundum curſum aquarum, quæ à montanis fluunt, & intrant in mare contra meridianam plagam, maritima vocavit, Aquas verò, quæ à montanis fluunt contra Septemtrionalem plagam, & intrant in magnum flumen Donavi, vocavit Sumbra, deinde maritima in duas diviſit provincias, à loco Dalmæ, ubi Rex tunc manebat, & Synodus tunc facta eſt uſque ad Valdevino vocavit Croatiam Albam, quæ & inferior Dalmatia dicitur, cui inferiori Dalmatiæ conſenſu Domini Papæ Stephani, & Legatorum ejus inſtituit Salonitanam Eccleſiam Metropolim, ſub cujus regimine has Eccleſias ſtatuit, vid. Spalatum, Tragurium, Scardonam, Stranſonam, quod nunc eſt Caſtellum, Iadræ, Enonam, Arbuam, Abſarum, Vegliam, & Epitaurum,

b N. 7.

c N. 8.

quod nunc dicitur Raguſium, item ab eodem
loco Dalmæ uſque Bambalonam Civitatem,
quæ nunc dicitur Dyrachium Croatiam
rubeam vocavit, quæ & ſuperior Dalmatia dicitur,
& ſicuti inferiori Dalmatiæ Salonitânam
Eccleſiam conſtituit Metropolim, ſimili modo
ſuperiori Diocletanam Eccleſiam pro jure
antiquo ſtatuerunt Metropolim, ſub cuius regimine
has Eccleſias declararunt, ſcilicet Antibarium,
Buduam, Ecatarum, Dulcignum,
Suacium, Scodram, Drivaſtum, Polletum,
Sorbium, Boſonium, Tribunium, Zaculmium,
Surbiam autem, quæ & tranſmontana
dicitur, in duas diviſit provincias, Vnam à magno
flumine Drina contra Occidentalem plagam,
uſque ad montem Pini, quam, & Boſnam vocavit.
Alteram verò ab eodem flumine Drina contra Occidentalem plagam, uſque
ad Lapiam, & lab. quã Raſſam vocavit. Vnaquaque
autem in Provincia Banum ordinavit,
id eſt Ducem ex ſuis conſanguineis fratribus,
& Supanos id eſt Comites, & Sednicos, id
eſt Centuriones ex nobilioribus earundem
Provinciarum; dedit autem unicuique Bano
id eſt Duci poteſtatem ſub ſe habere ſeptem
Centuriones, qui rectè, ac juſtè populum judicarent,
& tributa acciperent. & Banis præſentarent;
Bani poſt hæc medietatem Regi
perſolverent, & medietatem ſibi tenerent;
Comitibus verò, id eſt Iupanis juſſit ſub ſe
habere unum Sednicum, qui cum eo ſimiliter
judicaret populum cum juſtitia, & duas partes
tributorum Comites, id eſt Iupani, Regi ut
ſolverent; tertiam verò ſuo uſui retinerent,
Banis autem ſive Ducibus nullam rationem
facerent, ſed unuſquiſque teneret & dominaretur
Iupanis earundem Provinciarum ac regionum,
ſed ſolo Regi rationem redderent,
multas leges, & bonos mores inſtituit, quos
qui velit agnoſcere, librum Sclavorum, qui
a M. 9. dicitur *a* Methodius legat, ibi reperiet qualia
bona inſtituit Rex Benigniſſimus; Itaque
perfectis omnibus, Cardinalis, & Epiſcopi, ac
Legati Imperatoris accepta à Rege licentia, &
agente gratias Deo, & Regi, cum honore magno,
& cum pluribus donis à Rege datis reverſi
ſunt ad loca ſua, ſimiliter Bani, & Iupani,
atque Centuriones noviter ordinati cum
univerſo populo laudantes Deum, & ſalutantes
Regem, abierunt unuſquiſque in Provinciam
& regionem ſuam. Regnavit præterea
Rex Sanctiſſimus XL. annos, & menſes quatuor,
genuitque filios, & filias, & ſeptimadecima
die intrante menſe Martio mortuus eſt, ſepultusque
eſt in Eccleſia Sanctæ Mariæ in Civitate
Dioclitana honorificè, & cum magnis
exequiis. Tunc congregantes ſe Populi lamentaverunt
illum flentes, & in eadem Eccleſia, in
qua ſepultus eſt, clamaverunt filium ejus Sfetolicum,
ibiq; conſecratus, & coronat⁹ ab Archiepiſcopis,
& Epiſcopis, ex illa deniq; die mos adolevit,
ut in eadem Eccleſia eligerentur, & ordinarentur
omnes Reges hujus terræ. *b* Igitur Sfeto- b Sfetto-
licus accepto Regno ſecutus eſt veſtigia Patris lich.
ſui, & ambulavit in via mandatorum Domini, 12.
pacemq; cum omnibus habuit, genuit filios, &
filias XII. anno Regni ſui mortuus eſt, Regnavit-
que *c* Vladislavus filius ejus pro eo. Accepto c Vladis-
Regno Vladislavus, qui fortis extitit viribus, laus.
oblitus eſt Domini Dei ſui, & declinavit à via 13.
Patrum ſuorum, non rectè ambulavit coram
Domino, ſed coinquinavit ſe multis immundi-
tiis, ideoque dum quadam die iret venatum, Di-
vino judicio in foveam cecidit, & mortuus eſt,
Regnavitque frater ejus *d* Thomislaus pro eo, d Tomis-
qui fortis extitit viribus, ſed non fuit, ut frater laus.
ejus. Regnante Thomislavo, Vngarinorum 14.
Rex nomine Attila promovit exercitum, ut de-
bellaret eum. Rex autem Thomislavus fortis
juvenis, & robuſtus bellator plurima bella cum
eo commiſit, & ſemper eum in fugam conver-
tit, genuitque Thomislavus Rex filios, & filias,
& XIII. anno Regni ſui mortuus eſt; *e* Sebes- e Sebes-
laus filius ejus ſucceſſit in Regnum Patris ſui, laus.
eo tempore venerunt Græci, & obſederunt Ci- 15.
vitatem Scodarim. Audiens autem Sebeslavus
Rex congregavit gentem multam, & venit in
caſtra eorum, & ceciderunt Græci, & multi gla-
dio perierunt, & plurimi capti ſunt; alii vero in
fugam converſi ſunt; Dum hæc agerentur, Atti-
la Rex Vngarinorum cum exercitu intravit in
terram Sebeslavi Regis, & deprædavit. deſtru-
xit, atque incendit maximam partem terræ il-
lius, & reverſus eſt in locum ſuum. Inde abiit
contra Occidentalem plagam, Sebeslavus au-
tem Rex reverſus non invenit eum, cæpitq; re-
cuperare terram ſuam; Nati ſunt ei duo filii ge-
mini, unumque Rasbivoii vocavit, quod latinè
dicitur ruina gentis, alium verò Vladimirum.
Regnavit XXIV. annis, & mortuus eſt.

Poſt eum regnaverunt filii ejus, diviſeruntq;
ſibi Regnum, eò quod gemini eſſent, & *f* Ras- f Rasbi-
bivoii, quidem maritimam; *g* Vladimirus autẽ voy.
Sumbram regebat, qui accepit uxorẽ filiã Regis 16.
Vngarinorũ, genuitq, ex ea filios, & filias, & fa- g Vladi-
cta eſt pax firma inter Vngaros, & Sclavos. Poſt mir.
hæc Rasbivoii ſeptimo anno Regni ſui mortuus 17.
eſt. Vladimirus verò accepit totum Regnum, &
XX. anno Regni ſui mortuus eſt. Regnavit poſt
eum filius ejus *h* Charanimirus, cujus tempori- h Chara-
bus rebellavit Croatia Alba, & projecerunt eũ nimirus.
inde. Tunc Rex congregans gentem ex Raſſa, & 18.
Boſna perrexit ſuper eos. At ipſi cõgregantes ſe
in plano Chelno paraverunt ei bellũ, in quo ce-
cidit Rex, & mortuus eſt. Accepitque poſt eum
Regnum *i* Tuardoslavus filius ejus, & recupe- i Tuardis-
ravit Regnum patris ſui, & mortuus eſt. laus.

Poſt eum regnavit *k* Oſtrivoii nepos ejus, eò 19.
quod liberis caruit Rex Tuerdoslavus, genuit fi- k Oſtri-
lios, & filias Rex Oſtryvoii & XXII. anno mor- voy.
tuus eſt. *l* Tolimirus filius ejus accepit Re- 20. l Tolimi-
gnum in diebus illis lætata eſt omnis terra, ge- rus.
nuit filios, & filias, & mortuus eſt. 21.

Poſt

a Pridiſlaus. 22. Poſt quem regnavit *a* Pridiſlavus filius ejus, qui multas iniquitates operatus eſt. Quodam itaque tempore inſurrexerunt Magnates Boſnæ cum aliquantis, & interfecerunt *Regem*, corpuſq; ejus in flumen projecerunt. Tunc *b* Crepimirius filius ejus una cum Bano captis omnibus illis, diſperdiderunt eos, morteque peſſima necaverunt eos. Crepimirius itaq; poſt hæc accepit *Regnum*, & regnavit in loco patris, eo tẽpore venerunt Alamanii & ceperunt Iſtriam, cæperuntque intrare Croatiam. Tunc *Rex* Crepimirius congregans fortitudinem validam gentis ſuæ, paravit eis bellum, facto bello miſit eos *Rex* in ore gladii, & perſecutus eos projecitque eos ex omni terra ſua. Poſt hæc Dux Alemanorum miſit Legatos *Regi* Crepimiro, ut daret filiam ſuam Vxorem filio ſuo *S*uechozar; placuit *Regi*, eò quod ipſe Dux eſſet Conſobrinus Imperatoris, & accepit filiam ejus uxorem filio ſuo, & facta eſt pax firma inter eos. *Regnavit* Crepimirus *Rex* XXV. annos, & menſem unum, & mortuus eſt. *Regnavit* poſt eum *c* *S*fetozar filius ejus, qui manſuetus fuit, & pius, vixitque in timore Domini, & genuit filium cui *R*adaslavus nomen impoſuit, poſt hæc in pace quievit.

b Crepimir. 23.

c Sfetozar 24.

d Radosl. 25. Poſt eum regnavit *d* *R*adaslavus, qui patris ſui veſtigia ſecutus, omni bonitate fuit ornatus; præterea genuit filium quem Ciaslavum vocavit, qui juvenis effectus, cæpit eſſe inobediens Patri ſuo. Eo tempore Banus Croatiæ Albæ, cum ſuis omnibus rebellaverunt Regi. Tunc Rex *R*adaslavus congregans exercitum partem exercitus dedit filio ſuo Ciaslavo, partemque ſecum tulit. Poſt hæc abeuntes circumdederunt rebelles hinc inde, & comprehenderunt illos, ac deprædaverunt, ſed quotquot *Rex* comprehendit liberos abire permiſit. Quos verò filius Ciaslavus comprehendit, militibus in ſervitutem tradidit, quam ob cauſam indignati ſunt Milites, qui cum *Rege* erant, & relicto eo abierunt poſt Ciaslavum filium ejus. Tunc Ciaslavus elevatus in ſuperbiam, expulit patrem ſuum de *Regno*, & conſilio militum cæpit perſequi eum; *Rex* denique fugiens, venit in locum, qui dicitur Laſta, cernens itaque non poſſe evadere manus filii ſui, cum aliquantis qui eum diligebant venit ad littus maris; Poſt hæc quia Ciſlavus cum ſuis jam propè erat, tempore percuſſi cum equitibus, ut ſtabant natantes, pervenerunt, & aſcenderunt quamdam petram, quæ non multùm longè erat à terra, & ſic evaſit *Rex*, non multò poſt voluntate Dei tranſibat Navis, quæ de Apulia erat, tunc *Rex*, & qui cum eo erant cæperunt clamare, & vocare nautas, & nautæ remigantes venerunt, ut viderent, quidnam eſſet, ut autem cognoverunt cauſam cum honore ſuſceperunt *Regem*, & omnes ejus, & duxerunt ad Civitatem Sypontinam: Inde perrexit *Romam* ad limina Apoſtolorum Petri, & Pauli, ab illa autem die petra illa vocata eſt (Radaslavi Camich.) ſ. petra. *e* Ciaslavus prætereà maledictus à Patre cepit regnare. Eo tempore erat quidam adoleſcens nomine Tycomil in partibus Sraga filius cujusdam Presbyteri de vico *R*abici, paſcebatque greges ovium cujuſdam Principis, cui nomen Budiſlavus, & quia Tycomil fortis erat viribus, & robuſtus venator, atque valdè levis ad currendum, quandocumque Princeps exibat venatum, ducebat eum ſecum, quadam verò die dum iret venatum Tycomil, nolens, ſed caſu percutiens virga, quam manibus geſtabat, unam Canem nomine paluſia, interfecit eam, unde nimio terrore perterritus, eò quod Princeps eam valde diligeret, fugam petiit, & venit ad Ciaslavum, à quo ſtatim ſuſceptus eſt. e Ciaslav. 26.

*R*egnante ergo Ciaslavo *R*ege, Kiis Princeps Vngarinorum cum ſuo exercitu venit Boſnam, & devaſtabat, atque deprædabatur eamdem provinciam, tunc *R*ex congregans populum, exiit ei obviam in Drina lupania juxta fluvium, ubi commiſſo bello Tycomil ſuprad. Adoleſcens, hinc inde hoſtes vulnerans cucurrit, & interfecit Vngarinorum Principem, & amputato illius capite *R*egi præſentavit, ceciderunt die illa innumerabiles ex gente Vngarinorum in loco, qui Civedino dicitur (quaſi prorugitus pecorum, ſic enim rugiebant ibi Vngari, dum interficerentur ut porci in loco, ubi interfectus fuit Kiis Princeps Ciſcono) uſque in præſentem diem; Poſt hæc *R*ex Ciaslavus valdè lætus dedit Tycomil lupaniam Drinæ, & filiam Bani *R*aſſæ dedit ei uxorem, eò quod interfeciſſet Kiis Principem. Vxor autem principis audiens mortem viri ſui, perrexit ad *R*egem Vngariæ, quæſivit ei adjutorium, & exercitum, quatenus vindicaret mortem viri ſui, accepta autem innumerabili gente venit ſupra *R*egem Ciaslavum, invenitque eum in Seremo. Neſciente autem *R*ege, nocte irruerunt Vngari in ejus caſtra, & captus eſt *R*ex Ciaslavus, & omnes parentes illius, quos juſſit Vxor Kiis ligatis manibus, & pedibus projici in flumen Saum, ſicque factum eſt, converſus eſt dolor ejus in peccatum, quod exercuit circa Patrem ſuum ſuper caput ejus, & periit ipſe, & domus ejus tota. Poſt hæc remanſit terra ſine *R*ege, & Bani cæperunt dominari terram ſuam, unuſquiſque ſuper Provincias, & regiones, ſubjugaveruntque ſibi lupanos, & ab eis tributa accipiebant, ſicut *R*ex ſolebat accipere. Nomen verò *R*egis nemo audebat ſibi imponere, Tycomil etiam defuncto ſocero dominabatur terram *R*aſſam, ſed nec *R*egem, nec Banum auſus eſt ſe vocare, ſed tantum lupanum majorem, & ideò quoniam præerat cæteris lupanis *R*aſſæ, ſicque dominaverunt terram multis temporibus: præterea parentes *R*egis *R*adasla-

 vi,

vi, & milites qui cum ipſo erant *R*omæ audientes, quod accidit rogaverunt *R*egem, ut uxorem acciperet, qui coactus eorum precibus accepit Vxorem *R*omanam, valde nobilibus ortam natalibus, de qua genuit filium, quem Petrislavum vocavit, poſt hæc in ſenectute bona mortuus eſt, & ſepultus in Eccleſia *S*ancti Ioannis Lateranenſis cum magna honorificentia, accepit poſt hæc Petrislavus uxorem puellam nobilem *R*omanam, de qua genuit filium, quem Paulomirum vocavit, poſt hæc vivens annis plurimis cum parentibus ſuis *R*omanis, & ipſe mortuus eſt, poſt mortem verò ejus, parentes ejus cæperunt habere inimicitias cum cæteris *R*omanis, & cæperunt dura bella facere in Civitate, ſicuti ſæpe ſolent facere, Paulimirus jam juvenis effectus, cæpit eſſe valdè robuſtus, & fortis bellator, ita ut in Civitate *R*omana nullus ei eſſet ſimilis, unde parentes ejus, nec non alii *R*omani cæperunt illum valde diligere, immutaveruntque nomen ejus, & impoſuerunt ei nomen Bello, eo quod bellum facere valde delectabatur; eo tempore exivit Stolum à Sicilia multitudo copioſa navium Saracenorum, quod Stolum vocatur, miria armeni, græcæ i. latinæ, decem millia vella; omnes Civitates maritimas deſtruxerunt; latini autem fugientes montana petebant, quo Sclavi habitabant, revertentes in ſuas Civitates; ſed Sclavi comprehendentes illos pro ſervis tenuerunt; poſt hæc plurimi latinos dimiſerunt tali pacto, ut omni tempore tributa eis redderent, & ſervitia exercerent, ſicque cæperunt reædificare Civitates maritimas à Saracenis deſtructas; per idem tempus Romani parentes Belli, qui & Bellimirus, quod non poſſent ſuſtinere Magnatum Romanorum inſidias, atque inimicitias, eo quod nolens ſe humiliare, ac pacem cum inimicis facere exeuntes omnes de Civitate una cum Bello uxoribus, & filiis, ac filiabus, milites numero quingenti acceptis parvulis, & mulieribus venerunt Apuliam, inde intrantes, naves transfretaverunt in partes Dalmatiæ, venerunt ad portum, qui Gravoſa dicitur, & Vmbla, miſerunt enim Sclavi Bello, qui, & Paulimirus, nuncios, ut veniret accipere Regnum Patrum ſuorum, & hac de cauſa ſecuti ſunt illum parentes ejus; igitur deſcendentes de navibus conſtruxerunt caſtellum, & habitaverunt ibi, audientes homines Epidauriæ Civitatis, qui per ſilvas & montana manebant, quod Bellus cum Romanis veniſſent, & Caſtellum feciſſent, congregantes ſe venerunt, & una cum ipſis ædificaverunt Civita-
a *N.* 10. tem ſupra Mare in ripis Marinis, quas *a* Epidaurii lingua ſua Laus dicunt; unde ea Civitas Lauſium vocata eſt, quæ poſteà l. poſita *R*aguſium appellata eſt. Sclavi verò Dubrounich appellaverunt i. Sylveſter, ſive Sylveſtris, quoniam quando eam ædificaverunt, de ſylva venerunt. Inter hæc audientes Bani, & Iupani terræ adveniſſe Bellum nepotem Radaslavi Regis lætati ſunt, & maximè Populus terræ *S*clavorum cæperunt undique ad eum confluere, inprimis habitatores regionis Tribuniæ venientes cum magno honore duxerunt illum in Tribuniam; Poſtea Bani venientes in Tribuniam cum Iupanis, & Setnicis ſuſceperunt illum honorificè, & in Die aſcenſionis Domini conſtituerunt illum *b* *R*egem. Solum *b Paulimir. Belus* 27.
Iuppanus Raſſæ, qui de Thycomil progenie erat cum ſua Provincia noluerunt venire ad Regem. Tunc Rex Bellus iratus congregavit exercitum, & venit *R*aſſam; Luthomirus autem Iuppanus *R*aſſæ congregans ſimiliter populum paravit ei bellum. Bello itaque inito juxta flumen Limo, cecidit populus Iuppani Raſſæ, & in fugam converſi ſunt. Tunc Rex cum ſuo exercitu inſecutus eſt eos uſque ad aliud flumen, qui dicitur Ylibro, ubi dum Iuppanus per pontem tranſiret fugiens, quidam qui cum eo erant volentes habere benevolentiam Regis percutientes eum gladio per pontem jactaverunt eum in flumen, & mortuus eſt. Rex autem accepit Regnum patrum ſuorum, & ſiluit terra in conſpectu ejus; igitur cauſa victoriæ Romani, qui cum Rege erant ædificaverunt Eccleſiam in Raſſia ad honorem B. Petri Apoſtoli in loco propinquo Caldanæ, & non multum longè ab eadem Eccleſia in uno monticulo conſtruxit Rex Caſtellum, vocavitque illud ſuo nomine Bello; Eccleſiam autem ſupradictam ſtatuit, Epiſcopatum fieri ordinavitque ibi Epiſcopum & Epiſcopatum uſque in præſentem diem; poſt hæc cæpit Rex perambulare per terram, & per Regnum ſuum.

Quodam itaque tempore dum eſſet Rex in partibus Sremi, Sremani congregantes ſe cum Vngaris commiſerunt prælium cum Rege, in quo loco cæciderunt Sremani cum Vngaris, & facta eſt eis contritio magna, ab illo ergo die dicta eſt planities illa, in qua factum prælium, Bellina nomine Regis ob victoriam, quam habuit ibi Rex uſque hodie, poſt hæc Vngari ad Regem miſerunt quærendo pacem, Rex præterea fecit pactum cum eis hoc modo, ut ab illo die in antea non auderent tranſire flumen Sava, & à loco undè ſurgit, & ſicut currit uſque quo intrat in magno flumine Donavi, neque homines Regis tranſirent in illam partem, neque illi in iſtam, & placuit eis, & fecerunt pacem. Poſt hæc reverſus eſt Rex in maritimas regiones, quadam autem die dum intraret in unum oppidum Tribuniæ, ſubitanea morte defunctus eſt. Tunc ſepelierunt illum in Eccleſia Sancti Michaelis in eodem oppido cum grandi honore. Populi autem fleverunt illum multis diebus, ſepti-

a Tiescimir. 28. ſeptima autem die Dormitionis ejus uxor illius peperit filium, quem *a* Tiſcemirum vocavit, quod latinè dicitur Conſolator populi. defuncto Rege ii, qui de progenie Tycomil erant cæperant dominare Raſſam, & omnes *B*ani ſimiliter tempore, ut prius dominari ſuper ſe, nolebantque ullam facere rationem Reginæ, nec ejus filii: ſola Tribunia obediebat Reginæ, eò quod parentes ejus erant in Tribunia, & Lauſio, & non audebant rebellare ei. Poſtquam autem crevit puer, tulerunt ei uxorem filiam Bani Cidomiri de Croatia Alba, de qua genuit duos filios, Prælemirum, & Creſimirum; poſtquam autem creverunt pueri, miſit Tieſemirus filium ſuum ſocero ſuo, qui Croatiam Albam dominabatur, mandans ei, ut congregaret populum, & iret ſupra Banum Boſnæ, ipſe autem cum Prælimiro filio ſuo congregans parentes ſuos, & populum Tribuniæ, venit præliare contra Banum, qui Prevalitanam regionem regebat; Banus itaque congregans populum ſuum paravit ſe ad bellandum, dum autem committeret bellum, cecidit Banus, & mortuus eſt, cecidit & Tieſemirus, & vulneratus eſt, poſteà mortuus eſt.

b Plerimir. 29. *b* Plerimirus autem ejus filius vicit prælium, & cæpit totam Croatiam rubeam, & coronatus eſt Rex, cæpitque dominari terram, & Regnum Patrum ſuorum.

Creſimirus autem frater ejus cum avunculo pugnantes prædaverunt Vſcople, & Lucca, & Preua, Banus autem Boſnæ videns quod ante eos ſtare nequibat ad pugnam, fugit ad Regem Vngariæ, deinde Creſimirus cæpit totam Boſnam, & dominavit eam, defuncto etiam patre matris ſuæ dominavit *c* Croatiam Albam. (c N.11.) Eo tempore defunctus eſt Bulgarorum Imperator Petrus nomine, qui ſedebat in Civitate magna Preslava, & Græcorum Imperator congregans validam fortitudinem gentis ſuæ obtinuit totam Bulgariam, ſuoque ſubjugavit Imperio, deinde reverſus ad Polatiam ſuam, reliquit ſuum exercitum. Hi autem, qui præerant exercitui, venientes cum exercitu cæperunt totam Raſſam provinciam, Iuppanus etiam Raſſæ fugit, & venit ad Regem Prelemirum cum duobus filiis ſuis Piena, & Radigrado, & filia ſua nomine Prechvalla, & invenerunt Regem in Iupania Onogoſti; Prelimirus autem Rex videns filiam ejus, quod pulchra eſſet valde, & omnibus membris compoſita, vulneratum eſt cor illius amore ejus, vocatiſque pueris ſuis mandavit eis loqui Iuppano patri puellæ, ſi vellet ſe ſubjugare, & omnem regionem ſuam Regiæ poteſtati ſpontanea voluntate, & vellet jurare fidelitatem Regi, & filiis ejus, ſciret quod *R*ex acciperet filiam ejus uxorem, quod Iupanus audiens lætus effectus juravit, ipſe cum filiis ejus promiſerunt ſe adimplere omnia quæcumque mandaſſet Rex. Tunc *R*ex accepit filiam ejus uxorem, & nuptiis celebratis more regali dedit cognatis ſuis in Tribeſſam, quam Latini dicunt hæreditatem, & conſtituit Radigradum Iuppanum in Onogoſte, poſt hæc non multo tempore tranſacto defunctus eſt Imperator Græcorum, & *R*ex Prelimirus cum ſuo ſocero miſerunt *R*aſſanis ſuis amicis, ut nil timendo interficerent Græcos, qui præerant eis, ita, & factum eſt; occiſis ergo una die omnibus Græcis perrexit *R*ex cum ſocero, & ſuis cognatis, & obtinuit totam *R*aſſam, conſtituitque ſocerum ſuum, ſicut prius fuerat Iuppanum majorem, & cognatos ſuos ſub poteſtate patris Iupanos conſtituit, ut dominarentur eam provinciam, & poſſederunt, ſalvo tamen Iure *R*egio; poſt hæc Prelimiro Regi nati ſunt quatuor filii, quorum nomina ſunt hæc primogenitus *d* Chualimirus, (d N.12.) ſecundus Bolleslauus, Tertius Dragislauus, quartus Spelanchus, quibus, & diviſit terram ſuam hoc modo: Chualimiro dedit Zentæ *R*egionem cum Civitatibus, & has Iuppanias Luſca, Padlugiæ, Gorſca, Cupelnich, obliquit, Propratna, Cremeniza, Budua, cum Cuceva, & Gripuli; Pelislavo dedit Tribuniam cum his Iupanis Libomir, Vetanica, *R*udina, Cruſceviza, Vrmo, *R*eſſena, Draceviza, Canali, Gernoviza. Dragislavo dedit Cherenaniam regionem, & has Iuppanias Stantania, Papava, Yabſco, Lucca, Vellica, Gorymita, Vecenike, Dubrava, & Debre. Preuladio dedit regionem, quæ Sclavonicè dicitur Podgoria, latinè ſubmontana, & has Iupanias, Onogoſte, Moratia, Comerniza, Piua, Gerico, Netuſini, Guiſemo, Com. Debreca, Neret, & Ramma, quas, & quatuor regiones Thetrarchias vocavit; vixit autem Prelimirus Rex annis multis, & vidit filios filiorum ſuorum, & in ſenectute bona mortuus eſt, & ſepultus eſt in Epiſcopio Raſſæ in Eccleſia Sancti Petri, cum magno honore, & reverentia, atque gloria. Creſimiro autem fratri ejus natus eſt filius cui Stephanus nomen impoſuit, iſte poſt mortem Patris rexit Croatiam Albam, & Boſnam, & poſt eum ſemper regnaverunt in Croatia, natus eſt ei ex concubina filius ambobus pedibus claudus, qui multo tempore ambulare non potuit, quem Leglet nominavit, iſte Leglet mortuo Patre ejus Creſcimiro, adductus eſt in Tribuniam ad Conſobrinum ſuum, Bolleslavum, ſerviebat itaque ei puella nomine Lovizza, quam dilexit, & poſtea duxit uxorem, genuitque ex ea ſeptem

 filios,

filios, qui creſcentes effecti ſunt Iuvenes bellatores, & ſtrenui in armis, filii Prelemiri Regis relinquentes veſtigia patris ſui cæperunt durè, & ſuperbè ſe agere contra populum, quem regebant, unde valde cæperunt diſplicere Populo, ſed quia mala voluntas diu latere non poteſt, miſerunt Populi occultè nuncios ſupradictis VII. fratribus, & dederunt eis manus quatenus inſimul inſurgerent, & diſperderent filios, & Nepotes Regis; itaque conſilio inito VII. fratres cum *Patre*, & populo conſilio, & voluntate *Patris*, ac totius *Populi* inſurrexerunt, & perſecuti ſunt filios *Regis*, & miſerunt eos in ore gladii à minimo uſque ad maximum; evaſit autem unus Sylveſter nomine filius Boleslavi cum matre ſua, & fugerunt Lauſium, quæ nunc eſt Raguſium undè, & Matei Sylveſtri progeniem duxerat.

Poſt hæc filii Leglech perpetrato fratricidio, ſeu homicidio cæperunt dominari terram, patre eorum reſidente in Culfo de Cattaro in loco, qui trajectus dicitur, ubi Caſtellum ſibi conſtruxerat, & Curiam. Sed Deus Omnipotens cui cuncta bona placent, & diſplicent omnia mala, atque peccata brevi in tempore percuſſit Patrem Claudum corpore, & anima, & filios ejus peſtilentia, & clade quemadmodum percuſſerunt ipſi fratres, & Nepotes ſuos, & mortui ſunt, & non remanſit ex eis, vel unus. Videntes autem Populi timuerunt timore magno, ſtatimque cum ſine Rege eſſent conſilio facto perrexerunt Lauſium, & tulerunt inde

a Silveſter. 30.

a Sylveſtrum, qui ſolus remanſerat de progenie Regis glorioſi *Prelemiri*, & ordinaverunt ſibi illum in Regem.

Rex itaque Sylveſter accepto Regno gubernavit totam Tetrarchiam in pace cum timore Dei, & juſtitia, genuitque filium, cui nomen impoſuit Tugemir, & dormivit in pace.

b Tugemir 31.

Succeſſit *b* Tugemirus in *Regnum*, & accepta uxore, genuit filium, quem Chualimirum vocavit, eo tempore ſurrexit in gente Bulgarinorum quidam

c N. 13.

c Samuel, qui ſe Imperatorem vocari juſſit, & commiſit prælia multa cum Græcis, projecitque eos ex tota Bulgaria ità ut in diebus ejus, Græci non auderent propinquare illuc.

d Chualimir. 32.

Defuncto etiam *Rege* Tugemiro, *d* Chualimirus filius ejus ſucceſſit in *Regem*, qui uxore accepta ex ea tres filios genuit, primogenitum

e Petrislaus. 33.

e Petrislaum vocavit, qui regionem Zentam rexit, ſecundum Dragimirum, qui rexit Tribuniam, & Chelmam, tertium Miroslavum, qui regionem Podgoriam tenuit; poſtquam autem dimiſit terram filiis ſuis, in ſenectute bona mortuus eſt.

Quodam itaque tempore Miroslavus veniens cauſa videndi fratrem ſuum majorem, ingreſſus in lintrem, navigansque per Baltam, orta ſubitò tempeſtate periit ipſe, & qui cum eo erant, cujus terram poſſedit frater ejus, & regnavit pro eo. Poſt hæc Rex Petrislavus genuit filium, quem Vladimirum vocavit, & in pace quievit, ſepultus eſt in Eccleſia Sanctæ Mariæ in loco, qui dicitur Gazeni.

f Vladimir. 34.

Puer autem *f* Vladimirus accepto *Regno* creſcebat decoratus omni ſapientia, & ſanctitate. Tempore itaque eodem dum Vladimirus eſſet adoleſcens, & regnaret in loco Patris ſui ſupradictus Samuel Bulgarinorum Imperator congregato magno exercitu advenit in partibus Dalmatiæ ſupra terram *Regis* Vladimiri, *Rex* verò qui vir ſanctus erat, & nolebat aliquem de ſuis perire in bello, ſeceſſit humiliter, & aſcendit in Montem, qui Obliquus dicitur cum omni gente ſua, veniens poſt hæc Imperator cum exercitu, & cernens quod Regi prævalere non poſſet, partem ſui exercitus ad Montis pedem reliquit, partemque ſecum ducens ad expugnandam Civitatem Dulcinium perrexit, erant prætereà per montem Obliquum igniti ſerpentes, qui ſtatim ut aliquos percutiebant, absque ulla tarditate moriebantur, cæperuntque magnum damnum facere, tàm de hominibus, quàm de animalibus. Tunc *Rex* Vladimirus orationem fudit ad Dominum cum lachrymis, ut Deus omnipotens liberaret populum ſuum ab illa peſtifera morte, exaudivit Deus Orationem famuli ſui, & ab illo die, nullus ex eis percuſſus eſt, ſed & uſque hodiè ſi homo, aut aliqua beſtia in monte illo à ſerpente percuſſus fuerit, ſanus, & absque ulla læſione perſeverat, fueruntque in illo Monte ab illo die, quo oravit Beatus Vladimirus quaſi ſine veneno ſerpentes, uſque in hodiernum diem. Interea mitit Imperator nuncios Vladimiro *Regi*, ut cum omnibus, qui cum eo erant de monte deſcenderet, ſed Rex non acquievit, Iuppanus autem ejuſdem loci Iudæ traditori ſimilis effectus, mitit ad Imperatorem dicens; Domine, ſi tuæ placet magnitudini, ego tibi tradam *Regem*; cui remiſit Imperator, ſi hoc agere prævales ditatum te ſcies à me, & magnificum valdè. Tunc *Rex* congregatis omnibus, qui cum eo erant, taliter eis locutus eſt, oportet me fratres Cariſſimi, ut video adimplere illud evangelii verſiculum, ubi dicitur: Bonus Paſtor animam ſuam ponit pro ovibus ſuis, melius eſt ergo fratres, ut ego ponam animam meam pro omnibus vobis, & tradam corpus meum ſponte ad trucidandum, ſeu occidendum, quàm ut vos periclitemini fame, ſive gladio; Tunc poſtquam hæc, & alia plurima eis locutus fuiſſet reſalutatis omnibus perrexit ad Imperatorem, quem Imperator ſtatim relegavit in exilium in partibus Achri-

Achridæ in loco qui Propa dicitur, ubi & Curia ejuſdem Imperatoris erat. Poſt hæc congregato exercitu debellavit Dulcinium longo tempore, ſed eum capere nullatenus valuit, inde aſcendit iratus cæpit deſtruere, incendere, ac deprædare totam Dalmatiam, Decatarum autem atque Lauſium Civitates incendit, nec non, & vicos, & totam Provinciam devaſtavit, ita ut terra videretur eſſe ſine habitatore. Pertranſivit Imperator ſic devaſtans tam maritimas, quam & montanas regiones uſque Iadram, poſtea per Boſnam, & Raſſam reverſus eſt in locum ſuum.

Præterea Vladimirus tenebatur in vinculis, jejuniis, & Orationibus vacans die noctuque, apparuit ei in viſione Angelus Domini confortans eum, & nuncians ei ea, quæ ventura erant, quomodò eum Deus liberaret de ipſo Carcere, & quomodò per martyrium perveniret ad Regna Cælorũ, & acciperet immarceſcibilem coronam & præmia Vitæ æternæ. Tunc B. Vladimirus de viſione Angelica roboratus, magis, ac magis vacabat orationibus, atque jejuniis. Quadam itaque die Imperatoris Samuelis filia Coſſara nomine conpuncta, & inſpirata à Spiritu Sancto acceſſit ad Patrem, & petivit ab eo, ut deſcenderet cum ſuis Ancillis, & lavaret caput, & pedes vinculatorum, & captivorum quod ei à Patre conceſſum eſt. Deſcendit itaque, & peregit bonum opus: Inter hæc cernens Vladimirum, & videns quod eſſet pulcher in aſpectu humilis, manſuetus, atque modeſtus, & quod eſſet repletus ſapientia, & prudentia Domini, Morata locuta eſt cum illo; videbatur ei, loquella illius dulcis ſuper mel, & favum; igitur non cauſa libidinis, ſed quia condoluit juventuti, & pulchritudini illius; & quoniam audiret eum eſſe Regem, & ex Regali proſapia ortum dilexit eum, & ſalutato eo receſſit; volens poſt hæc à vinculis liberare eum, acceſſit ad Imperatorem, & proſtrata pedibus illius taliter locuta eſt: Mi Pater, & Domine ſcio quia daturus es mihi Virum ſicuti moris eſt, nunc ergo ſi tuæ placet magnitudini, aut des mihi Virum Vladimirum Regem, quem tenes in vinculis, aut ſcias me prius morituram, quàm alium accipiam Virum. Imperator hæc audiens, quia valdè diligebat filiam ſuam, & quia ſciebat Vladimirum ex Regali progenie ortum, lætus effectus eſt, annuit fieri petitionem illius, ſtatimque mittens ad Vladimirum, & balno . . . . veſtibuſque indutum Regiis juſſit ſibi præſentari, & benignè intuens, atque oſculans coram Magnatibus Regni ſui, tradidit ei filiam ſuam in Vxorem, celebratis itaque nuptiis filiæ ſuæ more Regali, conſtituit Imperator Vladimirum in Regem, & dedit ei terram, & Regnum Patrum ſuorum; totamque terram Duracenorum. Deinde miſit Imperator ad Dragimirum patruum Regis Vladimiri, ut deſcenderet, & acciperet terram ſuam Tribuniam, & congregaret populum, & inhabitaret terram, quod & factum eſt.

Vladimirus itaque Rex vivebat cum Vxore ſua Coſſara in omni ſanctitate, & caſtitate diligens Deum, & ſerviens illi nocte, ac die, regebatque Populum ſibi commiſſum cum timore Dei, & juſtitia. Poſt non multum verò temporis defunctus eſt Imperator *a* Samuel, & filius ejus Rodomirus accepit Imperium, qui fortis extitit viribus; commiſitque prælia multa cum Græcis tempore Baſilii Imperatoris Græcorum, obtinuitque totam terram uſque Conſtantinopolim, timens autem Baſilius Imperator ne forte Imperium amitteret, miſit occultè Legatos ad Vladislavum Conſobrinum Radomiri dicens, quare non vindicas ſanguinem Patris tui? accipe aurum, & argentum à me, quantum tibi viſum fuerit, eſtoque nobiſcum pacificus, & accipe Regnum Samuelis, qui Patrem tuum, & fratrem ſuum interfecit, & ſi prævales, occide filium ejus Radomirum, qui nunc tenet Regnum, quo audito Vladislaus conſenſit, & quadam die dum Radomirus ires venatum, ipſe cum eo equitans, percuſſit eum, atque interfecit, & ſic mortuus eſt Radomirus, & regnavit in loco ejus Vladislaus, qui occidit illum. Accepto itaque Imperio miſit nuncios ad Regem Vladimirum, ut ad eum veniret, quo audito Coſſara Regina tenuit eum dicens: Mi Domine noli ire ne quod abſit, tibi eveniat ſicut fratri meo, ſed dimitte me, ut eam, & videam, & audiam, quomodo ſe habet Rex, ſi me vult perdere, perdat tu tantum ne pereas, igitur voluntate viri ſui perrexit Regina ad Conſobrium ſuum, quæ honorificè ab eo ſuſcepta eſt, tamen fraudulenter; poſt hæc miſit legatos ſecundo Regi, dans ei Crucem auream, & fidem dicens: Quare venire dubitas? Ecce uxor tua apud me eſt, & nil mali paſſa, ſed à me, & à meis honorificè habetur. Accipe fidem Crucis, & veni, ut videam te quatenus honorificè cum donis revertaris in locum tuum cum Vxore tua; Cui remiſit Rex. Scimus quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui pro nobis paſſus eſt, non in aurea, vel argentea Cruce ſuſpenſus eſt, ſed in lignea, ergo ſi vera eſt fides tua, & verba tua vera ſunt per manus Religioſorum hominum Crucem ligneam mitte mihi, & fide, & virtute Domini noſtri Ieſu Chriſti ſpem habendo in vivificam

a n.14.

Crucem, ac pretioſum lignum veniam; Tunc accerſitis duobus Epiſcopis, & uno heremita mentiendo illis malignè fidem ſuam, dedit illis Crucem ligneam, miſit eos ad Regem, qui venientes ſalutaverunt *Regem*, & fidem, atque Crucem dederunt. Rex verò accipiens Crucem pronus adoravit in Terra, & deoſculatam recondidit in ſinu ſuo, aſſumptisque paucis ſecum perrexit ad Imperatorem. Præterea juſſerat Imperator per viam ponere ei inſidias, ut tranſeunte eo inſurgerent ex adverſo, & interficerent eum; Deus autem Omnipotens, qui ab infantia cuſtodivit famulum ſuum, noluit extra homines dormitationem accipere; nam miſit Angelos ſuos, qui eum cuſtodirent, cumque tranſiret per loca, quo inſidiæ erant videbant inſidiatores comitari milites Regem, quaſi alas habentes, manuque trophæa geſtantes, & cum cognoviſſent, quod Angeli Dei eſſent, timore perterriti aufugerunt quiſque in locum ſuum. *Rex* verò venit ad Imperatoris Curiam in loco, qui Preſpa dicitur, moxque ingreſſus eſt, ut ei mos erat, orare cæpit Deum Cœli, ut autem cognovit Imperator adveniſſe *Regem*, ira magna iratus, propoſuerat nempe in corde ſuo, ut in via occideretur, antequam ad eum veniret, ne videretur conſors vel conſentiens neci ejus, eò quod juraſſet, &, in Epiſcoporum, & in hæremitæ manibus Crucem dediſſet, & hac de cauſa per viam inſidias illi impoſuerat. ſed cum jam videret denudatum opus ſuum nequiſſimum, ſedens ad prandium . . . miſit gladiatores, qui eum decollarent; Orante præterea *Rege*, milites circumdederunt eum; ut autem cognovit Rex vocatis Epiſcopis, & hæremita, qui ibidem aderant dixit: Quid eſt Domini mei. Quid egiſtis? quare me ſic decepiſtis? cur verbis, & juramentis veſtris credens ſine culpa morior? At ipſi præ verecundia vultus ejus non audebant aſpicere. Tunc Rex facta oratione, & confeſſione accepto Corpore, & Sanguine Domini, Crucem illam, quam ab Imperatore acceperat, manibus tenens dixit. Orate pro me Domini mei, & hæc venerabilis Crux una vobiſcum ſit mihi teſtis in die Domini, quoniam abſque culpa morior; deinde oſculata Cruce dans pacem Epiſcopis, & flentibus omnibus egreſſus eſt Eccleſia, moxque à militibus ante Ianuam Eccleſiæ percuſſus, decollatus eſt XXII. die intrante Majo: Epiſcopi verò tollentes corpus ejus in eadem Eccleſia cum hymnis, & laudibus ſepelierunt; ut autem Dominus declararet merita B. Martyris Vladimiri, multi diverſis languoribus vexati intrantes Eccleſiam, orantesque ad ejus tumulum ſanati ſunt; Nocte verò videbatur ibi ab omnibus lumen divinum, & quaſi plurimas ardere candelas, Vxor verò B. Vladimiri flevit cum fletu magno, ultra quam dici poteſt diebus multis. Videns autem Imperator mirabilia, quæ ibi Deus operaretur, pænitentia ductus, ſatis timuit; conceſſitque Conſobrinæ ſuæ tollere corpus ejus, & ſepelire honorificè quocunque vellet. Tulitque denique Corpus ejus, & aſportavit in loco qui Craini dicitur, ubi Curia ejus fuit, & in Eccleſia *Sanctæ* Mariæ recondidit: jacet corpus ejus integrum, & redolet quaſi pluribus conditum aromatibus, & Crucem illam, quam ab Imperatore accepit, manu tenet, congregataque multitudo Populi in eadem Eccleſia omni anno in feſtivitate ejus, & meritis, & interceſſione ejus præſtantur ibi multa beneficia recto corde petentibus uſque in hodiernum diem. Vxor verò B. Vladimiri Coſſara Sanctimonialis effecta piè, & ſanctè vivendo in eadem Eccleſia vitam finivit, ibique ſepulta eſt ad pedes viri ſui, eodem itaque tempore, quo translatum eſt Corpus B. Vladimiri de Priſpa in Craini Imp. Vladiſlavus congregato exercitu venit poſſidere terram B. Vladimiri, & Civ. Durachium, ut promiſſum ei fuerat ab Imperatore Baſilio propter homicidia, quæ perpetraverat, manens itaque ante Durachium quadam die dum cænaret, & epularetur, apparuit ei miles armatus, & in effigie Sancti Vladimiri, & terrore percuſſus magnis vocibus clamare cæpit: Currite mei milites, Currite, & defendite me, quia Vladimirus occidere me vult, & hæc dicens ſurrexit de ſolio ſuo, ut fugeret, ſtatimque percuſſus ab Angelo, corruit in terram; & mortuus eſt corpore & anima. Tunc Principes, & milites ejus, & omnes populi magno terrore percuſſi, & metu, ſuccenſo igne per Caſtra, eadem nocte fugerunt omnes per loca ſua, ſicque factum eſt, ut nequiſſimus homicida, qui ſedens ad prandium B. Vladimirum decollari juſſerat, & martyrem fecerat, ipſe hora Cœnæ percuteretur, ut Angelus Satanæ efficeretur. [a] Quantas, & quales virtutes & prodigia Deus operare dignatus eſt per B. Vladimirum famulum ſuum, qui ſcire deſiderat librum geſtorum ejus, relegat, quo acta ejus per ordinem ſcripta ſunt, & agnoſcet profectò quod ipſe Vir S. Vnus Spiritus cum Domino fuit, & Deus habitavit cum eo cui honor &c.

a n. 15.

Præterea Dragimirus frater Beati Vladimiri audiens mortem Imperatoris congregavit populum, & exercitum, ut terram, & Regnum Patrum ſuorum vindicaret. Igitur veniens in Culſum Civitatis de Cattaro juſſit transfretare populum: Cattarenſes verò præparatis Naviculis, panem, & vinum, & cibaria plurima abundanter

danter extulerant ei obviam, & invitaverunt eum ad prandium in Inſula, quæ Sancti Gabrielis dicitur: ipſe vero cum paucis intrans in unam naviculam venit ad locum, cumque prandium pararetur, videntes Cattarenſes, quod Dragemirus cum paucis eſſet, & ipſi plurimi, & quod nullus ei ſuccurrere de terra poſſet, eò quod in Inſula eſſet cæperunt dicere inter ſe alter ad alterum Imp. Bulgarinorum mortuus eſt, & Reges hujus terræ mortui ſunt, hic ſolus de progenie illorum ſupereſt, ſi vixerit iſte, & obtinuerit terram, non benè erit nobis, opprimet enim nos, ſicut alii oppreſſerunt Reges, qui Patres, & fratres ejus fuerunt, Occidamus ergo illum, & jam non erit ex progenie illorum, qui opprimat, aut perturbet nos, ſeu liberos noſtros. Deinde dum ſederent ad prandium idipſum mutuò repetebant, cumque incaluiſſent vino, ſurrexerunt, ut eum occiderent, qui ut vidit accepto enſe ſuo fugit in Eccleſiam, ſtanſque deintus evaginato gladio defendebat ſe: At illi deforis ſtantes intrare non audebant. Tunc quidam eorum aſcendentes deſuper fregerunt tectum Eccleſiæ, & lapidem, & ligna jacientes in Eccleſiam, interfecerunt eum. Poſt hæc intrantes Naviculam fugierunt. Populi autem videntes quod accidit reverſi ſunt per loca ſua. Vxor autem Dragemiri defuncto viro ſuo reverſa eſt ad Patriam ſuam. Filia erat Luttomiri magni Iuppani Raſſæ, quæ cum reverteretur cum duabus filiabus, & ipſa prægnans patrem ſuum defunctum invenit: Poſt hæc perrexit Boſnam, una cum Matre ad avunculos ſuos; peperit autem filium maſculum in itinere in Iuppania Drinar in loco, qui dicitur Brulno, vocavitque nomen ejus Dobroslavo, qui nutritus eſt in Boſna, uſque dum eſſet adoleſcens; poſt à parentibus educatus eſt Raguſii. Accepit ibi Vxorem puellam Virginem ſpecioſam nepotem Samuelis Imp. de qua genuit quinq; filios quorum nomina ſunt hæc: Goyslauus, Mihala, Saanec, Radoslauus, & Predimirus.

a 216. Igitur poſt mortem Vladislavi Imperatoris Bulgariæ *a* Baſilius Imperator congregato magno exercitu, & navium multitudine cæpit debellare terram, obtinuitque totam Bulgariam, Raſſam, & Boſnam, totamque Dalmatiam, omneſque maritimas regiones uſque in finibus interioris Dalmatiæ: Dobroslauus præterea, quod ſapiens & ingenioſus eſſet, cæpit ſe ſubdere Græcis, & eſſe quaſi adjutor, & ſocius eorum, equitabatque cum eis per Provincias, & Græcis occultè conſilium dabat, ut durè, & injuſtè ſe agerent contra populum. Similiter, & populis occultè dicebat, quare tam grande malum ſuſtinetis à græcis, injuſtè vos judicant, bona verò tollent, uxores adulterant, filias veſtras virgines corrumpunt, & polluunt; Numquam Patres mei, qui ante me Reges fuerunt, talia operati ſunt vobis, grande & grave malum eſt hoc. Dumque ſic ageret per ſingula loca cæperunt populi in eum intendere, & valde diligere, Græcoſque nimium odiſſe. Inter hæc conſilio inito populi inter ſe quadam die uno conſenſu mittentes legatos, & cartulas mutuò ad invicem ſurrexerunt, & uno die interfecerunt omnes magnates Græcorum qui ſunt inventi per totam Dalmatiam.

Poſt hæc congregati ſunt omnes populi miſerunt Dobroslavo, & filiis ejus ut venirent, & acciperent Regnum Patrum ſuorum, qui veniens cum quinque filiis ſuis, qui jam juvenes, & milites ſtrenui erant, accepit *b* Regnum, cepitque præliari cum Græcis, & obtinuit terram uſque in Apliza. Tunc Imperator Græcorum iratus vocavit unum ex Ducibus ſuis nomine Armenopolos, juſſit eum venire, & debellare Regem Dobroslaum, & ejus filios, qui congregato magno exercitu militum, & peditum pervenit uſque ad planitiem Zentæ. b Dobrosl. 35.

Rex etiam Dobroslavus congregans exercitum dedit partem exercitus quatuor filiis, miſitque eos in locum, quæ Vuranie dicitur contra Orientalem plagam, ut ibi expectarent eventum belli; ipſe verò cum Radoslavo filio ſuo ex parte Occidentali irruit ſuper Græcos, cæperuntque valde trucidare eos, Radoslauus itaque juvenis potens, & ſtrenuus armis dextera lævaque vulnerans pervenit ad Ducem, quem cum cognoviſſet, gladio percuſſit, atque de equo in terram projecit; quod videntes Græci in fugam converſi ſunt, cecideruntque ex eis plurima multitudo, quam dinumerare nemo potuit, plurimi autem eorum fugientes cum jam ſe evaſiſſe putarent, inſurgentes filii Regis, qui in Orientali parte erant, trucidaverunt eos, & facta eſt contritio, & plaga magna in Græcis die illa, Regnum verò Dobroslavi creſcebat, & multiplicabatur quotidie, dedit tandem Rex filio ſuo Radaslavo Iuppaniam, quæ Rezca vocatur, eò quod in bello fortis, & victorioſus, extitit: Audiens præterea Græcorum Imperator quod evenerat, ira magna iratus, & triſtis animo effectus, miſit ſtatim Legatos cum auro, & argento non modico, ut darent Iuppano Raſſæ, & Bano Boſnæ, & Principi Regionis Chelnanæ ut mitterent exercitum, & gentem ſupra Regem; Tunc Iuppanus, & Banus, congregantes populi multitudinem miſerunt Luttovid Principi Regionis Chelnani, ut coadunaret univerſam multitudinem, & ipſe eſſet Princeps, & ductor totius Populi, ſicque factum eſt. Imp. ex alia parte congregans magnum valde quam fuerat ante, exercitum miſit Durachium, mandans cuidam Curtilio Toparchæ, qui illis diebus Durachium

totam

totamque terram Duraccinorum tenebat, ut congregaret omnem Populum terræ Durachenoru, & præeſſet omni exercitui, & pergẽs caperet Regem cum filiis ſuis quocumq; reperiſſet.

Igitur Curſilius cum omni exercitu venit, & reſedit in planitie Civitatis Scodrinæ, ut ibi congregarentur omnes. congregata eſt ergo ibi tanta multitudo, ut vix eos terra caperet: Poſt hæc tranſuadato flumine pervenerunt in planitiem Antibarenæ Civitatis Luttovid, & Princeps cum ſuo exercitu advenit in Tribuniam. Rex verò Dobroſlauus cum filiis, & gente ſua manebat in Cermoniza, cernens autem quod magna multitudo eſſet Græcorum, timensque ne Luttovid transfretaret Culſum, ne concluderetur in medio, vocatis quinque filiis ſuis, dixit eis: videtis filii cariſſimi, quod magnus eſt Græcorum exercitus, & nos valdè pauci ad comparationem illorum, eis reſiſtere mihi videtur, in bello nullatenus valemus, faciamus ergo ſic: Remaneant duo ex vobis Goyſlauus, & Radoſlauus, cæteri verò tres accipite, unuſquiſque X. ſtrenuos cum tubis, & buccinis, & montana conſcendite, & per cacumina montium vos diſtendite, ſic ut Græci videantur quaſi in medio. Ego autem cum his, qui mecum ſunt nocte media irruam in eorum Caſtra, cumque audieritis ſonitum Tubæ, & buccinæ vos ſimiliter per Circuitum de montibus, tubis, & buccinis clangite, magniſque vociferate vocibus; poſt hæc paulatim deſcendentes eorum Caſtris appropinquate, & dum prope fueritis, nolite timere, ſed eſtote fortes, & pugnate viriliter. Deus enim Omnipotens tradet eos in manibus noſtris. Igitur veſperaſcente hora, tres filii Regis aſcenderunt montana, & fecerunt omnia, ſicut mandaverat Rex. Ea hora quidam Antibarennus amicus Regis volens terrere Græcos, acceſſit ad Curſilium, & dixit ei cave Domine, & eſto ſollicitus, & vide quomodo evadas cum hac multitudine, ſcias ſanè quod ex omni parte circumdatus es à magna multitudine, quod verbum per Caſtra ſonuit, & omnes nimio terrore concuſſi ſunt, ſtatimque juſſit Curſilius omnes armatos ſtare, & vigilias, & cuſtodias de longe à Caſtris fecit ponere: Inter hæc Rex cum ſuo exercitu noctis hora paulatim gradiens, & ſuaviter appropinquabat eorum Caſtris; media autem nocte venit, quo vigiles. & cuſtodes Græcorum erant, irruitque in eos, & alios trucidavit, alioſque in fugam convertit, quod videntes Græci valde turbati ſunt, mox Regis tuba ſonuit, & qui cum Rege erant clangentes buccinas, magniſque vocibus cæperunt vocitare, filii quoque Regis, qui per Montana erant, ſimiliter, cæperunt hinc inde buccinas, & tubas clangere, & vociferare. Poſt hæc tardè per latera montium deſcendendo appropinquabant hoſtibus ſimiliter, & Rex faciebat. Græci verò valde timere cæperunt, & quia tardè audiebant eos deſcendere, quia nox erat, & videre non poterant, putabant maximam multitudinem, quemadmodum audierant ab Antibarenſi; At ubi audierunt ſonitum tubarum, & buccinarum, & vociferationis hincq; jam propè eſſe, & ſupra ſe irruere terrore percuſſi in fugam converſi ſunt, ut autem cognovit Rex, & qui cum eo erant, fugam iniiſſe græcos, Aurora appropinquante irruentes in Caſtra eorum cæperunt trucidare, vulnerare, & interficere poſt terga eorum perſequentes eos, ſimiliter, & filii Regis hinc inde graviter eos percutiebant, & trucidabant, cumque perſequendo, & interficiendo eos Rex cum filiis ſuis, & cum gente ſua tranſiſſet torrentem, qui per Prapatnam currit, & veniſſet in Sylvam Goyſlauus non agnoſcens patrem ſuum, quia pulvere, & ſanguine aſperſi erant, & alter non cognoſcebat alterum irruit in patrem, & ex equo in terram projecit, non tamen eum vulneravit, tunc voce magna clamavit: *Boxe pomiluy, Boxe pomiluy*, quem ſtatim filius ad vocem cognovit, & mox de equo deſcendens patris pedem tenuit, dicens; Miſerere pater, non enim cognovi te, cui Rex noli timere fili quoniam adhuc Dei miſericordia nobiſcum eſt, eo quod non vulneraſti, nec occidiſti me, tunc Rex ſtetit in eodem loco; vocavitque nomen loci *Boſya Miloſt* quod latinè dicitur Dei miſericordia, qui locus ſic vocatur uſque in præſentem diem, eò quod feciſſet Deus miſericordiam Regi, ut non interficeretur à filio ſuo, & quod tantam multitudinem conceſſit Deus in manibus paucorum: Igitur filii Regis perſecuti ſunt hoſtes uſque Drinum fluvium vulnerantes, & interficientes eos, nec non comprehendentes eos, & ligantes plurimos ſecum adduxerunt ad patrem in *Boxya miloſt*; Curſilius autem graviter vulneratus, remanſit, ſed cum veniſſet in planiciem ſervitutis Scodrinæ mortuus eſt, in quo loco poſita eſt Crux, quæ uſque hodiè Crux Curſilii vocatur.

Poſt hæc miſit Rex Goyſlavum filium ſuum cum exercitu obviam Luttovid Principi dans ei L. græcos, qui capti erant, & vulnerati, ut dum appropinquaret hoſtibus mittens eos ſic vulneratos, & ſanguine aſperſos in Caſtra Luttovid Principis, ut Græci referrent ea, quæ eis acciderant, quod ſi Græci ire nollent omnes capite trucidaret, & hoc ideò egit Rex, ut Princeps cum ſuo exercitu metu concuterentur, videntes eos ſic trucidatos. Fecit igitur Goyſlauus omnia, quæ mandaverat ei Pater, movens igitur exercitum transfretavit Culſum, iter agens per Canalem. Aſcendit in montem, qui Clouco vocatur, tunc quia propè erat Luttovid exercitus, miſit ſupradictos Græcos in ejus caſtra, quod videntes, qui cum Luttovid, & audientes quod evenerat valdè perterriti ſunt; Luttovid autem Princeps, quia vir bellicoſꝰ erat, & ſtrenuus in armis minimè timuit, igitur miſit Goyſlavo, dicens: ingenia tua nullatenꝰ me perturbãt, ſed ſi vir es, & aliquid vales, ſume tecum duos milites, & ego ſimiliter deſcendã uſq; in campũ, ut dimicemꝰ, & ſcies

ſcies, qui ſum ego: Placuit verbum in conſpectu Goyslavi, & ſtatim ſumēs duos ſtrenuos milites ſecū deſcēdit in campū ſimiliter, & Princeps deſcendit, ut autē dimicare cæperūt unus ex Goyslavi militibus nomine Vdobic impetum faciens in Luttovid Principem percuſſit eum, & in terram projecit, tunc alius clamare cæpit currite Commilitones, & ſocii currite quoniam Luttovid cecidit, & mortuus eſt, ad cujus necem cæperunt omnes currere, Luttovid autem, ut erat vulneratus recuperato equo fugam petiit. Hi verò, qui cum eo erant videntes, quod cecidit, & vulneratꝰ eſſet, omnes in fugam converſi ſunt. At Goyslavus cum ſuis perſecuti ſunt eos tota die illa, tollentesque ſpolia eorum reverſi ſunt victores ad loca ſua, & ex illa die quievit terra in conſpectu Regis, & filiorum ejus, & non fuit auſus quiſque reſiſtere eis, ſed omnes facti ſunt ei pacifici. Inter hæc Rex Dobroslauus plurima bona dans Antibareno illi, qui Curſilio nunciaverat, quod eſſet circumdatus à magna multitudine, ſtabilivit, ei ut nec ipſe, nec filii ejus in perpetuum obliviſcerentur hoc factum. Poſt hoc filii Regis obtinuerunt totam terram Duracinorum uſque ad flumen Dajuſſium, ædificaveruntque ibi Caſtellum, & poſuerunt in eo viros fortes, qui exeuntes deprædabant Græcos, & captivabant eos quotidie; Regnavit præterea Rex glorioſus Dobroslauus XXV. annis, & cadens in lectulo mortuus eſt in Prapratna in Curia ſua, filii autem ejus congregantes ſe fleverunt illum, & ſepelierunt in Eccleſia Sancti Andreæ in Capella ſua cum magno honore, & gloria. Defuncto Rege filii ejus, cum Regina matre eorum congregati, placuit eis dividere ſibi terras, & regiones patrum ſuorum ut unusquiſque ſuam poſſideret portionem. Igitur Goyslauus cum Prædemiro fratre minimo, acceperunt Tribuniam, cum Griſpuli, Michala, Obliquum, & Prapratnam, & Cermenizam, Sagavec autem Gorſcam, Iuppanam, Cuprelu yc, & Barizi, Radaslauus lucam, Iuppanam, Podlugie, & Cucceviin Budua una Iuppa.

Poſt hæc Regina cum filio ſuo Goyslavo primogenito regebat regnum, & filios, Nullus autem ex eis vocitatus eſt Rex, donec vixit Regina mater eorum ſed tantumodo Kneſii vocabantur, quodam itaque tempore Goyslauus cecidit in lectulo, & dum infirmus jaceret in lectulo, quidam de Tribunia qui Scrobimeſi vocabantur conſilio inito venerunt, & interfecerunt illum jacentem in lecto, fratremque ejus Predemirum capientes, ſimiliter occiderunt, deinde quemdam conſtituerunt caput eorum & Dominum nomine Domanec, quo audito Myhala, & Saganec, & Rado slavus fratres eorum cōgregantes exercitum venerunt in Tribuniam, & comprehendentes homicidas illos diverſis ſuppliciis affligentes, morte peſſima peremerūt eos, ſed Donanech cū aliquātis evaſit, Deinde relinquētes ibi Sagamech, Myhala & Radoslauus reverſi ſūt in Zentam, non poſt multū tēporis Saganech timēs, & ipſe reverſꝰ eſt in Zētā ad Iuppanias ſuas. Domanech iterùm venit, & intravit in Tribuniam, videns autem Michala, quod Sagamech nollet ire in Tribuniam, vocato ad ſe Radaslavo, dixit ei, ut iret, & defenderet regionem Tribuniam, qui reſpondit nullatenus ſe velle dimittere partem ſuam, quæ ei accidit in Zenta, Tunc Mychala, & Saganec timentes, ne Græci terram invaderent, eo quod Græci præparabant ſe venire, & nolebant exire eis obviam coram Magnatibus Terræ, juraverunt Radaslavo ambo fratres, & privilegium ei ſcripſerunt, ut ipſe & ejus hæredes poſſiderent partem Zentæ, & ſi poſſet ſibi acquirere Tribuniam, vel quamcunque regionem aliam eſſet illi, ut ejus hæredibus in hæreditatem, & poſſeſſionem ſine contrarietate, & requiſitione eorum, vel hæredum eorum & nunquam inde ab eis, vel ab eorum hæredibus requiſitus eſſet. Tunc Radoslavus congregans gentem abiit, & intravit in Tribuniam, & debellavit Domanec, & convicit, atque interfecit eum. Poſtea intravit in regionem Chelmani, & obtinuit eam. Eo tempore defuncta eſt Regina, & *a* Mihala accepit Regnum, erantque ei ſeptem filii quorum nomina ſunt hæc Bladimirus, Priaslavus, Sergius, Deria, Gabriel, Miroslavus, & Bodinus & quia hos ſeptem filios habebat accepto Regno noluit ſervare ſacramentum fratri ſuo Radaslavo, ſed tulit illi Iuppaniam Zente, & dedit illam filio ſuo Bladimiro. Eo tempore mortua eſt Vxor Regis Michala, duxitque aliam uxorem Græcam Conſobrinam Imperatoris, genuitque ex ea quatuor filios, quorum nomina ſunt hæc primus Dobroslavus, 2. Petreslavus, 3. Nicoforius, 4. Theodorus, ex Dobroslavo, & Nicoforo, & ex Theodoro non fuit ſuperſtes, niſi ex Petrislavo natus eſt *b* Bodinus, qui dominavit totum Regnum, Bladimirus cum ſuis fratribus perrexerunt in Raſſam, & obtinuerunt eam, deditque eam filio Petrislavo ad dominandum; Poſt hoc perrexerunt Bulgariam, & commiſerunt prælia multa cum Græcis, & Bulgaris, & obtinuerunt totā Bulgariam, quam Provinciam dedit Rex Michala Bodino filio ad regendum. Præterea Bodinus impoſuit Diadema capiti ſuo, & juſſit ſe vocari Imperatorem, Imp. Græcorum hoc audiens iratus, & congregans validam multitudinem miſit ad debellandum Bodinum, & Bodinus congregans multitudinem exiit obviam eis quadam die, cæperunt utrinque Populi valdè laniare & vulnerare, cecidit ibi Bodinus. Bulgarinorum Imper. & captus eſt à Græcis juſſuque Impris relegatus eſt in exilium in Antiochiam Civitatem. Cæteri autem fratres Bodini, quia diſplicuit Deo peccatum patris eorum propter perjurium huc illucque per provincias equitantes, & bella plurima committentes, omnes in bello mortui ſunt vivente patre eorum non uno quidem die, ſed quiſque tempori ſuo. Regnavit præterea Rex Michala XXXV. annis, & mortuus eſt, ſepul-

a *Mihala 36.*

b *n. 17.*

ſepultusque eſt cum magno honore in Monaſt. ſanctorum Martyrum Sergii & Bachi. Poſt *a Radoslaus 37.* hæc accepit Regnũ *a* Rodoslavus frater ejus, cui erant octo filii, & quatuor filiæ: Nomina filiorum ejus hæc ſunt, primus Branislauus, Gradislauus, Chualimir, Stanıena, Cociapar, Goyslauus Bobroslauus, & Picinech; fuit autem Rex Radoslauus pacificus, & manſuetus, ac timens Deum in omni vita ſua, regnante autem illo nunciatum eſt ei quod Bodinus nepos ejus viveret, & Imp. qui eum relegaverat defunctus eſt, qui audiens miſit Antiochiam, & fecit eum rapere de cuſtodia, & ad ſe ducere, qui reductus cum gaudio à Rege, & à filiis ſuſceptus eſt, deditque ei Rex Grepoli, & Budua feſto decimo anno Regni Regis Radalaslay: Bodinus oblitus eſt bonorum, quæ ei fecerat Rex in fide non ſtetit, ſed conſilio inito cum noverca ſua, & cum quatuor filiis ejus qui ei fratres erant, ex parte patris rebellavit à Rege una cum fratribus ſuis, Rex autem quia manſuetus erat, & pacificus, noluit bellum cum eo committere, ſed ſeceſſit humiliter cum filiis ſuis in Tribuniam regionem, ita ſenex, & plenus dierum dormivit cum Patribus ſuis, & ſepultus eſt cum grandi honorificentia, in Monaſt. Sancti Petri de campo.

b Bodinus 38. Poſt hæc *b* Bodinus accepto Regno intra- *c n. 18.* vit in Zentam, cæpit debellare conſobrinos ſuos: Tunc *c* Petrus Antibaren. ſedis Archiepiſcopus bonæ memoriæ vir videns grande litigium, atque diſcordiam eſſe inter fratres poſuit ſe in medio una cum Clero, & Populo, locuti ſunt eis, miſeruntque pacem inter eos, juraveruntque ſibi invicem Bodinus cum fratribus, ut pacificè, & quietè viverent. Præterea Branislavo nati ſunt ſex filij quorum nomina ſunt hæc Primog. Prædica, Petrislauus, Gradicna, Tuardislauus, Dragellus, & Grubeſſa, Bodi- *d n.19.* no autẽ Regi nati ſunt filii quatuor de *d* Iaquinta filia Archiriz de Civ. Barenſi, quorum nomina ſunt hæc Michali, Georgius, Archirizi, & Thomas, facta pace Bodinus cum fratribus perrexit Raſſam, & debellando obtinuit eam, atque poſſedit eam, poſuitque ibi duos Iuppanos *e n.20.* de Curia ſua, *e* Belcano & Marco qui etiam juraverunt ei, ut ipſi, & filii eorum eſſent ſpecialiter homines Regis Bodini, & filiorum vel hæredum ejus, deinde cæpit Boſnam, poſuitque ibi *f n.21.* *f* Stephanum Kneſium: Poſt hæc poteſtate Francorum, qui erant in Durachium, & in tota terra Duracenorum Mortuo Riberto Guiſcardo tulit, atque obtinuit Rex Bodinus totam ter- *g n.22.* ram Duracinorum & ipſam Civitatem *g* Durachium: Poſt hæc facta pace cum Imp. reddidit illi Civitatem. Igitur Iaquinta uxor Bodini videns filios Branislai creſcere, & multiplicare valdè dolebat, timebat enim, ne viro ejus moriente, Branislauus, ſeu filii ejus acciperent Regnum, unde, & ſemper invidebat eis, & quærebat opportunum tempus, quomodo Patrem, & filios perderet; quodam itaque tempore dum Branislaus cum fratre ſuo Gradislavo, & filio Bericna ſimpliciter veniſſent ad Regem in Civitatem Scodarim, videns eos Iaquinta ſolos veniſſe gaviſa eſt, accedenſque ad Regem protervè cæpit inſiſtere, & dicere, ut eos comprehenderet, & in cuſtodia poneret, alioquin nullam vitam poſſe habere cum eo, ſi hoc non ageret, dicebat illi, ſcio, quia moriturus es, & iſti Regnum accipient, filii autem tui ad menſam eorum manducabunt. Quid multum, victus Bodinus Rex ab uxore, ut Herodes ab Herodiana dum ſederent ad prandium, & epularentur, juſſu Regis capti ſunt, & poſiti ſunt in cuſtodia, & quia noluit Rex reſiſtere voluntati Vxoris ſuæ, perjurus effectus eſt ad menſam, ut Herodes homicida. Quod audientes fratres & filii, ac nepotes eorum congregantes omnem parentelam in unum abierunt Raguſium, & intraverunt in Civitatem cum quadringentis viris in armis. Audiens Rex quod fugiſſent congregato exercitu venit, & obſedit Civitatem, cæpitque debellare eam; Tunc fratres, & filii Kneſii Branoslavii, & qui cum eis erant, exeuntes armati de Civitate magnam cædem faciebant quotidiè de Bodini Regis exercitu; quadam die dum exiſſent, & plures occidiſſent, & vulneraſſent Cocciaparus jactans lanceam è manibus transfodit, & occidit quendam Coſſar, quem Regina valdè diligebat, quod videns Regina ſtatim ſolutis Crinibus cæpit faciem ſuam fortiter percutere, & flere, ac dicere viro ſuo heu, heu, heu, numquid non vides ô Rex? quomodo interficiunt tuos? Parentes eorum apud nos ſunt, & ipſi non deſinunt quotidie vulnerare & occidere tuos, numquid non cernis quod fecit Cociaparus quare ſines vivere fratres eorum quos tenes in vinculis. Tunc Rex iratus manu ſua porrigens gladium juſſit decollari Kneſium Branislauum cum fratre & filio ante Civitatẽ Raguſii, & coram præſentia parentum ſuorum, & jungens perjurio homicidium, Tunc Epiſcopi, & Abbates qui venerant rogare Regem, ne decollarentur, & ut pacem inter eos mitterent, videntes eos jam decollatos, eò quod moram feciſſent veniendi, valdè triſtes effecti ſunt, cæperuntque vehementer arguere, & increpare Regem, eò quod obediſſet voci uxoris ſuæ, & occidiſſet fratres ſuos. Rex ſtatim pænitentia ductus flevit amarè, & quia fratres erant juſſit eos ſepeliri honorificè, Epiſcopi verò, & Abbates tollentes eorum corpora magno in obſequio ſepelierunt eos in Monaſt. Sancti Benedicti in Inſula, quæ eſt ante Raguſium. Poſt hæc fratres eorum & filii, & cæteri qui erant in Civitate ſentientes, quod quidam vellent tradere Civitatem Regi præparatis naviculis, intrantes omnes in eis navigaverunt Spalatum, inde transfretaverunt Apuleam, & inde Conſtantinopolim ad Imp. Præterea Rex cæpit civitatem Raguſium, & ædificavit ibi Caſtellum, & poſtea reverſus eſt in Scodarin. Regnavit autem XXVI. annis, &

in

in XXII. decollavit fratres ſuos, expletiſque XXVI. annis, & menſibus quinque in Regno ſuo mortuus eſt, ſepultuſque eſt more regali in Monaſterio Sanctorum Martyrum Sergii, & Bacchi. Tunc Michalli filius ejus voluit ſuccedere in Regno, ſed propter nequitiam matris ejus noluit Populus terræ, ſed conſtituerunt ſibi
a Dobrosl. 39. Regem *a* Dobroslavum fratrem Bodini Regis.

Regnante eo cæpit ſe durè agere contra populum, eo tempore audientes fratres, & filii Kneſii Broniſlaii, quod Rex Bodinus obiiſſet Imperatoris juſſu venerũt Durachiũ, ubi Goyslavus accepit Vxorem, & manſit ibi cum nepotibus ſuis, Cociopanus quoque frater ejus perrexit Raſſam, inde cum Belcano Iuppano congregantes populum venerunt contra Dobroslavum Regem. Rex verò congregans populum voluit ſe defendere, commiſſo denique bello in Dioclia ſupra fluvium, qui Moracea dicitur, cecidit pars populi Regis Dobroslaii, & ipſe captus eſt, poſt hæc Cociaparus cum Belcano mittentes vinculatum Regem Dobroslavum in Raſſam venerunt, & obtinuerunt Zentam, & deprædaverunt maximam partem Dalmatiæ.
b Cocia-par. 40. Belcanus poſt hæc perrexit Raſſam, & *b* Cociaparus remanſit in Zentam: Poſt hæc inſidiabatur Belcanus Cociaparo cum Raſſanis, ut eum perderent, quod ſentiens abiit in Boſnam, & accepit ibi Vxorem filiam Bani Boſnæ, & non poſt multum temporis in bello mortuus eſt in Chelmani. Interea populi congregantes ſe con-
c Bladimir 41. ſtituerunt Regem *c* Bladimirum filium Bladimiri filii Regis Michalla.

Regnante illo dilexit pacem, & cum omnibus pacem habuit, congregavitque ad ſe omnes fratres ſuos, & accepit Vxorem filiam Iuppani Raſſæ & quievit terra XII. annos. Poſtquam accepit Rex filiam Belcani dimiſſus eſt à Iuppano Rex Dobroslavus, qui tenebatur in vinculis, eò quod eſſet patruus Regis Bladimiri, qui dimiſſus venit ad nepotem ſuum, quem ut vidit Rex ſtatim comprehendere juſſit, & in cuſtodia ponere, manſitque in cuſtodia uſquequò nepos ejus Bladimirus regnavit, itaque XII. anno Regni Bladimiri Regis Iaquenta conſiliata à quibuſdam peſſimis hominibus, qui Inimici erant Iuppani Belcani potionem mortiferam conficiens in Cataro, quo manebat, dedit eis, hi verò venientes in Scodarim propinaverunt Regi per manus miniſtrorum ejus, qui ab eis deceptus. Tunc cecidit in lectulo, Regina autem Iaquinta ſciens, quod moriturus eſſet, venit cum filio ſuo Georgio in Scodarim cauſa viſitandi Regem, quam ut vidit Rex permovit eam à ſe, & juſſit eam foris egredi, quæ egreſſa, dixit aſtantibus, quare ſic agit Rex, quid ego mali feci, ſi vult ſcire Dominus Rex patruus Dobroslavus, qui tenetur in vinculis ipſe egit, ut moreretur Dominus Rex; Hoc autem dixit volens perdere Dobroslavum, timens ne ipſe ſuccederet in Regnum, ſtatimque inde abſcedens venit uſque ad Garizam mortem Regis attendens, poſtea miſit occultè hominibus Regis promittens eis plurima, ut moriente Rege perderent Dobroslavum, quod & factum eſt, nam Rex mortuus eſt, & ſepultus in Monaſterio Sanctorum Sergii, & Bachi. Homineſque verò Regis occaſione accepta conſilio Iaquintæ acquievere ſuper Dobroslavum Regem, & extrahentes illum de cuſtodia excæcaverunt oculos, & teſticulos illi amputaverunt, miſeruntque illum in Monaſterio Sanctorum Sergii, & Bachi ubi cum Monacis vivens longo tempore, poſtea mortuus eſt. Poſt mortem Regis Bladimi-
ri cæpit Regnum *d* Georgius filius Iaquintæ d Georg. 42.
Reginæ, ſecundo autem anno Regni ſui voluit occultè comprehendere filios Branislavi, ſed minimè valuit, nam innotuit eis quoddam conſilium, & ipſi abierunt Durachium ad patruum ſuum Goyslavum, ſolus Grubeſſa comprehenſus eſt, & potitus in cuſtodia in Scodarin; Tem-
pore illo Dux Calo *e* Ioannes Cumano con- e M. 23.
gregans exercitum venit cum Goyslavo, & nepotibus ejus ſupra Regem Georgium. Rex etiam congregans populum paravit eis bellum, committentes itaque bellum, cecidit pars Georgii Regis, & multi interfecti ſunt, & plurimi capti ſunt. Rex autem cum aliquantis evaſit, & fugit in Obliquum. Poſt hæc Dux, & cæteri debellantes Civitatem Scodarim, cæperunt eam indè extrahentes Grubeſſiam de cuſtodia, juſſu Imperatoris conſtitutus eſt Rex à Populo, & Dux relinquens ei exercitum reverſus eſt Durachium.

Regnante eo ſciens Rex Georgius *f* Gru- f Grubiſſa 43.
biſſiam eſſe ſtrenuiſſimum militem, & potentem in virtute, atque audacem in bello fugit in Raſſam, mater verò ejus capta eſt apud Cattarum, & ducta eſt Conſtantinopolim, ubi, & mortua eſt. Regnavit Grubeſſa VII. annos, & quievit terra in diebus ejus, & recuperavit valdè; dedit enim diebus illis Deus abundantiam frumenti, & vini repleta eſt terra omni ſaturitate. Denique ſeptimo anno Regni ejus venit Rex Georgius cum Raſſianis ſupra iſtum; qui præparans ei bellum, in ipſo bello mortuus eſt Rex Grubeſſa fortiter dimicando, & prælïando, ante Civitatem Antibarim, ſepultuſque eſt in Epiſcopio ejuſdem Civitatis honorificè in Eccleſia Sancti Georgii.

Poſt hæc Rex *g* Georgius obtinuit Re- g Georgius 44.
gnum non tamen terram, miſitque fratribus Regis Grubeſſæ, qui adhuc ſupererant Dragichnæ, & Dragilo, & fecit pacem cum eis, & juravit quod divideret terram cum eis, & nil eis mali faceret, qui venientes propter jusjurandum crediderunt ei, dedit illis partem terræ, & Iuppanias in Zenta, & valdè cæpit eos diligere, & hoc ideò faciebat Rex, ut Gradicnam fratrem eorum tertium poſſet decipere, & ad ſe attrahere, ut poſtea perderet eos. Igitur Gradigna manens in Raſſa accepit ibi Vxorem, de

qua genuit quatuor filios, primus Radaslavus, Lobari, & Bladimirus, præterea *D*ragilus cum omnibus terræ ſuæ intravit in *P*odgoream regionem, & obtinuit Onogoſte, & alias plurimas Iuppanias, videns autem Rex: quod prudenter ſe ageret, valdè ei placuit. Deinde conſilio Dragili congregans Rex exercitum abiit in Raſſa, & præliando obtinuit eam, & deprædavit, inveneruntque ibi Vroſcium in cuſtodia in qua miſſus à parentibus ſuerat, unde extrahentes illum dimiſerunt Iuppanum in Raſſa, indè Rex cum ſuis omnibus reverſus eſt ad locum ſuum cum ſpoliis magnis; Gradicna eo tempore ſeceſſit in Chelmani. Poſt hæc videns quod Dragillus cum fratre, & Nepotibus prudenter ſe agerent & quotidiè multiplicarent, & creſcerent in amore omnium populorum, invidia ductus, timensque quod populus terræ ſincerè eum non diligeret, ne fortè Regnum amitteret, comprehendere fecit Mihala filium Bladimiri *R*egis, & poſt eum Dragillum, poſuitque in cuſtodiam; Dragichna vero cum quatuor filiis ſuis Prevoſcio, Grubeſcia, Neeman, & Sirac evaſit & fugit Durachium; Audiens autem quod frater ejus, & Nepotes tenerentur in vinculis, abiit, & ipſe Durachium. Poſt hoc Pirigordi Dux cum Gradigna, & Dragiena congregantes Populum, & magnum exercitum venerunt, & cæperunt terram uſque Vuraneam, & uſque Antibarum, ſed quia Dux ire volebat Conſtantinopolim Gradigna relinquens nepotem ſuum Boroſci in Obliquo ad cuſtodiendum Caſtellum tranſportaverunt Ducem uſque Durachium, prætereà Rex Georgius iratus juſſit Dragillum, & Mihala nepotem ejus privare lumine Cœli, eò quod Gradigna cum fratre ſuo debellarent illum. Poſtquam autem Dux Pirogorti ivit Conſtantinopolim, venit alius Dux Durachium *a* Kirialexius de Condi Stephano: Interea Rex Georgius congregans populum venit, & obſedit Obliquum Boroſcius verò cum ſuis fortiter defendebat ſe: Audiens autem Dux Kirialexius cum Gradigna, & cum fratre congregantes exercitum venerunt ſupra Regem; quia verò jam *R*ex erat exoſus omni Populo, non fuit quis, qui hoc ei annunciaret, quouſque venit Dux cum Gradigna, & cum exercitu, & percuſſerunt caſtra eorum & occiderunt, & vulneraverunt plurimos, & fugaverunt eos: Rex evaſit tunc, & fugit Cermeniza, & Dux fugato eo reliquit Gradigna cum exercitu, & ipſe reverſus eſt Durachium. Tunc quia propter tribulationes & bella, terra jam deſerta erat, & quotidiè magis, magisque deſolabatur: rebellavit Decatarus, & poſtea tota terra Regis Georgii: At Gradigna cum ſuis cæpit comprehendere terram, & perſequi Regem, alia autem ex parte Raſſani eum perſequebantur. Rex autem cum ſuis per montana, & per ſylvas huc, illuc fugiens latitabat. Prætereà videns Rex undiq; perſecutionem ſibi accedere, neſciens quid ageret, intravit in Caſtellum, qui Obolon dicitur. Tunc Gradigna obtinuit terram uſque Decatarum, præter Caſtellum, quo Rex tenebatur. Inter hæc Dux venit in Scodarim, & Gradigna miſit ad eum, ut quamtocius veniret quatenus caperent Caſtellum, & *R*egē, qui veniens cum exercitu obſederunt Caſtellum. Tunc hi, qui amici, & proximi Regis eſſe videbantur, & qui edebant panem ejus levaverunt contra eum calcaneum ſuum, & alii de foris, alii deintus Caſtellum tradiderunt, & Regem Duci Kirialexio, quem Dux comprehendens duxit ſecum Durachium, inde vinculatum, & cum cuſtodibus miſit Conſtantinopolim, ubi mortuus eſt in cuſtodia.

a N.24.

Poſt hæc populi congregantes ſe conſtituerunt *R*egem *b* Gradignam, qui accepto Regno cæpit regere *P*opulum cum omni juſtitia: Erat ſanè vir timens, ac diligens Deum, pius, & miſericors Viduarum, & Orphanorum protector, atque defenſor, & in omnibus actibus ſuis omni bonitate præcipuus. Præterea hi qui diſperſi erant per regiones, & *P*rovincias, & in Apulia audientes vitæ ejus bonitatem, reverſi ſunt ad loca ſua, & ad patriam ſuam, & repleverunt & habitaverunt terram, quæ jam quaſi deſtructa, & deſolata manebat, ſuſtinuit quoque *R*ex Gradigna diebus Regni ſui multas inſidias, & perſecutiones injuſtè à malis hominibus, ſed ex omnibus eripuit eum Deus, expletisque XI. annis in Regno ingreſſus eſt viam cunctorum; & dormivit cum patribus ſuis in pace, ſepultus eſt honorificè, & cum magnitudine in Monaſterio *S*anctorum Martyrum Sergii, & Bachi manibus filiorum ſuorum Radaslavi, Kneſii, Ioannis, & Bladimiri. Poſt hæc Radaslavus, Kneſius pertexit ad Imperatorem *c* Hemanuelem, & benignè ab eo ſuſceptus eſt, deditque ei totam terram dominandam, eamque regendam, ſicut tenuit Pater ejus, poſteà Kneſius, Radaslavus veniens ab Imperatore cæpit tenere & dominare terram cum fratribus ſuis. Poſt hæc ſurrexerunt quidam maligni, qui antiqui inimici fuerunt, & rebellaverunt ei, & adduxerunt Deſſam filium Vroſſi, & dederunt ei Zentam, & Tribuniam. Radaslavo autem, & fratribus ejus remanſit maritima regio, & Civitas Decatarum, uſque Scodarim, & indeſinenter non deſinebant dimicare, & præliare contra filium *d* Vroſſi, & contra cæteros inimicos, quatenus terram, quæ eis rebellaverat, valerent acquirere; & eam, quam dominabant viriliter defendere &c.

b Gradigna.

45.

c N.25.

d N.26.

REGVM DALMATIÆ ET CROATIÆ GESTA,

A MARCO MARVLO Spalatenſi Patricio Latinitate donata.

Marcus Marulus Dominico Papali Salutem!

COmmentariolum à te in Craina nuper repertum inter vetuſtiſſimas gentis illius Scripturas, Dalmatico idiomate compoſitũ, tuo rogatu latinũ feci, Croatiæ Dalmatiæque Regum geſta continentem; Res certè digna relatu, & quam non ſolùm noſtræ vernaculæ linguæ gnari, ſed etiam Latini intelligant. Ex hac enim hiſtoria, & boni exemplum petere poterunt, quod imitentur, & mali per quod ſe ſe corrigant; atque hoc illud fuit, quod, & te impulit, ut me ad hiſtoriam transferendam urgeres, & me ut tibi obtemperarem, magis tamen tuus erga me Amor laborem hunc coegit me ſubire, quid enim eſt quod illi non debeo. Vale.

Anno Chriſtianæ Salutis M. D. X.

a N. 1. IVſtiniano *a* partibus Orientalibus Imperante Anno Chriſtianæ ſalutis D XXXVIII. Quo tempore Germanus, & Sabinus Epiſcopi erant vitæ Sanctitate Nobiles, & Benedictus Abbas montis Caſſinii.

*S*ſiolado Gottorum *R*ege vita defuncto, Briſius inter liberos ejus natu major ſucceſſit in Regno. Reliqui duo Totila, & Stroilus, & ipſi dominandi cupidi, ad alias Provincias ſibi ſubjugandas animum intendunt. Igitur Totila, & Stroilus cum à fratre Briſio ſubſidia impetraſſent, ingentes equitum, peditumque copias ſecum trahentes, Occidentis Regna invaſere, & primò quidem infeſtis armis Pannoniam aggreſſi ſunt, commiſſo cum Pannonibus prælio ſuperant eos, Regem eorum interimunt, Regnum victoria potiti occupant. Poſt hæc inde moventes in agro, qui Tarnoviæ dicitur caſtrametati ſunt; Hujusque rei rumor Dalmatiæ Regem Salonis tunc reſidentem timore perculit, & repentè legatos ad Regem Iſtriæ mittendos curat, petit ut ſi conjunctis viribus à communi periculo ſe ſe tueantur, maturentque ire obviā hoſti, ne ille imparatos repenti irruptione opprimat. Igitur ſubitario milite comparato ambo pari animi audacia procedentes, Caſtra non procul ab hoſtium caſtris poſuerunt; per dies octo levibus inter ſe ſe curſitationibus decertarunt, poſtremò exercitibus utrinque in aciem adductis diù dubio Marte pugnatum eſt. Denique magnis utrinque actis cædibus Regum duorum acies inclinare cæpit, Deo ita diſponente, licet nec numero, nec armis, nec animi robore eſſent inferiores, fuſi, fugatique ſunt, fortaſſe crimine aliquo ſui populi offenſa divinitate, genti infideli, atque impio victoriam dedit; Multa millia Chriſtianorum deſiderata ſunt, Rex Iſtriæ interfectus, Rex Dalmatiæ gravi ſaucius vulnere, fugaque elapſus, Salonas eſt delatus, Vrbem mœror invaſit, & cæde ſuorum audita lugentium, & ululantium clamor perſtrepere cæpit, è contrario adverſariorum vis, atq; potentia eorum quos ſubegerant ſuffragiis indies augebatur, cumque multitudo Ordinem non caperet fratres diviſis exercitibus alius alio

b N. 2. movit. *b* Totila cum ſuis in Iſtriam profectus Aquileiam vaſtavit, Oppida evertit, Italiamque eſt ingreſſus Anno Chriſtianæ Salutis DXLVII. Vaſtatis demum Italiæ locis, ac villis; Vrbibusque aliquot ſolo æquatis, populisque internecione deletis in Italiam tranſivit, & ſicut futurum Benedictus Abbas divino Spiritu afflatus prædixerat, haud multò poſt, fato eſt defunctus.

c *Stroilus.* 1. Intereà frater ejus *c* Stroilus Illyrici Regno potitur, deinde Myſiam inferiorem (quæ nunc Boſna nuncupatur) ingreſſus, cum & ipſam brevi ſubjugaſſet, in Dalmatiam deſcendit, Vrbes maritimas deprædatus eſt, Scardonam oppidum, & Salonas totius Provinciæ Emporium diruit, & evertit, nec dum malis ſatiatus, miſit cum parte exercitus filium ſuum Seviola-dum ad Dalmatiam mediterraneam, quæ nunc *d* Croatia dicitur, expugnandam, cumque Iuſtinianus Cæſar intellexiſſet, quod Gottorum Dux copias diviſiſſet, dimiſiſſetque à ſe partem alteram cum Seviolado filio, atque ita eſſe, ut ferebatur per exploratores certior factus fuiſſet, coacto repente exercitu Stroilum invaſurus abiit; Nec minus promptè atque impigrè Stroilus cum his, quos ſecum habebat, proceſſit obviam: Erat enim, & ipſe animo invictus, ac manu ſuper quam credi poteſt ſtrenuus, poſtquam in procinctu ſtetere acies, manus conſerunt, acriter utrinque inſiſtunt, arma miſcent, nuſquam ceditur; Stroilus in medios armatorum globos irruens, egregieque ſeſe gerens, vulneribus tandem confectus equo delabitur, cujus caſu conſternati Gothi terga vertunt, cumque non pauci cecidiſſent, pars tamen eorum qui fugerant in anguſtiis magno animo ſubſiſtens, atque adverſariis repugnans invicta permanſit, Cæſariani verò cum ingenti hominum pecudumque præda victores in patriam ſunt reverſi, at verò *e* Sevioladus cum talia audiſſet, patris necem ulturus (ſi ſors ita ferret) cum tota expeditione, quàm celerrimè poterat, Boſnam proficiſcitur, ſed cum adverſarios inde jam deceſſiſſe comperiſſet ibidem fratris loco regnare cæpit, naſciturque ei filius, cui Silimero nomen fuit. Ipſe autem Sevioladus Boſnæ, *f* Valachiæ, uſque ad Poloniæ fines, & Dalmatiæ, Croatiæque imperavit, Chriſtiano nomini infeſtiſſimus. Eos itaque qui maritima Dalmatiæ oppida incolunt frequentibus afficiebat injuriis anno Imperii ſui XII. vita decedens filio *g* Selemiro Regnum reliquit; Hic patri natura, ac moribus longè diſſimilis erat. Nam licet & ipſe eſſet gentilis, omnes tamē ſibi ſubjectos perhumaniter, ac perbenignè habebat, jus ſuum cuique tribuens, neminem lædi permittens, & in exigendis vectigalibus nullum inter Chriſtianos, & gentiles habens diſcrimen. Plurimi itaque de cætu fidelium, qui ob perſecutionem ſævitiamque prioris Domini dilapſi fuerant rediere breviqve effectum eſt, ut ſuperior Dalmatiæ pars, quæ *h* Croatia nuncupatur numquam populoſior exiſtimaretur, tranquillè inter omnes degebatur, nullisque laceſſentibus bellis pacem agitabant, Salimiro cum XII. annos imperaſſet, è vivis ſublato ſucceſſit *i* Bladinus filius mitis admodum, & paternæ manſuetudini æmulus, omnibus carus vixit, verumtamen filium genuit ſuæ probitatis nimis imparem, ingenioque diverſum, Ratimiro nomen erat, cumque adoleviſſet, inſoleſcere cæpit, cum & regnante adhuc patre dominari vellet. Per idem tempus immenſa quædam hominum multitudo familias quoq; mulierum, ac puerorum ſecum trahentes tranſmiſſo magno amne *k* Velia in regionem Sinbagiorum irrupit, eaque potitus eſt.

Margin notes (right column): d N. 3. — e *Seviolad.* 2. — f N. 4. — g *Selimir.* 3. — h N. 5. — i *Bladinus.* 4. — k N. 6.

eſt. Hujus gentis Dux erat nomine Barris, quem
nos Cæſarem poſſumus dicere, ſub eo Chiliar-
chæ, Præfectiq; erãt quorum nutu, atque auſpi-
ciis ſinguli plebis ordines regebantur, diſpone-
a N. 7. banturque. Hinc profecti *a* Seleuciam ſibi
ſubegere, deinde Macedoniam, neque ea con-
tenti, Italiam quoque armis irvaſerunt, non ſe-
mel cum illis congreſſus Romanorum Impera-
tor, cum ſemper inferior diſceſſiſſet, Reip. con-
ſulere cupiens, fœdus cum ipſis iniit. Qui pacta
pacis fideliter obſervantes, bello abſtinebant;
b N. 8. Bladinus autem *b* Salonarum Rex fama poten-
tiæ eorum cùm non parum terreretur: ubi audi-
vit ſua lingua eos uti, & commercio facile ami-
citiam ab iiſdem ſe impetraturum ratus, lega-
tionem miſit, nec ſpe fruſtratus quod cupiverat,
obtinuit, neque enim lingua tantum cum illis
communicabat, verùm, & religione, & quo cer-
tior, atque diuturnior pax haberetur, factus eſt
Barri Tributarius, & illo tandem bello, rapinis-
que abſtinens iis, quos ſubegerat, felicius præ-
eſſe cupiens, cuncta, quæ armis vaſtata erant,
novis cultoribus replenda curavit, vectigalium
remiſſione, immunitate, & libertate. Intereà
Bladino Rege vita defuncto Regni gubernacula
c Ratimir. filius ſuſcepit *c* Ratmirus, qui avitæ humani-
5. tatis penitus expers, inimico animo in Chriſtia-
nos erat, non pauca Regni oppida, quæ ab illis
habitabantur, evertit, ipſos verò in ſervitutem
redegit, ſed iis præcipuè infeſtus, qui maritima
Dalmatiæ incolebant loca; Itaque quæ avi,
patriſque benignitas coli frequentarique fece-
rat, vaſta, ac deſolata illius reddidit duritia, ple-
rique Chriſtianorum latebras ſibi quæſiere ad
ſilvarum deſerta, montiumque ſolitudinem ſe
ſe transferendo, vitamque admodum miſerè
ſuſtinendo, dum ſpem fovent, ſe Deo miſerante
meliorem tandem Dominum ſortituros, neque
illos ea ſpes fefellit, quamvis uſque ad quintum
Regem dilatus eſt eventus. Etenim haud mul-
tò poſt moritur Ratimirus absque liberis, nul-
laque poſt ſe prole relicta, ſuffectus tamen eſt
d 6. in ejus locum quidam ex *d* propinquis, deinde
e 7. & hoc mortuo, *e* alius, uterque autem gravis,
atque moleſtus Chriſtiano nomini inprimis fuit,
f 8, 9. deinde alii *f* duo unus poſt alium regnaverunt,
omnes tamen ut melioribus locum darent ſatis
celeri morte de medio ſublati ſunt: Cæterum
quàm diu vixerunt uſque adeò noſtræ religioni
infenſi erant, ut nonnulli ex Chriſtianis perſe-
cutoribus afflicti ad illorum ritum declinarent;
ſed quibus fides vita carior erat omnia ex-
trema perpeti malebãt, quàm gentilitatis erro-
ribus implicari. Quintus ab his in Regnum vo-
g Satime- catus nomine *g* Satimerus abſtinuit à fidelium
rus. infeſtatione, atque in omnes pariter æquo ani-
10. mo fuit. Eo regnante in publicum prodibant,
N. 9. qui diu latuerant, quique antea metu contriti
partim à fide defecerant, partim fugerant, priſti-
na libertate uſi, ad ſua quiſque loca redibant. Ea
h N. 10. tempeſtate vir quidam nomine *h* Conſtantius
Theſſalonicæ erat, multa vitæ ſanctitate prædi-
tus, philoſophiæ documentis apprimè eruditus.
Hic diviniter inſpiratus cum de Theſſalonica in
Cæſaream ſe tranſtuliſſet, Chriſtum evangeli-
zare cæpit, multi convertebantur, credentesq;
baptizabantur. Denique totam Bulgarorum
provinciam veritatis prædicatione ab erroribus
liberavit. Cùm ergo defuncto Rege Satimero
i Budimerus vir humanitate, animique man- i Budimer,
ſuetudine, & ipſe inſignis, diadema, ſceptrum- 11.
que ſuſcepiſſet, à Conſtantio doctus, Chriſti N. 11.
quoque religionem ſuſcepit, & quoniam literis
etiam non parum inſtructus erat, cum philoſo-
phis, aliiſque incredulis contendere auſus, non-
nullos ex iis in Chriſtum credere compulit. In-
de Cæſaream accedens gratanter ſuſceptus eſt,
ibique Regni ſedem poſuit, fidelis inter fideles,
quos jam converſos baptizaverat. Erat tunc
Summus Eccleſiæ Romanæ Pontifex Stepha-
nus, qui cum mirifica Conſtantii opera audiſ-
ſet, videre illum cupiens, ut ad ſe veniret per lit-
teras petiit. Vir igitur Sanctiſſimus Conſtanti-
us cum interim ex Pontificis auctoritate
Presbyteros ordinaſſet, vetus, novumque te-
ſtamentũ è Græco in linguã Slavã tranſtuliſſet,
& ejuſdẽ linguæ miſſã cõpoſuiſſet, Credentesq;
in fide confirmaſſet, Romã eſt profectus, juſſis
Apoſtolicis id poſcentibus, inter eundum ad
Budimirum Regem divertens, per dies aliquo
plebi prædicavit fidei lavacro purificatis, Ro-
mam verſus, quo iter habebat diſceſſit. Interea
fideles, quibus præerat Budimirus omnes uno
ore Deum laudabant, & Dominum Ieſum Chri-
ſtum, qui pro ſalute in ſe credentium ſuſtinuit
Crucem, Rex autem quibuſdam latinæ linguæ
non ignaris negotium dedit, ut coactis in unum
omnibus littoralis Dalmatiæ quondam acco-
lis, atque habitatoribus loca, oppidaque ſupe-
riorum Regum impietate diruta, ac deſolata
inſtaurarent, & exinde Chriſti nomen longius,
latiusque diffunderetur; videbat præterea di-
verſos genere, ac lingua permixtim, confuſeq;
conſtipari, & eos ſuis quæcunque locis, ſuiſque
legibus diſtinguere maturabat: Sed dum Se-
niorum, ſapientiumque conſilio ſuper ea re
deliberat, nec quiſquam quid facto opus eſſet,
ſatis compertum haberet; Legatos Romam ad
Stephanum Pont. & Conſtantinum *k* Augu- k N. 12.
ſtum miſit, ab his rei, quam facere decreverat
conſilium auxiliumque petens, & aliquos de
Sapientum numero viros, cum veteribus loco-
rum Vrbiumque ſcripturis, regnique ſui fini-
um, atque jurium, qui diſponere omnia, ritè
edocti ſcirent, & in ſtatum ſuum redigere, quo
religionis à ſe, populoque ſuo ſuſceptæ fides,
rebus rectè conſtitutis certior, atque diuturni-
or haberetur. Hac legatione audita, Pontifex
magno afficitur gaudio, poſtulata concedit, &
extemplò ad Regem duos Cardinales, ac duos
Epiſcopos ſimul deſtinat, qui cum veniſſent,
Apoſtolica auctoritate quæ facto opus erat, per-
egerunt: per illos quippe presbyteri conſecrati

erectæ Eccleſiæ, leges rogatæ, & quæcumque novitiis Chriſtianis neceſſaria erant, plenè perfectèque fuere conſtituta: Advenienti autem
a N.13. in Campo, qui *a* Cliuna appellatur, *R*egi occurrerunt: Ibi enim *R*ex cum magno procerum ſuorum comitatu expectatos honorificè recepit: omnes quippe *R*egni Præfectos ibidem juſſerat congregari, ut omnibus nota eſſent, quæ agebantur. Igitur per dies octo Apoſtolici viri nihil aliud egerunt, niſi omnibus perſuaſum eſſet, in Chriſtum credere, fidem religionemque propagare, communi omnium ſaluti conſulere, & quicquid deinde Pontificali auctoritate diffinitũ fuiſſet ratum habere, dictis cunctis audientibus ſcripturæ per dies quatuor lectæ, ſicuti hæ monebant, regiones diviſæ, metæque finium ſingulæ impoſitæ, ac jura conſtituta: his peractis Budemerium Regem ſacro Chriſmate delibatum ſanctificarunt, & in dignitate in qua erat, opportunis benedictionibus confirmarunt, imponentes reliquis omnibus, ut ſemper dicto ejus audientes eſſent, juſſaque perficerent, & ſuis poſt illum hæredibus pari ſtudio obſequerentur. Deinde Archiepiſcopos, Epiſcoposq; crearunt per loca, Diœceſes eis aſſignando, juxta quod in libris vetuſtæ obſervationis invenerant: unum ex Archiepiſcopis miſerunt Salonas cujus quidem Vrbis maxima pars tunc diruta erat, & quæque egre-
b N.14. gia vaſtationibus deformata *b* Gothorum inhumanitate, atque ſævitia: alterum verò Archiepiſcopum Diochliam deſtinarunt: Epiſcopos autem alios aliis locis præficientes illorum Archiepiſcoporum juriſdictioni, ac regimini ſubjecerunt. Tunc Eccleſiarum ædificia, quæ proſtrata jacebant, rurſum ſunt erecta, & ipſorum conſecrationibus ſanctificata. Præterea Regis edicto cautum eſt, ne quis illius Eccleſiæ jus uſurparet, ne quis clerico injuriam faceret, ne quis adverſus Eccleſiaſticam libertatem ire præſumeret: ſed ut omne Clericorum jus atque poteſtas præpoſitorum Eccleſiæ arbitrio diffiniretur: læſæ Majeſtatis reus eſſet, ſi quis contra attentare auderet: dictarum (ut dictum eſt) regionum fines diviſi. Poſtquam autem cuncta ſecundùm priſtinam conſuetudinem in ſuum redacta ſunt ſtatum, hoc eſt maritima, mediterraneaque Dalmatiæ loca, & quæ inter flumina Dravum, & Savum Danubium influentia
c N.15. jacent, regionemque, quæ *c* à Delminii ruinis, ubi tunc Regni concilium factum fuerat, uſque ad locum qui Valdemin appellatur, & à Valdemino uſque Dyrrachium protenditur, hanc in partes duas diviſerunt, quas dirimebat ripa Drini fluminis Occidentem verſus uſque Beiram montem, & tractus perpetuus Boſninam provinciam ſcindens uſque ad montem Lippam. His ità ſeparatis, alibi Bani, quos Latini Tribunos vocant, alibi ſublimioris poteſtatis Duces Præfecti ſunt, prout cujusque Regionis exigere videbatur conditio, ſub his creati ſunt centuriones, ità dicti à militum numero, quibus præerant, ſinguli Bani: ſeptem centurionibus, imperabat major natu ex centurionibus cum Bano, ut ditionis gentibus jus dicerent. Duces verò ad jus populo dicendum cum quinque Conſiliariis Prætoribus conſidebant: inſuper magiſtratus, officiaque dividentes, qui Provinciam regerent, exigerentque vectigalia à Ducibus conſtituta, & quæque Regno, d N.16.
plebique expedientia providerent, *d* Bani quoque, ut ſimul cum Centurione judicent, ſtatuerunt: alioquin judicium irritum ſit. Quilibet autem prædictorum, de ſuis vectigalibus partem tertiam pendebat Regi, ut communi omnium Domino, cui ſubeſſe omnes, qui Regni finibus continentur debeant; alias præterea leges, ac ſcita ſanxerunt, quæ nunc referre, longum foret, habentur autem in libro, qui eſt e N.17.
in Croatia dictus *e* Methodes, quem latinè rationale poſſis dicere: Cardinales tandem Epiſcopique, & Cæſaris legati probè, ac laudabiliter ſuo defuncto officio, magniſq; à Rege muneribus donati, reverenterque habiti receſſerunt; mox etiam multitudo omnis hominum cum ſuis Ducibus, Banis, Centurionibuſque dilapſa eſt, in ſuas quiſque ſedes, patriumque ſolum rediere: Rex autem ipſe Budimerius anno à ſua unctione XXXX. menſe III. diem clauſit extremum, & cum ingenti funeralis pompæ apparatu in æde B. Virginis Mariæ Matris Dei in Oppido Decolio eſt ſepultus: luxit eum populus dies plurimos, nam ex omnibus Regni finibus, ut funus ejus honoraretur, eò convenerunt, non multò ante natus ei filius erat: hunc infantē licet, & in cunis adhuc jacentem, omnes uno animo Regē ſalutarunt; uncto dictis ab Epiſcopis, & coro f Sfetolicus.
nato nomen inditum eſt *f* Stetolicus, quod in 12.
latinum verſum Sanctulum ſonat, qui cum adoleviſſet patris omnium, qui ante illic regnarunt præſtantiſſimi veſtigia ſequi cæpit, ſacris deditus, ſacræque religionis valde ſtudioſus, cumq; in omnibus ſe, & ſumma cum laude geſſiſſet, g Vladislaus.
mortemque obiiſſet filius ejus *g* Vladislauus 13.
ſucceſſit in Regno, qui ei duo de viginti annos N.18.
nato genitus fuerat. Hic quidē, & Corporis viribus, & animi audacia præſtabat, ſed vita, ac moribus patri, avoque non ſatis ſimilis habebatur, parum enim religioſè vixit, nec juſtitiæ ſerviens, nec legibus parens, quinimò pravis animi cupiditatibus deditus, nihil ſibi non licere exiſtimabat, quod collibuiſſet, maximè illum venatio delectabat, cui intentus, dum die quodam citato equo feram inſequitur fortè in foveā non modicæ altitudinis corruit, atque inde totis h N.19.
artubus eliſum exanimemque *h* traxere, & talis i Polislaus.
quidem vitæ ejus finis fuit. *R*egnum ſuſcepit filius *i* Polislavus, quo regnante Attila Pannonum 14. N.20.
Rex

*R*ex grandi coacto exercitu *R*egnum ejus inva-
ſit. Erat Polislavus juvenis adhuc, virentisq; æta-
tis, ſed manu ſtrenuus, animoque præſtans. Itaq;
acrius quàm credi poterat cum ſuis hoſti reſiſtit,
quoties n. legiones inter ſe cōvenerunt, ſemper
prælio ſuperior evaſit, videnſque Attila nequa-
quam æquo marte ſe confligere poſſe, finibus
exceſſit, & plurimis de ſuo exercitu amiſſis in
Pannoniam cum ignominia redire eſt coactus.
Poſthæc Polislauo *R*egi nata eſt filia, quæ jam
nubilis, viro tradita, duos genuit filios, atque
idem Polislavus anno *R*egni ſui ſeptimodecimo
vita deceſſit, haud parva rerum geſtarum fama
poſt ſe relicta, ut qui pacis, bellique artibus plu-
rimum præſtaret. Eo defuncto alter ex nepoti-
a *Sebes-* bus ejus natu major nomine *a* Sebeslavus re-
laus 15. gnare cæpit, cumque Scodram Regni ſui Oppi-
n.21. dum Gothi obſediſſent, ille coacta ſuorum non
pauca manu audacter, impigrèque caſtra eorum
invaſit, ita ut primo impetu eos opprimeret.
Hoſtium igitur, qui *R*egnum ſuum bello laceſ-
ſere non dubitarunt, pars ſtatim alia capta, alia
cæſa, alia in fugam converſa, victoriam illi re-
liquit. Neque enim ſemper proſperè pugnare
poſſunt, qui plus audaciæ, quàm virium præ ſe
ferunt: Interim Attila Pannoniæ *R*ex rurſum in-
feſtis armis fines ejus ingreſſus, oppidum quod-
dam vi cæpit, cumque bona diripuiſſet, ædes in-
cendit, mænia diruit, & audita Gothorum cæde
nihil cunctatus in *R*egnum ſuum abiit, Sebes-
lavus verò nondum de fuga ejus certior factus
extemplò copias eò movit, ſed hoſte, quo cum
congrederetur non invento Oppidum, quod ſo-
lo æquatum fuerat inſtaurare juſſit. Cumque
quatuor, & viginti regnaſſet annos, duos de ſe
b *Mili-* liberos reliquit, alteri erat nomen *b* Milivorus,
voy 16. alteri Bladimerus : Hi poſt patris obitum re-
gnum inter ſe partiti ſunt, arbitrio tamen Mili-
voi, quia natu major erat : ceſſit ergo Bla-
dimerio partē Regni ultra montes Danubium
c *n*.22. verſus, partemq; Macedoniæ ad cāpos *c* Argoli-
dis vergentem: ipſe verò accepit litorale Re-
gnum, omnemque citra montem tractum ma-
ri contiguum, navigationibusque opportu-
num. Porrò Bladimerius Regis Pannoniæ fili-
am accepit uxorem, liberoſque ex ea procrea-
vit: quapropter inter eum, & Pannones diu
pax interceſſit, Milivoius autem, cum XII. re-
gnaſſet annos, vita deceſſit, nulla de ſe prole re-
d *Bladi-* licta: venit ergo frater *d* Bladimerius, & Re-
mer 17. gnum conſanguinitatis jure poſſedit, cumque
in ſuo Regno XX. in fratris VIII. regnaſſet an-
nos, mortem obiit : Filius ejus primogenitus
e Canimerius poſt eum diadema ſuſcepit,
e *Cani-* *R*egnumque dudum diviſum conjunxit, &
merius 18. præcedentium *R*egum potentiam ſuis opibus
æquavit: Sed quoniam ob quandam animi du-
riciem inviſus plebi erat, illa pars Dalmatiæ,
quæ Crovatia dicitur ab eo deſcivit. Quam-
obrem *R*ex in furorem verſus coacto repentè
exercitu Macedoniæ Epiri, Myſiæque ſuperioris
ad eos, qui defecerant, debellandos eſt profe-
ctus: Cæterum non minor illis ad repugnan-
dum animus erat, armati obviam proceſſere, in
campo, qui Cliuno nuncupatur, inter ſe con-
currunt, diu æquo marte pugnatum eſt: interfe-
cto tandem Canimerio *R*ege ceſſavit bellum,
ſucceſſit ei filius *f* Tuerdislauus, *R*egnoque f *Tuerdis-*
potitus eſt: mox & ipſo ſine filiis defuncto, *R*e- *laus* 19.
gnum ſuſcepit nepos ejus *g* Oſtrivojus, cui *n*.23.
anno III. & XX. ſui *R*egni vita defuncto ſucceſſit g *Oſtri-*
h Tolimerus filius, quo regnante nihil con- *voy* 20.
tigit turbulentum, ocium, & pax erat, ab armis h *Tolyſ-*
quies. XI. regnavit annos, & in ejus locum ſuffe- *mir* 21.
ctus eſt *i* Pribislauus filius, qui cum multa in i *Pribis-*
eos, quibus præerat, intoleranda commiſiſſet à *lau* 22.
Myſis, qui nunc *k* Boſnenſes appellantur, in- k *n*.24.
terficitur, interfecti cadaver in fluvium pro-
jicitur: ut ſepultura quoq; hominis careret, qui
ab humanitate alienus erat : loco ejus regnare
cæpit *l* Cepimerus filius, poteſtatem nactus, l *Cepime-*
paternæ cædis auctores pæna affectos vita ſpo- *rus* 23.
liavit. Eo regnante, ferociſſima Germanorum
gens à ſeptentrionis partibus veniens, Iſtriam
occupavit, cumque Dalmatiæ fines armis la-
ceſſere cæpiſſet, Cepimerus *R*ex ei obviam pe-
tiit, inito prælio victoria potitur, plurimos con-
cidit, pauci in fugam tantum elapſi ſunt. Poſt
Germanorum Princeps, ut odia in amicitiam
verteret, Cepimeri filiā filio ſuo Stavozaro pe-
tiit Vxorem, factis connubiis ſponſalitiis ami-
cè poſt hæc alter altero uſus eſt. Cepimerus
regnavit XXV. annos & VII. menſes, cui ſuc-
ceſſit *m* Suetozarus filius, ob inſitam ſibi man- m *Sueto-*
ſuetudinem omnibus pariter charus : Hic *R*a- *zar* 24.
doslavum filium adeò dilexit, ut vivens adhuc il-
lum regnare pro ſe, juberet : *n* *R*adoslavus ve- n *Rados-*
rò, ut tanto beneficio ſe non indignum proba- *lau* 25.
ret, mortuo patre non tantum *R*egni ejus, ſed
etiam virtutum ſe præſtitit hæredem, paternoſ-
que mores imitatus optimè ſeſe in omnibus
geſſit: prolem tamen ſibi, ſuiſque longè dege-
nerem ſortitus eſt: Filium enim habuit in tan-
tum vitiis corruptum ut Apoſtatam cognomen-
to appellarent: Seislavo autem nomen fuit, Ec-
cleſiæ non obedivit, vivente Patre *R*egnum
affectavit, in omnes ferè injurius fuit. Banus igi-
tur *o* Bilicus protervitate ejus offenſus cum iis, o *N*.25.
quibus præerat, à *R*ege defecit: *R*ex autem *R*a-
doslauus, deſertores ſuos proſecutus facilè in
poteſtatem redegit ultrò ſe dedentes, ne *R*egi
quoque adverſari viderentur, dum filium ejus
deteſtantur. Banus ipſe fuga elapſus eſt, eis, qui
ſe *R*egi tradiderunt, crimen remiſſum, venia-
que data, quos autem cæperat Seislauus illos in
ſervitutem redegit, præfectis copiarum ſuarum
oblatis: patri quoque iratus, quod rebellanti-
bus peperciſſet; Seditionibus animum intende-
re cæpit plurimi militum, centurionumque
terrore compulſi illum ſequebantur, quorum
opera uſus, patrem *R*egno expulit, Crovatiæ-
que dominatur : ea enim gens parum civilis

cum ſemper metu magis, quam benignitate ad
obſequendum moveretur, bonis quidem Do-
minis moleſta, improbis autem, & arroganti-
bus mitis erat. Porrò *R*adoslavus *R*egno exutus
Laſtum, cum paucis, quos ſecum habebat, con-
fugit, ubi cum filium ſibi adhuc infenſum ad-
ventare audiſſet, vehementer animo angi cæpit,
comitum magis, quàm ſuum dolens periculum,
cum quibus inde raptim recedens, ad mare uſ-
que ſeſe fuga proripuit: Sed tunc etiam tergo
inſtare hoſtem cernentes cum equis in mare ſi-
mul irruunt, & ad ſcopulum quendam conti-
nenti proximum natando pervenere; atque ita
infelix pater, ne una cum illis, qui ipſum ſecuti
fuerant, perditiſſimi filii manu trucidaretur, vix
effugit: cumque ibi per dies aliquot manſiſſet,
nec ſe ſatis in tuto putaret, fato quidem, Deique
miſeratione contigit, ut navis quædam de Apu-
liæ partibus Dalmatiam verſus iter habens,
præternavigaret, quæ clamoribus evocata ſco-
pulo applicuit: deinde *R*egem cum toto *C*o-
mitatu ſuſcipiens, converſa navigatione tranſ-
vexit in Apuliam, ubi illi expoſiti, terreſtri iti-
nere *R*omam contenderunt. Scopulus verò ille
qui fugientes exceperat, *R*egis nomen ſortitus
eſt, quem uſque nunc petram *R*adoslavi appel-
lant, interim impius Seislavus, fugato patre *R*e-
gnum poſſedit, donec Deo ulciſcente, hoſtili
manu (ut mõſtrabimus) interemptus, pænas da-
ret, per idem enim tempus erat in Pannoniæ
partibus Vir quidam nomine Tecomilus, pres-
byteri filius, Magiſter, cuſtosque armentorum
a n.26. Principis *a* Vdislavi inter Pannones nobi-
liſſimi, cui inprimis charus fuit, nam cum ipſe
Vdislavus mirum in modum venationibus de-
ditus eſſet, ſemper in his exercendis, Techomili
opera uſus eſt; hic enim inter hoſtium globos
leonis inſtar diſcurrens, & exiliens fundebat, fu-
gabatq; nũc hũc, nũc illũ irrequieta enſis ratione
reddens, alios ſaucians, alios protinus interi-
mens: plurimis denique in fugam converſis, ip-
ſum conſecutus Principem, inflicto vulnere, ex
equo in terram deturbat, ruentique imminens
caput abſcindit, abſciſſum *R*egi jam victori of-
fert. ea tamen pugna eis quoque qui vicerant,
cruenta fuit; cum de ipſis etiam non pauci tunc
deſiderati ſint, Seislauus igitur victoria potitus,
cum ſuis lætus, ac triumphans redit, ſed non ita
tunc feliciter dimicavit, ut paulò poſt infelici-
ter corruit, ne quis diuturnam impunitatem
ſceleri ſuo ſperet, mox enim Vdislavi uxor in-
gentis animi mulier, audita Mariti cæde, Panno-
niæ Regem adiit, auxilium ab eo petens, quo
cuncta quę exigebantur, concedente, continuò
magnam vim militum comparat, Seislavi *R*e-
gnum ingreditur, ipſum in agro forte venan-
tem reperit, ſtatimque tentoria ejus invadit Se-
islavꝰ cum nec equum inſcendendi ſpacium ha-
buiſſet, capitur, nec quiſque ex cognatione ejus
reliquus fuit, qui tunc in poteſtatem inimico-
rum non veniſſet: omnes enim una cum eo ve-
natum ierant, nihil tale veriti, neque omnino
quicquam ſuſpicantes: juſſit mulier Seislavum
in vincula conjici, naribus, auribusque trunca-
ri, & omnibus oſtentui eſſe fædum ſanè ſpecta-
culum, ſed tantis hominis flagitiis non indi-
gnum: Veſperi deinde in flumen Savum cum
vinculis dejectus præfocatur; atque hunc exi-
tum habuit illa in patrem impietas, in Deum-
que contemptus. *b* Audita filii nece, Radosla- b n.27. & n.28.
vus, familiæque ejus internecione, q. dignas
factis pœnas dediſſent, Deo gratias egit juxta
ejus judicia, qua poterat laudatione, efferens,
qui, & noxios punire & innocentibus miſereri
conſueſcit. Accepta tandem à Pontifice benedi-
ctione, Roma decedens in Regnum ſuum eſt
reverſus, manſitque inter *c* Dalmatas maris c n.29.
accolas: Crovatis verò omnem injuriã remiſit,
nec quicquam in ſe commiſſum iniquè expro-
bravit, ad clementiam, quam ad vindictam pro-
penſior. Interea natus eſt ei filius *d* Coloma- d Colomanus 26.
nus, qui poſt patris obitum conſenſu omnium
regnum ſuſcepit, paternarumq; virtutum æmu-
lus, ac proinde optimo cuique charus, magni-
que habitus, cui in pace defuncto ſucceſſit
e Chriſmerius filius, & ipſe in omnibus laudan- e Chriſmerius 27.
dus, naturæ fortunæque bonis æquè inſignis;
Sed præcipuè in Deum obſervantia, atque cul-
tu. Cũ unum, & triginta regnaſſet annos, in de-
mortui loco ſuffectus eſt filius *f* Zuonimerus f Zuonimerus 28.
cum ornamentis, ac religione nemini ſuperio-
rum Regum poſtponendus, æqui, ac legum
præcipuus obſervator, & proinde peſſimo
cuique maximè inviſus. Eo regnante proſperè,
inoffenſeque ſuccedebant, omnia quieverant
bella, opes augebantur, nec pauperibus erat ti-
mori divitum avaritia, nec plebs potentiorum
vim formidabat, omnes pariter tuente, ac pro-
tegente, ipſa Regis juſtitia, quæ neminem
prorſus ab aliquo vexari patiebatur: cumque
omnium par ſibi cura eſſet, arva colere, pecu-
des alere, negotiationibus exerceri: numquam
antea Regnum illud ulla rerum copia opulen-
tius fuiſſe memorabatur, abundè in civitatibus
erat veſtis precioſa, decoraque arma, & phale-
rati equi, exquiſita ſupellex, auri quoque, ar-
gentique vis, gemmæ, Margaritæ, & quæque
alia, quæ mortalium animos vel exiſtimatione
vel pulchritudine allicere ſolent, ſed ut fit, luxu-
ria in ſuperbiam verti cæpit, in ſummum uſque
ſcelus erupturam, quod ex ſequenti modo pate-
bit narratione, verumque eſſe conſtabit. Conti-
git enim ut *R*oma Cæſaris, Pontificisque legati
ad *g* Zuonimerum *R*egem miſſi cum binis lit- g n.30.
teris venirent, primas *R*egi tantum legendas de-
derant. quorum hæc ſententia erat. *R*ogamus,
obſecramus te Zuonimere frater *R*egum Chri-
ſtianorum piiſſime, ut coacto procerum tuo-
rum, populique concilio, alteram epiſtolam co-
ram reſignari, coramque legi jubeas, & una
cum ipſis deliberes his de rebus, quas nos, Deo
benè juvante, aggredi meditamur pro amore

Chriſti

Chriſti, Eccleſiæque Sanctæ utilitate: cum demum quicquid communi concilio decretum fuerit, ut nobis nihil moratus reſcribas, efficiasque certiores. Vale. Zuonimirus igitur naviter, ſicut regebatur, accerſitis omnibus Regni ſui præfectis, decurionibuſque Civitatum, conjunctimque habito ad quinque Eccleſias in campo, qui Collovus nuncupatur, concilio, litteras apenri fecit, & cunctis cum ſilentio audientibus, publicè recitari, quæ in hæc ferè verba ſcriptæ erant. *Romanus Pontifex & Cæſar Auguſtus Zuonimiro Regi populoq; ejus ſalutem. Rem certè indignam, & Chriſtianorum Principum ignaviæ adſcribendam exiſtimamus, ut Hieroſolymæ, Sanctaque loca, in quibus Chriſtus Dominus pro nobis naſci, pro nobis mori voluit, ab infidelibus tamdiu poſſideantur, poſſeſſaque polluantur, prophanenturque, & ab iisdem illa ſacra, Domini myſteria, quæ nobis venerationi ſunt, probro, deriſionique habeantur. Iccircò vos, ſicut, & reliquos per Orbem fideles, hortamur, ut nobiſcum ſocia arma jungentes ad res Chriſtiano nomini repetendas in libertatemque vendicandas proficiſci, ſtatuatis huic rei, cæteros Reges, ac nationes, quibus itidem ſcripſimus conſenſuros ſperamus: nobis autem, tam præclarum facinus conantibus, Domini opem affuturam, nemo diffidat, quandoquidem non niſi ejus nutu, atque inſtinctu talis menti noſtræ incidere potuit cogitatio: quid ergo conſilii vobis ſit, hoc eſt utrum, quod rogamini, facturi eſtis quamprimum noſſe cupimus. Valete in Domino.* Id audientes nequiſſima Crovatorum gens protinus indignari cœpit, ita ut vix literas perlegi pateretur: Non ſolum itaque non conſenſerunt literis & hortationi Pontificis, & Cæſaris: verum etiam in Regem ſuum inſurgentes magno tumultu, & vociferatione conqueſti ſunt illum hujuſce rei auctorem, ut ipſi relictis conjugibus liberis, patrioque ſolo procul per alienas domos errent, aliena ſequantur Imperia, & non ſibi expedire loca illa Sancta, ſi liberentur; atque ita infeſta concio, peſſimis uſa conſiliis, nequivit inhiberi, quin repentè, ſanctiſſimum Regem Zuonimerum invadentes multis conficerent vulneribus, atque interimerent: eadem quippe illa perfida mentis ferocia; quæ ipſos impiiſſimi Seislavi partes ſequi fecit, & Radoslavum patrem omni laude dignum virum Regno pellere; in Zuonimerum quoque compulit ſævire, non aliter furibundi circumſtetere, quàm cum rabidi venatorum canes, imbellem cervum nacti, nunc latratibus terrent, nunc dentibus laniant; Rex autem dum adhuc ſpiraret, tantæ perfidiæ immanitate commotus, eos devoviſſe fertur, ne umquam ſui generis Dominum habeant: Sed ſemper alienigenis Regibus, Principibuſve ſubjecti ſint. Ex illo ad hanc uſque diem tempore, iſthæc maledictio tam certum eventum habuit, ut non ab irato prolatum, quod tunc dixit, crediderim: Sed [illegible] prænuntiatum, Deo volente, palam fieri, quanto gravius luituri erant ſupplicium criminis auctores: Si ſic poſteri quoque eorum eſſent afficiendi: Poſt hæc verba Zuonimerus continuo animam exhalavit, & relicto corpore ad cæleſte Regnum transferri meruit, cum terrenum, tam benè rexiſſet per annos quinque & triginta, tam diu enim cum poteſtate vixit. Bella autem Pannoniæ Rex hujus nominis primus cum fama inferente, hoc, quod Zuonimero acciderat, didiciſſet, properè cum expeditorum manu venit, Regnoque potitus, poſſedit omnes Regni partes, Boſnam, Crovatiam, Dalmatiam, Naronam, ſed Crovatos, ut Domino ſuo rebelles, ac parricidas laboribus, ſervituteque oppreſſit. Præterea cum poſt hæc Regnum in partes ſeceſſiſſet anno à nativitate Chriſti MLXXIX. Boſnenſes Dominum ſuum ſortiti ſunt, Naronenſes ſuum, Crovati alienum, ne quis eos fruſtrà olim, vel immeritò à Zuonimiro devotos credat.

Laus Omnipotenti Deo.

a Hucuſque hiſtoriam vernaculo gentis noſtræ ſermone compoſitam vidi, & quod potui diligenter, fideliterque in latinum tranſpoſui, nihil de ſententia dimittens, licet aliqua de verbis, quæ ſuperflua videbantur, mutilans ne lectori oneri eſſem. a M.M.

THO-

THOMÆ ARCHIDIACONI SPALATENSIS HISTORIA SALONITANORVM PONTIFICUM, ATQUE SPALATENSIUM.

MICHAE MADII HISTORIA SPALATEN.

TABULA HISTORIARUM A CUTHEIS DE GESTIS CIVIUM SPALATEN.

INDEX

INDEX
Capitum Hiſtoriæ Thomæ Archidiaconi.

1. De Dalmatia.
2. De Salona.
3. De Sancto Domnio, & Sancto Domnione.
4. De Conſtructione ædificii, quod Spalatum nuncupatur.
5. De Cicerio, & Natali Salonitanis Præſulibus.
6. De maximo Schiſmatico.
7. Qualiter Salona capta eſt, & deſtructa.
8. Qualiter ad Inſulas Salonitani fugerunt.
9. Qualiter Salonitani per diverſa loca ſunt diſperſi.
10. Qualiter de Inſulis redeuntes Spalatum intraverunt.
11. De Ioanne Primo Archiepiſcopo Spalatino.
12. De translatione Sanctorum Domnii, & Anaſtaſii.
13. Catalogus Archiepiſcoporum de quibus extat memoria.
14. De adventu Vngarorum.
15. De exemptione Epiſcoporum ſuperioris Dalmatiæ.
16. De promotione Laurentii Archiepiſcopi.
17. Qualiter Vngari ceperunt Dominium Dalmatiæ, & Croatiæ.
18. Qualiter Manaſſes voluit prodere Civitatem.
19. De exemptione Iadrenſis Eccleſiæ.
20. De Epiſcopatu Pharenſi.
21. De Conflictu Ducis Reles cum Spalatenſibus.
22. De Raynero Archiepiſcopo.
23. De Petro, & altero Petro Archiepiſcopis.
24. De Bernardo Archiepiſcopo.
25. De prima Captione Iadræ.
26. De paſſagio Andreæ Regis filii Belæ tertii Regis Vngariæ.
27. De promotione Guncelli.
28. De victoria facta de Cetinenſibus.
29. De Comite Petro.
30. De bello quod emerſit pro Villa Oſtrog.
31. De bello quod geſtum eſt cum Domaldo.
32. De Scandalo quod factum eſt inter Archiepiſcopum, & Archidiaconum.
33. De Gregorio Comite.
34. De Gargano Poteſtate.
35. De Regimine Gargani.
36. De Bello, quod geſſit cum Piratis.
37. De peſte Tartarorum.
38. De natura Tartarorum.
39. De fuga Vngarorum.
40. De Sævitia Tartarorum.
41. De obitu Guncelli.
42. De ſeditione apud S. Stephanum.
43. De ſecunda captione Iadræ.
44. De bello quod emerſit inter Spalatenſes, & Tragurienſes.
45. De Seditione quæ facta eſt per Laicos in electionis proceſſu.
46. De bello, quod præparaverunt Spalatenſes contra Traguerienſes.
47. Qualiter Spalatenſes vaſtaverunt campum Traguerienſium.
48. De Rogerio Archiepiſcopo.
49. De adventu Regis Coradi.
50. De Adventu Belæ Regis ſecundo.
51. De Adventu Reginæ.

INDEX
Capitum Hiſtoriæ Michæ Madii.

1. De Papa Nicolao Quarto.
2. De Papa Cœleſtino V.
3. De Papa Bonifacio VIII.
4. De Papa Benedicto XI.
5. De Papa Clemente V.
6. De PP. Henrico Imp. Rom.
7. De Rege Roberto Apuliæ.
8. De Sancto Henrico Alemano.
9. De Alaphant filio Regis Majolichæ.
10. De Roberto Rege Apuliæ.
11. De Ioanne PP. XXII.
12. De Stephano filio R. Vroſcii.
13. De D. Carolo R. Vngar.
14. De D. Cane de Verona.
15. De Origine Civium Spalatenſium.
16. De Vroſcio R. Raſciæ.
17. De rebellione Sib. & Trag. contra Banum Mladenum.
18. De conflictu Bani Mlad. per Banum Ioannem.
19. De captione Mladeni per R. Carolũ Vng.
20. De bello Ducum Stiriæ, & Bavariæ propter Imperium.
21. De bello Civ. Spal. cũ Com. Georgio Cliſſiæ.
22. De D. Nicolao Bano Dalm. & Croat.
23. De conflictu C. Georgii Cliſſienſis per Nelipitium, & Georgium Voyvodam.
24. De pace Comitiſſæ Cliſſi cum Spalat.
25. De Baliano Archiepiſcop. Spal.
26. De obitu Baliani Archiepiſcopi.
27. De obitu S. Auguſtini Trag. Epiſcopi Nuceriæ.
28. De Michaz Bano Dal. & Croat.
29. De obitu Ducis Caroli Apuliæ.

INDEX
Capitum Tabulæ à Cutheis.

1. De Peſte, & Clade.
2. De adventu Hugulini Archiepiſc. Spal.
3. De rebell. Spal. & Trag. à Domino Ven.

Epiſtola Imp. Turcarum Norbaſani ad Greg. XI. PP.

THOM. ARCHID. SPALAT. HISTORIA SALONITANORUM PONTIFICUM ATQUE SPALATENSIUM.

CAP. I.

De Dalmatia.

DAlmatia ſecundùm Iſidorum eſt prima pars Græciæ, & dicitur à Delmi Civitate antiqua, quæ ibi fuit, ſed ubi hæc Civitas Delmis in Dalmatiæ partibus fuerit non ſatis patet: Verumtamen Dalmatia dicebatur olim largius: cenſebatur enim cum Corovatia una Provincia. Eſt enim regio quædam in ſuperioribus partibus, quæ dicitur Delmina, ubi antiqua mœnia oſtenduntur, ibique fuiſſe Delmis Civitas memoratur. Nunc verò Dalmatia eſt Regio maritima, incipiens ab Epyro, ubi eſt Dyrrachium, & protenditur uſque ad ſinum Quarnarium, in cujus interioribus eſt Oppidum Stridonis, quod Dalmatiæ, Pannoniæque confinium fuit: hæc fuit patria tellus B. Hieronymi *Doctoris*. *Dicta* eſt *D*almatia etiam alio nomine Liburnia, à quodam genere navis piraticæ, quæ in uſu erat apud illos, unde Lucanus:

Pugnacesque Mari Graja cum claſſe Liburnos.

Exercebāt piraterium propter opportunitatem locorum, quia mare illud, ob multitudinem Inſularum latebroſum, & pòrtuoſum eſt valde. *Dicta* eſt etiam hæc Provincia Illyris à quadam Regina Amazonum, quæ ibi regnavit, de cujus ſtirpe dicuntur illi Populi traxiſſe originem. Per mare hujus Provinciæ tranſivit Antenor Trojanus, qui ſuæ Vrbis evadens excidium, cum gente Dalmatica prælia multa commiſit: ad ultimum pervenit ad partem Venetiarum, idem progrediens ſuper oras Padi fluminis ædificavit Civitatem Patavium, quæ nunc Padua nuncupatur, ſicut in Virgilio legitur. In hiſtoriis verò Romanorum habetur, quod cum Imperator Auguſtus in partibus Illyricis exercitum duceret, & ipſe aliò properaret, miſit quemdam *Du*cem Vennium nomine contra Pannonios, qui duobus acribus fluviis circumvallantur, *D*rava, & Sava contra *D*almaticos ibidem miſit *Du*cem Iulium cum exercitu multo, qui *D*almatæ commorantes in ſilvis, circumadjacentes provincias latrocinando vaſtabant, qui Iulius congreſſus cum eis. victoriaque potitus, gentem illam, licet eſſet efferum genus hominum, coegit ab armis diſcedere, & terram fodere, aurumque de venis terræ purgare. Secundum Poetarum fabulas Cadmus dicitur in eandem deveniſſe Provinciam, quando in ſerpentem mutatus eſt, fuit autem Civitas ejus Epitaurus, quæ eſt juxta Raguſium, in qua eſt magnum antrum, & uſque hodie opinio eſt ibi habitare *D*raconem. Vnde Poeta:

Cum in amicorum vitiis, tam cernis acutum,
Vt ſerpens Epitaurius

Ob hanc cauſam populi dicebantur Anguigenæ, & etiam de B. Hyllarione legitur, quod magnum ibi *D*raconem peremit; Secundum hiſtoriam verò idem Cadmus *R*ex fuit in Græcia, qui depulſus Regno venit in *D*almatiam, factusque Pirata ſæviſſimus, cæpit quaſi lubricus anguis per mare diſcurrere, navigantibus inſidiari, & quoſcumque poterat opprimere inpotentes. Adria nihilominus hæc provincia nuncupatur ab Adrianne filia Minois Regis, quam rapuit Theſeus, & per mare navigans, cum ipſam exoſam haberet, reliquit in quadam Inſula ſolam, & aufugit cum ſorore ipſius Phædra: Sed Baccus, qui & liber pater dicitur eam inveniens ſibi in uxorem accepit. Quidam dicunt, quod Adria dicitur à quodam Adrio Itali fratre qui regnavit ibidem, vel ſecundum quoſdam Adria dicitur ab Adria, quod eſt lapis, quia lapiduoſa,, & montuoſa eſt hæc provincia. Vnde Ovidius:

Subdita Montana Brachia Dalmatiæ.

CAP. II.

De Salona.

FUit autem Metropolis Civitas Dalmatiæ Salona, Vrbs, magna, & antiqua, de qua dicit Lucanus:

Qua Maris Adriati longas ferit Vnda Salonas.

Dicta autem eſt Salona à Salo, hoc eſt à mari, quia in littore maris ſita eſt, longa verò idcirco dicta eſt, quia modicum lata, ſed in longum ferè ſex milliaribus verſus occidentalem plagam protendebatur. Hæc Civitas tempore bellorum Civilium fidem inconcuſſam *R*omanæ *R*eipublicæ obſervans, dominium Cæſaris reſpuebat. Quamobrem ad ſubjugandum eam miſit Cæſar Antonium Cognatum ſuum cum magno navali exercitu, ipſe verò inſequendo Pompe-

Pompejum à Brunduſio tranſvectus eſt in Epirum. Tunc Antonius præmiſit quendam Ducem nomine Vltejum, qui in Inſulis Salonitani littoris exercitum coadunaret, ſed ex parte Pompei erant in Salona duo Duces Baſilius, & Octavius. Iſti coegerunt magnas populorum adjacentium catervas: videlicet Curetum Dalmatinorum, & Iſtriorum expectantes Cæſaris partes, ut cum eis confligerent, ſed Vltejus famis, ſitiſque coarctatus penuria, non potuit ulterius in Inſulis commorari, & licet eſſet undique Oſtium vallatus inſidiis, tamen quamdam navem cum meliori ſociorum manu conſcendens voluit latenter tranſponi in terram, ſed hoſtium inſidiis circumpoſitis, navis in medio tranſitu intercepta eſt, cumque navis hæreret immobilis videns Vltejus, quod non pateret via divertendi, cohortatus eſt ſuos, ut pro honore Cæſaris mori fortiter parati eſſent, antequam in hoſtiles inciderent manus, ſicque factum eſt, nam cum viderent Pompejanos jaculis, lapidibus, & ſagittis inſtare, jamque paratos ad navem manus apponere, intuſque inſilire, defeſſus jam Vltejus cum ſuis cum diutiſſimè viriliter reſtitiſſet, ne vivi ad manus hoſtium devenirent, mutuis ſe vulneribus confoderunt, & mortui ſunt. Audiens ergo Antonius interitum Vltei, & ſuorum commilitonum, non appoſuit ulterius venire Salonam, ſed ad Cæſarem reverſus eſt. In tantum autem Civitas hæc fidem inviolatam reipublicæ cuſtodivit, quod patrata Cæſar totius Orbis victoria, & jam ſolus ad mundi monarchiam provectus adhuc Civitati Salonæ minimè imperabat, quamobrem poſt Cæſaris necem Octavianus Auguſtus miſit quendam Illuſtrem virum ex conſulibus nomine Aſinium cum exercitu multo, qui Salonam Romano Imperio ſubjugaret. Tunc Pollio in Dalmatiam veniens, multis bellis cæpit impugnare Salonam, unde obſeſſa Civitas, & diutius navali, & equeſtri exagitata congreſſu, tandem in manibus Romanorum tradita eſt, in qua obſidione natus eſt Pollioni filius, cui Saloninus nomen impoſuit, tunc verò magna pars Civitatis illius deſtructa fuit, majores etiam munitiones dirutæ, ne Romanæ Reipublicæ rebellare ulterius poſſet. Peracta ergo victoria, Pollio cum ſuo exercitu reverſus eſt Romam, ubi cum magna Gloria, & laudis triumpho à Senatu, Populoque Romano ſuſceptus eſt, de quo in Odis concinens Horatius dicit:

Cui laurus æternos honores.
Dalmatico peperit triumpho.

Fuit autem iſte Pollio non ſolum armis ſtrenuus, ſed etiam poetica facundia inſignis, libroſque nonnullos lyricis metris compoſuit.

CAP. III.

De Sancto Domnio, & Sancto Domnione.

PRimus itaque B. Paulus Apoſtolus, qui ab Hieruſalem, uſque Illyricum replevit Evangelio Chriſti: non tamen ipſe per ſe intravit Illyricum prædicare, ſed miſit Titum diſcipulum ſuum, ſicut dicit ad Timotheum: *Creſcens abiit in Galatiam, Titus in Dalmatiam*, hic ergo B. Titus ad Dalmatiæ partes adveniens, & verbum ſalutis gentibus illis prædicans, non longo illic tempore manſit; ſed audiens quod B. *Paulus* à *Præſide* feſto juſſus eſſet *Romam* pergere, ſtatim omiſſis omnibus, præveniens eum expectavit in Vrbe; quò cum B. *Apoſtolus* acceſſiſſet, ibi verbum Dei diutius prædicavit. Cùm autem per Spiritum Sanctum cognoſceret in eadem Vrbe ſuum martyrium conſummandum de Eccleſiis Græciæ diſponere curavit; quam ob rem B. Titum non remiſit ad Dalmatias, ſed ad Græciam, ubi magis erat notus, Pontificem eum conſtituens apud inſulam Cretam: Cujus loco B. Petrus Apoſtolorum Princeps direxit quendam Diſcipulum ſuum nomine Domnium natione Syrum; patria Antiochenum, qui Dalmatiæ populis verbum vitæ, quod per Titum inchoatum fuerat, prædicaret. Hoc enim B. Petrus ſtatuerat, ut Pontifices Chriſtianæ religionis ſic diſponerentur per Vrbes ſingulas totius Orbis, quemadmodum apud gentiles fuerat antiquitus conſtitutum, in illis enim Vrbibus, in quibus erant gentiles Antiſtites, qui dicebantur Protoflamines fecit ordinari Epiſcopos, in Metropoles verò Provinciarum, ubi erant Archiflamines, Archiepiſcopos cenſuit ſtatuendos. Vnde per oras Adriatici ſinus tres direxit Pontifices: Apollinarem Ravennæ quæ eſt Metropolis totius Provinciæ Æmiliæ; Marcum Evangeliſtam Aquileiæ, quæ præerat Venetiæ, & Iſtriæ. Domnium verò in Salonam direxit, quæ caput erat *Dalmatiæ*, & Croatiæ, in qua denique Civitate diutius prædicans, multoſque per totam provinciam à gentilitatis errore convertens, non parvam Chriſto Eccleſiam adunavit, ibique agonem ſui Martyrii felici cruore peregit. Ab hujus ergo præeminentia Apoſtolicæ dignitatis omnes ſucceſſores ſui Archiepiſcopalia inſignia per ſedem Apoſtolicam ſortiuntur. Hic autem cum multis aliis paſſus eſt, qui eum uno menſe ad Martyrii gloriam præceſſerunt. Poſtmodum verò tempore *Diocletianæ*, & Maximianæ perſecutionis alter ſimili nomine Martyr fuit, qui Domnionis vocabulo à Pontificis *Domnii* nomine, modicū differt: Sed hic fuit un° ex Cubiculariis Maximiani Tyranni; Cū ergo iſte *Domnio*

majoris dilectionis apud Imperatorem prærogativa gauderet, ipſe coronam Imperii conſervabat, & ipſam tempore debito ſuper Imperatoris verticem imponebat; erat autem occultè Chriſtianus, & cum videret Maximianum adeò crudeliter in Chriſtianos deſævire, ut multos à ſancto propoſito deterreret: ipſe utpote Chriſtianiſſimus, & devotiſſimus exhortabatur Martyres in ſancto propoſito finaliter perdurare; Tunc fecit opportunitatem eis effugiendi Tyranni rabiem, & ad Romanam Vrbem divertendi; quod cum ad Maximiani deveniſſet notitiam, acrius in eum perſecutionis deſævit inſania; ita ut ad primam confeſſionem Chriſtiani nominis expoliatus Regio habitu, niſi Idolis immolaret, illicò ſuſciperet ſententiam capitalem, ſed B. Domnio Tyranni declinans ſævitiam Romam fugiens properabat: & dum iret via Claudia propè Civitatem quandam, quæ Iulia Chryſopolis appellatur, Satellites Imperatoris poſt ipſum currentes, invaſerunt eum, & ſtrictis mucronibus circumdantes amputaverunt Caput ejus. Ipſe verò martyr virtute divina propriis manibus caput ſuum de terra dicitur elevaſſe, & ibidem quendam fluvium, qui Sytirion nominatur, firmis greſſibus tranſvadaſſe, ibique ſepultus aliquo tempore requievit. Cùm autem Dominus multa per eum miracula operaretur, ex multis provinciis pro ſanitate adipiſcenda ad locum ipſum confluebant. Tunc Salonitani Cives, quia æquinomius erat B. Domnio, Pontifici, abeuntes rapuerunt corpus B. Domnionis, & cum magna reverentia locaverunt Salonæ. Qua de re propter nominis conſonantiam multoties vocabulum Domnionis pro nomine Domnii, & è converſo confusè deſcribitur. Eodem tempore Anaſtaſius Aquileienſis apud Salonam Martyrium pro Chriſti nomine ſuſcepit.

CAP. IV.

De Conſtructione Ædificii, quod Spalatum nuncupatur.

PEr idem tempus Diocletianus pater Maximiani, qui ex Dalmatiæ partibus oriundus extitit ob res ab eo pro Republica multum ſtrenuè geſtas, à Senatu, Populoque Romano Imperator fuerat cōſtitutus: hic ſuper omnes alios prædeceſſores ſuos immaniſſimus Chriſtianorum extitit perſecutor, qui cum per univerſum Orbem fideles Chriſti beluina feritate perſequi non ceſſaret, velut rabidus leo ſitim ſuæ perfidiæ Chriſtiano cruore non poterat ſatiare; Propter ipſius ſiquidem edicta peſtifera tot millia Chriſtianorum quotidie trucidabantur; ut penè videretur totius humani generis excidium imminere: unde à ſuis aulicis Tyranno ſuggeſtum eſt, ut tam crudele revocaret edictum, ne tanta hominum cædes quotidiè fieret; quia timendum erat, ne fortè toto mundo in exterminium dato non eſſet, cui poſſet ulterius imperare. Tunc Diocletianus tale moderamen ſuæ voluit adhibere ſævitiæ, dans legem, ut qui nollet à Chriſtiana cultura recedere, non ut prius ſtatim capite plecteretur: ſed bonis omnibus expoliatus, ad diverſa metalla, & ad fodiendas arenas exul patria damnaretur. Itaque in diverſis mundi partibus juſſit Imperator ob Auguſtalem memoriam multa ædificia erigi, ad quorum laborioſas operas damnatitios quoſque maximè Chriſtianos mitti præcepit. Præter alia quidem multa ædificia Romæ fecit fieri Thermas: in Pannoniæ partibus in confinio Rutheniæ quoddam conſtruxit ædificium ex lapidibus porphyreticis ſatis excellens, quod adhuc licet dirutum, magnum tamen inde tranſeuntibus admirationis, ſpectaculum præſtat, ſicut legitur in hiſtoria quatuor Coronatorum. In terra verò Gothorum, quæ nunc Servia, ſeu Raſcia nuncupatur prope Stagnum quoddam Civitatem fecit conſtrui, quam ex ſuo nomine Diocliam appellavit. Et quia Dalmatinus erat origine nobilius ædificium propè Salonam ædificari juſſit in modum Vrbis munitiſſimæ, quaſi Imperiale Palatium, in quo templa facta ſunt Idolorum Iovis, Aſclepei, ſicut apparet uſque in hodiernum diem, in hoc ædificio Diocletianus Matrem ſuā habitare fecit, tradens ei Salonam cum tota Provincia: hoc ſcilicet ædificium Spalatum dictum eſt à Pallantheo, quod antiqui ſpatioſum dicebant palatium. His temporibus Gayus ſimiliter natione Dalmaticus ſummus Pontifex factus eſt Apoſtolicæ ſedis. Fuit autem iſte Gayus tempore Sebaſtiani Martyris, qui cum Chromacio Vrbis præfecto Marcelliano, & Marco agonizantes Martyrio confortabat: quamvis enim eſſet de genere Diocletiani Cæſaris, non tamen pacem Chriſtianis obtinere potuit: quinimò perſecutionis turbo cum cæteris eum involvit martyribus XII. ferè annis Apoſtolicæ præſidens Eccleſiæ cum triumpho Martyrii perrexit ad Dominum.

CAP. V.

De Clicerio & Natali Salonitanis Præſulibus.

EA tempeſtate Salona optimo ſtatu pollebat, magna Civium, & extraneorum populoſitate florebat, perſecutionis verò jam ceſſante procella Eccleſia ſuum paulatim reſumpſit vigorem. Multitudo Cleri, quæ ibi erat Eccleſiaſticis cæpit inſtitutionibus informari, pluresq; præſules poſt B. Domnium ſeriatim ſucceſſerunt, de aliquibus prout ſcire potuimus ad

poſte-

poſteriorum memoriam aliqua diſſeramus. Tempore Leonis Imperatoris, cum Antonius Tyrannus fuiſſet Imperator deſignatus, propter res infideliter geſtas, in Palatio interemptus eſt. Idem Leo Leonem Iuniorem filium Nepotiani; copulata ſibi quadam nepte ſua in matrimonio loco Antemii apud Ravennam Cæſarem, ordinavit. Hic ergo Leo Regno potitus legitimo, Clicerium quendam ſtrenuum virum, qui ſibi ante illud tempus Tyrannico more Regnum impoſuerat, cautè ab Imperio expellere voluit. Vnde volens eum extra Regni negotia, quaſi privatum manere, apud Salonam Dalmatiæ Epiſcopum fieri fecit. Temporibus verò Pellagii, & Gregorii Doctoris Romanorum Pontificum fuit quidam Archiepiſcopus Salonæ Natalis nomine, ejuſdem indigena Civitatis, qui cum multorum eſſet propinquorum potentia circumfultus, multum à Pontificali honeſtate devius incedebat: cùm enim eſſet inops ſcientiæ, non lectioni erat deditus, ſed epulis, & quotidianis conviviis, cum cognatis, & amicis vacabat, & quod erat deterius, theſauros Eccleſiæ & vaſa miniſterii dando ſuis contribulibus, & complicibus ſacrilega dilapidatione vaſtabat. Et erat eo tempore Archidiaconus quidam Honoratus nomine, qui Deum habens præ oculis zelo nimio movebatur, dolens de ſui Præſulis Inſolentia. Hic quantum licebat conabatur ſe opponere Natali Archiepiſcopo, maximè, quia videbat bona Eccleſiæ tam indecenter diſtrahi. Qua ex re Archiepiſcopus valdè ipſum exoſum habebat, multas ergo machinationes, & dolos contra Archidiaconum cæpit exquirere, ut eum ab Archidiaconatus officio dejicere poſſet, ſed cum cauſam opportunam minimè inveniret, tunc ſimulare cæpit quaſi majorem dilectionem gereret circa ipſum, & quaſi honorem ejus vellet fortius ampliare: cæpit itaque multis ei ſuadere ſermonibus, ut ordinem ſacerdotalem ſuſciperet. Sed Honoratus ſuſpicans dolum in cauſa verſari, non acquievit ordinari, videns autem Natalis calliditatis ſuæ verſutias non ſatis ad votum procedere, protinus convocato Clero verbum propoſuit, & quaſi magnæ neceſſitatis prætenſa occaſione cæpit Archidiaconum pro ſuſcipiendo Sacerdotio compellere violenter: ſed cum Archidiaconus in contradictione perſiſteret, Archiepiſcopus eum ab officio, & beneficio ſuſpendit. Tunc Honoratus ad Papam Pelagium miſſa ſupplicatione poſtulavit, ut Archiepiſcopo præciperet ne ipſum ſuper hac re indebitè moleſtaret, inſuper etiam pravam converſationem Archiepiſcopi Papæ denuntiavit. Quamobrem Dominus Papa Zelo Dei commotus eidem Natali præcepit diſtrictè, ut ſuper promotione hujuſmodi Archidiaconum inquietare ammodò non præſumeret: ſed ad certam diem ſuper ſuis exceſſibus reſponſurus, Apoſtolico ſe conſpectui præſentaret. Natalis ergo ſuſcepto Papæ præcepto contempſit, & in ſua pertinacia perduravit. Interim autem Summus Pontifex Pelagius mortis debitum ſolvit, cui ſucceſſit B. Gregorius Doctor. Iterum ergo Honoratus ſupplicavit B. Gregorio, ne à ſuo Prælato ſuper ordinis ſuſceptione tantam moleſtiam ſuſtineret: Papa verò ſecundum, quod deceſſor ejus mandaverat Natalem per Epiſtolam ſuam commovit, & præcepit, ut à moleſtatione ſui Archidiaconi jam ceſſaret, ſed cum Natalis ſuæ perverſitatis non revocaret habenas, Honoratus tot gravaminibus, ac laboribus fatigatus, demum ſuo Archiepiſcopo acquievit. Cum ergo fuiſſet in Presbyterum ordinatus, ſtatim Natalis conceptam ſui cordis nequitiam evomuit, & Honoratum ab Archidiaconatu dejecit, dicens: Non debet Sacerdos in Archidiaconatus miniſterio deſervire, moxque alium moribus, & vita ſibi concordem in loco ejus aſcivit. Honoratus verò videns ſibi tam nequiter fore deluſum, ad Papam ſe contulit, proponens omnia quæ Archiepiſcopus fraudulenter egerat contra eum. Tunc B. Gregorius iterato ſcripſit Natali, ut Honoratum in honore priſtino reſtitueret, & nihilominus pro his, quæ inſinuatio proclamabat infamiæ contra eum ad ſedem Apoſtolicam accederet reſponſurus. Sed Natalis Papalia mandata contemnens, utpote malè conſcius, in ſua mentis perverſitate contumaciter perſiſtebat. Dolens ergo B. Gregorius de tanta obſtinatione Pontificis, compatiens etiam tot ærumnis Archidiaconi, quemdam Subdiaconum ſuum nomine Antonium Salonam direxit, qui auctoritate fultus Apoſtolica illuc accedens cæpit prius lenibus verbis admonere Pontificem, ut Honoratum in ſui honoris locum reciperet, & ab ipſius tam perverſa moleſtatione ceſſaret, ſed cum Natalis multa contra Archidiaconum confingeret, vias multiplices reluctandi exquirens. Antonius eidem Natali uſum Pallii interdixit, interminans, ut, ſi nec ſic acquieſceret, excommunicationis in eum ſententiam promulgaret. Hoc facto, Natalis ſuas litteras ad Papam direxit contra Honoratum: Honoratus nihilominus ſuas accuſatorias contra Archiepiſcopum deſtinavit. B. verò Gregorius Natali reſcripſit de multis exceſſibus redarguens eum, & præcipuè de doloſa promotione Honorati, dicens quod valdè iniquum fuit, ut uno eodemque tempore una perſona nolens ad ordinem Sacerdotii promoveatur, quæ tamquam immerita à Diaconatus officio removeatur: & ſicut juſtum eſt, ut nemo creſcere compellatur

Dd 2 invi-

invitus: ita concedendum puto, ne quiſquam inſons ab ordinis ſui miniſterio dejiciatur injuſtè. Honorato verò reſcripſit, dicens: Volumus, & præcipimus te in officio Archidiaconatus jure priſtino miniſtrare. Cuſtodia verò theſaurorum tibi ex officio tuo competit, unde ſi quid, vel ex negligentia tua, vel cujuſcunque fraude deperiret, tu *Deo*, & nobis ſatisfacere teneris; Eum verò, quem N talis intruſerat ab Archidiaconatu dejecit. Et quia in tantum ſcandali tumultum hæc cauſa ſuccreverat, præcepit Papa Honorato Archidiacono, ut ad ſedem Apoſtolicam perſonaliter accederet; Archiepiſcopo verò non perſonaliter, ſed per Procuratores legitimos ſe curiæ præſentaret. Quod & factum eſt, nam per ſententiam Apoſtolicam amborum cauſa terminata eſt.

CAP. VI.

De Maximo Schiſmatico.

IN diebus illis miſit B. Gregorius quendam reſponſalem ſuum, qui Eccleſias *Dalmatiæ* viſitaret: eo tempore Natalis Archiepiſcopus de hac luce migravit. Maximus autem ambitionis ardore ſuccenſus, ad Pontificatum impatienter anhelabat, & tandem non ſine Simoniaca labe dicitur fuiſſe electus. Hic non ut erat conſuetudinis ad ſedem Apoſtolicam conſecrandus acceſſit; ſed miſit prius, & ab Imperatoribus Conſtantinopolitanis favorem obtinuit: qui tamen præceperant eidem, ut Domini Papæ ſe conſpectui præſentaret, ſed ipſe conſcius electionis injuſtæ, non acceſſit ad Papam, nec requiſivit conſenſum reſponſalis ejus, ſed temeritate præcipiti fecit ſe ibidem in Archiepiſcopum conſecrari; Quod cum ad Domini Papæ notitiam deveniſſet, magno fuit dolore permotus, ſtatimque miſit ad eum diſtrictè præcipiens, ne Miſſarum ſolemnia celebraret. Maximus verò Schiſmatico ſcelere involutus mente contempſit Papæ præceptum: ſed confiſus de ſuorum potentia propinquorum & aliorum ſecularium virorum, quibus denudata ſua Eccleſia, multa donaria largiebatur, Miſſas celebrabat, & omnia Pontificalia præſumebat. Tunc B. Gregorius ſcripſit Clero, & Populo *Salonitano* præcipiens, ut nullus communicaret eidem Maximo ſacerdotium rapienti. Sed tantus erat metus ipſius, & ſuorum complicum, quod nullus audebat eum palam vitare. Honoratus verò Archidiaconus, & quidam Paulinus Epiſcopus, iſti quia diſcreti, & conſtantes erant, viri præceptum Summi Pontificis obſervabant, ipſum Maximum, tamquam Schiſmaticum & excommunicatum ubique vitantes. Demum verò cum ab ipſis Imperatoribus Maximus corriperetur, quod tam protervus, & rebellis contra Deum, & Papæ præceptum exiſteret; ad ſe reverſus miſit nuncios ſuos Romam, promittens ſe ſatisfacturum de criminibus, unde fuerat infamatus. Hac denique B. Gregorius promiſſione placatus, remiſit ad Maximum, mandans ei ut perſonaliter accederet uſque Ravennam. Tunc Maximus præparato navigio Ravennam advenit, expectans ibi Papæ præceptum. Miſit itaque B. Gregorius quendam Notarium ſuum nomine Caſtorium, præcipiens Mariano Archiepiſcopo *Ravennati*, ut ambo pariter cauſam ipſius Maximi tali deberent fine concludere, videlicet, ut de Simoniaca hæreſi, unde infamatus erat ſuo juramento purgationem ſubiret, de aliis verò exceſſibus ante Corpus B. Appollinaris, ſe eſſe innoxium verbo ſimplici affirmaret. De hoc verò, quod excommunicatus celebrare præſumpſit pœnitentiam ei injungerent competentem. ſicque hujus Maximi cauſa ſopita eſt.

CAP. VII.

Qualiter Salona capta eſt.

INtereà Salonitana Vrbs propter Barbarorum vicinitatem, qui eam quotidianis inſultibus impugnabant, ad deteriora labi quotidie cogebatur, erantque in ea civiles diſcordiæ, nec ſatis arguto moderamine *R*eſpublica regebatur. Non erat *R*ector ſapiens, qui refrenaret ſuperbiam, qui puniret nequitiam, ſed voluntas propria unicuique pro juſtitia habebatur, qui plus poterat colebatur, impotentes prædæ patebant: juſtitia procul aberat; totum pravitas occupabat; Timor Dei, Sanctorum reverētia, miſericordia, & pietas expiraverunt, odia, rapinæ, uſuræ, perjuria, & alia facinora totam invaſerant Civitatem. *R*eligio erat deriſui. Clerus contemptui, humilitas ſuperbiæ ſubcumbebat: debita ſubtrahebant Eccleſiis, indebita exigebant. Præterea *R*ector Civitatis non communiter, ſed diviſim quærebatur; nec qui prodeſſet omnibus; ſed qui privatim aut amicorum commodum, aut inimicorum incommodum procuraret, & ſic in Civitate multi erant Domini, pauci ſubditi, multi præcipientes, pauci obedientes, non quaſi patriam diligebant, ſed quaſi hoſtilem terram prædari rapaciter ſatagebant, ſumptus *R*eipublicæ potentiores quique diripientes, totum onus communis ſervitii miſeris pauperibus imponebant. Præter hæc verò improba Venus omnem ordinem, omnem ſexum, & ætatem, abſque ullo pudoris velamine ſordidabat, diſſolutio voluptatis marcebat in juvenibus, obſtinatio, avaritia rigebat in ſenibus; veneficia in mulieribus, perverſitas in omnibus abun-

abundabat; injurias illatas cōcivibus pro gloria reputabant: intra Vrbem multum feroces & audaces videbantur, ſed contra hoſtes exeuntes timidi, & imbelles inveniebantur. Talibus, & his ſimilibus Salona corrupta vitiis, quid poterat, niſi ad ima vergere? quid reſtabat niſi ad interitum feſtinare? Qualiter autem finaliter everſa fuerit, non ſatis perſpicuum eſt: nos verò ut in præcedentibus, partim ſcripta, partim opinionem ſequentes conemur exponere. Gothorum tempore, qui Totila Duce de partibus Teutoniæ, & Poloniæ exierunt, dicitur Salona fuiſſe deſtructa: etenim Dux ipſe antequam arma inferret Italiæ, per partes Dalmatiæ vaſtando tranſivit, Salonamque Vrbem ex parte vaſtavit. Ipſe intravit per ſcriptum ædificium Diocletiani Cæſaris, & Imperiales tittulos ibidem ſculptos depoſuit, atque delevit, aliquam etiam partē ejuſdem ædificii deſtrui fecit. Venerant de partibus Poloniæ, qui Lingones appellantur cum Totila ſeptem, vel octo Tribus nobilium. Hi videntes terram Croatiæ aptam ſibi fore ad habitandum, quia rari in ea Coloni manebant, petierunt, & obtinuerunt eam à Duce ſuo. Remanentes ergo ibidem cæperunt opprimere indigenas, & ad ſuum ſervitium ſubigere violenter. Chroatia, eſt regio montuoſa à Septemtrione adhæret Dalmatiæ: hæc regio antiquitus vocabatur Curetia, & populi qui nunc dicuntur Chroatæ dicebantur Curetes, vel Corybantes: Vnde Lucanus.

Illic bellaci confiſus gente Curetum,
Quos alit Adriaco tellus circumflua ponto.

Dicebantur verò Curetes, quaſi currentes, & inſtabiles: quia per montes, & ſylvas oberrantes, agreſtem vitam ducebant: ex aſperitate quidem Patriæ naturam trahentes armorum aſperitatibus, invaſionibus, prædationibus ferino more gaudebant: bellaces valde, & quaſi pro nihilo ducentes ſe morti exponere, nudos ſe plerumque hoſtilibus armis objiciunt. Hi apud plures Poetarum de quadam ridiculoſa opinione notantur: etenim quando Luna Ecclipſim patitur, putantes eam à Spiritibus corrodi, & conſumi, omnia æramenta domorum pulſant, quaſi per ſtrepitum dæmonibus credunt Lunæ ſuccurrere laboranti. unde Virg. *Pulſantes æra Curetes* Permixti ergo populi iſti, & facti ſunt gens una, vita, moribusque conſimiles, unius loquelæ. Cæperunt autem habere proprios Duces, &, quamvis pravi eſſent, & feroces tamen Chriſtiani erant, ſed rudes valde; Ariana etiam erant tabe reſperſi. Gothi à pluribus dicebantur, & nihilominus Sclavi, ſecundum proprietatem nominis eorum, qui de Polonia ſeu Boemia venerant. (Iſti ut prædictum eſt) impugnabant latinos, qui regiones maritimas habitabant, maximè autem Salonam, quæ caput erat totius Provinciæ. Hæc Civitas à ſtatu ſuæ potentiæ valde jam erat collapſa, & in facultatibus nimis attrita. Rector etiam opportunus in Civitate non erat, quamobrem ab inimicis facilè potuit capi, & vaſtari. Igitur Dux Gothus, qui toti præerat Sclavoniæ coadunato magno exercitu equitum, peditumque deſcendit de montibus, & caſtra poſuit ex Orientali parte Civitatis, ſed & aliam turmam ſui exercitus fecit caſtra metari ex Occidentali parte ſupra mare, cæpitque ex omnibus partibus oppugnare Salonam, nunc ſagittis, nunc jaculis inſiſtens: alii verò ex latere montis præeminentes ingenti ſtrepitu fundis lapides ad mænia intorquebant: alii verò agmine conglobati, ſenſimque mænibus propinquantes, portas infringere perquirebant. At verò Salonitani per mænia diffuſi hoſtium jacula, nunc propugnaculis, nunc clypeis excipientes viriliter reſiſtebant. In hoſtes nihilominus lapides ingentes revolvebant, ad eos verò, qui eminus dimicabant, alii è machinis lapides jaciebant, alii baliſtis, & arcubus fortiter ſagittabant, ſicque diebus non paucis utrinque fruſtra certatum eſt. Sed quid valet niſus hominis, ubi Divinæ protectionis gratia deeſt! Cum pro multis piaculis communiter, ſingulariterque commiſſis ſupernæ ultionis judicio, peccatrix Civitas hoſtili foret gladio evertenda, periit mens, & conſilium Civibus, Præſul nullus erat, Rector inutilis, populus diſſolutus; quid eſſet conſultius neſciebant. Alii erant nimis timidi, alii plus æquo ſecuri: ſic labefactari Civitas primitus à ſe ipſa incepit; igitur hoſtium catervæ non ceſſabant quotidie Civitatem miſeram impugnare. Salonitani vero languentibus jam, & defeſſis viribus multitudinis impetum non ſuſtinentes, jamque poſſe reſiſtere deſperantes, ipſa etiam mænia non ex corde ſervabant. Tantusque metus incubuit, ut obrigeſcentes animis, nil niſi de fuga ſinguli cogitabant. Factum eſt autem, ut die quadam aliqui ex ditioribus Civitatis res ſuas latenter ad mare aſportantes: inferre navibus properarent. Quod videntes univerſæ Civitatis Vulgus, mulieres ſimul, & parvuli conglobatim omnes ad portum irrumpere, naves ſcandere, huc, illuc diffugere moliuntur. Rapiebant certatim quicquid poterant, de domibus; Clamor Matronarum & Virginum ingenti ſtrepitu ferebatur ad cælum. Ne quicquam miſeri Sarcinulis onerati ad portum properant, naviculis ſe ingerere ſatagentes, alii autem vix nudi, & vacui inſilire in lembos poterant; alii, innatare ad Naves: alii conamine infelici inter ipſas per-

ſtrepentium turmas in fluctibus mergebantur; At verò hoſtes in Civitatem ſubitò irrumpentes, fugientes à tergo cædere, prædæ inſtare, nulli occurſanti parcere, ignem domibus apponere non ceſſabant. Mox ubi miſerabilis Civitas ſuorum deſtituta præſidiis filiorum hoſtili populo repleretur, non jam erat qui Eccleſiis parceret, non qui ſtructuris antiquis, & ſpecioſis miſeraretur Palatiis: ſed totam ſuccendentes in furoris impetu Civitatem brevi hora in carbonem, & cinerem redegerunt. De tot enim divitiis paucas rapuere manubias, hoc pro maximis victoriæ præmiis reputabant, quod tam egregiam Vrbem absque ulla penè ſui exercitus ſtrage dare exterminio potuerunt. Quis autem enumerare valeat quot miſeros Cives, quot puellas infælices, quot pueros abduxêre captivos? quis commemoret eorum multitudinem, quos voravit gladius, quos conſumpſit incendium, quos mare abſorbuit fugientes? At Cives miſeri rogum dulcis patriæ inſpectantes, non dolere poterant, non flere licebat ſuper eam, ſed ſinguli vitæ propriæ metuentes claſſem abducere præparabant: Nec vacabat convocare conſilium; nec quid de ſalute publica foret agendum deliberare valebant; ſed unusquiſque de ſua familia anxius, cum rebus, quas de funere Patriæ ſubripuiſſe poterat, quo diverteret, cogitabat; hoc etiam agere conſultè nequibant: quippe in tam præcipiti fuga, confuſè & inordinatè ad naves contenderant; quia nec Pater inquirebat filium, neque filius patrem, Vxor non reſpiciebat maritum, nec maritus uxorem *Vnica ſpes miſeris Patrios diſcedere fines* qui ante receſſerant, non expectabant extremos, qui extremi fuerant, non retardare poterant properantes, quaſi ebrii, vel amentes non niſi in ſola fuga præſidium exquirentes, neſciebant, quam tutius arriperent viam, heu quam triſte erat ſpectaculum miſerabilium mulierum, Crines lacerantium, pectora, genasque tundentium. Quantus erat ululatus, & planctus neſcientium, quid potius ignem an gladium evitarent.

CAP. VIII.

Qualiter ad Inſulas Salonitani fugerunt.

POſtquam procul jam à littore rates ſubduxerant, ſparſim alii ad alias inſulas properabant, alii verò nec in inſulis ſe ſatis tutos poſſe fieri arbitrantes, longius remigabant. Tandem pars aliqua tenuit Inſulam, quæ Soluta vocatur; alii ad Brachiæ, alii ad Pharon, alii ad portus Lyſiæ, & Coreyræ applicuerunt. Ergo de navibus exeuntes cæperunt ſiguli familias ſuas inquirere per alios, & alias Inſulas mittere, ſeſeque per tribus jungere: qui ſe inveniebant, lætabantur tantum periculum evaſiſſe: qui verò non inveniebantur, pro mortuis plangebantur. Vbi autem tanti mali dolor, & mæſtitia conquievit aliquantulum, cæperunt ad invicem conſolari. Tunc omnes incipiunt tuguria ex frondibus, viminibusque contexere, ſeſeque per loca competentia collocare. Cæperunt alii alia negotia exercere; hi terram incolunt, hi navibus negotiantes per mare diſcurrunt. Proh dolor! quot opulenti, & delicati in Salona fuerant, qui tunc ad aliena oſtia panem miſerabiliter mendicabant. Tunc electi juvenes armatis Liburnis cæperunt per Dalmatiæ littora diſcurrentes, hoſtibus inſidiari: tantas enim cædes, & prædas de ipſis faciebant, quod nullus Sclavorum erat auſus ad mare deſcendere. His etenim modis Salonitani ærumnoſam vitam ducentes, multo tempore in inſulis commorati ſunt. Eodem tempore Ioannes Summus Pontifex Apoſtolicæ ſedis, cum eſſet Dalmatinus natione, audiens ſuæ gentis miſerabilem caſum, valdè condoluit, miſitque quendam Abbatem Martinum nomine cum multa pecuniæ quantitate pro redimendis captivis. Qui veniens ad partes Dalmatiæ, multos redemit captivos à Sclavis, eosque ad parentes ſuos remiſit. Iſte Martinus ex Apoſtolica juſſione multorum Sanctorum reliquias accepit in partibus Dalmatiæ, & Iſtriæ, & detulit eas Romam ad prædictum Papam Ioannem, qui Venerabilis Pontifex eas reverenter ſuſcipiens, recondidit apud Eccleſiam B. Ioannis Lateranenſis, ubi eſt fons baptiſterii & ibidem juxta fecit depingi imaginem B. Domnii, cum Pallio, & cæteris Pontificalibus indumentis: totum ex muſivo aureo, ſimiliter fecit imaginem B. Anaſtaſii inter alios Sanctos. Per idem ferè tempus quidam advenæ (ut ferunt) Romana Vrbe depulſi, non longè ab Epitauro ratibus applicuerunt. Erat autem Epitaurus Epiſcopalis Civitas Salonitanæ Eccleſiæ ſuffraganea, quod ex Epiſtola B. Gregorii Papæ conjicimus, quam miſit Natali Archiepiſcopo Salonitano, arguens ipſum, quia absque auctoritate Synodali quendam Florentium Epitauritanæ Eccleſiæ Epiſcopum pro quibuſdam injectis criminibus; ſed non probatis depoſuerat. Cujus cauſam commiſit prædictus Papa ſuo Subdiacono Antonio, quem in Salona fuiſſe miſſum ſuperius memoravimus. Prævocati ergo Advenæ ſedem ſibi in illius partibus collocantes, Civitatem Epitaurum ſæpius impugnantes nimium attriverunt, attritamque cæperunt, & captam in ſolitudinem redegerunt. Homines autem cum eis

eis permixti ſunt, & facti ſunt populus unus. Ædificaverunt *R*aguſium, & habitaverunt in eo. Ex eo tempore conari cœperunt pallium ſuo Epiſcopo obtinere.

CAP. IX.

Qualiter Salonitani per diverſa ſunt loca diſperſi.

INterea Salonitani in Inſulis commorantes magno afficiebantur tædio propter terræ ſterilitatem, & propter aquarum penuriam: Ingenti etiam deſiderio cupiebant ad Patriam reverti. Sed licet Salona deſerta jaceret, nullique hoſtes auderent in ea manere: Salonitanis tamen videbatur non ſatis tuta ſtatio ibi fieri poſſe: hoſtile quippe incendium conſumpſerat omnia turres, & mænia proſtrata jacebant: ſolum Theatri ædificium, quod in Occidentali parte conſtructum fuerat, adhuc integrum remanebat. Sic ergo miſeri Cives hinc rerum urgebantur inopia, illinc metus adhuc deterrebat hoſtilis. Et quia pars magna eorum per Orbem erat diſperſa, & ipſi pauci, & inopes remanſerant, de reædificanda Civitate deliberare non præſumebant, unde factum eſt, ut aliqui ex ipſis, exeuntes de Inſulis, per diverſas partes Dalmatici littoris opportuna ſibi ad habitandu loca quærebant. Quidam verſus occidentalem plagam navigantes, ad portum cujuſdam Vrbis antiquæ, ſed dirutæ applicuerunt, & videntes locum ſatis habilem ad manendum, paraverunt ibi aliquod munimentum, & habitaverunt in eo. Et quia ſitus loci propter adjacentes inſulas, & propter commoditatem portus, multum eis placebat, non habebant jam neceſſe ad *S*alonam redire, nihil enim eis videbatur deeſſe præter fluvium Iadrum, qui ex Orientali parte Salonitanæ Vrbi multum delectabiliter influebat. *De* quo legitur in Lucano.

Qua maris Adriaci longas ferit unda Salonas:
Et tepidum in moles Zephiros excurrit Iader.

Hoc igitur ſæpius nominato Vrbi nomen impoſitum eſt Iadria, vel (ut quibuſdam placet) ab Iadro conditore Iadria nomen accepit.

CAP. X.

Qualiter de Inſulis redeuntes Spalatum intraverunt.

ERat autem inter Salonitanos, qui ad proximas inſulas ſeceſſerant, vir quidam Severus nomine, cujus dom⁹ fuerat juxta Columnas Palatii ſupra mare. Hic quia præ cæteris majori auctoritate pollebat, magnus Severus appellabatur. Iſte cœpit adhortari concives ſuos ut ad patriam redirent: Sed quia non erat tutum inter ruinas Vrbis antiquæ habitacula ponere, conſulebat eis ut in ædificio *D*iocletiani ſe interim reciperent, ubi ſecurius commorantes aliquam ſaltem particulam ſui territorii incolere ſine magno timore valerent, donec rebus proſperius ſuccedentibus, Salonam reædificandi poſſibile foret. Et tandem placuit hoc conſilium nobilibus, & popularibus univerſis: & tale pactum inter ſe ſtatuerunt; ut ditiores ſibi domos propriis ſumptibus ædificarent: cæteri verò, quibus res non erat ſufficiens, pro domibus conſtruendis haberent Turres circumpoſitas pro habitaculis ſuis: reliquum vulgus habitaret in fornicibus, & in criptis. Tunc auferentes omnia, quæ habebant in inſulis, ac navibus imponentes, tranſtulerunt ſe cum mulieribus, & parvulis, exceptis animalibus, & venientes intraverunt prædictum ædificium, quod non pro Civitate, ſed pro Regia Aula conſtructum erat, & quia ſpatioſum erat Palatium, Spalatum appellare cœperunt. Ibi ergo ſe collocantes poſuerunt habitacula vilia, ſicut temporis neceſſitas cogebat. Et ſic illa populoſa Civitas Salona nobilis, & antiqua pro multis peccatis, quæ in *De*um commiſerat ad tantam extitit miſeriam devoluta, ut de illa magna ſui populi frequentia non tot remanſerant, qui poſſent illius parvi oppidi ambitum Civibus replere, ſed in ea parte, quæ ſupra mare reſpicit ſe componentes reliquam partem Vrbiculæ vacuam dimiſerunt. Tunc cœperunt paulatim exire, & terras propè poſitas colere. Vbi autem Gothorum *D*uces audierunt, Salonitanos Cives de Inſulis fuiſſe reverſos, protinus cœperunt exercitum ducere contra ipſos, vaſtantes omnia culta eorum nec permittentes eos extra muros exire. Tunc Cives inter ſe conſilio habito legationem miſerunt ad Imperatorem Conſtantinopolitanum, ſupplicantes, & petentes ut liceret eis in Palatio, id eſt in Spalato habitare, & territorium ſuæ Civitatis Salonæ jure priſtino poſſidere. Quod & factum eſt: nam impetratis omnibus, quæ volebant, ad Concives ſuos Legati redierunt portantes ſacrum reſcriptum Dominorum Principum. Iuſſio etiam ad Duces Gothorum, & Sclavorum miſſa eſt, diſtrictè præcipiens, ut nullam Salonitanis Civibus in Spalato degentibus moleſtiam irrogarent. *A*ccepta ergo juſſione Principum, non fuerunt auſi ulterius contra Spalatenſes arma movere. Tunc inter eos pace compoſita, cœperunt Spalatenſes cum Sclavis paulatim converſari, communionum negotia exercere, connubia jungere, ac pacatos eos ſibi, & familiares reddere.

CAP. XI.

De Ioanne primo Archiepiſcopo Salonitano.

INtereà ſummus Pontifex miſit quendam Legatum Ioannẽ nomine, patria Ravennatem, qui partes Dalmatiæ, & Croatiæ peragrando, ſalutaribus monitis Chriſticolas informaret. In Eccleſia autem Salonitana à tempore ſubverſionis Præſul non fuerat ordinatus. Venerabiliter ergo Ioannes cæpit Clerum, & populum exhortari, ut Archiepiſcopatum Civitatis antiquæ juxta ſe inſtaurare deberent; Quod illis valdè gratum extitit, & acceptum. Tunc coadunato Clero, ut moris erat electio in perſona prædicti Ioannis concorditer ab omnibus celebrata eſt. Qui per Dominum Papam conſecratione ſuſcepta, tamquam bonus Paſtor ad proprias oves acceſſit non animo cumulandi pecunias, cum Eccleſia tunc eſſet pauperrima: Sed charitatis ſtudio de animarum ſalute lucrum ſpirituale quærere ſatagebat. Ipſi conceſſum eſt à ſede Apoſtolica, ut totius dignitatis Privilegium, quod Salona antiquitus habuit, obtineret Eccleſia Spalatenſis. Tunc cæpit Eccleſiam, Clerumque componere, inſtare doctrinæ, prædicationi vacare, curamque paſtoralis officii multum ſolicitè exercere: Etenim per Dalmatiæ, & Sclavoniæ regiones circuendo reſtaurabat Eccleſias, ordinabat Epiſcopos, parochias diſponebat, & paulatim rudes populos ad informationem Catholicam attrahebat. Tunc prænominatus Severus Domicilium ſuum, quod in Spalato ſortitus fuerat, quãdo de Inſulis redierunt, donavit Eccleſiæ cum Turri angulari, & palatio, Epiſcopium ibi fieri ſtatuens. Ibique venerabilis præſul Ioannes primitus habitare cæpit. Videns ergo Populum in divini cultus amore ſuccreſcere, ſtatim aggredi cæpit opus laudabile, & templum Iovis, quod in ipſo Auguſtali ædificio excelſioribus fuerat ſtructuris erectum, ab Idolorum mundavit figmentis, januas in eo, ſeraſque conſtituens. Tunc ſolemnitate dedicationis indicta, magnus undique populus coadunatus eſt. Fecit ergo ex fano illo Eccleſiam, conſecrans eam in magna devotione, & tripudio omnium, qui convenerant, ad honorem Dei, & Glorioſæ virginis Mariæ: Clerum autem ibi ſtatuit, qui divini cultus obſequia diebus ſingulis exerceret.

CAP. XII.

De translatione Sanctorum Domnii & Anaſtaſii.

EOdem tempore Reverendus Antiſtes cæpit tractare cum Civibus, ut corpus B. Domnii Pontificis, quod Salonæ remanſerat, levaretur; translatumque in Eccleſia, quæ nuper dedicata fuerat locaretur, & valdè placuit omnibus; explorata itaque temporum vice, quando poſſent hoc commodè attentare, abierunt Salonam, ingredienteſque Baſilicam Epiſcopii, confuſa, & diſſipata omnia repererunt: repletus enim erat locus ille ruinoſis tectis, congeſtique incendiorum cineres vepres jam, & virgulta produxerunt; ita ut quamvis adhuc aliqui ſupereſſent, qui locum ſciebant; Tamen quia tumba ipſius ſubterraneis fornicibus abſconſa latuerat, non facile diſcerni poterat, unde Corpus B. Domnii tolleretur, effodientes autem terram, locumque diſcooperientes arcam, quæ primo apparuit, levaverunt, & metuentes, ne forte impedirentur à Sclavis cum celeritate magna Spalatum detulerunt, quam aperientes non corpus B. Domnii, ſed corpus B. Anaſtaſii Martyris invenerunt. Protinus ergo die ſequenti revertentes Salonam de eodem loco Sarcophagum B. Domnii effoderunt, & cum ſumma feſtinatione Spalatum transferentes devotione nimia amborum martyrum pignora pretioſa locaverunt in prænominata Dei Genitricis Eccleſia, ubi dante Domino uſque hodie requieſcunt.

CAP. XIII.

Catalogus Archiepiſcoporum de quibus extat memoria.

IGitur Duces Sclavoniæ habere cæperunt in magnà veneratione Eccleſiam B. Domnii donãtes ei prædia, & poſſeſſiones multas, decimas, & oblationes corde hilari offerentes. Fuerunt autem in Eccleſia Spalatenſi Archiepiſcopi multi, quibus ex privilegio Salonitanæ Eccleſiæ omnes Epiſcopi ſuperioris, & inferioris Dalmatiæ obediebant, utpote ſuffraganei ab antiquo ipſi autem Archiepiſcopi non Spalatenſes, ſed Salonitani appellabantur. Poſtquam autem per prædicationem prædicti Ioannis, & aliorum Præſulum Salonitanorum Duces Gothorum, & Croat. ab Arianæ hæreſeos fuerant contagione purgati, præter Epiſcopos Dalmatiæ in Sclavonia fuerunt aliquæ ſtatutæ Epiſcopales Eccleſiæ, videlicet ab Oriente fuit

Epiſcopus

Epiſcopus Delmitanus, unde Dalmatia dicta eſt. Ab Occidente fuit Epiſcopus Sciſcitanus, ubi B. Quirinus martyr quondam extitit præſul. Denique poſt Salonæ interitum in Spalato hos invenimꝰ antiquiores fuiſſe Antiſtites. Iuſtinus Archiepiſcopus extitit anno Incarnationis octingenteſimo quadrageſimo. Marinus Archiepiſcopus fuit tempore Caroli Regis, & Branimiri Ducis Sclavoniæ. Ioannes Archiepiſcopus fuit anno Domini nongenteſimo quarto decimo, tempore Tamislavi Ducis. Martinus Archiepiſcopus fuit anno Domini nongenteſimo ſeptuageſimo. Tempore Theodoſii Imperatoris & Dircislavi Regis. Iſte Martinus fuit Spalatenſis natione: Hic fecit Eccleſiæ unum Calicem magnum cum ſua patena de auro puriſſimo: Ab iſto Dircislavo cæteri ſucceſſores ejus Reges Dalmatiæ, & Croatiæ appellati ſunt: recipiebant enim dignitatis inſignia ab Imperatoribus Conſtantinopolitanis, & dicebantur eorum Eparchi, ſive Patritii. Habebant namque ex ſucceſſione ſuæ originis patrum & proavorum dominium Regni Dalmatiæ, & Croatiæ. Iſtaque fuerunt Regni eorum confinia, ab Oriente Delmina, ubi fuit Civitas Delmis, in qua eſt quædam Eccleſia, quam B. Germanus Capuanus Epiſcopus conſecravit, ſicut ſcriptum reperitur in ea: Ab Occidente Carinthia verſus mare uſque ad Oppidum Stridonis, quod nunc eſt confinium Dalmatiæ, & Iſtriæ, ab Aquilone verò à Ripa Danubii uſque ad mare Dalmaticum, cum tota Maronia, & Chulmiæ Ducatu.

CAP. XIV.

De Adventu Vngarorum.

HIs ferè temporibus pars aliqua gentis Maſſagetum egreſſa de regione ſua, quæ Mageria nuncupatur, venit in multitudine gravi obſtantia, quæque devaſtans: totam Pannoniam, ex utraque parte Danubii occupavit. Interfectis namque incolis regionis illius, aliiſque in ſervitutem redactis poſuerunt ſe in planicie illa: quia propter raritatem hominum habilis erat animalibus alendis, ex quibus maxime, multitudo ipſa victum habebat. Hæc regio dicitur antiquitus fuiſſe paſcua Romanorum: cæperunt ergo circumpoſitas regiones bellis aſſiduis infeſtare, Eccleſias deſtruere, Chriſtianos affligere. Erant enim Pagani crudeliſſimi, prius vocabantur Vnni, poſtea ſunt Vngari nuncupati: Ante ipſa tempora Dux Attila ferociſſimus perſecutor Chriſtianorum de prædicta regione dicitur fuiſſe egreſſus. Petrus Archiepiſcopus fuit anno Domini milleſimo quintodecimo tempore Baſilii, & Conſtantini Imperatorum Conſtantinopolitanorum, & Creſcimiri eorum Patritii, & Regis Croatorum; pater verò ejuſdem Archiepiſcopi vocabatur Præſtantius, qui eodem tempore primarius erat, hoc eſt Rector Civitatis Spalatinæ. His temporibus Geiza quartus Dux Vngarorum Chriſtianus effectus cepit gentem ſuam ad ritum Chriſtianæ profeſſionis paulatim attrahere, dans libertatem Chriſtianis ædificandi Eccleſias, & nomen Chriſti publicè prædicandi. Mortuo denique Paulo Archiepiſcopo ſubſtitutus eſt Dabralis Anno Domini milleſimo triceſimo, temporibus Principum prædictorum.

CAP. XV.

De Exemptione Epiſcoporum Superioris Dalmatiæ.

FActum eſt autem, ut illis diebus convocarentur omnes ſuffraganei Dalmatiæ ad Provincialem Synodum, quæ celebranda erat in Eccleſia Spalatenſi. Epiſcopis autem Superioris Dalmatiæ viſum eſt, quod commodius ſuum poſſent iter peragere, ſi omnes uno navigio ducerentur. Tunc præparata navi, ex condicto acceſſerunt ad portum, & imponentes, quæ erant navigantibus neceſſaria, omnes ferè Epiſcopi eandem navem conſcenderunt: Videlicet Catarienſis, Antibarenſis, Dulcinenſis, & Suacenſis. Cum autem circa Inſulas ventis impellerentur, non multum adverſis, ecce ſubito tempeſtatis turbo mediis fluctibus toto ſe fragore immerſit, ſtatimque attoniti nautæ confuſis clamoribus ad armamenta velorum manus accurrunt apponere, annitentes vela deponere, ancoras proiicere, ne Navis in aſperrima loca, quæ jam erant proxima incideret. Sed antequam poſſent quicquam conſultè agere, confeſtim navis arrepta in ſiccum, tota illiſa eſt, intumeſcentibuſque procellis minutatim quaſſata eſt, & confracta, ſicque Divino judicio miſerabiles Epiſcopi & omnes qui cum eis erant, perierunt. Tunc Cives Vrbium prædictarum miſſa relatione ad ſummum Pontificem nunciaverunt de naufragio Epiſcoporum ſuorum ſuppliciter poſtulantes eximi à ſubjectione Eccleſiæ Spalatenſis, ſatis probabilem prætendentes occaſionem, quia periculoſum illis erat tam remotam Eccleſiam viſitare: Quamobrem Romanus Pontifex annuit petitioni eorum, omneſque Epiſcopos à Ragulio ſuperius abſoluit à vinculo, quo tenebantur antiquæ Metropolitanæ, ſtatuitque novam Metropolim in Civitate Antibarenſi, & omnes Epiſcopatus prædictos ei ſubjecit. Inferior verò Dalmatia habuit Epiſcopatus ſuos more antiquo ſuæ Metropoli Salonitanæ Eccleſiæ ſubditos: videliet ab Aſparenſi Epiſcopatu uſque ad Tragurienſem. Veglienſis, Ablarenſis, & Arbenſis Epiſcopatus habuerunt

buerunt parochias ſuas in Inſulis ſuis; Sed Vegljenſis obtinebat majorem partem parochiarum quas nunc habet Signienſis Eccleſia, quæ non erat tunc Epiſcopalis ſedes. Omnes enim Civitates prædictæ ad Regnum Croatiæ pertinebant. Iadrenſis Epiſcopatus non magnam habuit Parochiam propter vicinitatem Nonenſis, & Belgradenſis Epiſcopatuum: cum autem Belgradenſis Civitas deſtructa fuiſſet à Venetis, mutavit ſedem ſuam in Scardonam, namque Veneti deſtruxerunt Belgradum prope Iadram Civitatem: Traguriensis Epiſcopatus quia ſuæ Metropoli vicinior erat, majorem Diæceſim ſortitus eſt, videlicet Caſtrum Sibenicenſe cum tota ſua lupa: protendebatur enim ferè uſque ad fluvium Cetinenſem. Fuit etiam Epiſcopalis ſedes apud Mucarum, eratque ſua parochia à confinio Crainæ uſque Stagnum. In Stagno nihilominus fuit Epiſcopatus, ſuaque Parochia erat in comitatu Chulmiæ. Voluerunt etiam Croatorum Reges, quaſi ſpecialem habere Pontificem, petieruntque ab Archiepiſcopo Spalatenſi, & fecerunt Epiſcopum qui Chroatenſis appellabatur, poſueruntque ſedem ejus in Campo in Eccleſia Sanctæ Mariæ virginis juxta Caſtrum Tinienſe: Hic multas obtinuit parochias, habuitque prædia, & poſſeſſiones per totum penè Regnum Croatiæ: quia regalis erat Epiſcopus, & Regis curiam ſequebatur, eratque unus ex Principibus Aulæ, & ſua juriſdictio uſque ad Dravum fluvium extendebatur. Eccleſia nempe Metropolis has ſibi voluit parochias retinere: Comitatum Cetinæ, Cleunæ, Chiliæ Maſſarum, Almuſium, & Corbaviam, & ultra alpes ferreas uſque ad confinia Zagrabiæ, totamque Maroniam. Nunc autem ad Dabralem Epiſcopum redeamus: hic enim cum eſſet potens, & nobilis, nec foret aliquis auſus acta ejus reprehendere, quicquid ſibi placebat, hoc licere putabat. Habebat namque mulierem, & filios, quaſi laicus, quos ſecum in Archiepiſcopali Palatio tenebat. Totum verò Epiſcopium non niſi vagitibus parvulorum & ancillarum tumultibus erat plenum, negotiis quippe ſecularibus implicatus, modicum ſpiritualia procurabat. Cum autem tam enormis vita Pontificis, ſummo fuiſſet Pontifici nuntiata, ſtatim miſit quendam Legatum Ioannem nomine, virum valdè providum, & diſcretum. Qui ad partes illas accedens, congregata Synodo, Inquiſitionem cepit facere in capite, & in membris, & cum crimen Dabralis Archiepiſcopi eſſet notorium, cæpit ſe frivolis allegationibus excuſare. Dicebat enim prædictam mulierem ſibi fore legitimam, quam ex conſuetudine Orientalis Eccleſiæ ſecum poterat licitè retinere, ſed Legatus excuſationes Dabralis nullius fore momenti conſiderans, auctoritate Apoſtolica ſententialiter removit eum in perpetuum ab adminiſtratione Eccleſiæ Spalatenſis. His temporibus Stephanus Geizæ filius per Romanum Pontificem coronam Regni adeptus, primus Rex Vngarorum effectus eſt; Vir ſtrenuus, & ad ampliandum fidei Chriſtianæ cultum valdè intentus, totum Regnum ſuum ita nobiliter Epiſcopatibus, Monaſteriis, & Eccleſiis ordinavit, tamque copioſè dotavit, ut in toto penè mundo vix ſtatus Eccleſiæ vigere melius, & dignius videatur. Denique poſt Dabralem fuit quidam Ioannes Archiepiſcopus Spalatenſis, ipſe ædificavit Eccleſiam Sancti Fælicis ſuper rivum. Et cum præ ſenectute jam factus eſſet inutilis, ceſſit ab onere paſtorali, & in eadem Eccleſia non longo tempore degens, ibidem mortuus debitum ſolvit.

CAP. XVI.

De Promotione Laurentii Archiepiſcopi.

EA tempeſtate quidam Apoſtolicæ Sedis Legatus ad Eccleſiam Spalatenſem accedens Provincialem Synodum congregavit, ubi cum omnes Spalatenſis Metropolis Epiſcopi convenissent, antequam dimitteretur, concilium tractatum eſt de electione Metropolitani: quia Spalatenſis Eccleſia tunc vacabat. Et factum eſt divina gratia inſpirante, ut omnium mentes, & vota in perſonam venerabilis Viri Laurentii Apſarenſis Epiſcopi qui cum cæteris ſuffraganeis ad Synodum venerat, concordaret, ipſum in Patrem & Archiepiſcopum unanimiter proclamantes. Miſſa ergo relatione ad Romanam Curiam, poſtulationem de ipſo factam Domino Papæ præſentaverunt. Et quia teſtimonium habebat bonum ab omnibus facilè admiſſa eſt petitio eorum. Deditque ei Summus Pontifex licentiam tranſeundi, mittens ei pallium dignitatis cum confirmatione privilegiorum Metropolicæ auctoritatis. Fuit autem Laurentius iſte Dalmatinus origine, ſtatura quidem puſillus; Sed Sapientia magnus. Cepit ergo ſua vigilanti induſtria Eccleſiam in temporalibus & ſpiritualibus ſublevare, per totam Provinciam prædicando diſcurrere, & ſicut bonus Paſtor ſuper gregis ſui cuſtodia, tota ſollicitudine inſiſtere: Et quia talis erat Vir, in magna reverentia habebatur à Regibus, & Principibus Sclavoniæ, tribuebantque Eccleſiæ Sancti Domnii villas, & prædia multa; facientes confirmationes, & Privilegia ſuper novis collationibus, & antiquis Ipſe autem Laurentius, non ſibi, aut carnalibus erat proximis intentus acquirere, ſed omnia ad proprietatem Eccleſiæ aſcribebat. Tantum enim ſtudioſus extitit ad ampliandum & decorandum Eccleſiæ Theſaurum, ut quendam proprium ſervum in Antiochiam ad diſcendum fabrilia opera auri, & argenti dirigeret. Qui cum jam benè inſtructus rediſſet, fecit venerandus

Ponti-

Pontifex excudi ab ipſo Candelabra magna de argento, & alia candelabra manualia. Fecit etiam urceum magnum,& alium parvum , & ciminile manicatum, calicem, & capſam, uncum Paſtoralem , & crucem, & alia quædam, quæ omnia perfecit opere ſculptorio artis ingenio Antiochenæ. His temporibus Adam quidam Pariſienſis, optimè in artibus elimatus, pergendo Athenas ad Græcorum ſtudia, devenit Spalatum. Et cum fuiſſet à Laurentio Antiſtite honorificè ſuſceptus, rogatus eſt ab eodem, ut paſſiones Beatorum Martyrum Domnii , & Anaſtaſii, quæ inculto fuerant antiquitus ſermone conſcriptæ , luculenta faceret compoſitione nitere. Quod ille gratanti corde conſenſit, ſumſoque; themate à veteribus hiſtoriis legendas utriuſque Martyris lepido ſatis dictamine innovavit, hymnos etiam compoſuit, at quicquid de B. Domnio muſicè canitur , metrico ſermone conſcripſit ; Per idem tempus vacante Eccleſia Tragurienſi electus eſt quidam Ioannes natione Italicus , & præſentatus Laurentio Archiepiſcopo munus ab eo conſecrationis accepit. Hic præ cæteris Epiſcopis apud Laurentium majoris dilectionis, & familiaritatis prærogativa gaudebat; quia erat vir litteratus , & bonus. Pro amore ſiquidem cæleſtis Patriæ cuncta carnis blandimenta contemnens , aſperrimam vitam ducebat, & (ſicut aſſerunt) ad tantam virtutum gratiam excrevit, ut quædam in eo ſanctitatis inſignia eniterent. Vnde, & in vita, & poſt mortem in magna veneratione habitus eſt à Civibus ſuis: Temporibus Domini Laurentii Archiepiſcopi quædam execrandi Schiſmatis fuit ſuborta contentio, in Dalmatiæ & Croatiæ Regno. Fuerat ſiquidem tempore Domini Alexandri Papæ, & Ioannis deceſſoris Laurentii ſupradicti à Domino Maynardo quondam Pompoſiano Abbate, & poſtea Epiſcopo Cardinali, quædam Synodus omnium Prælatorum Dalmatiæ, & Croatiæ multum ſolemniter celebrata, in qua multa fuerunt conſcripta capitula. Inter quæ ſiquidem hoc firmatum eſt , & ſtatutum, ut nullus de cætero in lingua Sclavonica præſumeret divina Myſteria celebrare, niſi tantum in latina, & Græca, nec aliquis ejuſdem linguæ promoveretur ad ſacros ordines. Dicebant enim Gothicas litteras , à quodam Methodio hæretico fuiſſe repertas, qui multa contra Catholicæ fidei normam in eadem Sclavonica lingua mentiendo conſcripſit : quamobrem divino judicio repentina dicitur morte fuiſſe damnatus. Denique cum hoc ſtatutum fuiſſet Synodali ſententia promulgatum , & Apoſtolica auctoritate confirmatum, omnes Sacerdotes Sclavorum magno ſunt mærore confecti ; omnes quippe eorum Eccleſiæ clauſæ fuerunt. Ipſi à conſuetis officiis ſiluerunt : Factum eſt ut quidam Sacerdos advena Vlfus nomine , ad Croatiæ partes accederet, ſpeciem pietatis vultu præferens , ſed venenum ſuæ fallaciæ corde premens : Abiit ergo ſuſurrando per populum ſimulans ſe à ſummo Pontifice deſtinatum , & quaſi eorum infirmitati compatiens, conſilium ſe eis dare utile promittebat : dicens , ſcitote quod Dominus meus Pontifex ſummus multum condoluit audiendo , quia Eccleſiæ vobis clauſæ ſunt, veſtriſque Sacerdotibus divina officia interdicta. Nunc ergo ad Dominum meum legationem dirigite, ſcientes quod quicquid volueritis, poteritis obtinere. Congregatis ſiquidem Senioribus, ac celebrato conſilio eundem Vlfum Presbyterum cum ſuis munuſculis Romam mittunt. Mox presbyter arrepto itinere, Romam venit, Munuſcula Croatorum cum eorum petitionibus ad pedes Domini Papæ detulit, eumque ſuppliciter rogavit , ut ſtatum Eccleſiarum, & Clericorum in Regno Sclavonico in morem priſtinum revocaret. Tunç ſummus Pontifex ei reſpondit , quod non erat juſtum, ut contra ſtatuta legatorum Apoſtolicæ ſedis aliquid facili conſilio ageretur , tu autem receptis noſtris apicibus ad Archiepiſcopum, & Regem, & ad cæteros Prælatos illius Provinciæ perfer, ut duo Epiſcopi pro his negotiis ad nos accedant: quia te ut pote ignotum ſuper his exaudire minime poſſumus. Malignus ergo Presbyter Papalia ſcripta , non quibus miſſa erant, detulit, ſed ad Gothos, qui eum miſerant reverti ocyus properavit. Tunc percontantibus eum, quid de ſuis petitionibus apud Sedem Apoſtolicam actum eſſet; reſpondit ; dicens, Ecce per Dei gratiam quicquid voluiſtis à Domino, Papa impetravi, nam Eccleſiæ veſtræ apertæ ſunt, Sacerdotibus veſtris officia reſtituta ſunt. Inſuper etiam hoc vobis obtinui, ut de gente veſtra vobis Pontificem eligatis, mecumque ad eundem Papam cum aliquibus muneribus conſecrandum mittatis. Quod audientes Gothi, multum læti effecti ſunt, & illico quendam ſenem rudem nomine Cededam Epiſcopum elegerunt, eumque cum quodam Abbate Potepa nomine, & cum ipſo Vlfo Presbytero totius magiſtro nequitiæ , Romam properanter miſerunt, qui cum ante præſentiam ſummi Pontificis veniſſet, percontatus eſt eos ipſe, quinam eſſent. Nefandus presbyter reſpondit: Ex Dalmatiæ partibus ſumus, veſtraque poteſt reminiſci Paternitas, me dudum ad veſtram acceſſiſſe benevolentiam, & iſtis ad pedes veſtræ Sanctitatis venire placuit, ut genti ſuę ſicut omnibus gratiam faciatis. Nimirum & iſte nobiliſſimus Gothorum vir ad hoc venit , ut per vos plenius inſtructus, veritatis normam valeat liberius prædicare. Rurſus Dominus Papa, quo honore inquit, fungitur? Reſponſum eſt, quod dudum in ſua littera Presbyter fuerit. Ad hæc Papa & cur barbam radere ſecundum Catholicæ Eccleſiæ morem renuit? Sceleratus Presbyter, inquit: Ideo Domine ad veſtram venit præſentiam, ut ammodo veſtram faciat obedientiam. Illico autem Venerandus Pontifex propria

manu

manu paucos pilos de barba illius præcidit, & mox aſtantibus, ut eum Eccleſiaſtico more raderent juſſit. Ad presbyterum verò ait; Non ego juſſeram tibi hos viros, ſed Pontifices pro tanto negotio ad me vocare. Presbyter ad hæc, voluere inquit Domine, ſed minime potuerunt. Dominus Papa conſilio habito, taliter eis reſpondit, ſcitote filii, quia hæc, quæ petere Gothi ſtudent, ſæpè numerò audiſſe me recolo, ſed propter Arianos inventores litteraturæ hujuſmodi, dare eis licentiam in ſua lingua tractare divina, ſicut prædeceſſores mei, ſic & ego nullatenus audeo. Nunc verò euntes, gentem illam facite obſervare omnia, quæ à venerabili fratre noſtro Maynardo Sanctæ Ruſinæ Epiſcopo Cardinali Synodaliter ſtatuta ſunt. Quoaduſque Legati noſtri illuc accedant. His auditis ab aſpectu Domini Papæ ſe ſe gradu concito ſubmoverunt; ad ſuam provinciam regredi properantes. Tunc Cededa Vlfum Presbyterum requiſivit, dicens: Dic mihi quid utilitatis nobis contulit Domini Papæ adiiſſe præſentiam? Cui Vlfus reſpondit. Quod ardenti animo deſideraſti, me laborante adeptus es. Ad hæc Cededa, quid, iniquit, Vlfus dixit, quia te Papa Pontificem ordinavit. Cededa ait, quomodo? Vlfus reſpondit. Tantæ poteſtatis eſt Dominus Papa, ut cuicumque aliquos pilos dę barba manu ſua dempſerit, continuo Epiſcopus fiat. Hoc audiens fatuus Senex magno repletus eſt gaudio. Et mox virgam paſtoralem comparavit, & annulum. Denique ingredientibus eis fines Croatiæ, compatriotæ audito eorum adventu, læti obviaverunt ſuo Pontifici, eumque cum magno tripudio ſuſceperunt. Et quia non Paſtor verus erat, ſed lupus rapax ſub ovina pelle latebat, nimirum à ſuis erat fructibus cognoſcendus. Etenim primo impetu Veglienſem Epiſcopum cum omni celeritate de ſua ſede fugavit, eamque ſibi quaſi auctoritate Apoſtolica uſurpavit. Tunc, proh pudor, phantaſticus Pontifex cepit in conſecrandis Eccleſiis, in ordinandis Clericis, & aliis Epiſcopalibus miniſteriis exercendis, divina officia profanare. Sed Omnipotentis virtus non diu paſſa eſt fraudem Diabolicæ ludificationis, animas deciperé infelices; ſtatim namque cum hæc impia geſta ſummi fuiſſent Pontificis auribus intimata, gravi mœrore confectus, abſque omni mora quemdam Legatum Ioannem Cardinalem mittere feſtinavit, ad extirpandum nefandi Schiſmatis fomitem de partibus Sclavoniæ. Itaque Cardinalis ad illas partes adveniens, multitudinem populi, & Cleri coadunari juſſit ipſumque Pſeudo-Epiſcopum coram ſuis Gothis de tantæ temeritatis nequitia duriſſimè increpavit, quod nullum ſacri miniſterii ordinem à Summo Pontifice datum ei fuiſſet. Quamobrem ipſum Cededam, & Potepam cum ſuis ſequacibus perpetui anathematis mucrone à fidelium conſortio detruncavit; Vlfum verò tanti ſceleris inventorem, tantique ſatorem erroris uſque Spalatum trahi juſſit. Vbi congregata Synodo eundem iniquum Presbyterum ab omni ordine clericali depoſuit, multiſque affectum verberibus à tonſo capite, aduſta ſtigmate fronte, ſicut Papa juſſerat, perpetuo carcere detrudi fecit. Sed cum male ſanus Cededa ab incepta temeritate nullatenus reſipiſceret, multaque ſcandali materia propter ipſum in toto Regno fuiſſet exorta: præceptum eſt à Summo Pontifice, ut tam in Romana, quam in Spalatina Eccleſia, & per cunctam Provinciam ſolemnis anathematizatio fieret ſuper eum; Quod cum Romæ bis, & in Spalatina Synodo tribus vicibus ſactum fuiſſet; ecce repentè divina ultio in ipſum manifeſtata eſt: Nam cum nihil languoris, nihilque doloris in corpore pateretur, ſeceſſū petiit ex conjecta neceſſitate naturæ ibique ſubitaneo dolore correptus: evulſis à corpore viſceribus, omnia inteſtina in ſeceſſum effudit. Et ſic homo impius Arianam imitatus perfidiam, juſto Dei judicio ignominioſa Arii morte damnatus eſt. His ità geſtis Dominus Papa Alexander de hac luce migravit, cui ſubſtitutus eſt Dominus Gregorius ſeptimus. Hic ergo miſit Legatum ad partes Dalmatiæ, Venerabilem virum Girardum Archiepiſcopum Sipontinum, qui Spalatum accedens cum magno gaudio, & honore à Laurentio Archiepiſcopo ſuſceptus eſt. Miſit igitur, & convocavit ſuffraganeos Salonitanæ Metropolis univerſos, qui cum conveniſſent, Provincialem cum eis Synodum apud Salonam debita maturitate celebravit. Interfuerunt autem iſti ſuffraganei Eccleſiæ Spalatenſis. Primo Laurentius Archiepiſcopus, ſecundus poſt eum. Stephanus Epiſcopus Iadrenſis; Ioannes Tragurienſis, Forminus Nonenſis, Gregorius Arbenſis, Theodoſius Belgradenſis, Gregorius Chroatenſis, Baſilius Apſarenſis, & alii quidam. In hac Synodo reſtauratus eſt Epiſcopatus Nonenſis, cujus Epiſcopus Gregorius multas olim moleſtias Ioannem Spalatenſem Archiepiſcopum ſuſtinere fecit, debitam ei ſubtrahendo obędientiam, & ſibi jus Metròpòlicum indebitè vendicando. Interea venerabilis Girardus Legatus Spalati poſitus, invenit ibi ſupra memoratum Vlfum presbyterum, cui Golfangus agnomen erat, ab annis jam duodecim Papali juſſu graviſſimis compedibus alligatum propter Schiſmatis nefarium ſcelus, quod cum Cededa exercuerat in regionibus Dalmatiæ, atque Croatiæ. Hunc ergo fecit abſolvi, dicens: quia Dominus Alexander felicis memoriæ in ſuo deceſſu præcepit univerſos ſuo juſſu incarceratos abſolvi. Prius tamen fecit eum ſuper Evangelium, & ſuper Corpus B. Domnii ſubire corporaliter juramentum, ut in abjuratam hæreſim numquam relabi deberet, & de his partibus egrediens numquam rediret: Sed cum eo Romam adiens Apoſtolico ſe conſpectui permitteret exhiberi. Denique his taliter actis ad Laurentium

tium Archiepiſcopum redeamus; ordinatus eſt in ſede Salonitanæ Eccleſiæ anno Incarnationis milleſimo ſexageſimo temporibus Michaelis Imperatoris, Regum verò Stephani, Creſimiri, & Suinimiri, qui fuit ultimus Rex Chroatorum. Iſte Laurentius inter multa alia pietatis opera fecit Monaſterium Monialium S. Benedicti, quod ſatis abundanter temporalibus prædıtum ſubſidiis, regularibus inſtituit diſciplinis, ponens ibi religioſas fæminas, quæ juſtè, caſtèque viventes, ſancta converſatione deberent Deo, & hominibus complacere. His temporibus celebrata fuit Synodus in Civitate Nonenſi ſub Ioanne Cardinali Apoſtolicæ ſedis Legato: ubi proclamationem faciente Laurentio Archiepiſcopo Illuſtris vir Demetrius cognomento Suinimir Rex Chroatorum reſtituit Eccleſiæ S. Domnii Eccleſias S. Stephani, & Sanctæ Mariæ in Salona cum omnibus earum bonis. Has ſiquidem Eccleſias ædificavit, & dotavit quædam Helena Regina, donans eas Spalatinæ ſedi jure perpetuo poſſidendas. Quæ ob reverentiam Regalium ſepulcrorum conceſſæ fuerant quibusdam regularibus ad tempus, qui aſſiduè in eis officiorum miniſteria exercebant. Ibi namque Magnificus vir Creſimirus Rex, in atrio videlicet Baſilicæ S. Stephani tumulatus eſt cum pluribus aliis Regibus, & Reginis. Præfuit autem Laurentius Salonitanæ Metropoli annis circiter quadraginta. Quo quieſcente in Domino de ſubrogandı electione non potuerunt eſſe concordes, Quamobrem voluntas omnium extitit ad Dominum Papam legationem mittere, ſuppliciter poſtulando, ut Spalatenſi Eccleſiæ de Paſtore idoneo provideret. Tandem eorum petitionibus ſummus Pontifex acquievit, dans eis Præſulem Creſcentium natione Romanum, virum valdè egregium, & omni præditum bonitate.

CAP. XVII.

Qualiter Ungari cæperunt Dominium Dalmatiæ, & Chroatiæ.

EO namque tempore Rex Suinimirus mortis debitum ſolvit, nullumque ſuæ poſteritatis hæredem reliquit. Sic ergo tota regalis ſanguinis deficiente proſapia, non fuit ulterius, qui in Regno Chroatorum ritè ſuccedere debuiſſet. Cepit itaque inter omnes Regni proceres magna diſcordia ſuboriri, & cum diviſim modò hic, modò ille regnandi ambitione ſibi terræ dominium vendicaret, innumerabiles rapinæ, prædationes, cædes, & omnium facinorum ſeminaria emerſerunt, alter enim alterum inſequi, invadere, trucidare quotidie non ceſſabat. Verum his temporibus extitit quidam ex Magnatibus Sclavoniæ, qui cum à ſuis eſſet contribulibus multis laceſſitus injuriis multisque damnis attritus, non ſperans aliter, ſe poſſe tantis reſiſtere malis in Vngariam profectus eſt. Tunc ad Regem Vladislavum ingreſſus eum alloqui cepit, perſuadens ei, ut ad capiendum Chroatiæ Regnum, & ſuo dominatui ſubjugandum exiret: dans ei plenam fiduciam id facilè poſſe complere: cum Regnum illud vacuum, & ſine tutela Regalis providentiæ remanſiſſet. His ergo Vladislavus Rex inductus conſiliis, absque mora, coadunato exercitu copioſo, venit, & occupavit totam terram à Dravo fluvio, uſque ad Alpes, quæ dicuntur ferreæ, nullo obice reſiſtente. Poſt hæc tranſivit Alpes, & cæpit impugnare munitiones, & Caſtra, multaque prælia committere cum gentibus Chroatiæ. Sed cum alter alteri non ferret auxilium, eſſentque diviſi ab invicem, facilem victoriam Rex potuit obtinere; nec tamen usque ad maritimas regiones pervenit, ſed audiens quod quædam gens ſui Regni fines intraverat, in Vngariam repedavit: fuit autem Rex iſte non ſolum armis ſtrenuus, ſed religione, & Sanctitate inſignis. Hujus temporibꝰ gens Scythica in multitudine gravi intra Vngariæ fines irrumpens, magnas hominum ſtrages fecerunt. Sed Vladislavus Rex coacto in unum ſui Regni exercitu, in hoſtiles turmas viriliter irruens, divino protectus auxilio, majorem partem barbaricæ nationis, paſſim per campos ſtravit in mortem, alios verò extra Regni confinia effugavit. Denique Vladislavo Rege migrante ad Dominum, Colomannus ſibi in Regno ſucceſſit. Hic cum eſſet vir ferocis animi, propoſuit totam terram usque ad mare Dalmaticum ſuo dominio ſubjugare, venit ergò cum multo armorum apparatu, & obtinuit cæteram partem Sclavoniæ, quæ à Vladislao fuerat prætermiſſa, itaque ad mare usque pervenit, ut Civitates maritimas occuparet. Tunc ad Spalatenſem Civitatem primò acceſſit, petens pacificè, ut ſua ſe ſponte dominatui ejus ſubjicerent, nec ante permitterent deſtrui ſe, & ſua. At verò Spalatenſes obfirmatis bene portis per murorum circuitum cum armis diffuſi non acquieſcebant Regi, metuentes dominium gentis ignotæ, & extraneæ experiri: quippe neſcientes quid Rex de Civitate, vel de Civibus cogitaret. Tum Rex, & ejus Principes indignè ferentes, & ſe quaſi contemptos à Spalatenſibus arbitrantes, cæperunt multa Civibus comminari, & poſitis caſtris non longè à Civitate devaſtabant Campos, prædasque quas poterant, faciebant. Vnde factum eſt, ut Spalatenſes obdurato animo cuncta proponerent ſubſtinere pericula, & damna potius, quàm jugū ſuſciperent Vngarorum. Cùm ergo ſic aliquantū tēporis pertranſiſſet, intellexerunt tandem per internuncios, homines eſſe Chriſtianos, & quod Rex vellet cum eis benignè agere, ſi ſe ejus ditioni adhuc pacificè ſubjugarent,

Ec

rent. Tunc Spalatenſes inter ſe facto conſilio, miſerunt Creſcentium Archiepiſcopum ad Regem Colomannum, pacem poſtulantes ab eo. Quem ille benignè ſuſcipiens, annuit omnibus petitionibus, quas Spalatenſes fecerant, pro pacis fœdere componendo. Facta igitur conſcriptione omnium, quæ hinc inde fuerant ex beneplacito ſtabilita, juravit Rex cum ſuis Principibus omnia firmiter obſervare. Poſtera verò die juraverunt Spalatenſes, primo quidem majores, deinde juniores, poſtea vulgus omne, ut Colomanno Regi, & ejus poſteris, ac Regno Vngariæ ſubjecti, & fideles omni tempore permanerent. Tunc Rex Civitatem ingreſſus valdè honorificè à Clero, & Populo ſuſceptus eſt, & ea die procuratione affluenter à communi ſuſcepta, confectiſque, ac traditis immunitatis Privilegiis profectus eſt, inde autem pertranſiens venit Traguritum, & deinde Iaderam, à quibus Civitatibus ſimili exemplo ſuſceptus, fecit eis libertatis privilegium, & ſic in Vngariam eſt regreſſus Anno Domini milleſimo centeſimo tertio.

CAP. XIIX.

Qualiter Manaſſes voluit prodere Civitatem.

DEfuncto autem bonæ memoriæ Creſcentio Archiepiſcopo, electio facta eſt ad inſtantiam laicorum in quendam Clericum de Curia Colomani Regis, qui erat gratioſus apud eum nomine Manaſſes. Qui conſecratus à ſummo Pontifice in Civitate manebat, & ſæpius in Vngariam proficiſcendo, Regis curiam frequentabat. Dederant autem Spalatenſes Regi Colomano Turrem Orientalis anguli. Rex autem poſuerat ibi Ducem quendam cum non parva militum manu, qui erat per Chroatiam exactor Regalium Tributorum. Contigit autem eo tempore, ut idem Dux vellet Civitatem capere, eamque totaliter deprædari. Habito itaque conſilio cum complicibus ſuis deliberatum eſt, hoc non poſſe opportunius fieri, quàm ſi vellet Archiepiſcopus, huic conſilio conſentire: Vocatus ergo Archiepiſcopus venit, conſenſum præbuit, diem ſtatuit, ut cum univerſus populus ad ſolemnitatem cujuſdam Oratorii de more confflueret, Vngari, qui erant in turri, ſupergrederentur mœnia Civitatis; Cæteri verò, qui extra erant viſo ſigno accurrerent; & ſic Civitas, ſuorum effœta ſubſidio Civium, facilè capi poſſe oſtenditur, & placuit Duci conſilium, & cunctis collateralibus ejus, & omnia ſunt ad nutum præſulis præparata. Ea tempeſtate quidam egregiæ ſtrenuitatis vir, Adrianus nomine, Latinus gente, patria Triviſanus, erat Comes, Rectorque fideliſſimus Civitatis. Hic magis ſuorum Civium ſaluti, & libertati conſulens, quàm propriæ dignitati, tantæ fraudis nequitiam Civibus patefecit, & mox ad ſolum patriæ fugiens repedavit. Spalatenſes verò, facta ſocietate cum Tragurinis, & aliis Dalmatinis, ponentes usquequaque cuſtodias ſibi tacitè præcaverunt. In dicta igitur ſolemnitate conſecrationis cujusdam Oratorii, quod erat in rupibus montis Kirieleiſon appellati, cuncti ſe Civitatem ſimulaverunt exire, experiri volentes an verum eſſet, quod eis prædictus Comes Adrianus patefecit ſecretum. Protinus ergo circa horam tertiam cœperunt, qui in turri erant, tubas clangere, vexilla erigere, per mœnia Civitatis diffundi. At verò Spalatenſes è latibulis exeuntes, concito gradu ad Turrim currunt, ignem ſupponunt, mœnia ſupergreſſos præcipitant. Quotquot itaque in turri erant, partim fumo ſuffocati ſunt, partim verò infelici ſaltu ſe ad terram miſerunt. Qui in Civitate erant gladio ceciderunt: qui autem ad eorum confluebant auxilium, ingenti pavore perculſi, trepidi, confuſique fugerunt. Videns ergo Archiepiſcopus ſuæ fraudis facinus denudatum, magno confuſionis pudore obductus, Civitatem exivit, nunquam poſtea reverſurus.

Quo fugiente dicitur vacaſſe Eccleſiã quampluribus annis. Interim autem Dabro Ditii Archidiaconus præerat capitulo. Comes verò Cernecha Civitatem regebat. Iſti ambo (ut ferunt) uno conſilio proventus Eccleſiæ ſuis uſibus retorquentes electionem Pontificis frivolis dilationibus ſupplantabant.

CAP. XIX.

De Exemptione Iadrenſis Eccleſiæ.

EO itaque tempore Micha Epiſcopus Calopreſtantii filius præerat Eccleſiæ Iad. huic promittebat Dabro Archidiaconus Archiepiſcopatum Eccleſiæ Spalatenſis. Quamobrem multa donaria & Exenia conſequebatur ab eo; ſed quod ei de Pontificatu Spalatino promiſerat nolebat ducere ad effectum. Tunc inſtante Epiſcopo, promiſit Archidiaconus, taliqùe ipſum calliditate decepit, ſtatuit namque diem, qua Spalatum veniens, Miſſam caneret, admonitionem faceret, ne tanto tempore ſinerent ſuam Eccleſiam Paſtore viduatã manere, & inter hæc verba pollicitus eſt Archidiaconus primã ſe vocem electionis de perſona Epiſcopi emiſſurum. Quid plura? Venit Epiſcopus, miſſam cecinit, admonitionem fecit. Sed is, qui ſe in ipſius electionem proclamaturum promiſerat, nihil dixit. Videns autem Epiſcopus ab Archidiacono ſibi ſore deluſum vehementer indignatus receſſit, proponens debitam ſubjectionem Spalatinæ Metropoli ſubtrahere, & ab ipſius juriſdictione ſe omnino eximere; Defuncto tandem Micha Epiſcopo ſucceſſit alter in Eccleſia

Iadren-

Iadrenſi, qui deceſſoris ſui ſequens veſtigia inobediens Spalatinæ Eccleſiæ permanſit.

Tunc Spalatenſes elegerunt quendam Gregorium Clericum Iadrenſem, ipſe ædificari fecit Eccleſiam Sancti Ioannis, quæ eſt Capella Curiæ, ſed antequam munus conſecrationis ſuſcepiſſet, morte præventus eſt. Erat autem eo tempore Gaudius Clericus natione Spalat. Plebanus Eccleſiæ Sanctæ Anaſtaſiæ eleganti ſtatura, & inter cæteros litteratior habebatur. Erat autem filius Cocini, nepos Carochule, potens homo, multorum enim erat cognatorū, & affinium populoſitate præditus. Hic ergo Spalatinæ Eccleſiæ Archiepiſcopus eſt effectus, Plebanatum verò Eccleſiæ Sanctæ Anaſtaſiæ contulit nepoti ſuo Madio Primicerio fratri Ioannis Meſagalia, quia patronatus jure ſpectabat ad eum, fuit autem Gaudius iſte gratioſus ſatis apud Reges Vngariæ, quippe ut elatus homo eorum Curias frequentabat, ordinatus fuit Anno Domini MCXXXVI. tempore Cernechæ Comitis. Vixit autem in Pontificatus culmine ferè XL. annis. Factum eſt autem, ut Deſſa Maccarelli Traguríenſi foret Eccleſiæ in Epiſcopum conſecrandus: Vocavit ergo Archiepiſcopus ad conſecrationem celebrandam ſecum dumtaxat Epiſcopum Chroatenſem. Qui veniens & videns proceſſum Archiepiſcopi contra canonicas inſtitutiones fieri, prohibuit, dicens, non debet Archiepiſcopus cum uno Epiſcopo ſolummodo electo conſecrationis munus impendere, Gaudius verò tantæ ſimplicitatis, immò temeritatis erat, ut diceret: quia pallium mihi eſt loco alterius Epiſcopi. Tunc Epiſcopus Chroatenſis utpote vir diſcretus, & cautus volens honoris ſui evitare periculum, aſcendit in ambonem, & coram omni populo proteſtatus eſt, quod non voluntarius, ſed invitus, & coactus Metropolitano ſuo in hac parte parebat. Tandem conſecratione hujuſmodi celebrata, protinus apud ſedem Apoſtolicam factum Gaudii Archiepiſcopi divulgatum eſt. Summus verò Pontifex miſſo Apocriſario juſſit tàm Archiepiſcopum, qui ordinaverat, quam Epiſcopum, qui ordinatus fuerat, ab adminiſtratione ſuorum ordinum perpetuo amoveri. Epiſcopum verò qui proteſtationem fecerat, decrevit à culpa fuiſſe immunem. Quod & factum eſt. Poſt hæc idem Archiepiſcopus longa paralyſis ægritudine diſſolutus, apud Monaſterium Sancti Benedicti diu jacuit. Sed eo adhuc vivente ſubrogatus eſt alius Archiepiſcopus Abſalon nomine, Vngarus natione. Quo defuncto, tertius quoque ſubſtitutus eſt Archiepiſcopus Petrus Lombardus, qui, cum ad eundem Gaudium gratia viſitationis accederet, vidit eum adhuc Epiſcopalem annulum geſtare in digito: quamobrem vehementer eum redarguens extraxit annulum de ejus digito, & abſceſſit. Fuit autem Petrus iſte primò Epiſcopus Narnienſis, vir magnæ ſcientiæ, & bonorum morum actibus decoratus. Erat autem præcipuè eruditus in ſcientia Phyſicali, ita ut reſpiciendo in faciem, ſani hominis prænoſceret, quo ægritudinis genere, & quo foret tempore invadendus, quove Medelæ antidoto poſſet languoris evitare diſcrimen. Hic itaque cum aliquot annorum curriculis Salonitanæ feliciter præfuiſſet Eccleſiæ, profectus in Vngariam mortis debitum ſolvit, ſepultuſque eſt in Eccleſia Sanctæ Mariæ in Alba, ob cujus laudabilis vitæ converſationem in magna veneratione ab incolis regionis illius ejus tumulus habebatur.

CAP. XX.

De Epiſcopatu Pharenſi.

Intereà vacante Eccleſia Iadrenſi tres ejuſdem Eccleſiæ Clerici ad Pontificatus honorem certatim aſpirabant; videlicet Lampredius Marichnæ; Petrus Camaſii, & Martinus Manzavini. Comes verò Civitatis erat eo tempore Petrana. Hic cæpit fovere partem Lampredii, ſperans ſe cum eo ſuavius vivere eò quod nec ipſe per ſe ſuperbus, nec erat de ſuperbo ſanguine procreatus. Tandem Lampredius iſte Iaderenſis Epiſcopus eſt effectus. Iſte primus ſub Patriarcha Gradenſi pallium obtinuit ab Anaſtaſio Papa anno MCXLV. erat eo tempore quidam Luccarus filius Duimi Ciclæ Archidiaconus Eccleſiæ Spalatenſis: hic dolens quod Iaderenſes à Salonitana Metropoli ſe eximere laborabant, petiit à Clero, & Populo conſilium & expenſas, promittens, ſe in perſona propria ad ſedem Apoſtolicam acceſſurum, & Privilegium Salonitanæ Eccleſiæ contra Iaderenſium molimina allegaturum. Sed tanta erat invidia contra Archidiaconum ſupradictum, ut non acquieſcerent dictis ejus, immo abſque omni pudore in faciem ejus reſponderunt, dicentes: Nolumus quod aliquid boni per te lucretur Eccleſia Spalatenſis. Ad hanc reſponſionem perturbatus Archidiaconus ſiluit, nec de facto hujuſmodi ſe ulterius intromiſit. Et quia tunc vacabat Archiepiſcopo Eccleſia Spalatenſis, facilè Iaderenſes ſine contradictione potuerunt exemptionem ſuæ Eccleſiæ obtinere.

Iſtis verò temporibus ſicut ab antiquo Inſulæ Pharon, & Brachia erant diœceſes Eccleſiæ Spalat. Archipresbyter verò erat in eis quidam Cernata Sacerdos Capellanus de Spalato. Prædicti autem Clerici, qui ad Epiſcopatum anhelaverunt, cæperunt inimicari Comiti ob favorem Lampredii; qui volens eos ſibi pacatos efficere; uni conſenſit Epiſcopatum Apſarenſem, quem cum duobus aliis Epiſcopatibus ſcilicet Veglienſi, & Arbenſi è ſubjectione Spalatinæ Eccleſiæ ſubtraxerant, Martinum verò fecit eligi ab inſulanis expulſo Archipresbytero Eccleſiæ Spalatenſis, nam Comes prædictus cum Venetis earundem occupaverat dominium inſularum; & quamvis Martinus poteſtate Iadrenſis Comitis fuiſſet electus: noluit tamen Iaderæ conſecrari: ſed profectus Raguſium conſecrationem ſuſcepit ab Andrea Archiepiſcopo Raguſino, & ab Epiſcopis Dulcinenſi, & Suacenſi, & nullam ſubjectionem faciebat Iaderenſi Eccleſiæ, ſed Spalatenſi debitam reverentiam exhibebat quandoque; Vacante autem tunc temporis Eccleſia Spalatenſi, quidam Cardinalis vir magnæ auctoritatis, & eximiæ honeſtatis per totum Regnum Vngariæ legationis officio fungebatur; hic cum non modicam feciſſet moram Spaleti reſidendo, effectus èrat familiaris omnibus, & amicus: ſingulos enim pro meritis charitatis viſcere confovebat. Factum eſt autem ut eo tempore congregaretur Clerus Spalatinæ Eccleſiæ pro Archiepiſcopo eligendo: & tandem præmiſſo tractatu de electione cujuſdam in Archiepiſcopum, ut moris eſt omnium vota in perſonam ejuſdem Cardinalis concorditer convenerunt. Itaque electionis ſolemnitate devotè ab omnibus celebrata, protinus Ioannes Comes coadunata populari multitudine ſicut ſolet interdum Laicalis ruditas, notos contemnere, ignotos appetere, certa reſpuere, incerta diligere: veniunt ad eundem Legatum labiis ex ira trementibus, clamorisque vocibus; & tunc concionari incipiunt dicentes, quod alias eum diligerent, & vellent per omnia revereri: ſed non conſentiunt, ut eorum Archiepiſcopus efficiatur. Tunc ſubridens Cardinalis benigna eos allocutione ſedavit, dicens: Viri Spalatenſes, non convenit ſapientes pro nihilo concitare tumultum, & quaſi aliquid foret grande ſcelus admiſſum, in tantæ ſeditionis ſcandalum tàm facilè proſilire. Nam ſuper electionis facto, unde nunc turbulentis animis acceſſiſtis, oportet vos eſſe placatos: quia mea voluntas magis concordat vobiſcum, qui non vultis; quàm cum Clericorum votis, qui me in ſuum deſiderant Pontificem promovere: nec tamen propter veſtras voces electionem hanc reſpuo. Sed quia majoris apud Deum meriti exiſtimo, hæc eſſe, Vniverſalis Eccleſiæ negotia, quæ exequenda comporto. Ad Clerumque converſus, ait. Quia me ſincero affectu diligitis, gratias refero: electionem autem veſtram in alium transferatis. Poſt hæc Cardinalis iſte reverſus ad Curiam transactis aliquot annorum curriculis, Summus Pontifex eſt effectus nomenque ipſius fuit Gregorius Octavus, temporibus autem Domini Alexandri Papæ III. miſerunt ad eum Spalat. Clerici humiliter poſtulantes ut paſtorem eis concedere dignaretur, qui eorum petitioni benignè annuens direxit eis Girardum patria Veronenſem, & Curiæ Capellanum. Qui ab eodem Summo Pontifice conſecratus, valdè honeſtè, decenterque acceſſit ad regimen Eccleſiæ Spalatenſis. Eo tempore Spalatenſes, & tota pene Dalmatia ſubjecerunt ſe Conſtantinopolitano Imperio. Quamobrem Spalatini Cives cæperunt rogare Girardum Archiepiſcopum, ut ad Vrbem Regiam proficiſcens, fidem pro ſe, & pro Civibus Imperatoriæ Celſitudini jurejurando firmaret. Sed cum nollet acquieſcere propter mandatum Papale, Civesque inſtando, quaſi vim facerent: Venerabilis Girardus ad Alexandrum Papam ſe contulit, petens ab eo conſilium, quid ſuper facto hujuſmodi ſibi foret agendum. Dominus verò Papa, ipſius indebitæ moleſtationi compatiens præfecit eum Eccleſiæ Sipontinæ: retenta nihilominus adminiſtratione Eccleſiæ Spalatinæ.

CAP. XXI.

De conflictu Ducis Reles cum Spalatenſibus.

FVit autem his ferè temporibus quidam Croatorum Dux nomine Reles, vir potens, & ferox nimis. Hic quia Spalatenſi civitati præeſſe ardentiſſimè cupiebat, Cives ejus nunc promiſſis ſolicitans, nunc nimis terrens, laborabat multifariè, ut ſe aſſumerent in Rectorem, ſed Spalatenſes nullatenus flectebantur, deteſtantes prorſus regimen viri Sclavigenæ experiri. Tunc Dux ipſe cæpit palam aggredi Civitatem, bellum inferens valdè durum, ita ut uſque ad muros armatis Equitum Cuneis appropinquans, multas hominum, & animalium prædas agebat. Spalatenſes verò exire contra tantam armorum multitudinem non præſumentes, ſe ſe intra mænia tuebantur; aliquotiens verò clanculo exeuntes hoſtes ut poterant offendebant. Factum eſt autem, ut tempore quo-

re quodam Dux Reles coadunato grandi exercitu, caſtra poſuit è regione Civitatis, cæpitque ſuccidere vineas, & arbores quasque fructiferas detruncare. Tunc Spalatenſes triſtes, & gemebundi ſua damna eminus inſpectantes, miſerunt ad Ducem nuntios, verbis pacificis poſtulantes, ut à tanta Spalatenſium vexatione ceſſaret, & cum eis amicabiliter de pacis compoſitione tractaret. Ipſe autem ut erat perverſæ mentis homo, multoque intumeſceret ſuperbiæ faſtu, talia nuntiis verba reſpondit. Non ceſſabo donec omnia vineta veſtra ita proſternam, ut tantum vini non inferatur in Civitatem, quantum poni poſſit in Calice ad miniſterium unius Miſſæ. Reverſi autem Nuncii retulerunt Civibus triſtia Ducis reſponſa. At illi ſuſpicientes ad Cælum dixerunt, Deus Omnipotens, ſuperbiæ deteſtator, contere illorum atrogantiam, noſtramque afflictionem, quam ab eis injuſtè patimur miſericorditer intuere. Modico autem dierum tranſacto ſpatio, & ecce Dux ipſe, ut erat ſolitus, venit cum magno armorum ſtrepitu, & appropinquans uſque ad mænia Civitatis inſultansque armis & vocibus, Cives anxios, & tremebundos ad prælium provocabat. Mox autem quidam audaciæ Spiritus incaleſcere cæpit cordibus latinorum, & arreptis ſubito armis per portas conſtipatim erumpunt, & Divinum invocantes auxilium binas acies inſtruunt. Tunc duobus probioribus duo dantes vexilla, præceperunt omnibus armatis, ut altera pars unum, altera vexillum alterum ſequeretur. Hortantesque ſe ad invicem protinus ſe hoſtibus oſtenderunt. Videntes autem Sclavi ex inſolito latinos ex ſuis latebris exiſſe, multum læti effecti, ſtatim ad eos acies dirigunt. Noſtri verò ut erant præmoniti, una pars paulatim hoſtibus à facie appropinquat: altera verò pars à tergo girantes, ex inſidiis ſpeculatur. Tunc conſerentes inter ſe manus, cæperunt fortiter præliari. Subitò autem hi, qui erant in inſidiis prodeuntes ad auxilium ſuorum accurrunt. At verò Senes per plateam oberrantes ſupplices manus tendabant ad Cælum: mulieres verò, pueri, & puellæ perſpicientes per muros, ingenti pavore animis palpitabant. Sacerdotes, & clauſtrales in Eccleſiis proſtrati Divinum adjutorium implorabant. Et ecce nutu Dei Dux ipſe ſuperbus primus jaculo cecidit: & ſtatim diſſolutæ ſunt acies eorum, & coram noſtrorum gladiis fugientes, paſſim per campos proſtrati ſunt, corruitque multitudo ex ipſis. Tunc Spalatenſes de ſuis hoſtibus patrata victoria, cum gaudio redeuntes, amputaverunt caput ipſius nequiſſimi Ducis, & in poſturio ſuſpenderunt. Et ſic peſtis illa quievit.

CAP. XXII.

De Raynerio Archiepiſcopo.

MOrtuo tandem bonæ memoriæ Girardo Archiepiſcopo in hoc totius Eccleſiæ Spalatinæ reſedit conſilium, ut neminem eligerent: ſed à ſede Apoſtolica paſtorem idoneum poſtularent. Tunc miſerunt Legatos ſuos ad Curiam Sacerdotem quendam Ionium Sacriſtam, & quendam alium. Qui accedentes ad pedes Domini Alex. Papæ petitionem Spalatenſis Eccleſiæ humiliter porrexerunt. Erat autem tunc temporis magna controverſia inter Clericos Callenſes Tuſciæ Civitatis ex una parte, & Raynerium eorum Epiſcopum ex parte altera, ſuper quibuſdam juribus Eccleſiæ ipſorum, ſteterantque ambæ partes diu in Curia implacabiliter litigantes. Cumque non poſſet inter eos tumultus hujus diſcordiæ mitigari, Dominus Papa hanc viam invenire voluit, fomitem tanti rancoris utiliter extinguendi. Itaque abſolvit Raynerium ab adminiſtrationis vinculo, quo Callenſi Eccleſiæ fuerat alligatus: & quia ſciebat eum virum valde habilem regimini Paſtorali, vocatis Eccleſiæ Spalatinæ nuntiis, dedit ipſum illis in Patrem, & Paſtorem ſuæ Eccleſiæ deducendum. Tunc Clerici Callenſes, licet ipſum odiis, & vexationibus proſecuti fuiſſent: multum tamen triſtes de amiſſo paſtore effecti, ad propria ſunt reverſi. Raynerius autem ſuſcepto dignitatis pallio gaudens, & lætus cum nuntiis iter arripuit veniendi. Deſcenderunt ergo Ravennam: habebat autem Raynerius Archiepiſcopus vaſa argentea non modica, pecuniam, & indumenta Pontificalia pretioſa. Cum autem timerent in mari latrocinia Pyratarum, noluerunt prædictas opes ſecum in navi portare: ſed includens eas Archiepiſcopus in quodam dolio, recommendavit ſervandas apud Sanctæ Mariæ Monaſterium de Portu Ravennate, mandans, ut nulli hominum illud depoſitum traderetur, niſi ad manus cujuſdam ſervientis ſui, quem eis præſentem oſtendit; Tunc conſcendentes navem, profecti ſunt. Cum autem perveniſſet ad Civitatem cum magno tripudio Cleri, Populique ſuſceptus eſt. Cæpit autem Eccleſiam multa prudentia gubernare, emendare Clericos, Populum inſtruere, ſalubribus documentis, facultates Eccleſiaſticas vigilanti ſtudio ampliare:

ſed nunc ad Martinum Epiſcopum Inſularum redeundum eſt. Hic cum eſſet ſenex quadam valetudine comprehenſus, quaſi amens effectus erat. Inſulani verò ejus amentiam non ferentes expulerunt eum, & accedentes ad Eccleſiam Spalatenſem, elegerunt Luccarum filium *D*uymi Ciclæ Archidiaconum ejuſdem Eccleſiæ, qui præſentatus Raynerio Archiepiſcopo conſecratus eſt ab eodem. Per idem ferè tempus Dominus Alexander Papa tempore Schiſmatis navigavit ab Apulia, & venit ad Inſulam Liſſam. Statim autem, ut præſenſit *R*aynerius Archiepiſcopus, præparatis navibus multis, cum magno Comitatu Cleri, & Nobilium Civitatis venit ad eum, deferens ei cibaria, & Xenia multa. Tentabat rogare ipſum, ut ad Spalatenſem Vrbem, quæ prope erat, divertere dignaretur. ſed non acquievit Papa: feſtinabat enim ire Venetias, ad componendum cum Frederico Imperatore. Navigavit ergo inde, & venit Iaderam: ivit autem Raynerius Archiepiſcopus cum eo. Tunc Martinus Inſularum Epiſcopus recuperata ſanitate jam compos mentis effectus, querelam Domino Papæ de ſua expulſione, & de Luccari intruſione depoſuit, *S*ummus verò Pontifex auditis, & cognitis cauſæ meritis Luccarum depoſuit, Martinum verò ad ſuam ſedem remiſit. Eo tempore Emanuel inclytæ memoriæ apud Conſtantinopolim imperabat. Tota autem Dalmatia, & pene Chroatia univerſa ſubjecta erat principatui ejus. Ipſe autem erat benigniſſimus circa omnes ſibi ſubjectos non tributorum exactor, ſed divitiarum ſuarum liberaliſſimus diſtributor. Omnes ad ſe venientes honorabat, omnibus impenſas ex fiſco regio exhibebat. Recepta etiam computatione capitum Civitatis Spalatenſis, mittebat ſtipendia omnibus: infantibus etiam in cuna jacentibus ſingulos aureos dari faciebat. Mittebat autem Duces ſuos cum magno apparatu armorum portantes pro ſumptibus pecuniam copioſam: qui veniebant, & tenebant Civitates maritimas, & magnam Chroatiæ partem. Itaque *S*palatenſes rogaverunt Raynerium Archiepiſcopum ut pergeret Conſtantinopolim ad Imperialem Curiam viſitandam; qui gratanti animo acquieſcens, aſſociatis ſibi * aliquod de Nobilibus Civitatis, Conſtantinopolim profectus eſt. Ingreſſusque ad Emanuelem Imperatorem, ipſumque ex parte ſuorum Civium multum reverenter ſalutans, valde honorificè ab Imperatore ſuſceptus eſt, & quandiu ibi manſit, ſatis venerabiliter impenſis ex Curia affluenter exhibitis, procuratus eſt. Cùm autem redeundi licentiam à Principe poſtulaſſet, donavit ei munera pretioſa ſatis, & non pauca; ſicque ad Eccleſiam ſuam gaudens, & locuples eſt reverſus. Fuit autem Raynerius vir valdè conſtans, & intrepidus, nec patiebatur aliquid de juribus, & facultatibus Eccleſiæ deperire. Vnde factum eſt, ut quodam tempore iret ad montem Maſſarum, ut exquireret quædam prædia Eccleſiæ, quæ à Sclavis occupata detinebantur, & cum faceret circuitum cum his, qui terrarum illarum habebant notitiam, ambiendo, & limitando eas per ſuas extremitates, ecce Nicolaus quidam cum fratribus, & parentela ſua, qui erant ex genere Cacitorum, de facto Archiepiſcopi valdè dolere cæpit, & convocata populari multitudine, in magno furoris impetu *R*aynerium circumdantes exclamaverunt. Quid tu peſſime præſul, & inique contra nos agere conaris? Nunquid putas poſſe nos ejicere de poſſeſſionibus territorii patrum, & anteceſſorum noſtrorum niſi in continenti recedas, hic dies vitæ tuæ ultimus erit. Raynerius autem ut erat conſtantiſſimus, nil eorum minis perterritus libera, & intenſa ſatis voce reſpondit, dicens; non veſtrum eſt territorium ut aſſeritis, ſed poſſeſſio Eccleſiæ B. *Do*mnii à vobis hactenus uſurpata, ad hanc vocem omnis multitudo Sclavorum, arreptis lapidibus, in eum unanimiter projecerunt; tamdiu dextris furentibus debachantes, donec exanime corpus ſub magno acervo lapidum dimitterent, & abirent. Viri autem illi, qui Præſulem fuerant comitati, videntes Sclavorum rabiem in ejus fore mortem ſuccenſam, cucurrerunt ad Civitatem, tantum malum Civibus nuntiantes. Cives autem ſubitaneo rumore attoniti, repentè ad arma concurrunt, & alii quidam per mare, alii per terram ad montem Craſſum, ubi ſcelus perpetratum fuerat, venire accelerant properanter. Vt autem pervenerunt ad locum, ecce Pontifex miſerandus ſub illa lapidum congerie, quaſi tumulatus jacebat; hoſtes omnes receſſerant. Tunc extrahentes eum, navique extincta imponentes membra, cum magno luctu, & mœrore ad Civitatem duxerunt. Clerus autem præparatis de more ſolemnibus exequiis una cum Populo extulerunt corpus Pontificis & ſepelierunt eum in Eccleſia Sancti Benedicti. Erat autem eo tempore Sacerdos quidam nomine Micha: hic cum de ſuis exceſſibus à prædicto *A*ntiſtite ſæpè argueretur, in magnum exarſerat odium contra eum: non enim erat homo, qui de correctione proficeret in melius; ſed qui deficeret in deterius. Hic ergo videns, quod mortuus erat inſectator vitiorum ſuorum lætus effectus eſt, & quaſi inſultans morti ejus, dixit quibuſdam complicibus ſuis: Date mihi po-

* *aliquot.*

potum aquæ, ut poſſim dicere, quia ſuperſtes ſum illi maligno Præſuli, qui me quieſcere non ſinebat. Et cum datam aquam ex voto bibiſſet, ſtatim ſe jecit in lectum, à quo numquam ſurrexit, ſed paulo poſt vita deceſſit. Spalatenſes autem facta inquiſitione de interfectoribus Archiepiſcopi aliquos invenerunt, quos ſtatim patibulis ſuſpenderunt. *S*ed Deus omnipotens non diu permiſit tam nefarium ſcelus ſine manifeſta ultione manere: nam quotquot in effuſione innocentis ſanguinis impias extenderunt manus, poſt modicum tempus, alii fame, alii gladio, alii peſte cum ſua poſteritate conſumpti ſunt. Obiit autem Venerabilis Raynerius 2. Nonas Auguſti Anno Domini M.C. LXXX. Præfuit verò Eccleſiæ annis quinque. Poſt cujus deceſſum Spalatenſes rogaverunt ſervientem ejus, quatenus *R*avennam pergeret, depoſitumque Archiepiſcopi ad *E*ccleſiam Spalatenſem deferret. Ipſe autem cum eſſet fidelis, & bonus acquievit Civibus, & præparato navigio perrexit Ravennam: miſerunt autem cum ipſo quendam Clericum nomine Raddam Marulle. Tunc oſtenderunt depoſitariis quædam interſigna Archiepiſcopi, & quia ille idem erat, ad cujus manus depoſitum illud juſſerat Archiepiſcopus tradi: reddiderunt totum illud dolium, in quo fuerant opes illæ recluſæ; receptis verò omnibus, reverſi ſunt. De rebus itaque illis, quædam *E*ccleſiæ datæ ſunt, de aliis fecit Communitas voluntatem ſuam.

CAP. XXIII.

De Petro, & altero Petro Archiepiſcopis.

POſt mortem verò *E*manuelis Imperatoris cum rediſſent Spalatenſes ad dominium Vngarorum, electio facta eſt de quodam Petro Vngaro, filio Chitilen, qui erat nobili genere ortus. Cum ergo conſecrationis munus ſuiſſet adeptus, primo Pontificatus ſui anno convocavit univerſos Epiſcopos ſuffraganeos ſuos. Abbates etiam, & omnes *E*ccleſiæ perſonatus habentes cum univerſo Clero, & celebravit Provincialem Synodum in Baſilica *S*ancti Andreæ, quæ dicitur Picta. In hac *S*ynodo multa bona fuerunt ſtatuta; tunc limitatæ fuerunt Diœceſes cujuslibet Epiſcopatus. Corbavia cum eſſet Parochia Eccleſiæ Spalatenſis, voluit eam Archiepiſcopus ſibi detrahere, & in ea *E*piſcopatum facere Metropoli Spalatinæ ſubjectum: quod, & factum eſt. Nam ex voluntate Cleri illius *P*rovinciæ, qui ad *S*ynodum venerat, ordinatus eſt primus Epiſcopus Corbaviæ Matthæus Marutæ Canonicus Eccleſiæ Sancti Domnii, juvenis quidem ætate, ſed honeſtæ converſationis & ſobriæ vitæ. Denique peracto Synodali conventu quæcunque ibi ſtatuta fuerunt. Apoſtolicis ſunt auribus intimata. Dominus verò Papa approbans univerſa pondus auctoritatis Romanæ Eccleſiæ eis imprimens, confirmavit. Igitur Petrus Archiepiſcopus modum Pontificalis acrimoniæ paulisper excedens, cæpit cum Canonicis Eccleſiæ ſuæ contentioſè agere: volebat enim quædam jura eorum infringere; propter quod ambæ partes multum exaſperatæ ad Romanam ſe Curiam contulerunt. Cumque cauſam hujuſmodi Apoſtolico conſpectui præſentaſſent, quidam de Cardinalibus auditor partibus datus fuit. Ventilatis ergo quæſtionibus, utrorumque * pars, & compoſitio inter ipſos reformata eſt, & ſic ad propria ſunt reverſi. Poſt modicum verò tempus Petrus Archiepiſcopus in Vngariam profectus, neſcio qua cauſa ad Epiſcopatum Colocenſis * pax.
*E*ccleſiæ translatus eſt; præfuit autem Spalatinæ *E*ccleſiæ annis duobus. Huic ſucceſſit alter Petrus Abbas Sancti Martini de Pannonia, vixitque in Pontificatu Spalatinæ ſedis annis quinque. His temporibus defuncto Martino Inſularum *E*piſcopo Nicolaus Manzavini nepos ejus ambitionis ardore ſuccenſus tantum ſollicitaverat inſulanos, quod ab eis in *E*piſcopum eſt electus. Præſentatus ergo Spalatenſi Archiepiſcopo manum conſecrationis ſibi poſtulabat imponi: Archipræſul verò ejus devitans verſutias, ſciens eum callidum, & doloſum minimè admittebat. Tandem inſtantia Civium ſuperatus promiſit ſe die *D*ominica, quæ, Craſtino futura erat eorum ſatisfacere voluntati. Nicolaus verò indignè ferens dilationem Archiepiſcopi, ipſa nocte iter arripiens, perrexit Veronam, ibique Dominum Papam Lucium, quibuſdam machinationibus circumveniens conſecrationem ab eo petiit, & accepit. Vacante autem *E*ccleſia Iaderenſi Nicolaus iſte in *A*rchiepiſcopum eſt electus, qui electionem temerè ſuſcipiens abſque licentia Apoſtolicæ ſedis adminiſtratione Iaderenſis *E*ccleſiæ ſe impudenter immerſit. Quamobrem *D*ominus Innocentius *P*apa eum utraque dignitate privavit. Inſulani verò Spalatum accedentes elegerunt in ſuum *E*piſcopum Micham nepotem Picii Canonicum *E*ccleſiæ Spalatenſis. Hic in *E*ccleſia *S*palatina conſecrationem ſuſcepit, & pergens ad Apoſtolicæ ſedis *P*ræſulem confirmationis reſcriptum obtinuit, ut deinceps *E*piſcopatus *P*harenſis antiquæ Metropoli *S*palatinæ tamquam matri ſuæ jure perpetuo adhæreret.

CAP. XXIV.

De Bernardo Archiepiſcopo.

EO tempore Illuſtris vir Bela Vngariæ Rex miſſis Apochriſarius ad Apoſtolicam ſedem ſupplicavit Domino PP. Innocentio ut juberet reliquias B. Vladislavi Regis ſublevari, & in loco decentiori componi, ac ipſum in Sanctorum cathalogo decerneret aſcribendum. Cujus petitioni ſummus Pontifex annuit, & miſit quendam virum Rev*mum* Gregorium de Chreſcentio Cardinalem, ut voluntati Regiæ ſatisfaceret condecenter. Tunc Cardinalis Apoſtolica legatione ſuſcepta transfretavit, & venit in partes *Dalmatiæ*, applicuitque Trag. & quia hyemis adhuc aſperitas imminebat, voluit ibidem per totam Quadrageſimam commorari. Erat autem in Comitatu ejus Clericus quidam, Capellanus ipſius, Bernardus nomine, de Provincia Tuſciæ patria *Peruſinus*, vir litteratus, & eloquens, ſtatura procerus. Hic quia frequenter in Vngar. fuerat miſſus, notus erat effectus *Regi* Belæ, gratiamque ipſius, & multorum *Principum*, & *Prælatorum* Vng habebat: Ita ut Rex ipſe filium ſuum Henricum ei nutriendum traderet, & docendum. Cum ergo Legatus in Vngar. profectus legationis ſuæ peregiſſet officium ad propria reverſus eſt. Itaque vacante *Eccleſia Spalat.* elegerunt Berdum. in *Archiepiſcopum* ſuum, & quia Regi carus erat ſperabant propter ipſum Civ. & Eccleſiæ multa commoda provenire. *Ergo* favore Regio petito, & facilè obtento miſerunt Romam ad Dominum Innoc. III. petentes ut electionem factam de Bernardo dignanter admittens conſecrationis ei munus impenderet, ipſumque ad regimen *Spalatinæ Eccleſiæ* ſalubriter deſtinaret. Fuerunt autem nuntii Spalatenſium Vilcaſius Diaconus, & Duymus nepos Gumay laycus. Sed non libenter Summus Pontifex petitionem hujuſmodi admittebat, quinimò ſatis evidentibus judiciis diſſuadere eorum deſideriis videbatur. *Sed* tanta fuit precum inſtantia, Quod ad ultimum acquievit. Præcepit tamen eidem Bernardo ut expeteret licentiã ab Abbate Monaſt. S.M. de Farneto Cluſinen. Dioc. cui profeſſionem fecerat regularem, & reſumeret habitum, quem rejecerat monacalem. Quod & factum eſt. Tunc conſecratus ab Innocentio A.D. M.CC. venit Spalatum, ſatiſque vigilanter cæpit curam paſtoralis officii circa ſubjectos impendere. *Erat* autem inſectator Hæreticorum valde ſollicitus. Fuerunt namque eo tempore duo Fratres filii Zarobabel, quorum alter Matthæus, alter verò *Ariſtodius* vocabatur. Hi quamvis eſſent ex patre *Apullo*, erant tamen à pueritia Iadrenſes Cives effecti, converſabantur verò ex majori parte apud Boſnam, quia erant pictores optimi, & in auri fabrili arte ſatis exercitati, competenter etiam latinæ, & Sclavonicæ litteraturæ habebant peritiam, ſed ita erant fallente Diabolo in baratrum hæreticæ peſtis immerſi; ut non ſolum impiam hæreſim obcœcato corde crederent, ſed etiam ſceleſtis labiis prædicarent. Hos invenit Bernardus *Spalati* commorantes, multoſque jam peſtiferi dogmatis tabe ab eis infectos. Cępit ergo paulatim eos ad *Catholicam* normam miti ſermone allicere, frequenter eos convocans, frequenter exhortans. *Sed* cum illi Hæretica calliditate tergiverſantes diſſimularent converti. *Statim Archiepiſcopus* fecit omnia bona eorum diripi, eoſque anathematis vinculo innodatos cum magno opprobrio de Civitate expelli. Tunc prædicti fratres videntes ſe maximis injuriis, damniſque affectos, ad mandatum *Eccleſiæ* ſunt reverſi, feci tque eos *Archiepiſcopus* ſuam hæreſim tactis ſacroſan. *Evan.* abjurare, ipſoſque ab excommunicationis nexu debita ſolemnitate expediens, ipſorum bona reſtitui fecit; *Sic* omnes illi, qui per ipſos decepti fuerant ab hæretica ſunt contagione mundati. *Eo* tempore mortuo *R.* Bela Henricus filius ejus in ſolio R. ſucceſſit; quamobrem Bernardus *Archiepiſcopus* frequentius in Vng. profectus multum honorificè tractabatur à Rege, multaque donaria conſequebatur ab eo. Quaſi patrem enim Rex eum venerabatur, & quicquid ab eo *Archiepiſcopus* popoſcerat abſque aliqua difficultate impetrabat. *Ad* ipſius ergo petitionem donavit Rex *Eccceliæ Sancti* Domnii ſextariolos molendinorum *Salonitani* fluminis, qui ſeptimanaliter pertinebant ad Banum, cum autem Rex Henricus haberet filium parvulum, cuperetque eum Regni ſucceſſorem habere voluit eum ſe vivente in Regem inungi; Invitatus autem Bern. à *R.* in Vng. eſt profectus: Ibique cum aliis prælatis *Eccleſiarum Regni* Vng. qui ad ſolemnitatem jucunditatis *Regiæ* confluxerant Regis filium coronavit, multiſque à Rege honoratus muneribus ad Eccleſiam ſuam reverſus eſt. *Eo* tempore facta eſt diſſenſio inter Henricum R. & Andream Ducem fratrem eius, fugatuſque eſt bis *Andreas* ad Regiones maritimas; cui Bern. *Archiep.* ſatis benè & honeſtè obſecutus eſt. Poſt hæc eo in Vng regreſſo major cæpit inter fratres diſcordiarum tumultus inſurgere. Omnes enim Regni proceres, & univerſa penè totius Vngarici exercitus multitudo R. deſeruerant, & *Andreæ* D. non legitimè adhærebant. Cum Rege verò pauci admodum remanſerant, & ipſi tantæ ſeditionis metu perterriti non Regem ad ſperandum hortari audebant, ſed fugam potius ſuadebant. Factum eſt autem, ut die quadam ambæ partes ſibi cominus propinquantes ad conflictum ineundum ſe ſollicitè præpararent; *Sed* cum pars Regis ferè nulla eſſet comparatione alterius, cæpit plurimum

mum anxiari, huc, illucque mentem exagitans quærebat quale conſilium in tanto diſcrimine reperiret, & tandem cœlitus inſpiratus multum ſolerti induſtria utilem viam invenit, qua, & Regni jura reſumeret, & ab effuſione ſanguinis innoxius permaneret. Tunc ait ad ſuos nolite me ſequi, ſed paulisper ſubſiſtite, moxque depoſitis armis accepit dumtaxat virgam in manu, & ingreſſus leniter in agmina hoſtium, ibat per mediam armatorum multitudinem, intenſa voce clamando, Nunc videbo quis erit auſus manum extendere ad cruorem Regalis proſapiæ. Quem videntes omnes cedebant, nihilque mutire audentes largam ei viam hinc inde faciebant, cum autem perveniſſet ad fratrem cæpit eum, & ducens extra acies miſit eum in cuſtodiam ad quoddam caſtrum. Et tunc omnes arma cum pudore, ac pavore deponentes ad *R.* genua provoluti veniam precabantur *R.* autem ut erat Clementiſſimus Vniverſos ad gratiam ſuſcepit. *P*oſt hæc autem non toto tranſacto anni ſpacio R. Henricus inſanabile genus languoris incurrit. Cum ergo ſciret diem ſibi inſtare extremum miſit cum omni celeritate, & fratrem ſuum fecit educi de cuſtodia, & ad ſe adduci. Qui cum præſens adeſſet Rex coram eo teſtamentum condidit committens ei tutelam filii ſui cum adminiſtratione totius Regni, donec pupillus ad legitimam perveniſſet ætatem, & ſic Henricus *R*ex mortis debitum ſolvit. Modicoque poſt hæc tranſcurſo dierum ſpacio etiam ille unicus ejus parvulus morte extinctus eſt. Tunc Andreas videns in ſe ſolum totius *R*egni fore jura tranſducta, fecit ſe coronari à Prælatis Vng univerſis miſit autem, & vocavit Bern. *A*rch. Spal. ut ad ſolemnitatem *R*egiæ Vnctionis accederet. Sed B. exiſtimans puerum Hen. *R*egis filium adhuc vivere, ad convocationem *R*egiam ire neglexit, propter quod Rex non ſatis dignè tulit *A*chiepiſcopi neglectum.

CAP. XXV.

De prima Captione Iadræ

EO itaque tempore proceſſit edictum à Domino Innocentio *S*ummo *P*ontifice, ut omnes Chriſtiani ad ſuccurſum terræ *S*anctæ ſe potenter accingerent, fecitque indulgentiam omnium peccatorum quoſcumque ibi pro ſpe vitæ æternæ mori contingeret. Tunc totus pene orbis commotus eſt, & maximè ab occiduis regionibus multitudo magna Crucis ſuſcepto caractere, Venetias advenerunt, petentes dari ſibi paſſagium ex claſſe conductitia Venetorum: Tunc inita pactione de quantitate pecuniæ pro nautis, ac navibus perſolvenda, Veneti eis expediverunt quinquaginta Galeas, & totidem magnas naves, ac totidem alias ad ſubvectionem equorum & victualium, & armorum. Præter hæc autem fuerunt & aliarum navium expeditiones privatim conductarum, factuſque eſt ſtolus navalis exercitus copioſus. Hoc etiam Veneti conditionaliter Francigenis ſtuduerunt apponere; ut ubicumque ipſi vellent cum toto exercitu applicare tenerentur, ex pacto contra omnes homines Venetos adjuvare. *E*rant autem eo tempore Iadrenſes Venetis multùm infeſti: quacunque enim ex parte poterant, Venetos invadebant, bona eorum diripientes, injuriantes, trucidantes, & quicquid mali exercere valebant in ipſos totis viribus conabantur. Quippe divitiis affluentes, multa laſciviæ inſolentia raptabant, erant enim ſuperbia tumidi, potentia elati, de injuriis gloriantes, de malitiis exultantes, deridebant inferiores, contemnebant ſuperiores, nullos ſibi fore pares credebant. *E*t cum pluribus eſſent vitiis depravati, hoc enim ad nequitiæ ſuę cumulum addiderunt, ut Catholicæ fidei normam ſpernerent, & hæretica ſe permitterent tabe reſpergi. Nam penè omnes, qui nobiliores, & majores Iadræ cenſebantur libenter recipiebant hæreticos, & fovebant. Itaque univerſa Claſſium multitudo ſuſtulere ſe à Venetiis A.D. * M. CCIII. * 1202.
men. Octobri, & venientes circa oras Iſtriæ intraverunt in Dalmatiam, applicueruntque prope Iaderenſium Civitatem. *E*rant autem inſigniores Duces ipſius exercitus ex parte Francorum, quidam *S*imon Comes de Monte forti, ex parte verò Venetorum erat Dux Henricus *D*andolus vir valdè ſtrenuus, & circumſpectus, qui licet corporalibus oculis cœcutiret, mente tamen ſatis noverat perſpicaciter intueri. Igitur ubi ſe Iaderen. vident ab exercitu circumvallari, timuerunt valde, quid conſultius agerent neſcientes. E veſtigio autem ſubſequuta eſt clades nimiæ mortalitatis, ita ut non tot vivi, & ſani in Civitate reſtarent, qui ſufficerent mortuos ſepelire, jacebant miſerorum cadavera in domibus, & in *E*cclesiis inhumata, neſciebant miſerandi Cives quid potius, funerea, an publica officia procurarent, ſicque factum eſt, ut infelix Civitas ſuorum præſidiis indefenſa, in brevi, & de facili ab hoſtibus caperetur, die autem *S*ancti Chryſogoni, qui apud illos celeberrimus habebatur, divina ultio patuit ſuper illos. Nam Veneti tunc de ratibus egreſſi catervatim in Civitatem irruerunt, quam in momento captam, & aliquandiu hoſpitatam in receſſu totam in ſolitudinem redegere. Diruerunt enim omnes muros eis & turres per circuitum, & univerſas domos intrinſecus nil niſi ſolas *E*ccleſias relinquentes. Inde autem recedens, omnis illa claſſium multitudo perrexit Conſtantinopolim, & cæpit eam. Tunc Iaderenſes patria exules cæperunt per mare diſcurrere magnas Venetorum cædes ubicumque eos invadere poterant facientes. At Veneti miſſis galeis, & navibus ædificaverunt quoddam præſidium in Inſula

ſula ante Iadram. Vbi plurima confidens acies armatorum prohibebant Iaderenſes Civitatem ingredi, eos per mare undique inſequentes. His diebus advenerunt decem Galeæ Cajetanorum ad Dalmatiæ partes. Tunc Bernardus Archiepiſcopus Spalat. accedēs ad eos loquutus eſt cum eis, ut darent auxilium Iaderenſibus contra Venetos, qui præſidium inſidebant. Cum ergo Cajetani Archiepiſcopo acquieſcerent, facta pactione de ſtipendio percipiendo, abiit Archiepiſcopus Vranam, & accepit quandam argenti quantitatem, quam Rex apud templarios depoſuerat, & ſoluto ſtipendio coadunaverunt ſe Iaderenſes cum Cajetanis, & abeuntes cœperunt pugnare fortiter cum Venetis, qui erant in Caſtro, & tandem Veneti impares viribus, defecti jam, & languentibus dextris reſiſtere nequirent. Tunc Iaderenſes cum Cajetanis potita victoria quotquot Venetos in Caſtro illo invenerunt, omnes gladio peremerunt; deſtructo totius munitionis illius ædificio Iadram intraverunt, & tunc ruinas domorum ſuarum, ut poterant inſtaurantes habitaverunt in eis. Miſerunt autem Venetias, & fecerunt pacem cum ipſis, jurantes eis ſubjectionem perpetuam, & fidelitatis conſtantiam obſervare. Eodem tempore volentes Veneti de Bernardo Archiepiſcopo ſumere ultionem, venerunt cum galeis, & deſtruxerunt turrem cum palatio, quam idem Archiep. conſtruxerat in Inſula Hurania, quæ eſt ante Salonam. His ita geſtis quædam controverſia cœpit inter Bernardum Archiepiſcopum, & ejus Canonicos agitari. Erat enim Archiepiſcopus aſtutus & callidus, Canonici verò ſimplices, & incauti, cœpit itaque verbis blandis eos circumvenire, ſuadens, ut refutarent privilegia jurium ſuorum quæ olim facta fuerant in Romana Curia ſub Archiepiſcopo Petro, dicens: Ea falſa fore, & frivola. Et tunc fere omnes reſignaverunt. Erat enim largus in menſa, in munuſculis liberalis, & ſe familiarem ipſis plurimum exhibebat. Sed Andreas Primicerius Cataldus, & quidam alii duo reſignationi hujuſmodi nullatenus aſſenſerunt. Cum autem Archiepiſcopus à conſueta munificentia paulisper manum retraheret, mox reſignatores ipſi ad ſe reverſi pœnitere cœperunt, & accedentes ad prædictos duos, qui non reſignaverunt adhæſerunt eis. Tunc Archiepiſcopum adeuntes cum magna inſtantia expoſcunt jura ſua ſibi reſtitui. Sed cum Archiepiſcopus denegaret, in tantum diſcordiarum excrevit procella, ut tam Archiepiſcopus, quam Canonici ferè omnes ad Romanam Curiam eſſent devoluti. Qui cum illuc pariter conveniſſent, præparabant ſe mutuis accuſationibus impetere. Verùm antequam cauſæ hujuſmodi coram ſummo Pontifice in judicium deductæ fuiſſent, amicis ſuadentibus, & de pace conſulentibus, eorum ſunt animi mitigati. Nam Archiepiſcopus omnia ipſis reſtituit, & ſic cum pacis gaudio ad propria ſunt reverſi:

fuit autem Bernardus vir Scholaſticus XXX. annis, & eo amplius Bononiæ in ſcientiarum ſtudiis fuerat commoratus, Habuitque libros pluimos bonos, & pretioſos, quos ſuis nepotibus largitus eſt, emitque eis magnum domicilium, & turrim juxta portam Orientalem Peruſinæ Civitatis: Satisque ditavit eos in vita ſua. Fecit autem quandam compilationem contra hæreticos, compoſuit etiam librum Sermonum. Iſte extraxit corpus B. Anaſtaſii ab altari veteri, & collocavit in eodem loco in altari novo A. D. M.CCIX. ordinavit autem uno die Ioannem nepotem Cutille Nonen. Epiſcopum & Bartholomæum nepotem Titionis in Epiſcopum Scardonen. Hi ambo erant Iadrenſes nec latis legitime in eorum fuerat promotione proceſſum, quippe in ætate, & in ſcientia non modicum patiebantur defectum, unde quia Bernardus non qua debuit circumſpectione ad eorum examinationem proceſſit, nimiſque feſtinanter manum eis impoſuit, non ſibi ceſſit impune: Nam delatus apud Summum Pont. canonica fuit animadverſione punitus. Fecit autem Grubcium filium Prodani Archidiaconi Eccleſiæ Spal. Archipresbyterum vero eodem nomine Grubcium nepotem Firme: Hi ambo manebant in ejus obſequio, ſequentes eum quocunque pergebat. Sed in controverſia illa Privilegiorum receſſit ab eo Archidiaconus, & cum capitulo ſtetit; quamobrem non æquis eum oculis Archiepiſcopus aſpiciebat, ſed mutuis ſe odiis inſectabantur. Archipresbyter verò perſeveranti conſtantia adhærebat eidem. Eo tempore vacante Eccleſia Trag. electus eſt Treguanus natione Tuſcus, patria Florentinus. Hic quia Bernardo Archiepiſcopo compatriota erat, duxit eum ſecum ab Vng. partibus, manſitque cum eo aliquanto tempore, docens Spal. Clericos in grammatica facultate. Cum ergo eſſet ætate juvenis, & in iis quæ ad litteraturæ peritiam pertinent, valdè utilis haberetur, Cives Trag. petierunt eum à Bernardo Archiepiſcopo, ut pro eorum neceſſitatibus deberet cum eis aliquandiu commorari, quorum poſtulatione à Bernardo conceſſa, abiit Treg. Trag. ibique cum Civibus converſando mutuum, contraxit amorem cum eis, factusque eſt primò eorum tabellio, poſtmodum Archidiaconus, deinde in Epiſcopum eſt electus. Præſentatus ergo Bernardo Archiepiſcopo munus ab eo conſecrationis accepit. Tunc demum cœpit Tragur. Eccleſiam à rudimentis ſuæ vetuſtatis ad novam informationis normam paulatim reducere, eamque Eccleſiaſticis inſtituere diſciplinis. Erat enim vir litteratus, & eloquens, ſuaque vigilanti induſtria brevi tempore fecit Clerum, & populum in bonum ſtatum excreſcere Civitatis illius. Per idem tempus vacante Eccleſia Nonen. electus eſt quidam Canonicus Eccleſiæ Spal. Nicolaus nomine, quem Archiepiſcopus Bernardus admittere noluit, ſed fecit eligi à Nonenſi-

nenſibus ſupradictum Grubcium Archipresbyterum, ſed quia Canonici Spala. adverſabantur ei partem Nicolai foventes, non in Eccleſia Metropoli, ut mos eſt eundem voluit Grubcium conſecrare, ſed pergens Vranam apud Eccleſiam Templariorum conſecravit eum cum altero electo Tinienſi nomine Micuſo. Qua de re magna fuit ſuborta contentio inter Nicolaum electum, & Grupcium Nonen. Epiſcopum, ita ut diſtractis patrimoniis ſuis pro ſumptibus in proſecutione cauſarum hujuſmodi faciendis ambæ partes ad magnam inopiam devenirent. Cum autem Bernar. Archiepiſcop. jam in ſenium vergeret paralyſis morbum incurrit, adeò, ut trementibus membris elinguis efficeretur; & cum non poſſet verbum, niſi cum difficultate exprimere, flebat amare, quando aliqui veniebant ad eum. Sed cum nondum fuiſſet ex toto vi lãguoris abſorptus, abiit Romam, & interfuit concilio D. Innocentii quod apud Lateranum celebratum eſt. Inde autem rediens cum jam per omnia inutilis eſſet effectus, vix pauca verba communia Clero, & populo proponere potuit. Sed Treguanus Epiſcopus Tragurienſis uno, & altero die aliquot capitula ipſius concilii perlegit, & expoſuit.

CAP. XXVI.

De Paſſagio Andreæ Regis Filii Belæ Tertii Regis Vngariæ.

PEr idem tempus Andreas Rex Vng. votum patris exequi cupiens Crucis ſuſcepto ſignaculo ad auxilium terræ Sanctæ iter arripuit profecturus. Miſit ergo, & conduxit naves magnas à Venetiis, ab Ancona, & Iadra, & ab aliis Civitatibus Adriatici ſinus, fecitque omnes applicare ad portum Spalatinæ Civitatis. Præmiſit autem omnem apparatum armorum & eſcarum in multitudine curruum, & jumentorum, qui venientes repleverunt omnia per circuitum Civitatis. Præceſſit autem Regem, & Vngaros ingens Saxonum multitudo, qui omnes pacifici, & manſueti erant cum devotione, ac deſiderio navigationem Regiam præſtolantes; Omnes enim cruce ſignati erant: ad petitionem verò Regis dederunt Spalatenſes totum ſuburbium ad hoſpitium peregrinorum, exeuntes enim de domibus illis expeditas hoſpitibus dimiſerunt: Mox autem ita confeſtim repletæ ſunt hominibus, & jumentis, ut non pateret aditus tranſeundi. Sed non eos ſuburbanæ domus capere potuerunt, licet conſtricti, & conſtipati manerent: plurima verò pars totius comitatus Regalis curiæ morabatur extra in tentoriis per campum diffuſa. Cives verò alii pavebant, alii merebantur inconſuetam multitudinis frequentiam intuentes. Itaque A. Redem. noſtræ MCCXVII. men. Aug. XXIII. die advenit Andreas Rex ad Civ. Spal. Exierunt autem proceſſionaliter obviam D. Regi univerſi Cives, omneſque forenſes, totaque turba ſui exercitus laudes ei altis vocibus concrepantes. Deinde Clerus omnis holoſericis ſuper comptas induti veſtibus cum Crucibus, & thuribulis procedentes uſque poſturium, prout Regiæ Magnificentiæ dignum erat pariter concinebant. Ipſe verò Illuſtris Rex viſo proceſſionis cætu ſolemni, ſtatim deſcendit de equo, magnaque ſuorum Principum vallatus caterva, tenentibus eum hinc inde Epiſcopis, qui convenerant pedes uſque ad Eccleſiam S. Domnii proceſſit. Vbi celebrato miſſarum officio, & data oblatione ſuper altare ad hoſpitium receſſit. Ea die communitas exhibuit Regi affluentiſſimam procurationem in domo, quæ dicitur Mata extra muros Aquilonaris portæ. Dicebatur autem tunc fuiſſe in comitatu Regio pluſquam decem millia equitum, excepta vulgari multitudine, quæ penè innumerabilis erat. Tunc Rex cæpit magnam benignitatem erga Spalat. Cives oſtendere, ita ut ipſe ultra provocaret eos ad petendum à ſe quod eis ad publicum cederet commodum, velle quippe Regis erat, ut ad munimen Civ. ſuæ reciperent Caſtrum Cliſſæ, volebat nihilominus eis concedere comitatum inſularum; Sed Spalatenſes ſuo more ad publica nimis tardi, ad privata commoda ſinguli intendebant. Neglectis ſiquidem regalibus beneficiis, quæ eis piè, & liberaliter concedebat Rex proprio clementiæ ſuæ provocatus affectu noluit Caſtrum illud committere alicui de proceribus; Sciens quia multa infeſtatio Spalatenſib. ex illo Caſtro procedat, ſed accerſito quodam Pontio, qui erat Magiſter militiæ domus templi per Regnum Vngariæ, commiſit ad manus ejus cuſtodiam, & tutelam ipſius Caſtri, præcipiens, ut viciſſim fratres ſuæ religionis ibidem faceret inſidere; cum autem Andreas Rex aliquantam moram faceret, præparando navigium Ber. Archiepiſcopus mortis debitum ſolvit, ſepultus verò eſt juxta Eccleſiam S. Domnii. Protinus autem R. miſit ad Canonicos Spal. rogans, & conſulens, ut eligerent de Clericis, qui circa ipſum erant, maxime quidam inſtabat pro quodã Alex. Phyſico, qui erat vir litteratus, & honeſtus, per quem Eccleſiæ poterant multa commoda provenire. Sed non fuit petitio Regis admiſſa, quoniam alior ſum tendebat intentio Seniorum. Interea R. naves ingreſſus diſpoſitum arripuit iter. Spal. verò dederunt ei uſque Dirrachium duarum Galearum conductum: non potuit R. tantum habere navigium, quod ſufficeret ad paſſagium omnibus cruce ſignatis; quamobrem neceſſitate compulſi alii redierunt ad propria, alii verò expectaverunt uſque ad annum ſequentem: Eodem tempore Stephanus Dominus Serviæ, ſive Raſciæ, qui Mega Iuppa-

nus appellabatur, miſſis apocriſariis ad Romanam ſedem impetravit ab Honorio Summo Pontifice coronam R. direxit namq; legatum à latere ſuo, qui veniens coronavit eum, primumque cōſtituit Regem terræ ſuæ. At Rex Andreas ad partes Syriæ tranſvectus magnum metum incuſſerat Saracenis, explicatis ſiquidem ſuæ militiæ copiis abiit ſatis procul à regione maritima expugnans caſtra, & villas, & obſtantia quæque conculcans: Sed invida fatorum ſeries præclara principis præpedivit incepta, nec bonos ipſius ſucceſſus permiſit ulterius progredi Lucanus.

Invida fatorum ſeries ſummiſque negatum
Stare diu:

Ecce etenim neſcio an ſuorum an extraneorum nefaria temeritas Regis machinatur in mortem, impiaque manus diabolicis armata verſutiis venenatum ei hauſtum propinat. Ex quo ſcelere vix mortis potuit periculum evitare. Nec dum verò ſanitate ad integrum recuperata redeundi cepit habere propoſitum, verens ſe, ſuumque Regnum in tantum præcipitare diſcrimen, credenſque de ſuo voto pleniter Domino ſatisfactum, incipit cum omni comitatu ſuo ad patriæ regredi fines. Noluit autem ulterius marinis ſe committere caſibus, ſed per terram iter faciens, venit Antiochiam, deinde tranſivit in Græciam, ubi affinitate contracta cum Laſcaro Rege Græcorum, ultra progreditur, accepit enim filiam ejus filio ſuo primogenito Belæ in uxorem, exinde peragratis Græciæ finibus, aſcendit in Bulgariam, ubi ab Oxano Bulgarorum Rege detentus eſt, nec ante abire permiſſus, quam plenam ei ſecuritatem faceret, qui ei ſuam filiam matrimonio copularet. Sic autem Andreas Rex peregrinationis ſuæ completo itinere ad ſua Regna reverſus eſt. Nos verò his breviter prælibatis ad materiam redeamus.

CAP. XXVII.

De Promotione Guncelli.

ERant autem tunc temporis majores in capitulo Spalat. Grupcius filius Prodani Archid. & Cataldus filius Formini, & quidam alii pauci; Hos quia digniores, & maturiores erant, cæteri Canonici ſequebantur, ſed de ſubſtituendo Pontifice non benè cogitabant hi duo, quia non rectè æmulationis compede trahebantur, ajebant enim plerique ad invicem, quoniam quietius, & utilius ſe res noſtræ haberent ſi Eccleſia ſic ſine Paſtore maneret, quam ſi ſubrogabitur aliquis, qui vitam noſtram vexabit, ſuper nos dominium exercebit; itaque cum aliqua fiebat mentio de electione facienda, ipſi aſtuta cavillatione voces murmurantium comprimebant; ſimulabant enim ſe velle eligere, & nominabant pueros filios Nob. de Vng. qui ætatis imbecillitate ad paſtorale faſtigium provehi non valebant: occaſiones ſubdolas prætendentes, dicebant, utile fore Eccleſiæ, & Civitati ſi tales habuerimus principes in Regia Curia protectores; cum ergo his malignis dilationibus Eccleſia Spal. foret jam biennio ſupplantata, Diaconus quidam Petrus nomine erat valdè curioſus, & impatiens, hic cum eſſet de humili genere oriundus non audebat ſe palam opponere parti Archidiaconi, & ejus complicum, nec eorum dolos ducere in apertum, magnis tamen dolorum ſtimulis angebatur, non tantum ob hoc quod Eccleſia paſtore careret, ſed quia fructus ipſius ut dicebatur ad ſuum uſum ſeniores prædicti devolvebant; Murmurabat autem ſæpius, & tacebat. Erat autem quidam Clericus Vng. Guncellus nomine filius Cornelii Nob. quidem genere, ſed non magni valoris ipſe. Hic cum eſſet jam provectæ ætatis nullam potuit in Vng. dignitatem habere, ſed aſſumpto Cruciferorum habitu factus erat Rector cujuſdam Eccleſiæ Sancti Stephani Regis. Cum ergo Spal. Eccleſia multo jam tempore paſtore vacaret; iſte Guncellus cepit ſe ſollicitè intromittere ut in Pontificem eligeretur. Factum eſt autem, ut quidam Yula Banus, qui erat de ejus genere, mitteret ad Clerum, & populum Spal. Epiſtolam ſatis loquacem, commendando Guncellum, & ſuadendo ut eligeretur, ac promittendo ſuum ſervitium, & amorem. Tunc prædictus Petrus Diac. ut erat verboſus, nacta occaſione, abiit ſuſurrando per Clericos, & per Laicos laudando Guncellum de potentia, de honeſtate, de ſcientia, de quibus ipſe nullam habebat certitudinem, ſed ut Seniorum intentionem eluderet, modis omnibus ſatagebat, ut eligeretur Guncellus. Erat autem tunc temporis Domaldus Comes Civit. Spalat. vir ſatis circumſpectus, & providus; Hic quia bene Guncellum noverat, veritatem aſſerebat de ipſo, quia pro ſuorum levitate morum habilis non erat tanto Sacerdotio fungi: Alii etiam multi tale de ipſo teſtimonium dabant: Sed Petrus ſuorum procacitate verborum omnes revincebat, & quamvis in Eccleſia Spalat. non deeſſent perſonæ, quę tutiori via, & juſtiori poſſent ordine ad eam provehi dignitatem; vulgaris tamen inſcitia, hac vanitatis ventoſitate raptatur, ut notos contemnat, ignotos poſſe patrare miracula arbitretur. At alii tanta invidiæ tabe liveſcunt, ut quod ipſi aſſequi non merentur, hoc meritos prohibeant adipiſci. Aliorum enim profectum ſibi reputant in defectum. Cum ergo inſtantibus Laicis omnes Clerici ad eligendum fuiſſent inducti, adhuc Archid. cum ſuis nullatenus conſentire volebant; Sed cum tumultus popularis ſeditionis inſurgere videretur, vix tandem acquievere inviti, ante biduum, vel triduum, quam eadem celebraretur electio quidam ex his, qui cum Petro promotionem electionis moliebatur vidit per viſum quod pulpitum Eccleſiæ dirutum erat, & Archiepiſcopalis ſedes everſa jacebat, dicebat

autem Petro, quid hoc eſſet, reſpondebat ipſe: Hoc neſcis, modo ſcies autem poſtea, licet autem hæc viſio non boni auſpitii protendiſſet eventum, non minus tamen incepta improbitas inſiſtebat, donec electio qualiscunque ſolennizata eſt, & peracta. Tunc miſerunt ad eum Vulcaſium Diaconum nuntiantes ei electionem de ipſo unanimiter celebratam, & petentes ut ad Eccleſiam Spal. accederet incunctanter. Suſcepta ergo electione Guncellus valde lætus effectus eſt, & mox ad Summum Pont. pro confirmatione ſuæ electionis nuncium deſtinavit. Ipſe verò iter arripuit Spal. veniendi, cum autem eſſet inops ſcientiæ, ambitionis verò ſtimulus eum acriter perurgeret, adhuc in itinere poſitus apud Vranam templariorum in vigilia Pentecoſtes ſe fecit in Diaconum ordinari à Grupcio Nonen. Epiſcopo, qui cum eo ab Vng. veniebat. Cum autem Civ. intraſſet ſatis officioſè ab omnibus, ſuſceptus eſt, & cum aliquantam ibi moram feciſſet, tanta in eo levitas verborum & morum apparuit, ut omnibus in tædium deveniret, ſeraque pænitudine ducti qualiter ab ipſo evadere poſſent, cogitabant. Sicque factum eſt, ut qui ignotus fuerat dilectus, notus foret exoſus, & quem non videntes affectuoſè traxerant, videntes ejicere appetebant, ſed Guncellus Papali confirmatione ſuſcepta, obtinuit nihilominus in partibus Vng. conſecrari, ſiquidem D. Honorius Sum. Pont. miſſa auctoritate Roberto Veſprimienſi Epiſcopo præcepit, ut examinatis diligenter tàm electi perſona, quam electionis forma ſi nihil obſtaret de Canonicis inſtitutis munus ei conſecrationis impenderet: Robertus verò ſuſcepto Apoſtolico mandato, quamvis eſſet vir diſcretus, & religioſus non tamen de rerum circumſtantiis, quæ in hujuſmodi proceſſibus inquirendæ ſunt; curioſus extitit indagator, unde conſecrationẽ ei facilè tribuens, præcepit ſibi, ut pro petendo pallio Apoſtolico ſe cõſpectui præſentaret, venit ergo Guncellus ad ſuam Eccleſiam conſecratus, nimiumq; ad exercenda Pontificalia feſtinus, & promptus, nedum obtento pallio Eccleſias conſecrabat, celebrabat ordines, & ſe ubique Archiepiſcopum nominabat. His temporibus miſit Summus Pontifex quendam Apocriſarium ſuum nomine Acõcium, natione Viterbienſem, Curiæ Capellanum, virum valdè diſcretum, & bonum, miſit inquam eum pro quibuſdam arduis negotiis ad totum Vng. Regnum, dans ſibi mandatum, ut ad Dalmatiæ partes deſcenderet, piratasque Almiſſanos à latrociniis cohiberet, ſed cum non haberet plenam legationem, nimioque ſuccenderetur zelo, multas enormitates in Clero, & Populo corrigendi, Spalati poſitus, miſit nuncios ſuos ad D. PP. curiam poſtulans, ut perfectæ ſibi legationis auctoritas præberetur, profectis ergo nunciis Aconcius in Spal. Vrbe permanſit donec redirent expectans, vidẽs verò Archiepiſcopi temeritatem, & imperitiam multũ compatiebatur Eccleſiæ Spalatinæ, quod tam inſolentẽ fuerat ſortita paſtorem; arguebat autem eum frequenter, ſed ipſe ſicut Onager aſſuetus in heremo, & ipſum Aconcium, & ejus monita contemnebat, interea nuncii redierunt de curia, legationis officium eidem Aconcio pleniſſimè perferentes. Tunc Aconcius Sedis Apoſtolicæ auctoritate ſuffultus, cæpit multa circa Clerum, Populumque corrigere; Eccleſiam novis ſtudiis informando, fecit enim à Clero cunctas expelli focarias, de quibus Archiepiſcopo nulla ſuberat emendationis cura: convocavit autem totam Dalm. & Chroat. in adjutorium ſuum contra Hæreticos, & piratas, faciens indulgentias omnibus quicunque zelo divino ſuccenſi in perſonis, vel expenſis ad eorum interitum laborarent. Tunc congregato multo navali exercitu, & equeſtri cæpit eos undique impugnare. In tantum enim Almiſſanos in mari, & terra inſequendo contrivit, ut defecti viribus deſperarent ulterius ſe poſſe reſiſtere, venerunt ergo, & corruentes ad pedes Legati pacem, & miſericordiam humiliter implorabant, promittentes omnem emendationem, & obedientiam ad ejus beneplacita, & mandata. Quos Legatus ſuſcipiens fecit eos piraticas naves exurere, promittentes interpoſito juramento ut à Chriſtiana jam infeſtatione ceſſarent; Eo tempore miſit Guncellus Arch. nuncium ſuum ad Rom. ſedem pro pallio poſtulando, è veſtigio verò Legatus Aconcius miſit literas, & nuncios exceſſus Archiepiſcopi Summo Pontifici nunciando D. vero PP. miſit pallium ad manus Legati, committens ſibi ut in cauſa Archiepiſcopi ſicut videretur de jure procederet. Accepto ſiquidem Papali mandato Legatus pallium tradidit ſervandum cuidam Abbati de Rogova, Archiepiſcopum verò ab omni Pontificali ſuſpendens officio præcepit ei, ut de ſuis ſatisfacturus exceſſibus Apoſtolico ſe conſpectui exhiberet. Tunc Archiepiſcopus dolens, & anxius ad curiam eſt profectus, comitati ſunt eum Vita Diaconus, qui poſtea fuit Primicerius, & Petrus nepos Maurigii diaconus, contra ipſum verò directus eſt Vulcaſius, pauci de Canonicis fovebant Archiepiſcopum, plures, & majores erant contra eum. Itaque Archiepiſcopus Romam veniens projecit ſe ad pedes D. Honorii Papæ lacrimabiliter proponens querelam de infeſtatione Legati, ſed D. PP. omnibus exceſſibus Archiepiſcopi plenè inſtructus, cæpit eum multum durè increpare de inſolentiis, & temeritatibus ejus, Archiepiſcopus verò nitebatur excuſare ſe impotens Roberto conſecratori ſuo, quod ex ipſius mandato præſumpſiſſet ſine pallio Pontificalia celebrare. Sed non ſatis ſibi credebatur à PP. Cardinales ferè omnes adverſabantur ei, ita ut vix eorum auderet præſentiæ

comparere; Canonici vero, qui eum fuerunt comitati, videntes cauſam Archiepiſcopi fore graviſſimam, & quia depoſitionis nota jam conſcripta erat contra eum relinquentes ipſum in Curia ad propria ſunt reverſi. Guncellus verò ibi remanens multa ſupplicatione pulſabat, ut de ſuis exceſſibus miſericordia ageretur, tanta ergo fuit precum inſtantia, tàm importunus labor, ut revocaretur prior ſententia, & conſcriberetur altera mitior, videlicet ut biennio maneret ſuſpenſus, poſtea de miſericordia ſedis Apoſtolicæ fieret in omnibus reſtitutus, quod & factum eſt. Interim verò Legatus Aconcius in Boſnam contra hæreticos profectus, multo ibi tempore pro ſtatu Catholicæ fidei laboravit. His temporibus factus eſt terræ motus magnus, & horribilis in die Nativitatis D. circa horam tertiam, per Liguriam, Emiliam, & per Marchiam Veneticam, ità ut multa ædificia ad terram ruerent. Civitas verò *Brixiana* ex magna parte ſui proſtrata eſt, multaque hominum multitudo, & maxima hæreticorum oppreſſa eſt, & extincta. Eodem anno in die Aſſumptionis Dei Genitricis, cum eſſem Bononiæ in ſtudio vidi S. Franciſcum prædicantem in platea ante palatium publicum, ubi tota penè Civitas convenerat; fuit autem exordium ſermonis ejus Angeli, homines, dæmones, de his enim tribus ſpiritibus rationalibus, ita benè, & diſcretè propoſuit, ut multis litteratis, qui aderant, fieret admirationi non modicæ ſermo hominis idiotæ, nec tamen ipſe modum prædicantis tenuit, ſed quaſi concionantis; Tota verò verborum ejus diſcurrebat materies ad extinguendas inimicitias, & ad pacis fædera reformanda, ſordidus erat habitus, perſona contemptibilis, & facies indecora, ſed tantam Deus verbis illius contulit efficaciam, ut multæ tribus Nobilium inter quos antiquorum inimicitiarum furor immanis multa ſanguinis effuſione fuerat debachatus, ad pacis conſilium reducerentur. Erga ipſum vero tam magna erat reverentia hominum, & devotio, ut viri, & mulieres in eum catervatim ruerent, ſatagentes, vel fimbriam ejus tangere, aut aliquid de Pannulis ejus auferre, ſed jam ad propoſitum redeamus. Tranſacto autem punitionis ſuæ biennio, venit Guncellus ad Eccleſiam ſuam, miſitque ad Curiam, & reſtitutum eſt ei pallium, quod ab Aconcio fuerat interdictum, tunc Archiepiſcopus non æquis aſpiciebat oculis omnes Canonicos, qui ſibi fuerant adverſati. Eo tempore mortuus eſt Grupcius Archid in ejus locum Canonici elegerunt Cataldum intronizantes eum Archiepiſcopo tunc abſente, regreſſus verò Archiep. indignè tulit promotionem Cataldi, nunquam verò confirmationem Archidiaconatus ſui ab eo potuit obtineri. Erat autem Cataldus jam ætate grandævus, nec toto peracto biennio mortis debitum ſolvit.

CAP. XXIIX.

De Victoria facta de Cetinenſibus.

PEr idem fermè tempus Spalat. ejecerunt Domaldum de Comitatu, & fecerunt ſibi Comitem quendam Nobilem Virum de Lyca, nomine Buiſenum; erat autem quidam Cetinenſis Budimir cum fratribus ſuis homines feroces, & qui nunquam in pace vivere ſinerent Spalat. ſemper enim velut rapaces lupi caulis ovium inſidiantes non niſi de ſanguine vivere appetebant, vix enim dies unus immunis poterat tranſire ab eis, quominus in campum noſtrum irruerent, homines opprimerent, animaliaq; prædarentur, nam quod erat immaniſſimi ſceleris cuncta hæc perpetrabant facinora conſilio, & favore quorundam pernicioſorum civium, qui emolumentum aliquod ex illis prædonibus expectabant. Eorum enim animalia ſignata erant, propter quod hoſtes ea prætereuntes ad rapienda alia, convolabant, hoc eſt quod maximè ad communem ſpectat perniciem, cum in unita Civitate diſſimiliter vivitur, cum hoſtis publicus privatim habetur amicus, cū nec bellū communiter geritur, nec pax unanimiter obſervatur. Illi ſiquidem Urbi proximum paratur excidium, ubi regunt patriā patriæ proditores, & cum in ipſos foret acrius vindicandum: ipſi è contra ad innoxios cives vindictam retorquent; Tam miſera tunc erat conditio Spalat. quia nullum intra ſe regimen opportunum habebant. Igitur Budimiro, qua dignus erat morte perempto, Braniſlavus ſucceſſor fraternæ nequitiæ cæpit in noſtris moleſtationibus ſimili rapacitate graſſari; Reliquerat autem Buiſenus Comes quaſi XX. equites ad auxilium Spalat. contra hoſtes; ipſe verò reverſus ad propria domi manebat; factum eſt autem, ut die quadam Braniſlavus cum armata Equitum turma in campum irruerent, diripientes, & prædantes quicunque occurriſſent eiſdem; & tunc exierunt Spal. armati cum prædictis equitibus Buiſeni Comitis; prædones vero, videntes multitudinē de Civitate concurrere, cæperunt ſe paulatim ad montes reducere prædam, quam cæperant, coram ſe numerantes; poſtquam autem interpoſitis montibus diſparuerunt, quidam ex noſtris volebant illos inſequi, quidam non; ſed equites Comitis, & equites Spalatenſes, qui erant fortaſſe totidem, cohortantes ſe invicem aſcenderunt poſt eos; ſequuti autem eos ſunt, & non pauci ex peditibus, qui audaciores, & expeditiores erant, & cum aſcendiſſent, & Caſtrū de Cliſſa tranſiſſent, perambulantes ulterius invenerunt hoſtes in quadam convalle, quæ erat undique collibus circumvallata, nec ſatis libera patebat via ad partem aliquam divertendi. Deſcenderant autem jam ſecuri, & quieſcebant in pratis, ut autem viderunt hoſtes ſua veſtigia inſequentes; ſtatim aſcenderunt

derunt equos, & ſeſe ad pugnandum ordinare cæperunt. Noſtri verò videntes eos ad prælium præparari in ſe paululum ſubſtiterunt, & primò quidem paventes ancipiti ſe fato committere cogitabant declinare potius quam pugnare. Qudam enim ex eis dicebant non conſultè agimus, ſi propter modicam prædam hanc noſmetipſos ponimus in diſcrimen; Aliis autem inſtante metu hoſtili difficilius videbatur eis poſſe deſcendere, unde aſcenderant, quia ita erat locus concluſus, ut nulla daretur tuta via cedentibus; erat autem vir ille ſub quo militabant equites Comitis monoculus quidem; ſed valde ſtrenuus, multumque exercitatus in armis; Is ergo, ut vidit agmen ſuum aliquantiſper muſſitando cunctari, facta corona ſtetit in medio, & dixit: Quid cunctamini viri prudentes, ecce victoria nobis in manibus, ut ſi præliari volumus, ſi verò declinare intendimus ſpes nulla vivendi. Deliberate igitur quid conſultius eſt ignominioſè mori, an vivere glorioſè. Major nobis armorum copia, melior pugnantium turma, ipſi etiam hoſtes hoc optimè ſciunt, nec proponunt ſe vobis cum fortitudine, ſed ſagacitate pugnare. Impetum enim contra vos facturi ſunt, quia inſuetos belli deterrendo, putant enim vos in fugam vertere, ſed ſi videbunt vos ad conflictum ſtare fortiter præparatos, credite mihi quia citò vobis terga oſtendent: ſtate ergo conſtanter, & pugnate viriliter, de morte intrepidi, de triumpho ſecuri, talibus itaque dictis cohortatus ſuos, cæpit ordinare pedites in turma ſua, equites verò diſpoſuit in acie ſua, dans mandatum his, qui debebant præcedere, vel ſubſequi, ut omnes ad Ducis vexillum reſpicerent. Igitur omnibus opportunè diſpoſitis ſtatim contra hoſtes ſigna vertentes cæperunt paulatim incedere; At verò hoſtes videntes noſtrorum audaciam, ſtatim magno impetu admiſſis equis currunt fortiter contra eos, noſtri verò conglobati primo peditum turma cæpit ſtare erigentes lanceas, alii verò venabula terræ affigentes parati erant excipere venientes; Alii verò intentis arcubus parabant ſagittas emittere, alii gladiis agere; Equites autem hinc inde ſtantes, haſtaſque eminus intentantes, quaſi turris fortiſſima, & munitum præſidium totius exercitus apparebat; cum autem vidiſſent hoſtes, quod noſtrorum acies immobiliter in ſuo loco conſtaret, non audentes irruere eminus, ſubſtiterunt. Tunc Dux noſtri exercitus clamavit dicens: Eja viri fortes! Hæc eſt hora de hoſtibus vindicari, & cæpit ipſe præcedere, & totus exercitus ipſum ſequi: Nec mora ſtatim in hoſtium phalangas irrupit, immixtique ſunt ſimul, & cæperunt manus inſerere, ſtrictiſque mucronibus dimicare, ſtetit aliquamdiu anceps victoria, tunc cæpit Dux ipſe urgere Branislavum nunc clava, nunc enſe, ictus ictibus inculcando, ipſe nihilominus ut bellicoſus vir modò ictus clypeo eludebat, modò hoſtes totis viribus feriebat, ſed erigens ſe Dux noſter totus in enſem percuſſit Branislavum acerrimè, venitque ictus inter caſſidem & collarium, dejecitque caput ejus multum procul à corpore, & mox truncus ab equo corruens jacuit proſtratus in terra, nec amplius pugna duravit, ſed omnes Cetinenſes in fugam verſi Campum certaminis Spalatenſibus reliquerunt; qui eos à tergo inſequentes cædebant paſſim per Campos fugitantes, perſecutique ſunt eos uſque ad montis aſcenſum. Redeuntes autem patrata victoria acceperunt caput Branislavi, & affixum aſte detulerunt uſque Salonam, ſicque cum exultatione maxima ad propria ſunt reverſi: & ita peſtis illa à noſtra infeſtatione ceſſavit.

CAP. XXIX.
De Comite Petro.

POſt hæc autem ingens bellum exortum eſt inter Greg. Com. Berberienſem, & Buiſenum Com. Spal. manebat autem Buiſenus in Suonigrado, & licet eſſet vir nobilis, dives, & potens, fautor tamen hæreticorum erat. Cum autem diſſenſionum procella inter ipſum & Gregorium multo tempore deſævíſſet, & aſſiduis congreſſionibus partes ad deteriora vergere cogerentur, pars tamen Buiſeni ſuperior videbatur. Erant autem ambo una ſtirpe progeniti, quodam namque tempore Buiſenus cum exercitu ſuo erat circa Berberium diffuſus, eratque Gregorius intra ſuum præſidium undique coarctatus, ita ut nulli egredi, vel ingredi liceret. Greg. qui nimis erat callidus, & aſtutus politis inſidiis valdè diluculo cum non benè vigiles præcaviſſent, repentè irruit in caſtra Buiſeni, & antequam arma bene capere potuiſſent, cæpit magnam cędē ex hoſtibus facere, ipſumq; Buiſenum cæperunt vivum, & cum ante Greg. adductus fuiſſet, cępit pro vita ſua miſericordiam deprecari, ſed Greg. ut erat vir auſterus, & cervicoſus nil flexus ad ſupplicis verba captivi dixit aſtantibus: Exuite ipſum lorica, &. cum ſe ipſum exueret Greg. accepto enſe transfodit eum per media ilia, dicens, talis miſericordia fieri debet de Buyſeno, qui me totiens armis hoſtilibus inſtigavit. Tunc Spalatenſes præfecerunt ſibi Comitem Petrum quendam qui erat Dominus Chulmiæ: erat autem idem Petrus vir potens, & bellicoſus, ſed non ſine infamia hæreticæ fœditatis. Quamobrem non recipiebatur à Clero, ſed Laici ut ſunt ad temeritatem præcipites facto impetu venerunt ad Eccleſiam cum grandi tumultu, & raptis clavibus à cuſtode introduxerunt eum in Eccleſiam violenter. Quæ res poſtquam ad aures Aconcii pervenit, miſit, & totam Civitatem interdicto ſuppoſuit. Ceſſatum eſt autem à Divinis ferè per annum. Guncellus

lus autem Archiepiſcopus erat eo tempore in Vng. profectus, ſed ad Eccleſiam ſuam rediens, non ſatis diſcretè abſolvit interdictum Legati; Interea Legatus Anconcius in Boſnam profectus pro exterminandis hæreticis multo ibi tempore laboravit. Erat autem corpore imbecillus, ſed zelo Catholicæ fidei validus propugnator, cum ergo forti fuiſſet languore correptus ad extrema perveniens totum ſe Domino commendavit, ibique ſuæ vitæ curſum feliciter peregit. A. D. MCCXXII.

CAP. XXX.

De Bello quod emerſit pro villa Oſtrog.

PEr idem tempus quidam Croatæ Tollen. Vlcetta filii Butco cum parentela ſua invaſerunt villam Sancti Domnii quæ appellatur Oſtrog; cæperuntque contra prohibitionem Civium murum ædificare, volentes ibi cum familiis ſuis locum habitationis ſtatuere, ut poſſent impunè conſueta latrocinia exercere, dicebant autem, ſe eſſe cohæredes loci ipſius, Archiepiſcopus verò ut eos Colonos, & coadjutores haberet conſenſum corde ſimplici adhibebat. Tunc Spalat. præparationem belli cæperunt facere contra eos, miſerunt ergo, & advocaverunt comitem ſuum Petrum, qui veniens cum magno equitum Comitatu fecit totam expeditionem exercitus per mare, & per terram applicare ad Caſtrum; fuitque recenſitus civ. exercitus, & inventa ſunt plusque tria millia armator. Tunc cæperunt pugnare fortiter circa Caſtrum. Econtra vero Chroatæ in rupibus circumfuſi lapidibus, jaculis, & ſagittis fortiter repugnabant, Spalat. verò videntes eos loci munitione defendi, ad aliam ſepugnando maneriem converterunt. Protinus ergo coadunata multor: lignorum frondiumque congerie ignem ſub ipſis rupibus ſuccenderunt, ex quo fumifera ſe ſuberigens flamma hoſtes obcæcat, crates, & tabulata quæ ad ſuam protectionem paraverant exuruntur; Tunc audaciores juvenes ex noſtris, videntes eos viribus, armisque deficere conabantur ad eos inter ignes aſcendere, gladiis ipſos invadere perquirentes, ſed illi ex eminenti rupe ingentes lapides revolventes quoſdam ex noſtris miſerabiliter dejecerunt, ita ut decidentes in ignem confracti, & peruſti animas exhalarent, taliter equidem aliquot diebus ab utraque parte pugnatum eſt; ſed deficientibus jam alimoniis fruſtra miſeri viribus corporeis deſtituti repugnare poſſe confidunt, ſed paulo poſt ad deditionem faciendam intendunt, verùm antequam deliberarent ad plenum ecce Cuneus unus ex juvenibus fortiſſimis alii raptantes manibus, alii per occultas ſemitas ſubitò Caſtrum invadunt; Tunc Comes Petrus cũ tota militia reſpicientes in altum, vident ſuos jam ſtantes in rupibus manu ad manum cum hoſtibus dimicare, & ſtatim Comes exclamavit, Nunc currite viri quoniam victoriam dedit nobis Deus de inimicis noſtris. Ad hanc vocem omnes irrumpunt, Caſtrumque per violentiam capiunt. Mox verò univerſos hoſtes cum uxoribus, & filiis apprehendentes vinctis poſt tergũ manibus pertraxerunt ad ſuos. Tunc inito conſilio, cuncta quæ eorũ fuerant diripiẽtes, Eccleſiã quoque, cujus ſe fundatores fore jactabant ad ſolum diruentes, effoderunt ſepulcra, extumulantes oſſa progenitorum eorum ſparſim ea projecerunt in campum: Quatenus jus nullum equidem villæ aliquando vindicarent. Traguri-enſes autem auxilium noſtratibꝰ impenderunt, ſed modicum, & exile; Tunc vinctis à tergo manibus ad Civ. duxere captivos arctiſſima eos cuſtodia mancipantes, ubi triduo ſine cura jacentes, cum famis, ſitisque tabeſcentia reſoluti, tum carceris ſqualore ſuffocati plures eorum ibidem expirarunt.

CAP. XXXI.

De Bello quod geſtum eſt cum Domaldo.

HIs ita geſtis Petrus Comes ad propria reverſus, morabatur in Chulmia. Civitas v. Spal. quia ſine rectore manebat in bono ſtatu eſſe non poterat, Templarii autem ſicut Rex præceperat Caſtrum Cliſſiæ tenebant: Spalatenſibus autem quibus plerunque ſolent utilia diſplicere, & inutilia complacere verti cæpit in tædium quietis, pacisque bonum, tunc multos ob loquutionum calumnias contra templarios concinnantes cæperunt multifariè moliri, ut de caſtro illis exeuntibus eorum vicinitatem modeſtam, ac ſobriam evitarent, ſicque factum eſt, ut illis egreſſis ſtatim Domaldus Spalat. auxilio, & favore caſtrum illud obtinuit; quis tàm mente captus, cæcusque interioribus oculis haberetur, ut inermem religionem contemneret, & armatum inimicum affectaret ſuper caput ſibi imponi. Cùm ergo Domaldus Caſtrum illud ſecurus jam inſideret, cæpit à principio utpote verſutus, & cautus ſimulare, benè ſe velle cum Spalatenſibus vivere. Attamen dolorem, quem pro ſua dejectione conceperat callidè diſſimulans, explorabat tempus, quo ſuam poſſet injuriam vindicare, ſed quia plura facinora Spalat. communiter in dictum commiſerant, quæ communi erant pœna plectenda, idcirco Domaldi machinationes ſortiri potuerunt effectũ. Cum enim absq; reatu perjurii nõ potuiſſent ipſũ Domaldum de comitatu ejeciſſe, nec ſine ſacrilegio

Petrum

Petrum Com. contra prohibitionem Eccleſiæ intruſiſſe, ad ultimum hoc piaculum publicè commiſerunt: Erat autem quidam Sacerdos pauper, & ſimplex, hunc cum quidam Sclavus forenſis ſuper debitis impeteret curiam laicalem intravit, querelam depoſuit, vocatus Sacerdos venit, privilegium allegavit, ſed quidam nobilis Cazzeta nomine ſurgens, de conſeſſu Curiæ dedit alapam in faciem presbyteri, & alligans eum in conſpectu omnium tradidit ad manus impetitoris ſui; Et ecce die tertio in feſto omnium Sanctorum rumor venit ad Civitatem, quod aliqui prædones in campum intraſſent, ſubitò autem tota Civitas ad arma cucurrit, & venerunt trans pontem Salonæ; deſcenderant autem pauci admodum equites Domaldi de Cliſſia, & ſtatim multitudo illa in fugam verſa, huc, illucque diſperſa eſt, & tunc capti ſunt plures de Nobilibus, & divitibus Civitatis V. Cazzeta Duymus Fermini, Leonardus Cavall. Iacobus Duſcica, Griſogonus, & alii plusquam LX. & non ſine ignominia in Caſtrum ad Domaldum delati ſunt, eadem nocte miſit Domaldus ad caulas Spalat. & abſtulit fere triginta millia ovium, homines verò compedibus aſtrictos, cuſtodiæ deputavit, quos longa inedia, preſſuraque ſæva torquendo, plurimam ab eis extorſit pecuniæ quantitatem; ſic ergo Spalat. per annum ferme incarcerati, vix tandem cum magno rerum detrimento evadere potuerunt. Poſt hæc verò Colomanus filius Andreæ R. Dux Sclavoniæ cum magno Principum Comitatu ad mare deſcendit, & à Spalaten. multum honorificè ſuſceptus eſt. Erat autem adhuc puer adoleſcens, nec tale quid ab eo geſtum eſt, quod dignum memoriæ haberetur.

CAP. XXXII.

De Scandalo quod factum eſt inter Archiepiſcopum, & Archidiaconum.

POſt hæc autem anno Domini M.CC.XXX. vacante Archidiaconatu capitulum, & univerſus Clerus in ſumma concordia elegerunt Thomam Canonicum in Archidiaconum ſuum XXX. ætatis ſuæ anno, Archiepiſcopo tunc abſente Guncello; cum verò fuiſſet reverſus præſentatum pro confirmatione petenda Archidiaconum primo admittere noluit; Quippe cui nunquam penè Canonicorum facta licet honeſta placebant, poſtmodum verò videns omnia de promotione Archidiaconi ritè, ac canonicè proceſſiſſe, & quia nulla erat ſcintilla diſcordiæ inter Canonicos ex qua poſſet refragandi materiam finaliter invenire, aſſenſum præbuit, & dans ſuam benedictionem, ei Archidiaconatum confirmavit, propriaque manu inſtallavit eundem. Erat autem Archidiaconus competenti ſcientia præditus, & in executione ſui officii pro ut ei poſſibile erat ſatis fervidus, & intentus, amator juſtitiæ, nequitiæ deteſtator, nimioque zelabat affectu, ut ſanctorum ſervarentur ſtatuta, & in Eccleſiaſticis negotiis ſecundum Deum totius juſtitiæ vigeret norma, cum autem Archiepiſcopus in corrigendis ſubditorum exceſſibus, ſe remiſſius ageret; Archidiaconus, pro ut poterat, emendare enormia ſatagebat; ſed cum non ſatis cohertio Archidiac. circa moroſos proficeret, nonnunquam Pontificem deſidiæ arguebat, ipſum incitando, & monendo, ut ſicut paſtor bonus ſuper gregis ſui cuſtodia magis ſolicitè vigilaret, ſed quia jam ipſe in corpore ſegnici ei ſuæ ſenuerat, durum ei videbatur attentare nova, & ſuis moribus inſueta, ſic ergo ſollicitudo Archid. ad onus erat præſuli, non ad levamen videbatur miniſterii paſtoralis, unde non libenter cum ipſo de Cauſis Eccleſiaſticis conferebat, ſed eos potius ad ſui familiaritatem admittebat, qui de vanitate conveniebant in idipſum, ſicque factum eſt, ut aliqui Clericorum, hi maxime, qui defixi erant in ſatibus ſuis Archidiacono infeſti oppido haberentur. Eo enim odiorum hæc cauſa ſuccreverat, ut quos Archidiac. ſecundum debitum ſui officii pro exceſſibus puniebat, Archiepiſcopus veniens in opprobrium Archidiaconi, abſque ulla cauſæ cognitione abſolveret, Archidiaconus verò magnis dolorum ſtimulis angebatur, non pro eo, quod Præſul ad derogationem dignitatis ejus intenderet, ſed quia evacuando miniſterium Archidiaconalis officii totius Eccleſiaſtici ordinis curſus turbari, & confundi videbatur. Erat enim certum animarum periculum, & patens opprobrium Eccleſiæ Dei, cum hi qui pro enormitate ſuæ vitæ puniendi erant, abjecto pudore, de inſontibus ſumerent pænas, & ipſi licentius ſua ludibria exercerent. Factum eſt autem ut quadã vice congregatis Canonicis, Archiepiſcopus diceret, volo ut nullus vacet in Eccleſia perſonatus, & tunc ordinatus eſt Archipresbyter quidã Petrus Nepos Murigii, hic quia erat factioſus homo, & inquietus cæpit apertè derogare Archidiacono, perſuadens ſimplicioribus & indiſcretis, & ſe quaſi caput eorum conſtituens, nitebatur debitam obedientiam ſubtrahere Archidiacono, & ſe ipſum quaſi ſuperiorem revereri quærebat ab eis, & ſic fæda nimis diſſenſio in capitulo eſt ſuborta. Archiepiſcopus verò cum ſe deberet tanquam murus opponere, exardeſcentibus odiis ex adverſo, & fraternam caritatem in filiis reformare, cæpit factioſo Archipresbyteri conventiculo favorem impendere; partem verò Archidiaconi auctoritatis ſuæ mole deprimere quantum poſſet. Hoc enim magis placere ſibi videbatur, ſi Canonici ſui diſſiderent ad invicem, quam ſi forent in unitate concordes. Videns autem Archipresbyter quod Guncellus ſuæ parti accederet, ab Archid. verò tota mentis eſſet intentione diſjunctus: Cæpit

cum magis ac magis in Archidiac. odiorum facibus inflammare; ille verò ut erat facilis ad credendum, & quia rancoris hujus ſcintilla jam in ejus erat corde perflata, libenter aures ſuſurrationibus inclinabat; & ſic in Archidiac. periculum facti ſunt cum Archipresbytero concordes ad invicem, qui prius numquam poterant concordare. Tunc cæpit palam aggredi Archidiac. & poſt appellationem à ſe factam interdicti, & excommunicationis in eum jacula intorquere, & facta conſpiratione ad nihil aliud, niſi ad ipſius perpetuam dejectionem laborare cæperunt; ut autem in eum popularem concitarent tumultum, fecerunt omnes Eccleſias claudi, & ab omnibus ceſſare divinis; In tantum enim ſcandali hujus excreverat malum, ut intra Eccleſiam non ſolum clamoſis vocibus decertarent; ſed etiam temerarias in ſe manus injicerent, populique furentis inſania modò hanc, modò illam inſequens partem acerrimam ſeditionem in totam concitaverant Civitatem; Canonici penè omnes contra Archidiac. erant; de nobilibus verò Civ. hi maximè qui meliores, & diſcretiores erant, & major pars Cleri Archidiacono favebant: Cum ergò propter diſſenſionis hujus materiam tota videretur Civitas in ſeditionem commota; metuens Archid. ne fortè inter Cives aliquod facinus oriretur, cedendum tempori ratus, ad Apoſtolicam ſedem profectus eſt, ſequuti ſunt eum quatuor Canonici fautores ſui, videns ergo Archiepiſcopus quod Archid. ad Curiam proficiſcitur, ſtatim perſuaſus à complicibus ſuis iter poſt ipſum arripuit profecturus. *S*ecuta eſt eum Canonicorum turba, quæ de malignitate cum ipſo conveniebat, prævenit autem eos Thomas diebus octo, non credens adhuc, quod tam vehementer odiorum flamma in eorum cordibus æſtuaret, ut tantum vellent ſe in ſequendo ſubire laborem. Quamquam ex præcepto Guncelli condixiſſent inter ſe, ut nullus eum Archidiaconum appellaret, ſperabat autem, ut impetratis ab Apoſtolica ſede litteris ad propria remeans, poſſet materiam ſcandali mitigare; ſed cum vidiſſet tantam multitudinem in zelo nequitiæ inflammatam contra ſe venientem pavefactus à principio terrere cæpit; Quid miri, cum ipſe quaſi ſolus eſſet, adverſariorum verò tam numeroſus exercitus tanti nominis cætus, ut in his ſolùm tota Spalat. Metropolis auctoritas dependeret. Erant autem Archiepiſcopus, Archipresbyter, Sacriſta, Primicerius, & alii quam plures litteratis muniti, teſtificationibus armati, nil aliud niſi Archidiaconum toto ore glutire parantes; At ipſe nullam habens aliunde fiduciam, niſi ex Deo, qui facit judicium omnibus injuriam patientibus, de ſola enim innocentiæ ſuæ cauſa confiſus, bono animo rerum exitum expectabat. Erat autem tunc temporis D. Greg. PP. IX. apud Peruſium, itaque Thomas Archid. conſilio, & favore quorundam, quos nunquam noverat, intromiſſus eſt ad Papam, quando ſolus erat in Camera cum V. Canc. tantum, & flexis genibus coram eo cæpit cauſæ ſuæ ſeriem exponere diligenter; ipſe autem Clementiſſimus Pater benignam ei exhibuit audientiam, & tanquam certus de omnibus multum ei de tot moleſtationibus eſt compaſſus, & requiſivit ab eo an vellet cum Archiepiſcopo de his omnibus in Curia experiri, reſpondit Archidiac. utique Pater Sancte. Tunc Papa dixit V. Canc. qui aſtabat, præcipe Ottoni *C*ardinali, ut cauſam utriusque partis audiat diligenter; Tunc Archid. gratias agens deoſculatis ejus pedibus, lætus egreſſus eſt, videns autem Archiep. cum turma ſua tàm facilem audientiam Archid. fore datam, & quod auditorem impetraverat contra eos, contriſtati valdè, & intrantes ad Papam conabantur, ut *R*aynerius *C*ardinalis, de quo multum confidebant eis daretur auditor; ſed D. PP. nullatenus acquievit; Vocatus itaque Archiep. cum ſua multitudine ad Ottonem *C*ardinalem acceſſit, & jam mitior factus volebat, ut ſine judiciario ſtrepitu cauſa de plano procederet, & quaſi in forma compoſitionis totius litis negotium tractaretur; ſed noluit à principio *C*ardinalis, cavens ne forte ſuper aliquo *C*rimine colluſio fieret inter partes; Denique Archiep. videns propoſitum ſuum non ſatis ſibi ad vota ſuccedere, vehementer cæpit pænitere incepti. Tunc ſeorſim ad Archidiaconum veniens latenter à ſociis blandis tentabat eum demulcere loquelis, timens ne qua criminalis actio contra ſe intentaretur ab eo, ſed Archid. pariter credulus blanditiis Archiepiſcopi ſciens eum conſuetum eſſe cum tempore verba, vultumque mutare, cauſam ſuam coram Cardinali ſollicitè promovebat; ſocii ſui omnes receſſerant præter unum; Itaque die ſtatuta ambæ partes ad judicium acceſſerunt. Tunc Archid. conſcripto libello cæpit in Archiepiſcopum quædam crimina denunciando intentare: contra Archiepiſcopus cum ſuo cætu inepta quædam, & nil juris habentia in Archidiaconum confingebant, dicentes in officii ipſum ſui executione transgredi terminos à patribus definitos, & cum diebus plurib⁹ hujuſcemodi altercatio haberetur, Cardinalis, ut erat vir diſcretiſſimus, videns quod non aliundè in Archidiac. conſurrexerant, niſi ex Rancorum ſcandalis, & fomite odiorum. Tunc cæpit multùm durè increpare Archiepiſcopum, quod ſeminarium tantæ nequitiæ pullulare permiſerat in Eccleſia Spal. & quia non ut paſtor bonus, qui animam ſuam ponit pro ovibus ſuis ſe inſidianti lupo opponeret, ſed potius ſe actore inter fratres paſſus erat tanta ſcandali certamina excreviſſe: Tunc requiſivit à partibus an vellent ante definitionis calculū in pacis ac dilectionis redire conſenſum, Guncell⁹ absq; ulla cunctatione acquievit, nil enim aliud affectabat niſi pedem ſuum de laqueo eruere, in quem

in quem ipſe inciderat, dum aliis præpararet; ſui verò complices, ut erant in perverſitatis propoſito indurati, ceperunt contra Archiepiſcopum tumultuari, conſenſum adhibere negantes: contra quos Cardinalis multum aſpera verba intorquens vix eorum ſedavit tumultum. Tandem facta promiſſione altrinſecus, quod ad omnia ſtarent auditoris præcepta, Præſul cum ſuo agmine merentibus animis, & obducta facie ſe ſe hoſpitio receperunt; & non expectantes arbitrium Cardinalis unus poſt unum, quaſi de Naufragio iter arripuerunt ad propria redeundi. Tunc Venerabilis Otto abſoluto prius ad cautelam Archid. & eodem in plenitudine ſui officii reſtituto, præcepit Archiep. ut eum quaſi ſocium, & filium paterna caritate pertractet, nec umquam adverſus eum patiatur tam prava imperitorum machinamenta vigere. Guncellus autem demiſſo vultu in terra, reſpondit, ſe velle omnia devote & efficaciter adimplere. Tunc apparuit nuncius cum litteris Venerabilium Epiſcoporum Treguani Tragurienſis, Nicolai Pharenſis, & aliorum duorum quos Domino PP. mittebant in accuſatione Archiepiſcopi, & excuſationem Archidiaconi; quam cum audiſſet Guncellus nullam ulterius ſuſtinens moram, nec dum plenè licentiatus receſſit; quas litteras cum Cardinales vidiſſent, volebant Archiepiſcopum revocare ad judicium, ſi Archidiaconus cauſam voluiſſet reſumere circa eum, ſed D. Otto compoſitionis conſiciens inſtrumentum diſtinctè expreſſit omnia, quæ ſeundum ſtatuta Canonum ſingulis miniſteriis pertinere noſcuntur, expletis itaque omnibus negotiis Ven. Cardinalis tradidit conſcriptiones arbitrii unam Procuratoribus Archiepiſcopi, alteram Archidiacono, eumque ad patriam cum ſua gratia, & benedictione remiſit confirmato ſibi Archid. officio ex Papali reſcripto. Acta ſunt hæc A. D. MCCXXXIIII. ſub Ottone Card. Sancti Nicolai in Carcere Tulliano,

CAP. XXXIII.
De Gregorio Comite.

Illis temporibus mortuo Comite Petro, Spalatenſes præfecerunt ſibi in Comitem Nob. V. Gregorium Berberienſem. Hic erat vir potens, & dives, & in adminiſtrandis rebus ſatis circumſpectus, & ſtrenuus, valde ſiquidem fortunæ proſperitas in prolis fœcũditate & in omni rerum felicitate ſibi arriſerat, nec erat in tota Provincia Chroatiæ qui tanta potentiæ prærogativa polleret; Omnes enim inimicos ſuos ſuperaverat; nec erat qui ad res ipſius, & fratrum ſuorum extendere manum auderet. Cum ergo facto fuiſſet Comes ſatis ſecurè ſub eo Spalat. aliquo tẽpore terras laborabãt, gregeſq; paſcebãt; ſed quia homo erat multis negotiis implicitus, non poterat Spalati facere moram, ſed dimiſſo ibi quodam ſuo Vicario, qui jura colligeret comitatus, ipſe in loc. ſibi opportunis manebat, & ſi quando quod rariſſimum erat vocatus veniret, non pro ſtatu Civit. erat ſolicitus; Sed de ſuis proventibus maximè contendebat, quamobrem quia Civ. quaſi vidua ſine rectoris gubernatione manebat, non ante, ſed retro ire debebat, ſuperbiæ peſtis præcipuè vigebat in ea, ita ut qui potentiores eſſe videbantur, vel Rectores, ſeu Conſules parvam curam de communi utilitate haberent, imò pro modico ſui lucri emolumento maximum Communitatis commodum venundabant; Præterea furta, cædes, rapinæ, & omnia mala perpetrabantur impunè. Non enim unicus erat, qui gubernationis moderamen ſuper hos teneret, ſed univerſæ Civ. vulgus pro ſua voluntate ſingillatim Dominos ſibi de potentioribus fecerant, quorum iniquo freti patrocinio multa ſcelera præſumebant, & propter hoc inter ipſos magnates multorum emerſerat materies odiorum, ita ut in nequitiis perpetrandis ſibi æmulatores exiſterent, & ille reputaretur major, & melior, qui plus gloriari poterat in malitia, qui potentior erat in iniquitate: Sic diſſipata, & lacerata erat Civitas, ut nullum rigorem juſtitiæ Curia exercere valeret, niſi in illos dumtaxat, qui nimia paupertate, & imbecillitate ſordebant. Tunc Cives ex licentia malitiæ, quaſi efrenes effecti, cæperunt in communem perniciem mutare dominia; modò pars una illum facere comitem, modò pars altera alium, non metuentes iram perjurii, non verentes jura patriæ peſtiferis factionibus temerare. Tunc ejecerunt Gregorium de Comitatu, & fecerunt Comitem Domaldum, qui erat inimicus ejus capitalis; ruſus ejecto Domaldo fecerunt Comitem Marcum filium Gregorii, & hoc non communiter, ſed diviſim ex mutuis odiorum infeſtationibus præſumebant; propter hoc magnas inimicitias, damna, & pericula patriæ inquirebant: Illis temporibus ut ferunt quidam peſtilentes Cives in odium eorum quos Gregorius diligebat abeuntes inſtigaverunt quendam Tollenum, qui erat nepos Comitis Petri de Chulmia, ut exiens veniret ad prædam Spalatinorum pecorum, & Trag, qui armata equitum turma non modica clam equitavit ad locum, qui dicitur Boſilen, ubi magna ovium multitudo paſcebatur, & abſtulit de ovibus Spalat. LXXX ferè millia, & abduxit eas in terram ſuam, nihilque Spalaten. recuperare potuerunt, verumtamen armato ſæpius navali exercitu magnam partem terræ ipſius depopulati ſunt. Eo tempore erat quidam ſenex Duymus nomine, qui licet eſſet ætate maturus, crudis tamen erat, moribus inſuavis. Hic cum putaret ſibi factam fore injuriam à filiis Vitalis, pro eo, quod in quadam ejus ancilla manus injecerant, indignum putavit adire Curiam, & judicum ſententiam expectare, ſed iratus venit cum duobus filiis ſuis, & primo quidem verbis aggreſſus eſt prædictos juvenes, filios Vitalis. Hi etiam cum eſſent ad fatuitatem, & ſuperbiam multum præcipites, noluerunt dare locum

iræ, ſed procaciora verba tumentia reſponderunt; Sic poſt verba tendunt manus ad verbera, dehinc Diabolo inſtigante tractis pugionibus jam res non civiliter, ſed hoſtiliter agitur. Tunc tota Civitas in ſeditionem commota, alii lapidibus, alii gladiis debachantur. Itaque die ipſa jacuerunt more porcorum deſpicati in platea Duymus Draſte, cum duobus filiis ſuis, eodem modo unus de filiis Vitalis nomine Domicius, & multi alii ſaxo, vel ferro vulnerati ſūt, poſt multos tamē dies ſupervixit filiꝰ Duymi junior, & filiꝰ Vitalis, tunc cōgregata Cōmunitas judicavit expelli homicidas illos de Civitate, domibus illorum ad ſolum deſtructis. Exierunt ergo de Civitate filii Vitalis, & filii Galloe cum ſequacibus ſuis, & abierunt Iaderam. Et cum ibi aliquantam moram feciſſent, perquirebant qualiter per vim ſaltem eis liceret ad patriam remeare, conduxerunt ergo in auxilium ſibi aliquantam ſocietatem Piſanorum, qui erant boni pugnaces, ſed ad malum ſatis veloces. Tunc armatis duobus lignis venerunt, & media nocte applicantes ad portum conſilio amicorum, & parentum ſuorum clançulo intraverunt in turrim quamdam, quæ eſt ſuper portam aquilonarem, & quia inopia rei familiaris premebantur, cæperunt conſilia peſſima machinari, diſponebant enim armata manu quorundam divitum domos invadere, & bona eorum diripere violenter. Ob hoc verò unusquiſque ſe præſumptionis audacia erigebat: quia nullum caput, nec regimen inter Cives videbant: cum autem in Civ. auditum fuit, quod filii Vitalis cum ſocietate hominum extraneorum adveniſſent, & quod ad talia facinora perpetranda ſui cordis relaxarent habenas, mox inimici eorum pavefacti, totam concitaverunt Civ. contra eos; unde facta coadunatione totius Communitatis miſerunt ad eos, ut ſtatim recederent, unde venerant, alioquin impetus univerſi populi in ipſorum mortem fureret incunctanter. Tunc conſilio ſuorum fautorum exierunt, & uſque ad Monaſterium Sancti Stephani ſeceſſerunt, ibique occaſione quadam biduo commorandi inducias petierunt, & obtinuerunt. Infraque ſpacium appropinquabant ad Civitatem, & cum amicis & propinquis per ortos comedebant, & bibebant ſecuri. At verò eorum inimici manebant incluſi in turri Chalendæ. Factum eſt autem, ut quadam die adveſperaſcente jam hora cum viderent quoſdam eorum quaſi inſultando eis prope Civ. accedere, magnum ſibi opprobrium fieri extimantes, ſi in conſpectu inimicorum ſuorum tota die manerent incluſi; exierunt ergo de turri Ioannes Zegaida, Lampridius filius Duymi, cum cæteris complicibus ſuis, & venerunt verſus montem, non quaſi pugnandi animo, ſed gratia ſpatiandi; & ecce inimici eorum ſedebant absque pavore poſt Eccleſiam Sancti Felicis, videntes autem inimicos ſuos contra ſe venientes, illico ſurrexerunt, & ut erant audaciores, licet pauci eſſent, ibi cæperunt urgere ipſos lapidibus, & non permittere eos ulterius progredi, è contrario verò pars adverſa lapides contra lapides jactando, ſuos adverſarios ex loco illo expellere nitebatur, cum ergò inter eos aliquantiſper eminus pugnatum eſſet, pars filiorum Vitalis in tantum validior fuit, ut eorum inimici compellerentur retrocedere uſque præſidium ſuum; ſed cum fragor pugnantium in Civitate audiretur, factus eſt popularis concurſus contra filios Vitalis, una voce clamantium, ut recederent, vel perirent. Tunc videntes hi, qui erant ex parte Duymi Draniſce quod in auxilium eis de Civitate confluerent, reſumptis viribus cæperunt contra hoſtes reverti, & concurrentes uſque ad eos non jam inſtant lapidibus, ſed telis, & enſibus in hoſtes feruntur, & cum ipſis ignominioſum videretur curſim ad ſuos fugere, cum eſſent penè inermes, lentis greſſibus recedebant; & ecce repentè inimici eorum irruerunt ſuper eos, & primo invadentes Greg. filium Galloe, totum jaculis, & mucronibus confoderunt? Alterum vero Domitium ei ſuccurrere properantem, cæde ſimili mactaverunt, & ſic ſui ſanguinis ultione patrata, ad turris ſuæ præſidium ſunt cum exultatione reverſi munientes ſe undique, ne qua ex parte ab adverſariis poſſent invadi, Ioannes vero major ex filiis Vitalis cum ſua ſocietate apud portum Monaſterii poſitus audiens miſerabilem caſum fratrum ſuorum, cæpit triſtis, & anxius ad Civitatem reverti. Tunc Communitas congregata cæpit fovere partem alteram, partem vero Duymi compulit ire Trag. deſtructis eorum domibus, omnia bona ipſorum Ioanni, & ejus complicibus adjudicavit: cum ergo ambæ partes aſſiduè armatæ incederent, & ex vicinitate Civitatum ſeſe ad invicem occultè, ac palam crebrius infeſtarēt, ita ut homicidia, rapinæ, cædes in eos etiam committerentur, qui neutri parti fautores erant. Erat autem tota Civitas in peſſimo ſtatu poſita, quia tanta erat diſſenſio, ut fieri ſolet, quod nullus pene remaneret, qui non pro alterutra parte contenderet, tunc cæperunt parentes timere pro filiis, pro rebus, pro Vita etiam ſua; In tantum enim omnes periculum erant ad facinus, ut generalis videretur interitus Civibus imminere. Iſte metus cauſam dedit noſtratibus de latino regimine cogitare. Tunc cæperunt religioſi viri fratres minores in ſuis prædicationibus ſuadere Civibus, ut poteſtatem de gente latina advocarent. Præcipuè autem Thomas Archidiaconus convocato Clero frequenter populum commovebat, multis oſtendens rationibus, quod non alio modo poterat Civitas ad bonum ſtatum reduci, niſi per regimen Latinorum, & tandem acquieverunt omnes ut de gente latina poteſtas eligeretur. Facto autem univerſali Conſilio quæſitum eſt, ex qua Civitate Italiæ poteſtas advocari deberet, & tunc omnium

nium in hoc reſedit voluntas, ut ad Civ. Anconitanam pro Poteſtate mitteretur. Tunc elegerunt duos, qui Legationis hujus perferrent negotium u. Thomam Arch. & Micham filium Madii, dantes eis per publicum inſtrumentum plenam auctoritatem ut abeuntes Anconam, quoad melius videretur eis, factum hujuſmodi promoverent, obligantes ſe juramenti vinculo univerſa pro rato habere. Itaque Archid.· cum ſuo Collega ſuſcepto legationis mandato, quanquam cernerent quoſdam ex Civibus pænitere, poſt feſtum Epiphaniæ iter arripientes navigaverunt, multoſque ac diutinos paſſi labores; Tandem prope feſtum Paſchæ Anconam applicuerunt. Et cum jam rumor præceſſiſſet quod venturi eſſent Spalatenſium nuncii pro Poteſtate eligendo, ſatis honorificè ſuſcepti ſunt à nobilibus Civ. alacri animo præbendo eis hoſpitia, & grata ſervitia impendendo. Tunc nuntii primitus acceſſerunt ad Poteſtatem Anconitanum, qui erat Lombardus genere, patria Bergomenſis, & porrigentes ei ſalutatoriam Spalatenſium expoſuerunt ei cauſas Legationis ſuæ, petentes, ut neceſſarium eis conſilium impendere dignaretur. Ipſe vero ut erat vir legalis, & bonus, duxit eos ſeorſum, cæpitque multis ſuadere loquelis, ut ſuper tam arduo negotio nihil incautè, nihil agerent properanter, ſed religioſorum dumtaxat, & fidelium virorum utentes conſiliis in facti executione procederent, nominavit eis expreſſim perſonas paucas, quarum debebant conſilio adhærere, dicens, quia tanta viget hic hominum malitia, ut plerique privato amore non laudanda laudarent, alii verò privato odio non vituperanda vituperarent, nec conſulendo ſinceriter ad veſtræ reſpicient utilitatis profectum, ſed ad ſuæ Carnalitatis affectum.

CAP. XXXIV.

De Gargano Poteſtate.

Sic, & factum eſt, nam accedentes ad quendam religioſum virum, qui erat de ordine fratrum minorum, qui fidem, & converſationem omnium perſpicuè cognoſcebat, ſecumque diutius conferentes taliter deliberaverunt, ut neminem alium pro Poteſtate eligerent, niſi nobilem Virum Garganum de Arſcidis, qui teſtimonium habebat bonum ab omnibus. Tunc nuntii eundem Garganum adeuntes cæperunt alloqui ipſum, exponentes ei ſuum propoſitum, quod de ipſo habebant, & quærentes an vellet ad unum annum venire pro eorum regimine civitatis. Quibus ipſe benignè reſpondit, quod deliberaret primò cum propinquis, & amicis, Et tunc demum certum quid reſponderet: Facta autem deliberatione per aliquot dies, reverſus ad eos, acquievit voluntati eorum, & pacti ſunt cum eo in D. lib. Anconitanæ monetæ pro ſalario unius anni, & in litteris coram poſitus pactionem firmaverunt, & ipſe juramentum præſtitit ſuper quibuſdam articulis, & ſic Poteſtatis officium ſuſcepit; confectis autem publicis inſtrumentis cæpit ſe præparare ad iter; Cum ergo denunciata fuiſſet electio Gargani apud Poteſtatem, & conſilium Anconitanum, valde commendantes factum Spalatinorum pulſu Campanæ, & Præconis voce populum convocavere & facto grandi conventu, iverunt nuntii cum Gargano ad Palatium publicum, & intrantes curiam peroravit Archidiaconus proceſſum Legationis & electionis, quam fecerant de Gargano, petens ex parte ſuorum Civium, ut cum eorum benevolentia, & favore dirigant eum ad regimen Civit. Spalat. tunc Poteſtas Ancon. ſurgens prolixè concionatus eſt, grates multiplices referens, quod tantum honoris à Spalat. eis foret impenſum, & accipiens Garganum per manum poſuit eum ad manus nunciorum, ipſum multipliciter recommendans; Garganus verò neceſſariæ ſocietatis Comitatu parato, navem ingreſſus eſt, habuit autem militem unum, & unum Notarium, Chentelam bonam, duos dextrarios, & armorum non modicum apparatum. Comitati ſunt eum multi nobiles cognati ſui, alios miſit Communitas pro nunciis ad honorificentiam perſonæ ipſius. Navigantes autem non paucis diebus, tandem XV. menſis Maij ad Spalati portum læti applicuerunt; Ut autem rumor in Civ. perſtrepuit, quod Poteſtas adveniſſet, mox tota Civ. prorupit ad portum, factuſque eſt concurſus utriuſque ſexus, & ætatis videre cupientium quod longo deſiderio fuerant præſtolati. Egreſſus autem de navi ab univerſa Cleri, populique frequentia in magno tripudio, & honoris obſequio ſuſceptus eſt. Altera autem die miſit, & fecit inſpici plura hoſpitia, ubi videretur commodius ſui regiminis officium exercere, & tandem placuit habere domum Comitis Grubeſſe pro publico palatio, & pro hoſpitio ſuo; tertia vero die fecit coadunari univerſum populum Civ. & facta curia primo expediverunt ſe nuntii exponentes ſuæ legationis proceſſum, & exitum oſtendentes, deinde nuncii Anconit. Mathæus de Girardo, & Albertus legationem civium ſuorum, quæ erat pro Gargano coram populo multis laudibus peroravit. Poſt hæc autem ſurgens Garganus, ut erat eloquens vir multum lepidè concionatus eſt, & præſtito ſui regiminis juramento, fecit univerſam multitudinem, tam nobilium, quam popularium vinculo Sacramenti aſtringi, ut eſſent ſuis præceptis obedientes per omnia, & ſequaces; Juſſit autem omnes juratos in ſcriptis redigi, & inventus eſt numerus ferè duorum millium virorum. Tunc ordinavit Curiam, ſtatuens judices, Camerarios, & præcones. Totum namque regimen ad exemplar Italicarum Urbium, quæ per poteſtatum

regimi-

* Ordinavit.

regimina * gubernantur. Cum enim nil pecuniæ in fiſco publico reperiſſet per ſuæ diſcretionis induſtriam cito ipſum abundare fecit abſque gravamine alicujus. Siquidem tantam ei gratiam conceſſit Deus ut ab hominibus timeretur, & audiretur, quaſi quidam Sanctus à Deo miſſus, nec ſolum Civibus venerationi erat, ſed de tota penè provincia veniebant audire ipſius ſententias, quaſi divinas. Erat enim quammaximè intentus cum omnibus pacem facere, factamque fideliter obſervare, ſuperbis reſiſtere, pacificos quaſi filios confovere, ſicque brevi tempore tota Civitas veluti de magnis tenebrarum ſqualoribus exiens ad lucem devenit. Tunc illa cruenta, & horribilis diſcordia, quam ſupra deſcripſimus, ſopita eſt, nam filii Vitalis cum parentela Duymi, contractis inter ſe connubiis, pacem perpetuam tenuerunt. Sclavi etiam, qui implacabiliter contra Civ. ſæviebant, aſſiduis prædationibus laniantes eam, ad pacis concordiam reducti ſunt. Tanta namque fuit eo tempore ſecuritas intus, & extra, ut numquam major ibi memoraretur fuiſſe; hoc ideò contigerat, quia poteſtatis metus omnes Cives in unitate conſtrinxerat, omnes autem quaſi per unam funem trahentes robur Civitatis integrum conſervabant, nec erat auſus quiſpiam Civium privatas amicitias, ſeu inimicitias cum extraneis facere; Sed qui erat amicus publicus, à ſingulis amabatur, quem verò Civitas pro inimico habebat, quaſi omnium hoſtem omnes inſequebantur; & hoc ceu miraculoſe eo tempore contigit, ut duo implacabiles hoſtes Spalat. vivendi finem facerent. u. Tolen de Chilmia, & alter Tolen de Policia, qui numquam poterant cum Spalat. pacem habere: per idem tempus A. D. MCCXXXIX. die III. intrante menſe Iunio facta eſt eclypſis Solis mirabilis, & terribilis, totus enim ſol obſcuratus eſt, & tota ſerenitas aeris obtenebrata eſt, & quaſi noctis tempore ſtellæ apparuerunt in cælo; & quædam major ſtella micabat juxta ſolem ex Occidentali parte. Tantuſque pavor in omnes incubuerat, ut velut amentes huc, illucq; clamando diſcurrerent, mundi finem adeſſe putantes. Erat autem die Veneris luna triceſima, & quamvis ſolis iſte defectus per totam apparuiſſet Europam, in Aſia tamen, & in Africa non dicebatur fuiſſe: Eodem anno viſa eſt ſtella Crinita, idem Cometa, quæ imminebat ſeptentrionali regioni, quaſi ſupra R. Vng. & manſit diebus multis, ſatiſque magnæ rei portendi videbatur præſagium: His etenim diebus crebreſcebat jam per aures omnium triſtis rumor, quod peſtifera Tartarorum gens fines jam Chriſtianorum invaſerant in Rutheniæ partibus, ſed quaſi pro ludo reputabatur à multis.

CAP. XXXV.

De Regimine Gargani.

INterea Garganus in adminiſtrandis rebus publicis valdè circumſpectus, & cautus ubicunque opus erat pro tractandis conſiliis, pro diſponendis negotiis, pro expendendis foralibus cauſis, multa prudentia ducebatur, amator ſiquidem honeſtatis, quos laudabilis famæ ac bonæ converſationis eſſe noverat, hos amicos, & familiares habebat, quos verò ſuperbos, elatos, infameſque cognoverat, his numquam hilarem faciem oſtendebat. Iuniores more pii patris ad ſe frequenter convocans inſtruebat, hunc de rebus juſta negotiatione augendis, alium de malitia exercenda, alium de cauſis civilibus fideliter exequendis, & quid plura referam, nunquam erat quietus, ſed ſemper intentus, & fervidus, ſtatum ſingulorum, & omnium ad meliora transferre; Qualiter autem Civ. honor, & Commodum ampliori poſſit menſura excreſcere, mentis aciem undique circumferebat, dando operam ſolerti ſtudio ſervare habita, & lucrari habenda expendendi pro utilitate expendenda, & tenenda ex diſcretione tenere. De rebus propriis ſatis erat curialis, & largus, ſed de Communibus multũ tenax, & parcus: Facta eſt tunc collatio inter Cives, & peracta taxatione omnium bonorum mobilium, & immobilium ſolvit unuſquiſque de centenario tria, fuitque ſumma totius collectæ quaſi quatuor millium yperperorum. Ex hac pecuniæ collatione expedita ſunt debita Communitatis, & redempta fuerunt vaſa aurea, & argentea, quæ de theſauris Eccleſiæ ſuſcepta à longo fuerant tempore pignorata, nempe vir Catholicus Eccleſiam, & Eccleſię miniſtros in magna veneratione habebat; Si quando à perverſis, & malignis Civibus ad ipſius aures perſuaſio ſacrilega contra Clericos fieret, ut indepreſſione Clericalis privilegii aliquod eis commune ſervitium imponeret, ſeu datium ab eis exigeret, numquam audire volebat, imò velut defenſor Eccleſiæ, & advocatus Cleri contra omnium ſe obloquia opponebat; Denique tanto amoris ſtudio de vita, & moribus ſingulorum Civium perquirebat, ut ante annum actus, & nomina prædiſceret ſenum, & juvenum, puerorum etiam, ita ut omnium haberet notitiam, ac ſi natus, & nutritus in hac Vrbe fuiſſet. Præterea in exhibendo honore hoſpitibus ita liberalis erat, ut plerique antea Civitatis inimici propter ipſius Civilitatem amiciſſimi efficerentur, Veraces amabat, mendaces vitabat, ambulans in via immaculata, hic ſibi miniſtrabat; In bello magnanimus, & audax, in pace manſuetus, & humilis, nullus poterat eſſe ità pauper, & vilis, quod non facilè ingreſſum

greſſum haberet ad eum, & qui proprii ſui juris non conſequeretur effectum. In pœnis autem pro maleficio inferendis non erat tepidus, ſed rigidus, ut nullus daretur criminibus locus. Ad vindictam ſiquidem malefactorum, laudem verò bonorum portabat gladium judiciariæ poteſtatis. Tunc enim veraciter videbat bonus bonitatem ſibi prodeſſe, quando ſuam malitiam malis cernebat obeſſe, namque ex habilitate ſuæ naturæ fiunt boni, ſed ex impunitate criminum efficiuntur mali. Contrario verò quidam ex quodam temeritatis impulſu fierent mali, qui timore pœnali diſcunt fieri boni, voluit autem Garganus, ut non ſolum ſuo tempore, ſed etiam inpoſterum Spal. Civ. juſto moderamine regeretur, fecit ergo quoddam volumen fieri, quod capitularium appellavit, in eo juſſit conſcribi omnes conſuetudines bonas, quas Civitas habuerat ab antiquo, ſuperaddens multa alia jura, quæ videbantur neceſſaria in actibus publicis, & privatis. u. in cauſis expediendis, in maleficiis puniendis, & pro juſtitia æquo libramine omnibus exhibenda. Quem libellum curia ſemper habebat præ manibus, nec abſque eo Judices, vel advocati ad diſcutienda cauſarum merita procedebant. Hoc capitulare tranſcripſerunt Trag. & alii, quos æmulatio noſtri regiminis ad bona ſtudia provocabat. deniq; tranſcurſo jam, ex majori parte anni ſpatio ventum eſt ad electionem anni ſequentis, & cum ſuper hoc univerſale agitaretur conſilium, non fuit contradictio aliqua, ſed omnium proclamatio, ut idem Garganus ad alterius anni regimen aſſumi deberet; Erant tamen aliqui inſolentes, qui nec ipſum, nec alium pro poteſtate volebant, ut abſque rectoris terrore viventes, conſuetam poſſent nequitiam exercere, ſed non præſumebant palam reſiſtere, metuentes popularem tumultum contra ſe concitari. Statutum enim fuerat, & Sacramenti religione firmatum, ut nemo aſſumeretur pro Comite, ſed per poteſtatem de cætero Civitas regeretur, nec prius Poteſtas ante recederet, niſi cum alter adveniſſet. Factam autem electionem, ſuſcepit Garganus, auctumque eſt ei ſalarium in tanta quantitate pecuniæ, quod accedebat ad ſummam M. lib. noſtræ monetæ. Eodem modo electus eſt in tertio anno, ſuſcepit regimen, ſed quaſi invitus, habuitque ſalarium M.CCC. lib. ſocietatis tamen numerum ampliavit. Itaque Garganus non minus in duobus ſequentibus, quam in primo anno fervidus circa provectionem reipublicæ intentiſſimè vigilabat. Fecit autem fieri quoddam munimentum ubi dicitur ad petram, ut eſſet tutelæ refugium contra prædones, qui conſueverant maximè de Maſſari monte deſcendere, prædaſque abducere ad montana; Sed multis aliis negotiorum incurſibus præpeditus inceptum ædificii opus inter mittere coactus eſt.

CAP. XXXVI.

De Bello, quod geſſit cum Piratis.

ANno autem ſecundo ſui regiminis opus valdè commendabile aggreſſus eſt; Etenim quia vir erat deteſtator nequitiæ, cæpit vigilanti ſtudio cogitare, quonam modo fieri poſſet, ut tam Veſanam Piratarum ſævitiam refrenare valeret, vocatiſque non multis ex Civibus cæpit cum eis ſecretè tractare, & eos inducere, ut bellum Deo gratum, & hominibus in Almiſſanos inferrent, & cum cerneret quoſdam in facto hujus negotii vacillantes, nec aſſenſum pleno corde præbentes, ardebat tamen ejus animus, aliquod ſuo tempore Domino præſtare obſequium, ſi Dei inimicos diſturbare, & inſequi conaretur. Tanta enim deſiderii aviditate in eorum ferebatur perniciem, ut cum eſſet in omnibus circumſpectus, non ſatis conſultè, ut videbatur multis in bellum proceſſit. Nam antequam ſufficientem præparationem lignorum atque armorum Spalat. haberent auxilio fretus divino, pugnandi materiam adinvenit; Nactus verò occaſionem congruam contra ipſos, ex eo quia quidam Tolen Nepos Malducis prædam fecerat in campo Spalat. palam arma parari conſtituit, & cum pecuniam pro ipſa præda ſolvere pacti fuiſſent, eamque ſolvere denegarent, tunc facta eſt Spalaten. juſta occaſio inſurgendi unanimiter contra eos. Tunc Poteſtas ut erat ſagax homo cæpit diſſimulare aliquandiu, tentans ſi foret poſſibile inſidioſè invadere caſtrum, ſed poſitarum inſidiarum conatus fruſtra proceſſit, nam caſtrenſium vigiles præſenſerunt, cæperunt ergo bellum manifeſtè eis inferre. Itaque armatis lignis quæ habebant, quamvis non ſatis forent ad bellum habilia navigaverunt, & applicuerunt ad Inſulam Braciam, & recenſitus eſt numerus navalis exercitus, & inventi ſunt ex Spalat. fere M. CC. armati. dederunt autem Trag. auxilium, ſed pigrum ſatis, & tenuè. Tenebant autem eo tempore Inſulas Faron, & Braciam Pribislavus, & Oſor filii Malducis de Almiſio. Tunc Poteſtas miſit ad inſulanos, præcipiens, ut ſtatim ad eos accederent, & ſpreto dominio Almiſanorum, recipiant dominium Spalatenſium. Illi autem gratanti valdè animo acceſſerunt, & jurantes omnimodam ſubjectionem tradiderunt ex Poteſtatis præcepto omnia bona Almiſſanorum quæ erant in Inſula, greges, armenta, & ſata, & univerſa, quæ pertinebant ad ipſos; quæ omnia receperunt Spalat. & tranſpoſuerunt ea in terram, alia in Apulia vendenda miſerunt, alia in eadem inſula cuſtodiri fecerunt. Oſor autem, qui erat Comes ejuſdem Inſulæ, eo tempore aberat, Almiſſani verò armatis

clancu-

clanculo lignis, navigaverunt latenter ad Inſulam, & invaſerunt quatuor barcuſſios Spalat. qui erant miſſi ab exercitu ad aliud inſulæ caput, verumtamen nec unum hominem capere potuerunt. Tunc Poteſtas relictis ad cuſtodiam inſulæ duobus nobilibus viris Lampredio, & Stephano tradita eis ſocietate quinquaginta bonorum juvenum ex popularibus Civ. ipſe cum toto exercitu repedavit ad Vrbem. Auxit autem exercitum, & abiit ad vineta hoſtium, cæpitque ea paſſim deſtruere, ſuccidere arbores, & culta omnia devaſtare. In quadam die adveſperaſcente jam hora, ecce Oſor belli neſcius cum armato ligno ab inſula verſus Almiſſum remigabat, Spalat. verò videntes, & cognoſcentes ipſum eſſe, feſtinanter præparaverunt ſe circumdare ipſum, & capere, factum eſt autem, ut appropinquante Oſor. Spalat. cum ſua numeroſitate lignorum, ſubitò prorumpunt ex portu, & ſparſim remigantes circumvallant æquor, ne qua parte via pateret hoſtibus evadendi; Videns autem Oſor hoſtilibus ſe circumſeptum catenis non potuit divertere: Sed cohortatus ſuos, inter omnia Spalat. ligna irruens ulterius remigavit, & dum jam conſtringi, dum teneri putatur, ipſe velut anguilla lubrica de manibus comprimentium elapſus eſt & evaſit, de cujus evaſione Spalat. multum triſtes effecti, ad propria ſunt reverſi. Tunc Oſor (qui cæteris fratribus inſolentior) cæpit toto ſuo conamine præparare ſeſe ad defendendum, & reſiſtendum contra Spalat. incepta, & ut erat conſuetus convocavit ad ſe omnes viros ſanguinum, & dans eis ſtipendia cum fratribus ſuis, quia piraticis erant opibus admodum locupletes, omnes quas habebant Liburnas multo plures, & meliores, quam Spalat. armaverunt, & exeuntes ab Almiſio cæperunt occultè, & manifeſte, & quacumque arte poterant offendere Spalat. cum ergo Spalat. cernerent quod inimici eorum à rigore ſuæ nequitiæ cervices nequaquam flecterent; Sed ad nocendum eſſent totis viribus præparati, cæperunt pœnitere incepti contra Poteſtatem maximè obloquentes, quod inprovidè, & inconſultè ante ſufficientem præparationem lignorum & armorum bellum voluit attemptare. Tunc Garganus curarum pondere inquietus, huc, & illuc mente rapiebatur, pertractans qualiter hoſtium audaciam ſuppeditare valeret. Fecit autem fieri unum lignum triremeadmodum Galeæ, quod eſſet cæteris velocius, & eminentius, quod infra XX. fermè dierum ſpatium totum de novo fabricatum eſt, & expletum, ſed hoc erat, quod maxime Poteſtatem affligebat, quia videbat Cives non ex corde contra hoſtes arma movere, vix enim cum magna difficultate cogere eos poterat ad ligna intrare. Itaque Comes Oſor cum ſua Claſſe in vigilia Apoſtolorum adnavigavit in Inſulam Soltam, quam percurrentes hoſtiliter, cæperunt obviantia quæque vaſtare. Cuſtodes verò Inſulæ cum colonis aciem ſtruentes, ut poterant, aliquandiu reſtitere; Sed cum eſſent hoſtium reſpectu pauciſſimi conſultum volentes eſſe vitæ ſuæ, campum hoſtibus relinquentes ad tutiora loca ſe contulerunt. Tunc Almiſani liberum ſe curſum habere videntes, cæperunt ad prædam undique debachari, invadere ruſticos, mulieres opprimere, comburere ſegetes, & mala omnia perpetrare. Venientes autem ad Eccleſiam B. Stephani diripuerunt quicquid in domo erat, flammis eam ſuccendentes ad ultimum verò Eccleſiam ingreſſi paganorum more altariola fregerunt, ſpargentes reliquias, ac auſu nefandiſſimo ipſam Sacroſancti corporis Euchariſtiam, quæ ſuper altari pendebat ſceleratis manibus contingentes dejecerunt in terram. Mox verò quaſi læta potiti victoria cum exultatione ad propria remearunt; Sed Benedictus Deus, qui non in longum paſſus eſt tanti ſceleris dormire vindictam; Die namque tertia iterum multiplicatis ſuarum apparatibus copiarum exierunt ab Almiſio, & navigaverunt ad inſulas occupandas. Et primo quidem medio noctis tempore applicuerunt ad Braciam, & exeuntes de lignis optimè ſe armarunt, & exeuntes acies aſcenderunt ſummo diluculo, ex Orientali capite, & adhuc ſoporatis hominibus repentè irruerunt in vicos, capientes homines, prædas capientes, domos ignibus concremantes. Vnde Ovidius Epiſtolarum:

Attoniti micuere ſinus, gelidusque cucurrit,
Vt mihi narraſti dura per oſſa tremor.

Et ecce rumor hujus peſtis per totam inſulam ſubitò evolavit, gelidusque tremor per omnium membra cucurrit. Tunc quinquagenarii illi qui ad cuſtodiam Inſulæ fuerant deputati, præparaverunt ſe viriliter ad pugnandum. Miſerunt autem ut omnes inſulani accurrerent ad auxilium impendendum. Ipſi verò cæperunt paulatim incedere verſus eos, & ecce turma quædam apparuit eminus in convalle, quam multitudo cætera ſequebatur; Noſtri vero deſuper intuentes ſubſtiterunt, & cæperunt deliberare inter ſe quid facto opus eſſet; Nondum enim ex inſulanis niſi pauci convenerant, hoſtes verò videntes noſtrorum turmulam quaſi pavidam, non crediderunt eos fore auſos ad conflictum accedere: Quamobrem putabant eos primo inſultu in fugam vertere, unde omnes ſimul conglobati cæperunt vociferando contra eos incedere. Noſtris verò quamvis temerarium videretur, cum pauci eſſent, contra multitudinem dimicare, fœdum tamen, & valde ignominioſum eſſe putabant, ſi abſque belli impulſu, & ſolo viſu pavefacti eis cedendum

dum putarent. Tunc ipſis cunctantibus, & ſuum conſilium in diverſa volventibus, hoſtes magis, ac magis appropinquabant. Mox verò quaſi quidam Conſtantiæ Spiritus in eorum viſceribus incaleſcere cepit. Statimque unus eorum qui præerat quinquagenariis illis, Stephanus nomine, factus audacior dixit: Eja Viri nonne ſcitis juſtam nos bellandi cauſam habere, non recordamini quod ii qui contra nos veniunt Deo, & hominibus odibiles piratæ ſunt. Numquid non à tota Chriſtianitate anathematizati, & execrati habentur. Nos Deus & juſtitia proteget, illos ſua iniquitas confundet. Nulla ergo ſit trepidatio, viriliter agite, & confortamini, quia Deus dabit victoriam de inimicis ſuis. Ad hanc vocem omnes exhilarati cæperunt commendare ſe Deo, & B. Domnio. Tunc ordinantes ſe cæperunt contra hoſtes audacter incedere. Factum eſt autem ut ambæ acies minimo jam eſſent intervallo propinquæ exclamavit Steph. Vindica Domine ſanguinem ſervorum tuorum, qui ab his canibus effuſus eſt. Tunc ceperunt altrinſecus ſagittis, & jaculis magno ſtrepitu dimicare; cum autem manu ad manum conjuncti jam gladiis & pugionibus commixtim inſtarent, parva mora utrinque certatum eſt. Et ecce pars Almiſanorum quaſi cœlitus percuſſa repente dirupta eſt, & cum non multi vulnerati, non multi trucidati fuiſſent ex eis, ſubitò terga vertentes fugati ſunt, attonitique velut amentes huc illucque diſcurrunt. At noſtrorum victrix ſocietas gratias agentes Deo, qui percutit impios, & ſalvat ſperantes in ſe, à tergo percutere fugientes, ligare captivos, arma diripere non ceſſabant, ſed quia pauci erant, non poterant eos uſquequaque inſequi oberrantes. Perſequuti autem ſunt eos uſque ad puppes biremium ſuarum. Ecce autem invenerunt Comitem Olor utraque manu debilitatum ſub armis anhelantē, & diffugium ad mare quęrentem, ſtatim ergo ut cognorunt eum, circumdederunt ipſum, & cum unus eorum elevato gladio ſuper caput ipſius vibraſſet Lampridius ſuper ipſum toto corpore ſe proſternens non permiſit eum interfici, ſed captum, & ligatum ad deſcenſum ducentes in cuſtodiam poſuerunt: cæperunt autem & ex melioribus multos, quos omnes ergaſtulis mancipantes, Poteſtatis arbitrio ſervaverunt; Porro hi, qui ad mare evadere potuerunt concitè ſe impellentes à terra tremebundi, & anxii raro remigio ad propria ſe traxerunt: ſequenti verò die exierunt noſtri, ut inveſtigantes caperent, qui latebant, & ecce invenerunt multos ex melioribus abſque nullo vulnere jacentes exanimes inter vepres, & hoc quaſi miraculoſè contigit, ut abſque humana percuſſione à ſua nequitia perſocati jacerent. Nam & ex eis quidam, qui ad ligna confugerant antequam applicarent ad terram, Spiritum exhalarunt. De noſtris verò, nec unus quidem occubuit. Cùm autem nuncios ad Civitatem miſiſſent, triumphum victoriæ referentes; Non credebat Garganus, præ gaudio admirans, quomodo fieri potuit, ut parva hominum manus, & ipſa modicum bellandi exercitatione perita, tantam potuit ſuperare multitudinem, quæ frequenti inebriata cruore pro nihilo conſuevit ducere mortis periculum in pugnæ conflictu. Tandem certificati de lęto eventu victoriæ, cum magna feſtinatione, & exultatione armaverunt Liburnos, & ad Inſulam navigarunt. Miſerunt autem, & fecerunt omnes captivos ad mare adduci, cum autem ductus fuiſſet comes Olor, cum cæteris majoribus coram Poteſtate, cæpit Garganus dicere inſultando. ô Comes Oſor ubi tantum elationis faſtus, ubi tantæ præeminentiæ potentatus. Ecce quo devolutus es, qui nec Imperatores, nec Reges credebas eſſe pares potentiæ tuæ. Diſce jam, quia plus poteſt divina juſtitia quam humana temeritas: his dictis fecit omnes vinctis à tergo manibus introduci ad ligna, & ſic ad Civitatem venerunt. Mox autem, ut Civitatem ingreſſi ſunt, fecit Poteſtas omnes duci ad carceres, & conſtringi ligno pedes eorum, poſuitque cuſtodias circa ipſos. Comitem verò, & majores ferreis compedibus vinctos, fecit ſub Palatio ſuo arctiſſimæ cuſtodiæ mancipari. Mitius à principio cepit agere cum eis, expectans, ſi fortè emollirentur corda eorum, & ad ipſius venirent mandata. Sed cum videret eos in ſua malitia obduratos, ita ut ad bonam pacis conditionem aliquo pacto flecti nequirent, cæpit eos carcerali ſqualore affligere, inedia macerare, quoſdam etiam verberibus torquere. Sic autem extorſit ab eis non parvam pecuniæ quantitatem. Tunc cæpit pacis alloquium fieri inter ipſos. Promittebat ſiquidem Comes omnia ligna piratica in manibus tradere Poteſtatis, & quod numquam alia facerent ad curſum denuò exercendum. Et cum aliis pactio Spalatenſium complaceret, ſtatim Almiſenſes reſiliebant, adeò duriſſimum videbatur eis à conſueta nequitia ex toto ceſſare, ſed poteſtas non aliter eorum relaxationi acquieſcere volebat, niſi ex eorum manibus excuteret gladium quo in inſontes latrocinando graſſari ſolebant. Conabatur quippe Poteſtas tota cordis intentione peſtem piraticæ veſaniæ prorſus extinguere, magnū ſe Deo præſtare obſequium arbitratus, ſi tantæ impietati finem imponere potuiſſet. Inducebat autem eos ad juſtè vivendum, nunc blandis verbis commovens, nunc terrores

incutiens, ipſi verò, ut perverſæ mentis homines callida ſimulatione deducebant conſilia poteſtatis, malentes pœnaliter ſervire diabolo, quam juſtam, & tranquillam ſecundum Deum agere vitam. Talibus ergo verſutiis uter.tes promiſſis decem menſibus in carceribus jacuerunt. Tandem verò videntes fratres Comitis cum cæteris, quod nullo modo de poteſtatis manibus evadere poterant eorum captivi, niſi ligna Spalat. traderent, & curſum penitus reſignarent. Tunc acquieverunt ad omnia, & miſerunt Spalat. ſex ligna quæ habebant majora, & alia quædam quæ cæperant minora. Pacti ſunt autem quod numquam ad latrocinandum exirent, juramenti ſe vinculo aſtringentes, & obligantes, quod ſi quando in contrarium facerent, tenerentur ſolvere Spalat. M.M. yperperorum, & quod ab offenſione iſtorum præcipuè abſtinerent vid. Spalat. Venet. & Ancon. Imperatori namque obſides dederant, ut nullam in toto Regno Apuliæ læſionem inferrent. Iuraverunt etiam, ut omnibus amicis & juratis Spalat. eadem pacis fœdera obſervarent, & ſic eorum captivi relaxati ſunt omnes.

CAP. XXXVII.

De Peſte Tartarorum.

ANno quinto regnante Bela filio Andreæ Regis Vng. ſecundo anno Gargani gens peſtifera Tartarorum ad partes Vng. propinquavit, & cum à pluribus jam annis rumor, & timor gentis ipſius in totum proceſſerat orbem, venerant namque ex partibus Orientis depopulando provincias, per quas habuerant tranſitum uſque ad confinia Rutenorum, ſed Rutenis fortiter reſiſtentibus non poterant ulterius progredi: multotiens enim conflictum habuerunt cum gentibus Rutenorum, multumque cruoris fuſum eſt hinc, & indè, longè tamen fugati ſunt à Rutenis: Quamobrem divertentes ab eis univerſas ſeptentrionales regiones pugnando circuiverunt, ibique viginti, & eo amplius annis demorati ſunt. Poſtea verò multiplicatis legionibus exercitus ſui ex gentibus præcipuæ Cumanorum, & ex multis aliis nationibus, quas devicerant reverſi ſunt ad Ruthenos: Et primo quidem Civ. maximam Chriſtianorum nomine Suſdaliam circumdantes obſederunt, & obſeſſam, diu, non tam vi, quam fraude cæperunt, & deſtruxerunt, Regemque ipſius nomine Georgium cum magna multitudine ſui populi neci dederunt. Inde autem verſus Vng. proficiſcentes obvia quæque vaſtabant: Eo autem tempore anno vid. Incarnat. MCCXLI. ſexto die intrante Octobri, die dominica iterum factus eſt ſolis defectus, totusq; aer obſcuratus eſt. Fuitque horror magnus in omnibus velut in eo eclipſi, quæ facta eſt tertio anno præcedente, ut ſupra tetigimus. Igitur cum rumor exitialis adventus Tartaricæ gentis ad aures perſtreperet Vngarorum, quaſi ludus quidam, vel inane ſomnium videbatur eis, tum quia tales rumores fruſtra ſæpè audiverant, tunc etiam quia de copioſa ſui Regni militia confidebant. Erant tamen longa pace diſſoluti, armorum aſperitate deſueti, non enim carnalibus gaudentes illecebris ignaviæ corpore marcebant; etenim terra Vng. omnibus bonis locuples, & fœcunda cauſam præſtabat ſuis filiis ex rerum copia immoderatis delitiis delectari. Quod enim aliud erat juvenilis ætatis ſtudium niſi polire cæſariem, cutem mundare, virilem habitum in muliebrem cultum mutare. Tota dies exquiſitis conviviis aut mollibus expendebatur locis, nocturnos ſopores vix hora diei tertia terminabat. Cuncta quidem ſuæ vitæ tempora in apricis ſylvis, & amœnis pratis cum uxoribus tranſigentes, non de bellorum ſtrepitu cogitare poterant, qui non ſeria, ſed ludicra quotidie contractabant; at verò quibus erat mens ſanior foralibus nunciis excitati, peſtiferæ gentis metuebant incurſum. Quamobrem Regem, & Principes crebris ſollicitabant alloquiis, ut tanto præcaverent malo, ne forte ſubita fieret impiæ gentis irruptio, & majorem perniciem inferrent incautis. Vix tandem Rex his pulſatus clamoribus commovit ſe, & abiit ad extrema ſui Regni, venitque ad montes, qui ſunt inter Rutheniam, & Vngar. & uſque ad confinia Polonorum in circumiens, & circumſpectans cunctos infirmiores terræ ingreſſus, cæſis ingentibus ſylvis, longas fieri fecit indagines, obſtruens transjectis arboribus univerſa loca, quæ ad tranſeundum facilia videbantur, & tunc reverſus miſit, & congregari fecit omnes Principes, cunctos Barones, & proceres Regni ſui, cunctumque robur Vngarici exercitus contraxit in unum: venit autem Colomanus Rex frater ejus, cum omni potentatu ſuo, venerunt, & Præſules Vng. qui, & ipſi non contenti ſobriam Eccleſiaſticæ moderationis habere familiam; immò præ divitiarum magnitudine magnas militum acies ductitabant. Affuit Matthias Strigonien. acceſſit Hugrinus Colocen. Archiep. unaque cum ſuffraganeis ſuis, quos ſequuta eſt magna multitudo Prælatorum & religioſorum, quaſi oves ad victimam. Tunc cæperunt univerſale conſilium agitare, diebus non paucis contractantes, qualiter adventantibus Tartaris eſſet conſultius occurrendum; Et cum

diverſi diverſa ſentirent, nullum valebant conſilium cõcorditer ſtabilire. Alii terrore torpentes nimio, dicebant cedendum eis fore ad tempus, nec eſſe confligendum cum eis, utpote cum hominibus barbaris, & deſperatæ ſalutis, qui non pro regnandi cupiditate, ſed pro prædarum aviditate per mundum pugnando diſcurrunt. At verò alii ſecuritate fatua diſſoluti dicebant ad primam oſtentationẽ noſtræ multitudinis eos eſſe in fugam vertendos; ſic autem, quibus repentinus parabatur interitus, non valebant in unum conſilium concordare. Illis ergo conſulendo cunctantibus, morasque inaniter pertrahentibus, ecce nuncius inopinatus ad Regem cucurrit nuntians ex certo, quod infinita jam multitudo Tartaricæ gentis Regnum intraverat, & jam prope eſſet. Tunc omiſſo conſilio Rex & Regni Principes cœperunt arma parare, ordinare Duces, ſuper legionibus, majorem pugnantium copiam convocare. Exeuntes autem à Strigonii partibus, tranſierunt Danubium, & venerunt verſus Peſtum, quæ erat maxima villa. Igitur peractis jam ferè diebus Quadrageſimæ propè Paſcha, univerſa multitudo Tartarorum exercitus in Vng. Regnum irrupit: habebant autem quadraginta millia ſecurigeros, qui præibant exercitum, ſylvas cædentes, vias ſternentes, & omnia offendicula ab ingreſſibus removentes. Quamobrem indagines, quas Rex parari fecerat, tàm facilè tranſcenderunt ac ſi non ex ingentium abietum, & quercuum fuiſſent extructæ congerie, ſed ex levibus eſſent ſtipulis præparatæ, ità brevi ſpatio contritæ ſunt, & combuſtæ, ut nullum foret obſtaculum tranſeundi: Venientes autem ad primos terræ Colonos, non totam ſuæ atrocitatis ſævitiam a principio oſtenderunt, ſed diſcurrentes per villas, prædasque facientes non magnam ſtragem ex hominibus faciebant. Erant autem duo fratres Duces illius exercitus, quorum major Bath, minor verò Caydam vocabatur. Miſerunt autem ante ſe quandam equitum manum, qui ad Vng. caſtra propinquantes, & ſe ipſos frequentius oſtentantes eos ad prælium provocabant, experiri volentes, utrum Vng. pugnandi haberent animum contra eos. At verò Vng. Rex ſelectis militibus imperat in eos exire. Qui armatis cunctis, & benè diſpoſitis cœperunt egredi contra ipſos. Sed Tartarorũ acies non expectans manuale certamẽ, ſuo more ſagittarũ jacula emittentes in hoſtes, curſu præcipiti fugiebant. Tunc Rex cum univerſo exercitu ſuo, quaſi fugitantium inſequens terga, venit uſque ad flumen Tyſiam, quem transſvadantes læti jam, & velut hoſtiles turmas extra ſua confinia propellentes, venerunt uſq; ad aliam aquam, quæ vocatur Solo. Vniverſa verò multitudo Tartarorum caſtra poſuerat ultra aquam illam in locis abditis inter condenſas ſylvas, unde non totaliter, ſed ineptè ab Vngar. conſpici poterant, videntes autem Vngar. hoſtilia agmina ultra fluvium deſcendiſſe, caſtrametati ſunt citra. Tunc præcepit Rex, ut non ſparſim, ſed confeſtim tentoria figerent. Compoſuerunt ergo quaſi in quodam arctiſſimo ſtabulo cuncti circumponentes currus, & clypeos undique, quaſi pro munimento caſtrorum, ita verò tentoria conſtipata fuerunt, & eorum funiculi in tantum connexi, & concatenati ad invicem ſtringebantur, ut via eſſet omnino perplexa, nec liceret per caſtra diſcurrere, ſed omnes eſſent veluti quodam retinaculo intercepti: Hoc reputabant Vngar. munimen, ſed in maximum eis ceſſit diſcrimen. Tunc Bath major Dux Tartarei exercitus in quemdam collem conſcendens, ſpeculatus eſt diligenter omnem diſpoſitionem exercitus Vngar. & reverſus ad ſuos, dixit, bono animo nos eſſe oportet ſocii, quia licet magna ſit multitudo gentis iſtius, tamen quia improvido reguntur conſilio, non poterunt effugere manus noſtras: vidi enim eos, quaſi greges, in quodam arctiſſimo ſtabulo interclusos; tunc eadem nocte univerſis legionibus ſuo more diſpoſitis juſſit aggredi pontem, qui inter utramque fluminis ripam diſtentus, non multum ab Vng. caſtris diſtabat. Quidam verò transfuga ex Ruthenis ad Regem cucurrit, & nuntiavit dicens, quod hac nocte ad vos tranſituri ſunt Tartari: eſtote itaque cauti, ne forte ſubitanei, & improviſi irruant in vos. Tunc Colomanus Rex armatis ſuorum cuneis è caſtris proceſſit, quem ſequutus eſt Hugrinus Archiep. cum agmine ſuo. Erat enim & ipſe vir bellicoſus, & ad pugnandum ſatis promptus, & audax: Venerunt autem medio noctis tempore ad prædictum pontem, & ecce jam pars quædam hoſtium ultra tranſierat, quos videntes Vngari ſtatim irruerunt in eos, & ſatis viriliter pugnantes cum eis plurimos trucidaverunt, alios verò urgentes ad pontem in flumen ſubmergi fecerunt, & poſitis cuſtodiis ad caput pontis cum magna exultatione redierunt ad ſuos. Vngari ergo ex eventu victoriæ valdè lætificati, quaſi jam omnino victores, abjectis armis, tota nocte dormierunt ſecuri. At vero Tartari in pontis capite ſeptem erigentes machinas cuſtodes Vngar. longius abjecerunt, ingentes in eos lapides intorquendo, & ſagittarum jaculis inſiſtendo. Fugatis ergo cuſtodibus, liberè, & ſecurè alii per pontem, alii per vada alvei tranſierunt. Et ecce ſummo diluculo apparuit univerſa multitudo Tartarorum, per campũ diffuſa. Cuſtodes verò fugientes ad Caſtra, magniſq; clamoribus perſtrepentes, vix excitare poterant ſecuro ſomno ſopitos.

Tandem triſti nuncio expergefacti non ut oportebat in ſummo diſcrimine, concitè arma arripere, equos aſcendere, & in hoſtes exire, ſed lentè è ſtratis ſurgentes quærebant potius ſuo more capita pectere, manicas ſuere, faciem lavare, de committendo prælio modicum cogitabant. Attamen Colomanus Rex, & Hugrinus Archiep. & quidam magiſter militiæ templi, ut ſtrenuos decebat viros, non ut cæteri, ſe quieto ſopori dederunt, ſed totam noctem ſub armis ducentes pervigiles mox ut clamorem perſentiunt, ſtatim è caſtris erumpunt. Tunc militaribus armis accincti, & in unum cuneum conglobati, audacter in hoſtiles acies irruerunt, & cum eis aliquandiu multa fortitudine pugnaverunt. Sed cùm eſſent pauciſſimi reſpectu infinitæ multitudinis Tartarorum, qui locuſtarum more paulatim ebulliebant de terra, pluribus jam de ſua ſocietate peremptis redierunt ad caſtra. Hugrinus ergo ut erat vir conſtanti libertate intrepidus, elevata voce cæpit Regem de negligentia increpare, & omnes Barones Vng. de ignaviæ torpore arguere, quod in tanto periculo conſtituti non ſuæ vitæ conſulerent, nec toti Regno ſubvenire pararent. Qui ergo parati erant, exierunt cum eis; alii vero inopinato pavore perculſi quaſi amentes neſciebant ad quid manus tenderent, & quo tutius ſe conferrent. Itaque tres Duces prædicti nullas ſuſtinentes moras iterum exeuntes cum hoſtibus commiſerunt. Tanta denique fortitudine inter confertiſſimas hoſtium catervas ferebatur Hugrinus, ut velut fulminis ictum magno eum clamore vitarent, ſimiliter & Colomanus, & Templarius cum ſuis commilitonibus latinis magnas ſtrages ex hoſtibus faciebant; ſed impetum multitudinis jam non valentes ſufferre, Colomanus, & Archiepiſcopus acriter vulnerati, vix evaſerunt ad ſuos, Magiſter verò templarius cum tota acie latinorum occubuit, multi etiam Vng. in illo certamine perierunt. Hora autem diei quaſi ſecunda, & ecce univerſus exercitus Tartaricæ multitudinis veluti quædam chorea circumdedit omnia caſtra Vngarorum, & intentis arcubus cæperunt undique ſagittare, alii vero in circuitu Caſtrorum ignem apponere properabant: videntes autem Vngari, ex omni parte hoſtilibus ſe cuneis circumſeptos, periit mens, & conſilium ab eis, nil jam de explicandis ſuis copiis, aut de ineundo univerſali certamine poterant cogitare: ſed tanto malo attoniti ibant circumquaque, velut oves in ſtabulo luporum morſus evadere perquirentes; Hoſtes verò undique circumfuſi non ceſſabant jaculis, & ſagittis inſtare. At verò miſeranda Vng. multitudo omni ſalutis conſilio deſtituta, quid faceret, non videbat, neque enim alteri cum altero colloquium habere licebat, unusquisque ſibi ſollicitus de communi ſalute nullus providere valebat, ſagittarum, & jaculorum imbrem, non armis oppoſitis excipiebant, ſed dorſa vertentes ad ictus cadebant paſſim tàm crebri, ut de concuſſa Ilice diffluere glandes ſolent: Et cum omnis ſpes vitæ foret adempta, mors verò in omnibus oculis hiando, per caſtra videretur diſcurrere. Rex & Princeps relictis ſignis ad fugæ præſidium ſe convertunt. Tunc reliqua multitudo hinc crebris mortibus territa, hinc flammæ devorantis in giro metu attonita, nil, niſi ad fugam totis præcordiis æſtuabat; Verum cum tantis ſe poſſe malis eripere fugiendo intendunt, ecce aliud malum domeſticum, & familiare incurrunt, etenim cum viarum aditus funiculorum connexione, & tentoriorum denſitate forent periculoſiſſimè præpediti, dum curſim exire feſtinant, alter ruebat in alterum, nec minor videbatur ruina, quam ex ſui preſſura exercitus faciebat, quam, & quam hoſtes ſagittarum ictibus inferebant, videntes autem Tartari, quod in fugam verſus eſſet exercitus Vng. quaſi oſtium quoddam aperuerunt eis, & permittentes eos abire, non impetuosè, ſed pedetentim inſequebantur eos, ex utraque parte, non ſinentes eos huc, aut illuc divertere; Jacebant autem per vias infelicium opes, vaſa aurea, & argentea, purpurea indumenta, & arma copioſa, ſed Tartarorum inaudita crudelitas, nil curans de ſpoliis, omnem præcioſarum rerum parvipendens prædam, in ſola hominum cæde graſſarunt. Cum enim viderent jam itineris labore defeſſos, nec poſſe ad arma manus extendere, nec pedes ulterius ad fugam laxare, tunc cæperunt hinc, & inde jaculis infigere, gladiis obtruncare, nulli parcere, ſed omnes feraliter trucidare, cadebant à dextris, & à ſiniſtris hybernalium foliorum inſtar, jacebant per totam viam miſerorum proſtrata cadavera, fluebat ſanguis more torrentis fluvii, infælix patria filiorum infecta cruore longè latèque rubebat. Tunc miſerabilis multitudo, quam nondum devoraverat gladius Tartarorum ad quamdam paludem venire compulſa, non eſt permiſſà diverſam ingredi viam, ſed Vrgentibus Tartaris in eam ingreſſa eſt pars maxima Vng. ibique ab aqua, & luto penè omnes abſorpti ſunt, & extincti. Ibi ille formoſiſſimus vir Vgrinus periit, ibi Matthias Strig. Ibi Gregorius * Lorien. Epiſcopus, ibi multa prælatorum, & clericorum turba occubuit. Heu heu Domine Deus noſter, Eccleſiaſtica dignitate præditos, tuoque miniſterio deputatos, tam acerbo fine incluſeris, tam vili ſepulchro damnaveris, verè judicia tua abyſſus multa, Infelices, & miſeri qui multo melius ſe, ſuumque popu-

populum piis votis, intentiſque precibus juvare poterant in ſacris ædibus ſupplicando quam materialibus armis accincti in caſtris laicalibus pernoctando. Factus eſt ergo ſicut populus, ſic Sacerdos, ex quo unus agmen commiſit ad pugnam, unus interitus involuit ad pœnam igitur * [ſi] qui ex illa voragine evadere potuerunt nullam ſpem habebant diffugii à facie gladii imminentis, cum tota terra quaſi locuſtis eſſet repleta hoſtilibus turmis, quibus nulla erat pietas parcere proſtratis, miſereri captivis, præterire laſſos, ſed velut agreſtes beluæ, nil, niſi humanum ſanguinem ſitiebant. Tunc videres omnes vias cuncta diverticula denſis cadaveribus repleta. Tranſierat jam prima communis exitii dies, quam aliæ nihilominus acerbiori ſunt auſpicio ſequuturæ. Etenim facto veſperè defeſſis jam, & ceſſantibus Tartaris non patebat liber tranſitus volentibus fugere, quocumque mediis tenebris divertebant, impingebant in corpora miſerorum ſpirantium adhuc, aut ſub vulnere gementium, jacebant ex majori parte lethali ſomno immobiles, velut utres flatibus tumefacti: Horror ingens erat prima nocte cernere tam multa cadavera hominum, velut ligna, & lapides, ubique jacentium ſed diebus ſequentibus aſſuetudo mali horrorem in tutelam mutavit. Nonnulli etenim tota die diffugere non audentes ſemetipſos interfectorum ſanguine involvebant, & inter cadavera latitabant, & ſic vivi à mortuis, tutelæ refugium obtinebant; Quid verò commemorem de immani ſævitia, quam in Civitatibus, & villis, diebus ſingulis exercebant, cum imbellem turbam mulierum, ſenum, & infantium congregantes faciebant uno ordine conſedere, & ne veſtes macularentur ſanguine, neve Carnifices laſſarentur indumenta prius omnibus detrahebant. Et tunc miſſi Carnifices ſingulorum brachia elevantes figebant leviter telum in corde, & extinguebant omnes. Præterea mulieres Tartarorum virili more armis accinctæ in pugnam audacter ferebantur, ut viri, hæ in mulieres captivas atrocius ſæviebant, ſi quas enim venuſtiori vultu cernebant, ex quibus zelotypiæ motum poſſent aliquatenus formidare, ſtatim extracto gladio perimebant, vel ſi quas videbant ad ſerviendum habiles præciſo totaliter naſo, deturpata facie, ſervili miniſterio deputabant, pueros quoque captivos ad ſe venire jubentes, tale de ipſis ludibrium faciebant. Primo ſeriatim eos conſidere jubebant, deinde vocatis parvulis ſuis, dabant eis viridum lignorum vectes ſingulos, & tunc præcipiebant, ut in capita percuterent miſerabilium parvulorum, ipſi verò ſedentes crudelibus oculis intuentes corridebant ad invicem, collaudantes eum, qui melius ictum vibraſſet, & qui unica percuſſione cerebrum collidere poterat, & corpus extinguere puerile. Quid pluribus opus eſt, nulla erat reverentia fœminei ſexus, nulla pietas puerilis ætatis, nulla miſeratio ſenectutis, uno cunctos impietatis genere trucidantes, non homines, ſed dæmones videbantur, ad Religioſorum habitacula cum venirent procedebat eis clericalis cœtus ſacris ſtolis induti, concinentes hymnos, & cantica quaſi debitam honorificentiam victoribus exhibentes, & parantes munera, & exenia, ut eorum circa ſe miſericordiam provocarent, ſed ipſi totius pietatis, & humanitatis ignari religionis obſequia contemnentes, & piam eorum ſimplicitatem extractis gladiis abſque * una miſeratione ipſorum capita detruncabant, tunc irruentes in clauſtra, diripiebant omnia, domos ſuccendentes, Eccleſias prophanantes, diruebant altaria, ſpargebant reliquias, ex ſacratis veſtibus concubinis, & uxoribus redimicula præparabant. At verò Bela R. auxilio protectus divino tantum evadens excidium cum paucis ſeceſſit in Auſtriam. Rex verò Colomanus frater ejus devenit ad villam magnam, quæ ſita eſt ſuper ulteriorem ripam Danubii nomine Peſtium; ad quem locum maxima multitudo Vng. & aliarum nationum, quæ ultra, citraque Danubium habitabant, audito infauſto belli eventu, & cognoſcentes interitum totius exercitus confugerunt: Habebant enim fiduciam in numeroſa plebis multitudine, quæ ex advenis, & incolis ibidem fuerat congregata, ſed diſſuadebat illis Colomanus Rex, temeraria auſa molientibus, & cæleſti gladio ſe poſſe reſiſtere arbitrantibus. Conſulebat autem eis, ut potius ad alia loca divertentes ſalutis ſuæ quærerent munimentum, ſed cum non acquieſcerent ſalubri conſilio, diſceſſit ab eis Colomanus, & venit trans Dravum fluvium ubi habitationis ſuæ habebatur locus: prædicta verò popularium turba, ut talium ſe habet præſumptio, cæperunt locum munire, vallum effodere, componere aggerem, vimineas crates circumplectere, & inaniter omnia præparare; ſed antequam ad medium operis proceſſiſſent principium, ecce repentini adſunt Tartari, timor, & hebetudo mentis pervadit multitudinem Vng. Tunc truculenti Duces, veluti rapaces Lupi, quos rabidæ famis exagitat ingluvies, caulas ſolent ovium ad prædam inhiando luſtrare, ita iſti beluino more furentes totam villam trucibus oculis circumſpiciunt, forti animo pertractantes, qualiter Vngaros ad exteriora traherent, vel ad eos ingredi per aci-

* ulla.

em gladii prævalerent; Igitur Tartarorum acies ſuis caſtris circa totam Villam defixis, cæperunt eam undique impugnare, ſagittantes acriter, & telorum imbrem interius jacientes. Contrario verò Vngarorum infauſta rebellio totis ſe viribus defendere conabatur, intendentes baliſtas, & arcus plurima in hoſtiles cuneos jacula emittebant, multos è machinis lapides intorquendo. Sed lethiferæ Tartarorum ſagittæ infallibiliter penetrantes, certiorem inferebant mortem; non enim erat thorax, clypeus, vel lorica, quam non transfoderet ictus tartarea manu vibratus, cùm ergo altrinſecus duobus, aut tribus diebus pugnatum fuiſſet, & plurima jam ſtrages ex miſeranda plebe foret peracta, ne quicquam infelices dextris languentibus reſiſtebant: & quia locus non ſatis erat munitus die quadam uno impetu Tartari irruperunt, nec fuit ultra congreſſio, nec reſiſtentia ulla. Tum furor, & impietas ultra quam dici poteſt, in miſeros ſævire cæpit, revera in Peſtio tanta ſe peſtis immerſit, ibi divinæ ultionis gladius in Chriſtianorum cruore, quàm maximè debachatus eſt, ingreſſis itaque Tartaris, quid miſeræ plebi reſtabat conſilii, niſi complicare brachia, ponere genua, flectere ſub mucrone cervices. At verò cruenta barbaries non ſatiabatur inundatione ſanguinis copioſa, non deficiebat cædis inſtantia indefeſſa; tantus audiebatur fragor cædentium, ac ſi ingentium ſilvarum robora, ſecurium multitudine detruncarent ad terram, tollebatur ad Cœlum rugitus, & ululatus plangentium mulierum, vociferantium puerorum, qui tàm acerbæ mortis furiam coram oculis diſcurrere ſine ceſſatione cernebant. Non vacabat tunc funereas agere pompas, non flere ſuper caris extinctis, non ſepulchrales exequias celebrare: generalis interitus omnibus imminens, non de aliena, ſed de ſua morte quemlibet plangere compellebat: mares enim, & feminas, ſenes, & parvulos lethalis gladius devorabat, quis infeliciſſimam illius diei lucem effari valeat, quis ſtragem tam numeroſi populi recenſere queat? Cum plusquam C. millia hominum ſæva mors unius diei ſpatio, & brevi loci termino deglutiret. Heu quam effera corda paganæ gentis, quæ ſine ullo pietatis affectu totas Danubii aquas humano ſanguine rubere cernebant; poſtquam patratæ cædis atrocitas ſufficere viſa eſt, exeuntes de villa ignem undique poſuerunt quam totaliter in conſpectu hoſtium abſque ulla mora vorax flamma conſumpſit. Ad locum prædicatorum pars quædam miſerandæ plebis cum Vxoribus, & filiis confugerant, putantes ſe murorum ambitu interclusos ſummũ fruſtrari diſcrimen, ſed nil profuit loci munitio, quibus non aderat divina protectio. Nam venientibus Tartaris & locum fortiter impugnantibus communi exitio traditi ſunt, appoſitoque igni ad X. millia fermè hominum, cum loco, & rebus miſerabiliter conflagrarunt: hujus tàm grandis, & horribilis cædis teſtis eſt multitudo inhumatorum oſſium, quæ in magnos coadunata tumulos magnum ſpectaculum cernentibus præſtant: Interea Tartarorum exercitus depopulata omni regione tranſylvana, cæſis, ac fugatis Vngar. ex transDanubialibus oris compoſuerunt ſe in locis illis totam ibi æſtatem, & hyemem peracturi; & ut metum incuterent his, qui erant ex altera parte Danubii collectam multitudinem occiſorum in acervos plurimos ſuper ripam fluminis locaverunt. Alii verò puerulos lanceis affigentes quaſi piſces in veru per oras alvei bajulabant. Iam verò captarum prædarum non erat numerus, vel menſura. Quis exiſtimaret innumerabilium equorum, & cæterorum animalium multitudinem, quis divitias, & theſauros, quis ſpoliorum copias infinitas, quibus hoſtes locupletati gaudebant, quanta erat horum captivitas virorum, & mulierum, puerorum, & puellarum quos diverſis ſervitiis ſubigentes ſub arcta cuſtodia detinebant, cum quidam religioſus vir nimio afficeretur dolore ſuper tanto caſu popul Chriſtiani admirans, & ardenti deſiderio cauſam ſcire cupiens cur Omnipotens *Deus* permiſerat terram Vng. devaſtari gladio paganorum, cum fides Catholica ibi vigeret, & Eccleſiarum honor optimo ſtatu polleret; audivit nocte per viſum: noli admirare frater nec divina judicia tibi videantur injuſta, quia licet multa facinora hujus populi ſumma Dei Clementia ſupportaſſet, ſcelus tam nefandæ libidinis trium Epiſcoporum, nequaquam potuit tolerare, de quibus tamen hoc dictum ſit, mihi non eſt compertum. Tunc Bela Rex de Auſtria reverſus venit cum omni familia ſua, & demoratus eſt in partibus Zagrabiæ. Congregati verò ſunt circa eum omnes qui effugere poterant gladium Tartarorum, & erant ibi per æſtatem rei exitum præſtolantes.

C A P. XXXIIX.

De Natura Tartarorum.

NVnc verò de natura, & habitu gentis illius prout ab his audire potui, qui rem curioſius indagarunt, pauca narrabo: Eſt enim regio illorum in ea parte orbis ſita ubi Oriens conjungitur Aquiloni, genteſque illæ ſecundum proprietatem linguæ ſuæ Mangoli appellantur. Ferunt tamen quod terra illorum confinis ſit ulterioris Indiæ, nomen Regis eorum (ecarcarus vocatur. Hic ergo cum habuiſſet bellum cum quodam Rege ſibi conterminio, qui quan-

quandam ipſius ſororem ſtupratam occiderat, devicit eum, & extinxit, filium autem ejus ad Regem alium fugientem inſecutus eſt, & facto conflictu contrivit eum, & ipſum qui ei tutelam auxilii præparaverat in Regno ſuo. Ad tertium verò Regnum cum armatus accederet, commiſit prælia multa cum eo, & victor exiſtens ad propria repedavit, & videns, quod tam proſpera ſibi in omnibus bellis fata ſucceſſerant, cæpit cor ejus vehementer intumeſcere, & ad ſuperbiam elevari. Ratus autem, quod non eſſet in toto Orbe gens, aut Regnum; quod ejus potentiæ reſiſtere poſſet, propoſuit, ex cunctis nationibus trophæum gloriæ reportare. Voluit ergo potentatus ſui magnitudinem toti oſtentare mundo, dæmonum fretus auſpiciis, quibus vacare ſolebat. Itaque vocatis duobus filiis ſuis Bahat, & Kaydano, tradidit eis robur exercitus ſui, præcipiens eis, ut ad debellandas totius mundi provincias exire deberent. Exierunt ergo, & triginta ferè annis perambulaverunt omnia Regna Orientalium, & Aquilonarium Regionum, donec venirent ad terram Ruthenorum, & demum ad Vngariam deſcenderunt. Hoc autem nomen Tartari non nomen eſt gentis proprium, ſed à quadam aqua, quæ illorum præterfluit regionem ſic appellati ſunt, vel ſecundum quoſdam Tatar idem ſonat, quod multitudo; licet autem maxima eſſet multitudo eorum, major tamen in illo certamine fuiſſe dicitur copia Vng. ſed non eſt gens in mundo, quæ tantam habeat bellandi peritiam, quæ ità ſciat maximè in campeſtri conflictu hoſtes evincere, ſive virtute, ſive ſagacitate pugnando. Præterea nec Chriſtiana, nec Hebræa, nec Saracenica ſe lege conſtringunt, & ideò nulla veritas reperitur in ipſis, nullius juramenti fidem obſervant, & contra morem omnium gentium, nec de bello, nec de pace legationem recipiunt, aut mittunt. Terrificum valde exhibent faciei aſpectum, breves habent tibias, ſed vaſta pectora, lata eſt facies, & cutis alba. Inberbis gena, & naris adunca, breves, oculi ſpacio longiore disjuncti Arma eorum ſunt quædam tegmina ex taurinis coriis laminarum more compacta, impenetrabilia tamen, & valde ſecura. Caſſides gerunt ferreas, & ex coriis factas, falcatos enſes, faretras, & arcus militaliter cingunt, ſagittæ eorum noſtris quatuor ſunt digitis longiores, ferrea oſſea, & cornea cuſpide conſpicatæ. Teni verò ſagittarum ità ſtricti ſunt, ut cordas noſtrorum arcuum minimè capiant: Vexilla brevia nigro albo que colore diſtincta, quædam lanæ globum in ſummitate habentia, equos breves, ſed fortes, patientes inediæ, & laboris, more equitant ruſticano; Per rupes verò, & lapides abſque ferramentis ità diſcurrunt, ac ſi capræ forent ſilveſtres: Tribus enim continuis diebus labore quaſſati parvo ſtipularum pabulo ſunt contenti, homines ſimili modo nil penè de alimentorum perceptione curantes, ſola crudelitate paſcuntur, uſum panis abhorrent, mundorum & immundorum carnibus indifferenter utuntur, & lac ancretum cum ſanguine potant equino, habent autem ex diverſis nationibus, quas bellis edomuerunt multitudinem maximam pugnatorum & præcipuè Cumanorum, quos ad pugnandum ſubigunt violenter. Si quem verò ex his paululum trepidare conſpiciunt, nec in mortem ſeſe tota mentis inſania præcipitare, abſque ulla cunctatione eis amputant caput Ipſi Tartari non ſe libenter morti exponunt, ſed ſi quem eorum in bello mori contingat, ſtatim rapiunt, & efferentes in occultiſſimo loco terra infodiunt, complanantes tumulum, & locum equorum pedibus conculcantes, ne quod ſepulturæ appareat ſignum; nulla penè rapidorum fluminum eis aqua obſiſtit, quo minus eam equis tranſeant inſidendo, ſi qua verò immeabilis unda occurrit, continuo in modum lemborum ex viminibus ciſtas intexunt, ſuperducentes crudas animalium cutes, quibus ſarcinas inferentes intrant, & tranſeunt abſque metu, Tentoriis utuntur filtrinis, & ex coriis factis, equos ità benè habent edomitos, ut quocumque unus abeat homo, omnes ipſum tamquam canes ſequuntur, cum autem tanta ſit hominum multitudo, quaſi muti nullam ferè vocem emittunt, ſed taciti ambulant, & taciti pugnant; His ergo breviter prælibatis, nunc ad materiam redeamus. Patrata denique ex Vngarica gente victoria, cum fama mali tanti celeri ubique percurriſſet volatu, totus penè mundus intremuit, tantuſque metus in omnes provincias incubuit, ut nulli videretur eorum ſe poſſe impias effugere manus. Ipſe etiam Fredericus Rom. Imperator non de reſiſtendo, ſed de latibulo dicitur cogitaſſe. Tunc litterati pleri que viri veteres ſcrutantes ſcripturas, conjiciebant maximè ex dictis Methodii Martyris has fore illas gentes, quæ præcedere debent antichriſti adventum. Ceperunt autem munire Civitates, & caſtra, ſuſpicantes quod ad Vrbem Romam vellent omnia vaſtando tranſire. Porro Bela Rex veritus ne Tartari tranſvadato Danubio reliquam Regni partem contererent. Miſit ad Civit. Albenſem. & ſuſcepto corpore B Stephani Regis: ſuſceptis etiam multarum Eccleſiarum Theſauris, miſit omnia cum Domina Maria uxore ſua. & cum parvo filio Stephano, adhuc bimulo ad maritimas regiones, rogans, & mandans Spalatenſibus, ut hæc ſervanda ſuſciperent, Reginamque cum filio in ſuæ fidei tutela tenerent. ſed Domina Regina veniens à quibuſdam Spalatenſium æmulis perſuaſa noluit intrare Spaletum, ſed compoſuit ſe cum omnibus Regalibus Gazis, & conſedit in Caſtro Cliſſi r. Venerunt autem, & multæ nobiles mulieres cum ea, quæ ſuis erant viris per Tataros viduatæ, Garganus verò Poteſtas & Nobiles Spalat. ad Dominam accedentes multa precum inſtantia

exorabant eam, ut manſionem Civitatis aſpernari minimè dignaretur, ſed non acquievit Regina. Spalat. tamen multis eam afficientes honoribus crebris exeniis, & honoriis curiam ejus frequentabant; Eo tempore Colomanus Rex ad Dominum, feliciter de hac luce migravit; fuit enim vir pietate magis, ac religione præditus, quam in adminiſtrandis publicis rebus intentus. Sepultus eſt autem in loco fratrum prædicat. apud Ceſma latenti Mauſoleo infoſſus. Etenim gens nefandiſſima Tartarorum ſepulchra Chriſtianorum, & maxime Principum ſceleratis manibus violantes confringebant, oſſaque ſpargebant.

CAP. XXXIX.

De Fuga Vngarorum.

ITaque tranſacto Ianuario hyemalis aſperitas ſolito magis inhorruit, omniſque aquarum curſus glaciali frigore conſtrictus, liberam viam hoſtibus patefecit. Tunc cruentus Dux Caydanus recepta parte exercitus Regem inſecuturus, exivit. Venit autem in multitudine gravi, obvia quæque conculcans. Primo ergo concremata Budalia, Strigonium acceſſit, cæpitq; villam totis viribus impugnare, quam non ſatis difficulter capiens, ſuccendit, omneſque in ea in ore gladii peremit, paucaſque manubias aſportavit. Quoniam in munitiones editas res ſuas Vngari ſubvexerant univerſas, inde diſcedens recto curſu devenit ad Vrbem Albenſem, & continuo cuncta ſuburbana habitationis domicilia concremavit: Civitatem verò aliquot diebus obſeſſam, factis inſultibus invadere ſatagebat: Sed quia locus circumfuſa paluſtrium aquarum copia ſatis erat munitus, quem optima latinorum præſidia erectis undique machinis tuebantur. Dux impius vano fruſtratus labore diſceſſit. Properabat autem Regem attingere, idcirco non tantum vaſtationem tranſcurrendo facere poterat, ſed ad inſtar æſtivæ grandinis ea dumtaxat loca demoliti ſunt, per quæ tranſitum habuerunt. Itaque antequam Dravi fluminis gurgitem tranſmearent. Rex præſentiens eorum adventum, relictis ſtationibus, Zagrabienſium partium cum omni Comitatu ſuo ad mare deſcendit. Tunc diverſi diverſa quærentes diffugia per omnes Civitates maritimas, quæ propinquiores videbantur ad fugam diſperſi ſunt. Rex verò, & totus flos reliquorum Vngar. ad Spalat. partes devenit. Erant autem in comitatu Regio multi Eccleſiarum Prælati, plures Principes, & Barones, reliquum verò vulgus utriuſque ſexus, & ætatis pene innumerabile erat: appropinquante autem D. Rege ad introitum Civitatis univerſus Clerus, & Populus proceſſionaliter exeuntes, debito venerationis obſequio ſuſceperunt eum, dantes ei hoſpitia infra muros quotquot voluit ipſe: venerunt etiam iſti magnates cum eo, Stephanus Epiſcopus Zagrabien. & alter Stephanus Vaccienſis, & idem in Strigonien. Archiepiſ. poſtulatus, Benedictus Præpoſitus Alben. Aulæ Regiæ Cancell. & idem ad Collocen. ſedem electus. Bartholomæus quinque Eccleſiarum Epiſcopus, & quidam alii Epiſcopi. Affuerunt nihilominus Hugrinus præpoſitus Ceſmen. Achilles prępoſitus, Vincentius præpoſitus, Thomas præpoſitus, & alii quam plures Prælati quos enumerare ſupervacuum duximus. Proceres quoque Curiæ iſti erant Dionyſius Banus Vladislavus Comes curialis, Matthæus magiſter Tavarnicorum, Orlandus magiſter Agaſonum, Dimitrius, Mauritius, & alii multi Illuſtres viri omnes cum dominabus, & familiis ſuis, Garganus autem Poteſtas circa Regium obſequium valdè ſedulus & devotus, curabat ſollicitè, ut & Cives in executione mandatorum Regalium prompti exiſterent, & Regalis clementia Vniverſitatem Civium affectu dilectionis, & gratiæ confoveret; Fecerunt autem Spalat. omnia ad Regis placitum, hoc excepto quod ei quamdam ga eam minimè potuere tam celeriter præparare quantum Rex declinans Tartarorum rabiem expetebat. Quod factum non ſatis æquanimiter tulit Regius animus; Noluit autem Rex reſidere Spalati, ſed abiens cum uxore ſua, & cum omnibus gazis ſuis demoratus eſt Tragurii, putans ſe ibi contra hoſtium incurſum fortiorem habere tutelam, propter vicinitatem Inſularum. Compoſuit autem ſe cum omni Curia ſua, & manſit in Inſula adjacente.

CAP. XL.

De Sævitia Tartarorum.

POrro Dux impius, nil intentatum relinquere volens, furioſo conſtipatus exercitu, poſt Regem cucurrit, nil, niſi Regium ſanguinem ſitiens, in Regis perniciem totis furiis raptabatur. Parvam autem ſtragem de Sclavis facere potuit, quia latuerant homines in montibus, & in ſylvis, venit autem non quaſi iter faciens, ſed quaſi per aerem volans, loca invia, & montes aſperrimos ſupergrediens, undè numquam exercitus ambulavit. Properabat enim impatienti feſtinatione, arbitrans ſe Regem poſſe invadere, antequam deſcendiſſet ad mare; Sed poſtquam reſcivit, quod Rex jam jam in maritimis tutus maneret lentius gradi cæpit, & cum totus exercitus ad quamdam aquam, quæ dicitur Sirbium deſcendiſſet parumper conſedit ibidem. Tunc truculentus carnifex juſſit omnem captivitatem, quam ex Vngar. duxerat

rat congregari in unum, multitudinem magnam virorum & mulierum, puerorum, & puellarum, fecitque omnes in quadam planicie duci. Et cum omnes quaſi quædam grex ovium coadunati fuiſſent, miſſis ſpiculatoribus omnium fecit capita amputari. Tunc ingens audiebatur ululatus, & planctus, totaque terra moveri à voce pereuntium videbatur; Iacuerunt autem omnes in illa proſtrati planitie quemadmodum ſpicarum manipuli ſparſim ſolent in agro jacere. Et ne cui videretur quod cædis hujus immanitas ſpoliorum ſit aviditate patrata, nullas ab eis veſtes detrahere voluerunt; Sed tota multitudo funeſtæ gentis in circuitu occiſorum illorum per contubernia diſcumbentes cæperunt in magna lætitia comedere, Choreas ducere, magnoſque cachinnos ludendo movere, quaſi multum aliquid perpetraſſent boni. Inde ſurgentes captum iter per Croatiæ partes carpebant. Cum autem prope jam eſſent adhuc Spalat. incredibile videbatur. Sed cum pars aliqua deſcendiſſet de monte ecce ſubito apparuerunt pauci ſub manibus Civ. Spalat. autem non eos à principio cognoſcentes, & credentes eos eſſe Chroatos volebant armati contra eos exire. Sed Vngari viſis eorum ſignis diriguerunt animis, tantuſque pavor eos corripuit ut omnes ad Eccleſiam confugerent cum tremore magno percipiebant Euchariſtiæ Sacramentum, non ſperantes lucem hujus vitæ ulterius intueri. Flebant alii in Vxorum, & filiorum ruentes amplexus, diris ejulatibus complangentes, dicebant, væ miſeris, quid profuit tanto fugiendi labore quaſſari, quid contulit tanta terrarum ſpatia percurriſſe, ſi perſecutorum gladios effugere nequivimus, ſi hic expectavimus jugulari. Tunc oppreſſio magna facta eſt ad omnes januas Civ. fugientium intra muros, relinquebant equos, & animalia, veſtes, & utenſilia, ipſos etiam filios non præſtolantes, mortis urgente ſtimulo, ad tutiora currebant. At vero Spalat. magnam eis humanitatis gratiam exhibentes, recipiebant hoſpitio, & eorum inopiam quantum poterant, relevabant. Sed tanta erat fugitantium multitudo, ut domorum eos non caperent diverticula, ſed manebant in vicis, & in viis. Nobiles etiam Matronæ circa ſepta Eccleſiæ ſub divo jacebāt. Alii in fornicum tenebras ſe abdebant, alii purgantes immundicias de Andronis, & criptis, alii ubi poterant etiam ſub tentoriis commorabantur. Tartari verò univerſos, quos in Campo reperire poterant ſub gladio trucidantes non parcebant mulieribus, vel pueris, ſenibus & debilibus, ipſis etiam lepræ morbo tabentibus, ferro vitam eripere barbara feritate gaudebant: Tunc quædam turma illorum mænibus appropinquans tota Civitate undique perluſtrata eodem die receſſit: Spalatenſes autem cæperunt fabricare machinas, & eas per opportuna erigere loca. Ecce autem paucis diebus elapſis venit Caydanus cum aliquanta parte ſui exercitus, quia non erant herbæ pro toto equitatu ſufficientes. Erat enim principium Martii aſpris frigoribus inhorreſcens. Credentes autem Tartari, quod R. ex in Cliſſæ præſidio conſideret, cæperunt undique oppugnare caſtrum jacientes ſagittas, & jacula intorquentes, ſed quia locus erat natura munitus modicā poterant inferre jacturam. Tunc deſcendentes de equis, cæperunt raptantes manibus ad ſuperiora conſcendere Caſtrenſes verò ingentes lapides revolventes in ipſos, aliquot ex eis neci dederunt. Ipſi verò ex caſu ferociores effecti uſque ſub magnas rupes manu ad manum pugnando venerunt, diripientes domos, prædaſque non modicas aſportantes, ſed cum cognoviſſent Regem ibi non eſſe, dimiſerunt oppugnare caſtrum, & aſcenſis equis verſus Tragi equitarunt. Ad Spalatum autem non multi diverterunt ex eis. Tunc vero Cives non tantum proprio titubantes pavore, quantum ex eo, quod videbant Vngaros deſperabili metu conſtringi, cogitabant aliqui civitatem deſerere, & cum rebus, & familiis ad Inſularum præſidia ſe conferre, Cæperunt autem vanos agitare rumores, confingentes opiniones varias, & inanes. Dicebant alii quod ingentes machinas, & plurima inſtrumenta bellica Tartari fabricarent, quibus Civitates has deiicere conabantur; aſſerebant alii, quod ad montis inſtar terræ, ac lapidum congeriem acervabant, & ſic Civitatibus ſupereminentes, facile eas eſſe capturos. Sed Tartarorum agmina cum Duce impio in Tragurienſi littore conſederunt: Porrò Rex videns Tartarorum exercitus ante aſylum ſui diffugii deſcendiſſe, non ſatis tutum ſibi fore arbitrans in Inſulis prope poſitis commorari tranſpoſuit Dominam cum ſua prole, & cum omnibus theſauris ad naves quas conduxerat, ipſe vero, in quodam reſidens ligno, advehebatur remigibus, inſpectans adverſarias acies, & rei eventum expectans. Cæterum Dux Caydanus omnibus loci illius circumſtantiis perluſtratis tentabat, ſi poſſet ſub mænibus equitando tranſire, ſed cum cognoviſſet, quod aqua illa, per quam Civitas à terra dirimitur propter limi profunditatem invadabilis erat, retraxit ſe inde, & ad ſuos reverſus miſit quemdam nuncium ad Civitatem mandans, quæ verba effari deberet. Qui veniens prope pontem exclamavit voce magna Sclavonicè dicens: Hæc dicit vobis D. Caydanus invictæ militiæ Princeps. Nolite reatum alieni ſanguinis vobis appropriare, ſed tradite adverſarios ad manus noſtras ne fortè involvamini vindictæ eorum, & pereatis fruſtra. Sed murorum cuſtodes nil ad eorum verba reſpondere ſunt auſi. Mandaverat enim Rex, ut nullum eis redderent verbum. Tunc univerſa multitudo eorum inde conſurgens via, qua venerat reverſa receſſit. Sic ergo per totum ferè Martium in Croatiæ, & Dalmatiæ partes commorantes, quinque aut ſex vicibus ad Civitates has deſcendebant, &

poſtea

poſtea ad ſua caſtra redibant. Igitur relinquentes Croatiæ regionem, tranſierunt per Ducatum Provinciæ Boſenenſis. Inde deſcendentes abierunt per Regnum Serviæ, quæ Raſcia nuncupatur, veneruntque ad Civitates maritimas ſuperioris Dalmatiæ, & pertranſeuntes Raguſium modicam enim illic potuerunt læſionem inferre, venerunt ad Catharen: Civ. quam ignibus concremantes, proceſſerunt ulterius, haſque Civitates aggreſſi Suagium, & Drivoſtum depopulati ſunt eas in ore gladii, non relinquentes in eis mingentem ad parietem. Iterum autem totam Serviam percurrentes in Bulgariam devenerunt; Ibi enim uterque Dux Bathus, & Caydanus conduxerant ſuarum turmarum copias recenſere; Illi ergo ibidem coadunati Curiam celebrarunt, & ſimulantes gratias exhibere captivis, fecerunt per totum exercitum præconis voce clamari, ut quicumque eſſet in comitatu eorum ſpontaneus, vel captivus, qui vellet redire in patriam, liberam ſe ſciret habere licentiam ex clementia Ducum. Tunc multitudo magna Vng. Sclavorum & aliarum gentium, nimia exultatione repleti data die de exercitu exierunt, & cum omnes conglobati duobus, aut tribus millibus proceſſiſſent, ſtatim miſſi equitum cunei, irruerunt in eos, quos ſimiliter gladiis detruncantes in ipſa planitie proſtraverunt. At verò Bela Rex miſſis exploratoribus cum cognoviſſet certius, quod impiagens ex toto jam Regno receſſerat, abſque omni cunctatione in Vngariam eſt profectus. Regina autem cum Regio puero in Cliſſæ Caſtro remanſit, fuitque ibi uſque ad menſem Septembris: mortuæ autem ſunt duæ ipſius Puellæ Virgines, & in Eccleſia B. Domnii honorificè tumulatæ. Licet autem Barbarica rabies totum Regnum Vngaricum immoderato gladio attriviſſet, è veſtigio tamen famis ſubſecuta pernicies, miſerabilem plebem tabo inediæ devaſtavit, inſtante namque furore Tartarico, non licuit Colonis miſeris arvis ſemina tradere, non valuere præteritæ meſſis recolligere fruges. Sic ergo non extantibus alimentorum ſubſidiis cedebant infelicium corpora clade famis abſorpta. Iacebant per campos, per vias innumera Vulgi cadavera, ut non minus credatur: hæc acerba lues inediæ gentem Vng. devaſtaſſe, quam peſtilens immanitas Tartarorum. Poſt hæc verò rabidorum luporum multitudo quaſi de Diaboli caverna emerſit, qui non niſi humanum ſanguinem ſitientes, non jam occultis inſidiis, ſed palam irrumpebant in domos, & de Matrum gremiis parvulos rapiebant, nec ſolum parvulos, ſed ipſos etiam armatos viros facto agmine invadentes ſævis dentibus lacerabant. Tribus ergo cladibus antedictis vid. ferro, fame, fera, totum Regnum Vng. continuato triennio flagellorum ex divino judicio pœnam ſuorum expendit non mediocriter peccato-

rum.

CAP. XLI.

De Obitu Guncelli.

HIs ita geſtis Regina adhuc conſidente in Caſtro Guncellus Archiepiſcopus ab hac luce migravit, vir ſenex, & plenus dierum, & ipſe præfuit Spalat. Eccleſiæ annis XXII. hos autem Epiſcopos eidem Eccleſiæ ſuffraganeos ſuo tempore conſecravit Nicolaum Scardonen. quo defuncto alium ibidem conſecravit Epiſcopum nomine Bartholom. Fuerunt autem ambo iſti de Spalatenſi Civ. aſſumpti: in Epiſcopatu Pharenſi, conſecravit Nicolaum, qui erat Can. Spalat. In Epiſcopatu Senienſi conſecravit Boriſlavum, quo defuncto ſubſtituit ei Ioannem: in Nonen. Eccleſia conſecravit Sanſonem, omnes hi tres fuerunt Vngari natione. In Corbavia fecit Epiſcopum quemdam Iuvenem, qui erat de parentela Domaldi Comitis nomine Saracenum. In illis diebus coadunato Capitulo, & Clero Eccleſiæ Spalat. factus eſt tractatus de Pontifice ſubrogando. Tunc laicali importunitate, & maximè Gargani annuſu, modeſto tamen, & diſcreto facta eſt electio de Domino Stephano Zagrabien. Epiſcopo in Spalat. Archiep. poſtulandum, qui tunc temporis Spaleti morabatur. Erat autem Epiſcopus ipſe in auro, & argento locuples valdè, aliis etiam divitiis opulentus, mundana pompoſitate largus, & curialis, benignum ſe omnibus & affabilem exhibebat. Totus enim extolli favoribus, & efferri auris popularibus cupiebat. Regreſſus autem Zagrabia, miſit ad Romanam ſedem pro ſuæ poſtulationis expetendo aſſenſu. Sed tunc temporis mortuo bon. mem. Greg. PP. facta eſt diſſenſio inter Cardinales, ita ut ſubrogatio Summi Pontificis foret fermè biennio protelata. Sic ergo cauſa electionis ipſius Epiſcopi toto illo tempore indeterminata permanſit.

CAP. XLII.

De Seditione apud S. Stephanum.

INterim autem Garganus completo regiminis ſui triennio ad propria repedavit. Spalat. verò fecerunt Poteſtatem quemdam juvenem de domo Veglien. Comitum nomine Ioannem, hic quantum ſibi dabatur ſcire, per Gargani veſtigia gradiens, rempublicam gubernabat; Sed ætatis fluidæ mobilitate laſcivus facilè ad inſcitiam flectebatur. Eo tempore vacante Monaſterio S. Stephani, rogatus eſt Thomas Archid. & Capitulum quatenus illuc accedentes de ſubroga-

rogatione Abbatis cum ejuſdem loci fratribus providerent: Archidiaconus ergo aſſociatus Capitulo univerſo ad Monaſterium perrexit, & cum bono zelo, & ſollicitudine debita, de Abbatis ſubrogatione tractarunt. Monachi ſecedentes ſeorſum, & inter ſe aliquandiu conferentes omnes in quendam confratrem ſuum nomine Leonardum convenerunt ipſum in Abbatem unanimiter eligendo, ipſumque Archidiacono & Capitulo præſentantes, petierunt eumdem vice Archiepiſcopi confirmari, videns autem Archid. cum Capitulo quod omnia ritè procederent, habito conſilio, approbatam electionem confirmaverunt. Statim ergo, ut in Civitate auditum eſt irruerunt à majori uſque ad minorem ad Poteſtatem clamantes, ſuccurrere Domine Poteſtas, quia Archid. cum quibuſdam Clericis in opprobrium veſtrum, & totius Civ. detrimentum Abbatem ordinare præſumit, & ecce concurſus factus eſt omnium confuſa vociferatione perſtrepentium: Alii etiam ſeditionis ignorantes cauſam, Poteſtatem ſimpliciter ſequebantur, ſed quidam, qui Archidiaconum malignis inſectabantur odiis nocendi occaſionem reperiſſe gaudebant. Currebant paſſim omnes, veluti prædonum afforet acies violenta, armabantur non gladiis, & jaculis, ſed acerbis odiis, & mendaciis linguis non retrahebat eos pugnandi formido, cum ſcirent hoſtes expectare inermes. Sedebant Canonici in clauſtro quieti, utpote nullius mali conſcii, nihil ſuſpicabantur ſiniſtri, & ecce Veſanus juvenis cum furioſa cohorte per januas monaſterii violenter irrupit. Adſunt pueri, ſenes, & juvenes impulſu vecordiæ concitati, garrulis vocibus perſtrepentes, ſpumant labia, anhelant pectora, iracundiæ flammis ſuccenſa, cum totas furoris relaxantes habenas. Canonicos invadunt, quoſdam verberibus impetentes, præcipuè in Archid. impias injicientes manꝰ totam ei tunicam laceraverunt, mox in Monacorum celliolas irrumpentes diripiebant ſarcinulas, vaſa frangebant, ſcrutantes ſi dictum poſſent invenire Leonardum, ut eum cæderent, vel forſan morte punirent. Erant tamen nonnulli Cives, quibus tanti facinoris temeritas diſplicebat, tam ſtolida facta, corde & animo deteſtantes, ſed quia ſtultorum infinitus eſt numerus, neceſſe erat multitudini cedere, & eam conniventibus oculis ſupportare, reverſi tandem de clauſtro quaſi devictis hoſtibus glorianteſ coadunati ſunt in Palatio publico & facta concione ſapiens poteſtas proloquens jactabat dicens: Viri prudentes hodiè opus valde laudabile à nobis patratum eſt, quod ad ſtatum Civ. & honoris veſtri cumulum non eſt dubium pervenire, ſed quia rectore puero, puerili conſilio Civitas agebatur, non erat, qui condoleret proſtratæ juſtitiæ, qui murum ſe pro domo illis opponeret aſcendentibus ex adverſo, cum prô pudor! ipſi etiam Clerici, odio Archidiaconi, tantum maleficium excuſare malitioſè nitentes, præſumptionem perverſorum Civium vanis aſſentationibus demulcebant. Porrò quæſitus Leonardus per multa latibula demum inventus eſt, & quia furoris calor aliquantulum jam tepuerat, non enormiter manus in eum miſerunt, ſed tractus ad palatium multiſque minarum jaculis impetitus violenter coactus eſt reſignare. At verò Capitulum quia paſtorali carebat præſidio injuriarum ſuarum diſſimulavit opprobria, tum quia jure cautum reperitur detrahendum eſſe ſeveritati, quando multitudo excedit, tum quia tale tempus inſtare cernebat, quod perverſitas hominum ex rigida correctione non in melius, ſed in deterius mutaretur. Denunciatis ergo, & excluſis ab Eccleſia paucis quibuſdam perſonis, quæ in commiſſo facinore fuerant principales, dimiſerunt laicos Abbatem quærere pro ſuo arbitrio voluntatis. Tunc miſerunt quemdam laicum in Apuliam cum Monachis, mandantes eis, ut per Monaſteria terræ illius quærerent, quem præficerent in Abbatem, ſic factum eſt. Duxerunt autem quemdam ex Cavenſi cœnobio, nomine Biſancium. Hic quia ignarus erat admiſſi facinoris, ex bona videbatur fide veniſſe, Abbas Monaſterii creatus eſt, ſed non dormit, neque dormitat qui cuſtodit Iſrael. Impiè namque contra legem Dei agere impunè non cedit, undè quaſi miraculoſè actum eſt, ut quoniam laici gaudebant, quod quaſi ſuperiores effecti obtinuerant contra Eccleſiam ſuum placitum expleri, divina ultio manifeſtata eſt. Etenim eodem die, & eadem hora, qua dictus Abbas de navigio egreſſus, pedem in Monaſterio poſuit Caſtellanus, qui præſidebat Caſtro Cliſſiæ cum ſuis ad Salonam deſcendens duos juvenes Nob. Spalat. ſagittis trajectos in flumine ſuffocavit; quod ſcelus ſeminarium extitit graviſſimæ diſcordiæ inter Vng. & Spalat. bellumque acerrimum exortum eſt, per quod Civitas amiſſione perſonarum & rerum graviter eſt punita, quadam namque die Vng. confœderati cum Croatis, qui erant de Tinienſi Caſtro armatis cuneis deſcenderunt, & nullo rumore præambulo ferè uſque ad muros prædaturi cucurrerunt. Spalat. verò improviſis, & repentinis turbationibus excitati, exierunt ad arma, congreſſum cum eis facturi. Stetit autem eminus Vng. & Croat. acies conſtipata, ex adverſo autem Poteſtas cum ſua cohorte ſtans, & deliberans expectabat, donec ex Civitate major accurreret copia armatorum, ſed Poteſtatis miles, qui ſecundus erat ab ipſo vir, pluſquam decebat impetuoſus, & audax non paſſus longiores moras certaminis, admiſſo equo, ferri cœpit in hoſtes. Sperabat enim proſperè ſibi ſuccedere, quia de ipſis palmam victoriæ pluries reportarat. cucurrerunt, & alii poſt ipſum quibus ardentius æſtuabat animus Civ. injurias vindicare. Poteſtas verò cum cæteris nolentes in dubiis rebus ludum attemptare fortunæ, à longe ſubſtiterunt. Tunc permixti hoſtium

hoſtium cunei cæperunt viriliter præliari; Sed quia non habuerunt ſuccurſum à ſuis, facilè pauci à multis ſuperati ſunt: Nam eos divina ultio punire decreverat, non uniformiter audere poterant, vel timere, ſed cum eſſent ab invicem corde, & corpore diſgregati, animoſos obruit gladius, timidos verò puſillanimitatis ſuæ opprobrium in deſpectum dejecit. Sic ergo prædictus miles gladiis confoſſus occubuit, & cum eo nobilis vir Theodoſius, & inter optimos cives primus hoſtilibus mactatus eſt armis, de cujus morte tota Civitas maximum perpeſſa eſt detrimentum: Nonnullis etiam aliis trucidatis, infelix dies luctuoſa ſatis nobis, & nimis amara tranſivit, neque tunc finem habuit infauſta congreſſio, ſed multis poſteà damnis, & doloribus affecti luximus, & vix tandem flamma hujus diſcordiæ reſtincta eſt, & finita. Tranſacto autem ſui regiminis anno Ioannes Poteſtas receſſit, cui ſucceſſit Bernardus Trigeſtinus vir ætate maturus, ſed quem aſſuetudo bellandi aſperum effecerat, & inquietum. Erat autem homo magnanimus, & gloriæ cupidus, ad arma promptus, ad Civile regimen tardus.

CAP. XLIII.

De Secunda Captione Iadræ.

HOc tempore Iaderenſes Cives lætis ſucceſſibus ſublevati, cæperunt animos ad inſolentias retorquere, & contemnentes vetera, quibus optimo ſtatu florebant, voluere nova. & incerta moliri; Etenim Venetico dominatui rebellantes, cupiebant ſe ab ipſius jugo prorſus ſubtrahere. Cum enim inter cæteros comprovinciales ſuos terra, marique forent potentia. & divitiis ſublimati faſtidio habere cæperunt nauticis lucris incumbere, voluerunt militiæ pompas mariter experiri. Conſtructis nempe villis, & oppidis gaudebant militari equitatu volare, quamobrem rupto fœdere dominationis antiquæ juramenti religione contempta manifeſtos ſe hoſtes Venetis oſtenderunt. Sed Veneti, ut circumſpecti, & ſolertes viri à Principio diſſimulantes injurias, & damna æquanimiter ſupportantes traxerunt prius cunctos captivos, & pecunias quas Iadræ habuerant receperunt. Deinde paulatim præparaverunt navalem exercitum fortem, & magnum, & multis machinis fabricatis, pluribꝰ inſtrumentis bellicis adaptatis, circa feſtum B. Petri in magna Claſſium multitudine Iaderæ applicuerunt. Quam undique impugnantes machinis, & baliſtis acre certamen eis jugiter inferebant. Fecerunt etiam Iaderenſes machinas contra machinas Venetorum, habebantque magnas oppugnantium copias Sclavorum & Vng. cum quibus quantum poterant hoſtili violentiæ reſiſtebant. Octo autem ſive decem diebus elapſis contigit Banum Dionyſium ſagittæ ictu paululum vulnerari. Hunc Rex ad auxilium Iaderenſibus miſerat, ut eſſet Dux, & ſignifer exercitui militari. Quo vulnere pavefactus fecit ſe extra Civitatem à militibus deportari. Quo viſo Iadrenſes timor, & hebetudo mentis cecidit ſuper eos, putantes Banum eſſe mortuum, nec ſperabant abſque Vng. adminiculo poſſe reſiſti violentiæ Venetorum. Qua de re ſtatim relinquentes pugnam terga verterunt, & quicquid poterant de domibus rapientes cucurrerunt ad portam, & infringentes januas exierunt, & quia magna erat oppreſſio multitudinis fugientium cæperunt alii murum ſcandere, & religatis ad propugnacula funibus dimittebant ſe certatim ex mænibus, & abibant. At vero Veneti videntes ſuos hoſtes in fugam verſos continuò armati de ratibus deſcendunt, & incedentes pedetentim, nullamque cædem facientes, ex eis permiſerunt omnes abire, & ſic tota Civitas capta eſt, fermè abſque ulla ſtrage alterutrius partis. His breviter prælibatis ad materiam redeamus.

CAP. XLIV.

De Bello quod emerſit inter Spalat. & Trag.

Itaque temporibus iſtis inter Spalatenſes, & Trag. bellum ex ea cauſa emerſit, quod Trag. occaſione cujuſdam Privil. quod Rex Bella Tragurii poſitus, ſuper quibuſdam Regalibus terris eis conceſſit, volebant manus extendere ad quaſdam patrimoniales terras Spalat. quæ includebantur inter metas, eodem privil. comprehenſas itaque Bernardus Poteſtas armatis lignis à Spalato exivit, cæpitque ex Trag. quaſi homines L. quos Spaletum adductos ergaſtulis mancipavit His diebus ſupervenit quidam religioſus vir de ordine minorum nomine Guardus, origine Mutinen. homo valdè famoſus, & magnæ ſanctitatis titulo Reverendus, per quem Deus multa dicebatur miracula oſtendiſſe. Hic videns inter has Civitates crudele odium agitari valdè condoluit. Et verens ne fortè inſtigatione diabolica inteſtini, & nefarii belli ſuccreſcens incendium inter conſanguineos, & vicinos ſanguinis effuſionem induceret, cæpit benignè partes allocutione demulcens, eas ad concordiam multifariam invitare. Vnde factum eſt, ut ob tanti Viri reverentiam utraque Civitas de facili ad concordiam declinaret: Reſignantes itaque Trag. quicquid ex bonis Spalat. jure Privilegii vendicabant, ſuos recepere captivos. Sed antequam relaxatio ad integrum fieret captivorum, cæperunt. Spalat. pænitere crebris muſſitationibus ad invicem ſuſurrantes, quod

quod hujuſmodi compoſitio in derogationem honoris, & juris vergeret Civitatis. Quod cum audiret Girardus multum moleſtè ferebat, nec tamen ceſſabat obſecrando, & monendo eorum animos allicere ad amorem dicens, quod per quam partem pacis hujus violabitur bonum non erit ſuper, ſed ſubter. Verum quia juramenti religione interveniente compoſitio extitit celebrata, omnes captivi relaxati ſunt, & diſcordiæ procella parum perquievit, ſed non quieſcebat ſocordia popularis, quia pro reformatione concordiæ obtrectarent majoribus, religioſos deriſionibus, & oblocutionibus inſectantes. Recedente verò prædicto viro ſancto modica temporis intercapedine mediante; Vnde Ovidius de remedio amoris:

Vulnus in antiquum rediit malè ſana cicatrix.

Nam quibuſdam modicis offenſionum intervenientibus cauſis, obtectum odium ex fictis cordibus cæpit in propatulum ebullire: Natura enim feralis odii ſolet eſſe hujuſmodi, ut in proprio pondere collidatur, niſi damnis, & doloribus atteratur, neſciat habere quietem, ad inſtar maris procelloſis fluctibus concitati, qui non prius ad tranquillitatem reducitur, niſi miſſis deſuper imbribus quadam violentia comprimatur. Sed Spalat. peccatum, peccato addentes, gravamen ſuæ parti non modicum ex ſubſequenti facinore induxerunt.

C A P. XLV.

De Seditione, quæ facta eſt per laicos in electionis proceſſu.

His namque temporibus Zagrabien. Epiſcopus prædictus miſſa relatione ad Romanam ſedem nitebatur obtinere ſuæ poſtulationis aſſenſum, cum quibuſdam conditionibus, quas admittere noluit Dominus Innocentius nuper ad ſummam ſedem Apoſtolicam ſublimatus. Quamobrem dictus Epiſcopus miſit Spaletum, & renunciavit poſtulationi de ſe factæ, dans licentiam de perſona alia providendi, aliquantis autem elapſis diebus coadunatum eſt Capitulum, & Clerus Civ. apud Palatium Epiſcopii, & facto grandi conventu vocati ſunt fratres utriuſque ordinis minorum, & prædicatorum, & cæpit de ſubrogatione Pontificis conſuetus haberi tractatus. Affuit Poteſtas cum populo ultro ſe ingerentes, non enim æſtimabant aliquid ratione procedere, ſi non ipſi ſuas interponerent partes, itaque à principio propoſitum eſt verbum Dei, & cæperunt Religioſi viri obſecrare, & ſuadere, ut ſine ſeditioſo tumultu canonica electio fieret ſecundùm Deum, & ſecundum formam Concilii generalis. Allatum eſt autem volumen in medium, & perlectum Capitulum illud, quod exprimit formas in electionibus obſervandas. Sed ſtolidis mentibus ea, quæ Dei ſunt, diſplicent, & ea, quæ ordinatæ fiunt, nil habere rationis, vel ordinis ſuſpicantur, dicentes malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras reputantes. Hi ſuas voluntates præcipites, & obſcuras Sanctorum conſtitutionibus præponentes, dicebant ſcripta eſſe reſpuenda, & ſolam voluntatem ſectandam, contra ſapientes, & bonos verbis procacibus contendentes, & cum non modica fieret perturbatio, ſurgens Prodanus, qui erat inter Presbyteros primus benigno cæpit concilium ſermone alloqui, monens quatenus auxilio Sancti Spiritus implorato univerſorum in hoc reſideret aſſenſus, ut non diverſarum ſequentes diſſidia voluntatum, ſed ſacrorum Canonum prævio documento ad electionem juſtè, & canonicè celebrandam unanimiter, & concorditer procedatur, & hymno ſolemni voce, ac devoto corde cantato conſenſerunt omnes, ut electio canonicè fieret, tunc electi ſunt tres de ſenioribus Capituli fide digni, quibus dato ſacramento commiſſum eſt ut perſcrutatis voluntatibus ſingulorum in ſcriptis eos redigerent, & poſt hæc in conventu omnium publicarent. Sic, & factum eſt, nam prædicti tres Cameram ingreſſi convocaverunt ſingillatim Canonicos, qui erant numero XX. & dantes eis ad Sancta Dei evangelia juramentum, juſſerunt ut poſtponentes eas affectiones, quibus ad veritatem dicendam ſæpè humanus animus præpeditur. Et ſine amore, & odio, vel invidia ſeu temporali commodo exprimerent, quem magis ſcirent idoneum in Archiepiſcopum aſſumi, & eumdem eligerent nominantes. Quod cum factum fuiſſet, exierunt tres jurati de Camera, ſcriptum ſcrutinium deferentes. Et cum eis juſſum fuiſſet, ut quicquid ſinguli ſecreto dixerant, coram omnibus publicarent, aperientes ſcriptum legerent in auditu omnium, & inventum eſt, quod omnes pari voto, & concordi voce Thomam Archidiaconum eligebant, exceptis quatuor, quorum unus cum eodem Archidiacono Tragurienſem Epiſcopum nominavit, reliqui tres neminem eligere voluerunt. Quo facto iterum reſidentes, & ad invicem conferentes omnes ſexdecim in eundem Archidiaconum conſenſerunt, ſed Archid. ipſe miratus, quod præter opinionem ſuam tanti à fratribus habitus erat, ut ipſum tanta dignitate crederent dignum, eis gratias retulit. Nullum tamen ſuſcipiendi honoris gerens propoſitum, dixit ſe electioni non conſentire, nec diſſentire ad præſens. Tunc quidam laici quos invidiæ livor, & odii exagitabat inſania, hoc audientes, exarſerunt in iracundiam magnam, & adeuntes Poteſtatem plurimis eum verborum aculeis ſtimulantes incitaverunt dicentes, quod ſi hoc fieret, tota Civitas in ſeditionem commota grande foret periculum incurſura. Poteſtas ergo convocata multitudine populari, edictum

propoſuit, ut niſi Clerus à ſua intentione deſiſteret, vel ſi Archid. electioni inſiſteret, nullus eis auderet in emptione, & venditione participare, nec amicitiis, & familiaritatibus adhærere. Sed Archid. natura lenis, & quietus, & quem ambitionis aura ad dignitatum deſideria modicum inflectebat, non de ſuæ vexationis triſtabatur moleſtia, cum ſe non gereret pro electo, ſed de illorum perverſitate dolebat, qui veneno invidiæ tabeſcentes, decorem matris Eccleſiæ injuriarum nævis inficere ſatagebant. Ibant per vicos, & plateas iracundiæ facibus inflammati, nil, niſi in Clericos obloquentes, minarum in eos jacula intentantes, in minores, & prædicatores convicia plurima jacientes. Simulabant alii rationes allegare juris, aſſerentes ex eo electionem conſtare non poſſe, quia ſcrutinium ex ſolis Clericis, & non etiam ex laicis extitit celebratum. Alii verò abjecto pudore palam dicebant, ſe invidentiæ ſaniem quæ cordis fibras corrodit acrius ſuſtinere non poſſe. Inde verò Archidiaconum turbulentis animis adeuntes, cum ei, quid objicerent, non haberent, rogabant alii, alii minitantes, bona diripere, domum diruere inſiſtebant violenter, ut ab electione ceſſaret. Et cum prope eſſet ut vim facerent tractus in medium furentis multitudinis Archidiaconus, ironicè reſignare, ſe dixit; quamvis enim videret quoſdam Clericos timoris pondere vacillantes, non tamen deſiſtebat Archid. quò minus vigorem Eccleſiaſticum manutenens, apertè & intrepidè proteſtaretur, nihil de electionibus ad Laicos pertinere. Volebat autem electionem aliam per Clericos dumtaxat fieri, ut ſanctorum præcipiunt inſtituta. Erat autem inter Presbyteros ſeniores aſtutus Primicerius, Prodanus nepos q. Grupci Archid. & Nicolaus Sacriſta, in Levitis verò erat Martinus Vitus, nepos illius Andreæ præcentoris & Radoſcius cognomento Daniel, qui tyrannicam poteſtatis rabiem parvi pendens furorem quoque minacis plebeculæ deſpiciens pro honore ac ſtatu Eccleſiaſtici juris liberè ſatis, & intrepidè contendebat. At verò impiæ factionis Dux, & ſignifer erat quidam presbyter nomine Fuſcus, qui verè moribus niger, totius modeſtiæ virtute carebat. Hic quibuſdam fatuis complicibus ſociatus qui rebus erant hoſtes honeſtis, non ceſſabat circumeundo proterviter ſubvertere hominum mentes; ſuſurrando ad aures conventicula de ſanguinibus congregando: plus morte timebant ne his, qui eadem erat patria oriundus cum eis (ſe ima tenentibus) ad tantæ conſcenderet faſtigium dignitatis; poſtquam ergo furor cæcus ſuæ veſaniæ obtinuiſſe arbitrabatur effectum, ne qua prioris electionis Archid. reſtaret fiducia, convenerunt omnes ad Eccleſiam, & Capitulum importunis clamoribus infeſta tes non ſinebant celebrari divina, nec ſummi Corporis alimenta, inſtantes, & garrientes, ut in continenti ſecum electionem de altero celebrarent. Veritus autem Archid. ne odiorum proterva temeritas eo ſtultitiæ relaxaret habenas, ut obſtinatæ mentis homines in deſperationis barathrum præcipitatos ad aliquod extraneum facinus impelleret perpetrandum: dimiſit ergo eos ſecundum deſideria cordis eorum, & abierunt in voluntatibus ſuis. Vnde factum eſt, ut denominationi de Treguano Trag. Epiſcopo factæ præberent aſſenſum, non quod eum optarent in Archiep. præfici, cum ipſum, & omnes Trag. pro hoſtibus reputarent; ſed ut Archid. ab omni electionis jure prorſus videretur excluſus, & ſe gauderent de Clericis triumphaſſe. Verum quam grave ſit ſtatum matris Eccleſiæ inviſis factionibus conculcare pœna evidenter docuit è veſtigio ſubſecuta.

CAP. XLVI.

De Bello, quod habuerunt Spalat. cum Trag.

His ita geſtis Bernardus Poteſtas in perniciem Trag. cæpit fabricare machinas, magnasque belli copias præparare. At vero Trag. ſcientes ſe impares eſſe potentia, nec ſperantes ſe poſſe reſiſtere violentiæ vicinorum, cæperunt magno pavore diſſolui. Tunc legationem mittentes verbis valdè lenibus, & ſubmiſſis pacem poſtulabant, ſatisfactionem omnimodam pollicentes. Sed Poteſtas, ut erat ferocis animi auditis humilitatis ſermonibus in tumore ſuperbiæ maximè levabatur, & conſiliis quorundam juvenum uſus, nolebat declinare ad amicitiam, ſed ingentia minabatur, undè factum eſt ut Spalatenſes præparata expeditione exierunt in multitudine claſſium, quas habebant, & venerunt adnavigantes inſulæ verſus Trag. non quidem pugnandi propoſito, ſed facta oſtentatione animos hoſtium deterrere volebant totam Civ. Trag. ſed Trag. viſa parte Spalat. exercitus metu, quem habebant, paulatim ex ſufflato cæperũt animis incaleſcere, arbitrantes pulcrius mori per vulnera, quàm vitæ ignominiam ſuſtinere, & nullo præmiſſo deliberationis tractatu ſubito ad mare concurrunt, ligna remigibus complent, armis exornant. Erat autem ibi quædam trieris magna, & excelſa, quam Rex Bela deſcendens eis reliquerat conſervandam, quam pubes ſelecta ſtipendiariorum, ac civium conſcendens in mare procedunt; Armarunt, & duas Liburnas cum aliquot paucis, & brevibus lignis, & erat eis auxilio lignum quoddam magnum ex bonis juvenibus ſtipendiariis, & profugis Iadren. Omnes hi exeuntes à portu ad ſpatium unius milii remigarunt. Et videntes numeroſam claſſem expeditionis Spalatinæ ſparſim littora inſulæ perſtringentes timuerunt, & verſis ad Civitatem pro-

proris curſu retrogrado fugiendo redibant; at vero Spalat. præter opinionem ſuam videntes eos in mare exiſſe, gaviſi fuerunt valdè. Et putantes eos ſi attingi poſſent, nulla evadere ratione, fortiori animo Spalaten. incubuere remis, & totis viribus remigantes conabantur antequam ad ſua evaderent eos jaculis præpedire. Et ecce dum Trag. evadere moliuntur, magna eorum trieris in vadoſa incidens loca hæſit terræ, ſtetitque fixa, & immobilis. Turbati ergo, & perterriti Trag. neſciebant quô divertere poſſent; Et tandem reſumpto Conſtantiæ Spiritu cohortati ſunt ſemetipſos, & connectentes ambas liburnas ex utroque latere hærentis galeæ cœperunt ſtare parati, inſultum hoſtium expectantes; Ecce autem Bernardus majori ligno invectus, ut erat impetuoſus. & præceps in arma noluit ſocios præſtolari, ſed irruit repentè in hoſtes, & intentis arcubus cœperunt ſagittis inſiſtere, pilis & contis acriter imminere. Econtra verò Trag. de puppi ſuæ trieris eminentius impendentes, quaſi ex arce non ceſſabant lapides ſuper lapides in hoſtile agmen immittere, & crebra jacula contorquere; ſed Spal. nullum lapidem intra ſua ligna poſuerant, ſed lapidum grandinem ſcutis excipientes, inſtabant fortiter è puppibus gladiis, & lanceis prælhantes, & cum tanta fortitudine res ageretur, cadebant hinc, & inde quidam vulnere, quidam morte proſtrati. Heu dirum, & nefarium bellum, ut ſpreta lege naturæ pater in filium, & filius in patrem armabatur, frater in fratrem, amicus in amicum ſceleſtis manibus graſſabatur. Non illud erat hoſtile, ſed domeſticum, & civile certamen. Vbi autem pars magna diei armorum ſtridoribus & contrariis congreſſionibus fuiſſet expreſſa. Eventus victoriæ hinc inde dubius oberrabat; Sed eo jam certamen erat deductum, ut Spalat. prævalentibus turmis excuſſa eſſet pugnantium acies de puppi hoſtilis galeæ, & uſque ad medium depulſa; & cum prope jam eſſet, ut Spalatina juventus inſiliret ad eos, ecce una ex Liburnis Spalat. in qua melior pugnantium erat manus, fortiter remis impulſa percuſſit unam ex Liburnis Trag. quæ religata erat à latere majoris galeæ, venitque roſtrum per mediam ratem inter remos. Tunc hi, qui erant in Trag. ligno inſultu hoſtium tremefacti aſcenderunt ad Galeæ præſidium, & lignum cui inſederant, ſublevatum eſt; Roſtrumque Spalat. Liburnæ ità tenaciter hæſit, tamque fortiter ſtetit, ac ſi clavis ferreis fuiſſet affixum. Cumque multo conatu temptaretur avelli, nil profuit, ſed ſic non homine, ſed Deo capta permanſit. Hoſtes verò deſuper imminentes, non deſiſtebant homines obruere lapidibus, proſternere jaculis, donec inſilientes in eam, totalem ex ipſa victoriam obtinerent: Interim autem mare ad incrementum ſuo more ſurgens fecit enatare trierim, & proſpero aquárum curſu cum inſperatæ prædæ tripudio ad propria devecti ſunt: ſed cum Spalat. claſſis iterum vellet prælium victoribus inſtaurare, ingruentibus jam nocturnis tenebris intercepta triſtis, & mærens ab hoſte diſceſſit. Capta eſt tunc Spalat. Ratis & LX. ferè de melioribus Civ. & omnes arctis compedibus aſtricti, carceris ſunt cuſtodia mancipati: Ecce quomodo factorum ſeries non opinione humana, ſed divina diſpoſitione procedat, ut de ſua virtute confiſi bello ſuccumberent, & de ſuis viribus deſperantes ex hoſtibus triumpharent, quia non in multitudine exercitus victoria belli ſed de Cælo eſt fortitudo. Diſcant poſteri quàm durum ſit contra ſtimulum calcitrare, cum hi, qui nuper conculcando ſtatuta Eccleſiæ quaſi victores de imbellibus Clericis exultabant, nunc a deſpectis hoſtibus devicti, probroſo carcere pœnas luunt; Nihil enim ut ait ſcriptura in terra ſine cauſa fit, ſic namque ſuccedentibus rebus completum videtur, quod in perſona Eccleſiæ dicitur per Prophetam: *Miſit de Cælo, & liberavit me*, quid verò de aliis malè geſtis referam bellis cum propter ipſius Poteſtatis inſolentem temeritatem, imo propter peccata Civium, qui capti, qui gladiis trucidati, qui æquore ſubmerſi tunc fuerint Cives, flere magis, licet quam aliquid dicere; etenim cum quibuſdam Sclavis confœderati Trag nunc clàm, nunc palam, noſtratibus offendentes, cędes, & prædas plurimas faciebant Et quorſum ſe terra, marique vertebant, lætis ſucceſſibus exultabant. Econtrario Spal. cuncta cedendo ſiniſtrè, de die in diem ad deteriora vergebant. Nam quaſi miraculosè geſtum eſt ut rectè triceſimo die, quo Eccleſiæ jura perturbare temerè præſumpſerunt in illo nautico bello ſuccumberent. Et cum die Iovis poſt Epiphaniam temeratus ab eis fuerit ſtatus privilegii clericalis, die Iovis in Carniſprivio, die Iovis in Albis Paſchalibus, die Iovis in Octavis Pentecoſt: peſſimos belli eventus, & infelices caſus perſonarum, & rerum paſſi ſunt, & quorum anteceſſores nudis pedibus á Spalat: pacis fœdera olim rogaverant, plurima ſervitia, & honoris obſequia, tamquam majoribus impendentes, nunc vice verſa, Cives noſtri dati eis in prædam, eorum pacem coacti ſunt exoptare; ſic ergo completum eſt in eis illud Propheticum Zaccariæ oraculum ubi de Clericis dicitur: *Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei*; & poſt hæc quaſi quæreret quo genere vindictæ tales ſunt puniendi, ſubjungit, dicens: *extendam manum meam ſuper eos, & erunt in prædam his, qui ſerviebant ſibi.* Ceſſet ergo gloriari vanitas humana, cum in rebus bellicis ſola virtus operetur divina, dicente *D*omino per Prophetam,

numquid gloriabitur ſecuris adverſus eum, qui ſecat in ea, &c. Undè enim eventus ille inopinabilis, niſi Deo diſponente, proceſſit, ut in illo certamine, quod cum piratis nuper geſtum, quod nulli penè placuit, læta ſucceſſit victoria, & in hoc quod nulli penè diſplicuit, triſtis caſus evenit. His ita geſtis Poteſtas ad propria receſſurus ad Eccleſiam acceſſit, & ſeditionis ſcandalum, quod in electionis proceſſu per pravos homines naſci permiſerat humiliter eſt confeſſus, & veniam poſtulavit. Hoc idem confeſſus eſt in plena concione publici Palatii, aſſerens, quod Capituli factum fuiſſet legitimum ſed prava, & perverſa importunitas Laicorum.

CAP. XLVII.

Qualiter Spal. vaſtaverunt Campum Trag.

TUnc Spalaten. de ſuis viribus diffidentes, de Ninosclavi Bani Boſſenen. potentia plurimum ſunt confiſi, quem advocantes, & ſumptus ei ex publico miniſtrantes etiam Civ. in Comitem præfecerunt, ipſe autem veniens multis, & fortibus conſtipatus viris, abiit cum Spalat. ad Campum Trag. ubi per duas ferè hebdomadas conſidentes ſucciderunt vineas, ſecuerunt arbores, omnia ſata, & culta vaſtantes; Indè verò recedens abiit in terram ſuam tradita ſui regiminis vice cuidam cognato ſuo nomine Rizardo, qui erat Calaber natione, reliquit etiam pro Civ. tutela unum de filiis ſuis cum optima equitum turma, ſed Trag. obduratis animis noluerunt relaxare captivos, ſed miſſa legatione ad Regem narraverunt ei cuncta, quæ facta fuerunt per Banum cum Spalat. in Campo eorum. Rex verò his auditis, iratus eſt valdè, ſtatimque vocans quemdam Ducem ſuum nomine Dionyſium virum potentem, qui erat Banus totius Sclavoniæ, & Dalmat. miſit cum eo quinque Eccleſien. Epiſcopum, & cum quodam Comite Michaele, & cum multis aliis Vng. proceribus imperans eis diſtrictè, quatenus in Dalmatiam venientes quantumcumque poſſent rigidam de Spal. exercerent vindictam. Alium exercitum miſit ad ulciſcendum Bani Boſſinen. temeraria facta. Spalat. etiam miſerunt Legatos ad Regem excuſantes ſe; & factum quanta verborum lepiditate poterant palliantes, ſed Rex dolorem ſui cordis callida reſponſione diſſimulans finxit ſe non multum curare de talibus, remiſit eos ad propria, & quia Eccleſia paſtore vacabat petiit, ut eligerent Hugrinum Ceſmen præpoſitum in Archiepiſcopum Spalat. Eccleſiæ, aſſerens quod propter ipſius nobilitatem, & ſcientiam tota florebit Eccleſia, & Civitas ejus ſuffulta conſiliis de multis anxietatibus indubitatum conſequetur ſolamen. Reverſi nuntii reſponſa Regia cum gaudio retulerunt: Nullum tamen ſuper facto hujuſmodi regale tulerunt reſcriptum, Cives verò hæc audientes, & credentes omnia veritate conſtare ſtatim ad Archid. & Capitulum acceſſerunt, & imperantes potius quam conſulentes petebant ut in continenti celebraretur electio cum eiſdem: Archid. verò quia non ignota ſibi erat inſolentia Hugrini, non acquieſcebat laicali inſtantiæ, dicens, quod electio non eſt celebranda præcipitanter, & cum ſecularium tumultu, ſed matura deliberatione fratrum, & religioſorum virorum; ſed Laici ſuo more in jurgia prorumpentes, conabantur hæc à Clericis per violentiam extorquere: Verùm dinullo conventu Comes Rizardus, Murgia Iudex, & cæteri de conſilio abeuntes, ad Cameram Eccleſiæ per vim acceperunt bullam Capituli connivente eis Fuſco presbytero, cum tribus, aut quatuor nequitiæ ſociis, & aſportantes eam conſcripſerunt litteras ſub nomine Capituli bullantes eas falsò, miſerunt duos ex nobilibus, qui ſe procuratores Capituli aſſerentes electionem ad Regis libitum celebrarent; ſicque factum eſt, abierunt ad Regem Nuncii falſæ legationis proſequentes mandatum, & quia tunc erat Rex in partibus Sclavoniæ citò reverſi ſunt dicentes: electionem ſe Hugrini feciſſe, & Regem Civitati eſſe placatum, & magnam ab eo gratiam fore Civibus repromiſſam ſed vulgo dicitur (mendacium curtos habere pedes) parum poteſt procedere, cito deprehenditur, non enim bono peraguntur exitu, quæ malo ſunt principio inchoata; Nam qui Regem placatum dixerant, verius dicere poterant Regem Regum Dominum auribus fore talibus ad iracundiam provocatum. Qui enim gratiam ſe jactabant Civibus detuliſſe, dirum magis incendium, & excidium ferè toti patriæ detulerunt; Etenim non duabus ex integro elapſis hebdomadibus deſcendit Dux Dionyſius cum Principibus ſupradictis & coadunato exercitu copioſo Vng. Dalm. & Sclavorum venit, & caſtrametatus eſt in Salona. Tunc Spal. accedentes ad eos multis exeniis, & blandis alloquiis eorum demulcere pectora ſatagebant, ſed ipſi Regium exequentes edictum, non rectis oculis aſpiciebant Cives; ſed aſpera comminantes petebant obſides, & magnam pecuniæ quantitatem, ſed cum grave videretur civibus à ſtatu ſuæ cadere libertatis, allegabant Privilegia, quibus eorum Civ. à tali exactione debebat eſſe libera, & immunis. Cæ-

tis. Cæterum ipſi Privilegiorum lege contempta, ad exhibitionem dictarum rerum totâ Cives inſtantia perurgebant, verum cum Spalat. omnino facere denegarent, commovit ſe univerſus exercitus & prope Civ. acceſſit. Anno Domini MCCXLIIII. quarto Idus Iulii factum eſt ingens prælium in ſuburbio Spalat. Totus namque exercitus per acies ordinatus cæpit circa maceriam præliari: Diviſerunt autem ſe Vng. per cuneos, & ſteterunt cum Bano procul Epiſcopus cum acie ſua, Philetus Prępoſitus cum acie ſua, Tragurienſes cum ſua, Caſtellanus etiam Cliſſien. cum ſua, & alii plures. Tunc appropinquantes maceriæ quærebant aditum unde intrandi facultatem haberent; ſed Spalat undique circumfuſi, hoſtilem impetum jaculis, & lapidibus longius propellebant. At verò Trag. qui erant gnari locorum, circumeuntes ex Occidentali parte aſcenderunt ad pedem montis, & cæperunt in ea parte committere prælium maceriesque ſecundùm loci ſitum invalidior erat, & pauciores oppugnatores habebat. Tunc ſtantes ex adverſo maceriæ excelſiores fuerunt his, qui maceriam defendebant, & lapidum multitudinem projicientes in eos compulerunt interius ad planum deſcendere, & quia concives non audebant alia loca deſerere per quæ fuerant ordinati, non potuerunt illis præſtare ſuccurſum: Mox ergo Tragurini maceriam conſcendentes cæperunt inſtare acriter his, qui jam interius ſtantes non ſinebant, eos deſcendere, & ulterius pertranſire, ſed cum multitudo magna confuſo ordine, & cum impetu aſcendiſſet, ſtatim maceria ſub eorum pedibus diruta eſt, & in planum redacta, videns autem univerſus exercitus, quod via eſſet latius patefacta, catervatim omnes ad loci illius aditum confluxerunt, & in ſuburbium irruentes uſque ad muratas ædes cum Civibus manu ad manum pugnando venerunt. Cæſi autem fuerunt ex Spalaten. uſque ad decem viros, de Vng. verò & Sclavis mactati fuerunt fermè homines XXX. ſic autem quoniam debile fuit maceriæ munimentum non potuit tantæ multitudini obſiſtere peccato Civium prægravante. Tunc ingreſſi hoſtes, ſtatim appoſuerunt ignem ex parte Occidentali, & Zephiri aura perſtrepente aſperius omnes domos ligneas, & vimineas brevi ſpacio combuſſerunt, ventoque flammarum globos violentius deprimente, adultæ ſunt domus lapideæ quaſi XX. & ita die illo quingentæ, & eo amplius ædes intra ſepta maceriæ conflagrarunt; Videntes autem Cives virtutem ignis vehementius creſcere, flammarumque copiam de domo in domum vorando tranſire, ingenti ſunt pavore percuſſi, metuentes, ne forte domibus ſuburbanis exuſtis, totam Civ. vorax flamma corriperet: Ille dies putatus eſt Spalato ultimus illuxiſſe: tantus enim quoſdam invaſerat metus, ut Murgia, qui erat inter Cives ditior & loquacior, aſportatis pecuniæ ſacculis ad quaſdam naves, diceret deditionem Vngaris faciendam; Alii verò vigore Spiritûs confortati timiditatē ejus verbis aſperis increpabant, Adveſperaſcente jam hora, & inimico ceſſante incendio, miſerunt Spalat. ad Vng. pacem ſuppliciter poſtulantes. Sed Banus de victoria lætus, de ſuorum verò cæde non modicum mœſtus adhuc minaciter reſpondebat. Sic dies illa luctuoſa ſatis, triſtisque diſceſſit, ſequenti verò die videns Banus, & cæteri Principes, quod intra ſtructuras murorum non ſic foret tuta congreſſio, ſicut externo fuerat inter maceriarum fragilia, & vilia munimenta, vocatis Spalat. cæpit cum eis de pace tractare, Spalat. vero videntes ſe in arcto poſitos hic hoſtilibus circumſeptos catervis, inde Trag. CC. Cives carceribus mancipatos, condeſcenderunt ad omnia inevitabili neceſſitudine coarctati; paſſi namque ſunt dare fiſco Regio ſexcentas Marcas argenti, & ſex filios nobilium in obſides tradere in ſuæ fidelitatis conſtantiam comprobandam. Principes verò promiſerunt firmiter, quod reformata pace cum Trag. totalis relaxatio fieret captivorum. Aliis quibuſdam interpoſitis articulis, quos hic inſerere opus non fuit, & ſic prædicti Principes infecto negotio ad propria ſunt reverſi. At verò Spalat. de Hugrini potentia freti credebant per ipſum omnes caſus ſuos ad integrum reſtaurari. Tunc adeuntes Archid. cum Capitulo inſtabant ut electioni aſſenſum præbentes, pro electo mittere feſtinarent, ſed non acquieſcebat Archid. cum cæteris, ſcientes quod talis electio nullius erat valoris, cum foret in maximum opprobrium Eccleſiæ attentata, ſed hi qui peſtifero adhuc invidiæ ulcere tabeſcebant, non putabant Archid. juſtitiæ zelo moveri, ſed credebant quod ad ſe rem traheret, & adhuc electionis prætentiæ ſpei ſibi fiducia ſupereſſet. Tunc Judex Murgia, Fuſcus presbyter, & cæteri quos pravæ intentionis vexabat inſcitia, concitantes populum, cæperunt urgere Archid. ut ipſemet perſonaliter ad ducendū electū proficiſci deberet: Archid. ergo licet diſpliceret electi perſona, & maximè falſæ electionis proceſſus, ne qua tamen malitiæ cavillatio crederetur, cōdeſcēdere decrevit, ſed nullo modo prius ire acquievit, donec ipſimet temeritatis auctores proprio confiterentur ore, quod in ſubſcriptione bullæ, & in cunctis falſitatis proceſſibus contra Deum, & contra animas ſuas facere præſumpſiſſent. Sic ergo abiit Archid. non tam voluntarius, quam coactus, & ſociatus Ioanni Vitalis laico in Vng. eſt profectus. Ibi in præſentia D. Belæ Regis, & ejus Curiæ qualitercunq; Hugrinum denuò elegit. Cui Rex ibidem conceſſit Comitatum Civ. Spal. & dominium inſularum cum quibuſdam aliis rebus; reverſus igitur Archidiaconus ad propria non invenit vivos Fuſcum, & Murgiam, & quoſdam alios,

qui in depreſſione Eccleſiaſtici juris nequiter, & perperam plus cæteris contendebant: Rex verò apud Vranam poſitus circa Paſchale feſtum ſuſceptis à Spalat. quinque millibus lib. relaxari fecit cunctos captivos, & D. Hugrinus Archielectus cum magna familia equitum, & Clientum veniens Archiepiſcopale Domicilium habitaturus intravit. Poſteà verò toto elapſo triennio, iſte Hugrinus ex mandato Apoſtolico conſecrationem ſuſcepit in Eccleſia B. Domnii per manum iſtorum ſuffraganeorum ſuorum vid. Treguani Trag. Nicolai Pharen. Bartholom. Scardon. & Philippi Senien. Epiſcop. anno Redemp. M. CCIII L. duodecimo Kal. Octobris gerens annos natu circiter XL. Fuit autem utraque præditus dignitate Archiepiſcopatus, & Comitatus, nec his contentus ad altiora ſemper, & ditiora toto mentis deſiderio anhelabat: Erat autem ſanguinis nobilitate turgidus, juvenili calore pompoſus, ſtaturæ proceritas, & faciei venuſtas, quibus cæteros præcellebat, non permittebant eum mediocria de ſe ſentire, ſecularibus quidem negotiis totus intentus, Eccleſiaſtica velut ſuperflua quædam, & minoris curæ indigentia ſegniter procurabat, ita demum omni ſtudio mundanæ deditus cenodoxæ, non ſapientum, non religioſorum appetebat conſortia, ſed armorum circa ſe catervas habere gaudebat. Verum cum pro militaribus ſtipendiis domeſticæ ſibi non ſufficerent facultates, tendebat manum ad aliena, & illicita cupiens in victu, veſtitu, & multitudine clientelæ Vngaricorum Prælatorum ſe copiis coæquare, ſic autem tam Clericis, quam laicis, atque monaſteriis durus exactor, & oneroſus dominator erat. Tentavit autem omnia jura Canonicorum ſubtrahere, totasque quatuor decimales portiones ad uſum proprium retorquere, ſed obſiſtente Archid. cum cæteris non valuit, niſi portionem pauperum dumtaxat contra prædeceſſorum ſuorum conſuetudinem uſurpare, & quia non permittebatur de rebus Eccleſiæ ſuam ex toto explere cupidinem nulla Charitatis connexio eorum animos in conſenſum mutuum conſtringebat, ſed dira diſcordiæ peſtis eos ſæpius in contentionum ſcandala concitabat, Laici verò nihilominus de ipſo ſua ſpe fuere fruſtrati, nam cum putarent eum contra inimicos Civit. fortem, ac bellacem futurum Principem, è contrario mitem, & pacatum ſe gerens cum eis, omnem auſteritatis ſuæ rigorem in cives ſuos exercere volebat: Erat autem bonis turbulentus, & minax, pravis verò munificus, & amicus. Ita quidem contigit, ut omnibus gravis, & intolerabilis videretur, ob quam cauſam ipſe ſemper contra Cives, & Cives contra ipſum malivolentiæ ſuſpiciones gerebant. Conſecratus tandem ut prædictum eſt, miſit prænominatum Epiſcopum Senien. ad Domni PP. Innocentii Curiam, qui tunc manebat Lugduni, petens ſuppliciter, ut palliũ ei mittere dignaretur, quo obtento reverſus eſt Epiſcopus, palliumq; tradidit, ex mandato Apoſtolico in manibus Barth. Scard. Epiſcopi eidem Archiepiſcopo aſſignandum. Idem tamen Epiſcopus licet jam relicto ſeculo fratrũ minorũ religionẽ intraſſet, vocatus tamen Spal. venit, pallioq; ut ei mandatum fuerat Hugrinum Archiepiſcopum inveſtivit. In his diebus contigit quemdam fratrem Ioannem natione Vng. de ordine prædic. eligi in Epiſcopũ Scardonen. qui præſentatus Archiepiſcopo in illis tunc partibus exiſtenti confirmationem ab eo ſuſcepit, ſecumque duxit ad Metropolitanã Eccleſiam conſecrandum, Miſitque, & vocavit ſuffraganeos cum quibus eadem erat conſecratio celebranda. Eo autem temporis articulo infelix Hugrinus gravi languore corripitur, & ingraveſcente paulatim morbi fervore XI. die ad extrema vitæ pervenit. Sic autem cõtigit ut pridie quam prima vice decoratus pallio, conſecrationẽ ejuſdem Epiſcopi celebrare volebat cum eodem pallio ad tumulum eſt delatus, & ita duntaxat funeris pompas, non autem divina potuit Sacramenta pallio decorare. Illis autem diebus cum in lecto infirmitatis decumberet & jam de vita penè penitus deſperaret, vocavit fratres de Capitulo, & in eorum præſentia ſatis benè, & ordinabiliter condidit teſtamentum: Coram quibus, & coram aliis religioſis viris mirabiliter de peccatis compunctus publicè de quibusdam exceſſibus confeſſus, nihilominus autem cum multis lacrymis, & gemitibus validis ſecreta confeſſione coram ſuo cõfeſſore pœnitendo vehementer afficiebatur de omnibus ſi ſuperviveret ſatisfactionem omnimodam promittendo, nec ſemel, ſed pluries, in ipſis diebus confitebatur. Fuerat enim vir litteratus, & naturali facundia præditus, & maximè in divina pagina eruditus. Studuerat enim apud Pariſios annis ferè duodecim in Theologica facultate, ſubminiſtrante ſibi ſcholaſticos ſumptus Hugrino Colocen. Archiepiſcopo patruo ſuo, emerat enim ſibi cum multa quantitate pecuniæ totum corpus Bibliæ cũ Commentis, & gloſſis, ſicut ſolet legi à magiſtris in ſcholis. quo defuncto, & apud Eccleſiam fratrum prædic. honorificè tumulato ſuffraganei qui ad conſecrandum Scardon. Epiſcopum convenerat ejuſdem Archiepiſcopi exequias celebrarunt, & frater Ioannes, qui in Epiſcopum venerat conſecrari per electionem unanimem in Archiepiſcopũ extitit poſtulatus: præfuit autem Hugrinus à die conſecrationis ſuæ uſque ad diem ſepulturæ Anno uno, menſibus duobus, diebus decem.

CAP. XLIIX.

De Rogerio Archiepiſcopo.

CVm autem ad proſequendum electionis negotium ad D.PP. curiam nuntii quærerentur, vix inventi ſunt duo, qui hoc onus aſſu-

merent,

merent, Deſa Corvl Canonicus, & Dragus nepos Sabaci Spalat. Civ. adeò videbatur omnibus grave, & periculoſum uſque ad Gallias pergere, quia D. PP. Innocentius Lugduni eo tempore morabatur. Propter diſcordiam ſiquidem, quæ inter Eccleſiam & Fredericum Imperatorem agitabatur acriter, grande viarum diſcrimen illuc pergentibus imminebat. Tunc prædicti nuntii iter arripientes, abierunt per Lombardiam cum multa cautela. Illuc tandem pervenientes, & legationem ſicut eis injunctum fuerat procurantes, per totum fermè annum in proſequutione negotii occupati fuerunt: quia verò periculoſum ac ſumptuoſum erat iterato pro facto hujuſmodi legationem mittere, metuentes ſicut, & contigit nè forte quod factum fuerat, non deberet admitti, hoc electores in petitione adjecerunt, ut ſi poſtulatio facta ſummo Pontifici non placeret, alium ad regimen Spalat. Eccleſiæ cum plenitudine Pontificalis officii mitteret, ſecundum ſuæ arbitrium voluntatis, ſicque factum eſt, ut caſſata poſtulatione prædicta mitteret Apulum quemdam de partibus Beneventanis Rogerium nomine ex Oppido, quod Turris cepit, vocatur. Fuerat autem Clericus Capellanus cujusdam Cardinalis Joan. Toletani, quem frequenter pro ſuis, & Eccleſiæ negotiis procurandis in Vng. mittere ſolitus erat. Idem autem Rogerius tempore Tartarorum ibidem inventus eſt, & in eorum manibus incidens, & inter ipſos per biennium ferè ſub ſpecie alicujus vilis, & pauperi ſervi deliteſcens, vix evaſit mortis incurſum. Cum autem ad ſuum Dominum reverſus fuiſſet, cepit idem Cardinalis ad ipſius promotionem ſatis vigilanter intendere, & ipſum in notitiam, & gratiam D. PP. devenire fecit. Conſecratus tandem, & palliatus receſſit de Curia, & tranſiens per Lombardiam devenit Venetias, ibidem aliquantam faciens moram emit quæ ſibi erant neceſſaria, XX. ferè annis in Romana Curia commorando, non parvam cumulaverat pecuniæ ſummam. Inde iter arripiens venit per Carinthiam, & tranſiens partes Aquileiæ à D. Bertoldo Patriarcha honorificè ſuſceptus eſt, quem Curialiter pertractans, dedit ei conductum per totam ſuam diœceſim, expenſas affluenter ſubminiſtrando, quouſque fines Regni Vng. attigiſſet, Ingreſſus autem partes Pannoniæ venit in Vng. & pergens ad D. Belæ Regis Curiam cum commendatitiis D. PP. litteris, expoſuit ſeriem negotii qualiter ad regimen Spalat. Eccleſiæ fuerat deſtinatus; Non autem placuit Regali Celſitudini quod factum fuerat circa ipſum, non modicum ferens indignè, quod promotus fuerat præter ipſius conſcientiam, & aſſenſum. Diſſimulato tamen indignationis motu ad ſedem ſuam Archiepiſcopum pacificè abire permiſit. Venit autem cum XX. equitibus cum Capellanis, & familia, & ſecunda Dominica de Quadrageſima Civ. ingrediens cum magna Cleri, & populi alacritate ſuſceptus eſt. Fuit autem iſte Rogerius Archiepiſcopus, vir ſatis induſtrius, & in augendis rebus temporalibus multum ſollicitus, & intentus. Cepit autem reparare domos, & Cameras Epiſcopii, eaſque ſtudioſius decorare; Forinſecus autem fecit cœnacula, & ſolaria trabibus, & aſſeribus ſatis artificioſè compacta, quæ magis ad apparentiam, quam ad indigentiam videbantur conſtructa; Cellas verò vinarias neceſſariis novis utenſilibus adornavit. Ædificavit in Salonæ fluvio Molendina, poſuit aratra, acquiſivit equos, & animalia, & quia propter inopiam rei familiaris non ſufficiebat ad omnia, multis Eccleſiis, & Monaſteriis erat plurimum oneroſus. Multum denique conabatur honorificè vivere, precioſam habebat ſupellectilem, ſumptuoſas volebat veſtes, & lectiſternia: Pro majori parte anni domi reſidebat, nec facilè egrediebatur ad publicum, niſi Clericorum & Clientum honeſta comitante caterva, mundam, nitidamque volebat tenere menſam, maximè quando hoſpites aderant; ſolebat namque adventantes ex diverſis Civitatibus nobiles ad convivium invitare, eiſque ſatis affluentes præparationes apponere ſatagebat. Quando verò ad viſitandam Provinciam egrediebatur, volebat ſemper aliquos de Canonicis, & de Civibus in ſua ſocietate habere.

CAP. XLIX.

De Adventu Regis Conradi.

PEr idem tempus Rex Conradus filius quondam Frederici Imp. exiens de Germaniæ partibus ad capeſcendum Siciliæ Regnum properanter iter agebat. His cū non paucis triremibus navigans per ora Dalmatici littoris pacificè vehebatur, ſuſcipiebatur verò magnificè à Civitatibus ubicumque applicare volebat, & tamquam præpotens R. honorabiliter à cunctis: Sed quia pater ſuus ab Innocentio PP. in concilio Lugdunenſi fuerat condemnatus, & Imperiali dignitate cum omni ſua prole privatus, ac anathematis mucrone percuſſus, cum idem Conradus ad portum Spal. Civ. applicuiſſet, Rogerius Archiepiſcopus ipſum ſentiens, quod vellet ingredi Civitatem fecit claudi Eccleſias, & ab omnibus ceſſare divinis; ipſe autem feſtinanter foràs egrediens cum Thoma Archid. & cum quibuſdam de ſenioribus, ſeceſſit ad villas, ibique tam diu demoratus eſt, quamdiu Rex ipſe in Civitate reſedit. Videns autem Rex quod Archiepiſcopus eum vitabat, non modicum tulit indignè, ex eo maxime, quod de ſuo Regno natus in his partibus præſulari dignitate fuerat ſublimatus; Cum autem Cives Spalat: ipſum gratanter ſuſcepiſſent, & feciſſent eum in domibus Epiſcopii hoſpitari. Rex idem verſando ſcri-

do ſcrinii cartulas, quas ibidem reperit multum ſollicitè perquirebat, ſi fortè aliquod invenire ſcriptum, ex quo poſſet ipſum de infidelitate ſui R. infamiæ nævo notare, alias autem non modicas minas intentabat eidem. Verum illic parvorum dierum moram faciens, vento flante ſecundo in Apuliam eſt tranſvectus, & Archiepiſcopus ad ſedem ſuam reverſus eſt.

CAP. L.

De Adventu Belæ Regis ſecundo.

REx autem Vng. Bela ſui Regni reviſendi confinia deſcendit per Croatiam ad Dalmatiæ Civ. fecitque ſibi parari hoſpitium apud Eccleſiam S. Petri, quæ eſt inter Salonam, & Trag. ibique reſedit non paucis diebus cum magno diverſarum gentium comitatu, confluebant autem ad eum tamquam ad D. undique multitudo populi propter diverſas cauſas apud ipſum expediendas, tunc aſcendens Galeam venit ad portum Civ. Spal. ingreſſuſque in eam cum multa ambitione ſicut Rex, Regalia gerens inſignia, magna Cleri, & populi exultatione ſuſceptus eſt, manſitque die illa, & nocte in palatio Nicolai Duymi; Cives verò ad ipſum frequenter accedentes, valdè benignè ſuſcipiebantur ab ipſo, affabilem ſe, ac ſtrenuum eis plurimum exhibendo. Tunc cepit eis non animosè, ſed moderata allocutione inproperare de promotione Archiepiſcopi, vid. quod hominem alienigenam, & ignotum, non de ſuo Regno, & præter ipſius conſcientiam, & aſſenſum voluerunt antiſtitem habere, ſed cum Cives ſe multiformiter excuſarent, Rex factum æquanimiter tulit, mandans eiſdem dumtaxat laicis, & eoſdem aſtringens vinculo juramenti, quod de cætero tale quid facere nullatenus attentarent. Verumtamen eumdem Archiepiſcopum quamdiu hic ſtetit, & quoties ad ipſum in Vng. eſt profectus debita ſemper veneratione tractabat, ipſum ad ſe crebrò venire faciens, & cum eodem amicabiliter colloquia faciebat. Demoratus eſt autem Bela R. apud S. Petrum multis diebus; A Civibus autem noſtris pluribus eſt honoratus deliciis, quos regratians affatim, eoſque cum plenitudine ſuæ gratiæ relinquens ad Vng. reverſus eſt.

CAP. LI.

De Adventu Reginæ.

ALiquantis autem tranſactis annorum curriculis D. Maria Regina, Græcorum Imp. ſtirpe progenita, deſcendit ab Vng. per Pannoniæ, & Croatiæ partes iter faciens ex ea videlicet cauſa, quia fidelitatem requirebat ab illis gentibus filio ſuo Belæ adhuc in puerili ætate conſtituto, quem ſuper illas partes Ducem præfecerat, quod dominiũ ei naturali jure competebat, utpote qui ſecundus erat Regis filius, primogenito jam Stephano Vngarici Regni diademate inſignito: Venit ergo cum magno Principum, ac militum Comitatu, & in Caſtro Tinienſi reſedit. Ibique convocatis omnibus illarum regionum proceribus, habuit cum illis de prædicta cauſa colloquium. Illis autem diebus contigit quidam de cuſtodibus Caſtri Cliſſiæ, tempore meſſium deſcendentes Salonam, cæperunt in aliquibus locis diripere Spalat. fruges. Quod cum in Civ. auditum fuiſſet, concurrerunt aliqui indiſcretæ audaciæ juvenes, non ex Civitatis mandato, ſed ſtultitiæ calore ſuccenſi: Quaſi ad propulſandam injuriam, & violentiam, violenter exierunt. Pervenientes ad ipſos, cæperunt rixari cum eis, in qua rixa duo Vngari perempti ſunt. Quod cum ad aures Reginæ deveniſſet, irata eſt valdè, ſtatimque Tinienſe deſerens Caſtrum, turbulenta nimis, & minax, ad ſumendam de Spal. vindictam totis viribus properabat; Sed cum ipſi præſenſiſſent, quod Regina peſſimum geſtaret propoſitum, miſerunt ad eam nuntios ſupplicantes, & ſatisfactionem ad ipſius beneplacitum promittentes, poſtulabant, ut non indignatione commota, ſed placata, & pacifica ad fideles ſuos accedere dignaretur, cum facinus illud non ex deliberatione communi, ſed caſu contingente perpetratum fuiſſet, nec ad eorum culpam referendum erat, qui pro defenſione ſuarum rerum exierant, ſed ad illorum potius nequitiam imputandam, qui aliena diripere ſatagebant. Sed ipſa nihil ad rationabilem noſtrorum excuſationem flectens ſui animi rigorem venit, & poſuit ſe in Cliſſiæ Caſtro. Inventus autem ibi eſt Rogerius Archiepiſcopus, qui aſcendens ad eam nitebatur prò ſe, & pro Civitate pacem, & gratiam impetrare, ſed ipſa ex verbis ejus ſævior facta ad ipſius; & Civitatis odium multò fortius inflammabatur; ſuſpicans de ipſo quod eſſet omnium incentor malorum, & niſi amicorum ſubſidio receſſiſſet de caſtro, paratum jam ſibi à Regina periculum imminebat. Deſtinabant ad eam Spalat. quotidie viros religioſos, & nuntios, mittentes exenia, & delicias ſi fortè aliquo modo placari potuiſſet, ſed ipſa obſirmato ad ultionem animo ferocitatem ſui pectoris ad clementiam nullatenus relaxabat. Erat autem cum ipſa Exercitus magnus Vng. Sclavorum Cumanorum, quibus præcepit arma capere, ad Civit. deſcendere, prædas animalium facere, domos incendere, vineas, & agros invadere, & cuncta, quæ poſſent abſque remedio devaſtarent. Spalat. verò videntes tam magnum ſibi inſtare periculum, cæperunt vigilanter ad cuſtodiam Civ. inſiſte-

inſiſtere armis ſe, ac opportunis obſtaculis præmunire, non foras quidem egredientes, ſed ferro armati pro mœnibus excubantes. Poſt damna verò multa, quæ ſui exterius intulerunt, videns Regina, quod nil poſſet contra Civ. ex violentia proficere, ad verſuta ſe contulit argumenta. Finxit enim ſe jam fore placatam, nihilque curare à modo de homicidio perpetrato, reſponditque benignè nunciis Civit. quod vellet de cætero cum eis ad pacis concordiam declinare, & quod jam non deberent aliquem timorem habere. Miſitque cum eis tres, vel quatuor Comites, & triginta ferè milites gladiis tantummodo circa femur dependentibus, ſicut eis mos eſt ubique incedere, præcepitque ſecretius ipſis, ut blandis verbis Cives ſeducerent, & eos extra muros quocumque poſſent ingenio provocarent, & quotquot poſſent caperent, & ad Caſtrum traherent, alioquin ſine miſericordia gladiis trucidarent. Venerunt autem nuntii cum gaudio nunciantes Dominam jam eſſe placatam, bona fide ſuaſerunt civibus, ut exirent, quia dixerant Vng. quod nollent ingredi Civ. ne fortè aliqua ſeditio oriretur: Sed exeant majores, ut cum eis pacis fœdera roboremus. Crediderunt Cives verbis pacificis, & doloſis nullas inſidias ſuſpicantes pro eo quod Regina vultu ſereno verba ſua ſeria nunciis protuliſſet, exierunt nihil metuentes vid. Iudices, & conſiliarii, & alii non pauci, veneruntque per Orientalem portam juxta locum fratrum prædicatorum ſedentes cum eis, & verbis pacificis de concordia contractantes. Vngari mox dato ſigno inſiluerunt, & extractis gladiis arripuerunt quinque de Civibus vid. Deſſam Michaelis Iudicem virum ſenem, & grandævum cum ſuo filio Nicolao, ac Nepote Michaele filio Leonardi, Iudicem Ioannem Vitalis, & Iudicem Petrum filium Cernechæ, quibuſdam verò vulneratis; alii omnes Deo præſtante auxilium de manibus ipſorum elapſi ſunt, & evaſerunt. Audiens autem Bela Rex omne malum, quod Regina Spalat. irrogaverat valdè indoluit, & protinus miſit duos viros ſapientes, & religioſos de ordine fratrum minorum, qui eam à ſævitia ſua compeſcerent & ad Vngariam celeriter revocarent, ſed ipſa in ſuo rigore perdurans captos nobiles, & ignobiliter, ac inhumaniter ad Caſtrum tractos in obſcuro carcere fecit detrudi. At Spalat: mœſtiores effecti quod de talibus fraudolētiis opportunam neſcirent adhibere cautelam, cum eis ſæpius ab amicis perſuaſum fuiſſet, ut ſibi circumſpectius præcaverent, triſtes jam, & confuſi miſerunt, & remiſerunt ad eam ſuppliciter poſtulantes, ut nobiles, quos abſque culpa capi fecerat, miſericorditer relaxaret, ſed ipſa nullatenus acquievit; Verumtamen ut videbatur aliquantulum mitigata dedit conſilium, ut ad D. Regem nuncios idoneos deſtinarent, ſpondens ſe apud ipſum efficaciter interceſſuram. Tunc ipſos captivos de Caſtro Cliſſiæ transferens ad Tininum. ibidem eos arctiſſimæ cuſtodiæ mancipavit, & ſic ipſa ad Vng. eſt regreſſa: Spalat. verò miſerunt Thomam Archid. & Marinum cognomento bona junctam in Vng. illico poſt Reginam, qui venientes illuc & data copia coram D. Regis præſentia conſtituti, ibidem reſidente Regina, cum legationis ſeriem, ut erat congruentius peroraſſent: Regina quæ ſe ſpoponderat pro captivorum liberatione apud Majeſtatem Regiam intercedere cum effectu cepit Spalat. accuſare de multis. Rex autem nimis credulus verbis uxoris ſuæ, reſpondit quod non acquieſceret petitioni Spalat. niſi darentur ei XXIV. obſides de melioribus Civitatis: Archidiaconus autem allegans tenorem Privilegii, quod ab antiquis Regibus Civ. obtinuerat de obſidibus dandis conſentire nullatenus voluerunt, & ſic infecto negotio ad propria ſunt reverſi, poſt hæc miſſus eſt Rolandus Banus tractare cum Civibus, qui veniens aperuit eis regale propoſitum, quod non aliter Concives ſuos de carcerali poterant ærumna eripere, niſi traderentur ad Regis cuſtodiam ad minus duodecim obſides, quos Rex ipſemet delegiſſet. Videntes autem ſe Spalat. tali neceſſitate conſtrictos acquieverunt Regiæ voluntati. Et cum Rex, & Regina deſcendiſſent, per Sclavoniam, & veniſſent, & conſediſſent in oppido quod Bihichium appellatur, miſerunt Spalat. duodecim pueros per manus Archid. Duymi Chaſſari, & Nicolai Duymi; Qui venientes illuc in die Sancto Paſchæ aſſignaverunt pueros ad manus Regis, & Reginæ, recipientes ibidem per Comitem ſecundum quod à Civibus electus fuerat prædictum Rolandum Banum, pueros verò ſuſceperunt alacri animo Rex, & Regina, pollicentes ſe benignè agere cum Civibus;, & quod non diutius ipſos detinerent, & ſic captivi, qui per biennium ferè in carcere non meritam luerant pœnam, liberati ſunt, & ad propria redierunt: Iam verò de tranſitu Rogerii Archiepiſcopi diſſerendum eſſe cenſentes, ad narrationis ordinem redeamus; Præfuit autem annis ferè XVI. ad ultimum quidem Podagræ languore correptus, toto penè biennio in dolores ſtratu decumbens, non niſi alienis manibus poterat ſe movere. Intumeſcerant denique pedes ejus, & profluenti ſanie tabeſcebant, ita ut membris omnibus deſtitutus ſolo linguæ officio utebatur, cum autem omnis ſpes ſalutis prorſus receſſiſſet ab ipſo, ſentienſque ſibi diem inſtare poſtremum, vocavit aliquos de majoribus Capituli, & Civ. & coram eis condidit teſtamentum, diſtribuitque omnia ſua nepotibus, & ſervientibus, argentum, libros, & veſtes, præter duo vaſcula argentea, & duos annulos aureos, quæ reliquit Eccleſiæ ob memoriam ſui. Capitulo verò dedit unum ſcifum argenteum deauratum, & quoſdam lebetes de metallo, & aliquam pecuniam fecit diſtribui pro anima ſua, præcepitque executoribus teſtamenti omnes fruges, vinum,

equos,

equos, & reliqua, quæ remanſerant in domo diſtrahi, & quædam ſua debita expediri, prohibebat autem Archid. dicens, quod non debet Prælatus teſtamentum de jure condere, niſi de rebus dumtaxat non ratione Eccleſiæ acquiſitis, ſed Cives miſeratione commoti permiſerunt ipſum ſuam facere voluntatem. Iſtos verò Epiſcopos dum viveret, conſecravit in Provincia Eccleſiæ Spalat. vid. D. Ioannem Scardon. D. Ladislaum Tinien. D. Colombanus conſecratus eſt in Romana curia, ſed veniens ut moris eſt metropolico jure ſibi præſtitit juramentum. Conſecravit etiam D. Dobroniam Pharen. Epiſcopum, obiit autem XVIII. Kal. Madii, A. D. MCCLXVI. fecitque ſe conſepelire Domino Creſcentio ante fores Eccleſiæ.

Memoriale bonæ memoriæ Domini Thomæ q. Archidiaconi Eccleſiæ Spalat.

* Nepot. * Patrem.

Colomanus * filius Vladislavi R. Vng. ſtans in Regno loco * patris ſui, & quia multa ſtrenuitate vigebat, propoſuit totam Chroatiam uſque ad mare Dalmaticum ſub ſuo Dominio ſubjugare, venit cum ſuo exercitu uſque ad flumen Draue; Crovates verò audientes de adventu Regis congregaverunt exercitum ſuum, & præparaverunt ſe ad pugnandum. Rex verò audita congregatione ipſorum miſit ſuos nuncios, volens ipſos gratioſè tractare, & pacta cum eiſdem ut voluerint ordinare. Croates verò audita Legatione D. Regis inito conſilio omnes inſimul acceptaverunt, & miſerunt XII. Nobiles ſapientiores de XII. tribubus Crovatiæ vid.

Comitem Guran de genere Chacittorum.

Comitem Hugrinum de genere Chucchacorum.

Comitem Marmogniam de genere Subithorum.

Comitem Pribislavum de genere Guddomirorum.

Comitem Georgium de genere Snacittorum.

Comitem Petrum de genere Cithorum.

Comitem Paulum de genere Gutichorum.

Comitem Martinum de genere Carinenſium, & de genere Lapzanorum.

Comitem Pribislavum de genere Politchorum.

Comitem Hobradum de genere Laſnizitorum.

Comitem Ioannem de genere Iamomethorum.

Comitem Mirognum de genere Tugomirorum.

Qui venientes ad D. Regem ei debitam reverentiam exhibuerunt: Dominus verò Rex ad oſculum pacis eos recipiens, & honorificè eos tractans, ad talem concordiam devenerunt, quod omnes prædicti teneant ſuum pacificè, & quietè, & quod non teneantur aliqua prædictarum generationum, nec eorum homines Regiæ Majeſtati ſolvere cenſum, niſi tantum teneantur D. Regi, quando aliqui invaderent ſua confinia Regalia, tunc ſi D. Rex mittet pro ipſis, tunc ire debeant ad minus cum decem armigeris Equitum, de qualibet generatione prænominatarum ſuis ſumptibus, & expenſis, uſq; ad Flumen Drave; Inde verſus Vngariam ad expen. D. Regis uſque quo exercitus duraverit, debeant permanere, & ſic extitit ordinatum de anno noſtræ Redem. Milleſimo C. ſecundo.

IN-

INCIPIT HISTORIA EDITA PER MICHAM MADII DE BARBAZANIS, DE SPALETO, DE GESTIS ROMANORVM IMPERAT. ET SUMM. PONTIFICVM PARS SECVNDÆ PARTIS DE ANNO DOMINI MCCXC.

CAP. I.

De Papa Nicolao. IV.

NIcolaus quartus PP. dictus frater Hier. Epiſcopus Prænestinus natus de Civitate Eſculana Marchiæ in Papam eligitur A. D. MCCXC. Acon. Civ. famoſa in partibus ultramarinis à Soldano Bab. & à Saracenis fuit capta, & destructa, ubi tam mares, quam fœminæ per Saracenos capti & in ſervitutem ſunt redacti. Eodem tempore Rex Vladis. Vng. à Cumanis occiditur, & Andreas de Moreſinis de Venet. per matrem in Regem Vng. coronatur. Iſte PP. Romæ moritur, & in Baſilica Sancti Petri ſepelitur.

CAP. II.

De PP. Celeſtino. V.

CElestinus PP. V. Ananiæ eligitur in PP. dictus frater Petrus de Moron. de Monte Macellano, qui fuit Aquilæ per Dominum Vgoniem Cardinalem Oſtienſem Epiſcopum coronatus, & manſit in Papatu per tres menſes. Poſtea egrediens de Aquila abiit Neapolim, ibique coram Card. Papatum renuit volens redire ad cellam ſuam, unde ſumptus fuerat, & tunc Carolus Martellus in R. Vng. coronatur.

CAP. III.

De PP. Bonifacio. VIII.

BOnifacius octavus Neapoli eligitur in Papam dictus Benedictus Gaytanus de Campania. Iſte fecit ſextum lib. in decretalibus, & multa alia bona ordinavit. Quo tempore Comes Guydo de Monteſeltro contemnens dignitates hujuſ mundi abiit, & ſumpſit habitum religionis Sancti Franciſci, & in ordine minorum finem ſuum laudabilem vitæ terminavit. Iſte Bonifacius Papa, D. Iacobum, & Petrum de Columna Cardinales de Cardinalatu depoſuit, & excommunicans eos, & omnes de ſtirpe eorum fecitque Romæ militias, & fecit capi D. Celeſtinum Papam, & mitti in exilium ad quoddam Caſtrum ſuum ubi finem vitæ ſuæ ipſe terminavit, & Carolus Martellus Primog. R. Sicil. migravit ex hoc ſeculo cum uxore ſua filia Regis Alemaniæ. Item ordinavit plures Cardinales vid. D. Nicolaum Mag. ordinis frater Prædic. & D. Fr. Gentilem ord. Minorum, & duos ſuos Nepotes A. D. *MCCC.* menſe Aug. tempore Bonif. Papæ D. Carolus Nepos Caroli R. Sic. per mare cum galeis Spaletum applicuit, ubi per menſem, vel ferè duos ſtetit. Egredienſque de Civ. Spalat. in Comitatu Pauli Bani verſus Vng. ad uſurpandum Regnum prædictum de manu R. Andreæ venit Sagrabiam, & ibi in manibus Mag. Hugrini traditur. Audiens verò Andreas Budæ Regem Carolum veniſſe ad occupandum Regnum prædictum moritur, & ibidem ſepelitur honorificè. Eodem anno magna indulgentia anni Iubilæi Romæ per Papam prædictum conſtituta fuit. Per idem tempus D. Nicolaus Card. pro Legato in Vng. mittitur cauſa Coronationis Regis Caroli, qui multas conſtitutiones in Vng. fecit. Tunc Rex Boemiæ per ſuum familiarē occiditur A. D. MCCXCVIII. menſ. Septemb. die octavo intrante apud Inſulam Corſicæ Veneti cum LXX. Galeis à LX. Galeis Ianuenſium fuerunt debellati, & devicti. Per idem tempus D. Papa Bonifacius Ananiæ à Familia R. Franciæ, & Columnenſibus fuit captus, & D. electus Strigonien. Gregorius nomine occiditur à filiis Nicolai de Columna, quem Papam populus Ananiæ, & gens ipſius Civ. deridentes de manibus prædictorum miſerunt eum Romam, ibi moritur viliter, & ſepelitur in Baſilica S. Petri.

CAP.

CAP. IV.

De PP. Benedicto. XI.

BEnedictus XI. Romæ eligitur in Papam dictus frater Nicolaus de Trivisia. Iſte abſolvit omnes de Columna ab excommunicatione reſtituens Card. Iacobum, & Petrum in ſuo gradu Card. Peruſii moritur in miraculis corruſcando, ordinanſque Auguſtinum de Tragurio Epiſcopum Sagrabiæ: Iſte etiam conſenſit, quod militias haberet Commune Romanorum & teneret eas, quas tenebant nepotes Bonifacii Papæ. Illisque diebus Marchio nepos Bonifacii PP. à Columnenſibus occiditur.

CAP. V.

De PP. Clemente

CLemens V. Peruſii in Papam eligitur, iſte fuit Archiepiſcopus Burgudalenſis, iſte deſtruxit Ordinem Templariorum faciens capi Magiſtrum, & plures Templarios à Rege Franciæ. Iſte misit D. fratrem Gentilem in Vngariam pro Legato cauſa coronationis Regis Caroli Vng. A. D. MCCCVIII. menſe Iunii D. Legatus Gentilis intravit Spaletum, ubi ab omnibus de Civ. fuit receptus honorificè, poſtea abiit in Vng. & fecit coronari Regem Carolum. Per idem tempus D. Robertus Alemaniæ Rex per ſuum Baronem occiditur, & Rex Carolus Siciliæ obiit ad Chriſtum, & Robertus ejus filius per Papam Clem. Burgundiæ in R. coronatur: Per idem tempus Veneti cæperunt Civ. Ferrariæ, ubi maximum contrarium habuerunt D. Card. Pelaguam. & Bononienſes, per quos dicta Civitas fuit recuperata. Per idem tempus Veneti inter ſe habuerunt maximum ſchiſma, & diſſentionem ſic quod omnes de domo Quirinorum Theupuli, & Baduarii Guelphi volentes ſe adhærere præcepto Papæ, & Legati Pelegruæ hoſtiliter cum adjutorio plurimorum de Venetiis, & populi proceſſerunt contra D. Petrum olim Ducem Venet. intendendo eum deponere de Ducatu *Venet.* ſic quod audiens hæc omnia D. Dux Petrus obviavit eis cum Nobilibus de conſilio, & gente quam habebat in Palatio Communis *Venet.* & de Clogia, & prævaluit illos de Quirino, ita quod in platea S. Marci occiditur D. Marcus Quirinus cum filio Martii, & quamplures alii, & ſic omnes fugam arripuerunt, & ſunt pulſi de Civ. Ven. circa LX. Nobiles, & miſſi ad confines de Quirinis, Theupoli, Baduarius, Daurius, & alii plures eis conſentientes: Sequenti verò die D. Baduarius Baduarii miles, & duo milites de Florentia decapitantur apud Columnam ſupra Canale exiſtentem per Venetos anno D. MCCCXIII. Reſtitutum fuit Officium Venetis per Papam Clem. recipiendo ab eis ea de cauſa 100. mil. & 12. duc. auri. *A. D. MCCCXI.*

CAP. VI.

De Henrico Imp. Rom.

HEnricus Comes Seviæ per electores, Alemaniæ in Imp. Rom. eligitur, qui deſcendens per Lombardiam venit Mediolanum, & ibi fecit ſe coronari, & cæpit Brixiam deſtruens muros Civ. ipſos per terram effundendo, & omnes Civitates Lombard. ad fidelitatem, & præcepta convocavit, & intravit ſequenti die Civ. ubi à D. Epiſcopo Oſtienſi leg. D. Papæ in Eccleſia S. Ioannis coronatur, & eodem anno D. Rizzardus Tarviſii de Camino occiditur *A. D. MCCCXI.* Menſe Martii Civ. Iad. à Dominio Ven. fuit rebellata ſubjiciens ſe Dominio Pauli Bani, & ſuorum filiorum, & anno ſequenti menſe Maji Paulus Banus Nob. Croat. obiit ad Chriſtum, & Mladinus ejus filius in Banum ordinatur. Eodem tempore Papa Clem. ordinavit apud Viennam Burgundiæ Synodum, & Concilium Epiſcoporum & multorum Comitum, & Baronum, ibi D. R. Franciæ interfuit, & alii Barones plures, & Marchiones, in quo conſilio plura ordinavit, deſtruxit primò ordinem Templariorum, dans bona, & poſſeſſiones hoſpitali S. Ioannis, & ordinavit paſſagium ultra mare ad quinque annos excommunicans omnes, qui occupant bona eccleſiarum. D. verò Imp. egrediens de Vrbe Roma abiit & obſedit Peruſium, deſtruendo omnia Caſtra, & villas, poſtea obſedit Florentiam cum maximo exercitu, A. D. MCCCXIII. menſe Iunii Dn. Almaſius, & Bompaon de Catalonia milites ſtipendiarii pro communitate Ven. in lignis Ven. cum mille militibus benè armatis, & mille peditibus ad lanceas longas, & mille baleſtrariis aſſociatis ipſis XV. galeis miſſis per Commune Ven. in obſidium Iaderenſium applicuerunt ad Inſulam Nonæ, quæ vocatur Vra, & ibi deſcendendo de lignis in terram, manſerunt per aliquot dies conſumatiſque octo diebus receſſerunt de dicta Inſula ad terram, facientes viam verſus Civ. Iadriæ, ſine contradictione D. Bani, & Iadren. & dum pervenerunt ad locum prope Civ. Iadræ ubi ab antiquo Civ. Iadræ fuit ſuper fontanellam ibi ſe collocarunt facientes in circuitu ſe Civitatem de lignami-

gnaminibus cum turribus, & Maceriis de Lapidibus. Audiens verò Banus Mladenus ipſos Catalanos veniſſe, & habuiſſe magnum exercitum, fecit congregari exercitum Sclavorum & Teutonicorum tàm per ſtipendium, quàm per amicitiam, & congregato exercitu venit cum exercitu ante Civit. Iadræ ſupra barcaneum ad Eccleſiam S. Iacobi prope exercitum Catalanorum per duo milliaria diſtans ab ipſis. Tandem verò prædicti Catalani tanquam proditores completo termino trium menſium, & habito ſtipendio à Venetis pro tribus menſibus declinaverunt ſe ad amicitiam, & ſocietatem D. Bani Mladeni, & Iadrenſium, primo ipſis promiſſis quinque millibus Florenorum auri, & datis, relinquentes Venetos, & ſtipendium eorum, propterea ſicut Deo placuit, convocatis galeis Ven. & Nob. qui fuerant in dictis galeis per D. Banum Mladenum, & D. Almaſium pax, & concordium inter ſe ipſos Ven. & Iadrenſes firmatum eſt, & compoſitum, in hunc modum vid. quod ipſi Iad. perpetuò habebunt Dominium, & Regimen de Venet. nam ipſi debent eligere Comitem, & Dux confirmare, & ipſi permanebunt in libertate, & pace. Per idem tempus menſ. Aug. Henricus Imper. Rom. egreditur de Piſis verſus Vrbem Romanam tranſiens per Tuſciam ad quandam villam voluit hoſpitari, & ibi pernoctando intravit Balneum ad balneandum ſe, quod Balneum (ut creditur) veneno mixtum ſibi intulit mortem. Parum ante mortem ipſius, duo Barones de curia ipſius fuerunt ordinati Capitanei totius exercitus Imp. & ipſi intrantes patrimonium cum exercitu cæperunt Vrbem veterem, & capta ipſa Civ. homines de Peruſio cum exercitu in occurſu Vrbis veteris occurrerunt defendentes Civit. de manu exercitus Imp. itaque quot, tàm ex parte illorum pro parte Imp. quàm ex parte Vrbis veteris, & Peruſinorum ceciderunt mortui ferè tria millia virorum, inter quos D. Bindus Nob. de monte Marano occiditur. Mortuo quidem Imp. in Tuſcia omnes ſui milites ſtipendiarii, & Barones reduxerunt ſe in Piſis, & inde ad ſua propria abire conati ſunt. Hisque diebus D. Fredericus Siculorum cum XL. galeis Piſis applicuit devaſtando Civ. & terras D. Roberti R. Apuliæ, & capiendo caſtra in Calabria A. D. *MCCCXIIII.* menſ. Aprilis die prima D. Clem. V. Summ. Pont. carnis debitum ſoluit, & ſic ceſſavit Papatus. Eodem tempore menſ. Octobris Greg. de Madiis Civit. Spal. Canonicus Spaleti in Epiſcopum Pharen. conſecratur.

CAP. VII.

De Rege Roberto Apuliæ, & de ſuo exercitu galearum.

ET eodem anno menſ. Aug. Robertus R. Apuliæ congregato exercitu in omni parte apud Neapolim cum navigio ſuo, & galeis cepit navigare per mare verſus Inſulam Siciliæ veniens ad portum Trapani ibique deſcendens de navigio in terram fixit ſua tentoria in valle prope Civit. Trapani circumendo ſe muro lignaminum admodum Civit. audiens R. Fredericus R. Robertum veniſſe, congregatis & convocatis omnibus militibus, & Baronibus Civ. Siciliæ voluit habere conſilium cum ipſis quidnam ipſe eſſet facturus, & fuit ſibi conſultum, quod non iret ad prælium, ſed expectaret tempus hyemale, & ita factum eſt: Per idem tempus in Tuſcia Lucana Civitas per ſtipendiarios D. Imperat. exiſtent: in Piſis, & per Piſanos, & Gibilinos fuit capta, & deprædata. Et eodem tempore in Lombardia Paduani facientes exerctium contra Vicentiam, venerunt in obſeſſu Vicentiæ, audiens D. Canis de Verona venit cum DC. militibus in obviam exercitus Paduæ, & fuit præliatus cum ipſis. Paduani verò tanquam homines devicti arripuerunt fugam verſus domum ſuam, amiſſis curribus, & rebus ſuis: ita quod ex eis ceciderunt D. in manibus dicti Canis. Eodem anno menſe Ianuarii prædictus R. Robertus reverſus eſt Neapolim cum damno ſuo nihil obtinens in Sicilia de intentu ſuo circa Civit. Trapani.

CAP. VIII.

De Sancto Henrico Alemano.

ANno Domini MCCCXV. menſ. Iunii die IIX. apud Tarviſium Civ. Marchiæ B. Henricus natione Alemanus ex hac vita tranſivit ad gloriam beatitudinis; de cujus tranſitu multitudo cæleſtis Spiritus congaudent; Deum collaudantes in Throno ſedentem, & dicentes Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Corpus quidem Sanctiſſimum in Civ. Tarviſii apud Eccleſiam Epiſcopatus requieſcit miracula multa faciens de infirmis, qui ad arcam ipſius cum devotione accedunt.

CAP. IX.

De Alaphant filio Regis Majolichæ.

EOdem anno men. Aug. D. Alaphant filius Regis Majolichæ cum galeis, & navibus per mare navigans venit ad portum Clarentiæ, verſus partes Romaniæ habens in lignis trecentos bonos milites, & quatuor millia peditum armatorum; qui deſcendentes de lignis in terram cæperunt Clarentiam. Audiens Principiſſa Alaphantem intraſſe, & invaſiſſe Clarentiam applicuit Meduenum cum duabus galeis, & abiit ad quoddam Caſtrum ſuum, quod vocatur Belvidir, ſe recludens ibidem, poſtea venit Alaphant ad pugnandum Caſtrum prædictum, & fuit vulneratus, amiſſa de ſuis una quantitate, fugam vertens ad partes maritimas. Principiſſa vero habita victoria miſit nuncios ad Principem fratrem Ducis Burgundiæ, ut cito feſtinaret cum gente ad ipſam, qui congregans exercitum per mare habens auxilium à Venetis cum navigio appropinquavit ad partes Clarentiæ.

CAP. X.

De Roberto R. Apuliæ & de Civitate Tuſciæ.

EOdem tempore anno, & menſe Aug. D. R. Rob. pro recuperatione Civ. Lucæ, & Caſtrorum quæ occupata erant, per Piſanos & Gebelinos, deſtinavit D. Philippum fratrem ſuum Principem cum MD. bonis militibus, & M M M. pedit. bene armatis. Tuſciam verſus partes Florentiæ, qui venit ad partes Lucæ prope Caſtrum Montis Catini ſua tentoria fixit, habens ſecum exercitum Florentiæ, & auxilium Civ. Bononiæ Peruſii, Vrbeveteris Sancti Geminiani, & aliarum Civ. Tuſciæ pro parte Guelpha Tandem D. Vgucunus de Fazona Capitaneus Piſarum cum exercitu cum MCC. Teutonicis, quos habebat, tunc commune Piſarum ad Soldum, & cum Lombardis ſtipendiariis ipſis miſſis per D. Canem de Verona, venit ad campum ſimiliter prope exercitum Florentinorum, & obſedit Caſtrum Montis Catini, finaliter cæperunt ambo exercitus inſimul præliari, habentes Teutonici cum Francigenis bellum primum, in quo bello multi ex parte Principis corruerunt, & Teutonici victoriam habentes prævaluerunt. Poſtea D. Vguzonus cum ſuo toto exercitu videntes Teutonicos prævaluiſſe, exercitum Principis intrarunt ad pugnam cum exercitu Florentiæ, & prævaluit eos ita quod exercitum Florentiæ in fugam vertens à facie exercitus Piſarum quos perſecuti fuerunt Piſani uſque ad tentoria interficientes, & capientes de ipſis magnam quantitatem, & prout dicitur inter mortuos, & captivos de Florentia colliguntur XX. millia virorum, & plus, dicuntur etiam eſſe inter captivos de melioribus Florentiæ militibus apud Piſas circa CC. qui fuerunt æſtimati ad ſolvendum Communitati Piſan. CCCCM. Florenorum auri, & D. Petrus frater R. Rob. & Principis in prælio fuit nec vivus nec mortuus repertus, ſed pro majori parte dicitur mortuum eſſe. Damnum verò Florentinorum quod perditum fuit, cum devicti fuerunt, eſt æſtimatum per æſtimatores Florentiæ tam in equis, quam in denariis, quàm etiam armis, & tentoriis duo millium millia Flor. auri. Mortui quidem in campo de parte Principis cum fuerit devictus, ſunt hi, D. Carolus filius Principis. Item D. Charozus, Item D. Braſco, Item D Bernardus de Montabon, Item D. Carolus Comes de Bateflor, Item D. Carolus frater naturalis Principis, & multi alii de familia Principis milites, & Barones quorum nomina non ſunt ſcripta, Stipendiarii Communis Piſarum habita victoria ſupra Florentinos donaverunt Communitati Piſarum duo millia, & quingentos equos dextrarios, quos recuperaverunt de mortuis jacentibus in terram, de parte Piſarum dicuntur eſſe mortua in prælio circa quinque millia virorum, & ultra ſemper campus, & victoria remanſit ipſis Piſanis.

CAP. XI.

De Ioanne Papa XXII.

IOannes XXII. in Papam apud Lugdunum creatur A.D. MCCCXVI. men. Aug. Gallicus natione, hic vocabatur Iacobus, fuitq; Theſaurarius, & Cancellarius Caroli II. & poſtea ad petitionem ipſius promotus ad honorem Cardinalatus, ipſo tunc exiſtente Archiepiſcopo Viccoli; Per idem tempus D. R. Robertus miſit Siciliam exercitum ſuum ad devaſtandum Regnum Frederici vid. galeas LXXX. & MCC. milites, ſuper quibus ordinavit Capitaneum Tomaſinum de Marzano & D. Ioannem Pipinum pro Conſiliario. Eodem tempore apud Clarentiam Civ. Moreæ D. Alphanus filius Regis Majolichæ, qui invaſerat terram Principis Moreæ, & eam injuſtè detinebat, fuit in prælio captus ab ipſo Principe, & tunc ipſe Princeps Dei judicio moritur. Item his diebus Dominus Rex

Rex Robertus eſt pacificatus cum Piſanis, recipiens ab ipſis regimen Civ. & ut dicitur, & certam quantitatem Florenorum remiſſis omnibus offenſis factis per ipſos Piſanos contra R. & familiam Regis, vid. de morte fratris D. Petri, ac nepotis Caroli filii Principis. Item idem R. Robertus fecit parentelam cum D. Duce Auſtriæ, accipiens filiam ipſius Ducis pro filio ſuo Duce Apuliæ, qui Dux Auſtriæ cũ ipſe ſit electus in R. Rom. atque Imperatorem per electores Alemaniæ, tamen non obtinuit benedictionem Imperialem, ſed in ſuſpenſo remanſit, eo quod Dux Bavariæ per majorem partem electorum eligitur, & ita utraque electio ſuſpenditur uſque ad Creationem Papæ futuri, & ut dicitur quod bellum inter eos debet Imperium determinari.

CAP. XII.

De Stephano filio Regis Vroſcii.

Stephanus filius R. Vroſcii naturlis qui ab eodem Rege multum diligebatur ut legitimus filius per ſuggeſtionem Reginæ uxoris R. à dicto Rege Patre ſuo capitur, & in carceribus eſt detentus in partibus Romaniæ volente Regina, & conſentiente ipſo R. excæcatur lumine oculorum A. D. MCCCVII. D. R. Stephanus Raſciæ carnis debitum ſolvens diem ultimum ſuæ mortis ſignavit, etiam Vladiſlavus ipſius filius per patruum ſuum ſcilicet R. Vroſcium carceratur. Eodem tempore Ferrarienſes de Marchia Tarviſana omnes gallicos quos ibidem habebat, & tenebat R. Robertus pro ſtipendiariis pro Eccleſia Rom. interfecerunt gladio, ſe adhærentes Dominio filio olim Franciſci Eſtenſis Marchionis, quem receperunt in Civ. pro eorum Domino, & Rectore contra R. Robertum, & Eccleſiam Rom. & his diebus D. C. Duymus Veglenſis nobilis Bellator obiit ad Chriſtum. Per idem tempus D. Canis de Scala, & D. Matthæus V. Comes Mediolanenſis conſtituuntur Vicarii generales per electores Imperatoris de Alemania per totam Lombardiam, ità quod majorem partem Lombardiæ Civitatum, & Caſtrorum de parte Gebellina cæperunt ſibi ſubjugantes ipſorum Dominio, & miſerunt gentem ſuam per terram contra Ianuenſes ipſius intrinſecos Gelfos in ſubſidium Gebellinorum extrinſecorum. Tandem verò D. R. Robertus Siculorum cum duobus fratribus ſuis, Principe Philippo de Civitate Tarentina, & Ioanne cum LXX. galeis, & M.D. militibus ad convocationem Ianuenſium intrinſecorum, & D. Papæ duxit verſus Ianuam ſuos greſſus, & ſtetit ibidem per plures dies. Poſtea recedens exinde abiit ad Dominum Papam Veronam, quem Ianuenſes fecerunt ſuum Dominum per decem annos, & ultra dantes, & concedentes ipſi Dominium Civ. & regimen.

CAP. XIII.

De D. Carolo Rege Ungar. &c.

Tempore D. Ioannis PP. Anno Domini MCCCXVIII. D. R. Carolus Vng. mortua Vxore ſua filia Ducis Pol. accepit ſibi in Vxorem filiam Henrici Imp. Rom. & ſororem Regis Boem. quam fecit coronari in Alba corona Regali, quæ mortua eſt de Anno Domini M. CCCXX. & accepit tertiam Vxorem filiam R. Poloniæ cui R. Poloniæ per D. Papam conceditur corona Regalis.

CAP. XIV.

De D. Cane de Verona.

Anno D. M. CCCXXI. menſ. Aug. die VIII. currente D. Canis de Scala de Verona congregato exercitu ſuo venit in obſidium Paduæ, habens ſecum CM. milites bonos Teutonicos, & Lombardos, & pedites MM. bene armatos. Paduani videntes de Civ. exercitum D. Canis veniendo contra eos, & obſidentem Civ. exierunt omnes cum exercitu foràs in obviam exercitus D. Canis, cum quibus Paduanis erat Comes Goriciæ habens ſecum exercitum Tarviſanorum, & Vicarius per D. Ducem Stiriæ in Civ. Paduæ erat conſtitutus cum trecentis bonis militibus Teutonicis, & ut dicitur, quod Paduani habebant tunc tria millia militum, & quinque millia peditum, & ſic quod inter eos fuit maximum prælium, taliter quod victoria campi remanſit Paduanis; D. verò Canis videns ſe eſſe devictum, fugam verſus Vicentiam cum ſuis arripuit, ità quod vulneratus vix evaſit, relinquens retro tentoria Paduanis, & bene CCC. milites, qui remanſerunt de ſuis in campo convicti. Per idem tempus D. Robertus exiſtens in Curia Romana facto bello cum extrinſecis de Ianua, & D. Fredericus cum XXXV. galeis Siculorum aſſociatis ſibi XXV. galeis extrinſecorum Ian. venit in obſidium intrinſecorum Ianuæ contra R. Rob. & Ianuenſes intrinſecos.

CAP. XV.

De Origine Civium Civ. Spaleti.

SCiendum eſt igitur quod Civ. Spalat. contraxit originem à famoſa, & antiqua, ac Nob. Civ. Salonæ, quæ Salona fuit tempore Trojanorum, & dominabatur totam Dalm. & Croat. uſque in Vng. & dicitur per hiſtorias, & Chronicas antiquas ipſam Civ. Salonæ tempore ſui ſtatus dediſſe ad deſtructionem Trojanorum contra R. Priamum in ſubſidium Græcorum galeas armatas numero LXXII. nam Spaletum ſecundùm veram etymologiam, & interpretationem nominis ipſius Civ. dicitur propriè Spaletum i. Salonæ Palatium lætum, vel Salonæ Palatium latum à Diocletiano Imp. mirabiliter fabricatum, & ut habetur in Chronicis antiquis Rom. quod iſte Imp. Diocl. ut dicitur fuit natione, & oriundus de Dalmatia id eſt, de Civ. Salonæ, & ideo in ſigillo Civ. Spal. continetur verſiculus (*Palatium letum Spalatum Salonæ quietum*) poſt deſtructionem verò Salonæ à Totila Duce Polonorum, Principes, Comites, & Barones, & alii milites Nob. dictæ Civ. Salonæ ad Inſulas fugientes, & ibidem aliquo tempore permanentes; poſtea major pars Nob. Salonæ acceſſerunt prudenter ad ædificium, & Palatium Diocletiani Imp. Rom. quod conſtructum erat pro Regia Aula prope Civ. Salonæ quod Spalatum appellare cæperunt, & ibi poſtmodum habitaverunt. Ex quibus Salonitanis Civibus nati ſunt Nob. Spal. & ideo verè Nob. ſunt, quia ex generoſo ſanguine procreati ortum à Nob. habuerunt: ſicut fuit Severus Magnus, & alii quamplures Nob. Salonitani, & ſicut Veneti, & Paduani, & alii multi Nob. habuerunt antiquam originem eorum à Trojanis, & aliis Nob. hujus orbis, de antiqua, & Nob. Civ. Salonæ fit mentio in jure Canonico, & in multis decretis inveſtigatis per ſapientes, ſimiliter de dicta Civ. Salonæ fit mentio per Lucanum Poetam in lib. IIII. in Arenga Vulteij ubi dicit:

Qua maris Adriaci longas ferit unda Salonas

Et tepidum in molles Zephiros excurrit Iader.

& iſte Iader, ut habetur in Chronicis antiquis, & in libro Poetarum vocabatur flumen Salonæ, & quia erat delectiſſima aqua & ſerena ad bibendum circuibat totam Civ. Salonæ, & conſolabatur omnes ibi ſtantes in ea. Et uſque Spaletum per conductos diſcurrebat, fuit impoſitum ipſi nomen fluvii Iader. Licet igitur quod Civ. Spaleti ſit depreſſa in temporalibus, tamen in ſpiritualibus ſuperat, & excellit omnes Civ. de Dalmatia honore, & dignitate, eo quod Archiepiſcopus Spal. vocatur Primas totius Dalm. habens ſub ſe ſuffraganeos ſuos Epiſcopos X. id eſt, Trag. Siben. Scard. Tinien. Corbau. Nonen. Segnien. Pharen. Mucaren. & Dalmit. qui tenentur ex vinculo Sacramenti obedire ipſi Archiepiſcopo, & reſpondere Eccleſiæ Metrop. Spalat. & venire omni anno ad feſtum Sancti Domnii ad Eccleſiam prædictam ſalvo juſto impedimento, quia antiquo tempore Salonitanorum Salona habebat ſuffraganeos XXIIII. Epiſcopos omnes de Dalm. ſuperiori, & inferiori, reſpondebant ipſi Eccleſiæ Metropolitanæ Spalat. & obediebant jure Metrico, ſed propter invidiam Clericorum & Civium Spal. quæ tunc regnabat inter ipſos perdidit ipſa Eccleſia Spal. XVI. ſuffraganeos, & Civ. de honore ſui ſtatus non modicum amiſit.

CAP. XVI.

De Vroſcio Rege Raſciæ.

ANno Domini *MCCCXXI.* menſe Nov. luce quinta currente R. Vroſcius Raſciæ migravit ex hac vita, & Vladiſlavus nepos ejus tunc à vinculis liberatus eſt.

CAP. XVII.

De Rebellatione Civ. Sib. & Trag. contra B. Mladenum.

ANno D. currente MCCCXXII. menſe Ianuarii luce XVI. Civ. Sib. & Civ. Trag. unam ligam inſimul fecerunt contra B. Mladenum, & ſuos fratres guerram promoventes adhærendo ſe, & Civ. ſuas Communi, & Dominationi Venet. Audiens Banus Mladenus rebellationem Civ. i. Sib. & Trag. turbatus eſt valde, & venit cum exercitu ſuo ante Sib. ubi ſtetit per menſem devaſtans campum, & culta de Sib. incidens arbores, & vineas prædict. Civit. impugnando, ſed cogitans quod nihil poteſt prævalere contra Civ. & ipſos de Civ. offendere miſit pro filiis Heliæ fratribus Coſæ V. Saraceno, Michaele, & Helia; Coſa autem frater eorum mortuus fuerat in carcere D. Bani Mladeni, quos idem D. B. in campo prædicto fecit mori gladio, devaſtato quidem campo Sibenici venit cum exercitu ſuo ad campum Trag. ad devaſtandum illum, & cæpit devaſtare campum prædictum in parte. Tandem ipſe Banus prævidens quod nihil poteſt ipſis nocere, receſſit de Campo Trag. volens facere collo-

colloquium cum Baronibus de Chroatia, certi quidem Barones ſui ſcil. filii Curiacii, filii Stephanich de Boſna, filii Mihovilovich de Clivuna, & Georgii Iſani cum Comite Paulo fratre D. B. prædicti, qui ſibi ſerviebant metu B. præfati. Eo quod erat ipſis minatum per prædictum B. Mladenum ipſos fuiſſe cum Coſa, & fratribus ſuis in conſilio, & juramento prout dicitur ad interficiendum B. Mladenum, & receſſerunt ab eo. Contra quem B. ipſi facientes ſocietatem inſimul, promoverunt exercitum magnum adhærentes ipſos auxilio filiorum Babonig, & Banorum de Boſna, quorum auxilio venerunt cum exercitu perſequentes Mladenum uſque ad Bliſcam. Hoc facto Trag. & Sib. cum galeis Venetorum & ſtipendiariis per Venetos ipſis conceſſis una nocte de Trag. exeuntes, cæperunt Almiſſium, & Scardonam derobantes, & comburentes domos, res, & homines, atque barcas, & ligna, quæ erant ibi ducentes ſecum Trag. & Sib. cum magna victoria.

CAP. XVIII.

De Conflictu B. Mladeni per B. Ioannem.

TAndem B. Mlad. videns ſe eſſe confuſum, & devictum ſine bello, miſit C. Georgium fratrem ſuum ad R. Vng. ut ſibi impenderet auxilium ſemper adhæſit amicitiæ, & auxilio Vlacorum & Policianorum. O Dei Clementia, quæ nullum malum permittis impunitum, nec bonum irremuneratum, oſtendens in hac vita ſuper peccatores judicium cum miſericordia nolens tolerare tot mala, quæ in Regno Chroat. atque Dalmat. per Rectores, & officiales ipſius B. perpetrabantur quotidie. Nam reditus Eccleſiarum auferebant, matrimonia ſecundum Deum, quæ erant facta minime obſervabant, mulieres, & puellas Virgines violabant, mercatores deprædabant, nec non terras, & poſſeſſiones Civium maritimarum, & Dalmatinorum per vim accipiebant, & inter ſe per ſortem ipſi dividebant aſſerentes, quod nobis ſubjacent omnia, quæ extra Civit. ſunt tam jure paterno, quàm jure potentiæ à Deo nobis conceſſæ. Item obſides faciebant ſuſpendi, & Nob. decapitari, ideo Deus, & Dominus juſtus Iudex nolens tanta mala commiſſa per prædictos tolerare, vel ſuſtinere voluit providere de regimine ipſorum & ſic in brevi contra ipſos ſuſcitavit gentem, quæ ipſarum dominio adverſaretur, & ſic deficit prædictorum dominatio quia ſcriptum eſt: *depoſuit de ſede potentes, & exaltavit humiles.* Et eſt ſciendum quod tantæ miſericordiæ ſit Deus, quod non ſtatim punit adverſarios, ſed ſententiam diu diſtulit, ut magis homines terreantur, & revertantur ad bonum faciendum, ſed prædicti, Deum præ oculis non habentes committebant quotidiè ea, quæ Deo diſplicebant. Ergo non eſt mirum, ſi Deus non vult differre ſententiam ſuper ipſos, ſed in brevi auferre ab eis Regnum, & dominationem. Vbi ergo eſt Bane Mladene potentia tua, qua pro nihilo reputabas omnes Reges terræ, ubi eſt ſublimitas tua, qua Deum coli contemnebas, & Eccleſiam Catholicam, quoniam ordinabas Epiſcopos, Abbates, & Abbatiſſas? ubi eſt ſuperbia tua, qua expoliabas, & de pauperibus Civ. Dalmatiæ, & Croat. volentes in pace vivere, & in jure ſuo permanere? ubi eſt diſcretio tua, qua plus diligebas ſuſurrones, audire, quam bonos conſultores? ſolebas frequentare in legendo Bibliam, ſed non obſervabas verba Bibliæ; Ideo Deus punit te, & deponit expoliando de Regno ſuo. Item Ioannes Banus Babonig cum ſuis ſequacibus perſecutus eſt Mladenum usque Bliſcam, ibi pugnam fecit magnam cum Vlacis, non modicam quantitatem beſtialium hominum, & jumentorum accipiens, & B. Mladenus fugit Policium, & venit Cliſſiæ, ibique ſtetit per XV. dies, poſtmodum receſſo exercitu Joannis Bani, & aliorum de Croat. præparavit ſe B. Mladenus veniente C. Georgio ire ad R. Vng. honorificè cum donis, & exenus.

CAP. XIX.

De Captivatione Mladeni per R. Carolum Vng.

HIs diebus D. Carolus R. Vngar apud Caſtrum Tinien. B. Mladenum ad ſe diligenter ſuſcepit, & in comitatu ſuo ipſum duxit ſecum uſque Zagrabiam habendo ſuper eum cuſtodiam armatorum in fine autem auditis rumoribus de Vng. qualiter exercitus quem miſerat in auxilium Ducis Auſtriæ fuerat devictus, amiſſis multis equis ibidem de exercitu ſuo propter infirmitatem equorum ipſe R. captivato etiam Mladeno B. fuit reverſus in Vng. ducens ſecum B. Mladenum pro captivo.

CAP. XX.

De Bello Ducis Stiriæ, & Duc. Bavariæ propter Imperium.

ANno DMCCCXXII. D. Dux Stiriæ, & Auſtriæ, & D. Dux Bavariæ ſcientes

quod per bellum debebat determinari inter eos electio Imperialis, ut ſupra dictum eſt, venerunt cum exercitu, & gente magna armatorum ex utraque parte ad campum, & ibi præliati ſunt adinvicem. Ita quod ex utraque parte cecidit magna quantitas in terra mortuorum, & prout dicitur victoria remanſit in Ducem Bavariæ, & D. Auſtriæ Fredericus remanſit devictus cum tota ſua gente, quidam dicunt quod mortuus eſt in bello, quidam dicunt, ipſum eſſe captivatum, & decapitatum ab ipſo Duce Bavariæ cum Nobb. captivis Teutonicis, quidam verò dicunt eum incarceratum, & hoc magis eſt credendum. Per idem tempus in Marchia Anconitana Comes Fredericus de Montefeltro ab Vrbinis, & populo Vrbinorum cum filio ſuo capitur, & decapitatur in platea Civ. Vrbini, item Civ. Racanate de Marchia à Marchione ipſius capitur, & tota fuit combuſta, muri Civ. & domorum per terram projecti, ita quod omnes Gebelini de Civitatibus Marchiæ excommunicati per Eccleſiam ſunt, & expulſi in exilium. Item in Lombardia Civitate Mediolani D. Matthæus V. Comes Capitaneus Imperii, & D. Mediolani fuit mortuus ſub prædictis annis. Item in Croatia D. Leonardus de Spaleto Epiſcopus Tinien. obiit ad Chriſtum, & frater Nicolaus Abbas S. Stephani de Pinis de Spaleto in Epiſcopum Tinien. conſecratur. Sub prædictis annis tota Armenia captivatur, & deprædatur, ut dicitur per Soldanum, & Saracenos, & Stephanus naturalis filius Vroſcii R. Raſciæ in R. coronatur.

CAP. XXI.

De Bello Civium Spal. cum Comite Georgio Cliſſiæ.

ANno D. MCCCXXIII. Menſ. April. XV. luce currente audiens C. Georgius quod Almiſſium Spalat. invaſiſſent, cæpit dolere multum, & dolendo intravit campum Spaleti, & deprædavit totam beſtialiam Spalat. & tunc Spalat. occurrerunt cum exercitu ſuo obviam C. Georgio uſque Salonam, & ultra cauſa defendendi beſtialiam. Die verò tertio exivit exercitus Spalatinorum pulſatis Campanis ad Martellum foras de Civ. Spalat. ad perſequendum, & offendendum C. Georgium, & ſuam gentem, & perſecuti ſunt eum ultra Salonam ad flumen venientes propè Cliſſiam cum exercitu magno circa *MCC.* hominibus armatis. Tandem ipſe C. Georgius ira repletus videns gentem Spal. egredientem, & gradientem contra eum ſine modo, & ordine, & quaſi ſeparatim unum ab altero, fremuit ut Leo, & irruit ſuper eos, & percuſſit exercitum ipſorum, & in brevi ſpatio conflixit eos, & Spal. videntes ſe conflictos in fugam verſi ſunt ad Civ. Spal. & obfuerunt devicti, de quibus fuerunt mortui & capti circa *CL.* inter quos fuerunt plures Nob. Civ. Spal. O Spalatini inſenſati, quid credebatis de aſſenſu veſtro invadere Caſtrum Cliſſiæ, & capere C. Georgium, neſciebatis quia anno præterito aliæ Civ. Dalm. cum Venetis modicum honorem obtinuerunt recedentes exinde cum damno, & verecundia. O ſenſus Spal. puerilis, non cogitabatis cum reſpiciebatis Caſtrum in altum exiſtens in rupibus magnis, quod à Tartaris tempore R. Belæ minimè offenderetur, & per vos jam captum eſſe videbatur, quare non cogitabatis præterita, & ſtatum præteritorum in quibus omnes de Dalmat. de ſtatu tranquillo, & pace veſtra invidebant, & vos tanquam amentes, & inanes in uno ictu, & parvo momento ſtatum, & conſilium antiquorum veſtrorum perdidiſtis, volentes, eſſe Comites, & Barones, ſubjugando Provinciam Regalem ſub dominio veſtro: Iuxta verbum Sapientis; Væ tibi Civ. cujus R. puer eſt, & Principes manè comedunt, & væ tibi terra, ubi pueri dominantur, & ſenes deficiunt, & tunc mutabitur puer contra ſenem, & ignobilis contra Nob.

CAP. XXII.

De Egreg. Illuſtri, & Generoſo Viro D. Nicolao de Vng. Duce, ac Bano Mag. Dalm. & Chroat.

EOdem tempore, & milleſimo annis prædictis Menſ. Aug. X. luce currente Mag. & potens V. Dominus Nicolaus Nob. de Vng. per Carolum Regem Vng. mittitur ad partes Dalm. & Chroat. in Banum, & Dominum, qui veniens cum magno exercitu Vng. & Cumanorum tranſivit per partes Chroat. ad ſuam voluntatem ſine aliqua læſione. Verumtamen quod tranſitus ipſius Bani à principio impediebatur, per Ioannem Babonig, & ſuos nepotes, ita quod in ipſo tranſitu cum paucis ad iſtam partem tranſivit exiſtente ipſius filio Ioannis Babonig ad Cuſtodiam, & cæteri Vngar. qui cum Bano erant tranſiverunt cum toto exercitu ſuo, & percuſſerunt, ac conflixerunt exercitum, qui erat ad cuſtodiam Ioannis Babonig. ibi quoſdam captivaverunt, & quoſdam interfecerunt, & cæperunt circa *CCCC.* equos. Poſtea facta pace cum ipſis, & recepit eos ad gratiam intravit Chroatiam, & venit in campo Carnam, ubi omnes de Chroat. & de Civ. Dalmat. ad ſe convocavit, & venit Spal. ubi fuit honorificè, tàm à Clero, quàm à Nob. receptus. Recedente Bano Nic. de Dalmat. & Chroat. direxit greſſus ſuos verſus Vng. Tunc omnes Barones de Chroat. inſimul colloquium fecerunt cum Venetis, & Civibus

de Dal.

de Dalmatia, in quo multa ordinarunt contra Regem & Banum, per Regem miſſum: Tunc putantes reſiſtere potentiæ Regali, & ipſis per eum miſſis in Chroat. conſilium malignum, & perverſum, quid cogitatis de Rege veſtro Carolo, qui ad petitionem veſtram vos à poteſtate tyrannica liberavit deponens B. Mladenum de Banatu Dalm. & Chroat. ipſum incarcerando * facientes vobis Priv. veſtrarum terrarum vobis libertatem concedendo. Nunc autem minime cognoſcentes beneficia vobis à dicto D. R. exhibita à gratia ipſius ſeparare voluiſtis, alteri dominio adhærendo. O Servi Servorum, ſervientes Vng. quare non conſideraſtis potentiam Regalem veſtri D. Regis naturalis, quam ipſe habet in Regno Vng. & Poloniæ, neſciebatis quod ipſe potens eſt in Curia Romana, & fecit velle ſuum de ipſa, potens eſt in Regno Franciæ, Siciliæ, & Apuliæ, & reſpondent ſibi ad ipſius mandata Duces Auſtriæ, & Stiriæ, & R. Bohemiæ ipſius ſunt cauſa propinquitatis, & cognationis, & per Ovidium Epiſtolarum ſcribitur:

*. faciens.

An neſcis longas Regibus eſſe manus.

Vbi ergo eſt ſenſus veſter, & memoria quod in uno ictu poſſet vos & omnes veſtros conſultores, & in brevi fiet deflictio veſtra propter infidelitatem veſtram, quam videbitis cito in partibus Chroatiæ & Dalm. Veniet igitur Leo rugiens ex Aquilonari parte verſus partem meridianam trahens caudam ſuam poſt ſe maximi exercitus, & innumerabilis gentis diverſarum linguarum, & circuibit vos, & gentem veſtram, nec non totam Provinciam, ita quod à flatu Leonis peribitis, id eſt à facie R. in ore gladii exterminabimini, nec fugam arripietis, quia undique ita R. ſuper vos veniet.

C A P. XXIII.

De Conflictu C. Georgii Cliſſ. per Nilipitium, & Georgium Voyvodam.

DN. C. Georgius ſub A. D. currentibus *MCCCXXIV.* men. Iunii luce VII. congregato exercitu diverſarum partium Sclavorum tam de Comitatu Cliunæ, quam de Banatu Boſnæ, & etiam de Policio habens ſecum LXXX. equites, & pedites venit Tininium in Topolie, ibique hoſpitatus eſt expectans exercitum Comitis D. Frederici Segnienſis, & Iadrenſium. Ibi paululum ſtando ecce Com. Cetinæ D. Nelipat, & Georgius Mihovilich Voyvoda cum CCC. militibus benè præparatis ad bella contra prædictos obviavit, irruens in eos, & percuſſit taliter exercitum Comitis Georgii, quod ipſe C. penitus remanſit devictus, & alii Sclavi, qui cum ipſo erant, & illi verò de Boſna fugam arripuerunt. Ita quod Comes Georgius fuit captus, & incarceratus cum Bajamonte, Bubana, & aliis Baronibus ſuis, & multi viri fuerunt mortui, & expoliati nudi ſine numero. O Comes Georgi, quid cogitabas ſi ſuperaviſſes, & prævaluiſſes C. Nelip. & Georgium B. Chroat. & Dal. ordinari per Iad. & deſtruere Spaletum hoc contra R. Vng. & Ducem Ven. procedebatur, quia conabaris erigere Bajamonte in magno ſtatu, qui inimicabatur, & perſequebatur Ducem, & Commune Ven. ſecundo putabas deſtruere Civ. Spal. & auferre Almiſſium, & habere ad velle veſtrum. Ubi eſſet curſus, & locus piratarum; Ille Deus, & Sanctus Dominus deſtruxit te, & reduxit te ad vinculum carceris, ubi peccata tua defleas, quæ committebas contra Spal. & effundebas ſanguinem ſuper ipſos; ſi memineris C. Georgi annorum præteritorum & temporis C. Domaldi. de Clyuna non offenderes Civ Spaleti, quia ipſe Domaldus olim exiſtens in Caſtro Cliſſiæ ceperat circa XX. Nob. de Spaleto, ut habetur in Chronicis Spaleti, & propter hoc ſibi malè accidit, & finaliter quod captus in ſuo lecto, & Caſtro Cliſſiæ prædicto, & ductus Spal. ſuper Salmerium tonſis Crinibus de capite cauſa vituperii, & deriſionis, petens ſiquidem religionem Trag. viliter moritur. Vnde Seneca dicit:

Ab alio expecta quod alii feceris.

Et ideò cavendum eſt altercari cum Civitatibus, quibus offendi poteſt.

C A P. XXIV.

De Pace Comitiſſæ Cliſſiæ & Spalaten.

ANno D. MCCCXXV. menſ. Martii die *X.* pax inter Dominum Com: Vx. Com. Georgij tunc ipso Comite exiſtente apud Nelipitium in carcere, & Cives Spalati per Iadrenſes arbitros facta, & compoſita eſt, ita quod captivi, & incarcerati Spal: qui detinebantur Cliſſiæ ſunt liberati, & relaxati pro quibus civitas Spal: fuit obligata in certa quantitate pecuniæ dare, & ſolvere.

C A P. XXV.

De Archiepiſcopo Baliano Spal. olim Arch. Rodis.

ANno *D. M. CCCXXV.* menſ. Aug. die VIII. Balianus Archiepiſc. Spal: intravit Spaletum per Summ: Pont: Conſecratus, & confirmatus. Hic oriundus de quadam Civ. Baruth in

partibus ultramarinis propè Acon. Civ. famoſam, quæ deſtructa per Saracenos tempore D. Nicolai Papæ *IV.* & prædictus Balianus fuerat olim Archiepiſcop. Inſulæ Rodis propè Cyprum, quam tenent fratres hoſpitalis S. Ioannis Hieroſolymitani, quem Balianum Archiepiſcopum D. Papa Ioannes *XXII.* ad inſtantiam Magiſtri Hoſpitalis Inſulæ Rodis ab illo loco removit, & eum collocavit in Eccleſia Spal. inter quas conſtitut. ordinavit quod omnes Canonici, & Clerici in obſequiis mortuorum vadant inducti cottis albis, & Canonici cum beretis in capitibus ſimiliter ad divina in Eccleſia mandavit ſtare in prædictis cottis, & beretis.

CAP. XXVI.

Obitus Bonæ Memoriæ D. Baliani.

ANno D. *MCCCXXVIII.* obiit prædictus *D.* bon. mem. Archiepiſcopus Balianus de milleſimo prædicto de men. Ian. *XXVIII.* & ſepultus eſt in Eccleſia Sancti Domnii Spal. ante majus altare. Per idē tempus ſub eiſdē annis devicti fuerunt Florentini à Lucanis, ita quod *D.* Caſtruccius, & *D.* Filius Galinæ de Mediol. cum gente *P*iſarum quam habebant in auxilium ſuper Florentinos victoriam habentes cæperunt ex ipſis magnam quantitatem. Et eodem tempore Bononienſes fuerunt devicti à Peruſinis, & Mantuanis, ita quod capti, & mortui fuerunt de Bonon. plures. Eodem anno Paulinus Epiſcopus Scardon. à filio Marci de Breberio fuit mortuus gladio.

CAP. XXVII.

De Obitu Epiſcopi Nuceriæ S. Auguſtini nativi de Trag.

ITem ſupradictis annis AVGVSTINVS olim Zagrabien. Epiſcopus qui fuit per D. Ioannem Papam à dicto Epiſcopatu remotus ad petitionem R. Vng. & collocatus in Eccleſia Nuceriæ in Apulia in Epiſcopis ad inſtantiam D. R. Roberti Apuliæ, & ſic obiit ad Chriſtum de *MCCCXXIX.* cujus corpus multa miracula oſtendit ſuper iis, qui cum devotione ad ipſum accedunt; Hic fuit oriundus de Dal. de Civ. Trag. & fuit frater Prædicator. ordinis Sancti Dominici humilis.

CAP. XXVIII.

De Michaz B. Dal. & Chroat. miſſo per Carolum R. Vng.

ANno *D. MCCCXXVI.* D. Michaz B. pro parte R. Vng. habitis caſtris filiorum Babonig intravit Chroat. aſſociato ſibi Stephano Boſnenſi Comite cum exercitu ſuo, & D. C. Frederico Veglenſi, quem Banum omnes de Chroatia recipientes ipſum pro D. & B. & venerunt ad ipſum cum donis, & exeniis, qui habito caſtro Vnac, verſus Iadram direxit greſſus ſuos, ubi honorificè à Iadrenſibus fuit receptus. Finaliter videns ſe quod habere non poteſt ſuum intentum de Caſtris Chroatiæ abiit in Vng. ad Re relinquens in Bichaz aliquantulum de gente ſua. Per idem tempus men. Maij. R. Ipbertus Siculorum miſit exercitum ſuum fratrem ſuum Ioannem, & Com. Novellum Siciliam ad devaſtandum omnes ſegetes, vineas, & arbores, & alium exercitum miſit Tuſciam i. in Florentiam contra Lucanos, & Piſanos, nec non & Gebellinos i. filium ſuum Ducem Carolum, & C. Thomaſium de Mſano. Item R. Aragonum eodem tempore miſit filium ſuum cum ducentis lignis armatorum Sardiniam, quam (ut dicitur) cepit eam, & tenet pro ſua *A. D. MCCCXXVII.* Civ. Spalati obtulit ſe dominio *D.* Ducis & Communitati Venetorum & habuerunt Communem ab ipſis Ven. cum pactis ſemper obſervando honorem R. Vng. & libertatem Civ. Spaleti.

CAP. XXIX.

De Obitu Caroli Duc. Apuliæ Filii R. Roberti.

CArolus R. Roberti filius Apuliæ migravit ad Chriſtum ſub *A. D.* currente *MCCCXXVIII.* Item ſub eiſdem annis quidam Baro de Vng. nomine Merz exemit enſem volens interficere R. Carolum Vng. & amputavit *D.* Reginæ IV. digitos manus ſuæ, qui Mericus ſtatim interfectus eſt coram R. *A. D. MCCCXXX.* Sol obſcuratus eſt illo tempore medio die, & factus eſt opacus, & obſcurus, ut luna *VIII.* patiens eclypſim omnibus de Orbe patentibus manifeſtè

IN-

INCIPIT SVMMA HISTORIARUM TABULA A CVTHEIS, DE GESTIS CIVIVM SPALATINORUM, SUB BREVITATE COMPILATA EX DIVERSIS CHIROGRAPHIS DE TEMPORIBVS RETROACTIS, VT NON PRÆCEDENTES, SED POSTERI SVIS GRADANTIBVS NARRABVNT. ET PRIMO

CAP. I.

De Peſte, & Clade maximæ Epidimiæ primitivæ, quæ incepit vigere Spaleti cur. A. Nat. D. N. I. Chriſti MCCCXLVIII. luce XXV. menſ. Decembris.

HEu! proh dolor! qui animi, vel quæ linguæ hominum poſſent exprimere, & explicare tam horribiles, & miſerrimos, ac infeliciſſimos dies calamitatis, qui ante, & poſt adventum efferæ cladis Epidimiæ primitivæ humano generi breviter evenerunt propter multa, & varia delicta hominum, quæ commiſerunt contra Deum. Tunc temporis infectus erat aer, & factus obſcurus, & caliginoſus, & multæ partes mundi infectæ erant à lethifero morbo epidimico. Sol effectus erat totus tenebroſus medio die, & ſtellæ ſicut tempore noctis apparebant in Cælo. Luna opaca, & tetra, Eclypſin patiebatur, Stella Cometa cum magna cauda in Cælo in partibus Occidentalibus micando apparuit, & cæteræ ſtellæ de Cælo videbantur de ſtatu proprio cadere ad terram. Cœlum apertum videbatur & ex illa apertura coruſcus ignis cœleſtis exibat ardens cum flamma horribili, & luce intenſa de nocte apparens univerſo Orbi; In parte Orientali Terræ motus magnus in multis locis, & in pluribus partibus mundi terribiliter regnabat, & propterea ædificia multa ad terram proſtrata ruebant. Venti diverſi tumeſcentes. urgendo, & cum maximo impetu ſibilando, ſufflabant. Mare turbuloſum, & turgidum erigens ſe in altum clamando non ceſſabat, & omnia elementa doloroſa, & triſtia ſigna dabant. Lupi rapaces infiniti de nocte ambulando circumcirca muros Civ. vociferantes ululabant, qui non niſi humanum ſanguinem ſitientes non jam occultis inſidiis, ſed palam irrumpebant in domos villarum, & de matrum gremiis parvulos rapiebant, non ſolùm parvulos, ſed ipſos etiam armatos Viros facto agmine invadentes ſævis dentibus lacerabant, & multa corpora mortuorum de ſepulturis effodiendo devorabant, non Lupi, vel feræ ſed dæmones videbantur, Cuculi, & Bubones ſedentes ſuper domos flebiles, & mœſtiſſimas cantilenas de nocte cantabant, Veſpertiliones copioſi in domibus, ac in ædibus nidificantes blaterabant. Corvi ſine numero de die volantes ſupra Civ. cum multo ſtrepitu crocitabant. Milvi ſimiliter, & vultures cum copioſis comitivis in aere elati pipilabant, & multæ aliæ aves ſylveſtres, & animalia diverſa bruta quadrupedia de luco ad Civ. accedentes in magna quantitate, & plurima ſigna dabant monſtruoſa. furiæ infernales: Alecto, Tiſiphone, & Megæra de Stygiis Paludibus ut dicebatur egredientes in multifariis, & in diverſis formis hominibus multis vicibus, & plures de die, ac nocte ſuper terram apparebant eos viſibiliter expaveſcendo taliter quod efficiebantur ſine mente, muti, & elingues, multi ipſas videntes, & plures propter hunc metum debiles efficiebantur in membris. Inprimis hæc acerba peſtis in brutis animalibus mortaliter inchoavit, ſcabies, & lepræ totaliter opprimebant equos, boves, pecudes, & capras; Ita ut pili de dorſis ipſorum depilabantur, & cadebant, & efficiebantur macri, & debiles, & poſt paucos dies moriebantur. Deinde incipit hæc rabioſa peſtis per univerſum mundum diſcurrendo in miſerabiles homines lethaliter deſævire & vires ipſorum debilitare, ità ſicut apparebat alicui homini aliquod ſignum glandis, vel carbunculi in aliqua parte ſui corporis cum caliditate febris & ille nullã ſpem habebat amplius in hoc mundo vivendi. Sed primo ſtatim devotè de peccatis ſuis, & contrito corde faciens confeſſionem Sacerdoti, & recommendans animam ſuam Deo, & condens teſtamentum protinus die tertia, vel quarta Spiritum exhalabat; & reliqui homines, qui erant ſani, videntes tam necem terribilem, & multos in brevi Spatio mo-

tio moti, inſcii hujus peſtilentiæ præ timore maximo efficiebantur quaſi exanimes & amentes, de ſimili caſu timentes, & putantes mundi finem adeſſe, pro fata, quam triſtes dies erunt cernentium miſerabilium mulierum crines, & pectora, genaſque laniantium? O quam magnus ululatus, & ploratus hominum extollebatur ad Cœlum, currebant hinc, & inde unuſquiſque ſuos caros attinentes, & proximos plorando, qui mortui erant, & gradiebantur atris veſtibus induti vultus gerentes humi mœrore depreſſos. Neſciebant miſeri quid potius eligerent, vel cadavera ſepelirent, vel ſoli fugerent à longe, ne inficerentur à tali lethifero morbo contagioſo, & ſinguli euntes per ſacras ædes manus ſuas elevantes ad Cælum, ſupplicantesque Deo gratias agebant, & aliqui ipſorũ, fugiebant procul, & à longe per diverſa loca oberrantes, & dimittebant multa cadavera ſuorum propinquorum jacentia in domibus, & in templis inhumata, & non erat qui ſepeliret, quia in multis ædibus non remanſerat mingens ad parietem. Mares etiam, & fœminas, ſenes, & parvulos protinus ſæva lues communiter necabat, & nulli ætati hominum parcere volebat, ſeparabat filios, & filias à parentibus, & è converſo, germanos, & fratres à fratribus & omnes caros à caris, ſimiliter maritos à conſortibus, & uxores à viris legitimis omninò diſgregabat ſine aliqua pietate Tunc tempore migravit ex hoc ſalo ad Vitam Greg. V. & Reverend. in Chriſto Pater, & D.D. Dominicus humilis, & devotus Archiepiſcopus Spalat. Nob. & nativus ejuſdem Civ. de Lucaris progenie, & multi Nob. & populares infiniti Spal. illis diebus occubuerunt. O quam effera mors gravis erat humanæ naturæ. Quis multitudinem Nob. & popularem numerum infinitum Spal. effari poſſet, vel quis Stragem innumeræ gentis recenſere queat, quos acerba lues ſævæ Epidimiæ brevi tempore deglutivit, & deglutiendo conſumpſit.

CAP. II.

De Adventu Rev. in Chriſto Pat. & D.D. Vgolini D. Greg. Archiepiſcopi Spal. Eccleſiæ.

POſt annum hujus peſtis tranſactum venit à principio Spaletum Nob. & Magnanimus V. D. D. Vgolinus de magna progenie V. de Branca de Augubio Rev. in Chriſto Pater, & digniſſimus Archiep. Eccleſiæ Metropolitanæ Spal. cum magna Clientum ſocietate cum deſtreriis, & equis multis, & rebus infinitis locuples, & plenus opum, & cum Capellanis pluribus, & bene fulcitus omnibus rebus ſibi neceſſariis, & cum apparatu multorum Nob. de Ducatu Spalitano, honorabiliter, & egregiè aſſociatus. Primo applicuit ad mon. S. Stephani de pinis diſtans à Spaleto per miliarium diœceſis ejuſdem Civit. in Abbatia de Anno Nat. currente noſtræ Redemp. *MCCCIL.* die *XIV.* men. Ian. & craſtina die hora miſſæ magnæ intravit Spal. pontificalib⁹ ornamentis decorat⁹, & antecedebant ipſum ſui familiares armati cum tabulariis & clypeis depictis cum grampha ipſius arma, & enſibus, & ſpatis nudis & evaginatis tàm pedites, quàm equites. Omnes verò Canonici, & Clerici, & alii Religioſi fratres Spalat. diœceſis proceſſionaliter ſacris ſtolis holoſericis induti, ante ipſum præcedebant cantantes debitas cantilenas ad Dei laudem Omnipotentis vid. te Deum laudamus, uſque ad Eccleſiam B. Domnii, & cantaverunt ſibi ſolemnem miſſam de Spiritu Sancto, & Poteſtas cum omnibus Nob. & pop. Civ. Spal. cum maximo gaudio, & tripudio ipſum comitantes ad Eccleſiam Cathedralem, & poſt miſſam eum aſſociati fuerunt uſque ad Palatium Archiepiſcopi. Qui Vgolinus ſtatura erat procerus, & latus magni pulcri aſpectus, & cum facie clara, & lætabunda, ſufficiens ad plura, etiam ſuis ſuffraganeis, & aliis Clericis ſuis ſubditis delinquentibus non pepercit, contra occupantes bona, & libertates ſuæ Eccleſiæ viriliter ſe oppoſuit, & multas terras, & poſſeſſiones ab occupantibus recuperavit. Monacus verò fuit Monaſterii Sancti Petri de Piruſio ordinis Sancti Benedicti interius veſtimenta alba ferebat, deſuper incedebat indutus capa cum capuceo largo, & lato coloris violitii, vel floris perſici modo Prælatorum; Semper tenebat multos equos, & magnam familiam, & bona tàm latinorum quàm de gente Chroatorum, ſed Chroates nimis amabat, quia fideles ſibi erant, & ſemper victoriam de inimicis obtinebat, nimis affectabat vindicari, libẽter ſuſurrones audiebat, & qui diſcordiam inter amicos & amicos ſeminabant. Largus erat in munuſculis amicis, & familiaribus, de levi movebatur ad iram, & multùm ſupportabat injuriam in animo ſuo, ſed tenebat menti qui contra eum erant, & tunc quando habebat commodum vindicabatur aperto modo de inimicis ſuis, ſuos Clericos à Laicis totis viribus defendebat, nullo modo Clericos vituperari permittebat, ſed ipſos cum maxima affectione diligebat, non exigebat pecuniam à Clericis de condemnationibus maleficiorum multis Civibus in præſentia laicorum oretenus Clericos aſperrimè increpabat, ſed ad factum eis nihil mali faciebat. In praſſe prope flumen Salonæ in via, quæ tendebat Cliſſium ædificavit domos cum magna Curia, & ibi fecit fortilitiam, & ſolus perſonaliter cum omnibus ſuis familiaribus manebat quotidie ibi, & nullam læſionem permittebat à Cliſſenſibus, & aliis inferre Spalat. Poſteà regnante ſæva peſte, valida famis non licuit Colonis miſeris in arvis ſemina tradere, quia non valuere præteritę meſſionis recolligere fruges. Sic ergo non

go non extantibus alimentorum ſubſidiis cadebant infelicium corpora clade famis abſorpa. Iacebant per contratos Civ. & per campos innumera vulgi cadavera, ut non minus credatur hæc acerba lues inediæ gentem totius orbis, & ſpecialiter Spalatinam devaſtaſſe, quam effera peſtis Epidimiæ crudeliter brevi tempore dudum conſumaſſet. Deinde Clemens P.P. VI. ordinavit de conſenſu omnium Cardinalium Annum Iubil. de Anno N. D. N. I. Chriſti cur. *MCCCL.* tunc tempore proximo ſecuturo, & deinceps perpetuis temporibus de L. in L. annis Univerſi Chriſti fideles, qui venirent pœnitentes, & confeſſi, & baſilicas S.S. Apoſtolorum Petri. & Pauli de Vrbe viſitarent modo ordinato omnium ſuorum peccatorum veniam conſequerentur, & obtinerent poſt aliquod tempus intervalli gens Vngari ſæpè in multitudine gravi veniens ad Dalmatiæ partes multotiens ad campum Spaleti, & uſque ad muros Civ. armati accedebant ad manus cum Spalat. certando, & poſteà vineas, & arbores incidebant, & omnia culta devaſtabant, homines Spal. interficiebant, & animalia deprædabant. multis, & pluribus annis Vng. affligebant populum & gentem Spal. quia tunc temporis manebant Spalatini, & omnes Dalmatini ſub protectione, & Dominio Venet. Quatuor autem cladibus antedictis vid. Epidimiæ, fame, fera, & ferro tota illa Provincia Dalmat. & Croat. multis annis ex divino judicio flagellati pœnam ſuorum peccatorum mediocriter non pertranſiverunt.

CAP. III.

De Rebell. Spal. & Trag. à Dominio Venetorum.

SPalat. verò non valentes ulterius tanta mala, & damna ſuſtinere, & pati à gente Vngara, ſed potius volentes de opportuno remedio providere, deliberaverunt inter ſe inſimul cum Trag. ut declinarent à Dominio Venetorum, & reverterentur ad dominium naturale & priſtinum Vng. ſtatuerunt, & ordinaverunt horam, in qua tàm Spal. quam Trag. caperent de nocte omnes Soldatos, & ſtipendiarios Venet. qui tunc remanebant ad cuſtodiam in dictis Civitat. Spal. & Trag. de A. N. D. N. I. Chriſti cur. *MCCCLVII.* die *VIII.* men. Iulii omnes Nob. & plures populares Civ. Spal die Sabbati ante horam maturinalem, clam, & occultè armati inſimul congregati ſunt in Eccleſia Sancti Domnii, & ibi ordinaverunt, ut irent per domos, & loca ubi erant ſtipendiarii, & eos omnes caperent, & ſic iverunt, & ubicumque ſciebant, quod eſſent ſtipendiarii, & ipſos ità ſagaciter, & prudenter cæperunt omnes ſine prælio, & rumore, & poſuerunt ipſos incluſos in carceribus vid. in Eccleſia Sancti Matthæi, & in Eccleſia Sanct. Thomæ ſub Eccleſia Sancti Ioannis Bap. de Spal. & poſtea iverunt, & acceſſerunt Nob. Spal. ad Palat. Comitis ubi Poteſtas manebat, & petiverunt à Poteſtate ut daret eis Claves Civ. dicentes ut Civit. volumus dare D. R. Vng. Tunc D. Poteſtas videns non poſſe reſiſtere abſque ſtipendiariis Venet. toti Civ. Spal. quia jam omnes ſtipendiarii capti erant à Spalat. & poſiti in arctiſſimis carceribus, & Poteſtas armavit ſe omnium armorum, & exivit ex camera, & projecit ſpatam nudam ante eos, & petebat veniam, ut ſalvarent vitam, & reſtituit eis ſtatim claves Civ. Tragurini verò die craſtino ſequenti hora miſſæ magnæ quando exivit ad miſſam ad fratres minores Poteſtas Trag. ante horam tertiarum & tunc Trag. videntes quod Poteſtas ipſorum exiviſſet de Civit. ſtatim clauſerunt portas Civitatis, & non permiſerunt Comitem, ſeu Poteſtatem intrare in Trag. Tunc verò Poteſtas credens quod Spalat. non rebellaſſent & ivit Spal. Spalatini verò honorabiliter ambos Comites Spal. & Trag. cum omnibus familiaribus & maſſariciis ipſorũ receperunt, & expenſis Communis Spalat. in barcis armatis inſtanter Ven. tranſmiſſerunt, & ſtatim Spalat. miſerunt ſuos nuncios pro D. Ioanne Zuus B. & erexerunt vexillum cum inſigniis D. Ludovici D. G. R. Vng. & ſtatim D. Banus venit Spal. cum ſuo exercitu. & Spal. dederunt ſibi Dominium Civ. Spal. vice, & nomine prædicti Regis Vng. & poſtea prædictus B. ſimili modo ivit Trag. & recepit Dominium Trag. nomine ut ſupra. Qui quidem D. Ioannes Zuus B. gerens vice præfati D. R in partibus Dal. & Chroat. habens plenum ſpeciale, & generale mandatum à prædicto Rege dare, & donare perpetualiter villas, poſſeſſiones, & Dominium cujuſcumque rei, tam ſtabilis quàm mobilis, & cuicumque, & volens dare, & donare ex parte præfati D. Regis propter fidelitatem Spal. Dominium Inſularum in perpetuum: Spal. verò putantes, quod eis non eſſet authenticum illud quod D. B. daret, & donaret eis, & non curaverunt recipere, dicentes, volumus quod D. R. ſolus det nobis, & poſtea D. R. non habuit curam tantam de Spal. & aliis inſulas eſt largitus: Statim poſt modicos dies Veneti poſtquam ſciverunt quod Spal. & Trag. rebellaverunt ab ipſorum dominio, miſerunt aliquas galeas ſuas inſimul cum Sibinicen. & venerunt ad Inſulam Soltæ, quæ Inſula eſt Spalat. & deprædaverunt ſoltanos, ſegetem comburendo, & homines mactando, ac mulieres jugulando, & Ven. cum Sibin. multa mala perpetraverunt in deſpectum, & dedecus Spal. Poſteà per aliquos dies omnes Civ. Dal. ſimili modo rebellaverunt à Ven. putantes quod non eſſet bonum ſtatum ipſorum ſub Dominio Venet. jam in faſtidium effecti erant Dalmatinis Veneti propter ipſorum ſtipendiarios, & Soldatos. Illis temporibus poſt aliquod temporis intervallum

ſecunda vice ſubſecuta eſt reiteratio peſtis Epidimiæ, & gentem Spal. multa morte peremit A. N. noſtræ Red. cur. *MCCCLX.* die pen. menſis Feb & poſt modicum tempus intervalli populus Trag. inſurrexit adverſus Nob. & *XIII.* domos Nob. Trag. totaliter deprædaverunt vid. Domum Ioſephi cum omnibus ſuis ſequacibus de Cigis ipſos perſequendo, qui omnes Nob. Trag. fugerunt Spaletum, popularesque Trag. receperunt in ſe Dominium Civ. Trag. regentes ipſum, & gubernantes ad ipſorum libitum, & voluntatem. Item de anno D. noſtri Ieſu Chriſti *MCCCLXVI.* in vigilia Sanctæ Catharinæ Virginis in partibus Orientalibus cœleſtis ignis maximus de hora tertia in Cælo cum intenſa luce apparens terribiliter univerſo orbi: tunc temporis dicunt, quod in Boſna maximos montes cum omnibus lapidibus, animalibus, brutis, feris ac avibus mirabiliter cremavit, & combuſſit, ità ut illi montes in planicies converſi ſunt, & ad præſens ibi ſeminant ſegetes, & ſunt ibi poſitæ, & ſituatæ multæ villæ, & ibi manent Patareni Boſnenſium qui dicuntur Manazei, & ipſi dicunt quod Deus cremavit, & combuſſit illos montes ad utilitatem ipſorum, quia Deus diligit fidem ipſorum. Item eodem tempore in partibus Dalm. & Chroat. & in aliis multis partibus ſupervenerunt in multitudine gravi copia locuſtarum in aere volantium, & obſcurabant aerem tamquam nubes atræ, quod vix cælum cernebatur, & cooperiebant terram in magna quantitate, & corrodebant omnia folia arborum, & herbas quod penitus nihil remanebat. Et hoc erat tempore Autumnali poſt completionem vindemiarum. Tunc temporis ſubſecuta eſt copia, & multitudo peſtiferæ, & efferæ gentis Turcorum in partibus R. Serviæ, ſive Raſciæ nuncupati num. *LXX.* millia, vel circa equites, & pedites armati ex parte Turcorum, & *D.* Valchaſinus poſitus vice R. in Regno Raſciæ & frater ſuus Vgleſa virilis, & probus miles, atque ille ſtrenuiſſimus miles Cregla & plures proceres Raſcanorum inſimul cum R. Valchaſino unuſquiſque ipſorum cum ſua acie armata, & venerunt ad Campum Koſovo circa n. XXX. millia equitum benè armatis, & tunc ordinatim in dicto campo cu Turcis manus ad man. certaverunt, & prædicti Raſciani victoriam obtinuerunt, & quaſi XXX. millia de Turcis interfecerunt, & inſecuti ſunt eos, Raſciani ultra flumen Marizæ, & tunc multi ex Turcis fugiendo in Marizam ſubmerſi ſunt. Et quando Turci fugerunt ultra flumen Marizæ reſumpſerunt vigorem Turci, & verterunt ſe contra Raſſianos, & permixti ſunt cum eis conſerendo manus, & viriliter pugnando cum eis, & multos quaſi decē millia de Raſcianis Turci gladio peremerunt, & alii Raſciani in fugam verſi, multi ſubmerſi. ſunt fugiendo in flumen Marizæ circa V. millia Ibi periit in bello R. Valchaſinus, & frater ejus Vgleſa & miles Crela, & multi alii egregii viri in illo bello de Raſſanis occubuerunt tam in ore gladii, quam ſe ſubmergendo propter fugam

4. Tunc poſt modicum tempus Imperator Turcorum Morbaſanus nomine direxit quamdam Epiſtolam D. G. XI. Papæ, cujus per omnia erat tenor de verbo ad verbum talis. Morbaſanus haberi yheſi, cum fratribus ſuis Zerabi, & Yusbaich. Imperatores Orchani collaterales pugiles in partibus Achajæ Domini, magno Sacerdoti Romanorum juxta merita dilecto.

Nuper auribus noſtris intonuit quod in partibus Italiæ ad preces, & poſtulationem populi Venetorum in baſilicis veſtris facitis publicè divulgari, quod quicumque arma ſumpſerit contra nos, & noſtros ſuorum in hoc ſeculo remiſſionem peccatorum, eisque beatam vitam promittitis in futuro. Cujus rei oculata fide decernimus per adventum quorundam peditum Cruciferorum, qui nuper in Venetorum navigiis transfretarunt, propter quod admirari cogimur vehementer, quia dato quod à ſummo Tonante vobis eſſet data poteſtas abſolvendi animas, vel ligandi, tamen ad hoc maturius procedere deberetis, neque Chriſtianos, & maximè Italicos Crucis inſignitos caractere inducere ſuper nos cum ſecundum quod Patres noſtri antedixerunt nobis populus noſter Turcorum innocens fuit morti, & injuriæ Chriſti veſtri, & cum terræ, & loca, ubi Sanctuaria veſtra ſunt minimè poſſideantur à nobis; Imò populos Iudæorum ſemper exoſos habuimus, & habemus. Quia prout ex hiſtoricis antiquis & Chronicis noſtris audivimus ipſi proditoriè, & per injuriam eundem Chriſtum veſtrum, & Prophetam Hieroſolymis tradiderunt Præſidi Rom. quem in Crucis patibulo mori fecit. At inſuper admirari, & dolere compellimur, quod ſurgant Italici contra nos, cum latens amor nos incitet ad dilectionem ipſorum, & quod ipſi, & ipſorum magnalia à Trojanorum ſanguine proceſſerunt, quorum auctores fuiſſe ſcimus veraciter Antenorem, & Æneam de ſanguine magni Priami creatos, in cujus locum ducturi ſumus Imperium in partibus Europæ, & ſecundum repromiſſiones, quas à Diis noſtris patres noſtri habuiſſe noſcuntur, Trojam magnam intendimus reſtaurare, & ulciſci ſanguinem Hectoris, & Ilionis ruinam nobis Imperium Græcorum ſubjugando, & *Deæ* noſtræ Palladis factum punire, & etiam tranſgreſſor. hæredes; Inſuper quia intendimus Cretam & alias marinas Inſulas, quas Venetorum populus antedictus extorſit à nobis Imperio repromiſſo totaliter vindicare, easque noſtræ ſubjicere ditioni. Idcirco prudentiam veſtram attentè requirimus, & rogamus quatenus Epigrammatibus veſtris per terras Italiæ miſſis ad inſtantiam ſæpè dicti

popu-

populi Ven. ſilentium imponatis, non provocantes contra nos amplius ſub pietatis ſpecie populum Chriſtianum, cum erga nos, & ipſum nullam guerram propter credulitatis differentiam habeamus, cum ergo nihil nobis referat, ſi Chriſtum colitis, quia, & nos ipſum reputamus fuiſſe Prophetam, neque enim vos ex lege ipſius, prout audivimus, poteſtis aliquem ad credulitatem compellere. Si autem lis aliqua vel diſcordia orta eſt inter nos, & populum Venet. hoc accidit, quia ipſi indebitè, & nullo juſtitiæ muniti colore ſub Cæſaris nomine, vel alicuj' Monarchæ, cui ex lege aliqua temporalia ſint commiſſa, ſed ſua ſuperbia, & temeritate jam dudum quaſdam maximas Inſulas, & alia loca, quæ ut ſupra diximus ſunt repromiſſa Imperio, crudeli Tyrannide ſubjugarunt, quæ tolerare non poſſumus cum fatorum tempus, & noſtræ repromiſſionis inſiſtat, propter quæ, & alia poteſtis meritò ab inceptis deſiſtere; & ſpecialiter cum audivimus ipſum populum Ven. fore alienum à vita, & moribus Rom. quia nec ſecum legibus vivunt, nec moribus coutuntur, ſed ſe ſolos æſtimant cunctis circum ſe jacentibus populis meliores. Quorum veſanam ſuperbiam Deorum noſtrorum cum ſummi Iovis auxilio ad extremum deducemus. Alioquin ſi ab inceptis veſtra prudentia non deſiſtat, ampliare curabimus vires noſtras ſumpto D. Imp. Orchani, & aliorum Orientalium Regum, & Principum auxilio, qui hodiè ſimulant ſe dormire, quorum muniti præſidio trahemus à finibus noſtris armatorum acies copioſas, per quas non ſolum contra veſtros pedites Cruciferos reſiſtemus, verum etiam ſi contra nos Romanam, Germanam, & Gallicanam militiam provocetis intendimus hoſtiliter obviare. Ac demum favente Neptuno per mare Helleſponticum, & Dalmaticū cū innumerabili noſtro navigio Euriſſatibus, & artificioſo ducti navigio intendimus pertranſire, & Septentrionalem plagam, præſertim circa Chroatiam, & Dalmatiam viſitare. Data Chamelet Orchani ſub Donago Ilionis noſtræ Majeſtatis.

Memoria

Archiepiſcoporum Salonitanæ, & Spalatinæ Eccleſiæ.

1. S. Domnius.
2. Gazanus
3. Sympherius
4. Iſicius
5. Iſicius
6. Venantius
7. Honorius
8. Maximus
9. Paſcaſius
10. Cæſarius
11. Iuſtinus
12. Clicerius
13. Honorius
14. Ianuarius
15. Stephanus
16. Honorius
17. Fruntinianus
18. Petrus
19. Proclinius
20. Honorius
21. Damianus
22. Natalis
23. Maximus
24. Fruntinianus
25. Theodorus
26. Iuſtinianus
27. Antoninus
28. Maximus
29. Amabilis
30. Ioannes
31. Georgius
32. Theodorus
33. Ioannes
34. Ioannes
35. Petrus
36. Marinus
37. Martinus
38. Marinus
39. Theodorus
40. Petrus
41. Leo
42. Ioannes
43. Ioannes
44. Petrus
45. Martinus
46. Forminus
47. Gregorius
48. Ioannes
49. Vernaculus
50. Dometi
51. Theodorus
52. Vitalis
53. Georgius
54. Vitalis
55. Petrus
56. Leo
57. Vrſus
58. Petrus
59. Georgius
60. Maximus
61. Theodorus
62. Ioannes Primus Archiepiſcopus in Spalato; Iſte fecit templum argenteum, & ædificavit Eccleſiam Sancti Michaelis de Mare, tumulatus eſt in Eccleſia Sancti Matthæi.
63. Petrus
64. Marianus
65. Martinus

66. Leo
67. Petrus
88. Juſtinus
69. Ianuarius
70. Fruntinianus
71. Paulus

72. Martinus. Iſte fecit calicem magnum aureum, iſte fuit Spal. & pater ejus fuit Comes iſtius Civ.

73. Dabralis etiam iſte fuit Spal. & fuit depoſitus, quia habebat Vxorem, & filios in domo Archiepiſcopali.

74. Ioannes, & iſte fuit Spalat. & ædificavit Eccleſiam S. Felicis de Rivo.

75. Laurentius ſedit annis XL. Iſte tempore ſuo fecit Mon. S. Benedicti, & fecit Candelabra magna argentea, & multa alia bona. Obiit IIX. die menſ. Iulio tumulatus in Capella S. Matthæi in tumulo ſuperiori.

76. Creſcentius

77. Gregorius iſte fuit Iadrenſis, & ædificavit Eccleſiam S. Ioannis, quæ eſt Capella Curiæ.

78. Manaſſes. Iſte fuit Vng & voluit tradere iſtam Civitatem.

79. Gaudius. Iſte fuit Spal. & fuit depoſitus eo quod conſecravit Epiſcopum ſe ſecundo.

80. Abſalon Vngarus.

81. Petrus.

82. Giraldus iſte dimiſit Eccleſiam iſtam, & præfuit Eccleſiæ Sipontinæ.

83. Raynerius ſedit annos V. iſte fuit lapidatus à Sclavis de Malaro, eo quod circuibat Terras Eccleſiæ A. D. MCLXXX. prid. Non. Aug. ſepultus eſt apud Mon. *S.* Ben. intus in Eccleſia.

84. Petrus Archiep. natione Vng. iſte fuit poſtea Archiep. Colocenſis.

85. Petrus etiam natione Vng.

86. Bernardus de Civ. Perutia natione, ſedit annis XIX. iſte impetravit à D. Henrico R. Vng. & à fratre ſuo Andrea Staria Molendinorum & territorium de Biaci, & de S. Vitale, & ſuo tempore conſecravit iſtos ſuffraganeos in primis Treguanum Trag. Epiſcopum, Grubcium Archipresbyterum unius Eccleſiæ Nonen. Micus Tinien.

87. Guncellus natione Vngar. ſedit annis XXIII. iſte tempore ſuo conſecravit iſtos ſuffraganeos. Inprimis Martinum Corbav. Ep. Boriſlaum Signien. Nicolaum Canonicum hujus Eccleſiæ Scardonenſem, Nicolaum etiam Canonicum noſtrum Phar. Barthol. Can. etiam Scard. Ianſonem Nonenſem, Saracenum etiam Corbav. & Ioannem etiam Signenſem, obiit ultimo die menſ. Majo. ſepultus eſt apud Mon. S. Stephani intus in Eccleſia ſub pavimento cum intratur per Regiam A. D. MCCXLII. tempore Tartarorum.

88. Hugrinus natione Vng. præfuit anno uno, men. duobus, diebus VII. iſte non erat uſus pallio, niſi cum delatus eſt ad ſepulcrum, obiit tertio die ante feſtum S. Andreæ Apoſtoli, ſepultus verò in Eccleſia fratrum Prædicat. Anno Domini MCCXLIIX.

89. Rogerius natione Appulus, ſedit annis XVI. obiit men. Aprili XIV. die intrante. Anno Domini MCCLXVI.

90. Ioannes
91. Petrus
92. Balianus

93. Dominicus Civ. Spalat. obiit ſub A. D. MCCCXLIIX. die XXII. menſ. Martii, ſedit annis XIX. hic aptavit Archiepiſcopium, vixit pompaticè magnam tenendo familiam, ſed devotus erat ad ſuam Eccleſiam.

94. Hugulinus hic de Agubio vir Nob. & de magna progenie vid. de Branca, magnanimus, & ſufficiens ad plura, reditus ſui Archiepiſcopatus ampliavit, recuperavit villas, territoria, & poſſeſſiones tàm ſui Archiepiſcopatus, quàm etiam cæterarũ Eccleſiarũ, debitè correxit delinquentes, ſuis ſuffraganeis non pepercit, contra occupantes bona Eccleſiarũ viriliter ſe oppoſuit.

95. Andreas ſucceſſit, qui de partibus Marchiæ fuit.

96. Pelegrinus natione Neap. eidẽ ſucceſſit

97. Doymus Spal. fuit natione.

98. Petrus Archiepiſcop. natione Pagenſis. Hic multa bona ſuo tẽpore fecit. Erexit Capellam S. Domnii, & eam pulcherrimè pavimentis edotavit, domos, & poſſeſſiones Archiepiſcop. erexit; Eccleſiam S. Domnii divinis officiis benè fulcitam tenuit. Hic ſedit annos VI. menſ. IV. obiit A. D. MCCCCXXVII. die primo *De*cembris; tumulatus eſt ante dictam Capellam S. Domnii in Eccleſia ejuſdem.

99. Franciſcus natione Venetus ex Nob. familia Malipetro dicta, ſedit annos . . . . & menſes . . . . & ad Epiſcopatum Ven. translatus eſt.

100. Bartholomæus Paduanus natione, ex Domo Baduaria ſedit annos . . . . & menſes . . . . & ad Archiepiſcopat. Florentinũ translatus eſt.

101. Iacobinus natione Ven. ex Nob. Domo Baduaria ſedit annos . . . & menſes . . . moritur A. MCCCCLI. die . . . . . & ſepelitur in Eccleſia S. Domnii.

102. Laurentius Zane Ven. patricia domo, & Eugenii IV. Pon. Max. ac Franciſci condulmerii Portuen Epiſcopi S.R.E. Cardinalis & V. Canc. materno genere nepos XXIII. an. agens Spalat. Eccleſiæ à Nicolao V. Rom. Pont. A. D. MCCCCLII. præficitur. Qui Romæ conſecratus Pontif. ſui anno V. è curia Rom. profectus Archiepiſcopale Palat. aliqua ex parte reſtauravit, Abbatiam S. Stephani ſibi commendatam ruinæ proximã reparavit, ornavitq;.

103. Ioannes Averoldo
104. Fulcarus
105. Bartholomæus
106. Bernardus Zane
107. Andreas Cornelio
108. Marcus Cornelio
109. Aloyſius Michael.

OBSI.

OBSIDIONIS IADRENSIS LIBRI DVO.

LIBER PRIMVS.

I. DOmine quid multiplicati ſunt, qui tribulant me multi inſurgunt adverſum me. Reſonare audeo typo dicam, quoniam homo qui vanitate temporali eſt, reſancitur, ac ponderoſus vitiorum ſicut ovis abſque gubernatione in vico erraſſe videatur, non recolens, ubi corruat finis ejus. Tenebratus mente dicitur; ſalubre conſilium penitus ignorans, lippuſque viſu proximum, immo ad ſuprema ſuum intuitum dirigere non attemptat. David equidem vates egregius ac Deo dilectus, cognitor ſui facinoris, Tibicen veteris & lyra novi teſtamenti à facie iniquiſſimi Saulis, terribilis ſui ſoceri, factus profugus, quodam vehementi ſtupore mentis ad illum, qui contra folium arboris ſuam inhauſtibilem oſtendit potentiam, & quondam in extaſi ſuæ mentis poſitus verba in principio propoſita titubabat Domine quid &c.

Multi revera elegicum, earumque manu forti denodatum tripartitam, aut allegoricam præſignat cenſuram.

II. Iadera utique quæ tantis ignominiis, & moleſtiis Venetorum multo jam temporis perfluxo curriculo extitit diriſſimè cepſitata, quod non ſolum mamonam temporalem, quam homines præſenti ſeculo ducunt, vitam conſumere nitebatur, verum etiam quod deterius eſt, corpore, & vita cupiebat privare decus, nec gloriam recolens: ſed eas procul à ſe abjiciens tanquam juſtitiam ſuffocans, atque ſtudioſam politicam, quam Summus Monarcha gelatus eſt velut tegens in antro, Illi Veneti Iaderanorum Vrbem, quæ principatum inter Civitates regionis Dalmatiæ dicitur obtinuiſſe, delere de terra viventium propoſuerunt, ac anguſtè & horrendè diſſipare nullum genus ſceleris attribuentes eidem, ſed detrahentium linguis fidem adhibentes ſpiritum contentum non gerere de Imperii donatione in præſenti Civitate illi imponebant, nullumque argumentum, aut alicujus ſpem erroris in ea comperientes ſicuti lupus immiſericors rapit agnũ. Quot inſontes adhuc ubere alitorum ipſorum motoris caſu valvas per orbis girum ærumnando direxerunt. Quot egregios, quot alterius conditionis qui forte adhuc potirentur vita ſpiritum naturæ ad ſuperiora fecerunt convolare. Æquum nomen Venetiæ ſibi aſſumpſerunt: quod omnes venatur, ut abſorbeat. Et nunquam gurgitatum refundens. Nam ſermo ejus numquam fixus in ore habitat: ſed ut vaga per aera fertur avis, geminata perutitur parabola, id quod docentiores & elegantiores Oratores ſtatuunt, & ratificant, ipſa ſola abhorret. Fides igitur non eſt eis admittenda pro eo quod camum in regendo fidelem ſubditum. Ægidius in libro laudabiliter regiminis Principum autentice diſciplinat, regulariter non gubernant. Sed deterius more tyrannico in chaos præcipitant, ergo quibusque eſt cavendum ne ſub ipſorum perfida corruat poteſtate, & ſine idonea cautione genuflectant. De cunctis his Iadertini ad æternum Sabaoth conqueſta, & magno ululatu conclamat, quod juſtiſſimi helii his pravis, tam grandes dilataſti vires, & abſque titulo juris incedunt? copia grandis virorum pugilum in me nulla prævia rationis cauſa irruit; fortè vindicas inimicos cum tuis inimicis, Deus enim peccatores non exaudit. Sed audi quod Hyeremias nono ſuæ lectionis capitulo pneumatis almi prolatione atteſtatur. Speramini contra Babylonem i. contra confuſionem Iadræ per circuitum omnes, qui tenditis arcum, debellate eam non parcatis jaculis, quæ Domino peccavit, crudeliter nempe ipſa commiſit. Nam ſi quis ignorantia eſt præventus, fingi ſtilum mendaciorum, qui à cunctis eſt cavendus, Iadræ leges periti & in throno profetico approbati reperiuntur, ſed de ejus ſuperbiæ elatione ſileo, eo quod plurimis excedit cubitis, faſtum de grandis Sabthael non minimus, qui divina ſimilitudine format, ac ejus fuerat gratia illuſtratus, viſione decora eſt perpetuò privatus, ac ire abyſſum eſt præcipitatus. Igitur Jadera non vales illud elegicum metrum Regis David reſonare. Debuit enim tàm horum quàm illorum nimio librante honore vitiorum grandem tempeſtatis rabiem excitare. Derelinquat ergo impius viam ſuam, & Dominus ipſius miſerebitur, revertatur ad Dominum, & greſſus ſui proſperent? in ſempiternum.

III.

Epiſtola Auctoris ad illum pro cujus rogatu præſens Opus eſt editum.

VIctoris populi Vrbis Iaderæ. Ex nobili ortus progenie, præmiſſo nomine mittentis, Salutem illam quam Iſaac intulit Iacob. Motu bino coactus præſens ſarcaſmos meo indice paginas præſenti ſtilo diſpoſui propalare. Primo quia captato nomine veſtræ benevolentiæ rogatu, quo ſincero veſtro ſcripto crebrius auxiſtis flagitandum, ut motoris caſus, & condecens memoratæ noſtræ patriæ, diſcordiasque habitas inter æmulos ſeriatim vobis ſegniem feſtinarem legare. Secundo ne tam horrendus exceſſus per Venetos exactus, in prolixitate defluat temporis, ſed ut poſteris eorum crudelitas reminiſcentiæ commendetur, curavi actus militiam, agonesque partium per Capitula ſigillatim, & diſtinctè in his ſcriptis pertractare.

Explicit Prologus, & Epiſtola.

IV.

Incipit pars executiva qualiter congregavit Rex Ludovicus exercitum.

FElix Carolus Vngarorum R. debitum dum ſuæ fatalitatis exolviſſet, tres reliquit natos. Quorum unus Ludovicus hic primogenitus, ac Patris ſuccedens, fratrum alius Andreas Siciliæ Rex nondum ſceptra bajulans regalia, qui iniquiſſimo interitu à ſuis extitit interfectus, & ultimus Stephanus. Hic omnibus Iunior qui Crovatiæ diœceſis erat Dux conſtituendus, & idem Ludovicus R. ſuccedens Carolo patri cum jam ſui Regni baculum pacificè, & poſſeſſum tenuiſſet, pro recuperanda perdita ex ſuis prædeceſſoribus. Anno Dominicæ Incarnat. MCCCXLIV. Indict. XII. men. Septembris validum cumulavit exercitum, cujus præfecit Ducem Nicolaum totius Slavoniæ Banum, quem ad partes Croatiæ direxit, ut Imperio Regio ſubjugaret omnia Caſtella ipſiusq; regionis Civitates, cum eorum cunctis pertinentiis; ſecundum quod hactenus dignitati prædeceſſorum illius extiterant ſubjecta. Quo in Croatia exiſtente cum exercitu juxta ſui Domini edictum cæpit per ipſam percurrere, ac diſcurrere regionem, tandem cum incolumitate in fines Tnini pervenit, ibidemque conatus eſt ipſum Tnini caſtrum quod tunc poſſidebat Vladislava relicta Neliptii generationis Suadcich cum Iohanne ejus filio ſacræ ſubjicere ditioni, quod minimè obtinere valuit, nam ipſum oppidum nullum genus agonis pati poterat, eò quod miræ altitudinis, nec non & fortitudinis eſt convallatum. Quod videns ipſe Banus cum comitiva Caſtri falceninas, ac defenſiones in multa animi ratione cordis eſt commotus, ac deſpiciens id bello capere non poſſe, diligentius deliberato conſilio graviſſima diſpendia ipſi diſtrictui imperavit impenderе etiàm ejus rura combuſtui tradendo, quam etiam Vinearum vites, & domos eradicando. Et non valentibus id violento laceratu rapere, viſus eſt, quendam montem, Spas vocatum, nimia virtute præcinctus, in Domini naturalis ſuppetere poteſtate, viriliter ipſum cæpit agonizare, ibique multas probitates, ac corporum ſtrenuitates ipſa militia experta eſt, demonſtrarunt, quod & obtinere nequivit, cujus exercitus probitatem, & audaciam ejus adverſarii intuentes, putarunt non rationales homines, ſed rabioſos leones; ſic mirabiliter pugnare in admiratione compelluntur, quæ omnia ſupradicta præfata Vladislava conſiderans, timuit, quippe ac tantæ potentiæ, quæ erat numero quatuor millium galleatorum non poſſe reſiſtere, extimata eſt paciſci cum dicto Nicolao Bano, qualiter ipſa, & ejus hæres in Regis dilectione fideliter permanerent, ſicque confecit. Interveniente ſiquidem fœdere ac firmato vid. quod ipſa Vladislava per ſe, & pro ſui nati parte procuret, ac præſentari faciet unum idoneum, ac ſufficientem legatum coram Majeſtate Regali, qui ſpondeat, ac velit pro eorum parte parer. quicquid Sanctum imperavit diadema fideliter obedire, & adimplere, electusque nuntius virtutibus plenus, & legationibus poteſtatis inſtructus ad Regem ſuum iter properavit, ac ad ipſum Regem accedens humili impenſa reverentia, cauſam ſuæ legationis humiliter expoſuit. Audito Rex legati ſermone hæc verba ipſi Nuntio eſt prolocutus.

V.

Reſponſio Regis.

LEgationum fidelitatis efficaciter informati, quamvis genitor filius Neliptii noſtram gratiam immeruerit acceptare, cum ipſe prolixo jam tempore, noſtræ Majeſtati plurimum extitit infidelitate occupatus. Nihilominus nos benevoli, qui ad noſtrum accedunt Solium, ad apicem honoris ſublimare, ac illos pro quibus tantum nobis præmonſtraſti fidelitatis ſignum, non ut dignos introitu, ſed tam-

tamquam adoptionis filios, & ſubditos fideles tractare cum gratia noſtra pollicemur, finitoque Regis famine ipſemet nuntius multorum Banorum in præſentia hos prorupit ſermones.

VI.

Verba Legati ad Regem.

SEreniſſime Dominè Princeps Vladislava, & genitus ejus Johannes, pro quibus ad vos ſum legatus, plicatis manibus, ac ambobus genibus flexis totos ſe offerunt, eorumque bona. Ita oppida quàm etiam arva, & quaſque fortalitias, & quæ, & quas regalis benignitas duxit acceptandas, juxta Majeſtatis Regiæ voluntatem atque mandatum. Cum Rex patefecit ſui voluntatem, ac illa habetur velle, quæ idem nuncius ſpoponderat ſe exhibiturum. Nam præfatus Rex ut diximus, intendebat omnia Caſtra ipſorum ſuo Imperio velle ſupponere; tamen in aliis finibus ablatis propoſuit reſtituere majora, & receſſo inde Nuntio venit ad partes Tnini, narrans eiſdem, per quos fuerat deſtinatus Regis reſponſivam, quamvis intrinſecus lætati ſunt, intelligens hoc prænominatus Banus, movit militiam, & inde ſeceſſit, pergebat Pannoniam. Sed cum idem Rex ipſa caſtra tradita, per ſui libitum volebat gubernare, dicti exeniatores voluntatem mutarunt, & in ſponſione facta nullatenus permanere fixi voluerunt, hæc inductu & ſuaſu quorumdam magnorum Croatorum præcipuè filiorum Comitis Curiati de Corbavia, qui principaliores rebelliones, & fraudolentiores ſacro Regio Diademati præ cæteris Croatis extiterunt. Deducto ad ipſius Regis notitiam tam grandem dolum, & fraudem fuiſſe commiſſum, non in parva animoſitate cordis fuit repletus, penitus ſtatuit in ſe, ſi dimidii Regni ſui theſaurus in confuſione eſſet diſpergendus, decet ut cuncta Oppida, & vallata regionis Croatiæ ſuæ dignitati regali ſint perpetuo ſubjecta.

VII.

Qualiter Ludovicus Rex movit ſe verſus Croatiam.

FLuente itaque Annunciationis Jeſu Chriſti MCCCXLV. Ind. 13. Iulii Menſis, Memoratus Ludovicus Rex aggregavit validam militiam num. viginti millia galleatorum, cupiens, ac proponens tàm Civitates, quàm caſtra Provinciæ Dalmatiæ & Croatiæ ſuæ ſuccumbere poteſtati, & accipiente dicta comitiva iter cum incolumitate pervenit in fines Bihachi, ibi caſtra metatus eſt ferè per decē, & octo diebus, omnes Slavi ſublimi, mediocres, & infimi adventum Regis intelligentes timuerunt, quippe nec non Civitates maritimæ, quas tunc temporis Venetorum potentia gubernat vehementer conceperunt formidinem, atque ad eum omnes Croati præter tantum duos, quos confeſtim nominabo, tranſmearunt, debitam reverentiam impendentes, ac claves caſtrorum, cunctarumque ſuarum vallationum, & poſſeſſionum offerentes. Quas Rex gratanter ſuſcepit, illumque Ioannem cum ſua genitrice offendentes jam bis ad ſui gratiam benignè convocavit, ab eis recipiens Tnini oppidum cum ſuis pertinentiis, quod & ipſe Rex ſuo nutu ſelicitet regit, & gubernat, eidemque Ioanni præfatus Rex pro bravio quandam diœceſim in Cetina præmiavit, præterquam tria caſtra idem Rex nequivit poſſidere; vid. Oſtrovizam, Cliſſam, & Scardonam, tūc tēporis eo quod Comes Paulus Banich ſeu generationis Subichievich, cujus brachio oppidum Oſtrovice manutenetur, necnon Comes Mladinus generationis ejuſdem cujus mandato Cliſſa, & Scardona protegitur rebelliones ſacro Imperio, ac ejus inſpirationem, ad invicem contra præfatum Regem conficientes, nec aliquid fidelitatis ſignum Regiæ Celſitudini nolle impendere, ſicque per eos extitit exactum & firmatum. Civitates ſiquidem Dalmatiæ ad dictum Regem in dictis metis Bihach caſtrametantem ſolemnes deſtinant nuntios, ſive legatos pariter cum præclaris exeniis præcipuè Iadera elegit tres Ambaſciatores Nobiles, quorum nomina ſcribuntur. Martinuſſius de Butovann S. Michael Blaſii de Soppe, & ultimus Nicolaus Machi de Gallellis, cum optimis donis ad dictū Regem deſtinandos & tranſmeantibus ipſis honoranter, ſed lento greſſu quodam vulgare ad ipſorum notitiam extitit deductum, Vid. quod præfatus Rex ſeceſſit ab illis partibus, Vngariā perrexit. Concipientibus itaque ipſis nuntiis tales rumores, Iadram pariter cum exeniis redierunt, de quorum reverſione univerſi ingenui, atque plebei vehementem conceperunt cordis turbationem, increpantes eoſdem de ipſorum itineris reverſione, quamvis alter eorum S. Michael tyrannis apponebat. Sed quia duo, ut major pars, & vis oportuit acquieſcere eorum voluntati immenſam ſuſcipientes Veneti lætitiam propter Regis reverſionem præter Iaderanorum induſtriam, ac aſſerentes Iadram fore fidelem Regis, ac ejus inductu, omnia caſtra Croatica Regi tradita ipſe viriliter gubernat, propter quod incitati ipſi Veneti duriſſimum furorem contra Iadertinos eructarunt, ſicut Deo concedente ſtudui propalare.

IIX.

Quomodo Veneti Iadr. Regimento quinque literas inferius deſcriptas deſtinarunt.

VEneti quidem jam præconceptum animum ſui exequendi propoſiti grandem ſtipendiarunt turbam pro transfretatione ad Dalmatinas partes in confuſionem Iadræ in claſſibus duodenis, quarum generalis erat Capitaneus præfectus Petrus de Canali ipſis Iadertinis quodam Tegimento Ypocritis, ne forte arbitraretur ipſa gens in ipſis cumulata Claſſibus in detrimentum illorum fuiſſe, per quos advenerant penitus Epiſtolas plumbeis appoſitione ſigillis in membranis tenoris infraſcripti mandarunt.

IX.

Prima Epiſtola.

ANdreas Dandulo Dei gratia Venetiarum, Dalmatiæ, atque Croatiæ Dux, Dominus quartæ partis, & dimidiæ totius Imperii Romaniæ, Nobili & Sapienti viro Marco Cornario de ſuo mandato Comiti Iadræ, ac prudentibus viris Iudicibus conſilio, & communi Iadræ fid. dil. ſal. & dilect. affectum. Intelligentes de Adventu Vngarorum in partes Sclavoniæ ac gerentes curam ſpecialem ad conſervationem veſtram & aliorum noſtrorum fidelium, noſtros proviſores ad vos, & ad alios noſtros fideles providimus deſtinari, quã hinc ſine mora diſcedent, per quos vobis noſtram intentionem, & deſiderium curabimus denotare, & licet conſtantiã fidei, & devotionis veſtræ promptam, & ferventem ad honorem fidelitatis noſtræ cognoſcimus, tamen fidelitatem veſtram requirimus, & rogamus, quatenus circa conſervationem veſtram, & fidelitatis veſtræ ſic vos regere debeatis, & effectualiter operari, quod poſſitis noſtram gratiam uberius promereri, & ut reperiamus fidem ſtabilem quam ſperamus, cum veſtram conſervationem totis viribus affectemus, & intendamus modis omnibus procurare. Data in noſtro Ducali Palatio die XIIX. Junii. XIII. Ind.

X.

Secunda Epiſtola.

ANdreas Dandulo, Dei gratia Dux Venetiarum &c. ut ſupra ſal. & dil. affectum. Curis aſſiduis ad conſervationem veſtram, & aliorum noſtrorum fidelium, & terrarum miſimus ad vos, & ad partes Sclavoniæ noſtros proviſores, ut circa ea, quæ ſunt honoris noſtri, & ſalutis veſtræ, & terrarum noſtrarum valeant providere, & diligentius procurare, & quia cognoſcimus fidelitatem veſtram promptam, & ferventem ad noſtrum honorem fideliter conſervandum, ſicut per effectum operis demonſtraſtis, & continuè demonſtratis, non credimus fore neceſſarium, multum apud vos verbis inſiſtere ad id, quod eſt dictis noſtris inſertum taliter inconcuſſè. Sed tamen hortamur, & rogamus fidelitatem veſtram quàm clarè poteſt cognoſcere benignitatem noſtram noſtri dominii, quæ tota eſt diſpoſita ad conſervationem noſtrorum fidelium, qualiter circa honorem, & fidelitatem veſtram conſervandam taliter, & ſic promptè vos gerere debeatis, quod apud nos poſſitis omni tempore gratiam promereri, quam invenietis ſemper promptam, & paratam, in omni auxilio veſtro, & ſuccurſu, ſicut fuerit opportunum, ad quod ſollicitè vigilamus, de novis autem per vos Comitem ſignificatis, veſtram prudentiam commendamus mandantes ut occurrentia continuè de die in diem veſtris literis ſollicitè declaretis, ut informatione percepta à vobis ſicut expediet providere de ſubventione, & omnibus aliis opportunis, paramus duas galeas armatas, quas celeriter mittimus ad partes illas. Data in noſtro Duc. Palatio die penultimo Iunii. XIII. Ind.

XI.

Epiſtola Tertia.

ANdreas Dandulo Venetiæ, Dalmatiæ &c. ut ſupra ſal. & dilectionis affectum habuimus per literas proviſorum noſtrorum exiſtentium in partibus Sclavoniæ, plenam notitiam de conſtantia, & fidelitate, quam ad noſtrum dominium promptè geritis, & habetis, de quibus fidelitatem veſtram merito commendamus, hortantes veſtram prudentiam qualiter circa conſervationem noſtri honoris illæſam, & bonum veſtrum quod proprium reputamus ſollicitè, & fideliter inſiſtatis, ſumus enim ferventer diſpoſiti, & parati ad conſervationem veſtram pariter, & bonum, ac degente, & alio neceſſario ſubſidio vobis ſubvenire intendimus, ſicut fuerit opportunum.

Datum in noſtro Palatio die X. Iulii XIII. Ind.

XII. Quar-

XII.

Quarta Epiſtola.

ANdreas Dandulo Dei gratia Venetiæ, Dalmatiæ, atq; Crovatiæ Dux &c. ut ſupra ſal. & dilectionis affectum, tam per litteras veſtri Comitis, quam proviſorum noſtrorum quos deſtinavimus ad partes Sclavoniæ fidem, & devotionem, quam ad noſtrum Commune geritis, & habetis quæ modo intenditis ſub debito veſtræ fidelitatis conſervare, cognovimus manifeſtè, pro quibus veſtram fidelitatem plurimum commendamus. Nos ergo circa compromiſſionem, & defenſionem Civitatis veſtræ perſonarum, bonorumque veſtrorum prout operibus, & inditiis manifeſtis audire plenius potuiſtis, totis viribus anhelamus, tamquam illi, qui ſtatum veſtrum proſperum, velut proprium omni tempore peroptamus. Dat. in noſtro Ducali Palatio die *XVIII.* Iulii. *XIII.* Indictione.

XIII.

Quinta Epiſtola.

ANdreas Dandulo Dei gratia Venetiarum & Dalmatiæ &c. ut ſup. prima Epiſtola Salutem, & dilectionis affectum. Denotamus vobis q. ad veſtram & ad aliorum noſtrorum fidelium, & terrarum Slavoniæ ſecuritatem, & conſervationem totis viribus, eligere, & facere noſtrum Cap. Generalem, quem cum noſtris galeis, & armata breviter ad ipſas partes mittemus, parati etiam omni alio ſubſidio ſubvenire, ut videbimus convenire, hortantes fidelitatem veſtram quærimus perſeverare in fidelitate veſtra conſtanter ſic vos in cunctis occurrentibus fideliter, & promptè habere ſtudeatis, quod noſtram gratiam valeatis uberius promereri, & cognoſcamus operis per effectum veſtram diſpoſitionem in omnibus noſtris honoribus fideliter præparatam, ut confidimus, & ſperamus. De novis autem ſitis ſolliciti inquirere, & nobis facere manifeſta. Dati in noſtro Ducali Palatio die XXIII. Iulii. XIII. Indictione.

XIV. Quas Epiſtolas Iadertini ſuſcipientes ingenti gaudio, ac ipſos proviſores, quos aliqua iſtarum Epiſtolarum commemorat honorificè perceperunt. Spondentes eiſdem fidem infrangibilem & devotiorem fidelitatem gerere, ac in cunctis velle parere, quicquid Ducalis ſublimitas juſſerit exercendum, & morantibus ipſis proviſoribus Iadræ tantum uno naturali die verſus reliquas maritimas Civitates Dalmatiæ transfretarunt. Ibidem fideles eorum hortantes, ut fidelitatem, quam cæperant conſtantiores efficerent. Epiſtolas quidem ſuperius perſcriptas, ac proviſores ipſi Veneti ad ipſas partes deſtinarunt, nondum ipſo Ludovico Rege à finibus Bihachi ſequeſtrato.

XV.

De Venetorum fraudolenta perpetratione.

ET quamplures alias Epiſtolas dicti Veneti dictis Iadertinis mandarunt, ut in fidelitate, quam ſemper de eis optarunt deberent conſtantius perſeverare, ut uberiorem gratiam poſſent coram Ducali Dominatione promereri. Hæc autem ipſi Veneti inique, & fraudolenter peragebant, ut poſſent aptius eorum perfidam conceptionem efficaciter terminare. Certè dictum qui eſt cauſa cauſarum, & potens pro eorum oculis minime circumponentes, nec aliquod genus coloris juſtitiæ inſpicientes, ſicut illi qui ſine lege ærumnoſam ducunt vitam, quoddam horribiliſſimum vitium per eos illatum fertur quod die XIII. Aug. menſis milleſimo, & Indictione ſuperius intitulatis per univerſum megagoſmum, ubi eorum Principatus dominium, & ubi ſimoniacè de rogatu rapere potuiſſent aliquem Civem Iadræ ardenter conati ſunt, & ita per mundi fines ſi quos capere, & habere potuerunt quamvis plurimos in duro ergaſtulo ut fures, & pyratas detruſerunt, nullum genus ſceleris imponentes, ſed ſola voluntate animi hæc perpetraſſe narratur, & præcipuè in oppido Pagi, ſeu in terra Pagi, quæ tunc Civitati Iadræ rebellaverat, Nobiles ultra duodecim, & plebeios fere 37. capti, & detenti ſunt ſub bona dictorum Pagenſium cuſtodia. Quorum Nobilium progenies excellentior illis diebus in ipſa Vrbe minimè reperiebatur, atque ipſorum populariorum plebeitas tutior non exiſtimabatur, nec probior, & tam iſtos, quàm illos Pagi ſic detentos cum tuta comitiva Nonam tranſmiſerunt, & ibidem per aliquot dies captivatis manentibus, Venetias eos deſtinarunt. Quibus Venetiis manentibus ductis nocte tenebroſa ipſos in aſpero clauſerunt ergaſtulo. Grandem equidem copiam virorum armatorum in Civitate Nonæ, tam peditum, quàm equitum ipſi Veneti ſtabilierunt, omneſque Civitatum homines, ac caſtra regionis Croatiæ, & Dalmatiæ Cont. Iadram arma ſumpſerunt, & in tutelam Venetorum nec non Raguſienſes, Spalaten. & Arbenſes, atque Tragurien. quibuslibet eorum unam Claſſem, ſeu galeolam in obſidium & jacturam Iadræ, in favoremque Venetorum armaverunt. Aliæque Civitates

vitates paraverunt lembulos armatos juxta eorum dignam poſſibilitatem.

XVI.

Qualiter Veneti obſederunt Iadram per Marc.

MAne quidem facto duodecimi diei ipſius men. Auguſti dictus Petrus Capitaneus Generalis decem galearum juſſu Ducali ex parte Quirinali portus Iadræ ult. ſagularum obſedit Iadram. Itaque exeuntibus penitus erat via arctiſſima ad quem Marcus Cornario tunc Comes Iadræ cum comitiva duorum nobilium de Civitate, quorum unus Bivaldus Gregorii de Botono; Alius Gregorius Franciſci de Carbanoſis appellati ſunt, transfretarunt. Conſiderantibus itaque Iadretinis, quod eorum Comes ad regimen Civitatis accedere minimè gliſcebat, de hujus actu inter ipſos Cives Iadræ grandis dicitur fuiſſe admiratio, cum ſimile opus, cujus non habetur memoria extitit perpetratum. Ibique idem Capitaneus cum dicto Marco Comite in multorum arcanorum verborum prolatione ſimul pertraxiſſe fertur, nec non ipſum, ac eius collegas in claſſe detinuit, redireque in Civitate eos non permiſit. Denique ſuaſu, & rogatu præfati Comitis, Bivaldum ejus ſocium liberè relaxavit, ac Iadra conduci ſalvum fecit, & Georgium reliquum conſortem in Claſſem detinuit, nec ipſum abire permiſit. Nam totam familiam, & ſuppellectilia ipſius Comitis ejus juſſu ad galeam fecit transfretare. Sed homines Iadræ ad nullius novitatis indicium ſunt commoti: decreverunt Oratores qui erant nobili progenie N. XII. cum deliberatione mandare duos Ambaſciatores ad D. Petrum de Canali Cap. ſæpè nominatum, quod ità extitit completum, quorum nomina ſunt, Petrus de Matafarro, & Martinuſius de Butovano, & ad ipſius Capitanei conſpectum præſentati cauſam rumoris per ipſum illatam diligenter inquiſierunt, ac ut aliquis Civium, vel Commune aliquo errore eſt mandatum correctio cedat juxta voluntatem Communitatis Venetiarum, ſed mirum, quare tam aſpera Iadram perpetrantur dicito? Quid cupit ducalis ſublimitas à fidelibus Iadertinis, forſan voluntati Venetiarum ſe adhærebunt? Capitaneus his auditis tale reſponſum ſuorum verborum cæpit perferre, eaque per eum illata feruntur, juſſu ducalis excellentiæ perpetrat, & exercet, non ſponte, ſed coactè, & violenter, ſi qua juſſu ſuo agantur cujus reſponſionem Nobiles Iadræ intelligentes valdè territi ſunt.

XVII. Eodem die quemdam fratrem Prædicatorum Ordinis nomine Nicolaum Veglenſem ad dictum Cap. tranſmiſerunt. Et cum mutuos ſermones aliquos protraxiſſent, idem frater Nicolaus Legatus ipſum Capitaneum pro parte Iadertinorum multo rogatu deprecatus eſt, quod licentia, & nutu ipſius Capitanei Iadertini valeant tres ſolemnes Ambaſciatores ad Majeſtatem ducalis deſtinare de rumore eis illato, & negotio ſupradicto. Et obtenta ab ipſo Capitaneo licentia, retulit idem legatus ea quæ à Cap. didicerat Iadrenſi conſilio, de quo Iadertini valdè gaviſi tres honoratos elegerunt viros. Quorum primus D. Nicolaus Dei gratiâ Iadren. Archiepiſcopus, alius Martinuſſius prædictus, & ultimus Thomas Iacobi de Petrizo vocati ſunt. Qui Venetias transfretare celeriter ſtudeant. Admirantes coram Duce, & conſilio Venetiarum de novitate eiſdem facta, & damno Iadertinis perpetrato ſpondentes, volentes ſtatuere eorum correctioni ſi aliquo errore forent inquinati, & ipſo die nominatus Cap. per ejus galeas publicè juſſit voce preconis pervulgare, ut omnes Veneti Iadræ morantes pariter cum eorum mobili, & bonis omnibus, uſque per quatuor continuos dies debeant à Civitate Iadræ recedere. Et ſi qui ad terminum prædictum abire non feſtinaverint. Non ut Civis Venetus habebitur, ſed ut ejus infidelis erit ab omnibus habendus, & ſi qui recedere curaverint tuti relaxati ſunt. Nec aliquis ipſorum extitit.

XVIII.

De abominabili opere per Venetos exacto.

LVminante verò *XIII.* die menſis Auguſti, anno & Indictione ſupra patefactis, dum tertia hora ipſius diei deceſſiſſet, quædam galeæ de ſuperiori N. Imperio Petri Cap. præfati quoddam horribiliſſimum ſcelus non ſolum hominibus abominabile putatur, immò nequitiæ Almodeorum horrendum haberetur, perpetrarunt, quoſdam homines egenos Cives, & habitatores Iadræ per mare navigantes ab eorum inſulis, & poſſeſſionibus recedentes, Iadramque venientes, aliquos ictu enſis lethaliter interfecerunt, aliquos in mari ſuffocaverunt; & aliquos captivos detinuerunt, ipſorumque lembulos, & lintres pro ipſorum uſu, & utilitate converterunt, & aliquos igne juſſerunt cremare, nec non infantulos, & inſontes pueros in cunabulis eorum quieſcentes, nulla moti miſericordia, nec intuitu pietatis gladio occiderunt, & ſic illo die toto nihil aliud per eos egiſſe narratur. Ad quod Cives Iadræ tam parvi, quam magnates in multa ſtupefactione cordis ſunt commoti. Eumdem fratrem Nicolaum ad dictum

Capi-

Capitaneum tranſmiſerunt, ac commiſſione ſibi appoſita, non modicum admirantur Iadretini, per vos, nobilis Capitanee, de geſtis eiſdem illatis cum inſontes ſe fore ſentiant, nondum naturalis dies ſuum curſum terminavit, quod à vobis obtenta licentia Iadretini tres, vel plures ad Ducalem dignitatem devotè deſtinent legatos, in cujus conſpectu conditiones ipſorum fideliter patefacient, offerentes ſe executuros quicquid Venetorum potentia juſſerit exercendum, cedentia honori ejus, ſtatuique Civitatis Iadræ. Quamobrem dicti Cives humiliter, ut domino ſpeciali devotè ſupplicant, quantum dignetur veſtra nobilis dignitas ab horum perpetratione actuum ceſſare, nec talia diſpendia eos velle pati, quouſque ducali dignitati indicent ſeriatim. Nam mandatum ejus ipſis inſtitutum fideliter immo præſtò executioni demandent. Ad cujus verba præfatus Capitaneus conſultè cum quibuſdam ſuis conſiliariis tale protulit reſponſum. Petitionem Iadrenſium perficere concepimus, quam admittere nullatenus ſumus diſpoſiti. Mandato noſtri communis nobis principaliter impoſito, nec expedit Ducali dominationi Iadertinorum inſerere conditiones, cum ipſa ſit plenius informata, & mihi à collegis meis ſit tradita in negotio Capitaneatus libera poteſtas, de duobus unum eligant, aut hujus Vrbis omnia mœnia circumvallata funditus evertant, nec non omnia Caſtra, fortitudineſque tàm ſitas intra, quam extra Civitatem Iadræ tradere ac deſignare ſine alicujus ambiguitatis obſtaculo velint in potentiam Ducis, & totius Communis Venetiarum. Hoc addito quod tribuant Comiti electo per ipſum noſtrum Commune liberum, & expreſſum dominium in omnibus juſtitiam meditando, juxta ipſius nutum & voluntatem: Nihilominus rura poſſeſſioneſque eorum omnes in uſum, & utilitatem juxta ipſorum beneplacitum, & libitum convertant, aut ipſi contra Venetorum potentiam viriliter procurent reſiſtere. Cum multò plus puto fore ſanctius eis velle ad primum applicare partitum: Percipienſque tales rumores nuntius cum Comitatu Civitatem rediit, relationemque ipſis Civibus indicavit, decernentes pro ſanctiori velle potentiæ reſiſtere Venetorum quàm tunc eorum videre Civitatem in ruinam præcipitare, nec tali conſentire pacto; & ad talem devenire conditionem.

XIX.

Qualiter Iadertini ſanctius ſibi elegerunt Conſilium.

NVnc Iadertini parant ſibi arma, quia jam veraciter ſunt certificati de Venetorum odio; muniunt Civitatem diverſis generibus ædificiorum, atque cui potiſſimo hero tradere ipſorum Vrbem, qui velit poſſit, ac ſciat eos, & Civitatem ipſorum ab eorum æmulis, & obſidionibus feliciter tueri, toto conamine mutuo diſputari: unusque illorum generoſius proſapia digniori ſuffultus induſtria, inter eos in dicto ſilentio audacter faminavit, diſerti Iadertini hic flos, hic univerſæ Civitatis perſpicacitas concumulata. Nullus veſtrûm ignorare debet, quale nobis inſtat periculum de Venetorum odio, ſed gravius eſt diſcrimen noſtram Vrbem noſtris oculis intuentibus deſolatam videre. Hortor vos univerſos noſtræ Vrbis egregios Cives, ut primitus cruce præmuniti Chriſti arma ſumamus, cum primum Deus ſuperbiam odio habeat, quæ præcipuè in noſtris abundat æmulis tutamque Civitatem, & mœniis fixè firmatam habemus, in qua unius anni, & ſemis victualia ſuperfluunt, & ſecundario inquiramus favoris præſidium à nato fælicis, & piæ memoriæ Caroli Regis I. à Ludovico ipſius ſucceſſore, ut nos non deſerat à prolixo jam curriculo, fideles ſacræ coronæ perſiſtant. Cum idem Carolus Rex ſpecialem Charitatis amorem in Vrbem, & homines generoſos hujus Civitatis geſſerit, ſpes certitudinaliter in Deum, & noſtrum Paſtorem eſt tenenda. Pro noſtris piis precibus facilè præbebit aſſenſum, hæc autem in conſpectu veſtro tales ſermones, & verba curavi diffundere. Vniverſique approbant laudabile conſilium, & confeſtim clam decreverunt unum ſolemnem Nuntium ad dictum Ludovicum Regem Pannoniæ jam ſæpè memoratum ſagaciter deſtinare, qui humiliter præſentare debeat præciſè, ſine ullo alicujus contradictionis obſtaculo dictam Vrbem Iadræ pariter homines eorumque omnia bona, tam moventia, quam fixa ac ei velle parere, nec non fidelitatem laudabilem gerere benedictæ coronæ, prout ſubditus tenetur ſuo naturali Domino, ſupplicando ipſi flexis genibus devotè, ut hoc exiguum exemplum à Charis ejus ſubditis, & fidelibus dignetur acceptare. Quos olim piiſſimus D. Carolus feliciſſimus genitor Sanctæ Majeſtatis tanta affectione tutabat, quod non minus ipſis Iadertinis benigniorem Charitatem quam uni ex Pannonis præmonſtrabat, & electione inter ipſos Cives, nobileſque ſolemniter celebrata, Franciſcum q. Pauli de Georgio ipſorum concivem elegerunt in miſſum, qui XVI. die poſt crepuſculum dicti menſis Auguſti ſuum iter ad dictum Regem acceleravit. In brevibuſque diebus ad dictam regionem Vngariæ pervenit, & ad ipſum Regem debita reverentia impenſa acceſſit. Cui prono capite & denudato, ac etiam genibus flexis cauſam ſui adventus, & tam prolixæ peregrinationis piè indicavit, nec non neceſſitatem ipſius Vrbis poteſtate palam fecit invigens, ut ipſos fideles Sanctum provideat diadema à tanto eruere

eruere diſcrimine, ut amiſſa, id quod prædeceſſores Reges perditam putarunt, per veſtram benignam Majeſtatem recuperare exiſtant. Cujus nuntii legationem idem attentè intelligens in multa cordis alacritate extitit uſque ad cacumen repletus, ibidemque ſpopondit affirmans ex certa ſcientia petitioni illorum quorum erat legatus velle infallibiliter quamtocius erit facultas hilariter adimplere munus illud, quod Iadertini tàm devotè ſibi exeniaverant gratanter ſuſcepit. Adhuc etiam. Iadertini non ceſſant per ſuos ſpeciales miſſos concordiam à dicto Capitaneo frequentando poſtulare. Atque Capitaneus durioris voluntatis inſtigatus ſolum Iadertinos audire non affectat, niſi accedant petitioni ſuperius declaratæ. Immò die, noctuque arctius obſeſſam cum claſſibus ſeparatim quantum jactus eſt lapidis, exequebatur, atque tranſfretant in inſulis multa diſpendia inferunt Iadrenſibus. Omnes pecudes, & pecora pluſquam ducenta millia in ſui uſum per libitum converterunt. Domunculas, & tuguria Inſulanorum Civiumque Iadræ impiè comburunt. Sed exercitus N. 20000. peditum, & equitum in Civitate cumulatus Nonæ terno die agros, & rura, & uſque ad fines S. Martini viſitat, & diſcurrit, cujus exercitus Capitaneus Marcus Iuſtiniano erat præfectus, & ſi quos Cives Iadrenſes, aut ſubditos reperit, terribili nece ſubmittit omnia habitacula rurum igne jubet comburi; Nunc inſulani, & Villici fideles ſuas deſerunt habitationes, Iadræ ſibi eligunt locum tanta copia virorum, qui dignabantur armis decorari, qui numerum ſex milliarium excedebat; ſed omnes in univerſo qui annonæ mandendo non parcebant, erant ferè numero viginti millenarius, & octo, qui in Vrbe Iadræ extiterat collocatus, confidunt Iadertini in ſui probitate, & ſcitu, quod Eloquentiam Alani, ſapientiamque Phil. putant excedere ſoli gubernant Vrbem in multa lentitate, & inobedientia neminem advenam, qui ſciret, & poſſet conſulere, ac à tanto poſſet liberare diſcrimine affectant accerſire in gubernatorem. Verbis frivolis ſatiatur; & auræ matutinalis potum aſſumunt in magna clade ſe immiſcent, & ad arctiſſimas perveniunt conditiones, ut Deo condonante gratiam ſatis lucide propalare ſtudemus regnante V°. veſpere diei XV. Auguſti prædicti menſis; Quidam Claſſem, ſeu galellam, in qua ultima decem potentiores viri de Civitate Tragurii, qui Venetiis transfretare extimabant in vallem magiſtrorum applicavit. Quam Iadertini cum duabus barcis armigeratis cæperunt, omneſque ejus nobiliores, & aliquos ejus plebeios in carcerem detruſerunt pro eo, quia, & ipſi Tragurini quamplures Iadertinos in eorum civitate repertos abſque cauſa rationabili in captivitatem reduxerunt. Tu quoque fac ſimile ſic ars deluditur arte. Non ceſſant certè ipſi Iadertini multorum ſublimiorum ædificiorum decorare eorum Civitatem, atque fodere jubent juxta ripam portus, & januas magnas profundiſſimas faſceminas, ac vallationes decoras per girum urbis conficiunt, & in defenſionem ipſorum & tutelam navigiorum & galearum juxta portum quamdam cathenam miræ graſſitiei; ex tredecim tignis ad invicem ferro connexis ac cõfibulatis, quæ penultimo præfati menſis Auguſti in dicto maritimo portu extitit firmata, & protenſa. Nam à puncta S. Ioannis Evangeliſtæ conſtructa ultima portum erat extenſa uſque ad aliam partem verſus Vrbem aliquantulum à via rectitudinis deviando verſus plagam auſtri. Tantæ enim induſtriæ, & virtutis eadem Cathena erat ſtabilita in æquore, quod ejus ſtipitem nullus Architectorum poterat cum ſpeculatione imaginari, quam Iadertini vigilanti ſtudio in nocte perſpicatius, & nocte tutius ingenti gaudio compulſi ſunt cuſtodire.

XX.

De Pugna occaſione Cathenæ.

Porrò die primo intrante Septembri. A. D. & Ind. præſcriptis nocte tenebroſà latenter nobilem Virum Bartholomæum Petri de Storadis Civem deſtinarunt ipſi Iadrenſes ad præfatum Andream natum Felicis memoriæ Caroli Regis Vngarorum Regem Siciliæ, ſed nondum regalem tyaram in Cephaliis portantem, qui à ſuis ſub crudeli ſuccubuit interitu, ſupplicando eidem, ut dilectione fratris germani Ludovici prædicti, cujus Iadertini ſunt fideles ſubditi dignetur aliquem favorem impendere tam claſſium, quàm etiam æris, ac reliqua opportuna Civitati obſeſſæ, quæ cauſa expeditionis poſtponimus.

XXI. Veneti utique putant per portum ſpaciari, ſed Cathena non permittit, nimio dolore comprimuntur, cupiunt intentum ſuum efficacitati adimplere, ſed dum quadam die ſexto dicti menſis Septembris memoratus Capitaneus Claſſium obſidentium Iadram verſus Cathenam cum duabus ſuis galeis mirificè ornatis ſe direxit, quam conatus eſt infringere, clangit altior nola S. Chryſog. & ad Stormum Iuvenes, & mediocres in multa animoſitate cordis dis induunt lucentia arma ad fretum pontus ſe diſponunt, ut defenſent Cathenam. Ibi partes mirabiliter inter ſe pugnant. Veneti cum dictis galeis à boreali parte Iadertini cum quibuſdam crapulis ex auſtrali, pars parti crebrat ictus & Veneti tantam copiam innumerabilem jaculorum in inimicos proſiliunt, quod ibidem aer caligine offuſcatus putabatur Sed Iadertini nobilius ſe defendebant tam cum quadam machina conſtructa in campo magni caſtri quod Venetorum vocat: Caſtrum quæ quinquies in

galleis jactavit ſed neutram valuit attingere, qui etiam variorum generum ingeniorum ipſam Cathenam defenſabant, ſed probiores ipſarum gallearum viri veraciter conſiderantes eorum intentionem non poſſe aliqualiter effectum producere, nec valentes Iadertinorum cruentatos, & terribiles ictus tolerare confuſi, & conflicti inde abierunt, grandem copiam gentis ſuæ idem Capitaneus habetur amiſiſſe; Iadertini verò modicam, ſed maxima vulneratur, inchoavit ipſa certatio à ſexta, uſque in horam veſperarum.

XXII.

Dies receptionis litterarum Regis.

ADveniente quidem Octavo die præfati Septembris menſis per univerſum Orbē feſtum Nativitatis Virginis glorioſæ devotè celebratur Iadertini obſeſſi vehementer geſſerunt conſolationem, ex eo quod Ludovicus memoratus Rex quamdam Epiſtolam ipſis tranſmiſit, cujus ſeriem præſentibus denotamus.

XXIII.

Exemplum Epiſtolæ deſtinatæ per Regem Lud. Iad.

LVdovicus Dei gratia Rex Vngariæ, Nobilibus viris Iudicibus conſilio, & Communi Civitatis Iadræ animum ad grata paratum cum ſalute. Nuntiavit nobis Nicolaus Banus totius Slavoniæ neceſſitatem veſtram ſuper qua ſciatis, Ecce proceſſimus cum tota potentia noſtra juvare vos, & præparamus celeri greſſu ſuccurrere vobis, unde viriliter vos teneatis, & regatis. Data ſub alto Caſtro die XXV. menſis Auguſti.

Quam Epiſtolam Rectores Iadræ eodem die legere, & divulgavere in publico foro ubi multorum erat nobilium congeries, & plebeiorum comitiva ſiquidem fecerunt: totus vulgus lætatur inextimabilem ſuſcepit lætitiam tripudia, & choreas per vicos diſcurrere compellitur. Nam tota Civitas ingenti exultat gaudio; Nunc cantica ſuavia cum Melodiis campanis, ac tubis totam Vrbem circumeundo diſcurrunt, ergo inimici in multa admiratione compelluntur, petunt, nullum reſponſum ſuſcipiunt. Quantam enim poteſtatem, & dominium Venetorum ipſi affectabant, quodque jam poſt ipſius Epiſtolæ ſuſceptionem nomen Ducis potius quàm Regis aſcendebat. Sed adhuc robo-riores ipſi Veneti in eorum iniqua petitione, & propoſito efficiebant: Intelligentes quidem Iadertini eorum voluntatem non poſſe mutare alia ſuſceperunt Carbaſa Venetorum Dominium protinus abiiciunt tota mente, & cordis affectione Dominum naturalem commemorant. Ducem removent, Venerabile nomen Regium intitulant in Clypeis galeis & aliis togis armorum in ſignum fidelitatis, inſigne cum mixtis coloribus epigrammant, & depingunt, cumulant exercitus juſſu Regio in ſuffragio. Iadertinorum cujus Dux Banus Boſnenſis nomine Stephanus hæreticæ pravitatis alumnus. prout & ejus regio tali errore à prolixitate jam temporis aſſeritur, & prout rei eſt veritas fore mandata eſt præfectus, congregataque ipſa militia in multo cuneo nominatus dum ſuum iter arripuit, imperio Regis cæpit deambulare in tutelam Iadræ lento greſſu, eo quod Veneti animi, quod eſt naturale, impleverunt aurea æra ſecundum nuntium nomine fratrem Marinum Min. ordinis Iadrenſem qui multa ſcientia, ac ſapientia incommendabili fuerat præſignatus, dicti Cives Iadræ ad dictum eorum Regem ſagaciter deſtinare roborando ſponſionem, ac Iadretinorum fidelitatem ipſi Regi, ac humiliter ab eo poſtulando juvamen, per quod inimicis reſiſti valerent, & alia quæ ad præſens dimitto, cui Rex benignum ſe reddidit, ac ſuam gratiam uberiorem ſpopondit ſe exhibiturum.

XXIV.

Qualiter Veneti obſederunt Iadram per terram.

DIluculo applicante illius Illuſtris ſolemnitatis, qua mater Eccleſia laudes debitas horis Canonicis mirificè exaltationi Sanctæ Crucis devotiſſimè decantat, obſidium æquoris, & cuneus ille in Nonæ Civitate collocatus, qui erat equitum trecentorum & peditum octingentorum ex tota Italia congregatorum, juxta Eccleſiam Sancti Chryſog. de fonte fixum conſtruere eorum, quam Italici, & Longobardi baſtidam Dalmatici, & Chroati ſticatam appellare conſueverunt, longitudo verò ipſius baſtidæ erat, quantum Ianua magiſtra Iadræ ab Eccleſia S. Viti, recta linea procedendo diſtat, & amplitudo ejuſdem quantum forum à dicta Ianua prolongatur; Quæ undique vallata ligneis tabulis miræ pulchritudinis fabricatis propugnacula crebra, & alta in ea confecta, & constructa ſunt. Porrò quia conſtitutionem ipſius ſticati, ſeu baſtidæ uſque ad ejus remotionem nullus ferè præteribat dierum quin inimici mixtim Scaramutias, ſeu badalatios conficiebant, ſed utplurimum, immò ferè ſemper Iadertini bravium

vium de adverſariis aſportabant, nunc enſe jugulatos, nunc ductu captivatos, aliquos jaculis impreſſos, aliaque prout in pugna ſolet evenire. Item perveniente decimo ſeptimo die præfati menſis Ille miſſus Iadræ, qui ad Præſentiam Andreæ Regis Siciliæ fuerat pro parte Iadertinorum tranſmiſſus, coram dicto Rege ſe præſentavit, ſuamque legationem abundanter narravit, quem benignè intelligens petitiones devotas obtulit ſe efficaciter omni mora poſtpoſita impleturum. Sed clareſcente die ſequenti Sanctæ Dominicæ poſt vigiliam noctis ejuſdem menſis memoratus Andreas R. à ſuis tyronibus impia nece extitit interfectus, de cujus morte Iadertini nimio dolore compuncti, ingemiſcere cæperunt, & quamplures nobiles de Iadra amaritudinis tactu togas hilaritatis confectas exuunt, lugubriaque veſtimenta in multo aſſumunt mœrore, & ea veraciter non mutarunt, donec ſpatium ſex menſium circulariter non defluxit ex eo, quod dicti Iadertini grandem ſpem, & fiduciam in ipſo Rege retinebant, & niſi talis eventus contigiſſet, jam Iadertini liberationem ſuæ Patriæ infallibiliter percepiſſent.

XXV.

De quodam conflictu, quod Raguſini per pyratas Iadræ ſuſtinuerunt.

ORitur altior diſcordia inter partes, nunc Veneti affectant, & requirunt velle fœdus inire, & tam crudelia ſuffocare, ne adhuc peſtilentior inimicitia oriatur, ſed Iadertini eorum inquiſitionibus adhærere non curant, parantque quamplures parones, quas latenter in offenſionem Inimicorum tranſmittunt, enormia diſpendia inferunt Venetis, ac eorum adverſariis ſi quos reperiunt peſtiferæ morti tradunt. Nam cum quadam Vigeſima quinta die ipſius Septembris menſis quidam paro diſcurrens per mare, in qua erant fere viri Iadertini circa triginta quandam angromagum Raguſeorum alto pelago detexerunt ipſum cum celeritate inſecuta eſt, ille fugiens, iſta appropinquans tandem ſe applicavit, ipſumque viriliter cæpit expugnare, in quo erant homines pluſquam ſexaginta, pyratæ quidem nulla pietate moti omnes lethalibus ictibus interemerunt exceptos tres, quos captivatos detinuerunt, ipſumque angromagum in ſui uſum converterunt, & his ſimilibus infinitis per Iadertinos inimicis illata ſunt.

XXVI.

Quomodo Veneti conflicti ſunt ſub Monte S. Michaelis in quantitate in ſequenti Capitulo deſcripta.

MUltis quidem doloſitatibus, & infinitis argumentis Veneti, quorum particulam curavimus propalare ipſam Urbem, ſeu aliquod Caſtrum Iadertinorum procurabant in ſui gubernationem ſubmittere, quibus Iadertini non ſui induſtria, ſed virtute ipſius S. Paracliti mirabiliter obiiciebant, nam crebrius multos ex eorum ſtipendiariis numiſma coinquinatis Iadram abire, & fugam arripere exercebant, ut aliquid abominabile putalarem in Civitatem jactare, ſeu Claſſes cremare, vel fortè aliquem ex nobilioribus crudeli ſubiicere gladio, & alia quamplurima iniqua exercerent. Sed his omnibus Iadrentes curam ſollicitatam gerebant. Nullum in Urbem ſinebant ſine cautione introire, obumbrante nempe nocte vigeſima ſeptima ipſius menſis Septembris, dum animalia ſuave recipiunt ſomnum, Veneti ultra ſexingentos electos, & probos viros in vallem S. Euſemiæ in inſulis in eorum Claſſibus latenter duxerunt, & ibi uſque ad horam tertiam ſequentis diei in loco vocato Bliacel Vark latuerunt. Cum ipſa dies vigiliæ dedicationis Principis Michaelis Archangeli ſuam lucem cæpiſſet pateſcere hominibus, hi qui in Caſtro S. Michaelis de monte reperti ſunt adverſarios, qui more latroneo devenerant palam detexerunt: Et conſenſu, & voluntate omnium, qui in dicto Caſtro extiterunt, in quo erant Viri electi ferè ſexingenti, inter quos mutuo elegerunt centum & triginta pugillatores excellentiores, & probiores, aliis aſſumunt, magno loricas gaudio cingunt ſe frameis, atque caput tegunt Caſſide, & verſus inimicos audacter ſe dirigunt in multa animoſitate cordis, quos Veneti audiunt, & greſſus eorum ſentiunt, parant ſe ad pugnam, nunc iſti, nunc illi crebra jacula jactant, & tela multi ex Venetorum ſtipendiariis pereunt, non indulget pars parti, ictus denique nutu partium muſculorum laſſati ipſæ partes quieti dant operam. Sed Iadertini in multo furore contra adverſarios impetum in ipſos facientes dupplicant vires, crebrant ictus ictibus, inſtringunt miſſilia, & tela in eorum ſpatulis, ac enſibus cruentatis non parcunt. Veneti fugam arripiunt, hoſtes eos inſequuntur, & invadunt uſque ad lictum æquoris, & ibi viriliter Iadertini mutilant inimicorum membra, qui multi ex Venetorum pars in mari ſe diſponebant, quos æquor abſorbebat, nulla interveniente

veniente

venlente pietate. Defecitque ibi in ipſo bello ex Venetorum gente tàm mari ſuffocatos, quàm framea crudeli jugulatos pluſquam quingenti, ex oppoſita parte nemo præterquam tres, qui ex ſua imbecillitate morti ſe diſpoſuerunt. Itaque Veneti conflicti, & debellati Iadertini ad montem ſuæ habitationis cum obtento triumpho alacriter redierunt, inchoavitq; ipſa pugna ab hora nona, & uſque ad veſperas duravit.

XXVII.

De Rumoribus exercitus, & de Nuntio Reverſo de Rege.

ECce jam Iadrenſes claros percipiunt rumores de exercitu, qui in eorum ſubſidium fuerat aggregatus, debere advenire ultra quam decem, & octo machinas in circuitu Vrbis erigunt, quarum una major confecta ad babas, quæ in majori parte baſtidæ inimicorum jactabat, reliquas verò cauſa prolixitatis relinquo. Quadam igitur nocte caliginoſa in quatuordecim Kal. Novembris menſis, ille Frater Marinus Min. Ordinis à Magcia. Regali cum proſperitatis augumento eſt reverſus, & Iadram pervenit, referens gratiam Domini naturalis verſus Iadertinos taliter donaſſe, & tanta affectione dilexiſſe, non ut herus, ſed diſcretus Pater filium, & ſuper his idem frater Marinus pro parte Regis ipſis Iadertinis paginam ſua ſecreta munitam impreſſione reportavit, continentem in effectu, qualiter ipſe Rex reputat Iadertinos inter electos fideles, ac viriliter contra inimicos Regis perſiſtant. Cum exercitus præſidium eis præbet, & in modico temporis ſpatio Chriſti gratia opitulante erit eos liberaturus, ac Comitem Gregorium Cruati, pro quo Cives Regi ſupplicaverant, habetur eundem Regiæ Celſitudini commendatum, non fore dignum ad ſui gratiam aſſumere. Cum ipſe pluribus vicibus ſolio regio deviaverat, ſed tam ſublimis eſt fidelium ſubjectio dictorum Iadertinorum, quod eorum preces erunt admittendæ. Nihilominus firmantes taliter, ut poſtmodum idem Comes Gregorius non habeat vim in priſtinum infidelitatis errorem incidere, prout crebrius lapſus eſt. O quam Nobilis Princeps, ô quam glorioſus & gracioſus exauditor, qui ſic aures miſericorditer ad tàm devotos fideles inclinat, hæc eſt Principis gloria amanda, hæc fiducia in tali Domino habenda, ut rebelliones pro inſtantia humilium fidelium ad amorem ſuæ benignitatis dignatur amplecti.

XXVIII.

De Gaudio, quod Iadertini conceperunt de quadam pugna habita inter partes.

CVjus Nuntii relationem audientes idem Iadertini, in multa hilaritate mentis ſunt exhilarati, qui in honorem, & decus ſui Regis vexillum grande, in quo erat depicta effigies, ſeu inſignes ipſius Regalis Majeſtatis, dum Titan tertiarum hora proſignabat, in eminentiori turri locatæ, ex plaga Quirinali Ianuæ Magiſtri turbarum ſonitu ac grandi hortatione in trunco eminentiſſimo erexerunt: Nunc adverſarii crebrius concordiam poſtulant ab adverſariis, ad quos ipſi minime acquieſcere attemptant, ne jactu graviori conturbetur. Nunc partes ſæpius conficiunt Scaramucias, inter quas ferè ſemper Iadertini per vexillum ab inimicis aſportant: Nunc pyratæ Iadertini per mare navigant, quempiam Venetum reperiunt poſt tergum manibus complicatis in æquore crudeliter ſubmergunt, nullum genus, vel ſpeciem miſericordiæ aſpiciunt. Enormem jacturam ipſi Veneti per mare ſupportant, qui idem Veneti diſpendio gravi coacti eoſdem pyratas inſequuntur, hi fugam arripiunt, & in Caſtro de monte Sanctorum Coſmæ, & Damiani ad inſulas, ubi nunc cœnobium tenetur, ſibi locarunt, ſtatum eorumque lembos ſub ipſo oppido violento lacerto ſubducere compelluntur, ad quos Galeæ Venetorum accedere nequaquam valuerunt, ſed viri inde in terram deſcendentes verſus lembos ſe diſponunt, conantes ipſos abſtrahere, & ex oppido ipſi Iadertini eoſdem tuentes ſic iſte, ſic illi graviſſimos tolerant jactus. Denique Iadertini laſſati ipſos lembos reliquerunt, quos adverſarii in mari adduxerunt, tres in ſui uſum converterunt, unam, & ultimam igni tradiderunt, cum maxima amiſſione gratiæ ſuæ. Ex parte reliqua plurimi plaga percuſſi, ſed nemo morti derelictus.

XXIX.

Quomodo Iadertini præſtolantur exercitum, & de ipſis induciis, & reverſione ad propria.

PRæſtolantur Iadertini cum apparatu maximo exercitum juſſu regio collectum, qui ſexto menſis Novembris in (Mogorova Du-

brava) caſtrametatus eſt, fabricant ingenia contra Venetorum baſtidam, arma, & loricas, caſſidesque ſuffulciunt in multa lætitia cordis. Sed Venetiani ſatagunt, ne hoſtibus appetitus mente reducatur, grandes ſumptus Iadrenſes pro militia recreanda tolerant, ac minimis minime parſimonizant, inimici quidem ſticatum roborando non ceſſant: duos altiſſimos trabuchos in ipſo conſtruunt. Quorum unum ab Occidentali plaga Vltimum ab Orientali celeriter conficiunt. Sed is, qui in Occidente fabricatus fuerat priusquam mænia jactus ejuſdem attigiſſet in humum ruit. Poſtquàm aliquibus retroactis diebus extitit erectus concipientibus Iadertinis pro ipſa militia, prolixo tangebat inducias pro inquirenda veritate duos Legatos, quorum nomina ſunt, Franciſcus Pauli de Georgio, & Paulus deGrubogna Cives, qui continuè in dicto exercitu perſiſtunt, exercitus vigilanti animo feſtinanter tranſmiſerunt; tertio decimo die noni menſis tertium nomine Cerne de Fanfogna adduces, & cum ipſi nuntii coram, & . . . . . Bano Boſnenſi rebelli dictæ univerſitatis baſilicæ, & Nicolao totius Sclavoniæ ducibus totius militiæ præſentati fuiſſent ab eis humiliter inquiſiviſſent cautam tantarum induciarum nec non eos rogatu, & prece aſtantiſſima ſupplicarunt, ut Domini Regis edictum perficiant, pro quo in ſuffragium ſubditorum regiæ excellentiæ fuerant congregati. Sed ille Stephanus Banus cum eorum complicibus, & majoribus tyronibus ipſius exercitus, potius crumenam auro, & numiſmate Venetico, quoniam tam longo itinere erat excuſſa, elegerunt reſarcire, quàm tam excellentē gloriam, & laudabilē decorē velle ſuo naturali Domino aſcribere, ſicut illi qui magis dedecus quàm laudem acquirit. Sed à Collega amantiſſimo ſicut Ariſtoteles philos & Porphirius in eorū dialecticis, & concluſionibus expreſſè atteſtantur, animalitatem rationalitatemq; fore eſſentialiter hominis, ac riſibilitatem Porphirius, ſic manifeſtè Venetis inſit naturaliter excitare ſimoniam, ac ejus proprietas, Vngaricęque turbæ cum ſimonia ſomnium appetere. Benè ergo definitio hominis deſcripta ab amatoribus ſcientiæ, in quantum tangit illos ſceleratos Viros deberet augumentari, non autem tantùm decapitari, prout ex præmiſſis luculenter deſignatur. Duces & totius exercitus memorati multas occaſiones, ac irrationabiles excuſationes ipſis legatis allegabant ad dictorum Iadertinorum ſuffragium nolle accedere, proponentes, ac conferentes tantam copiam Virorum bellatorum in ſticato Venetorum eorum adventum expectaſſe, quod potentia horum ſi duplicata fuiſſet, diſcriminoſa eſſet ulterius ab illis finibus procedere, & dicti miſſi, qui per Iadertinos ad illos deſtinati fuerant, mandato dominationis Iadræ ipſos Simoniacos ſeu numoſicoratos non valuiſſent ab illorum iniquo propoſito removere. Confeſtim ad Regem Ludovicum feſtino greſſu ambularunt. Et idem Ducis exercitus mane, facto diluculo, à (Mogorova Draga) receſſerunt, ſui Domini ſpernentes edictum, ad partesque Vngaricas * relationes Vngaros ſpreviſſe, & recuſaſſe illos, nec eos velle à tanto liberare diſcrimine, & tam grandia ſuſcepiſſe diſpendia parata pro ipſa militia, quamvis gravibus doloribus intrinſecus paſſi fuerint, nihilominus adhuc fiduciam, ſpemque infallibilem in ipſo Rege intrinſecus retinentes, eò quia ipſis Dominus Rex affirmaverat, eos non relinquere, ſed ſi neceſſe fuerit, ſolus perſonaliter in eorum ſuffragium verè futura, & cum ſua potentia accelerabit. Clamabant Veneti voce præconia per Iadertinos eligenda velle applicare, & ad quam hoſtes non tantum exaudire gliſcunt, ſed nec præconis intonationem eorum aures ſtudent audire. Irrogant graviſſimas jacturas Iadertinis adverſarii malos uſque à ſtipite olivarum fructuumque aliorum evellunt, vineasque vites conculcando eradicant. Nulla commoventur pietate, ſed deteriora his inimicis pollicitatur, niſi appetere eligant *D*ominium Ducale potius quàm majeſtatis Regiæ. Quiſquis ergo Virorum arva primitus inſpiceret, non agros fructiferos, nec fructus abundantes omni amænitate ſaporis, ſed potius deſertum locum exiſtimaret, & quamvis Iadertini tam enorme deplorent damnum, & aſperrimum nihilominus firmiorem hortationem aſſumunt, ac ſperant fiduciam in illo benigno hero, qui ſub protectione ſui eos amplexatus eſt; nullumque pacis & concordiæ cum Venetis optant officium, pro quo ipſorum dominium in Civitate Iadertina principaretur.

XXX.

Quomodo Iadertini erexerunt in medio foro Vrbis Vexillum Regis in feſto S. Griſogoni eorum Patroni.

SEptimo Kal. decimi menſis, in quo præcipuè Iadertini ſolemniſſimè eorum Paſtoris feſtum mirificè martyris Griſogoni celebrando non deſiſtunt. D. Nicolaus Venerabilis Pater, & Archiepiſcopus Iadren. Compatriotta in Eccleſia Beatiſſimi Athletæ Griſogoni, in qua totus erat apparatus Clerus, ac populus univerſus ejuſdem Civitatis ad ſolemnia audienda officia advenerant, devotam celebravit Miſſam, & poſt Sanctæ Evangelicæ lectionis enuntiationem pulpitum aſcendit, multoſque hortatorios pronunciavit ſermones, & benedicens altiſſima voce omnibus audientibus, qui ad devotionis feſtum congregati fuerāt, Vexillū

Regis

Regis. quod idem Rex Ludovicus in ſignum fidelitatis Iadertinis tranſmiſerat. Expletaque benedictione omnes in baſilica adunati unanimiter cum jubilatione clamaverunt, dicentes Amen. Et dum ſolemnia explerentur myſteria, Vniverſus Clerus Dalmaticisq; decoratus veſtibus laudibus, hymnisque, & ſanctorum pſalmorum ductu, in multorum nobilium, & Plebeiorum Comitiva cum eodem Antiſtite, in foro in medio ipſius Vrbis uſque devenerunt, & ſuſcepta à dicto Antiſtite totus Vulgus benedictione in trunco eminenti paſſuum ferè undecim in dicto medio foro dictum Vexillum inextimabili lætitia erexerunt, fiunt ſolatia illo die per Vrbem, fiunt per vicos mirabilia modulamina vocum hymnorum, & ſonettorum, cum tubis, & lyris miſcunt ſuaves melodias, tota plebs lætatur, & in miſerabili conſolatur tripudio, omnibus pariter non guerra extimatur, ſed firmiſſima reputatur concordia, in multa cordis delectatione exultant in propriis ſermonibus, exultando inimicos vituperant, & non dum ejuſdem diei veſpertina precamina expleta fuiſſent, quod partes inter ſe magnas ſtaramutias perpetrarunt, miſcent ſe aliquæ particulæ partium, minantur, enſibus infringunt clypeos. Vnum nobilem ex Iadertinis in multorum ictuum impreſſione impriment uſque ad mortem, plurimosque ſauciant. Sed illi deteriorem ſuſtinent jacturam, nam in campo quamplurimi lethaliter fuerunt interfecti, innumerabilisque copia vulneratorum, & niſi tunc Iadertinis ab Vrbe ſuffragium fuiſſet velocius præſtatum, grandem illi ſuſtinebant conflictum. Hæc acta ſunt in confinio Meltæ, remotæ ſunt partes: ſed hi in baſtidam, iſti ingreſſi ſunt Civitatem,

XXXI.

Quomodò Delphinus impoſuit vires ſuas ad iniendum aliquod fœdus inter partes ad quod Iadertini acquieſcere non curarunt.

EXiſtente Sole immediate ſubſequentis diei in medio polo egregius Delphinus naturalis Dominus Vienenſis, qui arcta ſanguinis affinitate dicto Ludovico Regi fuerat alligatus, cum duabus ſuis Galleis congruenter apparatis, cum quibus verſus partes Turchenas cupiebat transfretare, eo quia juſſu Apoſtolico erat Dux, & Capitaneus exercitus Chriſtianæ gentis, & ad ſticatum Venetorum applicavit, & ibidem cum Venetis in multorum prolatione ſermonum fertur protexiſſe. Sed ea, quæ mutuo contulerunt judicio lectoris diſpoſuimus relinquere, & ſexto Kal. Decembris ferè hora proxima meridiei, præfatus Delphinus ex quirinali parte portus cum dictis ſuis galeis ſe adhæſit, & duos ſuos ſpeciales Legatos Iadertinis delegavit, rogans inſtantiſſimè eoſdem Iadertinos pro parte illius, cujus miſſi fuerant, quatuor aliquos ex diſcretis nobilibus Iadræ ad præſentiam ipſius Delphini debeant, & velint trãſmittere, ſub fiducia, quomodo conferẽt, & ad invicem proponent illa, ad quæ Civitas libenti forte animo ſe adhærebit: cujus petitioni, & voluntati ipſi Iadertini alacriter complacuerunt, duos legatos Andream de Sloradis, Nicolaum Madii Galleli, quem in præſenti graphia recolimus nominaſſe, deſtinaverunt, & facta eſt tregua illo die, quæ uſque ad veſperarum tantum duravit, & cum idem Legati Iadertini conſpectui ipſius Delphini ſe manifeſtaſſent, honorem decentem impenderunt, quos ille jucundè ſuſcepit; Et eiſdem verba in hunc explicavit tenorem.

XXXII.

Verba Delphini ad Legatos Iadræ.

PRoviſione ſedis Apoſtolicæ, & mandato nos elegiſſe in generalem Capitaneum fidei Catholicæ contra Turcos, & Paganos, cujus Imperium humiliter duximus acceptandum copioſaque turba diſpoſita eſt hoc ſanctum & laudabile iter transfretare, ad tam grande præmium accepturum, quod ipſi Apoſtolicus, Deique Vicarius verè pœnitentibus, & confeſſis veniam cunctorum peccatorum ad dictum viagium ſe diſponentium inſtituit. Quare hæc diſcordia illorum Venetorum & veſtri Iadertinorũ redundat in validum detrimentum, appetentium tàm altiſſimum conſequi meritum, & ut noſter acceſſus ad ipſas partes magis fidei Chriſtianæ augeat beneficium ſalutis poſtulo, immo rogatu affectuoſiſſimo precor conjunctionem aliquam fœderis, in qua partes eligere magis concupiverint velle conſcendere, cum nimis diſcriminoſa ſint guerræ Iudicia, tàm animæ, quàm corporis vituperabilia. Durum interim eſt vobis contra potentiores arma levare, cum grandis pars Orbis Venetorum ſubjaceat Imperium, & vos rudes bellicoſis magiſteriis ad ſalubre intentum imputo vos feliciter pervenire: Quare hortor univerſos, & meis conſiliis, & petitionibus dignis aſſueſcere intendatis, ut benedictionis laudem ab omnibus acquiratis.

XXXIII.

Reſponſio Iadertinorum ad Delphinum.

CVjus ſermonis ſeriem præfati Iadertinorum Nuntii conſultè juxta eorum commiſſionem plenariè intellexerunt. Tale reſponſum eidem dederunt. Strenue Princeps, & Inclyte Domine dum erat Iadertinis facultas cum Venetorum collectione fœdera firmare, illi recuſando ſpernebant. Sed cum Vrbs hæc Iadræ extitit tradita in protectione liberalis & naturalis Domini Ludovici Regis Vngarorum, cujus ſanguine vos participatis : Ne putant Veneti Iadertinos eorum velle ſubmitti dominio. Sed hoc nequaquam effectum habebit, niſi prius habita, & expreſſa licentia Illuſtriſſimi Regis noſtri memorati ; nam hæc eſt Civitas non jam Iadertinorum , ſed naturalis Domini quam ipſi pollicitavimus , dum nobis præſens conceditur, vita ſubjecta fidelitatis elegimus in perpetuum retinere, & obſervare. Sic per rogationes , immo potius hortationes moliti Principis nobis admittendas, invalido hujus Civitatis cederet diſcrimini, & in dedecus noſtri Domini componant cum Felici Rege illa, quæ juſſerit, executioni fient terminata. Sanè univerſi, & ſinguli, qui ab hac Vrbe duxerunt originem inclytæ perſonæ ſe commendant propenſius , offeruntque grata impendere , ac orando exorant quatenus veſtrum aſpectum ſi gratia magni tonantis augumenti præſtabit in veſtri reverſione dignemini Charis fidelibus notum propalare. Ad quorum petitionem ſpopondit ſe facturum , hortans eoſdem Iadertinos dilectiſſimis ſermonibus, ut fidelitatem quam inceperant conſtantius obtineant , cum talis herus ſit ille qui in ſui protectione ipſos acceptavit , qui in multo majori potentia , quam ſit Venetorum abundat. Ipſumque Delphinum honorificè pro parte communitatis exeniaverunt, & accepto ab eo commeatu inde abierunt: Ille ab his confinibus ſecedens ſuum propoſitum exequi cupiebat.

XXXIV.

Quomodò Iadertini laudabile conſilium renuerunt, & de triumpho Venetorum obtento Caſtri S. Coſmæ, & Damiani Iadræ diſtrictus.

ILlud infortunium ex quo Iadertini toleraverunt pro avida cupiditate, quam tyrones, & ille Athleta iniquitatis Boſnenſis Banus potius optaſſe quàm tam grande obſequium ſuo naturali impendere Domino plurimas laudandas proviſiones pro republica ſuſtentanda, per quam rem fore commendata proponunt, quas nemo executioni ſtuduit demandare, juxta illud magiſtri veritatis, dicunt, & non faciunt, ſtatuunt quamquam imbecille, qui nullæve commoditatis præſidium præſtare valeret in exilium deponi ibidem moraturum uſque ad operis conſummationē. Sed moti intuitu pietatis, & miſericordia ab eorum propoſito ſunt penitus revocati, quod ſi ipſi Iadertini prognoſticationis ſpeciem agnoviſſent, ipſum ſalubre conſilium non tamtepente abjeciſſent, immo totis viribus mente perduxiſſent. Sed dum horreum ſonat legumini, futura in corde non præponuntur. Sed ipſi Veneti omnem facultatem in agrum ſpargunt, ut poſſint eorum voluntatem fini adhærere. Conficiunt in quibuſdam eorum navigiis, quæ latinè nuncupare ſolent marana machinas , quibus quarto nonas Decembris inchoant per mare Vrbem machinare, & domum aliquibus diebus revolutis ſuper ſimilia navigia ſex trabuchos fabricaverunt, & cum his ſuum officium coercebant, ex quo ergo Capitaneus Venetorum gallearum oppidum S. Michaelis demittere, ubi Veneti crudeliter fuerunt conflicti, obtinere pluribus argumentis intentus nequiretur , ſaltem aliquo ingenio aliud oppidum, qui eſt S. Coſmæ, & Damiani arbitratus eſt occupare , cum quadam nocte unus ex Capitaneis, ſeu gubernatoribus dicti oppidi Iadram transfretaretur, & ſui ex ingenti infortunio manibus incideret Adverſariorum, à quo conditiones Caſtri diligenter perſcrutatæ ſunt , & confeſtim juſſit aliquas ex galleis parare, in quibus viros bellatores ferè quingentos locare, & eos in obſeſſum dicti Caſtri mane mandavit, clareſcenteque die, hoc eſt 2. Idus Decembris dicti Veneti paraverunt ſe ad pugnam, & etiam ex oppoſito adverſarii , ordinant acies hi , qui ex parte Venetorum aſſuerant , cingunt quaque ipſum oppidum, jactant immiſſis, dirigunt ſe verſus mœnia ejuſdem, grande damnum inferunt obſtantibus adulatoriis ſermonibus , ac fictitiis, ac inſtabilibus pollicitationibus ſpondent, ut Caſtrum liberum relinquatur, ad quas ipſi Iadertini ne quaquam adhibent fidem, ſed ipſos cum crebrorum percuſſione ſaxorum, & ſagittarum in fugam repellunt, & illi frequentant jacere lapides cum eorum trabucho, quem ibidem locaverant. *Sed* ex utraque comitiva plurimi * ſaucia feriunt. Sed ipſi Veneti certamen exercendo, crebrando componunt ex flebili magiſterio quamdam Catum ligneo laboratum artificio , quem ad mœnia ipſius Caſtri protrahunt, in quo homines murum ejuſdem fodere procurant. Sed hoſtes multo aſſumpto cordis vigore, quam plures Crepidi-

pidines in ipſum premunt, quàm multos ibidem latentes lethali morbo cruentant, nec ſecundario cum ſimili ingenio accedere præſumebant, arbitrantibusque præfatis Venetis, quod ipſum Caſtrum illa virtus hominum obtinere non poterat, ſuo naturali eſſe ſtuduerunt, & intentioni ſuæ tribuere affectum. Quoſdam, qui magis cupiditatem auri amabant, quam ſuæ patriæ gloriam, mundalem velle aſſervare. Ipſi Veneti coinquinaverunt, & reliquos ſub fiducia incolumes relaxare promiſerunt. Et quamdiu ipſe partes in agonia vigilantes quidam ex Caſtro, qui jam ſcelus perpetratum executioni volebat finire, in Cauponato ubi falernum ipſius Oppidi conſervabatur, clam cum quibuſdam Cænobitis ibidem repertis ſe direxerunt, & ibi ferramentis murum Caſtri cæperunt fodere, reliqui ex conſortibus ſuper mæniis exiſtentes, qui hoc etiam participabant facinore, vexillum effigiei S. Marci ab inimicis aſſumunt, & ſuper ædificia erigunt. Innocentes verò oppidi ſtupefacti amittunt vires, percutiunt pectora. Nimia amaritudine torqueri videntur. Tale dolum, & perditionem à ſuis factam fore. Quibus Veneti fiduciam pollicitantes, duo Caſtellani nobiles inimicis donaverunt claves ejuſdem Caſtri, quas adverſarii gratanter ſuſceperunt, intrant Caſtrum, ſi quibus obviant inſulanis mucrone membra mutilant, & occidunt, ſponſione cum fiducia minimè recordantur, nulla miſericordia moventur, ultra quam quadraginta viros Inſulanos lethali ictu interimunt, illosque duos Caſtellanos captivatos Venetias transmittunt. Quorum unum aliquo tempore retroacto ſanum ad propria conduci fecerunt; reliquum uſque ad executionem operis in duro Carcere cum reliquis captivis vexaverunt. Stipendiarios oppidi cum ſalute cuſtodiunt, Venetiasque captivos deducunt. A meridie inchoavit pugna, & uſque ad Solis occaſum terminavit.

XXXV.

De Dolore Iadertinorum amiſſionis Caſtri, & eorum quodam facinore, ac confectione alterius Sticati.

INfelices Iadertini neminem ſibi fidelem reperiunt ſuum infortunium audiunt, immenſo mœrore confliguntur. Sed tanta eſt conſolatio eorum pectoris naturalis, quod ſi quid accidat ſiniſtri, minimè recolunt. Iam ergo Iadertini inchoant ſuas vires debilitare, certè eorum peccatis imminentibus, quoddam enim ſcelus horrendum ſit divulgatum, quod Pyratæ Iadertini crudeliter commiſerunt, qui quarto nonas ultimi menſis, quosdam religione ſacra, qui dedicati fuerunt Ordinis Prædicatorum fratrum in quodam ſcopulo Inſularum Iadræ reliquerunt, vita pariter, & corpore eos privaverunt, eorumque gazas abſtulerunt, Iadramque transfretaverunt, in quos Iadertini non judicium promulgantes de tanto, & horribili ſcelere per ipſos homicidas petrato, ſed ex rei veritate res prædatas in publico foro conſenſerunt venundari. Sed juſtiſſimus Iudex digna ultione in ipſos homicidas proſignavit, quod aliqui morte carceris, aliqui ictu mucronis, aliqui ſuffocatione maris, & aliqui iniqua, & peſtilentiali nece interierunt, & ex quo homo à via rectitudinis ſic recedit, tanto divinum ab eo prolongatur præſidium: quot ergo incommoda propter ipſum facinus Iadra divino permittente Iudicio ſupportavit, quod ipſum Caſtrum, quod hoſtes cæperunt, non violenta manu in quantum, & grande damnum Adverſariis Iadertinis redundavit. Inde cibariis recentibus tàm eſu carnium, quàm etiam meri liquore crebro Iadra alebatur, quibus nunc privationem patitur. Ibi parones portum ſalutis adveniebant; nunc quidem arcta via eis conceditur. Immo timore præventi ad locum illum accedere non præſumunt, & quantò Veneti ſupereminentiorem aſſequuntur proſperitatem, tantò ipſi aſperius contra hoſtes acuunt vires. Cuſtodes ſpargunt nocte arctius, ne victus præbeatur inimicis. Sed ut ipſis levior habeatur cuſtodia, alium ſticatum ultra portum Iadræ extenſum ab Eccleſia S. Petri verſus Eccleſiam S. Ioannis ſiti ad puntam procedendo à parte tranſverſali plagæ, quem vigeſimo præfati menſis die fabricare inchoaverunt, in quo duos trabuchos confecerunt, qui Vrbem Adverſariorum teterrimè devaſtabant. Vnum quidem ſitum ex auſtro, reliquum ex borea, quod ſi Iadertini vires ſuas cum induſtria affectaſſent, diſſipare nil dubitant, quod ipſum radicitus effudiſſent; tamen ſanctiori conſilio ſe diſpoſuerunt, ne vulgus in tanto eſſet ſubjectus diſcrimini, potius hoc incommodum tolerare ſtuduerunt, nunc Iadræ duplicatur cuſtodia arctatur callis appetentium pinguia in Vrbe ſtabilire, vetatur obſeſſis, nullum ergo auxilii ſubvenire, nemo in Vrbe timoris cauſa præventus diſponitur ingredi, nunc extra tranſmeare, nunc Iadertini eſcas animalium recentium privantur, quamvis ſapore aquatilium in fertilitate aluntur. Terribilia Iudicia magni tonantis ſuper ipſos obſeſſos irruerunt, cujus non extitit memoria, nam mutatur aer, auſter regnat imbricus, plurimi tam infimates, quàm magnates Civitatis incurabili opprimuntur languore, ſimulque vita evacuantur, nam ab exordio hujus deſcriptionis uſque ad Quintilis proximas Kal. ex colle-

ctione Civitatis egregia progenie ultra octigenarium numerum tam parca accidentali, quam naturali agonia hujus ſeculi numeratur defeciſſe, de quorum numero non exceſſit numerus bisdenarius, qui gladio tunc occubuerunt. Ex infirmitatibus quidem infinita turba debitum univerſæ carnis perſolvit: horum autem qui morte accidentali migraverunt, incerta redditur veritas, fit mœror ingens inter Cives ferè omnes nobiles mediocris, & magnatis poſſibilitatis exiſtentes, elegica, & lugubria induerunt veſtimenta; nunc iſte filium, nunc ille fratrem, nunc reliqui patrem, & propinquum ſepeliunt, quam multi doloris tactu ſimilem tranſitum properabant: fit etiam defectus. ac penuria ſubtilium alimentorum appetentium morbo languido. Nihilominus, tantus, ac tam intimus amor, ac Iadertinorum fiducia erat præfixa. & in eorum mentes ſtabilita in Ludovico ipſorum Rege, quod tunc temporis potius eligerent fame, ſiti, ac vita privari, quam Venetorum Principatui ſubjugare ſe velle.

XXXVI.

De Triumpho, quem Iadertini habuerunt de quodam trabucho confecto in quodam navigio appellato Maranum.

SAnè igitur obſidentes Iadram, quæ à Senioribus appellata eſt Teronia, de die in diem acriores cumulant contra hoſtes ſuos vires ad inferendam Adverſariis grandiorem jacturam, & moleſtiam. Monos ex illis navigiis, de quibus ſupra recolimus tetigiſſe, quod Italici Maranum nominant, ſuper quo erant laborati trabuchi in valle S. Iacobi juxta portum locaverunt, cum quo continuè hoſtium Civitatem machinabant; ſic quod à Venetis quatuor ex machinarum tactu Iadertini lapides trabuchorum ſuſcipiebant, nam ſecus bos, & ſecus arator intelligere dicitur, & cum dicta machina hoſtibus non tam grandem jacturam inferre extimabatur, qualem moleſtiam eiſdem deducebant, putaverunt Adverſarii qualiter dictum navigium pariter cum ejus machina poſſent in ſui uſum convertere, toto nixu ſtuduerunt. Iuſſerunt ab Architectoribus fabricari quandam cathenam tignorum, ſimilis confectionis prioris, ſed compoſitionis debilioris, qua expleta, ipſo tertio decimo Kal. Febr. noctis ſecundæ vigiliæ, & ſub ſilentio à dicta Eccleſia S. Iacobi ab ipſius ripa uſque ad alteram partem portus recto tramite incedendo, verſus Civitatem protenderunt, ipſamque in æquore figere mandaverunt, & eadem hora ferè quinque trabuchos ob defenſionem ipſius Cathenæ tenſos verſus ipſas giraverunt, circaque tertiam vigiliam noctis tenebroſæ ejuſdem Iadertini in quoſdam eorum crapulis decore armigeratis, ac cum quadam magna gallea in qua conſtructa erant eminentiſſima propugnacula ad dictum Venetorum Maranum locatum in dicta valle S. Iacobi audacter transfretaverunt, quas adverſarii penè ſe concernentes, in multa cordis formidine ſunt occupati, plurima ſigna larium reliquis Venetorum claſſibus in valle magiſtrorum tunc congregatis ſecundum inter eos fuerat decretum propalaverunt. Intuens autem Petrus Ciſranus Capitaneus Generalis Venetorum Gallearum neceſſitatem ſuorum, juſſit duas galleas in ſubſidium ſui navigii transfretare; & cum duæ galleæ ad præfatam Cathenam, & ultimam acceſſiſſent, tutum mare putabant navigare, ſed obſtante cathena, ædificio non ſinivit. Atque ipſæ machinæ tenſæ in ipſas galleas crebrabant jactare,. quæ tremebundæ, & perterritæ effectæ, feſtinanter ad comitivas galleas redierunt; Dictoque Generali Capitaneo ea quæ in via eiſdem acciderant ordinatè indicaverunt, cui Marano obſeſſo per Iadertinos idem Capitaneus ſe diſponebat eiſdem præſidium præſtare cum Cathena objiciente, tùm etiam trabuchorum jacta accedere dubitabant, ſed jam Galea, & Crapul. Jadræ ad Claſſem Marani ſe adhæſerant, & neminem nautarum ibidem comperiſſe teſtificatur, eo quod omnes æquori ſe diſpoſuerant, quos mare crudeliter conglutinaſſe dicitur, & mane facto diluculo Veneti ipſos à mari haurierunt abſque ſpiritu rationabili, quod navigium ablatum pariter, & cum ejus machina in quo etiam multa Carbaſſa ampluſtras, & perticas, nec non alia opportuna, & ſuperabundantia inſtrumenta reperierunt ipſi hoſtes inſultando in ſui portum conduxerunt. Luceſcente verò proximo die Iadertini ipſam Cathenam à ſtipite fregerunt, ipſamque in Civitate pertraxerunt, & cum inimicorum machina fabricata in dicto Marano hoſtium baſtidam oppoſitam devaſtabant, de cujus navigii abſtractione ille Capitaneus pariter cum patriotis ſuperlativum dedecus eis per inimicos fore factum aſcribunt: in magna Spiritus angonia laborant: Qualiter opprobrium illatum mederi, & ulciſci poſſent. Mandavit ſex ſuos angromagos ſurſum ligneis tegi tabulis, ita glomerati, ut cæli aerem minimè intueri poſſent, propter telorum, & miſſilium jactionem, ne remigatores ex eis defectum aliquod pati valuiſſent, quod ita executioni extitit deductum, nam Kal. XII. Februarii die ferè XIII. forinſeci advenæ, & ſtipendiarii Iadræ, qui avidi numiſmate hoſtium prætereuntem numerum trecenarium tam egregiorum, quàm infimatum, Virorumque Vrbis Teroniæ in ſui Collegio ad conficienda cum adverſariis certamina conduxerunt, ut ſaltem aliquem ex magnatibus, vel me-

mediocribus Civibus poſſent in manibus perdere inimicorum: fit Venetorum ibidem poſtea abundantia quintupla parte, & cum dictæ partes mutuò ſe miſcuiſſent cruentaliter ſe hoſtes ad invicem deprimunt. Sed Iadertinorum turba non collectim, ſed diſtinctim certat, quibus malefici inſtantiſſimè perſuadentibus, ut non diviſi, & diſperſi altercarentur, ſed ad invicem ſe glomerarent cum eo modo finioris ſtabilitatis eſſe arbitretur, hæc quidem iniquiſſimi proditores zelo levitatis conſulebant, ut facilius poſſent doloſum perficere, & terribile propoſitum, ad quorum perſuaſionem nutu permittente divino, minimè acquieſcere ſtuduerunt non quidem credendum quod perverſum intentum concipere poſſent, ſed caſu, & eventu eis ſic contigit nunc obtemperaſſe. Nam ſi idem de Vrbe viciſſim coadunati fuiſſent pro ut moris eſt, & ut regula, & modus docet bellandi nullus eorum ferè fugam arripere valeret, nec ad patriam tutus poſſet accedere, quia in hoſtium incideret voluntatem. Acta ſunt hæc penes Meltam, in quo certamine quàmplurimi ex parte corruerunt. Venetorum ex contrariis pauciſſimi, quamvis unicus Nobilium membratim extitit mutilatus.

XXXVII.

Capitulum de Triumpho Venetorum occaſione Cathenæ.

QVoniam crebrius ſupereminentia Deitatis, quæ ſuper cunctis cæleſtibus, & terrenis gubernat, & tenet Imperium obcœcatis crimine flagellum diræ aſperitatis conjectat, ut perfida abjecta calle ad Solem juſtitiæ properando feſtinet. Quia igitur Iadra quantam alto infectam ſcelere, ut jam Imperio hujus noſtri opificii particulam monſtravimus adhuc quidam in ipſa majus vel æquale florendo viget ſ. illa iniquiſſima invidia fraternæ gratiæ, quæ oſſa deſiccat, & animam occidit. Sed quantò ipſi Iadertini committunt, tantò altiſſimus ſator eos graviori confibulat pondere, ut cognita ultione via gradiantur tutiſſima. Cum jam hora octava vigeſimæ tertiæ noctis conſummaſſet Ianuarii menſis eodem Anno Domini Indictione quibus ſuperius deſcripſimus. Veneti qui cunctas ſuas vires eructant in hoſtes, clam duos lembulos igne accenſos à fretu Eccleſiæ S. Petri fabricati Vltima portum cum rabioſo flatu venti ſeptentrionalis qui eadem nocte afflatu erat verſus claſſes inimicorum penes Vrbem impulerunt. Quibus Adverſarii auſterrimè adverſantes, cum ipſorum actum detexiſſent, ut Venetorum delerent intentum, & ipſos lembulos lympha offuſcaverunt, ſuoſq; anguiromagos fortiori cœperunt ſtudio cuſtodire; ſequenti clareſcenti diei polo illa proterva incolarum conceptio, de qua pauliſper intonavimus, per quoſdam conſortes, qui hac radice etiam participabant illis, qui præſidebant regimini Civitatis ſunt promulgata; Nam ipſi ſceleratores in aculeo poſiti proditionem, & tam grande facinus ſic confeſſi ſunt, in præſentibus inſtruimus, quod videlicet illam conſpirationem jam ſuperius in præcedenti cap. expreſſam fini adhærere non poſſent commodè ſaltem eo die, quo pugna foret mota ad Cathenam infringendam per Venetos ſtuduiſſent ac procuraſſent, unam vel plures turres Iadræ prodere ac deſignare in eorum manibus, quæ ſi ipſi malefici compleviſſent, ut memoratur, juxta eorum ſpontaneam loquelam munus dignum ab eis erant percepturi, multifariè, multiſque argumentis Veneti ipſam urbem conati ſunt ſub eorum ſuppetere dominio, quam ſi quavis via cepiſſent, juxta ipſorum firmatam rationem, ordinationem & ſtatutum omnis civis, immò quilibet repertus in ipſa ſub crudeli ſuccumberet gladio: Sed Iadertini in quantum divina permittebat gratia potenter contraſtabant, ipſoſque maleficos, ſub duro detruſerunt carcere. Deficiente quidem ſexta hora ipſius vigeſimi tertii diei Capitaneus Venetarum Galearum cum novem Galeis mirabiliter præparatis, quarum ſex erant tabulis tectæ, prout ſæpius expreſſimus, ac cum quadam turre lignea operata fabricatione in quodam carabolato ferè cubitorum octo quàm Italici Burgum, ſeu Platum vocant Mantuanum, præfixa verſus Cathenam ad infringendam ipſam ſe direxit, quæ quidem turris in ipſo platho fabricata hujus compoſitionis extitit confecta, nam ipſa turris à planta ejuſdem uſque ad cacumen commenſurando erat longitudo paſſuum plurium quatuor, & quatuor propugnaculorũ cum pavimento ubi remitores remos protrahebant, nam in inferiori pavimento, ubi conſidebant remitores, remigando ultra viri *XV.* ſuper quo erat propugnaculum circumquaq; contextum ligneis tabulis diſtans à primo paſſibus duobus, ſex, vel octo probi bellatores manentes à planta pedis uſque ad verticem ferro, & loricis decorati, & adhuc ſurſum iſtos ultimum erat propugnaculum, in quo erant fabricata mænia eminentis ſtaturæ diſtan ab alio unico paſſu. Sex viri pugnatores, & probiores primis ibidem baliſtrantes. Sed in illo pavimento infimo erat hoſtiolum quoddam quod ſecundùm libitum in dicto Carabo volentium aperiebatur, atque claudebatur, & cum Iadertini Capitaneum inimicum ſic excellenter paratum conſpicerent, ad dictum accedere catenam tubicula equeſtris clangit per vicos Civitatis, ac intonat nola pro pugna, & in multa animoſitate mentis ſagatiores in illa galea, quam Maranum cum ejus trabucho ſitum in valle S. Iacobi abſtractum

fuerat ſecundùm quod narraſſe recolimus ad dictam Cathenam ex oppoſito inimicorum ſe firmaverunt. Et è contra hoſtes accedunt multa miſſilia, ac baliſtarum ſagittas conjectant, ut aer lucidus atra putabatur infectus nube, machinat pars partem, ictus ictum, non parſimonizant, multi partium corruunt vulnerati, jactant ſex trabuchos in hoſtes Iadertinorum neminem attingere valent, nititur ille Plathus cum Turri ad cathenam applicare, quem adverſarii crebris ſauciant ictibus, fit ibidem multa Venetorum ſtrages, quia ipſe Plathus ex crebra impreſſione aliquantulum retrò ſeceſſit, qui aliquantulum recreatus magna clade ſe diſpoſuit audacter omni pavore humanæ fragilitatis poſtpoſito, ad dictam Cathenam ſe adhæſit. Cui Iadertini objicere nitentes nequaquam valuerunt, & homines ipſius Plathi grave pondus in ipſam jactaverunt, & cathenis ferreis ipſam annodaverunt & cum gyraculis dirimerunt, & ad fretum S. Iacobi uſque pertraxerunt, nunc aperitur, & fit ſpatioſus portus: quamvis hoſtes Iadertini gemitu, & dolore nimio turbati, diſcurrunt, Galeæ tectæ per ipſum inſultando accendunt faces, tinniunt multa genera muſicorum inſtrumentorum, aſſumunt audaciam, vileſcunt Iadertinorum probitates, de tam grandi obtento triumpho in maximo tumultu per portum remigant, denique quædam ex eis ad quandam claſſem ſe vertunt, & reliquæ ad duas inimicorum galeas, quas Iadertini in mari ſubmergere conabantur, ut tutiores ibidem permanerent, ſed illæ Galeæ, quæ ad dictam Claſſem ſe diſpoſuerunt celeriter cupiunt ipſam cremari. Sed hoſtes imponunt vires, terribiliter inimicos impellunt multorum ſaxorum & telorum impreſſione, multi ex Venetorum populo cadunt lethaliter implagati, & ex contrariis ferè nullus Spiritus defectum paſſus eſt: Sed plurimi crebra ſagittarum jactatione percuſſi, & tunc eædem galeæ reliquis ſuccurrendum, & ut ſubſidium præberent transnatarunt. Fit ibi agonia lethaliſſima, ex parte Venetorum grandem defectum gentis patiuntur, tàm hic, quàm etiam ex meridionali plaga Vrbis, qui confidentes de illis proditoribus, & ſtipendiariis incolis, eorum ſponſionem effectui perductam ſub mœniis, & turribus currebant, ac cum adverſariis auſterrimè certantes, quos Iadertini ita fortiſſimè plaga percuſſerunt, quod ibi plurimi naturæ debitum perſolverunt, quorum maleficorum carcerationis ipſi Veneti penitus ignorabant. Tunc quidem omnes Venetorum galeæ, quæ ſurſum tectæ fuerant, verſus galeam inimicorum rogum porrigunt, ut conſumptæ nihil damni patiantur, extitit tunc ibidem peſtifer defectus Venetorum, opponunt ſe anquiromagi Venetorum, ſæpiſſimis mutatim ſauciis inficiunt Iadertinos, fit murmur jactus lapidum, fit etiam utrarumque partium crebris omiſſio ſpingardorum & aliorum bellicorum inſtrumentorum, & ex hac, & illa parte conantes Venetiani perficere id, quod capiebant, cum multa munitione gentis à portu receſſerunt adhuc craſtino patefaciente die hora nona, atque ſexto exeunte die Ianuarii ibidem extitit agon occaſione angromagorum Iadræ, & taliter Venetis ſolutis quod materiam pugnandi . . . non habuerunt ulterius de abſtractione claſſium, & ipſarum crematione, & cum Veneti ipſas Iadertinorum galeas in ſui uſum convertere non valuerunt, verſus quamdam claſſem, de qua ſuperius propalavimus remigaverunt: Et ibi ſpontè Iadertini propter diſcriminoſum eorum certamen conſentierunt ipſam ab eorum portu auferre. Amiſit itaque idem Capitaneus Petrus Ciſranus, & alter baſtidæ, Marcus Iuſtiniano gentis eorum pluſquam centum; Ex contrariis minus ſex, ſed abundabilis copia ſauciatorum.

XXXVIII.

De quodam triumpho, quem Iadertini obtinuerunt de quadam turri laborata in duobus Plathus Mantuanis.

POſtquàm ergo Iadertini illud obſtaculum cathenæ defenſare nequiverunt acerbo moleſtati dolore: Sed ipſa turbatione non diu perdurante pro eo quod fortioribus magiſteriis, & propugnaculis Vrbem ſtuduerunt munire, confeceruntque (ut diximus) pluſquam XV. trabuchos in vallatione Civitatis architectant multos ſpingardos in gyro Civitatis, ubi flebilioris apparebat virtutis; eminentiſſima fabricaverunt ædificia, quæ Veneti procurantes eorum machinis in ruinam præcipitare. Sed ab aſtris facultas eis non fuit conceſſa. Item illi fraudolentes menſe exeunte jam quanto dignum præmium eorum exigentibus meritis toleraverunt, & in faſtigium quinque turrium Iadræ fundatarum ex Auſtro eis extiterunt furiales fabricatæ, in quibus diſiunctim crudeliter ſunt interfecti, concernentes ad ſimile propoſitum quiſquam præſumere non temptaverunt. Acceſſit in Capitanatus officio Idus 3. Februarii Petrus de Canali prædictus, loco Marci Iuſtiniani, qui Generalis Cap. erat exercitus terreſtris, parant obſidentes plurimas cymbas, quibus per portum diſcurrunt inimicis moleſtiam inferendo, pars partem vulneribus ſauciat: Nam cum quodam 2. Idus Februarii menſis multi plathi mantuani damnum hoſtibus exhiberent, inter quos duo erant principaliores cæteris. Inter hos duos unus extitit ſic confectus, quod ipſum tabula-

bulæ ex omnibus partibus cingebant altiſſimæ, quod cujuscumque generationis ſagittæ detrimentum remigatoribus aliquod non poterant præſtare; ſed quia Carabus ſeu Cymba erat ille Mantuanus plathus in quo conſtructa erat turris, quæ à portu Iadræ dirimerat cathenam, quæ adhuc non ceſſabat inimicis anguſtiam præbere. Tandem hic Carabus ad quirinalem Vrbis partem ſe traxit juxta immo prætereiens ſagulas, accedenſque penes quaſdam communes laternas cauſa eas comburendi, ſed cum iſte Plathus vellet in Pelagum ſe dirigere, nec valuit ſatis, remigabant in abiendo. Sed Sagulare, in quo erat congradat; & confixus recedere non ſinebat. Et quantò plus putabant in pelagus ſe trahere, tantò affinius Vrbi ſe applicabant; intuentes hæc hoſtes tam grande divinum prodigium ſumptis neceſſariis armis celeri paſſu illuc properant; & in æquore uſque ad umbilicum ſic ponderoſi ſe diſponebant debellando viriliter ipſum Carabum. At illi hoſtiliter tuebantur, denique copioſa turba Civitatis ſuis favorem impendere eſt egreſſa, & quamdiu ſic mutuò partes certantes, viſa eſt quædam mulier armata uſque ad fæmora in mari ſita, & in potentia duorum lacertorum remum gubernatoris violenter eripuiſſe, Deinde Remigatores videntes, ſpiritu deficere videbantur, ſi quis melius poterat in magna preſſura in mare ſaliebat, quinque ex ipſis tranſnatarunt ad reliquas Cymbas, qui aliquantulum longius diſtabant. Vnuſque formoſi aſpectus juvenis, qui ibi in dicto Platho repertus extitit, qui poſtulans ne interimeretur, ſed Iadertini nulla verſi compaſſione lethaliter fuit interſectus, ſed diu hic Agon inter inimicos altercabatur, nullus angromagus Venetorum forſan pavore perterriti præſidium aliquod præbere curabatur, ſic quod omnes reliqui in dicto Carabo exiſtentes mari ſunt conglutinati, qui erant numero ultro duoviceni, Viri omnes natione Venetorum, ipſumque Carabum cum dicta turri ipſi Civitatem, & juxta mænia Vrbis deduxerunt, vociferantibus quibuſdam ſuper mæniis Civitatis aliquibus de inimicis ad Meltam cauſa offenſionis advenientur, ignorantibus ipſorum conflictiones, ac dicentibus quod feſtinarent ad defenſandam eorum turrim, quæ nunc viriliter captata eſt. Illi autem putantes quod aliquis occupaſſet aliquam ex turribus Iadræ eorum nomine acceleraverunt, nec dato reſponſo ad Sticatum, ibidemque expoſuerunt ſicut putaverant intellexiſſe. Omnes juſſu Capitanei de Baſtida inſurgunt, ad arma feſtinanter verſus Vrbem ſe dirigunt cum ſcalis, inſpicientes quæ illarum aſſet turris, quæ capta putabatur, nec inveniebant. Tunc Iadertini cum hoſtem ſentiunt prope Civitatem appropinquare, ſuper muros aſcendunt, multo cruore Venetos vulnerant, qui ibidem plurimi ſemivivi relicti ſunt, qui voluntatem ullius ſimilem non habuerunt, & adveniente die nono Kal. Februarii menſis, quidam decorus trabuchus fabricatus in Cymitherio S. Chryſogoni Iadræ propter ineptitudinem magiſtrorum pertica cum brachiis in terram devenit, & ruptus: Sed aliquibus modo retroactis diebus extitit reparatus, & die penultimo Februarii Marinus faletro Venetus advenit in obſeſſum Iadræ Cap. novem Galearum nihilominus Petrus Cifrano erat Generalis Capit. major.

Explicit.liber Primus.

LIBER SECVNDUS.

I.

INduite vos armatura Dei, ut poſſitis ſtare adverſus inſidias Diaboli, Vas electionis Paulus ad illam turbam Epheſiorum, ad quam tam grandem gerebat Charitatem, ut aſſumentes arma cœleſtia, quæ ſunt ſcutum, lorica, & galea, per quæ doloſitates diabolicæ protinus fugam arripiunt. Sic affectatione cordis imbuebat, per ſcutum eſt fides Chriſti, per loricam laudabiles virtutes, & per galeam divinum eloquium exponere poſſumus. Sed ipſe Doctor gentium ad quemque, Imperium ſub quodam correctionis velamento ad evitandam hujus Orbis anguſtiam ſapientiſſimè dogmatizando alloquitur. Summè igitur tibi Iadertinorum Vrbs illa tria arma cœleſtia, & verſutias, ac inſidias inimici diaboli, qui duplex dicitur Morſcellus ſuperare valebis, & de omnibus anguſtiis, & tribulationibus liberata permanebis. Tuis hoſtibus antiquo pariter & diabolus, qui tam diu te afflixit, Veneticus recitatur populus. Sit quippe tuum proprium ſcutum in tuo ore veritas virtuoſa, ſit etiam tua lorica in pectore, & jecore præfixa commendabilis charitas, atque tua ſit galea in capite ſtabilita humilitas benigna. Et his tribus virtutibus tua peſtifera tria vitia procul removebis. Et tui hoſtis inimicitiam nihil protinus curabis, per ſcutum ſubjunges verba inania, & mendacioſa, per loricam conſummabis damnabilem invidiam, per Galeam, quæ eſt tegumentum capitis fætibilem præcipitabis ſuperbiam, & eris Victrix tibi dimicantibus. Immò dimicantes prævalebis.

II. De

II.

De inextimabili conſolatione Iadertinorum de ſuſceptione Regalium litterarum.

ANno Incarnationis I. C. MCCCXLVI. Indictione XIV. XXVI. die Martii Menſis. Ludovicus Rex ſuos fideles Iadertinos ſua quadam Epiſtola duxit viſitare, cujus ſeries hujus erat continentiæ.

III.

Tenor Epiſtolæ Regis.

LVdovicus Dei gratia Rex Vngariæ fidelibus ſuis, Iudicibus, Rectoribus, Conſilio, & communi Civitatis Iadræ ſalutem, & gratiam plenam. Noverit veſtræ Communitatis fidelitas, Nobiles Viros Ene de Fanfognis. Paulum de Grubogna, & Franciſcum de Georgio Ambaſciatores, & conſocios veſtros, ſimul cum literis veſtris tractabiliter, & favorabiliter recepiſſe, ambaſciatamque & Legationes veſtras plenius audiendi intellexiſſe, quos ſuper facto veſtræ Communitatis fidelitatis ſic providimus reſpondere. Petentes, & exhortantes, ut in ipſa fidelitate nobis, & ſacræ coronæ impenſa, & ut firmiter credimus impendenda conſtanter ſitis, viriliterque perſeverare velitis, & ſtudeatis. Nos enim præſentibus promittimus Communitatem veſtram contra vos inſultantes, & rebellantes cum gente noſtra, & pro potentia noſtra vos defenſabimus, & protegemus. At ipſi in proximo quo commodius poterimus contra veſtros æmulos propria perſona ob defenſionem veſtri Deo coadjuvante properabimus; medio tempore quotiens neceſſe fuerit de veſtro ſtatu, literatione, & per nuntios, ut exinde certius inſtruamur, Nos opportuniꝰ informare velitis, tamē præter hoc, ſtatum Communitatis veſtræ numquam de Secretario cordis noſtri excidere dubitetis. Data in Viſlegrad. in feſto S. Silveſtri PP. MCCCXLV.

IV. Et perveniente die quando Romani celebrabant Kal. V. Aprilis Iadertini duas Epiſtolas benigniſſimi tenoris devotiſſimè ſuſceperunt. Quas eorum memoratus Rex ipſis tranſmiſerat, quarum unius tenor conſimilis erat Epiſtolæ pauliſper jam recitatæ munita ſecreto Regis cereo Sigillo, ultima erat munita Margaretha Regis, & ſigillo cereo. In cujus circumferentia erant litteræ ex ſculptura impreſſæ dicentes. Ludovicus Dei gratia Vngariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Galliciæ, Lodomeriæq; Rex, hujus talis erat tenor.

V.

Alius tenor Epiſtolarum Regalium.

LVdovicus Dei gratia Rex Vngariæ. Suis Rectoribus, Conſilio, & communi Civitatis Iadræ ſalutem, & gratiam plenam. Grates vobis referimus de ſincera fidelitate, quam Domino Regi genitori noſtro piæ memoriæ. Et ante hoc Dominis Regibus prædeceſſoribus noſtris & conſequenter noſtro nobis cum effuſione ſanguinum, & multis periculis veſtris obſervaſtis, pro quibus magnis fidelitatibus veſtris Regalem gratiam, & dilectionem condignè meruiſtis, & petimus, ut ipſam laudabilem fidelitatem veſtram, quam multo tempore tenuiſtis, & diu ſervaſtis modo in fine non violetis, & glorioſa veſtra merita non perdatis. Sed viriliter Venetis, noſtris & veſtris inimicis reſiſtatis, & ſubdere non debeatis. nam nos id, quod per priores literas noſtras vobis promiſimus totaliter & omninò adimplebimus, immò propenſius adimplere curabimus. Ecce etenim cum tota potentia noſtra parati ſumus, ſine omni mora perſonaliter procedimus, & vos de omnibus anguſtiis & tribulationibus veſtris liberabimus, & liberatos regali dilectione proſequemur Domino adjuvante, & certi ſitis, quod triſtitia veſtra in gaudium convertetur, Altiſſimi gratia ſuffragante.

Data Budæ die 3. menſis Martii.

Grandi conſolatione fideles ſuſcipiunt ipſas literas ac multa cordis affectione pro Regis ſalute Deum piis deprecantur orationibus, & tantas preces pro incolumitate ipſius apud excelſum ſuperum fundunt, quod Præſul, & Antiſtes Civitatis rogatu nobilioris populi, & nobiliſſimas orationes inſtituit prima vid. ſecreta, & poſt communionem jubens quibuſcumque myſticum offerentibus ſacrificium vinculo anathematis quotidie, tam feriato, quàm non feriato die humiliter in miſſarum officio pio ore explicare, quæ omnia alacriter perficiebantur.

VI.

Quomodo Veneti parant ſibi neceſſaria ad debellandum Vrbem Iadræ.

CVm Veneti veraciter intellexiſſent, Regem protectioni ſuæ Iadertinos aſſumpſiſſe,

pſiſſe, & eorum petitionem ſatagebat adimplere, nec non ſuis tyronibus, & ſubditis imperaſſet parare victui neceſſaria, pro tranſmeatione defenſationis adverſorum, ut jam ſæpius notavimus, cum quibus, & ipſe Rex perſonaliter erat acceſſurus eorum, contra Civitatem ſatagebant altioribus, & plus imminentibus fundare propugnaculis, & turribus, ac eam cingi muro cemento linito à boreali quidem parte turres ligneæ ſeu decem propugnacula, ab auſtrali totidem. Sed ex Orientali plaga erant num. quatuordecim, & à parte quirinali inane, nullaque fortilicia ab hac plaga erant inſtructa, ex eo, quod illic tuti fore ipſi Veneti reputabantur propter ipſorum claſſes, & galeas, quæ ibi continuè applicabant, & ſibi portum eligebant, nam ſi eventu eos contigiſſet, & nimia oppreſſione eſſent hoſtium conflicti, ſeu aliquorum non poſſe reſiſtere potentiæ, eorum erat meditamen in dictas claſſes fugam arripere, & inimicorum fugam evadere; fabricare jubent quædam altiſſima ædificia turrium, & Cathorum, lignea vetuſtate compoſitorum quibus ipſis Iadertinis minantibus eos debere cum illa impugnari. Sed ex hoc nullum hoſtes genus fortitudinis ſumentes, ſed ſemper ſperabant de Regis favore, & eorum futuro remedio, quamvis ipſa ædificia fruſtra ſint laborata, cum nullum hoſtibus præſtitit detrimentum, nec cum ea pugnare auſi ſunt, nec Veneti conantur durioribus affici doloribus; cum decem, & ſeptem trabuchis Civitatem devaſtabant. Nam quodam die Nonas Aprilis menſis cum illo magno trabucho confecto in ſeptentrione baſtidæ lævioris jactare non ceſſarent, divina concedente pietate in terram præcipitavit. Et eodem die bis duæ naves maximæ trium tectorum, quibus Vrbs Iadræ debebat impugnari, cauſa conficiendi ſuper eas ingeniorum ædificia in ſcopulo mali conſilii applicarunt. Quas hoſtes inſpicientes deridebant, confidentes in præſidio divini ſolii, quod eiſdem erat conceſſurus. Parant, & Veneti tam in æquore, quam in terra propugnacula. Iubent tertio Idus Aprilis, ultraque quinquaginta Plathos Mantuanos in obſeſſum Civitatis pervenire, & tertio Madii Kal. grande exiuit hoſtium in ſticato exactum, per quod illa ædificia miri decoris, de quibus in hujus Capitulo tetigmus, extraxerunt verſus Vrbem ipſam deducendo hac intentione, ut inimici terrore compuncti ad aliquem actum fœderis poſſent inclinare. Quorum verſutias ac doloſitates hoſtes intelligentes, conſtantiores in Regis fidelitate permanebant: Nam illa ædificia erant duæ maximæ turres trium pugnarum ſuſtentans quilibet bina vehicula, & excelſa, aliud erat hoc ingenium, unus Cattus ligneus ſatis flebilis erat confectionis, quem machinæ Iadræ ſæpius jactando penetrabant; in quo erat conſtructa quædam eminens Turris, duorum propugnaculorum, ipſam duæ maximæ carrucæ ſupportabant. In infimitate ejus erat quoddam longiſſimum tignum, quo mænia juxta Adverſariorum aſſertionem erant funditus præcipitatura, & ultimo erant duæ ingentes rotæ, ſuſtentantes quendam prolixiſſimum pontem, quem hoſtes ad mænia Civitatis dicebant appodiare, ut poſſent per murum diſcurrere, & ibidem cum ipſis pugnare; Plurima quidem alia tegimenta timore percuſſionis ſagittarum à dicto ſticato extraxerunt. Conficiunt & duos trabuchos poſitos ex boreali parte Eccleſiæ S. Iacobi ultra portum fundatos, quibus diu noctuque dictam Vrbem non ceſſando machinabant, multa quidem habitacula in valle magiſtrorum ſtipendiati conſtruxerunt, & tàm iſti, quam omnes qui in obſeſſum erant Civitatis, cum quibus erat, ipſa bellanda erant, homines ultra viginti quinque millia, exceptis illis, qui à remotis partibus venerant, audientes, quod Vrbs agone Venetianus erat conculcanda.

VII.

Quomodo hoſtes putaverunt Iadram Agone capere, in quo Iadertini prævalverunt.

SEd cum Veneti nec ad latus iſtud, nec ad eorum libitum Iadertini inclinare valuiſſent: Conati ſunt totis viribus eos ſaltem pugna poſſe capere. Sed hanc gratiam meruerunt acceptare. Die Martis XVI. Maii, menſis anno Chriſti MCCCXLVI. Indictione XIV. experti ſunt ipſam Vrbem bello capere poſſe, grave, & aſperrimum ei intulerunt certamen. Erant ibi naves illæ, de quibus jam in præſcripto Capit. commemoravimus N. quatuor. In quaque earum pluſquam trecenti bellatores, conſtructus in ipſarum qualibet unus prolixus pons ligneo artificio, & decore laboratus amplius cubitorum ferè ſex, qui in infimitate puppi roboratus per ſuperficiem proris extrinſecus ultra viginti quatuor paſſuum egrediebatur, ipſeque pons ad ejus tutelam cum pluribꝰ funibus ad malum navis erat connexus, in quo etiam ponte eminentia erant propugnacula confecta in quo homines viriliter exercebant, & in cacumine, ſeu faſtigio ipſorum malorum claſſium erant laborata quædam bellula capacia hominum pugnatorum circa quatuor, qui ſaxorum & omiſſione telorum Iadertinos acriter imprimebant, atque ex illis quinquaginta Plathis Mantuanis viginti commodiores elegerunt, & in unoquoque eorum confecerunt ſimiles pontes, ſed minoris prolixitatis, navium compoſuerunt etiam inextimabilis pulcritudinis quamdam radam, quam Italici nuncupant Madium, ſeu Caſtram, in qua erant ſtabilita quædam lignea, & ingens

turris,

turris. ex qua procedebat maximus pons ultra cubitorum ſexaginta, nec non aptarunt in duobus ex prædictis plathis ad invicem firmiter connexis unicam turrim eminentis ſtaturæ, ſed minoris altitudinis cubitis duobus, turris Iadræ ſitæ in angulo ad babbas adhuc, & reſtabant ipſis coaptare propugnacula in malis eorum Galearum, & plathorum reliquorum, quæ ſimiliter confici mandaverunt, quibus omnibus ſupradictis ingeniis dictam Vrbem Iadertinorum ſic arte debellare, & abſorbere ſolliciti ſunt. Quis ergo tanta eſſet fundatus audacia, quis tanto eſſet humano præcinctus vigore, qui contemneret tàm diſcriminoſa indicia, & in geſtis antiquorum hiſtoriographorum minime reperibilia, quod ſi prudentiſſimi Samſonis uteretur virtute, & Alexandri ſapientiſſimi experiret induſtriam, ac ſtrenuiſſimi Hectoris polleret audacia, quis extaſi, & ſtupore mentis fertiliter non abundaret. Immo potius relictis rebus humanis ad excelſa æthera non convolaret: quod ſi infortunium ipſos Iadertinos potentiæ hoſtium non obſiſtere poſſe conduxiſſet, nullus ibidem adinventu, per ſpatium unius naturalis diei Vitam pacificè poſſideret, quin fruſtatim artus tàm magnatum quam infimatum canibus ventilando jactarent. Sed illa pretioſa Divina præſcientia, quæ populum Iſraeliticum manu forti, & robuſta, à tyrrannica Regis Pharaonis Servitute nube perlucida per ſiccitatem maris rubri mirabiliter eduxit: Sic ipſa Iadertinis ſuæ melliſluæ myrrhæ infundit uberiorem gratiam, ſed ut breviter expediamus id, quod cœpimus, memoratus Petrus Capitaneus acies maris ordinavit 5. monos ex præfatis quatuor majoribus claſſibus cum pontibus à parte Magni Caſtri imperavit ſtatuere, aliam ex boreali plaga Ianuæ S. Demetrii, juxta portum, tertiam penes Ianuam portus S. Mariæ, & ultimam in Arſanam; Verùm unum ex prænominatis Plathis cum ponte ad portunculam ex parte boreali Vrbis ſitam juſſit pugnare aliam verſus Ianuam campi vocatam, & mediam ipſam juxta angulum boreale Civitatis prope Monaſterium dominarum S. Nicolai mandavit altèrcari: Reliqui verò Plathi cum pontibus, ſi qui aptius poterunt, commodiorem ſibi eligerent locum ad inferendam inimicis aſperiorem pugnam & moleſtiam, & cum omnibus galeis, quæ erant numero triginta ſex, vel paulo minus, & aliis plathis mandavit cingi Civitatem. Et ſub his omnibus pontibus totum portum innumerabilis copia bellatorum virorum occupaverat, nam alicubi erant acies in tribus millibus hominum in cuneo, alibi in majori numero & alibi in multo pluri. Quorum aliqui murum fodebant, aliqui ſpicula baliſtrarum tam monoſpedis, quam duobus, & giraculorum arcuum & ſpingardarum ac aliarum ſpecierum bellicarum armorum in hoſtes proſiliebant, & aliqui ſare januas cunctis qui erant intrinſecus commentato muto ſuffulto cremare frequentabant, & in tantum pontes magnarum Claſſium, & aliquorum Plathorum penes littus verſus mœnia ſe adhæſerant, qui eorum pontes 5. navium altitudinem Iadertinorum ædificiorum excedebant, qui erant menſuræ ultra paſſus duodecim; Quibus Iadertini inſpectis non territi valdè ſunt, ſed in multa animoſitate vultu jucundo ad eorum tuendam patriam viriliter ſuper ſua aſcendunt ædificia, audacter pugnant hoſtes obſeſſorum, nemini parcunt impreſſione ictuum crebrorum, cruenter eos percutiunt, multorum miſſilium percuſſione recentes ſæpius aſſumunt bellatores, nunc iſtos, nunc illos eligunt aptiores, ſed ex Iadertinorum hi, qui inchoatione aſſiſterant, terribiliores tolerarunt vulnus, ſolum eis hortantes carnium dulcedine potant crebris delectabili, & ſapida potatione, & invaleſcentes ipſo agone per horam tertiarum particula pontis illius quartæ claſſis applicatur in arſanam, in quo ultima octo homines ſimul impugnabant hoſtes in humum præcipitavit, ipſoſque bellatores ſecum in terra deduxit ſemivivos, quos hoſtes poſt ſolis occaſum reperierunt interfectos; & ſicut idè pons, qui cunctis erat eminentior prorſus nimia excedebat longitudine inimicorum propugnacula, ſic nunc nimia deficiebat brevitate, ibique alleviatum extitit illud certamen, ſed in reliquis partibus magis continuè augmentabatur, præcipuè ſupra januam S. Mariæ ſic nominatæ illic pars parti ictus non breviabat, plurimi ex Venetis ſauciati, tàm ſagittarum, quam lapidum adhæſione deficiebant; Mutant illic in navi Commodiores ad certamen, & plurimi accedentes Spiritus defectum patiuntur, tunc adverſarii majores ſuſcipiunt vires, aſpicientes, ſic Venetos mortaliter deficere jactant iſti, & illi ollas calce infertas fundunt Iadertini vaſa ſordida tabe & fœtibili ſtercore, quod adverſario ex ſuavi aromate per antifraſim reprimunt, omniaque illorum arma coinquinando depingunt; & quantò altius Titan polum circuibat, tantò partes ad invicem aſperius ſuas vibrabant lanceas, tum Veneti inchoant, & plus conantur murum Civitatis fodere, quos hoſtes terribiliter ex mœnibus cum ſaxis percutiunt. Ne Veneti frequentant oſtia Vrbis comburere; quos Iadertini accuratè vulnerant, nec adhærent muro altiſſimas ſcalas, quas Iadertini in abyſſum præcipitant. Extitit talis tumultus illorum, qui ſub iſto ponte interram deſcenderent. Vbi erant viri prope tria millia, qui tonitruum excelſi poli excedere credebantur; fundaverant quidem Iadertini ſuper domos ſpiritualium perſonarum eorum ædificia, ut navium partes tamen attingendo plus laborarent, fit, & dira ſtrages per Claſſis pugnantis penes Caſtrum, quæ potentiſſimos non audent tolerare ictus, gravavit proram, & ibidem prope horam nonam pugna quievit. Sed mirabilius agonizant Veneti in prima acie navis S. Demetrii, ſagaciores ibi in-

ſurgunt, minantur verbis, ſed jaculorum conjectatione non parcunt, multosque illis ex Ladertinis vulnerant, & in tantum ſuperant, quod niſi tunc celerius aliquale ſuffragium eſſet eis præſtatum, vel grandem copiam ſuæ amittebat gentis, vel ædificium in manibus incideret inimicorum. Sed hi qui ex parte Ladertinorum recentiores advenerant, pergunt audaci animo, & multa animoſitate cordis bellant, qui illos, qui ſub muro Civitatis cauſa fodendi ipſum venerant acriter confringunt; multos vulnerant, & interficiunt: acerbius enim Ladertini tolerabant ſupplicium ab illis, qui in faſtigiis majorum pugnabant, tam crebrium jaculorum & emiſſione telorum, nec non ingentium lapidum, emiſſioneque cæterorum, qui ad reliquas certabant partes, ſed Spiritus S. virtute mirabiliter objiciebant, nec reliquos ſinebant ire mœnia violare. Extitit adhuc impius Agon ad particulam borealem Vrbis Ladræ, ubi unus ex Plathis cum ponte bellum exercebat. Veneti facibus accenſis omni abjecta formidine verſus ipſum hoſtiolum cauſa, id igne conſumere ſæpius ſe diſponebant. Quos hoſtes ita viriliter flagellarunt, quod quamplures absque ſpiritu in campum ſe proſternebant. Ex Ladertinis & ibidem multi arduis vulneribus ſunt occupati, ſed alii eorum ſupplebant defectum, licet pauci. Altercantur etiam mirabiliter illi, qui intus, & ſub illa rada extiterant, ex quibus ingens copia deficitur, ad portam autem campi, de qua jam in hoc cap. prælibavimus cum illo ponte plurimi ex partium gente fuerunt lethaliter vulnerati. Idem Veneti ampliarunt virtutes, & cum quodam Catto ligneo debilis naturæ confecto ad ipſam januam ſe protraxerunt, ut eam comburerent, vel forſan funditus everterent. Sed ita eos inimici à menis horribilium ſaxor. & ſpingardorum ac baliſtarum jactatione percutiunt, quod multi intereunt, ac ipſum Cattum in infinitas partes diruperunt, & hos qui intro ſe clauſerant, mortaliter occiderunt. Ibique Veneti innumerabilem ſui populi deliquerunt partem. Sed ipſa excelſa turris Venetorum in ipſis binis fabricata Plathis cupiens, & putans excedere cacumen turris Ladræ ædificatæ in angulo ad Babbas, quæ Saulate tranſiens, formidans juxta eam accedere, inde receſſit, & ex eo quod ipſa turris Ladræ circa cubitos eorum altitudine illam inimicorum excedebat, cæpit per equos huc, & illuc diſcurrere, inimicos moleſtando, necubi ſibi aptum locum reperiebat. Pugnabatur eadem Vrbs, & ex auſtrali plaga ipſius ſolum cum baliſtis, ſpingardis, & arcubus, modicos ex hoſtibus feriunt, tamen quidam cum ſcalis putabant mœnia ſcandere, quos Ladertini taliter oppreſſerunt, quod reliqui territi ad ſimile opus non accedebant, & eaſdem ſcalas ibi reliquiſſe narrantur. Nunc certant crudeliter hoſtes à quaque parte, grandem inter ſe ſe effundunt ſanguinem, nullam miſericordiam conſpiciunt, nemini parcunt, quos poſſunt terribili nece ſubmittunt. Jactant nobiliter ſeptem machinæ Ladertinorum in hoſtes, ſed laudabilius tangunt inimicos, teſtimonium reddebatur ſolum ex trabuchorum tactu, hoc die plures, quam ſexaginta ex Venetorũ turba ad ſuperna convolaſſe, & quantò ipſum certamen verſus Solis occaſum procedebat, tantò Veneti majus ſuſtinebant conflictum, & cum jam Sol minabatur ſuam lucem claudere, illa major compacta pugna, de qua jam ſæpius, & in præſenti ſarcaſmos memoratu cæpiſſet clangere, dehortando hoſtes omnes adverſarii Ladertinorum feſſi, & nimio labore occupati ipſum ſonitum audientes, fugã in claſſibus, & galleis cæperunt arripere, nemine perſequente intrant. Conflicti in Carabos tanta celeritate, quod multa eorum ædificia, nec non & arma ibidem reliquerunt, altoque pelago ſe direxerunt, ceſſavit ipſum prælium quod inchoavit à tertiarum hora, uſq; ad Solis occaſum conſummavit, in quo ex obſidentium turba defecit inter plagam ſauciatos, & morti traditos prope octingenti. Ex obſeſſis quippe numquam exceſſit numerus bis denarius. Exceptis vulneratis, de quibus copioſa extitit turba. fuerunt baliſtarii, & arcuarii, qui in detrimentum Vrbis venerant octo millia, & plus ex Ladertinis ferè ducentorum, ſicut ipſo die ipſi Veneti perculſi ſunt à ſuis hoſtibus plaga magna prout in hujus ſeriei Cap. breviter ſunt connotata.

IIX.

Qualiter Veneti timuerunt adventum Regis, & eorum ædificia deſeruerunt, & qualiter Ladren. expectant Regem.

CVm autem Ladertini Deo juſtiſſimo largiente, de antiquis ſerpentibus ſic triumphanter ſe ſe aſportaverant, in multa elatione cordis ſunt erecti, ignorantes frameam biſacutam, quam evacuanter animam ſ. & corpus in brevi temporis ſpatio dolore debebat penetrare, quod ſi miſericordia divina cui nihil occultum, nihilque abſconditum eſt, ſed omnia ſuo conſpectui nuda præſentantur, eis diſpenſaſſet, ac eis notum feciſſet amaritudinem intrinſeci cordis, quam ſupportare debebant potius eorum Vrbem derelinquerent, quàm ad tales devenire conditiones, ſicut in ſequentibus Salvatoris gratia opitulante ſumus diſpoſiti, ſi nunc integraliter ad minus particula pertractare. Idẽ Ladertini pro rei veritate inveſtiganda XIII. Kal. Iunii illum fratrem Marinum Minorum ordinis, qui jam primitus pro Legato ad Ludovicum Regem fuerat tranſmiſſ⁹, nunc ſero ad eundem feſtinanter eſt delegatus, & miſſus, qui Regi humiliter exponeret pro parte fidelium, ſtudeat de bello duriſſimo moto per Venetos

inimicos Regii diadematis, & de eorum arcta neceſſitate, cum ipſi fideles regalis ſceptri hæſitent, immò hæſitando conſumuntur, ſi eventu ſerus agos per ipſos maleficos Venetos exortus erit, eos non poſſe tàm excelſæ reſiſtere potentiæ, quin incidant in libitum hoſtilitatis Venetorum, qui nuncius viceno ſeptimo Madii menſis dictum Ludovicum Regem cum ſui valida potentia in fines Clochot reperiit, cui ſuæ legationis formam devotè indicavit; quem benignè idem Rex audiens tàm grandem fidelitatem intendens, mane crepuſculo facto aliquot tubiculas equeſtres per univerſam militiam tibicinare juſſit, parant ſe omnes de exercitu feſtinare iter in Regis fidelium, tunc Iadertini veraciter concipiunt rumores, de futuro Regis remedio ipſum præſtolantur, eo ineffabili tripudio, quo ſancti, & juſti Patres in lymbo locati Tartareo pii Salvatoris adventum flexis genibus, nudatis capitibus, & pronis expectarunt, ex quo igitur obſidentes concipiunt, quod Rex jam properabat ſuccurrere Iadertinis, muniunt ſticatum fortioribus propugnaculis, & die viceno octavo Madii illa ædificia miri decoris laborata in majori baſtida, quam in ultimo Aprilis, ſeu tertio Madii kal. extraxerant, inchoarunt deſtruere, quod quarto kal. Iunii quicquam ex eis integrum non remanſit, & ſimili modo Kal. Iunii illos duos trabucellos, qui penes S. Iacobum fuerant ſtabiliti delere fecerunt. Item tertio nonas Iunii celeriter illud minus ſticatum ſitum ultra portum ipſi Veneti partem igne combuſſerunt, & partem deſtruxerunt, quod ipſo die prius Solis occaſum locus vacuus ibidem inventus eſt.

IX.

Adventus Regis Ludovici exiſtentis in diſtrictu Iadrenſi.

EOdem anno Chriſti & Ind. ſexto Nonas Iulii menſis Ludovicus Rex perſonaliter cum ſuo valido exercitu ultra centum millia equitum, qui dignabantur in quocunque agone permiſceri, in confinio Semelnici diſtrictus Iadræ diſtans ab Vrbe ferè per ſpacium ſeptem milliarium, caſtrametatus eſt, & idus quarto ipſius menſis, præfatus Rex cum electis duobus millibus equitum penes fines S. Ioannis Baptiſtæ fundati in capite Vallis portus equitavit. Intuens Vrbem alacri vultu, & ſincero cordis affectu, quia tenerrimè gliſcebat à manibus eripere hoſtium; ad quem ingens congeries nobilium, & mediocrium virorum convenerat, multa reverentia, genibus flexis inclinabant manus pariter, & pedes oſculando, & aliquantulum ibidem inducias facientes cum ſui decora & venuſta comitiva ad ſua properavit tentoria. Quis ergo librare poſſet ſolatium vehemens, quod fideles Iadertini percipiebant, lingua quoque ſufficiens non foret ad exprimendum. Quis benignitatem Regis, quam tunc fideliſſimis Iadertinis aperiebatur, qui non ſemel, immò ſæpè, & crebrius cum juramento affirmaſſe viſus eſt potius ſuum velle corpus Iadræ condere ſacroſago, quàm conſtantiſſimos Iadertinos velle deſolatos relinquere, de duobus erit unum juxta ipſius pronuntiationis ſermonem, aut epitaphium oſſa ejus Iadræ concludet, aut ipſi Iadertini à manibus eruantur Venetorum.

Hæc idem Rex ſuo proprio ore multoties coram multis ſuis Baronibus, & Nobilibus Iadræ ibidem aſtantibus atteſtatus eſt. Nunc Iadertini decorant Vrbem, & tres nuntios egregios ad ipſum Regem in dicta confinia Semelnici caſtrametantem undecimo die ejuſdem menſis delegantur, & ante conſpectum Regis præſentialiter reverentiam condecentem impenderunt, ac claves Vrbis offerentes pariter, & omnem vulgum; quorum nomina nunciorum Antiſtes Civitatis Palas de Varicaſſis natus Mari, & Andreas Viti de Sloradis, nec non Cerne de Fanſogna & Franciſcus Pauli Georgio, qui in dicto exercitu continuè morabantur, atque cum eadem militia ab Vngaria pervenerunt, præſentes tenorem ſuarum legationum humiliter in hanc explicarunt formam; Vivat Regia Serenitas, & triumphum perenniter de inimicis contineat, ſuppetensque ſuperbos cum augmento ſalutis.

X.

De Benignitate Regis, & ipſius deſcenſu penes ſticatum.

QVos Rex benignè ſuſcipiens pollicitavit eorum petitioni citò tribuere effectum, & veniente die ſeptenario Kal. Quintilis menſis, Præfatus Rex movit univerſam militiam, & pervenit in confinia Iadræ arctiſſimè, & anguſtè Venetorum baſtidam obſedit quantum trabuchus attingere cum conamine non valebat: ſed cum ipſe exercitus ſua erigebat tentoria intueatur quiſque quale Iadertini gaudium ſuſcipiebant, hoc judicio lectoris eſt relinquendum, certè clangunt tibicines, & tubæ, & nolæ ad ſtormum pulſant, plurimaque muſicorum inſtrumentorum genera citharizant, choreæ, aſtiludiaque equeſtria per Vrbem vagant diſcurrendo, & univerſus mediocris populus, miſerabiles-

bileſque, viduatæque fœminæ, & orbati parentes elegicas exuunt veſtes, nuptialeſque nimio aſſumunt ſolatio, omnia eis proſpera videntur, & nihil ſiniſtri accidere poſſe arbitrantur. Soli magnates ſe * diſputantur, & in tanta cordis elatione moventur, quod ſupernus Dominus abhorrebat, nam eis videbatur totus orbis exultaſſe, parant ornaſſe Civitatem decoris ſindonibus, perquas ille amantiſſimus Princeps eorum Rex excelſa æthera poſſet ſpeculari. Appetit quisquam Civium plus ſibi neceſſe, quam ipſam ſuus naturalis herus patiatur, non ceſſant continuis clamoribus ad perpetuum Sabaoth, pro ipſius incolumitate humiliter deprecare. Quis ergo tanta perſpicacitate decoratus, qui libraret lance in corde, nec in humano ſenſu quieſcere poteſt tàm ingentem Iadertinorum jucunditatem, jam Iadertinis lata, & ſpatioſa via concedit, tuti gradiuntur, jam repellitur à Iadra ſpernibilis penuria, omnique bono fœcundantur. Sed in brevi tempore durabilis, nec plus conſtantiores in Regis fidelitate perſiſtunt, nunc firmiores contra Venetorum potentiam aſſumunt vires, nullus præteritarum reminiſcit calamitatum. Quilibet credit à tyrannico liberari Imperio, Rectoreſque Civitatis cum pluribus ingeniis diſſertioribus ad dictum Regem adiverunt, & procidentes ante eum, & detectis capitibus, & genibus flexis. Senior Rectoribus pro parte omnium ibidem advenientium, nec non totius Civitatis populo dicto Regi hæc verba faminavit. Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam, & cætera, multaque nobilium comitiva à Iadra ad Regem tranſmearunt, plurimoſque ſermones ad invicem protraxiſſe narrant.

XI.

De Ingratitudine.

ET multi ex tyronibus Regis, ac homines ipſius exercitus non ceſſabant Vrbem viſitare, nunc iſti abeunt, nunc recentiores victualia venundanda conducuntur, quos Iadertini aſperrimè prædantur, numos exercitus pro medio cambiunt pretio. Falernum trina parte lymphatum modium unum pro ſex, vel ſeptem aureis venundant, panes candidiſſimos ipſis interpletaxant, aquam ex puteis absque penuriali pretio haurire non ſinunt. Hoc enim Iadertini avidiſſimi contra illos, qui ſuum Cruorem fundebant, & à tàm prolixa peregrinatione feſſi fuerant, exercebant. Sed ipſe Vngarorum exercitus munus condignum ipſis contulit Iadertinis. Grandis quidem erat exercitus, & multæ nationes juſſu Regis congregatæ erant, ibi Vngari, Croati, Boſgnachi, Phyliſtei, Cumani, Boemi, & Teutonici, ſeu Alemanici, & aliæ plures gentes, quas particulariter explicare non curamus. Iadertini robuſtiores efficiuntur, ſuas probitates coram exercitu illo numerabili experiuntur: Nam quodam die octavodecimo Iunii quidam ex Iadrenſibus armis confibulati penes contra Civitatem ſe direxerunt, ipſoſque ad pugnam cæperunt provocare. At illi exeunt ex ſticato, verſus Adverſarios concurrunt, mixtimque partes certant, & niſi tunc Vngarorum quædam particula, quæ in Civitate Iadræ cauſa recreationis venerat, ſuis præſidium intuliſſet, quàm celeriter illuc equitaverunt copioſà gens ex Iadertinorum parte defeciſſet, ſed quamplures ex Venetis morti traditi, ex oppoſitis nullus viſus eſt. Advenerat etiam in Comitiva hujus exercitus Bertandus Presbyter Aquileienſis Patriarcha, qui viceno die Iunii Iadram viſitare providit, à Civibusque honorificè extitit cum exeniis ſuſceptus, jubetque Rex undecim trabuchos, cum quibus majus obſiſtebant, ex quibus infinitos lapides ex ipſis machinis ipſi Marani ſuſcipiebant ab Vrbe Iadræ, qui ibidem fuerant locati, extrahere, quos in baſtide obſeſſum ſagaciter erigere imperat, qui continuè ult. duo millia equites exercitus, & octingenti Iadertini, pedites, qui in cuſtodiam erant deputati diu, noctuque non ceſſabant deſtruere Civitatem hoſtium. Ad horum autem cuſtodiam excellentiores barones totius exercitus adveniebant, & ibi toto die naturali in equis, & compedibus aſcenſis ad æſtum morabantur, & interdum recreationis cauſa in Vrbem introibant. Nemo reperiebatur, qui occaſione refrigerii guttam liquoris porrigeret, ſeu falerni, ſæpiuſque Venetorum miſſos Rex exquiſitus fuerat, ut ipſi poſſent cum dicto Rege aliquos conferre ſermones, quibus Rex nec licentiam accedendi tribuebat, nec ipſos tantum audire conſentiebat. Sed ex quo Veneti cum ipſo Rege oretenus fari non præſumerent, cum ſublimioribus Vngaris, ac Bano Boſnienſi cæperunt ad invicem amicari, nec non inter ſe conficientes quoddam perditionis, ac conſpirationis genus, quod ſtatim indicare promittimus. Imperii ipſius Regis tres cattos ligneos fortibilis fabricationis præfati Iadertini ab eorum Architectoribus laborare fecerunt, à quocumque ipſorum quoddam longum lignum in lance, quo mœnia baſtidæ, & propugnacula funditùs erant deſtructura, nec idem

Rex Vrbem ingredi voluit, donec Civitas, ex hoſtibus foret liberata.

XII.

De Bello dato Baſtidæ in quo Veneti palmam victoriæ gerunt.

KAl. Quintilis menſis die, qui Saturno eſt dedicatus, dum volucres ſuarum vocum inchoant ſuavia modulamina, præfatus Rex pluſquam octingentos præfecit tyrones militari cingulo confibulatos, ex quibus quatuor Iadertinos ordinavit, quorum non expedit recitare nomina, cum quibus, & aliis ſuis ordinatis aciebus paravit ſe expugnaturum contra baſtidam Venetorum, in qua erant conſtituti ad ipſius detentionem pluſquam ſexdecim millia pugiles. Reſonat mandato Regio tubicula pedeſtris per Vrbem, inſurgunt Iadertini alacriter induunt bellica arma, pluſquam tria millia hominum cum eorum ædificiis præcedente vexillo S. Mart. Griſogoni eorum patroni; audacter verſus Baſtidam ſe dirigunt, in quorum comitiva ferè quinquaginta erant Vngari: reliquæ verò acies equitum ipſam contra Civitatem arctiſſimè cinxerunt, quibus penes ipſam applicatis, aliqui ejus murum abſque pavore in ruinam ſtudent evertere, aliqui procurant eorum ædificia affinius penes ſticatum adhærere, aliquos trabuchos mirabilitér exercent, & aliquæ turres, ſeu inimicorum propugnacula accendere procurant, & quam plures baliſtarum & ſpingardorum properant opponere. Sed jam Veneti præparati ſicut illi, qui noverant temporis diſpoſitionem, aſcenderunt ſua ædificia: certamen mirabiliter officiant, obſtant viriliter hoſtibus, copioſos ex ipſis vulnerant, & ex oppoſito iſti aſperius imprimunt, & repellunt, & in tantum ſuperant tres turres, ſeu propugnacula relicta inuuita ſunt, nec ſuper ipſis agonizare audent, propter ſæpiſſimos ictus, & cum iſti conſpicerent neminem pugnaſſe in ipſis tribus pugnis, accedunt ad Turrim, ſeu propugnaculum ſitum inter tria illa relicta in flammam eandem incendunt. Sed Veneti ſagaciter ſuper illam ſcandunt, obſtant combuſtioni, fundunt lympham, & cum gravitate eam extinguunt. Maxima pars illius igne extitit conſumpta. Iactant etiam Venetorum tres machinæ æquoris in hoſtem, neminem præter unum incolam lethaliter vulnerant, non ceſſant etiam alii trabucelli conſtructi in ſticato, qui erant ultra ſeptem prohicere. Sed fruſtra eorum concertatio cernebatur. Cum autem ejuſdem diei nondum tertiarum hora lapſa fuiſſet, & partes ſic certantes Petrus de Canali Capitaneus hoſtis, ſeu exercitus ſticati intuens ſig. quod eidem illi Barones illi Regis patefecerant, cæpit ſuos hortari pugillatores, & ſic juſſu Capitanei grandis copia virorum ab ipſo hoſtio ſticati nimia feſtinatione eſt egreſſa, & aliqui ſponte per murum ejuſdem, qui erat minimè altitudinis ferè bini paſſus in terram ſe præcipitabant, & verſus Iadertinos ſe diſponebant nullus coadjutor Iadræ eis obſtare nititur, lucidè conſpicit Rex, & tota ejus turba, nemini imperat ex ſuis illis fidelibus Iadertinis guttam ſuffragii præſtare, ſpeculatur univerſus exercitus armis fulgidis decoratus. Nemo properat ipſis ſuccurrere, tanta ſiquidem fertilitas Virorum pugillatorum ab ipſa contra Civitatem fuit egreſſa, quod numerum ſex milliarium excedebat, præter equitantes, quorum erat numerus ſexcenti equites. Inſpecto hoc Iadertini talem dolum, & perditionis conſpirationem perfidorum Athletarum, nec non Stephani Boſnenſis Bani belialis alumni in multa ſtupefactione cordis commoventur, amittunt vires, neſciunt quo pergant, cruorem in ſe non ſentiunt, & tanto mœrore punguntur, quod plurimi Civitatem ingredientes, quaſi ſemivivi comperti ſunt, ipſeque multitudinis cuneus Venetorum verſus Cattos, machinaſque, & alia Vngarorum, & Boſnenſium tegimenta accelerant, ſtudent eas frequenter cremare, ſeptemque trabuchos, ac quatuor ſpingardos in conſpectu Regis, totiusque ſuæ innumerabilis potentiæ, quos in obſeſſione baſtidæ juſſu regis erexerant. Nullo præcincti timore incenderunt, & niſi tunc numerus illorum ſexcentorum equitum adeſſet, certos nos reddimus: quod Iadertini tàm hi, quam intra, & extra erant Vrbem campum cum ipſis affectarent, potius vellent in campum deficere, quam tale dedecus, quod eis minimè aſcribitur, finerent per illos damnosè perpetrare, & niſi hoc fraudulentum perdimentum tunc per illos Regis Barones, & præcipuè per Voyvodam Laccohovich exactu fuiſſet ſexta quidem hora ipſius diei non conſummaſſet, quod ipſa baſtida, ac combuſta eſſet, & in manus hoſtium tradita, nempe pluſquam quatuor centenarii virorum ex parte Iadertinorum illo marte cicatricum vulnera plurimis portarunt diebus, nam nullus ferè nobilium

bilium reperiebatur, qui baculum in manu percuſſione vulnerum non habebat, & tres fuerunt neci traditi; ex illis certitudinem penitus ignoramus, ſed exiſtimandum eſt quod pauci ex iſtis pergunt. Idem Iadertini infelices laſſati, ſed plus mœrore occupati conſpiciunt ſuos trabuchos igne cremari, non eſt qui manum adjiciat ab illis, à quibus erat ſperandum ingenti triſtitia, & inextimabili infortunio cinguntur, aſcendunt mœnia Vrbis, conſpiciunt ſuos trabuchos pyro conſumere, tueri ipſos nequeunt, non tantum dolore mentis punguntur, ex machinarum amiſſione, & Cattorum deſtructione, quàm ex ingenti perpetrationis dedecore illato per illos magnates tyrones, qui potius cupiditatē, quàm tam grandis honoris adeptionē aſpectarunt, condeletum extiterat in codicis, & abraſum canticum quod per univerſam regionem Dalmatiæ interrogationum ſanctarum comitiva titubabatur, ab ira Vngarorum libera nos Domine. Decet & nunc deberet plus renovari, & iterum in codices apponi. Immenſibili cruciatu fideliſſimi Iadertini veſtiuntur, quanta opprimuntur anguſtia. Eorum gaudium ò Rex, quod ex tuis Epiſtolis percipiebant in exhauſtiorem triſtitiam eſt converſum. Hæc eſt illa veſtra ſponſio infixa, quam Iadertini de vobis præſtolabantur, quam munitam ingenti cereo ſigillo ipſis inſontibus deſtinari aſſerebas. Grande Iadertinos percipere bravium, ſi Venetis viriliter obſiſtere curaverunt. Certè eorum triſtitiam quilibet ſpeculetur, tam famoſi Regis, ſuorumque Baronum cupiditate ſeductorum ſagacem perfectionem, ſponſionis ſuis intimis fidelibus operatæ. Et niſi tunc idem Rex per ſuos ſpeciales Legatos illos Cives hortatus fuiſſet, quod de adverſitate nihil hæſitent, de ignominia, quæ ei non fidelibus perpetrata extitit non gemerent, nec turbarentur, eò quia ipſorum liberatio erit prior, quàm ipſius erit ab illis partibus receſſus, nullus Civium tanto poſſet vigore ſublevari, quin aut ipſam Vrbem relinqueret, aut doloris tactu vita non privaretur, & cum nil à Rege fideles habere poſſent, niſi tantum ignominiæ, & diſcriminis deſperationem, accedunt humiliter ad eum, ut ex quo ſic contigit caſus ſaltem eos reconciliare ſtudeat, cum antiquis hoſtibus, ad quorum ſupplicationem voluntarium ſe obtulit, ſed effectum minimè tribuit, diſſimulans ſe velle treguam proclamavit cum Venetis, ſed poſt ad quod hæc tregua non ne æſtu continuè concors cum Venetis, quos aſſerebas inimicos mortales propter participationem interitus Andreæ Regis Neapolitani veſtri germani fratris, putatis veſtrum ſcelus ſub tegimento claudere, ſed magis ſerenum, quam Phœbus apparet in polo, & non ſuffecit hæc, ſed die 2. Iulii craſtino reliquos trabuchos exercitus ſinivit per illos incendere, præterquam unum, quem olim Nicolaus Banus Sclavoniæ, quem Rex ab officio Banat. ignominiatum dejecit, Iadertinis tranſmiſit. Nunc appetit Rex Venetorum, colloquia fortè baronum formidine dulcia proverbia præfatur Iadertinis, ſed propter effectum operis nullam habere efficaciam. Elegit in Legatum quempiam ex ſuis commilitonibus ad Vrbem Venetiarum, ſub ſpe confirmandi reconciliationem, quam Iadertini inſtigaverant Regem. Sed nihilominus veritas fixa habetur, quod non hac de cauſa, ſed certius, & credibilius ipſum transfretaſſe ſuſcipiendum ejus laboris præmium, & tanti ignominioſi vituperii ſolutionem, quare idem Rex in conſenſiſſe arbitratur, & nulla mora ipſo Rege faciente infregit treguam tertio intrante die Iulii à partibus Iadræ amota militia diſceſſit, in fineſque Auranæ ſuam callem cæpit feſtinare, deinde aliquot dies ibidem ferre inducias amoto univerſo exercitu equitare non ceſſabat ad Pannoniæ partes. Terminatur nunc obſeſſis dolor relictis agone, nullumque ergo ſalubris conſilii valent perſpicaciter præ triſtitia ſpeculari. Incedunt ut à vita privati tandem dolus illius tam excelſi Principis, & tam appetibilem ſuorum bonorum avaritiam, quod ſi illo die unanimiter omnes capite mutilati fuiſſent, majori mœrore non deflerent.

XIII.

Lamentatio Iadertinorum adverſus radios fortunæ, & ad alios.

NEc illis valet conqueſtus ad radios fortunæ, qui magno vociferabant ululatu, ac inquirunt, ò mirabilis fortuna, & inconſtans! ò machina mundi condita! qui cæleſtium, & terrenorum locorum juſtè Principatum tenes, quodve ſic ſagaciter tuas metas reſignaſti? cur in diurnorum non dilataſti proſpera ævo tua, ſed ſic repenti curriculo illos inſontes Iadertinos, qui tanta fidelitate vigebant, quod potius morti, & tanto diſcrimini ſe diſponebant, quam abſque eorum Regis obtento commeatu nullum fœderis judicium roborare eligebant, & tales extendis tuas vires fortaſſe, ſed certitudinaliter tranquilliora erogas te in ſequen-

tibus, ut graviori jactu vigilando interimis, nam quantum tua abundantius confidunt proſperitate, hos terribiliori ictu in abyſſum præcipitas, tuum eſt juvare in te ſperantium nolint obedire, execratur igitur homo, qui in te juſtè confidit. O homo qui cinis es, cujus rei cauſa mons actus à bono frequentatis ſic turpiter conquerendo parvipendens. An ignorantia ſpernibili cingeris, *qua dicor fortuna, quare non ſum omnibus una, nam ſi non rotarer, non fortuna vocarer*. Sed certè quantò appetibiliora mundi perveniunt, tantò à viro ſapienti ſunt fertilius formidanda pariter, & fugienda: non decebat illos ſanè, lance aſſumere lætitias qui cum jubilo ad magnum iſchiros reſonare, ne in proſperitate eorum quemque extolli permittant, ne poſt mortem in adverſis anima diverſius conſternant, & certè conſternavit, & tali diſſipatione commovit, quod plurimi plebeati facti ſunt fugaces, & propriæ Civitatis diri rebelliones, cruciantur regnatores Vrbis igne vivaci: judicant ſibi illud ſurgere, quod humanitas fragilis, & patiens eſt ad tolerandum patientiam, neq; eunt ſuperare, carent æneo pectore, nec ſunt nutriti inter horrendos tygres, & venenoſos chylindros, contra eos videtur inſurgere gladius biceps: nempe eorum cythara ſciſſa eſt, & organum lætitiæ in flentis lachrymas defectum patitur, mens ſuccumbit, ratio hebetat, intellectus reclamat, memoria titubat, & tremit ſenſus, imaginatio in tantis non ſufficit. O utinam illa lapida fortuna cum alimonia præſtabat repentè, ſors excelſa deſcendiſſet, prothoplauſti pœnas experiri putantur, immitemque ſententiam metuunt: mutarunt ſtatum de libertate ad mancipatum, de gloria ad vituperium, & de honore ad nullius generis probitatem, ob hoc homo cum in honore eſſet non intellexit, propterea comparatus eſt jumentis inſipientibus, illisque eſt factus ſimilis. Quid de te machina mundi extimabit, ô Rex, ô Rex! approbat enim te tanquam ignorans coſmarium, nunc opinionem mutarunt, judicabat imperaſſe grandiorem partem Vniverſi, nunc tuæ dignitatis titulum tui avidi commilitones ſibi aſcribunt, quos de ſervitutis ſtatu ad gloriam dignitatis ſublimaſti, ubi juramentum tuum, quod pauliſper pollicitabas, potius valebas mortem eligere, quam illos fideles deſerere. Sed tui cupidi conſules certè in fiſco reſervatum eſt, tua fides univerſo hodie, prout taliter tuos edocuiſti tyrones, qui tam grande dedecus in tui præſentia auſi ſunt perpetrare, quippe rudis es, & Principes tui de mane comedunt, ſic impunè relaxaſti illos, ſic aulæ gallicæ ex cujus ſtirpe appellaris te fore indutum tàm grande fabricas opprobrium, ingens ſcelus in illos, qui te, ut dominum colebant, imbecillem te reputas, nec canu mordibilem ſuper tuos commiſiſti, aſſerebas enim illos cum juramento tanta charitate dilexiſſe, quod licet dimidii tui Regni theſaurus eſſet diſtrahendus. Decet ut illi liberentur à Venetorum Imperio, deteriusque foret regio ſceptro ab exordio, & medio eos renuere, quàm finem tàm terribilem maculare, minus facinus committeres tuo proprio ipſos jugulare gladio, quàm in tanta calamitate, & diſcrimine affici velle, hoc quidem eſt præmium illud tam ſpecioſum, quod fideliſſimis tuis Iadertinis colargitus fuiſti: Sed ô Iadra! ecce tuus Rex advenit, Rex acceſſit, in aſpero ergaſtulo vos afflixit, optaſtis adventum Vngarorum, mucrone bicipiti ſuper vos irruentem, penitus ignoraſtis, quid petere neſciviſtis.

XIV.

De Seditione in plebe, & qualiter ingenui pro ipſius inquietatione nummos aureos eis diſpenſant.

ET dum idem Regis Legatus munus inſolubile Venetis præcipitiet, Iadictini ſperantes concordiam fore inter illos jam roboratam, ſed per alteram viam reverſus eſt in regionem ſuam, lenitatem, & in effectum ipſius nuntii ipſi Iadertini infelices concipientes eorum exigent: de merito, qui liberationi patriæ ab illo qui ut Sanctus honorabatur acceptare nequiſſent. Sed ab eo inconſtantia verba accipiebant, in varia ſeditione pro parte pinguium plebeiatorum, adverſus egregios extitit Civitas commota. Sed plurimi ex craſſo vulgo propriæ patriæ fuerunt propter cupiditatem perfidi proditores, rebelliones ſtatum Vrbis hoſtibus declarant, hortantur eos majores amplexandas vires: fit ingens ſtrepitus per vicos Civitatis, aſperrimè tumultuant infimates. Erga conſentientes reconciliationi nullus inſignium tutus valdè per Vrbem vagare audet, nullusque proverbium iraſcibilis condiſcemini illorum reſonare audet. Immo iſti populati Villici intuentes quempiam egregium ſæpiſſimis ignominiis jactabant, tandem viri inter manus Vrbis pendebant, pro quietatione ruſticalis populi mille aureos communis per duos officiales communis vulgi & unum nobilem jubent per infirmiores diſtribui: & ſimilis diſpenſatio non extitit unica, ſed plusquam bina, & bina numi univerſitatis illis fuerunt diſpenſati. Sed aliquis perfectus, ſeu fructus operis ex hoc minime ſequebatur, immo dementiorem capiebant audaciam, nam qui parcit virgæ, inquit Sapiens in proverbiis, odit filium. Vbi erat quædam con-

congeries plebejatorum, totum eorum murmur, & tumultus erat adverſus Vrbis prætores, concordiam per hoſtes eligendam illos nolle aſſerebat, ſed veritatis ſtilus ab eorum ore prohibebat, cum generoſi illud jugum, quod Veneti affectabant poſſibilitas non denegaret, protinus abiiciebant. quodam verò die XIV. Kal. Sextilis menſis infimus populus grandi comitiva in majori publico foro certis armis protinus bellicoſis amicti ſtabilierunt locum, grandibuſq. vocibus reſonant, ac nobiles imperioſis, & minacibus inſultant verbis, penitus Civitatem velle ſubmitti Ducali Imperio, quam in tali morari velle diſcrimine. Denique Prætores coacti pro ſatisfaciendo populo, ac plurimi perterriti formidine, duos ex egregiis, & unum ex illis ad Capitaneos inimicorum exercit. deſtinant in nuntios, qui conſtituti coram ipſis Capitaneis cauſam ſuæ legationis pronuntiantes, & dum ipſi legati finem ſuorum feciſſent verborum, quidam eorum conſultè in hæc verba prorupit. Paratos nos fore favorabiliter tractare & habere eos, qui ſic à via rectitudinis deviarunt, qui tam grandem, & humilem veniam expoſcunt ex commiſſis cum hæc quàm cito, & perpendiculo Vrbem hanc præbeant, quàm injuſtè poſſident expeditam cum cunctis ejus vallatis caſtris, & oppidis, tàm ſitis intra Civitatem, quàm extra gazas Civitatis, ſive ipſi Cives in ſui libitum, & commodum convertant, dummodo fidelitatem condignam ſubjectionis Ducali dominationi perficiendo retineant, quod ſi aliquis tantæ temeritatis compertus fuerit, qui potius alienæ ſubjectioni attentaverit ſe ſuppetere, pro juſtitia cedat arbitrio, cujus ducalis Celſitudo mandatum ordinaret; & hæc non ut per patentes paginas modo fœderis ſit aſcriptum; ſed verbo quo affirmant Jadertini fidem credulam debeant adhibere, & ponentium verba idem nuntii plenariè intellexiſſe habetur, Vrbem adeunt Prætoribus ejuſdem ſeriatim reſponſivam legationis exponunt, omneſque rectores erant N. tres, & duodecim Oratores Jadræ, in quos tota Vrbs pendebat, decreverunt, ex certa ſcientia potius velle artus Civium mandere, quam ad tales conſcendere velle conditiones, nec eorum patriam tali ſuppetere velle Imperio, ſed tum gi ex inflammatiori furore contra illos accenditur, ipſi obtemperare non ſtudent, deculpat audacia, fervet indignatio, & nec ſaturari valent tanta ſiquidem ipſius dementis gregis geminata erat iniquitas, & elatio, ac in tanta ſeditione univerſa Civitas eſt corrupta. quod ſecundum libitum Populi hoſtes remigantes juxta littus Vrbis condeſcendere de Civibus in terram ſæpius faciebat, nec erat aliquis tanto vigore ſuffultus, qui ejus poterat reſiſtere voluntati, ac opportunum eorum nutui aliquod retractare. Sed hi, qui hos ictus ſupportabant nullum indignationis indicium propalare publicè præſumebant, quodam verò decimo nono Julii hoc contigit. univerſa plebs armis latentibus amicta, in publico Civitatis mercato cum valido ſtrepitu, & vocis clangore adivit. Prorſus appetere principem Venetiarum, quorum minus ingenui Cives nimiam cordis formidinem ſumpſerint ex dolore ingenti, & pavore præcincti verba pro ſtatu pacifico eructare non valebant. Sed ne dum ejuſdem diei hora bis tertia conſumatur, cephas quidam plebis de eorum conditione inter principaliſſimos, & capitales, & tàm diri ſeminator facinoris, ſuis relictis gazis, cum ſuis affinibus à Civitate refugit, factuſque ſuæ patriæ publicus proditor, & conſpirator de cujus ſaltu ſublime hortamen generoſi Concives contra quos erat facta borgella, ſumpſerunt illud Vulgus in ſenatum, tamquam capite detruncato per vicos gradiebatur. Sed nemo prætorum, ſeu Oratorum in aliquem eorum manum extendere præſumebant, & dum idem dies penes veſperorum cantum appropinquaſſet, duos trabucellos in metis S. Matthæi extra Vrbem dicti Veneti erexerunt, quia inimicos ſæpius offendebant, & dum ipſi prætores, & cæteri eorum conſentanei, ac Vrbis ſuæ fideles in tanta eſſent agonia poſiti, quod hujus vitæ tædium jam habebant, nemo eorum putabat à tanto evadere poſſe diſcrimine, quin in manibus corruat inimicorum; Sed ille, à quo omne datum, & omne donum perfectum dignoſcitur habere fundamentum, cui poſſe eſt omnem curare morbum languidum, qui etiam Davidis perſecutionem confregit, & in fines orbis diſperſit, quodam admirabili, & novo ſplendore ut agnoſceret ejus veſtigia inſertus eſt lucratores coruſcare.

XV.

Qualiter generoſi Cives ſuppetunt plebeiatos propter juſtitiam contra ipſos exactam.

Dominica quadam tertio viceno die quintilis menſis, quam Jadertini benedictam Dominicam dicunt contigit, quod quidam rebelliones, qui ad hoſtes ſaltum fecerant, in quadam cymba juxta littus, ex Quirinali plaga Vrbis remigantes, aliqui fideles patriæ, ex infimatum ordine, ſub ſpe fiduciæ, illos ad terram convocant, quibus fide adhibita, juxta littus applicarunt, inſurgunt quidam, qui in latibulis erant latitati, eos cōſpiratores, qui erant num. quinque potenter ceperunt, ac in ipſis manſ. bus iniecerant, quos ad Rectores Civitatis captivatos conduxerunt, poſt quos totum vulgus eſt devallatus, nullus tanta audacia præcinctus,

qui tueri à manibus illos attemptaret, ex quibus conſpiratoribus excuſſa veritatis origine, ſpontè abſque alicujus ope eculei quam plures participatores hujus eſſe delicti expoſuerunt. Eligere plus cupiebant Prætores conſules, ac generoſi concives duram pati necem, quam ſancta juſtitia in hoc caſu per eos deſiſtat. Vndecim potentiores, & elegantiores ex conditione vulgi conſentanei facinoris ſub gravibus affixere compedibus, ac ingenuum monos Bivaldum Gregorii de Botono, quem juxta Principem noſtri ſarcaſmos cap. ſeptimo recolimus nominaſſe pariter cum ſeniori nato nomine Gregorium disjunctim tenebroſo clauſerunt ergaſtulo. Illi, illi vires ammittunt, diſperguntur comitive, ceſſat in populo murmur, quilibet pavore ſuffultus fatetur ſub alis, & tegimento regnatorum & nobilium & ſinu velle quieſcere, manſuetique ut agniculi efficiuntur, venerantur ingenuum, aſſentiunt ſe adhærere voluntati prætorum quamplurimi quidem, qui huic facinori conſenſum præbuerant. Clam Vrbem reliquerunt, propriumque habitaculum, multa deſerunt celeritate, eaque Nobilium Iadræ imperio exactum fuerat hoſtibus ſingulariter indicarunt, indagataque rei veritate, modoque tam crudelis proditionis maleficorum in feſto Zebedei Apoſtoli Iacobi in publico, & medio foro Civitatis ubi univerſus convenerat populus Deum benedicens, ac eorum paſtorem, qui patefecit, & tam enorme detexit putatum, abſque alicujus impeditionis obſtaculo, illum nobilem pariter cum filio, binoſque ex illis undecim plebeiatis elegantioribus idem prætores juſſerunt decollare quatuor ex illis lumine privari, & reliquos ſub perpetuis compedibus pronuntiarunt cruciari. Tale enim crudele commiſſum ipſi iniqui conceptores decreverant effectui producere, ut hoſtibus illo die, quo juſtitiam compleverunt. Aliquæ ex turribus majoribus ſitis ex boreali plaga Vrbis hoſtibus deſignare, januaſque cunctas per quas Venetorum exercitus Civitatis ingredi debebat reſerare. Sed nutu permittente divino, nec iſto, nec illo gaudere potuerunt intentu.

XVI.

Propter ineffectum proditionis grandis pars exercitus Venetorum receſſit, & de confectione unius Batifollæ.

SAnè intuentes Veneti quod ipſam anchoram nutu magni tonantis hoſtes infregerant, & quod illa conſpiratio diræ conceptionis integraliter extitit, juſtitia ſuadente punita, confeſtim mane luceſcente magna pars exercitus pugillum de Baſtida, & particula cunei claſſium, & galearum propter ineffectum conſpirationis Veneti accelerant, ponteſque illarum ingentium navium, quibus Civitas extitit agonizata feſtinanter diſſipare inchoarunt, ipſoque die quoddam Batiſollum cum monos machina ultra portum ubi primitus extitit ſticatum reædificarunt.

XVII.

Quomodo Iadertini Inimicocorum duas combuſſerunt machinas, & qualiter Veneti cæperunt Caſtrum Sancti Michaelis.

NOn quidem Venetorũ parva ſimplicitate lentitatis bubinæ, ſed ceu cervus ad fontes deſiderat aquarum, ita Venetorum cunctas virtutes in hoſtes cupiendo, immo operando non ceſſant, quodam viceno nono Quintilis procurant obſeſſum ſtatuere contra Caſtrum S. Michaelis de Mont. ex tribus ventis, ſed ex quarto 5. Occidentali galearum cuneo obſeſſum firmant plusquam ſexcent. pugiles, & dum ipſi pugillatores feſtinabant transfretare ad locum, juxta cantum veſperorum ejuſdem diei Tubicen latenter ſubmiſſo ſono per vicos Vrbis titubat, ne ſtrepitum ſentiant inimici, imperatoque fidelibus civibus, ut arma amiciant, verſus valvas migrantes properent, & ibidem confeſtim plusquam quadringenti viri bellicoſi cumulantur, Civitatemque ingrediuntur, & ad illas duas machinas penes fabricam S. Matthæi conſtructas, quas ſuperius patefecimus ſuos greſſus feſtinanter dirigunt. Ibidem aliquot cuſtodes adinveniunt, ſex ex illis vita privantur, ex oppoſitis duo deficiunt, reliqui ex illis ſaltum properant ad ſticatum, actus Iadertinorum ſingulariter propalant, inimici accelerant præcipitare machinas, rogumque ab ipſis inſtruunt, & inextinguibili flamma incendunt, duasque perticas ibidem repertas ſecuribus particulatim infringunt. Inſurgunt obſidentes ad arma, ad defenſandos trabucellos incedunt, quos hoſtes ſentiunt retrocedere, compelluntur, & valvas Vrbis intrant, ſatagunt Veneti trabuchos ignea liberare potentia. Sed tanta vis flammæ ardoris eos occupaverat, quod eos vix defenſaverat ferè totos ſare defectos, quos, & ipſi poſtmodum, & quod reſiduum incombuſtum fuerat in ruinam ſubverterunt, & adverſus ipſi conflicti faſceninas Civitatis concurrunt, quos hoſtes à mæniis jaculis terribiliter impriment, qui illi coacti baſtidam ſunt reverſi, porrò nonas Sextilis monos Cap. oppidi S. Michaelis Zoilus de Vrſulino nomine vocatus, cupiditate ſeductus, caſtrum reliquit, & ad hoſtes obſidentes aufugit,

git, conficiens conſpirationem quamdam proditionis Caſtri, ac eodem Solis curſum agente die, nobilium unus ex Venetis tres ingenuos quoſdam ex Iadra, duoſque plebejatos ſub fide ſponſionis à cymba ultra portum ibidem advenientes, in terram conſcendere paratus eſt, cui fide adhibita paratur complacere illius rogantis voluntate, & non dum large ab arcella in terram ſaltum fecerant, ecce quidam ex latibulis adeunt, & potenter in ipſos impetum faciunt, captivatoſque ad galearum Capitaneum adducunt, quos iſte retinens abire alicubi eos non permittebat, de cujus actu concives non valdè gaudentes ſtatim octavo idus Auguſti; Epiſcopum quemdam pro rumore exacto, cum idem viri ſub ſpe fiduciæ ſunt capti, ad dictum Capitaneum galearum tranſmiſerunt, qui Cap. in hæc verba prorupit: Expreſſum juramentum nos firmaſſe, quempiam hoſtem Iadertinum, quomodolibet poſſet capere, manuque forti captivare notum faciemus, quorum Imperio Summus Capitaneus quicquid juſſerit, per nos erunt impletura. Cum hi captivi, non à nobis fiduciam acceperant, forſitan ab aliis, qui hac carerent auctoritate. His auditis, Epiſcopus in Vrbem accelerat, cum obtento commeatu reſponſivam prætoribus, pro quorum parte erat deſtinatus, legaliter indicavit, illoſque captivos poſt aliquibus inde retroactis diebus cum reliquis Civibus Venetis aſſociarunt. Parant Veneti, qui in obſeſſum oppidi S. Michaelis convenerant ad pugnam, quam quinto Idus ſextilis ab ortu ſolis inchoant graviſſimaſque vibices ſupportant, & in magna ſtrage deficiunt, nam ipſum Caſtellum nullum belli genus pati poterat, propter rupium & altitudinem ſaxorum in vallatione dicti Caſtri exiſtentium, ſed gratia illius proditoris Zoilli, in tanta clade pugillas ſe diſponebant. Cum idem ſceleris Confector ſignum eis dederat, pugillatores, ſeu defenſores Oppidi licet coacti per reliquum Capitaneum Caſtri nomine Ioannem de Scherbec concivem auſterrimè defenſabant, & viriliter hoſtes imprimebant, nec eo die valuerunt ipſum ſuperare; ad uſque horam ſextam ipſe agon dicitur perduraſſe. Atque eodem idus inſontes quoſdam infantulos, & innocentes egenos, qui valvas elemoſynando circuibat extra Vrbem egreſſi, ut alibi ſaltem eorum vitam ſuſtinerent, largius idem Veneti nulla rationis prævia cauſa eos hoſtiliter cæperunt cum multis flagitiis, & verberibus eos colafizarunt, & poſtmodum nulla moti miſericordia, nec ſanctæ pietatis intuitu rogum cum ingenti flamma componunt, eoſque crudeliter in ipſum jactant, & in cinerem redigi faciunt. Quid ergo iſti juvenculi mali fecerunt? Non arma contra illos ſumpſerant, non ultionem appetebant. Sed certè iſtud horrendum ad caſtra convolaſſe dicitur, pro tanti Criminis vindictam poſtulaſſe. Sed forſan gravius pondus eſt Iadertinorum, quam ſint ſcelera Venetorum. Die immediate ſubſequenti S. ſolemniſſimi Chriſti Athletæ Laurentii, dum hoſtes paraverant ſe ad aliam pugnam, ſponte defenſores illius Caſtri S. Michaelis nullo patiente agone, numo obcœcati, hoſtibus tradiderunt Caſtrum, incolumeſque promiſſas ſervando, quod ipſi gratanter acceptarunt, ac eumdem fidelem Capitaneum cum paucis huic exhibitioni, & proditioni tenerrimè contradicentibus in compedibus nodarunt, & aliquos ex his fidelibus gladio occiderunt.

XVIII.

Quomodò divinitus ſticatum dicitur eſſe accenſum ab igne, de quodam miraculo ibidem oſtenſo.

IAm vicina innoteſcente meta, Caudæ leonis in ipſo ſole exiſtente, qui æſtus non tantum madeſacit exteriora, ſed etiam in extrinſeca urere facit, excelſi ningentis conſtitutione prima Sabbathi idus Sextilis obducto cæruleo aere tenebróſa caligo repente fumus non credo humana induſtria conflatus, nimia atra condenſatio extitit in hoſtium ſticato vaporatus, & tantum auctus, quod flammæ incendium terribili ſagacitate ex ſe evomit, & per diverſa loca baſtidæ ſpatiari cernebatur, quod pluſquam ipſius medietas ſticati exuſta affirmatur, & niſi tunc tranquillum temporis æther extitiſſet, nil mirum quod totum in cinerem fuiſſet redactum: ultra centum aureorum millia habitatores ejuſdem perpeſſi ſunt. Et dum pyr ſui officium exerceret, Concives Iadertini conjectarunt ſub induſtriæ zelo, vel doloſitatis ſpe illos ſponte non miraculi expreſſi divinitus facti confeciſſe, nullis obſtantibus induciis, tintinnum agonis mox reſonare ſtudent. Omnes pugiles Vrbis ad arma excitat. Quilibet ad mænium loca conſtituta celeriter properat, judicium intuentes Dei, ſed ne conſcientiæ patiar morſum unum indicare propoſui id, quod accidit de rogo illo in quodam contubernio in ſticato, nam cum ipſe lar diverſas domunculas in cinerem convertiſſet, cuidam cum ſe adhæſit in qua unus clypeus ſignatus effigie diverſis admixtis coloribus S. Griſogoni conſedentis in compede, pendebat, domiciliumque illud univerſum pariter & clypeum concremavit nil læſionis ænigma militis Chriſti contaminatum, ſed veluti lucis ſupernæ illuminatum, ac omnium aſſertione, qui ipſum depictū in clypeo primitus deſpexerant, nunc ſplendidiori corruſcatione ſplendeſcere; Nam ſicut profari mendacium, ſic occultari miraculum

lum veritatis divinæ eſt. O quam ſubito Athleta glorioſus ultus eſt facinus tàm horrendum, quod idem Venetorum exercitus contra illos inſontes adoleſcentulos commiſit, quos pridie Levitæ Laurentii feſto igni adjudicarunt, non diſtulit cenſuram cunctorum inſpector in diurniori curriculo labi.

XIX.

Quomodo Æmuli mutuò contulerunt ſermones, ac etiam de quadam proviſione in Iadra peracta, nec non de quadam proditione incompleta.

SCiſcitantur obſidentes ſuos hoſtes, ſi adhuc in obſtinata degerent duritia; Quempiam Venetorum nunciandum inimicis legant, ut ad Capitaneos aliquos ex nunciis emittant: mox ipſo die S. in aſſumptione Dei genitricis, ſolemnitate binos nobiles iſti delegant, & ad Capitaneos transfretant, & exiſtentibus iſtis, & illis ad invicem mutua viſione ſe cernerent, Iadren. hæc verba protulerunt. Cujus rei cauſa adventum noſtrum deſideraſtis? Nutui veſtro complacere ſtudentes, committentes ecce adſumus, ut verba narrando ex veſtra parte noſtris Oratoribus teſtimonium perhibere valeamus. His auditis multum admirari videbantur, taliaque ad illos eructarunt verba. Studeamus penitus, negamus aliquem ad vos legaſſe, nec noſtro ſcitu fuiſſe ea, quæ per vos narrantur, neminique per nos imperatum fuiſſe aliquem veſtrûm ad noſtri conſpectum debere convenire; Nec Iota unum omittere, primævæ petitioni, confeſtim ipſi legati cum obtenta licentia Civitatem propriam ingrediuntur. Prætoribus, reliquiſque conſulibus adverſariorum verba diſtinctè patefecerunt. Sed quamvis Iadertini tremefacti nihilominus aliquale gerebant hortamen de quodam auxilio, quod præfatus Rex Bano totius Sclavoniæ nomine, quo ille repulſus quondam vocatus eſt, cum plurimis eſcis ad Vrbem refocillandam ſine impeditione induciarum debere feſtinare, qui lentus, & triſtis veſtigia Vngarorum eſt ſecutus, & niſi hanc ſpem improvidi Iadertini, quæ effectu caruit præſtolati fuiſſent, jam æmuli complexum charitatis conſecuti fuiſſent. Aggreſſi quidem pro reficiendo populo, quoſdam eligunt officiales, hi rimantur contubernia, & donata divitam per Vrbem annonam, quam ſufficit pro integro menſe, ad quos reperiunt adeſum egenorum. Velint nolint apponentes recipiunt panem. Ex illa per univerſitatem piſtarum fore unciarum quinque, & venundate indigentibus jubent. Et ſalis vilitatio per eoſdem Officiales ſingulis menſibus inchoando à ſextili, & uſque ad metam penultimi terminando extitit exactum, jam pro falerno utuntur aceto, inedia ingens carnium fit recentium, & ſola ſpes habetur in Regis ſponſione. Item quidam peſſimi Vrbem reliquerunt, poſtmodum ſuaſu Capitaneorum exercitus Venetorum tertio nonas ſeptimi menſis Civitatem ingrediuntur, quos obſeſſi cæperunt funem laqueatum nonas Septembris in eorū collo appenderunt, vitæ finierunt terminum, ipſoque die recens Cap. galearum obſidentium cum ſuis decem galeis advenit, & veniens vetus transfretavit. Hic novus vocatus eſt Andreas Mauroceno, & poſt aliquib' licet paucis tranſactis diebus, Marcus Iuſtiniano loco alterius Capitanei pervenit. Vſus eſt officio Capitaneatus in baſtida, adhuc quidem æternus cuſtos vigilaret. Videtur in geſtis Iadertinorum, nam decimo die ſeptimi menſis quidam frater Michael Abbas Monaſt. S. S. Coſmæ, & Damiani de Monte diœceſis Iadræ extitit captivatus pro eo, quod quamdam pugnam ſeu Epiſtolæ Capitaneo novo Claſſium per quemdam cœnobitam ſuum collegam qui fuerat captivatus clàm deſtinaverat, cujus exemplum Epiſtolæ hujus erat continentiæ.

XX.

Exemplum Epiſtolæ.

MAximo ac potenti viro, & Domino ſuo Domino Andreæ Mauroceno Cap. generali frater Michael Abbas Sanctorum Coſmæ, & Damiani Mon. de monte Diœceſis Iadræ humili reverentia, & ſalutem proſperam tamquam Patri, & Domino, in quem nos, & domus noſtra habuit ſpem, habet, & habebit. Semper homines & mulieres totaliter, & numquam à mandatis veſtræ paternitatis receſſimus, neque deviavimus. Vnum Domine mi multa vobis narrarem mirabilia de factis domus noſtræ, de tribulationibus, & infeſtationibus, quas habuimus cum Marino fratre noſtro ab inimicis noſtris, & de aliis novitatibus Iadræ. Si eſſemus penes vos, & quin placebit Dominationi veſtræ. Venimus ad vos tamquam ad patrem. Multa ſcripſiſſem vobis, ſed non præſumo, verumtamen mittimus vobis fratrem Gregorium Monachum noſtrum, qui fuit captivatus à Venetis. Et quia data fuit illi licentia à Rectoribus Iadræ per menſes jam duos ægrotavit, & nihilominus congruè poſſet recedere, ſed intelleximus de adventu veſtro, idcirco fecimus eum præſtolari, donec veniſſetis, quapropter dictum Monachum informavimus, qui vobis ſeriem enarrabit per totum. Valeat Mag. veſtra cum augmento proſperitatis nunc,

& ſem-

& ſemper. Data Iadræ die nono intrante Sept. Nulluſque Iuriſdictionis temporalis propter quorundam Nobilium interpoſitionis obſtaculos auſus fuit in ipſum Abbatem, & ejus collegam extendere manum. Sed uſque conſummationem diſcordiæ, captivus manſit.

XXI.

De quadam Iuſtitia, & agone hoſtium in quo Iadertini prævaluerunt.

QVidam natione Thuſcus iniqua conceptione, ſed deteriori propoſito executionis exercitu Venetorum Iadram transfugavit, quem edicto Rectorum Iadertini cæperunt, & Kal. Octobris menſis quemdam angromagulum Iadræ pytatarum inimici inane ceperunt, quem in ſui conveterant uſum. Dirumpunt Veneti machinis cœnacula hoſtium, ex quibus una in majori ſticatu confecta, jactando præcipitavit pro paucis hebdomadis elapſa rurſum reparari juſſa eſt. Concupiſcunt aggreſſi ſentire ſemitas exercitus coadunatis metis termini, ſed oberrare nequeunt, propter arctiſſimum firmatum obſeſſum, quia nec intra nec extra Civitatem nullus egredi attemptat. Sed quadam decima nocte Octobris ſtipendiarii Iadræ, qui erant circa bis quadraginta eorum aliqui cum obtento commeatu extra Vrbem latuere, forſan aliquem ex obſidentibus adipiſci potuiſſent, & ecce illi ſolitam normam penes faſceminas Civitatis ſuos protrahunt greſſus: Latenter ſentiunt, impetumque contra eos viriliter faciunt, ternum numerum ex eis capiunt, & in Vrbem deducunt, ac plurimos ibidem ſauciatos relinquunt, à quibus captivatis ambiguitas concivium extitit denudata, amplius quidam Iadertini pro inferenda inimicis graviora diſpendia, ac propriam patriam aliquali recreationis ejus ſuffulcire, fabricarunt parones monos tranſtrorum viginti & trium, quem die præſcripti menſis decima è terra in mari natare ſtudent, & jam ferè medius in æquore pulſus Veneti cernunt, in nimia cordis anguſtia moventur, ornat octo galeas Capitaneus maris tectas laneis armis, ne offenſionem baliſtæ ſpiculorum paterentur, cum quibus audacter ſe movit feſtinanter erga illum paronem, ſed more fæmineo abſceſſit, nihil probitatis oſtenſus, & cum penes ipſum acceſſiſſet indiſtans ab eo ferè trium paſſuum ſe ſtabilivit proprius, nutavit accedere, Iadertini equidem galeas hoſtium in portum remigare ſentiunt, citò arma ſuſcipiunt, ad defenſandam ſuam Claſſem accelerant, & ibi graviter remigatores galearum ex inimicorum ſagittis fuſticantur. Conatur etiam una illarum Claſſium accedere ad paronem, & violenter ipſum eripiant, & ad portum deducant, ut ſaltem rogum in eum conjectat. Pro adverſariis, qui citabant ſupra puppi ipſius, qui erant ferè pugiles duodecim, crebrius illorum percuſſionum telorum ac lapidum, nec non ſpiculorum, quæ coactos repellunt, ſimiliter etiam galeas reliquas; Quippe nullus remigatorum compertus foret, qui in aliquo artu cicatricis ſignum non paſſus fuiſſet. Ex quibus pluſquam centenarius numerus mortem conſecuti ſunt; Conflictæque galeæ, & devictæ à portu abierunt, nil læſionis defectum illi paroni conficientes? Sed aliquos Iadertinos curabili vibice ſauciatos reliquerunt, cæpit idem Mars ab hora veſperarum, uſque ad Tytanis occaſum terminavit, & etiam ex eadem parte Vrbis, eadem Vniverſa plebs de ſticato convenit, quos hoſtes dura plaga percuſſerunt, qui ipſi retrocedentes ad propria remearunt.

XXII.

Quomodo Civitas Iadræ egeſtatem victus patiebatur.

PRofectò exiſtimant Iadertini, non tantum ab hominum comitiva, & præſidio, verum etiam à diſpoſitione ſupernorum fore derelictos, cum in multa clade morentur. Iam eorum anniculum pollicitum remotius prolongatur. Iam Bacchi liquore, ac aceti ſtomachus privatur, & quod deterius eſt lurem guſtus ſaporata deſinit temptare. Nam ille mendax Banus, quem Rex ille in favorem tàm ferventorum fidelium tranſmiſerat, ſui Domini ſprevit edictum, ſuum naturalem appetitum aſſeritur fore aſſecutum, decet ei cauſa tàm admiranda, ſtupefactio in homines Iadræ eſt inſerta, quod ex animadverſione, & tanto infortunio judicio permittente divino videtur deficere. Rurſum murmurat, garrit populus, & pariter cum illo multi generoſi concives ſuſcipiunt majores alas, cum nullum famis medicamentum niſi comeſtatio arbitratur, ingens, cujus non extitit in primordio ipſius Vrbis ædificatione ſimilis egeſtas, nam unica libra nefrendium argenteis tribus venundabatur. Arietum inteſticulatorum copia haberi non poterat pro uno, nec pro infinito obolo Taurorum, & vitulorum libra quælibet argenteo bino, & ſemis Caballorum ac mulorum quaterna deca, pro unica ſolvebatur numis terniſdeca, & ſex valebat, Monos ovum gallinæ æreis duodecim, Pullus ejus pro argenteis biſtetras fiebat concambium, genitrix pullorum, vel Capo aureum monos, & ſemis venundabatur, & omnium horum grandiſſimam Vrbs gerebat penuriam. Annonæ modius

dius unus pro duodecim aureis haberi non poterat. Tanta quidem valida fames in ipſa Civitate turguit, quod Venatores murium, ac prædones Cattorum plurimi efficiebantur Cives, quos ad victum convertebant, quia jam ſpecies Cattorum ibidem minimè reperiri poterat, holeraque, crudaque bruttorum corpora ſaturant ventrem ex rabie comeſſationis reſarciebant nunc hic, nunc ille cumbit, animal rationale fame interitum, nunc is, tamquam demens, vigoreque naturali privatus Vrbem circuit, cibum minimè acquiritur, nunc ille venuſtatis humanæ formam commutaſſe conſpicitur, vociferatur, ſtrepitus oppo-neb. fœderi fit lethaliſſima plaga, non ſolum in plebeiatos, verùm etiam inter generoſos. Et niſi tunc illa eſca diſtributa fuiſſet per communis officiales, aut hoſtes ſuum interitum conſecuti fuiſſent, aut omnes Concives defectu cibi ſpiritum exhalaſſent, præſidium alicundè non præſtolantur, in animo fiduciam omnes unanimiter neceſſe appetunt. Sed mors utique ab eis dilatatur, in quanto diſcrimine Cives & patria morantur, adhuc geminatum eſt eorum latitatum odium, & abominabilis elatio, nec ad illum, qui fertilis eſt imbecillibus incolumitatis ſuffragium condare ſtudent ac cedere. Sed juſtiſſimus Princeps cœleſtium & infimorum, qui mortem non vult peccatoris, ex inſontium Virginum puritate hac vice intromittere ſe neglexerunt, ne vili ſtupro deputarentur, & forſan conſonantius monitis ſanctorum Corporum ſponte locum in ipſa Civitate eligentium non ſinivit illos Iaderenos, quamvis dignos uſque in finem, ſic crudeliter, ut putabant, deficere, quidni obcæcati ſpernibili ignorantia, non eligunt, nec præficiunt regnatores patriæ, qui ſapientia cæteris præpollent; ſed potius illos, qui amentia, quàm virtutis dignitate vigerent juxta illud Dalmatiæ proverbium: Scanum cecidit, ſcanulum reſurrexit, non parvum anathema ſupernæ prædeſtinationis in ipſos irruit; eorum exigente ſcelere. Illi quanta ſplendidè convivebantur, qui alebantur uſque ad ſaturitatem arietum inteſticulatorũ, pro nummis parvis æreis ſub hora qualibet minima menſura falerni tempore feliciterno numiſmate interiger leporis artus uno, & ſemis argenteo non triceni ærei minimum valebant argenteum, nec de micis de menſa cadentibus divitis cupiebat refici, & lympha puriſſima loco bacchipitiſant, & valentibus alio naturali motivo huic paſſioni remedium nanciſci; Quodam die ſeptimo Kal. ultimi menſis in aula communis extitit generale aggregatum conſilium, in quo ferè ducentum convenerant conſiliarii, diſputantes ibidem ſuper geſtis tam arduis, & nondum quicquam in ipſo collectionis conſilio terminatum fuerat. Decreto quorumdam nobilium Civitatis plebs indiſcreta in cuneo bellicorum hominum armorum decoratorum ferè ducentorum in foro latiori perſiſtens, clamoreque valido reſonans, neci fore dignum, qui concordiæ obſtat, potius aſſerens velle enſe ſuccumbi, quàm peſtifera ſubire fame. Audiunt Conſiliarii vocum clangorem; plurimi ibidem accelerant, una cum ſtipendiariis communis, qui erãt primi num. octuaginta. Illi timentes, ne impetus contra illos eſſet exactus, unus per alium abierunt, ſicque collegium extitit commotum. Sed mox ſumpto prandio ſerò conſilium cumulatur, & inſurgens unus nobilium ultra ſeptenarium provectus in locum conſtitutum aſcendit, primitus lachrymis irriguis profluit, demùm coram omnibus ſui conceptum polito ſermone taliter eſt prolocutus: Statuuntque penitus ſe velle Venetorum ſubiicere dominio. Cum eorum abitus vicinior ſit morti, quàm hujus ſæculi vitæ; legant quoſdam cives, quoſdam concives ad utroſque obſidentes Capit. intentionemque eorum expreſſe patefacere compelluntur, qui aures videntur inclinaſſe, & alacriter auſcultaſſe. Conveniũt æmuli non unica, ſed crebra vice, nec iſti nec illi ſua proponũt partita. Deniq; pro intenda conventione exhibere obſides, quos in Pontificis Nicolai celebritate conſignant. Amplius benivolo commeatu, utrorumque Capitaneorum S. Marci Iuſtiniano, & Andreæ Mauroceno, ſub quorum dominio univerſus exercitus Venetorum habebatur in cuſtodia; Ipſi Iadertini ſexto idus Decembris ſolemnes ſex concives eligunt inſignes in miſſos, quorum nomina ſunt hæc. Paulus Staſſi de Varicaſſis, Petrus de Matafarris, Bartholus Petri de Sloradis, Nicolaus de Galellis, Marinus de Calcina, & Michael de Cedulinis ad excellentiam Ducalis Imperii flexis utriſque genibus pronis, & detectis, ac cephalis, verboq; lachrymabili veniam de commiſſis expoſcendum, quatenus dignetur eorum mellifluam impendere gratiam, cum homini naturale ſit devitare errores. Nam pignus provocat genitorem, & creatura Creatorem, nihilominus cognito ſui facinore, & infuſa præſentia, offenſa crimina delentur. Denique manibus Venetorum ſe tradendum, & ingrediuntur iſti Vrbem Venetiarum, omnes ejus concives concurrunt feſtinanter ad intuendam Iadertinorum manſuetudinem, & multa admiratione cordis commoventur, ingens jucunditas multiplicatur in ipſa Civitate, exponunt honorem manthelis extortis, ac humili ſermone ſuæ legationis ſeriem coram Duce Andrea Dandulo, ac cæteris conſiliariis ejuſdem in hac forma, & tenore. Erravimus ſicut ovis, quæ periit, parcite deviatoribus, veniam petimus, gratiam poſtulamus, ô Zelatores juſtitiæ, intendite auribus veſtræ pietatis, peccavimus in conſpectu tantæ potentiæ, ad vos currimus, qui non vultis mortem peccatoris, ſed ut convertatur, & vivat, qui etiam extenſos lacertos, & brachia deviantibus tenetis, veſtra magnalia juſti-

tiæ

tiæ ignoravimus, Ducali gloria depoſcimus; Indulgentia, quæ cunctis eſt benevola, & benigna, omnia noſtra veſtra ſunt, & in veſtris relinquimus manibus, arbitrioque nutuique tradimus Civitatem liberam, & ſolutam, & quicquid intus, & extra eidem pertinet, & nos, noſtraque pignora ad veſtri voluntatem & honorem, ſpondeatis gratiam cum miſericordia. Unde fideliter ſub alis veſtri dominii penitus poſſimus permanere, nam humanum eſt peccare, angelicum emendare, & diabolicum perſeverare. Duobus primis confidentes unde miſericordiæ obtemperare curavimus. Quos Dux, & univerſus communis, tam charitativè prout dilectum filium pater ad ſui amplexatur amorem, errorem per illos inſenſatè exactum penitus inaniter, ac eos ſuavibus elogiis amonent, ut id quod ore pronuntiarent plenam ratificationem obtineat. Denique tribuere ipſis Civitatem ſolutam, & liberam, univerſumque ipſius diſtrictum, absque alicujus impedimenti obſtaculo. Promiſerunt illi perſonas, & matronas Civitatis, ſex fidelium incolumes ſervare publica roboraverunt privilegia, interveniente hoc fœdere nuntiato, ratificantesque mutuò pacta, & conditiones Iadertinorum, quos Veneti ſub potenti deputarent cuſtodia. Vnus eorum Iadram adivit, ut quod per illos roboratum fuerat, per hos efficaciter impleatur, & dum iſte patriam introivit, univerſum Vulgus jucundatur: Ipſoque die quo idem Nuntius Vrbem eſt reverſus vid. ſolemnitate Apoſtoli Thomæ, ſeu viceſima prima die Menſis Decembris, circa horam veſperarum univerſę valvæ, quæ erant in Civitate Iadræ clauſæ cæmentoque fundatæ reſerantur, ut utroſq; Capitaneos, & cunctam eorum comitivam per ipſos electam. Iadertini locant in poſſeſſione turres, fortilitiasque Civitatis eorum manibus conſignant, deſcenduntque à littore tàm terreſtris, quàm maritimus Capitaneus innumerabili comitiva hominum cum Symphoniis, tubis, ac tympanis, & cæteris muſicorum inſtrumentorum per valvas artane Civitatem ingrediuntur, ſuosque greſſus ad baſilicam paſtoris Vrbis protrahunt, & ibi ſegnior, ac plurima vigens ſapientia, Capitaneus terreſtris aſcendit pulpitum in multa Civium, & Nobilium, & plebeiorum ac advenarum ſocietate, Oratorios prorupit ſermones. Quibus cunctis Civibus ſpondens gratiam, ac indulgentiam de commiſſis, de quibus Cives hortati univerſa turba in ſpaciori pervenit foro, effigiemque illius Regis, quæ in trunco fuerat erecta removent; effigiem S. Marci in vexillo depictam in ipſo cum laudis jubilatione erigunt: Tandem junior Capitaneus maris S. Andreas Mauroceno in logia majori impoſito ſilentio ammonuit univerſos Cives, ut fidelitatem, quam ſpoponderant, in perpetuum obtineant; & quod per eos, ac commune, & Ducem Venetiarum ſtabilitum, & ratificatum fuerat, cum Syndicis communis Iadræ effectualiter erit obſervatum, nec aliquis formidet, ſed quilibet ſuis utatur, ut vult, & debet, & dum hæc acta fuiſſent, & completa uſque crepuſculum ad grande theatrum communis ipſi Capitanei aſcenderunt. Iam gubernatur Iadra, diligentius cuſtoditur, & ferventius gaudent plurimum Veneti de obtenta victoria, & jam per eos diu deſiderata, ſuasque conſtitutiones, & novas ordinationes in ipſa civitate proclamant, & ſtatuunt per quoſque infallibiliter, ac efficaciter obſervari.

XXIII.

Quomodo Veneti cruciant Iadertinos cum moleſtatione, non obſtante eorum Sponſionis juramento.

INſtruuntur Iadertini, qui tot anxietates ſuſtulerunt, nunc tantum corporis, verum etiam animæ novis eſcis refocillari, jam diu non fragratis quemadmodum infans, qui mamma privatus eſt, & in conſuetis alimoniis depaſcitur, cum Vrbs omni cibo, & mero cujuslibet ſpeciei impinguatur, ingens fit preſſura turbæ vendentis victum, & ad ſuſtentamentum fragilitatis humanæ fulciunt Cives lares copia victualium, ac vino inebriant ſtomachum, denique viceſimo tertio ultimi menſis memorati Capitanei, qui vicem gerebant Rectoris, grande conſilium ad campanæ ſonum (ut moris erat) fecerunt, in quo omnes conſiliarii tactis corporaliter ſcripturis, quam compromiſerant inviolabiliter in perpetuum obſervabunt: Similique modo mane facto Vniverſi plebeiati in logia majori in foro ſita firmaverunt ſacramentaliter, & cum ſic per aliquos dies in maximo perſiſtiſſent tremore dicti concives, & ecce repente ſ. in Kal. Non. Februarii exiit edictum à Capitaneis, ut univerſa civium arma deſcriberentur, pariter, & auferantur, nec non hæc dum perfecta erant, & ecce aliud mandatum Ducale intonuit quinquaginta elegantiores, ac nobiliores Cives Venetias debere celeriter adire; qui ſexto Kal. Februarii ad locum eis conſtitutum ſuum iter in galeis Venetorum arriperent, fit grandis mæror in Vrbe, fit privatio tantæ Nobilitatis, quæ in ipſo tempore felici vigebat, Vbi nunc eorum pallia murici coloris, ubi eorum indumenta variis ſuffulta cutibus, certè

Nn faci-

faciliter reſpondetur, ſicut elegerunt, & quale ſemen ſeminarunt hoc eligunt, & metent; habent enim aſpertimum camum, qui eorum faſtum uſque ad ima protrahet acquieſcere minimè inſani, & ultimi Oratores conſilio ſapientis voluerunt, dicentis, nunquam credas inimico reconciliato; hoc eſt illud frænum de quo miſerabiles Iadertini à multo jam elapſo tempore formidarunt, hic eſt ille biceps mucro non ſolùm corpus corruptibile, ſed etiam animam immortalem videtur, & epar infelicitum pertranſiſſe. Quam citò juramentum ipſi Veneti infregerunt, ac ſi ſine lege, ut Chaldæi vitam ducerent. Non æquum videtur tàm ſtupendum novum per eos exactum fore. Vniverſa per Iadertinos illis collata inanientes pariter, & dolentes, & nunc recentia fœdera contuentur inſurgere. Sed non præſumendum, quia aliqua interfuit malitia, niſi decoris laudisque venuſtate acquirenda, ſi effectus conſequeretur operum. Deputantur in Vrbis Cuſtodes peditum quatuor, centeni, equitumque duo. Qui continuis diætis Civitatem valeant ab obſtantibus tueri; præcipitantur etiam utraque ſticata, atque eorum tabernacula in ruinam deſtruuntur, fulciuntque Civitatem annona, & lignamine ſi neceſſe foret in Civitate exeundum. Et adveniente die Octavo decimo Martii menſis denarios nobiles à Civitate Iadræ oblatis reliquis nobilibus Venetiis neſcientibus aſſociarunt, ut numerus ſexagenarius ad [illegible] latus fuiſſet: Qui eodem tractatu Venet. pro ut illi quinquaginta deputati ſunt.

MEMORIALE PAVLI DE PAVLO PATRITII JADRENSIS.

1371. Die 7. menſ. Aprilis natus fuit fil. meus

1378. die 7. menſ. Decem. jam intrante crepuſculo noctis deruinavit pars Quirinalis domus habitationis Ioannis de Gallo.

1380. die 19. menſ. Dec. venit Iadrã novus Banus vid. D. Henr. & inde die 25. d. men. receſſit. D. Nicol. Zoech.

1380. die 2. menſ. . . . obiit Seren. Princ. D. Elizabeth. conſors Caroli inclyti R. Vng.

1380. die 17. Martii applicuit Iadram frater Stephanus de Faventia ordinis Prædic. Legatus Pont. Vrbani ad prædicandum Crucem . . . . . antipapam Clementem, & eadem die cæpit . . . . . in Eccleſia S. Anaſtaſiæ ante prandiũ . . . prandium in Eccleſia apud Prædicatores.

1381. die 10. menſ. Sept. venit nova . . . D. Carolus Rex repulit, captivavit . . . virum D. R. Ioanne, & cras . . . fuit facta magna feſt. in Iadra.

Ex die de nocte, vid. circa primum ſomnum combuſta fuit domus Mag. Toman. pilliparii cum certis aliis domibus, & cras hora tertiarum fuit ignis in quadam domo, ſeu ſolario, quæ eſt prope portam bechariæ, juxta palatium D. Pauli de Georgiis, ubi habitat Rigaſcolus Vicarius.

1381. die 15. Aug. venerunt Iadram litteræ à nuntiis noſtris vid. D. Iacobo de Radicich, è D. Paulo de Georgiis de confirmatione pacis inter D. N. R. Ianuen. & Venetos, quæ confirmata fuit die 8. dicti menſis. Eodem anno die 15. Septem. receſſit D. Iſnardus de Guarro Cap. armatæ Ianuen. cum ſua armata à portu Iadræ intentione repatriandi.

1382. die 12. Sept. in aurora obiit Seren. Princeps Lodoicus Rex Vng. & hoc in Ternovia unde translatum fuit corpus ejus in Albam Regalem ubi 16. menſis fuit ſepultum, deinde cras hora tertiarum vid. 17. men. præſentis D. Maria filia ſenior antedicti R. in Civ. prædicta coronata fuit in Regem, in cujus coronatione multi milites facti ſunt.

1382. Die 8. Octob. Iadræ in Cancell. mediocri C. Buteo olim C. Budislavi nomine ſuo fratrum, & nepotum ſuorum ex una parte ex alia D. Vir Ottonellus de Scalz ll. D. & Vic. Iadræ Sanctus Creſius de Cudellis, S. Damianus de Naſſis, Sanct. Lod. de Georgiis Rectores, ac etiam Sanct. Saladinus de Salad. S. Creſc. de Naſſis, S. Coſa de Begna, & Ego Paulus de Paulo nomine noſtro ac totius Civ. noſtræ habentes auct. ſuper hoc à Conſ. XII ſap. fungentes plena poteſtate à generali conſilio juravimus invicem, & viciſſim unitatem, fraternitatem, & amicitiam perpetuam, & juvare alter alteri toto poſſe, & ſcitu ſemper in fidelitate, & fidei conſtantia Dominarum noſtrarum RR rum. & S. C. Vng.

1383. Die 2. Feb. D. Nic. Præpoſitus S. Petri de Paſcua, & D. Detricus Rubius in Conſilio generali in quo fuerunt conſil. 75. tranſmiſſi pro parte Serum RR. ſenioris, & junioris Vng. vid. D. Eliz. & Mariæ receperunt à ſingulis noſtrũm in dicto Conſilio exiſtentium juramẽtũ Homagii, & fidelitatis antedictis DD. RR. ſuper ſancta quatuor Evang. tacto miſſale.

1383. Die prima Aug. applicuit Iadram novus B. vid. D. Stephanus Lazchovic.

Eodem anno die 24. Octob. applicuit Iadram D. Eliſ. Regina Vng. ſenior D. Maria R. junior, & D. ſoror Draga ſoror ſua cum certis Prælatis, & Baronib. eorũ vid. cũ Card. Epiſcopo V. Eccleſiæ C . . . no Bez. Ban, & Henrico Lazchovich B. noſtro & multis aliis.

Eodem anno die 28. Octob. Caſtrum Auranæ reddidit ie, q. modicum prius rebellaverat juſſu Ioannis de Palixna olim Prioris Vranæ.

Eodem anno, & menſe die ultimo D. Regina antedicta præcepit D. Henrico B. prædicto ut acciperet unam clavem arcæ argenteæ ſuper arcam S. Simeonis prædicti.

Eodem anno die 4. men. Novem. receſſerunt à Iadra an. Regina cum Prælatis, & Baronibus ſupraſcriptis euntes Auranam.

Eodem anno die 16. men. Nov. D. Vladiſlavus Caſtellanus & Vic. Iadræ præſentavit nobis pro parte DD. Reginarum antedictarum Clavem arcæ prædicti S. Simeonis ut per regimen ſervaretur, & data fuit mihi Paulo de Paulo tunc Rectori prædicta Clavis, ita quod primus Rector qui incepit ſervare dictam Clavem meo. DD. RR. prædict. ego fui.

1383. Die 8. men. Feb. fuit rixa inter Iadren. & Vng. qui debebant transfretari in Apuliam, in ſubſidium R. Caroli cum Ioanne B. & nepote dicti Prioris Auranæ.

Die 19. prædictorum anni, & menſis Iadren. defenderunt Bladum carnes, & cæteras alias res, quas antedicti Vng. deprædati erant in villis Iadrenſium, & hoc fuit in campo Archiepiſcopatus prope arcum.

1384. Dictus R. & Vic. ſ. o. l. L. die 12. Aprilis.

Eodem anno die 15. Madii applicuit Iadram novus B. D. C. Thomaſinus de S. Georgio.

1384. Die 8. men. Iulii revelata fuit proditio, quam volebant facere Zaninus Draperius, Dancarolus cognatus ejus, & Petrus Franchalanca una cum Miſcolo Mileſich.

die 11. dicti menſis prædicti Zanetus Dancarolus, & Petrus in hora tertiarum fuerunt traſſinati per Civitatem, & capita eorum fuerunt amputata in platea Iadræ, & corpora ipſorum ſeparata à Capitibus ibi ſteterunt per totam diem uſque ad veſperas.

Die 18. dicti menſis creati fuerunt judices inter * & creditores dictorum proditorum S. Ioannes de Petrizo, S. Damianus de Begna, & ego Paulus de Paulo, quibus data fuit auctoritas vendendi bona eorum, & ſolvendi creditoribus.

1384. die 18. men. Iulii contracta fuit unitas inter D. Thomam de S. Georgio Dalmat. & Chroat. Banum, & Commune Civ. Iadræ ſemper ad fidelitatem Coronæ S. R. Vng. & DD. NN. RR. vel D. Mariæ R. Vng. D. Eduige ſororis ejus, ac D. Elizab. matris earum, quæ unio fuit firmata Sacram. præſtito die eodem ſuper brachio S. Griſogoni martyris, & alias res, quas ſuper altari in Eccleſia Barbaræ per ipſum D. Banum corporaliter, & per S. Saledinum de Salad. Fran. de Cedul, & Coxam de Begne rectores Iadræ cum 23. nobilibus de Con. d. Civit. totius Communitatis noſtræ.

1384. d. C. V. men. Martii D. Archiepiſcopus Iadrenſis receſſit à Civ. Iadræ, & ivit Romam.

1385. die Sabbati 25. Feb. idem D. Archiepiſcopus reverſus eſt Iaderam, eodem anno die 9. Aprilis, qui fuit dies Dominicalis idem D. Archiepiſcopus celebravit in Eccleſia S. Anaſtaſiæ in Iadra miſſam novellam.

1386. Die 18. Aug. idem D. Archiepiſcopus ivit Pagum die Martis, 20. menſis poſt veſperas idem D. Archiep. reverſus eſt Iadram.

Die ſequenti reverſus eſt Iadram B. & die 13. Ianuar.

1387. Receſſit, & die 16. ejuſdem menſ. reverſus eſt Iad. eodem die hoc eſt 16. Ian. applicuit novum, quod D. R. ſenior obiit in Caſtro Novigrad. in captivitate.

Die 22. Feb. men. D. Epiſcopus Sagabrienſis, & C. Tho. frater D. Prioris, & B. iter arripuerunt verſus Apuliam cum quibus ivit D. Paulus de Georgiis, & certi alii Nobiles de Iadra, & cras die ſequenti receſſit verſus Chroatiam D. Iohannes B.

1387. Die Sabb. 9. Feb. fertur quod Corpus prædictæ D. Reginæ fuit portatum Iadram, & repoſitum in Mon. Sancti Griſog.

Eodem anno die 5. Martii hora tertiarum fuit in Iadra terræmotus magnus

1387. Die 4. men. Iunii de Mane Sereniſſima Princeps, & D. noſtra naturalis D. Maria R. Vng. liberata fuit à captivitate, & exivit de Caſtro Novigrad, in quo detinebatur, & die Veneris ſequentis ivi ad eam Nonam, & die Craſtina die Sabbathi locutus fui Majeſtati ſuæ, & die lunæ immediatè receſſi à Nona licentiat[9] ab ea. Poſtea die Sabb. inde ſequentis die ſcil. 15. prædicti menſis receſſit à Nona cum galeis Venetorum & applicuit Segniam cras die Dominico, unde receſſit die lunæ prima Iulii, & die Iovis in nomine Sanctæ Trinit. conjunxit ſe cum R. Aluſtr. conſorte ejus.

1388. Die Sabb. 28. Aug. applicuit Iadr. D. Epiſcopus Segnien. Vic. D. N. R. Vng. Generalis in Dalmatia, ac etiam Vic. C. noſtri S. D. C. Palatini R. Vng. idem D. Epiſcopus receſſit die 25. Aug. de ſero anno proximo ſequenti

1389. Die Lunæ 11. Nov. venit uſque territorium Iadræ exercitus Boſnen. magnus, & deprædatus eſt animalia ut fertur ſcilicet magna, in ipſo territorio MDC. videlicet boves 700. aratorios, & totidem vaccas, aſinos 300. & animalia minuta 3. m. & multa alia damna hominibus de eorum territorio intulit, pro cujus exercitus timore exercitus D. N. R. qui obſidebat Vranam per triduum ante ſe deviavit, & D. Albertus electus Prior ductor dicti D. R. exercitus in Civitatem Nonen. ſe reduxit, & die 18. prædicti menſis Boſnen. exercitus ut fertur ipſum territorium egreſſus eſt, deinde reverſus eſt idem exercitus cum B. Iohanne, & ſtetit uſque die 17. Decembris, & in illis diebus Caſtrum Oſtroviza reddidit ſe R. B.

1386. Die 2. men. Iulii electus fui in C. Trag. pro quo officio intromittendo applicui Trag. die Mercurii de mane ſ. 25. ejuſdem menſis.

Eodem anno die 23. Novem. hora quaſi veſperarum facta fuit rixa maxima inter Trag. in Platea T. cum enſibus, & aliis armis videl. nullus tunc fuit vulneratus.

Eodem anno, & men. die ſ. 26. ante prandium populus Trag. expulſit me manu armata ab officio dicti Comitatus, & immediatè à Tragurio, & applicui Iadram die Sabb. primo Decembris.

Eodem anno die Lunæ X. Decembris D. Petrus Piconcius de Ianua aſſumptus fuit per generale Conſilium Iadræ in Capitaneum Iadræ & die ſequenti intromiſit officium.

1388. Die Sabb. 27. Iunii receſſit à Iadra idem D. Petrus Piconius cum galea noſtra.

1385. Die Martis Aprilis 11. ante prandium deſponſavi uxorem meam Grubulam eodem anno die Dominico decima nona Nov. receſſi à Iadra de ſero cauſà eundi T. pro traducendo prædictam uxorem meam, & die Martis de ſero 21. dicti menſ. applicui Trag. & cras die ſequenti receſſi à Trag. ante prandium, quod eſt 23. præſenti menſ. Novem. applicui Iadram cum ipſa Vxore mea, & celebravi nuptias in nomine Domini, & ſuæ ſanctæ Matris

1387. Die Veneris 27. Decembris.

In Trag. ad vocem populi interfecti fuerunt S. Petrus Ioſeph, & S. Stephanus Doimi dictus Chenuch, & cras 28. dicti men. inciſum fuit caput S. Aug. de Caſotis in platea Civit. T. & multis aliis nobilibus diverſæ injuriæ fuerunt

illatæ vid. Zige Ioſeph cum filiis, S. Nicole Accelini cum filiis, S. Zoro cum filiis, & nonnullis aliis, qui vix aufugerunt Spaletum diverſis modis; tunc etiam tranſmiſſæ fuerunt duæ barchæ armatæ à Trag. cauſa quærendi, & capiendi S. Caſotum d. q. *S.* Auguſtini, ac S. Petrum dicti q. S. Stephani armaverunt in Spalato unum brigentinum, & effugerunt, & in eodem brigentino ivit perſonaliter Donatus Diaconus alter filius q. S. Aug. cum certis amicis eorum & inde die 12. hoc eſt 8. men. Ianuarii ſequentis eumdem caſum notificavi Illuſtriſſimis Principibus D.D. N N. Regi, & Reginæ per litteras tranſmiſſas cum Ambaſciatoribus noſtris Communis Iadræ euntibus ad eoſdem DD. noſtros pro certis negotiis noſtræ Communitatis Iadræ ſ. cum D. Lod. de Georgiis S. *D*amiano de *C*iprianis, *S.* Andrea Nic. de Griſogonis, quorum Ambaſciatorum unus receſſit à Iadra die 8. Ianuarii hora veſperarum S. D. Lod. prædictus & alii duo receſſerunt cras die ſequenti ſummo mane.

1392. die Iovis 11. Iulii hora meridiei Trag. prædicti intraverunt T. & fuerunt homines circa 34. intrantes, qui cautè venerant in quatuor barchis piſcaritiis, & tunc per eos interfectus extitit Lompre Michatii in platea.

1387. die 8. Ianu. de nocte circa horam ſecundam apparuerunt in Iadra ſigna mirabilia in cælo vid. apparuit quidam ſplendor magnus, quaſi columna nubis igne accenſa cum magna, & numeroſa caducitate ſtellarum, dupliciter longo curſu conſueti moris, & hæc ſigna duraverunt per ſpatium unius horæ, & ultra, ita quod omnes cuſtodes Civitatis, qui hoc viderunt, exclamabant præ timore maximo, & certi nautæ cum barchetis fugiebant in terram.

1388. die Mercurii 23. Decembris juravimus pacem inter nos in conſ. generali Iadræ eodem die jam poſt veſperas applicuit *I*adram D. Lanzislavus de Luſcens B. Sclavoniæ gubernator Dalm. & Chroat. & Capitaneus exercitus R. in Dalm. & Chroat.

Die Lunæ 8. Febr. receſſit idem B. Ladislavus à *I*adra.

1389. die ult. Sept. circa mediam noctem *I*oannes de Paliſterna aſſerens ſe Priorem Vranæ concremavit certas domunculas *I*ardinariorum noſtrorum, & certas metas fori extrahentes ante portas *I*adræ à parte boreali S. Martini.

Eodem anno die 1. Decembris factus fui Rector Civ. *I*adræ una cum D. *I*acobo de Radic. & cum S. *I*oanne de Griſogonis, qui S. *I*oannes die 17. Menſis *I*anuarii renuntiavit off. cauſa abſentandi ſe ex diſtrictu pro negotiis ſuis, in cujus loco eodem die ceſſit in Rectorem una nobiſcum ſ. cum D. Iacobo prædicto S. *I*oannes de Victor.

Eodem anno die ſ. 16. *I*an. noſtri regiminis prædicti exportatum fuit *corpus D. Regis Helisab.* in uno brigentino per mare facto obſequio in Eccleſia *S*ancti Griſogoni uſque in Obrovaz, & cum ſocietate ejus corporis fuerunt tres nobiles ſ. S. Benedictus de Gallo S. Marinus de Mataſaris, & S. Gregorius de Naſſis.

Die Sabb. 26. Octob 4. ambb. Communis *I*adræ ad C. Anz pro habendo exercitu equitum ad deſtructionem *I*oannis de Paliſna aſſerentis ſe Priorem Auranæ.

Die Martis ejuſdem menſis 19. reverſus ſum *I*adram, & die *I*ovis 21. ſæpedicti men. pro eadem cauſa rurſum ivi ad C. prædictum, & die Iovis 4. men Novem. proximi reverſus ſum Iadram una cum D. Iacobo Radunch, qui eadem cauſa miſſus fuerat ad eundem C. Anz.

Die Martis prædicti men. Nov. 16. prima hora noctis applicuit Iadram exercitus prædictus C. Anz, cujus Cap. Generalis fuit D. Marcus de Spinell. de Vegla, & fuerunt inter omnes equites circa 400. & die Sabb. proximo ſequenti 20. dicti menſis Nov. hora circa tertiarum idem exercitus equitum una cum noſtro exercitu peditum qui fuit inter omnes baliſtrarios, partiſanos, & alios quoſcumque hominum circa mille exivit ad campum cauſa obſidendi Vranam, & ſequenti nocte dormierunt in Copral, & die ſequenti perrexit ad eos exercitus Pagenſium 200. ſ. hominum, & nocte ſequenti dormierunt omnes de exercitu prædicto in Hraſchiani, & die Lunæ ſequenti poſuerunt campum ſub Vrana, hoc eſt die Lunæ 22. Nov. & eodem die adivit ad Scaramuſſiam Prior prædictus cum gente ſua, & tunc mortuus fuit Georg. Spartich de noſtro exercitu, de exercitu ſuo fuerunt interfecti duo, & partis utriusque vulnerati tunc etiam captus fuit unus tratonicus de exercitu C. Anz. quem idem Prior ad manum ſalvam propria manu occidit, & ipſe Prior fuit vulneratus cum uno Veretono in Coſciam.

Die Mercurii 24. Nov. in feſto S. Griſogoni Martyris datus fuit per gentem noſtram maximus conflictus in gentibus ejuſdem prioris in quo fertur fuiſſe inter mortuos, & vulneratos ultra 120. homines, & multi equi, & animalia eorum per noſtros tunc fuerunt accepta. Die Veneris de nocte 10. Decembris idem exercitus diſceſſit à campo turpiter, & reverſus eſt Iadram.

Die Mercurii Decembris 25. Caſtrum Cliſſii reddidit ſe R. Boſnen.

Die 20. Martii de nocte illi de Vrana concremaverunt certas domunculas Iadretin. noſtrorum, in quibus etiam aliqui pauperculi homines, pueri, & aliqua animalia fuerunt concremata, & aliqui fuerunt per eoſdem eadem nocte captivati.

1390. die 5. Decembris circa mediam noctem fuit terræ motus magnus.

1389. Die Iovis 10. Feb. creatus fui Procurator Conventus Minorum S. Franciſci de Iadra exeunte Guardiano religioſo venerando D. fratre Benedicto q. Lucæ de Iadra.

1390. Die Martis 24. Madii in generali conſilio Iadræ in Sala Communitatis exeuntibus rectoribus DD. Paulo de Georgiis, Petro de Naſſis, & Marino de Ginanis in quo conſilio nob. 11. juravimus pacem inter nos ſuper inſertis punctis vid. remittere unus alteri, & alter alteri omnes injurias, & offenſas hactenus illatas, tendere omnes ad bonum commune, & manutenere alter alterum ab omnibus volentibus offendere eum & illis ad honorem D. N. Zigiſmundi Hung. R. & D. M. conſortis ejus Oratores autem iſtius pacis fuerunt D. Iacobus de Radinibus S. Damianus de Zipriano, S. Creſcius de Naſſis S. Andreas de Griſogonis, & ego Paulus de Paulo & juravimus omnes dictam pacem ſuper unam Crucem argenteam, in qua erant certæ reliquiæ Sanctorum.

1390. die Sabb. 10. Sept. una cum D. Paulo milite de Georgiis creati Ambaſc. ad D. Detricum Rubech. B. Slavoniæ exiſtentem cum exercitu ſub Caſtro Tinini receſſimus, & applicuimus die Iovis 15. ejuſdem men. & die Veneris immediatè ſequenti remanente ibi ipſo D. Paulo inde receſſi, & Iadram applicui die Lunæ Sept. 18. Die primo Decembris factus fui Rector Iadræ una cum S. Marino de Matafaris, & S. Antonio Barthulazi.

1391. die primo Aug. Creatus fui Rector Iadræ una cum D. Rafaele de Dorba, & S. Frederico de Griſogonis.

1392. die primo Aug. creatus fui in Rectorem Iadræ cum D. Tibaldo de Naſſis, & S. Thomaſio de Petritio.

1390. die 16. Feb. obiit Ioannes de Paliſna Prior Auranæ.

Eodem anno die 23. Martii obiit R. Boſnæ, de quo venerat novum Iadram die 19. men. Martii.

1391. die reſurrect. D. N. Ieſu Chriſti 26. Martii obiit D. Abbas Sancti Griſog. S. D. frater Griſogonus de Soppe.

1392. die 21. Iulii circa mediam noctem combuſtæ fuerunt plures domus in confinio S. Petri veteris juxta domum Vinturini Caldarutii.

Eodem anno die 24. Decembris applicuit ante portum Iadræ Excelſus Dux Demeaſt. D. Carolus cum una galea cujus Celſitudini, ego locutus fui in Eccleſia Sancti Iacobi ultra portum.

Eodem anno die 1. Ianu. nocte circa primum ſomnum combuſtæ fuerunt 4. ſtationes juxta becchariam in oppoſito domus eorum de Georgiis cum certis domunculis.

1392. die 8. men. Sept. recepti fuerunt in Cives, & Conſiliarios Civ. Iadræ Magnif. V. D. Vulch B. q. D. Vulchi veniente de Boſna, ac C. Ioannes Mislenovich V. B. ejus qui V. B. nominibus prædicti D. B. & propterea præſtitit juramentum fidelitatis, & Civilitatis communis noſtri Iadræ, & Ego Paulus de Paulo amoris, & dilectionis per verba eorundem D. B. & V B. nomine proprio & conſociorum meorum in officio rectoratus vid. D. D. Tibaldi de Naſſis, & Thomaſii de Petritio, ac totius Communitatis noſtræ ſuper reliquias exiſtentes in Procuratorem dicti Communis apud Eccleſiam Sanctæ Anaſtaſiæ præſente Comite Nelipitio q. Comitis Conſtantini, & Michaele Doychrech familiari D. C. Vuanus, & C. Ioannis Nelipcich, & aliis.

Eodem anno die 19. Ian. in conſilio generali præſentibus patribus D. Petro de Mataf. Archiepiſcopo Iadren. D. Griſogono de Soppe Abb. Monaſterio S. Griſogoni de Iadra, & D. Abbate de Rogova juravimus ſuper brachium S. Griſogoni martyris ibi reverenter dictam pacem, & unitatem inter nos cum fidelitate Vngariæ Regis, & Reginæ.

1392. die 7. Feb. Banus Vaſich cum exercitu ſuo applicuit perſonaliter in Carinum die Mercurii 12. prædicti menſis hujuſmodi novum venit Iadram vid. quod B. prædictus captivavit Priorem Auranæ, & C. Michloſſ. de Paliſna fratrem ejus Comitem Oſtrovize & voluit habere Caſtra Vranæ, & Oſtrovize.

Eadem die venit Iadram cauſa viſitandi corpus B. Simeonis C. Draghiſſa frater prædicti D. B. cum Vxore ſua, & quibuſdam aliis

1392. die Iovis 6. Martii ivi amb. ad Comitem Sibenici una cum S. Marzolo de Fanſogna, & idem Ambaſciator ſolus ad Magnif. D. Vuterch B. Cliſſiam receſſi à Iadra.

1393. die Martis 6. Madii Ego una cum Creſcio Raynerii Ambaſciatores Communitatis Iadræ ad componendam pacem inter Trag. qui ſunt in T. & extra receſſimus à Iadra.

Eodem anno die 3. Iunii creatus fui Procurator generalis ven. D. Stephani Abbatis S. Luciæ de Belca, inſtrumentum procurationis ſcripſit Magiſter Banes Senior.

1394. die primo Iunii creatus fui in Rectorem Iadræ una cum S. Blaſio de Soppe, & S. Georgio de Zadulinis.

1393. die Martis 2. Iunii D. Iacobus de Radlich S. Damianus de Naſſis, & Marinus de Ghinano Ambaſciatores ad Ducale Dominium Venet. receſſerunt à Iadra.

Eodem anno die primo Aug. una cum S. Damiano de Naſſis, S. Ioanne Victori creatus fui in Rectorem Iadræ pro duobus menſibus.

Eodem anno die Mercurii 29. Iulii receſſit à Iadra S. Bandinus de Pand. olim Cancel. Iadræ.

Eodem

Eodem anno die Veneris 10. Octobris applicuit Iadram D. Antonius Cicchi de Arimino Judex ad Civilia Iadræ deputatus.

Eodem anno die Mercurii 12. Nov. applicuerunt Iadrã DD. Nic. Epiſcopus Corbavien. & Ioannes Epiſcopus Nonen. pro tractanda pace, & concordia inter D. B. Ioannem C. Segniæ, & Communitatem noſtram. Die verò Sabb. ſequenti electus fui una cum DD. Iacobo de Radunch. S. Creſcio de Naſſis, & S. Coxa de Begna per Conſilium ſapientum Iadræ ad confirmandam dictam concordiam cum ipſis Dominis Epiſcopis pro parte noſtræ Communitatis.

1363. die Sab. penultimo men. Novemb. Segniæ obiit C. Anz. tunc temporis Sclavoniæ, & Chroatiæ Banus, & die Lunæ ſequenti ſepultus fuit ibi apud fratres minores.

Eodem anno die 27. men. Ian. in Iadra in domo illorum de Saladinis fecimus, & firmavimus unionem cùm Magnit. D. B. Chroatiæ, & Dalm. S. D. Vutcho, & C. Karolo de Corbavia pro eis, & fratribus eorum; & juravimus ibidem ſuper reliquias perpetuam amicitiam, & ligam contra æmulos D. N. R. & noſtris utriuſque partis inter prædictos D. B. & C. nominibus quibus ſupra & nos S. D D. Greg. de Naſſis, Andream de Criſantis, & Georgium de Raca tunc Rectores cum ſex Nobilibus ad hæc fienda deputatis vid. DD. Iacobo de Radunch. Creſſole de Naſſis, Simone de Cuzilla, Marino Ghinano, Coxa de Begna, & me Paulo de Paulis.

1393. die Mercurii 11. men. Martii rebellaverunt nobis Pagenſes, & eodem die elegerunt intra ſe tres rectores pro regimine eorum vid. Diſſicium Raſzigna dictum Palaz, & Carutum, & præceperunt S. Iohanni de Soppe tunc C. noſtro ibidem pœna capitis uſque diem tertiam recedere ab inſula Pagi, & captivaverunt duos noſtros nobiles S. Ioannem fil. q. Dominici de Naſſis, & S. Simone de Pechiaris, & Cancell. per nos eis datum tunc ibi exiſtentem.

Die Craſtina ſ. die Iovis hora circa veſperarum hujus nova atragerunt Iadram. Ergo immediatè interpoſuimus curam parandæ ultionis.

Die Dominico proximè ſequenti circa horam meridiei pro nanciſcenda ultione expedivimus unam galearum noſtrarum minorum ſ. optime ad hoc opus fulcitam, & multas barchas armatas, & alias quamplures pro transfretandis equitibus, & peditibus noſtris ad ipſam inſulam, quorum Cap. Generalis extitit S. Damianus de Naſſis cum duobus Conſiliariis vid. S. Andrea de Griſog. & S. Creſcius Raynerii, armator verò prædictæ galeæ S. Greg. de Cedulinis.

Die Lunæ prox. ſequenti expedivimus alteram noſtram galeam ſ. majorem cujus patronus, ſeu armator extitit S. Blaſius de Soppe, quo die etiam nonnullæ aliæ barchæ illius profectæ ſunt præmiſſa occaſione.

Die Mercurii immediatè ſequenti hora quaſi meridiei ipſi Pagenſes per gentes noſtras in quodam rumore prope Pagum ibi promunierant, & in quo fugerant omnes relicta terra Pagi conflictu ſunt quorum quidam arripientes fugam, cæteri omnes maſculini ſexus, exceptis minoribus ætate, aut interfecti, aut captivati ſunt, ſed pro minori parte interfecti, inter quos captivos fuerunt duo Rectores eorum S. Diſſicius & Caruco, Raſtigna verò tertius Rector aufugit Arbum cum uno filio, & multis Pagenſibus.

Die Veneris prox. 86. ipſorum inter laicos, & Clericos ligati manibus eodem funiculo in galea majori fuerunt ducti Iadram, & in logia DD. Rectoribus Iadræ præſentati, ubi unus dictorum Sacerdotum S. Bermeæ mitriatus fuit, & in eadem mitria ductus fuit una cum prædictis aliis Clericis ligatus ut ſupra ad D. Archiepiſcop. Iadræ, pro eo, quia nitebatur eligi in Epiſcopum Pagi, Laicorum verò tunc è medio fuerunt poſiti ad torturam.

Die Lunæ ſequentis prædictus Capit. cum conſiliariis poſt tertiam in Pago Vnum prædictorum Rectorum Pagi S. Diſſicium in Platea ſuſpenderunt per gulam.

Die Martis ſequentis 24. men. Martii Domini Rectores Iadræ erectis furcis ſuper jactum portus tres prædictorum Pagenſium vid. Ioannem Tutnich, fratrem Damiani Striani, & Iacobum Marangonum ſuſpenderunt per gulam, & eodem die duobus ipſorum captivorum S. Ballio filio Damiani Tutnic, & filio Lucæ Leonis de Iadra eruerunt oculos.

1395. Die Dominicali penultimo Madii accepta fuit nobis per Regem terra Pagi, quam dicto die mandato ejuſdem R. intromiſit Ioannes Cubretich de genere Cubrianorum.

Eodem anno die Martis in feſto S. Viti Iun. 15. exeuntibus rectoris Iadræ S. Gregorio de Cedulinis, S. Thomaſio de Petrizo, & me Paulo de Paulo nos hndm. rectorum cum 4. adjunctis nobis per Conſ. ſecretum Iadræ vid. S. Creſio de Naſſis, S. Andrea de Griſogonis S. Coxa de Begna & S. Marino de Ghinano liberavimus à Carceribus D. Archiepiſcopi Iad. & de ejus conſpectu Presbyterum Bartucium, & Bartum, quos dedimus D. Paulo Michalivich. V. B.

Die Craſtina 16. Iunii nos prædicti Rectores, & antedicti una cum D. Archiepiſcopo prædicto D. V. B. recipienti nomine Regio reſtituimus, dedimus, & conſignavimus Theſauros, & res Pagenſium Eccleſiarum quæ erant & in manibus noſtræ Communitatis & in manibus D. Archiepiſcopi prædicti, & hoc in præſentia C. Ioannis Cubretich tum præſidentis in Pago, & hoc fuit in Sacriſtia Eccleſiæ Sanctæ Anaſtaſiæ

de Iadra, quos theſauros, & res idem V. B. eodem die in duobus capſis clauſis aſſixis, & ſigillatis tribus Sigillis vid. D. Archiepiſcopi prædicti ſui, ac noſtri Communitatis ſuo nomine præſentibus nobis Rectoribus, & adjunctis in monaſterio S. Nic. monialium de Iadra depoſitavit, & præſente Comite Ioanne prædicto.

1394. Die 11. men. Aprilis ſ. die Sabb. vigilia Dominicæ Palmarum inceperunt Canonici in Civ. Iadræ tempore Reverendiſſimi in Chriſto patris D. Petri de Matafaris Archiepiſcopi Iadren. qui eos primo conſtituit, & X. eorum in Eccleſia ſua Cathedrali die prædicto ſolenniter pronuntiavit.

Eodem anno die Martis jam hora mediæ noctis penultimo Sept. combuſta fuit Canonica S. Anaſtaſiæ.

1395. die Sabbati 11. Ian. venit Iadram Mag. D. Valch. Voyvoda olim B. cum ejus uxore, & . . . . Vxore Chroatiæ fratris ſui, cui Voyvodæ tunc per ipſum D. B. tranſmiſſ. fuit - - - prædictæ Civitatis.

Die Lunæ ſequentis receſſerunt à Iadra.

1395. Die Martis Martii 24. ivi pro Ambaſciatore Communis una cum S. Marino de Ghinanis Sibenicum pro tractanda unione cum Spalat. Trag. & Sibenic.

1396. Die Mercurii 5. Aprilis factus fui Rector Iadræ cum S. Ioanne de Soppe, & cum S. Damiano de Begna.

Eodem anno die primo Octobris fui cum S. Marco de Fanfogna, & cum S. Simone de Detrico in eodem officio.

1396. Die Martis Madii 23. applicuit Iadram R. P. D. Ioannes Epiſcopus Sagab. una cum D. Ioanne de Gara fratre D. Bani, & C. Corbaviæ.

Die Martis penul. prædicti men. ſeceſſerunt à Iadra euntes Nonam cauſa ibi faciendi Synodum, & cras die Mercurii D. Paulus de Georgiis S. Marinus de Ghinanis, & Ego Paulus Ambaſciatores, & Syndici Communitatis noſtræ ivimus Nonam poſt d. D. Epiſcopum & C. Ioan. de Gara pro defendendis juribus noſtræ Inſulæ Pagi cum multis aliis popularibus noſtris ſociati.

Et die Sabb. in feſto S. Ioannis Baptiſtæ 24. Iunii lata fuit per ſupradictos D. Epiſcopum & Ioannem ſententia contra nos, & in favorem Pagen. vid. quod Dominium ipſius Inſulæ R. M. applicetur.

Quo inſtanti nos ab ipſa ſententia appellavimus ad ipſam R. M. præſentibus Ambaſc. Dalmatinorum vid. Spal. Trag. Sib. ac Nonen. & aliorum quampluriमorum ibi in ipſa prolatione ſententiæ exiſtentium, & eodem die receſſimus à Nona, & venimus Iadram.

Die verò Dominicali prox. ſeq. idem D. Epiſcopus & C. Ioan. de Gara, ac C. Burcho de Corbavia ſeceſſerunt de Nona in barchis Pagenſium & iverunt Pagum.

Die Lunæ ſequenti 26. prædicti men. Iunii 6. Nob. vid. D. Paulus de Georgiis, D. Iacobus de Radunch. S. Damianus de Naſſis, S. Andreas de Griſogonis, S. Coxe de Begna, ac ego Paulus de Paulo creati fuimus proviſores ſuper facto Pagenſium cum pleniſſima auctoritate, & bailia conceſſa nobis per generale conſilium cuncta ſ. in omnibus quam idem Conſilium habet.

1396. Die 20. men. Iulii prox. ſequenti jam in primo crepuſculo noctis receſſit galea noſtra à portu Cauſa eundi ad partes Orientales ad ſervitium D. N. R. in qua ivit D. Armiratus Regius S. Phil. de Georgiis, D. Raphael de Sorba pro Ambaſciatore noſtro ad d. D. R. & S. Ioannes pro patrono d. Galeæ cum commiſſione per nos ſupradictos ſex eis data, quæ galea fuit ſoluta pro tribus menſibus.

Eodem anno, die Martis Feb. 27. de mane reverſa eſt eadem galea noſtra.

1396. Die Sab. 29. Iulii receſſimus à Civ. Iadræ una cum D. Iacobo de Radunch cauſa eundi Spal. pro videndis metis inter Spalat. & Cliſſien. conſtituti ſuper hoc una cu Dominis Paulo V. B. & Epiſcopo Trag. & Thomaſio Thomaſi. & Saraceno Radovan. de Sibenico, & die Lunæ proximè venimus in Spalat. & cras die Martis primo Aug. pervenimus juxta fluvium Salonæ pro ipſo negotio explendo. Die Mercurii 9. Auguſti reverſi fuimus Spalat. & die Dominico proximè indè receſſimus, & die Martis 15. Aug. pervenimus Iadram.

1396. Die 8. men. Octob. incepit Indulgentia de pœna, & culpa prout eſt in Eccleſia S. Marci Venet. in die Aſcenſionis in Eccleſia Sanctæ Mariæ Presbyterorum Iadræ ubi requieſcit Sanctum Corpus B. Simeonis Iuſti pro reverentia ipſius corporis, & in Eccleſia Sanctæ Anaſtaſiæ ubi jacet ejus Sanctum Corpus ſimiliter per octo dies ſequentes eo modo quo continetur in privilegio D. PP. conceſſo ſuper hoc anno eodem, quam indulgentiam impetravit R. Pater, & D. Petrus de Matafaris Archiepiſcopus Iadræ, ut ibi continetur expreſſè, & hæc indulgentia incepit exiſtentibus rectoribus Iadræ Dominis Mizolo de Fanfognis, Simone de Detrico, & me Paulo de Paulo.

Eodem anno die 27. Nov. exiſtentibus prædictis DD. Rectoribus repoſita fuerunt privilegia noſtra, & certa alia jura in capſa trium clavium, quæ erat in volta ſub Campanilo Monaſterii Sanctæ Mariæ Monialium de Iadra, quarum trium clavium juxta partem captam in ſecreto Conſilio Iadræ unam ſervare debet Domina Abbatiſſa dicti Monaſterii, aliam unus Dominorum Rectorum, & tertiam unus Procurator Communis Iadræ, ne unus ſine altero, & ſine ipſa D. Abbatiſſa ipſam Capſam aperire valeat. Ego igitur Paulus de

Paulo

Paulo tum Senior Rector exiſtens cum ſupranominatis duobus primus fui, qui habui ipſam Clavem.

1396. Die 12. Ian. applicuerunt Iadram Mag. Viri Domini Paulus Caroli, & Carolus Comites Corbaviç, & Paulus Michael V. B. Chroatorum Legati Ser. Principis, & D. N. R. Sig. Vng. R. qui die Craſtina in ſapienti conſ. noſtro porrectis litteris credentialibus expoſuerunt eorum ambaſciatam vid. quod D D. Rectores darent ex ſe eidem D. R. omnes culpabiles, ſeu participes mortis q. D. Elizabeth. ſuæ ſocrus, & eos qui alium dominium introducere in Dal. & eos qui participati ſunt cum Ioanne Ioannis de Palizna olim Priore in Vrana, & cum Ioanne Bano pro quo inquirendo præcipiebant in præſentia R. patris D. Leonardi Epiſcopi Segnien. pro hoc à D. N. R. ſpecialiter deſtinat. ut ſtatim mitterent Tininium 10. Nob. potiores ex ſe, & quod unus eorum eſſem Ego Paulus, & inſuper, quod omnino mitterent eidem R. tres nobiles i. S. Andream Nic. S. Maurum Petri, & S. Duymum olim D. Ioannis, omnes de Griſogonis, qui inculpati veniebant de prædictis pro adventu quorum præfixus fuit terminus uſque ad ſecundam Dominicam prox. venturam, & die 14. ejuſdem men. creati fuimus in Ambaſciatores præmiſſa cauſa S. Creſcius de Varicaſſis, S. Simon *D*etrici, & Ego Paulus, qui die 16. prædicti men. receſſimus in Ambas. & die Iovis 17. pervenimus Tininium præveniente Regem, qui per unam horam die Veneris prox. venerunt poſt nos S. Benedictus de Gallo, S. Ioannes de Victor, S. Damianus de Naſſis, D. Tibaldus, S. Elia de Grubogna, S. Marcus de Pomo, *S*. Georgius de Roſa, & *S*. Gabriel de *N*oſdrogna. Deinde die Dominico venerunt *S*. Andreas, *S*. Maurus q. *S*. *D*uyco de Griſogonis prædicti prima die mei adventus ut ſupra expoſui meam ambaſciatam prædicto *D*. *N*. R. die Veneris Feb. 2. receſſerunt quaſi omnes prædicti *NN*. vid. *S*. Bened. *S*. Ioannes *S*. Marcus, *S*. Gabriel, *S*. Andreas, *S*. Maurus, & *S*. *D*oyco, & die *S*ab. ſeq. receſſi ego Paulus, & die Martis 6. Feb. receſſit *D*. R. & ivit ad Comichium.

1396. *D*ie Iovis 22. Feb. venerunt *I*adram Adam Caſtellanus Tinin. & Petricia familiaris *D*. Nic. de Gara *D*al. & Chroat. B. cum litteris credentialibus ſcriptis in Toplicia die 13. prædicti men. & cum duabus literis Regiis ſcriptis in Tinino. die 3. jam dicti men. Feb. una quarum directa ipſi B. alia rectoribus Communis noſtri pro intromittendo omnia bona D. Archiepiſcopi *I*ad. *D*. Guidonis. *D*. *I*acobi de Radunch. & *S*. Ludovici de Matafaris pro parte Regia exiſtentibus rectoribus *I*ad. *D D*. Andrea de Griſogonis, Mazolo de Gallo, & Georgio de Cedulinis, qui cum eorum ſecreto conſilio dederunt eis facultatem eodem die intromittendi ea juxta regium mandatum &c.

1395. Primo Feb. de nocte circa mediam noctem diruinavit quædam pars borealis Curiæ *S*. *S*alvat. de *I*adra.

Eodem anno die Martis 26. Feb. in Criſi in curia *D*. *N*. Regis *S*igis. interfectus fuit *S*tephanus Laccovich cum nepote ſuo per certos Barones Vng. de quo venit novum *I*adram die 6. Martii ſequentis. Die 9. Feb. facti fuimus *S*. *D*amianus de Naſſis, *S*. Coxa de Begna & ego Paulus conrectatores. 16. Feb. inter Eccleſias, Eccleſiaſticos, nobiles populares, & diſtrictuales Iadræ, quæ pecunia dari debet D. N. R. pro rehabitione *I*nſulæ Pagi.

1397. *D*ie primo Madii factus fui Rector una cum *S*. *S*imone de Cucilla & cum *S*. *S*imone *D*etrici, & quia eodem die renuit d. *S*. *S*imon loco ſui electus fuit *S*. Antonius de Griſogonis in eodem officio.

*D*ie Lunæ 28. d. men. Madii me exiſtente Rectore cum prædictis de noſtro mto. inceperunt portari lapides, & calx pro fabricatione Capellæ *S*ancti *S*imeonis juſti, & die Veneris 8. menſis *I*unii proximè venturi incepit laborari fundamentum pro ipſa capella amplianda, cujus fundamenti primum lapidem ego Paulus cum Epiſcopali benedictione poſui.

Eodem anno die *D*ominico jam circa primum ſomnum combuſta fuit domus olim *S*. *D*amiani de Cedulinis, quæ eſt in contrata *S*. Michaelis.

Eodem anno die 24. *S*ept. ex mto. *D*. R. captum fuit in Conſ. generali quod in inſtrumentis publicis, quæ conficiuntur in *I*adra non ponatur à modo nomen Archiepiſcopi, ſed inſtrumenta valeant de cætero facta, ac ſi nomen fuiſſet impoſitum quemadmodum prius imponebatur.

Eodem anno Octob. 11. die Iovis ivi Nonam nuntius ad D. Annam Cllam. Segniæ, & die Craſtina ſum reverſus.

Eodem anno die primo Martii factus ſum Rector Iadræ Ego Paulus de Paulo una cum S. Marino de Ghinanis, & cum S. Ioanne de Iumatis.

Eodem regimini noſtro die *S*abb. 9. men. Martii intromiſimus Abbatē *S*. Griſog. in Palatio Communis pro exceſſu quod fecerat eodem die contra homines Regios exactores * *codebit* Prælatorum & *S*acerdotum Iadræ pro ſubſidio exercitus Regii, & hoc deliberatione conſilii ſapientum Iadræ.

1398. Die Iovis hora circa Veſperarum 28. *M*artii venit Iadram *S*. *M*atthæus q. *S*. Petri, Ioſeph. de T. pro parte *S*. Ioſeph filii *S*. Cori de T. conſanguinei ſui ad contrahendum matrimonium cum filia mea Michlina, & ſupradictis die, & hora in domo mea præſente *S*. Marco de Cipcho de T. & uxore mea Grubulla cepit primo meā, deinde ſtatim filiæ meæ *M*ichlinæ manum in nomine ſ. *S*ancti contrahendi illud matri-

matrimonium inter prædictos S. Ioſeph, & *D.* Michlinam.

Eodem anno die Martis 7. Madii ante prandiū ſuprad. *S.* Matthæus q. *S.* Petri cum procuratione ejuſdem Ioſeph à *S*paleto revenit Iadram, & eadem hora in præſentia *S.* Andreæ de Griſogonis, *S.* Marculi Petri de Cipcho de T. D. Presbyteri Marchuli Canonici T. *S.* Articutii de Ravignano Can. Iadræ DD. Marchete V. q. *S.* Ioannis de Calzina Vladislavæ Vxoris prædicti S. Andreæ de Griſog. Margaritæ ux. *S. D*oymi *D. I*oannis de Griſogonis, *D.* Catharinæ ux. S. Fran. *D.* Pauli de Georgiis, Perutiæ ux. *S.* Marzoli Petri Andreæ, & quamplurium aliorum procuratorio nomine cum dicta filia mea Michlina matrimonium per verba de præſenti contraxit, alter alterius manum in nomine P. & F. & *S. S.* tangens, & idem Articutius dotium, & conventionis inſtrumentum in ibidem rogatus celebravit examinator *S.* Gabriel de Noſdrogna.

Eodem anno die Mercurii ſ. Martii per *S.* Andrea Marulæ de *S*paleto, & *S. I*oannes de Fumatis de *I*adr. in præſentia *S.* Andreæ de Griſogonis *D. M*architæ ſuæ ſororis, & *D.* Colizæ de Varicaſſis fuerunt æſtimatæ res, ac veſtes pro *D*ote D. *M*ichlinæ quas portavit ad virum ſuum duc. 148.

1398. Aprilis duodecima.

*D. I*oannes de *M*arino *M*iles.

*S. M*arinus *S*lovi.

*S. D*eſſa *I*acobi.

ejuſdem menſis 22.

S. *M*arinus de *M*artino.

*S. D*uymus Andreæ omnes de *S*paleto creati fuerunt per majus, & generale conſilium *I*adræ de conſ. Civ. Iad. exiſtentibus Rectoribus *I*ad. *S. M*arino de Ghinano, *S. I*oanne de Fumatis, & me Paulo de Paulo licet ſupradictus *S.* eodem regimine noſtro de eodem conſ. aliquibus diebus per *C*onſ. *S*apientum creatus fuerit.

1399 25. *I*unii exiſtente Rectore me Paulo cum S. *I*oanne de *S*oppe, & *M*arino de Griſogonis prædicta creatio revocata fuit per conſ. ſecretum in quo fuerunt conſiliarii 11. vid. *D. D.* Georgius de Georgiis, *S.* Benedictus de Gallo, *S.* Andreas Nicolai de Griſogonis, S. *I*oanne de Victor, S. Coxa de Begna, S. Creſcius Raynerii, S. Bart. de *M*ilano, S. Gregorius de Naſſis, S. Gregorius de Roſa, S. Simon de *D*etrico, & Simon de Fanfogna.

Eodem anno die 21. Oct. hora quaſi veſperarum fuit max. terræmotus in *I*adra bene ſepties ſucceſſive, ipſorum primus fuit terribiliſſimus, & nocte ſequenti ſimiliter fuerunt plures, & etiam nocte poſt diem 24. ejuſdem men. circa mediam noctem & circa matutinos fuerunt terræmotus, & per omnes dies inter diem, & noctem uſque ad dies 13. ſubſequentis modo ceſſavit terræmotus, & deinde die 6. *N*ovem. hora quaſi veſperarum fuit ſimiliter unus magnus, & terribilis terræ motus.

1398. *D*ie *M*ercurii nocte ſequenti fuit rixa, & bellum inteſtinum in *C*iv. Spaleti vid. inter nobiles, & eos qui non potuerant eligi ad officium judicatus, ita quod eadem nocte fuerunt interfecti quatuor de familia *C*ommunis, & hoc fuit 26. men. *I*unii nocte ut prædicitur ſequenti hora, quaſi matutina, tunc etiam fuit vulneratus lethaliter unus nobilium, qui vocatur *M*arcus filius S. Petri dicti Pecira, & alius nomine *M*arinus Gavazulich ſimiliter vulneratus extitit cum ſagitta ab arcu; *C*æteri autem *N*obilium, quidam abſconderūnt ſe, & quidam etiam extra fugierunt T. per mænia *C*iv. efiumſantes ſe. *C*ras verò die *I*ovis 27. d. men. *I*unii 48. de popularibus fecerunt conſiliarios volentes omnes ipſos de cætero poſſe fieri judices, & tunc in eodem conſilio, *M*arolinus Slovi, qui principalis auctor dicitur fuiſſe hujus nefandi ſceleris Capit. Generalem eligerunt, atque rectorem, & eodem die intraverunt in domo Petri Zori tunc Rectoris exiſtentis, & illorum de Papal quærentes ibi ſi poſſent invenire Thomam Dobruli, & Dionyſium Eliæ Nicolaum Papalis generum prædicti Thomæ cauſa interficiedi eos ſtatim, & Veneris 28. Iunii exeunte, & nocte quaſi media jam elapſa ad auroram Sabbati in quadam parte prædictum Thomam Dobruli invenientes mox interfecerunt ipſum nec ſuum ſcelus confiteri permittentes, quem Marinus vocatus Caſciota enſe proprio primus ſauciavit, poſtmodum quidam familiares D. Archiepiſcopi, & ſimiliter omnes qui ibi venerant, quo interfecto ſuſtulerunt pecuniam, quæ erat apud eum ut fertur duc. 2300. & ſuum cadaver ad majus dedecus ſuum, & ſuorum ad forum trahentes quodam linteamini involutum per totam noctem jacere dimiſerunt, quod jam facto die Sabbati per terram vehentes in quemdam puteum, quem ipſe pro Communi utilitate conſtruxerat, & fecerat fodere, jecerunt, cum lutamine illud cooperientes, quodque jam quarta die permiſerunt ſuis inde extractum ſepeliri in monumento ejus.

Conſiliarii verò facti per eos ſunt hi Bernardus Clerius Peruſinus filius ejus, Bartholomæus etiam nepos ejus, Marcus Criſani, Criſan filius dicti Marci Criſani, Nic. & Marinus filius Percich; Ioannes Ioannis de Bononia Mladinus recevo de T. Dominicus Mlinich, Daniel Barbanus filius ejuſdem Danielis, Petrulus Satnich, Franc. & Nic ejuſdem Petruli nepotes, duo Natalichi, Dominicus Prodanicus Bergomenſis, Dominicus filius Marci Barberii, Laurentius Cyma, Boſichius de Saxis, Bernardus, Stephanus Barcich, Blaſius Radoſcevich, Antonius Stanich, Marinus Radoſunich, Nic. & Georgius Derchivich. Franc. & Nic. Pocoauancich, Georgius Prodaſſich, Nicolaus Gauranich,

&

& Nic. Supernich, Duymus Zaneri, qui hujus ſceleris primus auctor erat pœnitens cum tot malorum fuiſſet cauſa, fugit Sibenicum, & ibi mortuus eſt.

Principales ergo hujus facinoris ut dicitur hi fuere, & eſſe Marcolus Slovides 4. nati Gardelcichi, & quintus autem non impedivit ſe in iſtis duo marcuadis, Fran. Siburni, & Della Iacobi.

1398. die 24. Nov. applicuit ad Portum Iadræ cum duabus Galeis Venetorum à ſepulcro Domini excellens Dux Auſtriæ filius q. D. Alberti D. Auſtriæ ad quem recipiendum, & convitandum ad Civitatem fuerunt miſſi ad galeam ejus per regimen Civitatis D. Philippus de Georgiis R. Admiratus D. Creſculus de Cedulinis Miles, D. Tibaldus de Naſſis legum Doctor S. Andreas q. Nic. de Griſogonis. S. Simon Detrici, & ego Paulus de Paulo, cui fuit commiſſum de receptatione, & convocatione prædicti Principis, qui ea deſcendens introivit Civitatem, & audita miſſa in Eccleſia S. Mariæ Majoris ſuper Altare S. Simeonis aſcendens galeam receſſit à portu.

1398. Die Dominico 22. Decembris applicuit ad portum Iadræ, & introivit illud de licentia regiminis cum characha Spinarich cum 70. hominibus ſuper eam, quæ dicebatur capacitatis 1200. vaſcellorum cujus longitudo erat, ut egomet menſuravi vargorum meorum 52. præterea corridorum, quod excedebat proram per quatuor vargos, vel longitudo ejus erat cum ipſo corridorio quantum eſt ab angulo domus S. Ioannis, & S. Blaſii fratrum filiorum q. S. Georgii de Soppe procedendo uſque portas Becharix uſque ad finem domus D. Pauli militis de Georgiis, vel quantum diſtat ab angulo domus alteræ, quæ eſt in platea hæredum D. Iacobi militis de Celanis procedendo uſque logiam magnam Iadræ, uſque ad ſecundam columnam ipſius logiæ, & latitudo ipſius chochæ erat vargorum meorum 13. & arbor ejus deſuper coopertoria, circundat palmis 12. Chabia autem ejus per Crucem erat palmorum 12. & medio, ad quodque latus ita quod 14. homines ſtantes in ea prælіando defendant ipſam, habebant 27. cellulas pro dormiendo præterea alia parva cubicularia, inter quæ erant 8. cameræ ſatis ſpatioſæ, habebat etiam furnos pro coquendo pane 3. &c.

Die 7. Madii menſuravi arborem alterius navis Chochæ, quæ primæ venerat de Segnia, cujus longitudo eſt vargorum meorum 42. & paſſ. Communis 21½. & arbor ejus eſt per girum palmorum 66.

Die 8. Madii ſ. die Iovis poſt horam cœnæ fuit facta rixa inter homines ſupraſcriptæ Chochæ, ita quod unus eorum interfecit alium vid. quemdam flammengum, & eadem hora bannivimus ipſos de Civitate.

Die 22. men. Madii de mane dicta Chocha exivit Cathenam ſive portum Iadræ, & die Martis 29. Madii receſſit ab agris noſtris hora circa veſperarum.

1399. Die Lunæ quaſi tertiarum hora 21. Aprilis filia mea Michlina receſſit à Iadra cauſa eundi in T. ad virum ejus Ioſeph, qui venerat cum ſeptem barchis pro ipſa, & eodem die fecit inſtrumentum dotale 300. Duc. auri S. Articutius de Rivignano Canc. Iadræ, & etiam Inſtrumentum obligationis 100. duc. quos reſtavi ad dandum viro ſuo pro reſiduo d. dotis, quia quamvis vir ipſius fecerat per illud Inſtrumentum dotale ſe recepiſſe omnes 300. duc. tamen non recepit niſi duc. 200. igitur & examenat. S. Gregorius de Ciculellis dictus Coriſma.

Eodem anno die Mercurii 26. Nov. exiſtente me in Sibenico in offic. Comitatus ipſa filia mea Michlina una cum prædicto viro ſuo Ioſeph, & cum una Servitiala viſitavit me Sibenicum veniens per mare, & die Veneris ſ. Decembris reverſa eſt T.

1399. Die primo Madii intravi Rector Iadræ una cum S. Ioanne de Soppe, & S. Mauro de Griſogonis & die 20. ejuſdem nos incarceravimus filium Antonium S. Damiani de Naſſis propter Vxorem Iacobi Merzarii, cum qua adulterium commiſit die 22. dicti men. condemnavimus ipſum ad confinem Civitatis, vel Anconeæ, vel Arimini pro duobus annis.

Die primo Iunii prædicti noſtri regiminis Presbyter Petrus Budonich electus fuit Prior Sancti Martini pro duobus annis per Conſilium generale.

Die Martis Iunii 24. conceſſum fuit Bartolo de Qualis per majus Conſilium Iadræ diſpenſandi centum mod. vini de poſſeſſionibus ſuis Inſularum Brachiæ, & Leſinæ anno quolibet.

1399. Die Lunæ 2. men. Iunii applicuit Iadram Paulus Neſich curſor noſtri Communis cum litteris D. Zoili de Naſſis R. mil. continentibus quomodo D. N. R. H. deliberavit reſtituere nobis inſulam Pagi pro 4. mill. duc. auri anno quolibet uſque ad X. annos, quorum primus 4. mill. voluit habere à tunc uſque 20. dies proximè venturos eos.

Eodem die in generali Conſ. obtinuimus facultatem per conſilium ſecretum cum X. nobilibus adjunctis nobis modo quo melius poſſimus invenire dictam pecuniam & M. duc. pro aliis expenſis ultra eam, & poſt hæc eodem die in conſilio ſecreto, & X. adjunctis creati fuerunt quatuor contatores, & exactores conjectus, qui deberent conjectare dictos 5. mill. duc. vel pignora aurea, argentea, & perlarum, ac aliorum jocalium pro eis inter 50. Nobiles, & totidem populares, commiſſarias, & viduas pro libito voluntatis, ac etiam inter monaſteria & Eccleſias.

Die Martis 3. ejuſdem menſis idem conjectus

ctus fuit, & cepit exigi per ipſos conjectatores vid. pro S. Andrea de Ceſanis S. Georgium de Roſa, S. Simonem Detrici, & per S. Thomaſium de Petrizo præſentibus nobis rectoribus.

Die Veneris 6. ejuſdem men. Iunii expedivimus eundem Curſorem noſtrum ad D.N.R. ac ad D.Zoilum, notificantes, quod modo dicta pecunia erat parata, & quod tranſmittere volebamus eam Segniam rogantes D. H. ut ibidem ipſam accipere dignaretur , vel providere de ſecura tranſportatione ejus uſque Sagabriam.

Die Lunæ 9. ejuſdem men. Iunii expedivimus alium curſorem ad prædictum D. N. R. & D.Zoilum, notificantes, quomodo ipſa pecunia parata eſt Segniæ , & quomodo ipſi Pagenſes muniunt Caſtrum eorum & armant galeottam proponentes reſiſtere, & rebellare Ro. mto. etiam ſi veniret in perſona requirentes ab ipſo D.N.R. quod ſi ſic fieret nos facturi ſumus.

Die Mercurii 2. ejuſdem men. venerunt pro parte Communitatis Arbi. ſ. Cerne de Cernota, & Ioannes de Signa nuntii ad nos offerentes ſe ad beneplacitum noſtrum, con. Pagenſes ſi expediret.

Die Sabb. poſt meridiem Iunii 14. expedivimus galeam noſtram majorem cum duc. 4. mill. CCX. & cum certo argto. &c. cujus patronus fuit S. Marcus de Grande, & nuntius S. Colonus Mazoli de Gallellis.

Die Mercurii poſt cœnas Iunii 14. reverſa eſt Galea ſuperius dicta.

Die Mercurii 25. Iunii creavimus Patronum alium pro dicta galea armanda cauſa ejuſdem Inſulæ Pagi, & fuit creatus S. Georgius de Cedulinis.

Die ultimo ejuſdem men. Iun. ante prandium reverſi ſunt ſimul prædicti curſores cum deturbatione dictæ reſtitutionis vid. quod D. N. R. non aliter vult conſentire ipſā reſtitutionem Pagi , niſi promittatur per nos , & noſtris expenſis conſervari ſibi Caſtrum in Iadra.

1399. Die Dominico 27. Iulii in Conſ. generali Civ. Sibenici electus fui in C. d. Civ.

Die 29. dicti men. venit curſor ad me cum literis quorumdam amicorum nuncians mihi dictam electionem.

Die Iovis ultima dicti men. S. Thomaſius Dominici de Sibenico portavit mihi electionem dicti Comitatus.

Die Iovis 7. Aug. venit idem Curſor cum litteris regiminis Sibenici concernentibus, ut veniam omninò ad dictum officium exercitandum per totum menſem Aug. vel prius ſi mihi commoditas aderit.

Die Lunæ 18. Aug. de ſero tranſmiſi res, & Maſſaricias meas cum duobus famulis Sibenicum.

Die Mercurii 20. Men. Aug. receſſi à Civ. Iadræ iens verſus Sibenicum per terram cum 14. Equis.

Die Veneris 22. Aug. hora miſſarum intravi Civ. Sib. juravi offic. regiminis, & cæpi exercere illud , & tuli unam ſententiam in ſcriptis.

Die ultimo Sept. intromiſi in Comitatu S. Deſſa Duperi pro eo quia Brigentinos Spalat. captivaverat S. Vitchum nepotem S. Thomaſii de Petrachis in itinere per mare euntes cum ipſo Thomaſo Iadram.

Die 4. Octob. liberavimus ipſum S. Deſſam, quia eodem die Brigentinus Spalet. conduxit, & liberavit nobis ipſum S. Vitchum.

Die X. Octob. habui reſiduum 400. librarum pro prima tertia pagæ, ſive Salarii mei vid. à S. Nic. Dudlich libras ſex, ſolidos ſex , & à S. Stephano Maphei duc. auri 8. ſol. 4. quod aſcendit ad quantitatem duc. in auro 9. & ſolid. 10.

Die 16. Octob. in generali conſ. data fuit mihi ſoli facultas exigen. omnia credita Communis.

Die Lunæ 20. Octob. de mane applicuit Sibenicum Vxor , filia , & tota familia mea.

Die Dominico Decembris 24. recepi in ſolutionem mei ſalarii prædicti à S. Paulo Petri Barte pro Communi in affictus Inſulæ Srimaz quam tenet à Communi de vino Vaſcellos duos circa modiorum 21. vel modicum plus aut minus ad rationem ſolidorum 35. pro ſingulo modio dicti vini.

Die Ian. 16. recepi eodem S. Paulo de grano quartas 150. ad rationem ſolidorum 9. pro ſingula quarta.

Die 27. Decembris recepi à S. Florio Tavilich in dicta ſolutione lib. 50.

Die Iovis 8. Ian. venit S. Andreas Zige cognatus meus miſſus per regimen T. ad confinem Sibenicum per tempus ſex menſium.

Die Veneris 5. Martii data fuit à Generali Conſ. mihi ſoli libertas toto tempore officii mei in prædicto Comitatu poſſe condemnare ultra ſtatuta Sibenici, & bannire omnes malefactores pro libitu voluntatis.

Die 15. Martii expuli à Sibenico duos Spalatenſes populares , prædicta auctoritate vid. quemdam Stephanum, & Mulum Pillizatium, & hoc ſine aliqua publicatione in aringo.

Die 16. Martii per pub. arengum bannivi S. Michaelem filium S. Stephani Dragani in Cetina per tempus unius anni, S. Saracenum Coxe Iadram per ſex menſes, S. Stephanum Stephani Dragoievich Trag. per ſex men. & Radichium Ciſgonis in Phara per 4. menſes, & S. Michaelem filium prædicti S. Stephani Dragoevich condemnavi in lib. 18.

Die 27. Martii bannivi unum popularem Miter-

Miterchum nomine per tempus unius anni extra Civ. & territorium Sibenici.

Die 29. Martii condemnavi S. Ioannem Cruſtionacich in lib. 200.

Die 5. Aprilis in Generali conſilio creati fuerunt 4. Nobiles, qui una mecum, & cum curia provideant de jactu fiendi inter portas portus Sibenici data, & conceſſa eis omni auctoritate de dicto loco, & tempore faciendi prædictos jactus, & diſſicandi tantum, quantum videbitur eis, & die craſtina vid. 6. prædicti men. ivimus cum D. Thoma Thomaſevich, Andre Iutan, & Nicolao Todoſii Iud. Siben. & cum dictis quatuor proviſoribus vid. S. Stephano Dragani, S. Zipriano Duymich. S. Floro Tavilich, & S. Nicolao Semiunich ad locum fiendi jactus, & determinavimus locum ubi fieri debet.

Item prædicto die ſ. 6. Aprilis fecimus proclamari, & publicè banniri quod nullus Raguſſ. qui aufugerat de Raguſio proximè elapſis diebus, propter aliquem tractatum, qui voluit fieri in Raguſio non præſumat accedere ad Civ. Sib. vel diſtrictum ejus, ſub pœna qua puniendus eſſet in Raguſio ſi caperetur.

Item die 7. prædicti men. Aprilis licentiavimus S. Franculum Flori de Spaleto, ut cras per totam diem recederet de Sibenico & cum Presbytero, qui venerat ſecum pro aliqua legatione.

Item die 11. Aprilis relegavi quinque perſonas de Sibenico vid. S. Nicolaum Diſſori, & S. Diſcottam Nicole in Trag. S Thomam Iurich in Brach S. Damianum Nurſiæ quo vult, & hoc ſine præfixo tempore ad noſtri beneplacitum.

Item die 12. Aprilis proclamavimus per Civitatem quod nullus Spalatenſium intrinſecorum audeat, & præſumat accedere Sibenicum ſine licentia, & permiſſione noſtra ſpeciali ſub certa pœna, & ſimiliter quod nullus Sibenicen. audeat, nec præſumat accedere Spaletum ſub eadem pœna.

Item die 15. Aprilis, & fuit Iove ſancta fecimus pacem inter S. Stephanum Dragani cum attinentibus ſuis, & inter Ioannem Naplavich, & Georgium Draganich &c. & hæc pax fuit facta in Palatio Comitatus præſentibus multis nobilibus Sibenici, & conſanguineis utriusque partis.

Die 18. Aprilis i. die reſurrectionis Chriſti in Palatio prædictæ Communitatis coram pluribus Nobilibus Siben. fecimus pacem inter S. Stephanum Draganis, & Sanct. Paulum Petrevich.

Die Iovis penultimo Aprilis S. Ioannes Naplavich judex & Ego C. ivimus ad protomag. Sibenici ad locum ubi debet eſſe jactus ultra ſcriptus, & miſimus ſignaculos in mari inter quos jactari debent lapides, & projectus.

Die Veneris 7. Madii applicuit Sibenicum cum una galeotta Iadren. in qua erat Patronus Sanct. Marcus de Pomo, Sanct. Damianus de Naſſis, & Sanct. Andreas Nicolai de Griſogonis Ambaſciatores Communis Iadræ, ad tractandum unionem inter Communitatem Iadræ, & Communitatem Siben. & alias Civitates Dalmatiæ.

Eodem die in conſilio generali d. Civ. captum fuit per omnes in dicto Conſil. ut firmetur dicta unio inter præd. Communitatem Iadræ, & Siben. etiamſi aliæ Civitates Dalm. huic Unioni diſſentiant.

Die 19. Madii incepimus jactum prædictum inter portas, & fuimus ibi duo judices, & ego C. tertius, & nobiſcum fuit S. Stephanus Maphei, & ego in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti cum benedictione projeci primum lapidem cum faſculo Sernutis

Die 5. Iunii audivi novum, quod D. N. R. Sigiſmun. reverſus eſt Ungar. & locutus fuit hoc, qui propriis oculis vidit ipſum ſanum, & incolumem in loco vocato Vela Sobbota.

Die Mercurii 28. Iulii tranſmiſi unam Barcham cum rebus meis Iadram.

Die 2. Aug. recepi totum reſiduum dicti mei ſalarii.

Die 20. Aug. intervenit caſus Ioannis nepotis mei ſ. filii S. Andreæ de Griſogonis vid. quia nocte præterita inventus in domo S. Zanini Barbæ de Sibenico, & eodem die expedivi eum Iadram ne deterius contingeret dicta occaſione, cui dedi de pecunia mea quando receſſit libras ſ. ſolidos octo.

1400. Die Lunæ 21. Aug. receſſi à Sibenico & ivi T. & venit in ſocietate mea S. Daniel Marini, S. Ioannes Naplavich, & S. Nicolaus Diſſote.

Die Iovis 26. prædicti men. Auguſti pervenimus in Trag.

Die Sabbati 2. Octobris receſſi à Tragurio.

Die Mercurii 6. Octob. applicui Iadram cum tota familia mea.

1400. die 3. Decembris S. Andreas Mazoy S. Nicola Maricich, & Iuſca Petracchi nobiles Cives Spalaten. ac S. Stipe Petri Zigis nob. Civis T. qui eadem die intraverunt cum multis equitibus Chroatorum vid. Cetine Cliſſi, & aliis Dalmatis vid. Sibenicen. inter quos fuerunt S. Ioannes Miſcich, S. Georgius Draganizo, & S. Stephanus Cicchini fuerunt per Spalatenſes Intrinſecos interfecti, & ſimiliter nonnulli Chroatorum vid. Cetinenſium, quorum cadavera jacuerunt in platea d. Civ. Spal. per duos dies, & ultra.

Die Sabb. 19. ejuſdē men. Decembris Communitas *I*adræ accommodavit Communitati T. galeottam ſuam in defenſione eorum, & in offenſam dictorum *S*palat. quæ galeotta die prædicto quaſi in meridie cum gente Traguri-enſi nautis vid. & baleſtrariis receſſit à portu *I*adræ cujus galeottæ fuit Patronus S. Blaſcho Andreæ de T.

Et die Veneris 18. Martii ejuſdem anni retroceſſit ipſa galeotta in portum *I*adræ ducta per eoſdem Trag.

Eodem anno die Veneris 4. Feb. Spalatenſes intrinſeci una cum gentibus Vicebani ſ. Cliſſien. Poglicienſibus, & aliis combuſſerunt molendina, & quaſi totum territorium T. & prædati ſunt multa animalia eorum ac multas gentes captivaverunt, inter quos fuit captus Presbyter *I*acobus Canonicus T.

1400. die Veneris 29. Oct. *S*palat. intrinſeci cum Cliſſienſibus illis de Poglizia, & Radobiglia dederunt maximum conflictum Traguríenſibus verberantes multa animalia, concremantes villas, & occidentes, ac captivantes homines, & nobiles, & populares, inter quos captivati fuerunt S. Stipe, & Nico fratres filii q. S. Petri de Zigis dicti Scilociach, *S*. *I*acobus *S*ciobote, Thomas Zore filius Marmaz, Vitus Mazarolich, & Paparocich, & Auguſtinus q. *S*. Nicolæ Acelini per *S*palatenſes à manu ſalva in Civitate *S*paleti fuit trucidatus, & deinde pro majori contemptu ſubmerſus in mari prope *C*ivitatem.

1400. die *I*ovis 2. Decembris C. Nic. filius q. D. *C*. Anz. applicuit *I*adram veniens per terram bene cum 100. equitibus, cum quo fuerunt plures nobiles *C*rocovici i. Croati, inter quos Reu. pater D. Epiſcopus Corbavien. & *D*. Bernhardus V. Comes Segniæ. Die eodem fecit mihi loqui per ipſum D. V. C. pro factis meis vid. requirens me in ſuum conſiliarium & die craſtina ſ. die Veneris ante prandium receſſit à Iadra.

1400. die Martis primo Feb. obiit Mag. V. C. Thomas de Corbavia eodem anno Feb. 15. vid. die Martis obiit Comes Butcho.

1400. die Dominicali ſ. 12. men. Martii *S*ereniſſimus D. N. *S*ig. R. Hun. retrocedens à partibus Boemiæ applicuit Budam.

1401. In feſto *S*. Nicolai ſ. die 6. Decembr. amputatum fuit caput in platea Iadræ Antonio *S*artori pro eo quia tractaverit cum Angelo q. Nicolai Cimatoris, & quibuſdam aliis forenſibus interficere nobiles Iadræ, & hoc fuit tempore regiminis DD. Ioannis de Victor, Coxe de Begne, & Luciani de Georgiis.

Eodem anno die *S*abb. 7. Ianu. captum fuit in Conſilio generali Iad. in quo fuerunt Conſil. 55. per 48. ball. quod omnis foren, poſſit placitare etiam pro aliis in variis Iad. judicum quibuſcumque, & aſſumere opus advocationis, & pars ivit exiſtentibus Rectoribus *I*ad. D. Guidone de Mataſaris *S*. Mauro de Griſogonis & *S*. Georgio de Roſa.

1401. Die Dominico Februarii 19. in generali conſilio *I*ad. captum fuit quod *S*. Gaſpinus, & Damianus q. Iudicis Moyſi de *S*egnie, & *S*. Nicola Theodoſii de *S*paleto ſint de Conſilio Iadræ.

Eodem anno die Iovis 23. Feb. de nocte ante primum ſomnum noctis fuit in Iadra grando maxima, ita quod fuerunt grana magnitudinis unius magnæ avelanæ, & quaſi unius parvæ nucis, & eadem nocte fuit portata una Creatura unius infantis vivi circa trium menſium apud Eccleſiam *S*. Martini ante Iadram, quæ creatura nata fuit ſine ambobus pedibus uſque in inguines, loco quorum pedum habebat in utroque latere modicum carnis quaſi unius pani, carebat totaliter una manu uſque ad ſpatulam, & in alia manu habebat unum ſignum tantum, & paucis diebus ante hæc viſus fuit cometa in Cælo.

1402. die *M*artis 16. *M*adii in Conſilio generali *I*adræ electus fui in rectoratus officio loco *S*. Thomæ de Patritio, qui renuntiaverat officium ejuſdem rectoratus remanentibus in ipſo officio *S*. *I*oanne q. *S*. *M*auri de Griſogonis, & *S*. Ancha de *S*oppe.

Die 26. *I*ulii, & fuit dies Lunæ in T. obiit *S*. *S*tipe filius *S*. Zige *I*oſeph, & die Martis ſequenti fuit ſepultus, & die Dominico ſ. 2. Iulii prox. ſequentis de hoc applicuit novum in Iadra.

Die Lunæ hora Completorii 3. Iulii receſſit Grubula, & ivit Trag. pro condolendo ſe de prædicta morte, & ivit cum ipſa S. Petrus de Calzino gener ejus, & die Mercurii de meridie reverſa eſt Iadram, quam aſſociavit S. Ioſeph gener ejus.

1402. die 27. men. Aug. exiſtentib. rectoribus Civ. Iadræ D. V. vid. de Mataſaris, & Paul. q. D. Franciſci de Georgiis, ac S. Simon de Fanfogna duobus eorum abſentib. à Civitate ſ. prædictis Dominis, Vidone, & Paulo militibus, qui una cum S. Damiano de Naſſis, & S. Georgio de Roſa die præcedenti *I*ovis ſ. 24. ejuſdem men. Aug. iverunt Ambaſciatores pro Communi Iadræ ad Harvoye Voyvodam ſub Caſtro Oſtrovize exiſtentem; & eorum loco duobus examinatoribus vid. S. Creſcio de Grubogna, & Gabriele de Noſdrogna ut moris eſt per teſſeram ſubrogatis uſque ad reverſionem prænominatorum dominorum Vidonis, & Pauli rectorum, ut ſupra in Conſilio Iadræ generali celebrato in Eccleſia S. Stephani Martyris de Iadra, in quo fuerunt ſeptuaginta octo conſiliarii poſito partito per ballottas, & piſſides, quarum non ſincerè fuerunt tres de non quinque per reliquos ſeptuaginta captum fuit, quod Dominus Aloyſius Vicarius Illuſtris Principis Domini Lancislavi Regis Hieruſalem, & Siciliæ ac Capitaneus quinque galearum, & uni-

& unius Brigentini ejuſdem Domini Regis exiſtentium ante portum Iadræ cum paucis ſuorum ſociorum ingrederetur Iadram, & tunc elevetur vexillum prædicti D. Regis, & vexillum Regni Vngariæ ſimul, & ſemel, quo capto præceptum fuit D. Iacobo de Radunch S. Andreæ de Griſogonis, S. Georgio de Cedulinis, S. Simoni Detrico, S. Thomaſio de Petricio, & mihi Paulo, ut introduceremus ipſum ſolemniter cum tubis & cætera, & ſic fecimus.

Quo ingrediente per portam S. Griſogoni primo, & ante omnia ingreſſus eſt Eccleſiam S. Griſogoni de Iadra in medio R.R. Patrum Dominorum Archiepiſcopi Iadrenſis, & D. Abbatis S. Griſogoni petivit plateam, & euntibus ſecum uſque ad domum S. Michæ de Soppe prædictis Dominis, Rectore, & examinatoribus cum magna comitiva Nobilium, & ignobilium, & tunc immediate elevata fuerunt vexilla Regis, & Regni antedictorum una ſimul cum vexillo S. Griſogoni, cum magna ſolemnitate, & vociferatione laudis, & nocte ſequenti fuerunt magni ignes per totam Civitatem in ſignum lætitiæ, & cras ante prandium proceſſio ſolemnis, & miſſa in Eccleſia S. Griſogoni cum prædicatione unius fratris minorum, & poſt prandium tripudia, & chorea in domo S. Ludovici de Mataſaris in logia, & per plateam cum Dominabus Iadrenſium..

Die Lunæ ſequentis 28. dicti men. in conſilio ſapientum deliberatum fuit quod ipſæ galeæ libere intrent in portu Iadræ.

Die Iovis ſequentis 29. Aug. idem D. Capitaneus cum certa comitiva Boſnenſium, & cum fratre Voyvode, & cum aliquibus Iadrenſibus equitavit ad Voyvodam in Semelnich, poſtulante ipſum cum prandio cauſa habendi inter ſe colloquium de factis Regis.

Die Dominico 3. Sept. exiſtentibus Rectoribus Dominis Iacobo de Radunc, S. Antonio de Griſogonis, & Gabriele de Noſdrogna in Conſ. generali Iadræ, in quo fuerunt nobiles ultra ſeptuaginta præſentibus Dominis Archiepiſcopo Iadren. Abbatibus S. Griſogoni & Rogove, Epiſcopo Tinienſi, Archidiacono, Archipresbytero juravimus D. Aloyſio Capitaneo ſuperius deſcripto ad Sancta Dei Evangelia ſuper miſſale in manu dicti Domini Archiepiſcopi & D. Capitanei fidelitatem, & homagium prænominati D. Regis Lancislavi.

Die Lunæ 4. Sept. in Conſ. ſapientum Iadræ in quo fuerunt Nobiles tredecim captum fuit per omnes quod deinceps Rex Lancislavus in omnibus inſtrumentis Iadræ intendetur, ſicut Rex Vng. Hieruſ. & Siciliæ.

1402. die Martis 5. Sept. D. Loyſius Aldemariſco de * *Neremp* Vicarius generalis in partibus Dalmatiæ, Chroatiæ &c. & Capitaneus generalis prædicti D. Regis Lancislavi litteris ſuis datis Iadræ die prædicto conſtituit me familiarem advocatum civilem dicti D. Regis ac procuratorem ejus, & omnium ſuarum Camerarum Trenteſimæ, & talis in partibus Dalmatiæ, & Chroatiæ exiſtentium.

Die Mercurii 6. Sept. ultraſcriptus D. Vicarius cum gentibus ſuis circa trecentis, Simon de Detrico caput gentium noſtrorum no. circa quatuorcentarum vid. Pagenſium &c. centum villanorum terræ firmæ circa centum, & inter populares baliſtrarios, & alios de Civitate, & Inſulares circa C. poſt Veſperas exierunt ad Campum contra Vranam una cum CCC. CC. Equitibus Hervoye Voyvode.

Die Dominico Sept. X. in Conſ. ſapientum captum fuit, quod Philippus qui ad requiſitionem DD. Rectorum Iadræ noluit exire Vranam; ſed clauſit ſe contra exercitum prædictum quod habeatur ex tunc pro infideli, & quod omnia bona ejus ſint conſiſcata communi Iadræ tanquam rebellis.

Die Mercurii Octob. 12. Caſtrum Vranæ dedit ſe ipſi Domini A. Cap. nomine D. Regis Lancislai prædicti recipienti illud, quo die idem D. Capit. cum gente ſua, & noſtra ingreſſus eſt illud.

Die Dominico 11. Octob. idem Capit. intromiſit domum S. Phil. de Georgiis, quæ eſt apud Eccleſiam S. Anaſtaſiæ, & cepit habitare in ea.

Die Mercurii 19. Octob. idem Capit. cum circa 50. equis, & tres galeæ ejus iverunt ſub caſtrum Lyube, & Cras die Iovis habuit illud Caſtrum, & die Veneris jam in crepuſculo rediit Iadram.

Die Sabbati Octob. 14. Marculus, & Ioannes Garbiza ſeceſſerunt de Spaleto, euntes verſus Vng. ut dicitur.

Et die Mercurii ſequentis ſ. 25. Octob. D. Capit. prædictus cum tribus galeis in quibus fuerunt circa 40. homines ſ. Pagenſium jam de ſero profectus eſt verſus Spal.

Die Iovis 9. Nov. applicuit Iadram unus Baracuſſius cum circa 30. Armigeris D. N. R. Lancislavi.

Die Dominico 22. Nov. venit Iadram cum una galea D. Ancolinus frater D. Capitanei prædicti.

Die Lunæ 13. Nov. in generali conſ. Iadræ in quo fuerunt nobiles 53. non ſincere fuerunt 6. de non 1. captum fuit per reliquos, quod Pagenſium omnes domos, quas habent in Pago præcipitentur funditus vid. extirparentur radicitus, & omnes ſalinæ, terræ, loca, & quæcumque habent in inſula Pagi confiſcari in communi Iadræ. Die Dominico 19. Nov. Traguerienſes cum magna ſolemnitate erexerunt vexillum D. R. Lancislai, & die Sab. prox. ſequentis Sibenicenſes fecerunt idem.

Die Veneris Nov. 24. idem D. Capitaneus reverſus eſt Iadram cum galeis ſuis.

Die Veneris 1. Decembris applicuit Iadram ſtipendiator prædicti D. N. R.

Die eodem D. Capitaneus ad ſonum

tubarum fecit proclamare in platea Iadræ quod quilibet Nobiles Iadren. tunc abſens à Civitate Iadræ, qui moram traherent ubicumque in Dalmatia, Chroatia, vel etiam in Slavonia rediiſſe debuiſſent Iadram uſque ad feſtum Nativitatis D.N. & qui fuiſſet, ſeu moram traheret, ubicumque remotus uſque 40. dies prox. venturos incluſivè ſub pœna contumaciæ, & infidelitatis, ac confiſcationis omnium bonorum, & pœna eadem nullus eorum qui ſunt in Iadra ſine ſcitu ejus, quouſque Regium explicaret oraculum eis exire deberent diſtrictum Iadræ.

Die Sab. 9. Decembris D. Capitaneus prædictus intromiſit domum S. Philippi de Georgiis, & ipſam pro parte D.R. Ladis. donavit Harvoio Voyvode.

Die Iovis 21. Decembris Spalatenſes exicii per concordiam intraverunt Spaletum; & illorum de Civitate expulſi fuerunt, & Nobiles, & tres populares, & unus fuit privatus oculis.

Die Iovis 13. Decembris prædictus D. Capitaneus cum literis credentialibus præfati D. R. præcepit D. Abbati S. Coſme, & Damiani S. fratri Frederico de Georgiis, D. Paulo, & S. Luciano de Georgiis, Damiano de Begna, S. Georgio de Cedulinis, S. Simone Buſiole, & Nicolæ Gregorii, S. Antonio, & Creſciolo Damiani S. Ioanni Mich. omnium de Naſſis S. Miſciolo de Calzina, filiis S. Magioli de Gallo ut vadant in Apulia ad prædictum D. R. qui omnes in eadem galea D. Capit. antedicti die Mercurii 27. ejuſdem menſis Decembris receſſerunt à portu Iadræ.

Die Dominico 28. men. Ian. idem D. Cap. intromiſit bona S. Damiani de Naſſis præcipiens ipſa deſcribi per ſcribam ejus, præcipiens etiam Vxori ſuæ, & filio Petro, ut uſq; tertiam diem evacuaret domum.

Die Sabb. 27. Ian. tranſmiſit galeam ſuam in Apulia.

Die Lunæ Feb. S. D. Antonutius, & D. Franciſcus de Cathaneis cum gentibus eorum armigeris una cum V. B. Harvoy, & S. Aloyſio de Matafaris tranſiverunt verſus Bihachium.

Eodem die D. Paulus Biſteno noviter creatus per Vngaros B. Croatiæ per gentes Harvoye ductus fuit captivus Iadram, & datus in manus D. Capitanei prædicti.

1402. Venerabilis D. Soror Mariza q. S. Creſcii de Cedulinis Nobilis Civis Iadrę die Dominico 18. Feb. diſponſata, & annullata fuit in Abbatiſſam Mon. Sanctæ Mariæ Monialium de Iadra.

Die Sabb. X. Martii ultraſcriptus D. Abbas Rogovæ cum 2. Nobilibus una cum D. C. Trojæ ſ. D. Peruta, & cum noſtris Ambaſciatoribus ſ. D. Iacobo de Radunch, & Simone Detrico in galea prædicti D. Capit. & una cum D. Anzulino fratre ejuſdem D. Capit. reverſi ſunt Iadram.

1403. die Sabb. 25. men. Aug. obiit S. Colanus de Begna.

1404. die Lunæ 7. Aprilis religioſa D. Franciſchina de Civalellis Abbatiſſa Mon. S. Nicolai Monial. de Iadra obiit, & cras die ſequenti ſepulturæ tradita fuit.

Et die Iovis ejuſdem Aprilis 17. religioſa D. Soror Coliza filia q. D. Franciſci de Georgiis monialis ejuſdem Monaſterii electa, & pronuntiata fuit in Abbatiſſam prædicti Monaſterii, & die Sab. ejuſdem men. April. 26. ipſa D. Soror Coliza migravit in Domino, & die ſequenti ſ. Dominico, corpus ſuum traditum fuit ſepulturæ, & die Dominico 11. men. Madii fuit confirmata, & conſecrata in Abbatiſſam ejuſdem Monaſterii religioſa D. Soror Catharina filia q. S. Colani de Blaſi.

1403. de men. Iunii in inſula Paſmani in loco dicto Othus quædam mulier Priba nomine, poſtquam moriretur, & ſepulta eſſet in eadem inſula per plures ibi exiſtentes viſibiliter viſa eſt, & maximè, per quamdam aliam mulierem, quam ipſa mortua manu propria verberaverat, & niſi exproclamaſſet adjutorium, & cucurriſſent gentes, quæ prope erant quaſi interficiebat ipſam, qui adcurrentes viderunt eam, & exclamantem verberatam, & excapillatam, nec viderunt quemquam circa ipſam, ſed dixit eis, quod viſibiliter, & vidit, & cognovit ipſam, quæ mortua plures, & plures novitates fecit in domo q. Venturini de Ceſena ibi exiſtente, & demum coadunatis pluribus rebus, & maſſariciis d. domus in loco ubi expiravit in eadem domo impoſuit igni, & niſi quidam inſulari nocte ibi prope dormientes jam in aurora intraſſent domum prædictam & extinguiſſent ignem combuſſiſſet domum cum omnibus rebus, & multas alias novitates fecit per Inſulam, ita quod præ timore ibi in propinquo homines præſertim nocte non audebant morari, de quo die Veneris Iulii prox. ſeq. me ibi exiſtente DD. Iacobo de Radunch, & Blaſio de Soppe Rectoribus Iad. per filios d. Venturini ſ. Petrum & Iohannem, & per plures inſulanos querimonia porrecta extitit, & petita licentia, ut poſſent ſepulturam excoperire, & infigere cugnum in pectus ejus, quo ad prædicta jam ceſſaretur, quibus hoc conceſſum extitit.

1403. die Sabb. 22. men. Martii exiſtentibus rectoribus Iad. D.D. Zaido de Matafaris, Antonutio de Griſogonis, & S. Ioanne de Victor bannitus fuit Ioannes filius S. Andreæ de Griſogonis extra diſtrictum Iadræ per 50. milliaria, & per tempus unius anni &c. qui die craſtina quæ fuit Dominica palmarum 23. ejuſdem men. quia ſic ſententiatum fuit, & determinatum per ipſos DD. rectores receſſit à Iadra in exilium.

1406. Die Sab. 27. Martii exiſtentibus rectoribus Iadræ S. Antonutio de Griſogonis, S. [illegible] Colano

Colano de Mataſaris, & S.Creſcolo de Creſcava ſupradictus S.Io. vulneratus fuit ſuper fronte per famulum S.Creſole de Civalellis.

1406. Idem Ioannes in exercitu ſub Caſtro Novigrad die Iovis 3.Feb. ſagittatus fuit in Coxa dextra.

1403. die Iovis 7. Feb. de nocte ante Crepuſculum Arbenſium exitii intraverunt Civit. Arbi, in quo introitu interfecti fuerunt S.Damianus, S.Stephanus de Dominis, S.Nicolaus de Zaro ejus filius adhuc puer mortaliter fuit vulneratus, interfectus, & fuit quidam Presbyter Lucas de Trag. & quidam popularis propter metum credens natando aufugere ſubmerſus eſt in mari.

Die Dominico immediate ſequentis turris magna, quæ tenebatur pro D.N.R. à gente ſua eiſdem intrantibus reddidit ſe, & die Veneris de ſero galeotta noſtra, quæ fuit Pagenſium ſub Patronatu D.Fran. D.Pauli de Georgiis, qui etiam Ambaſc. pro parte noſtri Comitis ad ipſos intrantes ivit in favorem ipſorum Arbenſium, qui aufugerant una cum D.Ludovico de Matafaris eunte cum Brigentino, in quo eadem die redierat à Cherſo receſſit à portu Iadræ, & die Iovis ejuſdem men. Feb. 21. ipſa galeotta noſtra ipſo D.Ludovico adhuc remanente reverſa eſt Iad. & ipſo eodem die jam de ſero ipſe D.Ludovicus ſimiliter applicuit.

1403. Tempore primiveris pauciſſimæ hyrundines venerunt ad partes noſtras. & illæ quæ venerunt per plures dies ante tempus conſuetum transfretaverunt ultra mare, & ubi aliis temporibus bis ante receſſum nidificabant tunc ſemel.

Eodem anno nulla parva avicula prout paſſeres & ſimilia apparebat apud nos, Muſchæ infeſtæ ac ultra ſolitum modum gignitæ duraverunt per totam æſtatem, pulices pauciſſimæ, & jam ſequenti hyeme fuerunt maximæ ſiccitates, ita quod de aqua in puteis vix poterat reperiri, venti ſeptentrionales à feſto S. Luciæ de menſe Decembris, quaſi per dies 100. cum aſperrimis frigoribus & inſuetis continuo viguerunt profundiſſimæ nives, glacies groſſiſſimæ, & latæ in montibus, & apud maritima, ita multi portus, & littora ſatis largè congelata fuerunt, per inſulas noſtras, & juxta Civitatem propter quod multi parvulorũ piſcium in mari natantes mortui inveniebantur à piſcatoribus, aucupes etiam capiebãt ranunculas paucas cum digitis ſive pedibus deſiccatis frigore & gelu maximo, & in Je circa finẽ men. Martii proximeq; ſequentis cecidit quædam caligo in partibus iſtis, & tunc immediatè, & quaſi eadem die apud nos multi Civium noſtrorum nobilium, ignobilium, pauperum, divitum Laicorum clericorum ac religioſorum, & cunctorum hominum utriuſque ſexus ceciderunt in ægritudinem cum ingenti tuſſa, & capitis dolore, febricitantes ita eadem die ſimiliter circa 15. nobb. de potioribus, & populares pluſquam 20. jacuerunt infirmati, & in curſu 5. dierum ultro C. numero poſuerunt ſe in lecto, & demum ſubſequenter ultra M. infirmati ſunt in Civitate noſtra, ita quod non evaſit domus aliqua, quæ careret ægritudinibus, imò quaſi omnes de ſingula domo jacuerunt in lecto, pauci enim de ipſa infirmitate mortui ſunt, & illi qui deceſſerunt pro majori parte fuerunt valdè ſenes.

1404. Die Dominico XI. men. Madii apparuit hora tertiarum Signum in cælo, apparuit enim ſol circulatus arcu fœderis, quem extra circulum antecedebat Luna, & inter circulum ſequebatur ſtella una.

1404. die Veneris 7. Octob. captus fuit Bellota de Pago per alios Pagenſes, & ductus fuit in Pagum aliquibus vulneribus vulneratus, & cras de mane D. Paulus de Georgiis comes Pagi fecit ipſũ ſuſpendere per ipſius famulũ ad furcas

Deinde de menſe Feb. alii duo Pagen. ex . . . & unus Segnienſis Mervicca ſ. capti ut ſup. & ducti Iadram ſuſpenſi fuerunt ſ. ipſe Meruicca ante Iadram, & alii duo ad portam.

Item die Iovis 4. ſ. men. Iunii ſequentis adhuc unus Pagenſis, qui captus fuerat pridie in Serixa nomine Zorcus fuerit coactus ad caudam equi uſque furcas, & inde ſuſpenſus ad furcas prope Iadram 1405.

Item die Martis 20. Octob. adhuc unus Pagen. ad furcas ſuſpenſus fuit in puncta Michæ bonæ.

1405. die 7. men. Iulii vidi quoddam animal parvulum, non bene poterat diſcerni an gatta fuiſſet, quod habebat pedes 8. cap. 1. & caudas duas, & quaſi videbantur duo corpora conjuncta juxta pectus caput magnum, oſtendebat aurem, ſed & cætera membrorum Gatta quod animal mortuum projectum erat prope Eccleſiam S.Platonis de Iadra.

Eodem anno die 24. Ian. Chocha Anconitanorum cum multis mercantiis Pannorum, & ramis eorum, & etiã Raguſienſium palla fuit naufragium in inſulis noſtris, quo perierunt homines ut dicitur 36.

1405. die 24. Iunii in feſto S. Io. Bapt. exercitus Communis Venetiarum intravit Veronam per partem.

Eodem anno, & menſe die Sabb. 20. Iunii D. Andriolus q. S. Stephani de Arbo cum nonnullis exititiis Arbenſium per modum pacis, & concordiæ cum intrinſecis intraverunt Arbum hora veſperarum, & cras poſt celebrationem miſſæ ſolemnis in Eccleſia Cathedrali pacem, & unionem inter utroſque Sacramto. ſolemni firmaverunt.

1405. Die Veneris Martii 12. exiſtentibus rectoribus Iad. D. Ant. de Griſog. tunc abſente, S. Colano de Mataſaro, & S. Gabrieli de Noſdrogna in ſecreto conſilio Iadræ in quo fuerunt 13. Nobiles vid. D. Vidone de Mataſ. D. Creſciolo de Cedulinis, & S. Ioanne de Naſſis

S. Coxa de Begna S. Elia de Grubogna *S.* Georgio de Roſa, S. Franciſco de Georgiis, *S. Iac.* de Ferra, S. Simone de Fanfogna, S. Colane de Galello, S. Creſcio de Rainerii, S. Colane de Guano exam. loco D. Antonii Rectoris prædicti & me Paulo de Paulo captum, & deliberatum fuit per omnes quod Inſula Nevaliæ intromittatur pro communi Iadræ, & ibi prope reparetur quoddam fortilitium.

1406. Die 9. Iunii Carlucius de turri de Neapoli regius homo introduxit nos in poſſeſſionem Nevagliæ.

Eodem anno die Lunæ 22. Martii conſtitutus fui Syndicus, & Procurator fratrum, & conventus S. Dominici de Iadra per fratres conventus prædicti &c. Theodorus Not. &c.

1407. Die Martis menſis Aug. electus, & conſtitutus Procurator Mon. S. Mariæ monialium de Iadra Not. Theodorus de Prandin.

1406. Die Dominicali 16. Aug. combuſtæ fuerunt quædam domus S. Nicolai prope Mon. S. Nic. & Scala, qua ingrediuntur novitiæ intrantes Mon. & fuit de nocte circa primum ſomnum.

Eodem anno die Dominicali 3. Octob. exiſtentibus Rectoribus D. Antonio de Griſog. Creſcio de Betono, & Gabriele de Noſdrogna in generali conſ. *I*adræ infraſcripti Nobiles Croatorum fuerunt accepti in Cives, & conſiliarios Iadræ vid. . . . .

Eodem anno die Dominicali 9. Iunii exiſtentibus Rectoribus DD. Vido de Matafaris, Creſcio de Cedulinis, & S. Simone de Schavo abolitum fuit nomen meum à Conſilio Sapientum ad petitionem Andreæ de Serzi, proinde q. dicto *S.* Andreæ de Griſogonis conſanguineo meo, & S. Vet. de Calzina, quia ipſe inſtabat, ut ſolverent impræſtitum Ducati unius pro quolibet non obſtante quod unius eorum filius & nepos, & alterius frater erat in exercitu ſub caſtro Novi.

1406. Die Mercurii ante prandium Feb. 16. Caſtrum Novigrad. ſub quo eodem anno die vid. 28. Martii prox. præteriti poſuimus campum exercitus noſtri, Capitaneo noſtro S. D. Loiſio de Matafaris ibi cum certis nobilibus noſtris & gente noſtra armigerum, reddidit ſe & illud gens noſtra introivit, & die Sabbati men Feb. 26. exercitus noſter per mare munito Caſtro Novigrad. receſſit, & ivit verſus Scriſia & intromiſſo fero Scriſſiæ, ac fortificato turribus die Sab. men. Mart. 12. reverſus eſt Iadram.

1407. *D*ie Martis Iunii 21. conſecrata fuit Eccleſia S. Griſogoni de Iadra die Sab. 25. Iunii in aurora fuit valdè terribilis terræmotus.

1407. Die primo Iulii intravimus electi Rectores Iadræ D. Andreolus de Duminis Madius de Fanfogna, & Ego Paulus de Paulo.

Et 16. ejuſdem men. D. Ioannes de Lucignano Bareti D. in generali Conſilio Iadræ confirmatus fuit per unum annum in C. Iadræ cum Salario conſueto * auri ad rationem ſolidorum 72. pro Ducato.

Die feſto S. Iacobi de Galicia Iulii 25. incepit fratalea ipſius in Civ. Iadræ pro cujus ſolemnitate fuit cantata miſſa ſolemnis in Eccleſia S. Stephani de Iadra in capella ipſius S. Iacobi &c. exiſtentibus Rectoribus Iadræ DD. Andreolo de Duminis de Arbo: Mozolo de Fanfogna, & me Paulo de Paulo.

1407. Die Martis Iulii primo filius S. Budoli de Ruſco vulneravit cum gladio ſub barba Ioannem de Caſol. Cancell. Iadræ.

1408. Die Dominico 22. Aprilis quidam actus devotiſſimus factus extitit in Iadra per Franolum aporcorarium filium Anzeli de Galgano cum una imagine glorioſæ, cum imagine Gabrielis Archangeli fuerunt portatæ in Eccleſia fratrum minorum cum maxima ſolemnitate, & Comitata D. Archiepiſcopo omni Clero, Rectoribus, militibus, & nobilibus multis Civibus, & forenſibus, ac popularibus Dominabus, & fæminis puellis, Virginibus, & maritatis cũ magnis cantionibus Eccleſiaſt. & muſicis inſtrumentis, & cum multa effuſione lachrymarum pro devotione, ubi conſecratæ fuerunt per ipſum D. Archiepiſcopum cum ſolemnitate miſſarum, quo die idem Francolus magnum fecit, & ſolemne convivium nuptiarum ad inſtar ipſius B. Virginis ob reverentiam.

1408. Die Aprilis 8. à Siben. fuit magnꝰ ignis, ita quod multæ domus concrematæ fuerunt.

Die Lunæ Iunii 25. D. Lucas de Firmo Archiepiſcopus Iad. per homines Cyoſi Caſtellani Iadræ captus in Archiepiſcopatu ſuo, & ductus in Caſtrum extitit, quo facto, per omnes Eccleſias ſiluerunt campanæ, & Eccleſiarum aditus clauſis portarum nulli patuit.

Et die Iovis ejuſdem men. Iunii 28. quibusdam pactis, & conditionibus liberatus fuit.

Die Sabb. Iulii 14. exiſtentibus Rectoribus D. Simone Detrici, S. Simone de Fanfogna, & Simone de Cedulinis electus fui Comes Pagi.

Die Mercurii ejuſdem men. 25. receſſi à Iadra cauſa eundi Pagum, & Iovis ante veſperas applicui Pagum, & cras die Veneris in mane elegi Vice Comitem, & Iudices.

1400. die Martis men. Martii 8. Petrus Vir Milize ſervitialis meæ de ſera per quoſdam Vlacorum dum ſolus pergeret ad molendina mortaliter ſuper caput vulneratus, & multis vulneribus per totam perſonam peremptus fuit, & die Veneris ejuſd. men. 25. ſepultus fuit apud Eccleſiam S. Mariæ presbyterorum.

Ego Petrus Fanfoneus V. I. Doctor hunc Libellu manu propria fideliter exemplavi ex quodam alio libello ſcripto manu q. D. Federici de Roſa, qui ibidem manu propria teſtatur ſe illum exemplaſſe fideliter ex quodam antiquiſſimo libello manu ſæpius ſupradicti D. Pauli de Paulo ſcript. 1544. die Iovis 13. Nov.

IO-

IOANNIS LVCII
NOTÆ AD HISTORIAM PRESBYTERI DIOCLEATIS REGNVM SLAVORVM DICTAM.

REgnum Slavorum Diocleatis à Commentariolo Marci Maruli in quibus differat in Notis ad Marulum indicabo, ſed cum Diocleas plura referat, quæ nominibus, temporibus, rebuſve geſtis non congruant, ideo eiſdem, qualiacumque ſint, in ſuo ſtatu relictis, evidentioribuſque erroribus aſteriſco indicatis, aliquas animadverſiones ponam, ut inde æquivocationes auctorum, tam qui vulgati ſunt, quàm quorum opera adhuc manuſcripta latent, apparere poſſint, neque mihi expendenda ſunt, quæ Orbinus de Slavorum origine coacervavit, cum in his Notis alienos errores arguere nolo; Sed potius ne in eoſdem cæteri incidant monere.

Num. I.

Gotthos hic auctor latinè Slavos dictos aſſerit, Procopius autem, qui primus auctorum Slavos nominavit, eos diverſos à Gothis ponit; Ideò niſi quis Gotthos, pro Gettis ſumere velit, Slavi, diverſi à Gotthis fuere, ut in opere Regni Dalm. & Croat. relatum eſt.

Num. II.

Senuladi 2. Regis Regnum ab Adriatico Poloniam uſque protenſum aſſerit, de quo infra Num. 9.

Num. III.

Quæ de Bulgaris tradit, de Avaribus intelligenda eſſent, ſi aliqua temporum adaptatio, in relatis ab hoc auctore reperiri poſſet.

Num. IV.

De Romanis, qui *Moroulachi*, id eſt *nigri Latini* vocantur lib. ſexto Regni Dalm. & Croatiæ declaratur

Num. V.

Conſtantinum Theſſalonicenſem Philoſophum inventorem litterarum Slavicarum, Populis Slavis, Chriſti fidem prædicaſſe, ſacroſque libros in eandem linguam vertiſſe Diocleas refert, cæteri autem Auctores omnia hæc Cyrillo, & Methodio fratribus tribuunt, imò unum ex duobus Alfabetis Slavonicis *Bukuizam* dictum D. Hieronymo, alterum verò *Kiurilizam* ipſi Cyrillo tribuunt, à *Kiurul* nomine Slavo, quod Cyrillum latinè ſonat, denominatum, ſed cum ex Epiſtola Io. PP. 8. Suetoplucho Comiti ſcripta, ejuſdem Cyrilli coævi conſtet, non Cyrillum, ſed quendam Conſtantinum Philoſophum fuiſſe inventorem litterarum Slavonicarum.

Litteras Sclavonicas à Conſtantino quodam Philoſopho repertas quibus Deo laudes debitæ reſonant jure laudamus. Ep. 247.

Si hic Conſtantinus, pro Philoſopho Theſſalonicenſi Diocleatis, ponatur, de quo Breviarium Polonicum.

Sancti Confeſſores, & Pontifices Cyrillus, & Methodius fratres Conſtantini Theſſalonicenſis cognomento Philoſophi Civis Conſtantinopolitani erant filii.

Cum Epiſtola Papæ Io. concordari poſſet, quamvis Conſtantinopolitanum Civem Brevianum aſſerat, tamen Civitatem quoque Conſtantinopolitanam ex Patritiatus dignitate patris ejus Leonis à Diocleate memorata habere potuit: Ideò Conſtantinum hunc, Theſſalonicæ degentem, cum proximis Slavis converſantem, baptiſmum prædicaſſe, caracteres eis dediſſe, ſacramque ſcripturam vertiſſe, qua deinde filii ſui Cyrillus, & Methodius uſi ſunt, argui poteſt: auctores autem cum eoſdem fratres latè per Europam Slavicas nationes ad Chriſti fidem converſas per Cyrillum & Methodium cognoſcerent, ipſis quoque omnia tribuerunt, Conſtantini patris nomine obliterato, quæ notitia Diocleati tribuenda eſt, quam ipſe ex libro Methodio nominato habere potuit ut infra Num. 9.

Num. VI.

Hic cœcutire videtur Diocleas, cum converſionem omnium Slavorum & Regis Suetopelech ipſi tribuat Conſtantino, cui deinde Cyrilli nomen à Papa Stephano impoſitum fuerit, nam ſicuti de Conſtantino literarum inventore convenit Diocleas cum Ioanne PP. coævo Cyrilli, ita de converſione Suetoplochi ab eodem diſcrepat, ut exemplis ejuſdem Pontificis videre eſt, ideò hæc Diocleatem addidiſſe facilè ſuaderi poteſt ut infra.

Num. VII.

Michaelem Imperatorem breviarium quoque Polonicum memorat, ſed an his fuerit Michael Rangabe vel Balbus, vel tertius Porphirogenitus dictus Baſilii Macedonis prædeceſſor, non diſtinguit, nullius tamen Michaelis tempore Stephanum Pontificem fuiſſe conſtat, Stephanus enim 4. fuit tempore Leonis Armenii, qui inter duos primos Michaeles imperavit.

Num. VIII.

Ex his Salonitani, & Diocletani Archiepiſcopatuum juriſdictionibus presbyter Regnum ſuum, quod comentus eſt, dividere cognoſcitur; ſed in ipſa diviſione regiones confundit; Nam quamvis Maritimam in duas partes rectè dividat, prout ex eccleſiaſticis juriſdictionibus dividebatur ejus tempore, tamen cum quam Croatiam Albam, ſive Dalmatiam inferiorem vocat, eandem Croatiæ partem maritimam dicere debebat, quem verò Croatiam rubeam ſive Dalmatiam ſuperiorem, eandem non Croatiæ, ſed Serviæ partem maritimam fuiſſe conſtat, ut lib. 1. Regni Dal. & Croat. dictum eſt: Tranſmontanam autem Sumbræ, ſive Serviæ ſolæ tribuit, quam, quamvis in Boſnam, & Raſſam rectè dividat, tamen Croatiæ Mediterraneæ, & interamnenſis nunc Sclavoniæ dictæ mentionem omiſit, & ſi Croatia in Albam, & Rubeam dividenda eſt, quam ipſe Albam vocat, ea rubea dicenda eſſet, reliqua verò quam omiſit Alba.

In recenſione quoque Epiſcopatuum Spalatinæ Metropolis Arauſonenſem, ſive Belgradenſem cum Scardonenſi confundit, & Tinienſem qui ſuo tempore extabat omiſit: Et quamvis hæc ab eo inexploratè ſcripta reperiantur, tamen cum unicus fuerit ex antiquitate auctoritatem ſumpſit, ab eoque auctores relati ibidem errores, & æquivocationes mutuati ſunt.

Num. IX.

Methodium vocari librum legum Slavorum, in quo continebantur multa quæ inſtituit Rex Suetopelech Diocleas ait; Ex quo detegitur ejuſdem æquivocatio, nam ſicuti S. Methodium Suetopluchium Regem Marahenſium, cujus Regni fines Pannonias etiam comprehendebant, ad Chriſti fidem convertiſſe conſtat, multaque eundem uti Regni Metropolitam in ipſo Chriſtianitatis primordio ordinaſſe, & non ſolùm ad ſacram ſcripturam, reſque Eccleſiaſticas pertinẽtia, ſed etiam ad politicum Regni ſtatum gentibus litteris carentibus ſcripta reliquiſſe cenſendum eſt: Quem librum Methodum ab ejus auctore cognominatum argui poteſt, in quo, quæ de Conſtantino Theſſalonicenſi relata ſunt, reperire potuit Diocleas, quæ autem de ſuo addidit, Regnum Suetopluchi intra ſaccum reducens, ſibi ipſi contradixit, nam ubi ſupra num. 2. Suenuladi ſecundi Regnum uſque ad Poloniam protendens, in eo Pannonias quoque includit, hic *Suetoploco* Serviam cum Croatiæ parte tantum maritima tribuit, omiſſis Pannoniis: *Serviam* autem à Croatia diſtinctam fuiſſe ibidem ex antiquiſſimis Privilegiis, & auctoribus Diocleate antiquioribus relatum eſt.

Num. X.

Ante Paulimiri, ſive Beli tempora Rauſium ædificatum, ibidem dictum eſt, immò ante ipſius Suetoplochi converſionem, quem 14. generationibus ante Belum ipſe Diocleas ponit.

Num. XI.

*Cr*eſimirum filium Tieſcimiri Regis Serviæ, & *Cr*oatiæ rubeæ Diocleatis *Cr*oatiam albam ex Avi ſucceſſione conſecutum Diocleas refert; eundem Boſnam acquiſiviſſe memorat, cui filium Stephanum ſucceſſivè, eiſdemque regionibus dominatum fuiſſe ſcribit. Stephanum quidem *Cr*eſimiri filium fuiſſe, at *Cr*eſimirum ipſum non Tieſcimiri Regis Serviæ filium ſed *Cr*eſimiri *Cr*oatiæ, majoris dicti, ex Privilegiis Regum *Cr*oatiæ oſtenſum l. 2. c. 8. de Regno Dalm. & *Cr*oat. ideo ſicuti inter *Cr*oatiæ, & Serviæ Principes, ut pote vicinos, multoties amicitiam, affinitatem, & bella interceſſiſſe veroſimiliter credendum eſt, ità ſucceſſio à Diocleate memorata non congruit, quamvis tempora non diſcrepent, cum eundem *Cr*eſimirum coævum fuiſſe Petro Bulgariæ Principi ex Io. *Cu*ropalate conſtet, quem mortuum, *Cr*eſimiro vivente, Diocleas aſſerit.

*S*aracenos ex Sicilia venientes Dalmatiam populaſſe, tempore Paulimiri Beli adhuc Romæ degentis Diocleas refert, at cum Petrum Bulgariæ Principem Tieſcimiri Beli nepotis tempore mortuum ſcribat, id autem Imperante Io. Zimiſce eveniſſe *Ce*drenus, & *Cu*ropalatas tradunt quod circa annum D. 970. evenit, ideò ex relatis à Diocleate hæc Saracenica invaſio ante id tempus pluribus annis eveniſſe dicenda eſſet, ſed Cedrenus eandem anno 1032. Imperante Romano Argiro ponit, *Ci*vitates autem everſas non memorat, ex quo Diocleatem everſionem *Ci*vitatum Dalmaticarum à Slavis circa an. D. 638. factam cum hac *S*aracenica invaſione confundere dignoſcitur, & propterea Raguſii ædificationem Belo Regi tribuit, cum *Ce*drenus eoſdem Raguſinos cum Nicephoro Patricio Nauplii Præfecto hos *S*aracenos prælio viciſſe ſcribat.

Num. XII.

In diviſione Regni inter filios Prælimiri Diocleas enumerat tantum aliquas *Ser*viæ partes, ſed non integram *Ser*viam, Croatiam autem *Cr*eſimiro tribuit.

Num. XIII.

De *S*amuele Bulgaro convenit Diocleas cum Cedreno, & *Cu*ropalate, prout in cæteris deinde Regibus ab ipſo relatis, ſed in anterioribus tàm in rebus geſtis, quàm in Regum ſtirpe cum

Con-

Conſtantino Porphir. non convenit, unde autem hanc ſuorum Regum ſucceſſionem ſumpſerit, & an antiquiores Suetoplochi ab ipſo libro legum Slavicarum Methodio dicto, vel alio ſimili Reges, Principeſve aliorum locorum ſuo Regno adaptaverit, nihil quod dicere poſſim habeo; Stirpem autem eorumdem ordine à Diocleate relato ponam, non ut ex eorum ſerie aliqua auctoritas huic hiſtoriæ addenda ſit, ſed ut eorum quorum apud auctores Græcos mentio reperitur certitudo appareat, antiquioribus in ſua incertitudine relictis, ſimulque ex Porphirogenito Serviæ Principes ponentur, ut differentia cum Diocleate appareat; prout & Bulgarorum Regum, qui ab auctoribus nominantur, ut cum nominatis à Diocleate ſimul inſpici poſſint.

Num. XIV.

De Radomiro, & Vladislavo Cedrenus, & Curopalata ferè eadem. De S. Vladislavo Cedrenus opera Davidis Archiepiſcopi Bulgarorum ſe dedidiſſe, poſtea perfidè necatum ſcribit: Ex quo Davidem fuiſſe unum ex duobus Epiſcopis à Diocleate nominatis dignoſcitur.

Num. XV.

Mortes Radomiri, & Vladimiri Diocleas ex inſtigatione Baſilii Imperatoris factas refert, Cedrenus nihil de inſtigatione, fugatum tantum eundem Ioannem à ſuis exploratoribus ſibi Slave nuntiantibus *Bezite Tzeſar* id eſt (fugite ecce Ceſar,) ſed quamvis tunc fugatum ad Dyrachium tamen oppugnandum reverſum anno 1017. ibi occiſum incertum, à quo Cedrenus refert, quam mortem ob necem B. Vladimiri Diocleas divino judicio tribuit.

Num. XVI.

De Bulgaria à Baſilio devicta Cedrenus, & Curopelates ferè eadem; tunc Croatiam quoque Baſilio deditam ibidem relatum eſt.

Num. XVII.

Hic Bodinum, Nepotem Michaelis ex Petrislavo filio ſecundæ Vxoris, cum Bodino filio primæ uxoris confundit, niſi tranſcriptoris error ſit, & illa verba de Bodino Petrislavi filio.

Qui dominavit totum Regnum

infra ponenda ſint quando Bodinum filium conſtituit Bulgariæ Regem, nam Curopalata Bodinum filium Michaelis Regem Bulgaris à patre datum, victorem de Romanis primo, mox captum, deinde Antiochiam relegatum, & Patris intuitu à Venetis magno pretio pacto liberatum, & in patriam reductum teſtatur; & quem Regem Dobroslavum Diocleas patrem Michaelis fuiſſe, Cedrenus, & Curopalatas, Stephanum, Vladislavum dictum, Triballorum, & Serviorum Principem ſcribunt: Sed ſicuti Græci nomina mutare ſoliti ſunt, ut ibidem obſervatum eſt, ita hunc Stephanum Græco more vocaſſe facili ſuaderi poteſt, quem Curopalata loco Dobroslavi Vladislavum vocaverit.

Num. XVIII.

Huic Petro Antibarenſi Archiepiſcopo ſcripſit Alex. PP. 2. a. 1062. ut ibidem ex Baronio relatum eſt.

Num. XIX.

De Iaquinta filia Archirizzi de Civitate Barenſi uxore Bodini concordat Diocleas cum Lupo Protoſpata referente.

1081. *Robertus Dux intravit Tricharim menſe Octobris, & eodem menſe Octobris, & eodem menſe Archirizi perrexit ad Michaelem Regem Sclavorum; deditque ejus filio ejus filiam in uxorem.*

Num. XX.

Belcanus, & Marcus Iupani Raſſæ conſtituti à Bodino Rege. De Bodino Rege, ejuſque patre Michaele plura Anna Comnena in ſuis Alexiados libris, & de Bolcano, quem ſtrenuum, & vafrum hominem deſcribit.

Num. XXI.

Stephanus *Knez* Boſnæ, id eſt Comes à Bodino conſtitutus.

Num. XXII.

Anna Comnena Dyrrachium Alexio reſtitutum per eoſdem qui intus erant, Pecuniis & promiſſis illectos, ſcribit; Sed ſicuti eadem refert Bodinum ſpectatorem fuiſſe inter Alexium, & Robertum, & promiſſa in prælio auxilia præſtare noluiſſe, ita mortuo Roberto ex diſſenſione inter filios ejus ſecuta, Bodinum Alexio ad recuperandum Dyrrachium faviſſe, ut Diocleas refert, argui poteſt.

Num. XXIII.

Pro Duce Calo Ioanne Cumano, Imperator Calo Ioannes Comnenus reponendus eſt.

Num. XXIV.

Contoſtephani Claſſis Præfecti memorat Nicetas in geſtis Emanuelis, hic Alexius ejus filius eſſe potuit *Kyri* Græca prolatione Dominus Alexius vocatus.

Num. XXV.

De Radoslavo Nicetas, & Cinnamus acta Emanuelis referentes nihil memorant, prout neque de Rege Georgio ab Alexio capto, & Conſtantinopolim ducto.

Nicetas tamen, & Cinnamus Bachini Archizupani Serviæ quam antiquo vocabulo Dalmatiam vocant, memorant.

Num. XXVI.

Filius hic Vroſcii Deſſa eſſe debuit, cum Vroſcium ſive Vreſin Vulcani Raſſæ Iupani conſobrinum, Alexio Imperatori obſidem traditum, Anna Comnena memoret: Iſque debet eſſe Deſſa ex domo Nemanica, quæ deinceps poſt Emanuelis mortem dominium dilatavit, cum Cinnamus eundem deſignare videatur dum

apud

Apud Dalmatas fratrem Velſis cujus nomen ignorat præfuiſſe ſcribat, & deinde hunc Velſin ſive

Vreſin ſimul cum Deſſa fratre

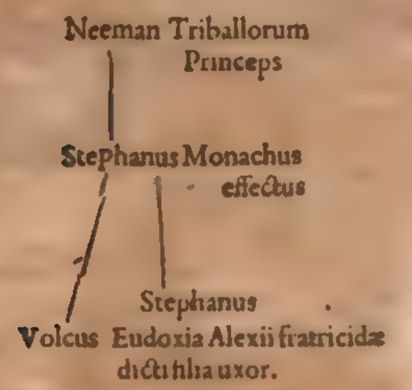
nominet, & tertio.

Primislavum, Boluſen. & Deſſam

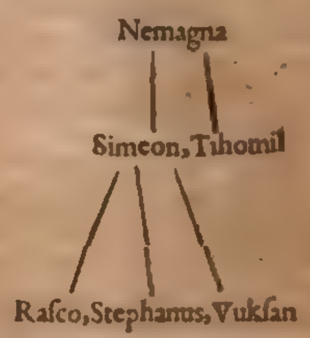
fratres Serviæ rectores memoret, inde cognoſcas Græcos inflexione ſua Vroſcium, Velſin, Vreſin, & Boluſen nominaſſe.

Et ſicuti Cinnamus Deſam præpoſitum ab Emanuele ſcribit & Archizupanum Serviæ conſtitutum, ita ex hoc Della ſtirpem Nemanicam Orbinus deducit, ut apud ipſum videre eſt quamvis nomina eorumdem cum relatis à Niceta deſcendentibus à Nemane non conveniant nam ubi

Nicetas ponit

161. Orbinus

Ideo niſi quis Stephanum Simeonem in Monacatu vocatum dicat, non conveniunt hi duo. Volcus autem cum Vukſano idem ſunt, cum quod Græci *Volcus* dicunt, id Slavi *Vuch, Vuchſan*, *Vuchac*, quod Lupum ſignificat.

Hæc pro corroboratione eorum, quæ *Diocleas* refert, quorum apud auctores memoria reperitur annotare volui, ut inde cognoſcatur auctorem, qui in antiquioribus alienos errores æquivocationesve ſecutus eſt res ſuis temporibus proximas referendo vera ſcripſiſſe, ut relatum eſt l. 2. c. 14. Regni Dalm. & Croat. & quamvis Græci Auctores Reges à Diocleate relatos Reges non nominent, præter unum Bodinum Bulgariæ Regem de quo Curopalates relato ejus in patriam reditu

eique (ſcilicet Pater Michael Serviæ, & Triballiæ Princeps) reſtituit Imperium atque hic poſt Patris obitum, noſtraque tempeſtate regnavit.

Latini tamen Scriptores uniformes hos eoſdem Reges vocant, nam Gregorius ſeptimus Summus Pontifex eidem Michaeli Serviæ Principi ſcribens ep. 12. ait:

Michaeli Sclavorum Regi ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Dat. Romæ 1078.

Sicut & Lupus Protoſpata ſupra relatus eumdem Michaelem Slavorum Regem nominat, hoſque ſecuti ſunt cæteri Latini, geſta Francorum referentes, quando in Terram Sanctam procedebant, ut Raimundus de Agiles deſcripto difficili itinere per Dalmatiam ab ipſo Sclavoniam dictam.

Tandem poſt multa laborum pericula apud Scodram ad Regem Sclavorum pervenimus.

Et Vuilielmus Tyrii Archiepiſcopus lib. 2. cap. 17. iter comitis Toloſani deſcribens.

Pervenientes ad locum cui Scodra nomen Sclavorum Regem ibi repererunt.

Sic Scodra ſicut antiquitus Regum Ilyricorum ſedes fuit, tunc quoque Regni Sclavonici, ſive Dalmatiæ orientalis, Regia fuit, quæ de Michaele, vel potius Bodino intelligenda eſſe, Latinis tunc uſitato vocabulo, Sclavorum Rege dicto tempore expendenti conſtabit, ſed ſicuti Bodinum, & patrem Michaelem in Bulgaria quoque dominium habuiſſe ex relatis Græcis & ipſo *Diocleate* apparet, ita ipſorum anteceſſores Serviam tantum poſſediſſe ex relatis ab eodem Diocleate conſtat; Serviorum autem vocabuli originem Græci ex Latino ſermone derivantes, à ſervitute dictum aſſeruerunt Conſt. Porphir. de adminiſtr. Imperii c. 32.

Serbli enim Romanorum lingua Servi dicuntur, & Serbula vulgo ſervorum calciamenta. Serbulianique ita viliter ac pauperum in modum calceati: Serbli autem cognominati ſunt, quod Romano Imperatori ſervirent.

Hæc eadem à Græcis mutuatus Vuilielmus Tyrius libro 20. cap. 4. quando cum Imperatore Emanuele in Servia præliaturo ſe veniſſe ſcribit.

Detinebatur porrò eo temporis articulo Imperator in Servia, quæ regio montuoſa, & nemoribus obſita difficiles habens aditus, inter Dalmatiam, &

am, & Vngariam, & Illyricum media jacet, rebellantibus Serviis, & confidentibus de introituum ad ſe anguſtiis, & de inpervia eorum regione. Habent vetuſtæ traditiones hunc omnem populum ex deportatis, & deputatis exilio, qui in partibus illis ad ſecanda marmora, & effodienda metalla damnati fuerant, originem habuiſſe, & inde etiam nomen traxiſſe ſervitutis: Eſt autem populus incultus abſque diſciplina montium, & ſylvarum habitator agriculturæ ignarus; Gregibus, & armentis copioſi, lacte, caſeo, butyro, carnibus, melle, & cera uberius abundantes. Hi magiſtratus habent, quos Zuppanos vocant, & Domino Imperatori aliquando ſervivit, aliquando de montibus, & ſylvis egredientes omnem circa ſe regionem ut ſunt audaces, & bellicoſi viri, depopulantur.

*I*n hac *S*erblorum nominis à Servitute denominatione Græcos, & ex eis Latinos hallucinatos ſciunt, quicunque Slavum idioma calentes, contermini *S*erblianis ſunt, nam quos Slavi *Srbglianos* dicunt, hos Græci aſperitatem vitantes *Serblos* ſive *Serbulianos* vocant: terram autem quam habitant, Slavi *Srbska* vocant, quod cum Græcis difficile eſſet proferre *Servium* dixerunt, & ſicut Conſtantinopoli poſt Imperii declinationem latinus ſermo diu in uſu fuit, ita denominationem Serviorum à ſervitute voce latina promanaſſe comenti ſunt, cum in Servia inter aſperitates Scardi montis metallorum fodinæ exiſtant, ex Servis ad metalla damnatis Servios originem traxiſſe. Vuilelmus à Græcis edoctus ſcripſit ſed prout *Srbglianorum* nomen nationis Slauciæ eſt, & *Srbska* regionis eorundem, ita eadem loca poſt Imperii declinationem *Srbglianos* occupaſſe conſtat, pro ut ipſis contermini *Hruati* & *Bugri* itidem Slavicæ nationes, quæ Croati, & Bulgari dicuntur effecere, & quamvis agreſtis conditionis ſint (quod commune eſt cum cæteris montana incolentibus) tamen eadem loca invitis Græcis occuparunt, quod imbecillitatem illorum indicat, & ab eodem Tyrio ignominia taxantur.

Notandum etiam eſt tempore Michaelis Serviæ, & Bodini Bulgariæ Regum, Epirum reliquaque loca, quæ Slavi poſſidebant, à Latinis Bulgariæ nomine cenſita fuiſſe, ut Abbas Gaufridus illorum temporum Northmannicus ſcriptor geſta Roberti, & Boemundi in Epiro referens, pluribus in locis in Bulgaria, & apud Bulgaros eoſdem fuiſſe ſcribit, & Vuilelmus Tyrius l.2.cap.1.

Bulgarorum gens inculta à tractu ſeptentrionali egreſſa, à Danubio uſque ad Vrbem regiam, & iterum ab eodem flumine ad mare Adriaticum univerſas occupaverat regiones, ita ut confuſis Provinciarum nominibus, & terminis, totus iſte tractus, qui in longitudine habere dicitur iter dierum XXX. in latitudine verò X. vel amplius Bulgaria dicatur, miſeris Grecis ignorantibus, quod hoc ipſum nomen eorum proteſtetur ignominiam.

Quomodò autem ſucceſſu temporum Bulgarium nomen diminutum fuerit, & Vulachicum loco ipſius ſucceſſerit relatum eſt lib. 6. Cap. ult. de Reg. Dal. & Croatiæ.

IOAN-

IOANNIS LVCII
NOTÆ AD COMMENTARIOLUM MARCI MARVLI.

MArcus Marulus Patritius Spalatenſis vir celeberrimus, & inter ſui ſeculi viros laudatiſſimis moribus, & pietate inſignis, cujus doctrinam teſtantur, non ſolùm opera vulgata, ſed etiam quæ adhuc apud ſuos gentiles manuſcripta reperiuntur. Commentariolum à Concive rogatus Latinum fecit, quod in *Craina* repertum refert; Sed cum *Craina* limitaneam regionem ſignificet, ideo plures finitimæ regiones tali nomine nuncupari ſolent, de qua Craina Marulus intelligendus ſit ex hac ejus Epiſtola percipi non poteſt: Extat tamen apud me Presbyteri Hieronymi Kialetich exemplar, Slavo idiomate, ſed caractere latino, conſcriptum, quod ex ipſius Papalis exemplari in *Craina Marchovichiorum* reperto, & Slavo caractere exarato ſe verbatim tranſcripſiſſe teſtatur An D. 1546. die 6. Octobris Almiſſi. Marchovichiorum autem Craina in diœceſi Antibarenſi reperitur, ibi ergo commentariolum inventum dicendum eſt; Verſionem hanc Marulum feciſſe dignoſcitur, ut viro ſibi amiciſſimo ſatisfaceret: extant enim multæ Epiſtolæ, & epigrammata invicem ſcripta mutuum amorem indicantia; Quanti autem Marulus hanc hiſtoriam fecerit, in fine dicam.

Huic commentariolo Marulus titulum poſuit:

Regum Dalmatiæ, & Croatiæ geſta.

Cum enim deſinat in ejuſdem Regni extinctionem, ipſius quoque Regni titulum Marulus rectè præpoſuit, qui in hac ſua verſione id tantum de ſuo addidit, cætera verò vertiſſe contentus fuit, ut in fine.

Hujus Hiſtoriæ Originale eſſe idem cum Presbyteri Diocleatis Regno Slavorum, uſque ad Ciaslavum Regem ordine 26. filium Radoslavi cognoſcitur, ſed Diocleatis præfatio deeſt in hac Maruli, prout etiam in ejuſdem originali Slavo.

Num. I.

Diocleas Anaſtaſium Imperatorem ponit, textus Slavus Baſilium; Sed cum S. Benedictum ambo nominent, Marulus Iuſtinianum coævum Benedicto, loco Baſilii repoſuit, annumque omiſit, quod in Slavo 357. perperam poſitum reperit.

Num. II.

Sicuti enim ſupra annum non rectè poſitum animadvertens omiſit, ita hic Totilæ temporibus congruens ſcilicet 547. addidit, quod in Slavo, & in illo Diocleatis non extat.

Num. III.

Pluribus in locis aliqua pro clariori intelligentia addidit, hic, illa verba: *Qua nunc Croatia* & *Iuſtinianus* quæ textus Slavonicus non habet.

Num. IV.

Hic quoque Sevioladi regnum uſque ad Poloniam protenſum refert, quod Slavonicum exemplar in

Boſnam, Valdemin uſque Poloniam tàm maritimam, quam tranſmontanam

comprehendiſſe ſcribit, in

Valachiam, Dalmatiam, Croatiamque

uſitatis, & magis regiones ſignificantibus vocibus vertit Marulus.

Num. V.

Textus Slavonicus Croatiam tantum populo repletam refert, quod Marulus, ex diſtinctione infra poſita, in *ſuperiorem Dalmatiam Croatiam nuncupatam* vertit.

Num. VI.

Flumen *Velia* textus Slav. Diocleas autem Vuolya, à quo Vulgari.

Num. VII.

Quam textus Slavus Sleduſiam, & Diocleas Sylloduxiam, hanc Marulus Seleuciam forſan, ex notiori apud Geographos nomine, ſed an in Europa aliqua Seleucia fuerit, non conſtat.

Num. *VIII.*

Tex. *Sl.* Bladinum nominat, *S*alonam autem non memorat.

Num. IX.

Tex. *Sl.* ait Satimerum filium ultimi ex quatuor Regibus quod Marulus omiſit, eumdemque Diocleas Zuanimirum ponit ex progenie 4. Regum, non ultimi, uti textus *Slavus*.

Num.

Num. X.

Hunc Conſtantium Diocleas Conſtantinum vocat, & filium Leonis Patritii, quod textus Slavus non habet.

Num. XI.

Quem Diocleas Suetopelech nominat, hunc Tex. Slav. & ex eo Marulus Budimirum, ſed Diocleas Conſtantinum in Monacatu Cyrillum vocatum refert, quem ordinatum à ſummo Pontifice Monacum Tex. Slav. tradit, ſed nomen mutatum non refert, quod Marulus inter ſuperflua reputans omiſit.

Num. XII.

Conſtantinum Imperatorem Tex. Sl. ponit, prout & Marulus, ſed Diocleas Michaelem; Michaelem autem in autographo fuiſſe ex eo dignoſcitur, quia Textus Slavus legatos Michaelis Imperatoris nominat, quos Marulus omiſit, cum Conſtantini, non Michaelis Imperatoris nomen invenerit: Sed Conſtantin. non debuit eſſe nomen Imperatoris, ſed Vrbis Conſtantinopolitanæ, quod Papalis in tranſcribendo pro nomine Imperatoris ſumpſit, Marulumque fefellit, ſed unum pro alio poſuiſſe nihil intereſt, cum cujus Michaelis tempore hæc evenerint, non conſtet, ut in notis ad Diocleatem relatum eſt,

Num. XIII.

Tex. Slav. montem Alivoy, Marulus campum Cliuna (cum & campus, & mons Cliunæ, *Hliuno* Slavo idiomate dictus, extet) vertit; Diocleas autem planitiem Dalmæ vocat.

Num. XIV.

Salonam à Gothis deſtructam Marulus vertit, prout in Slavo invenit, eadem quoque Thomas Archidiaconus Spalatenſis ante Marulum 200. ferè annis ſcripſit, de qua re lib. 1. Regni Dal. & Cro.

Num. XV.

Delmini ruinas hic nominat, ubi concilium factum dicit, ſupra autem apud Hliunum eundem factum retulit: Diocleas autem Dalmæ locum hic quoque repetit, Dalmini enim antiqui ſitus in Dalmenſi planicie poſitus, hodie *Dumno* dicta, terminus inter Croatiam, & Serviam maritimus fuit: ideò rectius Diocleas cum Hluinum in Croatia incluſum fuiſſe oſtenſum ſit ibidem.

Num. XVI.

Banos Tex. Sl. *Duxi* aut *Shercezi* Duces voce latina, & Teutonica *Thzerzogh* ſcripſit, quod apud Diocleatem non reperitur, inde cognoſcitur exſcriptorem primum hujus hiſtoriæ, ſicuti præfationem Diocleatis, vel non repetiſſe vel omiſiſſe, ita hæc Banorum nomina, Latinum, & Teutonicum addidiſſe, ex quo poſt Ducatum S. Sabæ inſtitutionem exſcriptum exemplare Slavonicum dicendum eſt, quod evenit anno 1440. quando Fridericus 3. Germaniæ Imperator Stephanum Ducem inſtituit, qui Teutonico vocabulo dictus fuit *Hertzog* & ab eo, ejuſque poſteris Ducatus uſque in hodiernum diem *Herzegovina* dicitur.

Num. XVII.

Quem Diocleas librum legum Slavorum *Methodium* dictum ſcripſit, hunc eundem in Croatia exiſtere *Methodes* Marulus vertit Tex. Sl. autem apud Harvatos relictum reperiri librum *Metodios* nuncupatum habet, ex quo prodit ſe Croatum Scriptor, nam ſi Servianus eſſet, vel generali vocabulo Slavorum uſus fuiſſet, prout Diocleas, vel apud Servianos librum exiſtere ſcripſiſſet, nam, ſicuti Croati ſuum particulare Idioma, Croatum vocant, ita Servii ſuum Servianum, ſed quando generali cognomine utrique utuntur, Slavorum commune cum cæteris Slavis nomen, proferunt, quem librum Methodium vocatum ait Diocleas, Marulus verò Methodem, additque eundem rationalem latinè dici poſſe, ſcilicet ex vocis græcæ ſignificatione interpretationem deducens, ſed à nomine proprio Methodii deducenda eſt libri denominatio, ut in notis ad Diocleatem.

Num. XVIII.

Vladislavus Tex. Slavus. Stephanus Vladislav.

Num. XIX.

Text. Slavus in fovea à feris devoratum refert.

Num. XX.

Hic Polislavus inter Reges Diocleatis non reperitur, ſed loco Polislavi filii Vladislavi ponitur Tomislavus frater ejuſdem.

Num. XXI.

Filios hic omiſit Marulus, quorum majorem natu Sebeslavum Tex. Sl. ſucceſſiſſe refert, non nepotem, ut Marulus.

Num. XXII.

Partem Macedoniæ ad campos Argolidis vergentem Tex. Sl. campos *Paugnia* dictos ponit.

Num. XXIII.

Loco Tuerdislavi Tex. Slav. ponit Kriſtivoy nepotem.

Num. XXIV.

(Miſſis qui nunc Boſnenſes dicuntur) Tex. Sl. ſignificat tantum populos ſurrexiſſe contra Regem, ipſumque occidiſſe, ſed non ſpecificat regionem, deindeque filium de Boſnenſibus vindictam ſumpſiſſe ſcribit, qui fuerant in cauſa, ut pater occideretur, ex quo Marulus à Boſnenſibus interfectum refert: Sed Boſnam hodiernam in Myſia exiſtere Marulus quorundam opinionem ſecutus ſcripſit, quam minime probare poſſum, cum Boſna pars Dalmatiæ fuerit ut ibidem relatum eſt.

Num. XXV.

In Tex. Sl. (quem quamvis Chialetich verbatim ſe reſcripſiſſe teſtetur) aliqua deſunt, quæ hic Marulus ponit de Bilico Bano, quem neque Diocleas nominat, ſed tantum Croatiam albam rebellaſſe ſcribit.

Num. XXVI.

Tex. Sl. Vladislavum non nominat, Diocleas verò hunc Vladislavum Kiſl vocat.

Num. XXVII.

Abhinc diſcrepare incipit hic textus à Diocleate, nam hic omiſſis iis, quæ refert Diocleas de Tychomilo in Raſſa ſe magnum Zupanum vocante, & cæteris Banis dominantibus in ſuis regionibus, reverſionem tantum Radoslavi refert, quem Diocleas Romæ mortuum, & ſepultum tradit, & loco ipſius nepotem Pauli mitum, Belum dictum ex Petroslavo filio rediiſſe ſcribit, hic autem filium Colomanum ponit, & abinde ſequẽtes Reges, qui Croatiæ dicti fuere, in toto à Diocl. diverſus: ex quo cognoſcitur originale utrorũq; fuiſſe idem, niſi, ubi ab exſcriptoribus aliqua mutata, vel omiſſa fuerunt; à Radoslavo autem citra, ſicuti Diocleas Serviæ Principes Croatiam quoque poſſediſſe ſcripſit, ita ipſius Croatiæ avulſionem à Servia indicat. Hunc autem quem Marulus vertit Croatus aliquis continuare voluit, Regesque inexploratè coacervavit.

Diocleas verò præfatione ſua præmiſſa, Radoslavi ſucceſſores continuavit, & quamvis uſque ad Samuelis Bulgari tempora aliqua incongruè ſcripſit, tamen melius deinde, quam Croatus ſeriem Regum, & rerum geſtarum continuavit, ut in notis ad eundem.

Num. XXVIII.

Radoslavum reverſum inter Croatos vixiſſe Tex. Sl. refert; Marulus autem, cum eorundem Regum aliquos, uti Creſimirum, & Zuonimirum fuiſſe Croatiæ, & Dalmatiæ Reges ſciret, inter Dalmatas maris accolas vixiſſe ſcripſit, uti Dalmatiæ Reges, de quibus lib. 2. de Regno Dal. & Cro.

Num. XXIX.

De Colomano Creſimiro, & Zuinimiro Regibus Croatorum ibidem, nam inter Reges Croatorum Colomanus non reperitur, & inter Creſimirum Primum alter Creſimirus fuit, cui Stephanus filius, huic alter Creſimirus Petrus dictus, cui Zuonimirus Slavizo interjecto ſucceſſerunt.

Diocleas quoque Creſimiri Secundi ſucceſſorem Stephanum filium ponit, abinde cognoſcitur hanc ſucceſſionem Regum Croatorum cœcutire, ut ibidem latius.

Num. XXX.

Hæc de Zuonimiro Rege à Summo Pontifice, & Cæſare requiſito, ut Hieroſolymitanam expeditionem juvaret, compoſita ſunt ex pluribus incongruis, primo quinque Eccleſiæ, & campus Merulæ locus congregationis in Croatia non ſunt, ſed in Vngaria, 2. anno 1079. Zuonimirum occiſum aſſerit, quem vixiſſe uſque ad annum 1087. ex ejuſdem Privilegiis conſtat, 3. non Belam Regem poſt mortem Zuonimiri, ſed 5. Vladislavum Croatiam occupaſſe ibidem relatum eſt, 4. Hieroſolymitana expeditio anno 1095. decreta fuit, & anno ſequenti executa, quando jam Croatia ab Vngaris occupata fuerat.

Quæ de Bela primo refert Marulus Tex. Sl. Belam tantum nominat, Marulus primum addidit, & in fine tradit Boſnenſes quoque & Naronenſes ſortitos fuiſſe alienum Dominum Tex. Sl. de ſolis Croatis refert.

Num. XXXI.

Ex hac Maruli declaratione dignoſcitur virum cordatum verſionem feciſſe, ut amico ſatisfaceret, non ut hiſtoriolæ fidem præſtaret, tamen conatus eſt aliquos textus errores reſtituere, nihil de ſententia dimittens, & aliqua ſuperflua prætermittens, neque tamen ex eo inconſideratè ſcripta autenticare voluiſſe ſe declarat. Sed qualiscumque hæc hiſtoria ſit, ex Maruli verſione auctoritatem ſumpſit, Marulique vocatur, ea in Italicum quoque ſermonem verſa reperitur, ita ut huic hiſtoriæ fidem adhibens Ioannes Tomco Epiſcopus Boſnenſis in vita S. Ladislavi R. Vngariæ ſcripſit mortem Zuonimiri eveniſſe anno 1085. poſt Claromontanum concilium ab Vrbano ſecundo celebratum, ita Tomcus alioquin vir ſtudioſus, & eruditus, ut necis occaſionem in hac Maruli hiſtoria relatam ſalvaret, in evidentem achroniſmum incidit, nam cauſa expeditionis Hieroſolymitanæ, tempore Zuonimiri evenire non potuit, cum Vngari dominium Croatiæ acquiſiverint anno 1091. id eſt 4. annis ante Concilium Claromont. imò neque quæ Thuuroz & Bonfinius referunt Sanctum nempe Ladislavum Vng. Regem electum fuiſſe Imperatorem Hieroſolymitanæ expeditionis, cum eundem anno 1095. 3. Kal Auguſti mortuum uniformes aſſerant, Claromontanum verò concilium, ut Baronius ex Bertoldo ejus ævi Scriptore probat.

An. 1095. In Galliis ad Clarum Montem Synodus Generalis à D. Papa in Octava S. Martini congregata eſt.

Poſt mortem ergo S. Ladislavi quatuor ferè menſes Claromontanum Concilium celebratum fuit, in quo ipſa expeditio indicta, ſed manuſcriptus codex rerum Vngaricarum ex quo Thuuroz ſuum Chronicon compoſuit S. Ladislavum ad Imperium à Teutonicis invitatum refert, de Hieroſolymitana expeditione ne verbum quidem, ideò Thuurozii, & Bonfinii additiones à quopiam tempora non obſervante ſumptæ fuere, ſequitur Tomcus ibidem.

Sanctum Ladislavum Apoſtolica Auctoritate ad quam jus Regni Dalmatici, Croatici que pertinet eorundem, Regnorum jure donatur perpetuo.

Quod, ſi verum eſſet, Vngarici Scriptores retuliſſent, & multò magis Cardinalis Baronius accuratiſſimus Annalium Eccleſiaſticorum ſcriptor, prout de Zuonimiri inveſtitura retulit, ita de hac donatione facta S. Ladisl. mentionẽ feciſſet: at cum à nullo referatur pace tanti viri, cujus memoriam veneror, hæc inexploratè ſcripſiſſe mihi videtur.

Marci

Marci Maruli
Reges Dalmatiæ, & Croatiæ.

Sfioladus Gottorum Rex

Bruſſus | Totila | 1 Stroilus

2 Sevioladus

3 Selimirus

4 Bladinus

5 Ratimirus

6, 7, 8, 9

10 Satimerus

11 Budimerus

12 Suetolicus

13 Vladislavus

14 Polislavus

N. filia

15 Sebeslavus

16 Milivoy | 17 Bladimerius

18 Canimerus

19 Tuardislavus

. . . . .

20 Oſtrivoyus

21 Tolymerus

22 Pribislavus

23 Cepimerus

24 Suetozarus

25 Radoslavus

26 Seislavus | 27 Colomanus

28 Chriſmerius

29 Zuonimerus

Presbyteri Diocleatis
Reges Slavorum.

Senuladus

1 Oſtroilus | Brus | Tottila

2 Senuladus

3 Sellymirus

4 Bladinus

5 Ratimirus

6, 7, 8, 9

10 Zuanimirus

11 Suetopelech-fit Chriſtian.

12 Suetolich

13 Vladislavus | 14 Tomislavus

15 Sebeslavus

16 Rasbivoy | 17 Vladimir

18 Caranimirus

19 Tuardoslau-Croat. rebell.

. . . . . .

20 Oſtrivoy

21 Tolimir

22 Predislavus

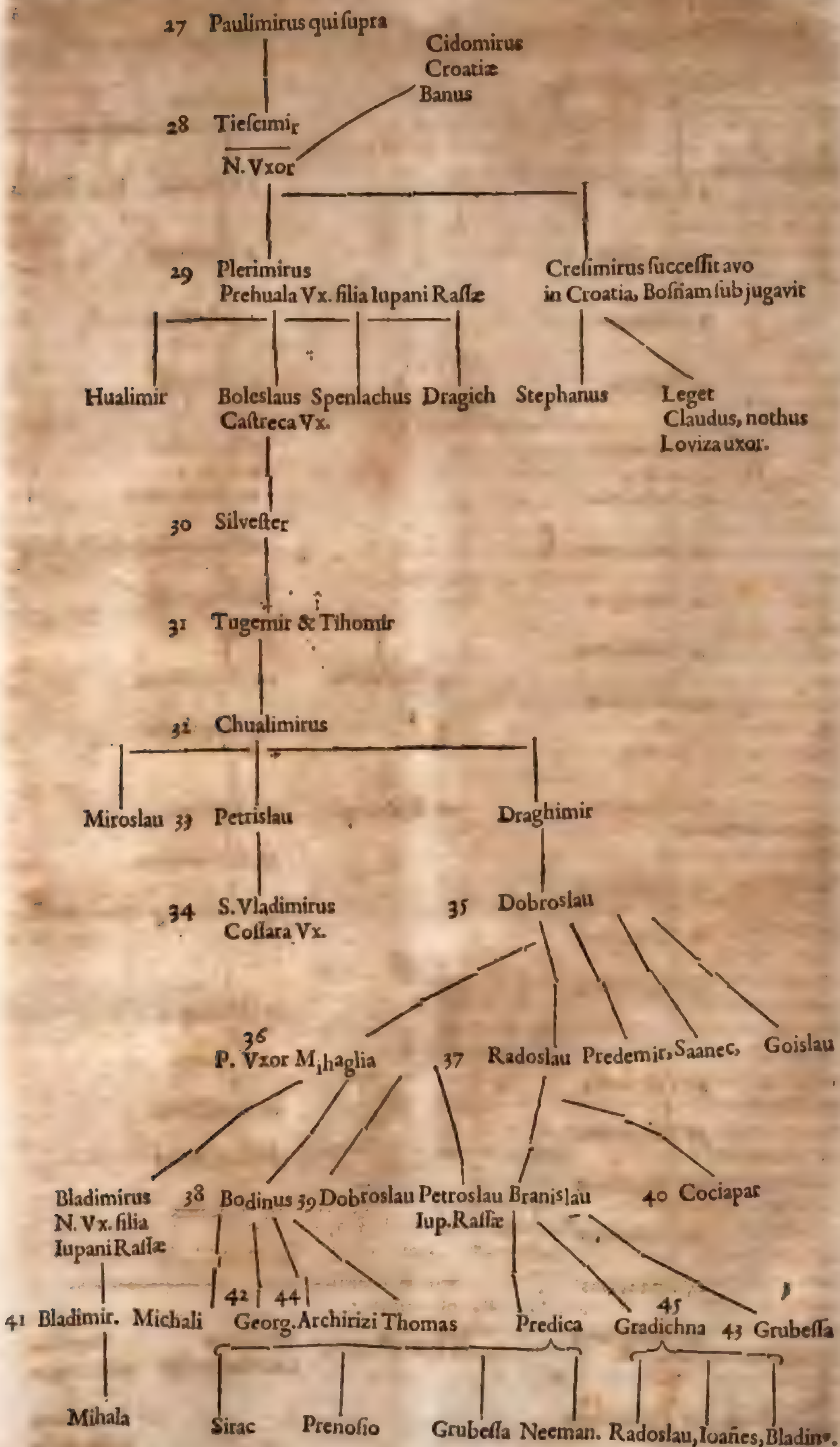
23 Crepimirus

24 Suetozar

25 Radoslau

Bolomirus | 26 Ciaslau Croatia rebellat | Petrislau ex Romana

27 Paulimirus dictus Bello & Bellimir.

27 Paulimirus qui ſupra
Cidomirus
Croatiæ
Banus
28 Tieſcimir
N. Vxor
29 Plerimirus
Prehuala Vx. filia Iupani Raſſæ
Creſimirus ſucceſſit avo
in Croatia, Boſnam ſub jugavit
Hualimir
Boleslaus
Caſtreca Vx.
Spenlachus
Dragich
Stephanus
Leget
Claudus, nothus
Loviza uxor.
30 Silveſter
31 Tugemir & Tihomir
32 Chualimirus
Miroslau
33 Petrislau
Draghimir
34 S. Vladimirus
Coſſara Vx.
35 Dobroslau
36
P. Vxor Mihaglia
37 Radoslau
Predemir,
Saanec,
Goislau
Bladimirus
N. Vx. filia
Iupani Raſſæ
38 Bodinus
39 Dobroslau
Petroslau
Iup. Raſſæ
Branislau
40 Cociapar
42
44
41 Bladimir.
Michali
Georg.
Archirizi
Thomas
Predica
45
Gradichna
43 Grubeſſa
Mihala
Sirac
Prenoſio
Grubeſſa
Neeman.
Radoslau,
Ioañes,
Bladin*.

Conſtan-

Conſtantini Porphirogeniti Principes Serbliæ

Reges Bulgariæ ex Auctoribus Græcis.

Preſian

Michael Boroſes

Blaſtemerus

Coſtant. Porphir. }

Simon
Vxor ſoror Georgii Suſurbuli

{ Cedrenus

Ioannes — Petrus Maria Vx. Imper. filia — Michael Monacus

Boriſes — Romanus, qui & *Simeon*

Comes Comitopulus

Samuel — David — Moſes — Aaron

Coſſara Vx. S. Vladimiri — Romanus dictus Radmir & Gabriel

Iohannes dictus Bladislaus — Aluſianus

Petrus cognomento Deleanus.

PAL-

PALLADII FVSCI PATAVINI DE SITU ORÆ ILLYRICI.

Reverendiſſimo in Chriſto Patri ac DD. Gaſpari Tit. S. Apollinaris Presbyt. Cardin. Contareno Veneto,

PAlladii Fuſci Patavini, Præceptoris mei, jampridem vita functi, Literaria monumenta, quæ ab homine illo in literis undequaque admirando profluxerant; Ne penitus deperirent, ſedulò laboravi, Reverendiſſime Pater, dedique operam, qua potui ratione, ut quæcunque ab eo ſcripta fuerant, inexcuſſa licet atque inexpolita in noſtras manus devenirent; dolebam etenim ſummopere cum ejus viri clariſſimi gloria, & ſtudiorum periclitari utilitatem, & non mediocrem latinas literas pati jacturam. Quid multa, non inanes omninò fuere conatus noſtri: Nam etſi paucula quædam, & eadem minorum vigiliarum opuſcula, integra tamen, & quibus extremam impoſitam manum jurare queas divina beneficentia nacti à tineis, ac blattis vindicavimus; Quæ non alio conſilio invulgare conſtituimus, quàm quod & ſtudeamus præceptori noſtro defuncto rependere pro virili ſuſcepta officia: Et quæ eruditiſſimus vir notaverit, multis ſi edantur, prodeſſe poſſe intelligamus. Illud verò( )puſculum primum omnium in lucem dare placuit, quod de ſitu oræ Illyrici, dum inibi profitendo commoraretur, diligenter ſcripſerat, partim quia norat antiquos ſcriptores hanc ipſam curſim potius delibaſſe quàm exactè deſcripſiſſe: Partim quod videbat, mutata aliquantulum rerum facie, aliquot in ea non contemnendas urbes, de quibus iidem Scriptores nullam mentionem facerent, quod poſtea fuerint conditæ; Rem autem ita partitus eſt, ut littus, & ei vicinia deinde inſulas littori adjacentes perſcriberet, adjectis locorum diſtantiis. Quod opuſculum tuo nomini Reverendiſſime Pater idcirco dicare viſum eſt, ut ſit quaſi quoddam Mnemoſynon (ut ait Catullus) meæ in te benevolentiæ, atque obſervantiæ minimè vulgaris; tum, ut te tamquam patronum adverſus obtrectatores habeat. Plerique enim ſunt hac noſtra tempeſtate naſutiores, qui cum perpauca legerint, & nihil parere poſſint, arenis Lybiæ ſteriliores, parientibus invident, nulloque fine detrahunt. Sed Palladius tuo, tuique ſimilium judicio contentus ejuſmodi Zoilorum morſus non aliter contemnendos duxerit, quam Elephas culicem. Hoc autem leges per intervalla, & cum nihil aliud fuerit, quod agas, dum alterum majus, & majorum vigiliarum opus tibi condimus. Benevaleat tua Pietas, Pharæ Sabinorum M.D.X.L. Calend. Iunii.

LIBER PRIMVS.

ILlyricum, auctore Plinio, terminos habet à ſeptentrione Alpes, ab ortu Ditinonem flumen, *Drinon flu.* quod & Drinum dicitur, à meridie *Arſia flu.* mare Adriaticum, & ab occaſu Arſiam amnem, *Formio flu.* quum anteà Formionem haberet; Eſt autem Formio fluvius permodicus, ſed tamen inſignis qui non longè à mari exoriens inter *Terges. Op.* Tegeſte, & Iuſtinopolim Vrbes in Adriaticum *Iuſtino. Op.* ſupradictum defluit: Ab eo poſtea ad Arſiam Imperatores Romani Italiæ terminos promoverunt; abundè igitur patet: Iſtriam prius Illyrici partem fuiſſe. Sed ne quis hoc in loco *Mela* auctorem deſideret Melam Pomponium inter La- *Pomponius.* tinos Geographos vetuſtiſſimum, audiamus ad verbum *Per Iſtros Iſter emittitur Tergeſte inti-* *Plinius.* *mo in ſinu Adriæ ſitum finit Illyricum.* & Plinius in primo Geographiæ ſic ait: *Tergeſtinus ſinus* *Aquileja.* *colonia Tergeſte XXIII. mil. ab Aquileja, ultra quam ſex mil. Formio amnis ab Ravenna centum octoginta novem mil. auctæ Italiæ terminus, nunc* *Strabo.* *vero Iſtria.* Strabo quoque libro VII. ita refert *in ipſo ſane Italiæ ambitu primos Illyrici littoris Iſtros eſſe Italiæ, Carniſque vicinos, & uſque Polam civitatem Iſtriæ hujus temporis Imperatores Italiæ terminos extenderunt*; Ipſa autem regio à *Plinius.* Plinio, & Ptolomeo in duas partes principales *Ptolomeus.* dividitur, ſiquidem ab Arſia ad Titium amnem, de quo ſuo loco dicetur, Liburnia eſt, ab eodem verò Titio ad Dirinonem Delmatia, illi indigenas, huic oppidum nomen impoſuiſſe conſtat, ſed locorum alia maritima, & alia mediterranea, *Strabo.* de quibus eodem Strabo idem in libro ita fatur: *univerſus igitur ora Illyricæ curſus maritimus optimos habet portus*, ita enim & ex perpetuo ipſius littore, & ex ipſis propinquis Inſulis evenit: Contra verò Italicum littus Illyrico objectum ſe ſe habet: Nam importuoſum prorſus eſt: Aprica itaque regio, ſimiliter frugifera, boniſque feraciſſima fructibus, olivetis, vinetiſque ſpecioſa, niſi ſicubi rara, & aſpera omnino rupes jacet: Talis cum plaga eſſet Illyrica maritima præſertim, ſpreta prius erat, virtute locorum ignota. Super hanc ſita regio tota montoſa, frigida, & nivalis eſt, & ea amplius quæ ſpectat Aquilonem, adeò, ut raro vitem ferat; Ipſe autem cum plures annos in Illyrico moratus ſim, magnamque ejus partem peragraverim, affirmare poſſum cuncta vera eſſe, quæ de fertilitate à Strabone ſcribuntur, pars enim maritima, quantum colitur, eximie fertilis, fert abundantiſſimè omnia uſui neceſſaria, interior verò reliquarum rerum ſterilis frumenta tantummodò, & vina, ſed tota adeò pecoroſa eſt, ut niſi à Turcis diu infeſtata foret, nuſquam profectò major eſt carnium, lactiſque & caſei, melliſque fertilitas: Sed ad oram redeo, in qua ea eſt aeris temperies, ut per æſtatem ventis leniter flantibus, nullus ingens calor, per hyemem vèrò nullum frigus, niſi ſpiret Aquilo, ſentiatur. Non audita, ſed viſa ſcribo: In pomiferis verò arboribus quibus hyberno tempore decidunt folia, nova plerumque offendunt vetera, non pallida, & vieta, ſed ita virentia, & ſucci plena, ut paulo ante anata jurare queas. Quapropter indigenis id de ſuâ terra dicere licet: quod eminentiſſimus Poeta de Italia ſcribens, in ſecundo Georgi- *Virgilius.* corum ait: *hic ver perpetuum atque alternis menſibus æſtas* ſed urbes locaque maritima commemoraturus, unde priuſquam ab Arſia & noviſſimo Illyrici ipſius termino narrandi initium faciam; Id verò, licet noſtra feſtinet oratio, nequaquam tamen omittendum eſt quoſdam authores Iapidiam inter Iſtros, Liburnoſque col- *Iapidia.* locantes, eam ad mare uſque Adriaticum promoviſſe. Sed hic quoque Strabonem audire *Strabo.* non pigeat ita ſcribentem: *tota vero Iſtriæ navigationis longitudo mille ac trecenteis producitur ſtadiis, hinc curſus Iapidicus ſtadiis mille continetur: Iapides enim Albio monte, qui alpibus poſterior excelſus admodum eſt, ſiti ſunt, hinc quidem ad Pannonios, Iſtrumque pertinentes, hinc autem ad Adriaticum mare pugnaces quidem; Caterum ab Auguſto Cæſare tandem ad unum expugnati* & Plinius *Iſtria, ut peninſula excurrit* *Plinius.* *latitudinem ejus quadraginta millium paſſuum, circuitum vero centum 22. mil. prodidere quidam.* Item *adhærentis Liburniæ, & Phlanaticum ſinum Iapidiam promoverunt à tergo Iſtriæ centum triginta mil. deinde Liburniam centum quinquaginta mil. fecerunt*, Poſt Arſiam igitur *Arſia.* amnem per ora oppida ſunt Albona, & Flano- *Albona.* na, quæ cum duo ſint, ob vicinitatem, diſtant *Flanona.* enim inter ſe ſtadiis non amplius quadraginta, tertio quoque anno Prætorem, qui jus dicat à Venetis miſſum, accipiunt. Vltra ad ſtadia centum, & ſexaginta occurrit Tarſatica oppidum *Tarſatica.* prius Germanorum cum amne, quod nunc flumen vocatur, hoc ipſo anno, quo hæc condebã à Venetis expugnatum, & everſum, ab eo mille non amplius paſſibus Arx eſt in colle, in quam antiquum oppidi ipſius nomen translatum eſt; Habet quoque fanum Beatæ Virginis miraculis celebre; à flumine ſtadiis XL. eſt Buccarum *Buccarum.* prope in littore, & introrſus procul à mari totidem ferme ſtadiis Greglina caſtella familiæ *Greglina caſtella familia.* Francapanum inter Illyricas nobiliſſimæ: Hinc *Francapanum.* ad tercenta ſtadia eſt Senia oppidum Regum *Senia.* Pannoniæ, ubi ter quot annis fit mercatum nego-

negotiatoribus undique convenientibus. Sed nulla ex re ipſi Reges majus vectigal capiunt, quam ex materia, quæ omnifarium ab indigenis importata ibi venditur, à tergo autem Seniæ ſunt quidam ſpecus unde nullo non die vehemens ventus proflat, quem loci peculiarem Boream Senenſem nuncupant, ultra fuerunt Lopſica; Ortopula, Vegium, Argiruntum, & Corinium oppida, quæ omnia intercidere: Nunc vero eſt Scriſa, cujus meminiſſe volui, quoniam eſt non incelebris.

Borea Senenſis. Loſpica. Ortupula. Vegium. Argiruntum. Corinium. Scriſa. Euripus.

Ab eo ſtadiis centum & quinquaginta ſunt fauces nobilis Euripi, quem Carinenſe nomine pelagus terras irrumpens efficit, longitudinis ducentorum ſtadiorum, latitudinis verò ubi plurimum ſtadiorum XII. ubi minimum trecentorum paſſuum; in altera ejus parte ad ſeptentrionem Telauli fluminis oſtium, quo teſte Plinio, finitur Iapidia, ab eo in mediterraneo ſtadiis ferme quinquaginta. arx cum vico egregiè munita, tum ſitu loci (in colle enim conſtituta eſt) tum hominum opera quam Liburni Obrovacium vocant, locum ut ajunt, ſummæ amœnitatis, ex adverſo penè Obrovacii ad meridiem, eſt altera arx, & ipſa rupi impoſita, quæ ab indigenis Novigradus appellatur, huc Veneti, in quorum eſt ditione, tertio quoque anno Præfectum mittunt patritii ſanguinis ad loci ipſius cuſtodiam, à tergo ſupradictorum omnium eſt ampliſſimus mons, qui nuſquam dehiſcens, ſed perpetuis jugis paulo ultra Obrovacium in Boream flexus reſilit, qua autem meridiem aſpicit, totus ſaxeus, & ſua aſperitate pene invius eſt, qua verò ſeptentrionem ſpectat mollior, & arboribus opacus: Cujus incolæ uno omnes vocabulo Morlachi vocantur, qui ferinum potius quam humanum aſpectum præ ſe ferentes, lacte caſeoque victitant, & prope vias abditi viatores alienigenas adoriuntur, atque diſpoliant: Denique ſummam laudem eſſe putant ex rapto vivere, Montem autem ipſum mundi catenam nuncupant, creduntque ab Alpibus quaſi ramum ad mare Adriaticum protendi, ſed ab Euripi faucibus ſtadiis ferme ſexaginta, occurrit Nona urbs; Quæ temporum, vel potius bellorum injuria ſemidiruta: Hac tempeſtate abunde claruit, fide & fortitudine Prititiorum Nicolai, & Bernardini fratrum, qui duces equitum levis armaturæ, dum pro Imperio Veneto, ut diverſo tempore, ita enim diverſis in locis acerrimè dimicant; glorioſiſſimè occubuerunt: Ille in Thuſcis, hic in Illyricis, ab ea ſtadiis circiter octoginta abeſt Iadera urbs ſane inter Illyricas clariſſima, non ſolum quia Romana colonia fuit, verum etiam, quod, tam Græcorum, quam Latinorum monumentis celebrata eſt; Ea autem in quadam Liburniæ cervice in occiduas Solis partes procurrenti ſita: Quod etiam Lucanus teſtatur illo verſu: *Et tepidum in molles Zefiros excurrit Iader* à tribus lateribus mari cingitur, nec ulla hodie inter Illyricas Urbes extitit, quæ à nautis, & maritimis negotiatoribus ultro citroque commeantibus magis frequentetur, vel quod appellere volentibus in oportuniſſimo loco poſita eſt, portumque pulcherrimum, atque tutiſſimum habet, vel potius, quia quovis tempore res uſui neceſſariæ ibi venales exiſtunt; Verum ejus ager ante Turcarū incurſiones tam frequens erat, & adeò hominibus abundabat, quod illa Civitas ſine ullis externis auxiliis, vel decem triremes armare poterat, & ſæpè armavit: ab ea ſtadiis centum, & quinquaginta Albæ urbis quondam non exiguæ rudera viſuntur, quam ab Iadertinis everſam eſſe accepi.

Telaulus flu. Obrovacium. Novigradus. Morlachi. Mons mundi Catena. Nona. Prititiorum familia. Iadera Romana Colonia.

Hinc ad ſtadia quinquaginta in mediterraneo ſtagno, aut verius lacu quodam interjacente arx eſt muro, foſſaque, & aggere munitiſſima, cum vico trecentarum prope familiarum, huc quoque Veneti Præfectum mittunt, ea lege, ut per omne Præfecturæ ſuæ tempus pedem porta non efferat, niſi alium item patritium ſubſtituerit, hac autem arce, & altera, quam Novigradum appellari dixi, ab ortu, & ſeptentrione ager Iadertinus includitur: In utriuſque medio ſitum eſt in colle Nadinum quondam oppidum, quod indigenæ à Gothis everſum conſtanter credunt, & dicitant, ibi annos abhinc XII. nihil præter rudera videbantur. Sed Veneti poſtea Iadertinis ſuppliciter petentibus arcem conſtruxerunt quaſi ſpeculam, nam quum in edito ſit, & loca circum plana procul detegit hoſtes venientes, & ſignis quibuſdam agreſtes ad fugam admonet.

Alba urbs. Nadinum.

Ab Alba autem ſtadiis ducentis, & quinquaginta mare terram intrans alterum Euripum facit ſtadiorum octuaginta longitudine, in quem Titius amnis Liburniam à Delmatia diſterminans ex alto ingenti cum ſtrepitu cadit. Sed ab Euripi ipſius initio ubi duo ſunt ſacella, unum divo Andreæ, & alterum divo Nicolao dicatum ad octo fermè ſtadia introrſus conſurgunt duæ turres, una in dextera, & altera in ſiniſtra. Inde ad totidem ſtadia in parte Dalmatiæ eſt Siccum urbs, cujus pars in clivo ſaxeo poſita mare, & vicinas inſulas proſpicit, tota autem, ut à meridie muro, & Euripo ſupradicto, ita à ſeptentrione ſolo muro cingitur, non foſſam, non aggerem, nec aliud denique habens munimentum ſed parvi refert; Oppidanorum enim corda (quod citra ſuſpicionem captatæ gratiæ dictum velim) pro munimento ſunt; Habent Sibenicenzes arva, vinetaque, & obliveta feraciſſima, neque ulla re ex iis, quas uſus poſtulat, niſi aqua dulci indigent; Cujus penuria, æſtivo præſertim tempore, adeo laborant, ut aliundè advecta publicè vendatur Introrſus autem procul à Titii deſcenſu duobus millibus paſſuum ad eundem Euripum; Sed in parte Liburniæ eſt Scardona Civitas paucis habitata familiis, non ea tamen, de qua authores tam Græci quam Latini mentionem faciunt. Longius enim à mari diſtabat. A Sicco centum fermè ſtadiis incipit

Titius flu. Siccum. Scardona.

Hilis. cipit Hilis peninſula, quam indigenæ patrio vocabulo Boſſilinam vocitant, circuitu quidem trecentorum ſtadiorum: à cujus extremo littore ad orientem ſtadiis quadraginta eſt *Traguri-um.* *Plinius.* Tragurium cum portu olim civium Romanorum oppidum, de quo Plinius ſcribit; Veteranos à divo Claudio miſſos. Sed ut Strabo aſſerit, ab Iſtris eſt conditum. Mari autem undique cinctum, ponte lapideo continenti annectitur, habens à meridie aliam inſulam nomine Bubum, cujus objectu portus efficitur, duobus oſtiis. Ager autem Tragurinus vitibus, oleiſque, & aliis pomiferis arboribus conſitus eſt, verum major ejus pars, me prodente non colebatur, ob frequentiſſimas Turcarum incurſiones, illuſtratum eſt autem ætate noſtra Tragurium *Coriolanus Cepio.* Coriolano Cepione Oratore, Hiſtoricoque eloquentiſſimo, qui quum ſub Petro Mocenico Claſſis Venetæ Imperatore Trierarchus, non ſine ingenti gloria ob res egregiè geſtas, militaſſet: Quo tempore Turcæ Calcidem expugnarunt, confecto bello, de Petri ipſius geſtis librum luculentiſſimè ſcriptum edidit: Quem ipſe pluries legi captus Cepionis, tum copia, elegantiaque, tum fide, & gravitate. Vltra Tragurium ad ſtadia fermè ſexaginta *Salona.* Salonæ monſtrantur veſtigia, quibus in mediterraneo immi-*Cliſſa.*net Cliſſia arx Regum Pannoniæ loci natura, & mortalium opera inexpugnabilis. Sed ad Salonam redeat oratio. Hanc mare aluiſſe in quarto Pharſalidos indicat *Lucanus.* Lucanus, quum ait: *qua maris Adriatici longas ferit unda Salonas* fluvius ponte lapideo pervius eodem quo urbs nomine ipſam interfluebat. Vltra ad ſtadia quadraginta in littore eſt *Spalatum.* Spalatum Oppidum nobilitate, & virtute incolarum admodum celebre, quod opinor fuiſſe villam Diocletiani, de qua *Euſebius Cæſarien.* Euſebius Cæſarienſis ita ſcribit in ſuis Chronic. *Diocletian. haud procul Salonis in villa ſua Palatio moritur.* Præcedente autem tempore quum Salona à Gothis everſa foret, nobiliſſimus quiſque Civitatis huc migravit; villa itaque in plurimas ædes primum partita eſt, deinde creſcente in dies multitudine, quum locus tot hominum capax non eſſet, producto muro, conſtructiſque ædificiis tantundem penè ſpacii ab occaſu adjectum eſt. Sed introrſus procul à Spalato ſtadiis fermè octoginta ſunt fauces maximè amœniſſimæq; convallis, quæ aſperrimis imò inviis montibus circumdata ab indigenis *Politia.* Politia vocatur: Ea vicatim tantum habitata ad duo millia Virorum continet, qui ſuis juribus viventes nulli externo diu paruerunt: Termi-*Cetina flu.*natur ab Oriente Cetina fluvio, ad cujus oſtium in ulteriore ripa arx eſt, & vicus nomine *Almiſſa.* Almiſſa non incelebris; At paulò ſupra in præalti montis ſupercilio Caſtellum eſt natura loci *Glodoum.* munitiſſimum nomine Glodoum, quæ vox lingua Illyrica famelicum ſignificat, ab eo ſtadiis XX. in ejuſdem montis latere, quod ad ſeptentrionem vergit, conſpicitur Viſechium item Caſtellum, quod à nobis pendens ſive pendulum dici poteſt, inde incipiunt montes altiſſimi ejus regiunculæ, quam indigenæ peculiari vocabulo Crainam vocant: Quo eorum lingua littus demonſtrant. In ea *Ratanenum.* Rætanei Caſtelli cujus Ptolomæus & Plinius mentionem faciunt, veſtigia monſtrantur, Crainæ à ſeptentrione conjungitur, regio tota in mediterraneo campis aquiſque viſenda, cui nomen eſt *Radobilia.* Radobilia. Ab ortu verò eſt *Naro flu.* Naronis fluminis oſtium, & interius procul à mari ſtadiis fermè centum *Narona.* Narona. Narona olim fuit colonia tertii conventus, ita enim loca in provinciis appellabantur: Vbi à magiſtratibus judiciorum gratia populi congregabantur. Plinius autem in tertio teſtatur, tres in Illyrico conventus fuiſſe, unum Scardonæ, alterum Salonæ, & tertium Naronæ. Cujus verba ſubjiciam: *Conventum Scardonitanum petunt lapides & Liburnorum civitates quatuordecim.* & paulo infra. *Salona colonia ab Iadera centum mil. paſſ. petunt, in ea jura viri deſcripſi in decurias,* & adhuc inferius, *ab iis caſtella Peguntia, Rataneum, Narona tertius conventus* à Naronis oſtio ſtadiis octingentis occurrit *Stagnum.* Stagnum arx Raguſinorum, ab ea ad ſtadia ducenta eſt Raguſium urbs ſacris profaniſque ædibus ornatiſſima, & argenti aurique ditiſſima: quæ inter tria imperia Venetorum, Pannonumque, & Turcarum conſtituta, privata ſorte degit, ut antiquitus in Aſia inter Parthos, Romanoſque Palmyra: Pendit tamen annuum Turcarum Regibus tributum, verum hæc, ut reliquæ Illyrici urbes in patritios, plebejoſque diviſa eſt, ita tamen, ut ſoli patritii ſummotis plebeis Rempublicam adminiſtrent: In qua quidem non modo leges, ſed etiam magiſtratus Venetis perſimiles habent: Cujus rei originem hanc fuiſſe comperi; Quum enim Raguſinorum Reipublicæ quantulaqunque eſt, fundatores eam poſteris undique munitam tradere vellent, & Venetam Rempub. legibus, & moribus potius divinis quam humanis inſtitutam cernerent: Illam ſibi in omnibus imitandam propoſuerunt: Verum procedente tempore, quum id quoque cognitum foret, Venetos mercatura diteſcere, eos hac quoque in parte imitari voluerunt. Hinc eſt, quod nulla Europæ pars adeò abdita eſt, ita advenis infeſta, ut in ea Raguſinos nō invenias negotiantes; Habebāt annis ſuperioribus quum ante Senatus Veneti decretum jure ſuo quocunque vellent navigare poſſent, Naves amplius trecentas, quas mercibus onuſtas in diverſas orbis partes ad quæſtum mittebant, ſed longum foret, ſi omnia commemorare vellem: unum tamen non prætermittam, quo intelligatur, quanta ſit Raguſinorum ſeveritas, & in liberis educandis diligentia: non enim ſinunt in ſua urbe ludos eſſe, niſi literarios; ſi gladiatores, ſaltatoreſve acceſſerint, ſubitò ejiciuntur: ne juventus, quam literis duntaxat, aut mercaturæ vacare volunt,

hujuſ-

hujuſmodi fœditatibus corrumpantur; verùm quum hæc proderem, ibi erat Aelius Cervinus Poeta eminentiſſimus, cui ſi priſcis temporibus naſci contigiſſet; Quando more hominum comparatum eſt, ut veteres ſcriptores novis ſemper anteponantur, ipſe profectò cum antiquis Vatibus paſſim legeretur, tanta eſt ejus in rebus, quas decantat eruditio & ea carminis ſublimitas. A Raguſio ſtadiis fermè quadraginta Epidauri coloniæ veſtigia viſuntur; *Epidaurum.* Ergo corrigendus eſt error in hoc loco multorum, qui Raguſium nunc vocari tradunt, quod ante Epidaurum, quum inter hoc, & illud interſint ſtadia, ut dictum eſt, quadraginta, ultra ad ſtadia XL. eſt oppidum Turcarum validiſſimum, quod à Regulo quodam intra hos quinquaginta annos condi ceptum, & ab incolis poſtea auctum Caſtrum novum nuncupatur, *Caſtrum novum.* ab eo incipit nobiliſſimus ſinus nunc Catarenſis olim Rizonicus appellatus, *Sinus Rizonicus. Oppid.* cujus os ſtadiis circiter XX. patet. Interius vero ad ſtadia ſexaginta idem ſinus adeò in arctum coit, ut minus mille paſſibus pateat, in ſiniſtra parte ejus fuit Rizonium oppidum, *Rizonium.* à quo hic nomen accepit, at in fine ubi tellus expatianti pelago ſit obvium, ſub prærupti montis cacumine conſurgit Aſcrivium *Aſcrivium.* quondam Civium Romanorum oppidum, quod nunc propter aquarum, quæ ex alto defluunt deſcenſum Catarum vocari conſtans eſt opinio; Erat annis ſuperioribus Aſcrivium antequam Turcæ proximas regiones occupaſſent, celebre emporium negotiantibus hinc maritimis, inde mediterraneis eo confluentibus: Ex qua quidem re oppidani abunde ditabantur, & Veneti in quorum ditione locus eſt, magna vectigalia capiebant. At Turcis loca vicinia tenentibus cuncta ceſſarunt. Arx in ſupradicti montis vertice ſita à ſeptentrione penitus invia eſt, cui à meridie ducto utrinque per ardua muro urbs ipſa aptè conjungitur, ambitu ſtadiorum non amplius duodecim, ab Aſtrivio autem diſtat terreno itinere ſtadiis fermè centum Butuanium vetus ſane Oppidum, *Butuanium.* quod nunc Buda vocatur, nec aliud quam nomen cur ſit dicendum habet, ab eo ad ſtadia centum & quinquaginta eſt Antibarium, *Antibarium.* quod à mari tribus millibus paſſ. remotum clivo accubat, hinc ad totidem ſtadia eſt Olchinium, *Olchinium.* quod antea Colchinium dicebatur, à Colchis conditum, nunc corrupto priſco nomine Dulcinium vocitatur. Ab Olchinio verò ſtadiis ducentis & quinquaginta eſt Lyſi quondam oppidi cadaver, & Drinonis fluvii, quem accolæ Bolianam nominant, ut Illyrici ab oriente, ita libri hujus terminus.

LIBER SECVNDVS

ORa quam hactenus deſcripſimus mille amplius inſulis frequentatur, natura vadoſi maris, eſt variusque tenui alveo intercurſantibus, quorum notiores deſcripturi, initium ſicut ante ab occaſu ſumemus; igitur è regione Iſtriæ ſinu Politico, *Sinus Politicus. Carnari.* quem nautæ Carnarium vocitant, interveniente duæ ſunt tenui Euripo disjunctæ, ad meridiem Abſyrthium, *Abſyrthiũ* quæ ambitu colligens ſtadia circiter qiungenta vicatim tantummodo habitatur. Et Septentrionem Crexa *Crexa.* duplo pene major, in qua duo ſunt oppida Abſorum ſemi dirutum, & alterum eodem quo Inſula nomine. quod egregiè habitatum nunc illuſtratur Antonii Marcelli ordinis Minorum multijuga doctrina, & vitæ integritate; utraque autem inſula pecoroſa eſt, & lignorum abundantiſſima: in ea Prætor unus, qui jus dicat Inſulanis, à Venetis mittitur, quorum eſt ditionis, ut omnes, quæ oræ Illyrici adjacent; exceptis duabus tribusve, quas Raguſinorum Respub. tenet, à Crexa decem millibus paſſuum ad orientem Vigilia *Vigilia.* eſt, cum oppido ejuſdem nominis, quam priſci Curictam *Curicta.* appellavere; in ea, campi, nemora, & pabula latiſſima, fertque affatim frumenta, vina, caſeum, & vellera; habet item greges equorum ungulæ natura duriſſimæ, nullis indigent ſoleis, ejus autem ambitus octingenta ſtadia colligit, ab ea duobus millibus paſſuum abeſt Arba *Arba.* cum Vrbe cognomine, quæ circuitu trecentorum ſtadiorum tota colitur, niſi ubi nemora ſunt, & paſcua, neque ulla res eſt, cujus vita indigeat, quam ipſa non fert, proventus tamen ex ovillo pecore reliquos longe excellunt: quocunque enim tempore oves cum maritis per nemora, mirabile dictu, errantes ibi ſtabulantur, quod eis, licet impunè, quoniam nullum ibi maleficum animal eſt; ſed quum hæc proderem, vivebat inter Arbenſes Antonius Nimerius Mathematicarum artium peritiſſimus, quas perdidicerat, ut plerique affirmabant, nemine docente, ab Arba ſeptem millibus paſ. diſtat Pagus *Pagus Giſſa.* ante Giſſa appellata, quæ circuitu ſeptingentorum ſtadiorum oppidum ejuſdem nominis habet, patriam Benedicti Miſſuli Aſtrologiæ, & juris tam Pontificii, quàm Civilis ſcientiſſimi, hoc ipſo anno defuncti. Sed inſula alioquin lapidoſa aquis abundat, & ovillo pecore, agnique pagenſes, ut præpingues, ſaporiſque optimi toto Illyrico laudantur. Ibidem ſal pulcherrimum

timum, atque copioſiſſimum, ex quo Veneti magnum vectigal capiunt, quod autem prius Giſſa appellata ſit, indigenæ affirmant, oſtenduntque in ea Vrbis in hodiernum Giſſæ nominatæ veſtigia. Hinc in Eurum naviganti occurrunt, inſulæ, & ſcopuli Iadertinorum prope innumerabiles, quorum major pars hodiè colitur: inter has eſſe cenſeo, quas Strabo Liburnidas vocat, ferunt autem, modicè tamen frumentum, vinumque aliquæ rarum, & oleum; ſed incolis victus magna ex parte è piſcatu, ligniſque, & pecore eſt. Vltra ad extremas earum ad orientem decem mil. paſ. eſt *Colentum Mortarium.* Colentum quam nautici Mortarium vocitant, frumenti, vini fertiliſſima, & lignorū abundantiſſima, quæ vicatim habitata, tenuique Euripo à continenti diſcreta; à Septentrione in auſtrum procurrit ambitu centum, & ſexaginta ſtadiorum, habet autem à meridiana Cœli parte portum in theatri modum, quamvis magnarum navium capacem; à Colento duodecim mil. paſ. diſtat *Surium.* Surium eodem pene ambitu vineis ſpectabilis, ubi rudera everſi oppidi monſtrantur, paucis ante annis illis in locis *Coralium.* Coralium per negotiatores Venetos eruebatur, conductis ad id piſcatoribus, introrſus totidem mil. è Regione Sici ſunt *Prævichium. Slarium.* Prævichium, & Slarium, quarum utraque colitur, ſed Prævichium circuitu ſtadiorum non amplius quadraginta: plurimas villas habet à Sicenſibus ædificatas; quo ſecedere crebrò ſolent, relaxandi animi gratiâ, tota namque Inſula vitibus, oleiſque, & aliis pomiferis arboribus conſita eſt: nec quicquam amœnius eſſe poteſt ruſticari volentibus. At Slarium cujus ambitus ſexaginta ſtadia colligit tuguria habet potius, quàm villas: nec niſi à paucis habitatur. Hinc ad orientem ſtadiis centum, & viginti diſtat ſcopulus divi Michaelis appellatus, cujus objectu ingens portus, & magnarum navium capax efficitur; ab eo ſtadiis non amplius quadraginta abeſt *Geronia.* Geronia Tragurinorum ditionis nulli rei præterquam jumentis, quæ macruerunt, reficiendis idonea: Ideo à finitimis ex continenti illuc advehuntur; Gramina enim ibi nata miram ſaginandi vim habent, ab ea tribus millibus paſſuum diſtat *Bubus.* Bubus, quæ ambitu centum & quinquaginta ſtadiorum, qua parte Tragurio objicitur, portum efficit tutiſſimum, & magnarum navium capacem, nihil autem habet, aut fert, quo ſit dicenda, ab ea in auſtrum octo millibus paſſuum abeſt *Solita.* Solita, vulgo Solta. Spalatenſium circuitu ducentorum quadraginta ſtadiorum, in qua arva ſunt vineæ, & ſaltus; Ejus tamen incolæ ex lignis, quæ partim Tragurium, partim Spalatum venalia advehunt, magna ex parte vitam ducunt. Inde decem millibus paſſuum diſtat *Iſſa.* Iſſa, quæ ambitu colligens ſexcenta ſtadia nihil fert niſi vinum: incolitur autem à piſcatoribus, qui omnibus annis vim maximam Sardarum menſe Majo capiunt, ſaliuntq; mercatoribus ad eas confluentibus. Ab ea introrſus decem & octo millibus paſ. abeſt inſula admodum celebris prius *Pharos.* Pharos nunc Leſna appellata, quæ duplo major, quàm Iſſa, urbem habet, ejuſdem nominis à nautis mercatoribus per hunc ſinum commeantibus maximè frequentatam. Hinc Demetrius fuit, quem Romani primum de Repub. benemeritum parte Illyrici donarunt: deinde mutata voluntate rebellantem ſupplicio affecerunt. Sed Inſula vitibus conſita maximos vini proventus affert, frumenti modicos, olei nonnullos: abundat autem uſque adeò rore marino, ut eo ſolo furni, tam in Vrbe, quàm in agris calefiant; ſed Pharii navigationi, & mercaturæ dediti plurima habent navigia, quibus, tum ſua, tum aliena mercimonia huc illuc vehunt, & ſic pleriq; eorum diteſcunt. Inter Pharon, & continentem eſt *Bratia.* Bratia, quam Polybius Bretiam, & Plinius, modò menda non ſit, Batriaſam vocat, circuitu ſeptingentorum propè ſtadiorum, diſtat autem à Pharo quatuor tantum millibus paſſuum, & à Spalato ſeptem millibus: nullum habet oppidum, ſed vicatim tantummodò habitata, præter ligna, quibus maximè abundat, fert vinum, lanaſque, & mel hybleo, himetioque non deterius, à Pharo decem millibus paſ. abeſt *Corcyra. Corzula.* Corcyra nigra cum urbe cognomine, hæc autem ætas utramque Curzulam vocitat, ſed inſula ambitu ſexcentorum ſtadiorum Pinaſtris redimita, & aquis abundans fert frumenta, vinaq; & alia uſui neceſſaria præter ſalem & oleum, quæ aliundè advehere neceſſe eſt, verùm in vicem eorum picem ſuggerit, & reſinam, quas inſulani, & domi & foris venditant, adeòque benigni Soli, & temperati aeris exiſtit, ut ferat etiam *Mala medica. Siliqua. Melita.* mala medica, & ſiliquas, ab ea decem & octo mil. paſ. diſtat Melita canibus olim celebrata, qui authore Plinio Melitei ſunt appellati, quamvis Strabo id alteri Melitæ ante pachinum Siciliæ promontorium ſitæ tribuat, ſed Illyrica circuitu colligens octingenta ſtadia, vini & pecoris abundantiſſima eſt.

MAR-

MARCI MARULI PATRITII SPALATENSIS,

In eos, qui Beatum Hieronymum Italum eſſe contendunt.

Dalmatiæ latis olim generatus in oris
Hieronymus, toto notus in orbe fuit.
Inter Catholicos unus facundior omnes
Iudice me: magno non Cicerone minor.
Cecropia doctus lingua, doctusque latina,
Hebraicos didicit, Chaldaicosque ſonos.
Felix tam variæ donis donate loquelæ
Ingenio multum, nec minus arte valens:
Te Scripturarum caſtigatore receſſit
Omnis ab utroque menda fugata libro,
Te monſtrante patent ſenſus, & ænigmata vatū,
Iam licet obſcuris nil titubare locis:
Sic Sole infuſo tenebras vaneſcere noctis
Cernimus, & nubes flantibus etheſiis,
Te bellante piis verterunt terga prophani,
Perpetuus noſtris hoſtibus hoſtis eras.
Te duce proſtratis erroribus alma triumphat
Eccleſia, & laudes concinit uſque tuas.
Tu nobis conſulta, modos, monituſque dediſti.
Per quos alta poli ſcandere ad aſtra datur.
Nec tamen iſta magis verbis, calamoq; docebas
Quàm vita, & factis, vir memorande tuis.
Nam Latium linquens Syria deſerta petiſti
Sacco membra tegens, eſurieque domans.
Illa anguſta ſpecus, muſcoque virentia ſaxa
Nudaque paupertas, aſſiduuſque labor.
Cur ſint Romæ tuis tectis prælata ſuperbis
Cur tot divitiis, deliciiſque tuis?
Noſcere ſi cupis rerum metire ſuprema,
Et cauſam diſces finis ab indicio;
Ille etenim potuit qui talia ſpernere multa
Contentus parvo, nunc bona ſumma capit.
Nunc fruitur cælo, ſed quoquo tempore terras
Incoluit, mira dote beatus erat,
Mentis enim levibus tranſcendens æthera pennis
Non ſemel Angelicos fertur adeſſe choros,
Et Sanctos vidiſſe patres, vidiſſe ſedentem,
Fulgentemque ſuper culmina ſummus Deum;
Sæpè ſupernarum paſtus dulcedine rerum
Iejunas totas perſtitit hebdomadas:
Illi terribiles ſe ſubmiſere Leones,
Nec dedignati ſunt ſua juſſa ſequi.
Nullus tunc domitor vis nulla jubegerat illos,
Et caput Imperio ſuppoſuere ſuo.
Grande viri meritum, cui grex, & mutus ho-norem
Præſtitit, & ſæva quem coluere feræ.
Grandius hoc tamen eſt, illius nomina diri
Dæmones horreſcunt, effigiemque cavent,
Illi vota homines perſolvunt, ſæpè periclis
Sæpè gravi erepti protinus exitio.
Oſſa viri Solymis defuncti Roma recepit,
Illius meritis hoc quoque credo datum;
Chriſtus namque mori Solymis elegit, & idem
Eccleſiæ Romam præſtitit eſſe caput.

CVm hæc ſcriberem attulit mihi quidam librum nuper editum, ſupplementum Chronicarum appellant;) In eo ſcriptum erat Hieronymum non Dalmatam eſſe, ſed Italum: Vehementer admiratus, conſilui, auctoris nomen vidi, ipſum Italum eſſe conſpexi, Bergomenſem n. * profitetur. *Zelum iniquum habuit iſte*, ut Apoſtolus ait, ſed non ſecundum ſcientiam; Hieronymi quippe ſtudioſus, quamvis Dalmatam fuiſſe ſciret ſanctum, quidem invidia deceptus nō indignum monaco putavit de alieno facere ſi poſſet ſuum. *Hieronymus* (inquit) *vir ſanctiſſimus, & Doctor Celeberrimus S. Rom. Eccleſ. Card. Presbyt. natione Italicus ex oppido Stridonis in Iſtria Prov. conſtituto, quod quidem à Gothis everſum fuerat Pannoniæ quondā Dalmatiæque confinium.* Quomodò quæſo iſta ſimul ſtare poſſunt ut oppidum aliquod Pannoniam Dalmatiamque diſterminet, & in Iſtria ſit, cum poſt Iſtriam Liburniam eſſe conſtet, Liburniæ autem junctam eſſe Dalmatiam; niſi fortè aliquis de ſtirpe Æneæ Trojani inventus ſit. *Ilium in Italiā portans, victosq; penates*, aut tantam habens fidē, ut non ſolum montes, ſed etiam cum montibus Provincias tranſtulerit, atque ita Dalmatiam cū Stridone oppido, de loco ſuo convulſam ultra Liburniam in Iſtriam uſq; juſſerit evolare, cum Strido ſicut Hieronymus ipſe dixit, & prius in Dalmatiæ, Pannoniæq; finibus fuerit, & non ut Bergomenſis ait, in Iſtriæ agro conſiſtat. Equidem iſta cōſiderans curioſius quærere cepi, unde homini religioſo, veritatiſque profeſſori hic error irrepſerit, ut etiam pugnantia inter ſe aſſerere non dubitet, & inveniri in Longobardorum Regni principio oſtendere nititur, cum Blondum quendam Forolivienſem, in medium produxiſſet, qui cum Italiæ regiones deſcriberet, decimam tertiam dixit *Iſtriam eſſe, in qua inquit Iuſtinopolis Civitas, & Pola, & Stridon oppidum Sanctiſſimi Hieronymi patria, quod hodie Sdrigna appellatur*. Hæc Blondi verba cum legiſſem monachi Bergomenſis pium ſimplicemq; affectum mecum excuſare cœpi, diſcipuli itaq; error Magiſtri culpa eſt, Magiſter autem parum, ut mihi videtur, ſcrutandæ antiquitatis curioſus, nominis ſimilitudine deceptus, Stridonem olim fuiſſe putavit, quod nunc Sdrigna dicitur, & tamen hoc ſaltem ſecum animadvertere debuerat, ſi Sdrigna Stridon eſt, quomodo Hier. dixit oppidum hoc inter Pannoniam, & Dalmatiam eſſe, & non potius inter Pannoniam, & Iſtriam, quæ-

nam igitur iſta novitii auctoris audacia, ut putaverit ſibi magis quam Hieronymo de ſe loquenti homines credituros, ſibi inquam in Italia, & quidem poſt mille & ducentos annos genito plus fidei habituros, quam illi ipſi, qui patriæ ſuæ fines multo plenius exactiusque, & verius naſcere potuit, tum á parentibus tum ab indigenis edoctus, quam quisquam alius externorum etiam illa ſua ætate vivens. Videmus ergo, Bergomenſis frater, Blondus iſte præceptor tuus talia aſſerens, quam procul à vero ſit. Italiæ fines Pomponius Mela antiquiſſimus auctor, qui ad mare ſpectant ad Tergeſtum uſque produxit: Strabo ad Polam. Plinius ad Arſiam fluvium, Ptolomeusque Iſtriam Italiæ finibus vid. concedere; Pomponii porrò Geographiæ ſuæ l. 2. cap. 3. verba hæc ſunt: *Illyricis uſque Tergeſtum, cætera Gallicis Italicisque gentibus cingitur* Strabonis autem l. 7. hæc *uſque ad Polam civitatem Iſtriæ, hujus temporis Imperatores Italiæ terminos extēdere.* Plinii verò naturalis hiſtoriæ 3. hæc *& nunc finis Italiæ fluvius Arſia* Ptolomæi denique l. 3. hæc *poſt Iſtriam Italiæ, ora Liburniæ, aut Illyrici patet.* Igitur ad Arſiã uſque, ſive Polam Iſtriæ eſſe finem, & Illyrici partem quæ Liburna dicitur incipere Plinio quoque lib. 3. c. 21. ita dicente: *Arſia gens Liburnorum jungitur uſque ad fluvium Titium, pars ejus (inquit) fuere Mentores, Hymani, Encheleæ, Dudini, & quos Callimachus Peucetias appellat, nunc totum uno nomine Illyricum vocatur.* Idem cap. 22. ait: *Liburniæ finis, & initium Dalmatiæ; Scardona.* Tantum igitur ab Iſtria diſtat Dalmatia, quanta eſt totius Liburniæ longitudo; Quod ſi Dalmatia tam inde procul abeſſe noſcitur, quo pacto Stridon non aberit, quod Dalmatiam cum Pannonia diſterminare à Hieronymo ibidem nato, ibidem adulto, & converſato dictum eſt; Vt igitur cognoſcas Stridonē non illud oppidum eſſe, quod ſicut Blondus ait, Zdrigna dicitur, ſed longè ab eo diverſum, & quod nunc ab accolis Strigoum vocatur, & à Ptolomeo Sidrona olim nuncupatum ſit; qaamvis ipſe Ptolomæus Liburniæ illud annumeret, ita tamen anguſtiores Dalmatiæ fines erant, qui poſtea latius ſe effuderunt: niſi enim Stridon Dalmatiam attingeret, nequaquam Hieron. Dalmatiæ potius quàm Liburniæ mentionem feciſſet; porrò Ptolomeus l. 2. c. 17. ita ait: *Civitates Liburniæ mediterraneæ hæ ſunt, Tedaſtum, Arutia, Ardetium, Stupi, Curcum, Anſancali, Varvaria, Salvia, Adra, Arcrazena, Aſeſia, Burnum, Sidrona, Blanda, Ouporum, Nedinū,* deinde commemorat Dalmatiæ mediterraneas; Sidronam ergo oppidum poſtea Stridonem dictum in Liburnia poſuit, non ut Blondus ſomniavit in Iſtria. Quod autem Sidrona, & Stridon idem ſit, vide Ptolomei expoſitorem, qui ait Sidrona, ſive Stridon, hinc Sanctus Hieronymus de quatuor Doctorum Eccleſiæ originem ducit, hæc ille; itaque cum *S*idrona, ſive Stridon, ſive, ut nunc appellatur Strigoum non Iſtriæ, ſed Liburniæ oppidum fuerit, Hieronymus Italicus dici nullatenus debuit; quod ut clarius tibi conſtet, qui vera noſcere cupis, inſpice apud eundem auct. tabulam V. Europæ ibi, ſi à Scardona (quam Liburniæ finem, & initium Dalmatiæ Plinius eſſe diffinivit) Septentrionem verſus lineam intenderis, in radicibus montis, qui Illyricum cum Pannonia dividit, Sidronam invenies; hoc oppidum tamen etſi Ptolomei tempore, qui multo ante Hieron. fuit, in Libur. finibus erat, poſteà tamen longius productis finibꝰ, quibus Iaderam, Enonam, Arbumq; Libur. quondam oppida comprehendimus, Dalmatiæ dictum fuit: idcircò in eo diſtiniendo Hier. Dalmatiæ nõ Liburniæ fecit mentionem; juxta quod oppidum Pannoniam incipere, & ad Septentrionem Danubio terminari Scriptores teſtantur. Huic accedit quod ab illis quoque, qui nunc de oppidis ei oppido proximis ad nos commeant, ſæpè audivimus, in mediis Strigovi ruinis adhuc ſacellum ſtare Hier. dedicatum, ab accolis quidē ædificatū, ut ibi ejus permaneret memoria, ubi noverant natum, ædium etiam partem aliquam ſupereſſe, quas parentum ipſius eſſe affirmant: Quis ergò tam impudens, tam frontis perfricatæ, ut contra tot, taliumque teſtimonia quicquã diverſum aſſeveret, aut cur tandem aliquis Italorum non permittet nobis, hunc apud nos natum eſſe gloriari: ſi nos illis non interdicimus, ut ſibi plaudant, eundem apud ipſos bonarum artium diſciplinam percepiſſe, licet, & in Græcia græcis literis excultus ſit, & in Syria Hebraicis eruditus: hæc autem ad dignoſcendum Civitatem illum dicere debemus coram recenſuiſſe ſatis ſit. Cæterum diſceptationem hanc noſtram, conteſtationemq; licet ex animi pietate ſuſceptam, ipſum Hier. non tam reprehendere quàm ridere reor, quippe qui jam aliam patriam agnoſcit, nempe in qua tam feliciter civis perpetuus, atque perennis aſcribi meruit, hoc eſt cœleſtem illam Ieruſalem, quæ eſt mater noſtra, unde ipſum dicentem mihi audire videor, ille meus eſt, & ego ſuus, qui ea, quæ docui magis naviter exequi contendit, ille meus eſt, & ego ſuus, qui ſanctorum vitam quantum poteſt imitari non deſiſtit, ille denique meus eſt & ego ſuus, qui Chriſti Domini mei eſt, & Dei mei, cui ſoli cum Patre & Spiritu Sancto Laus, & gloria in ſempiternum Amen.

IOAN.

JOANNIS LUCII NOTÆ.

REctè quidem Marulus, Stridonem D. Hier. Patriam in Iſtria eſſe non potuiſſe, Dalmatiamq; tempore Hier. dilatatam, Liburniam quoq; Ptolomei comprehendiſſe ſcribit; ſed eodem tempore Dalmatia non fuit finitima Pannoniæ, cum Savia interponeretur, ut l. 1. c. 60. de Regno Dalm. & Croatiæ dictum eſt; quod ex ejuſdem D. Hier. verbis confirmatur, qui in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum ait: *Hier. Presbyter, Patre Euſebio natus, ex oppido Stridonis, quod à Gothis everſum, Dalmatiæ quondam, Pannoniæque confinium fuit*, ſcil. ante Hier. tempora, quando Pannoniarum fines ad Dalmatiam uſq; extendebantur; ſed tunc temporis ad Dravum reſtrictis Savia interpoſita erat, quando Hiero. ſcripſit, ob id *quondam* dixit; quod Melchior Inchofer animadvertens, *Hier. juxta antiquam deſcriptionem locutum fuiſſe* Annal. Eccleſ. Regni Vng. in Prævio Chronico ad an. 341. ſcripſit: ſed cum ſubdat *certè Hier. ipſe declarans textum Habacuc, multarum Vrbium, Provinciarumque deſolationem prædicentis* (*Nonne* inquit) *hoc impletum eſſe audivimus in noſtra originis regione finitima Pannoniæ, atque Illyrici, ubi poſt varias Barbarorum incurſiones ad tantam deſolationem eſt perventum, ut nec humana illic manſerit creatura, nec animal ſupereſſe dicatur ex his, quæ hominibus aſſuevere, & convivere conſueverunt*, quæ apud Hieronymum eo loci non reperiuntur; ſed in expoſitione Oſeæ cap. 4. habentur ſequentia. *Hoc qui non credit accidiſſe populo Iſrael, cernat Illyricum, cernat Thracias, Macedoniam, atque Pannonias, omnemque terram, quæ à Propontide, & Boſphoro uſque ad Alpes Julias tenditur, & probabit cum hominibus, & animantia cuncta deficere; quæ in uſus hominum à Creatore prius alebantur.* Hinc dignoſcitur Hieronymum eo loci Provincias nominibus ſuo tempore uſitatis diſtinguere, Illyricumque pro Orientali Illyrico, in quo Dalmatia non includebatur deſignare; indeque conatus Inchoferi, patriam D. Hier. prope Dravum ſtatuentis, evaneſcunt: nam non in confinio Pannoniarum, & Dalmatiæ, ſed in ipſarum Pannoniarum meditullio Stridon ſita fuiſſet, Ptolomaico, & antiquo more Pannoniis ſumptis, ut ipſe Inchofer fatetur, locutum Hieronymum; unde autem verba Hieronymi in Habacuc ſumpſerit Inchofer (cum non reperiantur inter ejus opera) compertum non habeo; compertum mihi tamen, & notiſſimum eſt, illam, quam ipſe refert, Silveſtri Papæ epiſtolam anno M. Stephano Duci Vng. ſcriptam, in Archivo Tragurien. Eccleſiæ non reperiri, cum diligentiſſimè à me recenſitum fuerit, neque in eo ullam antiquiorem ſcripturam anno 1185. repererim.

Animadvertendum tamen eſt Thomam Archidiaconum Spalaten. capite primo, & cap. decimotertio, Zdrignam Iſtriæ pro Stridone D. Hieronymi patria ſtatuere, cujus auctoritatem faciлè Blondus ſecutus eſt; ambobus ex ſimilitudine nominis deceptis.

APPIANI ALEXANDRINI ROM. HIST. DE BELLIS ILLYRICIS.

STEPHANO GRADIO PATRITIO RAGUSINO ABBATE BIBLIOTHECÆ VATICANÆ CUSTODE INTERPRETE.

Stepha-

ILLYRICVM,
ET
PANNONIA.
Tabula prima.
Arion fl.
Gravosę portus
Saxa Cadmea
Rizon
RHIZVNI
ZVTE.
Buthoa
ENCHELII.
TAVLANTII.
Epidamnus
Palamnus fl.
Apollonia
eas fl.
AMANTIA.
Oricum
Ceraunii Montes
Hidruntum
Corcyra olim Scheria
HYLI
Peninſu

Stephanus Gradius Ioanni Lucio ſuo.

S. P. D.

CVm nuper in Vaticana Bibliotheca nactus es deſideratum antea diu, quæſitumque tibi integrum græcum exemplum Appiani Alexandrini de bellis Romanorum in Illyrico geſtis, poſtulaſti à me Luci cariſſime, ut illud conferrem paulò diligentius cum vetere Latina verſione, quæ inter cæteros ejus auctoris tractatus impreſſa circumfertur; de cujus fide ac diligentia memini te crebrò, ac vehementer eſſe queſtum, quaſi non ſatis pleriſque in locis conſentiret non modo aliis ejuſdem argumenti ſcriptis, verum etiam ipſi ſibi, minimeque ſolertiſſimis conjecturis tuis de antiquo rerum Illyricarum habitu, ac ſtatu, cujuſmodi eſt (ut alia id genus miſſa faciam) ubi Iſſenſes vicinos tuos ad Populum Romanum defeciſſe commemorat, quaſi teſtatum abundè non ſit nullos tunc dominos, à quibus deficerent, fuiſſe illi civitati, quam non ab indigenis Illyriis (qui ea tempeſtate regnabantur) ſed ab advenis Græcis habitam conſtat, qui aptius rationibus ſuis Romanæ libertatis patrocinium, quam Agronis dominationem arbitrati meritò ſunt, adeoque ad illos non defecerint, ſed (quod Græca dictio diſertè ſonat) confugerint. Morem tibi libenter geſſi, & primum omiſſo manuſcripto Palatinæ Bibliothecæ, in quo ſupplementum dumtaxat eorum, quæ in impreſſis deſiderantur habetur, quia nec antiquum, nec ſatis accuratè conſcriptum eſt, ipſum Codicem Vaticanum cum editione Davidis Hoeſchelii, in qua ſola integrum Appiani Illyricum tractatum legimus contuli, illaque haud paulò diligentiorem, & pluribus in locis (quos ſedulò adnotavi) caſtigatiorem inveni, deinde ad textum latinum converſus auſus ſum, quamquam rudis græcarum literarum, & liberali tuo de me judicio minimè reſpondens ſententiam meam interponere; tibiq; aſſentiri de minus accuratè, & ſæpè cum ſuo auctore pugnante interpretis ſcriptione: & quoniam ut Ciceroni placet, qui ſemel verecundiæ fines egreſſus eſt, eum gnaviter impudentem oportet eſſe; nullam moram feci, quin obtemperarem exigenti itidem tibi, ut novam interpretationem de meo proferrem, quo ſucceſſu, ipſe videris, qui me actum agere coegiſti, & alios judicantem, aliorum viciſſim judicia ſubire: niſi meas ineptias apud te continere (id quod à te vehementer peto) malueris, nec inſcitiam amici tibi facilè excuſatam aliis ridendam exponere,

Vale.

APPIANI ALEXANDRINI ROM. HIST. DE BELLIS ILLYRICIS.

ILLyrios Græci putant quicunque ſupra Macedoniam, ac Thraciam à Chaonibus, atque Theſprotis porrectas ad flumen Iſtrum terras incolunt. Hi regionis in longitudinem fines. Latitudo à Macedonia & montanis Thracibus ad Pœonas uſque, & mare Ionium, Alpiumque radices protenditur; Atque itinere quinque dierum tranſitur, cum longitudo in triginta amplius pateſcat. Ita Græci auctores colligunt; Ad rationem verò menſuræ à Romanis initæ ſtadia ſupra ſex millia in longum jacet, non ultra mille & ducenta in amplitudinem excurrit.

Fama tenet Illyriorum cognomen ab Illyrio Cyclopis Polyphemi filio demiſſum; Quippe Polyphemum ex Galatea conjuge Celtum & Illyrium & Gallam filios ſuſcepiſſe, eoſque ab Sicilia digreſſos imperitaſſe populis, qui inde Celtæ, Illyriique & Galli ſunt appellati: Atque hæc inter plurima fabularum, quæ hoc loco referri ſolent mihi maximè probantur. Illyrio deinde filios Encheleum, Autarium, Dardanum, Mædum, Taulantem, Perrhebumque fuiſſe tradunt; filias quoque Partham, Doartam, Daſſaram, aliaſque, à quibus Taulantii, Perrhebi, Enchelei, Autarii, Dardani, Partheni, Daſſaretii, Darſiique prodiere. Autario Pannonium, ſive Pæona genitum, Pæone autem Scordiſcum, & Triballum, quibus item cognomines populos habemus: Sed hæc antiquitatis ſtudioſis relinquamus. Gentes ſunt Illyriorum, ut in regione ampla, multæ, & inclyti etiam nunc nominis, effuſam latè colentes terram, Scordiſci, ac Tribali, qui adeo ſe ſe infeſtis invicem attrivere bellis, ut reliquiæ quidem Tribalorum trans Iſtrum ad Getas exceſſerint, & natio opibus, & gloria ad uſque Philippi, & Alexandri tempora latè potens, florenſque obſcura nunc per haſce regiones & prorſus ingloria ſit; Scordiſci verò poſt acciſas ea de cauſa vires opportuni Romanorum armis facti ſint, à quibus ſimili affecti clade in inſulas ejus fluminis ſe contulere, interjectoque tempore inde pars eorum reverſi in extremam Pæoniam ſedes tranſtulerunt, quo factum eſt, ut gens Scordiſcorum his etiam temporibus una ex Pæoniis habeatur. Nec alia ratione Ardiæi mari inprimis validi, ab Autarieis, qui itidem terra valebant, poſtquam eos multis affecere damnis, tamen everſi ſunt. Præter Ardiæos Liburni navibus plurimum valuiſſe memorantur, alia Illyriorum natio, agendis prædis ex Ionio, atque inſulis famoſa, quæ citis eam in rem navigiis, & inſigni levitate præſtantibus uti ſolebat, eoque factum eſt, ut Romani etiam nunc celeres, & expeditas biremes Liburnicas appellent. Autarieis infenſum Apollinis numen exitio fuit; Namque illos Moliſtomi, Celtarumque qui Cimbri dicuntur in expeditione Delphica ſocios fuiſſe perhibent; Statimque plurimos antequam quidquam auderent ex ipſis interiſſe, pluvia in eos cum procellis, fulguribuſque ſæviente. His verò qui ad propria rediſſent, infinitam ranarum vim ſubortam, quæ putreſcentes aquas corruperint, deinde ab noxio telluris halitu ac vapore ſecutam peſtilentiam univerſum Illyricum, ſed præcipue Autari eos magnis cladibus affeciſſe, donec profugi domo, ac peſtem nihilo ſecius circumferentes, cum à nemine propter timorem contagionis reciperentur, trium & viginti dierum iter progreſſi, ad paluſtrem quandam Getarum tellurem, incultamque advecti, in ea prope Baſtarnas conſedere. Celtarum autem tellurem ingenti divinitus motu concuſſam, urbeſque dirutas, nec ante finem calamitatis fuiſſe, quàm ipſi quoque deſertis laribus in Illyrios ſcelerum & ſacrilegii ſocios morbi gravitate feſſos impetum fecere Horum agros populati ſunt; ſed propter contractam in agenda præda ejuſdem morbi contagiem, celeriter inde abiere, continuata ad uſque Pyrenæum populatione: Cumque rurſus arma in orientem vertiſſent Populus Romanus memor calamitatum, quas ex veteribus cum gente Celtarum bellis graviſſimas accepiſſet, metuenſque-ne hi quoque ſuperatis Alpibus in Italiam effunderentur, duo Conſulares exercitus adverſus eos ſubmiſit, qui occidione deleti ſunt, omniſque ea clade ad Celticum nomen Italia contremuerat, donec Duce Mario ob recentem de Numidis victoriam, bellumque fortiter adminiſtratum ad ſummam claritudinem evecto, victi ſunt Cimbri, & multis, magniſque affecti cladibus, quemadmodum à nobis cum de Celtis ageremus tra-

REGNVM ILLYRICVM
et
ILLYRICVM a Romanis
additum.
Tab. Secunda.
Planicies
Scodrus vel Scardus mons
DAR-
DANI.
MACE-
DONIA.
ILLYRICVM
PROPRIVM.
DASSARETAE.
Lyſſus
TAVLANTII
Dyrrachium
Via Ignatia
PARTHINI.
Barbana flu.
Saſon
Ceraunij Montes
Glaucias
Rex Taul
Demetrius
Pharius
Pin
Cara
RI
VS.

mus traditum eſt, inde ad ſummam virium infirmitatem redacti, adeoque omnibus excluſis terris, patrias, iterum petere ſedes coacti ſunt, non ſine gravibus, inter redeundum illatis acceptiſque calamitatibus: atque hic demum exitus impietatis Illyriorum, Celtarumque divino conſilio fuit. Nec eo ſecius aliæ item Illyriorum gentes, præcipuè Scordiſci, Mædique, ac Dardani ruſus una cum Celtis in Macedoniam, & Græciam impetum fecere, multiſque aliis expoliatis templis, ne à Delphico quidem ſacrilegas manus abſtinuerunt, pluribus ſuorum tum quoque amiſſis. Populus autem Romanus poſt annum alterum, ac trigeſimum à prima adverſus Celtas expeditione, poſtque collatas interim per intervalla ſæpè cum illis manus, bellum adverſus eos ſuſcepit, hujus ſacrilegii cauſa ductu L. Scipionis cum ſe jam Græcis & Macedonicis rebus miſcere cepiſſent, feruntque finitimos populos ſe ſe à juvandis auxilio ſacrilegis continuiſſe, memoresque calamitatum, quæ propter Autarieos univerſum olim Illyricum afflixiſſet, vincendos reliquiſſe Scipioni, qui Scordiſcorum quidem magnam partem ceciderit, cæteris ad Iſtrum, Iſtrique inſulas fugatis: Dardanis verò, Medisque pacem conceſſerit ſacri ſcilicet auri muneribus delinitus, nec deſunt inter Scriptores Italicos, qui tradunt hoc maximè in cauſa Romanis fuiſſe, ut poſt Scipionem Conſulem gravioribus civilium bellorum motibus conflictati ſint, quo ad libertatem amiſere. Atque hæc de populis, qui à Græcis Illyrii judicantur, quaſi procemii loco dicta ſint. Romani verò non hos duntaxat, ſed Pæones præterea, & Rhætos, Noricosque, & Myſſios Europam colentes, alioſque his finitimos, qui per Iſtrum deſcendentibus à dextra occurrunt diſtinguunt à Græcis, non ſecus ac ipſi Græci, eoſque propriis nominibus ſingillatim appellant: cæterum communi vocabulo omnes Illyrios arbitrantur: nec ſatis comminiſci poſſum, quo initio ducti potiſſimum in hanc opinionem devenerint, in qua hodiè cum maxime perſeverant: quippe tributum harum nationum inter fontes Iſtri, & mare Ponticum ſitarum tanquam unum exigunt, & Illyricum tributum vocant: Quemadmodum autē ſub imperium illos adegerint Romani cum de * Creta ſcriberemus, profeſſi ſum non ſatis comperiſſe, neque bellorum initia, aut occaſiones percepiſſe; eoque hortati etiam ultro ſumus, ut ſi qui certius quicquam de rebus Illyricis haberet, ne in medium conferre cunctaretur; interea quæ nobis comperire licuit expediemus. Agron partis Illyrici Rex fuit, quæ ad Ionii maris pertinet ſinum, quem Pyrrhus Epirotarum Rex, & qui deinceps Pyrrho ſucceſſerunt habuere. Is Agron rurſus & Epiri partem aliquam, & Corcyram præterea & Epidamnum Pharumque bello capta præſidiis tenuit: cum autem cætero quoque

* *Celtic.*

Ionio immineret, Inſula quædam, cui nomem Eſſos ad Romanos confugit: hi Legatos una cum Eſſiis miſerunt, qui cognoſcerent Agronis adverſus eos objecta, in hos adhuc navigantes impetu facto quidam Illyrici Lembi Legatum Eſſiorum Cleemporum, & Romanum Coruncanium interficiunt, reliqui fuga evaſerunt: hac de cauſa cum Romani Illyrios terra, marique bello aggreſſi eſſent, Agron infante filio ſuperſtite, cui Pine nomen fuit diem ſuum obiit, regno eidem filio relicto ſub novercæ tutela. Demetrius autem Phari Præfectus, eam inſulam itemque Corcyram (utraque enim in ditione Agronis fuerat) Romanis illuc appellentibus prodidit, qui pellectis in ſuam amicitiam Epidamnenſibus, ad illos, Eſſiosque ab Illyriorum obſidione liberandos advenerant, nec fruſtra, namque Illyrii non ſolum omiſſa ſtatim obſidione domum quiſque ſuam reverſi ſunt, ſed pars eorum, qui Atintani vocantur ad Populum Romanum tranſiere: interea Vxor Agronis miſit Romam Legatos cum captivis, ac transfugis, veniam oratum eorum, quæ nequaquam ſuo ſed mariti ſub Imperio commiſſa fuerant: reſponſum accepere Legati Corcyram, Pharum, Eſſon, Epidamnum, & ex Illyriis Atintanos in Populi Romani ditione jam eſſe: Pines autem cæterum Agronis imperium retineret licet, ac amicus Romanis eſſet ſi ſe ab ſuperioribus injuriis abſtineret, daretque operam, ut Illyrici Lembi non amplius duo, & hi quidem inermes ultra * Eſſum ne navigarent, nec mora ulla in muliere fuit, quin acciperet omnia: & hæc prima inter populum Romanum atque Illyrios irritamenta, fœderaque fuere. Secundum ea Romani Corcyram & Appolloniam libertate donaverunt, ac ne Demetrio quidem proditionis merces defuit, cæterum fides, quam is Agronis filio fefellerat meritò erat ſuſpecta, nec ille multùm diſtulit ingenio ſuo uti; cum enim Romanis bello quod per triennium adverſus Celtas, eos maximè qui ripas Eridiani colunt geſſere, occupatis nequaquam ad ſe perſequendum ſatis ſpatii videret eſſe, ad infeſtandum latrociniis mare ſe contulit, adjunctis eam in rem Iſtris Illyrica item gente; Atintaniſque auctor fuit deſciſcendi à Romanis. Hi autem, uti primum à Celticis rebus otium fuit, pyratas quidem ſtatim Claſſe comparata intercepere, dilata in ſequentem annum contra Demetrium, ejuſque defectionis ſocios expeditiones: porrò Demetrium ad partes Philippi Macedonum Regis transgreſſum ejuſque ope reverſum in patriam & Claſſe reparata novas agentem ex Ionio prædas interemere, Pharumque ejus patriam cum eo ſentientem funditùs delevere: cæterum Illyrii Pinæ precibus iterum enixè pro iis nitentis conceſſi ſunt. Et ſecunda quidem

* *Lyſſum.*

Romanorum cum Illyriis contentio, ejusque exitus, & compoſitio hujuſmodi maximè fuit. Quæ ſequuntur à me non tam univerſa ſuis temporibus, quam ſingula per nationes Illyriorum, prout quæque reperi perſcribuntur. Qua tempeſtate Populus Romanus bellum gerebat adverſus Macedonas & Regem Perſem, qui Philippo ſucceſſerat; Gentius reliqui Illyrici Rex pecunia invitatus ſocia cum Perſe arma conjunxit, atque in Illyricum Romanam Provinciam impetum fecit, Legatosque ad ſe ab Senatu miſſos conjecit in vincula, exploratores illos, non Legatos eſſe criminatus. Ad eam proſequendam injuriam Anitius Romanus Prætor adveniens nonnullos Gentii Lembos mari cepit, mox terra congreſſ° acie ſuperatum, fugatumque in arce quadam obſedit, indeque ſupplicem, ſe ſe Romanis dederet juſſit. Ille tridui ſpatio ad deliberandum impetrato, cognitaque gentis univerſæ ad Romanos tranſitione, quæ per eos dies facta eſt, aditum ad Prætorem infimis precibus exoravit, delatusque & genibus excipientis advolutus degeneri admodum precum genere uſus eſt. Anitius trepidantem benignè conſolatus, cænæ etiam adhibuit; Cæterum digreſſum è triclinio comprehendi à littoribus, & in vincula coniici juſſit: Mox unà cum filiis triumphandum Romam duxit: Et cum Gentio quidem intra 20. dies debellatum eſt; Septuaginta autem civitates, quæ illi paruerunt, confecto Macedonico bello Æmilius Paulus ſecretis à Senatu mandatis acceptis cum rediret in Italiam de induſtria pertranſivit, metuentibuſque ita demum eorum quæ commiſerant pollicitus veniam eſt, ſi quidquid auri argentique habebant, ederent, conferrentque nec abnuentibus ipſis, miſit in unamquamque Civitatem partem copiarum, eadem omnibus Ducibus conſtituta die, qua ad auroram quiſque eorum oppidanis per præconem ediceret intra tres horas pecuniam omnem in forum deferrendam, eamque delatam, & reliqua etiam omnia diriperent. Sic paulò una hora ſeptuaginta ſpoliatæ ſunt urbes. Ardiæos & Palarios cum Illyricum Romanam Provinciam invaſiſſent, Populus Romanus aliis diſtractus curis, legatione miſſà ab injuriis deterrere conatus eſt, cumque nihil profeciſſet, vi ſibi agendum conſtituit, exercitu decem millium peditum & equitum ſexcentorum eum in uſum conſcripto; Cujus cònſilii certiores Ardiæi facti, cum ad bellum ſatis parati non eſſent, confeſtim Legatos Romam mittunt, veniam oratum; Senatus damnorum æſtimationem, quibus indignè oppreſſos affeciſſent, exſolvere illos juſſit, & adverſus negligentes parere Senatui Fulvius Flaccus cum exercitu miſſus; Sed bellum non ultra excurſionem proceſſit, neque enim finem illi imponere potuerunt. Adverſus Iapodas, quibus intra Alpes ſedes eſt, Sempronius Tuditanus, & Panduſas Tiberius geſſere bellum, verique ſimile eſt eos ad imperata facienda compulſos. Itemque Segeſtanos per Lucium Cottam, ac Metellum, verùm non multò poſt utroſque defeciſſe. Dalmatæ alia item natio Illyriorum in Illyrios Pop. Ro. ſocios incurſionem cum feciſſent, legatosque ea de cauſa Româ venientes non recepiſſent, bello petiti ſunt M. Figuli Conſulis ductu: Hunc primo adventu metantem caſtra cæſo præſidio in plana pepulere, non intermiſſo ad fluvium uſque Naronem receptu Figulus domum reverſos aggredi conſtituit, improviſum hoſtibus impetum ſuum futurum nequicquam ſperans oſtenditque populares excipiendi ſui cauſa undique ex civitatibus confluxiſſe: Nec tamen eò minus in ſuſcepto conſilio perſeveravit, inque Vrbem Delminium (unde Dalmatearum mox Dalmatarum çognomen profectum eſt) fugatos Barbaros ſe recipere adegit; Cum autem neque oppugnatione quicquam efficere poſſe animadverteret, adverſus oppidum egregiè munitum, & operum, machinarumque labor propter altitudinem mœnium inutilis futurus videbatur, animum adjecit ad alias urbes, ob concurſum in Delminium infrequentes, aggrediendas, quibus in poteſtatem redactis, deinde reverſus ad Delminium ſudes bicubitales pice, & ſulphure, ſtuppaque circumdatas in oppidum catapultis jaculari cepit, quæ ipſo impetu ſuccenſæ, & facum inſtar ardentium volitantes, quæcumque attigiſſent inflammabant, plurimaque novo illo teli genere apud obſeſſos exuſta corruptaque ſunt. Iſque fuit finis belli contra Dalmatas à Figulo geſti. Secutis temporibus Cæcilius Metellus Conſulatum adeptus nihil delinquentibus Dalmatis una triumphandi libidine bellum inferre decrevit, à quibus amicè ſuſceptus, apud Salonas eorum urbem tranſegit hyemem, & Romam reverſus triumphavit. Quo autem tempore Cæſar apud Celtas cum imperio erat, Dalmatæ, cæterique benigniori fortuna utentes Illyrii, Liburnis quæ item Illyriorum gens eſt, Promonam urbem abſtulere, Liburni in Pop. Romani fidem concedentes Cæſaris in propinquo agentis opes implorarunt: Cæſar miſit qui Promonam tenentibus denuntiarent, ut Liburnis oppidum redderent, cumque ii contemnere imperium viderentur, validam armatorum manum ſubmiſit, qui omnes ab Illyriis conciſi ſunt, neque Cæſar ultus eſt: Non enim Pompejanæ diſcordiæ implicito ſatis eam in rem otii fuit, erumpente autem in bellum diſcordia, Cæſar cum copiis, quas habebat hyeme à Brunduſio Ionium tranſivit, reliqui autem exercitus partem Antonius ad Cæſarem in Macedoniam duxit, ipſe quoque Ionio ſinu ſumma hyeme tranſmiſſo, cohortes autem peditum quindecim, & tria millia equitum Gabinius per Illyrios eidem adduxit, ora Ionii circuitu peragrata. Illyrii reputantes ea, quæ non multò ante in Cæ-

ſarem

ſarem commiſiſſent, cum ejus victoriam exitio ſibi futuram providerent, impetu facto, univerſum Gabinii exercitum (excepto Duce, pauciſque præterea fuga elapſis) conciderunt, magnamque ex tantis ſpoliis, & cæteri ad bellum apparatus copiam obtinuere. Cæſar gerendis rebus adverſus Pompejum, Pompejoque ſublato, reliquiis ejus partium, quæ multæ & variæ ſupererant profligandis diſtentus erat; Sed cum omnibus conſtitutis, Romam reverſus expeditionem adverſus Getas, & Parthos ſuſcepit: Metuentes Illyrii, ne ſe in itinere poſitos aggrederetur, Legatos Romam mittunt, qui præteritorum veniam poſcerent, ſeque in amicitiam ejus, ſocietatemque darent; Illyriorum gentem, veluti bello inclytam verbis extollentes: Ille quamquam inſtitutam adverſus Parthos profectionem feſtinaret, tamen pro dignitate Populi Romani illis reſpondit: Minime amicorum loco habiturum eos, qui talia perpetraſſent, veniam autem daturum ſi ſe tributo ſubiicere, obſideſque dare vellent, Dalmatis utrumque pollicentibus, Atinium multis cum pedeſtribus & equeſtribus copiis ad eos mittit, qui levia quædam tributa imponeret, obſideſque reciperet. Aſt ubi Cæſar interiit, rem Romanam, quæ illius ductu maximè valida, florenſque fuiſſet, eo ſublato, interituram rati, neque Atinii dicto amplius audientes eſſe, neque tributa conferre, neque obſides tradere ſuſtinuerunt. Vim autem parante in eos Atinio, quinque cohortes, eorumque Ducem Bebium ordinis Senatorii ceciderunt: Atinius autem cum reliquis Epidamnum ſe recepit: hunc exercitum Senatus, itemque Macedoniam, & quidquid apud Illyricum in Po. Ro. ditione erat M. Bruto, ei, qui Cæſarem interfecerat, quomodo Syriam Caſſio ejuſdem cædis participi conceſſit; ſed hi quoque bello adverſus Antonium, & alterum Cæſarem, cui Auguſto cognomen fuit diſtenti, nihil quidquam adverſus Illyrios gerendi ſpatium habuerunt. Pæones verò natio ſunt ad Iſtrum ingens, in longum illa quidem ab Iapidibus, ad Dardanos porrecta à Romanis appellati Pannonii, & pars Illyrici crediti, eaq; de cauſa res Illyricas exequenti mihi nullo pacto prætermittendi. Magna genti claritudo ob Agrianos ab ea profectos, quorum opera multò præſtantiſſima in bellis fuit, Philippo, & Alexandro Macedonibus navata. Pæones etenim illi ex inferiore Pæonia ſunt Illyriorum colonia poſt rem à Cornelio male geſtam in expeditione adverſus hanc gentem ingens terror univerſam Italiam inceſſerat, & ſegniores poſtea dici Conſules ad ducendum contra Pæonas effecit; Nec præterea quicquam reperi de veteribus Illyriorum, ac Pæonum rebus, ac ne in Auguſti quidem commentariis, ubi de Pæonibus tractant. Alios item Illyriorum populos, præter ſuperius traditos in Populi Romani ditione fuiſſe facilè inducor ut credam, qui tamen id factum ſit haud comperi; Non enim alienas, ſed ab ſe geſtas duntaxat res Auguſtus tradit, deſciſcentes ad obſequium rurſus, ac tributa compuliſſe alias, quæ proprius ante legibus uſæ ſint vi cepiſſe; omneſque in ſummitatibus Alpium ſitas nationes, quæ vicinam Italiam latrociniis infeſtam habebant, armis domuiſſe, ut mirum videri poſſit, cum multæ magnæq; Romanorum copiæ contra Celtas, & Iberos per Alpes commearint eos populos neglexiſſe; ac ne D. Iulium quidem cætera fortunatiſſimum Imperatorem toto decennio, quo res in Gallia gerens ea circa loca hibernavit animum ad eos pellendos adjeciſſe, ſed ii videntur, ad ſuſcepta negotia properantes pro tranſitu ſolum de Alpibus cogitaſſe: Cæſarem autem bello Celtico intentum, ac motui Pompejano, qui ſtatim inde conſecutus eſt, rebus Illyrici finem imponere diſtuliſſe: videtur autem una cum Gallia Provincia Illyrici quoque imperium à Populo accepiſſe non quidem univerſi, ſed ejus partis, quæ tunc Romanis parebant: Auguſtus verò univerſa regione in poteſtatem redacta, cum res à ſe geſtas cum Antonii ſegnitie compararet, imputavit Senatui quod Italiam à frequentibus bellicoſæ gentis moleſtiis pacatam reddidiſſet: namque Oxieos Partheneatas, Bathiates, Taulantios, Cambeos, Cinambros, Merromenos, atque Pyriſſeos omni adhibita ope ſuperavit, ſed majus illi negotium fuit in recipiendis, & ad tributa, quæ intermiſerāt pendēda rurſus adigendis Docleatibus, Carnis, Interfrurinis, Naritiis, Glintidionibus, atq; Tauriſcis, quibus victis, finitimi metu territi Ippaſini ſcilicet, & Beſſi ſe illi tradidere; deficientes verò Melitenſes, & Corcyreos, qui inſulas incolunt, propterea quod mare latrociniis infeſtum habebant funditus delevit, interfectis puberibus, cæteris ſub corona venundatis. Liburnos mari itidem infeſtos navibus mulctare ſatis habuit. Ex Iapodum gente quæ intra Alpes habitat, Moentini, & Avendeatæ ipſi advenienti ſe ultro tradiderunt. Aurupini qui, & multitudine juventutis, & virtute bellica cæteris Iapodibus præſtant, ex vicis in Vrbem ſe receperant, illo appropinquante ſe ſe in ſilvas abdidere. Cæſar Vrbi captæ ignem ſubiici paſſus non eſt, quod ſe Barbaros dedituros ſperabat, ſeque dedentibus, urbem quoque incolere permiſit. Maximè autem inter omnes moleſtia illum affecerunt Salaſſi, & Iapodes tranſalpini, item Segeſtani, Dalmatæ, Deſſii, Pæoneſque longè à Salaſſis poſiti, qui ſummitates Alpium incolunt: Montes hi ſunt acceſſu difficiles, arctum tranſitum ac difficilem habentes, quarum rerum fiducia liberos eos populos fecerat, eorumque animos in tantum extulerat, ut à tranſeuntibus vectigal exigere auſi ſint: Hos Vetus de improviſo aggreſſus, anguſta locorum per inſidias occupat,

& per

& per biennium obſeſſos tenuit, illi ſalis inopia adacti quo maxime indigebant, tandem admiſere præſidium: Sed Vetere recedente ſtatim ejecere, & anguſtiis locorum occupatis, quam Cæſar manum ad ſe oppugnandos ſubinde miſerat ludibrio habuere: quod vanum omnem hoſtium conatum futurum cernerent. Ea de cauſa Cæſar inſtante contra Antonium bello convenit cum Barbaris, ut ſuis legibus vivere ſinerentur; Simul ea quæ in Veterem perpetraverant impunè ferrent, quæ cum illis eſſent admodum ſuſcepta, magnam ſalis vim ſibi comportavere, nequaquam intermiſſis in ditionem Romanam excurſionibus, donec à Meſſala Corvino miſſu Cæſaris fame domiti ſunt, eoque maxime modo Salaſſi in Pop. Ro. poteſtatem venere. Iapodes tranſalpini gens valida, ac fera bis intra viginti fere annos Romanas copias repulere factoque in Aquileam impetu, ac Tergeſtina colonia direpta excivere Cæſarem, qui cum arduo & confragoſo itinere adverſus eos eniteretur neque valido cæſarum arborum oppoſitu deduci ſe ab incepto pateretur in alias conceſſere ſilvas perſeverantemque inſidiis excipere conati ſunt. Cæſar idipſum ſuſpicatus miſit ex ſuis, qui cacumina montium occuparent, & utrumque latus tegerent copiarum, quas ipſe per inferiora ducebat, ſimulq; obvia ſaltuum excindere curabat: Iapodes nihilo ſecius ex inſidiis ſubito emicuere, multoſque affecere vulneribus, verum majori ex parte ab his, qui ſuperne decurrerant interfecti ſunt: Reliqui ad ſuas ſe ſilvas recepere urbem relinquentes, cui Terpo nomen fuit, eam interceptam Cæſar conſervandam ab incendio ſibi putavit, illos pariter ceſſuros arbitratus, quod & fecere; Deinde ad aliam proceſſit urbem, Metulum incolæ vocant, quæ Iapodum Princeps habetur: Sita ea eſt in monte crebris arboribus conſito, duobus impoſita tumulis, quos anguſta vallis interjacet: Tria millia delectæ juventutis, armiſque, & animis validæ circumſtantes mœnia Romanos facile arcebant, illi aggerem excitant, eum aggerem Metulii non intermiſſis, neque noctu, neque interdiu eruptionibus infeſtum habent, itemque homines ex aggeribus pugnantes machinis & muro cedunt, quas ſibi comparaverant, occaſione belli à D. olim Bruto adverſus Antonium, & Auguſtum per ea loca geſti: Vbi ſubrui cepta ſunt ab hoſtibus mœnia aliam ſibi introrſus munitionem excitant, intraque eam ſe recipiunt relicto vetere muro, qui ab Romanis injecto protinꝰ igne cõſumptus eſt; Adverſus nova munimenta Cæſar binos aggeres excitandos, ex iiſq; quatuor pontes muro injiciendos curat: His autem peractis ut Oppidanos ancipiti prælio diſtraheret, partem copiarum in averſam oppidi partem ire jubet, cæteros per præparatos pontes aditum ſibi ad urbem facere, ipſe conſcenſa edita turri ſpectando certaminis exitu intentus egit. Barbari tranſire conantibꝰ adverſo ex muro occurrunt, dum interim alii pontibus ſuccedentes longurius eos interne ſubfodere nitebantur, ſublatis non mediocriter animis ubi unum ex pontibus, itemque alterum collabentem videre, cumque ad hæc tertium quoq; ruère contigiſſet, ingens metus Romanos milites inceſſit, nec ulli adeundi quartũ qui reliquus erat ſatis animi fuit: Cunctãtes objurgare Cæſar, qui cõfeſtim à turri deſilierat, ac ubi verbis minime cõmotos animadvertit, ipſe correpto Clypeo pontẽ effuſo curſu petit, ſecutis properantẽ ex Ducibꝰ Agrippa atq; Hierone, & cuſtode corporis * Lu ac Vola * & præter hos quatuor paucis itẽ armigeris. Superato ab Imperatore ponte ſubiit animos militũ pudor, confeſtimq; univerſꝰ exercitus exẽplum ejus ſecuti ſunt. Cæterũ ædificiũ impar conſcẽdentiũ oneri confractũ eſt, ejusque ruina multi mortales oppreſſi, pars quidẽ interiere, alii confractis artubꝰ ſublati ſũt. Ipſe Cæſar altero crure, & utroq; brachio ſauciꝰ diſceſſit, ne quis tamen motus per opinionẽ mortis ejus extiteret, conſcenſa iterũ cum ſignis turre, ſpectãdum ſe ſe incolumẽ, ac valentẽ præbuit, ac, ne omiſſurus ea de cauſa oppugnationẽ hoſtibus videretur, cõtinuo alios itidem pontes conſtruendos curavit. Non alias Barbaros graviore metu affectos conſtat, reputantes quã cum acri ſibi, atq; à laboribꝰ & cladibus invicto res eſſet: Itaq; poſtridie miſſis properè legatis ad illum adeunt, & quinquaginta quos imperaverat obſides tradunt, præſidium quoque accipere polliciti, altiore tumulo præſidiariis relicto ipſi in humiliorẽ concedunt, cũque ab iis oppido jã potitis, arma ponere juberentur, ſupra quã credi poteſt animo cõmoti, cõjuges & liberos intra Curiam concluſere, appoſitaq; cuſtodia, cui mandaverant ſi quid ſibi adverſi accidiſſet, ut Curiã injecto igne cõſumerẽt, impreſſionẽ in Romanos fecerunt nullo conſilio, ſed impetu quodã ac deſperatione efferati, quippe ex inferiore loco contra ſupernè pugnãtes prælium ciẽdo facilè uno impetu omnes obruti ſũt, neq; appoſiti Curiæ cuſtodes morã fecere exequẽdi quod imperatũ erat incẽdii, plurimæque matres ſe ipſas, & parvos liberos interemere, quædam natos ſinu præferentes ultro in flammas inſiluere, ita ut omnis Metulorum juventus in prælio, inutilis verò turbæ magna pars igne conſumpta ſit. Vrbs quoque continenti incendio arſit, ita ut nullum ex maxima paulo ante veſtigium videretur extare. Metulo capta in reliquis Iapodibus nulla mora fuit dedendi ſe Cæſari, ac tranſalpini quidem Iapodes tunc primum Po. Ro. ditioni additi ſunt, ex quorum numero Poſſenos, qui recedente Cæſare obſequium exuerant immiſſus M. Elvius recepit, & defectionis quidem auctores ſupplicio affecit, reliquos ſub corona vendidit. Segeſtani, quod Romanus exercitus bis antea in agrum illorum impetu facto, neque obſidibus imperatis, neque ulla alia re ablata diſceſſerat, magnos ſibi ſpiritus ſumpſerant. In hos Cæſar duxit per fines Pæonum, qui ne ipſi quidem in Po. Ro. ditionem adhuc pervenerant. Saltuoſa eſt omnis Pæonum regio, interque Iapodas, ac Dardanos in longum protenſa: Nullæ in ea urbes erant, ſed vicatim aut diſperſis per agros domiciliis habitabatur, nullum univerſæ genti in commune

regi-

regimen, nulli magiſtratus, ſeparatiſque per cognationes, atque familias conſiliis agebant: Centena millia ætate militari cenſebantur, quæ tamen inopia communis imperii, minime in unum coibant: Adventante Cæſare in ſilvas ſe ſuas abdidere, indeque erumpendo Romanos milites adoriebantur, ſicubi ſingulos aut paucos digredi ab agmine contigiſſet. Cæſar quo ad ſpes fuit venturos ad ſe Barbaros, vim omnem ab agris eorum, viciſque abſtinuit, poſtquam perſeverantes in ſuis latebris obtinendis animadvertit, omnia ferro, flammiſque latè vaſtavit, octo ipſos dies præda, cædibuſque graſſatus; Inde perrexit in agrum Segeſtanum, qui & ipſe Pæonum eſt ad Savum fluvium; Cujus in ripa urbs egregiè munita ſita eſt, patetque latiſſimè in amplo foſſæ, fluminiſque complexu; Eaque maximè de cauſa expetebatur à Cæſare, qui illud oppidum deſtinaverat ſedem belli, quod meditabatur adverſus Baſtarnas, ac Dacos habitantes ultra Iſtrum, qui per eas regiones adhuc nomen Danubii retinet, paulò inferius Iſter futurus. In flumine Savo naves fabricari juſſerat, quibus frumentum in Danubium, quem *Savus* influit, devehere parabat, quæ res non habenti in poteſtate Segeſtam admodum difficilis erat futura: Appropinquanti præſtò fuere ab Segeſtanis quid ſibi vellet quærentes, ille urbi ſe velle præſidium imponere, & centum obſides ſibi dari reſpondit, quò tutius oppido pro ſede belli adverſus Dacos, atque Baſtarnas uti poſſit; frumenti quoque copiam, quantam eorum facultates paterentur popoſcit: Nihil horum primores Civitatis recuſandum ſibi cenſebant; Plebs autem, & ſi acerbitate poſtulatorum vehementer offenſa, quò minus obſides darentur non admodum laboravit, quod nequaquam ex ſuo ordine, ſed optimatum liberi dandi erant: Appropinquantis autem præſidii ne aſpectum quidem ferre potuit, ſed quaſi furore percita proſiliit, portiſque iterum clauſis ſuccedentes Romanos arcere mænibus aggreditur; Cæſar flumen ponte jungit, foſſaque, ac vallo cingere oppidum inſtituit, perfectaque circumvallatione binos aggeres excitat, quos oppidani eruptione facta capere ſæpe fruſtra conati facibus, multoque igne ſuperne petere aggredirentur: Advenientes autem eis auxilio alios Pæonas ex inſidiis aggreſſus Cæſar cecidit, fugavitque, quæ res Pæonas omnes ab auxilio ferendo deterruit: Itaque Segeſtani omnia acerrimæ oppugnationis mala perpeſſi, trigeſima tandem die per vim capti ſunt: Quorum virtutem admiratus Cæſar, precibuſque quibus tunc primum uſi ſunt ad miſericordiam delinitus, nihil durius aut in vitam, aut in agros ſupplicum conſuluit. Sed pecunia mulctare contentus, certam urbis partem à reliquo oppido muro ſeparandam curavit, inque eam præſidium quinque & viginti cohortium introduxit: Quibus peractis in urbem revertit, animo rurſus Illyrios petendi; Cum autem rumor increbuiſſet præſidiarias cohortes ab Segeſtanis circumventas, atque deletas, quamquam ſæva adhuc hyeme, maturandam ſibi profectionem putavit, & famam falſam illam quidem, cæterum non ſine cauſa vulgatam adveniens reperit, quippe magno in diſcrimine adeundæ tantæ calamitatis milites fuere oppreſſi repentina *Segeſtanorum* irruptione, multis ſuorum numero amiſſis: Poſtridiè tamen redintegrato à Romanis prælio fuſi Segeſtani, fugatique ſunt. Quamobrem copias ſuas Cæſar in Dalmatas convertit, gentem item Illyriorum Taulantiis finitimam, quæ poſt cæſas quinque Gabinii cohortes, earumque ſigna ablata, erectis eo ſucceſſu animis decimum jam annum in armis otii impatientes agebant; Adverſus irrumpentem Cæſarem firmavere ſe ſe, junctis in mutua auxilia fœderibus, erant quippe delectæ juventutis amplius millia duodecim, fortiſſima bello manus, cui Ducem impoſuerant Verſum nomine: Ille, Promonam Liburnorum oppidum rurſus occupatam communivit, quamvis abundè munitum ingenio loci: Quippe montanus eſt, ipſumque tumuli inſigni undique aſperitate inſtar ſerræ circumjacent, Major itaque eorum pars urbem inſedit, in collibus verò Verſus præſidia diſpoſuit, omneſque ex alto Romanos deſpectabant: Cæſar propalam omnes muro circundare inſtituit, clam vero fortiſſimum quemque mittit qui indagarent rationem, qua ad editiſſimum ex tumulis, quos diximus eniti poſſent; Et hi quidem arboribus tecti excubias noctu invadunt, & adhuc ſomno conſopitas obtruncant, remque Cæſari nondum liquido mane ſignificant: Ille autem ad tentandam urbem cum majore exercitus parte proficiſcitur, & ad tumulum captum alios ſuper aliis mittit, qui inde ad ulteriores colles occupandos proceſſerũt: Continuò igitur terror, ac trepidatio Barbaros invadit, poſtquam ſe omni ex parte circumventos eſſe intelligunt: Maximus autem eorum qui in tumulis erant metus fuit propter aquæ penuriam, ne ſcilicet aditu ad eam prohiberentur, ac Promonam confugiunt: Cæſar oppidum, duoſque colles, qui etiamnum ab hoſtibus tenebantur per quadraginta ſtadia muro ſepſit, ac interim Teſtimum cum alia Dalmatarum manu auxilio obſeſſis venientem fudit, perque montes inſecutus fugientem in ejus conſpectu Promonam cepit, nondum omni ex parte muri quam inſtituerat molitione perfecta: Cum enim cives eruptionem tentaſſent, repulſiq; acriter eſſent, Romani milites fugientibus immixti oppidanis portas irruperant. Tertia ferè populi pars ferro abſumpta eſt, reliqui in arcem ſe recepere, ac quarta nocte rurſus egreſſi ſunt, non auſa impetum eorum ſuſtinere cohorte, quæ ad obſidendam portã erat relicta: Verum Cæſar hoſtes quidẽ nõ admodũ exultare eo ſucceſſu paſſ⁹ eſt,

cohor-

cohortis autem, quæ prælium recuſaverat decimum quemque ſorte ductos morte affecit, ductores verò ordinum ſupra decimum duos, reliquos autem illa æſtate loco frumenti hordeo pavit. In hunc maximè modum Promona capitur; quod Teutimus cum vidiſſet in plura agmina ſuas diviſit copias, alioſque alio ſe recipere permiſit, quo factum eſt, ut Romani diu illos proſequi minimè poſſent, quod propter viarum imprudentiam, & confuſa fuga hoſtium veſtigia multas in partes ſe diſtrahere non admodum tutum exiſtimabat. Illi urbem Synodium in principio Silvæ poſitam trajiciunt, in qua olim Gabinii copias obſederant Dalmatæ circa vallem profundam, & oblongam, & inter duos montes mediam, quo in loco inſidias Cæſari pariter collocaverant: Cæterum ille Synodium igne ſuccendit, & per montium ſuperiora circummiſſo exercitu, qui ab utraque parte cum eo procederet, iter per vallem inſtituit, ſylvas undique præcidens, urbeſque capiens, & quæcunque obvia in itinere fiebant igne corrumpens. Setonia autem urbe obſeſſa Barbarorum manus ingens ſubſidio advenerat, quos Cæſar obviam factus ingreſſu prohibuit: Eo in prælio lapidis ictu genu ſaucius multos dies decubuit, & ubi primum convaluit Romam revertit Conſulatum Volcatio Tullo collega geſturus, ad reliqua belli patranda ſtatilio Tauro relicto. Cæterùm ſolemnibus magiſtratus Kal. Ianu. initis, ipſoque magiſtratu Antronio Pæto tradito, ad Dalmatas recurrit adhuc triumviratum conſtituendæ Reip. gerens; Duo etenim anni deerant altero quinquennio hujus imperii explendo, quod pridem in id tempus poſt expletum quinquennium ſibi ipſi una cum collegis prorogaverat, Populuſque confirmarat. Dalmatæ igitur fame fatigati externo commeatu intercluſo, venienti Cæſari ſpontè obviam facti ſuppliciter ſe dedunt, obſides tradunt pueros numero ad ſeptingentos, quos Cæſar petierat; Ad hæc ſigna Romana, quæ Gabinio abſtulerant, ac tributum, quod à D. Iulii temporibus pendere intermiſerant reddituros polliciti: Obſequentes imperio Po. Ro. inpoſterum fuere. Ea ſigna Cæſar in Porticu, quæ Octavia dicitur appendi juſſit. Devictis Dalmatis Derbani adventati Cæſari ſupplices obviam prodiere veniam oratum, obſides tradidere, ac intermiſſa tributa exolvere polliciti ſunt; Horum autem illi, ad quos Cæſar pervenit ſuper fœdus obſides etiam dederunt, quos autem propter difficultatem itineris adire non potuit, neque obſides dederunt, neque fœdus inire curaverunt: Videntur tamen hi quoque poſtea ſubacti fuiſſe. Sic Cæſar univerſum Illyriorum nomen, qui vel à Po. Ro. obſequio defecerant, vel ſuis adhuc legibus, ac libertate utebantur ſub imperium accepit, quamobrem triumphus illi ea de gente ab Senatu decretus eſt, quem egit poſtea una cum cæteris ob res contra Antonium geſtas ſibi decretis. Reliqui populi, qui à Romanis Illyrii putantur, ſunt ante Pæonas quidem Phæti, Noricique poſt Pæonas, & Myſii ad Euxinum uſque pontum. Rhætos itaque Noricoſque aut à D. Iulio quo tempore adverſus Celtas res geſſit ſubactos fuiſſe dicendum eſt, aut ab Auguſto bello Pannonico, namque inter duas haſce nationes medii ſunt, nec ullum proprium bellum adverſus Rhætos, Noricoſque geſtum ſcriptores tradunt, ut omninò cum reliquis eos finitimis populis Po. Ro. Imperio acceſſiſſe veriſimile ſit. Myſios Marcus Lucullus cum exercitu adortus eſt, frater Lucii Luculli, qui cum Mithridate bellavit ad flumen uſque excurſione intenta, quo loci * ſex græcæ urbes ſitæ ſunt Myſiæ conterminæ Iſtros, Dionyſopolis, Odiſſus, & Meſembria, ex qua Romam ex Calatide deportavit magnum Apollinem in Palatio dedicatum. Nec præterea quicquam à Populo Romano ſub vetere Republica adverſus Myſios geſtum comperi, neque quod tributa pendere adacti ſint, ne ab Auguſto quidem; Cæterum Tiberio qui poſt Auguſtum rerum potitus eſt domitos conſtat: Verùm hæc omnia ante Ægyptum in Provinciam redactam juſſu Populi acta ſigillatim præſcripta à me ſunt; Quæ verò poſt domitam Ægyptum horum Principum auſpiciis ditioni Romanæ acceſſere, inter propria eorum acta poſt communis Reipublicæ Hiſtoriam tradita à me ſunt, ubi plura de Myſiis. Nunc verò quando hi populi à Romanis pars Illyrici cenſentur, hic autem de Illyriis loqui mihi propoſitum eſt, ad operis integritatem pertinere putavi, ſi commemorarem & à Lucullo miſſu populi impetum in Myſios factum eſſe; & eoſdem prævalentibus deinde Cæſarum opibus à Tiberio ſubactos.

* *Quatuor.*

IOAN-

IOANNIS LVCII NOTÆ AD HIST. THOMÆ ARCHID. SPALATEN.

DE Thoma Archidiacono Spalaten. unico rerum Dalmaticarum ſui ævi Scriptore quid ſentiendum ſit in Opere de Regn. Dalm. & Croat. ubi plurima ejus loca retuli, ſcripſi; hic verò notas, monumentaq; antiqua addidi, ut certiora, & clariora aliqua ejus loca legentib. evadant.

Natus eſt Thomas anno 1200. ut ex cap. 32. elicitur, mortuus eſt autem anno 1268. ut ex ejuſdem ſepulcrali inſcriptione, quæ in Eccleſia S. Franciſci in ſuburbio Spaleti legitur apparet, quæ talis eſt:

Doctrinam Chriſte docet Archidiaconus iſte
Thomas hanc tenuit moribus, & docuit.
Mundum ſperne, fuge vitium, carnem preme, luge
Pro vitæ fruge, lubrica bona fuge.
Spalatumque dedit ortum, quo vita recedit
Dum mors ſuccedit, vitæ meæ gloria cedit.
Hic me vermis edit, ſic juri mortis obedit
Corpus quod lædit, animamve qui ſibi credit.

A.D. MCCLXVIII. men. Madii VIII. die intrante.

CAP. III.

Pauli ad Romanos capite XV

Ad Timotheum epiſt. 2. cap. 4. Baron. ann. 59. à Paulo miſſum fuiſſe Titum cum in vinculis Romæ eſſet; ex quo illum prius fuiſſe Epiſcopum Cretæ, quàm Paulus Romam veniret probat.

Apollinarem Ravennæ Marcum &c. Baron. an. 46. Apollinarem Ravennæ Marcum ſed non Evangeliſtam Aquileiæ; de Domnio autem Salonæ nihil; ſubdit tamen multos alios miſſos fuiſſe à Petro &c.

De Flaminibus & Protoflaminibus vide cap. 14. lib. 2.

Salona caput Dalm. & Chroatiæ. Hic obſervandum & alibi Archidiaconum exiſtimaſſe ante Slavorum adventum Chroatiæ nomen uſurpatum fuiſſe, prout ſuo tempore, Croatosque eoſdem fuiſſe cum Curetibus.

B. Anaſtaſius Martyrologium Romanum die 22. Aug. *Salonæ S. Anaſtaſii Cornicularii, qui cum videret B. Agapitum conſtanter tormenta perferentem, converſus eſt ad fidem, & pro confeſſione nominis Chriſti, jubente Aureliano Imp. interemptus Martyr migravit ad dominum.*

CAP. V.

De controverſia inter Natalem Epiſcopum, & Honoratum Archid. extant Epiſtolæ Greg. PP. l. 1. ep. 10, 19, 20, l. 2. ep. 14, 15, 16, 17, 32, 37, & Ind. XI. ep. 22, & 32.

CAP. VI.

De Maximo Schiſmatico Greg. PP. ep. l. 3. ep. 15, 20, 38, l. 4. ep. 34. l. 5. ep. 3, 25, 26, 48, l. 6. ep. 15, l. 7. ep. 1, 12, 25, Ind. 2. ep. 3, 9, 10, 69, 80, 81, 82, lib. 8. ep. 36.

CAP. VII.

Hic auctor Slavos Gothos fuiſſe putat, id autem à Diocleate ſumpſiſſe videtur, eoſdemq; Gothos præſumens Chriſtianos, ſed Arianos fuiſſe ſcripſit. Hos autem Slavos Idolatras fuiſſe, Croatosque dictos lib. 1. Regni Croat. c. 11. dictũ eſt; Croatiam hic item auctor à mari ſubmonere videtur; quod tamen ex ipſius textu diverſum apparebit, ut infra c. 21. dicetur & latius in relato opere.

CAP. IIX.

Ioannes Sum. Pont. extant Romæ prope Eccleſiam Lateranenſem in Sacello, S. Venantii dicto, opere muſivo nomina Sanctorum Venantii, Domnii, Anaſtaſii, Mauri, Aſterii, Sulpiciani, Thel. Antiochen. Paulian. cum ſequenti Epigrammate.

Martyribus Chriſti Domini pia cura Ioannes
Reddidit Antiſtes ſanctificante Deo
At ſacri fontis ſimiliter fulgente metallo
Providus inſtanter hoc copulavit opus.
Quo quisquis gradiens, & Chriſtum pronus adorans
Effuſasq; preces impetrat ille ſuas.

CAP. IX.

De Iadra, prout de pluribus aliis nominum originibus auctor ex ſimilitudine vocum diſſerit, quod quam periculoſum ſit ex dictis alibi conſtat.

CAP. X.

Hanc Spalatenſium cum Slavis pacem in quod tempus incidiſſe dicendum ſit dictum eſt l. 1. c. 10.

CAP. XII.

Ex feſtinatione, & metu Slavorum in translatione Sanctorum corporum elicitur Slavos nondum baptizatos fuiſſe.

CAP. XIII.

De oppido Stridonis, capite etiam primo memorati, vide Marcum Marulum de patria S. Hier. notasque ad eundem.

CAP. XV.

Civitates Veglien. Arben. & Abſaren. non ad Regnum Croatorum, ſed Dalmatarum pertinuiſſe conſtat, ſed multis in locis Archidiaconus confundit Croatos cum Dalmatis.

CAP. XVI.

Hic quidam Legatus fuit Acuzo miſſus à Nicolao II. PP. ut in notis ad vitam B. Ioannis Epiſcopi Trag. N. 1.

Tempore Alexan. PP. & Ioannis deceſſoris Laurentii ex ſcripturis Iadren. in notis ad vitam B. Ioannis relatis Acuzo Legatus Nicolai PP. II. nominatur, ſimul cum Laurentio Archielecto, & Alex. PP. poſterior fuit Nicolao, ergo Ioannes Archiepiſcopus anterior Laurentio eſſe non potuit tempore Alex. PP. Mainardum autem Legatum tempore Laurentii jam Archiepiſcopi fuiſſe conſtat ex ſcripturis SS. Coſmæ & Damiani relatis in notis ad eandem vitam, ſcil. an. 1059. hæcque Synodus tempore Nicolai PP. congregata fuit.

De lingua Slava extat epiſtola Greg. PP. 7. contra temerè divinum officium Sclavonica lingua celebrantes.

Greg. PP. 7. in Epiſtola ad Vratizlaum Boemiorum Ducem lib. 6. Quia verò nobilitas tua poſtulavit quod ſecundum Sclavonicam linguam apud vos divinum celebrari officium annueremus, ſcias nos huic petitioni tuæ nequaquam poſſe favere, ex hoc nempe ſæpè volventibus liquet non immeritò ſacram ſcripturam Omnipotenti Deo placuiſſe, quibuſdam locis eſſe occultam, ne ſi id liquidum cunctis pateret fortè vileſceret, & ſubjaceret deſpectui, aut pravè intellecta à mediocribus in errorem induceret; neque enim ad excuſationem juvat quod quidam religioſi viri hoc quod ſimpliciter populus quærit, patienter tulerunt, ſeu incorrectum dimiſerunt, cum primitiva Eccleſia multa diſſimulaverit, quæ à Sanctis patribus poſtmodum firmata Chriſtianitate, & religione creſcente ſub tali examinatione correcta ſunt: Vnde ne id fiat quod à veſtris imprudenter expoſcitur auctoritate B. Petri inhibemus, teque ad honorem omnipotentis Dei huic vanæ temeritati viribus totis reſiſtere præcipimus. De legato autem noſtro &c. Datum Rom. 4. Non. Ianuar. Ind 3.

Quomodo autem, quandove Slavis indultum, permiſſumve fuerit divina myſteria Slavonica lingua celebrare non conſtat.

Gerardum Archiepiſcopum Sipontinum Legat. Sum. Pon. in Dalmatia fuiſſe an. 1075. ſcript. Iadren. teſtantur.

CAP. XIX.

De conſecratione Gaudii Archiepiſcopi Pallioque ei miſſo per Vbaldinum Diac. Card. qui deinde fuit Pont. Lucius tertius extat bulla Innoc. II. relata lib. 3. cap. XI.

De Deſa Macarelli Epiſc. Trag. in Chronic.

De Petro Archiepiſc. qui fuerat prius Epiſcopus Narnien. extat ejuſdem electionis exemplum *Alex. Epiſcopus SS. D. dilect. fil. Vniverſo clero & populo Salon. Sal. & Ap. ben. Illa devotionis ſinceritas, & puritatis conſtantia, quam circa matrem veſtram ſacroſanctã Rom. Eccleſiam, & perſonam noſtram habetis in hoc evidenter apparet, quod Ven. fratrem noſtrum Iulium Preneſtinum Epiſcopum & dilect. fil. noſtrum Petrum S. Euſtachii Diac. Card. ſicut ipſi idem nobis inſinuarunt benignè recipere, & honeſtè curaſtis pertractare. Pro tanto itaque charitatis fervore, & fidei conſtantia gratiarum vobis actiones perſolventes, & ſinceram Chriſti viſceribus charitate vos diligentes P. Abbatem S. Stephani, F. O. & VV. nuntios veſtros debita benignitate ſuſcepimus & ad petitionem illorum ſuper electione vobis, & Eccleſiæ veſtræ volentes utiliter providere Ven. fratrem noſtrum quondam Narnien. Epiſcopum virum ſiquidem litteratum, honeſtum, providũ, & diſcretum in Archiepiſcopum vobis conceſſimus, & patrem ſpiritualem, atque animarum veſtrarum paſtorem duximus ſtatuendum ad plenitudinem pontificalis officii oſtendendam ei Pallium de B. Petri corpore ſumptum exhibentes, ut per ejus ſollicitudinem, & providentiam ſpiritualibus, & temporalibus valeatis proficere incrementis. Illum itaque cum gratia ſedis Apoſtolicæ ac noſtra, & cum ſui officii plenitudine ad vos, & commiſſam ſibi Eccleſiam ducente Domino venientẽ univerſitati veſtræ duximus attentiùs commendandum per Apoſtolica ſcripta vobis præcipiendo mandamus, quatenus eum benignè, ac reverenter recipiatis, & debitam ei obedientiam tanquam Archiep. veſtro impendatis humiliter, & honorem; decimas, & alia, quæ de jure parochiali ipſum contingunt illi ſine cõtradictione aliqua perſolventes: ſanè ſi in ejus obedientia humiliter permanſeritis, & ipſius ſaluberrimis monitis acquieſcere volueritis, vos, & Eccleſiam veſtram ſicut credimus, & ſperamus ſpiritualiter, & temporaliter ſuſcipietis auxiliante Domino incrementum. Si quis autem veſtrûm adverſus eum contumax inventus fuerit, vel rebellis, ſententiam, quam idem Archiepiſcopus in illum propter hoc canonicè promulgaverit, nos auctore Deo ratam, & firmam habebimus. Dat. Ferenti VI. Non. Iulii.*

Vide Ferdinandi Vgelii Italiæ ſacræ T. 1. de eodem Petro Narnien. Epiſcopo.

CAP. XX.

Lampridius Pallium obtinuit ab Anaſtaſio PP. an. 1145. error, nam Eugenius vixit uſque ad an. 1153. cui ſucceſſit Anaſtaſius. vide c. 11. lib. tertii de Reg. Dal. & Croat.

De Martino vide cap. 13. ejuſdem lib. 3.

Controverſia Spalatenſium cum Gerardo Archiep. ex ſequenti bulla conjici poteſt fuiſſe, quo tempore Archiepiſ. pro negotiis Civitatis iret in Vng. vel Conſtant. Clerici quoque tenerentur contribuere, ad quam contributionem faciendam Girardus aſſentire noluerit: bullæ autem verba hæc ſunt:

Alex. dil. fil. univerſis clericis Spalat. Quotiens ab Apoſtolica ſede ſuper aliqua re confirmatio poſtulatur ad conceden. debemus faciles inveniri, & rationalibus votis gratuitum impertiri conſenſum. Conſtitutus ſiquidem in præſentia noſtra Ven. frater noſter G. A. veſter propoſita nobis aſſertione monſtravit, quod cum inter Laicos ſuper Eccleſiis, quas tenetis gravis eſſet quæſtio exorta, & Laici dicerent, quod Archiepiſc. veſter quando ad Imper. Conſtant. vel Regem Vng. eſſet iturus, adju-

adjutorium facere deberetis, prædictus Archiep. auditis, & cognitis rationibus, eandem controverſiam ſine congruo definivit, & vos ab hujuſmodi exactione abſolvens ad exemplum b. m. Gaudii q. Archiepiſ. vobis libertatem, quam habebatis auctoritate Pontificali corroboravit, quam utique libertatem veſtris juſtis poſtulationibus grato concurrentes aſſenſu, devotioni veſtræ auctoritate Apoſtolica confirmamus, & præſentis ſcripti patrocinio communimus; ſtatuentes, ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ confirmationis infringere, vel ei aliquatenus contraire, ſi quis autem hoc attemptare præſumpſerit, Indignationem omnipotentis Dei & BB. Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Dat. Veruli 12. K. Iulii.

CAP. XXI.

Ducem quemdam Croatorum nomine Relem in Spalatenſem agrum impetum feciſſe, ex quo Croatiam prope Spalatum fuiſſe apparet, prout idem quoque ex cap. 30. elicitur; quamvis ſupra cap. 7. ultra montes Croatiam poſuerit.

Animadvertendum quoque eſt auctorem Spalatenſes Latinos vocare, Croatos verò Slavos, multisque in locis hac diſtinctione uti.

Poſturrum locum *poſt turrim* poſitum ſignificat, & nunc corrupte.

Poſtire dicitur, idemque ſignificat, prout etiam c.26.

CAP. XXII.

De Martino Epiſcopo Pharæ vide ſupraſcriptum cap. 13. lib. 3.

CAP XXIII.

Vter ex his duobus Petris Archiepiſcopis diſtributionem diæceſium fecerit anno 1185. de qua lib. 3. cap. 13. incertum eſt; ſed poſteriorem fuiſſe probabilius eſt.

CAP. XXIV.

De Innocentio PP. error, cum Bela 3. mortuus ſit 1196. Innoc. autem 3. electus fuit 1198. ideò debet eſſe Celeſt. 3. Innoc. præceſſor.

Gregorius de Chreſcentio Cardinalis. Gregorius hic præter alias legationes ter in Vngaria fuit. Semel Regnante Bela tertio, quando etiam Tragurii fuit, ut Archidiaconus refert ſub Celeſtino tertio; quod ex reſcripto Petri Archiepiſcopi Spalat. in notis ad vitam B. Ioannis memorato conſtat dato *anno* 1192. *Ind.* 10. 16. *Kal. Maii Apoſtolatus Celeſt. 3. an. 2. Gregorio de ſancto Apoſtolo tunc fungente Legationis officio in Regno Vng.* in quo præter alia habetur. *Præterea quod Ven. frater noſter G. de Sancto Apoſtolo Sanctæ Mariæ in Porticu Card. ſupra duobus &c.*

Iterum Regnante Emerico Belæ filio, ut ex epiſtolis Innoc. 3. lib. 1. ep. 27. apparet an. 1198. in qua confirmat Privilegium ejuſdem Cardinalis, quod ibidem ad verbum inſertum eſt, cujus initium tale eſt

Greg. de Sancto Apoſtolo D. G. S. Mariæ in Porticu Diac. Card. Ap. Sed. Leg. & infra. *Super conſtitutione Præpoſituræ Vltraſilvanæ, quam fecimus cum prius officium Legationis geſſimus in Vngaria,* ibique refert Regem Belam tunc declaraſſe *conceſſionem G.* id eſt Geyzæ *patris ſui &c.*

Tertio quando Andream cum fratre Emerico Rege in gratiam reduxit; ut ex epiſtolis ejuſdem Innoc. lib. 6. ep. 156. Rainaldus refert an. 1203. n. 19. *concordiam per G. Tit. S. Vitalis Presb. Card. Apoſtolicæ Sedis Leg. confirmat,* quo titulo teſtamentum quoque condidit, quod penes D. Marcellum Marchionem Creſcentium gentilem ſuum ſervatur cujus initium.

1207. *anno verò X. Pontif. D. Innoc. 3. PP. Ind.* 10. *men. Ianu. die X. Ego quidem Gregorius de Creſcentio D. G. Presbyter Card. Tit. S. Vitalis.* Hunc eundem Ciaconius de Galganis quoque dictum refert, aliis etiam legationibus functum cum Panvinio convenit.

Vacante Eccleſia Spalat. elegerunt Bernhardum ex ſcripturis Tragurii vacaſſe eccleſiam Spalat. anno 1197. conſtat, vacaſſe etiam anno 1198. ex Privilegio Andreæ Ducis relato lib. 3. c. 13. colligi poteſt, cum in eo Epiſcopi nominentur, Archiepiſcopus autem non nominetur.

CAP. XXV.

Claſſis ſolvit Venetiis 1203. die 8. Octobris anni 1202. ſolviſſe hiſtorici Veneti concordant, ut latius lib. 4. c. 1.

CAP. XXXI.

Presbyter traditur ligatus à Curia impetitori ſuo Sclavo forenſi qui petebat ab eo debitum. Vide cap. 4. lib. 6.

CAP. XXXIII.

Eccleſia S. Felicis, quam Ioannes Archiepiſcopus ædificavit, ut cap. 15. circa finem, ubi *ipſe ædificavit Eccleſiam S. Felicis ſupra rivum.* Ex quibus cognoſcitur, hanc S. Felicis eccleſiam eſſe eandem, quæ nunc S. Franciſci dicitur, ex conventu fratrum ejuſdem ordinis eidem annexo; videndus eſt etiam Io. Tomcus Marnavitius Epiſcopus Boſnen qui de Sancto Felice Martyre, cujus corpus in eadem eccleſia ſervatur diffuſè tractat, diverſumque à S. Felice Hiſpellano eſſe demonſtrat.

CAP. XXXIV.

Garganus Poteſtas primo compoſuit pacem cum Tragurinis, cujus tabulæ extant diei XI. Iulii an. 1239. in Chronico relatæ; Pacta autem pacis cum Slavis hæc ſunt. *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Ego ſervus Dei Stephanus Comes, Andreas, & Comes Tollen, obligamus vobis Spalaten. in Deo, & Dei genitrice, & in ſancto faciente vitam Chriſtum Dei, & omnes ſanctos complacendo Deo in æternum, quia ſum vobiſcum unus homo, & cum nepote meo, & quod non faciam vobis ullum malum, nec palam, nec occultè, ſed ſi vobis aliquod periculum inſtiterit, vel ab aliquo Sclavo, Ego juvabo vos cum nepote meo, excepto D. Rege, & do vobis pro priori dapno mille perperos, ita quod de omni mercatore, qui veniet ad negotiandum*

in terra mea in navigiis tenear vobis ſolvere prædictum debitum, & cum ſolutum fuerit debitum, tunc duana, quæ à mercatoribus recipitur remanebit à vobis expedita in poteſtate mea. Actum eſt hoc in præſentia Comitis Nicolai, & parentela ejus, & totius Communitatis Almiſi, quod ſi per me pax iſta remanſerit, vel per nepotem meum, teneamur vobis Spalat. pœnam mille perperorum in præſentia Marini Iudicis Sibenicen. Quod ſi exercitus fortioris alicujus contra vos venerit, Ego cum ipſo coactus veniens quidquid de præda à vobis ablata in parte mea venerit, tenear vobis in integrum reſtituere, excepto quod comeſtum fuerit à me, & ſocietate mea; Et quod ſi in hac pactione perſeverare cum nepote meo quoad uſque vixerimus, ſi per vos non remanebit non adjuvet nos Deus, nec illud ſacramentum, quod vobis juravimus. Super hoc verò adjicimus ut mercatores veſtri ad noſtras partes venientes non poſſint vocari ad placitum per Sigillum Comitis, & ibi reddant rationem, ubi cum navigiis ſteterint.

Hos autem Slavos fuiſſe eoſdem, qui capite præcedenti nominati fuerunt ſcilicet eos, qui cum Tollen. nepote Comitis Petri de Chulmia infeſtabant Spalaten. agrum; Exinde cognoſcitur Chulmiæ regionem maritimam fuiſſe, ſcilicet illam regionem Serviæ, quæ ab Almiſio Naronam verſus protenditur.

CAP. XXXVI.

De Malduci piratica inſolentia extat Andreæ Regis reſcriptum relatum lib. 4. cap. 4. ex quo Spalatenſes de Kacetis prius conqueſtos fuiſſe dicendum eſt, deinde armis rem geſſiſſe, ut auctor narrat: Deditionis autem Brachienſium extant pacta, quæ talia ſunt.

In Dei nomine Amen. Cum D. Garganus Poteſtas cum toto exercitu Spalaten. iret ſuper Almiſum ad accipienda pignora de 813. libris, quæ dedit, & accommodavit Oſor in manus Bogdanici pro communi Spalat. pro emendatione reſidui beſtiarum, quas Tollien, Vlla, Dozenet quondam deprædatus fuit in campo Spaleti, & homines Almiſi non dantes ſibi dicta Poteſtas, cum dicto exercitu ivit ad inſulam Brachiam ad accipiendum ſolutionem de bonis & beſtiis, quas Almiſani habebant in Bracia, & poſtquam ibi applicuit Poteſtas, miſit pro Iudicibus, & aliis hominibus Braciæ ad hoc, ut aſſignarent ſibi res, & beſtias hominum Almiſii, qui judices, & Bracienſes venientes coram Poteſtate aſſignaverunt beſtias, & res Almiſanorum, & facta aſſignatione eorum bona, & plana & ſpontanea voluntate dederunt, & ſuppoſuerunt ſe dictæ Poteſtati, & Communi Spalati.

In primis juraverunt corporaliter ſuper ſacroſancta Dei Evangelia, & ſuper crucem, & ſanctis reliquiis fidelitatem, & ſequimentum dictæ Poteſtatis ſicut Spalaten. juraverunt, & ſicut in breve, & ordinamentis Poteſtatis continetur.

Item juraverunt, atque promiſerunt ſemper ita jurare; & facere ipſi & ſui heredes fidelitatem, & ſequimentum ſuis ſucceſſoribus tam Poteſtatibus quàm Comitibus, vel Rectoribus, qui pro tempore fuerint ad regimen dictæ Civit. omni anno & ſemper ſtare ad honorem Omnipotentis Dei, & Beati Domnii ſubjecti dictæ Civitati, & ſtare in auxilium, & conſilium ipſis Spalaten. contra homines Almiſii, & contra omnes homines hujus mundi in perſonis, & rebus, ſalvo honore D. Regis Hung. & quoſcunque homines Spaleti habebunt pro inimicis, ipſi Bracienſes habebunt pro inimicis, & quoſcunque homines dicti Spalat. habebunt pro amicis, homines Braciæ habebunt pro amicis.

Item juraverunt, atque promiſerunt non mutare, nec cambiare aliam dominationem, quam dominationem Spalati; Imo recipient, & retinebunt Iudices, quos Communitas Spalat. eis dederit, & ad illam conſuetudinem vivent, quam Spalat. vivunt, & ſi accideret quod Rex Hung. vellet eos mutare de loco Braciæ, quod ipſi omnes de Bracia venient ad habitandum Spaleti, & ibi perpetuò manebunt, & omnia quæ conſueverant facere ſuis Dominis ſecundùm antiquam conſuetudinem, facient Spalatenſibus.

Vnde Bucarius de voluntate dicti D. Gargani Poteſtatis, & omnium hominum Spalat. aſtantium in exercitu in campo portus Spleciæ ejuſdem inſulæ ſuper animam dictæ Poteſtatis & dictorum Spalat. juravit, atque promiſit omnes illos de Bracia defendere, & manutenere bona fide, & ſine fraude ab Almiſanis, & ab omnibus hominibus hujus mundi juxta eorum poſſe ſalvo honore D. Regis Hung.

Item & cum ipſis Almiſanis non facere pacem, nec concordiam ſine ipſis.

Item juravit atque promiſit eis ſalvare antiquam eorum conſuetudinem bonam, & ſi quam injuſtam habebunt, quæ non videretur bona eſſe eis caſſare.

Hoc actũ eſt in præſentia D. Appollinaris Borgani, Lampredi Sagarelli, Duyme Formini, Ianci Sab. Nicole Stoch, Stanii filii Sabbe de Farro, & aliorum multorum. An. Domini 1240. die 13. exeunte Madii, temporibus D. Gregorii Papæ & Sereniſſimi Sclavoniæ Ducis Colomani Indict. 13.

Ego Petrus Traſmundi Anconitanus Civis Imp. auctoritate, & nunc Communis Spal. Not. expreſſis ſupraſcriptis interfui & rogatus ſcripſi, & publicavi.

Compoſuit quoque pacem Garganus cum Comite Andrea de Chelmo, ut ex tabulis apparet.

In Dei nomine Amen. Veniens Comes Andreas de Chelmo per duas vices in Spalat. ad reformandam pacem, & concordiam inter ſe, & ſuos homines ex una parte, & dictum commune ex altera, denique ad talem concordiam, & pacem perpetualem pervenerunt.

Inpri-

Inprimis namque ordinaverunt quod omnia damna illata inter ſe ab utraque parte in perſonis, & rebus uſque in hodiernum diem penitus ſint caſſa, & vacua, & amplius non recordentur.

Item ordinaverunt quod dictus Comes, & ſui haredes, & ſui homines ſalvi, & ſecuri veniant . . . . vitate, & extra . . . . ſicut amici, unde dictus Comes pro damnis, qua ipſe, & ſui homines dederunt Spalat. in ſuo campo & alias . . . . recuperabit ſuam terram de Chelmo hinc ad feſtum S. Domnii quod omnes Spalatini in perpetuum ſint ſalvi, liberi, & franchi in toto . . . liberè vadant, & ſtent, & redeant, & vendant, & emant ſine ulla contradictione, & ſine ullo tributo, vel datio in perpetuum, nec dictus Comes nec ſui haredes; Nec aliqui de ſua ſtirpe, nec aliquis de ſuis hominibus debeat Spalaten. moleſtare de pradictis, nec aliquid ab eis exigere, vel extorquere, vel ſi aliquid extorqueretur, Comes, vel ſui haredes teneantur facere reſtitui ablatum à ſuis hominibus, vel dabunt per gulam tranſgreſſores damnum patientibus, & ſi non poſſent illum dare per gulam, quod Comes, & ejus haredes ſolvant de ſuo ſuper quantumcunque juraverit Spalatenſis.

Item promiſit quod cum Spalat. erunt in terra Comitis, ipſi erunt ſalvi, & ſecuri ab omni homine mundi, & ſi in aliquo offendentur, Comes, & ſui haredes teneantur emendare de bonis ſuis

Item promiſit quod cum Spalat. voluerint incidere lignamen, vel facere incidi pro Commune vel pro diviſo, quod ipſi poſſint incidere, & portare ſine contradictione cujuscunq;, & ſine aliquo datio, vel tributo, & ſi non recuperaverit dictam terram hinc ad dictum terminum, quod hac pacta non teneant, niſi de utrinſque partis proceſſerit voluntate; Salvis omnibus . . . quas Spalaten. habent contra Comitem, & ſuos homines, & è converſo, qua cognoſci debeant in Spaleto coram Iudicibus Civitatis.

Hac omnia verò dictus Comes Andreas promiſit per ſe, ſuosque haredes, & ſucceſſores firma in perpetuum habere, atque tenere, & ſi non obſervabit hanc pacem, & concordiam, & pro ſua parte remanſerit, ſolvat nomine pœna M. Romanatos Communitati Spalati, & ſic ipſe Comes cum quatuor ſuis hominibus Falco, Cleſa & Dobrochna, & Berco juravit ad S. Dei Evang. ſuper librum, & Crucem obſervare pradicta, & ita faciet jurare cum habebit terram omnibus ſuis hominibus, & eodem modo conſilium Spalati promittit attendere, & obſervare qua promiſſa ſunt à ſua parte in perpetuum, & ſi non obſervaret hanc pacem, & concordiam, & pro ſua parte remanſerit, ſolvat nomine pœna Comiti prafato M. Romanatos, & ſic Iudices Civitatis Lampridius, & Madius Grecine, cum Madio Iureu, & Lucaro Streſi & . . . . juraverunt ad S. Dei Evang. ſuper librum, & crucem obſervare pradicta, & ita faciet jurare Cives Spalat. tunc temporis cum Comes fecerit jurare ſuos homines.

Hoc actum eſt in Spalato in Conſilio generali more ſolito congregato in Pallatio q. Comitis Helia in praſentia Pauli Trepetii Camerarii, Lampredii Zagarella, Zantii Sab, Tan, & Miche Iurec, & aliorum plurium An. Domini 1241. die ſeptimo intrante Sept. temporibus D. Greg. PP. & Sereniſſimi Regis Hungaria D. Bela Ind. 14. Petrus &c. Not. qui ſupra.

CAP. XL.

Mortua autem ſunt dua puella virgines (ſcilicet filia R. Bela) & in Eccleſia B. Domnii honorificè tumulata.

Extat ſepulchrum marmoreum poſitum ſupra portam Eccleſiæ *M*etropolitanæ Spal. cum ſequenti inſcriptione.

Catharina inclyta & fulgens Margari . . ta
In hoc arcto tumulo jacent abſque vi . .
Belle IIII. filio Regis Hungaro . . . . . rum
Et Marie Laſcari Regine Greco . .
Ab impiis Tartaris fuerunt fuga . . . . . te
Mortue in Cliſſio huc Spaletum transla·

Gulielmus quoque Belè ex filia nepos in hac eadem fuga mortuus Tragurii ſepultus fuit de quo in Chronico.

CAP. XLVIII.

Rogerium Archiepiſcopum eundem fuiſſe cum Bonfinii Presbytero à Tartaris capto ex hoc loco deduci poteſt, ad relationem Rogerii integram Ioannes Thuuroz ad calcem ſui operis poſuit, quam Bonfinius more ſuo ampliavit; Thuuroziana cum Archidiaconi relatione Tartarica non omninò congruit: idcircò illam à Rogerio antea ſcriptam fuiſſe, quam electus fuiſſet Archiepiſcopus dicendum eſt: Archidiaconus autem non ſolùm ea quæ ab eodem Rogerio jam Archiepiſcopo, ſed ab Aulicis quoque Regis Spalatum fugientibus audiverat ſcripſit; ideo Rogerius in iis, quæ in Vngaria ſuperiori à Tartaris geſta ſunt; Archidiaconus verò quæ in inferiori, & maritimis acta ſunt magis idoneus auctor eſſe videtur.

CAP. LI.

Deſinit hic Archidiaconi hiſtoria, cui antiquo caractere annexa eſt Nota de Colomani Regis Vngariæ cum Croatis conventione, de qua lib. 3. cap. 3. Regni Dal. & Croat. dictum fuit.

NOTÆ AD MEMORIAM ARCHIEPISCOPORVM SALONITANÆ ECCLESIÆ.

Num. 5. Iſicius -- Baronius an. 418. n. 36. refert epiſtolam Zoſimi PP. ad Hiſichium Salonit. Epiſcopum.

12. Clicerius - ex Imperatore ſit Salonæ Epiſcopus an. 474.

13. Honorius - Baron. an. 493. n. 23. Gelas PP. ad Honorium in Dalmatia Epiſcopum.

15. Stephanus - Baron. an. 527. num. 73. Dionyſius exiguus Stephano Salonitano Epiſcopo.

22. Natalis - Bar. an. 592. num. 19. Natali Epiſcopo Salonæ Greg. PP.

23. Maximus - Gregorii PP. plures Epiſtolæ de Maximo Schismatico intruſo an. 600.

75. Laurentius - Tumulus marmoreus in eadem Eccleſia S. Matthæi extat cum ſequenti inſcriptione.

†	Quis ſim	ſcire ve	nis qui	mortis	ſtringor ha	benis
	Paſtor e	ram ur	bis hu	jus Lau	rentius	urbis
	Quam ego	dum re	xi ſi	quid min⁹	utile	geſſi
	Id prece	te flagi	to ter	ga ſut o	piſice	Xpiſto
	Crimine	te ſanc	tus rex	purget	virgine	natus

In eadem Eccleſia eſt aliud quoque ſepulcrum, in cujus labro ſuperiori leguntur infraſcriptæ literæ Gothicæ unica linea ſculptæ.

† Hic requyſcet Fragelis ei inuteliſi
X/X Hannis peccat X/X R Harchipiſc X/X pus.

Quiſnam autem fuerit hic R Archiepiſcopus incompertum eſt, cum in antiquis Archiepiſcoporum nominibus nullus tali caractere notetur ante B. Rainerium, qui in Eccleſia S. Benedicti magna veneratione colitur.

F I N I S.

A01476419

Digitized by Google

F. 2